AZIONALE VITT. EMANUELE
12
0 G
11

M

BENEDICTI PERERII SOCIETATIS IESV

12-30-G-11

De Communibus omnium rerum naturalium principijs & affectionibus LIBRI QVINDECIM.

Qui plurimum conferunt ad eos octo libros Ariſtotelis, qui de Phyſico auditu inſcribuntur, intelligendos.

Adiecti ſunt huic operi tres indices, vnus capitum ſingulorum librorum; Alter Quæſtionum; Tertius rerum.

Omnia vero in hac quarta editione denuo ſunt diligentius recognita, & emendata.

CVM PRIVILEGIO, ET FACVLTATE SVPERIORVM

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE,
Ex Typographia Iacobi Tornerij, & Bernardini Donangeli.
M. D. LXXXV.

12.30.C.11

INDEX LIBRORVM QVOS HOC OPVS COMPLECTITVR.

PRimus liber, eſt de Philoſophia.
II. De Philoſophia naturali.
III. De via et ordine doctrinæ Phyſicæ.
IIII De Antiquis Philoſophis, & uarijs eorum, circa principia rerum naturalium, opinionibus.
V. De Materia & Priuatione.
VI. De Forma.
VII. De Natura.
VIII. De Cauſsis.
IX. De Fortuna, Caſu, & Contingentia.
X. De Quantitate.
XI. De Loco.
XII. De Tempore, Aeternitate, & Aeuo.
XIII. De Natura Motus.
XIIII. De Varietate & præcipuis diuiſionibus, Motus.
XV. De Motus & Mundi Aeternitate.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX CAPITVM QVAE IN SINGVLIS LIBRIS HVIVS OPERIS CONTINENTVR.

CAPITA PRIMI LIBRI DE PHILOSOPHIA.

Cap. I. De nomine Sapientis & Philoſophi; & quid ſit Sapientia, & Philoſophia: qualem item deceat eſſe Sapientem, atque Philoſophum.

II. Ponitur diuiſio Philoſophiæ in ſpeculatiuam & practicam: & declaratur ſignificatio illorum vocabulorum (practicum & ſpeculatiuum).

III. Explicatur primo ratio ſupradictæ diuiſionis: deinde cuiuſmodi ſint ſcientiarum differentiæ (practicum & ſpeculatiuum).

IIII. Declaratur, vtra pars magis mereatur nomen ſcientię, & vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

V. Traditur diuiſio Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicã, & ſcientias Mathematicas.

VI. Explicantur aliquot dubitationes.

VII. Soluitur alio modo tertia dubitatio.

VIII. Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione, nonnulli Philoſophi opinentur.

IX. Explicatur quinta dubitatio.

X. Contra ea quæ dicta ſunt, ponuntur nonnullæ dubitationes.

XI. An ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, Phyſica, Metaphyſica, & Mathematicis diſciplinis.

XII. Scientiam ſpeculatiuam non dici vniuocè de Mathematicis diſciplinis, & alijs, quoniam doctrina Mathematica nõ eſt propriè ſciẽtia.

XIII. Reliquas ſcientias propriè ſubalternari Metaphyſicæ, opinio quorundam.

XIIII. Contraria opinio magis probatur.

XV. Prædocentur quædam neceſſaria ad ſolutionem rationum prioris opinionis, & ſoluuntur rationes.

XVI. Quæ illarum trium ſcientiarum, ſit nobiliſſima, & certiſſima.

XVII. Quæ illarum trium ſcientiarum, ſit prima.

XVIII. Exponitur diuiſio Philoſophiæ practicæ.

CA-

CAPITA LIBRI II.
DE PHILOSOPHIA NATVRALI.

Cap. I. QVod ſit ſubiectum Phyſicæ, opinio D. Thomæ.
II. Exponuntur aliæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ.
III. Ponitur quinta opinio, ſubiectum Phyſicę eſſe corpus mobile, ſeu naturale, quæ magis probatur.
IIII. Differentia inter Medicum & Phyſicum: & an Medicina ſubalternetur Phyſicæ, & cuius ſit ponere diſcrimen inter ſciẽtias.
V. Memorantur cauſſæ, & principia, affectiones item, & ſpecies corporis naturalis.
VI. Inter ſpecies corporis naturalis, quę ſit omniũ præſtantiſſima.
VII. Enumeratio partium Philoſophię naturalis.
VIII. De Quarto libro Meteorologico.
IX. De vtilitate, & iucunditate Philoſophiæ naturalis.
X. Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum, quę eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως hoc eſt, de naturali auditu: & diſputatur de libris Actoamaticis, & Exotericis.

CAPITA LIBRI III.
DE VIA ET ORDINE DOCTRINA PHYSICÆ.

I. AGitur de ſignificatione illorum trium vocabulorũ (principium) (cauſa) & (elementum.)
II. Quæ genera cauſſarum tractet Phyſicus.
III. An ſcientiæ Mathematicæ tractent vllum genus cauſſæ.
IIII. An præſtantiſſima illa demonſtratio, quæ ab Ariſtotele deſcribitur priori libro Poſter. vel ſolum vel maxime reperiatur in diſciplinis Mathematicis.
V. An cognitio omnium cauſſarum, neceſſaria ſit ad perfectã ſcientiam rerum naturalium: & primò agitur de cognitione ſubſtantiæ.
VI. Explanatio textus ſecundi primi libri Phyſicorum.
VII. Confutantur, qui aliter exponunt (notum ſecundum naturam.) & docetur, cur via procedendi à notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata, vel naturalis.
VIII. In rebus naturalibus permulta reperiri, quæ ſint nota nobis ſimul atque ſecundum naturam,
IX. An demonſtrationes Mathematicæ maxima ex parte conſtent ex his, quæ ſunt nota nobis, & ſecundum naturam.
X. Expenditur interpretatio ſecundi textus, & aliorum ſequentiũ, tradita à D. Thoma & Alexandro Aphrodiſæo.

BIBLIOTECA NAZ. CENTRALE VITTORIO EMANUELE

XI. Explanatio textus quarti (Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet.)
XII. Cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, & quomodo hic ſumatur nomen vniuerſalis.
XIII. Explicantur dubitationes duæ circa id quod dictum fuit (magis vniuerſalia eſſe notiora nobis)
XIIII. Introducitur quæſtio (de primo cognito) & exponitur opinio Scoti.
XV. Diſcutitur opinio Thomiſtarum, qui uolunt primò cognitum eſſe ens.
XVI. Opinio aliorum, qui uolunt ſingulare eſſe primo cognitum
XVII. Secundum propriam opinionem oſtenditur, ſingulare per ſe diſtinctè cognoſci ab intellectu.
XVIII. Quibus rationibus oſtendant aliqui ſingulare non cognoſci per ſe, ac primo, ab intellectu noſtro.
XIX. Soluuntur ſupradictæ rationes.

CAPITA LIBRI IIII.

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS.

I. QVàm ſit vtilis conſideratio variarum opinionum.
II. De varijs ſectis Philoſophorum.
III. Explicatur, quo tempore floruerint nonnulli ex præcipuis Philoſophis; ſed prius agitur de ratione Olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorum Philoſophorum tempora, mirificè confert.
IIII. Exponitur duodecim clariſſimorum Philoſophorum Cronographia.
V. Opinio eorum, qui dicentes omnia eſſe vnum ens immobile, omnem principii rationem de medio tollunt.
VI. Opinio eorum, qui faciunt vnum principium omnium rerum naturalium.
VII. Opinio eorum, qui faciunt principia multa quidem, ſed finita, præcipue autem Pythagoræorum.
VIII. Declaratur opinio Anaxagoræ.
IX. Opinio Democriti, Leucippi, & Epicuri.
X. Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere omnes ſupradictas opiniones veterum Philoſophorum veras eſſe, atque inter ſe conſentientes.

Refellitur

XI. Refellitur ab Ariſt. opinio eorum, qui dicunt omnia eſſe vnum ens immobile.
XII. Rationes Xenophanis ſoluuntur ſecundum Ariſtotelem.
XIII. Soluuntur rationes Meliſſi.
XIIII. Refutatur ab Ariſt. argumentatio Parmenidis.
XV. Explicatur ſententia Platonis de non ente.
XVI. Defenditur opinio Parmenidis, Xenophanis, & Meliſſi.
XVII. Contra eos, qui faciũt vnum aliquod corpus principiũ rerum.
XVIII. Contra eos, qui multa, ſed finita faciunt principia.
XIX. Refellitur opinio eorum, qui faciunt infinita principia, & primum Anaxagoræ, deinde Democriti.
XX. Vniuersè indicantur errata veterum Philoſophorum, quibus tamen ignoſcere, quin etiam gratias agere oportet.

CAPITA LIBRI V.

DE MATERIA ET PRIVATIONE.

I. De laudibus Ariſtotelis.
II. Quæ Ariſtoteles de principijs rerum naturalium, & quibus locis, ſcripta reliquerit.
III. De varijs ſignificationibus, & vocabulis Materiæ, apud Philoſophos vſitatis.
IIII. An ſit neceſſaria Materia in rebus naturalibus.
V. De creatione.
VI. An vis creandi in ſolo Deo inſit; ita vt nulli creaturæ communicari queat.
VII. An creatio admittenda ſit ſecundum Ariſtot. doctrinam: & an lumine naturali cognoſci poſſit.
VIII. Ponuntur quædam obiectiones contra ea, quę dicta ſunt de creatione.
IX. De materia cæli opinio Egidij.
X. Refellitur opinio Egidij.
XI. Quid ſit Materia.
XII. Refellitur inſignis quorundam error, qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.
XIII. Materiam ex ſe habere exiſtentiam, propter quam eſt in rebus.
XIIII. Opinio eorum, qui inducunt formam corporeitatis materiæ coæternam.
XV. Hanc opinionem eſſe contra Auerroem, & Ariſt.

XVI. Opinionem de forma corporeitatis eſſe contra veritatem.
XVII. Explicantur tres dubitationes,
XVIII. Quantitatem interminatã imediatã inhærere materiæ primæ.
XIX. Opinio & argumenta eorum, qui contra ſentiunt, & oppugnant dimenſiones interminatas.
XX. Soluuntur ſupradictę rationes.
XXI. Propter quid ſit materia,& de potentia eius duplici.
XXII. Dubitationes contra ea, quæ dicta ſunt de potentia materiæ.
XXIII. De Priuatione.
XXIIII. Soluuntur,& explicantur ſupradictæ octo dubitationes.

CAPITA LIBRI VI.

DE FORMA.

I. De formę nominibus,& varietate.
II. An ſit,& quid ſit forma.
III. Qualis ſit forma naturalis,
IIII. De forma relata ad materiam.
V. De forma relata ad compoſitum,& primo an forma ſit prior, & nobilior compoſito.
VI. Secunda quęſtio, An forma ſit tota quidditas rei compoſitę.
VII. Altera opinio ueterum Peripateticorum aientium totam quidditatem rei in forma eius rei contineri.
VIII. Soluuntur rationes prioris ſententiæ,& ſententia auctoris aperitur.
IX. Exploditur opinio eorum qui putant diſtinctionem numericã prouenire à quantitate.
X. Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem.
XI. Principium indiuiduationis non eſſe materiã ſignatã quãtitate.
XII. Vnitatem & diſtinctionem indiuiduorum principaliter eſſe a forma ſubſtantiali.
XIII. De forma relata ad ſuos effectus, ac primum de exiſtentia, quę eſt effectus formalis ipſius.
XIIII. Quarta quæſtio, An exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia, & primum exponitur opinio D. Thomæ.
XV. Refellitur ſupradicta opinio & demonſtratur exiſtentiam re nõ diſtingui ab eſſentia.
XVI. Soluuntur rationes quibus probabatur exiſtẽtiam re diſtingui ab eſſentia.
XVII. De altero effectu formæ,qui eſt operatio.
XVIII. An ſit aliqua forma phyſica ſeparabilis à materia;& de immortalitate animæ rationalis ſecundum doctrinam Platonis.
XIX. Animũ noſtrũ eſſe imortalẽ ẽt ſecundum doctrinã Ariſtotelis.

Probatur

XX. Probatur imortalitas aïæ rationalis rationibus philoſophicis.
XXI. Animā rationalem eſſe uerā, & naturalem formam hominis.
XXII. Exponitur ſecunda ratio qua ſimpliciter probatur animam rationalem nullo modo eſſe aſſiſtentem.
XXIII. Explicatur tertia ratio, qua contra Aſſiſtentiam animę rationalis quam Auerroiſtæ finxerunt, acriter diſputatur.
XXIIII Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definito Animarum rationalium a principio mundi conſtituto.

CAPITA LIBRI VII.
DE NATVRA.

Cap. I. Declaratur nomen Naturæ, & quot modis dicatur eſſe aliquid Naturale.
II. De differentiis inter res naturales, & artificiales.
III. An forma artificialis ſit principium alicuius motus: & an re differat à ſubiecto in quo efficitur, & inhæret.
IIII. Declarantur particulæ definitionis Naturę.
V. Explicantur quatuor Dubitationes.
VI. Prima quęſtio, An definitio Naturæ conueniat Cælo.
VII. Explicatur uera ſententia refellendo ſupradictas opiniones, & demonſtrando motum cæli eſſe naturalem.
VIII. Refelluntur qui putant Intelligentiam eſſe veram formam, & naturam cęli.
IX. Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum, qui negant definitionem naturæ conuenire cęlo.
X. Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.
XI. An definitio naturæ conueniat animæ, præſertim autem animæ rationali.
XII. An anima rationalis ſit natura.
XIII. In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum, Natura ſit principium actiuum, & paſſiuum.
XIIII. In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.
XV. An natura in Elementis ſit principium actiuum motus localis, quo ipſa naturaliter mouentur.
XVI. Secunda ſententia, quod nimirum elementum moueatur à ſe, tamquam probabilior confirmatur.
XVII. An Natura quę hic definitur, ſit non ſolum forma, ſed etiam materia; & an utrique nomen naturæ conueniat vniuoce.
XVIII. An in compoſito naturali, præter materiam, & formam, ſit quędam alia tertia natura re diuerſa à partibus.

Exponitur

XIX. Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.
XX. Tertia opinio eorum, qui negant totum re diſtingui a ſuis partibus.
XXI. Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.
XXII. Soluuntur rationes tertiæ opinionis.

CAPITA LIBRI VIII.

DE CAVSSIS.

I. DE numero cauſſarum.
II. Explicantur definitiones, & cauſſalitates ſingularum cauſſarum.
III. Explicantur tres Dubitationes.
IIII. An in ijs quæ agunt per intellectum, finis cauſſet prout habet eſſe in anima, an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.
V. An inter cauſſam efficientem, & finem, ſit neceſſaria connexio
VI. An omnes cauſſæ ſint inuicem neceſſario connexæ.
VII. An cauſſa vniuerſalis præſertim autem prima qui eſt Deus, neceſſario concurrat actu cum cauſſa particulari, ad quemlibet eius effectum, & operationem.
VIII. Exponitur, & probatur opinio D. Thomæ, quæ eſt vera.
IX. Soluuntur argumenta contraria.
X. Explicantur duæ Dubitationes.
XI. An accidens poſſit producere ſubſtantiam.
XII. Explicatur opinio D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam.
XIII. Tertia opinio probabilior cæteris ponitur; & ſoluuntur rationes contrariæ.
XIIII. Enodantur quatuor aliæ dubitationes.
XV. An idem numero effectus a multis cauſſis poſſit effici.
XVI. Quæ generantur ex ſemine, & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primo examinatur opinio Auicennæ.
XVII. Declaratur ſecunda opinio, quæ eſt Auerrois.
XVIII. Explicatur tertia opinio.
XIX. An poſſit verum aurum effici per artem alchymiſticam, ac primo quod non poſſit effici, opinio multorum exponitur.
XX. Declaratur opinio eorum, qui defendunt Alchymiam.
XXI. Explicatur breuiter opinio auctoris.

CAPITA LIBRI IX.
DE FORTVNA CASV ET CONTINGENTIA.

Cap. I. Refellitur opinio eorum, qui penitus auferunt de rebus Fortunam, & caſum.
II. Soluuntur rationes, ſupradictæ opinionis.
III. An in rebus ſublunaribus, aliquis effectus naturalis poſſit caſu contingere reſpectu cæli.
IIII. Opinio aliorum, qui negant vllum effectum ſimpliciter naturalem caſu euenire poſse reſpectu cæli.
V. An Fortuna ſit diuinum aliquod numen, vt vulgo putatur.
VI. Exponitur definitio Fortunæ.
VII. Exponitur vltima pars definitionis Fortunę, & expenditur opinio Auicennæ aientis Fortunam verſari in ijs quæ ſunt ad vtrumlibet.
VIII. Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.
IX. Soluuntur ſupradictæ dubitationes.
X. De Caſu vel potius de Monſtris, quę vulgo putantut caſu euenire.
XI. De Contingentia.
XII. Probatur eſse in rebus contingentiam.
XIII. Soluuntur rationes negantium contingentiam.
XIIII. Quę ſit cauſsa contingentię ſecundum alios Scriptores.
XV. Quę ſunt verę ac proprię cauſsę cuiuſlibet contingentię, quæ in rebus naturalibus reperitur.

CAPITA LIBRI X.
DE QVANTITATE.

I. An quantitas re diſtinguatur a ſubſtantia.
II. Ponitur alia opinio, eorum qui negant quantitatem re diſtingui a ſubſtantia.
III. De ſuperficie, linea, & Puncto, an ſint extra animam, & an ſint inter ſe realiter diſtincta.
IIII. Quod Puncta, lineæ, ſuperficies ſint entia poſitiua; & inter ſe realiter diſtincta.
V. Declaratur opinio aliorum, qui contra ſentiunt.
VI. Soluuntur ſupradictæ rationes ſecundæ opinionis, & aperitur auctoris ſententia.

Demon-

VII. Demonſtratur non eſſe in rebus infinitum ſecundum multitudinem aut magnitudinem.
VIII. Ponuntur octo dubitationes contra id quod concluſum fuit.
IX. Soluuntur ſupradictæ Dubitationes.
X. An infinitum poſſit effici à Deo.
XI. Ponitur propria opinio, & ſoluuntur argumenta Gregorij.
XII. An continuum ſit diuiſibile in infinitum.
XIII. Viginti rationibus oſtenditur continuum non componi ex indiuiſibilibus, & eſſe in infinitum diuiſibile.
XIIII. Soluuntur rationes contrariæ, quibus tollebatur infinita continui diuiſibilitas.
XV. De infinitate continui ſecundum diuiſionem & additionem.
XVI. Dubitationes aliquot circa textus *67.68.* & *69.* libri tertij Phiſicorum explicantur.
XVII. De abſtractione mathematicæ quantitatis.
XVIII. Explicatur altera ſententia eorum, qui aiunt quantitatem mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.
XIX. De Quadratura circuli, an ſit ſcibilis, uel poſſibilis.
XX. Refellitur opinio Zimarę, & eorum, qui negant Quadraturam circuli poſſibilem eſse.
XXI. Soluuntur rationes contrarię.
XXII. De Maximo, & Minimo.
XXIII. Ponuntur nonnullæ propoſitiones, quibus explicatur quæſtio de Maximo, & Minimo.

CAPITA LIBRI XI.

DE LOCO.

Cap. I. Explicantur quinq; proprietates loci, quę ſunt, continere locatum, trahere ad ſe, conſeruare, dare vnitatē & diſtinctionem motui locali, & eſse immobilem.
II. Quō locus ſit īmobilis ſecundum opiniones aliorum.
III. Exponitur, & confirmatur alia ſententia de immobilitate loci, quæ videtur cæteris probabilior.
IIII. Explicatur opinio eorū qui cēſent locū eſse quoddā interuallū.
V. Refellitur opinio eorū, qui exiſtimarunt locū eſse interuallum.
VI. Ponuntur multæ obiectiones contra id, quod dicit Ariſtoteles, nimirum, locum eſse ſuperficiem.
VII. Soluuntur ſupradictæ obiectiones.
VIII. Quis ſit locus pⱺimi & ſupremi cæli, uariæ Philoſophorum opiniones ponuntur, & refutantur.

Expo-

IX. Exponitur propria opinio de loco cęli.
X. An ſi eſſet vacuum, in eo motus localis in tempore fieri poſſet.
XI. Exponuntur octo hypotheſes, quæ ad defenſionem, & confirmationem ſententiæ Ariſtotelis de uacuo, plurimũ cõferunt.
XII. Probatur motum localem non poſſe fieri in vacuo.

CAPITA LIBRI XII.

DE TEMPORE ÆTERNITATE ET AEVO.

Cap.I. Diſputatur contra eos, qui putant tempus non eſſe ens reale; & contra eos, qui cenſent eſſe ens reale, realiter diſtinctum à motu.
II. Explicatur definitio illa temporis, *Numerus motus, ſecundum prius, & poſterius*, & primo loco exponitur illa prima particula, *Numerus*.
III. Non eſſe addendum in definitione temporis, ipſum eſſe numerum motus & quietis.
IIII. Declarantur duæ aliæ particulæ definitionis, nimirum *Motus & ſecundum prius & poſterius*.
V. Quid ſit Duratio.
VI. De uarietate durationis, quæ naſcitur ex varietate ipſius exiſtentiæ.
VII. De uarietate durationis, quæ oritur ex quãtitate ipſius exiſtẽtię.
VIII. De Aeternitate, & primum de uariis ſignificationibus huius uocis, *Aeternum*.
IX. Declaratur quid ſit æternitas.
X. An æternitati conueniat ratio menſurę.
XI. De Aeuo.
XII. Refellitur opinio D. Bonauenturę.
XIII. In quo ſit ratio Aeui ſecundum D. Thomam, & ſecundũ Scotũ.
XIIII. An ſit unum ęuum omnium ęuiternorum, an multa, recenſetur opinio D. Thomę.
XV. Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti, Ochan, Durandi.
XVI. Exponitur ſententia auctoris.
XVII. De tempore diſcreto, opinio Thomiſtarum.

CAPITA

CAPITA LIBRI XIII.

DE NATVRA MOTVS.

Cap. I. IN quo genere ſeu Categoria ſit motus.
II. Explicatur definitio motus tradita ab Ariſt. 3. Phy. tex. 6.
III. Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes.
IIII. Exponuntur reliquæ particulæ definitionis motus.
V. Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa definitionem motus exiſtunt.
VI. An actio & paſſio re differant inter ſe, an ratione tantum.
VII. Actionem non eſſe in Agente, nec re diſtingui a paſsione.
VIII. Soluuntur rationes Scotiſtarum.
IX. De Terminis Motus tractantur decem celebres quæſtiones.
Quæſ. I. An omnis motus requirat terminos.
II. An omnis motus requirat duos terminos.
III. An in vno motu poſsint eſſe plures termini quàm duo.
IIII. An termini motus debeant eſſe diuiſibiles.
V. An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe.
VI. An Terminus a quo, debeat ſpecie differre a termino ad quem.
VII. An abiectio termini a quo, & acquiſitio termini ad quem ſint vnus motus numero.
VIII. Ab vtro termino ſumenda ſit vnitas motus.
IX. Vnde petenda ſit contrarietas motuum.
X. An motus re differat a termino ad quem.

CAPITA LIBRI XIIII.

DE VARIIS DIVISIONIBVS MOTVS.

Cap. I. GEnerationem & corruptionem non eſse motus propriè dictos.
II. De tribus ſpeciebus motus propriè dicti, hoc eſt, de augmentatione, motu locali, & alteratione.
III. Tractatur ſecunda Diuiſio motus in naturalem & violentum.
IIII. De cauſsa motus violenti eorum quæ proijciuntur.
V. Repellitur opinio faciens cauſsam motus proiectorum, virtutem quandam impreſſam proiectis.
VI. Exponitur tertia diuiſio motus in partes eius quantitatiuas, & agitur de continuitate motus.

De

VII. De duplici genere partium motus, altero ſecundum extenſionem, altero autem ſecundum ſucceſſionem.
VIII. An continuatio & ſucceſſio ſit de eſsentia motus, an potius ſint eius accidentia.
IX. De varijs modis incipiendi & deſinendi, quos habent res naturales.

CAPITA LIBRI XV.

DE MOTVS ET MVNDI ÆTERNITATE.

Cap. I. Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur ſolutio argumentorum quæ ſunt pro æternitate mundi.
II. Exponuntur, & refelluntur argumenta duodecim, quibus Ariſtoteles vtitur ad æternitatem mundi & motus comprobandam, ex varijs eius locis deprompta.
III. Reſpondetur ad argumenta Ariſtotelis.
IIII. Viginti argumenta Procli pro ęternitate Mundi, & ſolutiones eorum.
V. An Plato ſenſerit Mundum ortum eſse, & aliquando cœpiſse, an potius ſempiternum eſse, atque ortu interituque carere.
VI. Duodecim argumenta Auerrois pro Mundi ęternitate.
VII. Soluuntur Auerrois argumenta.
VIII. Duodecim alia argumenta pro ęternitate Mundi.
IX. Supradictę rationes ſoluuntur.
X. An Mundus potuerit eſse ab ęterno, varię Theologorum opiniones, ac prima omnium Henrici, & Philoponi, ęternitatē creaturę repugnare aientium, opinio explicatur.
XI. Secunda opinio Durandi, ęternitatem repugnare rebus corruptibilibus non autem incorruptibilibus.
XII. Tertia opinio D. Thomę, & Nominalium, omnem creaturam potuiſse fieri ab ęterno.
XIII. Exponitur Auctoris ſententia.

FINIS.

AOTV proprio&c. Cum dilectus filius Venturinus Tramezzinus Bibliopola Venetus Almæ Vrbis noſtræ incola ad communem omnium vtilitatem ſua propria impenſa librum de Philoſophia authore dilecto filio Benedicto Pererio ſacerdote Societatis Ieſu, in dicta Vrbe noſtra imprimi facere intēdat, dubitetq; ne huiuſmodi opus poſtmodum ab aliis ſine eius licentia imprimatur, quod in maximum eius præiudicium tenderet. Nos propterea illius indemnitati conſulere volentes, Motu ſimili &c. et ex certa ſcientia eidem Venturino ne prædictum opus hactenus non impreſſum & per ipſum Venturinum imprimendum, ſi aut poſtquam per Inquiſitionem officij Hereticæ prauitatis de Vrbe approbatū fuerit per decem annos à prima eiuſdem operis Impreſſione computan. à quocunq; vel quibuſcunque ſine ipſius Venturini licentia imprimi, aut ab ipſis vel ab aliis vendi ſeu in eorum apothecis vel alias uenale preterquā ab ipſo Venturino impreſſum uel imprimendum teneri poſſit apoſtolica auctoritate concedimus & indulgemus, inhibentes omnibus & ſingulis Chriſtifidelibus præſertim bibliopolis & librorum impreſſoribus ſub excommunicationis maioris latæ ſententię. In terris uero Sanctæ Romanæ Eccleſiæ mediate uel immediate ſubiectis etiam ducentorum ducatorum auri Cameræ Apoſtolicę applican. & inſuper amiſſionis librorum pœnis toties ipſo facto & abſq; alia declaratione incurren. quoties contrauentum fuerit, ne intra decem annos prędictos ab impreſſione dicti operis hactenus non impreſſi & per ipſum Venturinū vt prædicitur imprimen. inchoandos ſine eiuſdem Venturini licētia dictis decē annis durantibus imprimere ſeu ab ipſis uel aliis præterquam ab ipſo Venturino impreſſū vel imprimen. uendere ſeu uenale habere uel proponere, ſeu alias vt ſupra habere audeat uel præſumat. Mandantes vniuerſis venerabilibus fratribus noſtris Epiſcopis & Archiepiſcopis &c eorumque Vicariis in ſpiritualibus generalibus, & in ſtatu temporali S. R. E. etiam legatis & Vicelegatis ſedis apoſtolicę ac ipſius ſtatus vniuerſalibus, vt quoties pro ipſius Venturini parte fuerint requiſiti uel eorum alter fuerit requiſitus eidem Venturino efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes præmiſſa ad omnem dicti Venturini requiſitionem contra inobedientes & rebelles per cenſuras eccleſiaſticas etiam ſæpius aggrauandas & alia Iuris remedia auctoritate apoſtolica exequātur Inuocato etiam adhoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecularis, Et inſuper quia difficile admodum eſſet præſentem motum proprium ad quælibet loca deferri volumus & apoſtolica auctoritate decernimus ipſis tranſumptis vel exemplis manu alicuius notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo alicuius curię vel perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munitis plenariam & eandem prorſus fidem vbique tam in iudicio quàm extra haberi quę præſenti originali haberetur. Non obſtantibus præmiſſis ac conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis ac etiam iuramento &c. roboratis ſtatutis &c. priuilegiis quoq; indultis & literis apoſtolicis ſub quibuſcunque tenoribus, &c. etiam motu proprio, &c. & conſiſtorialiter &c. ac alias in contrarium quomodolibet conceſſis &c. Quibus omnibus etiam ſi de illis &c. hac vice latiſſime derogamus. Cæteriſq; contrariis quibuſcunque cum clauſulis opportunis.

Et cum abſolutione à cen. ad effectum &c. Et de conceſſione, indulto, inhibitione mandato ac, voluntate, decreto derogatione aliiſque præmiſſis, vt ſupra in forma gratioſa, & cum opportuna ſi videbitur etiam aliorum deputatione executorum qui aſſiſtant etiam ſub cen. &c. Cum facultate aggrauandi &c. Inuocato &c ſecularis. Cum derogatione dictarum latiſſime exten. et quod ſola præſentium ſignatura ſufficiat, et vbiq; fidem faciat in Iudicio & extra regula contraria non obſtan.

BENEDICTI PERERII SOCIETATIS IESV,

In ſuos de principijs & affectionibus rerum naturalium libros.

PRÆFATIO.

HOC noſtrum opus de communibus omnium rerum naturalium principijs & affectionibus, primam & generalem continet totius Phyſiologiæ partem: quam Ariſtoteles, octo libris Phyſicorum explicatam nobis reliquit. In duas autem partes opus diuiſum eſt; prior pars quæ eſt de principijs & cauſſis rerum naturalium, nouem libris comprehenditur; Poſterior reliquos ſex libros complectitur; in quibus, generales quædam affectiones, quæ communes ſunt omnium rerum naturalium, cuiuſmodi ſunt, Quantitas, Locus, Tempus, & Motus, explicantur. Ac licet nobis multas ob cauſſas (quas hoc loco exponere non eſt neceſſe) viſum non fuerit Commentarios in Ariſtotelem ſcribere, quibus eius ſententias & verba, ſigillatim interpretaremur; ſedulò tamen curauimus, vt quicquid Ariſtoteles ijs de rebus, quas hoc opere docemus, vſquam ſenſit, & ſcriptum reliquit, varijs ex libris eius colligentes, ſuo quodque loco, pertractaremus. Quorum autem ſcriptorum veſtigia in huius operis molitione perſequuti ſimus, quid etiam de Philoſophorum lectione atque imitatione ſentiamus; quoniam ea ex re intelligi poteſt, quam nos philoſophandi viam & rationem maximè probemus ac ſequamur, nunc paucis exponemus. Græcos Ariſtotelis interpretes, Alexandrum, Themiſtium, & Simplicium, in Ariſtotelicis ſententijs & verbis explanandis, præter cæteros, ſecuti ſumus. Hos enim, extra cōtrouerſiam eſt, omnium optime Ariſtotelem intellexiſſe, & in eius ſcriptis interpretandis, diligentiſſimos & accuratiſſimos fuiſſe. Horum fontibus, fateor me hos meos hortulos irrigaſse; hoc eſt, ex doctiſſimis eorum commentarijs multa, quæ interiorem quandam, & reconditam habent Peripateticę diſciplinæ cognitionem, in hos libros tranſtuliße: Latinos vero philoſophos, præſertim autem Theologos Scholaſticos, propter ingenij acumen & vbertatem, propter differendi ſubtilitatem, denique propter incredibilem vim atque copiam argumentorum, quibus de omni re propoſita in vtramque partem diſputare ſolent, equidem ſemper ſum admiratus: in hoc autem opere, non raro etiam imitatus. Quorum diſputationibus, has meas cōmentationes neruoſiores & robuſtiores factas eſſe, non dubito. Sed D. Thomam, eximium Philoſophię decus, & ſplendidiſſimum Theologiæ lumen, firmiſſimumque columen, præ cæteris miramur, & colimus: cuius diuini ingenij monimentis, quantum nos adiuti & locupletati ſimus, hæc noſtra qui legent, facile intelligent. Inter Arabes, Auicenna ſuos quoque amatores, & ſectatores habet. Quem ego in Philoſophia, nec magnopere laudo, nec planè contemno. Fuit is

præſtantiſſimus medicus,fuit etiam (quorundam iudicio) peracutus Metaphyſicus; ſed eum doctrinæ Ariſtotelis (quam omnibus Philoſophiæ ſtudioſis maxime probatam & cognitam eſſe oportet) nec valde ſtudioſum, nec admodum intelligentem fuiſſe conſtat. De Auerroe, quoniam de eo varias multumque diſcrepantes hominum ſententias eſſe video, dicam breuiter, vt ſentio. Ego, ſicut eos non laudo, qui Auerroem faſtidioſe contemnunt, conuitijs lacerant, & veluti peſtem ingeniorum, omnibus fugiendum eſſe clamant; ſic contra, quoſdam eſſe, qui eum laudibus in cælum efferant, & quaſi Deum quendam Philoſophiæ colant, eiuſque ſententias tanquam oracula diuinitus edita in veneratione habeant; grauiter doleo, moleſteque fero. vtrumque profecto in vitio eſt: ſed illud minus; habet enim vel excuſationem ignorantiæ, vel etiam ſpeciem quandam & vmbram pietatis atque religionis: hoc autem, cuiuis philoſopho, turpe eſt, Chriſtiano autem philoſopho, etiam infame. Quid enim turpius, quàm vnius hominis, qui labi potuit, & vero in rebus magni momenti non ſemel lapſus eſt, decreta omnia pugnaciter defendere, ac mordicus tenere, & quaſi tempeſtate delatos, ad eius doctrinam, tamquam ad ſaxum aliquod, adhæreſcere? Quid fœdius? quàm multas Auerrois ſententias, &, quæ vocant, commenta, tertio quoque verbo vſurpantes ſeſe iactare, & in his puerilibus nugis, primas ſapientiæ ſuæ partes collocare? Sed dicent, Auerroë fuiſſe acri ingenio, iudicio graui, & ſingulari ſtudio ac diligentia; multa ſubtiliter, & doctè ſcripſiſſe; omnes pene libros Ariſtotelis, eruditis commentarijs illuſtraſſe, denique de Peripatetica diſciplina eſſe optime meritum. ſint iſta, vt dicunt: negari tamen nō poteſt, Auerroem interpretando Ariſtotelem, ob ignorationem linguæ Græcæ, mendoſoſque codices, & bonorum interpretum penuriam multifariam hallucinatum eſſe. De rebus quoque naturalibus, humanis & diuinis, opiniones eum habuiſſe certum eſt, complures quidem falſas, quaſdam verò etiam impias & abſurdas. Quid igitur magis à Philoſophiæ grauitate, dignitateque remotum, & alienum eſſe poteſt, quàm Philoſophum, id eſt amatorem ſapientiæ, quem ad hanc rerum omnium vniuerſitatem animo perluſtrandam, atque contemplandam, ſolutum, & liberum eſſe decet, vnius hominis, non omnium mortalium ſapientiſſimi, quaſi vile mancipium, &, vt Poeta quidam ait, ſeruum pecus effici? verum de Auerroe hactenus. Illud autem ſtudioſos Philoſophiæ diligenter intelligere volumus; ſi magno cum fructu nulloque veritatis atque pietatis detrimento, philoſophari cupiunt, duos ipſis, hominum de philoſophia male ſentientium errores, vtrumque ſane, meo iudicio, valde pernicioſum, eſſe fugiendos. Sunt enim nonnulli, qui propter pauca, quæ in libris Philoſophorum reperiunt, à decretis ſanctitateque noſtræ religionis aliena, non modo cætera quam plurima vere & vtiliter ab illis tradita reijciunt, ſed omnem etiam philoſophiæ cognitionem damnant, & tanquam certam animorum peſtem, ex hominum, præſertim Chriſtianorum, ſocietate exterminandam putant. Videlicet iſti, Philoſophiæ, rodes, omniſque liberalis doctrinæ expertes, omnes ſui ſimiles eſſe cuperent, quo minus in multitudine ipſorum appareret inſcitia. Ac olim quidem Iulianus Auguſtus, quo tectior & callidior, eo acrior atque pernicioſior Chriſtianorum hoſtis, nulla re putauit magis ſe Chriſtianis obeſſe,

eorumque

eorumque religionem vehementius labefactare poſſe,quàm ſi eis omnium bonarum artium ſtudia, interdixiſſet. Huc quoque ſpectat Hæreticorum noſtri temporis artificioſa calliditas, Philoſophiam, reconditioreſque diſciplinas, Chriſtianis hominibus repudiandas, & execrandas eſſe clamantium; quo nimirum facilius, homines indocti ac ſimplices, argumentis quibuſdam ipſorum, in ſpeciẽ modo probabilibus, captioſiſque circumuenti atque irretiti, in eorum errores pertrahantur. In quo videntur mihi quidem Hęretici ſimiliter facere, vt feciſſe quondam Philiſtæos, diuinę litteræ prodiderunt: qui omnes fabros ferrarios, armorũque opifices Hebręis abſtulerunt, vt inermes, nec bellum illis vltro auderent inferre, nec illatum ab illis, facilè propulſarẽt. Sed aiunt iſti, erraſſe Philoſophos, errarunt ſanè, ſed ſunt illi quidem errores Philoſophorum, non Philoſophię; hoc eſt, hominum, non ſcientię. Et illos ipſos errores, qui Philoſophiam norunt, refellere poterunt, qui non norunt, non poterunt. Non eget fides noſtra Philoſophię præſidijs; non ea tamen reijcit. Non deſiderat humanæ ſapientiæ ornamenta: ſed ea prorſus non aſpernatur. Sua vi tuta & munita eſt, ſuaque luce ſplendet: ſed quæ docere & hominibus perſuadere ſtudet, ea ſi rationibus, exemplis, & ſimilitudinibus è Philoſophia petitis, quaſi aſperſa & cõdita ſunt, iucundius audiuntur, facilius intelliguntur, creduntur promptius, conſtantius retinentur. Ac ego quidem mirari ſoleo, quenquam eſſe chriſtianorum hominum, qui Philoſophiã, tanquam rem Deo inuiſam, ſacris literis contrariam, & noxiam ijs qui Chriſtianam doctrinam profitentur, vituperare audeat. An non ſacris literis proditum eſt, Deum, qui (vt Iſaias inquit) eſt Deus docens vtilia, quò ſuam erga Salomonem beneuolentiam atque liberalitatem, magis illuſtrem teſtatamq; faceret, ampliſſimam ei omnium rerum naturalium ſcientiã dediſſe? Nonne cernimus, multos diuinæ ſcripturę libros, philoſophicarum rerum eſſe plenos? quos indocti legentes, non intelligunt; docti, quia intelligunt, magno cum fructu & voluptate legunt. Quid clariſſima illa Chriſtianæ Theologiæ lumina, Baſilium dico, Didymum, duos Gregorios, Nazianzenum & Niſſenum. D. Auguſtinum, Hieronymum, & in primis. D. Thomam Aquinatem, vt nunc omittam Iuſtinum & Lucianum martyres, Clementem Alexandrinum, Origenem, Tertullianum, Arnobium, alioſque quamplurimos, quo plus Chriſtianis prodeſſent, magiſque Chriſtianam diſciplinã munirent, augerent, & exornarent, libros à ſe de rebus diuinis ſcriptos, quàm multa, quàm varia, quàm recondita & exquiſita, Philoſophię omniumque doctrinarũ cognitione referſerunt? Verum, contra iſtos Philoſophiæ vituperatores, & nunc dictum ſit ſatis, & alias fortaßè dicetur vberius. Sunt contra nonnulli, qui diuina, vt vocant, Platonis & Ariſtotelis ingenia, vberrimamque cunctarum rerum ſcientiam cum excellenti eloquentia coniunctam, vſque eo ſunt admirati & amplexati, vt eos, veluti numina Deoſque Philoſophiæ colerent, eorumque decreta Philoſophica, tanta animi aſſenſione complecterentur; vix vt crederent quicquam eſſe poſſe probabile, quod improbaretur ab illis; aut quod ab illis probaretur, improbabile. Fuit hæc quondam Pythagoræorum vanitas atque ſuperſtitio; quibus inſtar omnium rationum erat, præceptoris auctoritas; & vt quiduis facilè promptèque crederent, ſatis erat, id dixiſſe Pythagoram;

goram; nefaſque putabant, cur illud ita eſſet, velle requirere.

O miſeras hominum mentes, o pectora cæca,

Quid enim vilius & abiectius, aut quæ maior animi cæcitas eſſe poteſt, quàm nihil per ſe ſapere, nihil iudicare, totum ex alieno ſenſu iudicioque pendere? Nulla duci ratione, ſed quaſi pecudes, aliorum ſententia, nutuque tantum moueri, ac regi: Theologus, cuius ſcientia, Dei, à quo profecta eſt, auctoritate nititur atque fulcitur, nec rationum eget præſidijs, humanas tamen rationes nō contemnit aut reijcit Philoſophus, cuius doctrina ex ratione, ortū, incrementa, robur, omnemq; vim ſuā atque dignitatem habet, omni ratione poſthabita, in vnius hominis multarum rerum ignari, multiſque vitæ & doctrinæ ſordibus inquinati, auctoritatę conquieſcet. Ego multum Platoni tribuo, plus Ariſtoteli, ſed rationi, plurimum. In explicandis Philoſophiæ quæſtionibus, diſceptandiſque cōtrouerſiis, equidē, quid Ariſtoteles ſenſerit, diligenter conſidero, ſed multo magis, quid ratio ſuadeat, mecum ipſe perpendo. Si quid Ariſtotelis doctrinę congruens & conueniēs eſſe intelligo, probabile duco; ſi quid autē rationi conſentaneum eſſe video, verū certumque iudico. Itaque in Phyſiologia, primas iudicio ſenſuum, longa experiētia & diligenti obſeruatione explorato atque confirmato; ſecundas rationi; auctoritati Philoſophorū poſtremas defero. In legendis autē Philoſophorum libris tēperatum quoddam ac ſalutare iudiciū adhibeo. Etenim, pauca illa quę religioni aduerſantur, repudio; alia verò quamplurima, cum ad vſum vitæ perutilia, tùm ad agnitionem animi, pulcherrima, probo ac retineo; & viros humanarum & diuinarum rerum ſciētia excellentes, libēter ſequor, qui Philoſophiā cum ſacris literis coniungentes incredibiles vtilitates, maximumq; decus Chriſtianæ religioni attulerunt. Si Agar & Iſmael, & Saræ & Iſaac concordes, & obediētes eſſe velint, maneant in domo Abrahæ; ſin autē inſoleſcant & repugnent, rixaſque & iurgia exciēt, domo eiiciantur & exulent: ſic Philoſophi hactenus legēdi & probandi ſunt, quoad veritati & pietati conſenſerint atque inſeruierint; ſin autē quid effutierint, diuinis decretis alienū, deſerendi ſunt ac reijciēdi. Nec mirandū cuiquam accidat, Platonem & Ariſtotelē, cæteroſqui ſapientes viros, & philoſophorū principes, nonnumquā grauiter & turpiter erraſſe: videlicet, homines fuęrunt, quorū erant fallaces ſenſus, anguſta ingenia, infirma iudicia, vita multis flagitijs inquinata, mens humanæ inſcitiæ circumfuſa tenebris, & cæleſti lumine deſtituta. Quin potius nos immortales Deo gratias agamus, qui ea nobis clariſſimè patefecit; quę acutiſſimos & doctiſſimos Philoſophos latuerunt. Nec ſolū in ijs quæ tradit Philoſophia, quid nobis probandū ſequendumque, quid contra repudiandum & fugiendū eſſet, omnium errorū diſcuſſa caligine indicauit; ſed etiā earum rerum, quæ omnē humanæ intelligentiæ vim & facultatē ſuperant, cognitionē, ad quam Philoſophia aſpirare non poteſt, liberaliter impertiuit. Atq; hæc quidem eſt noſtra de ſtudio Philoſophiæ, Philoſophorumq; lectione, & imitatione ſententia; quam initio huius operis præfari & prædocere voluimus, vt quam nos Philoſophię formam maximè probemus, quodue philoſophandi genus in his libris ſecuti ſimus, notum omnibus teſtatumque faceremus.

DE PHILOSOPHIA

LIBER PRIMVS.

DE NOMINE SAPIENTIS, ET PHILOSOPHI, ET QVID SIT SAPIENTIA ET PHILOSOPHIA:

Qualem item deceat eſſe ſapientem, atq; Philoſophum.

CAPVT PRIMVM.

Qui dicebātur olim ſapientes.

SApientes olim dicebantur, quicunque cōtemptis rebus his, quas vulgus maximè cōcupiſcit & admiratur, & a rerum ciuiliū adminiſtratione remoti ſe totos ad ſtudium veri cognoſcendi, & admirabilium occultarumq; rerum inquiſitionem atque perceptionem contuliſſent. Hoc autem Ariſtoteles lib. 6. Ethicor. apertè declarat his verbis, [Anaxagoram, Thaletem, ceteroſque tales viros ſapiētes quidem eſſe dicunt, prudētes verò minimè, cum videāt eos quæ ſibi vtilia ſunt ignorare, atque fatentur eos recondita, eximia, admirabilia, & diuina quædam tenere, ſed inutilia, quia humana bona non quærunt.] In eandem ſententiam multa præclare ſcribit Plato, cuius verba refert Euſebius lib. 12. de præparat. Euangelica, cap. 20. Verum, quoniam multi gloriæ aut quæſtus cupiditate, profitebātur & prædicabant ſe ſapientes eſſe, qui veræ ſapientiæ non ſolidam & expreſſam effigiem, ſed vmbram tantum & imaginē tenebant, primus omnium Pythagoras, vt talium hominum comprimeret arrogantiam, & oſtenderet arduam eſſe adeptionem poſſeſſionemque ſapientiæ, noluit σοφὸς idest ſapiens, ſed φιλόσοφος hoc eſt ſapientiæ ſtudioſus appellari. Hac autem de re ſermonem, quem Pythagoras habuiſſe dicitur cum Leonte Phlyaſiorū principe, eleganter Cicero perſcripſit in quinta Tuſculana. Hoc igitur diſcrimen Philoſophi & Sapiētis ſecuti tā Platonici quàm Stoici, aliter ſapientiam definierunt atque Philoſophiam. Plato quidē vult ſapientiam eſſe perfectam Dei cognitionem cum puro eius cultu & religione coniuctam: Philoſophiam autem variè deſcribit, nunc ſecundum etymologiam nominis, appellans eam ſtudium ſapientiæ; interdum ſolutionem animi a corpore, ſeu commentationem mortis; nonnumquam etiam conuerſionem animi ad ea quæ vera ſunt & diuina. Stoici (auctore Plutar. in 1. lib. de placitis Philoſophorum cap 1.) definierunt ſapientiam eſſe diuinarum & humanarum rerū ſcientiam: Philoſophiam autem, accommodatæ ad vitam artis meditationem; atque hanc vnam eſſe & eandem ſummā virtutem. Ariſtot. Philoſophiam ait eſſe ſcientiam contemplatricem veritatis, ita ſcribens in 2. lib. Metaphy. tex. 3. [Rectèq; ſe habet Philoſophiā ſcientiam veritatis contemplatricem appellare.] Idem auctor eſt in lib. 6. Ethicor. nomen ſapientiæ aliquādo tam latè patere, vt attribuatur

Variæ deſcriptiones ſapientiæ ac Philoſoph. ſecundū varias Philoſophorū ſectas.

etiam artibus mechanicis. Etenim Phy-
diam & Polycletum, ſapientes dicimus: il
lum lapidum ſculptorem, hunc fictorem
ſtatuarum. Attamen propriè tale nomen
non conuenit, niſi in ſcientiam omnium
limatiſſimam & abſolutiſſimam, quæ ver
ſatur in rebus præclaris, atque diuinis;
nec modò conſiderat ea, quæ manant ex
principijs, ſed etiam ipſorum principio-
rum vim & rationem edocens, omnium
ſcientiarum quaſi fontes aperit. Hanc ſa-
pientiam Ariſtot. in libris Metaphyſicis,
proprio nomine vocat primam Philoſo-
phiam, eaque a Philoſophis dicitur Me-
taphyſica, quæ eſt ſcientia declarans pri-
mas cauſſas, primaque principia entis, vt
ens eſt, ac eorum quæ tali enti per ſe in-
ſunt; & primas, perpetuas, immutabileſ-
que ſubſtantias, quæ a ſenſibus intelligen
tiaque noſtra remotiſſimæ ſunt morta-
libus patefaciens. Quantum verò laudis
& honoris deferendum ſit ſapientiæ, &
Philoſophiæ, præclarè oſtendit Ariſtot.
multis locis, nam in 1. Metaphyſicorum
libro, cap. 2. ait hanc vnam omnium ſciē-
tiarum eſſe vere liberam, & ſui gratia,
nec eius poſſeſſionem humanam eſſe,
ſed diuinam: hanc ſolum Deum perfe-
ctè habere, eamque ſolam de Deo age-
re. alias diſciplinas fortaſſis vtiliores &
magis neceſſarias eſſe poſſe, præſtantio-
rem vero nullam. In 6. Metaphy. tex. 2.
inquit, ſciētias ſpeculatiuas preſtare alijs,
ſpeculatiuarum autem hanc eſſe præſtan
tiſſimam. In ſectione 30. Problem. 10.
ſcribit, ideo veteres non ſtatuiſſe præmiū
aliquod ſapientiæ veluti certaminibus,
quoniam propter eximiā ſapientiæ præ-
ſtantiam, nec idoneus iudex eius reperi-
ri, nec ſatis dignum præmium conſtitui
poteſt. In 9. lib. Ethicor. affirmat Philoſo
phiam tanti eſſe, vt his a quibus eam acce
pimus, nec honorem nec mercedem vl-
lam parem referre poſſimus, non ſecus
ac Dijs & parentibus. Ac mihi quidem
videtur, ſi cuiuſuis ſcientiæ præſtantia, ex
rebus ei ſubiectis potiſſimùm æſtimari
debet, quantùm Deus, intelligentiæque
præſtant cæteris rebus; tantùm planè ſa-
pientiam, dignitate reliquis ſcientijs an-
teire. Verùm, quia de ſapientia ſatis dictū
eſt, deinceps qualis eſſe debeat ſapiens &
Philoſophus, exponamus.

De præſtantia Philoſophiæ.

Plato in 5. & 6. de Rep. vult eū qui fu-
A turus eſt Philoſophus, ſic informatū eſſe
a natura, vt habilis & idoneus ſit ad perci
piendas omnes diſciplinas, excellens in-
genio, memoria & iudicio. Deinde, vt ve-
hementer oderit, atque horreat menda-
cium, quippe cum futurus ſit defenſor,
magiſter, & interpres veritatis: Tū, vt ha-
beat ſedatas omnes perturbationes & ap
petitū rationi obedientē, qui niſi perdo-
mitus fuerit, & veluti iniecto fræno in gy-
rum rationis ductus, magnā partem ani-
mi ſæpe detorquet, & a contemplatione
cognititioneque veritas abducit: Ad hæc
B oportet eum eſſe amantē temperantiæ, li
beralitatis, & iuſtitiæ, nam qui eſt vitiorū
ſordibus inquinatus, indignus eſt qui in
puriſſimum ſapientię domicilium admit
tatur: ad extremum, non debet animi ſtu
diū atq; intelligentiā ponere in rebus ſin
gulis quæ in generatione, interitu, alijſq;
mutationibus continenter verſantur, ſed
defigere mentis aciem & vim in propriā
cuiuſque rei formā & ideam; non conſide
rate quæ ſunt talia participatione, ſed
quod eſt per ſe tale in vnoquoque gene-
re, vt ſi quæratur quid ſit bonum aut pul
C chrum, nō attēdere animū ad eas res quę
vulgo dicuntur bonæ aut pulchræ, ſed
ideā pulchritudinis, hoc eſt rationē eius,
quaſi per ſe cohęrētē, animo cōtueri. At-
que huic documento Platonico, id valde
cōgruit quod Ariſ. ait in Probl. Sectione
18. poblem. 5. & Sectione 30. problem. 8.
ſcribēs, Philoſophū ea re diſtingui ab O-
ratore, ꝙ ille conſiderat quid ſit iuſtitia,
aut tyrannis; hic autē cogitat an hic vel il
le homo ſit iuſtus, & tyrānus: ille ſpecies
& formas rerū ſpeculatur; hic verò per-
ſcrutatur tantū modo eas res, quæ talium
D formarū ſunt participes. Sapientē autem
Stoicū Cicero ſcitè depingit in oratione
pro Muræna ad hūc modū, [Fuit quidam
ſummo ingenio vir, cuius inuentorū ęmu
li, Stoici nominātur. Huius ſentētiæ ſunt
& præcepta huiuſmodi: ſapientem gratia
numquā moueri: nnmquā cuiuſquā deli-
cto ignoſcere: ſolos ſapientes eſſe, ſi diſtor
tiſſimi ſint: formoſos, ſi mendiciſſimi, di-
uites: ſi ſeruitutē ſeruiāt, reges: ſapientē
nihil opinari: nullius rei pœnitere: nulla
in re falli: ſniam mutare nūquā.] Ari. in 1.
libro Methaphy. cap. 2. pulchrè declarat
cuiuſ-

Qualis eſſe debeat ſapiens ſecundum Platonem, Ariſtotelē, Stoicos & alios.

cuiuſmodi oporteat eſſe ſapienté.[Oportet,inquit , ſapientem noſſe omnes res quoad eius fieri poſſit,non quidem ſpeciatim ſed vniuerſe:tũ , ſcire difficillima quæque,& occultiſſima ; nam quæ ſenſibus ſubiecta ſunt,& patent omnibus cognoſcere,non facit hommẽ ſapienté:deinde habere non popularem & adumbratã notitiam rerũ , ſed exquiſitã & omnibus numeris ſuis abſolutam , quam & ipſe quam rectiſſimè teneat,& alios rite docere valeat. Ad hæc,proprium eſt ſapientis, imperare & præſcribere alijs,quid facere conueniat:ſapientiam autem oportet eſſe ſcientiã,quæ non propter aliud expetatur,vti ſunt hæ diſciplinæ quæ in actione effectioneque verſantur,ſed quę per ſe & ſolius cognitionis gratia quæratur. Alij putant triplex eſſe munus ſapientis, vnũ de quauis re ſubtiliter & apte dubitare poſſe: Alterum eorum quæ in vnaquaq; re inſunt,cauſſas omnes non modò proximas, ſed etiam maximè generales & primas , perſpectas atque cognitas habere: Tertiũ aperire primos fontes oĩum dubitationũ , eorumq; ſolutioné rite tradere. Quid igiť ſit Sapiẽtia,& philoſophia;vnđ itẽ manarit nomẽ ſapiẽtis,& Philoſophi; & qualẽ eſſe deceat vtrũq;, ita dictum ſit. Nos ãũt deinceps vniuersè agem' de Philoſophia,quæ cõtinet ſcientias ſpeculatiuas & practicas , cuius prima & maximè generalis diuiſio,primo loco tractãda eſt.

Ponitur diuiſio Philoſophiæ in ſpeculatiuã, & practicã, & declaratur ſignificatio illorũ vocabulorũ (practicũ) & (ſpeculatiuũ.)

CAP. II.

Diuiſio Philoſophię ſecundũ Platonicos, Stoicos & Peripateticos.

TRipartita illa diuiſio Philoſophiæ in naturalé,moralẽ, & logicã , hoc eſt rationalẽ ſeu ſermocinalem,eſt ſane peruetus a Platonicis,Stoiciſq; profecta:vt videre licet apud Ciceronem primo Academ.quæſt.Plutarchum lib.1.de placitis Philoſophorũ c.1. Alcinoũ. in libro de doctrina Platonis c. 3.Diogenem Laertium in vita Platonis.D. Aug. lib.8. de Ciuitate Dei cap 4. Euſ. de præparat. Euang.lib.11. c. 1. vbi citat pulcherrimũ quendã locũ Ariſt,in huius diuiſionis Platonicæ commendationẽ ex lib.7. de Philoſophia,quod opus nũc non extat, & ſequẽti capite affirmat talẽ diuiſionẽ manaſſe ex Hebræis. Hæc tamen diuiſio Peripateticis nõ probatur, quippe qui Logicã ſubmouẽt a partibus Philoſophię;eãq; cẽſent nõ tã eſſe ſciẽtiã, aut Philoſophiæ partẽ,ꝗ modũ ſciẽdi & inſtrumentũ Philoſophiæ , de qua re nos infra dicemus. Quamobrẽ nos qui horũ diſciplinæ conuenienter philoſophari ſtudemus, primã & generalẽ,Philoſophiæ diuiſionẽ bimẽbrem facimus in ſpeculatiuã & practicã, quam Ariſ.innuit 2. Metaphy.tex.3.Cur aũt Ariſ.& Theophraſtus ita diuiſerint bipartito Philoſophiã exponit Plutarc. eo loco,quem ſupra poſui . Vt igitur diuiſio hæc plane intelligatur, primum explicanda eſt ſignificatio illorum vocabulorum (practicum)&(ſpeculatiuum) poſtea dicendum eſt, vnde talis diuiſio ortum habeat;tum cuiuſmodi ſint differẽtiæ ſcientiarum;ad extremum, tractanda eſt comparatio inter Philoſophiã practicã & ſpeculatiuã. Ac de practico quidẽ & ſpeculatiuo multa diſſerũt Theologi circa Prologũ ſententiarũ,multa itẽ Philoſophi ſuper 6.lib.Metaph. Ariſt.ſed nos ea tantũ, quę olent doctrinã Peripateticã,nec ſunt aliena inſtituto noſtro,paucis exponem'.

Quid ſit ſciẽtia ſpeculatiua & practica.

Speculatiua ſciẽtia (vt nũc ruditer dicã) ea eſt,quæ res ſibi ſubiectas docet nos tantummodo ſcire & contẽplari,vt Phyſica,Cælũ;Geometria,Triangulũ , Metaphyſica Deum. Vnde ſpeculatio eſt actio intellectus , cuius finis eſt ſola cognitio eius rei circa quã verſatur, vel quæ in ſola cognitione veri conſiſtit , nec vlterius progreditur , aut per ſe dirigitur ad aliquã actionẽ ſeu opus. Quocirca Ariſ.6. Ethic.& 3.de Anima 46. inquit mentem ſeu intellectũ ſpeculatiuũ nihil mouere, quoniã non intelligit ea quæ poſſint cadere ſub appetitũ & actionẽ noſtrã. quare principia noſtrarum actionum & motuũ, ſunt appetitus & intellectus practicus. Sciẽtia vero practica eſt , ꝗ res circa quas verſatur,nõ ſolùm docet nos ſcire, ſed pᷓcipuè operari vel facere , vt finis ſcientiæ practicæ nõ ſit ſcire,aut cognoſcere verũ, ſed actio ſeu opus aliquod. Nõnulli Arabes,in quibus eſt Algazel 1.lib.ſuæ Piloſophiæ c.1.definiũt doctrinã practicã eſſe.

ſcientiam earum rerum, quæ fiunt a nobis: quæ definitio, niſi quid aliud addatur, vitioſa eſt, vtpote quæ conueniat etiam in aliquam ſcientiam ſpeculatiuam, vti eſt ſcientia animæ, quæ ſpeculatiua eſt; tamen agit de operationibus animæ quæ efficiuntur a nobis, cuiuſmodi ſunt, alt, ſentire, intelligere, appetere. Quamuis ergo, tam ſpeculatiuæ ſcientiæ quàm practicæ, proximus & proprius actus ſit ſcire & intelligere (quæ enim poteſt eſſe alia operatio ſcientiæ quam ſcire? & intellectus quàm intelligere?) tamen in eo eſt diſcrimen, quòd ipſum ſcire, qui eſt actus ſpeculatiuæ ſcientiæ, per ſe intenditur ac expetitur, nec refertur alio: ſcire autem quod proficiſcitur a ſcientia practica nō expetitur per ſe, ſed propter aliud, ad agēdum enim faciendumve aliquid totum planè refertur, vt in Philoſophia morali, Medicina, & artibus mechanicis perſpicuum eſt. Praxis autem nomen (vnde practica nomen inuenit) late patens, cōplectitur actionem & effectionem. Quid autem inter actionem & effectionem interſit, Ariſt. declarat in primo libro magnorum moralium cap. 33. & in 6. Ethic. vbi agit de arte & prudentia. Actio enim eſt operatio, poſt quam nullum exiſtit opus, vt omnes actiones morales virtutū: Effectio verò eſt operatio relinquens aliquod opus: vel per quam perficitur aliquod opus, quod, expleta finitaque operatione manet & extat, vt cernimus in exædificatione domus. Eſt autem praxis, operatio hominis non quælibet, ſed quæ ſubeſt voluntati & arbitrio eius, & cum ſubiaceat errori, indiget habitu quodam, qui inſidens & inhærens in intellectu practico, ſit tanquam norma & regula a qua praxis dirigatur. Hic autem habitus ſeu regula, in praxi quidem quæ eſt operatio moralis, eſt prudentia, in ea verò quæ eſt mechanica, & in qua non ineſt per ſe ratio virtutis aut vitij, eſt ars, ſiue ſit mechanica ſiue liberalis, vt eſt muſica practica: Actio autem quæ ſubeſt voluntati, triplex eſt; Vna, quæ elicitur ex ipſa voluntate, vt electio: Altera, quæ producitur quidem ab alia potentia, tota tamen imperatur a voluntate, & dirigitur ab aliquo habitu practico, vt operationes eius facultatis animæ ſenſitiuæ, quæ dicitur

Quæ actione ſubijciantur voluntati noſtræ, & quæ non.

iraſcibilis & concupiſcibilis: Tertia, quæ A ſecundum quid ſubeſt voluntati, & dirigitur ab intellectu practico, vt ſunt operationes intellectus ſpeculatiui, quæ per ſe, & (vt vulgo dicunt) ſecundum ſpecificationem, non ſubſunt voluntati aut prudentiæ, earum tamen vſus & exercitatio, ideſt, vt hoc tempore, vel tamdiu, vel hoc modo, vel his aut alijs circunſtantijs fiant, ſubijcitur voluntati & prudentiæ. Quatenus igitur tales operationes propter circunſtantias ſecundū quas exercentur, poſſunt eſſe moraliter, vel bonæ vel malæ; diriguntur a prudentia quæ eſt B habitus practicus; quomodo etiam poſſunt vocari praxes, ſimpliciter autem minimè. Operationes autem animæ vegetatiuæ, neque per ſe, neque ſecūdum vſum & exercitium, ſubiacent arbitrio & voluntati hominis, niſi forte ex accidenti & indirectè, quatenus in actionibus animæ vegetatiuæ magna exiſtit varietas ob quantitatem qualitatemue alimenti, cuius aſſumptio & moderatio, eſt in noſtra poteſtate. Quamobrem, peccata quæ in ſupradictis functionibus alentis animæ contingunt, plerumque nobis vitio verti ſo- C lent. Quin etiam affectus naturalis, quodam modo ſubijcitur noſtræ poteſtati, quatenus in nobis eſt applicare (vt aiūt) actiua paſſiuis; ex quo tales effectus exiſtunt. Actio autem voluntatis, quæ naturaliter tendit & refertur in vltimum finem, non eſt praxis, quia neque pendet a libero arbitrio & omni vacat errore, vt non egeat vllo habitu practico a quo dirigatur; nam ſicut intellectus ſpeculatiuus non poteſt errare circa prima principia ſpeculatiua (quis enim, vt inquit Ariſtot. 2. Metaphy. aberrabit a ianua?) ita D voluntas non poteſt errare circa vltimū finem, quanquam in eo deſignando, & conſtituēdo peccari poſſit, vt ſi voluptas aut diuitiæ aut honos, ſtatuatur & expetatur tanquam vltimus finis. Ex his quæ diximus manifeſtum eſt quid ſit praxis, quam ita multi definierunt, vt ſit operatio alterius potentiæ ab intellectu, naturaliter poſterior intellectione, apta fieri conformis intellectui recto. Heruæus Quolibeto primo quæſt. 3. paulo aliter definit praxim quàm definitionem, & alia quæ ſcribit de praxi, ne longior ſim,

hic

hic prætereo. De ſignificatione igitur illorum vocabulorum (Practicum) & (Speculatiuum) hæc dicta ſint.

Explicatur primò ratio ſupradictę diuiſionis: deinde cuiuſmodi ſint ſcientiarũ differẽtiæ (practicum) & (ſpeculatiuum.)

CAP. III.

Bonam eſſe diuiſionem Philoſoph. in practic. & ſpeculatiuam probatur rationibus ſeptẽ.

RATIO, & vt vocant, ſufficientia ſupradictę diuiſionis, ex multis rebus cognoſcitur. Primò, quia Philoſophia, vt veteres ſapienter dixerunt, eſt medicina animi, ſanans eius morbos: quorum duo ſunt genera, vnum pertinẽs ad intellectum, quæ eſt ignoratio veri; alterum ad affectum: cuius ægritudo ex vitijs morumque corruptela proficiſcitur. contra priorem morbum, comparata eſt Philoſophia ſpeculatiua: aduerſus verò poſteriorem inſtituta fuit practica. Tum; omnis homo naturaliter ſcire deſiderat, primùm quidem ea quæ conferunt ad tuendam degendamque vitam, tum priuatam, tum etiam ciuilẽ, quæ nobis ſuppeditant partim artes mechanicę, partim Philoſophia moralis: poſtea vero etiam eas res, quę licet nihil conducãt ad actiones humanas & ciuiles, tamen quia habẽt pulcherrimam cõtemplationem veritatis, vehemẽter expetuntur ab intellectu noſtro. quarum rerum ſciẽtiam largitur nobis Philoſophia ſpeculatiua. Deinde; ſubiectum ſcientiæ eſt intellectus, qui duplex tantùm eſt, vnus ſpeculatiuus, alter practicus, vt docet Ariſt. 6. Ethicor. & 3. de Anima, 46 & 49. quare ſcientia quoq; & Philoſophia duplex erit, vna practica, altera ſpeculatiua. Poſtea; Philoſophia refertur ad dirigendam vitam hominis, eiuſque fœlicitatem comparandam; vitã autem, & fœlicitatem hominis Ariſt. 10. Ethic. duplicem facit. actiuam & ſpeculatiuam. ergo Philoſophia etiã duplex erit, ſpeculatiua & practica. Præterea; omnis doctrina eſt propter aliquod bonum & finem, vt ſcribitur in principio primi libri Ethicorum; talis autem finis, vel eſt ſola cognitio, quam doctrina præbet; ſicut fit in ſcientijs ſpeculatiuis: vel præter cognitionem aliud pro fine intenditur, ſiue ſit alia quædam operatio hominis, ſiue aliquod opus externum, veluti cernimus in doctrinis practicis. Ad hæc; omnis doctrina comparata eſt ad dirigendas eas operationes hominis, quæ ſubſunt arbitrio noſtro, & poſſunt praué ac vitioſé fieri. Vnde ad regendas actiones animæ vegetatiuę, & ſenſuum tam interiorum quàm exteriorum, nulla fere videtur eſſe inuenta & inſtituta doctrina. Sint igitur tria genera humanarum actionum, quæ a doctrina poſſunt dirigi. Primi generis, ſunt operationes intellectus, ad quas dirigendas & perficiendas, ordinantur ſcientiæ ſpeculatiuæ; Secundi generis, ſunt operationes appetitus, tam rationalis quàm ſenſitiui; in quibus verſantur habitus vitiorũ & virtutum: harum autem operationum gratia inſtituta eſt Philoſophia moralis; Tertij generis, ſunt plurimæ aliæ operationes hominis, ſiue in membris eius inhærentes, vt ſunt currere & ſaltare, ſiue tranſeuntes in opera aliqua externa; vt ædificare, pingere, & fabricari naues; ad quas operationes moderandas, riteque obeundas, inuentæ ſunt omnes artes, tam mechanicæ quàm quæ vulgo dicuntur liberales. Poſtremò; vnitas & diſtinctio ſcientiæ, ſumitur ex vnitate diſtinctioneque obiecti; obiectum autem ſiue materia ſcientiæ, ſunt res quæ tractantur: quas duplici genere contineri neceſſe eſt; aut enim eiuſmodi ſunt, vt in actionem, effectionemq́ne noſtram cadant; aut ſolùm in cognitionem omne enim ens aut eſt tãtùm ſpeculabile, aut non ſolùm eſt ſpeculabile, ſed etiam agibile vel factibile. Bonam igitur eſſe bimembrem illam diuiſionem Philoſophiæ in practicam & ſpeculatiuam, ex his perſpicuum eſt.

Quales differẽtiæ ſint practic. & ſpeculatiua.

Quales vero ſcientiarum differentiæ ſint practicum & ſpeculatiuum, breuiter etiam dicamus. Primò ſunt differentiæ eſſentiales, non enim accidit ſcientiæ eſſe practicam vel ſpeculatiuam, cùm id conueniat ei tum ex parte obiecti, tũ ex parte finis. vnde Ariſt. nunquã tradit aliã Philoſophiæ diuiſionẽ. Sed dicet aliquis, ſcientia cũ ſit habitus, & contineatur in prima ſpecie Qualitatis, eſt ens abſolutũ: practicum autem & ſpeculatiuum, ſunt entia reſpe-

reſpectiua, nullum autem reſpectiuum poteſt eſſe differentia eſſentialis vllius A abſoluti, ergo non poteſt ſcientia vel Philoſophia diuidi eſſentialiter per practicũ & ſpeculatiuum. Verùm hoc ita ſoluitur; ſcientia, vt eſt habitus perficiens intellectum, eumque aptum & promptum reddens ad intelligendum, eſt ens abſolutũ, ea verò ratione, vt confertur cum obiecto ſuo ſcibili, habet ad ipſum relationẽ quandam, quæ vulgo dicitur ſecundum dici, propter quam eſt ens relatiuum, eaque ratione diuiditur eſſentialiter per practicum, & ſpeculatiuum. ſcientia igitur non vt quid abſolutum, ſed vt quid- B piam relatiuum & vt habet relationem ad obiectum vel finem ſuum, diuiditur per practicum & ſpeculatiuum eſſentialiter. quamuis autem practicum, & ſpeculatiuum non diuidant ſecundum rem intellectum (idem enim numero intellectus eſt practicus, & ſpeculatiuus) nec ſemper diſtinguant ſecundum rem obiectum ſcientiæ; (poteſt enim idem ſecundum diuerſam rationem ſubijci practicę, & ſpeculatiuæ ſcientiæ; etenim de operationibus animæ ſentientis & intelligentis, & de his quæ vulgo vocantur paſſio- C nes animi, veluti ſunt gaudere, dolere, ſperare, metuere, agit Philoſophus moralis & phyſicus) habitus tamen ſcientificos diuidunt ſecundum rem, adeo, vt impoſſibile ſit vnam eandemque ſcientiam verè practicam, & ſpeculatiuam eſſe. Excipio Theologiam, de qua D. Thom. in 1. parte, q. 1. art. 4. ſic ſcribit, [Licet in ſcientijs Philoſophicis, alia ſit ſpeculatiua, alia practica; ſacra tamen doctrina comprehendit ſub ſe vtramque; ſicut & Deus eadem ſcientia ſe cognoſcit, & ea quæ facit: magis tamen eſt ſpeculatiua quàm D practica; quia principalius agit de rebus diuinis quam de actibus humanis, de quibus agit, ſecũdum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionẽ, in qua æterna beatitudo conſiſtit.] Scio nõ probari hoc alijs Theologis, ſed nobis id curæ non ſit, qui hoc loco de ſcientijs humanis loquumur.

Duplex dubitatio.

Verùm duplex hoc loco exiſtit dubitatio: Vna eſt, quoniam ſolet communiter diuidi Medicina in practicam & ſpeculatiuam, ergo vna eademque ſcientia, poteſt eſſe practica & ſpeculatiua: Altera eſt, quia ſi aliquis diſcat Medicinam tantùm vt cognoſcat & ſciat quæ in ea tractantur, illi erit ſpeculatiua; ſin autem alius diſcat eam propter opus, illi erit practica, ex quo efficitur eiuſmodi differentias non diſtinguere ſecundum rem ſciẽtias, ſed conuenire ipſis per accidens.

Solutio prioris dubitationis.

Ad primam reſpondet D. Thom. ſuper Boëtium de Trinitate in quæſt. de diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ art. 1. in reſponſione ad quartum, dicens aliter ſe habere practicum & ſpeculatiuum cũ diuidunt Philoſophiã & ſcientias inter ſe, quàm cum vna ſcientia, veluti Medicina, diuiditur in practicã & ſpeculatiuam: priori enim modo, talis diſtinctio attenditur penes vltimũ finem ſcientiæ, vt ea dicatur practica, cuius finis vltimus ſit pręter cognitionẽ, actio vel opus aliquod: ſpeculatiua verò, cuius finis eſt ſola cognitio. Poſteriori autem modo, non ſic attenditur; tota enim Medicina, ſi vltimũ finẽ eius ſpectes, practica debet appellari: Sed quoniã in his, quæ tractat Medicina, quædã ſunt remotiora a praxi: accepta ex ſcientijs ſpeculatiuis, vt quid ſit morbus, vel ſanitas, quid, C quale, & quotuplex ſit elementum; alia vero propinquiora ſunt actioni, vt ꝙ talibus morbis, tales curationes & remedia ſunt adhibẽda (cuius generis eſt tota fere doctrina Aphoriſ. Hippocratis) ideo pars Medicinæ, quæ ſuperiora illa docet, appellatur ſpeculatiua, quæ vero tractat poſteriora hæc, dicitur practica.

Solutio poſterioris dubitationis.

Ad poſteriorẽ dubitationẽ dicendũ eſt, finẽ ſcientiæ nõ eſſe ſpectandũ ex intentione & voluntate diſcentis, quæ eſt contingẽs, incerta, & multiplex, ſed ex eo ad quod per ſe ordinatur ſciẽtia, & propter quod inuenta & inſtituta fuit, & communiter diſci- D tur. Quãuis igitur poſſit aliquis diſcere Medicinã, non intendens mederi, tamen hoc eſt per accidẽs, nec obſtat quominus Medicina dicẽda ſit practica, quippe quæ medendi cauſſa communiter diſcatur, & propter id inuenta & comparata fuerit, Vide quæ in hanc ſententiã pulchre ſcribit D. Thom. 1. parte, q. 14. art. 16. faciens triplicem ſcientiam ſpeculatiuam, vnam proprie, quæ eſt de rebus non operabilibus: duas reliquas ſecundum quid; alterã quidẽ ex modo ſciẽdi quo res operabiles

tantùm

tantùm ſpeculatiuè conſiderantur, defi-
niendo eas & diuidendo, atque vniuersè A
tantùm contemplando; alteram verò ex
fine, vt ſi quis doctrinam rerũ operabiliũ,
non ad operationem, ſed ad nudam & ſo-
lam earum cognitionem referat.

An practicũ & ſpeculatiuũ ſumantur ex obiecto an ex fine ſciẽtię.

Sed controuerſum eſt inter nonnullos
Philoſophos, an tales differentię ſumi de
beant ex obiecto an potius ex fine. quam
controuerſiã puto facile dirimi poſſe; nã
proxime ſumũtur ex fine, finium tamẽ di-
ſtinctionẽ pariũt obiecta. Sicut enim obie
ctũ eſſe factibile, nõ ſatis eſt ad conſtituẽ-
dam ſcientiã practicã (intelligo autẽ per
factibile quidquid ſubeſt praxi, ſiue ſub B
actionẽ ſiue ſub effectionẽ cadat) cùm cir
ca tale obiectũ poſſit ẽt verſari ſciẽtia ſpe
culatiua, vt ante dixim⁹ de ſciẽtia Animę;
ita diſtinctio finiũ, orit̃ neceſſariò ex diſtin
ctione obiectorũ, nã cauſſa quare finis Pra
cticæ ſit operatio vel opus, eſt, quia obie-
ctũ eius eſt quidpiã operabile, nõ autẽ cõ
tra. ſimiliter cõtigit in Speculatiua qua-
re principiũ & veluti radix huius diſtin-
ctionis heret in obiecto, cõplementũ autẽ
in fine. Quocirca Ariſt. in 2. quidẽ Meta-
phy. tex. 3. diſtinctionẽ Philoſophię pra-
cticę, & ſpeculatiuæ, ſumit ex fine vtriuſ- C
que; in 6. autẽ & 11. Metaphy. videt̃ eã pe
tere ex obiectis. Deinde, ſciẽdũ eſt has dif
ferẽtias manare p oẽs ſciẽtias, vt nulla ſit
quæ nõ exiſtat vel practica vel ſpeculati-
ua. Neq; quiſquã mihi opponat Logicã,
quam vt libẽter cõcedo nõ eſſe practicam
aut ſpeculatiuã; ita nego eſſe ꝓpriè ſcien-
tiã, quod infra planius explicabit̃. Patent
autẽ latius prædictę differẽtiæ, quàm ſciẽ
tia; etenim ſapiẽtia & intellectus ſunt ha-
bitus ſpeculatiui, ars & prudẽtia practici,
qui tamẽ oẽs differũt à ſciẽtia, vt perſpi-
cuũ eſt ex his, quæ ſcribũtur 6. Ethicorũ. D
Quocirca eſſe Practicũ, & ſpeculatiuũ, nõ
ſunt differẽtiæ adæquatæ ipſius ſcientiæ,
cùm his etiã rebus cõueniãt quæ nõ ſunt
ſciẽtię, videlicet habitui principiorũ, arti,
& prudẽtiæ Ergo quod ꝓximè & adęqua
tẽ diuidit̃ in Practicum & Speculatiuũ, id
non eſt ſciẽtia vel Philoſophia, ſed eſt ha-
bitus intellectus, quo verũ certo cogno-
ſcitur. quod perſpicuè intelligere licet ex
his quæ ſcribit Ariſtoteles in lib. 6. Ethi-
corũ. Verùm deinceps has Philoſophiæ
differentias inter ſe cõparemus; & primũ
videamus an nomen & ratio ſcientiæ ac
Philoſophię æqualiter vtrique cõueniat, A
deinde vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

Declaratur vtra pars magis mereatur nomen ſcientiæ, & vtra ſit prior, certior, ac nobilior.

CAP. IIII.

Scientiã & Philoſophiam principalius dici de ſpeculatiua quam de practica.

HÆ differẽtię, nõ vniuocè, ac ęqua-
liter diuidunt ſcientiã & Philoſo-
phiã: ſpeculatiua. n. per ſe ac princi
paliter dicit̃ Philoſophia & ſciẽtia; practi
ca verò non niſi ſecũdum quid & propter
aliud. quod poteſt oſtẽdi & cõfirmari his
argumentis, Primò, Ariſt. in 2. Metaphy. B
tex. 3. volens oſtẽdere Philoſophiam eſſe
ſciẽtiã veritatis, probat ex eo, quia Philo-
ſophiæ ſpeculatiuæ finis eſt veritas, practi
cæ autem opus; nam licet practici conſi-
derent veritatẽ, non tamen per ſe, ſed in
ordine ad operandũ. quæ probatio nõ va
leret, niſi putaret Ariſt. ſpeculatiuã ſcien
tiam, aut tãtùm eſſe Philoſophiã, aut cer
tè principaliter, Verba Philoſophi ſunt
hæc, [Rectè ſe habet Philoſophiã verita-
tis contẽplatricẽ appellaſſe: ſpeculatiuæ
etenim finis, veritas; practicæ autẽ opus:
etenim ſi quomodo ſe habeãt cõſiderant, C
nõ cauſſam per ſe, ſed ad aliquid, & eo in
tẽpore practici ſpeculãtur.] Præterea, ex
cõmuni modo & cõſuetudine & ſentiẽdi
& loquẽdi. Philoſophos enim & ſapiẽtes,
eos cõmuniter putamus & appellamus,
qui verſantur in ſciẽtijs ſpeculatiuis; eos
autẽ qui excellunt in rebus gerendis, non
Philoſophos, ſed prudẽtes vocamus. De-
inde, quia ſcire, qui eſt finis ſciẽtiæ, per ſe
cõpetit ſpeculatiuæ, practicę autẽ nõ niſi
ꝓpter opus. quòd ſi doctrina practica eſt
& vocatur ſciẽtia, hoc ei accidit, prout ali
quo modo aſſimilatur ſpeculatiuæ, & con D
tinet aliquas ſpeculationes. Ad hęc, Phi-
loſophia eſt perfectio hominis, ſed ſpecu
latiua p ſe perficit hominẽ circa ſpecula-
tionẽ: intellectus. n. noſter tũc eſt ſimplici
ter pfectus circa ſpeculationẽ, cùm perfe
ctè habet ſciẽtias ſpeculatiuas, ſciẽtia au
tem practica tantùm ſecũdũ quid perficit
hominẽ circa praxim, v. g. vt homo mora-
liter & practicè perfectus ſit, minimã par
tem cõfert ſciẽtia moralis, ſed hoc pręſtat
tum prudẽtia, tũ virtutes morales ſimili-
ter ad perficiendũ opus artificioſũ, pręter

ſcientiam

ſcientiam artis, maximè opus eſt peritia quadã, & exercitatione, quæ eſt habitus A quidam inhęrens membris corporis. Poſtea, obiectum ſciẽtiæ debet eſſe certum, & immutabile, vt habetur 1. Poſt. ſed doctrina practica, veluti eſt Philoſophia moralis & artes mechanicæ, verſantur circa res contingentes & mutabiles, vt ſignificat Ariſt. 1. 2. & 6. lib Ethicorum. Neque verò dicat aliquis hoc intelligendum eſſe de cognitione practica quæ verſatur circa ſingularia, non autem de ea quæ traditur de vniuerſalibus præceptis & regulis praxeos: nam Ariſt. 2. Eth. ait, non ſolùm particulares, ſed etiam vniuerſales B ſermones de rebus moralibus eſſe parũ certos & exquiſitos: immo cognitio practica, quo propior eſt rebus ſingularibus & magis accedit ad actionem, eò perfectior eſt atque vtilior; tunc autem eſt maximè incerta. vnde in rebus moralibus multa relinquuntur prudentiæ, & arbitrio boni, & prudentis viri, quia non poſſunt vniuerſe certò preſcribi, nec aliqua ſcientia comprehendi. Porro, ſcientia non dicitur vniuoce de ſubalternante & ſubalternata, quia ſubalternata cum accipiat principia à ſubalternãte, pẽdet eſſentialiter ab illa, nec põt ſine adminiculo eius, C ſciẽtiæ nomen & rationẽ obtinere; at omnes ſciẽtiæ practicæ ſubalternãtur ſpeculatiuis, vt oẽs ferè artes mechanicæ pendẽt à ſcientijs Mathematicis; & Medicina pẽdet à Philoſophia naturali; ſciẽtia moralis magna ex parte pendent à ſcientia animæ: nam diuiſio habituum, & virtutũ moralium pendet ex diſtinctione potentiarum animæ. Diſtinctio etiam paſſionum, & quæ de fœlicitate traduntur, ſupponunt multa ex Philoſophia naturali. Vnde Ariſt. ſub finem primi Ethicorum D ait: ſi elegantiores Medici qui oculũ vel aliam partem corporis probe curaturi ſunt, multum ſtudij & operæ in animi cognitione ponere coſueuerunt, multo magis oportere Philoſophum ciuilem, qui in morbis animorum curandis ſanandiſque verſari debet, habere cognita ea, quę pertinent ad ſcientiam animæ. Auerr. quoque ait in 1. de Anima com. 2. ſcientiam de Anima dare multa principia Philoſophię morali. Maneat igitur ſciẽtiã nõ dici vniuoce de practica & ſpeculatiua.

Sciẽtias practicas ſubalternari ſpeculatiuis.

Sed nunc videamus vtra ſit prior, certior & nobilior. Ac prior quidem ſecundum naturam eſt ſpeculatiua quàm practica. Primò quia intellectus ſpeculatiuus natura prior eſt quàm practicus, prior enim eſt cognitio ſimpliciter, quàm cognitio practica, & verũ ſimpliciter, quàm verum practicum. Tum quia prior eſt res ſecundum naturam ſuam, quàm prout cadit ſub actionẽ & affectionem noſtrã, & priora ſunt quæ à Deo naturaque fiunt, quàm quæ fiunt à nobis. Ad hæc, quia ſciẽtia ſubalternans prior eſt quàm ſubalternata, at ſcientiæ practicæ fere ſubalternantur ſpeculatiuis, vt ſupra diximus. Præterea, hoc patet ſi comparemus ſcientias ſpeculatiuas, vt Metaphyſicã & Philoſophiam naturalem, cum ſcientijs practicis, ſecundum res quas tractant: nam in Metaphyſica, agitur de Deo & intelligentijs; in Phyſica, de cælis & elementis; quas res natura priores eſſe his rebus, quas tractant ſcientiæ practicæ, per ſe manifeſtum eſt. An verò ſcientiæ ſpeculatiuæ ſint priores ſecundum nos, hoc eſt, an prius fuerint à nobis inuentæ & excultæ, quàm practicæ, non eſt ita certum. Sed videtur mihi ita diſtinguẽdum eſſe, vt ſcientiæ practicæ quæ pertinent ad incolumitatem & dignitatem vitæ ciuilis tuẽdam & conſeruandam, prius inuentæ tractatæque fuerint quàm ſcientiæ ſpeculatiuæ, quod perſpicuè docet Ariſt. 1. Met. c. 1. ſcribẽs, [Inuentis iam & inſtitutis ſciẽtijs quæ ad neceſſitates vel voluptates vitæ humanæ pertinebant, poſtea fuiſſe inſtitutas illas ſciẽtias ſpeculatiuas quę neque ad degendum voluptariæ ſunt, neq; ad neceſſaria conducunt, & in illis locis primò, vbi vacabant. Quare circa Aegyptum Mathematicas artes conſtitutas eſſe; quia illic gens ſacerdotum vacare permittebatur.] Scientia autem moralis videtur inuenta fuiſſe poſt ſcientias ſpeculatiuas: nam cum ante Socratem memorentur excelluiſſe in ſcientijs ſpeculatiuis plurimi, vt Thales Mileſius, Anaxagoras, Empedocles, Democritus, Pythagoras: primus tamen ipſe dicitur cœpiſſe docere & tractare ſtudium Philoſophiæ moralis. cui rei fidem facit Cicero 1. Acad. quæſt. his verbis, [Socrates mihi videtur, id quod conſtat inter omnes, primus

Priores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicis.

mus

mus a rebus occultis & ab ipſa natura inuolutis, in quibus omnes ante eũ Philoſophi occupati fuerũt, auocauiſſe Philoſophiã, & ad vitã humanam adduxiſſe, vt de virtutibus & vitijs, omninoq; de bonis rebus & malis quæreret; cæleſtia autẽ, vel procul eſſe a noſtra cognitione cenſeret, vel ſi maximè cognita eſſent, nihil tamen ad bene viuendũ cõferre.] Idẽ in 5 Tuſculana ſic ait. [Ab antiqua Philoſophia, vſque ad Socratẽ, numeri motuſq; tractabantur, & vnde omnia orirentur quoue recederent, ſtudioſeque ab his ſyderum magnitudines, interualla, curſus requirebantur, & cuncta cæleſtia; Socrates autẽ primũ Philoſophiã deuocauit e cælo, & in vrbibus collocauit, & in domos etiã introduxit, & cœpit de vita & moribus, rebuſq; bonis & malis quærere.] Et in Bruto ſic ait. [Ex vberrimis ſermonibus Socratis, extiterunt viri doctiſſimi: primũq; tum Philoſophia non illa de natura, quæ fuerat antiquior, ſed hæc in qua de bonis & malis rebus, deq; hominũ vita & moribus diſputatur, inuẽta dicitur.] Quibus conſonant quæ ſcribit Ariſt. 1. de partibus animal. c. 1. Socratis temporibus indagationẽ rerum naturalium deſijſſe; & omne philoſophandi ſtudiũ, ad virtutẽ ciuilemque vſum tranſlatum eſſe: Et in 1. Metaphyſicæ, [Socrates, inquit, de moralibus quidẽ tractauit, de tota vero natura nihil.] Cur autem id Socrates fecerit, pulchre diſputat D. Auguſt lib. 8. de ciuitate Dei. c. 3. Illud quoque certũ eſt, ſcientias ſpeculatiuas ordine doctrinæ priores eſſe Philoſophia morali, ſi non omnes, ſaltẽ Mathematicas: Vnde Ariſt. 1. Ethicorũ, ait, iuuenẽ non eſſe idoneũ auditorẽ Philoſophiæ moralis, quẽ tamẽ conſtat aptũ eſſe ad intelligendas Mathematicas diſciplinas: & in 6. lib. Ethicorũ, ſcribit puerũ euadere poſſe Mathematicũ, non tamen Phyſicũ aut prudentẽ; nõ quòd præcepta moralia non poſſint capi, & intelligi a iuuene, ſed quia vſum eorũ, qui eſt verus finis Philoſophiæ moralis, ob ardorẽ perturbationũ, & humanarũ rerũ imperitiã, refugit, nec ita faciendũ eſſe vt præcipitur, ſibi perſuadet. Plutarchus in libro de Contrarietatibus Stoicorũ ait Chryſippum in 4. lib. de vitis, voluiſſe vt primò diſceretur Logica, tum moralis, deinde naturalis, vltimò ſcientia diuina, vnde Græ-

A ci tractationes de Dijs, vocabãt τελέτας. Quòd autem Simplicius ait in Prooœmio ſuo ſuper categorias Ariſt. ſpeculatiuas ſcientias diſcendas eſſe poſt Logicam & diſciplinam moralẽ, ſic intelligẽdum eſt; puerum antè bonis moribus per diſciplinam & inſtitutionẽ moralem imbutũ eſſe debere, quàm addiſcat reliquas ſcientias. Loquitur igitur Simplicius de inſtitutione morali non quæ percipitur ex ſcientia morali, ſed ex bona parẽtum aut magiſtrorũ educatione. Vſus tamen Philoſophiæ moralis videtur antiquior fuiſ-

B ſe quàm vſus ſcientiarũ ſpeculatiuarum, neq; enim humana ſocietas aut coaleſcere aut conſeruari potuiſſet ſine gubernatione politica & œconomica, ſine obſeruantia legum, deniq; ſine vſu virtutũ. Aliud eſt igitur loqui de ſcientia rerũ moraliũ, quæ certis regulis & præceptionibus cõprehenditur, & aliud de vſu ipſarũ.

Certiores eſſe ſpeculatiuas ſcientias practicis & nobiliores.

Certiorem autẽ eſſe ſpeculatiuã ſcientiam quàm practicam, manifeſtum eſt, tum ex eo quòd obiectum practicæ eſt contingens, & mutabile, ſpeculatiuæ autem minimè; tum etiam, quia certior eſt

C ſciẽtia quæ declarat propter quid cuiuſcunque rei, quàm quæ tantùm docet quod res ſit, vt eſt apud Ariſt. 1. Poſt. 42. Scientiæ autem practicæ, vt plurimum ſupponunt illud propter quid, declaratũ in ſpeculatiuis ſcientijs, quippe cum; vt ante diximus, practicæ ferè ſubalternantur ſpeculatiuis. Planum etiam fit hoc, ſi quis cõſideret ſigillatim ſcientias ſpeculatiuas, eaſque conferat cum practicis. Porrò maiorem nobilitatẽ, & præſtantiã eſſe in ſpeculatiuis quàm practicis, nemini dubiũ eſt. Ariſt. enim in 6 Metaph. tex.

D 2. ait ſcientias ſpeculatiuas præponendas eſſe alijs omnibus, idemq; ſignificat in 1. Metap. c. 2. & ratio eſt. Primo, quia ſpeculatiua eſt gratia ſui, practica vero propter aliud, hoc eſt propter opus. Deinde, illa per ſe ſola perficit hominem in ſuo genere, & finem ſuũ citra alterius auxilium aſſequitur & præſtat homini; Practica verò non poteſt conſequi per ſe finem ſuum, ſed eget auxilio virtutum moralium, vel aliorum habituum. Præterea, illa perducit ad fœlicitatẽ ſpeculatiuam, & hominẽ perficit in ordine ad Deũ & intelligẽtias,

hæc autẽ ad fœlicitatẽ actiuã,& in ordine ad ſocietatem hominum. Demum, idem patet ex eo, qđ inter ſpeculatiuas eſt aliqua,nimirum Metaphyſica,quæ longè ſuperat omnes practicas; inter practicas autem non reperitur aliqua, quæ ſuperet omnes ſpeculatiuas. Sed dicet aliquis, Philoſophiam moralem practicam eſſe, quæ tamen videtur eſſe præſtãtior quàm diſciplinæ Mathematicæ,quæ ſunt ſpeculatiuæ; nam illa agit de homine, de virtutibus & fœlicitate, hę vero tantum de quãtitate. Sed reſpondendã eſt; vnã ſcientiã eſſe meliorẽ alia, vel rõe obiecti; quia verſatur in rebus nobilioribus; vel ratione medij & modi procedẽdi,hoc eſt,quia ſeruat meliorẽ methodũ, & vtit̃ potioribus demõſtrationibus. Doctrinæ igit̃ Mathematicæ licet priori modo ſint ignobiliores diſciplina morali,tamen poſteriori modo præſtantiores ſunt. Adde, quòd Mathematica cognitio eſt ſui gratia,quo nomine melior eſt quàm moralis, quæ dirigitur aliò,cuius nobilitas,nõ tam pẽdet ab ipſo ſcire,quàm ex operatione. Sic igitur explicata ſit prima diuiſio Philoſophiæ,in practicam & ſpeculatiuam. Deinceps diuiſionem Philoſophiæ ſpeculatiuæ in diſciplinas Mathematicas, Metaphyſicam & Phyſicen, exponamus.

Dubitatio An Philoſophia moralis ſit nobilior diſciplinis Mathematicis.

Traditur diuiſio Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam, Metaphyſicam, & ſcientias Mathematicas.

C A P. V.

Ariſtoteles ſexto libro Metaphyſicæ tex. 2. Philoſophiam ſpeculatiuam tripartito diuidit,in Phyſicam, diſciplinas Mathematicas, & Metaphyſicam. quæ diuiſio a veteribus primò approbata fuit, deinde in ſcholis adhuc retenta & celebrata eſt: cuius ratio hæc communiter redditur; Scientia ſpeculatiua eſt cognitio rerum,quarum tria ſunt genera; nam quædam ſunt extra materiam,quarum cognitio conſtituit Metaphyſicam:aliæ ſunt in materia,id quod bifariam contingit; nam quædam ita exiſtunt in materia, vt ſine ipſa tamen definiri & ſciri poſſint,cuiuſmodi eſt quantitas,& quæ inſunt in ea,vt eſt vel continua

Ratio vulgaria huius diuiſionis & maximè probabilis.

A vel diſcreta,quas res pertractãdas ſibi ſumunt diſciplinæ Mathematicæ: Aliæ vero res penitus hærent in materia, vt non modo re ſeparari non poſſint ab ipſa,ſed neque cogitatione: Itaque quemadmodum natura nõ poteſt eiuſmodi res perficere ſine motu & materia, ſic etiam ſine illis nõ poſſunt in ſciẽtia perfectè declarari,quarũ rerũ ſciẽtia nominatur Phyſica.

Scholaſtici Philoſophi modo ſuo declarant ſufficientiam huius diuiſionis ad hũc modum. Sciẽtia ſpeculatiua eſt perfectio intellectus noſtri, qui eſt immaterialis, quapropter obiectum ſcientiæ debet eſſe aliquo modo abſtractum a materia:triplex autem eſt abſtractio rei a materia; Vna tantum a materia ſingulari, quam ipſi vocant materiam ſignatam, vt qui dicit animal vel hominem, ſignificat ea quidem abſtracta ab hoc vel illo corpore, & ab his vel illis carnibus aut oſſibus,non tamen a corpore & a carne ſimpliciter & abſolutè, ſicut qui dicit ſimũ, dicit curuitatem abſtractam ab hoc vel illo naſo,ſed non ſimpliciter a naſo: Altera eſt abſtractio rei a materia,non ſolum ſingulari,ſed etiam vniuerſali, non quidem ſecundum rem, verùm tantummodo ſecundum rationem & cognitionem, vt licet quantitas non poſſit naturaliter exiſtere,niſi aut in cœlo aut in elementis aut in mixtis, tamen poteſt ſine his conſiderari ac ſciri; qui enim ait triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, conſiderat per ſe triangulum,non quatenus eſt in cœlo, aut in alijs corporibus: Tertia eſt abſtractio rei ab omni materia; tam ſecundum rem,quàm ſecundum rationem, quam abſtractionem cernimus in Deo,& intelligentijs. Prima igitur abſtractio facit ſcientiam Phyſicam; ſecunda Mathematicam; tertia Metaphyſicã.

B C D

Ratio Scholaſticorum Philoſophorum.

Quidam autem Scotiſtæ, aiunt ea quæ poſſunt cadere ſub ſcientiam ſpeculatiuam tantùm eſſe tria, vnum quidem ens,prout ens eſt,quoſt tractatur in Metaphyſica: Alterum ſubſtantiam corporeã, quæ dupliciter conſiderari poteſt, vel vt ſubijcitur tantũ quantitati,quo modo facit ſciẽtias Mathematicas,vel prout ſubijcitur omnibus alijs accidentibus, & habet in ſe principia motuum, & operationum naturaliũ,quo pacto conſtituit Philoſo-

Ratio Scotiſtarum.

losophiam naturalem. Quod ſi quæras ab illis cur prætermiſerint ſubſtantiam A incorporeã, vti eſt Deus & intelligentiæ; reſpõdent, quia talis ſubſtãtia nõ poteſt a nobis naturaliter & ſciẽtifice cognoſci ſecũdum propriã naturam & proprietates eius, ſed tantummodo ſecundũ proprietates cõmunes entis & ſubſtãtiæ. Quorũ ſententia videtur mihi duplici nomine eſſe reprehendenda; primùm quia faciunt ſubiectũ Mathematicæ doctrinæ ſubſtantiam corporeã, cùm tamen Mathematicus tantùm cõſideret ea quæ inſunt quantitati vel figuræ, nullam faciens mentionẽ aut tradens cognitionẽ ſubſtãtiæ corpo- B reæ. Et ſanè ſi Mathematicus haberet pro ſubiecto ſubſtantiam corporeã, deberet vtique conſiderare principia, ſpecies & paſſiones illius, talia enim & tot conſiderari a ſcientia circa ſubiectũ ſuum Ariſt. docet in 1. Poſt. ſed Mathematicum abſtrahere ab omni ſubſtãtia, decimo libro huius operis a nobis explicandum eſt. Deinde ſubſtantias incorporeas non poſſe ſciri a nobis niſi ſecundũ proprietates communes entis & ſubſtantiæ, cum Ariſ. in 12. lib. Metaphy. tradat ſpecialem earũ ſcientiam demonſtrans multa attributa C propria ipſarum, perſpicuè falſum eſt.

Ratio Scholaſticorum Philoſophorum.

Albertus Magnus in principio ſuæ Philoſophiæ naturalis, inquit, alias res eſſe per ſe intelligibiles ſm naturã, de quibus ẽ Metaphyſica; alias intelligibiles, & imaginabiles vt eſt quãtitas, circa quã verſantur Mathema. diſciplinæ; poſtremò alias imaginabiles, intelligibiles & ſẽſibiles, vt ſunt res naturales quas Phyſica tractat. quantitas enim non videtur per ſe primò ſenſibilis eſſe, quippe quæ niſi coniuncta proprijs ſenſibilibus, a nullo ſenſu percipiatur, ab imaginatione verò ſic eã appre- D hẽdi nihil prohibet. Hæc Albertus. Quæ mihi nõ valde probantur. nam quo pacto quantitas nõ eſt ſenſibilis, cũ ſit ſenſibilis per ſe ab omnibus ſenſibus? quid, quod ſi eſt imaginabilis, ergo ſenſibilis; nã imaginatio deſcribitur ab Ariſ. in fine 2. lib. de Anima, motus factus a ſenſu ſecundum actũ; & qui ab ortu caret ſenſu aliquo nõ põt ea quæ ſub illũ ſenſum cadũt per imaginationẽ proprie imaginari, nã propriũ cuiuſuis rei phantaſma exprimitur ex ꝓpria ſpecie ſenſibili, vel ex motu proprio ſenſuũ exteriorũ, qui ex rebus obiectis efficitur. Sed valeãt hæc quantũ poſſunt, ſi nõ per ſe, ſaltẽ pp auctoritatẽ Alb. Mag.

Ratio Alberti Magni.

Ratio Scotiſtarum.

Explicantur aliquot dubitationes.

CAP. VI.

VErum circa prædictam diuiſionem exiſtunt multæ dubitationes, quæ niſi diligenter explicẽtur, non põt res de qua agitur, certò & perſpicuè cognoſci. Prima dubitatio eſt, Qualis nam ſit ſupra dicta diuiſio, an generis in ſpecies, an totius in partes, an ſubiecti in accidẽtia? Secũda dubitatio; Si quãtitas eſt poſterior natura & definitione q̃ ſubſtantia. Ariſt. enim in 4. Metaphy. text. 4. ait ſubſtantiã tempore, natura & definitione priorẽ eſſe accidẽti, qui fieri põt, vt a Mathematico quãtitas ſecundũ rationẽ abſtrahatur a ſubſtantia? quod enim poſterius eſt, nõ poteſt abſtrahi a priori, præſertim ab eo a quo per ſe dependet. Tertia dubitatio eſt; Videtur falſum eſſe abſtractionẽ Metaphyſicã ſolã eſſe eam quæ fit a materia ſecundũ rẽ & rationẽ, etenim multa conſiderat Metaphyſicus quæ tali abſtractione minimè continentur, agit .n. de ente, bono, vero, actu, & potentia, quæ nõ ſunt abſtracta ſecundũ rem a materia, quippe cùm inſint quoq; in rebus materialibus. Præterea, decẽ quoq; Prædicamẽta tractantur a Metaphyſico, vt perſpicuũ eſt ex his quæ ſcribũtur in 4. Metaph. Prędicamenta verò nõ poſſunt a materia ſeparari ſecundũ rem; nam ſubſtãtia prædicamentalis eſt compoſita ex materia & forma: Quãtitas itẽ nõ reperitur niſi in rebus quæ cõſtãt materia. ſed quid opus eſt argumẽtis ad id oſtendendũ? cũ Ariſt. in 7. 8. & 12. Metaphy. vſq; ad tex. 38. ſubtiliter & copioſe diſſerat de ſubſtantia generabili & corruptibili, quã luce clarius eſt, non poſſe abiungi a materia ſm rem. Quarta dubitatio; Sicut eſt vna ſcientia Phyſica, quæ cõſiderans corpus naturale pertractat omnes ſpecies eius, cur nõ itidem erit vna ſcientia tantùm quæ conſideret ens vt ens, & oẽs ſpecies entis, ita vt reuera vna ſolùm ſit ſcientia, reliquæ verò quæ appellantur ſcientiæ, nõ tam ſint inter ſe diuerſæ ſcientiæ, quàm partes vnius; ſicut ſcientia animalium & plantarum, ſunt partes Phyſicæ. Atque vnam

Quinq; dubitationes.

eſſe ſcientiã talẽ, qualis nunc a nobis breuiter eſt deſcripta, videtur ipſemet Ariſt. innuere in 4 lib. Metaph. tex. 2. his verbis, [Sicut Grammatica vna exiſtens, omnes voces ſpeculatur. ita vnius ſcientiæ eſt, entis ſpecies & ſpecierũ ſpecies ſpeculari. Quinta dubitatio eſt de Anima rationali; Nã ſi ipſa eſt immortalis & vera forma hominis (vt vere eſt) nõ poteſt contineri abſtractione Phyſica, ſecundũ quam formæ naturales, nec re nec ratione poſſunt ſeparari a materia. Quare, vel anima rationalis non pertinebit ad Phyſicam, vel erunt quatuor genera abſtractionũ. Etenim ponendum erit quartum genus oppoſitum abſtractioni Mathematicæ, quo anima rationalis põt abſtrahi a materia ſm rẽ, quia eſt ſeparabilis a corpore, non autẽ ſm rationẽ, quia definitur eſſe actus corporis, qđ genus quartũ abſtractionis ſi pertinet ad Phyſicã nõ continebitur tota Phyſica vno illo genere (quod ante poſui mus) abſtractionis. atque hęc quidẽ circa prædictam diuiſionem dubitari poſſunt.

Solutio primæ dubitationis. Prædictarum autẽ quinq; dubitationum priores quidẽ duas facile eſt ſoluere, cæteras autẽ minimẽ. Ad primã igitur dubitationẽ reſpondemus, illam diuiſionẽ non eſſe generis in ſpecies, quia genus ſignificat naturã quandam diuerſam a naturis ſpecierũ, & habet proprietates diuerſas; & eſt prius atque vniuerſalius quã quælibet ſpecies eius, at non exiſtit aliqua ſciẽtia ſpeculatiua generalis diuerſa ab illis tribus, habens ſubiectũ diuerſum, principia item atque paſſiones, & quæ ſit prior & vniuerſalior quam Metaphyſica. Deinde tota natura generis cõtinetur in qualibet ſpecie; at vniuerſa cognitio ſpeculatiua nõ cõt net in vnaquaq; ſciẽtia, alioquin quælibet ſpecularetur oẽs res q̃ poſſunt cadere ſub ſpeculationẽ. Ad hęc, ſi ponaẽ eſſe talis ſcia, proculdubio de illa & de alijs tribus diceretur ſcientia ſpeculatiua vniuerſe ſumpta: nam illa eſſet ſciẽtia ſpeculatiua, quare præter illam generalem eſſet alia generalior, & ſic in infinitum & ſemper exiſteret eadẽ dubitatio. Sed hæc nunc tanquam probabiliter dicta accipiantur, paulò enim infra oſtẽdemus quo pacto ſcientia ſpeculatiua poſſit dici vniuocẽ, ſaltẽ de Phyſica & Metaphyſica. Non eſt etiã hæc diuiſio ſubiecti

A in accidentia, quia ſubiectum non prædicatur de accidẽte; hæc enim prædicatio, album eſt homo, non eſt bona, niſi per accidens, at Philoſophia & ſciẽtia ſpeculatiua rectè prædicatur de Phyſica & Metaphyſica. & quia hoc eſt per ſe clarum, ſuperſedebo afferre alias rõnes. Neq; verò eſt totius in partes, totũ enim non prędicaẽ de parte ſua, ſicut hic fieri videmus: nam quod poteſt opponi de totis homogeneis, in quibus pars accipit appellationem totius, repellitur ea ratione, quia eiuſmodi partes homogeneæ, ſunt vnius naturæ, non differentes eſſentialiter inter

B ſe, at illæ tres ſciẽtiæ ſpeculatiuæ, eſſentialiter differũt inter ſe. Reſtat igitur, vt talis diuiſio ſit ſuperioris quidem in ſua inferiora, ſed ita vt illud ſuperius nõ ſit genus, aut vniuocũ quidpiam; ſed nomen ab vno ad vnum, quod vulgo appellatur analogũ, quod non ſignificat naturã diuerſam ab analogatis, ſed tantùm rationem quandã communem, ſeu (vt vocant) conceptum formalem diſtinctum ab alijs: quomodo ens affectũ eſt ad ſubſtantiã & accidens. Itaque cum vniuersẽ pronunciamus hoc nomen (ſcientia ſpe-

C culatiua) nõ ſignificamus aliquã ſcientiã diſtinctã ab alijs, ſed illis verbis explicamus rõnem quandã communẽ ſcientiæ ſpeculatiuæ, quæ inuenitur in omnibus doctrinis ſpeculatiuis; talis autẽ ratio nõ eſt aliud quàm eſſe ſcientiã cuius finis ſit ſola cognitio veritatis; quemadmodũ hoc nomen ens, nõ ſignificat naturã quampiã diuerſam a ſubſtantia & accidente; omnẽ n. naturã neceſſe eſt alterutro illorũ duorũ contineri; ſignificat igitur rationẽ quãdam communẽ, quæ eſt habere eſſe vel eſ

D ſe actu, quæ ita cõmunis eſt ſubſtantiæ & accidẽti, vt non prius cõueniat alicui ſuperiori, ſed immediatè inſit in ipſis, cum quadam tamen proportione; nam accidenti conuenit propter ſubſtantia.

Solutio ſecundæ dubitationis. Ad ſecundam dubitationem reſpondendũ eſt, quantitatem poſſe conſiderari bifariam, vno modo, vt eſt ens reale & accidens materiæ primæ, & ſic partim eſt prior, partim eſt poſterior ſubſtantia. Materia enim poſterior eſt quantitas, nõ duratione aut tempore, ſed tantùm natura: Forma vero ſubſtantiali & compoſito, prior eſt tempore. ponimus enim quantitatem

titatem coæuam materiæ atq; immediate et inhærentem ante formas ſubſtantiales. qua de re poſtea latius agetur in hoc opere & hoc modo, neque poteſt ſimpliciter abſtrahi ab omni ſubſtantia, neq; ſic conſideratur a Mathematico, ſed a Metaphyſico: Altero modo poteſt accipi per ſe in ordine ad eas paſſiones quæ conueniunt illi, vt quantitas eſt, non autem reſpectu ſubſtantiæ cuius eſt accidens; quas proprietates conſiderat Mathematicus, & eas de quãtitate vel figura demonſtrat, ſicut eſſe æquale vel inæquale, eſſe commenſurabile; nam quod triangulum habeat tres angulos ęquales duobus rectis, non accidit ex eo quia ſit figura alicuius ſubſtãtię vel corporis naturalis; ſed quia eſt talis figura. Quoniam igitur Mathematicus omnes ſuas theorias reſoluit uſque ad figuram vel quantitatem, ibiq; ſiſtit, nullius ſubſtantię conſiderationẽ aut mentionem faciẽs; idcirco dicitur abſtrahere quantitatem a ſubſtãtia. ſed de abſtractione Mathematica alio huius operis loco agetur copioſè. Pręter illas autẽ duas conſiderationes quantitatis, quarũ prior eſt Metaphyſica, poſterior Mathematica, eſt alia quę pertinet ad Phyſicũ, ſecundum quam conſideratur quantitas vt eſt affectio rei naturalis, conſerens ad motus & operationes phyſicas quam conſiderationem docet Ariſt. 2 Phy tex. 18. ergo Phyſicus a nulla materia abſtrahit quantitatem, Metaphyſicus abſtrahit eã a ſubſtantia Phyſici, ſed non Metaphyſicè ſumpta: Mathematicus autem ab omni ſubſtantia. quantitas namq; ea ratione vt cõſideratur a Mathematico nullo modo pendet ex ſubſtantia.

Solutio tertiæ dubitationis.

Ad tertiam dubitationem, quidam reſpondent abſtractionem Metaphyſicam quę ſecundum rem & rationem ſit a materia, duplicem eſſe, vnam per eſſentiam, qualis cernitur in Deo & intelligentijs, alteram per indifferentiam, quę conuenit in prędicata tranſcendentia; vti eſt, bonum, verum, ens, quę dicuntur ſecundum rem ſic abſtracta eſſe a materiã, quoniam indifferenter reperiuntur tã in rebus materialibus quàm immaterialibus. Prędicamenta verò aiunt non tractari a Metaphyſico niſi quatenus ſunt partes entis, & in ipſis inſunt prędicata tranſcendentia.

Quod ſi Ariſt. in Metaphyſica verba facit
A de ſubſtantia corruptibili hoc eſſe per accidẽs, uel repetendo ea quę dicta fuerant ab eo in libris Phyſicis, vel vt liquidò appareat diſcrimen inter ſubſtãtiam corruptibilem & incorruptibilem; ad cuius cognitionem in primis contẽdit nos perducere Metaphyſicus; Hęc illi. Quorum reſponſum, quoniam videtur parũ & ueritati & doctrinę Ariſtot. conſentaneum, paucis refutabo; primum enim illa duplex abſtractio Metaphyſica, ſecundum eſſentiam & ſecundum indifferentiam nũquam tràditur aut nominatur ab

Refellitur abſtractio a materia ſecundum in differentiã

B Ariſt. ſed tota fuit ab ipſis adinuenta, vt ita euadere poſſent multas & graues difficultates quibus vehementer premebantur. Deinde, rationi conſentaneum non eſt dicere tranſcendentia eſſe Metaphyſica & immaterialia, & abſtracta ſecundum rem & rationem a materia, quia non ſolùm inueniuntur in rebus materialibus, ſed etiam in his quę vacant materia; nam propter eandem cauſſam diceret aliquis ea prędicata eſſe phyſica & materialia, quandoquidem non ſolum inſunt in rebus carẽtibus materia; ſed in his quę ma
C teriam habent. An non redargueremus eum qui affirmaret animal vniuersè ſumptum quòd per ſe indifferens ſit ad rationale & irrationale, eſſe potius rationale, quàm irrationale? nam quod eſt indifferens ad aliqua, nõ magis referri debet ad vnum illorum quam ad alterũ. ſi ens eſt indifferens ad res materiales & immateriales, non ideo ſit, vt ſit abſtractum ſecundum rem a materia, ſed ab vtroq; genere rerum abſtrahi poterit, tantum ſecundũ rationem. nõ ſecus atq; animal tantùm ratione ſeparari poteſt ab homine atq; bru
D to. Quod aũt aiunt de prędicamentis ea non per ſe ac propriè conſiderari a Metaphyſico, adeo rationi diſſentaneum eſt, vt non egeat refutatione: nam cum Ariſ. in 4. Metaphy. tex. 2. ſcribat non ſolùm conſiderari a Metaphyſico ens, vt ens eſt, ſed etiam paſſiones eius & ſpecies, quę ſunt ſubſtãtia & accidẽs; principaliter tamen quęri principia & cauſſas ſubſtantiarum: idq; declaret exemplo ſenſus & Grãmaticę; vnus.n. ſenſus, vt viſus, percipit colores, & omnes ſpecies eius; Grammatica item vna exiſtens, omnes voces ſpecu-

Refelluntur qui aiũt Metaphyſicum non conſiderare per ſe decem categorias.

latur:quare inquit Ariſ. terminans illum
textum, [Entis quoq; quot ſpecies ſunt, A
& ſpecies ſpecierum ſpeculari, unius ſcië
tiæ genere eſt;& ibidem in fine text.6. ita
dicit, Quod igitur vnius ſcientiæ eſt ens,
prout ens eſt,& quæ ei,prout enti inſunt
ſpeculari,manifeſtum eſt, & quòd non ſo
lum ſubſtantiarum, uerum etiam eorum
quæ ſubſtantiis inſunt eadem ſpeculati-
ùa eſt.]Præterea,cũ in lib.6.Metaphy.re-
moueat a conſideratione Metaphyſici tã
tùm ens per accidens , & quod ſignificat
uerum & falſum,relinquat autem ei tres
diuiſiones entis ,unam in decem catego-
rias,alteram in unum & multa ; tertiam B
in actum & potentiam: Ad hæc cum in 5.
Metaph.diligenter explanet ſignificatio-
nes eorum quæ pertinent ad decem cate
gorias ; & initio ſeptimi & duodecim li-
bri aſſerat Metaphyſici eſſe potiſſimum
agere de ſubſtantia,cum reliquæ accidẽ-
tium categoriæ ſint propter ſubſtãtiam.
Cum hæc igitur Ariſt. tam multis in lo-
cis tam apertè ſcripta teſtataq; reliquę-
rit,quis non uidet eos qui contra ſentiũt,
Ariſt.repugnare? Veteres etiam Peripa-
tetici,aiunt accuratam ſcientiam prædi-
camentorum tractandã eſſe a Metaphyſi C
co,ſicut uidere potes in commẽtariis eo-
rum qui interpretati ſunt categorias Ari
ſtot.Poſſumus etiam redarguere aduerſa
rios ad hunc modum.Omnis ſcientia(au
ctore Ariſt.1. Poſt.)tria conſiderat circa
ſubiectum ſuum ; principia,paſſiones ,&
ſpecies eius;ſi ens ponitur ſubiectũ Meta
phyſicæ, ergo Metaphyſica diſtinctè con-
ſiderabit ſpecies entis, ſicut Philoſophia
naturalis propriè & ſcientificè declarat
ſpecies corporis mobilis:Atqui proximę
ſpecies entis ſunt decem prædicamenta,
illorum igitur cognitio per ſe attinebit D
ad Metaphyſicam:nam ad quam obſecro
aliam ſcientiam pertinere poteſt?cum in
nulla tradatur aut tradi poſſit, ut perſpi-
cuum eſt perluſtranti animo omnes ſcië
tias,& ratio entis prædicamentalis exce-
dat materiam cuiuſlibet particularium
ſcientiarum. Iam vero quid magis inſul-
ſum & ineruditũ eſſe poteſt quam quod
iſti aiunt Ariſt.in Metaphy.agere de ſub-
ſtantia corruptibili per accidens,cùm ui-
deamus eum ad explicandam uim & na-
turam eius totum librum ſeptimũ & o-
ctauum,& bonam partem duodecimi,cõ
tuliſſe? Cum igitur dubitatio ab his ſolu
ta non fuerit, doceamus nos quo pacto il
li ſit occurrendum.

Ego ſic ſtatuo , tres partes eſſe Meta- *Solutio dubitationis tertiæ secũdũ auctorẽ.*
phyſicæ,ac proinde triplicem eſſe conſi-
derationẽ eius; Vna eſt principalis & qua
ſi finis cæterarum(propter quã talis ſciẽ-
tia dicitur Metaphyſica,Theologia, & o-
mnium nobiliſſima)in qua tractantur res
ſeiunctæ a materia ſecundum rem & ra-
tionem , cuiuſmodi ſunt intelligentiæ &
Deus: Altera eſt pars in qua declarantur
tranſcendentia,vt ens,vnum,verum, bo-
num,actus,potentia ; propter quam par-
tem,Metaphyſica dicitur vniuerſaliſſima
& habere ius & imperium in cæteras ſciẽ
tias ; Tertia pars eius , complectitur dec
prædicamenta. Sed quid nam cauſſæ eſt,
dicet aliquis,cur hæc tria in Metaphyſica
tractentur?An quia oĩs ſcientia(ut antea
diximus)conſiderat principia , ſpecies,&
paſſiones ſubiecti ſui ; Metaphyſicæ autẽ
ſubiectũ eſt ens vt ens, cuius primæ cauſ-
ſæ ſunt intelligentiæ ; paſſiones maximè
cões,vnum,verum,bonum: ſpecies proxi
mæ ſunt decem categoriæ, quare nõ eſt
mirum hæc omnia complexu unius Me-
taphyſicæ contineri; & quamuis hæc tria
vſq; eo diuerſa ſint inter ſe,vt videatur ni
hil eſſe cõe intelligentiis, tranſcendenti-
bus & decem Prædicamentis , nihilomi-
nus tamen poſſunt rectè cõprehendi vna
ſcientia,quatenus in ea tractantur,prout
habent ordinem & attributionẽ ad vnũ ,
qđ præcipue in ea ſcientia ſpectatur, hoc
autem in Metaphyſica, eſt doctrina intel
ligentiarum,ſicut ens eſt vnum quidpiã,
quia licet ĩmediate ſignificet multas res,
tamen ſignificat eas per attributionẽ ad
vnum,nimirum ad ſubſtantiam. Non.n.
ea ſola quæ ſunt vnum quidpiam vel ſpe
cie vel genere, cadunt ſub vnam ſcientiã,
ſed ẽt quæ Ariſt. vocat ab vno ad vnum,
vt ipſe docet 4.lib.Metaphy. tex.2.

Soluitur alio modo tertia dubitatio.
CAP. VII.

QVanquam tertia dubitatio eo mo
do quo diximus ſatis bene ſolui po
teſt, nobis tamen eande rem acrio
ri ſtudio , maioriq; diligentia conſiderã-
tibus(non.n.in prędicta reſponſione pla-
ne

Neceſſarii eſſe aliquã ſcientiam vniuerſalẽ quæ tractet tranſcendẽtia & ea quæ per omnes res ſit ſparſa.

Aliam eſſe ſcientiam quæ agat de tranſcendẽtibus & aliam quæ agit de intelligẽtiis.

nè conquieſcebamus) viſum eſt eidẽ dubitationi alia ratione melius atq; probabilius occurri poſſe. Et ut qđ docere volumus facilius explicetur atq; intelligatur; ponemus tres cõcluſiones, in quibus explicatio ſententiæ noſtræ cõtinebitur. Prima concluſio. oportet eſſe aliquã ſciẽtiam vniuerſalem diuerſã a ſcientijs particularibus, quæ agat de tranſcendentibus,& ijs,quæ ſparſa ſunt per omnes diſciplinas(cuiuſmodi ſunt decem Prædicamẽta,& generales diuiſiones entis) ita vt ſubiectum eiuſmodi ſcientiæ ſit ens vt ens, principia eius ſint dignitates quædã generales; (quarum princeps eſt illa, Quodlibet eſt vel non eſt)ſpecies proximæ,ſint decem prædicamenta. Secunda concluſio. prædicta ſcientia vniuerſalis, non debet agere de intelligentijs per ſe. & vt ſunt ſpecies entis, ſed tantũ fortaſſe in ordine ad ſuum ſubiectum, nimirum vt ſunt generalia principia & uniuerſales cauſſæ omnium entium. Tertia concluſio. Neceſſe eſt eſſe duas ſcientias diſtinctas inter ſe;Vnam,quæ agat de tranſcendentibus,& vniuerſaliſſimis rebus: Alteram, quæ de intelligentijs. Illa dicetur prima Philoſophia & ſcientia vniuerſalis;hæc vocabitur proprie Metaphyſica, Theologia, Sapientia, Diuina ſcientia. Sed has tres concluſiones rationibus etiã confirmemus. Prima concluſio ſic probatur;Ens vt ens,cũ ſuis paſſionibus & proximis ſpeciebus alijsq; generalibus attributis,eſt aliquid ſcibile, ergo conſideratio eius & tractatio pertinet ad aliquam ſcientiam, ſed non ad aliquam ex ſcientijs particularibus;tùm quia vel ad oẽs,& hoc eſt abſurdum, idem enim ſæpius repeteretur, vel ad vnam aliquam earum. at cur potius ad hanc quàm ad illã cùm tale ſubiectum vniuerſale communiter inſit in omnibus? tum etiam, quia cùm quælibet earum ſit particularis,ſi aſſumeret ſibi tractationem entis vniuerſaliter ſumpti,tranſiret fines ſuos, & ex particulari ſciẽtia euaderet vniuerſalis.ergo tractatio & conſideratio entis vniuerſaliter ſumpti,& eorum quæ tali enti cõueniũt, pertinet ad aliquam ſcientiam vniuerſalem diſtinctam a ſcientijs particularibus. Secunda concluſio ita probatur:cum ſubiectum prædictæ ſcientiæ vniuerſalis ſit indifferens ad omnes ſpecies entis particulares,ſiue materiales ſiue immateriales,non debet ſcientia conſiderans ens vniuerſaliter ſumptum deſcendere ad tractationem & conſiderationem vllarũ ſpecierum eius particularium: nam vel deſcendet ad conſiderationem omnium ſpecierum, & ſic ſcientia vniuerſalis efficietur etiam particularis; immo tollentur omnes ſcientiæ particulares, & una tantùm erit ſcientia omnium entium:vel deſcendet ad ſpecies entium immaterialiũ, non autem rerum materialium; at id eſt contra rationem.cum.n.ens vt ens, indifferenter ſe habeat ad ens materiale & immateriale, & communiter de vtroque dicatur, aut nõ debet ſciẽtia agens de ente vt ens eſt, deſcendere ad conſideratiõẽ entis ſiue materialis ſiue immaterialis,vt ita ſeruet modum ſuæ conſiderationis, aut ſi tranſgrediens modum ſui ſubiecti & ſuæ conſiderationis,deſcendit ad inferiora & particularia entia,nulla ratio aut cauſſa eſſe põt,cur potius deſcẽdat ad cõſideratiõẽ rerũ imaterialiũ, q̃ materialiũ. Tertia concluſio facile probatur ex iam dictis,nam ſi quæ conueniunt intelligentijs per ſe,& vt ſunt ſpecies entis, ſunt ſcibilia in aliqua ſcientia, & non in illa vniuerſali,vt oſtenſum eſt, ergo in alia ſcientia diſtincta & diuerſa, quare neceſſe eſt duas eſſe ſcientias diuerſas, quarum vna de intelligentijs per ſe agat,altera de ente vniuerſaliter ſumpto. Ex his liquet quomodo reſpondendum ſit tertiæ dubitationi;conſideratio enim tranſcendentium & Prædicamentorum,& item conſideratio intelligentiarum nõ pertinet ad vnam aliquam ſcientiam, quod tamen in tertia dubitatione ſupponebatur.

Duæ dubitationes.

Verùm hoc loco exiſtunt duæ dubitationes:Vna eſt, Cur ſi ita res habet vt diximus, Ariſt.tamẽ vna ſcientia eſt complexus doctrinam tranſcendentium & intelligentiarum? Altera eſt, ſi quæ dicta ſunt cõcedimus,neceſſe etiam eſt quatuor eſſe ſcientias ſpeculatiuas,Vnam, Phyſicã; Alteram,Mathematicas diſciplinas; Tertiam,eam quæ agit de intelligẽtijs;Quartam,illam vniuerſalem, quæ agit de ente vniuerſaliter ſumptò. at ponere quatuor ſcientias ſpeculatiuas, videtur Commentator inferre & habere pro abſurdo in 1. Meta-

Metaphy.com.47.diſputans contra ideas Platonis.

Solutio prioris dubitationis.

Ad priorem dubitationem reſpondemus, pauciſſima eſſe quæ de intelligẽtijs ſecundum ſeipſas, & prout ſunt ſpecies entis, ſcientificè cognoſci & probari poſſunt cognitione naturali ex ſenſibus vel per ſenſus acquiſita. quamobrem noluit Ariſt. talem intelligentiarum doctrinam propter eius inſignem paruitatem ſeorſim tradere, ſed alicui aliarum ſcientiarũ adiũgere: nõ eſt aũt ei uiſũ alijs ſciẽtiæ cõmodius adiungi poſſe quam illi vniuerſali quæ agit de tranſcendentibus, propterea quod in ea neceſſariò agendum eſt de B intelligentijs, prout ſunt communia principia & vniuerſales cauſſæ omnium entium; Ex qua cognitione deuenitur in notitiam eorum quæ intelligentijs conueniunt ſecundum ſeipſas: Etenim cognitio intelligentiarum, prout ſunt ſpecies entis, & earum rerum quæ per ſe ac propriè illis conueniunt, non alia via naturaliter a nobis parari & haberi põt, quàm ex cognitione earundem intelligentiarũ, vt ſunt principia entium. Quocirca Ariſ. 12. Metaphy. non alia via inueſtigat & colligit attributa intelligentiarum, quàm ex C eo quia æternum motum efficiant. Ariſt. igitur docẽdi cõmoditatem ſecutus & amplexus, doctrinam intelligentiarũ cõiunxit cum doctrina illa vniuerſali quæ agit de ente uniuerſaliter ſumpto.

Ad poſteriorem dubitationem reſpõdemus, nõ debere videri abſurdum, ſi ponatur quarta ſcientia ſpeculatiua cùm ad id nos manifeſta & neceſſaria ratio, vt dixi mus, cogat & impellat: Auerr. autem nõ ſimpliciter negat quartam ſcientiam ſpeculatiuam: ſed talem tantum, qualis deberet eſſe illa de ideis Platonis. ſiquidem D ea partim eſſet Metaphyſica, partim Phyſica: nam ideæ quatenus ſunt immateriales & immobiles, ſunt res Metaphyſicæ; quatenus autem ſunt quidditates rerum naturalium, eiuſdem rationis cum illis, vt volebat Plato, ſunt res Phyſicæ; atque ita ſunt mediæ inter res diuinas & naturales, quod Auerr. ducit abſurdum; nam in eodem lib. 1. Metaphyſicæ, com. 39. ita ſcribit, [Notum eſſe per ſe, quod nulla natura eſt media inter abſtractum & materiale; hæc enim duo contraria, æternum

Quo Auerr. neget eſſe quartam ſcientiam ſpeculatiuam.

& corruptibile, manifeſtum eſt quod ſũt A immediata.] Sed hoc dictum Auerr. ſi vt ſonant uerba ſimpliciter intelligatur, falſum eſt, vt manifeſtè patet in anima rationali; quæ media eſt inter formas omnino abſtractas, & formas omnino materiales. Non ſolùm autem non eſt abſurdum ponere quartam ſcientiam ſpeculatiuã; ſed etiam qui poneret quintam quandã, hoc eſt ſcientiam Dei, ſecundum ea quæ poſſunt de eo naturaliter cognoſci, diſtinctam a ſcientia intelligentiarum, is iudicio noſtro non peſſimè ſentiret. Nam in diſtinctione ſcientiarum duo conſiderari ſolent, nimirum diuerſitas obiectorum & diuerſitas rationis formalis, ſeu modi conſiderandi, vel ſecundum alios diuerſitas abſtractionis, ex qua putant præcipuè petendam eſſe ſcientiarum diſtinctionẽ; ſed vtrumque horum declarat maiorem eſſe diſtinctionem inter ſcientiam Dei, & ſcientiam intelligentiarum, quàm eſt inter ſcientiam intelligentiarum, & ſcientiam rerum naturalium. Cùm igitur hæ duæ poſteriores ſcientiæ, inter ſe diſtinctæ ſint, multo magis erit diſtincta ſcientia Dei, a ſcientia intelligentiarum. Minor ita probatur; Maior eſt diſtantia & diuerſitas inter Deum & intelligẽtias, quã inter has, & res naturales, ſiquidem maior eſt diſtantia inter finitum & infinitũ, quàm inter duo finita. Præterea, plura ſunt communia intelligẽtiis & alijs creaturis, quàm Deo & intelligentijs, & ea in quibus Deus diſtinguitur ab intelligentijs ſunt plura & inſigniora. Quare ſi ſpectetur diuerſitas obiectorum, liquidò cernitur maior diuerſitas inter ſcientiã Dei, & ſcientiam intelligentiarum, quàm inter hanc & ſcientiam rerum naturalium. Similiter etiam idem perſpicuum erit ſi ſpectetur diuerſitas abſtractionis; nã res naturales, ſunt penitus immerſæ materiæ ſenſibili; res Mathematicæ ſunt abſtractæ a materia ſenſibili ratione tãtùm; intelligentiæ ſecũdum rem & rationem, verùm habent in ſe materiam quandam ſpiritualem & metaphyſicã; Etenim eſſe in potẽtia, eſſe mutabile, eſſe imperfectũ, eſſe limitatum, eſſe compoſitum, ſubijci, recipere, participare, dependere, multiplicari, hæc inquam omnia, neſcio quid ſapiunt materiæ & potentialitatis. Deus

Videri ſcientiam quæ eſt de Deo, diuerſam eſſe debere ab ea quæ eſt de intelligentiis.

Eſſe in intelligentiis aliquid materialitatis & potentialitatis.

autem

autem ab omni ratione materiæ, qualiſcunque ea ſit, eſt purus & liber. Cum igitur longè alia ſit in Deo abſtractionis ratio quàm in intelligẽtiis, neceſſe erit ſciẽtiam Dei etiam hanc ob cauſam, diuerſã eſſe à ſcientia intelligentiarum, non minus quàm hæc eſt diuerſa à ſcientia rerũ naturalium. Atque hęc quidem probabiliter a nobis dicta ſint: quã ea ſubtilius conſideranda & rectius dijudicanda aliis relinquantur. Proximum eſt ut quartã dubitationem enodemus.

Quid de eo quod tangitur quarta dubitatione nonnulli Philoſophi opinentur.

CAP. VIII.

Antonius ... randula ... s de euer ... one ſingu ... ris certa- ... inis. lib. ... 13. ſect. 6. & 9.

QVidam ætatis noſtræ non contemnendus Philoſophus in quodam opere ſuo Philoſophico, affirmat vnam tantummodo eſſe ſciẽtiam rerum omnium, cuius ſubiectum ſit ens vt ens, complectens in ſe omnia tanquam paſſiones, vel modos, vel ſpecies entis: eas verò quæ appellantur ſcientiæ, vt Phyſica, Metaphyſica, Mathematica, non tã eſſe ſcientias inter ſe diuerſas, quàm vnius ſcientiæ partes; non ſecus, atque doctrina animalium, plantarum, & metallorum, ſunt partes vnius Phyſiologiæ; Diuiſio autem ſcientiarum, inducta eſt non propter varietatem ſcibilium, ſed propter maiorem commoditatem diſcendi, ne multitudo ſcibilium confuſionem afferret, & anguſtam atq; infirmam ingenii humani vim captumque obrueret. Sicut enim vaſa anguſtioris, magnam aliquam aquæ copiã ſimul infuſam reſpuunt, guttatim autem inſtillatam totam recipiunt; ſic anguſtiæ humani ingenii quæ ſimul coniuncta nõ accipiunt, ea varie diuiſa & diſtincta, non ægre percipiunt. Atque hoc ipſum elegãter docet Craſſus apud Ciceronem in 3. lib. de Oratore, affirmans primum quidem fuiſſe vnum quaſi fontem ſapientiæ, eum autem poſtea ceu in multos ſcientiarum riuulos deriuatum ac diductum fuiſſe, ut quæ ſimul complicata & coniuncta, ægre poterant ab hominibus addiſci, ea varie disiuncta & diſpertita, commodius & facilius perciperentur. Hanc autẽ opinionẽ ſuam Philoſophus ille conatur A perſuadere his argumentis. Primò, Ariſt. 4. Metaphy. tex. 2. ait, ſicut unus sẽſus v. g. viſus, percipit oẽs colores ſibi ſubiectos, & vna doctrina Grãmaticæ cõſiderat oẽs voces, ita eſſe vnius ſcientiæ, ens vt ens, & oẽs ſpẽs entis, ac ſpecierum ſpecies ſpeculari. Secundò, ens vt ens, & vt in ſe continet oĩa entia, eſt ſcibile per vnam ſciẽtiã, quippe cum ſit vnũ, ſaltem ſm vnitatem analogicam, vel potius ſm eam quæ dicitur ab Ariſt. ab vno ad vnum, quæ vnitas ſufficit ad rationem ſcientiæ; ſicut vna eſt ſcientia phyſica conſiderans corpus natu B rale & oẽs ejus ſpẽs, affectiones, cunctaq; quæ in illo continentur: quare ſicut eſt vna ſciẽtia omniũ rerum naturalium, ita eſſe poterit atq; erit vna ſciẽtia omnium entium. Tertiò, ſi quid obſtaret quominꝰ poſſet eſſe vna ſcientia omnium entium, id eſſet fortaſſe, vt multis placet, uarietas abſtractionum a materia, quæ cernitur in rebus ſcibilibus, & vulgo putatur neceſſaria eſſe ad conſtituendam vnitatem & diſtinctionẽ ſcientiæ. Etenim longè aliam abſtractionem a materia, res Metaphyſicæ, q̃ Mathematicæ & Phyſicæ habet, ſed C hoc nihil eſt: ergo nulla cauſſa eſt cur non poſſit eſſe vna ſcientia omnium entium; Minor probatur, nam ſi diuerſitas abſtractionum faceret diuerſas ſcientias, non poſſet vna ſcientia complecti diuerſas abſtractiones; at Metaphyſica continet in ſe omnia tria genera abſtractionum, ſiquidẽ abſtractio ſm rem & rationem a materia, reperitur in intelligentiis, abſtractio ſm rationem tantùm inuenitur in tranſcendentibus & in quantitate; abſtractio phyſica, quæ eſt tantum a materia ſignata, reperitur in ſubſtantia prædicamentali, & D in ſubſtantia generabili & corruptibili, de qua copioſe agitur in 7. & 8. Metaph. Adde, quod Geometria, & Arithmetica habentur inter ſe diuerſæ ſcientiæ, quæ tamen vno genere ac modo abſtractionis continentur. Quartò, facultas quæ ponit diſcrimẽ inter aliquas res, debet eaſdem res cognoſcere; ſic enim de ſenſu cõmuni argumentatur Ariſt. 2. de Anima; ſed eſt aliqua differentia inter res Metaphyſicas, Mathematicas, & Phyſicas, eaq; differentia eſt ſcibilis per vnam aliquã ſcientiam; ergo illa eadem ſcientia, tã res Metaphy-

Diuerſitas abſtractionum non facit diuerſas ſcientias.

taphyſicas q̃ Phyſicas, atque Mathemati cas conſiderabit, quare omnes res ſubij- A cientur vni ſcientiæ. Hæc pro opinione illius Philoſophi.

Refellitur ſupradicta opinio.

Verùm hæc ſententia non eſt probanda: 1. quia tollit veram diſtinctionem ſciẽtiarum tot iam ſæculis ab omnibus probatam, receptam, & ab Ariſt. in 6. Metaphy. alijſque in locis traditam, declaratã, atque confirmatam. 2. Ariſt. in 1. Poſt. 43. docet nos cognoſcere, ac dijudicare quę ſcientia ſit vna & quæ ſcientiæ ſint inter ſe diuerſæ, ſcribens eam eſſe ſcientiam vnam, quæ vnius ſubiecti propria principia, ſpecies, & affectiones conſiderat, eas B verò ſcientias eſſe diuerſas inter ſe, quarum principia ita ſunt diuerſa, vt principia vnius non ſint ſub principijs alterius, nec principia vtriuſq; ſint ſub principijs alicuius ſcientiæ ſuperioris. at clarum eſt ita ſe habere principia phyſica, mathematica, & metaphyſica; id quod manifeſtius erit ex iis, quæ inferius dicemus de ſubalternatione: & ſanè doctrina illa Ariſto. de vnitate & diuerſitate ſcientiarum, planè ſuperuacanea & inanis eſſet, ſi nulla eſſe poſſet diuerſitas ſcientiarũ, & omnia cõprehenderentur vnica ſcientia. 3. Diuer- C ſas eſſe tres ſcientias illas ſpeculatiuas, quiuis in Philoſophia exercitatus, clarè perſpiciet, ſi conſiderat quàm ſit diuerſus modus vniuſcuiuſque ſcientiæ, in demoſtrãdis tractandiſque rebus ſibi ſubiectis: Nam Phyſicus procedit ex cauſſis, vel ex effectibus vel accidentibus vel ſignis vel alijs rebus quæ ſenſibus experiẽtiaque perceptæ & exploratæ ſunt. & nũquam quoad eius fieri poteſt, a ſenſu & experientia, vel latum (vt dicunt) vnguẽ diſcedit Metaphyſicus, quia circa res vniuerſales, & abſtractas verſatur, procedit D ex principijs quibuſdam atque propoſitionibus maximè generalibus, & naturali lumine rationis manifeſtis: Mathematicus autem in conficiendis ſuis demonſtrationibus, non ſpectat eſſentias rerum neque proprietates, pro ut manant ex eſſentia, neque curat an medium quod aſſumit ad demonſtrandum, ſit cauſſa rei demonſtrandæ vel effectus, per ſe, an per accidens, propriè an communiter ei coniunctum ſit, neque robur ſuarum demonſtrationum capit ex ſenſibus & experientijs (loquimur autem hic de puris Mathe- A maticis, quales ſũt Geometria, & Arithmetica; nam Perſpectiua & Aſtronomia nituntur et ſenſibus & experientijs) ſed hoc vnum curæ Mathematico eſt, vt mediũ habeat neceſſariam euidentemq; connexionẽ cum q̃one quæ demonſtrãda eſt. Verùm hac de re latiùs infra dicturi ſumus. Tanta igitur diuerſitas modi procedendi in demõſtrandis tractandiſq; reb' apertiſſimè declarat teſtaturq; nullo modo fieri poſſe vt vna tantum ſit rerum omniũ ſcientia. atq; hinc patet ſolutio quartæ dubitationis.

Vnaquæque ſcientia ſpeculatiua habet peculiarem modum procedendi & demonſtrãdi.

Soluuntur rationes illius opinionis.

B Reſtat nunc, vt ad argumẽta pro illius Philoſophi opinione allata breuiter reſpondeamus. Ad primum reſpondetur, Ariſt. loqui eo in loco de Metaphyſica, vt perſpicuum eſt conſideranti antecedentia & conſequentia; dicit autẽ Metaphyſicam cõſiderare ſpecies omnes entis non ſimpliciter & abſolutè, ſed cùm adiunctione illius particulæ (quot ſunt) quo verbo innuit Metaphyſicum conſiderare ſpecies entis ſecundùm numerum, diſtinctionem, ordinem, vel ſubordinationem earum inter ſe, nimirum, quia ſunt gene- C ra quædã, & gradus entis in quos ens per primas & generales diuiſiones diſtribuitur. Ergo corpus naturale exempli gratia, quia eſt genus quoddam, & gradus entis (ens enim diuiditur in ens naturale, mobile, & immobile) quidditatiuè conſideratur à Metaphyſico, quatenus eſt talis gradus entis, & ab aliis gradibus diſtinguitur; nam qui conſiderat diuiſionem aliquam, idem conſiderare debet & id quod diuiditur, & membra diuidentia; quare ſi Metaphyſici eſt tractare diuiſiones generales entis, eiuſdem erit declarare & tra- D ctare ea in quæ diuiditur ens. ex quo fit vt Metaphyſici ſit declarare quid ſit corpus naturale, & demonſtrare quod ſit, ſiquidem opus id fuerit; quam rem Ariſt. inſinuat 6. Metaphy. tex. 1. at corpus naturale non vt eſt ſpecies quædam & gradus entis, ſed vt eſt genus quoddam in ſe continens omnes res naturales, non pertinet ad Metaphyſicum, ſed ad Phyſicũ: is enim agit de corpore naturali in particulari, ſecundum omnia quæ in ipſo continentur. Signum autem eorum, quæ diximus, illud eſt, quòd Metaphyſicus gene

Quo conſideratio entis naturalis uel mobilis partium ſit metaphyſica & partium phyſica.

ratione tantùm agit de corpore naturali, nec ad ullam eius ſpeciem in particulari A tractandam deſcendit, Phyſicus autẽ ipſum conſiderat non in communi, nec uſquam declarat quid illud ſit, ſed totus occupatur circa ſpecies eius, vel circa principia & affectiones, vt pertinent ad motum, & ſenſibus atq; experientiis ſubijciuntur.

Ad ſecũdam & tertiam reſpondemus cauſſam cur non poſſit eſſe vna ſcientia entis, & omniũ quæ continentur in ente, ſicut eſt una ſcientia corporis naturalis & omnium quæ in eo continẽtur paulo ſupra fuiſſe a nobis expoſitam, in ſecun- B da & tertia ratione quibus vſi ſumus ad aſtruendam diuerſitatem ſcientiarum. nempe maxima diuerſitas tum principiorum, tum modi procedendi & demõſtrandi quem ſibi proprium vẽdicat vnaquæq; ſcientia, non patitur omnia vnius ſcientię amplexu comprehendi.

Quo do intelligendum ſit, id. quod ponit diſcrimen inter duas aliquas res, ipſum debere vtraſque cognoſcere.

Ad quartam reſpondemus a Metaphyſico poni diſcrimen inter ſubiecta ſcientiarum particularium, eaq; ab illo cognoſci eo modo, quo dictum eſt in ſolutione primi argumenti: Vel aliter; ſicut ſenſus communis ponens diſcrimen inter albũ C & dulce, cognoſcit vtrumque, non per vnicam ſpeciem, ſed per aliam ſpeciem cognoſcit album, & per aliam dulce; ſic idẽ intellectus qui ponit diſcrimen inter res diuerſarum ſcientiarum eas cognoſcit, non per vnicum habitum ſciẽtiæ, ſed per diuerſos habitus, alioquin ſi diſcrimen inter duas ſcientias ſemper referri deberet ad vnam aliquam ſcientiam communẽ, atque diſtinctam, res profectò abiret in infinitum, nam etiam diſcrimen inter illam ſciẽtiam communem & alias pertineret D ad aliam ſcientiam, & item diſcrimen inter illam & cæteras, pertineret ad aliam, & ſic deinceps in infinitum. Verùm cùm de quarta dubitatione, ſatis ſuperque dictum ſit, veniendum eſt ad enodationem quintæ dubitationis, quæ & grauior eſt, & non minus difficilis ad explicandum.

Explicatur quinta Dubitatio.

C A P. I X.

Solutio quintæ dubitationis.

De anima rationali, quid ſenſerit Ariſto. ſunt tres opiniones apud Peripateticos: Vna eſt Alexandri, qui vult eam eſſe formam naturalem ho- A minis generabilem, & corruptibilem: Altera eſt Auer. qui negat eã eſſe formã dãtem eſſe naturale homini, ſed tantummodo aſſiſtentem corpori, & in eo operãtẽ, quomodo etiam communiter dicitur intelligentia eſſe forma, & anima cœli: Tertia eſt D. Thomæ, qui arbitratur animum noſtrum, etiam ſecundum Ariſtotelem, & immortalem eſſe, & ueram atque naturalem formam corporis: quarũ opinionum perſpicuè conſtat ſolam tertiam eſſe ueram: quænam autẽ propior, & congruentior ſit doctrinæ Ariſt. ſumma B Philoſophorum diſſenſione certatur, ſed vtcunque ſit (neque enim hoc loco talis controuerſia dijudicanda eſt) illud certò affirmari poteſt, ſecundum opinionem Alexandri, ſcientiam animæ rationalis eſſe penitus phyſicam, non minus quàm cuiuſlibet aliarum formarum naturaliũ; ſm verò opinionem Auerr. eatenus eſſe phyſicam, quatenus eſt forma aſſiſtẽs corpori, & in eo exercens functiones intelligendi, ſimpliciter autem & ſecundum ſuam quidditatem, non eſſe phyſicam, quemadmodum intelligentia, prout aſſi- C ſtẽs orbi cœleſti largitur ei ſempiternum motum, cognoſcitur a Phyſico; per ſe autem, & (vt dicunt) quidditatiuè, à Metaphyſico ſciri debet: tota igitur difficultas exiſtit ſecundum tertiã opinionẽ. Quamobrem ego ſic ſtatuo, ẽt ſi Ariſ. ſenſerit (quod nos pro certo habemus) animam rationalem eſſe immortalem & verũ actũ corporis; nihilominus tamen ſcientiam eius non poſſe a Phyſico perfectè cognoſci ac tradi; ſed tantummodo aliqua ex parte. Hoc autem ita confirmo. Si anima rationalis ſimpliciter ſcitur a Phyſico; D aut cognoſcitur ex propriis cauſſis eius, aut ex proprijs effectib⁹ & operationib⁹ ipſius: ſed neutro modo perfectè cognoſci poteſt a Phyſico, ergo &c. Maior per ſe patet, nam bifariam tantùm contingit aliquid demonſtrare vel ſcire, aut a priori, ideſt ex cauſſis, aut a poſteriori, ideſt ex effectibus; Minor autem probatur, primò oſtendendo cauſſas animæ rationalis ſciri non poſſe à Phyſico, poſtea demonſtrãdo, neque proprias operationes eius ab eo cognoſci poſſe. Cauſſa efficiens proxima animæ rationalis eſt Deus, ex nihilo

Probatur animam rationale nõ poſſe perfectè cognoſci a Phyſico.

producens eam, non per motum phyſicum, ſed per creationem, vtens virtute infinita ad eam creandam; at neq; Phyſicus pōt cognoſcere fieri aliquid ex nihilo, neq; aliquid de nouo immediatè produci a Deo, neq; eſſe aliquam productionem, quæ non ſit motus vel mutatio phyſica; neq; in natura exiſtere aliquod agens quod habeat infinitam vim ſm vigorem. Hæc.n. vt poſſint naturali lumine cognoſci, attamen non queunt rationibus phyſicis percipi & demonſtrari.

Quas res Phyſicus ut phyſicus ē, non pōt cognoſcere.

Finis aūt animæ rationalis vltimus quidem in quo ſolo poteſt animus conquieſcere, eſt ſupernaturalis, conſiſtens in clara viſione Dei; Media item quibus opus eſt ad conſequēdum illum finem, ſupernaturalia ſunt; finis autem non vltimus, ſed qui pōt contingere in hac vita, duplex eſt; vnus ſpeculatiuus, conſiſtens in perfecta cognitione rerum diuinarum; alter actiuus, qui poſitus eſt in vſu atq; functionibus virtutum moralium & ciuilium. clarum autem eſt neutrius finis cognitionem à Phyſico percipi aut tradi poſſe: oporteret enim eum tenere ſcientiam rerum diuinarum, in qua eſt finis ſpeculatiuus; aut virtutū moralium, in qua eſt actiuus. Phyſicus etiam docet eandem eſſe finem ultimum partis atque totius; cùm non poſſit eſſe perfecta pars remota a toto. at cum animus ſit immortalis, homo autem mortalis; impoſſibile eſt, phyſicè loquendo (neque.n. Phyſico cognita eſſe poteſt reſurrectio mortuorum) vltimum finem & perfectionem vtriuſq; eandem eſſe. Forma verò ſeu proprius gradus formalis, per quē anima rationalis differt & ab intelligentijs & a cæteris formis naturalibus, continet duo, vnum eſt, ipſam eſſe formam materiæ, cui dat eſſe, quare differt ab intelligentijs; alterum eſt, non eſſe formam eductam ex potentia materiæ, atq; ſeparabilem eſſe & immortalem; qua nota ſecernitur ab alijs formis naturalibus, atq; hoc poſterius, quod eſt præcipuum & magis attingit quidditatem animę, non poteſt ſciri a Phyſico: formæ enim omnino phyſicæ, ut ſupra diximus. & Ariſt. confirmat. 2. lib. Phyſ. tex. 19. ſunt minus abſtractæ quàm mathematicæ, quippe cum ſint (veluti ſimum) re atque ratione inſeparabiles a materia. cui rei fidē ēt facit D. Tho. in 2. Phy. ſuper tex. 26. his verbis: [Quo ſe

A habet anima rationalis ſm quod eſt ſeparabilis, & ſine corpore exiſtere potens, & quid ſit ſm ſuam eſſentiam ſeparabilem, hoc determinare pertinet ad Philoſophiam primum.] Idem ſcribit atq; iiſdē propemodum verbis Scotus in ſuis Cōmentarijs (ſi quidem ipſius ſunt) ſuper Metaph. Ariſ. i 6. lib. exponēs tex. 2. Præterea, ſi operatio animæ rationalis aut eſt per ſe corporea aut non eſt ſine corpore, non eſt ipſa aīa ſeparabilis a corpore; ſed Phyſicus non pōt cognoſcere animā niſi prout operans in corpore dependet ab

B obiecto corporeo, hoc eſt a phantaſmate, ergo nō poteſt cognoſcere illam vt eſt à corpore ſeparabilis; hæc manifeſta ſunt ex his quæ ſcribit Ariſt. tum 1. de Anima tex. 13. tum in 3. lib. tex. 39. Porrò materia de qua Phyſicus agit, (i.) tantum eſt de cuius potentia per tranſmutationē phyſicam formæ naturales extrahuntur in actum, & ſemper ex æquo reſpondet formæ cuius eſt materia. Nam cum materia & forma numerentur in his quæ ſunt ad aliquid, inter vtrāq; eſſe debet certa quędam & rata proportio; ut quanta eſt po-

C tentia paſſiua materiæ, tanta quoque ſit potentia formæ; & quod in una poſſibile eſt, ſit etiam poſſibile in altera: alioquin, cùm neque materia ſine forma, neque ſine materia forma poſſit cohærere (hoc.n. ingenium eſt relatiuorum; vt ſi ponatur aut tollatur vnum, alterum quoque vnà poni aut tolli neceſſe ſit) ſi potentia paſſiua materię amplior eſſet (quamuis informatiua ipſius formę, aut contrà, hæc latior quàm illa) neceſſariò alterutra ſuperuacanea eſſet nec vllum vſum haberet. Cùm igitur anima rationalis neque ha-

D beat materiam ex cuius potentia educatur, vt quæ a Deo procreatur ex nihilo; neque eam, quæ ſit omnino par & æque reſpondens illi; nam ſi eſt immortalis, habet ſuapte natura vim & facultatem ad informandam materiam infinito tempore; cùm tamen nulla materia aut corpus exiſtat, quod infinito tempore poſſit ab ea informari. Itaque datur informatiuum quidem infinitum, informabile uerò minimè. & homo eſt immortalis ratione animæ rationalis, ex parte uerò corporis nequaquam. Cùm igitur hæc ita

ſe

ſe habeant, perſpicuũ mihi eſt nullam cauſſam animæ rationalis a Phyſico ſciri poſſe.

Sed de cauſſis ſatis; veniamus ad effectus & operationes. Duo ſunt quæ manãt ex natura animæ rationalis, vnum quidẽ duæ illæ potentiæ (ſiue re differant inter ſe, ſiue non) intellectus & voluntas; alterum vero actiones quæ ab his potentijs proficiſcuntur, cuiuſmodi ſunt intelligere & velle; horum autem nihil per ſe ac ſimpliciter pertinet ad ſcientiam phyſicam.

Intellectus & voluntas, nõ ſunt per ſe potentiæ phyſicæ.

Nam illæ duæ potentiæ, ſunt incorporeæ & abiunctæ a materia, quę non manant ex anima rationali, vt eſt forma phyſica, quæ vnita materię, exiſtit actus & perfectio corporis; cuius ſignũ eſt, quod tales potẽtiæ inſunt animæ rationali etiã cum ſeparata eſt a corpore; & quamuis in eodem inſtanti temporis, anima creetur, & ſimul vniatur corpori; tamen prius natura eſt eam creari & habere eſſe per ſe, quàm informare materiam: in illo autẽ priori ſigno naturæ, iam inſunt in ea prędictæ potentiæ. Intelligere autem neque ſubiectiuè neque effectiuè neque formaliter neque terminatiuè ſeu obiectiuè, eſt quidpiam Phyſicum. Non ſubiectiuè, quia talis actio recipitur tanquam in ſubiecto in potentia intellectiua; quam oſtendimus non eſſe phyſicam, cum nullius corporis ſit actus; non effectiuè; quia talis operatio efficitur ab anima rationali, vt eſt immaterialis, & per ſe ſubſiſtens atq; ſeparabilis a corpore; alioquin eſſet actio communis animæ & corpori, veluti eſt ali & ſentire, quod manifeſte falſum eſt, & contrarium his quæ ſcribit Ariſt. in 2. lib. de Generat. Animal. c. 3. Præterea, ſi animus intelligit quoniam eſt coniunctus & conſociatus corpori; ergo ab eo ſolutus & diſtractus; nihil poſſet intelligere. Nec formaliter ipſum intelligere eſt aliquid phyſicum, etenim per ſe non eſt motus phyſicus, ſed potius actio quædam immaterialis ac propè diuina. Neque poſtremò terminatiuè: nam obiectũ intellectus ad quod terminatur actio eius, tranſcendit fines Phyſiologię, quippe cum contineat multa quæ nullo modo ſunt res phyſicæ, vt intelligentias & Deum. Ac licet modus intelligendi quẽ habet animus noſter dum eſt in corpore ſit quodammodo phyſicus, quia fit cum diſcurſu qui aſſimilatur motui phyſico, A & pendet obiectiuè a phantaſmatibus, quę ſunt res phyſicæ; atque hanc ob cauſſam a Phyſico, & poſſit & verò debeat conſiderari, idem tamen ob eas quatuor cauſas quas proximè ante expoſui, non eſt phyſicus, & certè modus intelligendi, quem habet animus noſter a corpore ſeiunctus, quin is phyſicus non ſit nec ad Phyſiologiæ doctrinam pertineat, negari non poteſt. Iam verò operatio voluntatis, quæ eſt velle, cum nullius corporis aut motus phyſici legibus teneatur, nec per ſe ſubiaceat ipſi cælo, a quo tamen Phy- B ſici docent omnes res naturales neceſſario pẽdere, nullo modo debet aut numerari in rebus phyſicis, aut ſcientia naturali comprehendi. Sed video me diſſerendi ſtudio, & huius diſputationis ſuauitate ac iucunditate captum, longius quàm vellẽ proceſſiſſe; quare pedem referamus, & ad paucas propoſitiones reuocemus ea in quibus eſt poſita ſolutio propoſitæ dubitationis, & noſtræ opinionis explicatio.

Breuis enodatio quæſtionis.

Sit igitur prima propoſitio. Scientia animæ rationalis, non eſt ſimpliciter & omnino phyſica. Hoc non eget probatio- C ne, cùm accuratè, copioſeq; demonſtratũ fuerit in præcedenti capite. Secunda propoſitio. Scientia animæ non eſt omni ex parte metaphyſica; Multa enim ſunt, quę de anima rationali tractari debent a Phyſico, quæ autem ſint eiuſmodi breuiter declarandum eſt.

Quas res tractet Phyſicus de anima rationali.

Primò, quod productionis animæ rationalis, ſicut cæterarum formarum naturalium, ſit naturaliter fixũ, ratum & præfinitum tempus. nã quemadmodum aliæ formæ producuntur ſimul atque materia ritè prępàrata & diſpoſita fuerit; ſic etiam anima rationalis, adeo vt D poſſit dici eſſe finis generationis humanæ, non quidem internus, hoc eſt qui per diſpoſitiones præcedentes educatur ex potentia materię; ſed externus; idest qui in eodem inſtanti in quo materia diſpoſita eſt, producatur a Deo; & copuletur materiæ. Secundò, quia vnio animæ rationalis cum materia eſt naturalis, partim, quia reſpectu materiæ efficitur propter diſpoſitiones phyſicas inductas ab agente naturali, partim etiam, quia talis vnio fit ad modum formarum naturaliũ, hoc eſt, non per ſolam aſſiſtentiam aut

ope-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

operationem, ſed per veram, & naturalē informationem, dando eſſe materiæ. Ter- [A] tiò, Quia eſt ἐντελέχεια prima corporis naturalis & organici, ipſum viuificās, cōſeruans, mouens & regens. Quartò, quia conſtituit hominem in certa quadam ſpecie viuentium, ita vt homo quà homo, & ſit, & numeretur in rebus naturalibus, propter animam rationalem. Quintò, quoniam cūm vna tantum anima ſit in homine, cęterarum tamen animarum facultatibus mirabiliter inſtructa & adornata eſt, earumquè functiones & munera ita explet, vt homo melius alatur, & ſentiat excellentius per vnam animam [B] rationalem, quàm vel planta pér animā vegetatiuam vel brutum per ſenſitiuam. Sextò, quia per animam rationalem homo intelligit & vult; ſicut enim animaduertimus nos ſentire, ita deprehendimus nos eſſe qui intelligimus & volumus; q̄d neutiquam accideret, ſi anima rationalis nō eſſet vera & naturalis forma hominis. Septimò, quia intellectus per ſe eſt in pura potentia ad intelligendum, quia intelligere eſt quoddam pati, quia homo in intelligendo dependet a phantaſmate; quia intellectio fit per diſcurſum, & mē- [C] ſuratur tempore, quia intellectus practicus & uoluntas ſunt principia motuū & actionum humanarum. Hæc igitur, & ſi qua ſunt alia his ſimilia, tractabit Phyſicus de aīa rationali. Tertia ꝓpoſitio, Nō nulla ſunt, q̄ neq; phyſicè, neq; metaphyſicè, neque per vllam ſcientiam humanā ſciri poſſunt de anima rationali, ſed habentur cognita ex ſacris litteris, & per lumen fidei nobis diuinitus infuſum, cuius generis ſunt hæc. Primò, quis ſit vltimus finis ſimpliciter animæ rationalis, & quæ ſint neceſſaria ad talem finem conſequen- [D] dum. Secundò. quis ſit ſtatus animæ rationalis poſt mortē hominis, an maneat apud nos, an potius concedat alio, an omnes animæ in vnum locum conueniant, vel aliæ in alium, quæ ſit, & vbi, talis varietas locorum, quid intelligant, quid agant, & quomodo; an perpetuò erunt ſpoliatæ corpore; an reuerſuræ ſint ad corpus, & num ad idem an ad diuerſa; quo poſſit fieri eiuſmodi reuerſio, & quando. Tertiò, Si animus eſt immortalis, quonam conſilio iunxit illum Deus

Quæ ſint ea quæ nō poſſunt de anima rationali certò cognoſci niſi per lumen fidei.

cum mortali corpore? videtur enim mō- [A] ſtroſa talis coniunctio, nam licet prædictæ obiectioni occurri poſſit dicēdo, Deū a principio cùm hominem condidit, immortalitatem quam natura denegauerat, corpori per gratiam dediſſe, ita vt ſi præceptis eius obediret homo illo ſingulari munere adiutus & conſeruatus, mortis penitus expers vitam ageret immortalem, licet, inquam, hoc vere poſſit reſpōderi, tamen hoc naturaliter cognoſci nequit, ſed ex ſacris literis acceptum, fide tenemus, Non eſt igitur dubium, quin multa de anima rationali cognita habea- [B] mus, quæ a nulla ſcientia humana diſcere potuimus; ſed ſacroſanctæ Chriſtianæ fidei referre accepta debemus. Quarta propoſitio, Hinc neceſſariò efficitur, vt perfecta ſcientia eorū omnium quæ conueniunt animæ, ſit mixta ex tribus doctrinis, nam partim eſt phyſica, partim metaphyſica, partim eſt doctrina reuelata. ex quo fit, vt ſciētia illius ſit maxime difficilis, præſtans & admirabilis, vt vel hac de cauſſa veriſſimè dictū fuerit illud a Regio & diuino vate, [Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non pote- [C] ro ad eam.] Sed quia hæc quæ diximus non vacant difficultatibus, eas nunc breuiter expediamus.

Contra ea quæ dicta ſunt, ponuntur nonnullæ dubitationes.

CAP. X.

DOctrinam alicuius rei bene fuiſſe conſtitutam, illud eſt indicio, quòd ex ea, quæcunque exiſtunt [D] difficultates paruo negotio ſolui, & explicari poſſunt. Quocirca, vt appareat quæ ſupra diximus; ea vera & firma eſſe, ponemus hic nonnullas dubitationes, quibus explicatis veritas ſententiæ noſtræ illuſtrior exiſtet. 1. dubitatio, Si doctrina animæ rationalis non eſt phyſica, cur eam Ariſt. tractauit in Phyſica, hoc eſt in. 3. de anima, aut cur de anima, noſtra ſeparatim nō ſcripſit & diuerſam doctrinam inſtituit 2. dubitatio, Si doctrina animæ non pertinet ad Phyſicam, ad quam ergo ſcientiam aliam pertinere po-

Octo dubitationes.

teſt?

teſt? ſi ad Metaphyſicam, cur eam Ariſtot. in ſua Metaphyſica nõ attigit quidẽ? A & ſanè formæ metaphyſicæ ſunt omnino immateriales, hoc eſt re, & ratione ſeparatæ à materia, qualis non eſt anima rationalis. Non poſſe autem hanc ſcientiã referri ad Mathematicas diſciplinas, manifeſtius eſt quàm vt probari debeat. 3. dubitatio. Si doctrina animæ rationalis non eſt phyſica tantùm, nec metaphyſica, nec mathematica, ergo dabitur quarta ſcientia ſpeculatiua, quare nulla erit tripartita illa diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ primùm tradita ab Ariſt. poſt ab omnibus B Peripateticis recepta & celebrata. 4. dubitatio. Illa forma ſubijcitur ſcientiæ naturali, cuius generatio eſt naturalis, ſed generatio hominis eſt naturalis, ergo forma eius quæ eſt anima rationalis, comprehenditur ſciẽtia naturali: Minor probatur partim ex eo, quia ſol & homo generant hominem, vt ſcriptum eſt. 2. Phyſic. 26. partim etiam quoniam Ariſtot. latiſſime diſſerit de generatione hominis in lib. de. Generat. animal. etiam reſpectu animæ rationalis, vt licet videre in. 2. lib. illius operis cap. tertio. 5. dubitatio, Is agit quidditatiuè de aliqua re, qui dat C eius definitionem, definitio enim explicat naturam & quidditatem rei quæ definitur, ſed Philoſophus naturalis tradit definitionem communem omni animæ etiam rationali, ergo quidditatiuè ac ſimpliciter conſiderat eam: Minoris veritas perſpicitur ex his quæ Ariſt. 2. de Anima tex. 7. ſcribit hoc modo, [Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit vtique primus actus corporis naturalis inſtrumentalis, & cæt.] 6. dubitatio. Ariſtot. in 2. Phyſic, a tex. 21 ad D 26. multis verbis oſtendit eiuſdem eſſe perſcrutari materiam & formam, cùm materia & forma ſint in his quæ vocantur ad aliquid, ſed Philoſophus naturalis agit de materia propria animæ rationalis, hoc eſt, de humano corpore cuius illa eſt ἐντελέχεια ergo tractabit etiam de anima rationali. 7. dubitatio. Homo vt homo eſt res quædam naturalis, quæ ad nullam aliam ſcientiam referri poteſt, quàm ad Phyſiologiam. ſed homo eſt homo propter animam rationalem, ergo cognitio eius pertinebit ad

eãdem diſciplinam. 8. dubitatio. Illa de- A finitio hominis, animal rationale, vel, animal corpore & anima rationali conſtãs, phyſica eſt, ergo ſimiliter partes ipſius, erunt phyſicæ, quarum partium vna, & quidem principalis, eſt animal rationalis: Sed ad has dubitationes ita reſponderi poteſt. Ad primam, Ariſtot. in libris Phyſicis agit de anima rationali quatenus ea habet aliqua phyſica & communia cum alijs formis phyſicis: Sed quæres, vbi Ariſtot. expoſuit cætera attributa animæ rationalis, quæ non ſunt phyſica? an ea tractare ſuperſedit, quia B fortaſſe non poſſunt lumine naturæ liquidò cognoſci & demonſtratiuè probari? an ea tractauit in libris Exotericis de Anima? quorum mentionem ipſe facit in fine primi libri Ethici; vel in ijs quæ de Anima ſcripſit ad Eudemum? cuius operis meminit Themiſtius in 3. de anima. Habuiſſe autem in animo Ariſtot. poſt libros de anima & libros Metaphyſicos, tractare nonnullas grauiores & obſcuriores quæſtiones de anima rationali, videtur ipſemet innuere in 3. de Aña tex. 36. & in 12. lib. Metaphyſ. text. 17. Ad. 2. Ad C quas ſcientias pertineat abſoluta cognitio animæ rationalis, declaratum fuit in præcedenti capite propoſitione quarta, nimirum, partim ad Phyſicam, partim ad Metaphyſicam, partim etiam ad doctrinam reuelatam. Ad 3. diuerſam eſſe debere ſcientiam animæ ab alijs ſcientijs ſpeculatiuis, eamque non ſimplicem eſſe, ſed variam & multiplicem, ex tribus nimirum doctrinis concretam, ſatis perſpicuè demonſtratum eſt in præcedenti capite. nec ſi quis ſcientiam animæ rationalis ab alijs ſcientijs ſpeculatiuis di- D uerſam faceret, omnino aberraret, quanquã ego non video quomodo talis ſcientia partim phyſica partim metaphyſi. partim ẽt ex reuelatione pendẽs, vna & ſimplex ſcia dici aut eſſe poſſit. Ad 4. Nos vltro concedimus, animã rationalem pertinere ad Phyſicum, ea ratione vt eſt terminus generationis humanę & vt procreatio eius ſit certo quodam tempore naturaliter conſtituto, non aliter atque productio cæterarum formarum naturaliũ. Et quia reliquæ dubitationes eodem tendunt, nimirum vt oſtẽdãt Phyſicum age-

Solutio dubitationũ.

Nota.

Nõ eſt ſcia animæ rõnalis, vna & ſimplex ſed varia & multiplex.

re

eadē quidditate animæ rationalis, & de operationibus eius, quod nos, ſi abſolutè intelligatur, apertè negamus; ſin autem aliqua ex parte, non abnuimus; idcirco earum dubitationum facilis eſt & in promptu ſolutio. Placet enim nobis animam rationalem, vt eſt actus corporis & differentia hominis, conſtituens eum in certo gradu & ſpecie rerum naturalium, & vt ad intelligendum eget opera facultatum ſentientium, cognoſci & tractari a Phyſico; ſed quia præter hæc, ſunt alia plurima quæ conueniunt animæ rationali ea ratione, vt eſt ſeparabilis a corpore, immortalis & diuina quędā ſubſtantia, quæ procul dubio ſuperant facultatem Phyſiologiæ; idcirco non temere diximus perfectam eius ſcientiam a Phyſico percipi & tractari non poſſe. Ex iis autem quæ adhuc explicata fuerunt de cognitione animæ rationalis, facile intelligitur quomodo ſolui debeat quinta dubitatio; dicendum enim eſt animam rationalem ea ratione vt eſt forma corporis & pars eſſentialis hominis, efficiens actiones partim omnino phyſicas, vt ſunt alere & ſentire, partim aliquo modo phyſicas, cuiuſmodi eſt intelligere per phantaſmata: eſſe inſeparabilem a materia ſecundum rem & rationem; atque eo modo verè ac propriè conſiderari & tractari a Phyſico: Sed ea ratione vt eſt immaterialis; per ſe ſubſiſtens habēs multa cum intelligentiis cōmunia, eam ſeparabilem eſſe ſecundum rem a materia, neque cognitionem eius, qua talis eſt, phyſicam eſſe, ſed partim metaphyſicam, partim theologicam, atq; propter hanc fortaſſe cauſſam Ariſt. in 6. lib. Metaphy. tex. 1. non dixit Phyſiologiā ſpeculari circa ſubſtantiā omnino & ſimpliciter inſeparabilem a materia; ſed ait circa ſubſtantiam (vt plurimum inſeparabilem) innuens aliquam eſſe ſubſtantiam phyſicam aliquo modo ſeparabilē, qualem nos ponimus animam rationalem; Verum de hac quæſtione ſatis dictum ſit. Quare ad diuiſionem ſcientiæ ſpeculatiuæ reuertamur.

Quomodo doctrina animæ rationalis partim ſit phyſica partim verò non.

An ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, Phyſica, Metaphyſica, & Mathematicis diſciplinis.

CAP. XI.

EXpoſita diuiſione Philoſophiæ ſpeculatiuæ in Phyſicā, Metaphyſicam & Mathematicam: nunc declarandum eſt an ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de illis tribus, & quæ illarum ſit prima, certiſſima & nobiliſſima. Quidam putant rationem ſcientiæ ſpeculatiuæ nō poſſe æqualiter atque vniuocè conuenire in illas tres ſcientias; propterea quod ita ſe habent ſcientiæ, vt res quæ ſubiiciuntur illis; ſed doctrina Mathematica agit de quantitate, quæ eſt accidens; Phyſica vero de corpore mobili, quod eſt ſubſtantia; ſimiliter Metaphyſica agit de Deo; reliquæ duæ de rebus creatis ab illo; Cum igitur neque ſubſtantiæ & accidenti, neque Deo & creaturis ſit aliquod commune & ſuperius vniuocè, relinquitur huiuſmodi ſcientias non poſſe contineri ab aliquo vniuoco. Alij confirmant idem ſic: Scientia non dicitur vniuocè de ſubalternante & ſubalternata; ſed Phyſica & ſcientiæ Mathematicæ ſubalternantur Metaphyſicæ, ergo ſcientia non dicitur vniuocè de his. Sed neutra ratio multum roboris habet, peccat enim prior ratio, quia ſubiecta ſcientiarum ſpectat, vt res ſunt, quo pacto verum eſt nihil eſſe vniuocum commune illis: non debent autem ſic conſiderari, ſed prout ſunt ſcibilia & participant ratione ſcientiæ, quæ eſt cognoſcere rē per cauſſam propter quā res eſt vt dicitur in 1. Poſt. quæcunque igitur ſcientiæ fuerint & qualiumcunque rerum, ſi in illis tractandis teneant atque ſeruēt prædictam ſcientię rationem, ſimpliciter & vniuocè cenſeri debent ſcientiæ; alioquin nec Phyſica vniuocè diceretur de ſuis partibus. Etenim alia pars eius agit de ſubſtantia, vt homine & equo, & alia de accidentibus, vt colore, ſapore, motu; quin etiam Geometria, & ſi agit de accidenti, tamen non vnius categoriæ, ſed diuerſarum,

Opinio quorundam.

Opinio aliorum.

Refutantur ſupradictę opiniones.

uerſarum,

uerſarum, vt de magnitudine, figura. proportionibus: quorum primum pertinẽt ad categoriam quantitatis, ſecundũ qualitatis, tertium relationis: quanquam ſi propriè loqui velimus, ſcientia non eſt niſi accidentium, nam eſt demonſtrationis effectus, demonſtratio verò nõ eſt ſubſtantiæ, ſed accidentium; etenim ſubſtãtiæ cognitio quam definitio parit propriè non eſt ſcientia, ſed refertur ad habitum principiorum, qui vocatur intellectus. Poſterioris autem rationis vitium in eo eſt, quia ſumit pro certo, quod apud Philoſophos habetur dubium & incertũ, quin etiam nobis videtur falſum eſſe, ſed infra oſtendemus alias ſcientias propriè ſubalternari Metaphyſicæ. *Alia opinio* Ex aduerſo autem ſunt nonnulli, qui putant ſcientiã dici vniuocè de illis tribus, idque probare contendunt eo argumento, quia ſcientia ponitur in categoria qualitatis; in categorijs autem nec equiuocum, nec quod vulgo dicitur analogum, habet locum, ſed quidquid in ſerie prædicamentali locatum dicitur de multis, neceſſe eſt aut genus, aut ſpeciem eſſe, ergo ſcientia quæ dicitur de multis nõ tantùm numero differentibus, erit quidpiam vniuocum & genus illorum. Cæterum ratio iſtorũ nihil nos mouere debet; nam longè aliud eſt conſiderare ſcientiam, vt eſt quidam habitus & qualitas ægrè mobilis a ſubiecto, quomodo prædicta ratio procedit, & aliud, prout habet ordinem ad ſubiectũ, ideſt ad res quas tractat, & prout attenditúr ſecundum propriam rationem ſcientiæ, quę conſiſtit in eo, vt faciat cognoſcere rem per propriam cauſſam eius quod ſcitur, quo pacto non oportet ſcientiam dici vniuoce de omnibus ſcientijs, alioquin ſi quam vim haberet illa ratio, cogeret etiam nos confiteri ſcientiam dici vniuoce de Logica, & ſcientijs realibus, de ſubalternante & ſubalternata, de ſciẽtia, quæ eſt a priori & a poſteriori. *Duplex cõſideratio ſciẽtiæ.* Scientia igitur reſpectu ſubiecti, cuius eſt habitus firmus & diſpoſitio ęgre mobilis, vniuocè dicitur de omnibus ſcientijs, reſpectu autem obiecti & rerum quas tractat, & reſpectu modi procedendi & demonſtrandi, nõ dicitur vniuoce de omnibus ſcientijs.

Opinio Alexandri Aphrodiſæi Alexander Aphrodiſæus in ſuo proœmio ſuper lib. Priorum, vt ſentire ſciam A ſpeculatiuam principaliter dici de Metaphyſica, ſumens argumentum ad id confirmandum ex ethymologia verbi Græci θεωρεῖν, quod verbum e verbo ſi reddas latine, ſonat diuina inſpicere, ex quo fit vt ſcientia theorica, quam nos latinè vocamus ſpeculatiuam, ea propriè ſit quæ verſatur in explicatione rerum diuinarum. hanc vero vel ſolam vel maximè omniũ conſtat eſſe Metaphyſicã, vt apertè docet Ariſt. 1. Metaphy. cap. 2. proximè autem ſecundum Metaphyſicã, id nominis Phyſica meretur, propterea quòd res natu- B rales ſunt effectus diuinarum mentium, in quibus extant diuinitatis quædam impreſſa veſtigia, quibus inſiſtentes veſtigamus & venamur ſciẽtiam rerum diuinarum. *Quomodo doctrina Mathematica, cõducat Phyſicæ & Metaphyſicæ.* Diſciplinis verò Mathematicis idẽ nomen vltimo loco impertitur, tum quia ſuppeditãt adiumẽta quamplurima Phyſicæ & Metaphyſicæ: Phyſicus enim in tractãdis multis rebus, vtitur abſtractione Mathematica, vt cùm agit de infinito, continuo, & motu: Metaphyſica etiã multa ſumit ex rationibus Aſtronomicis cui rei fidem facit 12. lib. Metaphyſi. Ariſtot. C tùm maxime quoniam doctrinæ mathematicæ exercent mentem noſtram in cognoſcendis rebus, quæ ſunt aliquo modo immateriales, qua ratione eam præparãt & aſſuefaciunt ad perſpiciendas res diuinas quæ vacant penitus materia. Hæc ab Alexandro vere ac ſapiẽter ſcripta ſunt. Quibus conſona ſunt quæ Auerr. in ſuo prologo phyſicæ ſcribit his verbis, [Scientiæ ſpeculatiuę ſunt duobus modis, vnus eſt propter exercitium, ſicut Mathematica: alius propter perfectionem, propter quã ipſum exercitium eſt, & eſt ſciẽtia na- D turalis, & diuina.] Vide etiam quæ ſcribit Proclus de vtilitate Mathematicæ ſcientiæ cap. 8. primi commentarij ſui in Euclidem. Hæc igitur accepimus ab alijs circa propoſitam dubitationẽ; quæ vt declaretur enucleatiùs, addam quædã quæ huius dubitationis ſolutionẽ cõtinent.

Scientiã ſpeculatiuã nõ dici vniuocè de Mathematicis diſciplinis & alijs, quoniã doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia.

CAP. XII.

Doctrinam Mathematicam non eſſe propriè ſcientiam.

MEa opinio eſt, Mathematicas diſciplinas non eſſe propriè ſcientias: in quam opinionem adducor tum alijs, tum hoc vno maximè argumento. Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere propter quam res eſt; & ſcientia eſt demonſtrationis effectus: demonſtratio autem (loquor de perfectiſſimo demonſtrationis genere) conſtare debet ex his quæ ſunt per ſe & propria eius quod demonſtratur; quæ verò ſunt per accidens, & communia, excluduntur a perfectis demonſtrationibus, ſed Mathematicus, neque conſiderat eſſentiam quantitatis, neque affectiones eius tractat prout manãt ex tali eſſentia, neque declarat eas per proprias cauſſas, propter quas inſunt quantitati, neque conficit demonſtrationes ſuas ex prædicatis proprijs & per ſe, ſed ex communibus, & per accidens: ergo doctrina Mathematica non eſt propriè ſcientia: Maior huius ſyllogiſmi non eget probatione, etenim aperte elicitur ex his quæ ſcripta ſunt ab Ariſtot. 1. Poſt. Confirmatio Minoris ducitur ex his, quæ ſcribit Plato in. 7. lib. de Republ. dicens Mathematicos ſomniare circa quantitatem, & in tractandis ſuis demonſtrationibus non ſcientificè, ſed ex quibuſdam ſuppoſitionibus procedere. quamobrem non vult doctrinam eorum appellare intelligentiam, aut ſcientiam, ſed tantum cogitationem: in quam ſententiam multa ſcribit Proclus in. 1. lib. ſuorum Commentariorum in Euclidem. Verùm, tametſi neque Platonem neque Proclum neque alios Philoſophos graues, haberemus auctores huius ſententiæ, tamen id per ſe manifeſtum fit cuinis qui vel leuiter modo attigerit eruditum illum Mathematicorum puluerem. Nam ſi quis ſecum reputet atque diligenter conſideret demonſtrationes geometricas, quæ A continentur libris Elementorum Eucli. planè intelliget eas ſic eſſe affectas vt ante diximus ac vt de multis vnũ aut alterũ proferam exemplum, Geometer demonſtrat triangulũ habere tres angulos æquales duobus rectis, propterea quòd angulus externus, qui efficitur ex latere illius trianguli producto, ſit æqualis duobus angulis eiuſdem trianguli ſibi oppoſitis: Quis non videt hoc medium non eſſe cauſſam illius paſſionis quæ demonſtratur? cum prius natura ſit triangulum eſſe, & habere tres angulos æquales duobus B rectis, quàm vel produci latus illius, vel ab eo latere fieri angulum æqualẽ duobus internis? Præterea, tale medium habet ſe omnino per accidens ad illam paſſionem; nam ſiue latus producatur, & fiat angulus externus, ſiue non, immo tametſi fingamus productionem illius lateris, effectionemq; anguli externi eſſe impoſſibilem, nihilominus tamen illa paſſio ineſſet triangulo; at quid aliud definitur eſſe accidens quàm quod poteſt adeſſe & abeſſe rei præter eius corruptionem? Ad hæc, illas propoſitiones, Totum eſt ma- C ius ſua parte; æquales eſſe lineas quæ ducuntur a cẽtro ad circũferentiam; illud latus eſſe maius, quod opponitur maiori angulo, & id genus alia, quàm crebro vſurpat in demonſtrando? in quàm multis demonſtrationibus eas pro medio adhibet & inculcat Mathematicus? vt neceſſe ſit ex his demonſtrationibus quæ conſtant prædicatis communibus, non gigni perfectam ſcientiam. Verùm hæc accipiantur nunc tanquam perfunctoriè dicta, quæ ſubtiliùs atque vberiùs pertractanda ſunt in 3. lib. huius operis. Cùm D igitur Mathematicus negligat ea, quæ maximè attingunt vim & rationem demonſtrationis & ſcientiæ, tantumque illud curet & attendat, vt medium habeat neceſſariam & euidentem connexionem cum eo quod demõſtratur, qualecunque fuerit mediũ reſpectu concluſionis, ſiue cauſſa ſiue non, ſiue per ſe ſiue per accidens, nemo erit qui non vnà nobiſcum ſentiat & dicat, diſciplinam Mathematicã non eſſe propriè ſciam. Phyſica autẽ & Metaphyſica, licèt non ſemper demonſtrent per cauſſas, neque ad explicandas

Quid ſenſerit Plato de Mathematicis.

eſ[illegible]das omnes res adhibeât perfectas demonſtrationes, tamen faciunt id ſæpe, videlicet quantum licet vel per obſcuritatem inſtabilitatemq; rerum quas tractât, vel per infirmitatem ingenij humani; & certè ſtudent atque contendunt id præſtare, quod non eſt curæ Mathematico, & ſaltem in ſuis demonſtrationibus nô adhibent niſi ea quæ per ſe ac propriè inſunt rebus, & ſine quibus res ipſæ nullo modo conſiſterent. at quæ ſunt communia, vt plurimùm: quę autem ſunt per accidés, omnino reijciunt. Ex his igitur planum eſt, ſciam ſpeculatiuâ non dici vniuocè de diſciplinis Mathematicis & de Phyſica ac Metaphyſica, quippe cùm ꝓpria ſcientiæ ratio quæ docetur & traditur in 1. lib. Poſt. non inſit in illis ſicut in his cernitur ineſſe. An vero ſcientia ſpeculatiua vniuocè dicatur de Phyſica & Metaphyſica, breuibus oſtendamus.

An ſcientia dicatur vniuocè & æqualiter de Phyſica & Metaphyſica.

Si Metaphyſicam conferamus cû Phyſica, difficile eſt iudicare an ſcia vniuocè dicatur de illis nec ne; partim enim videtur dici vniuocè, qm̄ Phyſicus affectiones naturales demonſtrat de rebus ſibi ſubiectis per proprias cauſſas earû, nô ſecus atque Metaphyſicus, & vtitur perfectis demonſtrationibus, quæ prout ſunt demonſtrationes, & habent vim gignendi ſcientiam Phyſicam, non pendent a Metaphyſica. Cùm enim Phyſicus oſtendit terram naturaliter ferri ad ima loca, quoniam eſt grauiſſima omnium corporum; motû eſſe continuum, & fieri ſucceſſiuè, quia eſt actus entis in potentia prout in potentia: hominem natum aptum eſſe ad ridendum, quia eſt rationis compos: adeo bene demonſtrat prædictas affectiones naturales per proprias cauſſas illarum, vt illas neque melius, neque aliter Metaphyſicus demôſtrare poſſet. Partim vr̄ nomen ſciæ præcipuè tribuendû eſſe Metaphyſicæ. Primò, propter eam cauſſam quam ex Alexâdro adduxi ſupra cap. x 1. Deinde, quia ſciẽtia ſpeculatiua eſt ſui gratia, vt inquit Ariſt. 1. Metaphy. cap. 2. Hoc autem potiſſimùm conuenit in Metaphyſicam, ad quam tandem referuntur cæteræ ſcientiæ, & in qua magna ex parte conſiſtit naturalis fælicitas hominis. Præterea, Metaphyſica habet patrocinium aliarum diſciplinarum, defendendo eas contra proteruos & ſophiſtas; & ſuam cuiq; ſcientiæ materiam præſcribit in qua verſetur, & cùm agat de his quæ vocantur tranſcendentia; quæque latiſſimè patent atque permanant ad omnes ſcientias, videntur reliquæ diſciplinæ ſæpenumero egere præſidio & adiumento Metaphyſicæ. Ad hæc, Plato, cùm in Philebo, tum in 7. Dialogo de Rep. tantum concedit Metaphyſicæ (quâ ibi appellat & ſignificat nomine Dialecticæ) vt præ illa; non dignetur appellatione ſciæ alias diſciplinas: ſed libet apponere verba Platonis ex lib. 7. de Republ. vbi ita ſcribit. [Cæteræ artes, aut opiniones hominum cupiditateſq; reſpiciût, vel ad generationes & côpoſitiones, vel ad culturâ corû, quæ generâtur, & corrûpuntur, ſpectât. Reliquæ vero quas diximus verarû rerû quoqûo participes eſſe (Geometria ſcilicet, eiuſq; comites) circa ipſam eſſentiâ, quodâmodo ſomniât, ſincerè aût quidquâ ab illis cernere impoſſibile eſt, tâtiſper dû ſuppoſitionibus hærêt, eaſq; ratas & immobiles adeo ſeruât, vt illarû rationẽ reddere nequeât. Nam vbi principiû quidẽ ponitur id quod eſt ignorû; finis autẽ & media ex ignoto tracta inuicẽ connectuntur, collectam inde aſſertionẽ quonâ pacto ſciam vocemus? Nullo. Dialectica verò ſola, ſublatis ſuppoſitionibus omnibus ad ipſum principiû, vt compertû habeat, pergit, & re vera animi oculum cœno barbarico obrutum, paulatim ſurſum trahit ac ducit, tanquam adiutricibus, ac miniſtris quibuſdâ vtens his artibus quas narrauimus. eas porrò nos ſæpè ſcias ꝑꝑ conſuetudinẽ nominauimus, indigẽt aût alio nomine clariore quidẽ quàm ſit opinio, obſcuriore verò quàm ſcia: Cogitationẽ certè nos in ſuperioribus, earû notionem cognominauimus. neq; tñ eſt de nomine côtrouerſia inter eos, quibus de rebus tâtis, quantis nobis ad præſens eſt diſceptatio, ſermo eſt. Placet igitur quemadmodû ſupra, primam partẽ vocare ſciam, ſecundâ cogitationem, tertiam fidem, poſtremam imaginationem vel aſſimilatiouẽ, & ambo illa ſimul opinionem, & opinionem quidẽ circa generationem, intelligentiâ vero circa eſſentiam eſſe. Quod aût eſt eſſentia ad generationẽ, id ad opinionẽ intelligẽtia; quodue intelligẽtia ad opinio-

Sententia Platonis de præſtantia Metaphyſicæ.

nem, id & ad fidem ſcientia, & ad imaginationem deniq; cogitatio.] Et paulò poſt, [An ergo videtur tibi doctrinis omnibus Dialectica] (intelligit autem primã Philoſophiam) [velut apex præpoſita ; nec ylla doctrina vlterior ac eminẽtior reperiri?] Proclus autem cap. 4. primi Commentarij ſui in Euclidem, Metaphyſicæ præſtantiam declarat atque commendat his verbis. [Hæc eſt omnium ſcientiarũ capaciſſima, & ab illa cæteræ ſibi omnes ſua ſumunt principia: ſemper namque ſuperiores, inferioribus primas demonſtrationum ſuppoſitiones præbent. illa autẽ, quæ ſcientiarum omnium perfectiſſima eſt, omnibus ex ſe principia largitur, alijs quidem magis vniuerſalia, alijs verò particularia magis.] Et paulò infra, [vna igitur ſcientia omnes ſcientias præcellit, quippe quæ communia & per omnia genera permeantia cognoſcat, cunctiſq; Mathematicis ſcientijs principia ſuppeditet.] Idem atque ijſdem prope verbis ſcriptũ reliquit magnus Syrianus initio ſui commentarij ſuper 3. librum Metaphy. Ariſt. Ex quibus verbis tam Procli, quàm Platonis, & his quæ dicta ſunt initio huius capitis, perſpicuum fit quid reſpondendum ſit quæſtioni propoſitæ; etenim breuiter dicendum eſt: Scientiam ſi conſideretur propria ratio eius (quæ eſt eſſe potiſſimæ demonſtrationis effectum, & declarare ſubiectas ſibi res per proprias earum cauſſas) vniuocè dici de Metaphyſica & Phyſica; ſin autem ſpectetur excellentia Metaphyſicæ, & ſingulares quædam prærogatiuæ quas conceſſu omnium habet ſupra cæteras ſcientias, iure optimo nomen ſcientię attribuendũ eſſe magis principaliter Metaphyſicæ quàm reliquis diſciplinis. Simpliciter igitur ſcientia vniuocè dicĩt de Metaphyſica & Phyſica, ſecundum quid autem minimè, ſed hoc ex ijs quæ infra dicentur, planius erit. Verùm, quia multi pro certo habent alias ſcientias vere ſubalternari Metaphyſicæ, ex quo putant neceſſariò effici, vt ſcientia ſpeculatiua non dicatur vniuocè de illis tribus, ideo videtur non alienum eſſe ab hoc loco, quin etiã permagni referre ad pleniorem atque vberiorem ſuſceptæ diſputationis intelligentiam, vt etiam hac de re ſententiam noſtram aperiamus.

De eodem ſententia Procli.

A

Reliquas ſcientias propriè ſubalternari Metaphyſicę, opinio quorundam.

CAP. XIII.

QVi opinantur omnes alias ſciẽtias verè ſubalternari Metaphyſicæ, his ferè rationibus conantur perſuadere alijs opinionem ſuam. Prima ratio eſt hæc: Tria ſunt quæ neceſſariò concurrere debent ad perficiendam ſubalternationem ſcientiarum, vt apertè col-
B ligitur, ex his quæ ſcribuntur 1. Poſt. tex. 20. 23 30. Vnum eſt, vt ſubiectum vnius ſcientiæ contineatur a ſubiecto alterius: Alterum eſt vt eiuſmodi ſubiecta ſint diuerſa inter ſe, non quidem eſſentialiter, ſed accidentariè; nam inferior ſcientia ſuperioris ſubiectum contrahit per differẽtiam quandam accidentariã, & ſic ipſa quoque vtitur eo, tanquam ſubiecto ſuo, quemadmodũ Geometria agit de linea, Perſpectiua verò quæ ſubalternatur illi, agit de linea vt eſt viſibilis; eſſe autem viſibile, non per ſe ſed per accidens ineſt
C lineæ qua ratione linea eſt: Tertium eſt, vt principia inferioris ſcientiæ, quamuis demonſtrabilia ſint, tamen ſupponantur in ea ſcientia veluti quæ debeant declarari atque demonſtrari in ſcientia ſubalternante. Hæc igitur tria in quibus ſcientijs inſunt, faciunt eas ſubalternas; ſed inſunt alijs omnibus reſpectu Metaphyſicæ, ergo aliæ omnes ſcientiæ ſubalternãtur Metaphyſicæ: Minor ita probatur 1. Ens de quo agit Metaphyſicus, continet ens mobile, quantitatem, & alias res in quibus verſantur cæteræ ſcientiæ, vnde in
D 4. Metaph. tex. 1. dicitur Metaphyſica ſpeculari vniuerſè ens prout ens; reliquæ aũtem diſciplinæ ſumunt ſuam quęque partem entis, ceu abſcindentes aliquem ramum ex vniuerſa arbore. Deinde, eſſe mobile, vel eſſe quantum (quod Phyſica & Mathematica diſciplina adiungunt ad ipſum ens) ſunt differentiæ accidentariæ: nam enti vt ens eſt, accidit eſſe mobile, vel eſſe quantum; ſicut. Ariſt. docet in 2. lib. Topic. per accidens eſſe vt triangulum ſit æquilaterum. Poſtremò, principia reliquarum ſcientiarum, declarãtur

Tria requiri ad ſubalternationẽ ſc. enũat.

atque

atq; probantur à Metaphyſica, cuius rei auctor eſt Ariſt. tum in 1. Phy. tex. 8. tum in 1. Poſt. text. 23. ſcribens nullam ſcientiam poſſe probare ſua principia, ſed eorum probationem eſſe reijciendã ad Metaphyſicam, quæ eſt ſcientia communis, & tanquam Domina Reginaq; omnium, habet ius atq; imperium in alias ſciẽtias. Idem quoq; ſcriptum reliquit Auerr. 3. lib. de Cęlo com 4. dicens Metaphyſici eſſe verificare atq; defendere ſubiecta ſciẽtiarum particularium, atque hęc quidem eſt prima ratio; quã, quia multas partes continet, aliquanto latiùs expoſuimus. Altera ratio quæ affertur ad confirmandam eandem opinionem hæc eſt; propriũ eſt ſcientiæ ſubalternatæ non poſſe perfectè declarare ſubiectas ſibi res ſine auxilio ſubalternantis, vti cernimus in Perſpectiua & Geometria; ſed quæ ſubijciuntur alijs diſciplinis, non poſſunt cognoſci perfectè ſine Metaphyſica; ergo aliæ ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicæ; Minoris ueritas per ſe manifeſta eſt, nam cùm Metaphyſicus agat de his rebus quæ per ſe inſunt in omnibus alijs (cuiuſmodi ſũt ens, vnum, verum, bonum, ſubſtantia, accidẽs &c.) qui fieri poteſt, vt niſi eiuſmodi prædicata metaphyſica, perſpecta & cognita habeamus, ſcientiam aliarum rerum conſequamur? Ad hæc, ſi nihil poteſt perfectè ſciri, niſi cognoſcantur quæcunq; per ſe inſunt illi, vſq; ad prima & immediata, vt docet Ariſt. 1. Poſt. tex. 5. & 1. Phy. tex. 1. ergo non poterit cognoſci, v. g. homo, niſi cognoſcantur prima & vniuerſaliſſima prædicata quæ inſunt in illo; hęc autẽ ſunt Metaphyſica, ut ens, ſubſtantia, corpus, &c. & ſi quod eſt aliud, Quare Phyſicus non poteſt dare perfectam ſcientiam hominis ſine ſubſidio & opera Metaphyſici. Præterea, tritum eſt illud ſermone omnium Philoſophorum, quemadmodum res ſe habet ad eſſe, ſic ſe habere ad veritatem & cognitionẽ; ergo ſicut cauſſæ particulares non poſſunt operari ſine cauſſis vniuerſalibus, & aliæ res non poſſunt exiſtere ſine rebus metaphyſicis (nã formaliter pendent ab illis prędicatis trãſcendentibus, effectiuè autem ab intelligentijs & ab ipſo Deo) ita quoq; ſcientia aliarum rerum non poterit abſolute percipi ſine cognitione Metaphyſicæ. Tertia ratio nititur teſtimonijs Philoſophorũ,

A qui videntur aſtipulari huic ſententię; & primùm quidem citant Ariſt. in his locis, quæ ſupra ex 1. Phyſi. & 1. Poſt. in mediũ protuli, & in 11. lib. Metaphyſ. ſumm. 2. c. 2. ait ſcientiam Mathematicam & Phyſicam, eſſe partes Sapientiæ, hoc eſt Metaphyſicæ: Deinde Themiſtium, qui in ſua Paraphraſi ſuper lib. 1. Poſter. cap. 20. explanans 23. textum, ita ſcribit: [Sed quæro ſit hoc inexorabile, ut principia Geometriæ, Arithmeticę, Muſicę, cęterarum artium demonſtrari non poſſint? an poſſint quidem illa, ſed non in ea ſcientia, cu

Themiſtii ſententia, de poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſcientias.

B ius ſunt principia, & quæ ijs ut principijs vtitur: nam ſi ita ſit, tunc ſciẽtiæ alię, principia ſuis principijs faceret, ſed ratio hęc primæ Philoſophię commiſſa, mandataque eſt, cuius ambitu oẽs doctrinæ cingũtur, ita enim demum obire ſcientias omnes poteſt, ſi amplexa omnes ſit, quemadmodum Geometria Perſpectiuam, alioquin impoſſibile arbitror, quandoquidẽ neceſſe eſt demonſtrationem aut ex proprijs aut ex cognatis & finitimis confici. Atque hęc illa eſt prędicatione omnium celebrata Sapientia, quam ſimpliciter &

C maximè ſcientiã appellare oportet. Vna hæc, cauſſas rerum non omnes, ſed principes, & optimates attingit; principes & optimates cauſſas nuncupamus, quarũ nulla ſuperior cauſſa ſit.] Hæc Them. Præterea idem videtur Simplicius, exponens 8. tex. 1. Phy. ſignificare hic uerbis, [Porrò autem prima quoq; Philoſophia demonſtrabit omnia principia; quocirca & ars artium & ſcientia ſcientiarum celebratur]. Item D. Thom. in opuſculo de natura generis, inquit Phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ. Sed videtur mihi ma-

D xime omniũ huic opinioni fauere atque ſuffragari, tum Plato in 7. lib. de Rep. tũ apertiſſime Proclus 1. lib eorum commẽtariorum, quos ſcripſit in Euclidem. cap. 4. quorum verba, quoniam in præcedenti capite commemorauimus, non attinet hoc loco repetere. Quę igitur afferri poſſunt ad declarandam communiendamq; prędictam opinionem, a nobis fere ſunt explicata.

Con-

Contraria opinio magis probatur.

CAP. XIIII.

HAnc ſententiam: quia nõnulli graues & docti viri ſequuntur, eaque nititur ſatis multis & veriſimilibus argumentis, non aſpernor equidem aut condemno, ſed neque probo tamen, atq; amplector. Rationes autem, quæ non ſinunt me aſſentiri prędictæ opinioni, & cogunt opinari alias ſcientias nõ propriè ſubalternari Metaphyſicæ, ſeptem nunc afferã. Prima ratio eſt hæc; principia ſciẽtiæ ſubalternatæ non ſunt per ſe imediata & indemonſtrabilia: ſed Phyſica habet principia per ſe immediata, & indemonſtrabilia. ergo Phyſica per ſe non ſubalternatur Mataphyſicæ. Maior huius ſyllogiſmi manifeſta eſt ex his, quæ paulo ante docuimus pertinere ad ſubalternationẽ ſcientiarum; Minor autem ita probatur: Principia phyſica ſunt, vt naturam eſſe principium motus & quietis: Motum eſſe actum entis in potentia vt in potentia; hominem eſſe animal rationale, & alia his ſimilia. hæc autem non poſſunt demõſtrari a Metaphyſico, niſi forte demõſtratione quæ ducit ad impoſſibile, uel quæ procedit ex communibus: nam propoſitio, in qua prædicatur definitio de ſuo definito, apud omnes cenſetur eſſe prima, immediata, & indemõſtrabilis, quare prædictæ definitiones Phyſicę, ſunt per ſe indemonſtrabiles. Præterea, ſi quæ tractat Metaphyſicus, communia ſunt tam reb⁹ Phyſicis quàm non Phyſicis, qui fieri põt vt demonſtratio, quæ de rebus Phyſicis a Metaphyſico conficitur ex illis prædicatis communibus, aut ſit, aut dicatur perfecta demonſtratio? quippe quæ conſtare debeat ex proprijs, & ex ijs quæ in alias res conuenire non poſſint. 2. ratio. Ariſt. in 1. Poſter. 23. ponit hoc diſcrimen inter ſubalternatam & ſubalternantem ſcientiam, quòd ſubalternata tãtùm declarat & demonſtat quòd res ſit, ſubalternans autem propter quid ſit; quorum uerborum germanus intellectus hic eſt, non quòd ſubalternata aliquando non declaret propter quid, & cauſſam eorum, quæ demonſtrat, ſed quia in his rebus quas

Phyſicam non ſubalternari Metaphyſicæ probatur ſeptem rationibus.

A ſubalternata demonſtrat tantùm eas eſſe, ſubalternans demõſtrat propter quid ſint; ut Perſpectiuus ſæpe demõſtrat tantùm aliquid ineſſe alteri, cuius cauſſam & propter quid, oportet petere a Geometra: uel quia licet ſubalternata nonnunquam declaret propter quid, non tamen reſoluit demonſtrationem vſque ad vltimum propter quid vel ad primas cauſſas, hoc enim proprium eſt ſubalternantis. Cum igitur hoc ſit diſcrimen inter ſubalternatam & ſubalternantem ſcientiam, ſi Phyſica demonſtrat ipſum propter quid

B affectionum naturalium, earum proprias & primas cauſſas docens, non petens eas a Metaphyſica; perſpicuum erit Phyſicã proprie non ſubalternari Metaphyſicæ: Phyſicum autem dare primas cauſſas affectionum naturalium, teſtatur Ariſt. in principio Phyſicæ, ſcribens Phyſici eſſe agere de cauſſis omnium rerum naturalium maximè primis, propterea quòd tunc arbitramur ſcire vnumquodque cũ cognoſcimus primas cauſſas, primaq; elementa. idem quoque oſtendi poteſt multis exemplis, de quibus proferam in me-

C dium vnum aut alterum: Quæritur, cur terra motu ſuo naturali petat infimum locum mundi, Phyſicus reddit hanc cauſſã, quia eſt corpus grauiſſimũ; qua cauſſa, neq: Phyſicus, neq; Metaphyſic⁹ põt priorem, aut magis propriam aliam reddere. Similiter, ſi quæratur a Phyſico, cur terra obtineat figuram rotundam, & partes eius conglobentur in orbem, reſpondet Phyſicus, quia cùm omnes partes terræ propter inſitam ęqualem uim grauitatis, contendant æque appropinquare cẽtro, tanquam loco ſuo naturali, non poſſunt

D id omnes æquè conſequi, niſi æqualiter ſe inuicem premendo & trudendo, efficiant figuram rotundam: An Metaphyſicus afferet vnquam magis idoneam aut propriam cauſſam? Immo vero Ariſto. irridet atque increpat eos, qui effectuum naturalium ſtudent afferre cauſſas nõ naturales, ut uidere licet apud ipſum tum alibi, tum lib. 3. de Cęlo tex. ſexageſimo primo. 3. ratio, In primo Poſt tex. 23. ſcriptum eſt, paſſiones quas demonſtrat ſciẽtia ſubalternata, non eſſe paſſiones per ſe ſubiecti ſui, verùm ſuperioris ſubiecti circa-

ea quod verſatur ſcientia ſubalternãs; at paſſiones naturales quas Phyſicus expli- A cat, non conueniunt per ſe ſubiecto Methaphyſicæ; vt clarum eſt conſideranti affectiones naturales, ergo Phyſica nõ ſubalternatur Metaphyſicæ. 4. ratio, Ait Ariſto. in 1. de anima tex 11. definitionẽ eſſe caput ſcientię, & principiũ omnis demõſtrationis, ſiue hoc intelligatur de definitione ſubiecti, ſiue paſſionis; ſed definitiones naturales ex quibus conſtat Phyſica, & ex quibus conficiuntur demonſtrationes affectionũ naturalium, non conſiderãtur aut tradũtur a Metaphyſico, ſed oẽs dantur & declarãtur a Phyſico, ergo Phy B ſica per ſe eſt ſcientia perfecta, non pẽdẽs a Methaphyſica, ceu ſubalternata pendet a ſubalternante. 5. ratio, Ariſ. ait. 1. Poſt. 43. [Vnam ſciẽtiam eſſe quę eſt vnius generis, quęcunq; ex primis cõponuntur, & partes ſunt aut paſſiones horum, per ſe: alteram verò ſcientiã eſſe ab altera, quarumcunq; principia, neq; ex eiſdem, neq; alteræ ex alteris ſunt. huius aũt ſignum, cùm ad indemõſtrabilia venerit.] Ex quibus verbis colligimus ſcientiã ſubalternata, per ſe ac eſſentialiter nõ differre à ſubalternãte, quoniã principia illius pẽdent C ex principijs huius; quare ſi omnes ſcientiæ ſubalternantur Metaphyſicæ, non dabuntur duæ aliquę ſcientiæ per ſe primò diuerſę, ſed una tantum erit ſcientia, nẽpe Metaphyſica, quod videtur planè aduerſari. Ariſt. qui in 6. Metaphy. facit tres ſcientias ſpeculatiuas, eaſq; diſtinguit ſm diuerſos modos abſtractionis, vel per diuerſam rationem definiendi, quæ diſtinctio videtur eſſe per ſe ac eſſentialis ſcientiæ. 6. rõ, Si Metaph. eſt ſubalternãs, aliæ vero ſcientiæ ſubalternatæ, ergo Metaphyſica ordine doctrinę deberet præcede D re alias ſcientias, & a nobis diſci ante oẽs diſciplinas; conſequens abſurdũ eſt & ſere contra oẽs; Metaphyſicam .n. tum quia omnium difficillima, tum quia præſupponit aliarum ſcientiarum notitiam, cõſtat eſſe ultimam ſm nos: Conſequentia aũt per ſe patet: nam cùm ſubalternata in ratione ſcientiæ pendeat a ſubalternante, non põt ſine cognitione ipſius, ſcientificè diſci aut teneri. 7. ratio. Perfecta demonſtratio debet conſtare ex primis & immediatis, vt colligitur ex ijs quæ Ariſt. ſcribit 1. Poſt. tex. 5. ergo ſi aliæ ſcientiæ ſub- A alternantur Metaphyſicæ, non conficient demonſtrationes ſuas ex primis, quare nec in Phyſica nec in Mathematicis, erũt perfectæ demonſtrationes, ſed in ſola Metaphyſica, quod eſt contra opinionem omnium, etiam ipſorum qui illud tenent.

Prædocentur quædam neceſſaria ad ſolutionem rationum prioris opinionis, et ſoluuntur rationes.

CAP. XV.

Reliquum eſt, diluamus argumenta contrariæ opinionis. ſed quo planius intelligatur quod dicturi ſumus, altius repetendum eſt. Omnis ſcientia, quæ alij ſcientiæ ſubalternatur, neceſſariò etiam ſubiicitur ei, non tamen retro commeat, vt quæcunque ſubijcitur, continuò etiam ſubalternetur; etenim ſcientia hominis, ſu- C bijcitur ſciẽntiæ animalis, non ſecus atque homo ſubijcitur animali, nemo tamen dixerit illam ſubalternari huic. Quocirca declarandum eſt quot modis contingat vnam ſcientiam ſubijci alteri, & quis modus eorum conſtituat ueram ſubalternationem; ſic enim remota omni ambiguitate, perſpicuum erit in quas ſcientias conueniat propria ratio ſubalternationis. Dupliciter poteſt una ſcientia ſubijci alteri; vel ſecundum ſe totam, uel ſecundum aliquam partem tantùm: Prio- D ri modo Perſpectiua ſubijcitur Geometrię; poſteriori autem, Phyſica Perſpectiuæ, in eo quod tractat de iride, ſicut videre potes 1. Poſt. tex. 30. Rurſum, poteſt una ſcientia ſubijci alii uel ſecundum naturam ſuam, quia per ſe ab illa pendet, ſicut Muſica ab Arithmetica, vel ſecundum nos, quomodo Metaphyſica ſubijcitur Phyſicæ, vtpote a qua accipit Deum & intelligentias eſſe, & pleraque ac potiora eorum quæ docet, declarat rationibus phyſicis. Nobis in præſentia, ſermo futurus eſt de ſcia, que ſm ſe

Quot modis contingat unam ſcientiam ſubiici alii ſcientiæ.

totam

totam,& ſecũdum naturam ſubijcitur alteri;quo item pacto contingit vnam diſciplinam ſubijci alteri,vel ratione finis, uel ratione ſubiecti, vel ratione principiorũ; ratione finis,dupliciter,vel ex parte ſcientis,& ſic aliæ ſcientię ſubijciuntur Metaphyſicę ratione finis: Nam cùm vltimus finis naturalis ipſius hominis, conſiſtat magna ex parte in cognitione rerum diuinarum, quam ſuppeditat Metaphyſica; ideo reliquas diſciplinas, ad unam illam refert atque ordinat.Ex parte autem ſciẽtiæ,cùm vna ſcientia eſt quaſi adminiſtra & inſtrumentaria alterius,vt ea ſublata illa ſuperuacanea eſſet, qua ratione Ariſt. 1.Ethic.cap.1,docet artem frænefactoriã ſubijci equeſtri,hanc verò imperatorię facultati;ſi enim equeſtris,atque imperatoria facultas tolleretur, ſuperuacanea & inanis eſſet ars conficiendi fræna:atq;hoc modo etiam Logica ſubijcitur Philoſophiæ,cùm munus & finis Logicæ non ſit alius quàm prębere Philoſophiæ omnia inſtrumenta,quæ neceſſaria ſunt ad conſequendam ſcientiam omnium rerum. Ratione autem ſubiecti, tunc vna ſcientia ſubijcitur alij, cùm vnius ſubiectum continetur a ſubiecto alterius. id quod fieri poteſt duobus modis; nam ſubiectũ inferius,vel per ſe vel per accidens ſubijcitur ſuperiori;per ſe, cum ſubiectum cõtrahitur per aliquam differentiam per ſe ac eſſentialem, ſicut animal per rationale;per accidens,cùm limitatur per differentiam accidentariam,vt animal,per eſſe album,& linea per eſſe viſibilem: Vnde ſcientia hominis eſt ſub ſciẽtia animalis ratione ſubiecti priori modo, poſteriori autem,Perſpectiua eſt ſub Geometria. Ratione vero principiorũ, dupliciter vna ſcientia eſt ſub alia,uel quia vnius principia non ſunt per ſe nota,ſed declarantur & per ſe demonſtrantur in ſuperiori: veluti Perſpectiua multa ſupponit, quorũ declaratio atq; demonſtratio petenda eſt a Geometria:vel licet principia alicuius ſcientiæ ſint per ſe nota & per ſe indemõſtrabilia,tamen ſi forte negantur & impugnantur ab aliquibus,defenduntur à ſciẽtia ſuperiori;& ſic Metaphyſica dicitur demonſtrare principia omnium ſciẽtiarũ, non proprio & perfecto genere demonſtrationis, ſed eo tantũm quod ſumitur ex rebus communibus,vel quod ducit ad
A impoſſibile, Atq; his quidẽ poſitis & perceptis,facile eſt nunc occurrere argumẽtis contrarijs.

Ad primam igitur rationem reſpondeo: Eorum trium quę poſita fuerunt pertinere ad ſubalternationem ſcientiarum, tertium hic deficere; nam principia ſcientię ſubalternatę ſunt eiuſmodi,vt ſint per ſe ignota & per ſe demonſtrabilia,eorũq; propria demonſtratio tractetur in ſcientia ſubalternãte; quod ualde remotum eſt a principijs phyſicis,vt ante diximus; quæ, ſi quando vſu uenit vt probentur a
B Metaphyſico,id ſit contra ſophiſtas a quibus opugnantur,vt quodammodo redarguantur atque conuincantur: nõ quòd talia principia vlla egeant probatione, aut quòd poſſint a quoquam ex prioribus atque proprijs cauſſis eorum demonſtrari. Ad ſecundam dicendum eſt,hominẽ v. g. (ſit enim idem argumenti & ſolutionis exemplum) poſſe dupliciter conſiderari,vno modo abſolutè ac ſecundum omnia prædicata quę in eo inſunt:altero modo, vt ſolùm eſt res quędam naturalis ac ſecundum prædicata phyſica quæ habet:
C priori quidem modo,non poteſt Phyſica perfecte declarare hominem ſine Metaphyſica,nec verò Metaphyſica, ſine auxilio Phyſicę;ſiquidem eorum quæ inſunt in homine,quædam ſunt prædicata metaphyſica,quædam verò phyſica; poſteriori autem modo Phyſica poteſt tradere perfectam ſcientiam hominis,non ſimpliciter,ſed phyſicè,nõ omni ex parte,ſed quà eſt corpus quoddam naturale. Præterea, duplex eſt reſolutio, vna rei in oĩa prædicata quæ in ea inſunt,altera effectus in ſuas cauſas,prior non poteſt perfectè fie-
D ri a Phyſico circa res naturales, poſterior autem poteſt:id quod planum fiet exemplo terrę,hanc enim non poteſt Phyſicus vt Phyſicus eſt, reſoluere uſque ad vltima & immediata prędicata quę dicuntur de terra,uti eſt ſubſtantia,ens & alia eiuſdem generis:quippe cùm ſint planè metaphyſica.Illum autem effectum naturalem terræ,qui eſt proprio & naturali motu ferri deorſũ,Phyſicus reſoluet in propriam & perfectam eius cauſſam, videlicet,quòd ſit corpus ſimplex omnium grauiſſimum, vltra quam cauſſam nõ poteſt

Solutio argumentorũ quibus probatur phyſicam ſubalternari Metaphyſicæ.

Metaphyſic' afferre aliquid quod ſit vel cauſſa vel certè ſit propria cauſſa illius ef- A fectus: nam ſi expoſita tali cauſſa, rurſum quiſpiam quærat, cur terra ſit corpus grauiſſimum, uel quid ſit terra, aut grauitas, vel cur terra ſit ſubſtantia aut corpus, grauitas autem qualitas & accidens, quærat item aliquis quid ſit aut quã uim habeat vnumquodq; horum; profecto taliũ quæſtionum explicatio, ut maximè conferat ad perfectam atque abſolutam cognitionem terræ, atq; grauitatis, minime tamẽ neceſſaria eſſe uidetur ad demonſtrandũ & cognoſcendum illum effectum terræ. Quamuis igitur Phyſica non poſſit res ſi- B bi ſubiectas declarare ſecundum omnia prædicata quæ habent; poteſt tamen explicare effectus naturales ſecundum omnes cauſſas naturales eorum, etiam vſq; ad primas & immediatas: Ex quo intelligitur cętera quæ adiuncta fuerunt ſecundo argumento, nullius eſſe momenti; nõ enim concludunt aliud q̃ res naturales abſolutè & ſecundum omnia prædicata, ex quibus conſtant, non poſſe declarari a Phyſico, quod nos vltro damus; ſed negamus conſtanter, hoc facere phyſicã, ſubalternatam Metaphyſicæ. Vera .n. ſubal- C ternatio in eo poſita eſt, vt non poſſint cõcluſiones ſeu effectus in ſcientia ſubalternata reſolui vſque ad principia immediata, & indemonſtrabilia cauſſaſq; primas.

Cur nonnulli Peripatetici ſignificauerint alias ſcientias ſubalternari Metaphyſicæ.

Ad tertiam rationem reſpondendum eſt quoniam cæterę diſciplinæ multis modis ſubijciuntur Metaphyſicæ, nimirũ ex parte finis, ſubiectorum & principiorum, eo modo quo declaratũ fuit a nobis; ideo habent ſpeciem & ſimilitudinem quandam ſubalternationis, ex quo factũ fuit, vt ueteres Philoſophi ſignificauerint alias ſcientias ſubalternari Metaphyſicæ, D aliquanto latius vſurpantes uocabulum ſubalternationis: Verùm ſi propius accedamus ad contemplandam propriã vim & rationem ſubalternationis, planè intelligemus (id quod ſatis, vt opinor luculenter oſtenſum eſt) neque phyſicam, neq; cæteras doctrinas propriè ſubalternari Metaphyſicæ. ſed reuertamur ad pertractandam comparationem inter ſcientias ſpeculatiuas.

Quæ illarum trium ſcientiarum ſit nobiliſsima, & certiſsima.

CAP. XVI.

Primo loco nobiliſſima omnium eſt Metaphyſica.

EST concors ſententia omnium Metaphyſicam dignitate antecellere reliquis diſciplinis propter ſummã nobilitatem earum rerum, quas tractat; agit enim de Deo & intelligẽtijs; quapropter vocatur prima Philoſophia, Metaphyſi- B ca, Sapientia, Theologia. hoc eſt ſcientia Dei; vel quoniã hanc propriè ſolus Deus habet, vel quia hæc ſola continet ſcientiã rerum diuinarum. Ac licet perexigua ſit ea cognitio diuinitatis quam nobis reliquit Ariſ. quamue poſſunt mortales adipiſci; tamen propter excellẽtiam rerum quæ cognoſcuntur, longè anteponenda eſt ẽt limatiſſimis & abſolutiſſimis ſcientijs aliarum rerum: Quam rem Ariſt. lib. 1. de Partib. animal. cap. 5. pulchrè docet, his uerbis, [Res illas ſuperiores tametſi leuiter attingere poſſumus, tamẽ ob eius C cognoſcendi generis excellentiam, amplius oblectamur, quàm cum hæc nobis iuncta, omnia tenemus.] Secundum locum dignitatis obtinet Phyſica; extremũ autem doctrinæ Mathematicæ; etenim Phyſicus diſſerit de ſubſtantijs & corporibus naturalibus, in quibus ſunt ſtirpes, animantes, homo & cælum, quibus rebus nihil eſt infra intelligentias excellentius atque nobilius: Mathematicæ autem diſciplinæ in ſola cognitione accidentium occupantur; agunt enim de quantitate, & his quæ in quãtitate inſunt affectioni- D bus: Excipio Aſtrologiam, quæ verſatur in contemplatione corporum cęleſtium, de qua ita ſcribit Ariſt. 12. Metaphy. tex. 44. [Pluralitatem verò lationum ex peculiariſſima Philoſophia Mathematicarũ ſcientiarum, videlicet ex Aſtrologia, conſiderandum eſt, hæc enim de ſubſtantia ſenſibili quidem, at ſempiterna ſpeculatur, cæteræ verò de nulla quidẽ ſubſtãtia, veluti q̃ circa numeros, & q̃ circa Geometriã.] q̃q̃ ſi rẽ ſubtiliter expendam', ne ipſa quidẽ Aſtrologia attingit ſubſtantiam cęli, ſed tantummodo occupatur in

Phyſica nobilior eſt Mathematicis diſciplinis.

quantitate, figura & proportionibus motuum cęleſtium, non Phyſico ſed mathematico modo pertractandis.

Certitudo ſcientiæ duplex.

Certitudo autem ſcientiæ duplex eſt; vna ſpectatur ex firmitate ac immutabilitate rerum quę docentur, eaq; tantò maior eſt quantò res quæ cadunt ſub ſcientiam, ſunt magis immateriales & expertes potentię; quo fit vt Metaphyſica maximè certa hoc nomine cenſeri debeat; propterea quòd agit de rebus diuinis quæ à materiæ, potentiæq; cõcretione penitus ſegregatę omni ex parte immutabiles ſēpiterno æuo perſeuerant: de quibus Ariſto. 1. lib. de Cęlo tex. 100. hæc verba ſeribit, [Extra autem cęlum, quod neq; eſt neq; contingit eſſe corpus oſtenſum eſt; manifeſtum igitur, quod neq; locus, neq; vacuum, neq; tempus eſt extrinſecus: quapropter neq; quæ illic ſunt, nata ſunt in loco eſſe, neque tempus ipſa facit ſeneſcere, neq; vlla traſmutatio ullius eorum eſt, quæ ſuper extima diſpoſita ſunt latione, ſed inalterabilia & impaſſibilia, optimam habentia uitam & per ſe ſufficientiſſimam, perſeuerāt toto æuo.] Et paulò pòſt ait, [Omne diuinum neceſſe eſt inalterabile eſſe.] quod ſumptū fuit ex Platonis Timæo Politico, & 10. lib. de Legibus. At Plato quidem huiuſmodi certitudinem ſcientiæ conſiderans, ſæpenumero ait ſolam Metaphyſicam, ſcientiam eſſe, quoniam verſatur in rebus diuinis quę ſunt omnino neceſſariæ atq; immutabiles.

Metaphyſica certiſſima omnium ratione obiecti.

Quam difficilis ſit rerum metaphyſicarum cognitio.

Altera certitudo ſcientiæ naſcitur ex ui firmitateq; rationum ac demonſtrationum, quibus nititur ſcientia, quarum maior copia eſt in alijs ſcientijs quàm in Metaphyſica, propter ſummam difficultatem earum rerum quas tractat. quod ſignificat Ariſtot. in 1. Metaphyſ. cap. 2. ita ſcribens, [Ferè autem & difficillima hominibus cognitu ſunt ea, quæ maximè vniuerſalia ſunt, ſiquidem remotiſſima ſūt à ſenſibus.] & in 12. Metaphyſ. text. 1. [Quemadmodum veſpertilionum oculi ad lumen dici ſe habent, ita & intellectus animæ noſtrę ad ea quę manifeſtiſſima omnium ſunt.] Et in 1. de Partib. anim. cap. 5.] Sed partem illam æternam ac proinde nobilem, ac diuinam minus contemplari licet, quod admodum pauca illius, ſenſui patent, quorum beneficio, tū de ipſa parte diuina, tum de ijs quæ noſſe cupimus facultas nobis cogitandi indagādiq; ſuppeditatur, res mortales atq; caducas, ut ſtirpes & animātes, quæ eas ſocias familiareſq; habemus, noſſe uberius poſſumus, quippe cū multa ineſſe quoque in genere percipere poſſint, quicunq; nõ laborē recuſant.] Simile ferè ſcribit de Cęlo in 2. lib. text. 17. & 60. ſi aūt natura cęli, quod tamen ſub aſpectū oculorū cadit, tā difficilis eſt ad intelligendū, quid exiſtimandum eſt de intelligentijs? quę nõ modo exuperāt cõprehenſionem omniū ſenſuum, ſed ēt intellectus noſtri facultatē captumq; multum excedunt. Si autē Phyſicam cum mathematicis diſciplinis conferamus ſecundum certitudinem comperiemus doctrinas Mathematicas certiores eſſe quàm Phyſicam tribus de cauſis.

Doctrina Mathematica certior quàm Phyſica.

Primò quia Mathematicæ nunquam vtūtur niſi rationibus demonſtratiuis. probabiles aūt nunquā adhibent ad docendū: vnde Ariſt. 1. lib. Ethic. ait nihil intereſſe vtrū Mathematicum probabilibus rationibus vtentem feras, an ab oratore demõſtrationes poſtules. Deinde ſi aliquid patet ſenſui, Phyſicus non curat id amplius demõſtrare, quinimmo docet eſſe valde abſurdum & ridiculum, quod euidens eſt id argumentari uelle Vnde Ariſt. 2. Phy. tex. 6. ait, ridiculū eſſe ſi quis tētet demõſtrare naturam eſſe, quoniā hoc per ſe manifeſtum eſt; & in 8 Phy. tex. 22, ait in his, quę ſenſibus perſpecta & cognita ſunt, rationem quęrere dimiſſo ſenſu, infirmitatem quandam eſſe intellectus, & lib. 3. de Gener. anim. cap. 10. ait, credendum eſſe magis ſenſui quàm rationi, & rationi tūc credendum eſſe, cùm ea conſentit cū ſenſibus: vnde manauit illud Auerrois, experimentum verorum ſermonum eſſe, ſi cõſentiant cùm rebus ſenſatis, at Mathematicus non curans euidentiam, quę eſt ſm ſenſus, eorumq; iudicia, licet clara & certa contēnens, omnia, vt aiunt, reuocat ad calculos, cunctaque ad exactiſſimam ſciētię normam exigens, nihil præterit ſine firma demonſtratione. Poſtremò, tametſi phyſica interdum vtatur rationibus neceſſariis, tamen vis atq; firmitas rationū mathematicarum eſt multo clarior ac euidentior intellectui. ex quo fit, ut ſi demonſtratio Mathematica bene percepta fue-

Quanta ſit firmitudo & euidentia demonſtrationum mathematicarum.

fuerit, eximat omnem ſcrupulum dubitationis, nullumq; relinquat diſſentiendi locum, quinetiam pleruq; fit, vt Theoremata quædam Mathematica anteq̃ demonſtrentur, videantur incredibilia, atque adeo impoſſibilia, poſtquam autẽ eorum veritas à Mathematico demõſtrata atq; patefacta eſt, ita creduntur, vt euidenter cognoſcatur oppoſitũ eorum eſſe falſum & impoſſibile. Propter has igitur cauſſas ſcientię Mathematicæ, vincũt certitudine Philoſophiam naturalem. Quã obrem cum Ariſto. vult ſignificare genus aliquod docendi limatum, firmũ, exquiſitum, & omnibus numeris abſolutum, appellat illud Mathematicum, ut apud eũ videre licet in. 1. Ethicor, & in fine. 2. libri Metaphyſi. & in 3. de Cęlo tex. 65. vocat certiſſimas; diſciplinas Mathematicas. Auerr. quoq; in eandem ſententiam ſcribens. 2. Metaphy. com. 16. hæc ait, [Demonſtrationes Mathematicæ ſunt in primo ordine certitudinis, & demonſtrationes naturales conſequuntur eas in hoc.]

Q̄ Phyſica poſsit dici certior Mathematicis diſciplinis.

Cæterùm Phyſica poteſt dici ſecundum quid certior Mathematicis, vel quoniam agit de ſubſtantia, quæ eſt certior accidẽte, utpote quod uideatur ſuſtentari atq; ſtabiliri in ſubſtantia, ab ea dependens in eſſe; uel quia utitur priori genere demonſtrationis, faciens ſcire per proprias cauſſas, propter quas res ſunt, & per ea quæ per ſe, primoque inſunt in rebus quæ demonſtrantur, quod non facit Mathematicus; Verùm hoc partim fuit a nobis ſuperius explicatum, partim aliàs vberius explicabitur. Reliquum eſt ut videamus, quęnam illarum trium ſcientiarum ſit prima.

Quæ illarum trium ſcięntiarum ſit prima.

C A P. XVII.

Bifariam contingit unam ſcientiam eſſe priorẽ alia, uel ſm naturam, ſi uerſatur in reb⁹ ſuapte natura prioribus, uel ſm nos, ſi tractat ea res, quæ à nobis prius atq; faciliùs cognoſcuntur. Quæ uero ſint priora, & notiora ſm naturam & ſecũdum nos, breuiter quidem indicat Ariſt. 1. Poſt. tex. 5. diligentiùs autẽ pertractat in 6. lib. Topic. nos autem propriè agemus hac de re in 3, huius operis libro. Ex his perſpicuum eſt Metaphyſicã ſecundum naturam eſſe omnium primá; quoniam agit de prædicatis, cauſſisq; omnium primis & generaliſſimis, hoc eſt de tranſcendentibus, & intelligentiis, quamobrem vocatur prima Philoſophia. Secũdum nos uerò poſtremam omnium eſſe, homines. n. iam cognitis & perceptis alijs rebus, tandem ad extremum, perueniũt ad notitiã rerum diuinarum, propter sũmam earum difficultatem & remotionẽ a ſenſibus noſtris (quę omnia manifeſta ſunt ex his quæ paulò antè diximus) & quoniam in multis præſupponit cognitionem aliarum ſcientiarum præſertim autem phyſicæ.

Quõ Metaphyſica ſit omniũ ſciẽtiarum prima & poſtrema.

Quod autem quidam aiunt, Metaphyſicam etiã ordine doctrinæ priorem eſſe cęteris diſciplinis, propterea quòd quæ alijs ſcientijs ſubiecta ſunt non poſſint ſcientificè percipi ſine cognitione rerum Metaphyſicarum (quæ per oẽs res pertinent, atq: peruadunt & quæ ſunt ſuperiora & per ſe dicuntur de ſubiectis aliarum ſcientiarum, cuiuſmodi ſunt tranſcendentiã, decẽ predicamenta &c.) nullius momenti eſt, eiuſq; refutatio in prõptu eſt ex ijs quę tractata ſunt in pręcedenti capite 15.

Si autem contentio fiat inter Phyſicam & Mathematicas diſciplinas, dubitatio exiſtjt vtri ſcientię principatum deferri oporteat. Nos ut planè intelligatur quod docere volumus, ſubijciemus duas propoſitiones. Prima eſt hæc Mathematicæ ſecundum nos ſunt priores Phyſica. hoc patet ex duobus: primùm quia principia Mathematica ſunt per ſe & ſecundum nos manifeſta, nec ut cognoſcantur & credantur, indigent longa experientia, qua tamen & multa, & diligenti, opus habent principia Phyſica. Hac etiam de cauſſa abſolutè appellantur diſciplinæ, quoniam facillimę ſunt ad diſcendum, licet aliam cauſſam ponat ex Platone Proclus in 1. ſuper Euclidẽ. Deinde, quia ſcię Mathematicæ (loquor de puris Mathematicis, Geometria inquã & Arithmetica, nã in alijs, uti eſt Aſtrologia, & Perſpectiua, nõ ita manifeſtũ eſt q̃ dicim⁹) facillimè addiſcũtur & a pueris &

Vtra ſcientia ſit prior, Phyſica an Mathematica.

rudibus aliarum diſciplinarum; Quocirca olim Mathematicæ, primæ omnium A exponebantur: Ariſt. item in 6. Ethicorũ, ſcribit puerum poſſe euadere Mathematicum, prudentem verò aut Philoſophũ minimè. Cæterum Albertus in 1. Tractatu Phyſico cap. 1. vult Phyſicam priorẽ eſſe Mathematicis ſecundum nos; quoniã agit de propriis obiectis ſenſuũ, quæ ſunt magis sẽſata ac proinde notiora quàm ſit quantitas, quæ eſt tantùm ſenſibile commune. Sed pace Alberti dictum ſit, licet quantitas non ſit proprium ſenſibile, tamen, quia omnibus ſenſibus uſurpatur, atque percipitur, hac ratione notior erit B quàm quoduis ſenſibile proprium: Præterea, dictum Alberti ſi quidquam valeret, illud tantummodo concluderet, res Phyſicas notiores eſſe cognitione craſſa, quæ eſt ſecundum ſenſus, ſecũdùm quos res tantum cognoſcitur (vt aiunt) quoad eſſe, non autẽ cognitione diſtincta & ſciẽtifica, quæ eſt per cauſſas & principia; hæc enim conſtat notiora nobis eſſe (vt diximus) in Mathematicis quàm in Phyſicis. Altera propoſitio eſt hæc: Mathematicæ ſecundum naturam vidẽtur priores Phyſica. Ratio eſt, quoniam Mathematicæ C conſiderant quantitatem vt quãtitas eſt, Phyſica verò, res prout ſunt mobiles; atque ſenſibiles, ſed eſſe mobile & ſenſibile prẹſupponit quantitatem. ergo prior natura eſt materia Mathematicæ doctrinæ, quæ eſt quãtitas, quàm Phyſicæ, quæ eſt ens mobile. quare tametſi ſubſtantia ſit prior quantitate quæ eſt accidens, tamen ſubſtantia vt mobilis vel ſenſibilis, eſt poſterior, hoc autem modo etiam Phyſicus conſiderat; nam prior contemplatio ſubſtantiæ ut ſubſtantia eſt, ad Metaphyſicã pertinet. Hoc item perſpicuum fit ex D eo, quia res Mathematicẹ ſunt magis abſtractæ a materia quàm Phyſicæ. ex quo fit, vt ſint quoque priores natura; nam prius poteſt abſtrahi a poſteriori, non autem contrà, ſed quantitas abſtrahitur a rebus phyſicis, vt phyſicẹ ſunt, hẹ verò, vt tales, nõ poſſunt ab ea ſeparari, ergo, &c. Idem confirmari poteſt teſtimonio Ariſtot. qui in primo Poſter. text. 42. ait eam ſcientiam eſſe priorem, quæ non agit de ſubiecto aliquo, hoc eſt, ut interpretantur omnes, de re materiali & ſenſibili: Prẹterea, inquit illam ſcientiam priorẽ eſſe, cuius ſubiectum eſt magis ſimplex, & cui altera ſcientia addit aliquid, ſicut Perſpectiua addit lineæ, eſſe viſibilem, & Muſica numero, eſſe ſonorum, ſed Mathematicus agit de quãtitate abſtracta a materia, Phyſicus aũt de rebus quæ ſunt coniunctæ motui & materiæ; Phyſicus item conſiderat quãtitatem ex additione, hoc eſt nõ agit de quantitate, ut quantitas eſt, ſed ut quantitas materialis, mobilis & sẽſibilis, ergo Phyſica eſt poſterior ſ̃m naturam Mathematicis: Sed quia nonnihil hac in re latet difficultatis, id breuiter explicandum eſt.

Duplex dubitatio.

Duplex hoc loco dubitatio exiſtit, vna eſt hæc; Ariſto. in 6. Metaphyſi. text. 3. inquit, ſi non eſſent ſubſtantiæ abſtractæ, fore, vt Phyſica eſſet prima Philoſophia; & in 7. lib. Metaphy. tex. 39. inquit Phyſicã eſſe ſecundam Philoſophiam; ex quibus verbis intelligitur Phyſicam eſſe proximam Metaphyſicæ, ac proinde ſecũdam inter ſcientias ſpeculatiuas, ergo eſt natura prior Mathematicis diſciplinis. Altera dubitatio eſt hæc; Mathematica quantitas abſtrahitur a rebus Phyſicis, ergo eſt poſterior illis, prius enim eſt talem quãtitatem fuiſſe Phyſicam, quàm eſſe abſtractam ab intellectu à rebus phyſicis; ſed vt eſt abſtracta, conſideratur a Mathematico: conſideratio igitur quantitatis Mathematica, erit poſterior cognitione Phyſica eiuſdem quantitatis. Ad primam dubitationem reſpondent quidam Scotiſtæ, ſi tollerentur de medio intelligentiẹ, non remanſuram Metaphyſicam diſtinctam a Phyſica & diſciplinis Mathematicis, quia tunc ſola Philoſophia naturalis ageret de ſubſtantia quẹ eſt prima omniũ entium, idcirco Phyſica meritò diceretur tunc prima Philoſophia: hoc autẽ ita confirmant, Metaphyſica differt a Phyſica & Mathematicis per abſtractionem, quẹ ſecundum rẽ & rationem fit a materia, ſed ſublatis intelligentijs nullo modo remaneret talis abſtractio, ergo neq; remaneret Metaphyſica. Sed hi philoſophi dupliciter meo iudicio falluntur; primùm enim falsũ eſt, ſublatis intelligentijs non eſſe remanſuram Metaphyſicam, nam tunc remanerent res naturales & res Mathematicẹ, quibus eſſent aliqua prẹdicata

Verum ſublatis intelligentiis omni no tolleretur Metaphyſica, & tũc Phyſica eſſet prima philoſophia.

cata communia, vt ens, verum, accidens, A prius, poſterius, totum, & pars, idem, diuerſum, & alia permulta his ſimilia, quæ cum ſint communia vtrique ſcientiæ (nimirum Phyſicæ & Mathematicæ) neutra poſſet ſibi ſumere & vendicare peculiarē eorum tractationem, ſed id pertineret ad ſcientiam quampiam ſuperiorem, & magis communem, quæ non poteſt fingi eſſe alia quã Metaphyſica. Deinde illud quoque procul eſt a vero totam Metaphyſicā contineri illa abſtractione quæ eſt ſecundum rem, & rationē a materia, cùm Metaphyſicus agat de multis rebus, quæ mi- B nimè cadunt ſub prædictam abſtractionē de qua re, quoniam ſatis ſupra dictũ fuit. cap. 6. & 7. nihil attinet in præſentia plura verba facere. Nos igitur reſpondemus illum locũ Ariſt. tametſi perdifficilis ſit, plurimumque negotij faceſſat his qui nobiſcum ſentiunt, tamen ſic eſſe interpretandum, vt Ariſt. ſignificare velit Phyſicā tunc futuram fuiſſe primâ Philoſophiã, primam inquam, dignitate atque præſtãtia, quoniam ſola ageret de ſubſtantia, quæ præſtantior eſt accidentibus, non autem primam, vel ſm naturam vel ſecun- C dum nos; quanquàm & hac etiam ratione quodammodo prima eſſe & dici poſſet, ſublatis enim intelligentijs omnique ſubſtantia incorporea & immobili, tunc non eſſet, alia ſubſtantia, quàm naturalis; Phyſicus igitur non ſolùm conſideraret ſubſtantiã, vt eſt naturalis, ſed abſolutè etiam, vt ſubſtantia eſt; ac proinde natura præcederet ſcientias Mathematicas: Et quamuis etiã ſublatis intelligentijs relinqueretur quædam ſcia conſiderãs, vt ante dixi, nonnulla prædicata cõmunia rebus naturalibus & mathematicis, tamen D quia talis ſcia perexigua eſſet, non numeraretur tanquam diſtincta ab alijs duabus, ſed eã complecteretur Philoſophia naturalis tanquam partem aliquam ſui: Quemadmodum non eſt dubium quin ſit aliqua ſcia Mathematica communis, quæ debeat ſpeculari affectiones communes magnitudini & numero, quæ tamen ſcientia, a Mathematicis non numeratur diſtincta a Geometria & Arithmetica. Ergo quia ſublatis intelligentijs, Phyſica non ſolùm ageret de ſubſtantia vt eſt mobilis & ſenſibilis, ſed etiam abſolutè, vt eſt ſubſtantia, & tractationem eorum quæ rebus phyſicis & metaphyſicis communia ſunt, ſibi ipſa ſumeret, quod nunc nõ facit, ideo tunc cenſeretur prior Mathematicis, & prima Philoſophia. Sic igitur ſit occurſum priori dubitationi.

Explicatur locus difficilis Ariſtotelis.

Ad poſteriorem autem dubitationē Proclus in 1. Commentario ſuo in Euclid. cap 6. reſpondet, negando res mathematicas habere eſſe per abſtractionem a rebus naturalibus, ſed eſſe inſitas in anima, ab eaque genitas & multo priores eſſe materia phyſica. Quomodo enim (inquit Proclus) rationes mathematicæ in B eſſe pendēt a rebus phyſicis, cum ſint certiores illis, & gignant firmiorem ſtimationēmque ſciẽtiam? Verùm; quia hoc Procli reſponſum olet magis doctrinam Platonis quàm Ariſto. idcirco conuenienter Philoſophiæ Peripateticæ reſpondentes propoſitæ dubitationi; dicimus illud argumentum nihil valere: illo enim pari ratione confici poſſet, vniuerſalia ſingularibus & ſuperiora ſuis inferioribus poſteriora eſſe, quoniam ab his abſtrahuntur illa; quamuis enim quantitas priùs exiſtat in re phyſica quàm ſit actu abſtracta ab C intellectu, tamen prior eſt quantitas per ſe ac ſecũdum rationem ſuam quàm eadem prout eſt phyſica, & cõceptus atque rõ quantitatis vt quantitas eſt; & vt conſideratur a Mathematico, prior eſt quàm conceptus quantitatis, vt eſt in rebus naturalibus, & vt conſideratur a Phyſico. Neque verò aliud eſt intellectum abſtrahere quantitatē a materia phyſica, quàm conſiderare illam ſine conſideratione huius, quod proculdubio arguit quantitatē per ſe priorem eſſe, & non pendere a rebus naturalibus. prius enim a poſteriori, D non autem e contrario poſterius a priori poteſt abſtrahi.

Exponitur diuiſio Philoſophiæ practicæ.

CAP. XVIII.

QVoniam ſatis diligẽter (ni fallor) explanata ſunt quæcunque pertinere videbantur ad intelligendam diuiſionem Philoſophiæ ſpeculatiuæ, cõſequens eſt, vt de Philoſophia practica aliquid

aliquid etiã dicamus: ſed libet hic breuẽ eſſe; feſtinamus enim ad alia maiora, & quę magis propria ſunt huius operis. Scia igitur practica, ſi latè ſumatur hoc vocabulũ (practicũ) complectitur ſciam actiuam & factiuã; nomen actiuæ tametſi latiùs patet, tamen fere (ſic vſus iam obtinuit) vſurpatur pro Philoſophia morali, factiua autem continet omnia genera artium. Rurſum, nota & peruulgata eſt tripartita diuiſio Philoſophiæ moralis, in Ethicam, Politicam, & Oeconomicam, quarum partium, ſi animum attendas ad ordinem doctrinæ, prima eſt Ethica, quippe quæ continet principia & quaſi fundamenta reliquarum partium, agẽs de paſſionibus ſeu affectionibus animi, de vitijs & virtutibus, earumque actionibus, denique de ſummo bono, & vltimo fine hominis, quibus rebus non antè cognitis, atque conſtitutis, facultas Oeconomica & Politica ne digitum quidem progredi poſſent: Sin autem ſpectes excellentiam atque præſtantiam, proculdubio primas tenet Politica, etenim ad hanc cæteræ tanquàm extremum & finem, referũtur; vnde Ariſt. in. 1. lib. Ethic. & in principio Magnorum moralium, ſcientiam morum (quæ græcè dicitur Ethica) ſubijcit Politicæ, eiuſque partem quandam facit. Ac licet facultas Oeconomica natura ſit prior ciuili diſciplina (veluti pars eſt prior toto, & vnum multis) tamen quoniã Oeconomica, hoc eſt adminiſtratio rei familiaris, nõ poteſt bene deſignari, & doceri, niſi ante deſcripta & conſtituta fuerit ratio adminiſtrationis Politicæ, hac vna re inductus eſt Ariſt. vt facultati Ethicæ proximè ſubiungeret doctrinam Politicam, quod planè liquet ex vltimis verbis eius in. 10. lib. Ethicorum. Artes autem mechanicas, nemo, qui bene ſentiat poſuerit partes Philoſophiæ: quis n. fabrum ærarium, aut lignorum appellet Philoſophum? ſed ſunt quaſi famulæ & adminiſtræ facultatis Politicæ, in id comparatæ, vt ſocietas ciuilis, illis inſtructa, nullum deſideret, vel præſidium vel ornamentum ad benè beatèque viuendum. Harum artium varietatem indicat Ariſt. 2. Phy. 24. & 25. & 79. Plato item in. 10. lib. de Rep. Verùm ſubtiliorem, atq; pleniorem diuiſionem artium, eleganter, & copioſè perſequitur Plato in Dialogo, qui dicitur Sophiſta, ſeu de ente.

Diuiſio Philoſophiæ moralis.

Politicã ordine doctrinæ eſſe priorem Oeconomica.

De artibus mechanicis

Cæterùm meritò quiſpiam mirari poſſet, & a nobis requirere, cur Logica prætermiſſa fuerit in diuiſione Philoſophiæ, quam Platonici, & Stoici in Philoſophię partibus numerarũt? Verùm huic poteſt dupliciter reſponderi; Primùm quidem Logicam prætermitti, propterea quòd in illa generali diuiſione Philoſophiæ, Philoſophi voluerunt diuidere tantummodo ſcientiam & Philoſophiam (vt vocant) realẽ, hoc eſt, quæ tractat genus aliquod entis realis, qualem conſtat non eſſe Logicam. Deinde, poteſt etiam dici, a Peripateticis pręte mitti Logicã in diuiſione Philoſophiæ, quòd ipſi exiſtiment Logicam nòn tam eſſe ſcientiam & Partẽ Philoſophiæ, quàm modum ſciendi, & (vt ita loquar) omnium ſcientiarum, cunctarũque Philoſophiæ partium inſtrumẽtum. Vide Ammonium, & Simplicium in pręfatione ſuper categorias Ariſt. Philoponum in Procœmio Priorum, Alexãdrum ibidem, & 1. Topicorum cap. 9. Albertũ in principio Poſteriorum, & in. 1. Metaphyſ. tract. 1. cap. 1. & in fine ſecundi libri Metaphyſici. D. Thomam in Opuſc. ſuper Boetium de Trinitate, in quæſtione de diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ art. 1. ſub finem. Egidium Romanum in principio Poſt. qui omnes negant Logicam, ſi propriè ac ſubtiliter de ſcia & Philoſophia ſentire ac loqui volumus, eſſe ſcientiam aut partem Philoſophię. Ac mihi quidem cum inter Philoſophos noſtri tẽporis diſputatur an Logica ſit ſcientia vel pars Philoſophiæ, videtur huiuſmodi cõtrouerſia, & Philoſophorum diſſenſiões non tam eſſe in rebus, quàm in verbis vel in modo loquendi; alijs nimirum Philoſophiæ & ſcientiæ nomen latiùs, alijs verò anguſtiùs, & magis propriè ſumentibus. Sed iam finis ſit huius primi libri.

Dubitatio, cur Logica non fuerit numerata in partibus Philoſophiæ.

FINIS PRIMI LIBRI.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI

LIBER SECVNDVS.

PRIMO libro diſputatum eſt de diuiſione Philoſophiæ in B ſpeculatiuam & practicam, & ipſius ſpeculatiuæ, in diſciplinas Mathematicas, Phyſicam & Metaphyſicam. Sed quia hoc opus quod in manibus habemus, totum planè dictum eſt, docendis, tractãdiſque rebus Phyſicis, de ipſa Phyſiologia, omiſſis alijs Phyloſ. partibus, deinceps agendũ eſt. Ac primum quidem ſtatuendũ eſt, quæ ſit eius materia vel ſubiectũ: tũ ipſius ſubiecti principia, ſpecies, & paſſiones indicãdæ: deinde; C de partibus Philoſophiæ naturalis, earũque inter ſe connexione, ac ordine diſſerendũ: poſtremò explicãda eſt inſcriptio præfixa octo libris Phyſicorũ Ariſtotelis, vt quale ſit hoc genus doctrinæ quod nũc explicare ingredimur, meliùs intelligatᷣ.

Quod ſit Subiectum Phyſicę, opinio D. Thomæ.

CAP. I.

QVæ poſſent huc afferri ex Logica de varia ſignificatione ac proprietatibus ſubiecti, conſultò præter- D mittẽtes, primùm exponemus præcipuas aliorũ Philoſophorũ opiniones de ſubiecto Phyſicæ: tum aperiemus quid nobis hac de re magis probetur. Ab opinione igitur D. Thomæ ordiamur. D. Thomas in ſuo Procemio Phyſico videtur aſſerere, ſubiectum Phyſicæ eſſe ens mobile, ſcribens his verbis, [Cuius] (ſcilicet Phyſicę) [ſubiectũ ẽ ens mobile ſimpliciter, non dico autem corpus mobile, quia omne mobile, eſſe corpus, probatur in iſto libro; nulla aũt ſciã probat ſuũ ſubiectũ; & ideo ſtatim in principio de Cælo; qui ſequitᷣ ad iſtũ, incipitur a notificatione corporis.] Hæc ille. & licet D. Thom. in proœmio ſuo ſuper lib. de Cœlo ſcriptũ reliquerit, ſubiectũ Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile, Thomiſtæ tamẽ priorẽ ſententiam defendunt, & ſuadent his ſere argumentis. Primò, ſubiectum Phyſicæ, aut eſt corpus mobile, aut ens mobile (nam de his duobus præcipuè dubitatur inter Philoſophos) ſed non eſt corpus mobile, ergo eſt ens mobile: Minor ſic probatur; ſubiectum eſſe, ſupponitur in ea ſcientia, cuius eſt ſubiectum, ſed Phyſicus probat corpus mobile eſſe, ſiquidẽ Ariſt. in 6. Phy. 32. demonſtrãs omne mobile eſſe diuiſibile, ſimul etiã demonſtrare videtur omne mobile eſſe corpus (nã eſſe diuiſibile, conuenit mobili, quià eſt corpus) qui autem oſtendit omne mobile eſſe corpus, aliquo mõ ẽt probatũ relinqᷓt, corpus mobile eſſe; cùm. n. probatᷣ eſſe coniũctio aliquarũ partiũ quæ faciũt aliquod totũ, vr etiã aliquo modo ꝓbari illud totũ eſſe: Ariſ. igitur demõſtrans cõjunctionem mobilis cum corpore, ſimul etiam demonſtraſſe videtur corpus mobile eſſe, quare hoc non põt eſſe ſubiectũ Phyſicæ. Deinde, idẽ eſt ſubiectũ ſciæ, & pręcipuę paſſionis quę de ipſo demõſtratur in tali ſcientia; ſed ſubiectum motus vel mobilitatis, quæ eſt præcipua paſſio Phyſica, non eſt corpus ſed ens, ſiquidem cum ſubiectũ ponatur in definitione propriæ paſſionis. Ariſt. in 3. Phy. tex. 6. definit motum non per corpus, ſed per ens, dicẽs, [Motus eſt actus entis in potentia prout in potentia.] Poſtea, ſubiectum (vt vocant) adæquatum debet complecti omnia quæ tractantur in ſcientia, ſed multa ſunt mobilia, quæ non ſunt corpora; materia enim mutatur ad ſubſtantiam, quantitas item, & qualitas producuntur

Opinio D. Thomæ, ens mobile eſſe ſubiectum Phyſicæ probatur quatuor rationibus.

ducuntur per motum; conſtat autem hu-
iuſmodi res, non eſſe corpora, cum tamẽ A
ſint entia; Adæquatum igitur ſubiectum
Phyſicæ eſt ens mobile. Poſtremò, Ariſt.
in 6. Metaphy. tex. 1. & Auerroes 4. Me-
taphy. com. 1. aiunt Phyſicam verſari cir-
ca ens quod habet in ſe principiũ motus
& quietis, quibus verbis ſignificant ſubie-
ctum Phyſicæ eſſe ens mobile. Ne videa-
tur autem eſſe repugnantia in verbis D.
Thomæ ſcribẽtis ĩ principio Phyſicæ ſu-
biectum eius eſſe ens mobile, & in lib. de
Cælo aſſerentis eſſe corpus mobile, qui-
dam Thomiſtæ aiunt duplex eſſe ſubie-
ctum, vnum adæquatum, & hoc in Phyſi- B
ca eſſe ens mobile, alterum principale, &
hoc eſſe corpus mobile; de illo D. Thom.
locutum eſſe in Phyſicis, de hoc autem
in libris de Cælo. Alij, qui volunt re idẽ
eſſe ens mobile & corpus mobile, dicunt
D. Thom. in Phyſicis loqui de ſubiecto
formaliter ſumpto, in libris autẽ de Cæ-
lo, de eo materialiter accepto. Hæc pro
ſententia D. Thomæ.

Egidius refellit opinionem D. Thomę, ſed non benè.

Hanc opinionem Egidius in principio
Phyſicæ dupliciter cõfutat. Primò, ſi ens
mobile eſſet ſubiectũ Phyſicæ, ipſa Phy-
ſica ſubalternaretur Metaphyſicæ (quod C
tamen falſum eſſe oſtenſum a nobis eſt
in primo libro) nam ens mobile, conti-
netur ab ente quod eſt ſubiectum Meta-
phyſicæ, eique addit ipſum mobile, quod
cum ſit inferius ente, nec fluens ex princi-
pijs eius, eſt quodammodò differentia
accidẽtalis reſpectu entis; cum igitur hęc
duo faciant vnam ſcientiam ſubalternari
alij, ambo autem cõueniãt in Phyſicam,
ſi ea pro ſubiecto habet ens mobile, relin
quitur Phyſicam ſubalternari Metaphyſi
cæ. Deinde, ſequeretur Phyſicã eſſe par-
tem Metaphyſicæ; cum enim Metaphyſi D
ca, vt ſcriptum eſt in 4. Metaphyſicæ, cõ-
ſideret ens & ſpecies entis, omniſque ſcia
conſiderans aliquod cõmune, etiam cõ-
ſideret differentias & modos, per quos il
lud commune proximè diuiditur; ens au
tem proximè diuiditur in ens mobile &
immobile, ſicut in ens finitum & infinitũ,
in contingens & neceſſarium, Metaphyſi
ca conſiderans ens, etiã conſiderabit ip-
ſum ens mobile; quare Phyſica, quæ agit
de ente mobili, erit pars Metaphyſicæ.
Hæc Egidius contra D. Thomam. Sed ra
tiones Egidij parum firmæ videntur ad
euertẽdam hanc opinionem. Nam prior
eius ratio in eo deficit, quòd relinquit ter
tiam proprietatem, quæ in primis requi-
ritur ad faciendam ſubalternationem in
ſcientijs, nimirum vt principia inferioris
ſcientiæ per ſe demonſtrẽtur in ſuperio-
ri, quia per ſe ſint ignota & demonſtrabi-
lia; hoc autem non conuenire in Phyſicã,
probatum fuit in primo libro. Ad poſte-
riorem autem eius rationem, Thomiſtæ
reſponderent dupliciter, primùm quidẽ,
concedendo conſiderari a Metaphyſica
ſpẽs entis non quidẽ oẽs, ſed eas tantùm
quę cõtinẽtur abſtractione Metaphyſicæ;
Eſt autem abſtractio metaphyſica, quę
ſit ſm rem & rationẽ a materia & motu,
in qua abſtractione perſpicuũ eſt ipſum
ens mobile non poſſe contineri. Deinde,
dicerent eſſe Metaphyſicæ, generatim &
vniuerſè conſiderare generales ſpecies,
modos, & gradus entis, ſed propriam atq;
plenam tractationem eorum modorum,
qui alieni ſunt a Metaphyſica, relinqui
ſcientijs particularibus. Quocirca licet
Metaphyſicus diuidat ens in mobile &
immobile, & vtriuſque differentiam ge-
neratim exponat, ſingularem tamen ex-
plicationem rerum mobilium, nõ ſibi ſu-
mere, ſed totam Phyſico relinquit. ex
quo intelligitur Phyſicam non eſſe par-
tem Metaphyſicæ.

Oppugnatur aliter opinio D. Th.

Sed opinionem D. Thomæ valentiori
fortaſſe ratione oppugnare quis poſſet
ad hunc modum: Subiectum cuiuſlibet
ſcientiæ, vt eſt apud Auerroem. 1. Poſt.
commen. 179. habet duas partes, vnam
veluti materiam, quæ eſt res ipſa quæ tra
ctatur in ſcientia; alteram veluti formã,
quæ eſt ratio & modus ſm quem prædi-
cta res tractatur; inter has autem partes
oportet talem eſſe proportionem, qualis
cernitur in rebus naturalibus inter mate
riam & formam, ita vt vnicuique formæ
reſpondeat propria materia; ſed inter
ens & mobile, non ſeruatur talis propor-
tio; nam eſſe mobile non conuenit rebus
quà ſunt entia, alioquin omne ens eſſet
mobile, ſicut non conuenit rebus, quate-
nus ſunt animantes ſic enim fieret, vt
præter animal, nihil eſſet mobile; quærẽ-
dum igitur eſt proprium aliud ſubiectũ
cui primo inſit mobile, & propter quod

etiam

etiam competat alijs rebus, hoc autem quodnam ſit, facile reperiemus ſi pona- A mus nobis ante oculos ſeriem eorũ quæ numerantur in categoria Subſtantiæ, exẽpli gratia,

Ens
Subſtantia
Corpus
Viuens
Animal
Homo
Petrus

Ex hac ſerie quidquid ſumpſeris infra B corpus, non propriè reſpondet mobili, quoniam eſt anguſtius & minus latè patens; de pluribus enim rebus dicitur mobile, quàm quodlibet eorum quæ numerantur ſub corpore; ſin autem ſumas aliquid eorum quæ ſunt ſupra corpus, id profectò amplius erit atque latius quàm mobile; non enim omne ens aut omnis ſubſtantia, eſt mobilis. Ex his igitur intelligitur, eſſe mobile non eſſe coniungendum cum vllo eorum quæ ſunt præter corpus; quare non rectè ſtatuitur ſubiectum Phyſicæ, ens mobile. Præterea, ſi C quis ita loqueretur, animal componitur ex materia prima & anima, verè quidem ſed impropriè loqueretur; nam propriè materia animæ, non eſt materia prima, ſed corpus organicum, etenim anima definitur actus corporis organici; ſimiliter ſi quis ita definiret hominem, homo eſt ſubſtantia rationis compos, non bene definiret, quia rationale, nõ eſt proxima differentia ſubſtantiæ, ſed animalis: quamobrem in definiendo homine, rationale non debet coniungi cum ſubſtantia ſed cum animali: Vnde Ariſt. in 6. Topicorum re- D prehẽdit eas definitiones quibus res definiuntur per genus remotum; ergo pari ratione abſurdum videri debet, ſi quis ponat ſubiectum Phyſicæ, ens mobile, cùm mobile non cõueniat enti vt ens eſt, ſed potius vt eſt corporeum, nõ ſecus atque ſi quis faceret ſubiectum Medicinæ, ens ſanabile, ac non potius corpus humanum ſanabile. Verùm, quid pro opinione D. Thomæ, & quid cõtra eam dici poſſit, ita ſit explicatum.

Solutio ra- a. Si cui autẽ opinio D. Thomæ non maximè probatur, is poſſet ad rationes quæ pro cõfirmatione eius ſupra poſitæ ſunt, hoc modo reſpõdere. Ad primam rationem reſponderi poteſt, nuſquam demonſtrari ab Ariſt. corpus mobile eſſe, neque verò poſſe demõſtrari a Phyſico: Etenim demonſtratio adhibetur ad faciendã fidẽ rebus obſcuris & dubijs, non autẽ certiſſimis & maximè perſpicuis, vti eſt in Phyſica, corpus mobile eſſe; & Ariſt. ſignificat hoc ſupponendum eſſe in Phyſica, ſcribens in 1. Phyſicorum tex. 11. ad hũc modum, [Nobis autem ſupponatur ea quæ ſunt natura, aut omnia, aut quædam moueri: manifeſtum eſt autẽ ex inductione.] Deinde ſi ridiculum eſt demonſtrare naturã eſſe, vt ſcriptum eſt in 2. Phy. tex. 6. quanto magis ridiculus eſſet Phyſicus, ſi tentaret demõſtrare corpus mobile eſſe, cùm manifeſtius ſit eſſe corpora mobilia quàm naturã eſſe: Præterea; Phyſicus nõ debet neq; poteſt demõſtrare motũ eſſe, vt pulchrè docet Ariſt. 8. Phy. tex. 22. ſed corpus mobile, eſt noti⁹ nobis quàm motus, ergo Phyſicus nullo modo põt demõſtrare corpus mobile eſſe. Minor patet tũ ex his, quę ſunt apud Ari. 4. Phy. tex. 104. C vbi ſic ait, [Etenim motus notus eſt per id quod mouetur, & latio per id quod fertur, Hoc aliquid. n. eſt id quod fertur, motus aũt nõ:] tũ ex his, quæ ſcribit Themiſtius in 3. Phy. ſuper tex. 16. hoc modo [Accedit, quod notius eſt mobile aliquãto quã motus, nõ. n. idẽ eſt noſſe motũ eſſe, & quid ſi motus exploratũ habere; Nã vt ſi motus, neminẽ latet, quid autem ſit, vel nos quoq; nũc quærimus; at verò motũ eſſe, res motæ nobis oſtendunt, hæc autẽ ſunt, quæ nos mobilia nuncupamus, quare is qui in motu definiẽdo admoni- D tionem habet rei mobilis, affert rẽ magis planã, & notã ad docendũ, id quod erat ignotius.] Nõ igitur Thomiſtæ bene cõcludũt cũ ita ratiocinãtur. Ariſtoteles demonſtrat omne mobile eſſe diuiſibile, vel eſſe corpus, ergo demonſtrat corpus mobile eſſe; nã illud poteſt demonſtrari quod eſt dubiũ; etenim Scotus putat Angelos verè mobiles eſſe, cùm tñ nõ ſint corpora; & Democritus, Leucippus, & Epicurus faciebant atomos mobiles, & indiuiſibiles; hoc aũt, cũ ſit per ſe notũ, non põt cadere ſub demonſtrationẽ. aliud igitur eſt,

tionum opinionis D. Thomæ.

omne mobile eſſe diuiſibile, quod cũ non ſit per ſe notũ, ꝓbatur à Phyſico, & aliud A eſt, corpus mobile eſſe, quod cũ ſit maniſeſtiſſimum ſenſibus, non poteſt a Phyſico probari. Ad ſecundam, Ens dupliciter ſumitur, vel tanquam nomen quoddam tranſcendens, vel tanquam participium verbi ſubſtantiui, ſum, vt idem valeat, atque id quod exiſtit; in definitione motus ponitur ens, non vt nomen tranſcendens, ſic enim faceret definitionem vitioſam; nam Ariſt. 2 Poſt. text, 17. & in 6. Top. vetat adhiberi in definitionibus eiuſmodi nomina tranſcendentia, propterea quòd quicquid ponitur in defini- B tione alicuius rei, debet eam ſeparare ab alia quapiam re. Itaque illud, [Entis in potentia,] idem valet, atque ſi dixiſſet, motus eſt actus eius quod exiſtit in potentia; Sed dices, cur non loco entis poſuit (corporis) quandoquidem corpus eſt proprium ſubiectum motus? An quia nondum erat notum omne mobile eſſe corpus, idq; poſtea demonſtraturus erat in 6. Phyſicorum? Ad tertiam, eſt quidem mutatio in formis tã ſubſtãtialibꝰ quam accidẽtarijs, tãquã in terminis inter quos & circa quos fit mutatio, eſt quoque in C materia prima tanquam in eo quod ſubſternitur, & ſubijcitur mutationi, verum proprie motus eſt in toto compoſito; ſi enim quæratur quid eſt quod generatur, aut corrumpitur, quid item eſt quod alteratur, qui diceret materiam, aut formam generari, & corrumpi, non bene profectò reſponderet, etenim totum cõpoſitum eſt quod generatur, corrumpitur, alteratur ſecundum qualitatem, mouetur ſecundum locum, cæteriſque mutationum generibus afficitur. Vnde Ariſtot. in 1. Phy. 63. dicit, omne quod fit, D ſemper eſſe compoſitũ. Ad quartã, cùm idem plane ſit corpus mobile, atque ens mobile, & ſubſtantia naturalis vel ſenſibilis, Ariſt. & Auerr. non admodum ſoliciti de vocabulis fuerunt, & varijs nominibus deſignant ſubiectum Phyſicę, nunc hoc, nunc alio vocabulo appellantes. Qđ ſi tantum tribuant verbis Ariſt. vt ab his negent temerè diſcedendum eſſe, cur non animaduertunt Ariſtot. in 6. Metaphyſicæ proximè ante eum locum, quem ipſi citant, ſcribere Phyſicam verſari circa ſubſtantiam quæ habet in ſe principiũ motus & quietis? quare hinc liceret concludere ſubiectum Phyſicæ eſſe ſubſtantiam mobilem. Cur item non repetunt memoria, quæ ſcripta ſunt ab Auerroe in 12. Metaphy. & in principio Phyſicæ? etenim illic ait ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe corpus mobile, hic autem, eſſe res ſenſibiles prout ſunt tranſmutabiles? cum igitur tam variæ locuti fuerint de ſubiecto Phyſicæ, non ſunt eorum verba argumenti loco trahenda, ad unam aliquam certam opinionem aſſerendam & aſtruendam.

Exponuntur aliæ opiniones de ſubiecto Phyſicæ.

CAP. II.

Opinio Scotiſtarũ eſſe ſubſtãtiam naturalem.

SCotiſtæ arbitrantur ſubiectum Philoſophiæ naturalis eſſe ſubſtantiam naturalem, idque probant ad hunc modum. Primùm, quoniam Ariſtot. id apertè ſignificat in 6. Metaphy. textu 1. his verbis quæ paulò ante commemorauimus. Deinde, ſi ſubiectum Phyſicæ nõ eſt ſubſtantia naturalis, aut igitur erit ens mobile aut corpus mobile: ſed neutrũ poteſt eſſe: Minorẽ ita probãt, nõ poteſt eſſe ſubiectũ ens mobile, duas ob cauſſas, tum qa ſic Phyſica ſubalternaret Metaphyſicæ, qđ ipſi cõfirmant ſimiliter, vt Egidius cuius rationes ſuperiùs expoſui, tum etiã quia mobile, cum ſignificet motum, ſeu mobilitatem quæ eſt paſſio quædam phyſica, non poteſt eſſe ratio formalis ſubiecti: nam paſſio vna cum ſubiecto facit ens per accidens, & poſterior eſt ſubiecto; ita vt citra paſſionem ſubiectum poſſit perfectè cognoſci ſecundum quidditatem ſuã, & poteſt paſſio demonſtrari de ſubiecto ſuo, ſicut mobile de ente naturali demonſtrari poteſt, hoc modo; Omne ens quod habet in ſe principium motus & quietis, eſt mobile; ſed omne ens naturale eſt tale, ergo eſt mobile: Hæc autem omnia repugnant rationi formali alicuius ſubiecti. Præterea, quòd non poſſit eſſe ſubiectum Phyſicæ corpus mobile, ſic oſtendunt; nam Angeli ſunt mobiles

motu

motu phyſico, quæ tñ non ſunt corpora; Angelos autem moueri poſſe ex vno loco ad alium, tametſi latuit Ariſtotelem, tamen nos, qui Chriſtianæ doctrinæ præceptis imbuti ſumus, ex ſacris litteris certum, atque perſpectum habemus. Hæc illi.

Refellitur ſecunda opinio.

Sed tres ob cauſſas non probatur nobis hæc ſententia. Primò, quia ſicut ſupra docebamus, mobile non bene coniungi cum ente, quia multo latiùs patet ens, quàm mobile; ſic nunc contra iſtos dici poteſt, mobile non bene ac propriè congruere cum ſubſtantia, ſiquidem non omnis ſubſtantia eſt mobilis motu phyſico. Deinde, falsò exiſtimant, eos qui ponunt ſubiectum Phyſicæ corpus aut ens mobile, vſurpare ipſum mobile, pro paſſione aliqua phyſica, ac non potius per id vocabulũ ſignificare velle idem, quod ipſi vocant naturale, hoc eſt, id quod habet in ſe principium motus & quietis: non ſecus atque cum dicimus, animal rationale eſſe definitionem hominis, non ſumimus rationale, pro quadam poteſtate ratiocinandi, quæ eſt qualitas accidentalis; ſed eo vocabulo innuimus atque denotamus propriũ gradũ & differẽtiã eſſentialẽ hominis. Poſtremò, falſum eſt Angelos eſſe mobiles motu phyſico:

Angelos moueri ſecundum locum, non phyſicè nec modo phyſico, probatur multis argumẽtis.

etenim motus Angeli, vel potentia paſſiua eius ad motum, non poteſt a Phyſico, non dico ſcientificè comprehendi, ſed ne coniectura quidem aut ſuſpicione aliqua percipi. Præterea, ſi Angelus mouetur phyſicè, ergo vel ab alio vel a ſe; ſed non ab alio, vt clarum eſt, nec a ſe, quia haberet duas partes, quarum vna moueret, altera moueretur; niſi forte dicant ſecũdum idem mouere, & moueri, quod ſimpliciter abſurdum eſt. Deinde, ſi Angelus mouetur phyſicè, ergo habet in ſe principium motus, ſed quæ ſunt huiuſmodi, per ſe ac ſimpliciter pertinent ad ſcientiã naturalem; hanc enim regulam reliquit nobis Ariſtot. 2. Phyſ. text. 71. ad dignoſcendas eas res quæ cadunt ſub ſcientiam Phyſicam; ab his quæ non pertinent ad ipſam, quæcunque inquit, mouent & mouentur, quoniam habent in ſe principium motus, quod eſt natura, ſunt verè phyſica, & propriè pertinent ad ſcientiam naturalem. Neceſſe igitur

A eſt Scotiſtas conſiteri Phyſici eſſe, agere de Angelis ſimpliciter, & vt vocant, quidditatiuè. Ad hæc, ſi Angelus phyſicè non eſt in loco, nec poteſt moueri phyſicè ſecundum locum, ſed non eſt phyſicè in loco; nam quod ſic eſt in loco; coæquatur ei, & ab eo continetur, & alias proprietates habet, quas de loco phyſico tradit Ariſtot. in 4. lib. Phyſico. Adde, quòd cum Angelus ſit ſubſtantia immaterialis & incorporea, nullam habet proportionem ad locum phyſicum nec ad motum. His accedit quod Ariſtoteles in 6. lib. Phyſ. probat, omne mobile phyB ſicum eſſe diuiſibile, & habere partes quantitatiuas; & alio loco confirmat cunctã quæ mutantur phyſicè, habere materiam, & nullum indiuiſibile poſſe moueri phyſicè ſecundum locum. aliud igitur eſt Angelos moueri ex vno loco ad aliũ: quod neque nos neque vllus Theologus negabit, & aliud eſt Angelos moueri ſecundum locum phyſicè eo nimirùm modo quo mouentur mobilia phyſica, quod plærique omnes Theologi inficiantur.

Tertia opinio quòd ſit res ſenſibilis, refellitur.

Quidam recentiorum Philoſophorũ, faciunt materiam Phyſicæ, ſubſtantiam C ſenſibilem, moti verbis Auerrois, quæ ſcripta ſunt ab eo in prologo Phyſico, vbi ait ſubiectum huius artis non eſſe aliud quàm res ſenſibiles; Sed hi ſi volunt ſubſtantiam ſenſibilem, quatenus eſt ſenſibilis eſſe materiam Phyſicæ, dupliciter errant; primùm quia ex eo heret, vt libri de Anima continerent vniuerſam Phyſiologiam; nam ſi bona eſt ratiocinatio Ariſt. qua ipſe vtitur in 1. de Partibus animalium cap. 1. ad oſtendendum ſcientiam animæ intellectiuę non pertinere ad Phyſicam, quæ ſic habet. ſi Phyſicus ageret de D intellectu, ſimiliter etiam deberet agere de omni intelligibili; ergo pari ratione liceret nobis in præſentia ſic argumentari: in libris de Anima agitur de ſenſu; ergo ibidem debet tractari de omni ſenſibili quã ſenſibile eſt, ſed eſſe ſenſibile ſecundum illos eſt ratio formalis ſubiecti Phyſicæ, ergo libri de Anima continent vniuerſam materiam Phyſicæ; ac proinde totam ſcientiam naturalem. Deinde, ſi eſſe ſenſibile, eſt ratio cur aliquid ſubijciatur ſcientiæ naturali, ergo cui talis ratio per ſe conueniet, id per ſe ac ſimpli-

citer tractabitur in Phyſica, cui verò cõpetet ſm quid atq; per accidẽs, id quoq; per accidẽs & ſecundum quid pertinebit ad Phyſicã; ſed eſſe ſenſibile, per ſe cõuenit accidẽtibus, per accidens autẽ ſubſtãtiæ (vt clarum eſt ex his quæ traduntur in 2. lib. de Anima textu. 65.) Phyſicus igitur per ſe aget de accidentibus, per accidens autem de ſubſtantia, quod perſpicuè falſum eſt. Adde, quòd ſubiectum Phyſicæ, oportet eſſe quidpiam abſolutum, cuius ratio formalis non poteſt eſſe, vt vocant reſpectiua, ſed eſſe ſenſibile habet in ſe reſpectũ & relationem ad aliud, ergo non poteſt eſſe propria ratio ſubiecti Phyſicæ. Neque verò debuit eos mouere auctoritas Auerrois, quippe qui nõ tam ſubtiliter de re ipſa loquẽs variè deſcripſit materiam Phyſicæ, vt ſuprà diximus.

Quarta opinio, ſubiectũ eſſe, res generabiles & corruptibiles.

Non deſunt etiam qui putent ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſſe res generabiles & corruptibiles; quam opinionem corroborant his duobus argumẽtis Primum eſt hoc Ariſt. in octo libris Phyſicis tradit principia & affectiones cõmunes omnium rerum naturalium; ſed non exponit niſi principia & affectiones rerũ corruptibilium; ergo in Phyſica tantùm agitur de rebus corruptibilibus: Maiorẽ ita probant, Ariſt. initio Phyſicæ proponit ſe velle tractare de principijs maximè vniuerſalibus, idemque præcipit tum ibi, tum in primo de Partibus animaliũ c. 1. priùs explicãda eſſe quæ ſunt communia q̃ quæ ſunt propria, & quæ ſunt magis vniuerſalia quàm quæ minùs. Deinde, ſi in octo libris Phyſicis non tractãtur principia cõmunia omniũ rerum naturaliũ, ergo aut traduntur alibi, aut nuſquam; mãca igitur & imperfecta eſſet doctrina Ari. alibi verò nec Ariſt. egit, nec potuit agere ſine uitio: Etenim doctrina talium rerum poni ac explicari debuit in veſtibulo Philoſophiæ naturalis. Minorem autem cõfirmant hoc modo. Ariſtot. in 1. Phyſicorum agit de materia, forma & priuatione; quæ tria propriè non inſunt niſi in rebus corruptibilibus; nam quibus rebus priuatio accidit, in eas neceſſario aliquãdo cadit interitus. Præterea, hoc apertiſſimè declarat Ariſt. in 1. Phyſic. text. 68. vbi quaſi faciens epilogum eorum quæ antè docuerat; ait ſe dixiſſe de principijs

A eorũ quæ generantur & corrumpuntur. Poſtea, in 2. Phy. definit naturã eſſe principiũ motus & quietis; quam definitionem perſpicuum eſt non conuenire niſi in naturam corruptibilem, cæleſtis enim natura ſempiterno & irrequieto motu cietur. Ad hæc; motus eſt actus entis in potentia, & circumſcribitur duobus terminis, quorum vnus dicitur terminus à quo, alter ad quem, quod de motu cęli verè dici non poteſt. Ad extremum, eſſe in loco & in tempore, tantummodo competit in res corruptibiles, ergo &c.

B Alterum verò argumentum quo hanc opinionem communiunt eſt hoc; Tota Phyſiologia occupatur & conſumitur in explicandis rebus corruptibilibus, exceptis modò duobus libris de Cęlo, in quibus tamen non agitur de cælo per ſe, nec vt eſt ſpecies ſubiecti Phyſicæ, ſed quatenus eſt principium mouẽs ac efficiens rerum corruptibilium. quod ita eſſe ex eo perſpicuum eſt, quia eiuſdem eſt tractare de forma atq; de materia alicuius rei, vt docet Ariſtot. in 2. Phy. a 21 ad 26. quare ſi Phyſicus ageret de materia cæli, eundẽ

C quoq; oporteret diſſerere de forma eius quæ eſt intelligentia, quod palam eſt & ab Ariſt. doctrina, & à veritate plurimùm abhorrere. Non igitur Phyſicus conſiderat cælum niſi prout eſt cauſſa mouens & efficiens rerum ſublunarium.

Refutatur 4. opinio.

Horum ſentẽtia licet in ſpeciem probabilis ſit, tamen ſi bene perpendatur, falſa eſt. Primùm, quoniam Ariſt. 3. de Cælo tex. 1. in 8. Metaph. tex. 12. & in 12. Metaph. tex. 5. & in primo de partibus animalium cap. 5. numerat cęlum inter ſubſtantias naturales, & vult ſcientiam eius,

D phyſicam eſſe: Vnde, cùm in 12. Metaph. tex. 5. tripartitò diuiſiſſet ſubſtantiam, in mobilem & immobilem, rurſus mobilẽ in ſempiternam & corruptibilem, inquit ſubſtantiam mobilem, ſiue fuerit æterna ſiue corruptibilis, pertinere ad Philoſophum naturalem, immobilem autem minimè. At ſi cęlum tantummodo pertinet ap Phyſicum, vt eſt principium mouens & efficiens, cur Ariſt. cælum refert ad ſcientiam naturalem, intelligentias autem minimè, cùm ſint etiam ipſæ cauſæ mouentes, efficientesq; rerum naturaliũ?

ralium? Deinde, in 2. phyſic. tex. 71. Ariſt. ait quæcunque mota mouent, ſiue corruptibilia ſint ſiue incorruptibilia, eſſe Phyſica & ſpectare ad negocium Phyſicum, ſed cælum mouet & mouetur, ergo &c. Amplius, Ariſto. in lib. de Cęlo, non tantùm agit de cælo, vt eſt principium harũ rerum inferiorum, ſed abſolute, & vt loquuntur nunc Philoſophi, quidditatiuè: demõſtrat enim naturam cæli diuerſam eſſe a naturis elementorum, eamque ingenerabilem atq; incorruptibilem; nec vſquam indicat quidditatiuam cognitionem cæli requirendam eſſe ex alia ſcientia. Præterea, cęlum habet naturam quæ eſt principium motus ut docet Ariſto, 1. lib de cælo, tex. 5. propria item operatio eius, quæ eſt motus circularis, eſt plane Phyſica, ergo cælum erit corpus Phyſicum. Poſtremò, ſi perfecta cognitio cæli non traditur a Phyſico, a quo igitur petenda eſt? Nunquid a Mathematico? Atqui Aſtronomus, qui vnus de cunctis Mathematicis ſolùm verba facit de cælo, nõ perſcrutatur ſubſtantiam eius, ut egregiè oſtendit Simplicius in 2, Phyſi. ſuper tex. 18. Num a Metaphyſico? Sed neq; Ariſ. talem ſcientiam dedit in ſua Metaphyſica, nec ibi profitetur aut ſignificat eiuſmodi doctrinam eſſe Metaphyſicam.

Cæterùm diſſoluamus rationes ipſorum: Ad primam reſpondeo, in 1. lib. Phyſicorum ſolùm tradi principia rerum generabilium, in lib. autem de Cęlo declarari principia cæli; cauſa autem, cur non primùm dederit principia communia vtriſque rebus corruptibilibus nimirum, & cælis duplex afferri poteſt, una eſt quoniam corpus naturale analogicè dicitur de cælo & rebus ſublunaribus non autẽ vniuocè, ſaltem loquendo Phyſicè; analogum autẽ, ſeu (vt cum Ariſtotele loquar) id quod dicitur ab uno ad unum, non ſignificat naturam aliqua diuerſam ab analogatis, ſed proxime ſignificat omnia analogata. unum tamen eorum principaliter alia verò prout ſunt aliquo mõ affecta ad illud & habent ordinẽ ſeu proportionẽ quandã ad ipſum: Ex quo fit, vt bene declarato principali analogato, facilis ſit cognitio & reliquorum analogatorum, & ipſius analogi quod eſt commune omnibus. Quamobrem vſuuenit, ut Ariſtoteles & alij Philoſophi, interdum poſthabito communi analogo, præcipuè commorentur in explicando principali analogato: Vnde Ariſ. in libris Metaphyſicis pauca ſcripſit de accidente, de ente verò, paucissima, ſed omnem operam ſuam contulit ad docendam, explanandamque ſubſtantiam quæ eſt principale analogatum entis. Altera cauſſa eſt, quoniam pauciſſima ſunt communia cælo & rebus corruptibilibus; quanto enim internallo diſtãt inter ſe, materia, forma, motus, locus, denique menſura durationis corporum cæleſtium, atq; corruptibilium? Quamobrem quoniam ea quæ videntur eſſe communia, perpauca ſunt, eaque perobſcura & perdifficilia cognitu, niſi antè perſpecta habeamus naturam vtriuſque corporis, ideo ſatius fuit quæ propria ſunt utriuſque corporis, ſeorſim & diſtinctis operibus edocere; quemadmodum videmus factum fuiſſe ab Ariſt. Exorſus autẽ fuit ſcientiam naturalem a doctrina rerũ corruptibilium, quoniam hæc facilior eſt ad perdiſcendum, multumque adiumenti præbet ad perueſtigandam & cognoſcendam naturam cæli. Ad ſecundam rationem, dicendum eſt ipſos falsò exiſtimare intelligentiam eſſe ueram formam cæli, cùm ſit tantùm forma (vt aiunt) aſſiſtens, non autem dans eſſe cælo; quod luculenter confirmarem, niſi hoc alienum videretur inſtituto noſtro (pertinet enim talis diſceptatio ad lib. de Cælo) & hac de re infra lib. 7. huius operis, nonnihil attingemus. Verùm quia ſatis ſuperq; alienas opiniones refutauimus, reſtat ut ſententiam noſtram deinceps exponamus.

Solutio rationũ quartæ opinionis.

Pulchra doctrina de analogo, ſeu eo quod dicitur ens ab uno ad unũ.

Ponitur

Ponitur quinta opinio, ſubiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale, quæ magis probatur.

CAP. III.

Mihi quidem probatur maximè, & ad ueritatis ſimilitudinem videtur eſſe propenſior opinio Auicénę, Linconienſis, Alberti, Egidij, & aliorum grauium atq; præſtantium Philoſophorum, qui exiſtimant ſubiectum Philoſophiæ naturalis, eſſe corpus mobile ſeu naturale: Sed vt probabilitas huius opinionis cunctis perſpecta explorataq; ſit, quædam antè declaranda ſunt, Primum igitur ſciendum eſt, triplex eſſe corpus, vnum Phyſicum, alterum Mathematicū, tertium autem Metaphyſicum: etenim trina dimenſio, quæ continet longitudinem, latitudinem & craſſitiē, & propter quam aliquid eſt atq; nominatur corpus, tribus modis conſiderari poteſt, uel præciſe & ſeorſim ab omni materia, & ſic facit corpus Mathematicum: vel vt ineſt in ſubſtantia compoſita ante motum, & qualitates ſenſibiles, atque hoc modo conſtituit corpus Metaphyſicum; nam ſi Metaphyſicus ſpeculatur decē categorias, neceſſe eſt eum quoque agere de ſubſtantia compoſita & de quantitate; ex quo neceſſariò efficitur, vt tractet etiam de corpore: vel ut eſt affectio ſubſtātiæ mobilis & ſenſibilis, neceſſaria cùm ad ſuſcipienda ſuſtinendaque cætera accidentia, tum ad exercendos motus & actiones naturales; atque propter hmōi q̄titatē ſic affectam, appellatur corp⁹ Phyſicū; qua ſignificatione corporis, nos in præſentia utimur cum facimus ſubiectum Phyſicæ corpus mobile. Sed dicet aliquis, neque Auerr. neque Ariſtot. agnoſcere hoc noſtrum corpus Metaphyſicū; illū quidem, quia in 3. Metaphyſi. com. 17. ſcribit duplex tantummodo eſſe corpus, Phyſicum, & Mathematicum: hunc autem quoniam 3. Phyſic. text. 40. & item alijs locis innuit ſolum duo genera corporum, vnum intelligibile, hoc eſt Mathematicum, alterum ſenſibile, hoc eſt Phyſicum; Et in 2. de Anima tex. 3. ait corpora naturalia eſſe principia aliorum corporum, quod verum non eſſet ſi exiſteret aliquod corpus Metaphyſicum, hoc enim non eſſet poſterius corpore Phyſico, ſed potius eſſet natura prius. Verùm, huic dubitationi occurri poteſt ad hunc modum: non poteſt negari quin (vt antea diximus) triplex ſit & ad tres ſcientias pertinens conſideratio corporis, ſed Ariſto. & Auerr. partim quia corpus Metaphyſicū, & Phyſicum re non differunt, partim ſequuti communem modum loquendi vſitatum in ſcientijs, tantùm faciunt duplex corpus, vnum Phyſicum, alterum Mathematicum. In 2. autem lib. de Anima Ariſtot. loquitur de corporibus quæ reuera exiſtunt, & ſub ſenſus noſtros cadunt, nō quæ ſola cogitatione cohærent, cuiuſmodi eſt corpus Metaphyſicum & Mathematicum. Illorum autem corporum quę exiſtunt in natura, duo genera ſunt, vnum naturale, vt lapis & planta; alterū verò artificioſum, vt menſa, vel lectus; & quia formæ artificiales habent pro ſubiecto in quo inhærent & a quo ſuſtentātur, ipſum corpus naturale, idcirco Ariſtot. ait corpus naturale eſſe principium, videlicet tanquam materiam aliorū corporum, nimirum artificialium. Eſt quoque quarta conſideratio corporis prout eſt artificiale; nam quantitas, vt variè figuratur & determinatur per artem mechanicam, facit corpus artificiale quod prioribus tribus poſterius eſt, & uocari poteſt corpus artificioſum. Deinde, memoria repetendum eſt id quod ſupra diximus, cum diſcuteremus opinionē Scoti, illud vocabulum (mobile) non ſignificare aliquam paſſionem, nam paſſio ſubiecti, non poteſt eſſe ratio formalis ei⁹, vt ibi oſtendimus. ſignificat igitur mobile, idem prorſus atque naturale, & quod habet in ſe principium motus. Cum .n. ille gradus & ratio corporis quæ præciſè conſideratur a Phyſico, nobis occulta ſit, & careat proprio nomine; idcirco exprimitur & declaratur ex comparatione ad motum, qui eſt effectus & paſſio eius, cūctis notiſſima. Itaque apud nos idem omnino ualent hæc omnia, corpus mobile, naturale; habens in ſe principiū motus, & ſi quod aliud nomen eſt eiuſdem gene-

Triplex uel quadruplex conſideratio corporis Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica.

Dubitatio.

Solutio dubitationis.

generis. Quocirca materiam Phyſicæ
varijs nominibus deſignauit Auerroes. A
Nam in prologo Phyſicæ, ait eſſe res ſen
ſibiles prout ſunt tranſmutabiles; at in
12. Metaphyſi. com. 5. ſcribit eſſe cor-
pus mobile, & in quarto Metaphy. com.
primo, ens mobile, vt uel inde perſpi-
cuum ſit, non debere Philoſophum, ubi
res manifeſta eſt, ualde ſolicitum eſſe de
verbis; pulchrè enim illud a Platone di
ctum eſt, ſi verba vbi opus eſt contem-
neremus, prudentia eruditioneque di-
tiores eſſemus. Ac his quidem poſitis,
facilè & breuiter confirmari poteſt opi-
nio noſtra de ſubiecto Phyſicæ, hoc mo- B
do: Illud eſt ſubiectum alicuius ſcien-
tiæ, cuius quęcunque per ſe tractantur
in ſcientia, ſunt uel principia, uel paſ-
ſiones, vel ſpecies, hæc enim tria, ut eſt
in 1. Poſter. omnis ſcientia perſcrutatur
circa ſubiectum ſuum, ſed tale eſt cor-
pus mobile. ergo, &c. In promptu
eſt Minoris probatio; nam materia, for-
ma, & natura ſunt proxima principia cor
poris mobilis; Item quantitas, motus,
locus & tempus, ſunt affectiones natu-
rales, quę per ſe, ac primò conueniunt
corpori mobili; denique, cælum, ele- C
menta, mixta, inanima, ſtirpes, animan
tes, homo, ſunt ſpecies corporis mobi-
lis. Adde, quòd mobile ſeu naturale,
propriè & (vt uocant) adequatè, nec enti,
nec alii ſubiecto conuenit, præterquam
corpori. quod quia ſuprà fuſius explicui-
mus, hoc loco ſimpliciter & breuiter at-
tingimus. Maneat igitur, ſubiectum Phi-
loſophiæ naturalis eſſe corp⁹ mobile ſeu
naturale.

Demonſtratio quòd ſubiectū Phyſicæ ſit corpus mobile uel naturale.

Non quod mobile ē medium cognoſcē dī res nā tes

Ponuntur decem dubitationes.

Sed ex his quæ de ſubiecto Phyſicæ di
cta ſunt, exiſtunt nonnullæ dubitatio-
nes quas nunc enodare oportet, 1. Du- D
bitatio. Cur facimus tantùm ſubiectum
Phyſicæ corpus mobile, & non addimus
etiam, ut ita loquar, quieſcibile? cùm
natura definiatur eſſe principium motus
& quietis? 2. Cur dicimus corpus mo
bile, & non mouens, cùm mouere ſit no
bilius quàm moueri? 3. Cur non po-
nimus ſubiectum phyſicę, corpus quan
tum, vel figuratum? nam ſicut neceſ-
ſe eſt omne corpus naturale aliquo mo-
tu præditum eſſe, vt ſcribit Ariſtot. 1.
de Cælo tex. 57. ſic etiam debet eſſe af-
fectum quantitate, & figura. 4. Phy-
ſicus agit de intelligentiis, vt videre eſt
in 8. Phyſi. agit item de formis tam ſub-
ſtantialibus quàm accidentarijs, harum
autem rerum nulla eſt corpus mobile,
ergo, &c. 5. Ariſt. in 1. phyſic. tex. 11.
ait ſupponendum eſſe ea quæ natura con
ſtant, aut omnia, aut quædam moueri; er-
go his verbis innuit eſſe aliquas res natu
rales quæ non ſint mobiles, non igitur e-
rit adæquatum ſubiectum Phyſicæ, cor-
pus mobile. 6. Corpus mobile conti-
net res generabiles & corruptibiles, ſed
huiuſmodi rerum non poteſt eſſe ſcien-
tia; etenī Ariſ. ſcribit in 1. Poſt. tex. 21. &
22. res corruptibiles, neq; ſub demōſtrō-
nē neq; ſub definitionē cadere poſſe; qui-
bus duobus inſtrumentis omnis ſcientia
perfecta continetur. 7. Multa tractat
Ariſtot. in libris Philoſophiæ naturalis,
quæ non videntur attinere ad corpus mo
bile, quin etiam ei repugnare, cuiuſmodi
ſunt caſus, fortuna, infinitum & vacuum.
8. Meritò etiam dubitari poteſt, an co-
gnitio rerum naturalium quam nobis re
liquit Ariſto ſit vere ſcientia? 9. Si ſu
biectum Phyſicæ eſt corpus mobile, er-
go Phyſicus non cōſiderabit res niſi pro-
ut habent reſpectum ad motū, quare non
erit Phyſici conſiderare puras quiddita-
tes rerum naturalium; nam quidditas e-
xempli cauſſa, hominis pręciſe ſumpta,
non includit motum neq; reſpectum ad
motum, ad rationem. n. quidditatiuā eius
quod eſt ens abſolutum & ſubſtantiā, nō
poteſt vllo modo pertinere vel accidens
vel reſpectus aliquis; quòd ſi phyſicus nō
conſiderat tales quidditates, uix dici aut
fingi poteſt, a quo alio cognoſci aut de cla
rari debeant. 10. Si ſubiectum phyſicæ
eſt corpus mobile, ergo Aſtrologia & Me
dicina erunt partes Philoſophiæ natura-
lis, quoniam tractant, illa quidem de cæ-
lo, hæc autem de humano corpore, quæ
ſunt ſpecies corporis mobilis. Verùm ad
has obiectiones facile reſponderi poteſt
ad hunc modum.

Ad 1. Reſpondemus, Quia omne cor
pus naturale eſt mobile, non tamē omne
capax eſt quietis, vt in cęlo manifeſtum
eſt, & quia motus eſt veluti habitus, quies
aūt tanquā priuatio, priuatio aūt ex ha-
bitu cognoſcitur, idcirco diximus corpus
mobi-

Solutio dubitationū.

mobile eſſe ſubiectum Phyſicæ, non addentes quieſcibile. Huc accedit, quod A Ariſt. in 8. Phyſi. tex. 28. ait motū eſſe quiddam magis Phyſicum, quàm quietem, his uerbis ſcribens, [Fere autem & omnia dicere moueri, falſum quidem eſt, minus autē hoc præter methodum, poſita eſt.n. natura in naturalibus principium, ſicuti motus & quietis, tamen phyſicum magis eſt motus. [Addunt præterea quidam, motum eſſe perfectiorem quiete; quod in corporibus quidem animatis verū eſt, non autem in ſimplicibus ut ſunt elementa, quorum perfectio non eſt motus, ſed potius quies in ſuo loco naturali. Vnde B Auerr. 4. libro de Cælo ait definitiones corporum ſimplicium quæ aſſignantur per quietes, eſſe perfectiores, quoniā declarant naturalem ſtatum, & diſpoſitionem talium corporum; corpus.n. ſimplex ideo mouetur quia eſt extra ſuam naturalem diſpoſitionem, & ideo mouetur, vt motu perueniat ad ſuum locū in quo quieſcat, itaque quies eſt finis motus. Ad 2. Res aliqua non dicitur aut eſt naturalis, quia mouet naturaliter, alioquin intelligentiæ eſſent res naturales & Phyſicæ, quippe quæ cælum moueant motu C phyſico, ſed uocatur aliqua res naturalis, propterea ꝙ naturaliter mouetur; etenim natura definitur eſſe cauſa vt id in quo ineſt, moueatur & quieſcat: Vnde Ariſt. in 2. Phyſi. tex. 71. ait duplex eſſe ſe mouens Phyſicè, vnum quod etiam mouetur, alterum quod mouet & non mouetur, illud & phyſicum eſt & pertinet ad ſcientiam naturalem, hoc autem minime. Ad 3. Licet quantitas & figura ſint affectiones communes omnium rerū naturalium, tamen non ſunt ita Phyſicæ vt motus, neq, ita declarant naturam cuiuſ D que rei naturalis. Quamobrem Ariſtot. ex varietate motuum naturalium ſolet indagare varios gradus & ordines rerum naturalium. Ad 4. Phyſicus agit de intelligentiis, non abſolute, ſed ut mouēt Phyſice orbes cæleſtes, formę autem ſubſtantiales & accidentales, & ſi non ſunt corpora mobilia, tamen ſunt principia uel affectiones eius: neque enim oportet quæcunque tractantur in ſcientia eſſe ſpecies ſubiecti, ſed vel ſpecies, vel principia, vel paſſiones eius. Ad 5. Ariſt. non ſubiunxit illa verba (aut quædam) propter polos mundi, aut centrum, aut animam rationalem, aut formas ſubſtantiales, ſeu accidentales, in quibus non videtur ineſſe motus; quoniam prædictæ res non cōſtāt natura, vt ipſe ibi dicit, hoc enim proprium eſt corporū: neque illud dixit quaſi dubitaret an eſſet aliquod corpus naturale quod non eſſet mobile, id .n. apud ipſum eſt impoſſibile. Sed Ariſt pronuntiauit illa verba, quia licet omnia corpora naturalia ſint mobilia, tamen hoc apertiſſimum eſt in quibuſdam, ut in animalib⁹ & cęlo, in alijs verò ſubobſcurū eſt, vt in elemento terræ; ſatis autem erat Ariſtot. ad oſtendendum non poſſe demonſtrari motum eſſe, docere per ſe manifeſtum eſſe aliqua corpora naturalia moueri. Ad 6. Rerum corruptibilium vt ſunt corruptibiles hoc eſt ut ſunt ſingulares, nō eſt ſcientia, tamen in huiuſmodi rebus, intellectus noſter reperit prædicata quædam vniuerſalia & neceſſaria, quæ colligit & reuocat ad rationem ſcientiæ; etenim licet homo ſit corruptibilis, tamen hoc ipſum, nimirum hominem eſſe corruptibilem, eſt quidpiam incorruptibile; ſimiliter, Petrum ſedere, eſt contingens, tamen illud eſſe contingens, eſt neceſſariū, res item ſublunares ſunt mutabiles, ſed ipſas eſſe mutabiles, eſt prorſus immutabile; & quamuis res naturales non ſemper ac perpetuò contingant eodem planè modo, ſed interdum a naturali ſtatu & ordine ſuo deficiant, tamen hoc ipſum nō fugit, aut latet Phyſicum: etenim Phyſicus docet rerum caducarum atq; mortalium hoc eſſe ingenium vt licet fere ita eueniant, tamen aliquando a fine & ſcopo ſuo naturali aberrent; quod, quomodo, quando, cur, aut in quibus rebus contingat, idem Phyſicus uerè ac diligenter explanat; ita fit, ut res naturales ꝑ ſe quidem ſint commutabiles, & non neceſſariæ, tamē quod de huiuſmodi rebus phyſicus nos docet, eſt penitus neceſſarium atque immutabile. His conſentanea ſunt quæ ait D. Thom, 1. p. q. 86. ar. 3. ſcribens ſi conſiderentur rationes vniuerſales rerum ſenſibilim, omnes ſciētias eſſe de neceſſarijs, nedum Phyſicam. Ad 7. Phyſicus in docenda Philoſophia naturali (id quod etiam in alijs diſciplinis tradendis

Q. io ſit ſcientia rerū corruptibilium.

eodem

eodem modo contingit) quædam tractat per ſe, hæc autem ſunt vel principia, vel ſpecies, vel affectiones ſubiecti adæquati, alia tractat per accidens, demonſtrans ea falſa eſſe, & redarguēs eos qui de talibus reb⁹ male ſentiunt, cuius generis ſūt quę diſputantur ab Ariſt. de caſu, & fortuna, uacuo, & infinito; nonnulla etiam ſub aliena perſona vel Metaphyſici, vel Mathematici, a Phyſico pertractantur: diſputatio enim de vno, & ente aduerſus Parmenidem in 1. libro Phyſicorum, Metaphyſica eſt: quæ autem de continuo Ariſto. in lib. 6. diſſerit, non tam redolent doctrinam Phyſicam, quàm repreſentant abſtractio- B nem Mathematicam. Denique multa vel digrediendi, vel ornandi & amplificandi cauſſa intexuntur in tractandis diſciplinis quę videntur eſſe remota & aliena ꝓprio ipſarum inſtituto. Ad 8. Doctrina rerum naturalium quam nobis ſcriptam reliquit Ariſtoteles, ſi quis velit bene ſentire & proprie loqui, nō poteſt dici abſolutè & in totum ſcientia. Primùm, quia æternitas materiæ, motus, mundi, intelligentiarum, neceſſitas Dei in agendo; finita virtus eius, & id genus alia, quę ſunt C præcipua fundamenta, atque firmamenta Philoſophiæ Ariſtotelicæ, perſpicuū eſt falſa eſſe. Ex quibus principijs falſis, cū ab eo texatur & nectatur magna quędā ſeries aliarum rerum, neceſſe eſt magnā partem Phyſicæ Ariſto. non eſſe ſcientia. Deinde, eas res quę uerę ſunt, plerunq; leuiter ac molliter tractat, non eas confirmans firmis neceſſarijſq; rationibus, ſed tantùm Dialecticis ac probabilibus, ut ipſemet Ariſtoteles confiteri videtur, libro 2. de Cęlo. textu 17. & 60. cum igitur pars Phyſicæ Ariſtotelis ſit falſa, pars autem topicam tantùm & probabilem do- D ctrinam continens, non poteſt Phyſica Ariſtotelis ſimpliciter, & abſolute appellari ſcientia. Verùm, ne ingrati videamur in principem & parentem Philoſophiæ, conſtanter affirmamus, cum pręter cęteros Philoſophos, dignum eſſe laude & admiratione, eiuſque diſciplinam longè præferendam eſſe doctrinis aliorum Philoſophorum. Primùm, quia vnus Ariſt. plura ſcripſit de rebus naturalibus, quàm oēs alij Philoſophi ſimul, quorum extent opera. Deinde,

An Phyſicæ doctrina quā nobis reliquit ſcriptā Ariſ. poſſit appellari ſcientia.

quia vſus eſt meliori methodo; tum quo- A niā adhibuit genus orationis maximè accommodatum ad tractandas & docendas res philoſophicas. Ad hæc, quoniā prim⁹ fere in declarandis rebus naturalibus omnia quatuor genera cauſarum tam prima & remota, quàm proxima, patefecit, & vnamquamq; rem declarauit non ex cōibus & alienis principijs, ſed ex proprijs atq; germanis cauſſis. Poſtremò, cum tam multa, & tam varia ſcripſerit, minimè tamen omnium Philoſophorum a ueritate aberrauit: Et qui ſunt errores eius, hi nec multi ſunt, nec ita ridiculi & abſurdi, ut B aliorum Philoſophorum. Ad 9. dubitationem hoc modo reſpondendum eſt. Cùm ponitur ſubiectum Phyſicę corpus mobile, non ſic intelligendum eſt, ut putemus Phyſicum non aliter conſiderare res naturales quàm prout habent reſpectum ad motum, ſed quia omnium rerū naturalium quidditates ſunt huiuſmodi, vt ipſas neceſſariò ac per ſe conſequatur motus: & quoniam Ariſt. per motum inueſtigat eſſentiam rerum naturalium, & cùm non pręſto adſunt differentię eſſentiales, quæ profecto magna ex parte nos C latent, earū loco adhibere conſueuit proprios motus & operationes naturales, idcirco Philoſophi ſtatuerūt materiā Phyſicæ corpus mobile, ſignificantes per mobile, non reſpectum ad motum, ſed rationē & gradū eſſentialem corporis, ex quo per ſe oritur motus, & reſpectus ad mot⁹, ita vt eas omnes res comprehendat ſubiectū Phyſicæ, quę per ſe ſunt Phyſicè mobiles, atq; mutabiles. Non eſſe autē Metaphyſici perſcrutari quidditates rerum naturalium, ut quibuſdam viſum fuit, ex his quę mox dicam perſpicuum erit. Pri- D mò Ariſto. in 1. Metaphy. cap. 2. ait ſapiētem omnia noſſe, non ſingulariter, ſed vniuerſaliter: & in 11. lib. ſum. 2. cap. 2. ita ſcribit. [Philoſophia verò de particularibus quidem prout vnicuique horū aliquid accidit, non cōſiderat, circa verò ens prout ens, vnumquodq; horum ſpeculatur:] Deinde, falſum eſſet ſubiectū Metaphyſicæ eſſe ens prout ens, quod tamē pluſquam millies inculcat Ariſt. in libris Metaph. Etenim Metaphyſicus ſi cognoſceret quidditates rerū naturalium, conſideraret hominem non ſolū, vt eſt ens,

An Metaphyſicus cōſideret quidditates omnium rerū in particulari.

ſed vt eſt homo, & leonem item, idemq; contingeret in alijs rebus. Præterea, rue- A ret ea diſtinctio ſcientiarum ſpeculatiuarum, quam Ariſt. in 6. Metaphyſ. tradit & colligit ex diuerſa definiendi ratione. Ad hęc, in libris Metaphyſicis Ariſt. non explicatur ſcientia quiditatum naturalium, ſed in 7. lib. Metaphy. vniuersè tantum agitur de quiditate, nuſquam autē de quiditatibus Phyſicis, ergo hoc eſt indicio, eiuſmodi quiditatum cognitionem non eſſe Metaphyſicam. Amplius, reliquæ ſcientiæ ſuperuacaneæ eſſent, nā perfectiſſima cognitio ea eſt, qua cognoſcitur quiditas rei, vt eſt apud Ariſtot. in 3. B Metaphyſi. tex. 3. & 7. lib. tex. 4. hæc autem cognitio quiditatum omnium rerū, eſſet Metaphyſicæ, ergo &c. Quod ſi quis dicat, reliquas ſcientias ſpeculari paſſiones earum rerum, quarum Metaphyſicus cōtemplatur quiditates atq; hac ratione locum aliquem relinqui cæteris ſcientiis, hic profectò vehemēter fallitur; eiuſdem enim ſcientiæ eſt conſiderare cauſā & effectum, principium & concluſionem, medium & extrema demonſtrationis, ut ex his quæ ſcribuntur ab Ariſtot. 1. Poſt. text. 20. & 23. conſpicuum eſt, ſed quod C quid eſt, eſt cauſa paſſionū, eſt caput ſciētiæ, eſt principium atque medium demōſtrationis, ergo non poteſt cōſideratio definitionum vel quiditatum pertinere ad Metaphyſicam, & cōſideratio paſſionum quæ fluunt ex illis quiditatibus, ad alias ſcientias. Et in 2. lib. Phy. tex. 17. ait Ariſ. [Inconueniens eſſe ſi Phyſicus ſcit quid ſit ſol & luna, nullum autem accidens eorum determinat.] ſignificans his verbis, utrumq; declarandum eſſe ab eadem ſciētia. Item, hoc pacto aliæ omnes ſcientię ſubalternarentur Metaphyſicæ, quod ſu- D pra exploſum eſt: Nam principia demonſtrationum, quæ ſunt definitiones, ſupponerentur ex Metaphyſica, ſicut facit Perſpectiua reſpectu Geometriæ. Dicitur autē Metaphyſicus tractare ipſum quod quid eſt omnium rerum, non quidem ſpeciatim, ſed vniuersè, uel quia tractat ea quæ attingunt quiditates omnium rerum, vti ſunt, ens, ſubſtantia, uel accidens, actus, & potentia; vel quia docet quale eſſe debeat ipſum quod quid eſt, ex quibus rebus conſtet, quo pacto differat quod quid eſt ſubſtantiæ, a quod quid eſt accidentis, ut videre eſt apud Ariſt. in 7. lib. Metaphyſicæ, uel quia cùm ipſum quod quid eſt, ſit principium cuiuſlibet ſcientiæ particularis, ſupponitur in ea vel declaratur leuiter per inductionem, ſicut ait Ariſt. in 6. Metaphy. text. 1. Si autem neceſſe ſit contra ſophiſtas tueri & confirmare ipſum quod quid eſt, & oſtendere id bene conſtitutum eſſe, id profectò iam pertinet ad Metaphyſicam. Sed dicet aliquis Ariſto. 3. Metaphy. tex. 5. ſignificare primi Philoſophi eſſe ſpeculari de omnibus rebus etiam in particulari; nam ſubdit, illius eſſe conſiderare an Socrates, & Socrates ſedens, ſint idem an diuerſa: Sed ad hoc dicitur, ſententiam illorum verborum hanc eſſe, primum Philoſophum conſiderare illa prædicata trāſcendētia, idem & diuerſum, ita vt an Socrates, & Socrates ſedens ſint idem an diuerſa, nō poſſit cognoſci ſine doctrina Metaphyſicæ; hoc igitur quod de Socrate dicitur ab Ariſtotele, non ſimpliciter dicitur, ſed tātum exempli cauſa, nulla enim ſcientia, nedum Metaphyſica, conſiderat Socratem aut vllum aliud ſingulare.

Dubitatio.

Ad decimam dubitationem licet reſpondere ad hunc modum. Et ſi de cęlo agit Phyſicus & Aſtrologus, tamen diſſimilis eſt vtriuſque tractatio: differentiam autem Phyſicæ, & Aſtrologiæ, pulchrè tradit Geminus, cuius longam hac de re orationem refert Simplicius in 2. Phyſicorum ſuper tex. 17. multa item Auerr. ſcribit, tum in 1. Metaphy. tom. 19. tum in 2. de Cælo com. 57. Quorum verba ſuperſedeo hic adſcribere, ne lōgior ſim in re minimè neceſſaria. Equidem reor ſex differentias conſtitui poſſe. 1. differentia eſt hæc: Phyſica conſiderat ſubſtantiam cęli & aſtrorum an ſit ingenerabilis & incorruptibilis, an ſit ſimplex vel compoſita, an ſit elementaris an potius quinta quædam eſſentia; Aſtrologia autem hæc minimè conſiderat. 2. Phyſicus circa cælum perſcrutatur omnia genera cauſarum, vt an cælum habeat cauſam efficientem nec ne, an habeat materiam, an intelligentia quæ mouet ipsū, ſit anima & forma eius, quis ſit finis cæli & operationū eius, quæ res non cadunt ſub Aſtrologi cōtemplatio-

Sex differentiæ inter Phyſicam & Aſtrologiam.

tio-

ctionem. 3. Aſtrologus de accidentibus cæ
li maximè conſiderat magnitudinem, fi-
guram, & motum, quatenus in his accidē
tibus reperiuntur rationes quædam Ma-
thematicę, v. gra. ratio maioris, minoris,
æqualis, diſtantis, propinqui, proportio-
nis, ſeu proportionalitatis: Phyſicus au-
tem perueſtigans omnia cæli accidentia,
etiam ea quæ tractantur ab Aſtronomo,
longè diuerſa ratione conſiderat, nimi-
rum prout fluunt ex natura cæli, prout
congruunt illius ſubſtantiæ, prout ſunt
neceſſaria illi ad operationes Phyſicas
perficiendas, denique prout ſunt coniun
cta cum materia ſenſibili. 4. Aſtrologus
non curat quærere & ponere veras cau-
ſas & quæ conſentiant cum natura rerū,
ſed tantùm eiuſmodi per quas poſſit vni
uerſè, aptè & conſtanter rationem redde
re eorum omnium quæ apparent in cæ-
lo; quo fit vt plærumque ſtatuat ea prin
cipia, quę videntur pugnare cum natura
& recta ratione, cuiuſmodi putantur eſſe
eccentrici, epicicli, motus inæqualita-
tis & trepidationis, & alia his ſimilia. de
quibus vide quid ſētiat & ſcribat D. Tho,
par. 1. quæſt. 32. art. 1. in reſp. ad 2m.
5. Phyſicus tametſi tractat eaſdem
res atque Aſtrologus, tamen ille demon
ſtrat eas a priori, hic autem ſæpenumero
a poſteriori, v. g. Phyſicus dicet terram
eſſe rotundam, quia cum omnes partes
eius ſint ęquè graues ac proindè appetāt
æqualiter appropinquare cētro, compri
munt & conglobant ſe in figuram rotun-
dam; Aſtronomus autem dicet terram eſ
ſe rotundam, quoniam ecclypſis Lunæ
quæ fit ob interpoſitum terræ, rotūdè &
circulariter efficitur. 6. Si quando e-
uenit vt ambo reddant cauſam eiuſdem
rei, tamen Phyſicus exponet proprias &
naturales cauſas, Aſtrologus autem com
munes & Mathematicas. vt ſi quæſtio ſit
cur cælū ſit rotundū, Phyſicus dicet, quia
nec graue eſt neq; leue ſed aptū moueri
in orbem; Aſtrologus autem reſpō-
debit, quoniam cęlum omni
ex parte æqualiter diſtat
a terra, quod eſt
centrum
eius.

A *De differentia inter Medicū & Phy-*
ſicum, & an Medicina ſubal-
ternetur Phyſicę, & cu-
ius ſit ponere diſcri
men inter ſciē
tias.

CAP. IIII.

INter Medicinam autem & Phyſicam
B (nam hoc etiam in decima dubitatio-
ne tangebatur) hoc intereſt, quod
Phyſicus agit de homine vt eſt ſpēs cor-
poris naturalis, Medicus autem, vt po-
teſt curari arte Medicinę. Similiter Phy-
ſicus tractat de morbo & ſanitate, vt ſunt
affectiones naturales hominis, & ortum
habent ex principiis cauſiſq; naturalib⁹;
Medicus autem, quatenus corpus huma-
num arte Medicinę iuuari poteſt ad de-
pellendos morbos, & ſanitatem recupe-
randam atq; conſeruandam. Verùm, hoc
loco dubitari poſſet, an Medicina verè
C ſubalternetur Phyſicę. Etenim multi pu
tarunt Medicinam ſubalternari Philoſo-
phię naturali, tum quia Ariſto. videtur id
ſentire in principio libri de Senſu & ſenſi
li, ſcribens Phyſicum prima cognoſcere
principia ſanitatis & infirmitatis, & Phyſi
cum deſinere in ea quæ ſunt Medicinæ;
Medicum autem incipere ab ijs quę ſunt
de natura: tum etiam, quoniam ea tria
quæ in primo libro diximus requiri ad ef
ficiendam veram propriāq; ſubalterna-
tionem ſcientiarum, perfectè conueniunt
Medicinæ comparatione Philoſophię na
D turalis; nam corpus humanum, quod po-
nitur ſubiectum Medicinæ, continetur a
corpore naturali quod eſt ſubiectū Phyſi
cæ, & contrahitur per differentiam acci-
dentalem quæ eſt eſſe ſanabile per artē,
& prima principia Medicinæ demonſtrā-
tur & tractantur in Phyſica, vt manife-
ſtum eſt ex uerbis Ariſt. proximè citatis.
Hæc iſti. Sed cur ego hanc opinionem
non maximè probem, dicam breuiſſi-
mè. Etenim duos habitus in perfecto
medico eſſe oportet, unum, quo is cogno
ſcit præcepta Medicinæ & res ei facultati

An medicina ſubalternetur Phyſicæ, ſubtilis & docta inquiſitio.

Duos habitus eſſe oportet in perfecto medico.

ſubiectas,alterũ, quo poteſt bene & promptè operari,ſeruatis circunſtantijs ſingularibus,quæ ad bene medendum concurrunt. Hos duos habitus diſtinctos eſſe, perſpicuum fit, eo quod unus poteſt eſſe ſine altero; ſunt enim non pauci,qui ſciẽtiam Medicinæ in ſcholis didicerunt, ſed vſum eius nullum habent. Sunt etiã ecõtrario multi,qui nullam quidem Medicinæ ſcientiã habent,vſu tamen & experiẽtia,vt bene medeantur, conſequuti ſunt. Intereſt verò inter prædictos habitus. Primò quidẽ,ꝙ prior ille ſpeculando acquiritur,& ſine vllo medendi vſu ab alijs percipi põt,poſterior aũt experiendo tãtùm B & operando acquiritur. Tùm,ille verſatur circa vniuerſalia,hic autem totus occupatur in rebus ſingularibus. Deinde quãuis alter ſine altero ſit imperfectus, tamẽ ille ſine hoc,propè nihil,hic ẽt ſine illo,non parũ, vterq; autẽ ſimul quàm plurimùm valent ad medendum. vide Ariſt. 1 lib. Metaphy. cap. 1. Porrò, prior ille habitus,qui nihil aliud eſt quàm ipſa ſcientia Medicinæ, in duas partes diſtribuitur,vnam quæ continet generalia præcepta & notitias a praxi remotas, vocant Medici ſpeculatiuam; alteram, quæ iam C attingit praxim & viam atq; rationem bene operandi tradit,practicam appellant.

Medicina non ſubalternatur Phyſicæ.

His poſitis facile erit nunc oſtendere Medicinam non ſubalternari Philoſophiæ naturali. Nam poſterior ille habitus non ſubalternatur Phyſicæ, vtpote qui totus conſtet praxi, praxis autem non ſubalternatur ſpeculationi, cùm ſint res diuerſi ordinis, & differant eſſentialiter,doctrina autem ſubalternata non differat eſſentialiter a ſubalternante. Prioris autem habitus pars ea quæ eſt practica,ſecũdum rationes & cauſſas eorũ quę D tractat, pendet ex altera illa parte Medicinæ, quæ eſt ſpeculatiua; hæc uerò non ſubalternatur Phyſicę, quia tota eſt prorſus Phyſica, & eſt pars ipſius Phyſiologiæ, non ſecus atque doctrina animaliũ & plantarum. Tria enim ſunt quæ præcipuè tractat Medicina ſpeculatiua, primò quidem corpus humanum cum omnibus eius partibus, temperamentis, facultatibus & operationibus, quas res nemo neſcit eſſe phyſicas. Deinde ſanitas & morbus conſiderantur in Medicina, quæ

A ſunt affectiones phyſicę, prouenientes ex principijs phyſicis. Poſtremò, alimẽta & medicamenta, quorum facultates & actiones conſtat eſſe phyſicas; vires .n. herbarum, lapidum, omniumque medicamentorum,quibus Medici morbos pellunt & ſanitatem fouent ac roborant, phyſicæ ſunt, & ad phyſicam petinent, non ſecus ac proprietates & motus elementorum. Sed cur Medici hanc doctrinam ſibi aſciuerunt,& a phyſica ſepararunt? An quia ſi Medicina tantum cõtineret habitum illum practicum, qui eſt eius proprius, nimis tenuis & ignobilis futura erat; adiunctione autem illius doctrinæ, quę alioquin magno vſui & ornamento eſt Medicis, facultas Medicinæ locupletior, ornatior & perfectior extitit? Medicinam verò ſpeculatiuam eſſe phyſicam, illud eſt indicio, ꝙ qui inter Medicos illam norunt & tractant, eos vulgò appellant Phyſicos. itaque quidquid eſt in Medicina cognitionis ſcientificę,id totum eſt Phyſicum, executio autem illius cognitionis & applicatio ad opus,ea demum eſt quæ conſtituit habitum quendam Medicinæ diuerſum a Phyſica.

Q. 6. Cuius ſit, tradere diſcrimen inter ſcientias.

Sed quoniam de differentia,quæ eſt inter Phyſicum,Aſtrologum, & Medicum verba fecimus, volumus hic, quaſi digredientes paulũlum ab inſtituto, breuiter explicare cuius nam ſit tradere atque docere diſcrimen quod eſt inter ſcientias: Exempli cauſa, nos hoc loco declarauimus differentiã Phyſicæ, & Aſtrologiæ, quam etiã Ariſtoteles pertractauit in. 2. Phy. text. 18. põt igitur in dubiũ verti, an id fecerit Ariſ. tãquã Phyſicus; vel potius tanquam Metaphyſicus, aut Logicus. Auerrois in. 2. Phyſi. com. 16. cum dixiſſet, propoſitũ Ariſt. ibi eſſe dare diſcrimẽ inter Phyſicam & Aſtrologiam,ſubiungit hæc verba,[Et iſta perſcrutatio licet pertineat ad Logicam, tamẽ mos eſt vt illud quod eſt cõe omnibus artibus, dicatur in Logica; & illud quod eſt proprium vnicuique arti,dicatur in illa arte. Quibus verbis ſignificat hoc munus diſtinguendi ſcientias, vniuerſe quidem pertinere ad Logicam,ſpeciatim aũt ad vnãquãq; ſciẽtiã particularẽ. Qđ,quia breuiter & ſubobſcurè dictũ ẽ ab Auer. a nobis latius &

enucleatiùs declarandum eſt. Primùm igitur affirmamus, tradere diſcrimen inter duas ſcientias, non pertinere ad aliquam ſcientiam particularem, vt. v.g. tradere diſcrimen inter Phyſicam & Mathematicā doctrinā; nec pertinet ad Phyſicā nec ad Mathem. doctrinā, cuius rei cauſſa hæc eſt, quĩa is qui ponit diſcrimen inter duō, debet vtrumque cognoſcere. vt innuit Ari. 2. de Anima cap. de ſenſu communi, ergo qui ponit diſcrimen inter ſubiecta duarum ſciētiarum, debet vtrumque cognoſcere, nulla autem ſcientia particularis cognoſcit ſubiectū alterius ſciẹ, ſed tantum noſcit & explicat ſuum proprium ſubiectum; Phyſicus enim non cognoſcit niſi res phyſicas, nec poteſt ſibi vſurpare cognitionem rerum mathematicarum, quia nulla ſcientia poteſt tranſire fines ſui ſubiecti adęquati. Quocirca non poteſt Phyſicus cognoſcere aut docere diſcrimen quod eſt inter res mathematicas & res Phyſicas; ſed hoc pertinet ad facultatem communem & generalem omnibus ſcientijs: Hæc autem facultas, duplex eſt, vna Logica, altera Metaphyſica, Logica enim tradit generalem modum ſciēdi omnes res; quo fit, vt Logicus doceat differentiam ſcientiarum. Nam cum duo ſint modi ſciēdi, definitio & demonſtratio, ſcientia quæ paratur definitione, diuerſa erit ab ea quæ acquiritur demonſtratione. Deinde, cum demonſtratio ſit multiplex, ſciētiæ quoque erunt multiplices ſecundum varietatem demonſtrationum. Præterea, cum ſcientia habeat principia, ſubiectum, paſſiones, & ſpecies, diuerſæ ſcientiæ erunt quæ habebunt diuerſa vel hæc omnia, vel ſolùm aliqua. Poſtremò, cum in omni ſubiecto ſcientiæ duo reperiantur, res quæ ſcitur & modus ſciendi, diuerſæ ſcientiæ erunt, vel quæ habent vtrumque diuerſum, vel ſaltem quæ alterum; vt quamuis in eiſdem rebus verſentur, diuerſa tamen ratione eas tractent. Atque hoc modo Logica tradit diſcrimen & diſtinctionem ſcientiarum; Metaphyſica autem, quoniā agit de ente vt ens eſt, diuidit & declarat omnia genera entium, v.g. quòd aliæ res ſint tantùm ſpeculabiles, aliæ factibiles & aliẹ agibiles; rurſum aliæ ſunt omnino immateriales, aliæ penitus materiales, aliæ vero mediæ, partim ſcilicet materiales, partem immateriales. Ex qua diſtinctione rerum, naſcitur diſtinctio ſcientiarum, vt aliæ ſint ſpeculatiuæ, aliæ actiuæ; aliæ factiuæ: ſpeculatiuarum autem, alia ſit Metaphyſica, alia Phyſica & alia Mathematica doctrina. Tradere igitur diſcrimen inter ſcientias, eſt Logici & Metaphyſici; particularis autem artifex, cuiuſmodi eſt Phyſicus vel Mathematicus, non poteſt id facere quà talis eſt, niſi forte ſuſcipiat aut gerat perſonam vel Logici vel Metaphyſici; quomodo Ari. in 2. li. Phyſicorum tradit diſcrimen inter Phyſicam & Mathematicas diſciplinas. omnis igitur ſcientia particularis, quemadmodum ſupponit ſubiectum ſuum eſſe, ita quoque ſupponit diſtinctionem eius ab omnibus ſubiectis aliarum ſcientiarū: Metaphyſicus autē quamuis diſtinguat ſubiecta ſcientiarum particularium, non idcirco tamen perfectè cognoſcit ipſa; alioquin reliquæ ſcientiæ ſuperfluæ eſſent, ſed tantùm cognoſcit ipſa prout ſunt gradus & genera entis diuerſa inter ſe.

Diſtinctio ſciētiarum pertinet ad Logicam & ad Metaphyſicam.

Memorantur cauſſæ & principia, affectiones item & ſpecies corporis naturalis.

CAP. V.

QVoniam conſtitutum eſt ſubiectū Philoſophię naturalis, doctrinæ noſtræ ordo depoſcit; vt cauſſas, affectiones, & ſpecies huius ſubiecti generatim exponamus; ſic enim lector poterit formam totius operis quaſi in tabella quadam adumbratā & ante oculos ſuos expoſitam, intueri. Cauſſæ rerum naturaliū quatuor ſunt, materia, ex qua fiunt; efficiēs, a quo fiunt; finis, cuius gratia fiūt; forma, propter quam ſunt id quod ſunt. Materia duplex eſt, vna rerum ſublunarium, altera corporū cæleſtium, has enim materias inter ſe diuerſas eſſe apertè docet Ariſtot. in 8. Metaph. tex. 12. & in 12. lib. text. 10. Materia rerum ſublunarium, alia prima, quæ communis eſt earum omnium rerum quarum mutua eſt commutatio, alia ſecunda, quæ multiplex eſt; nā ele-

De varietate materię.

elemēta ſunt materia mixti, & partes ſimi
lares partiū diſſimilariū, & diſſimilares, to A
tūq; corpus organicum, eſt materia aīalis.
De varietate formæ
Forma eſt duplex, vna ſubſtantialis quæ
facit ens ſimpliciter, & hoc aliq͂d, & vbi-
que definitur ab Ariſt. [Quod quid erat
eſſe rei,] q͂m vel eſt tota quiditas rei, vel
certè principalis pars q͂ditatis: Quatuor
autem gradus ſunt formæ ſubſtantialis,
vnus eius quæ dat tantùm eſſe rei, qualis
eſt forma elementorū & mixtorū quæ ca
rent aīa; Alter, qui præterea tribuit vitā,
vt forma plantæ: Tertius, qui præter hæc,
largitur vim ſentiendi; Quartus, qui ad
hæc oīa, impertitur vim rationis & intel- B
ligētiæ; atq; hæc eſt propria forma homi-
nis, obtinēs principē locum inter formas
naturales; de qua Themiſtius in 2. lib. de
Anima ſuper tex. 32. eleganter ſcribit his
verbis, [Ab anima vegetali ad alias, ordi
ne ſubeundū eſt, vſque dū ad poſtremā &
nobiliſſimā aſcendamus, ea eſt rationalis,
quæ quamquam vltima ortu eſt, t͂n pote-
ſtate & dignitate cognoſcitur princeps; il
luc progreſſa natura mortalis, receptui
canit, nec procedit vltra.] Altera eſt for-
ma accidentalis, cuius munus triplex eſt;
primò, aptè præparare & inſtruere mate- C
riam ad accipiendam formam ſubſtan-
tialem; tum, eam conſeruare & tueri ab
his quæ vim habent vitiandi ipſam atque
corrumpendi; Poſtremò; eſſe quaſi inſtru
mentum quoddā naturale per quod ſub-
ſtantia operetur; non enim pōt ſubſtātia
quidquā agere ſine accidentibus, q̄ aper-
te indicat Ariſ. in libro de Senſu, & ſenſi-
li, vbi agit de ſapore, ſcribens hoc modo,
[Qua igitur ignis, vel quà terra, nihil na-
tum eſt agere vel pati, quà autem ineſt
contrarietas in eis, hæc omnia agunt &
De varietate efficientis.
patiuntur.] Efficiens aliud vniuerſale, D
aliud verò particulare; illud rurſus du-
plex, quoddam mouēs quidem Phyſice,
ſed non exiſtens phyſicū, hoc eſt mouens,
nō motum, veluti eſt intelligētia; quod-
dam autē, quod mouet phyſice & eſt phy
ſicū, quia mouet & mouetur; tale aūt eſt
cælum, quod ſm Peripateticos agit in
hæc inferiora per motum & lumen: Hoc
autem quod eſt agēs particulare, triplex
eſt, etenim vel ſemper eſt ſimile effectui;
quod bifariam contingit, aut enim eſt e-
iuſdem ſpeciei cum effectu, vt homo ſem
per gignitur ab homine; vel eiuſdem ge-
A neris, vt mulus procreatur ab equo vel
ſemper eſſe diſſimile ſuo effectui, huius
generis ſunt omnes animantes quæ ſo-
lum ex materia putreſcente gignuntur;
vel partim eſt ſimile, partim diſſimile ſui
effectus, quod perſpicuè cernitur tum in
alijs tum in generatione ignis, quem vi-
demus interdum effici ab igne, aliquan-
do verò etiam ab alijs cauſis, hoc eſt vel a
lumine vel a motu. Solent autē Latini
Philoſophi & Theologi cauſſas efficien-
tes in æquiuocas & vniuocas diuidere, q͂d
tamē in idē recidit. Finis duplex eſt, vnus
B generationis alter rei genitæ; quæ diſtin-
ctio peruulgata eſt apud Philoſophos, &
traditur ab Auer. 4. de Cælo com. 22. Ille
eſt forma quæ per generationem acqui-
ritur. Vnde Ariſt. in 1. de Gener. text. 55.
ſic ait, [Habitibus præſentibus, non am-
plius generatur, ſed eſt iā; formæ autem
& fines, habitus quidam ſunt.] Et in 2.
Phy. tex. 70. inquit formam & finem eſſe
idem numero. Hic autem finis rei genitæ
eſt perfecta operatio eius, de quo fine A-
riſtoteles loquitur in 2. de Cælo text. 17.
ſcribens, eorum, quorū eſt aliquod opus,
C vnumquodque eſſe gratia operis: & in 1.
libro Ethicorum, vltimum finem homi-
nis collocat in perfecta operatione virtu-
tis. Rurſus, finis alius eſt cuius gratia
alius cui, vt finis qui intenditur a Medico
eſt ſanitas, cui autem talis finis procura-
tur, eſt ægrotus: hanc diſtinctionem finis,
innuit Ariſt. 2. Phy. tex. 24. & 2. de Ani-
Refutatur 4. opinio.
ma tex. 37. Preterea, alius finis acquiritur
per motū qui eſt phyſicus, & eſt finis rerū
naturalium, hic autem in 2. Phy. text. 23.
ab Ariſt. deſcribitur his verbis; [Quorū
enim continuo motu exiſtēte, eſt aliquis
D finis ipſius motus, hic vltimū eſt, & id cu-
ius cauſſa. Alius finis eſt propter quem
res agunt, non vt ipſum producant, ſed vt
aſſimilentur ei, quomodo Deus eſt finis
omnium rerum; priorem finem Ariſt. in
3. Metaphy. text. 3. negat eſſe in rebus im
mobilibus, vti ſunt intelligentiæ vel res
Mathematicæ; poſteriorem autem finem
in 12. Metaph. 37. affirmat reperiri etiam
in rebus immobilibus velut in ipſis intel
ligentijs. Porrò, quæ agunt propter finē,
quædam extrinſecus & ab alio mouen-
tur ad ipſum, quemadmodum corpora
ſim-

ſimplicia dicuntur ab Ariſtot. tum in 8. Phyſic. text. 32. tum in 4. lib. de Cælo 25. vel a generante vel a remouente prohibens, moueri ad ſuum locum naturalem, qui eſt finis huiuſmodi corporum. Alia mouent ſe ad finem ſuum, ſed nullo modo cognoſcunt eum; eius generis ſunt viuentia, quorum finis eſt generare ſibi ſimile, vt Ariſtot. indicat in 2. libro de Anima text. 34. ad quem finem ipſamet ſua vi & poteſtate naturali ſe prouehunt atque perducunt, veluti cernere licet in plantis. Alia mouent ſe ad finem & cognoſcunt tam finem, quàm media, quę conducunt ad finem, ſed non cognoſcunt hæc (vt loquar more noſtrorum Philoſophorum) formaliter, verùm tantùm materialiter, hoc eſt cognoſcunt rem quæ eſt finis & cognoſcunt media, ſed non prout eſt finis, aut medium: hoc genere continentur omnia bruta, quæ videntur impulſu quodam naturali trahi ad expetendum finem ſuum, & quærenda media neceſſaria ad aſſequendum illum: Alia denique cognoſcunt perfectè finem ſuum, & media quæ ducunt ad ipſum, & liberè agunt ita vt in ipſis poſitum ſit agere & non agere. Hunc ſupremum gradum agentium, vnus omnium animantium tenet homo; qua etiam de cauſſa dicitur eſſe dominus ſuarum actionum. Sed de cauſſis rerum naturalium ſatis.

Quę ſint in Phyſica principia cognoſcendi & pręcipua quædam pronũciata.

Sunt in Phyſica quædam alia principia quæ in ſcholis Philoſophorum, vocari ſolent principia complexa, vel principia cognoſcendi, quæ nihil aliud ſunt, quàm ſententiæ quædam generales notiſſimæ ac tritiſſimæ, quæ crebrò vſurpantur ab Ariſtotele, & ad res phyſicas explicandas probandaſque ſepenumero adhibentur: Huius generis ſunt hæc. 1. Motum eſſe. 2. Eſſe multitudinem & diuerſitatem in rebus naturalibus. 3. Tria eſſe principia generationis rerum naturalium, materiam, formam & priuationem. 4. Quatuor eſſe genera cauſſarum materiam, formam, efficiens & finem. 5. Ex nihilo nihil fieri, ſed in omni productione phyſica, opus eſſe ſubiecto aliquo & materia. 6. Per ſe non generari materiam aut formam, ſed totum compoſitum 7. Naturam eſſe principium motus in eo in quo eſt. 8. Naturam operari alicuius gratia. 9. Naturam nihil fruſtra facere. 10. Naturam ſemper, cum poſſibile eſt, facere quod eſt melius. 11. Quæ natura fiunt; aut ſemper aut vt plurimùm ita fieri. quæ autem præter hæc accidunt, non fieri ſecundum naturam. 12. Naturam fugere infinitum & inordinatum, ſemper enim natura quærit finem, & eſt omnibus cauſſa ordinis. 13. Motum eſſe actum entis in potentia prout in potentia. 14. Quatuor eſſe ſpecies motus, generationem & corruptionem; augumentationem & decretionem; alterationem; & motum localem. 15. Omne quod mouetur, ab alio moueri. 16. Moueri à ſe, proprium eſſe animatorum. 17. Eſſe formam ſubſtantialem. 18. Formam ſubſtantialẽ, eſſe præſtantiorem materia; & mouens mobili & agens patienti. 19. Natura eligit potius vnum quàm multa & pauciora quàm plura, niſi quid obſtet. 20. Continuum eſſe diuiſibile in infinitum. 21. Contrariorum eſſe contrarias cauſſas, effectus atque proprietates. 22. Omnium natura conſtantium, eſſe certum magnitudinis & paruitatis terminũ. 23. Remiſſionem & debilitationem vnius contrarij, fieri propter admixtionem alterius contrarij. 24 Idem vt idem, ſemper aptũ eſſe facere idem. 25. Omni actui, propriã & determinatam potentiam, & omni formæ, propriam, & determinatam materiã, reſpondere. 26. Nihil pręter naturam exiſtens, aut violentum, eſſe perpetuum. 27. Actus actiuorum, in patiente & diſpoſito recipiuntur. Ex quo natum eſt illud multorum ſermone tritum pronuntiatum; Quicquid recipitur, per modũ recipientis recipitur. 28. Quod eſt in rebus naturalibus euidens ſecundum ſenſus, id non eſſe in quæſtionem vocandum, nec rationibus probandum. Hæc atque horum ſimilia, quæ ſparſa in ſcriptis Ariſtotelis reperiuntur, ſunt quaſi fundamenta & firmamenta quædam, quibus eius tota prope Philoſophia naturalis, nititur atque fulcitur, eaque paſſim occurrunt, vtpote quæ in plæriſque demonſtrationibus & probationibus phyſicis inſeruntur. Sed veniamus ad affectiones & ſpecies corporis naturalis.

Affectiones communes omnium rerũ natu-

naturalium, præſertim corruptibilium,
quatuor ſunt, Quãtitas,Locus,Tempus,
& Motus.Quantitas eſt duplex, vna ma-
gnitudo,altera numerus, etenim corpus
naturale quà eſt mobile,debet eſſe prædi
tũ magnitudine,quà verò eſt ſpecie mul-
tiplex, neceſſe eſt ipſum diuidi in multas
& varias ſpecies rerum. Magnitudini au-
tem eſt adiuncta figura; nam cùm omnis
magnitudo naturalis ſit corpus finitum;
terminus autem corporis eſt figura,neceſ
ſe eſt omne corpus naturale affectum eſ-
ſe aliqua figura; locus abſolutè quidem
debetur corpori naturali, quia eſt corpus
longum, latum,& craſſum;hic autem vel
ille locus, hoc eſt vel ſuperior, vel infe-
rior debetur ei quatenus habet grauitaté
vel leuitatem. Loco autem cognatus eſt
ſitus vel poſitura,quę ex circumſcriptio-
ne loci,& locati corporis exiſtit;cuius dif
ferentiæ ſunt,ſupra,infra,ante, retro,dex
trum,ſiniſtrum.Motus eſt præcipua affe-
ctionum naturalium, & quæ maiori ſtu-
dio,cura & diligentia tractatur à Phyſico
quàm aliæ;cuius quatuor ſunt ſpecies,ge
neratio & corruptio,accretio& decretio,
alteratio, & motus localis. Tempus non
modò eſt menſura omnium motuum na
turalium,ſed etiam metitur durationem
rerum corruptibilium.Species verò cor-
poris naturalis,ſeptem ſunt, cælum, ele-
menta, mixta imperfecta, vt nix & gran-
do, mixta perfecta quæ carent anima,vt
metalla,plantæ,bruta,homo;quanquam
mixta imperfecta (quoniam non habent
formam ſubſtantialem diuerſam ab ele-
mentis ex quibus conſtant, ſed ſunt acci-
dẽtaria quædam eorũ complexio & coag
mentatio)non debẽt tanquã ſpecies quæ
dã corporis naturalis diuerſa ab elemen
tis recenſeri. Harum autem ſpecierum
quæ ſit præſtantiſſima paucis explican-
dum eſt.

Inter ſpecies corporis naturalis, quę ſit omnium præſtantiſſima.

CAP. VI.

ARiſtoteles multis in locis haud
obſcurè docet, cælum dignitate
anteire reliquis corporibus naturalibus.
A Nam in lib.6.Ethicorum,vbi loquitur de
ſapientia, ita ſcribit,[Neque verò quid-
quàm ad rem attinet,quòd homo reliquorũ
animalium quiddam ſit quàm optimum:
ſunt enim.& alia homine multo diuinio-
ra, vt ea quæ omnibus maximè ſunt in
conſpectu,ex quibus hic mũdus coagmẽ-
tatus eſt.] Deinde in 2. Phy. text.45. &
1.de partibus animalium.cap.1.reprehẽ-
dit eos Philoſophos,qui aiebant plantas
& animalia effici a ſuis quæque cauſſis,
cælum autem & ſydera, caſu & fortuito
extitiſſe, [abſurdum, inquit, eſt cælum,
B & diuiniſſima ſenſibilium, ſubijcere te-
meritati fortunæ,] Tum, in 1. de Cælo
tex.13.inquit,[Manifeſtum eſt, eſſe aliã
ſubſtantiam præter eas quæ hic ſunt,prio
rem,ac diuiniorem his omnibus.] loqui-
tur autem de cælo.Præterea.1.lib.de Cæ-
lo tex.100.ait cælum eſſe corpus immor
tale & diuinum, ex quo & alijs corpori-
bus pendet eſſe & viuere,his quidem exa
ctius,his autem obſcurius.Amplius,in 1.
de Cælo tex.16. ſic ait. [Quapropter ex
omnibus his, aliquis ratiocinando credi-
derit, quòd eſt aliquod, præter corpora
C quæ hic & circa nos ſunt, alterum ſepa-
ratum, tanto nobiliorem habens naturã,
quanto plus diſtat ab his, quæ hic ſunt.]
Ad hæc,in. 1. de Partibus Animalium c.
5.ait, res naturales æternas, vt ſunt cæli,
tantùm præſtare alijs rebus naturalibus,
vt cognitio illarum vel minima & tenuiſ-
ſima multis partibus præſtabilior ſit, quàm
harum rerum ampliſſima & accuratiſſi-
ma ſcientia.Poſtea,in.1.lib. Meteorologi
co,inquit hunc mundum inferiorem, cõ-
tinentem atque coniunctum eſſe cœlo,
vt omnis virtus eius per motus cæleſtes
D conſeruetur & gubernetur. Hoc etiam
eſt valde conſentaneum rationi, etenim
ſubſtantia cæli eſt ſimplex, ingenerabilis
& incorruptibilis; forma à qua moue-
tur,& quæ eſt finis ipſius, eſt intelligẽtia;
motus eius eſt circularis, qui eſt primus
& nobiliſſimus omnium motuum natu-
ralium;figura eſt rotunda,quæ antecellit
cæteras ſpecies figuræ; virtus eius & effi-
cientia,eſt maximè generalis,vtpote per
quam omnia quæ ſunt infra lunam, pro-
creantur,reguntur,conſeruantur,& quo-
dam modo perpetuantur. videtur igitur

eſſe cęlum omni alio corpore naturali pręſtantius. A

Tres Dubitationes.

Sed hoc non videtur carere difficultate: quoniam Ariſt. in procemio librorum de Anima, ſignificat ſcientiam animę, dignitate antecellere reliquis diſciplinis, ergo anima vel animal, erit nobilius cælo. Deinde, videtur homo eſſe nobilior cęlo quippe cum habeat animum participem rationis immortalem & diuinum, ſimilē Dei, & parem propemodum intelligentijs, quin etiam Ariſt. in 2. Phy. tex, 24. inquit hominem eſſe finem omnium rerū, hoc modo ſcribens, [Et vtimur tanquam propter nos, omnibus quæ ſunt, ſumus. n. B quodam modo & nos finis.] Præterea, animatum eſt nobilius inanimato, ſed formica v. g. eſt animata, cęlum autem non, ergo formica eſt nobilior cælo, Verùm paruo negocio occurrere poſſumus his obiectionibus. Ad primam dubitationē reſpondemus. Cum Ariſ. ibi commendat ſcientiam animæ, tum ob certitudinem, tum ob excellētiam rerum quas tractat, non affirmat eam primam eſſe omnium diſciplinarum, ſed eſſe ponendam in primis, hoc eſt numerandam eſſe inter primas & clariſſimas ſcientias; quod profe- C cto verum eſt, nam poſt doctrinam intelligentiarum, & ſcientiam cæli, primum ac ſummum locum ſibi ſuo iure vendicat ſcientia animæ.

Quomodo cælum parti ſit nobilius homine partim uero non.

Ad 2. obiectionem reſpōderet Ariſt. cęlum poſſe conſiderari duobus modis, vel vnà cum intelligentia, hoc eſt pro toto quodam; quod exiſtit ex orbe & intelligentia, cuius motu, ac efficientia continentur omnes res ſublunares, vel præcisè & citra intelligentiam, pront eſt corpus quoddam ſimplex & naturale, & quod perpetuo mouetur in orbem; Similiter diceret Ariſt. hominem D bifariam accipi poſſe, vel vt eſt corpus quoddam naturale, habens eſſe phyſicū, & operationes phyſicas, vel ex ea parte quæ eſt immortalis intelligens, & particeps diuinitatis, His poſitis, facillime diſſolueret dubitationem propopoſitam ad hūc modū; Cęlum ſumptū priori modo, proculdubio nobilius eſt homine, poſteriori autem modo vincit quidem dignitate hominem priori modo acceptum, vincitur tamen ab eo ſi homo poſteriori modo conſideretur. Vel aliter, anima rationalis pendet a cælo ratione corporis A quod informat, & vnionis cum eo ex qua exiſtit homo, & ratione operationis, quatenus ea pendet a phantaſmate, & vſus eius poteſt impediri ob deprauationem inſtrumenti ſenſitiui, per ſe autem & ſimpliciter, ea ratione vt animus noſter eſt immaterialis, omnia intelligens, & liberū habens arbitriū, nō pendet à cęlo. Sicut igitur homo quodā modo eſt dependens a cęlo, quodam modo non; ita quodā modo eſt eo nobilior, quodam modo verò non: quamuis propter nobilitatem hominis (quam poſt reſurrectionem animo & B corpore adepturus eſt, & quia eius gratia cælos creatos eſſe in ſacra ſcriptura legimus, tum alibi, tum Deuteronomij. 4.) idcirco verius dici poteſt, hominem eſſe ſimpliciter præſtantiorem cęlo.

An homo ſit finis omnium rerū naturalium.

Ad eum autē locum qui ex 2. Phy. adductus eſt, duobus modis reſpondere poſſumus, vno modo, ſi dicamus Ariſ. ibi facere hominē finem omnium rerum, non naturalium, ſed artificialium. nam de huiuſmodi rebus ibi loquitur Ariſt. omnes enim artes comparatæ ſunt ad vſus & cōmoditates hominis prȩſertim, vt inquit Albertus, C hominis ciuilis, nā homo ſoliuagus agens vitam ſolitariam, non eget tam multis artibus, atque hoc modo prædictum locum Ariſt. interpretantur Simplicius, Auerr. & B. Thom. eſt igitur homo finis omnium rerum artificialium quin etiam hominem finem eſſe omnium rerum naturalium quæ ſunt infra lunam, Ariſtot. docet. 1. Polit. cap. 5. Altero modo, poſſumus etiam dicere hominem dici finem omnium rerum non abſolutè, ſed quodammodo, quam particulam ponit ibi Ariſtot. cęlum enim primaria intentione D eſt propter Deum & intelligētiam, quodammodo autē, hoc eſt, ſecundaria intentione, eſt pp generationem & conſeruationem harum rerum inferiorum, maximè autem hominis.

Obiectio

Sed dicet aliquis. Ariſtotelem in. 9. lib. de Hiſt. Animal. cap. 1. ita ſcribere de homine, [Quorum veſtigia morum, cum in omnibus fere inſunt, tum vel maxime in perfectioribus, & maxime in homine, hic enim natura perfectiſſima eſt, & ob eam rem habitus illi conſpectiores in ipſo continentur.] Et in 2. lib. de Partib. animaliū c. 10. [Ha-

bent,] inquit, [quædam animalia etiam bene uiuendi rationem, quale hominum A genus eſt, quippe quod aut vnum ex nobis cognitis diuinitatis particeps ſit, aut omnium maximè.] quibus verbis ſignificat hominem dignitate excellere omnes res naturales. Verùm, hoc facile ſoluitur, nam Ariſ. non loquitur de homine abſolutè, ſed facta comparatione cũ alijs animantibus mortalibus; id quod ex eius verbis liquidò cognoſcitur. Ad. 3. dubitationem dici poteſt, comparationem fieri debere in his, quæ ſunt eiuſdem generis vel ordinis. Quocirca in mortalibus, animatum nobilius eſt inanimato, B ſed animatum mortale, non eſt nobilius inanimato incorruptibili, quale eſt cælũ; quod (tum quia eſt incorruptibile, tum quia eſt cauſſa vniuerſalis omnium corruptibilium, in fieri, in eſſe, & in operari) cenſeri debet nobilius cunctis rebus corruptibilibus Quamquam D. Thom. videtur paulo aliter ſentire in. 1. par. quæſ. 70. art. 3. in reſp. ad. 2. ſcribens animal ſimpliciter eſſe nobilius cælo, propter animam: cælum autem ſecundum quid eſſe nobilius animali, tum quia forma eius in totum perficit materiam, ita vt non ſit C amplius in potentia ad aliam formam; quod non facit anima in animali, tum etiam propter motum cęleſtem, qui fit a nobiliori motore.

Solutio.

Non sēper animatum eſt nobilius inanimato.

Enumeratio partium Philoſophiæ naturalis.

CAP. VII.

Vod ſit ſubiectum Philoſophiæ naturalis, & quæ huius ſubiecti D principia, affectiones, & ſpecies, oſtenſum eſt; ſequitur, vt principes Phyſicæ partes, earumque partium inter ſe ordinem, indicemus. Ariſtot. in 3. lib. de Anima text. 38. auctor eſt ſcientiam ita ſecari & diuidi vt res diuiduntur in quibus ſcientia verſatur, ex quo fit, vt quoniam ſupra indicauimus varietatem rerum naturalium quę ſubijciuntur Phyſicæ, nunc facillimum nobis futurum ſit colligere ac explicare omnes partes Philoſophiæ naturalis. In principio operis Meteorologici Ariſtot. partim repetens quæ ante docuerat, partim ea proponēs quæ deinceps tractaturus erat, pulchrè ante oculos ponit omnes partes Philoſophiæ naturalis, earumque diſpoſitionem & ordinem. Commemorat autem ibi ſex partes Phyſicæ; Vnam de primis cauſſis naturæ & de omni motu naturali, quæ cõtinetur octo primis libris Phyſicis: Alteram, de cęlo, quam complectũtur quatuor libri de Cælo & Mundo; Tertiam, de mutua trãſmutatione elemẽtorum; & vniuerſè de generatione & corruptione, quę docetur in lib. de Generatione & corruptione: Quartam, de rebus meteorologicis, quam Ariſtoteles expoſuit tribus, vel vt alijs placet quatuor libris: Quintam, de animalibus, qua comprehendit Ariſtot. omnia quæ pertinent ad doctrinam animalium, hoc eſt libros de Hiſtoria animalium, de Partibus animalium de Anima, de Generatione animalium, & quæ vulgò nominantur Parua naturalia: Sextam, de plantis, de quibus pollicetur Ariſtot. ſe velle conſcribere aliquod opus; tum hic (tum in lib. de Senſu & ſenſili, vbi agit de ſaporibus) & in fine libelli de Longitudine & breuitate vitæ; ſed neque nunc extat aliquod opus eius de plantis, neque extabat tempore Alexandri, vt ipſe ſcribit in ſuis Commentarijs in lib. de Senſu & ſenſili, loco ſupradicto; duos autem libros de Plantis, qui nunc circunferuntur nomine Ariſtot. viri doctrinæ Ariſtotelicæ periti, exiſtimant falsò adſcribi Ariſtot. cui rei fidem faciunt, inuentio; diſpoſitio, & elocutio rerum quæ tractantur in illis libris, quippe cum nihil planè oleant lucernam Ariſtot. His ſex partibus Phyſicæ, adiungẽda eſt ſeptima de mixtis perfectis & inanimis, vti ſunt metalla, quam prætermiſit quidem Ariſtot. in hac enumeratione, ſed in fine tertij Meteorologici expreſſit, nam cum de metallis generatim quædam attigiſſet, ampliorem & diligentiorem explicationem pollicetur his verbis, [Communiter igitur dictum eſt de omnibus his; ſigillatim autem cõſiderandum eſt intendentibus circa vnũquodque genus.] Hæc igitur eſt diuiſio vniuerſæ Philoſophię naturalis, a Peripateticis memoriæ prodita.

Septem partes Phyſices

Ca-

Antonius Mirandulanus in lib. 15. de euerſione ſingularis certaminis.

Cæterùm, quoniam nonnulli ætatis noſtræ Philoſophi, præſtantes ingenio & A ſcientia Philoſophiæ Ariſtotelicæ, pugnaciſſime contendunt octo libros Phyſices (in quibus agitur de principijs & affectionibus rerum naturalium) omnino remouendos eſſe a partibus Phyſicæ, & referendos eſſe ad Metaphyſicam, initium autem Philoſophiæ naturalis ſumendum eſſe ex libris de Cælo; age hãc etiam opinionem obiter refellamus. Multa ſunt quæ huic opinioni maximè aduerſantur. Primò, titulus horum librorum, qui eſt de Phyſico auditu. Tum, quoniam Ariſtot. citans alibi hos libros, B appellat eos Phyſicos; veluti in 8. Phyſ. text. 4. Poſtea, quia omnes interpretes Ariſtotel. concordiſſimè agnoſcunt hos libros Phyſicos, & primam partem Philoſophiæ naturalis. Deinde; quòd duo primi libri ſint Phyſici, oſtendit Ariſtot. in procemio, dicens enitendum eſſe Phyſico, primùm omnium docere cauſſas & principia rerum naturalium. Quòd autem reliqui ſex libri ſint etiam Phyſici, apertè indicat Ariſtot. in principio tertij libri, ſcribens, [Quoniam Phyſica tractat de natura, quæ eſt principium C motus, motus autem eſt continuus; ac proinde poteſt infinitè diuidi, & ſine loco ac tempore eſſe nequit; ob id Phyſico diſſerendum eſſe de motu, infinito, loco, & tempore.] Ad hæc, Ariſtotel. in 1. de Partibus animal. præcipit in omnibus diſciplinis exponendis atque tractandis, primùm docenda eſſe quæ ſunt maximè communia, ſed quę declarantur in octo libris Phyſicis, ſunt maximè cõia omniũ pene rerum naturalium; ergo &c. His accedit, quòd omnis ſcientia vt eſt in 1. Poſt. tria ſpeculatur circa ſubiectum D ſuum, principia, ſpecies, & affectiones eius; quare Phyſica ſpeculari debet principia & affectiones ſui ſubiecti, quod eſt corpus naturale; huius autem corporis principia & affectiones traduntur in octo libris Phyſicis, ergo tales libri non poſſunt a Phyſica remoueri. Poſtremò, vnius ſcientiæ eſt; vt ſcribitur in 1. Poſt. 43. docere ſubiecti ſui principia, ſpecies, & affectiones, ſi Metaphyſica igitur conſiderat principia & affectiones corporis naturalis de quibus agitur in octo libris Phyſicis, eadem profectò cõſiderabit ſpecies corporis naturalis; ex quo neceſſariò efficitur, vel nullam eſſe Phyſicam, vel ſi qua eſt, certè ſuperuacaneam eſſe: cum quidquid attinet ad perfectam cognitionem rerum naturalium, id totum ſibi ſumat & arroget Metaphyſica, quare abſurdum eſt octo libros de Phyſico auditu, remouere à doctrina Phyſicæ. ommiſſa igitur hac opinione, pergamus ad alia, & de ſupradictarum partium Phyſicæ ordine diſſeramus.

De ordine quorundam partium Phyſicæ conuenit inter omnes; etenim certũ eſt octo libros Phyſicorum, primum tenere locũ, quippe cum principia & quaſi fundamenta totius Philoſophiæ naturalis, rerumque maximè communium doctrinam contineant. Vnde Auerr. in ſuo prologo Phyſico, loquens de his libris ſic ait, [Proportio iſtius libri ad ſcientiã naturalem, eſt ſicut proportio elementorum rei ad rem, quia iſte liber comprehendit res, quæ ſunt principia & radices vniuerſales illorum, de quibus vult loqui Naturalis.] Hos libros proximè ſequũtur duo libri de Cęlo; cęlum enim, quoniam eſt maximè ſimplex, perfectum, immortale, & cauſſa efficiens, regens atque conſeruans omniũ rerum ſublunarium, optimo iure ſibi vendicat primum locum inter ſpecies corporis naturalis: Tertius locus tribuendus eſt elemẽtis, quippe cum ſint corpora ſimplicia & principia omniũ rerum mixtarum. Doctrinam autem elementorum Ariſto. quidem inchoauit in extremis duobus libris de Cælo; in libris verò de Generatione, penitus abſoluit, vt inquit Alexander in principio operis Meteorologici, & Philoponus in procemio lib. de Generatione. Porrò quæcunque ſcribuntur in libris de Generatione pertinere ad ſcientiam elementorum, eoque referri ab Ariſt. ex his quæ ſubijciam, manifeſtum erit. Totũ opus quod inſcribitur de Generatione & corruptione, diuiſum eſt in tres partes: in prima agitur præcipuè de generatione & corruptione; in ſecunda quæ incipit a tex. 43. primi libri de Tactu, Actione, & Mixtione; in tertia quæ continet ſecundum librum, agitur de elementis. Ad has tres partes diſtinguendas, Ariſ. vſus eſt tribus proœ-

Principalis materia, quæ tractatur in libris de Generatione & corruptione, ſunt elementa

procemijs, vt cuiuis licet videre in principio cuiuſq; partis. His igitur partes affirmamus Ariſ. inſtituiſſe atque pertractaſſe elementorum cauſſa; ac de vltima quidẽ, hoc eſt de ſecundo lib. nemini dubium eſt. nam & Ariſt. initio eius libri proponit ſe velle agere de elementis, & principalẽ partem libri conſumit in explicatione illorum: & alibi citans hunc librum, appellat eum de elementis, vt in 2. de Anima text. 117. & in libello de Senſu & ſenſili, vbi diſſerit de ſaporibus. Secundam autẽ partem operis, etiam referri ad doctrinã elementorũ, planum facit Ariſt. in procemio eius, ſcribẽs ibi textu 43. quia de elementis ſermonem inſtituit, neceſſariò itẽ agendum eſſe de tactu, actione & mixtione. De prima verò parte, quæ eſt de generatione & corruptione, licet id maximè obſcurum eſſe videatur (propterea quòd Ariſto. ſignificat in procemio eius, ſe agere velle non tantum de generatione & corruptione elementorum, ſed vniuersè ac ſimpliciter de generatione omniũ quę natura conſtant) idem tamen ſentiendũ eſt. Etenim Ariſt. tum in procemio 2. lib. de Generatione, tum apertiſſimè in 3. li. de Cælo tex. 1. indicat ſe aggredi ad tractandum de generatione & corruptione, elementorum cauſſa; ſic enim ſcribit in 3. de Cælo, [De primo igitur elementorum dictum eſt, & quale id eſt ſecundum naturam, & quòd incorruptibile, atque ingenerabile. Reliquum eſt autẽ de duobus dicere, ſimul autem accidet de his dicentibus, & de generatione & corruptione cõſiderare; generatio enim aut omnino non eſt, aut ſolum in his eſt elementis aut in ijs quæ ex his ſunt.] Ex quo intelligitur vltimos duos libros de Cælo, & itẽ duos de Generatione facere vnum opus, quo perfecta elementorum doctrina cõtinetur. De ordine igitur harum partium Phyſicæ quas memorauimus, omnes cõſentiunt. At de quarto lib. Meteorologico, de libris de Anima, ac de Plantis, quo loco cenſeri & numerari debeant, magna controuerſia & diſſenſio eſt inter expoſitores Ariſt. de qua re quod nobis videtur maximè probabile, in præſentia breuiter explicabimus.

De Quarto libro Meteorologico.

C A P. V I I I.

EGò ſic exiſtimo, eum librum qui vulgo inſcribitur quartus Meteorologicus, nihil attinere ad doctrinã Meteorologicam, nec cum alijs tribus prioribus libris cohærere, ſed potius libris de Generatione & corruptione ſubiungendum eſſe; in quam opinionem adducor his rationibus. Primò, quia nec inſcriptio operis Meteorologici, conuenit in hunc librum, nec materia rerum meteorologicarum, quæ eſt duplex halitus, vnus calidus & humidus, alter calidus & ſiccus, vt eſt apud Ariſt. in principio primi, & fine tertij libri Meteorologici. Etenim quæ continentur hoc libro (ſiue is ſit ſeparatus ab alijs & per ſe cohærens, vt quibuſdam viſum eſt; ſiue ſit pars ſeu additamentum eius operis quod eſt de elementis) neque gignuntur in ſublimi, nec duplici ex halitu efficiuntur. Deinde, Ariſtot. in procemio Meteor. exponens vniuerſam materiam pertractandam in libris Meteorologicis, ſolùm enarrat ea quæ docentur in tribus libris. de quarto autem nullum verbum facit; mox ſubdit, [Cum autem,] inquit, [pertranſiuerimus de his, ſpeculabimur de animalibus, & plantis,] ex quo perſpicitur, inter tres libros Meteorologicos, ac eos qui ſunt de Animalibus, non eſſe interponendum hunc librũ. Præterea, inter libros tres Meteorologicos apparet magna euidenſque connexio, quam Ariſt. apertiſſimis verbis facit & declarat primis extremiſque verbis cuiuſque libri; at inter hunc librum, & priores tres Meteorologicos, nec eſt nec fit ab Ariſt. vlla connexio, nam in fine tertij libri proponit agendum eſſe de metallis, in principio autem huius libri reuocat in memoriam quę tractata fuerunt in 2. lib. de Generatione, de primis qualitatibus elementorũ, & proponit ſe velle docere nõnullas affectiones, quæ ex actione perpeſſioneq; harũ qualitatũ exiſtunt, vt vel ex hoc vno loco, clariſſimũ fit, hũc librum connexum eſſe non cum Meteorologicis, ſed cum his qui ſunt de Generatione.

Liber, qui dicitur quartus Meteororum, nõ pertinet ad doctrinã Meteorologicam, nec poſt tres li. Meteororũ locari debet, ſed poſt libros de Generatione & corruptione.

Ad hæc, cauſſa quæ mouet alios, vt hunc librum proximè ſubiungant alijs Meteorologicis, futilis eſt; ſiquidem aiũt in alijs tribus libris dictum eſſe de mixtis imperfectis, in hoc autem agi vniuersè de mixtis perfectis, quod profectò falſum eſt; nam neque hic declarantur principia mixtorum, quæ ſunt quatuor elementa, nec eorum ſpecies, quæ ſunt metalla & lapides, nec affectiones, quæ ſunt tum aliæ, tum in primis qualitates ſenſibiles; ſed in hoc libro ſcopus Ariſtotelis eſt (cùm in 2 libro de Generatione docuiſſet eſſe quatuor primas qualitates, earumq; duas eſſe actiuas, alteras verò duas paſſiuas) declarare ea quæ tam ex actione quàm paſſione talium qualitatum accidunt mixtis; ex actione enim caloris & frigoris, ꝓuenit generatio, putrefactio, cõcoctio, & inconcoctio, earumq; ſpecies, vti ſunt maturatio, cruditas, elixatio, inquinatio, aſſatio, & toſtio: Ex perpeſſione vero humoris & ſiccitatis, proficiſcuntur mollities, durities, concretio, liquefactio incraſſatio; tum præter hæc, flexibile, friabile, frangibile, & alia horum ſimilia; vt nemo ſit, licet parum acute videat, qui cernens animo principium, finem, totumque cõtextum huius libri, non animaduertat eũ diſſentaneum eſſe libris Meteorologicis; his autem qui ſunt de elementis ſeu de Generatione, plane conſequentem. His denique accedit locuplentiſſimum teſtimonium Alexandri, quem nos huius ſententiæ ducem & auctorem libenter ſequimur: is enim in præfatione ſua ſuper hunc librum ſic ait, [Liber hic qui quartus inſcribitur Meteorologicorum, Ariſ. quidem eſt, verùm ad Meteorologicum negotium non attinet, nam quæ in ipſo pertractantur, huiuſce theoriæ propria non videntur, ſed magis quantum ex his quæ in ipſo dicuntur, ratiocinari poſſumus, conſequi habet ad lib. de Generatione & corruptione: cũ.n. in ipſis pertractauerit de quatuor virtutibus tangibilibus, caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate, oſtendẽs ex combinatione harũ virtutum elementa fieri, quin etiam aliquas ipſarum actiuas eſſe, aliquas verò paſſiuas, in præſenti modò libro, quæ nã ſint ea declarat, quæ, vnaquæque dictarum virtutum facit aut patitur, & quæ ab ipſis geruntur ac fiunt.] Hæc Ale-

A xander.

Sed dicet aliquis, Hic liber inſcriptus & habitus eſt Meteorologicus, etiam ante tempora Alexandri. Eſto: ſed Alexander improbat talem inſcriptionem, nec eſt inuſitatum vel adornare libros falſis inſcriptionibus, vel eos adſcribere alienis auctoribus. Sed cur, inquies, Ariſt. nõ meminit huius libri in enumeratione quam fecit in prooemio operis Meteorologici? An quia eum comprehendit ſub opere de elementis & de Generatione? An potius quoniam cum inſtituiſſet

Solutio trium dubitationum.

B generalem diuiſionem Philoſophiæ naturalis in principales partes eius, ſicut omiſit opus de metallis, ita non eſt mirandum hunc vnum librum fuiſſe ab eo prętermiſſum. Illud verò quod nonnullos deducit ab hac ſententia, infirmum ſanè eſt. Aiunt quidam, hunc librum non poſſe coniungi cum his qui ſunt de Generat. propterea quòd Ariſt. extrema parte ipſius, ſignificat huic libro proximè ſuccedere libros de Partibus animalium, ſcribens, [Quoniam hic dictum fuit generatim de conſtitutione naturaque partium

C ſimilarium, deinceps agendum eſſe ſigillatim de vnaquaque ipſarum, tum de partibus diſſimilaribus, ad extremum de animalibus quæ conſtant ex huiuſmodi partibus.] Sed hoc argumentũ, nec obeſt nobis, ne prodeſt his qui contra ſentiunt; non enim illis verbis Ariſt. indicat connexionem ſucceſſionemque librorum, ſed potius ſeriem, atque ordinem rerum cognoſcendarum, quaſi diceret; Cum hic declaratæ fuerint nonnullæ affectiones quæ inſunt in partibus animalium, eum qui vellet totam hãc materiam ad extre-

D mum vſque proſequi, oporteret ſpeculari hæc vel alia, quæ ibi proponuntur: alioquin ſi hic liber proximè anteit libros de Partibus animalium, ergo ſubſequitur libros de Metallis & de Anima, quoniam iſti volunt libros de Anima præire eos qui ſunt de Partibus animalium: Cum autem contendunt hunc librum proximè coniungi cum alijs Meteorologicis, hinc neceſſariò cõcluditur libros de Metallis, & de Anima, priores eſſe libris Meteorologicis, quod nemo non videt falſum & abſurdum eſſe. Sed de his ſatis, ve-

niamus ad libros de Anima & de Plantis.

De ordine librorũ qui pertinẽt ad doctrinam animalium

De ordine quo libri qui pertinẽt ad
ſcientiam animaliũ, ab Ariſt. ſcripti aut
euulgati fuerit,ponã in medio,quę potuĩ
ex varijs locis eius,coniectura conſequi.
Primus locus aſſignari debet libris de
Hiſtoria animaliũ,quibus Ariſtoteles tra
didit rudẽ & adũbratã notitiã animaliũ,
quam quia non demoſtrando, ſed veluti
narrando expoſuit,appellauit hiſtoriam:
Secundus locus dandus eſt libris de Par-
tibus animalium: Tertius, libello de In-
ceſſu animalium Quartus, libris de Ani-
ma: Quintus, libro de Senſu & ſenſili;de
memoria & reminiſcentia; de ſomno &
uigilia; de ſomnijs; de diuinatione per
ſomnum;de cõmuni motu animalium:
Sextus,libris de Generatione animaliũ:
Septimus, libro de Longitudine & bre-
uitate vitæ;& de iuuentute & ſenectute,
vita & morte,ac reſpiratione,Quod libri
de Hiſtoria animalium primi omnium
locari debeant, ex eo manfeſtũ eſt, quod
mos eſt Ariſt.primũ generalẽ & craſſam
notitiam rerum,quas diligenter tractare
vult, proponere, tum ſubtilem & accu-
ratam earundem cognitionem tradere.
Deberi autem ſecundum locũ libris de
Partibus animalium,declarat epilogus il
lius operis & libri qui eſt de Motu ani-
malium,vbi Ari.repetens,quæ ab eo tra-
ctata fuerant de animalibus, ſemper me-
morat primo loco libros de Partibus ani
malium. His autem proximè ſuccedere
libellum de Inceſſu animalium indicat
Ariſtot. extremis verbis quarti libri de
Partibus animalium, ſcribens, [Quoniã
actum fuit de partibus animalium,ſequi,
vt de his quæ inceſſui animalium deſer-
uiunt diſſeratur.]Huic libello conſequẽs
eſſe opus de anima,declarant vltima ver-
ba huius libelli, quæ ſic fere habent,[De
partibus cùm alijs, tùm his quæ faciunt
ad inceſſum animalium,hoc ſe habet mo
do:ijs autem ſic determinatis,proximum
eſt de anima contemplari.]Hos libros de
Anima ſubſequitur liber de Senſu & ſen
ſili;quod oſtendit Ariſt.in principio eius,
coniunges ipſum cum libris de Anima.
Huic libro de Senſu & ſenſili adnecten-
dus eſt liber de Memoria & reminiſcen-
tia;vt videre licet ex fine libri de Senſu &
ſenſili. Porro, librum de Memoria & re-
miniſcentia,ſequũtur hi qui ſunt de Som
A no & vigilia,de Somnijs,de Diuinatione,
& de communi motu:poſt quos proxime
numerantur libri de generatione anima-
lium.id quod liquidò perſpicitur ex epi-
logo libri de Motu animalium, qui ſic ha
bet,[De partibus igitur vniuſcuiuſque
animalium,& de anima, præterea de ſen-
ſu & memoria,& ſomno,& communi mo
tu diximus,reliquum autem & de Gene-
ratione dicere. Quòd autem liber de iu-
uentute & ſenectute, de longitudine &
breuitate vitæ,de vita & morte,atque re-
ſpiratione, extremum locum teneant,
B apertè docet Ariſtot.extrema parte libri
de Longitudine & breuitate vitæ, vbi ſic
ait [Dicta eſt cauſſa de magnitudine &
breuitate vitæ, reliquum autem nobis
conſiderare de iuuentute & ſenectute,vi
ta & morte,his enim determinatis,finem
vtique habebit, quæ de animalibus me-
thodus.] ſi igitur hi libri terminant do-
ctrinam animalium, neceſſe eſt his antei-
re eos qui ſunt de Generatione anima-
lium.Hoc igitur ordine videtur Ariſ.eos
libros qui continent ſcientiam animaliũ,
aut ſcripſiſſe,aut in publicum edidiſſe.

Libros de Anima, ordine doctrinæ poſteriores eſſe, iis libris qui ſunt de Partibus animalium

C Sed quæret aliquis, An ordine doctri-
næ libri de Anima præponendi ſint his
qui ſunt de partibus animalium nec ne?
Equidem vehementer aſſentior Alexan-
dro,qui cenſet libros de Partibus anima-
lium,ordine doctrinæ prius explicandos
eſſe,quam libros de Anima: huius viri au
ream orationẽ hic adſcribemus; ſic enim
ait in primo libro ſuo de Anima cap. 2.
Ferè autem aſſecuturum ea quæ de ani-
ma tradũtur,& rationes quæ ad eius ſub-
ſtantiam pertinent,tractaturum, animad
uertere pręter cætera opus eſt id, quod
D in natura ambitioſe elaboratum eſt. Cũ
enim qualis,& quæ res ſit natura didiceri
mus, nobiſque perſuaſerimus quocunq;
opere,vel admirabili, quod intercedente
arte confectura ſit longè maiori admira-
tione digna eſſe effecta naturæ: facile fidẽ
præſtabimus ijs, quæ a nobis de animæ
ſubſtantia recenſenda ſunt; Nihil enim
magis in cauſſa eſt, vt cũ de anima diſſe-
ritur, ambiguis difficultatibus inuolua-
mur quàm quod difficillimum eſt illius
poteſtates functioneſque ijs quæ de ipſa
dicuntur conſentanea,& concordi ratio-

ne

ne coniungere; quaſi omni corporea virtute diuiniora, & maiora eſſe exiſtimentur. Quare ſi ea quę commodè & aptè de animæ ſubſtantia proferuntur, contradictionibus implicare non volumus, primo loco ipſe poſſidentis animam corporis apparatus contemplandus eſt, & internarum inuicem externarumq; partium cũ ipſo venuſtatis & pulchritudinis concentu, lex & diſpoſitio conquirenda: Simul enim hæc ipſa ſpeculati fuerimus, haud quaquam vlterius admirabile, & noſtra opinione maius eſſe videbitur, vt in corpore ſupra quàm opinari poſſumus, mirabiliter atque ambitioſè diſpoſito, aïa tot in ſe motionum principia poſſidens, contineatur.] Auerroës idem ſenſit & ſcriptum reliquit in principio Meteororum. idem quoque recta ratio ſuadet: nã ſi anima eſt actus corporis organici, ergo corpus organicum ordine generationis eſt prius quàm anima, ac proinde priùs declarari ac cognoſci debet. Deinde ſi in explicandis diſciplinis, incipiendum eſt ab his quæ ſunt magis nota & manifeſta nobis, corpus autem organicum cum cadat ſub ſenſus noſtros, eſt nobis magis conſpicuum & familiare quàm anima, cur non doctrina corporis animati & partium eius præponenda erit ſcientiæ animæ? & Ariſtot. in 1. de Partib. animal. diſputat an ſit Phyſici agere de omni anima, qua re innuit doctrinam animæ non ab eo fuiſſe præpoſitam libris de Part. animalium, ſed magis poſtpoſitam. Sed Auicenna nobis diſſentiens, vult libros de Anima priores eſſe his qui ſunt de Partibus animalium, tribuens eis ſextum locum inter partes Philoſophiæ naturalis; eo maxime argumento, quòd anima ſit perfectior corpore, & finis eius, & ſicut eſt præcipua cauſſa ipſius animalis, ita in eo cognoſcendo priorem atque potiorem eſſe debere. verùm dupliciter peccat Auicenna, primùm, quia putat in docendis rebus perpetuò tenendum eſſe ordinem naturæ ac perfectionis, cum Ariſt. clamet in 5. Metaph. text. 1. non a primo & rei principio aliquando inchoandum eſſe; ſed vnde quis faciliùs diſcat. Deinde q̃m facit ſcientiam animæ, partẽ quandã Phyſicæ diuerſam a doctrina animalium cum Ariſt. velit eſſe vnam methodũ animalium, quæ comprehendat libros de Aĩa & đ Partibus aĩalium, & alios quos ſupra enumerauimus, vt apud eum videre licet in Procemio Meteororum, & in fine libri de Lõgitudine & breuitate vitæ.

Opinio Auicennę refellitur.

Libri de Animalibus precedunt ordine doctrinę libros de plantis;

De Planti autem ita dicendum eſt, Ariſtotelem prius tractaſſe de animalibus quam de plantis: vbi enim commemorat hos libros, ſemper anteponit libros de Animalibus, his qui ſunt de Plãtis, vt poteſt cognoſci ex his quæ ſcribit ipſe in procemio Meteororum, in lib. de Senſu & ſenſili vbi loquitur de ſaporibus & in fine libri de Longitudine & breuitate vitæ; B idque Ariſtoteles non temere ſed conſultò fecit: etenim ordine doctrinæ priores ſunt libri de animalibus quàm de plantis; nam licet plantæ quã ſunt corpora magis ſimplicia, videantur eſſe natura priores animantibus, tamen horum doctrina antegredi debet, propterea quòd facilior & manifeſtior eſt, & multum præbet adiumenti ad capeſſendam ſcientiam plantarum: operationes enim animæ, partes item & inſtrumenta plantarum, deprehenduntur, cognoſcuntur & nominãtur per analogiam quandã C ad ea quæ cernuntur in animalibus, hoc autem perſpicuum fit ex verbis Theophraſti, quæ in primo de Hiſtoria plantarum ſic habent. [Nec illud latere nos decet, quid proportione intelligi debeat, ut in animalium genere, ad ea ſcilicet redigendo, quæ quàm ſimillima perfectiſſimaque continentur; ad ſummam omnium quæ in plantarum genere ſpectãtur ſimilitudo petenda ex iis eſt quæ in animalibus inſunt, quo ad fieri poſſit. Igitur hæc ita determinare libeat.] De partibus igitur Philoſophiæ naturalis, earumque D partium ordine ac diſpoſitione ita dictum ſit. nunc pauca de vtilitate ac voluptate, quę ex Phyſicæ ſtudio capitur, ſtrictim attingamus.

De vtilitate & iucunditate Philoſophię naturalis.

CAP. IX.

Vtilitates Phyloſophiæ naturalis.

ETſi Phyſica, quoniã eſt ſcientia ſpeculatiua, non propter aliud ſed per ſe, ſuiq; gratia quærẽda & expetẽda eſt,

eſt, nihilominus tamen plurimas atque maximas commoditates & ornamenta præbet omnibus diſciplinis. Primùm, vtilis eſt Metaphyſicæ: propter cognitionem primi motoris, & intellectus humani, & propter cognitionem atque contemplationem motuũ cæleſtium, quæ viam ſternit Metaphyſico ad perueſtigandam ſciẽtiam intelligentiarum. Tum Medicinæ; propter doctrinam elementorum, facultatum naturalium, ſtirpium, & corporis humani: & quia Phyſicus aperit primas cauſſas naturales ſanitatis & ægritudinis, quod qulchrè docet Ariſt. in lib. de Senſu & ſenſili, ſcribens his verbis, [Naturalis autem eſt, & de ſanitate, & infirmitate prima cognoſcere principia: nec enim ſanitatem, nec infirmitatẽ poſſibile fieri carentibus vita. Quare ferè naturalium plurimi, & medicorum, qui magis philoſophicè artem proſequuntur, illi quidẽ finiunt ad ea, quæ de Medicina, hi verò ex ijs quæ de natura, incipiunt quę de Medicina.] Poſtea, conducit diſciplinis Mathematicis; Aſtronomiæ quidem propter notitiam cæli; Perſpectiuæ, propter ſcientiã luminis, coloris, ac eorum quæ attinent ad aſpectum; Muſicæ verò, propter intelligentiam ſoni, vocis, eorumque quę ſpectant ad facultatem auditus, Deinde, Philoſophiæ morali, propter ſcientiam hominis potẽtiarum eius, affectuum & operationũ. quo circa Ariſtoteles in tractandis rebus moralibus multa ſumit ex libris Phyſicis, pręſertim ijs qui sũt de Aĩa. Deniq;, multũ ſeruit Theologię; etenim multa sũt in libro Geneſeos Eccleſiaſtę, Iob & Pſalmorũ, planè phyſica, quę ignarus Phyſicæ benè intelligere nõ poterit. ſ Theologia etiã ſcholaſtica, quãplurimas tractari quæſtiones Phyſicas, manifeſtum eſt. Poſtremò, vtilis eſt cunctis artibus, tũ quiã omnis ferè ars in id comparata eſt, vt vel imitetur naturã, vel eam adiuuet, & perficiat ea quæ natura per ſe non poteſt efficere, tum etiam quia ſubiectum & materia omnium formarum artificialium, eſt corpus naturale. Sed immẽſum eſſet, non modò dicendo amplificare, ſed enumerando percenſere Phyſicæ vtilitates, quæ latiſſimè ad omnes diſciplinas & omnes humanę vitę commoditates vſuſque permanant.

De voluptate autem, quæ eorum animos afficit qui verè pureque philoſophantur, quis pro eo, ac res eſt, dignè eloqui valeat? Ariſ. in. 1. de Part. animal. cap. 5. multis verbis egregiè declarat quantas voluptates adferat Phyſica, his qui rerũ naturalium cauſſas ſtudioſè accuratèque contemplantur; quem locum hortor omnes vt totum diligenter legant, admirabiles enim in animis legentium amores erga ſtudium cultumque Philoſophię naturalis excitabit: & in 10. lib. Ethicorũ ita ſcribit, [Vr Philoſophia mirabiles quaſdã tũ ſinceritate tũ ſtabilitate cõtinere voluptates.] Cicero etiam in 2. lib. Acad. Quæſt. cum dixiſſet res phyſicas non firma comprehendi ſcientia, ſed varijs Philoſophorum opinionibus, huc atque illuc probabiliter agitari, ſubiungit hęc, [Neque tamen iſtas quęſtiones Phyſicorum exterminandas puto: eſt enim animorũ ingeniorumq; naturale quoddam quaſi pabulum, conſideratio contemplatioque naturę; erigimur, elatiores fieri videmur, humana deſpicimus, cogitanteſque ſupera atque cœleſtia, hęc noſtra, vt exigua, & minima contemnimus; indagatio ipſa rerum, tum maximarum, tum etiam occultiſſimarum; habet oblectationem, ſi verò aliquid occurret, quod veriſimile videatur, humaniſſima completur animus voluptate.] Sed quoniam expoſita ſunt quę generatim & vniuersè pertinere videbantur ad diſciplinam Philoſophię naturalis, nunc propiùs accedentes ad ea quę in hoc opere tractare conſtituimus, pauca quędam explanabimus, quę proximè attingunt doctrinam octo lib. Phy. & primùm omnium declaranda eſt inſcriptio horum octo librorum, quę ſic habet, περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de Phyſico auditu.

Quanta voluptas ſit in ſtudio Philoſophiæ naturalis.

Decla-

Declaratur inſcriptio octo librorum Phyſicorum. quæ eſt περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de naturali auditu: & diſputatur de libris acroamaticis & exoteritis.

CAP: X.

Opinio Auerroïs.

QVid ſignificet hæc inſcriptio, & cur præcipuè attributa fuerit octo libris Phyſicis, quales item ſint libri exoterici & acroamatici, non ſatis conuenit inter omnes interpretes Ariſto. Ego primùm quidem exponam opiniones aliorum, tum etiam ſententiam meam adſcribam. Auerroes, ait poſitum fuiſſe (de naturali auditione) pro eo q̃d eſt, de naturali ſermone, ſed quia accidit ſermoni ut audiatur; per metaphoram, loco ſermonis dictum eſt de auditione. Nam plærúnque vt eſt apud Ariſt. in 3. lib. Rhetoricorum, maior quędam vis ac ſuauitas eſt in verbis tranſlatis quàm in proprijs: ac tametſi naturales ſermones non modo his
C octo libris, ſed alijs etiam omnibus explicentur, tamen his præcipuè hoc nomẽ tribuitur, quoniam ſunt quaſi ianua ad cæteros, vt quibus contineatur ueluti radix & fundamentum vniuerſæ Philoſophiæ naturalis; itaq; vt habent ſe elementa ad alia corpora, ſic ẽt huiuſmodi libri ad reliquos huius diſciplinæ. Hæc Auerroes.

Oppugnatur Auerroes.

Sed multis non probatur hæc interpretatio Auer. talem enim metaphoram, non ſolum nõ putant venuſtam & iucundam eſſe, uerùm etiam maximè duram & inſuauem; vt non ſit veriſimile Ariſt. qui ab
D omni propemodum, in doctrinis tradendis, genere tranſlationum abhorreat, earumq; uſum in ſcientijs non ſemel reprehendat, tranſlatione tam rudi & inuſitata vſum eſſe in principio & inſcriptione huius operis. Quis enim ferret eum qui ſic loqueretur, de naturali vſu, vel odoratu, vel guſtatu; ſignificare volens, de colore, odore aut ſapore? Sed expoſitionẽ Auer. non eſſe penitus abſurdam & remotam a ratione, perſpicuum erit ex his quę dicturi ſumus extremo loco.

Opinio Alberti.

Albertus Magnꝰ tractatu 1. Phyſico. cap. 4. de inſcriptione
A huius operis ita ſcribit, [Dicitur autem liber Phyſicorum, eò ꝙ ipſe in vniuerſali totum complectatur negotium Phyſicũ. Dicitur etiam de phyſico auditu, quia ibi tanguntur ea quę auditu plus quàm demonſtratione ſciuntur de Phyſicis, hoc eſt principia Phyſica vniuerſalia, ex quibus habent probari alia, propter quod aliquando intitulatur de principiis Phyſicis,] Hæc Albertus.

Refellitur Albertus.

In cuius expoſitione, non video cur dicat quæ de principijs traduntur in his libris ſciri magis auditu quam demonſtratione. An non Ariſtot.
B ea quæ pertinent ad principia, firmiſſimis atque pulcherrimis confirmat atque cõmunit rationibus? vt quòd non ſint infinita; quòd non vnum tantummodo; ꝙ inter ſe contraria; ꝙ opus ſit præter duo cõtraria, tertio quaſi ſubiecto vtrinſque; ꝙ materia ſit ingenerabilis & incorruptibilis; ꝙ natura agat propter finem. Deinde, cur præcipuè auditu ſciuntur principia, ac non etiam per alios ſenſus? Poſtea, hic titulus (de Phyſico Auditu) non tantùm pertinet ad duos primos libros, ſed etiam ad alios ſex, in quibus diſputatur
C de motu, maxime in 6. lib. in quo multa certiſſimis & exquiſitiſſimis demonſtrationibus explicantur, vt eas Proclus, ob euidentiam & neceſſitatem concludendi, quodam libello reuocarit ad formulã rationum Mathematicarum.

Opinio D. Thomæ.

D. Thomas initio ſuorum Commentariorum quid ſentiat de huiuſmodi inſcriptione, exponit his verbis, [Hic autem eſt liber Phyſicorum, qui etiam dicitur de Phyſico auditu, quia per modum doctrinæ ad audiẽtes traditus fuit.] Hæc ille. Sed meritò quiſpiam dixerit, tradi per modum do-
D ctrinæ audientibus, eſſe commune alijs libris, vt etiam in libros Logicos, Phyſicos, & Metaphyſicos cõuenire poſſit; niſi quis inſcienter contendat hos dumtaxat octo libros ab Ariſt. doceri & in ſcholis explicari ſolitos fuiſſe; qui poteſt igitur quod eſt commune omnibus, cauſſa eſſe ſingularis & propriæ inſcriptionis horum librorum? Sed neq; hanc D. Thomæ interpretationem procul eſſe a uero, ex ijs quæ infra dicemus, perſpicuum erit.

Opinio Græcorum de diuiſione li-

Alia eſt opinio Græcorum interpretũ, peruulgata illa quidẽ & probata omni-

bus

brorum Aristotelis, in acroamaticos & exotericos.

bus propè melioris notę ſcriptorib⁹, duo fuiſſe genera librorum Ariſto. vnum, A eorum quos ἐξωτερικοὺς vocẽt, quales ſunt Hiſtoricę, Poëticæ, ac Rhetoricę commẽtationes, demum ea quæ leuiter & populariter ſcripta ſunt, nec ad tenue elimata: Alterum; eorũ quos appellant ἀκροαματικοὺς latinè auſcultatorios, diligẽtioris atq; limatioris operę, quibus grauior atque ſubtilior Philoſophiæ diſciplina continetur; quos ideo putant ſic dictos eſſe, quia ſint tã difficiles ad intelligendũ, vt ſine voce operaque magiſtri vix percipi & comprehẽdi poſſint. Ex horum numero habetur hoc opus, vt ob id etjam talẽ B acceperit inſcriptionem. Hanc de ſcriptorum Ariſt. diuiſione ſententiam, plurimi & clariſſimi viri memorię prodiderunt: Galenus in fragmento de ſubſtãtijs naturalium facultatum, Plutarchus in vita Alexãdri, Cicero in 5. libro de finibus, Ammonius in Logica, Simplicius in proœmio Phyſicæ, Aulus Gellius libro 20. ca. 4. Clemens Alexandrinus in 5. lib. Stromatum, & Alexander in 1. Topicorum libro. Themiſtius (ſiue autor illius proœmij, vt ante dixi, Simplicius fuerit) hæc ſcribit, [Cum autem ſcriptorum commẽ C tationumq; ſuarum ſpecies duas haberet, unam eorum quæ exteriora nominabat, quales erant Hiſtoricæ, & Rhetoricæ meditationes, demum omnia ea, quæ minus tum curæ ac diligentiæ, tum intentionis ac ſtudij requirebant: Alteram, eorũ quæ auſcultatoria nuncupabat, in quibus Philoſophia remotior ſubtiliorq; agitabatur; ex quorum numero habetur hoc op⁹, cui titulus eſt de Phyſica auditione; in auſcultatorijs, data opera voluit obſcurus eſſe, ratus hunc in modum obiter poſſe rudiora ingenia ab huiuſmodi ſtudio D quaſi reijci deterreriq;, vtpote quibus futurum ſit perinde ac ſi neque ſcripta quidẽ unq̃ fuiſſent. Simpl. in 4. Phyſi. tex. 87. vbi Ariſ. ait Phyſico agendum eſſe de tẽpore, his verbis. [Primum bene habet dubitare de ipſo per exteras rationes, &c.] Exponens illa verba (exteras rationes.) [Externa, inquit, dicuntur quæ ſunt communia & concluduntur per probabilia, non autem demonſtratiua, nec acroamatica, hoc eſt, non ex accuratioris doctrinæ auditione deſũpta. Et in 1. de Cęlo ſuper tex. 100. vbi Ariſt. citat ἐγκύκλια φιλοσοφήματα; A Simplicius interpretaẽ exoterica, hoc eſt ſcripta popularia: Auerroes quoque eundẽ locũ interpretans, ita ſcribit; [Et intendit per extraneos, logicos; ſermones enim logicos, vocat ſermones extraneos: & philoſophiam quæ componiẽ ex iſtis, uocat philoſophiã extraneã.] Quid multa? Euſtratius, ſub finem primi libri Ethicorum, exponens illa Ariſtotelis verba. [Dicuntur ètiam de ipſa in extrarijs diſputationibus, nonnulla] in hanc ſententiam ſcribit, Ex [operibus Ariſtotelis, alia ad diſcipulos eius ſcripta ſunt, B qui ad eum audiendum ſimul conueniebant, quę ipſe in publicis ſcholis corám differebat & exponebat, alia priuatim ad aliquos extrinſecos illi argumento accõmodata qđ vnuſquiſq; requiſierat. Illa, ἀκροαματικά, hoc eſt auditoria vel auſcultatoria appellãtur. quippe quæ ad eos qui eum publicè audiebant, fuerunt conſcripta: Hęc autem ἐξωτερικά vocantur, quaſi dixeris extraria, ſiue extranea, quia vnumquodq; ex ipſis, ad priuatum aliquẽ extra publicum auditorium cõſcriptum fuit] Hęc Euſtratius. Ex cuius verbis li- C cet intelligere, diuiſionem librorum Ariſtotelis ĩ acroamaticos & exotericos, fuiſſe Euſtratio cognitã & probatam, cumque paulò aliter quàm cæteros, quales fuerint libri acroamatici, quales item exoterici, interpretari. Manifeſtum igitur eſt, diuiſionem illam ſcriptorum Ariſtotelis in acroamatica & exoterica, & vetuſtate illuſtrem, & eorum auctoritate qui eam tradiderunt, eſſe probabilem.

Quales putet Euſtratius fuiſſe libros Ariſtotelis acroamaticos & exotericos.

Opinio Ioãnis Sepuluedæ.

Vnus memoria noſtra Ioannes Sepulueda vir doctus ac diſertus, huic tam veteri & receptæ opinioni diſſentire & re- D pugnare auſus eſt: Etenim in quibuſdam ſcholijs quæ ſcripſit in libros Polyticorũ Ariſtot. a ſe conuerſos latine, lib. 3. cap. quarto, huiuſmodi partitionem librorũ Ariſto. reprobat his rationibus: Primùm, quoniam Ariſt. interdum vocat exotericos libros, omnium difficillimos, vt in extremo primo libro Ethicorum ad Nicomachum, verba faciens de partibus ſeu poteſtatibus animi, citat hoc nomine libros de Anima: & in primo lib. de Moribus ad Eudemum in quæſtione de ideis, eo nomine citat libros Metaphyſicos his

uer-

Verbis, [Sed de hac quæſt. multifariàm diſputatum eſt in exotericis ſermonibus, quique habiti ſunt de Phyloſophia.] ſignificans proculdubio nomine Philoſophiæ, Metaphyſicam, quæ per excellentiã vocari ſolet & prima Philoſophia & ſimpliciter Philoſophia; in cuius primo, 7. 13. & 14. lib. copioſe diſſeritur de ideis. Non igitur libri exoterici apud Ariſtotelem ſunt libri populariter ſcripti, cùm eo nomine, qui ſunt ſubtiliter & accuratè ſcripti, ab Ariſtotele cenſeantur. Ad hæc Diogenes Laertius in vita Ariſ. ſubtiliter commemorans libros ipſius, eorumque diuiſionem proſequens diligentiſſimè, nullam huius partitionis memoriam facit, vt ea res magno argumento ſit, illam non fuiſſe prætermittendam a Laertio, ſi Ariſtotelica fuiſſet. Preterea, ſi acroamatici libri ſunt, quicunque politiorem & ſecretiorem Philoſophiæ doctrinã continent, cur id nominis tantum aſcribitur his octo libris Phyſicorũ, ac nõ ẽt his, quos de Aia aut Metaph. Ariſ. ſcripſit accuratiſſimè? Hæc Sepulueda.

Veterum Græcorum opinio defenditur contra Sepulue dam.

Ego autem (vt meum quoque hac de re iudicium interponam) cenſeo non temere diſcedendum eſſe a ſententia tam grauium, & illuſtrium Philoſophorum, quippe quæ ſi ſpectes auctoritatem eius atque vetuſtatem, ab Ariſtot. profecta, & deinde quaſi per manus omnium Peripateticorum tradita, ad nos uſque perueniſſe videatur; præſertim cùm rationes Sepuluedæ non ſint eiuſmodi vt nos ab ea debeant abducere. Nam loca Ariſt. ex primo Ethicorum ad Nicomachum, & primo moralium ad Eudemum, vbi citans exotericos libros, videtur Sepuluedę Ariſtoteles ſignificare libros de Anima & libros Metaphyſicæ, multò ſecus interpretanda ſunt. Etenim Ariſt. (quod facile cognoſci poteſt ex ijs quæ ſcribit Laertius librorum eius pertexens catalogum) de eadem re multos ac varios libros conſcripſit, vt de Bono, de Repub. de Anima, de Ideis, nonnullos quidem pingui Minerua, & populariter accommodateque ad ſenſum captũque etiam hominum vulgarium, alios vero preſſiori & limatiori opera, quibus diligenter exponit, maxime reconditas & arcanas Phyloſophiæ ſententias, vt hac varietate ſcriptorum, omni propè hominum ge- A neri ſatisfaceret, earundem rerum tenuem quidem notitiam impertiens vulgo, perfectam autem explicationem & ſcientiam, ſuis modo reſeruans auditoribus. Primo igitur libro Ethicorum, per exotericos, non intelligit Ariſtotelis libros Philoſophicos de Anima, quos nunc habemus acutè, copioſè, doctèque ſcriptos, ſed alios magis populariter, & ruditer compoſitos, quod non obſcurè indicant verba Ariſtot. quæ ſic habent, [Inquirere exactius] (videlicet de anima) [magis operoſum eſt, quàm B conueniat rebus ſubiectis: dicuntur autem de ipſa etiam in exotericis ſermonibus ſufficienter quędam, & vtendum eſt ipſis.] Accuratam igitur cognitionem animi, negat eſſe neceſſariam Philoſopho ciuili, mediocrem verò ſatis eſſe, & peti poſſe ex libris exotericis, in quibus etiam dicuntur de anima quædam ſufficienter. Illud etiam oſtendit Ariſtotelem ſcripſiſſe de Anima non vnos libros, ſcilicet Philoſophicos, ſed etiam quoſdam exotericos, qui ſatis eſſe poſſint ciuili ad cognoſcendum de anima, quæ C ſint ipſi neceſſaria. Illa quoque uerba [ſufficienter] & [quædam] non poſſunt commode referri ad libros de Anima, qui nunc extant, in his enim non quædam tantùm ſed plurima, non ſufficienter aut ruditer, ſed copioſè ſubtiliterque diſputantur. Vel fortaſſe per ſermones exotericos de Anima, innuit dialogum eius de Animo ſcriptum ad Eudemum Cyprium familiarem ſuum, cuius meminit Cicero primo libro de Diuinatione, Plutarchus in vita Dionis, & in Conſolatoria ad Apollonium, D & Themiſtius in Paraphraſi ſuper tertium de Anima capit. 37. locus autem ex primo. ad Eudemum, peruerſè accipitur a Sepulueda, nam Ariſtoteles illis verbis [in exotericis] & [qui ſunt ſecundum Philoſophiam] non ſignificat eoſdem libros, non enim congrueret cum eo quod proxime dixerat, multifariam à ſe diſputatum eſſe de ideis, ſed indicat diuerſos libros, quoſdam exotericos & populares, alios autem Phyloſophicos. Hoc manifeſtè ſignificat Ariſ. i 13. lib. Metaph. vbi de ideis in principio libri ſcribens,

Dialogus Ariſtotelis de Anima ad Eudemum.

his quæ uniuerſaliter de natura, vt libro Phyſicorum octauo text.40. Poſtremò, in quarto de Cęlo tex,28. indicare volēs octauum lib.Phyſicorum ait, [Quemad-modum dictum eſt in primis ſermoni-bus.] Aŗ in primo de Gen.tex.14.ſermonem habens de eodem libro, inquit, [Sicut dictum eſt prius in de motu ſermoni-bus.] Duorum autem librorum, hoc eſt quinti & ſeptimi libri Phyſici, nuſquam reperio mentionem factam eſſe ab Ariſ. Ex his autem quæ memorata ſunt, quiuis facile intelligit, illam appellationem [de motu] Ariſtot. tantummodo attribuere 6.&.8.lib. Phyſic. Illam autem [Primos ſermones] communem eſſe omnium octo librorum: At eam, quæ eſt [in phyſicis] uel [in his quæ a principio] aut [circa principia] propriè dari quatuor prioribus libris Phyſic. vt non ſine tauſſa veteres Peripatetici (vt refert Simplicius in prooemio 5.& 6. lib. Phyſicorum) bipartito diuiſerint octo libros Phyſic. affirmantes in primis quinque libris, vel vt placet aliis, in quatuor, tractari de his quę pertinent ad principia rerum naturalium; in cæteris autem poſterioribus, de his quæ ſpectant ad mo- A tum. Priores autem quatuor pertinere ad doctrinam principiorũ veriſimile eſt; nam in 3.& 4.lib.agitur de infinito, loco, tempore, & vacuo, motus gratia; de motu autem propter pleniorem cognitionem naturæ, in cuius definitione poſitum fuerat eam eſſe principium motus, id quod apertè indicat Ariſt.initio tertij libri Phyſicorum. De quinto libro, vtrum prioribus quatuor, an tribus poſterioribus annumerari debeat, incertum eſt. Mihi quidem uidetur aggregari debere ad tres poſteriores, tum quia totus eſt in B explicando motu, tum etiam quia ſextus liber, incipit a deſcriptionibus eorum vocabulorum quæ declarata fuerant in quinto libro, Sed huius ſecundi libri, hic finis eſto,

FINIS SECVNDI LIBRI.

DE VIA ET ORDINE DOCTRINAE PHYSICAE

LIBER TERTIVS.

QVÆ ad generalem & rudem quandam, tum vniuerſæ Philoſophiæ, tum huius quam tractare volumus Phyſiologiæ pręcognitionem pertinebant, ea ſunt non, vt opinor, indiligenter ſuperioribus duobus libris explicata. Hoc autem, qui illos proximè ſequitur tertio libro, propoſitum nobis eſt explanare procemium Ariſtotelis, quod ponitur initio eius operis, quod inſcribitur de phyſico auditu, ſic enim nobis perſuaſimus, quemadmodum illud procemium eſt tanquam illuſtre quoddam veſtibulũ, C & magnificus quidam aditus ad ea quę illis octo libris phyſicis edocentur, ita fore, vt eius procemij diligens accurataque interpretatio, aperiat quaſi ianuam, & facilem det introitum ad ea quæ hoc operè tractanda ſuſcepimus. Quæ autẽ hoc tertio libro tractantur, vt hinc, velut intento digito lectori præmonſtrentur, hęc fere ſunt .1. quid Ariſtoteles per illa tria uocabula, principia, cauſſas, & elemẽta, ſignificare voluerit. 2. an omnes ſciẽtiæ tractent omnia quatuor genera cauſarum, & quæ ex his conſideret Metaphyſicus, D quæ Mathematicus, quæ Phyſicus. 3. an ad perfectam cuiuſlibet rei naturalis cognitionem, neceſſaria ſit omnium cauſarũ, quas ea res habet pręcognitio. 4. quid ſit notius ſecũdum nos & ſecundum naturam; & cur uia procedendi a notiorib⁹ ſecundũ nos, dicatur innata nobis 5. An idem notius ſecundum nos & ſimul ſecũdum naturam, reperiatur frequentius in Mathematicis diſciplinis quàm in ſcientia Phyſiologiæ. 6. An quæ ſunt magis vniuerſalia ſint etiam magis nota ſecundum nos. 7. quæſtio de primo cognito latè tractabitur.

B

TEXTVS PRIMVS.

Quarum ſunt principia, aut cauſſæ, aut elementa.

Agitur de ſignificatione illorum triũ uocabulorum (principium) (cauſa) & (elementum.

C

CAP. I.

QVæ ſunt in his quinq; primis textibus primi libri Phyſicorum continent procemium, non quidem omnium octo librorum, ſed prioru m tantùm duorum, in quo procemio Ariſtoteles non incipit a commendatione Philoſophię naturalis, oſtendens dignitatẽ aut vtilitatem eius, quomodo orſus eſt Metaphyſicam & ſcientiam Animæ; ſed primo textu, ait Phyſico dicendum eſſe primo loco de principijs rerũ naturalium, D tũ, quia talia principia ſunt nobis obſcura & occulta; ſecundo & tertio textu, dat rationem perueſtigandi, demouſtrandi, & pernoſcendi ea ipſa principia, Ad extremum, quoniam in principijs, alia ſunt priora, alia poſteriora, & alia magis communia, alia verò minus, præcipit 4. & 5. textu, in tractatione illorum eum ordinẽ atque methodum ſeruare, ut a primis maximeq; communibus, initium ſumatur. Verum, quid ſignificare uoluerit Ariſtot. illis tribus vocabulis. Principia cauſſæ, & Elementa, non conuenit inter eius

expo-

Opinio Eudemi & Alexandri. expoſitores Eudemus & Alexander, vt refert Simplicius, per Principium, exponũt
efficiens, quoniã definitur primum principium vnde motus per Cauſſam, finem.
quia eſt cauſſa cauſſarum, a qua pendent
cæteræ cauſſæ; & formam, quæ in idẽ numero recidit cum fine: per Elementum,
materiam, utpote ex qua cũ inſi,t, res naturales fiunt; quæ eſt definitio elementi:
Hanc interpretationem etiam D. Thom.
ſequitur. Sed contra hos dici poteſt, ſi
finis eſt prima omnium cauſſarum, & primum mouens, cur non etiam uocetur
principium, potius quàm efficiens. Præterea, Deus ſecundum Eudemum & Alexandrum, eſt principium omnium rerum
etiam cælorum & intelligentiarum, non
quidem vt efficiens ſed vt finis, ergo nomen principij magis uidetur conuenire
fini, quàm efficienti & Ariſt. 1. Metaphyſ.
cap. 2. ita ſcribit, [Deus etenim tum cauſ
ſa omnibus uidetur eſſe, tum quoddam
Opinio Porphirii. principium.] Porphyrius vult nomen
principij & cauſſæ, æquè patere ac uiciſſim reciprocari. Sed non rectè, nã punctum eſt principium lineæ, & terminus a
quo, eſt principium motus, at neutrũ proprie dici poteſt cauſſa lineæ aut motus. Licet igitur omnis cauſſa poſſit dici principium, non tamen contra, omne principiũ
Opinio Simplicii. poteſt rectè appellari cauſſa: Simplicius.
putat nomen Principij vniuersè poſitum
fuiſſe pro omnibus quatuor cauſſis, & poſtea per nomen Cauſſæ diuiſum eſſe in
cauſſas externas, efficientem & finẽ; per
nomen autem Elementi, in cauſſas internas, materiam & formam. Verùm ſi nomen cauſſæ etiã dicitur vniuersè de quatuor, cur potius uocabulum Principij generatim poſitum fuit pro omnibus quatuor, Cauſſæ uerò, tantùm pro duobus
externis? Auerroes quem Albertus hoc
Opinio Auerrois & Alberti. loco ſequutus eſt, vna re tantùm differt
ab Alexandro, q formam nõ Cauſſæ, ſed
Elementi vocabulo ſignificari vult. Sed
peccat dupliciter, primùm, quoniam hãc
ſuam expoſitionem attribuit Alexandro,
quem ex his quæ antea dicta ſunt, & referuntur a Simplicio, cõſtat aliter fuiſſe interpretatum: Deinde quia non conſtat
ſibi in explanatione illorum vocabulorum; nã duodecimo Metaphy. ſi com. 23.
inquit, Ariſt. hoc loco, per nomen Cauſſæ, ſignificaſſe communiter omnia genera
A ra cauſſarum; in ſexto autem Metaphyſi.
com. 1. vbi Ariſtot. ſimul etiam uſurpat
prædicta tria vocabula, Auerr. vult Principium dici de omnibus quatuor, Cauſſã
interdum etiã de omnibus, ſed maximè
de agente & fine, Elementum autem, nõ
niſi de cauſſis internis, hoc eſt materia &
forma; Idem denique in 5. Metaphyſi. in
com. 4. ſcribit hæc tria nomina eſſe ꝓpemodum Synonyma, ſolere tamen ita diſtingui, vt elemẽtum dicatur de internis
cauſis, potiſſimùm autẽ de materia; Principium verò maximè de cauſis externis,
B hoc eſt, efficiente & fine, latiùs tamen patere nomẽ Principij quam Cauſſæ, quoniam illud, dicitur et de principijs tranſmutationis, hoc autem minime. Hæc Auerr. ex quibus intelligitur non ſemper
eum idem ſenſiſſe de ſignificato illorum
nominum. Aduerſus autem omnes has
interpretationes, illud meo iudicio multum valet, quod Ariſ. 1. lib. Phyſ. vbi agit
de materia, forma & priuatione, indiſcrẽter appellat hęc vel Principia, vel Cauſſas, vel Elementa.
Ego igitur, vt aperiam quod ſentio, altius
C repetam. Plato in Philębo, vult cauſſam & efficiens idem eſſe re, tantùm uoce differre, ut omnis cauſſa ſit efficiens, &
viciſſim omne efficiens ſit cauſſa; In Timæo aũt, citra vllum diſcrimen uidetur
vti his tribus vocabulis, quanquam Plutarchus in lib. de Placitis Philoſophorũ
cap. 3. ſcribat veteres nomen principij &
elementi non diſtinxiſſe, vt poſtea fecerũt
Plato & Ariſt. apud quos principium eſt
ſimpliciter primum, non ex aliis rebus cõflatum, vt materia & forma; elementum
verò eſt primum quidem in genere com-
D poſitorum corporum, ſed conſtat ex aliis
prioribus initijs, ut ignis, aer, aqua &
terra. idem quoque ait Galenus in primo de Elementis. Simplicius autem hic
nominat Eudemum, qui ſcribit nomen
principij fuiſſe antiquiſſimum, elementi uerò nomen a Platone inuentum, &
ante alios vſurpatum eſſe. Ariſtot. lib.
12. Metaphyſicæ, tex. 23. inquit elementa eſſe ea, quæ inſunt in re quæ generatur; cauſſas uerò & principia, eſſe tũ hæc,
tum ea quæ ſunt extra rẽ, vti eſt efficiens,
atq; ita, vt elementa ſint tria, cauſſę autem

teni & principia, quatuor: Principia enim interna generationis, sũt materia, forma, & priuatio, his accedit extrinſecus efficiens, nam finis idem numeratur cum forma. At ex his quæ ſcripta ſunt iu quinto Metaphyſi. de diſtinctione horum vocabulorum, cognoſcimus Elementum dici de cauſſis iternis; nomẽ Cauſſæ, & de his, & de externis; vocabulũ aut Principij, & de his omnibus; & de eo quod eſt primũ in vnaquaque re, ſiue ſit cauſſa illius, ſiue non, vt de puncto, comparatione lineę, & de termino a quo, ratione motus. In principio libri ſexti Metaphyſicę ſcribens Ariſt. tam in Mathematicis diſciplinis, quã in alijs ſcientijs, eſſe quædam principia, cauſſas & elementa. videtur accipere nomina hęc pro initijs doctrinæ, quæ ſunt propoſitiones quædam primæ & immediatæ, quæ, græcè dicuntur ἀξιώματα latinè effata, vel dignitates: non enim poſſunt illa vocabula, ibi ſignificare quatuor genera cauſſarum, quippe cum res Mathematicæ, aut nullum propriè agnoſcãt genus cauſſæ, ut paulò infra dicetur, aut certè (quod inter omnes fermè cõuenit) careant materia efficiente ac fine. Initia igitur ſcientiarum (cuiuſmodi eſt in Mathematicis, Totum eſſe maius parte: & in Phyſicis, Naturam eſſe principiũ mot⁹ & quietis) dicuntur principia, quia ſunt prima & immediata: Vnde Ariſt. in 1. Poſter. text. 5. [idem inquit dico primum & principium; principium autem eſt demõſtrationis propoſitio immediata; immediata verò, qua non eſt alia prior.] Vocantur etiam cauſſæ, ratione concluſionis quam inferunt, & cuius pariunt ſcientiã; denique appellantur elementa, quoniã ex illis componuntur demonſtrationes, in eaque tandem retexuntur atque reſoluuntur. In tertio autem libro de Anima tex. 17. videtur ponere nomẽ cauſſæ, ſimpliciter pro efficiente, ſcribens in omni natura eſſe aliquid tanquam materiam, & alterum tanquam cauſſam, & factiuũ, & paulò infra tex. 19. ponit nomen principij pro forma vel efficiente, ſcribẽs ſẽper honorabilius eſſe agens patiente, & principium materia. Ariſt. 4. lib. Metaph. text. tertio ita ſe habere inquit vnum ad ens, vt ſe habet principium ad cauſſam, nam hæc inter ſe diſtingui ratione, nõ re. ſed quo pacto differant ratione, ibi nõ dicit, vide tu ibi Alexandrum. At in 5. libro Metaphy. tex. primo ſcribit proprium eſſe principij, eſſe primũ, vñ aut eſt, aut ſit, aut cognoſcitur aliquid. Hoc aũt loco, equidẽ arbitror tria hæc uocabula pro eodem fuiſſe poſita, ut verborum Ariſtot. hic ſit germanus intellectus: In ſcientijs, quarum ſunt aliqua initia, vel quę tractãt de rebus habentibus initia, ſiue voces ea Cauſſas, ſiue Principia, ſiue Elementa (veteres enim alij alio modo hæc appellabant) primùm omnium agendum eſt de illis initijs. Huic interpretationi certiſſima fides ſit ex eo quod in hoc 1. lib. Phyſicorum in quo agitur de materia, forma, & priuatione, hæc interdum vocat cauſſas, aliàs principia, nonnunquam elementa. quod apertè intelligit, qui conſiderabit tex. 48. & 65. primi Phyſici, quãquam ex toto proceſſu libri id manifeſtum ſit. Neq; verò nos mouere debet quod hoc loco inquit Auerroes nimirum verba ſynonyma non adhiberi in doctrina demõſtratiua: id enim ſi prorſus fiat ſine cauſſa, vitioſum eſt, ſin autem, vt res de qua agitur, magis perſpicuè, diſtinctè, grauiter, & ornate declaretur, & licet vti uerbis ſynonymis; & quidem perſępe vſus eſt Ariſto. Dixit autem Ariſtot. illud [quarum ſunt principia] indicans, vt videtur ferè omnibus Expoſitoribus, non omnia cauſſarum genera tractari in omnibus ſcientijs, ſed in quibuſdam omnia, in alijs autẽ minimè: Quæ res, vt melius intelligatur, latiùs explicandum eſt, quæ cauſſarũ genera ad vnamquamque ſcientiarum ſpeculatiuarum pertineant: atq; id quidem conſiderandum eſt primùm in Phyſica, tum in Metaphyſica, poſtremò in Mathematicis diſciplinis.

Quæ genera cauſſarum tractet Phyſicus.

C A P. II.

PHyſicus conſiderat omnia quatuor genera cauſſarum: ſic enim Ariſ. ſcribit in 2. libro Phyſicorum text. 70. [Cum autem cauſſæ quatuor ſint, de omnibus eſt Phyſici cognoſcere, & ad omnes redu- *Phyſicum conſiderare omnia quatuor genera cauſarum.*

reducens ipsū ꝑ ꝑ quid, aſſignabit phyſici, materiam, formā, ipſum mouēs, & id cu ius gratia.] Idē in 8. Meta. tex. 12. [Cū, inquit, aliquis, quænam ſit cauſſa quæret, quoniam multipliciter cauſſę dicuntur, omnes contingentes cauſſas dicere oportet, ut puta hominis quæ cauſſa, vt materia? nempe menſtrua; quæ ut mouens? ſemen; quæ ut forma? quod quid erat eſſe; quæ vt huius gratia? finis (fortaſſis autem hæ ambæ idem ſunt) in naturalibus igitur & generalibus ſubſtantijs, neceſſe eſt ita procedere, ſi quis rectè procedet: ſiquidem hę totq; cauſſę ſunt. & oportet cauſſas cognoſcere.] Auerr. item in 2. Phyſi. com. 70. idem cōfirmat ex eo, quoniā res Phyſicæ habent materiam, ubi autē materia eſt, ibi neceſſe eſt omnes alias cauſſas eſſe. Id quod ſecūdum Auerr. verū eſt in rebus phyſicis, dūtaxat corruptibilibus nā in cęlo ſicut negat Auer. proprie materiā eē, ita nō vult eſſe aliquā formam cęli aut efficiens Phyſicum. Quòd autem perfecta cognitio rerum naturalium requirat notitiam omnium cauſſarum, oſtendi poteſt hoc argumento. Qualis eſt natura cuiuſq; rei, talis debet eſſe cognitio ei⁹: ſed res naturales cum ſint generabiles & corruptibiles, indigent omnibus cauſſis (materia quidem, quoniam eſt ſubiectū motus: forma quia eſt terminus illius, & propter quam res actu eſt id quod eſt: efficiente, propterea ꝙ eſt primum principium vnde fluit motus: finis autem, re ac numero idem eſt cum forma) ergo cognitio rerum naturalium requirit cognitionem omnium quatuor cauſſarum. Deinceps autem uidendum eſt, cū in vnoquoque genere cauſſæ ſit aliquid primum (vt pulchrè oſtendit Ariſtot. in ſecundo lib. Metaphyſicæ) an Phyſicus ſpeculetur omnes primas cauſſas cuiuſque generis. De materia prima, non dubium eſt quin agat Phyſicus, vtpote de qua & Ariſtot. tractet in 1. de Generat. (proprie autem atque copioſè in primo Phyſicorum.) & materia prima non exiſtat niſi in rebus Phyſicis, neque uis, & (vt loquuntur alij) cauſſalitas eius ad alias res pertinere atq; permanare poſſit quàm ad res phyſicas. Tota igitur poteſtas & amplitudo materię primæ licet ea pateat latiſſimè, tamen naturæ rerumque naturalium finibus circumſcripta eſt: De prima uerò forma;

A vltimo fine, primo quoque efficiente, ſecus eſt: Etenim cum tria hæc ſint idem re, atque Deus (de quo Phyſicus, aut nihil, aut ualde tenuiter agit) perfectā eius contemplationem deſerens atque relinquens Metaphyſico, non poſſunt illę tres primæ cauſſæ tractari perfectè a Phyſico.

An phyſicus conſideret primam formam, primum efficiens, & ultimum finē

Dicitur autem Deus prima forma, quoniam eſt prima ſubſtantia, primuſque & puriſſimus actus, expers omnis materiæ ac potentiæ, primumque intelligibile, & quia ſicut forma ei materiæ in qua ineſt, ita Deus toti mundo cui aſſiſtit, largitur

B eſſe, incolumitatem, diſtinctionem, uim agendi, ornamentum atque perfectionē: Vocatur primum efficiens, quoniam ab ipſo efficiuntur, conſeruantur & regūtur omnia, & cunctis rebus impertitur eſſe, quibuſdam incorruptibile, & immediate, & ſine motu; alijs uerò corruptibile per cauſſas ſecundas, motuſq; Phyſicos: Appellatur denique vltimus finis, quoniam illius tandem gratia omnia fiunt, exiſtunt, & agunt. Phyſicus igitur primam formam non attingit, quoniam ratio eius penitus abiuncta eſt, non ſolùm a motu

C Phyſico, ſed etiam ab omni reſpectu talis motus: quanquam in 8. Phyſico. Ariſ. exponat quædam attributa, quæ videntur propria eſſe primæ formæ, vt eſſe ęternum, unum, expers materia, & magnitudinis, ſed ea Phyſicus pertractat, quatenus æternitas motus oſtendit primū motorem ijs rebus ſeu attributis neceſſariò præditum eſſe debere. De primo efficiente agit Phyſicus, vt eſt primum mouens. a quo ceu primo perennique fonte manant omnes motus phyſici, & cælum, naturaque dependet. Vnde cum Phyſicus

D agit de ordine naturalium mouentium, vel de perpetuitate motus, ſolet perducere diſputationem uſque ad primum motorem; vt videre licet apud Ariſtot. in 8. phyſic. & in extremo ſecundo libro de Generatione. De vltimo fine: nonnihil ſcribit in 2. de Anima, textu 34. & 35. & in 2. de Generatione 59. affirmans, omnibus rebus innatum eſſe appetitum quendam perpetuitatis, ut ſic valeant aſſimilari Deo, ciuſque Diuinitatis quodammodo participes fieri; ſed quia res naturales ſunt a Deo valde diſiunctæ & remotæ, nō

locorum ſpatiis, ſed infinito nobilitatis perfectionisq; interuallo, hinc fieri, vt ob tinere nequeãt perfectam, hoc eſt unam eandemque numero indiuiduorum æter nitatem, ſed contendant æternitatem ſpe ciei, perpetua generatione propagatione que indiuiduorum, conſequi & retinere. Verùm ad Metaphyſicam veniamus.

Principio, Metaphyſicus (vt eſt apud Auerr. ſecundo Metaphyſ. comm. 6. & Albertum tertio Metaphy. tractatu ter tio capitulo primo, & lib. duodecimo Me taphyſici tractatu primo, capit. tertio.) vniuersè agit de omnibus cauſis. Nã cauſ ſa & cauſſatum, ſunt generales differen tię vel modi entis vt ens eſt, ſiquidem o mne ens, aut eſt cauſſa aut cauſſatum; ra tio item cauſſæ, latius patet quàm Phyſio logia; quippe cùm non modo cadat atq; conueniat in res naturales, ſed etiam in res cęleſtes. Hoc licet contemplari in Me taphy. Ariſto. in qua non ſemel ſed ſę pius de cauſſis diſſerit. Etenim in 1. li. Me taphyſic. diſcutit opiniones antiquorum de cauſſis & principijs: In ſecundo lib. agit de nexu, & ordine cauſſarum, do cens in vnoquoque genere reperiri pri mum & vltimum, omneſq; cauſſas prin cipio & fine circunſcriptas eſſe; alioquin fore, ut cauſſę procederent in infinitum, quę tamen infinitudo, neceſſario euertit ac penitus tollit omnem vim, rationem que cauſsæ: In quinto libro exponit ſigni ficata cauſſę, genera, modos, definitiones, & proprietates vniuſcuiuſque. Vnde Ari ſtoteles tranſtuliſſe videtur ad Phyſicam, quæ ſcripta reliquit de cauſſis in libro ſe cundo Phyſicorum. De quatuor autem primis cauſſis, nullam prætermittit Meta phyſicus, nam de primo efficiente, pri ma forma, & ultimo fine, non obſcurè tractat Ariſtoteles in duodecimo Meta phyſicæ. Ratio autem primæ formæ, to ta planè Metaphyſica eſt, cum ſit primus actus, primumque intelligibile. De pri mo autem efficiente, & vltimo fine agit Metaphyſicus, modo quodam magis ge nerali & ſublimi, quàm Phyſicus, hoc eſt, non ſolum reſpectu rerum naturaliũ, ſed omnium rerum, omniumque modo rum quibus pendent a Deo; nam Phyſi cus conſiderat primum efficiens, ut dat eſſe de nouo, per cauſſas ſecundas & per

Metaphyſicus conſiderat omnia quatuor genera cauſſarum & primam cuiuſque generis cauſam.

motum, rebus Phyſicis; at Metaphyſi A cus, vt dat eſſe omnibus ſiue corruptibi libus ſiue non, ſiue de nouo, ſiue ab æter no, ſiue mediatè, ſiue immediatè, ſiue per motum Phyſicum, ſiue alio modo. De prima verò materia, tametſi Phyſi cus tractat, vt eſt primum ſubiectũ traſ mutationum naturalium, nihilominus tamẽ etiam Metaphyſicus agit prout eſt ſubſtantia incompleta, & pars ſubſtan tiæ perfectæ, & ens in potentia. Cum enim Metaphyſicus diſputet de actu & potentia, & de ſubſtantia prædicamenta li, materia autem prima ſit ens in poten tia, atque adeo vt more loquar aliorũ, radix omnis potentialitatis; ſitque pars ſubſtantiæ prædicamentalis, non potuit ea pręteriri & negligi a Metaphyſico: nã quod aliqui ſibi perſuadent eã tantum modo per ſe tractari a Metaphyſico quę ſunt cogitatione reque ſeparata a mate ria & motu, ſuperiori libro confutatũm eſt, atque ſententiam hanc noſtrãm ex preſſam ab Auerroe inuenies in ſeptima Metaphyſi. comm. nono: & duodecimo libro, com. 6. Verùm quid opus eſt teſti bus in re tam aperta? cum Ariſtot. mul C ta ſcribat de materia prima in libris Me taphyſicis, maximè uerò in ſeptimo, & priori parte duodecimi. Sed dices cur igitur Auerr. in ſuo prologo Phyſico ait contemplationem primæ materiæ, & pri mi mouentis, eſſe Phyſicam; primæ au tem formæ, & ultimi finis, eſſe Metaphy ſicam? An quia rationes, & cauſſalita tes illarum ſunt magis Phyſicæ, & con iunctæ cum motu, harum verò ſunt po tius Metaphyſicæ, & plus remotæ a mo tu? An etiam, quia res metaphyſicæ, hoc eſt intelligentiæ, cum ab omni ma D teria motuque penitus ſegregatæ ſint, propriè non habent niſi duas cauſſas, nẽ pe primam formam, & ultimum finem? nam licet Deus ſit efficiens earum, non tamen phyſicum eſt efficiens, hoc eſt per motum, ſed per creationem ex nihilo, quæ ratio efficiendi, non eſt phyſica. An potius, quia Phyſicus demonſtrat per motum phyſicum primam materiam eſſe, & primum mouens exiſtere, quibus declaratis atque patefactis, deinde Meta phyſicus introducit nos ad cognoſcendã & contemplandam primam formam, at-

Dubitatio

Solutio dubitationis.

que vltimum finem. Sed de his ſatis. Reſtat, vt dicamus de cauſſis in quibus verſantur diſciplinæ Mathematicæ.

An ſcientiæ Mathematicæ tractent vllum genus cauſſæ.

CAP. III.

In diſciplinis Mathematicis, propriè loquendo de cauſſis, nullum genus cauſſæ conſiderari.

RES Mathematicæ ea ratione vt sũt Mathematicę & in doctrina Mathematica tractantur, (ſi de cauſſis propriè loqui volumus) nullum habent genus cauſſæ. Nam eas carere fine ac efficiente, auctor eſt Ariſtoteles in 3. Metaphyſi. text. tertio. Eaſdem porrò abiunctas eſſe a materia, ſcriptum eſt in ſecundo Phyſi. 18. & 6. Metaphyſi. text. ſecundo. ſublata vero materia, formam quoque auferri neceſſe eſt, cum ambæ ſint ad aliquid. Deinde, forma ſeu cauſſa formalis, definitur ab Ariſtot. ſecundo Phyſic. [quod quid erat eſſe rei:] at quantitas quę tractatur a Mathematico, non eſt forma quidditatiua rei, quinimo nec conſideratur ab illo vt eſt accidens ſubſtantiæ, nec Mathematicus ſpeculatur eſſentiam quantitatis, aut proprias & naturales affectiones eius, quatenus fluunt naturalitèr ex natura quantitatis; cuius rei certum argumentum eſt, quòd definitiones Mathematicæ, non ſunt definitiones eſſentiales, ſed deſcriptiones quædam accidentariæ; & affectiones quæ demonſtrantur in huiuſmodi ſcientijs, magna ex parte ſunt reſpectus & relationes quędam extrinſecus aduenientes quantitati vel figuræ. quod non eget probatione, quoniam eſt per ſe manifeſtum conſideranti definitiones demonſtrationeſque Geometricas atque Arithmeticas. Neque verò medium, quod ponitur in demonſtrationibus Mathematicis, dici poteſt eſſe cauſſa formalis, ratione concluſionis ſeu affectionis quę demonſtratur: Etenim oportet ipſum eſſe vnum tantummodo, & propriũ, & per ſe ratione paſſionis; hęc enim tria conueniunt in ueram cauſſam formalem, at uſu venit quàm ſæpiſſimè apud Mathematicos, ut ad demonſtrandam affectionem quampiam, accommodentur multa & diuerſa
A media, & contrà, unum idemq; medium adhibeatur ad demõſtrandas multas paſſiones. Pręterea, ſępe accidit, vt medium Mathematicũ habeat ſe omnino per accidens ad paſſionem: An in prima demonſtratione Euclidis, vt oſtendatur triangulum ſuper lineam datam deſcriptum eſſe ęquilaterum, nonne prorſus eſt per accidens, quod pro medio aſſumitur? nimirum latera illius trianguli eſſe lineas ductas a centro ad circumferentiam, quas conſtat æquales eſſe inter ſe ex definitione circuli? Quid? in 32. demonſtratio-
B ne, produci latus trianguli, ex eoque fieri angulum externum, nonne plane accidit triangulo? & eſt quiddam externũ & aduentitium comparatione eius affectionis, quæ ibi demonſtratur de triangulo, nimirum habere tres angulos æquales, duobus rectis? Hæc qui uidet, non poteſt fieri quin etiam videat talia media non eſſe verè formas, ſeu cauſſas formales reſpectu concluſionis: Sed nullum genus cauſſę propriè tractari in diſciplinis Mathematicis, poteſt etiam confirmari ratione & teſtimonio Ariſ. Ratio ſit hæc. Res Ma-
C thematicæ abſtractæ ſunt a motu; ergo ab omni genere cauſſę: Antecedens per ſe clarum eſt; conſequentia patet ex eo quia omnes cauſſę ſunt connexę aliquo modo cum motu, id quod aperte declarat definitio cuiuſq;; Materia enim eſt id ex quo res fit: Efficiens, vnde eſt primum principium motus: Finis, cuius gratia fit aliquid, vel terminus ſeu extremum motus naturalis non impediti; Forma autẽ, re idem eſt quod finis, nec poteſt conſtare ſine materia: Teſtimonium Ariſtotelis & quidem luculentiſſimum, ad oſtenden-
D dum id de quo agimus, depromptum eſt ex 2. lib. Moralium ad Eudemum cap. 7. vbi ait, in reb⁹ Mathematicis, uerè ac proprie non inueniri cauſſas vel principia, ſed tantùm ratione quadam & ſimilitudine; quia ſicut ex cauſſa manat effectus, & remota cauſſa neceſſariò tollitur effectus, ſic apud Mathematicos initio ſcientię ponuntur quædam generales propoſitiones, ex quib⁹ poſtea deducũtur demõſtrões, & illis ſublatis neceſſe eſt oẽs demonſtrões cõuelli & penit⁹ euerti. ſcribit aũt Ariſ. his verbis, Immobilia ãt vt in

Mathemàticis,non per ſe, ſed ſimilitudine quadam, principia appellantur.hic .n. A ipſo principio labefactato, labeficri omnes quæ ab illo principio fluxere demonſtrationes oportet, cum ipſæ inter ſe demonſtrationes,altera alteram, tantiſper non euertant, quantiſper illa cõis ſuppõ vnde lucem iſtæ ſuã habẽt,non euertitur.

Septem dubitationes.

Verùm. quæ a nobis dicta ſunt,non vacant dubitationibus, quas hoc loco ponere & diluere oportet, 1.dubitatio eſt hæc, Ariſt.initio 6.lib.Metaphyſicę ait in ſcientijs Mathematicis eſſe principia,cãs,& eleméta,ergo &c. 2.Ariſ.in 2.Phy.tex.68,ait in Mathematicis ipſum propter quid re- B duci ad quod quid erat eſſe, hoc eſt ad cauſſam formalem, ergo in Mathematicis eſt cauſſa formalis. 3. Idem in ſecundo Poſter.text.vndecimo. ait Mathematicos demonſtrare per cauſſam materialem,quod oſtendit exemplo anguli, qui fit in ſemicirculo, qui demonſtratur eſſe rectus, propterea quod eſt dimidiũ duorum rectorum. quæ demonſtratio ducta eſt ex cauſſa materiali;nã partes ſunt tãq̃ materia totius,eaſque Ariſtot. 2. Phyſic. text.31.reuocat ad cauſſam materialem. 4.Mathematicus demõſtrat aliquos duos C angulos eſſe æquales duobus rectis, quia fiunt a linea recta cadente in aliam lineã: ſimiliter oſtendit aliquem angulum eſſe rectum,quia efficitur a linea recta, quæ perpendiculariter incidit in aliam lineã rectam,ergo Mathematicus vtitur genere cauſſæ efficientis. 5. Bonum, & finis conuertuntur, ſed in Mathematicis eſt bonum & pulchrum; etenim in 13. lib. Metaphyſicæ ca.3.ita ſcriptum eſt, [Qui dicunt Mathematicas ſcientias nihil de

Locus Ariſtotelis conſideratione dignus.

bono vel pulchro dicere, falſum dicunt, dicunt etenim & maxime oſtẽdũt,nã etſi D nõ noĩant,cũ tñ opa & rõnes oſtẽdũt,nonne dicunt de eis? pulchri namque maximè ſpecies ſunt,ordo,commenſuratio, & definitum,quæ maxime oſtédunt Mathematicæ ſcientię.] Hęc ibi Auerr. in tertio Metaphyſi.comm.3. inquit hunc locum indigere perſcrutatione, videtur.n. pugnare cum his quæ ſunt apud Ariſtot. in tertio Metaphyſicę, vbi ait in Mathematicis non eſſe finem, aut bonum; qua de cauſſa Ariſtippus Sophiſta,tales diſciplinas contemnebat, eaſque poſtponebat cunctis artibus,etiam ſordidis & illiberalibus. 6. Simplicius tum initio primi libri Phyſicorum,tũ in ſecundo Phy. ſuper tex.68.contendit oſtẽdere diſciplinas Mathematicas habere finem nimirũ vel vſum,& commoditaté,quæ fere pendet ex Mathematicis demõſtrationibus, vel exercitationem atq; præparationem mentis ad diuinas abſtractiones.7.Demõſtrationes & ſcientię Mathematicæ ſunt limatiſſimæ & exquiſitiſſimę,ergo procedunt ex cauſſis.nam 1.Poſt.text.5.definitur Scire,cognoſcere ré per cauſſam propter quam res eſt;& Demonſtratio, ſyllogiſmus conſtans ex cauſſis concluſionis, ergo in Mathematicis ſcientijs debet tractari & conſiderari aliquod genus cauſſæ. Hæc ferè ſunt,quę dubitationem afferre poſſent,ad quę tamen facillimè reſponderi poteſt ſigillatim hoc modo.

Solutio Dubitationum

Ad 1.Res Mathematicæ, dicuntur habere cauſſas & principia,non,vt aiunt,eſſendi,ſed cognoſcendi,hoc eſt habẽt quædam axiomata quæ ſimilitudinem & conuenientiam habent cum veris & naturalibus cauſſis,vt ex verbis Ariſtotelis paulò antè oſtendimus. Ad 2.Demonſtrationes Mathematicę dicuntur reduci ad ipſum quod quid eſt,quoniam reſoluuntur tandem in illas generales dignitates quæ magna ex parte ſunt definitiones: definitio autem & partes definitionis pertinent ad quod quid eſt, & cauſſam formalem, vt traditur 2.Phyſic.tex. 28. Id ipſum autẽ, quod nunc dictum eſt de rebus Mathematicis, non obſcurè indicat Ariſtoteles 2.Phyſic.68.hoc pacto ſcribens, [Aut.n. ad ipſum quid eſt, reducitur ipſum propter quid ultimum in immobilibus, vt in Mathematicis;ad definitionem enim recti, aut commenſurabilis,aut cuiuſpiam alterius,reducitur vltimum.] Ad 3. Nomen materię dupliciter ſumitur,vno modo propriè,& ſignificat materiam naturalem,ex qua uere fit aliquid per cõpoſitionem naturalem,quę ſimul cũ forma conſtituit ſubſtantiam rei,& talis materia verè facit cauſſam materialem; hæc autem non inuenitur in rebus Mathematicis: Altero modo,nomen materiæ latiùs accipitur, nam & ſubiectum dicitur materia. earum paſſionum quæ inſunt in ipſo, & omnis pars componens aliquod totum,

qua-

qualiſcunq; fuerit ea compoſitio, ſiue ſēſibilis & Phyſica, ſiue tantum intelligibi- A bilis & abſtracta; dicitur materia reſpectu totius. atq; hoc pacto non eſt negandū reperiri materiam etiam in rebus Mathematicis, nam quantitas Mathematica vocatur materia intelligibilis ab Ariſtot. in 7. Metaphyſi. 35. videlicet, quoniam ſcientiæ Mathematicæ verſantur circa illam, & affectiones quas demonſtrant, inhærēt in ipſa; pari ratione quoniam res Mathematicæ ſunt diuiſibiles in partes, quæ, vt diximus, ſunt materia totius, mirandum non eſt, cur demonſtrationes quæ ſumuntur a partibus, dicantur ſumi a cauſſa ma- B teriali. Huiuſmodi autem materiam et in rebus Metaphyſicis reperimus; etenim dicimus definitionem conſtare ex genere & differentia, tanquam ex materia & forma. Ad 4. ſicut Mathematicus vſurpat multa vocabula, vt lineas produci, ſecari, concurrere, quæ ſignificant motum; non quidem verum & naturalem, ſed tantummodo imaginarium & intelligibilē; ſic etiam vtitur verbis ſignificantibus efficientiam quandam, quæ tamen in ſola informatione animi cogitationeque conſiſtit, etenim efficientia quæ pertinet ad C veram cauſſam efficientem, ſemper eſt coniuncta cum motu Phyſico. Ad 5. Ordo, & commenſuratio, prout applicantur rebus, & inhærent in ipſis, reddūt eas bonas & pulchras, verùm ſi ratio ordinis & commenſurationis, præcisè & ſeorſim a rebus atque per ſe conſiderentur, non habent rationem boni aut pulchri; bonum enim & pulchrum, cum moueant appetitum & amorem, debent actu ineſſe in rebus, & non ſola intelligentia contineri. Quocirca Mathematicus, qui de ordine & commenſuratione agit, abſtra- D hendo ea a rebus, non ſecus atque intellectu abſtrahit quantitatem & affectiones Mathematicas non poteſt dici propriè agere de bono, & pulchro, niſi quatenus agit de his quæ adiuncta rebus, faciunt eas bonas & pulchras. Ad 6. Aliud eſt loqui de ſcientia Mathematica, quæ eſt habitus quidam inhærens in intellectu, eumque perficiens, cuius finis internus, ſicut cæterarum ſcientiarū ſpeculatiuarum, eſt cognitio veritatis; externus autem vt placet Simplicio, vel vſus artium mechanicarum, vel præparatio A mentis ad Theologicas contemplationes. Aliud verò eſt loqui de rebus mathematicis, quà tales ſunt, quæ cum abiunctæ ſint a materia, & (vt loquuntur) ab actuali exiſtentia, non poteſt aut ratio boni, aut vis cauſſę vllius in eas conuenire. Ad 7. Hęc dubitatio magnam continet difficultatem; valde enim obſcurum eſt, nec ſatis adhuc diligenter explicatum, an ſpecies & forma demonſtrationis & ſcientiæ, quam Ariſto. deſcribit. 1. Poſt. reperiatur magis expreſſa in diſciplinis Mathematicis, quàm in reliquis B ſcientijs, ita vt demonſtrationes Mathematicę haberi debeant præſtātiſſimæ omnium. Quocirca quid videatur nobis hac de re, paulò fuſius & accuratius explanandum eſt.

An præſtantiſſima illa demonſtratio, quæ ab Ariſtotele deſcribitur priori libro Poſte. vel ſolum vel maximè reperiatur in diſciplinis Mathematicis. C

C A P. IIII.

MVltorū eſt opinio, illud genus demonſtrationis potiſſimę, quod traditur in 1. Poſt. aut nuſquam, aut certè in diſciplinis Mathematicis potiſſimùm inueniri. Quæ opinio nititur atque corroboratur his rationibus: Prima ratio eſt hæc; Ariſtotel. in 1. Eth. cap. 3. & 2. Metaphy. tex. 15. ſignificat demonſtrationes Mathematicas eſſe omnium fir- D matiſſimas & exquiſitiſſimas, & cum vult indicare genus aliquod docendi certum & politum, vel aliquam rationem demōſtrandi firmam atque robuſtam, conſueuit eam appellare Mathematicam, ergo &c. 2. Auerroes 2. Metaphyſi. com. 15. ait demonſtrationes Mathematicas eſſe in primo ordine certitudinis. 3. Demonſtratio potiſſima debet procedere ex his, quæ ſunt notiora nobis & naturę, ſed talia non reperiuntur niſi in ſcientiis Mathematicis, ergo; Maiorem & Minorem huius ſyllogiſmi, non ſolum Auerr.

Opinio eorum qui cēſent demonſtrationes potiſſimas præcipuè reperiri in Mathematicis, probatur ſex rationibus.

concedit, ſed etiam inculcat multis locis. 4. Ariſt. 1. Poſter. text. 31. volens oſtendere primam figuram eſſe maximè ſcientialem, id eſt accommodatam ſcientiæ, oſtendit eo argumento, quòd Mathematicę demonſtrationes atque ſcientiæ, vtuntur hac figura. 5. Doctrinæ Mathematicæ, appellantur per excellentiam reſolutiuæ & diſciplinæ; præcipuus autem finis reſolutionis eſt demonſtratio potiſſima, quæ gignit perfectam diſciplinam. 6 Prȩſtantia demonſtrationis, conſiſtit in certitudine & euidentia ipſius; hæc autem vtraque excellit plurimùm in Mathematicis demonſtrationibus, cuius ſignum eſt, in demonſtrationibus Mathematicis, non eſſe eam varietatem, atque diſſenſionem opinionum, quȩ reperitur in Phyſicis & Metaphyſicis demonſtrationibus. Hæc dicta ſint in confirmationem huius ſententiæ.

Opinio illa refellitur, & quinque rationibus probatur, non inueniri in Mathematicis præſtantiſſimũ illud demõſtrationis genus.

Cæterum licet hęc opinio ſit peruulgata & a multis recepta, mihi tamen nullo modo probari poteſt: Cenſeo enim demonſtrationem potiſſimam quæ depingitur ab Ariſtot. primo Poſterio. aut nullo modo, aut vix reperiri in ſcientiis Mathematicis: quam ſententiam confirmo his argumentis. Prima ratio, medium demonſtrationis potiſſimæ, debet eſſe definitio, ſiue ſit ſubiecti, ſiue paſſionis, vt eſt apud Ariſtotel. in primo libro de Anima tex. vndecimo, & ſecundo lib. Poſter. compluribus locis, ſed in demonſtrationibus Mathematicis nõ aſſumitur pro medio vel ſubiecti, vel quæſiti, definitio, vt patet conſideranti demonſtrationes Mathematicas; vt quæ ſunt apud Euclidem, vel Theonem, Archimedem, Campanum, & alios. ergo, &c. Quòd ſi in aliquibus demonſtrationibus adhibetur definitio, vt videtur ſignificare Ariſt. primo libro de Anima. text. 11. & primo libro Poſte. tex. 29. tamen id fit perraro, & non ſumuntur definitiones internæ, hoc eſt ſubiecti, uel paſſionis, in quibus verſatur demõſtratio. ſed externæ & quæ extrinſecus attingunt id quod demonſtratur. 2. Signum huius rei eſt, quòd in Mathematicis ſcientijs reperiuntur quamplurimæ demonſtrationes ducentes ad impoſſibile, quȩ non ſunt demonſtrationes ſimpliciter, ſed ſecũdum quid, vt ait Ariſtõ. 4. Metaphyſi. tex. 9. Sunt itẽ eiuſdem theorematis complures demonſtrationes, quarum vna non eſt melior altera, niſi forte quatenus eſt breuior, & paucioribus medijs, rem cõficit, ut inquit Proclus primo libro ſuper Euclidem; at potiſſima demonſtratio una tantum eſt, ſicut etiam definitio, ut ſcribit Philoſophus. 6. libro Topicorum, quȩ omnibus alijs demonſtrationibus, multis partibus antecellit. 3. Demonſtratio debet conſtare ex proprijs, non ex principijs cõmunibus, quæ in alias demonſtrationes transferri queant, at Mathematici, idem principium eandemque propoſitionem uſurpant in multis & diuerſis demonſtrationibus: etenim quàmſæpe adhibentur pro medio ad conficiendas demonſtrationes, illæ propoſitiones: Totum eſſe maius ſua parte? Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia: Lineæ a centro ad circumferentiã ſunt æquales, & huius generis aliæ quamplurimæ? 4. Potiſſima demonſtratio conſtat ex his, quæ sũt per ſe, & Mathematici demonſtrant multa ex his quȩ accidunt, vt patet in prima demonſtratione Euclidis, vbi oſtendit latera trianguli extructi ſeu erecti ſuper datam rectam lineam eſſe æqualia inter ſe, propterea quòd ſint lineę ductæ a centro circuli ad circumferentiam, accidit autẽ lateribus trianguli æquilateri, eſſe lineas ductas a centro circuli ad eius circumferentiam. 5. Demonſtratio potiſſima gignit ſcientiam perfectam, quæ eſt cognitio rei per cauſſam propter quam res eſt, at Mathematicus nõ demõſtrat ſua theoremata per huiuſmodi cauſſas; nam medium quod aſſumitur in prima demõſtratione Euclidis, non eſt cauſſa theorematis quod demonſtratur, ſimiliter in illa celebri demonſtratione, quæ eſt. 32. primi libri, oſtendit Euclides triangulum habere tres angulos ȩquales duobus rectis, ex eo quia angulus externus qui fit ex latere producto, fit æqualis duobus angulis illi oppoſitis: Conſtat autem hoc non eſſe cauſſam illius paſſionis, nam tametſi talis angulus non eſſet, & priuſquam efficiatur ille angulus, iã triangulus eſt triangulus, & habet prȩdictam paſſionem. poſſet idem declarari pluribus exemplis mathematicis, quæ, ne longior ſim, enumerare

merare

metare ſuperſedeo. Si autem quæ ſuprà 1. lib. capite 12. de diſciplinis mathematicis diſputauimus, oſtendentes perfectam ſcientiæ rationem eis nequaquam conuenire, coniunganturcū his quæ hoc loco docuimus, magnam opinioni noſtræ fidem aſtruent.

Solutio rationū prioris opinionis, quę tota nititur pulchra & ſubtili quadam diſtinctione

Argumenta verò quibus contraria nititur ſententia, diluūtur hac diſtinctione: In medio demonſtrationis aut conſideratur certitudo & euidentia concludendi & demonſtrandi ſecundum nos, & hæc vtraque virtus maxima eſt in demonſtrationibus mathematicis; quamobrem appellantur præſtantiſſimæ & exquiſitiſſimæ ab Auerroe & alijs Philoſophis; vel in medio conſideramus alias proprietates, quę magis attingunt & conſtituunt naturam demonſtrationis potiſſimę, nimirum vt ſit primum & immediatum, vt ſit proprium & per ſe, & vt ſit cauſſa non tantùm cognoſcendi, ſed etiam vt vocāt, eſſendi; quæ cùm non inſint, neque cernantur in medijs demonſtrationum mathematicarum, ut oſtenſum fuit, idcirco iudicantur a nobis non eſſe potiſſimæ. Quod autem ex ſententia Auerrois dictum fuit demonſtrationem potiſſimam procedere ex notioribus nobis & naturę negandum eſt, nam demonſtratio potiſſima, vt auctor eſt Themiſtius, non quid ipſi poſſimus attendit, ſed rectam tenet ad ueritatem viam, naturam rei conſiderans & explorans, quamuis illa nobis ignota inconſpectaque ſit. qua de re alio loco a nobis diſputabitur. Quòd ſi dicas Themiſtium ſecundo Poſteriorum, cap. 2. ſuæ paraphraſeos velle demonſtrationem potiſſimā declarare, & quòd res ſit & propter quid ſit (quod tamen ſolæ demonſtrationes Mathematicæ præſtare videntur) reſpondeo omnem demonſtrationem quę aperit ueram & propriā cauſſam rei, etiam ſimul declarare eſſe illius rei; quippe eſſe cuiuſque rei ut pendet a ſua cauſſa, ita propter illam per ſe declaratur & cognoſcitur. Sed quoniam interdum accidit, vt rem eſſe, nobis notum ſit antequam cauſſam eius cognoſcamus, hinc ſit per accidens, ut demonſtratio, quæ poſtea procedit ex cauſſa, nō dicatur declarare eſſe rei, vt pote quod antea notum eſſet, ſed tantùm propter

cau

quid ipſius rei. quod nobis erat ignotum.

A Appellantur autem mathematicæ ſcientiæ, per ἀντονομασίας diſciplinæ nō propter excellentiam demonſtrationum, ſed ob maximam facilitatem diſcendi, & ob pulcherrimum ordinem atque mirabilem connexionem demonſtrationum inter ſe. Sunt autem demonſtrationes mathematicæ certiſſimæ, euidentiſſimæ, & facillimæ ratione ſubiecti, nempe quantitatis; quantitas enim eſt maxime ſenſata, quippe quæ percipiatur omnibus ſenſibus; & media ſeu principia demonſtrationum mathematicarum poſſunt ex-

Cur diſciplinæ Mathematicæ ſint nobis facillimę.

B poni & declarari, ita vt vel ſenſibus ipſis pateant, quod fieri nō poteſt in rebus naturalibus aut diuinis. Præterea, principia Mathematicę non exigunt longam experientiam & diligentem obſeruationem, quemadmodum principia Phyſicę vel Medicinæ. atque hanc cauſſam affert Ariſtot. in 6. Ethicorum, propter quam pueri poſſunt euadere Mathematici, non autem Phyſici, aut prudentes. Poſtremò, res mathematicæ habent facillimā abſtractionē a materia, propterea quòd quantitas non eſt alligata & pendens ab

C aliqua certa & determinata materia, ſicut aliæ accidentia Phyſica, quocirca facilè poteſt abſtrahi & cōcipi ab intellectu. Hinc quoque ſit, vt res mathematicæ nominentur ab Ariſtotele, entia ex abſtractione, videlicet ob facilitatem abſtractionis; quod autem facilè abſtrahitur a materia, facilè etiam intelligitur. Relinquitur igitur, vt his de cauſſis demonſtrationes mathematicę ſint certiſſimæ, euidentiſſimæ & facillimæ nobis, quamobrem vocantur a Philoſophis perfectæ, & abſolutę demonſtrationes, loquimur autē

D in præſentiā de diſciplinis purè mathematicis, qualis eſt Geometria & Arithmetica, nam in Aſtrologia, Perſpectiua & aliis quæ vocantur medię vel mixtæ, ſecus res habet. Sed de præſenti quæſtione hæc ſatis ſint. Deinceps videndum

eſt an cognitio omnium cauſ-
ſarum quas res habet, ad
eius rei ſcientiā ſit
neceſſa-
ria.

An cognitio omnium cauſſarum neceſſaria ſit ad perfectam ſcientiam rerum naturalium & primò agitur de cognitione ſubſtantiæ.

C A P. V.

SEntentia huius primi textus uidetur tota contineri hoc ſyllogiſmo: Omnis doctrina, quæ habet principia, vel quæ agit de rebus habentibus principia, debet primo loco ea declarare, ſed talis eſt ſciētia naturalis, ergo debent in ea primò explicari principia: Cuius ſyllogiſmi Ariſtoteles hic non exprimit Minorem, ſed de probatione ipſius dicam in extremo hoc capite; ponit autem Concluſionem & Maiorem, cuius etiam confirmationem adiungit his verbis, [Tùm enim putamus cognoſcere vnumquodque, cùm cauſas primas cognouerimus, & principia prima vſque ad elementa, hoc eſt, cùm cognouerimus omnes cauſſas tam externas quàm internas, tam proximas quàm remotas; Quę uerba magnam habent difficultatem, etenim uiri docti in dubium vocare ſolent, an in cognoſcēdis rebus naturalibus neceſſe ſit tenere omnes cauſſas earum. Quem modum ut nos faciliùs diſſoluamus, quędā ante declaranda ſūt. Primùm; hæc queſtio poteſt dupliciter intelligi, vel an cuncta genera cauſſarum pernoſcenda ſint, hoc eſt materia, forma, efficiens & finis: uel an in vnoquoque genere omnes cauſſæ ab infima uſque ad ſupremam tenendæ ſint. Deinde res quę cognoſcitur, aut eſt ſubſtantia aut accidens: ſubſtantia, vt talis eſt, per ſolam definitionem perfectè cognoſcitur; Accidēs verò ſi per ſe ſumatur, etiam cognoſcitur per definitionem, ſin autem vt eſt affectio ſubſtantię inhærens in ea, per demonſtrationem. Ad hæc, perfecta cognitio duobus modis ſumitur vel abſolutè, & omni ex parte, quæ tunc contingit, cum in re propoſita cognita ſunt quæcunque poſſunt cognoſci, & quocunque modo poſſunt: Vel non ſimpliciter perfecta, ſed tātummodo ſecūdum materiam ſubiectā, aut ſecūdum eam rationem, quæ tractatur in aliqua ſcientia, vt dicatur perfecta,

Dupliciter, cognitio alicuius rei dicitur perfecta.

vel Phyſicè, vel Mathematicè, vel Metaphyſicè, ita vt in tali ſciētia perfectior cognitio nec requiri debeat, nec poſſit inueniri. Exempli gratia, Hominis perfecta cognitio ſimpliciter erit, ſi omnia quę ſunt in homine & de eo dicuntur, ſiue Phyſica, ſiue Metaphyſica, ſiue theologica fuerint, perfectè cognoſcātur: ac Phyſicè perfecta hominis cognitio erit, ſi omnia quæ homini non quidem omni modo, ſed phyſico modo conueniunt, perfectè cognoſcantur. Poſtremò, in ſubſtantia naturali poteſt conſiderari eſſentia illius, vel præcisè ac ſyncerè, hoc eſt, ſolùm vt eſt nuda & pura quidditas, uel prout generatur, exiſtit, & corrumpitur. His poſitis, venio ad explicationem quæſtionis. Si quidditas rei naturalis pręcisè definiatur, poteſt ſciri perfectè ſine cognitione aliarū cauſſarum, quàm materiæ & formæ, quippe cū hę duę cauſſæ ſint tantum eſſentiales ac internę: efficiens aūt & finis non attingunt ſubſtantiā niſi extrinſecus, nec ab illis pendet, niſi cū fit, aut exiſtit. Ac de efficiente quidem, hoc apertè ſentit, & ſcriptum reliquit Ariſt. in 7. Metaph. tex. 59. dicens, [Quando cauſſa quęritur, interdū

A

O quæri eam quæ eſt forma, & quod quid erat eſſe, aliquando verò eam, quæ eſt vt efficiens & primū mouens.] & poſt hæc ſubdit, [Cauſſa nanque ēt hoc ſed talis quidē cauſſa quęritur, dū quippiā fit vel corrūpitur, illa vero ēt dum eſt.] De fine idem iudicandum eſt, qui in ſubſtātijs naturalibus re idem eſt quod forma, ſed differt ratione; dicitur. n. finis prout eſt terminus generationis, atque motus naturalis non impedit. Sic. n. definitur ab Ariſt. 2. Phy. 23. & 1. de Partibus Anima. cap. 1. in his autem quę ſunt inſtrumenta ad aliquem

D quem vſum comparata, ſiue a natura, ut ſunt partes animalium, ſiue ab arte, ut malleus, ſecuris & ſerra, uidetur finis diſtingui a forma, quæ conſtituit huiuſmodi res, & inhæret in ipſis, v. g. finis ſerræ eſt ſecare, forma autem eius, eſt figura quæ cernitur in ſerra, uel facultas ſecādi; quāquam Ariſt. ſæpe conſueuit in talibus rebus finem appellare formam & rationem, vocans definitiones quæ ducuntur a tali fine; vocans, inquam, eas a forma & ratione, vt videre quiſque pōt apud eum, tum in 1. de Anima 16. tum in extre

mo libro quarto Meteorologico: Vnde ſi huiuſmodi inſtrumenta careant vſu, nec queant præſtare id propter quod inſtituta fuerunt (vt ſi ſerra ſecare nequeat, aut oculus videre) quanquam retineant eandem naturam & ſubſtantiam, tamen ſolent ab eo dici æquiuocè talia. Vniuersè autẽ finis ita deſcribitur ab Ariſ. [Cuius gratia aliq d fit.] ex quo apparet, neq; finẽ, neque efficiens aliter pertinère ad ſubſtãtiam rei, niſi prout verſatur in generatione motuque naturali. Poteſt idem confirmari hoc argumento. legimus apud Ariſ. in libris Poſteriorum, definitionem non ſignificare eſſe aut non eſſe; & quæſtionẽ quid eſt res, diſtingui ab ea qua quæritur an res ſit, & item eſſe cuiuſcunque rei, differre a ſubſtantia eius: ex quibus ſententijs neceſſariò conficitur; vt quoniam definitio declarat eſſentiam rei nudam & abiunctam a motu ſeu exiſtentia, tantùm continere debeat eas cauſſas quæ talem eſſentiam conſtituunt: Efficiens autem & finis, cum non pertineant ad eſſentiam, niſi prout ſit vel exiſtit, remoueri debeãt a definitione.

Sed dicet aliquis, etiam in pura quidditate rei naturalis continentur aliqua prædicata metaphyſica, vt actus vel potẽtia, ſubſtantia vel accidens; quæ ſi Phyſicus conſideret, tranſibit fines ſubiecti ſui, ſin autem omittat & ignoret, non perfectè definiet quidditatem naturalem. Verùm ſoluitur hoc, nam ſi Phyſicus in definiẽda re naturali, expoſuerit omnia prædicata eſſentialia eius, quæ ſunt phyſica, tametſi prætermittat alia quæ non ſunt phyſica, tamen perfunctus erit munero ſuo, nec ab eo quicquam prætereà iure deſiderari poterit, taliſque definitio cenſenda erit perfecta, non quidem ſimpliciter, ſed phyſicè; nam abſolutè & omni ex parte eſſe non poterit, niſi cognita & explicata fuerint quæcunque inſunt in q̃dditate, quod fieri non poteſt ſine ſcientia Metaphyſicæ, ſine cuius opera nulla res poteſt in alijs ſcientijs perfectè cognoſci. quamobrem vocatur regina ſciẽtiarum, & omnes diſciplinæ, pendent ab ipſa, tum quia docet primas cauſſas, hoc eſt intelligentias & Deum, a quibus manant & pẽdent res omnes, tum etiam quia declarat attributa quędam fuſa per cunctas res, vt

eſt, ens, ſubſtantia, accidens, actus, poten-
A tia. Sed de his latiùs diſputatum fuit ſuperiori libro. Atque hanc ego puto cauſſam eſſe, cur Plato in 7. lib. de Rep. ſcribat, cęteras doctrinas non ſimpliciter demonſtrare, ſed procedere ex multis ſuppoſitionibus, ſolam aut Dialecticam, hoc eſt Metaphyſicam, ſimpliciter, & ſublatis cunctis ſuppoſitionibus, res ipſas contemplari atque demonſtrare. Quas ergò cauſſas requirat cognitio puræ quidditatis, ſatis oſtenſum eſt. Si autem conſideretur quidditas rei naturalis vt verſatur in generatione, exiſtentia, cęteriſque motibus
B & affectionibus phyſicis, quemadmodũ ita pendet ab omnibus cauſſis internis inxtà & externis, ſic etiam non niſi per oẽs perfectè cognoſci & explicari poteſt; generatio enim & interitus, ſine materia conſtare non poſſunt, vbi autem materia eſt (quod ante confirmauimus teſtimonio Auerr.) neceſſe eſt alias cauſſas etiã requiri; ac vt de exiſtẽtia loquar, ea profecto indiget forma, a qua proximè, intimè & continenter fluit; materia, qua nititur & ſuſtentatur; efficiente, a quo primùm manauit, vel a quo extrinſecus cõ-
C ſeruatur; denique fine, cuius gratia conſtat, qui finis eſt perfecta operatio, congruens ei naturæ quæ ſic exiſtit; & quia Phyſicus non contemplatur eſſentiam rerum naturalium purè ac præciſè (hoc enim videtur potius eſſe quiddam Metaphyſicum quàm Phyſicum) ſed conſiderat eam mobilem, ſenſibilem, exiſtentem in rebus, hinc fit, vt in definiendis rebus naturalibus, inſerat etiam cauſſas externas, motum, & affectiones phyſicas.

Explicatio ſententiæ Platonis.

Ad id autem de quo addubitari ſolet, an in cognoſcenda qualibet re ſint perno-
D ſcendæ cauſsæ primæ, vt prima forma, vltimus finis, & primum efficiens, expeditè reſpondendum eſt, ſi loquamur de cognitione perfecta, non ſimpliciter, ſed de ea, quam poteſt & debet quælibet ſcientia tradere, non eſſe id neceſſarium; nam Mathematici in rebus ſibi ſubiectis explicandis & demonſtrandis accuratè verſantur, ſine vlla prænotione aut etiam mentione primarum cauſſarum, hoc eſt Dei, & intelligentiarum, Quòd ſi Phyſicus interdum ſermonem habet de Deo. id ſanè facit, quia Deus, eſt primum mouens a quo pro-

An primas cauſſas cuiuſq; generis cauſſarũ in qualibet re pernoſcẽda, ſcire oporteat.

proficiſcuntur & pendent oẽs motus naturales: Sin autẽ loquamur de cognitio- A ne rerum, quæ ſit omnibus expleta partibus, cunctiſque numeris abſoluta, procul dubio affirmãdum eſt, ſicut quælibet res habet eſſe a prima cauſſa, ita ſine cognitione eius perfectè ſciri non poſſe quod facile concedet, qui attendet animum ad definitionem ipſius Scire; quæ traditur ab Ariſtot. hoc modó, [Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere, propter quam res eſt.] non minus autem, quin etiam magis, quælibet res ſuum eſſe acceptum referre debet cauſſis vniuerſalibus & primis, quàm particularibus & proximis. Ve B rùm de cognitione ſubſtantiæ hæc dicta ſint; deinceps agendũ eſt de accidentibus.

De cognitione accidentis perfecta.

Definitio accidentis duplex eſt, vna eſſentialis, altera cauſſalis; illa continet genus accidentis & proprium ſubiectũ eius; cuius generis ſit hæc definitio Eclipſis; defectus luminis in luna; vel Tonitru, ſonus qui fit in nube: Hæc autem quæ dicitur cauſſalis, ſumitur ex cauſſis externis; vt ſi priori definitioni adiungas, ob interpoſitum terræ; poſteriori autem ob extinctionem ignis. cenſetur autem a Philoſophis perfecta definitio accidentis, quæ C complectitur eſſentialẽ & cauſſalem, hoc eſt, quæ continet omnes cauſſas per ſe illius accidentis, nam cum accidens nõ intrinſecè ac per ſe ſubſiſtat ceu ſubſtantia, ſed a multis cauſſis extrinſecus pendeat, rectè faciunt, qui tales cauſſas adhibent in definiendis accidentibus: Vnde Ariſ. 8. Metaphyſ. tex. 13. ſcribit rationem accidentis, quæ eſt definitio eſſentialis, ſine cauſſa non eſſe manifeſtam; Cauſſæ verò, à quibus pendet accidens, vt minimum ſunt tres, materia, quæ eſt ſubiectum in quo ineſt, forma, hoc eſt genus, vel catego D ria ad quam pertinet; efficiens, a quo efficitur & conſeruatur. Non deſunt etiam quædam accidẽtia, quæ ab omnibus cauſſis pendent, quare in perfecta definitione eorum, omnes pariter cauſſæ cognoſcendæ & explicandæ ſunt; quod videtur Galenus in definiendo pulſu egregiè præſtitiſſe ad hunc modum, Pulſus eſt actio peculiaris, primùm cordis, deinde arteriarũ quæ diſtenſione & contractione mouentur a facultate vitali, vt caloris innati mediocritas conſeruetur, & ſpiritus animales gignantur in cerebro. De accidẽtium A autem demonſtratione, quid ſentiẽdum ſit facile eſt ex his, quę nunc dicta ſunt intelligere. Etenim cum Ariſtot. in 2. Poſt. compluribus locis auctor ſit, mediũ perfectæ demonſtrationis, idem eſſe quid & propter quid paſſionis quæ demonſtratur, ita, vt idem medium mutato tantum ſitu & formula verborum adhiberi queat & tanquàm definitio, ad declarãdum q̃d ſit talis paſſio, & tãquàm medium ad demonſtrandum propter quid inſit ſubiecto. Hęc igitur cum ita ſe habeant, palàm eſt, vt perfecta definitio accidentis ducen B da eſt ab omnibus cauſſis, a quibus per ſe ac neceſſario pendet, ita quoque perfectã demonſtrationem eius ex cunctis cauſſis petendam eſſe. Nec verò nos moueat, q̃ Ariſtot. definiens ſcire, ait ipſum eſſe cognoſcere rem non per cauſſas, ſed per cauſſam: nam tametſi multæ cauſſæ concurrunt ad definiendum, vel demonſtrandum accidens, omnes tamen vnius cauſſę integræ, perfectæ atque abſolutæ locum tenent. quanquam non raro accidit vt in definiendis atque demonſtrandis rebus quædam cauſſæ taceantur, quòd ſint per C ſe manifeſtæ & a quouis facile intelligantur. Atque hoc quidem eſt iudicium & ſententia noſtra de præſenti quæſtione.

Alegẽs eorum, quę in præſenti quęſt. diſputata ſunt, epilogus.

Cęterùm, quę latius hic diſputata sũt, quò faciliùs vniuerſa comprehendi & teneri queant, poſſunt breuiter ita colligi. Definitio puræ quidditatis, tantùm materiæ & formæ; at quidditatis vt eſt mobilis & in rebus naturalibus exiſtens, omnium quatuor cauſſarum cognitionem requirit. Accidentis definitio duplex eſt, vna tantùm eſſentialis, quæ ſolo genere & proprio ſubiecto accidentis quod defini- D tur continetur, altera cauſſalis, quæ præcipuè ducitur ex cauſſis externis, efficiente inquam, & fine, ſed perfecta definitio accidentis cenſetur, eſſentialem & cauſſalem complectens, ſolo ſitu differens à perfecta demonſtratione. Demonſtratio autem accidentis ex omnibus cauſſis, ſumenda eſt a quibus per ſe ac neceſſariò pendet accidens. Porrò primæ cauſſæ cuiuſque generis, ſi quæratur perfecta ſimpliciter cognitio rerum, neceſſariò tenendæ ſunt; ſin autem quæratur perfecta cognitio, non abſolute, ſed aliqua ex parte,

vel

vel ſecundum aliquam ſcientiam, aut nõ eſt neceſſarium illas cauſſas cognoſcere, A vt ſit in Mathematicis, aut certè tantùm ſcire oportet quantum pertinent ad illã ſcientiam, id quod in Phyſica contingit, quæ agit de Deo, vt eſt primum mouens. Verùm de præſenti quæſt. ſatis ſit dictũ.

Cur Ariſtoteles non probauit res naturales habere cauſſas & principia.

Nunc doceamus cur Ariſtot. non expreſſerit aut probauerit Minorem illius ſyllogiſmi, nimirum, res naturales habere principia, hoc enim a principio promiſimus nos eſſe dicturos ad extremum. Porphyrius, vt hic refert Simplicius, & Auicenna (vt inquit Auerr. 1. Phyſ. com. vltimo) putarũt nõ eſſe mun⁹ Phyſici ſed B potius Metaphyſici demonſtrare res naturales compoſitas eſſe & habere cauſſas: At hoc non placet Simplicio & Auerroi, nam vt Phyſicus ſuperſedeat demonſtrare id, perinde quaſi per ſe notum atq; manifeſtum ſit, tamen non poteſt inueniri alia ratio, vel, vt aiunt, medium ad demonſtrandum hoc, quàm Phyſicũ, quod quidem medium eſt tranſmutatio: quicquid enim tranſmutatur ſimplex eſſe nõ poteſt, ſed habet materiam, quæ tranſmutatione ſubijciatur, & formam ſecũdum quam trãſmutatio fit: ab hoc medio phy- C ſico cæteræ rationes; quæ ad idem oſtendendum afferuntur, ſiue phyſicæ ſiue metaphyſicę fuerint, lucem atque robur accipiunt. Verùm Theophraſtus, vt ait Simplicius, res naturales habere principia confirmabat hoc argumento; Omne corpus eſt compoſitum, quod autem compoſitũ eſt, habet partes & principia ex quibus componitur, ſed res naturales ſunt corpora, vt clarum eſt, ergo ſunt compoſitæ, & habẽt principia ex quibus cõſtant. Hæc illę. Sed hæc demonſtratio nõ caret dubitatione, nam cum triplex ſit compo- D ſitio, vna ex ſubſtantia & accidente, altera ex partibus quas vocant integrales, ſeu quantitatiuas, tertia ex partibus eſſentialibus, nempe ex materia & forma; primã & ſecundam compoſitionem certum eſt inueniri in omni corpore naturali, tam cæleſti quàm ſublunari; tertiam autem, vt perſpicuum eſt ineſſe in cũctis corporibus ſublunaribus, ita obſcurum & dubiũ eſt an ea inſit in cælo. Auerroes enim faciens ſubſtantiam cæli ſimplicem, non aſſignat ei talem compoſitionem, is igitur diceret prædictam rationem Theophraſti, aut eſſe intelligendam tãtùm de duabus prioribus compoſitionibus, aut non habere locum in omni corpore naturali. Ariſtoteles igitur hic non probauit res phyſicas habere principia; vel omittens tanquam cuiuis notum, vel quia fusè in proceſſu huius primi libri ab ipſo declarandum erat. Verùm hæc ad expoſitionem & intelligentiam primi textus ſint ſatis, deinceps ad explanandum ſecundum textum veniamus.

Explanatio textus ſecundi primi libri Phyſicorum.

CAP. VI.

De eo quod eſt notius ſimpliciter vel ſecundũ nos, pulchra Ariſtotelis ſententia.

Secundus textus primi libri Phyſicorum ſic habet, [Innata eſt, ex notioribus nobis via ad notiora naturæ.] Similẽ ſciam permultis locis apud Ariſtotelem reperire licet; veluti: 1. lib. Ethicorũ c. 4. libro 5. Metaphyſicæ tex. 1. libro 2. de Aĩa tex. 12. pręcipuè autẽ 7 Metaphyſicę tex. C 10. Apud Ariſtotelẽ autẽ & Peripateticos, notius ſm naturã, natura vel naturæ, idem plane ſignificant, quod notius ſimpliciter, vel notius ſm rationem, vt ex ſupradictis locis colligi poteſt. Sed qm̃ de eo quod eſt notum ſm nos & ſm naturã multa præclarè ſcribit Ariſt. 6 lib. Topicorũ, non alienũ fore putaui ſi verba eius hic adſcriberẽ. Primum igitur docet q̃d ſit notius nobis & ſimpliciter, hoc modo: [Dupliciter cõtingit accipere notius, aut nobis, aut ſimpliciter: Simpliciter igitur notius eſt, q̃d prius eſt poſteriori, vt pun- D ctũ linea, & linea ſuperficie, & ſuperficies ſolido, quemadmodũ, & vnitas numero, prius enim, & principiũ omnis numeri, ſimiliter autẽ, & elementũ ſyllaba. Nobis aũt è conuerſo q̃nque accidit, nã maximè ſolidũ magis ſub ſenſum cadit; q̃ ſuperficies, & ſuperficies q̃ linea & linea q̃ ſignũ, quare multitudo magis huiuſmdi cognoſcit, nam illa quidem quomodolibet, hęc autem ſubtili, & fœcundo intellectu comprehendere oportet.] Deinde vtra docendi ratio ſit melior per notiora nobis an ſecũdum naturam, declarat his verbis,

verbis, [Simpliciter igitur melius, per priora, poſteriora tentare cognoſcere, nã magis ſciẽtificum tale eſt, verùm ad eos, qui impotentes ſunt cognoſcere per talia, neceſſarium fortè per ea quæ illis cognita ſunt, facere orationẽ.] Poſtea oſtẽdit ea quę ſunt nota ſecundum naturam, eſſe certa, definita, & immutabilia, quæ autem ſunt notiora ſecundum nos, eſſe incerta & indeterminata, nã inquit, [Alia alijs, & non omnibus eadem contingit notiora eſſe, quin etiam eiſdem alia interdum & alia magis nota, nam a principio quidem ſenſibilia, inſtructionibus autem factis contrà, quare nec eidem homini ſemper idem notius eſt.] Ex quo Ariſ. colligit perfectas definitiones & orationes ſcientificas aſſignandas eſſe non per ea quæ ſingulis quibuſque ſunt notiora, quippe quæ ſint varia & indefinita. Poſtremò, explicat quod eſt notum ſimpliciter, quibus hominibus fit etiam notum & quibus non, ita ſcribens, [Fortaſſe autem, & quod ſimpliciter notum, non eſt id quod omnibus notum, ſed quod bene diſpoſitis intellectu, quemadmodum & ſimpliciter ſalubre quod eſt ſalubre ijs qui bene affectum habent corpus.] Hæc Ariſtotel. in 6. Topicorum. Simile ferè ſcribit in primo Poſt. tex. 5. ad hunc modum, [Priora verò ſunt & notiora bifariã, non enim idem prius aut notius natura & ad nos. dico autem ad nos priora & notiora, quæ ſunt propinquiora ſenſui, ſimpliciter autem quæ longius ſunt, ſunt autem longiſſime quidẽ ipſa maximè vniuerſalia, proximè verò ipſa ſingularia.] Ex omnibus autem locis, quę nunc commemorauimus, licebit nobis elicere certam & generalem regulam Ariſtotelicã internoſcendi ea quæ ſunt nobis nota, ab his quæ ſunt nota ſecundum naturam, quæ eſt hæc; Quæcunque cadunt ſub ſenſum vel ſunt propinqua ſenſibus, ſunt nota nobis: quæ verò a ſenſibus remota ſunt habẽtur ignota, & quo magis minuſue ſẽſus noſtros attingunt vel refugiũt, eò magis minuſue nota aut ignota iudicari debent. At nota ſecundum naturam vel ſimpliciter, cenſeri debent quæcunque ſunt priora, & a quibus pendent alia: è contrario verò quæ ſunt poſteriora, & manant atque pendent ab alijs, ſunt ignota ſecundum naturam.

Regula internoſcendi nota ſecundum nos, ab his quæ ſunt nota ſecundum naturam.

A Quamobrem cauſſæ, partes, ſimplicia, magis vniuerſalia, ſunt priora & notiora ſecundum naturã; effectus vero totum, compoſitum, & ſingularia, poſteriora & minus nota: & quamuis hęc quoque poſſint dici aliquo modo notiora ſecundũ naturam, quatenus ſunt perfectiora illis & tanquam finis eorum: tamẽ in præſentia non loquimur de prioritate naturæ, quæ eſt ſecundum perfectionem vel intentionem eius, ſed de eo, quod dicitur prius eſſe ordine generationis & tẽporis. Sed dicet aliquis, Ariſtotelem in. 1. de Anima tex. 8. affirmare vniuerſalia B aut nihil eſſe aut poſteriora eſſe ſingularibus, ergo qui facit ea ſm naturã priora ſingularibus, apertè cõtradicit Ari. Verũ ſoluitur hoc, nam vniuerſale actu & (vt dicunt) formaliter ſumptum, aut nihil eſt per ſe in rebus exiſtens, abiunctum à ſingularibus, vt Platonem ſenſiſſe multi opinantur, aut vt eſt vniuerſale vi mẽtis, abſtractum ab indiuiduis, poſterius eſt ſingularibus, quippe cum nihil aliud ſit, quàm notio quædam & ſimilitudo ſingularium, quam ex eorum comparatione & conuenientia intellectus noſter expreſ- C ſit. Vide quæ in hanc ſententiam eleganter ſcribit Themiſtius, exponens ſupradictum textum octauum primi libri de Anima in ſua Paraphraſi: At ſi vniuerſalę ſumitur pro natura (hanc multi appellant fundamentum vniuerſalitatis) vt animal pro natura ſenſitiua, viuens pro animata, corpus pro corporea, hoc pacto manifeſtum eſt magis vniuerſalia priora eſſe minus vniuerſalibus, nam illa ſinę his, hęc autem non poſſunt eſſe ſine illis: quod autem tale eſt, Ariſ. vocat prius ſimpliciter in D Poſtprædicamẽtis; & 3. Phyſicorũ lib. Vide quę hac de re doctè ſcribit D. Tho. 1. parte quæſt. 85. art. 3. in reſponſione ad primum.

Dubitatio.

Con-

Confutantur qui aliter exponunt notum ſecundũ naturam. & docetur cur via procedendi a notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata vel naturalis.

CAP. VII.

SI Igitur notum ſecundum naturam apud Ariſt. ſignificat id, quod paulo ante oſtendimus ex multis locis eius, ergo fallitur Auerroes interpretans notius ſecundum naturam, id quod natura prius cognoſceret ſi intelligeret ea quæ facit: non quia putet naturam more Stoico eſſe intelligentem, vt ei falsò exprobrant quidam recentiores interpretes, ſed quia facit Ariſt. vti metaphora & analogia nimis dura & inſolenti. Errant etiã, qui notius ſecundum naturam exponunt id, quod habet naturam per ſe magis cognoſcibilẽ & intelligibilem: etenim compoſitum notius eſſet ſecundum naturam, quàm materia prima, cõtrà quàm docet Ariſt. hoc loco: Compoſitum enim cum in ſe cohibeat formam & actum, qui eſt cauſſa atque ratio intelligendi vt dicitur. 9. Metaphy. tex. 20. proculdubio habet naturam magis intelligibilem, quàm materia prima, quippe quæ ſit ens in potentia, & (vt ſcriptum eſt 7. Metaph. tex. 35.) per ſe ignota. at materia notior eſt ſecundum naturam quàm compoſitum, cum ſit prior eo, & eius principium & cauſſa. Illi quoque decipiuntur, qui per notius ſecundum naturam putant ſignificari id, quod eſt ſimplicius: Siquidẽ color & alia ſenſibilia accidentia ſunt ſimpliciora, q̃ ſubſtantia compoſita, cum tamen hæc ſit notior ſecũdum naturam, & ignotior ſecundum nos: illa vero e contrario notiora ſecundum nos & ignotiora ſecundum naturam; ſed cur hęc via procedendi a notioribus nobis ad notiora ſecundum naturam vocetur nobis innata vel naturalis deinceps exponamus. Non dicitur talis via procedendi, naturalis quòd ſimilis ſit modo quem natura tenet in procreandis rebus, quinimo ei penitus contraria

Cur via procedendi a notioribus ſecundum nos ad notiora ſecundum naturã, vocetur, nobis naturalis.

A eſt; Etenim natura in fingendis operibus ſuis progreditur à ſimplicibus ad cõpoſita, a cauſſis ad effectus, nos e contrario in iiſdem cognoſcendis procedimus. Nec vocatur naturalis, quoniam ſit conueniẽs naturæ ipſarum rerum; Nos enim multa prius cognoſcimus, quæ ſi natura rerum ſpectetur, poſterius cognoſci deberent, ſiquidem antè percipimus accidens, quàm ſubſtantiam, at ſubſtantia per ſe ac ſuapte natura prior eſt quàm accidens. Nec appellatur naturalis, quòd ſit congruens atque conſentiens naturali appetitui hominis, quo is duce natura vehitur atque du-
B citur ad ſciendum. Homo enim naturaliter expetit ſcire non quocũque modo, ſed per cauſſas, talis enim ſciẽtia eſt perfectio intellectus humani explens atque ſaturans naturalem appetitum eius. Itaque homo naturaliter expetit res cognoſcere, per ea quę ſunt priora & notiora ſecũdum naturã ceu per cauſſas, potius quàm per ea quæ ſunt notiora ſecundum nos veluti per effectus. Nec denique nuncupatur naturalis, quòd ita ſit homini inſita & infixa, vt ab ea nunquam diuelli & ſeparari poſſit. Nam quamuis rudes & indocti,
C cum primùm aggrediũtur ad cognoſcendas res, hanc intelligendi rationem ſequãtur, tamen, qui ſunt fæcundo & ſubtili ingenio & in ſcientijs exercitati, cognoſcunt res conuenienter naturæ ipſarum, & quod ſecundum naturam prius atque notius eſt, illis quoque prius & magis notum habetur. Cuius rei ſimile quiddam cernimus in his quæ pertinent ad guſtatum; nam vt alia alijs dulcia & iucunda videantur, tamen id, quod verè ac ſimpliciter eſt dulce, videtur etiã tale non quidem omnibus, ſed his, qui ſtomachum nõ
D habent labefactatum & corruptum, ſed bene affectum atque conſtitutum. Talis igitur via procedendi eſt, atque dicitur nobis naturalis, propterea quòd cum primùm duce magiſtraque natura accedimus ad cognoſcendas & contemplandas res naturales, excitati aſpectu & admirabilitate earum rerum quas hic mundus continet, ita procedimus, vt primo quidẽ appulſu mentis incurramus in notitiã effectuum compoſitorum & accidentium, tum magis animo exardeſcentes ad interiorem & perfectiorem earundem rerũ

ſcien-

ſcientiam capeſſendam, quaſi per gradus quoſdam progredientes tandem perueniamus ad cauſſarum rerum ſimplicium & ſubſtantiæ comprehenſionem. Cuius rei hanc ego quidem certè cauſſam eſſe arbitror; A principio enim donatur nobis à Deo animus, immortalis ille quidem & capax omnium diſciplinarum, ſed rudis experſque ſcientiarum, & vt pulchrè inquit Ariſtot. ceu tabula quædam nuda, in qua nihil omnino pictum eſt. Quamobrem idem Ariſtot. ſcribit illum eſſe in potentia ad omnia, nec aliam eſſe naturam eius quàm veluti poteſtatem & habilitatem quandam ad percipiendas omnes res, eumque locum eſſe formarũ non actu, vt Plato exiſtimabat, ſed tãtum poteſtate. Is autem animus tanta neceſſitudine & tam naturali connexione iungitur atque copulatur cum ſenſibus, vt dum eſt in hoc corpore, nec ſine adminiculo ſenſuum vitam ſuam agere & tueri, nec niſi per eoſdem ſenſus, cognitionem & ſcientiam rerum poſſit adipiſci. Itaq; vt in homine vitam hanc mortalem agente, eſſe intellectiuum, non poteſt ſeparari ab eſſe ſenſitiuo, ſic etiam functiones partis intelligentis, non poſſunt ab actionibus facultatum ſentientium penitus diſiungi atque ſegregari. Atque hinc extitiſſe illas nobiles & illuſtres ſententias, quæ in ſcriptis Ariſtot. non ſecus, ac ſtellæ in cælo mirabili ſplendore collucent: Deficiente ſenſu, etiam deficere ſcientiã eorum quæ pertinent ad illum ſenſum: Omnes ſcientias & artes ex ſenſibus, memorijs, experimentiſque ortum habere: Intellectum noſtrum nihil vnquam ſpeculari ſine permixtione phãtaſmatis: Cogitata & intelligentias animi noſtri non eſſe quidem phantaſmata, vel vt latinè loquar cum Cicerone, viſa, veruntamen non poſſe cõſtare ſine illis. ſi igitur prima humanę cognitionis acquiſitio fit per ſenſus, neceſſe eſt ea prius ab homine cognoſci, quæ prius atque vehementius mouent ſenſus, iiſq; obuia & familiaria ſunt; eiuſmodi autem ſunt ſingularia, accidens, compoſitum, effectus &c.

Digreſſio cõtra Platonẽ ſcientiã noſtrã nõ eſſe reminiſcẽtiã.

Ex his aũt liquet, falſum eſſe id quod Plato hab[illegible] certo & explorato; Noſtrum ſcire nihil aliud eſſe, quàm quoddam reminiſci. Nam (vt de hoc nonnihil etiam nunc attingamus) ſi animus noſter olim habuit ſcientiam omnium rerum, A quam poſtea dum eſt in corpore per diſciplinam inſtitutionem exercitationẽq; reminiſcitur, cur ad reminiſcẽdum adeo egemus ſẽſib⁹, vt his ſublatis nulla queat ſcientia cõparari? Nos enim experimur, cum quidpiam reminiſci volumus quod antea cognouimus, non valde indigere aut vti opera ſenſuũ exteriorum; & ſine his non ſolum poſſe ſed interdũ etiam fieri ſolere multarum rerum reminiſcentiam ſola vi & ope imaginatricis vel cogitatricis facultatis; Deinde, qui fit, vt nemo vel priuſquam addiſcat ſcientias, aliquo modo meminerit ſe quondam illas B tenuiſſe, & per obliuionem amiſiſſe: Vel poſtquam ſcientias didicit, eas tanquam ante cognitas & perceptas recognoſcat? Ad hæc, quemadmodum animus hominis, quia eſt immortalis, non ſolum videt res præſentes, ſed prouidet etiam futuras, multamque cogitationẽ & curam ſuſcipit poſteritatis, cur ſi idem animus fuit ante corpus florens ſcientia cũctarum rerum maximiſque circunfluens bonis, cur inquam, non itidem cernitur in eo aliqua C certe cognitio, cogitatio, memoria, aut denique veſtigium aliquod præteritarũ & antiquarum rerum, quas olim geſſiſſe & tenuiſſe dicitur? Cur nullus in eo mœror & dolor de tantorum bonorum amiſſione? Poſtea, ſi mens noſtra haberet naturaliter ſibi inſitas ſcientias omnium rerum, non poſſet eſſe capax errorum & falſarum opinionum. Etenim, quod per ſe atque naturaliter ineſt, non poteſt mutari in contrarium, ſic enim Ariſtot. 2. libro Ethicorum docet virtutes non eſſe natura nobis innatas, quoniam nemo prauus D & improbus euadere poſſet, ſiquidẽ quod natura ingeneratum eſt, nulla conſuetudine tolli poteſt, vt licet millies lapidem ſurſum iactites, nunquam tamen aſſueſcet per ſe tendere ſurſum propter naturale pondus atque grauitatem. Sic etiam in 3. de Cælo 67. oſtendit Ariſt. nullam eſſe definitam a natura figuram elementorum, vt ad omnes figuras facilè conformari & accommodari queant. Et iterum, Peripatetici diſputant primam materiã per ſe nullam habere formam, quam ſibi præcipuè & ſua natura vendicet, vt poſſit eſſe

eſſe receptaculum omnium formarum etiã contrariarũ. Poſtremò, aut coniũctio animi cũ corpore eſt naturalis, aut præter naturam, ſi præter natutam, quo pacto efficitur a natura & a Deo? cur ſemper eodemque modo contingit? Nã quæ præter naturam ſunt, & rarò & per accidens eueniunt. Cur diſſolutio prædictæ vnionis, quam mors efficit, eſt adeo præter naturam & violenta, vt nos & metus futuræ mortis ſollicitet & dolor præſentis diſcruciet? ſin autem talis coniunctio animi cum corpore eſt naturalis, tantum abeſt vt poſſit tam inſigne animo detrimentum afferre, hoc eſt obliuionem omnium ſcientiarum, vt ei debeat magnam adiungere perfectionem maximumque prębere adiumentum ad ſuas actiones rite obeundas. Forma enim, quæ eſt actus naturalis materiæ, ſicut per vnionem cũ materia perficitur in eſſe, ſic etiam perficitur in operando; Id quod luſtranti animo cunctas res naturales in omni coniunctione formæ cum materia perſpicuum erit. Hæc autem quæ contra Platonem a nobis explicata ſunt, docet etiam D. Th. in 1. par. q. 84. ar. 3. Sed de his rebus, quñ ſunt extra materiã propoſitam, & ab inſtituto noſtro remotę, plura dicere non cõuenit. Qñ igitur intellectus noſter ita cohæret cum ſenſibus, vt per eos ceu interpretes & nuncios rerum omnium intelligendi materiam accipiat, nihilque ſit in illo quod non in his aliquo pacto prius fuerit, hinc fit, vt quæ ſenſibus noſtris magis propinqua, nota & familiaria ſint, vt effectus, totum, compoſitum, accidens, ea quoque priùs ad intellectum perferãtur, eique priùs innoteſcant. Quæ verò ſenſibus poſterius cognita, aut penitus ignota ſint, vt cauſſa, partes, res ſimplices & intima cuiuſque rei ſubſtantia, eò tardius atque difficiliùs ad mentis noſtrę intelligẽtiam perueniant. Ergo, cur ea quę ordine naturæ poſteriora ſunt, plærunque ſint nobis notiora ijs, quæ ſunt priora ſecundum naturam, & cur via procedendi ab illis ad hæc vocetur nobis innata & naturalis, hoc modo explicatum ſit. Nunc videamus an in rebus phyſicis ſint aliqua, quæ eadem ſint nota nobis & ſecundum naturam.

A

In rebus naturalibus permulta reperiri quę ſint nota nobis ſimul atq; ſecundum naturam.

CAP. VIII.

ARiſtoteles hoc 2. tex. ait non eadẽ eſſe nota nobis & ſimpliciter, in primo autem lib. Poſt. tex. 5. ſimilem ponit ſententiam, verùm alijs verbis, ſcribens hæc inuicem opponi, hoc eſt quæ ſunt nota nobis, eſſe ignota ſecundũ naturam, & contra, quæ ſunt nota ſm
B naturam eſſe nobis ignota: Quæ ſententia quo pacto intelligẽda ſit, pluribus verbis aperiendum eſt, ne quis putet fieri numquam poſſe vt eadem ſint nota ſm nos & ſecũdum naturam. Peruulgata eſt opinio apud Philoſophos, in rebus naturalibus, aut nihil aut perpauca reperiri quæ nobis ſint nota pariter ac ſecundum naturam, propterea quòd rerum effecta & accidentia, quæ nobis manifeſta ſunt, habentur ignota ſecundum naturam, è contrario autem ſubſtantia & cauſſę, quę ſunt notæ ſecundam naturam, nobis ſunt
C ignotæ: At verò in diſciplinis mathematicis, aut omnia aut certe pleraque ſunt nota nobis iuxtà atque ſm naturã. Etenim demonſtrationes mathematicæ procedunt ex primis principijs, quæ nobis ſunt manifeſtiſſima, veluti, Totum maius eſſe ſua parte, &, Si ab æqualibus æqualia demas, quę remanent ſunt æqualia. Eadem quoque ſunt nota ſecundum naturam, quippe cum ſint cauſſæ eorum, quæ poſtea demonſtrantur a Mathematicis. Atque hoc ipſum videtur Auer. ſenſiſſe multis locis ſcriptum & teſtatum re
D linquens. Verùm opinio hæc (aut ego penitus fallor) multos adhuc fefellit, vel inſcitia vel negligentia perſcrutandæ veritatis; etenim vtrumque reor eſſe falſum, ſed de mathematicis poſterius diſſeram; nunc tribus rationibus oſtendam, multa in rebus phyſicis eiuſmodi eſſe, vt ſimul nobis nota ſint atque ſecundum naturã. Primò, naturæ magis vniuerſales ſunt notiores nobis & ſm naturam, quàm minus vniuerſales, vt corpus quàm viuens, viuens quàm animal, animal quàm homo; ergo &c. antecedens ſecundum vtranq; partem

In rebus phyſicis nõ pauca reperiri, quę ſunt eadẽ nota nobis & ſecundũ naturam

partem perſpicuè verum eſt; Nam quòd magis vniuerſalia ſint notiora nobis, Ari. teſtatur hic tex. 4.& alijs compluribus locis, de quo etiam cõſentiunt omnes propemodum interpretes eius; idque confirmat experientia, nam aſpicientes id quod e longinquo accedit ad nos, prius agnoſcimus eſſe corpus quoddam quàm animal, & animal prius quàm hominem; Infantes etiam (vt hoc loco inquit Ariſtoteles) primùm quidem appellant omnes homines vniuersè ac indiſtinctè patrem, fœminas matrem, poſtea verò vtrunque ſpeciatim diſtinguunt. Ratio item hoc docet, nam ſigna & accidentia rerum vniuerſaliorum ſunt nobis notiora, cum enim inſint in pluribus rebus, frequentiùs cadunt ſub ſenſus; ex quo fit, vt illis magis obuia, familiaria & manifeſta ſint: paucioribus quoque ſignis opus eſt ad percipiendum magis vniuerſale, vt aliquid eſſe corpus, viuẽs aut animal, quàm ad cognoſcendum minus vniuerſale vt eſſe hominem vel Petrum. Quòd autem magis vniuerſalia ſint notiora ſecundum naturam, vel ex eo intelligi poteſt, quia ſimpliciter priora ſunt minus vniuerſalibus, eorumque principia & quoniam minùs perfecta ſunt; a quibus natura incipiens procedit ad minùs vniuerſalia, tanquã perfectiora. Itaque in procreatione hominis, primùm effingitur in fœtu natura viuentis, tum animalis, ad extremum hominis, vt ſcriptum eſt ab Ariſt. in 2. de Gener. animal. cap. 3. Sed conſiderãdum eſt hoc loco id quod D. Thom. ſcribit in 1. parte. q. 85. art. 3. Nam cum vellet docere magis vniuerſalia eſſe prius cognita nobis quàm minùs vniuerſalia, præmittit hanc obiectionem. [Non ſunt eadẽ (inquit) priùs nota nobis; & ſecundum naturam, ſed magis vniuerſalia ſunt priùs nota ſecundum naturam, quàm minùs vniuerſalia, quippe cum illa ſint priora ſimpliciter his, ergo non poſſunt eſſe nobis quoque prius cognita:] Quam obiectionem deinde ſoluens in reſponſione ad primum argumentum ſcribit hæc, [Duplex eſt ordo naturæ vnus ſecũdum viam generationis & temporis, ſecundũ quam viam, ea quæ ſunt imperfecta & in potentia, ſunt priora, & hoc modo magis commune eſt prius ſecundum naturam, quod apparet manifeſtè in generatione A hominis & animalis, nam priùs generatur animal quàm homo, vt dicitur in libris de Generat. Animal: Alius eſt ordo perfectionis ſiue intentionis naturæ, ſicut actus ſimpliciter eſt prior ſecundum naturam quàm potẽtia, & perfectum prius quàm imperfectum, & per hunc modum minus commune eſt prius ſecundum naturam quàm magis commune, vt homo quàm animal; Naturæ enim intentio nõ ſiſtit in generatione animalis, ſed intendit generare hominem.] Hæc D. Thom. ex cuius verbis poſſet quiſpiam fortaſſe ſu- B ſpicari eum verba illa Ariſtot. [Non ſunt eadem nota nobis, & ſecundum ordinem naturæ] interpretari non de ordine naturæ qui eſt ſecũdum generationem, ſed de eo qui eſt ſecundum perfectionem, ex quo fieri vt magis vniuerſalia non ſint ſimul nota nobis & ſecundum naturam, quod tamen a principio aggreſſi ſumus oſtendere: ſed nobis in præſentia quid D. Tho. ſenſerit de intellectu illorum verborum Ariſtotelis, non eſt curæ. Illud quidem pro certo affirmare poſſumus, Ariſtot. hoc loco non loqui de priori- C tate perfectionis, ſed generationis, & temporis, etenim docere vult primas cauſſas primaque principia rerum naturalium eſſe nobis obſcura & ignota, tametſi ſecundum ordinem naturæ manifeſta ſint & magis certa, quàm ea quæ formantur & efficiuntur ex illis: quòd ſi loquatur Ariſtoteles de ordine generationis, magis vniuerſalia, erunt nota nobis & ſecundum naturam, vt dictum eſt ſupra; Sin autem de ordine perfectionis, totum compoſitum & ſecundum nos & ſecundum naturam erit notius quàm partes & prin- D cipia eius. Quocirca vtrouis modo ſumatur prius ſecundum naturam, vel ordine generationis, vt nos ſumimus, vel ordine perfectionis, vt ſumit D. Thomas, verum eſt, quod inſtituimus demonſtrare, in rebus phyſicis multa reperiri quæ ſint nota nobis & ſecundum naturam. Scio Alexãdrum, vt refert Simplicius, ipſũmq; Simplicium in expoſitione huius ſecundi textus, conatos eſſe hãc noſtram rationem ſoluere. ſed qui eorum verba legerit, facilè intelliget infirmam eſſe eorum ſolutionem. Deinde, poteſt hoc ipſum confirmari

mari altera ratione: Ea quæ vocantur ob-
iecta ſenſuum exteriorũ, vt color, ſapor, A
odor, ex ſe fundunt atq; mittunt ſpecies
quaſdam (ita enim fert communis om-
nium pene Philoſophorum opinio) per
quas a ſenſibus percipiuntur. His igitur
formis (quas multi appellant ſpecies in-
tentionales) priora ſunt obiecta tam ſm
naturam, quàm ſecundum nos; ſecũdum
naturam quoniam ſunt cauſſę illarum, ſe
cũdum nos, propterea ꝙ obiecta vſurpã-
tur ſenſibus, eorum autem ſpecies inten-
tionales minimè: Illa nemo ſanę mentis
negauit vnquam, has verò nec pauci, nec
indocti uiri, de medio ſuſtulerunt. Con- B
ſtat igitur in hoc exemplo idem eſſe no-
tius ſecundum nos, & ſecundum naturã.
Vide D. Thom. 1. parte. q. 85. in fine arti.
3. Poſtremò, idem poteſt cõprobari hoc
modo. Multa ſunt tam in Phyſica quàm
in Medicina, quæ habent effectus quoſdã
admirabiles, nobiſque abditos & occul-
tos. Etenim complura ſunt medicaméta,
quæ vel extrinſecus admota corpori hu-
mano, uel in ipſum intromiſſa, operãtur
intus permulta quę per ſe latent nos, pro
uidentur autem atque cognoſcuntur ex
ſuis cauſis, quæ palam adhibitę ſunt: itaq; C
Medicus certo pręnoſcit, & prædicit ta-
les effectus euenturos, manifeſtè cogno-
ſcens cauſſas a quibus illi proficiſcuntur.
Vbi manifeſtum eſt, talia medicamenta
& ſecundum nos & ſecundum naturam
eſſe notiora quàm ipſorum effecta. Sed
quid dicendum eſt ad illa veba Ariſtot.
[Non ſunt eadem nota nobis, & ſimplici
ter?] Mihi quidem videntur habere lo-
cum non in omnibus rebus Phyſicis, ſed
in multis, maximè uerò in primis cauſſis
primiſq; principiis rerum naturalium, de
quibus ibi ſermonem habet Ariſto. ſi qui D
dem eiuſmodi ſunt, vt cum ordine natu-
ræ præcedat cęteras res phyſicas, a nobis
tamen poſterius cognoſcantur, & quæ ab
ipſis eſſe habent, prorſusq; pẽdent vti cor
pora & accidentia phyſica, ad eorum co-
gnitionem nos perducant. Sed de rebus
phyſicis dictum eſt ſatis. Nunc diſqui-
rendum eſt, An in Mathematicis diſcipli
nis idem maxima ex parte, ceu multis vi-
ſum eſt, ſit notius ſecundum nos & ſecun
dum naturam.

A *An demonſtrationes Mathematicæ*
maxima ex parte conſtent ex
his quæ ſunt nota nobis,
& ſecundum na-
turam.

CAP. IX.

AVerroes in primò Phyſic. com. 2.
& in primo de Anima com. 11. in
commentarijs etiam magnis ſu-
per libros Poſt. atque in quæſtionibos Lo
B gicis, ait demonſtrationes Mathematicas
conſtare ex propoſitionibus quæ ſunt no
tæ nobis & ſimpliciter, ac cum ipſe putet
demonſtrationem ſimpliciter, quam facit
tertiam quandam ſpeciem demonſtratio
nis longè principem omnium, confici de
bere ex his quę ſunt nota ſecundum nos
& ſecundum naturam, affirmat talem ſpe
ciem demonſtrationis nuſquam reperiri
aut crebriorem aut perfectiorem, quàm
in diſciplinis Mathematicis. Multi quoq,
expoſitores Ariſtot. (cum is ait tum hoc
loco, tum in 1. Poſt. tex. 5, non eſſe eadem
C nota nobis & ſimpliciter) cenſent, id ma-
ximè locum habere in ſcientia naturali,
nam in doctrinis Mathematicis idem pla
nè notum eſſe nobis & ſimpliciter. Eſt ita
que multorum Philoſophorum opinio
demonſtrationes Mathematicas procede
re ex pręmiſſis, quę ſint tam ſecundũ nos
quàm ſecundum naturam notiores con-
cluſione. Quam ſententiam equidem ar-
bitror aut falſam eſſe, aut certè recta qua
dam explanatione vel potius correctio-
ne indigere; quare faciendum mihi puta-
ui, vt quod ea in re verum aut falſum eſſe
D ducerem, liberè ac ſincerè explicarem.
Primùm igitur opinor, mediũ quod ad-
hibetur in demonſtrationibus Mathe-
maticis, ſi propriè & ſubtiliter rem ipſam
expẽdamus, nec ſecundum naturam nec
ſm nos eſſe notius cõcluſione; id quod fa
cilè cognoſci poterit ex his paucis, quę
ſubijciam. Primò, Si mediũ Mathema-
ticũ eſſet notius ſm naturam cõcluſione,
hoc ideo accideret, quia tale mediũ eſſet
propria cauſſa eius quod demonſtratur;
at ſupra fuit oſtenſum Mathematicos nõ
demonſtrare ex proprijs & naturalibus

Medium demonſtrationis Mathematicę, nõ eſſe per ſe ac ſimplici

ter notius ſecūdū naturam, conclusione.

caußis, ergo &c. Deinde Mathematicus
A non conſiderat naturā ac eſſentiam quantitatis, nec affectiones eius, prout habent eſſe reale fluens ex natura quātitatis, ſed tantūmodo prout habent eſſe intelligibile, & prout poſſunt euidenter ac certò ſciri quocunq; modo id cōtingat; ergo Mathematicus non curabit, an medium ſit priùs ſecundùm naturam nec ne, ſed an ſit euidens, certum & aptum ad demonſtrandam propoſitam cōcluſionem. Prӕterea, apud Mathematicos vna demōſtratio non habetur potior quàm altera, quia habeat medium prius ſecundum naturā,
B quinimo id nuſquam & a nullo Mathematico conſiderari & perpendi ſolet, ſed ea demonſtratio melior ducitur, quӕ ſimpliciter oſtendit rem, quàm quæ ex ſuppoſitione, & quæ directò ſeu oſtenſiuè, quàm quæ indirectè vel ducendo ad impoſſibile, ad extremum, quæ per pauciora media conficit rem propoſitam, quàm quæ per plura quocunqe modo id fiat, ſiue per media priora ſecundum naturam ſiue poſteriora. Poſtea in 32. demōſtratione, quæ eſt in 1. elementorum Euclidis, oſtenditur tres angulos trianguli eſſe æ-
C quales duobus rectis, propterea quòd angulus externus, qui fit ex latere eiuſdem trianguli producto, æqualis ſit duobus angulis internis ſibi oppoſitis, Hoc mediū perſpicuè conſtat non eſſe prius ſecundum naturam, eo quod demonſtratur; quin etiam mihi quidem videtur eſſe poſterius ſecundum naturam, nam productio lateris & ortus illius anguli externi, neceſſariò conſequitur ſtructuram trianguli conſtituti: Similiter in 1. demonſtratione eiuſdem libri, Euclides docet latera eius trianguli quod ſuper datam lineā
D conſtitutum fuit, eſſe inter ſe æqualia, propterea quòd ſint lineæ ductæ ex centro ad circunferētiam, quis non videt cū hoc medium omnino per accidens affectum ſit ad id quod demonſtratur, non poſſe dici prius ſecundum naturam concluſione? Etenim planè accidit triangulo æquilatero, quod ſuper lineam datā conſtitutum eſt, includi in circulo, & latera eius ſic deſcribi vt exiſtant lineæ a centro ad circumferentiam illius circuli ductæ. Quod autem a nobis oſtenſum eſt in his duabus demonſtrationibus mathematicis, ſi quis ad reliquas demonſtrationes
A animum aduertat, idem pene in omnibus comperiet. Poſtremò, quæ ſunt verè priora ſecundum naturam, ſunt per ſe definita & pauca numero, & habent neceſſariā atque naturalem cognationem connexionemque cùm his rebus, quibus dicuntur priora; at medium mathematicum non eſt definitum ſecundum naturam, & eſt multiplex: nam quod oſtenditur per vnū medium, poteſt etiam probari per alia multa, & in conuerſione demonſtrationum, vbi ex medio fit concluſio, & ex cōcluſione medium (quod fieri cernimus
B tum ſæpe alibi, tum in primo Euclidis in propoſit. 18. & 19.) nullo modo fieri poteſt vt in vtraque demonſtratione medium ſecundum naturam, ſit notius concluſione. Amplius, in 27. propoſitione eiuſdem libri, Euclides demonſtrat aliquas lineas eſſe parallelas, quoniam in eas incidens alia linea recta facit angulos coalternos æquales ſibi inuicē, quonam modo tale mediū rectè dici poteſt prius ſecundum naturam concluſione, aut eſſe cauſſa, cur lineæ quæpiam ſint parallelæ vel æquidiſtantes, cum potius id videatur
C eſſe tanquàm effectus & quidpiam conſequens & per accidens ſe habens ad id, quod demōſtratur, paruique referat quò lineӕ aliquæ ſint parallelæ, vt in eas cadat alia linea recta, & tales anguli coalterni exiſtant, nec ne? Itaque reor ordinem, qui eſt in demonſtrationibus mathematicis non fuiſſe ductum ex naturali prioritate aut poſteritate earum rerum quæ demonſtrantur, ſed ex maiori minoriue facilitate doctrinæ atque ordine inuentionis. Etenim Euclides eas demonſtrationes priores eſſe voluit quæ vt demon-
D ſtrentur, nō egent declaratione aliarum, cæteræ verò demonſtrationes, non poſſunt & facilè explicari & intelligi, niſi prius illæ demonſtratæ cognitæque fuerint: Quarum igitur cognitio adiumentum allatura erat ad explicationem & cognitionem aliarum, eas demonſtrationes priori loco ponere & declarare voluit: & quamuis eadē propoſitio per alia quoque media oſtendi potuiſſet, tamen elegit quædam faciliora, ac eiuſmodi, vt in his teneri & conſeruari poſſet perpetua & continuata ſeries atque connexio

Ratio ordinis & diſpoſitionis propoſitionum atq; demonſtrationum Euclidis.

Cur Euclides multas alias propoſitiones demonſtrare ſuperſederit.

omnium demonſtrationum. Hac etiam de cauſſa factum exiſtimo, vt Euclides A multas propoſitiones conſultò omiſerit, vtpote quibus opus futurum non erat ad explicationem aliarum demonſtrationũ, quæ ſi fuiſſent interpoſitæ, admirabilem mathematici ordinis continuationẽ interturbaſſent. Nã cur obſecro putamus Euclidem tantùm demonſtrare voluiſſe ſuper datam lineam rectam triangulum ęquilaterum conſtitui poſſe, cum idem quoque de alijs ſpeciebus trianguli oſtẽdi queat, & quidem oſtenſum fuerit a Proclo? niſi quia demonſtratio quæ fit de triangulo æquilatero, vtilis futura erat B ad explicationem demonſtrationemque aliarum propoſitionum; quę autem fiunt de reliquis triangulis minimè.

Mediũ demonſtrationis mathematicæ per ſe non eſſe ſecundũ nos notius concluſione

Quòd autem in demõſtrationibus mathematicis, medium non ſit etiam notius ſecundum nos concluſione, manifeſtum eſt ex eo, quia Ariſt. docet in 1. Poſt. text. 5. id eſſe prius atque notius ſecundum nos, quod eſt propinquius ſenſibus, at ſi cui rudi & indocto Geometriæ proponatur quarta & quinta demonſtratio Euclidis, antequam explicatæ & demonſtratæ fuerint, vna non erit notior & ma- C nifeſtior quàm altera, non enim vna eſt propinquior ſenſibus noſtris quàm altera, vtraque igitur per ſe æquè obſcura & ignota nobis erit. Dicitur autem vna propoſitio mathematica ſecundum nos eſſe notior, quàm altera, non per ſe ac ſimpliciter, ſed ob diſpoſitionem ordinemque doctrinæ, quem inſtituit Euclides, ſecundum quem ordinem prius debet cognoſci a nobis quarta propoſitio quàm quinta, quoniam hæc demonſtratur per illam, vt neceſſe ſit cum venitur ad quintam, antè cognitam fuiſſe quar- D tam, atque hoc modo vna propoſitio mathematica, quàm altera, & medium demonſtrationis, quàm concluſio poteſt appellari prius & notius ſecundum nos, non per ſe, ſed propter doctrinæ & demonſtrationum ordinem ab Euclide inſtitutum atque deſcriptum. Ergo ex his, quæ hoc loco diſputata ſunt a nobis, clariſſimum eſt, medium quod ponitur in demonſtrationibus mathematicis, per ſe ac ſimpliciter, nec ſecundum nos, nec ſ̃m naturam eſſe notius cõcluſione, ac proinde falſam eſſe prouulgatã illam opinionẽ A eorum, qui putant demonſtrationes mathematicas procedere ex notioribus ſ̃m nos & ſimpliciter; Quanquam poteſt hęc ſententia aliquo modo adduci ad bonum ſenſum; nam licet propria cuiuſque demonſtrationis principia non ſint notiora vtroque modo ea concluſione quam inferunt, tamen prima illa initia, & axiomata mathematica, quæ in veſtibulo Geometriæ exponũtur & poſtea in plurimis demonſtrationibus adhibẽtur, ſunt vtroque modo notiora; ſecundum naturam quidem, quoniam ſunt prima, immediata B & indemonſtrabilia, ex quibus cæteræ propoſitiones mathematicæ oriuntur, pẽdent, atque demonſtrantur; ſecundũ nos autẽ quia citra demõſtrationẽ vllã nobis manifeſta ſunt, aut per ſolã cognitionem terminorũ, ex quibus cõſtãt, velut illa totũ eſſe maius ſua parte: &, ſi ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt ęqualia, & quęcũq; ſunt ęqualia vni tertio ſunt æqualia inter ſe; vel per ſolã deſcriptionẽ aut leuem quampiã expoſitionem, cuiuſmodi ſunt definitiones trianguli, circuli. &c. Poſſunt igitur demonſtrationes ma- C thematicę dici conſtare ex notioribus ſecundum nos & ſimpliciter, quatenus omnes vel mediatè vel immediatè oriuntur ex illis primis principijs, & in ea tandem reſoluuntur, quæ principia ſunt (vt diximus) vtroque modo notiſſima. Itaque ſi demonſtrationes mathematicæ comparentur cum phyſicis ſecundum prima & generalia principia, ex quibus dicuntur, quoniã prima & generalia principia phyſica ſiue incomplexa; (vt prima materia & primum mouens, ſiue complexa; vt naturam eſſe principiũ motus in eo, in quo D eſt &c. & motum eſſe actum entis in potentia, prout in potẽtia) ſunt quidẽ notiora ſ̃m naturam, verũ non ſ̃m nos, quàm affectiones phyſicæ & ſenſibiles quæ de rebus naturalibus demonſtrantur; ideo ſecũdum huiuſmodi comparationem atque conſiderationem primorum principiorum ſcientię mathematicæ & phyſicæ rectè dici poſſunt demonſtrationes phyſicæ procedere ex notioribus ſecundum naturam, non autem ſecundum nos: mathematicæ autem ex his, quæ ſunt vtroque notiora. Sed de hoc ſatis dictum ſit.

Quomodo poſſit uere dici demõſtrationes mathematicas procedere ex notioribus ſecundũ nos & ſecundũ naturam

concedit, ſed etiam inculcat multis locis. 4. Ariſt. 1. Poſter. text. 31. volens oſtendere primam figuram eſſe maximè ſcientialem, id eſt accommodatam ſcientiæ, oſtendit eo argumento, quòd Mathematicę demonſtrationes atque ſcientiæ, vtuntur hac figura. 5. Doctrinæ Mathematicæ, appellantur per excellentiam reſolutiuæ & diſciplinæ; præcipuus autem finis reſolutionis eſt demonſtratio potiſſima, quæ gignit perfectam diſciplinam. 6 Pręſtantia demonſtrationis, conſiſtit in certitudine & euidentia ipſius; hæc autem vtraque excellit plurimùm in Mathematicis demonſtrationibus, cuius ſignum eſt, in demonſtrationibus Mathematicis, non eſſe eam varietatem, atque diſſenſionem opinionum, quę reperitur in Phyſicis & Metaphyſicis demonſtrationibus. Hæc dicta ſint in confirmationem huius ſententiæ.

Opinio illa refellitur, & quinque rationibus probatur, non inueniri in Mathematicis præſtantiſſimũ illud demõſtrationis genus.

Cæterum licet hęc opinio ſit peruulgata & a multis recepta, mihi tamen nullo modo probari poteſt: Cenſeo enim demonſtrationem potiſſimam quæ depingitur ab Ariſtot. primo Poſterio. aut nullo modo, aut vix reperiri in ſcientiis Mathematicis: quam ſententiam confirmo his argumentis. Prima ratio, medium demonſtrationis potiſſimæ, debet eſſe definitio, ſiue ſit ſubiecti, ſiue paſſionis, vt eſt apud Ariſtotel. in primo libro de Anima tex. vndecimo, & ſecundo lib. Poſter. compluribus locis, ſed in demonſtrationibus Mathematicis nõ aſſumitur pro medio vel ſubiecti, vel quæſiti, definitio, vt patet conſideranti demonſtrationes Mathematicas, vt quæ ſunt apud Euclidem, vel Theonem, Archimedem, Campanum, & alios. ergo, &c. Quòd ſi in aliquibus demonſtrationibus adhibetur definitio, vt videtur ſignificare Ariſt. primo libro de Anima. text. 11. & primo libro Poſte. tex. 29. tamen id ſit perraro, & non ſumuntur definitiones internæ, hoc eſt ſubiecti, uel paſſionis, in quibus verſatur demõſtratio. ſed externæ & quæ extrinſecus attingunt id quod demonſtratur. 2. Signum huius rei eſt, quòd in Mathematicis ſcientijs reperiuntur quamplurimæ demonſtrationes ducentes ad impoſſibile, quę non ſunt demonſtrationes ſimpliciter, ſed ſecũdum quid, vt ait Ariſtó. 4. Metaphyſi. tex. 9. Sunt itẽ

A eiuſdem theorematis complures demonſtrationes, quarum vna non eſt melior altera, niſi forte quatenus eſt breuior, & paucioribus medijs, rem cõficit, ut inquit Proclus primo libro ſuper Euclidem; at potiſſima demonſtratio una tantum eſt, ſicut etiam definitio, ut ſcribit Philoſophus. 6. libro Topicorum; quę omnibus alijs demonſtrationibus, multis partibus antecellit. 3. Demonſtratio debet conſtare ex proprijs, non ex principijs cõmunibus, quæ in alias demonſtrationes transferri queant, at Mathematici, idem principium

B eandemque propoſitionem uſurpant in multis & diuerſis demonſtrationibus: etenim quàmſæpe adhibentur pro medio ad conficiendas demonſtrationes, illæ propoſitiones: Totum eſſe maius ſua parte: Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia: Lineæ a centro ad circumferentiã ſunt æquales, & huius generis aliæ quamplurimæ? 4. Potiſſima demonſtratio conſtat ex his, quæ sũt per ſe, & Mathematici demonſtrant multa ex his quę accidunt, vt patet in prima demonſtratione Euclidis, vbi oſtendit latera

C tera trianguli extructi ſeu erecti ſuper datam rectam lineam eſſe æqualia inter ſe, propterea quòd ſint lineę ductæ a centro circuli ad circumferentiam, accidit autẽ lateribus trianguli æquilateri, eſſe lineas ductas a centro circuli ad eius circumferentiam. 5. Demonſtratio potiſſima gignit ſcientiam perfectam, quæ eſt cognitio rei per cauſſam propter quam res eſt, at Mathematicus nõ demõſtrat ſua theoremata per huiuſmodi cauſſas; nam medium quod aſſumitur in prima demõſtratione Euclidis, non eſt cauſſa theorema-

D tis quod demonſtratur, ſimiliter in illa celebri demonſtratione, quæ eſt. 32. primi libri, oſtendit Euclides triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, ex eo quia angulus externus qui ſit ex latere producto, ſit æqualis duobus angulis illi oppoſitis: Conſtat autem hoc non eſſe cauſſam illius paſſionis, nam tametſi talis angulus non eſſet, & priuſquam efficiatur ille angulus, iã triangulus eſt triangulus, & habet prędictam paſſionem. poſſet idem declarari pluribus exemplis mathematicis, quæ, ne longior ſim, enumerare

metãre ſuperſedeo. Si autem quæ ſuprà 1. lib. capite 12. de diſciplinis mathematicis diſputauimus, oſtendentes perfectam ſcientiæ rationem eis nequaquam conuenire, coniungantur cũ his quæ hoc loco docuimus, magnam opinioni noſtrę fidem aſtruent.

Solutio rationũ prioris opinionis, quę tota nititur pulchra & ſubtili quadam diſtinctione

Argumenta verò quibus contraria nititur ſententia, diluũtur hac diſtinctione: In medio demonſtrationis aut conſideratur certitudo & euidentia concludendi & demonſtrandi ſecundum nos, & hæc vtraque virtus maxima eſt in demonſtrationibus mathematicis; quamobrem appellantur præſtantiſſimæ & exquiſitiſſi- B mæ ab Auerroe & alijs Philoſophis; vel in medio conſideramus alias proprietates, quę magis attingunt & conſtituunt naturam demonſtrationis potiſſimę, nimirum vt ſit primum & immediatum, vt ſit proprium & per ſe, & vt ſit cauſſa non tantùm cognoſcendi, ſed etiam vt vocãt, eſſendi; quæ cùm non inſint, neque reperiantur in medijs demonſtrationum mathematicarum, ut oſtenſum fuit, idcirco iudicantur à nobis non eſſe potiſſimæ. Quod autem ex ſententia Auerrois di- C ctum fuit demonſtrationem potiſſimam procedere ex notioribus nobis & naturę negandum eſt; nam demonſtratio potiſſima, vt auctor eſt Themiſtius; non quid ipſi poſſimus attendit, ſed rectam tenet ad ueritatem viam, naturam rei conſiderans & explorans, quamuis illa nobis ignota inconſpectaque ſit. qua de re alio loco à nobis diſputabitur. Quòd ſi dicas Themiſtium ſecundo Poſteriorum, cap. 2. ſuæ paraphraſeos velle demonſtrationem potiſſimã declarare, & quòd res ſit & propter quid ſit (quod tamen ſolæ demonſtrationes Mathematicæ præſta- D re videntur) reſpondeo omnem demonſtrationem quę aperit ueram & propriã cauſſam rei, etiam ſimul declarare eſſe illius rei; quippe eſſe cuiuſque rei ut pendet à ſua cauſſa, ita propter illam per ſe declaratur & cognoſcitur. Sed quoniam interdum accidit, vt rem eſſe, nobis notum ſit antequam cauſſam eius cognoſcamus, hinc ſit per accidens, ut demonſtratio, quæ poſtea procedit ex cauſſa, nõ dicatur declarare eſſe rei, vt pote quod antea notum eſſet, ſed tantùm propter quid ipſius rei, quod nobis erat ignotum.

A Appellantur autem mathematicæ ſcientiæ, per ἀντονομασίαν diſciplinæ nõ propter excellentiam demonſtrationum, ſed ob maximam facilitatem diſcendi, & ob pulcherrimum ordinem atque mirabilem connexionem demonſtrationum inter ſe. Sunt autem demonſtrationes mathematicæ certiſſimæ, euidentiſſimæ, & faciliſſimæ ratione ſubiecti, nempe quantitatis: quantitas enim eſt maximè ſenſata, quippe quæ percipiatur omnibus ſenſibus; & media ſeu principia demonſtrationum mathematicarum poſſunt ex- B poni & declarari, ita vt vel ſenſibus ipſis pateant, quod fieri nõ poteſt in rebus naturalibus aut diuinis. Præterea, principia Mathematicę non exigunt longam experientiam & diligentem obſeruationem, quemadmodum principia Phyſicę vel Medicinæ, atque hanc cauſſam affert Ariſtot. in 6. Ethicorum, propter quam pueri poſſunt euadere Mathematici, non autem Phyſici, aut prudentes. Poſtremò, res mathematicæ habent facillimã abſtractionẽ à materia, propterea quòd quantitas non eſt alligata & pendens ab C aliqua certa & determinata materia, ſicut alia accidentia Phyſica, quocirca facilè poteſt abſtrahi & cõcipi ab intellectu. Hinc quoque ſit, vt res mathematicæ nominentur ab Ariſtotele, entia ex abſtractione, videlicet ob facilitatem abſtractionis; quod autem facilè abſtrahitur à materia, facilè etiam intelligitur. Relinquitur igitur, vt his de cauſſis demonſtrationes mathematicę ſint certiſſimæ, euidentiſſimæ & facillimæ nobis, quamobrem vocantur à Philoſophis perfectæ, & abſolutę demonſtrationes, loquimur autẽ D in præſentiã de diſciplinis purè mathematicis, qualis eſt Geometria & Arithmetica, nam in Aſtrologia, Perſpectiua & aliis quæ vocantur medię vel mixtæ, ſecus res habet. Sed de præſenti quæſtione hæc ſatis ſint. Deinceps videndum eſt an cognitio omnium cauſſarum quas res habet, ad eius rei ſcientiã ſit neceſſaria.

Cur diſciplinæ Mathematicæ ſint nobis facillimę.

An cognitio omnium cauſſarum neceſſaria ſit ad perfectam ſcientiam rerum naturalium & primò agitur de cognitione ſubſtantiæ.

C A P. V.

SEntentia huius primi textus uidetur tota contineri hoc ſyllogiſmo: Omnis doctrina, quæ habet principia, vel quæ agit de rebus habentibus principia, debet primo loco ea declarare, ſed talis eſt ſcietia naturalis, ergo debent in ea primò explicari principia: Cuius ſyllogiſmi Ariſtoteles hic non exprimit Minorem, ſed de probatione ipſius dicam in extremo hoc capite; ponit autem Concluſionem & Maiorem, cuius etiam confirmationem adiungit his verbis, [Tùm enim putamus cognoſcere vnumquodque, cũ cauſas primas cognouerimus, & principia prima vſque ad elementa: hoc eſt, cũ cognouerimus omnes cauſſas tam externas quàm internas, tam proximas quàm remotas;] Quę uerba magnam habent difficultatem, etenim uiri docti in dubium vocare ſolent, an in cognoſcẽdis rebus naturalibus neceſſe ſit tenere omnes cauſſas earum. Quem modum ut nos faciliùs diſſoluamus, quędã ante declaranda sũt. Primùm; hæc queſtio poteſt dupliciter intelligi, vel an cuncta genera cauſſarum pernoſcenda ſint, hoc eſt materia, forma, efficiens & finis: uel an in vnoquoque genere omnes cauſſæ ab infima uſque ad ſupremam tenendæ ſint. Deinde res quę cognoſcitur, aut eſt ſubſtantia aut accidens: ſubſtantia, vt talis eſt, per ſolam definitionem perfectè cognoſcitur; Accidẽs verò ſi per ſe ſumatur, etiam cognoſcitur per definitionem, ſin autem vt eſt affectio ſubſtantię inhærens in ea, per demonſtrationem. Ad hæc, perfecta cognitio duobus modis ſumitur vel abſolutè, & omni ex parte, quæ tunc contingit, cum in re propoſita cognita ſunt quæcunque poſſunt cognoſci, & quocunque modo poſſunt: Vel non ſimpliciter perfecta, ſed tãtummodo ſecũdum materiam ſubiectã, aut ſecũdum eam rationem, quæ tractatur in aliqua ſcientia, vt dicatur perfecta,

Dupliciter cognitio alicuius rei dicitur perfecta.

vel Phyſicè, vel Mathematicè, vel Metaphyſicè, ita vt in tali ſciẽtia perfectior cognitio nec requiri debeat, nec poſſit inueniri. Exempli gratia, Hominis perfecta cognitio ſimpliciter erit, ſi omnia quę ſunt in homine & de eo dicuntur, ſiue Phyſica, ſiue Metaphyſica, ſiue theologica fuerint, perfectè cognoſcãtur: ac Phyſicè perfecta hominis cognitio erit, ſi omnia quæ homini non quidem omni modo, ſed phyſico modo conueniunt, perfectè cognoſcantur. Poſtremò, in ſubſtantia naturali poteſt conſiderari eſſentia illius, vel præcisè ac ſyncere, hoc eſt, ſolùm vt eſt nuda & pura quidditas, uel prout generatur, exiſtit, & corrumpitur. His poſitis, venio ad explicationem quæſtionis. Si quidditas rei naturalis pręcisè definiatur, poteſt sciri perfectè ſine cognitione aliarũ cauſſarum, quàm materiæ & formæ, quippe cũ hę duę cauſſæ ſint tantum eſſentiales ac internę: efficiens autẽ & finis non attingunt ſubſtantiã niſi extrinſecus, nec ab illis pendet, niſi cũ fit, aut exiſtit. Ac de efficiente quidem, hoc apertè ſentit, & ſcriptum reliquit Ariſt. in 7. Metaph. tex. 59. dicens, [Quando cauſſa quęritur, interdũ quæri eam quæ eſt forma, & quod quid erat eſſe, aliquando verò eam, quæ eſt vt efficiens & primũ mouens.] & poſt hæc ſubdit, [Cauſſa nanque ẽt hoc ſed talis quidẽ cauſſa quęritur, dũ quippiã fit vel corrũpitur, illa vero ẽt dum eſt.] De fine idem iudicandum eſt, qui in ſubſtãtijs naturalibus re idem eſt quod forma, ſed differt ratione; dicitur .n. finis prout eſt terminus generationis, atque motus naturalis non impedit. Sic .n. definitur ab Ariſt. 2. Phy. 23. & 1. de Partibus Anima. cap. 1: in his autem quę ſunt inſtrumenta ad aliquem vſum comparata, ſiue a natura, ut ſunt partes animalium, ſiue ab arte, ut malleus, ſecuris & ſerra, uidetur finis diſtingui a forma, quæ conſtituit huiuſmodi res, & inhæret in ipſis, v. g. finis ſerræ eſt ſecare, forma autem eius, eſt figura quæ cernitur in ſerra, uel facultas ſecãdi, quãquam Ariſt. ſæpe conſueuit in talibus rebus finem appellare formam & rationem, vocans definitiones quæ ducuntur a tali fine; vocans, inquam, eas a forma & ratione, vt videre quiſque põt apud eum, tum in 2. de Anima 16. tum in extre

mo

mo libro quarto Meteorologico: Vnde ſi
huiuſmodi inſtrumenta careant vſu, nec
queant præſtare id propter quod inſtitu-
ta fuerunt (vt ſi ſerra ſecare nequeat, aut
oculus videre) quanquam retineant ean-
dem naturam & ſubſtantiam, tamen ſo-
lent ab eo dici æquiuocè talia. Vniuersè
autē finis ita deſcribitur ab Ariſ. [Cuius
gratia aliq d fit.] ex quo apparet, neq; finē,
neque efficiens aliter pertinere ad ſubſtā
tiam rei, niſi prout verſatur in generatio-
ne motuque naturali. Poteſt idem confir
mari hoc argumento. legimus apud Ariſ.
in libris Poſteriorum, definitionem non
ſignificare eſſe aut non eſſe; & quæſtionē
quid eſt res, diſtingui ab ea qua quæritur
an res ſit, & item eſſe cuiuſcunque rei; dif
ferre a ſubſtantia eius: ex quibus ſenten-
tijs neceſſariò conficitur; vt quoniam de-
finitio declarat eſſentiam rei nudam &
abiunctam a motu ſeu exiſtentia, tantùm
continere debeat eas cauſſas quæ talem
eſſentiam conſtituunt: Efficiens autem &
finis, cum non pertineant ad eſſentiam,
niſi prout fit vel exiſtit, remoueri debeāt
a definitione.

Sed dicet aliquis, etiam in pura quid-
ditate rei naturalis continentur aliqua
prædicata metaphyſica, vt actus vel potē
tia, ſubſtantia vel accidens, quæ ſi Phyſi-
cus conſideret, tranſibit fines ſubiecti ſui,
ſin autem omittat & ignoret, non perfe-
ctè definiet quidditatem naturalem. Ve-
rùm ſoluitur hoc, nam ſi Phyſicus in defi
niēda re naturali, expoſuerit omnia præ-
dicata eſſentialia eius, quæ ſunt phyſica,
tametſi prætermittat alia quæ non ſunt
phyſica, tamen perfunctus erit munere
ſuo, nec ab eo quicquam præterea iure
deſiderari poterit, taliſque definitio cen-
ſenda erit perfecta, non quidem ſimplici-
ter, ſed phyſicè; nam abſolutè & omni ex
parte eſſe non poterit, niſi cognita & ex-
plicata fuerint quæcunque inſunt in qd-
ditate, quod fieri non poteſt ſine ſcientia
Metaphyſicæ, ſine cuius opera nulla res
poteſt in alijs ſcientijs perfectè cognoſci.
quamobrem vocatur regina ſciētiarum,
& omnes diſciplinæ, pendent ab ipſa, tum
quia docet primas cauſſas, hoc eſt intelli-
gentias & Deum, a quibus manant & pē-
dent res omnes, tum etiam quia declarat
attributa quędam fuſa per cunctas res, vt
eſt, ens, ſubſtantia, accidens, actus, poten-
A tia. Sed de his latiùs diſputatum fuit ſu-
periori libro. Atque hanc ego puto cauſ-
ſam eſſe, cur Plato in 7. lib. de Rep. ſcri-
bat, ceteras doctrinas non ſimpliciter de-
monſtrare, ſed procedere ex multis ſup-
poſitionibus, ſolam aut Dialecticam, hoc
eſt Metaphyſicam, ſimpliciter, & ſublatis
cunctis ſuppoſitionibus, res ipſas contem
plari atque demonſtrare. Quas ergò cauſ
ſas requirat cognitio puræ quidditatis,
ſatis oſtenſum eſt. Si autem conſideretur
quidditas rei naturalis vt verſatur in ge-
neratione, exiſtentia, cęteriſque motibus
B & affectionibus phyſicis, quemadmodū
ita pendet ab omnibus cauſſis internis in
xtà & externis; ſic etiam non niſi per oēs
perfectè cognoſci & explicari poteſt; ge-
neratio enim & interitus, ſine materia
conſtare non poſſunt, vbi autem materia
eſt (quod ante confirmauimus teſtimo-
nio Auerr.) neceſſe eſt alias cauſſas etiā
requiri; ac vt de exiſtētia loquar, ea pro-
fecto indiget forma, a qua proximè, inti-
mè & continenter fluit; materia, qua niti-
tur & ſuſtentatur; efficiente, a quo pri-
mùm manauit, vel a quo extrinſecus cō-
C ſeruatur; denique fine, cuius gratia con-
ſtat, qui finis eſt perfecta operatio, con-
gruens ei naturæ quæ ſic exiſtit; & quia
Phyſicus non contemplatur eſſentiam
rerum naturalium purè ac præcisè (hoc
enim videtur potius eſſe quiddam Meta-
phyſicum quàm Phyſicum) ſed conſide-
rat eam mobilem, ſenſibilem, exiſtentem
in rebus, hinc fit, vt in definiendis rebus
naturalibus, inſerat etiam cauſſas exter-
nas, motum, & affectiones phyſicas.

Ad id autem de quo addubitari ſolet,
an in cognoſcenda qualibet re ſint perno
D ſcendæ cauſſæ primæ, vt prima forma, vl-
timus finis, & primum efficiens, expeditè
reſpondendum eſt, ſi loquamur de cogni
tione perfecta, non ſimpliciter, ſed de ea,
quam poteſt & debet quælibet ſcientia
tradere, non eſſe id neceſſarium; nam Ma
thematici in rebus ſibi ſubiectis explican
dis & demonſtrandis accuratè verſantur,
ſine vlla prænotione aut etiam mentione
primarum cauſſarum, hoc eſt Dei, & in-
telligentiarum, Quòd ſi Phyſicus inter-
dum ſermonem habet de Deo. id ſanè fa
cit, quia Deus, eſt primum mouens a quo
pro-

Explicatio ſententiæ Platonis.

An primas cauſſas cuiuſq; generis cauſſarū in qualibet re pernoſcēda, ſcire oportet.

proficiſcuntur & pendent oẽs motus naturales: Sin autẽ loquamur de cognitione rerum, quæ ſit omnibus expleta partibus, cunctiſque numeris abſoluta, procul dubio affirmãdum eſt, ſicut quælibet res habet eſſe a prima cauſſa, ita ſine cognitione eius perfectè ſciri non poſſe quod facile concedet, qui attendet animum ad definitionem ipſius Scire; quæ traditur ab Ariſtot. hoc modo, [Scire eſt rem per cauſſam cognoſcere, propter quam res eſt.] non minus autem, quin etiam magis, quælibet res ſuum eſſe acceptum referre debet cauſſis vniuerſalibus & primis, quàm particularibus & proximis. Verùm de cognitione ſubſtantiæ hæc dicta ſint; deinceps agendũ eſt de accidentibus.

De cognitione accidentis perfecta.

Definitio accidentis duplex eſt, vna eſſentialis, altera cauſſalis; illa continet genus accidentis & proprium ſubiectũ eius; cuius generis ſit hæc definitio Eclipſis; defectus luminis in luna; vel Tonitru, ſonus qui fit in nube: Hæc autem quæ dicitur cauſſalis, ſumitur ex cauſſis externis; vt ſi priori definitioni adiungas, ob interpoſitum terræ; poſteriori autem ob extinctionem ignis. cenſetur autem a Philoſophis perfecta definitio accidentis, quæ complectitur eſſentialẽ & cauſſalem, hoc eſt, quæ continet omnes cauſſas per ſe illius accidentis, nam cum accidens nõ intrinſecè ac per ſe ſubſiſtat ceu ſubſtantia, ſed a multis cauſſis extrinſecus pendeat, rectè faciunt, qui tales cauſſas adhibent in definiendis accidentibus: Vnde Ariſ. 8. Metaphyſ. tex. 13. ſcribit rationem accidentis, quæ eſt definitio eſſentialis, ſine cauſſa non eſſe manifeſtam; Cauſſæ verò, à quibus pendet accidens, vt minimum ſunt tres, materia, quæ eſt ſubiectum in quo ineſt, forma, hoc eſt genus, vel categoria ad quam pertinet; efficiens, a quo efficitur & conſeruatur. Non deſunt etiam quædam accidẽtia, quæ ab omnibus cauſſis pendent, quare in perfecta definitione eorum, omnes pariter cauſſæ cognoſcendæ & explicandæ ſunt; quod videtur Galenus in definiendo pulſu egregiè præſtitiſſe ad hunc modum, Pulſus eſt actio peculiaris, primùm cordis, deinde arteriarũ quæ diſtenſione & contractione mouentur a facultate vitali, vt caloris innati mediocritas conſeruetur, & ſpiritus animales gignantur in cerebro. De accidẽtium

A autem demonſtratione, quid ſentiẽdum ſit facile eſt ex his, quę nunc dicta ſunt intelligere. Etenim cum Ariſtot. in 2. Poſt. compluribus locis auctor ſit, mediũ perfectæ demonſtrationis, idem eſſe quid & propter quid paſſionis quæ demonſtratur, ita, vt idem medium mutato tantum ſitu & formula verborum adhiberi queat: & tanquàm definitio, ad declarãdum qd ſit talis paſſio, & tãquàm medium ad demonſtrandum propter quid inſit ſubiecto. Hęc igitur cum ita ſe habeant, palàm eſt, vt perfecta definitio accidentis ducen

B da eſt ab omnibus cauſſis, a quibus per ſe ac neceſſario pendet, ita quoque perfectã demonſtrationem eius ex cunctis cauſſis petendam eſſe. Nec verò nos moueat, q Ariſtot. definiens ſcire, ait ipſum eſſe cognoſcere rem non per cauſſas, ſed per cauſſam: nam tametſi multæ cauſſæ concurrunt ad definiendum, vel demonſtrandum accidens, omnes tamen vnius cauſſę integræ, perfectæ atque abſolutæ locum tenent. quanquam non rarò accidit vt in definiendis atque demonſtrandis rebus quædam cauſſæ taceantur, quòd ſint per

C ſe manifeſtæ & a quouis facile intelligantur. Atque hoc quidem eſt iudicium & ſententia noſtra de præſenti quæſtione.

Alegis eorum, quę in præſenti quęſt. diſputata ſunt, epilogus.

Cęterùm, quę latius hic diſputata sũt, quò faciliùs vniuerſa comprehendi & teneri queant, poſſunt breuiter ita colligi: Definitio puræ quidditatis, tantùm materiæ & formæ; at quidditatis vt eſt mobilis & in rebus naturalibus exiſtens, omnium quatuor cauſſarum cognitionem requirit. Accidentis definitio duplex eſt, vna tantùm eſſentialis, quæ ſolo genere & proprio ſubiecto accidentis quod defini-

D tur continetur, altera cauſſalis, quæ præcipuè ducitur ex cauſſis externis, efficiente inquam, & fine, ſed perfecta definitio accidentis cenſetur, eſſentialem & cauſſalem complectens, ſolo ſitu differens à perfecta demonſtratione. Demonſtratio autem accidentis ex omnibus cauſſis, ſumenda eſt a quibus per ſe ac neceſſariò pendet accidens. Porrò primæ cauſſæ cuiuſque generis, ſi quæratur perfecta ſimpliciter cognitio rerum, neceſſariò tenendæ ſunt; ſin autem quæratur perfecta cognitio, non abſolutè, ſed aliqua ex parte,

vel

vel ſecundum aliquam ſcientiam, aut nõ eſt neceſſarium illas cauſſas cognoſcere, A vt ſit in Mathematicis, aut certè tantùm ſcire oportet quantum pertinent ad illã ſcientiam, id quod in Phyſica contingit, quæ agit de Deo, vt eſt primum mouens. Verùm de præſenti quæſt. ſatis ſit dictũ.

Cur Ariſtoteles non probauit res naturales habere cauſſas & principia.

Nunc doceamus cur Ariſtot. non expreſſerit aut probauerit Minorem illius ſyllogiſmi, nimirum, res naturales habere principia, hoc enim a principio promiſimus nos eſſe dicturos ad extremum. Porphyrius, vt hic refert Simplicius, & Auicenna (vt inquit Auerr. 1. Phyſ. com. vltimo) putarũt nõ eſſe mun⁹ Phyſici ſed B potius Metaphyſici demonſtrare res naturales compoſitas eſſe & habere cauſſas: At hoc non placet Simplicio & Auerroi, nam vt Phyſicus superſedeat demonſtrare id, perinde quaſi per ſe notum atq; manifeſtum ſit, tamen non poteſt inueniri alia ratio, vel, vt aiunt, medium ad demonſtrandum hoc, quàm Phyſicũ, quod quidem medium eſt tranſmutatio: quicquid enim tranſmutatur ſimplex eſſe nõ poteſt, ſed habet materiam, quæ tranſmutatione ſubijciatur, & formam ſecũdum C quam trãſmutatio fit: ab hoc medio phyſico cæteræ rationes; quæ ad idem oſtendendum afferuntur, ſiue phyſicæ ſiue metaphyſicę fuerint, lucem atque robur accipiunt. Verùm Theophraſtus, vt ait Simplicius, res naturales habere principia confirmabat hoc argumento; Omne corpus eſt compoſitum, quod autem compoſitũ eſt, habẽt partes & principia ex quibus componitur, ſed res naturales ſunt corpora, vt clarum eſt, ergo ſunt compoſitæ, & habẽt principia ex quibus cõſtant. Hæc illę. Sed hæc demonſtratio nõ caret D dubitatione, nam cum triplex ſit compoſitio, vna ex ſubſtantia & accidente, altera ex partibus quas vocant integrales, ſeu quantitatiuas, tertia ex partibus eſſentialibus, nempe ex materia & forma; primã & ſecundam compoſitionem certum eſt inueniri in omni corpore naturali, tam cæleſti quàm ſublunari; tertiam autem, vt perſpicuum eſt ineſſe in cũctis corporibus ſublunaribus, ita obſcurum & dubiũ eſt an ea inſit in cælo. Auerroes enim faciens ſubſtantiam cæli ſimplicem, non aſſignat ei talem compoſitionem, is igitur diceret prædictam rationem Theo- A phraſti, aut eſſe intelligendam tãtùm de duabus prioribus compoſitionibus, aut non habere locum in omni corpore naturali. Ariſtoteles igitur hic non probauit res phyſicas habere principia; vel omitttens tanquam cuiuis notum, vel quia fusè in proceſſu huius primi libri ab ipſo declarandum erat. Verùm hæc ad expoſitionem & intelligentiam primi textus ſint ſatis, deinceps ad explanandum ſecundum textum veniamus.

B

Explanatio textus ſecundi primi libri Phyſicorum.

CAP. VI.

De eo quod eſt notius ſimpliciter vel ſecundũ nos, pulchra Ariſtotelis ſententia.

SEcundus textus primi libri Phyſicorum ſic habet, [Innata eſt, ex notioribus nobis via ad notiora naturæ.] Similẽ ſciam permultis locis apud Ariſtotelem repetire licet; veluti: 1. lib. Ethicorũ c. 4. libro 5. Metaphyſicæ tex. 1. libro 2. de Aĩa tex. 12. precipuè autẽ 7 Metaphyſicę tex. C 10. Apud Ariſtotelẽ autẽ & Peripateticos, notius ſm naturã, natura vel naturæ, idem plane ſignificant, quod notius ſimpliciter, vel notius ſm rationem, vt ex ſupradictis locis colligi poteſt. Sed qm̃ de eo quod eſt notum ſm nos & ſm naturã multa præclarè ſcribit Ariſt. 6. lib. Topicorũ, non alienũ fore putaui ſi verba eius hic adſcriberẽ. Primum igitur docet qđ ſit notius nobis & ſimpliciter, hoc modo: [Dupliciter cõtingit accipere notius, aut nobis, aut ſimpliciter: Simpliciter igitur notius eſt, qđ prius eſt poſteriori, vt pun- D ctũ linea, & linea ſuperficie, & ſuperficies ſolido, quemadmodũ, & vnitas numero, prius enim, & principiũ omnis numeri, ſimiliter autẽ, & elementũ ſyllaba. Nobis aũt è conuerſo quandoque accidit, nã maximè ſolidũ magis ſub ſenſum cadit; q̃ ſuperficies, & ſuperficies q̃ linea & linea q̃ ſignũ, quare multitudo magis huiuſmdi cognoſcit, nam illa quidem quomodolibet, hęc autem ſubtili, & fœcundo intellectu comprehendere oportet.] Deinde vtra docendi ratio ſit melior per notiora nobis an ſecũdum naturam, declarat his

verbis,

verbis; [Simpliciter igitur melius, per priora, poſteriora tentare cognoſcere, nã magis ſciẽtificum tale eſt, verùm ad eos, qui impotentes ſunt cognoſcere per talia, neceſſarium forte per ea quæ illis cognita ſunt, facere orationẽ.] Poſtea oſtẽdit ea quę ſunt nota ſecundum naturam, eſſe certa, definita, & immutabilia, quæ autem ſunt notiora ſecundum nos, eſſe incerta & indeterminata, nã inquit, [Alia alijs, & non omnibus eadem contingit notiora eſſe, quin etiam eiſdem alia interdum & alia magis nota, nam a principio quidem ſenſibilia, inſtructionibus autem factis contrà, quare nec eidem homini ſemper idem notius eſt.] Ex quo Ariſ. colligit perfectas definitiones & orationes ſcientificas aſſignandas eſſe non per ea quæ ſingulis quibuſquè ſunt notiora, quippe quæ ſint varia & indefinita. Poſtremò, explicat quod eſt notum ſimpliciter, quibus hominibus ſit etiam notum & quibus non, ita ſcribens, [Fortaſſe autem, & quod ſimpliciter notum, non eſt id quod omnibus notum, ſed quod bene diſpoſitis intellectu, quemadmodum & ſimpliciter ſalubre quod eſt ſalubre ijs qui bene affectum habent corpus.] Hæc Ariſtotel. in 6. Topicorum. Simile ferè ſcribit in primo Poſt. tex. 5. ad hunc modum, [Priora verò ſunt & notiora bifariã, non enim idem prius aut notius natura & ad nos. dico autem ad nos priora & notiora, quæ ſunt propinquiora ſenſui, ſimpliciter autem quæ longius ſunt, ſunt autem longiſſime quidẽ ipſa maximè vniuerſalia, proximè verò ipſa ſingularia.] Ex omnibus autem locis, quę nunc commemorauimus, licebit nobis elicere certam & generalem regulam Ariſtotelicã internoſcendi ea quæ ſunt nobis nota, ab his quæ ſunt nota ſecundum naturam,

D

Regula inter noſcendi nota ſecundũ nos, ab his quæ ſunt nota ſecundum naturam.

quæ eſt hæc; Quæcunquę cadunt ſub ſenſum vel ſunt propinqua ſenſibus, ſunt nota nobis: quæ vero a ſenſibus remota ſunt habẽtur ignota, & quo magis minuſue ſẽſus noſtros attingunt vel refugiũt, eò magis minuſue nota aut ignota iudicari debent. At nota ſecundum naturam vel ſimpliciter, cenſeri debent quæcunque ſunt priora, & a quibus pendent alia: e contrario verò quæ ſunt poſteriora, & manant atque pendent ab alijs, ſunt ignota ſecundum naturam. Quamobrem cauſſæ, partes, ſimplicia, magis vniuerſalia, ſunt priora & notiora ſecundum naturã; effectus vero totum, compoſitum, & ſingularia, poſteriora & minus nota: & quamuis hęc quoque poſſint dici aliquo modo notiora ſecundũ naturam, quatenus ſunt perfectiora illis & tanquam finis eorum: tamẽ in præſentia non loquimur de prioritate naturæ, quæ eſt ſecundum perfectionem vel intentionem eius, ſed de eo, quod dicitur prius eſſe ordine generationis & tẽporis. Sed dicet aliquis, Ariſtotelem in. 1. de Anima tex. 8. affirmare vniuerſalia aut nihil eſſe aut poſteriora eſſe ſingularibus, ergo qui facit ea ſm naturã priora ſingularibus, apertè cõtradicit Ari. Verũ ſoluitur hoc, nam vniuerſale actu & (vt dicunt) formaliter ſumptum, aut nihil eſt per ſe in rebus exiſtens, abiunctum à ſingularibus, vt Platonem ſenſiſſe multi opinantur, aut vt eſt vniuerſale vi mẽtis, abſtractum ab indiuiduis, poſterius eſt ſingularibus, quippe cum nihil aliud ſit, quàm notio quædam & ſimilitudo ſingularium, quam ex eorum comparatione & conuenientia intellectus noſter expreſſit. Vide quæ in hanc ſententiam eleganter ſcribit Themiſtius, exponens ſupradictum textum octauum primi libri de Anima in ſua Paraphraſi: At ſi vniuerſalę ſumitur pro natura (hanc multi appellant fundamentum vniuerſalitatis) vt animal pro natura ſenſitiua, viuens pro animata, corpus pro corporea, hoc pacto manifeſtum eſt magis vniuerſalia priora eſſe minus vniuerſalibus, nam illa ſinę his, hęc autem non poſſunt eſſe ſine illis: quod autem tale eſt, Ariſ. vocat prius ſimpliciter in Poſtprædicamẽtis; & 8. Phyſicorũ lib. Vide quę hac de re doctè ſcribit D. Tho. 1. parte quæſt. 85. art. 2. in reſponſione ad primum.

Dubitatio.

Con-

A *Confutantur qui aliter exponunt notum ſecundū naturam. & docetur cur via procedendi a notioribus ſecundum nos, dicatur eſſe nobis innata vel naturalis.*

CAP. VII.

SI Igitur notum ſecundum naturam apud Ariſt. ſignificat id, quod paulo ante oſtendimus ex multis locis eius, B ergo fallitur Auerroes interpretans notius ſecundum naturam, id quod natura prius cognoſceret ſi intelligeret ea quæ facit: non quia putet naturam more Stoico eſſe intelligentem, vt ei falsò exprobrant quidam recentiores interpretes, ſed quia facit Ariſt. vti metaphora & analogia nimis dura & inſolenti. Errant etiā, qui notius ſecundum naturam exponunt id, quod habet naturam per ſe magis cognoſcibilē & intelligibilem: etenim compoſitum notius eſſet ſecūdum naturam, C quàm materia prima, cōtrà quàm docet Ariſt. hoc loco: Compoſitum enim cum in ſe cohibeat formam & actum, qui eſt cauſſa atque ratio intelligendi vt dicitur. 9. Metaphy. tex. 20. proculdubio habet naturam magis intelligibilem, quàm materia prima, quippe quæ ſit ens in potentia, & (vt ſcriptum eſt 7. Metaph. tex. 35.) per ſe ignota. at materia notior eſt ſecundum naturam quàm compoſitum, cum ſit prior eo, & eius principium & cauſſa. Illi quoque decipiuntur, qui per notius ſecundum naturam putant ſignificari id, D quod eſt ſimplicius: Siquidē color & alia ſenſibilia accidentia ſunt ſimpliciora, q̄ ſubſtantia compoſita, cum tamen hæc ſit notior ſecūdum naturam, & ignotior ſecundum nos: illa vero e contrario notiora ſecundum nos & ignotiora ſecundum naturam; ſed cur hęc via procedendi a notioribus nobis ad notiora ſecundum naturam vocetur nobis innata vel naturalis deinceps exponamus. Non dicitur talis via procedendi, naturalis quòd ſimilis ſit modo quem natura tenet in procreandis rebus, quinimo ei penitus contraria eſt; Etenim natura in fingendis operibus ſuis progreditur à ſimplicibus ad cōpoſita, a cauſſis ad effectus, nos e contrario in iiſdem cognoſcendis procedimus. Nec vocatur naturalis, quoniam ſit conueniēs naturæ ipſarum rerum; Nos enim multa prius cognoſcimus, quæ ſi natura rerum ſpectetur, poſterius cognoſci deberent, ſiquidem antè percipimus accidens, quàm ſubſtantiam, at ſubſtantia per ſe ac ſuapte natura prior eſt quàm accidens. Nec appellatur naturalis, quòd ſit congruens atque conſentiens naturali appetitui hominis, quo is duce natura vehitur atque ducitur ad ſciendum. Homo enim naturaliter expetit ſcire non quocūque modo, ſed per cauſſas, talis enim ſciētia eſt perfectio intellectus humani explens atque ſaturans naturalem appetitum eius. Itaque homo naturaliter expetit res cognoſcere, per ea quę ſunt priora & notiora ſecūdum naturā ceu per cauſſas, potius quàm per ea quæ ſunt notiora ſecundum nos veluti per effectus. Nec denique nuncupatur naturalis, quòd ita ſit homini inſita & infixa, vt ab ea nunquam diuelli & ſeparari poſſit. Nam quamuis rudes & indocti, cum primùm aggrediūtur ad cognoſcendas res, hanc intelligendi rationem ſequātur, tamen, qui ſunt fœcundo & ſubtili ingenio & in ſcientijs exercitati, cognoſcunt res conuenienter naturæ ipſarum, & quod ſecundum naturam prius atque notius eſt, illis quoque prius & magis notum habetur. Cuius rei ſimile quiddam cernimus in his quæ pertinent ad guſtatum; nam vt alia alijs dulcia & iucunda videantur, tamen id, quod verè ac ſimpliciter eſt dulce, videtur etiā tale non quidem omnibus, ſed his, qui ſtomachum nō habent labefactatum & corruptum, ſed bene affectum atque conſtitutum. Talis igitur via procedendi eſt, atque dicitur nobis naturalis, propterea quod cum primùm duce magiſtraque natura accedimus ad cognoſcendas & contemplandas res naturales, excitati aſpectu & admirabilitate earum rerum quas hic mundus continet, ita procedimus, vt primo quidē appulſu mentis incurramus in notitiā effectuum compoſitorum & accidentium, tum magis animo exardeſcentes ad interiorem & perfectiorem earundem rerū ſcien-

Bus ſecundum nos ad notiora ſecundum naturā, vocetur, nobis naturalis.

Cur via procedendi à notiori-

ſcientiam capeſſendam, quaſi per gradus quoſdam progredientes tandem peruc- A niamus ad cauſſarum rerum ſimplicium & ſubſtantiæ comprehenſionem. Cuius rei hanc ego quidem certè cauſſam eſſe arbitror; A principio enim donatur nobis à Deo animus, immortalis ille quidem & capax omnium diſciplinarum, ſed rudis experſque ſcientiarum, & vt pulchrè inquit Ariſtot. ceu tabula quædam nuda, in qua nihil omnino pictum eſt. Quamobrem idem Ariſtot. ſcribit illum eſſe in potentia ad omnia, nec aliam eſſe naturam eius quàm veluti poteſtatem & habilitatem quandam ad percipiendas B omnes res, cumque locum eſſe formarū non actu, vt Plato exiſtimabat, ſed tātùm poteſtate. Is autem animus tanta neceſſitudine & tam naturali connexione iungitur atque copulatur cum ſenſibus, vt dum eſt in hoc corpore, nec ſine adminiculo ſenſuum vitam ſuam agere & tueri, nec niſi per eoſdem ſenſus, cognitionem & ſcientiam rerum poſſit adipiſci. Itaq; vt in homine vitam hanc mortalem agente, eſſe intellectiuum, non poteſt ſeparari ab eſſe ſenſitiuo, ſic etiam functiones partis intelligentis, non poſſunt ab actioni- C bus facultatum ſentientium penitus diſiungi atque ſegregari. Atque hinc extitiſſe illas nobiles & illuſtres ſententias, quæ in ſcriptis Ariſtot. non ſecus, ac ſtellæ in cælo mirabili ſplendore collucent: Deficiente ſenſu, etiam deficere ſcientiā eorum quæ pertinent ad illum ſenſum: Omnes ſcientias & artes ex ſenſibus, memorijs, experimentiſque ortum habere: Intellectum noſtrum nihil vnquam ſpeculari ſine permixtione phātaſmatis: Cogitata & intelligentias animi noſtri non eſſe quidem phantaſmata, vel vt latinè D loquar cum Cicerone, viſa, veruntamen non poſſe cōſtare ſine illis. ſi igitur prima humanę cognitionis acquiſitio fit per ſenſus, neceſſe eſt ea prius ab homine cognoſci, quæ priùs atque vehementius mouēt ſenſus, iiſq; obuia & familiaria ſunt; eiuſmodi autem ſunt ſingularia, accidens, compoſitum, effectus &c.

Digreſſio cōtra Platonē ſcientiā noſtrā nō eſſe reminiſcētiā.

Ex his ag[illegible] quet, falſum eſſe id quod Plato hab[illegible] certo & explorato; Noſtrum ſcire nihil aliud eſſe, quàm quoddam reminiſci. Nam (vt de hoc nonnihil etiam nunc attingamus) ſi animus noſter olim habuit ſcientiam omnium rerum, quam poſtea dum eſt in corpore per diſciplinam, inſtitutionem exercitationēq; reminiſcitur, cur ad reminiſcēdum adeo egemus ſēſib⁹, vt his ſublatis nulla queat ſcientia cōparari? Nos enim experimur, cum quidpiam reminiſci volumus quod antea cognouimus, non valde indigere aut vti opera ſenſuū exteriorum; & ſine his non ſolum poſſe ſed interdū etiam fieri ſolere multarum rerum reminiſcentiam ſola vi & ope imaginatricis vel cogitatricis facultatis; Deinde, qui fit, vt nemo vel priuſquam addiſcat ſcientias, aliquo modo meminerit ſe quondam illas tenuiſſe, & per obliuionem amiſiſſe: Vel poſtquam ſcientias didicit, eas tanquam ante cognitas & perceptas recognoſcat? Ad hæc, quemadmodum animus hominis, quia eſt immortalis, non ſolum videt res præſentes, ſed prouidet etiam futuras, multamque cogitationē & curam ſuſcipit poſteritatis, cur ſi idem animus fuit ante corpus florens ſcientia cūctarum rerum maximiſque circunfluens bonis, cur inquam, non itidem cernitur in eo aliqua certe cognitio, cogitatio, memoria, aut denique veſtigium aliquod præteritarū & antiquarum rerum, quas olim geſſiſſe & tenuiſſe dicitur? Cur nullus in eo mœror & dolor de tantorum bonorum amiſſione? Poſtea, ſi mens noſtra haberet naturaliter ſibi inſitas ſcientias omnium rerum, non poſſet eſſe capax errorum & falſarum opinionum. Etenim, quod per ſe atque naturaliter ineſt, non poteſt mutari in contrarium, ſic enim Ariſtot. 2. libro Ethicorum docet virtutes non eſſe natura nobis innatas, quoniam nemo prauus & improbus euadere poſſet, ſiquidē quod natura ingeneratum eſt, nulla conſuetudine tolli poteſt, vt licet millies lapidem ſurſum iactites, nunquam tamen aſſueſcet per ſe tendere ſurſum propter naturale pondus atque grauitatem. Sic etiam in 3. de Cælo 67. oſtendit Ariſt. nullam eſſe definitam a natura figuram elementorum, vt ad omnes figuras facilè conformari & accommodari queant. Et iterum, Peripatetici diſputant primam materiā per ſe nullam habere formam, quam ſibi præcipue & ſua natura vendicet, vt poſſit eſſe

eſſe receptaculum omnium formarum etiã contrariarũ. Poſtremò, aut coniũctio animi cũ corpore eſt naturalis, aut præter naturam, ſi præter naturam, quo pacto efficitur a natura & a Deo? cur ſemper eodemque modo contingit? Nã quæ præter naturam ſunt, & rarò & per accidens eueniunt. Cur diſſolutio prædictæ vnionis, quam mors efficit, eſt adeo præter naturam & violenta, vt nos & metus futuræ mortis ſollicitet & dolor præſentis diſcruciet? ſin autem talis coniunctio animi cum corpore eſt naturalis, tantum abeſt vt poſſit tam inſigne animo detrimentum afferre, hoc eſt obliuionem omnium ſcientiarum, vt ei debeat magnam adiungere perfectionem maximumque prębere adiumentum ad ſuas actiones rite obeundas. Forma enim, quæ eſt actus naturalis materiæ, ſicut per vnionem cũ materia perficitur in eſſe, ſic etiam perficitur in operando; Id quod luſtranti animo cunctas res naturales in omni coniunctione formæ cum materia perſpicuum erit. Hæc autem quæ contra Platonem a nobis explicata ſunt, docet etiam D.Th. in 1.par.q.84.ar.3. Sed de his rebus, qũ ſunt extra materiã propoſitam, & ab inſtituto noſtro remotę, plura dicere non cõuenit. Qm̃ igitur intellectus noſter ita cohæret cum ſenſibus, vt per eos ceu interpretes & nuncios rerum omnium intelligendi materiam accipiat, nihilque ſit in illo quod non in his aliquo pacto prius fuerit, hinc fit, vt quæ ſenſibus noſtris magis propinqua, nota & familiaria ſint, vt effectus, totum, compoſitum, accidens, ea quoque priùs ad intellectum perferãtur, eique priùs innoteſcant. Quæ verò ſenſibus poſterius cognita, aut penitus ignota ſint, vt cauſſa, partes, res ſimplices & intima cuiuſque rei ſubſtantia, eò tardius atque difficiliùs ad mentis noſtrę intelligẽtiam perueniant. Ergo, cur ea quę ordine naturæ poſteriora ſunt, plærunque ſint nobis notiora ijs, quæ ſunt priora ſecundum naturam, & cur via procedendi ab illis ad hæc vocetur nobis innata & naturalis, hoc modo explicatum ſit. Nunc videamus an in rebus phyſicis ſint aliqua, quæ eadem ſint nota nobis & ſecundum naturam.

A *In rebus naturalibus permulta reperiri quę ſint nota nobis ſimul atq; ſecundum naturam.*

CAP. VIII.

ARiſtoteles hoc 2.tex. ait non eadẽ eſſe nota nobis & ſimpliciter, in primo autem lib.Poſt.tex.5.ſimilem ponit ſententiam, verùm alijs verbis, ſcribens hæc inuicem opponi, hoc eſt quæ ſunt nota nobis, eſſe ignota ſecundũ naturam, & contra, quæ ſunt nota ſm
B naturam eſſe nobis ignota: Quæ ſententia quo pacto intelligẽda ſit, pluribus verbis aperiendum eſt, ne quis putet fieri numquam poſſe vt eadem ſint nota ſm nos & ſecũdum naturam. Peruulgata eſt opinio apud Philoſophos, in rebus naturalibus, aut nihil aut perpauca reperiri quæ nobis ſint nota pariter ac ſecundum naturam, propterea quòd rerum effecta & accidentia, quæ nobis manifeſta ſunt, habentur ignota ſecundum naturam, è contrario autem ſubſtantia & cauſſę, quę ſunt notæ ſecundum naturam, nobis ſunt
C ignotæ: At verò in diſciplinis mathematicis, aut omnia aut certè pleraque ſunt nota nobis iuxtà atque ſm naturã. Etenim demonſtrationes mathematicæ procedunt ex primis principijs, quæ nobis ſunt manifeſtiſſima, veluti, Totum maius eſſe ſua parte, &, Si ab æqualibus æqualia demas, quę remanent ſunt æqualia. Eadem quoque ſunt nota ſecundum naturam, quippe cum ſint cauſſæ eorum, quæ poſtea demonſtrantur a Mathematicis. Atque hoc ipſum videtur Auer. ſenſiſſe multis locis ſcriptum & teſtatum re
D linquens. Verùm opinio hæc (aut ego penitus fallor) multos adhuc fefellit, vel inſcitia vel negligentia perſcrutandæ veritatis; etenim vtrumque reor eſſe falſum, ſed de mathematicis poſterius diſſeram; nunc tribus rationibus oſtendam, multa in rebus phyſicis eiuſmodi eſſe, vt ſimul nobis nota ſint atque ſecundum naturã. Primò, naturæ magis vniuerſales ſunt notiores nobis & ſm naturam, quàm minus vniuerſales, vt corpus quàm viuens, viuens quàm animal, animal quàm homo; ergo, &c. antecedens ſecundum vtranq;

In rebus phyſicis nõ pauca reperiri, quę ſunt eadẽ nota nobis & ſecundũ naturam

partem

partem perſpicuè verum eſt; Nam quòd magis vniuerſalia ſint notiora nobis, Ari. A teſtatur hic tex. 4.& alijs compluribus locis, de quo etiam cōſentiunt omnes propemodum interpretes eius;idque confirmat experientia,nam aſpicientes id qđ e longinquo accedit ad nos, priùs agnoſcimus eſſe corpus quoddam quam animal, & animal priùs quàm hominem; Infantes etiam (vt hoc loco inquit Ariſtoteles) primùm quidem appellant omnes homines vniuersè ac indiſtinctè patrem, fœminas matrem, poſtea verò vtrunque ſpeciatim diſtinguunt. Ratio B item hoc docet, nam ſigna & accidentia rerum vniuerſaliorum ſunt nobis notiora,cum enim inſint in pluribus rebus,frequentiùs cadunt ſub ſenſus;ex quo fit, vt illis magis obuia, familiaria & manifeſta ſint: paucioribus quoque ſignis opus eſt ad percipiendum magis vniuerſale, vt aliquid eſſe corpus,viuēs aut animal, quàm ad cognoſcendum minus vniuerſale vt eſſe hominem vel Petrum. Quòd autem magis vniuerſalia ſint notiora ſecundum naturam, vel ex eo intelligi poteſt, quia ſimpliciter priora ſunt minùs vniuerſalibus,eorumque principia & quoniam mi- C nùs perfecta ſunt; a quibus natura incipiens procedit ad minùs vniuerſalia,tanquā perfectiora. Itaque in procreatione hominis,primùm effingitur in fœtu natura viuentis, tum animalis, ad extremum hominis,vt ſcriptum eſt ab Ariſt. in 2. de Gener.animal.cap. 3. Sed conſiderādum eſt hoc loco id quod D. Thom. ſcribit in 1.parte.q.85.art.3.Nam cum vellet docere magis vniuerſalia eſſe prius cognita nobis quàm minùs vniuerſalia, præmittit hanc obiectionem. [Non ſunt eadē (inquit) priùs nota nobis; & ſecundum na- D turam, ſed magis vniuerſalia ſunt priùs nota ſecundum naturam, quàm minùs vniuerſalia, quippe cum illa ſint priora ſimpliciter his,ergo non poſſunt eſſe nobis quoque prius cognita:] Quam obiectionem deinde ſoluens in reſponſione ad primum argumentum ſcribit hæc, [Duplex eſt ordo naturæ vnus ſecūdum viam generationis & temporis, ſecundū quam viam, ea quæ ſunt imperfecta & in potentia,ſunt priora, & hoc modo magis commune eſt prius ſecundum naturam, quod apparet manifeſtè in generatione hominis & animalis, nam priùs generatur animal quàm homo, vt dicitur in libris de Generat. Animal: Alius eſt ordo perfectionis ſiue intentionis naturæ,ſicut actus ſimpliciter eſt prior ſecundum naturam quàm potētia, & perfectum prius quàm imperfectum, & per hunc modum minus commune eſt prius ſecundum naturam quàm magis commune, vt homo quàm animal; Naturæ enim intentio nō ſiſtit in generatione animalis,ſed intendit generare hominem.] Hæc D. Thom. ex cuius verbis poſſet quiſpiam fortaſſe ſuſpicari eum verba illa Ariſtot.[Non ſunt eadem nota nobis,& ſecundum ordinem naturæ] interpretari non de ordine naturæ qui eſt ſecūdum generationem, ſed de eo qui eſt ſecundum perfectionem, ex quo fieri vt magis vniuerſalia non ſint ſimul nota nobis & ſecundum naturam, quod tamen a principio aggreſſi ſumus oſtendere:ſed nobis in præſentia quid D. Tho. ſenſerit de intellectu illorum verborum Ariſtotelis, non eſt curæ. Illud quidem pro certo affirmare poſſumus, Ariſtot. hoc loco non loqui de prioritate perfectionis,ſed generationis,& temporis, etenim docere vult primas cauſſas primaque principia rerum, naturalium eſſe nobis obſcura & ignota, tametſi ſecundum ordinem naturæ manifeſta ſint & magis certa, quàm ea quæ formantur & efficiuntur ex illis: quòd ſi loquatur Ariſtoteles de ordine generationis, magis vniuerſalia, erunt nota nobis & ſecundum naturam, vt dictum eſt ſupra;Sin autem de ordine perfectionis, totum compoſitum & ſecundum nos & ſecundum naturam erit notius quàm partes & principia eius Quocirca vtrouis modo ſumatur prius ſecundum naturam, vel ordine generationis,vt nos ſumimus, vel ordine perfectionis,vt ſumit D. Thomas, verum eſt,quod inſtituimus demonſtrare, in rebus phyſicis multa reperiri quæ ſint nota nobis & ſecundum naturam. Scio Alexādrum,vt refert Simplicius,ipſumq; Simplicium in expoſitione huius ſecundi textus, conatos eſſe hāc noſtram rationem ſoluere. ſed qui eorum verba legerit, facilè intelliget infirmam eſſe eorum ſolutionem. Deinde, poteſt hoc ipſum confir-

mari altera ratione: Ea quæ vocantur ob-
iecta ſenſuum exteriorũ, vt color, ſapor, A
odor, ex ſe fundunt atq; mittunt ſpecies
quaſdam (ita enim fert communis om-
nium pene Philoſophorum opinio) per
quas a ſenſibus percipiuntur. His igitur
formis (quas multi appellant ſpecies in-
tentionales) priora ſunt obiecta tam ſm
naturam, quàm ſecundum nos; ſecũdum
naturam quoniam ſunt cauſſę illarum, ſe
cũdum nos, propterea quod obiecta vſurpã-
tur ſenſibus, eorum autem ſpecies inten-
tionales minimè: Illa nemo ſanę mentis
negauit vnquam, has verò nec pauci, nec
indocti uiri, de medio ſuſtulerunt. Con- B
ſtat igitur in hoc exemplo idem eſſe no-
tius ſecundum nos, & ſecundum naturã.
Vide D. Thom. 1. parte. q. 85. in fine arti.
3. Poſtremò, idem poteſt cõprobari hoc
modo. Multa ſunt tam in Phyſica quàm
in Medicina, quæ habent effectus quoſdã
admirabiles, nobiſque abditos & occul-
tos. Etenim complura ſunt medicaméta,
quæ vel extrinſecus admota corpori hu-
mano, uel in ipſum intromiſſa, operãtur
intus permulta quę per ſe latent nos, pro
uidentur autem atque cognoſcuntur ex
ſuis cauſis, quæ palam adhibitę ſunt: itaq; C
Medicus certo pręnoſcit, & prædicit ta-
les effectus euenturos, manifeſtè cogno-
ſcens cauſſas a quibus illi proficiſcuntur.
Vbi manifeſtum eſt, talia medicamenta
& ſecundum nos & ſecundum naturam
eſſe notiora quàm ipſorum effecta. Sed
quid dicendum eſt ad illa veba Ariſtot.
[Non ſunt eadem nota nobis, & ſimplici
ter?] Mihi quidem videntur habere lo-
cum non in omnibus rebus Phyſicis, ſed
in multis, maximè uerò in primis cauſſis
primiſq; principiis rerum naturalium, de
quibus ibi ſermonem habet Ariſto. ſi qui D
dem eiuſmodi ſunt, vt cum ordine natu-
ræ præcedat cęteras res phyſicas, a nobis
tamen poſterius cognoſcantur, & quæ ab
ipſis eſſe habent, prorſuſq; pẽdent vti cor
pora & accidentia phyſica, ad eorum co-
gnitionem nos perducant. Sed de rebus
phyſicis dictum eſt ſatis. Nunc diſqui-
rendum eſt, An in Mathematicis diſcipli
nis idem maxima ex parte, ceu multis vi-
ſum eſt, ſit notius ſecundum nos & ſecun
dum naturam.

A *An demonſtrationes Mathematicæ maxima ex parte conſtent ex his quæ ſunt nota nobis, & ſecundum naturam.*

CAP. IX.

AVertoes in primo Phyſic. com. 1.
& in primo de Anima com. 11. in
commentarijs etiam magnis ſu-
per libros Poſt. atque in quæſtionibus Lo
B gicis, ait demonſtrationes Mathematicas
conſtare ex propoſitionibus quæ ſunt no
tæ nobis & ſimpliciter, ac cum ipſe putet
demonſtrationem ſimpliciter, quam facit
tertiam quandam ſpeciem demonſtratio
nis longè principem omnium, confici de
bere ex his quę ſunt nota ſecundum nos
& ſecundum naturam, affirmat talem ſpe
ciem demonſtrationis nuſquam reperiri
aut crebriorem aut perfectiorem, quàm
in diſciplinis Mathematicis. Multi quoq;
expoſitores Ariſtot. (cum is ait tum hoc
loco, tum in 1. Poſt. tex. 5, non eſſe eadem
C nota nobis & ſimpliciter) cenſent, id ma-
xime locum habere in ſcientia naturali,
nam in doctrinis Mathematicis idem pla
nè notum eſſe nobis & ſimpliciter. Eſt ita
que multorum Philoſophorum opinio
demonſtrationes Mathematicas procede
re ex pręmiſſis, quę ſint tam ſecundũ nos
quàm ſecundum naturam notiores con-
cluſione. Quam ſententiam equidem ar-
bitror aut falſam eſſe, aut certè recta qua
dam explanatione vel potius correctio-
ne indigere; quare faciendum mihi puta-
ui, vt quod ea in re verum aut falſum eſſe
D ducerem, liberè ac ſincerè explicarem.
Primum igitur opinor, mediũ quod ad-
hibetur in demonſtrationibus Mathe-
maticis, ſi propriè & ſubtiliter rem ipſam
expẽdamus, nec ſecundum naturam nec
ſm nos eſſe notius cõcluſione; id quod fa
cilè cognoſci poterit ex his paucis, quę
ſubijciam. Primò, Si mediũ Mathema-
ticũ eſſet notius ſm naturam cõcluſione, Medium de
hoc ideo accideret, quia tale mediũ eſſet monſtratio
propria cauſſa eius quod demonſtratur; nis Mathe-
at ſupra fuit oſtenſum Mathematicos nõ maticę, nõ
demonſtrare ex proprijs & naturalibus eſſe per ſe
ac ſimplici

ter notius secũdũ naturam, conclusione.

caussis, ergo &c. Deinde Mathematicus
non conſiderat naturã ac eſſentiam quan A
titatis, nec affectiones eius, prout habent
eſſe reale fluens ex natura quãtitatis, ſed
tantũmodo prout habent eſſe intelligibi
le, & prout poſſunt euidenter ac certò ſci
ri quocunq; modo id cõtingat; ergo Ma-
thematicus non curabit, an medium ſit
priùs ſecundũm naturam nec ne, ſed an
ſit euidens, certum & aptum ad demon-
ſtrandam propoſitam cõcluſionem. Præ-
terea, apud Mathematicos vna demõſtra
tio non habetur potior quàm altera, quia
habeat medium prius ſecundum naturã,
quinimo id nuſquam & a nullo Mathe- B
matico conſiderari & perpendi ſolet, ſed
ea demonſtratio melior ducitur, quę ſim
pliciter oſtendit rem, quàm quæ ex ſup-
poſitione, & quæ directò ſeu oſtenſiuè, q̃
quæ indirectè vel ducendo ad impoſſibi-
le, ad extremum, quæ per pauciora me-
dia conficit rem propoſitam, quàm quæ
per plura quocunqe modo id fiat, ſiue
per media priora ſecundum naturam ſi-
ue poſteriora. Poſtea in 32. demõſtratio-
ne, quæ eſt in 1. elementorum Euclidis,
oſtenditur tres angulos trianguli eſſe æ-
quales duobus rectis, propterea quòd an C
gulus externus, qui fit ex latere eiuſdem
trianguli producto, æqualis ſit duobus an
gulis internis ſibi oppoſitis, Hoc mediũ
perſpicuè conſtat non eſſe prius ſecun-
dum naturam, eo quod demonſtratur;
quin etiam mihi quidem videtur eſſe po-
ſterius ſecundum naturam, nam produ-
ctio lateris & ortus illius anguli externi,
neceſſariò conſequitur ſtructuram trian-
guli conſtituti: Similiter in 1. demonſtra-
tione eiuſdem libri, Euclides docet late-
ra eius trianguli quod ſuper datam lineã
conſtitutum fuit, eſſe inter ſe æqualia, D
propterea quòd ſint lineæ ductæ ex cen-
tro ad circunferẽtiam, quis non videt cũ
hoc medium omnino per accidens affe-
ctum ſit ad id quod demonſtratur, non
poſſe dici prius ſecundum naturam con-
cluſione? Etenim planè accidit triangulo
æquilatero, quod ſuper lineam datã con-
ſtitutum eſt, includi in circulo, & latera
eius ſic deſcribi vt exiſtant lineæ a centro
ad circumferentiam illius circuli ductæ.
Quod autem a nobis oſtenſum eſt in his
duabus demonſtrationibus mathemati-
cis, ſi quis ad reliquas demonſtrationes
animum aduertat, idem pene in omnibus
comperiet. Poſtremò, quæ ſunt verè prio
ra ſecundum naturam, ſunt per ſe defini-
ta & pauca numero, & habent neceſſariã
atque naturalem cognationem connexio
nemque cum his rebus, quibus dicuntur
priora; at medium mathematicum non
eſt definitum ſecundum naturam, & eſt
multiplex: nam quod oſtenditur per vnũ
medium, poteſt etiam probari per alia
multa, & in conuerſione demonſtratio-
num, vbi ex medio fit concluſio, & ex cõ-
cluſione medium (quod fieri cernimus
tum ſæpe alibi, tum in primo Euclidis in
propoſit. 18. & 19.) nullo modo fieri po-
teſt vt in vtraque demonſtratione me-
dium ſecundum naturam, ſit notius con-
cluſione. Amplius, in 27. propoſitione
eiuſdem libri, Euclides demonſtrat ali-
quas lineas eſſe parallelas, quoniam in
eas incidens alia linea recta facit angulos
coalternos æquales ſibi inuicẽ, quonam
modo tale mediũ rectè dici poteſt prius
ſecundum naturam concluſione, aut eſſe
cauſſa, cur lineæ quæpiam ſint parallelæ
vel æquidiſtantes, cum potius id videatur
eſſe tanquàm effectus & quidpiam con-
ſequens & per accidens ſe habens ad id,
quod demõſtratur, paruique referat quò
lineę aliquæ ſint parallelæ, vt in eas cadat
alia linea recta, & tales anguli coalterni
exiſtant, nec ne? Itaque reor ordinem, qui
eſt in demonſtrationibus mathematicis
non fuiſſe ductum ex naturali prioritate
aut poſteritate earum rerum quæ de-
monſtrantur, ſed ex maiori minoriue
facilitate doctrinæ atque ordine inuen-
tionis. Etenim Euclides eas demonſtra-
tiones priores eſſe voluit quæ vt demon-
ſtrentur, nõ egent declaratione aliarum,
cæteræ verò demonſtrationes, non poſ-
ſunt & facilè explicari & intelligi, niſi
prius illæ demonſtratæ cognitæque fue-
rint: Quarum igitur cognitio adiumen-
tum allatura erat ad explicationem &
cognitionem aliarum, eas demonſtra-
tiones priori loco ponere & declarare vo
luit: & quamuis eadẽ propoſitio per alia
quoque media oſtendi potuiſſet, tamen
elegit quædam faciliora, ac eiuſmodi, vt
in his teneri & conſeruari poſſet perpe-
tua & continuata ſeries atque connexio
om-

Ratio ordinis & diſpoſitionis propoſitionum atq; demonſtrationum Euclidis.

Cur Euclides multas alias propoſitiones demonſtrare ſuperſederit.

omnium demonſtrationum. Hac etiam de cauſſa factum exiſtimo, vt Euclides multas propoſitiones conſultò omiſerit, vtpote quibus opus futurum non erat ad explicationem aliarum demonſtrationũ, quæ ſi fuiſſent interpoſitæ, admirabilem mathematici ordinis continuationẽ interturbaſſent. Nã cur obſecro putamus Euclidem tantùm demonſtrare voluiſſe ſuper datam lineam rectam triangulum æquilaterum conſtitui poſſe, cum idem quoque de alijs ſpeciebus trianguli oſtẽdi queat, & quidem oſtenſum fuerit a Proclo? niſi quia demonſtratio quæ fit de triangulo æquilatero, vtilis futura erat ad explicationem demonſtrationemque aliarum propoſitionum; quę autem fiunt de reliquis triangulis minimè.

Mediũ demonſtrationis mathematicæ per ſe non eſſe ſecundũ nos notius concluſione

Quòd autem in demõſtrationibus mathematicis, medium non ſit etiam notius ſecundum nos concluſione, manifeſtum eſt ex eo, quia Ariſt. docet in 1. Poſt. text. 5. id eſſe prius atque notius ſecundum nos, quod eſt propinquius ſenſibus, at ſi cui rudi & indocto Geometriæ proponatur quarta & quinta demonſtratio Euclidis, antequam explicatæ & demonſtratæ fuerint, vna non erit notior & manifeſtior quàm altera, non enim vna eſt propinquior ſenſibus noſtris quàm altera, vtraque igitur per ſe æquè obſcura & ignota nobis erit. Dicitur autem vna propoſitio mathematica ſecundum nos eſſe notior, quàm altera, non per ſe ac ſimpliciter, ſed ob diſpoſitionem ordinemque doctrinæ, quem inſtituit Euclides, ſecundum quem ordinem prius debet cognoſci a nobis quarta propoſitio quàm quinta, quoniam hæc demonſtratur per illam, vt neceſſe ſit cum venitur ad quintam, antè cognitam fuiſſe quartam, atque hoc modo vna propoſitio mathematica, quàm altera, & medium demonſtrationis, quàm concluſio poteſt appellari prius & notius ſecundum nos, non per ſe, ſed propter doctrinæ & demonſtrationum ordinem ab Euclide inſtitutum atque deſcriptum. Ergo ex his, quæ hoc loco diſputata ſunt a nobis, clariſſimum eſt, medium quod ponitur in demonſtrationibus mathematicis, per ſe ac ſimpliciter, nec ſecundum nos; nec ſm naturam eſſe notius cõcluſione, ac proinde falſam eſſe proulgatã illam opinionẽ A eorum, qui putant demonſtrationes mathematicas procedere ex notioribus ſm nos & ſimpliciter; Quanquam poteſt hęc ſententia aliquo modo adduci ad bonum ſenſum; nam licet propria cuiuſque demonſtrationis principia non ſint notiora vtroque modo ea concluſione quam inferunt, tamen prima illa initia, & axiomata mathematica, quæ in veſtibulo Geometriæ exponũtur & poſtea in plurimis demonſtrationibus adhibẽtur, ſunt vtroque modo notiora; ſecundum naturam quidem, quoniam ſunt prima, immediata B & indemonſtrabilia, ex quibus cæteræ propoſitiones mathematicæ oriuntur, pẽdent, atque demonſtrantur; ſecundũ nos autẽ quia citra demõſtrationẽ vllã nobis manifeſta ſunt, aut per ſolã cognitionem terminorũ, ex quibus cõſtãt, velut illã totũ eſſe maius ſua parte: &, ſi ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt ęqualia, & quęcũq; ſunt æqualia vni tertio ſunt æqualia inter ſe; vel per ſolã deſcriptionẽ aut leuem quampiã expoſitionem, cuiuſmodi ſunt definitiones trianguli, circuli. &c. Poſſunt igitur demonſtrationes ma- C thematicę dici conſtare ex notioribus ſecundum nos & ſimpliciter, quatenus omnes vel mediatè vel immediatè oriuntur ex illis primis principijs, & in ea tandem reſoluuntur, quæ principia ſunt (vt diximus) vtroque modo notiſſima. Itaque ſi demonſtrationes mathematicæ comparentur cum phyſicis ſecundum prima & generalia principia, ex quibus dicuntur, quoniã prima & generalia principia phyſica ſiue incomplexa; (vt prima materia & primum mouens, ſiue complexa; vt naturam eſſe principiũ motus in eo, in quo D eſt &c. & motum eſſe actum entis in potentia, prout in potẽtia) ſunt quidẽ notiora ſm naturam, verũ non ſm nos, quàm affectiones phyſicæ & ſenſibiles quæ de rebus naturalibus demonſtrantur; ideo ſecũdum huiuſmodi comparationem atque conſiderationem primorum principiorum ſcientię mathematicæ & phyſicæ recte dici poſſunt demonſtrationes phyſicæ procedere ex notioribus ſecundum naturam, non autem ſecundum nos: mathematicæ autem ex his, quæ ſunt vtroque notiora. Sed de hoc ſatis dictum ſit.

Quomodo poſſit vere dici demõſtrationes mathematicas procedere ex notioribus ſecundũ nos & ſecundũ naturam

Expenditur interpretatio ſecundi textus & aliorum ſequentium, tradita a D. Thoma & Alexādro Aphrodiſæo.

CAP. X.

NOn eſt hic tacendum D. Thomam aduerſari Auerroi & Græcis expoſitoribus qui volunt hoc 2. text. ab Ariſt. oſtendi viam declarandi & demonſtrandi principia rerum naturalium, quæ latent nos, per ipſa compoſita, quæ ſunt quidem ſm naturam illis poſteriora, ſed nobis notiora. Nā inquit D. Tho. rationē demonſtrādi qua vti debet Phyſicus, explicari in 2. lib. Phyſ. etenim in 19. tex. libri 2. Phyſicorum datur via definiēdi res phyſicas per materiam & formam, in 70. textu eiuſdem libri modus demonſtrandi, nimirum per omnes cauſſas. Quocirca putat ipſe a 2. textu hoc vſque ad ſextū doceri ordinem ſeruandum in explicatione principiorum; vt videlicet incipiamus a principijs maximè vniuerſalibus, quoniam ſunt notiora nobis, idque probari hoc ſyllogiſmo; Procedendum eſt a notioribus, ſed confuſa, ideſt, magis vniuerſalia, ſunt notiora, nobis, quapropter incipiendum eſt a magis vniuerſalibus. Huius ſyllogiſmi Maior tangitur text. 2. Minor 3. Concluſio 4. & ſequētibus planius explicatur Minor. Sed cōtra D. Thomam illud dici poteſt, ſi principia rerum naturalium ſunt nobis ignota, indicanda fuit via & ratio aliqua ea cognoſcendi, quam viam Ariſtoteles ipſe ingredi & inſiſtere velit in huiuſmodi principijs manifeſtandis; eiuſmodi autem viam prædocere, maioris erat momenti, quàm declarare ordinem ſeruandum in principiorum tractatione. in ſecundo autem libro Phyſicorum Ariſtotel. docet rationē definiendi & demonſtrādi res naturales non autem viam cognoſcendi principia rerum naturalium, nam cum horum ſcientiam. 1. libro Phyſicorum tradidiſſet, abſurdum fuiſſet tradere poſtea in 2. A libro modum & rationem ea ſciendi. Deinde ſi per (confuſa) in tex. 3. accipit vniuerſalia, neceſſe erit quod ſequitur, [Ex his autem nota fiunt principia & elementa, ijs qui diuidunt hæc] intelligere de ſingularibus, vel de minus vniuerſalibus, at quomodo inferius & minus vniuerſale eſt elementum ſuperioris, cum e cōtrario res habeat? Amplius, ſi per viam procedendi a notioribus ſecundum nos ad notiora ſecundum naturam, intelligit ordinem & viam demonſtrandi, nō congruit præceptum cum doctrina; Ariſto- B teles enim procedit a principijs primis & maxime vniuerſalibus, quæ ſunt priora ſecundum naturam quàm principia minus vniuerſalia, nam prima materia prior natura eſt quàm hominis vel equi vel alius cuiuſuis rei materia: huiuſmodi autem principia vniuerſaliſſima, non ſunt notiora ſecundum nos quàm principia minus vniuerſalia; prima nanque materia non eſt notior, quinimo longè ignotior nobis, quàm materia hominis vel equi, nec primum mouens quàm ſecunda & particularia mouentia.

C Alexander autem, vt hic refert Simplicius, voluit Ariſt. his textibus docere viā & rationem cognoſcēdi prima principia rerum naturalium, hanc autem viam nō aliam eſſe, quam vt per quaſdam vniuerſales quæſtiones ſeu pronuntiata quædam generalia, quæ cum diſiunctione efferuntur, gradatim veniatur in notitiam principiorum naturalium, generales autem illæ quæſtiones, quæ per diſiunctionem enuntiantur, ſunt huiuſmodi, Principia rerum naturalium, aut eſſe vnum aut multa, aut eſſe finita aut infinita, aut D mobilia aut immobilia; & ſi multa atque finita, aut plura aut pauciora tribus, aut omnia inter ſe contraria aut non omnia; per has enim quæſtiones cernimus Ariſt. in 1. Phyſicorum proceſſiſſe ad explicationem primorum principiorū, quæ ſunt tria, duo quidem inter ſe contraria, forma & priuatio, tertium verò ſubiectum illorum contrariorum, materia prima. Cum igitur Ariſtot. in 2. tex. ait procedēdum eſſe a notioribus nobis ad ea quæ ſunt nota ſecundum naturam, Alexāder interpretatur progrediendū eſſe a tracta-

tione

tione illarum quæſtionum vniuerſalium ad demonſtrationem ſeu explicationem A principiorum naturalium: prædictas autem quæſtiones inquit eſſe notas ſecundum nos, tum quia conſtant ex terminis vniuerſalibus & notis, quales ſunt, vnum, multa, finitum, infinitum, mobile: contrarium, tum etiam quia virtute continét illud primum principium, Quodlibet eſt vel non eſt, quod nemini hominum ſanæ mentis obſcurũ aut dubium eſſe poteſt. Nam hoc diſiunctum principium, Aut eſt vnum aut multa, reuocatur ad hoc, Aut eſt vnum aut non eſt vnum; idemq; contingit in alijs diſiunctis. Similiter cum B in 3. tex. Ariſtot. inquit primùm manifeſta nobis fieri confuſa, poſterius autem his qui diuidunt hæc elementa & principia, Alexander exponit de illis vniuerſalibus diſiunctis, quæ appellantur confuſa, tum quia ſunt vniuerſalia (omne autem vniuerſale poteſt vocari confuſum, propterea quòd multa cótinet potentia, hoc eſt confuſè ac indiſtinctè) tum etiam quia ipſum diſiunctum per ſe dici poteſt confuſum quoniam neutram partem diſiunctionis determinatè enuntiat de re ſubiecta, ſed alterutrũm indefinitè; ex huiuſ- C modi autem diſiunctis diligenter explicatis, euadunt manifeſta principia rerum naturalium per diuiſionem illorum diſiũctorum hoc pacto. Principia rerum naturalium neceſſe eſt aut eſſe vnum aut multa, ſed non vnum, ergo multa: deinde ſi multa, aut finita aut infinita, ſed non infinita ergo finita; tum ſi finita, aut plura aut pauciora tribus, ſed neque plura neque pauciora tribus, ergo tantum tria; poſtremò, vel omnia inter ſe contraria vel nullum, ſed neque nullum neque omnia, ergo quædam contraria quædam non. ex D quibus omnibus tandem efficitur tria eſſe principia rerum naturalium, duo contraria inter ſe, tertium autem ſubiectum illorum cõtrariorum. Ad extremũ, cum Ariſtot. ſcribit in tex. 4. procedendum eſſe ab vniuerſalibus, Alex. intelligit in explicatione illorum diſiunctorum quæ viã muniunt ad intelligẽtiam principiorum naturalium, incipiendum eſſe a diſiunctis vniuerſalioribus, quale eſt illud, principia aut eſſe multa aut vnum, hoc enim diſiunctum latius patet, quàm illa, aut eſſe finita aut infinita, aut contraria aut non. Atque hæc quidem eſt interpretatio Alex. quam Philoponus in commentarijs ſuis aliquomodo ſequutus eſt: Sed ea nõ ſolum probatur Simplicio, mihi autem videtur & ſubtilis & nec abſurda nec inerudita, nec planè aliena a verbis Ariſt. nec denique ab ipſius Simplicij explanatione multùm diuerſa.

EXPLANATIO TEXTVS quarti.

Quapropter ex vniuerſalibus ad ſingularia procedere oportet.

CAP. XI.

ARiſtoteles in primo textu docuit ſcientiam rerum naturaliũ perfectè tradi non poſſe; niſi antè earũ rerum cauſſæ & principia cognoſcantur. Scire enim (vt in priori libro Poſteriorũ Analyticorum ſcriptum eſt) eſt rem per cauſſam cognoſcere; propter quã res eſt. Quocirca Philoſophum naturalem, doctrinam Phyſicæ ab explicatione cauſſarum & principiorũ exordiri oportet. Verùm, quia principia rerum naturalium, velut materia prima, forma, & priuatio nec ſunt nobis manifeſta, quòd ſenſibus noſtris minimè ſubijciantur, nec tamen, quia ſunt prima principia demonſtrari poſſunt eo demonſtrationis genere, quod ex cauſſis ducitur, Ariſtoteles in 2. text. monet nos, hanc vnam nobis reliquã eſſe viam & rõnem cognoſcendi & declarãdi principia, ſi ex ijs quæ ſunt nobis nota & conſpicua (licet ea ſint principijs poſteriora, minúſq; ſm naturã nota) eorũ quæ ad principia pertinẽt, cognitionẽ indagemus. Quænã aũt ſint hæc nobis nota, quæ nos ad principiorũ notitiam perducere queãt, indicat tertio textu, affirmãs ea eſſe ipſa corpora & compoſita phyſica, quæ qm̃ multis accidentibus & mutationibus ſenſibilibus affecta ſunt, ſenſus noſtros mouẽt, nobiſq; perſpecta & cognita ſunt. Ex horum autem compoſitorum manifeſta in multis rebus tranſmutatione Ariſtoteles in primo libro Phyſicorum, doctrinam principiorum peruestigauit, docens

cens eiuſmodi principia neceſſariò eſſe A mobilia,multa,finita,contraria, denique eſſe tria, materiã, formam,& priuationẽ. Sed cur Ariſtoteles tex.3. nõ dixit compoſita, ſed confuſa? An Ariſtoteles quidẽ συγκείμενα, vel potius συντεθημένα hoc eſt compoſita,errore autem ſcriptorum vel typographorum propter vocum ſimilitudinem mendosè ſuppoſitum eſt συγκεχυμένα, ideſt confuſa: Quanquã Simplicius & vetus & Græcus Ariſtotelis interpres legit confuſa & non compoſita. An igitur confuſa dixit, vt vna voce non modò compoſita naturalia, ſed etiã vniuerſalia, quæ poteſtate atq; confusè multa,continent,denotaret? B An potius compoſita vocauit cõfuſa, quoniam multa in ſe vnitè & confusè cohibent? Homo enim cùm ſit vnum corpus vnumque compoſitum naturale, in ſe tamen continet materiam primam,elementa, partes ſimilares & diſſimilares, varias item potentias animæ alentis,ſentientis & intelligentis. Sed ad expoſitionẽ quarti textus, quem nunc interpretandum ſuſcepimus, propius veniamus.

Aliud eſt via doctrinæ & aliud ordo doctrinæ.

Aliud eſt via doctrinæ, & aliud ordo doctrinæ: via doctrinæ eſt ratio declarandi & probãdi ex ijs quæ nobis manifeſta, C certa,& cognita ſunt, ea quæ ſunt obſcura,dubia & ignota. Eſt autem via doctrinæ multiplex, quæ enim obſcura & incerta ſunt, interdum probantur demonſtratione vel ex cauſſis vel ex effectis ducta, aliquando probabilibus modò & dialecticis rationibus, nonnunquam inductione, exemplis, ſimilitudinibus alijſque argumentationis generibus. Ordo autem doctrinæ, eſt ratio ordinandi & diſponendi ea quæ in ſcientijs tractantur, vt a partibus ad totum, a ſimplicibus ad compoſita, D a cauſſis ad effecta, a magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia progrediamur: atque hunc ordinem doctrinæ Philoſophi partiuntur in compoſitiuum, diuiſiuum, definitiuum,& reſolutiuum. Ariſtoteles igitur cum in 2. & 3. textu aperuiſſet viam percipiendi doctrinam principiorum naturalium, docẽs eiuſmodi principia non aliter quàm ex ipſis compoſitis & effectis naturalibus, quæ nobis perſpecta & nota ſunt, demonſtrari poſſe, hoc quarto textu tradit ordinem doctrinæ, quẽ in principijs tractandis ſeruare oportet. Sed eius ſententia poteſt hoc ſyllogiſmo comprehendi; Bonus doctrinæ ordo poſcit, vt à notioribus procedamus ad ignotiora; Sed magis vniuerſalia ſunt notiora quàm minus vniuerſalia: ergo procedendum eſt à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia. Huius ſyllogiſmi Maior propoſitio declarata eſt in ſecũdo textu, Minor ab Ariſtotele probatur in textu quinto, Cõcluſio autem ponitur hoc textu quarto. Nec verò Ariſtoteles præcepto ſuo non ipſe paruit, & quod verè docuit, diligenter præſtitit. Nam in primo libro Phyſicorum, primò de principijs diſputat ea quæ ſunt magis generalia, tum quæ ſunt magis propria: primùm enim docet principia eſſe multa, tum eſſe finita, poſtea eſſe contraria, deinde eſſe tria, ad extremum quid illorum trium vnumquodque ſit, propriè ac ſubtiliter exponit. Eius autem quod hic ait Ariſtoteles, procedendum eſſe à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, ſimillimum eſt, quod ipſe ſcribit primo libro Phyſicorum textu, 57. his verbis, [Eſt ſecundum naturam, communia primùm dicentes, deinde circa vnumquodque propria ſpeculari.] Et in tertio libro Phyſicorum textu 2. [Poſterior (inquit) eſt de proprijs ſpeculatio ea quæ de communibus eſt.] In primo autem libro de Partibus Animalium, argumentatur communia prius exponenda eſſe quàm propria, & magis vniuerſalia quàm minus vniuerſalia: nam cùm communia ſint in omnibus ijs quæ illis ſubijciuntur, vt animal in homine, leone, equo &c. niſi cõmunia priùs explicentur, neceſſe erit ea ſigillatim in cuiuſlibet particularis tractatione (vt quæ ſunt animalis, in doctrina hominis, equi & leonis) edoceri, & quod abſurdiſſimũ eſt, eadẽ ſæpiſſimè repeti. Auerroes in Prologo ſuper libros Phyſicorum, & ſuper libros Poſteriorũ ſcribit, niſi communia prius in ſcientia tractentur quàm propria; fore, vt doctrina demonſtratiua vitietur atque corrumpatur. Etenim quæ ſunt magis vniuerſalium; cùm non de illis, ſed de minus vniuerſalibus, quibus nõ per ſe nec primò conueniunt, demonſtrantur, efficiuntur demonſtrationes vitioſæ, quippe quæ non conſtant ex prędi-

Cur magis vniuerſalia prius tractãda ſint.

catis

catis per ſe, primis & proprijs. Sed dicet aliquis, cùm certum ſit ſingularia excludi à ſcientijs, quomodo Ariſtoteles hoc tex.4. ait in ſcientia principiorum procedendum eſſe ab vniuerſalibus ad ſingularia? Reſpondeo Ariſtotelem & hic & alibi nomen ſingularis accipere, pro eo qđ eſt proprium & minus vniuerſale, præſertim autem pro ſpecie vltima quam Logici vocant ſpeciem ſpecialiſſimam, nam quod eſt verè ſingulare, veluti Petrus & Paulus, non eſt, vt inquit Auerroes, pars demonſtratiuæ doctrinæ, licet principiũ ſit eam acquirendi, ex ſingularibus enim ſenſu cognitis memoria conſeruatis, experientia denique exploratis colligitur vniuerſale, cuius eſt ſcietia, vt multis verbis docet Ariſtoteles in principio Metaphyſicæ, & in fine libri ſecundi Poſteriorum, in quo libro textu.17. ait faciliùs definiri ſingulare quàm vniuerſale; proculdubio intelligens per ſingulare, id quod eſt minus vniuerſale, vel potius ipſam ſpeciem vltimam, nam vere ſingularium neque definitiones neque demonſtrationes eſſe conſtat. Verùm non eſt hoc loco prætereundum id, quod rectè monet Auerroes initio Meteororum, duplicem eſſe ordinem doctrinę, vnum neceſſitatis alterum ob melius, ſecundum illum ordinem, priora poſterioribus, & magis vniuerſalia minus vniuerſalibus præponenda ſunt: & vocatur, neceſſitatis, quia niſi quid obſtet, & ratio doctrinæ bene conſtitutæ & ipſa rerum natura neceſſariò depoſcit vt rerum magis vniuerſalium tractatio minus vniuerſalium rerum tractationem antecedat, cùm illæ ſint his priores & notiores nobis, & ſint eiuſmodi, vt niſi prænoſcantur, non poſſint quæ ſunt minus vniuerſalia perfectè cognoſci. Alter autē ordo doctrinæ, qui vocatur propter melius, tunc ſeruatur, cum quæ minus vniuerſalia & poſteriora ſunt, præponuntur & prius tractantur, quàm magis vniuerſalia & priora. idque duas ob cauſſas fieri ſolet, vel quando minus vniuerſalia ſunt perfectiora & præſtantiora magis vniuerſalibus: quam ob cauſſam putant nonnulli Ariſtotelem in ſecundo libro de Anima, prius egiſſe de viſu quàm de tactu, licet tactus & natura prior ſit, & latius pateat quam viſus. Vel quando minus vniuerſalia ſunt notiora nobis; atque ob hanc cauſſam prius egit Ariſtoteles de animalibus quàm de plantis, vt ſupra libro ſecundo oſtendimus; & Metaphyſica, quæ agit de maximè vniuerſalibus, ordine doctrinæ poſterior eſt cæteris ſcientijs quæ in rebus minus vniuerſalibus verſantur: Semper enim præclaram illã Ariſtotelis ſententiam, quæ eſt initio libri quinti Metaphyſicæ, in memoria habere oportet, in doctrinis: non a primo & rei principio aliquando inchoandum eſſe, ſed vnde quis faciliùs diſcat. Ergo huius quarti textus hæc erit propria & germana ſententia; in tradenda principiorum doctrina, primò de principijs eſſe diſputanda & docenda ea quæ vniuersè & generatim de ipſis quæruntur, deinde quæ ſpeciatim & propriè eorum naturam attingunt, explicanda.

Duplex ordo doctrinæ, alter neceſſitatis alter ob melius.

Pulchra ſententia Ariſtotelis

A B C D

Cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, & quomodo hic ſumatur nomen vniuerſalis,

CAP. XII.

CAuſſam autem, cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora, quàm minus vniuerſalia, vt hoc quarto textu docet Ariſtoteles, nunc perſcrutari volumus. Sed vt rem in pauca contrahã, eius rei cauſſam hãc ego eſſe arbitror, ꝙ magis vniuerſalia, ſunt in pluribus ſingularibus, iiſque magis ſenſibilibus, vtpote quorum accidentia prius crebriùs & fortiùs feriunt ſenſus noſtros: etenim quantò agens e longinquiori loco poteſt agere in ipſum paſſum, tantò valentius cenſetur ad agendum; accidentia autē ſenſibilia corporis & animalis e remotiori loco & citius mouent ſenſum quàm accidentia hominis vel Socratis, vt patet in eo quem e longinquo cernimus aduentantem ad nos, prius agnoſcimus eum eſſe corpus vel animal quàm hominē aut Socratem, vt quemadmodum in ipſis ſenſibilibus, ſingularia rerum magis vniuerſalium, vt corporis & animalis ſunt notiora ſenſui, quàm ſingularia minus vniuerſalis, vt hominis & Socratis, ſic etiam in his ꝗ ſũt intelligibilia, magis vniuerſa-

Ratio & cauſſa cur magis uniuerſalia ſint notiora nobis.

lia ſunt intellectui notiora, quâm minus
vniuerſalia. Nam quamuis actus videatur
eſſe ratio & cauſſa propter quam aliquid
ſit intelligibile ſimpliciter (vt innuit A-
riſt. 9. Met. tex. 20.) tamen, vt aliquid ſit
nobis intelligibile: præcipua ratio eſt, vt
ſit ſenſatum, ex quo ſit, vt quæcunque à
ſenſibus noſtris valde remota ſunt, vti
res diuinæ, ea nobis ſint perdifficilia co-
gnitu, de quo vide quæ ſcribit Ariſt. pri-
mo libro de Partib. animal. cap. 5. & 2. de
Cælo tex. 17. atque primo libro Metaph.
cap. 2. e contrario autem faciliora ſunt
ad intelligendum quæcunque propria vi
cinioraque ſunt ſenſibus noſtris, de quo
poteris videre, quæ ſcribit Ariſt. 1. Poſt.
tex. 5. & 6. lib. Topicorum. Quod autem
paulò ſupra diximus magis vniuerſalia
eſſe notiora nobis, accipiendum eſt cum
adiunctione, videlicet, fere, & vt pluri-
mùm: interdum enim ſecus accidit, nam
proximum genus equi & aſini, vtroque
quidem vniuerſalius eſt, verùm innomi-
natum eſt, & vtroq; minus notum nobis.
Lege quę Ariſt. ſcribit 7. Metaph. tex. 28.

Quomodo intelligendum magis vniuerſalis eſſe notiora nobis, quam minus vniuerſalia.

Cæterùm cum dubitatur inter Philo-
ſophos, An magis vniuerſalia ſint notio-
ra nobis quàm minus vniuerſalia, non eſt
dubitatio de qualibet cognitione, ſed de
craſſa & confuſa, nam de diſtincta conue-
nit inter omnes, ſiquidem minus vniuer-
ſale nō poteſt diſtinctè & perfectè cogno
ſci, niſi ante cognita fuerint magis vniuer
ſalia, quæ dicuntur de ipſo; quippe cum
ſint quaſi partes & principia eius. Nec
quæritur de quacunque cognitione ho-
minis abſolutè, ſed tantùm de intellecti-
ua, nam cum in homine multo ante vi-
geat cognitio ſenſitiua quàm intellecti-
ua, nō eſt dubiū quin ſingulare, quod ſen-
ſibus vltro occurrit & ſubijcitur notius
ſit homini quàm vniuerſale, quod expreſ
ſum ex his quæ a ſenſibus percepta ſunt,
multò poſt ab intellectu cognoſcit̄. Neq;
hic ſermo eſt de vniuerſalibus, vt vocāt in
cauſſando, quo nomine appellant Deū &
intelligentias: q̄m ſunt cauſſæ vniuerſales
& cōmunes oīum rerū: huiuſmodi enim
rerū notitia magna difficultate & non ni-
ſi poſt multā cognitionē aliarū rerū ſēſibi
liū, mortalib⁹ cōtingit. Nec quęſtio eſt de
vniuerſalib⁹ in prædicādo ſūptis (vt aiūt)
formaliter, hoc eſt quaten⁹ ſunt vniuerſa
lia; ſic enim magis vniuerſalia aut poſte-
A riùs, aut certè ſimul cognoſcuntur cum
minùs vniuerſalibus, exempli cauſſa ge-
nus, ea ratione vt genus eſt, nō poteſt be
ne cognoſci, niſi vel ante vel ſimul cogni-
tis ſpeciebus, eius, idemque contingit in
quolibet ſuperiori & magis vniuerſali
comparatione eorum, quæ ſubijciuntur
ipſi. Nec loquimur in præſentia de magis
vniuerſalibus, prout ſunt partes & princi
pia minùs vniuerſaliū, vt de animali qua-
tenus eſt pars hominis componens defi-
nitionem eius, quæ eſt animal rationale,
ſic enim poſteriùs & minùs nota nobis
B ſunt, quàm minùs vniuerſalia, nam ſicut
totum ſenſibile confusè priùs notum eſt
ſenſui quàm partes eius, ita totum intelli
gibile priùs manifeſtum ſit intellectui, q̄
partes & principia ipſius, atq; hoc quidē
ſignificat Ariſ. in tex. 5. ſcribens. Nomen,
ideſt definitum, quia eſt quoddam totū,
notius eſſe nobis, quàm rationem hoc eſt
definitionem, propterea quòd diſtinctè
continet partes illius. Licet igitur prius
nos cognoſcamus animal ſimpliciter, q̄
equum, prius tamen cognoſcimus equū,
quàm cognoſcamus animal eſſe partem
C & principium equi. Poſtremò, non ambi-
gitur de magis vniuerſali, quatenus con-
ſideratur ſecundum totam ſuam ampli-
tudinem, & vt ita dicam, cōtinentiam po
tentialem, an ſit prius & magis notum no
bis, quàm minus vniuerſale, nam quantò
quidpiam eſt vniuerſalius, tanto prædi-
cta continentia & amplitudo maior ma-
giſque varia, & multiplex eſt, ac proin-
de etiam obſcurior atq; difficilior ad in-
telligendum; nam cum multò plura ma-
giſque differentia inter ſe ſubijciātur ge-
neri, quàm ſpeciei infimæ, quis non videt
D longè difficiliorem eſſe cognitu continen
tiam & poteſtatē generis, quàm ſpeciei?
Relinquitur igitur, cum Ariſto. hoc loco
affirmat magis vniuerſalia eſſe notiora
nobis, id eſſe intelligēdum de magis vni-
uerſalibus, quatenus ſunt naturæ quędā,
quæ actu inſunt in pluribus, hiſque magis
ſenſatis ſingularibus, & ſunt affectæ con-
ſpicuis quibuſdam atque illuſtribus acci
dentibus, quę vt ante dixi, priùs, vehemē-
tius atque frequentiùs feriunt ſenſus no-
ſtros.

Ex-

Explicantur dubitationes duæ circa id quod dictum fuit (magis vniuerſalia eſſe notiora nobis.)

CAP. XIII.

Quomodo intelligendũ ſit illud Ariſtotelis in 1. Metaphyſicę, maxime vniuerſalia eſſe nobis cognitu difficillima, optima. D. Thomę interpretatio.

SEd exiſtit hoc loco non parua dubitatio, quo pacto Ariſtot. ſibi conſtet, nam hic aſſerit magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, in 1. autem Metaphy. c. 2. contra ſentit, ſcribens maximè vniuerſalia, qm̃ a ſenſibus remotiſſima ſunt, eſſe nobis cognitu difficillima. idemq; confirmat in 1. lib. Poſt. text. 5. D. Thomas interpretans illum locum ex 1. Metaphyſi. & reſpondens ad hãc dubitationẽ inquit, duplicẽ eſſe cognitionẽ maximè vniuerſaliũ, cuiuſmodi eſt ens & alia trãſcendentia. Vnã incomplexã & confuſam, ſm quã magis vniuerſalia dicuntur in 1. Phyſi. ab Ariſtot. eſſe priùs, & magis nota nobis: Alteram complexam & ſcientificam, ſecundum quam omnes proprietates maximè vniuerſalium per demonſtrationem diſtinctè cognoſcuntur, atque ſecundum huiuſmodi cognitionem, affirmat D. Th. magis vniuerſalia eſſe difficiliora minùs vniuerſalibus. Sed præſtat hic adſcribere verba ipſius, vt eius ſententia ab omnibus planiùs intelligatur, Cum igitur ſupradictam dubitationem in medium produxiſſet, ad eam reſpondens ita ſcribit. [Sed dicendum eſt, quòd magis vniuerſalia ſecundum ſimplicem apprehenſionem ſunt primò nota, nam primò in intellectum cadit ens, vt Auicenna dicit, & priùs in intellectum cadit animal, quàm homo. Sicut enim in eſſe naturę, quod de potẽtia in actũ procedit, prius eſt animal, quàm homo; ita in generatione ſcientiæ priùs in intellectu concipitur animal, quàm homo. Sed quantum ad inueſtigationem naturalium proprietatũ & cauſſarum, prius ſunt nota minùs communia, eo quòd per cauſſas particulares quæ ſunt vnius generis vel ſpeciei peruenimus in cauſſas vniuerſales. Ea autem quæ ſunt vniuerſalia in cauſſando, ſunt poſteriùs nota quoad nos, licet ſint priùs nota ſecundum naturam: quamuis vniuerſalia per prędicationẽ, ſint aliquo modo priùs quo ad nos nota quàm minꝰ A vniuerſalia; non priùs tamen ſunt nobis nota quàm ſingularia, nam cognitio ſenſus, qui eſt cognoſcitiuus ſingularium, in nobis præcedit cognitionem intellectiuã quę eſt uniuerſalium.] Atque hæc quidẽ D. Thom. Sed poſſet quiſpiam occurrere D. Thom. in eo quod ait, diſtinctam cognitionem magis vniuerſalium eſſe difficiliorem quàm minus vniuerſalium, nam ſicut ſe habet eſſe rerum, ita ſe habet diſtincta & perfecta cognitio earum, ſed eſſe B minùs vniuerſalium pendet a magis vniuerſalibus, vt eſſe hominis ab animali, ergo diſtincta cognitio minùs vniuerſaliũ pendet ex diſtincta cognitione magis vniuerſalium, eamque præſupponit: quare difficilior erit, etenim difficilius eſt cognoſcere plura, quàm pauciora; diſtincta autem cognitio, v. g. hominis, continet nõ modo cognitionem rationalis, ſed etiam animalis, ad cognitionem vero animalis, non eſt neceſſaria cognitio hominis. Verùm D. Thom. reſponderet huic obiectioni, bipartitò diſtinguens cognitionem diC ſtinctam alicuius rei, v. g. animalis, unam quidem, per quã animal diſtinctè cognoſcitur non modò ſecundum proprium & præcipuum gradum animalis, ſed etiam ſecũdum omnes gradus ſuperiores & prædicata quæ inſunt in animali, vt ſecũdum gradum viuentis, corporis, ſubſtantiæ, entis, atque hęc quidem cognitio tantò difficilior eſt in minùs vniuerſalibus quàm in magis vniuerſalibus, quanto illa continet plura quàm hęc: Alteram verò, per quam animal diſtinctè quidem cognoſcitur ſecundum proprium & præciſum graD dum animalis, & paſſiones quæ animali qua tale eſt, conueniunt, at ſecundum ſuperiores gradus ſolum craſsè & confusè cognoſcitur, atque hoc quidem modo ẽt Phyſica tradit diſtinctam cognitionẽ rerum naturalium ſecundum gradus Phyſicos, ſecundum autem gradus ſuperiores Metaphyſicos, qui inſunt in rebus naturalibus, minimè: etenim Phyſicus explicatè docet naturam hominis, animalis, viuentis, denique corporis naturalis, at corporis ſimpliciter vel ſubſtantię, uel entis nequaquam, huiuſmodi autem cognitio

diſtincta

diſtincta longè difficilior eſt in maximè vniuerſalibus, quàm in inferioribus, t m propter maximam amplitudinem eorũ, tum etiam quoniã cum non dicantur vni uocè, difficillimum eſt videre, an ſignificent naturam quampiam communē omnium rerũ nec ne, quomodo ens habeat paſſiones, quomodo cõtrahatur, & determinetur, & deſcendat ad inferiora, & alia innumera horum ſimilia, quę de ente diſputari poſſunt, nam cum nec natura entis nec affectiones eius per ſe cadant ſub ſenſus noſtros, quemadmodum contingit in homine & animali, ideo neceſſe eſt ſcientiam entis cæterorumque tranſcendẽtium nobis arduam & difficilem eſſe, id quod apertè docet nos experientia: nuſquam enim plures aut grauiores difficultates inuenimus, quàm in tractatione trãſcendentium, quã rectè dicere poſſumus, ſicut eſt in prouerbio, obſcuriorem eſſe numero Platonis. Hinc igitur manifeſtũ eſt, quomodo diluenda ſit obiectio, quæ contra ſolutionem D. Thom. allata eſt; quanquam non ignoro alios eſſe, qui exiſtiment Ariſtotelem in ſupradicto loco Metaphyſicæ non loqui de vniuerſalibus in prędicando, ſed de vniuerſalibus ĩ cauſſando, vti ſunt intelligentiæ, quarum cognitionem mortalibus difficillimam eſſe, nemini dubium eſt. Sed D. Tho. vtramque interpretationem amplexus eſt, docens locum Ariſtotelis, & de vniuerſalibus in cauſando, & de vniuerſalibus etiã in prędicando, aliquo modo intelligi poſſe; pręſertim autem de maximè vniuerſalibus velut eſt ſubſtantia: ens, cæteraque tranſcendentia; quam ſententiam ego libenter ſequor. Nunc locum alterum huius ſimilem, qui eſt in 1. lib. Poſteriorum textu 5. explicemus.

Porrò idem D. Thom. in 1. Poſter. exponens quintum text. vbi Ariſto. ait; quæ longiùs abſunt a ſenſu, vt maximè vniuerſalia eſſe minus nota nobis, quę vero propinquiora ſunt noſtris ſenſibus veluti ſingularia, notiora eſſe nobis; affirmat Ariſt. ibi non comparare inter ſe ea quæ percipiuntur tantùm ab intellectu, ſed ea, quæ ſimpliciter a nobis percipiuntur ſiue per ſenſum ſiue per intellectum. & quoniam ſẽſitiua cognitio in homine prior, frequẽtior, & facilior eſt quàm intellectiua, hinc neceſſario ſit, vt ſingulare, quod ſenſu percipitur, prius magiſq; notum homini ſit, quàm vniuerſale, quod ſola mentis intelligentia comprehẽditur: at ſi ea ſola quæ intellectu percipiuntur nec ſub ſenſus cadunt, inter ſe conferamus, in iſtiuſmodi rebus magis vniuerſales ſunt nobis notiores, vt Ariſt. docet 1. lib. Phyſic. Sed quiſpiam dicerẽt contra D. Thom. quamuis ſingulare ſit homini notius quàm vniuerſale, cur tamen inter vniuerſalia, ea quæ ſunt magis vniuerſalia dicuntur magis diſtare a ſenſibus & nobis eſſe minus nota? cum contra res habeat, vt ſcribit Ariſt. in principio Phyſi. & ibidem in ſnis commẽtariis ſcriptum reliquit D. Thom; uel igitur recurrendum eſt ad ſuperiorem ſolutionem illius loci Metaphyſicæ, quam ex D. Thom. erutam paulo ante explicauimus, vel alia interpretatio huius loci Ariſtotelis aptior, atque veriſimilior quærẽda eſt. Auerroes 1. lib. Poſter. commento 12. ait Ariſ. in illo tex. 5. non comparare intelligibile cum ſenſibili vel vniuerſale cum ſingulari, vtrum ſit notius aut ſenſui aut intellectui vt expoſuit D. Thom. ſed comparare inter ſe ea quæ ſunt intelligibilia, & docere illud intelligibile, quod eſt rei ſenſibilis, eſſe notius nobis ſecundum intellectum, quàm intelligibile eius rei, quæ eſt remota a ſenſibus. exempli cauſſa, quoniam accidens, effectus, totum, compoſitum, ſunt res quædam ſenſibiles; at ſubſtantia, cauſſæ & principia non cadunt ſub ſenſus, idcirco prædicata intelligibilia & vniuerſalia illarum rerum ſunt notiora nobis, quàm prędicata harum poſteriorum rerum, & inter ipſas cauſſas. quo magis procedimus ad vniuerſaliores, tantò obſcuriores & difficiliores cognitu eas reperimus, donec perueniatur ad vniuerſaliſſimas cauſas, uide licet primam materiam & primum mouens, quarum cauſſatum cognitio nobis eſt longe difficillima. Ariſtotelem igitur Auerr. putat in 1. Phyſi. loqui de vniuerſalibus in prædicando, in 1. autem Poſte. de vniuerſalibus in cauſãdo, etenim cauſſę & principia rerum magnam partem latent ſenſus noſtros; quocirca magna etiã difficultate animo & ratione cognoſcuntur, atque eò magis, quò magis procedi tur ad cauſſas priores atque vniuerſaliores.

rēs. Si quis autem eſt, cui non probentur huiuſmodi interpretationes, is, ſi quidē poterit, meliores afferat quas fortaſſe nihil negotij erit eruere ex his quæ dicta ſunt pauló ſupra, vbi docuimus magis vniuerſalia partim eſſe nobis cognitu faciliora partim difficilliora minùs vniuerſalibus. Nam ſi Ariſtoteles eo loco de maximè vniuerſalibus in cauſſādo loquitur, res eſt manifeſta, ſin autem de maximè vniuerſalibus in prædicādo cuiuſmodi sūt tranſcendentia, licet hæc ſecundum craſſam & rudem quandam cognitionem ſatis ſint nobis nota, eorum tamen ſubtilis & limata cognitio eſt nobis valde obſcura ægreque parabilis.

Reſtat nunc difficultatem alterā quæ naſcitur ex eo loc Ariſt. qui eſt in 2. Poſt. vbi ait faciliùs definiri ſingulare quàm vniuerſale, breuiter enodare. intelligit autē Ariſtoteles eo loco per ſingulare non id, quod eſt propriè ſingulare, huius enim neque definitionem nec demonſtrationē eſſe ipſe non ſemel nec uno loco oſtēdit: ſed ea voce ſignificat vel minùs vniuerſale, vel proprie, vt ego puto, ipſam ſpeciē infimam vel ut greci uocant atomā, hoc eſt in alias ſpecies indiuiſibilem. Tres sūt apud Ariſt. uię inueſtigandi definitionē, una per diuiſionem, altera per compoſitionem ſeu reſolutionem, tertia per demonſtrationem. Priores duas ipſe dedit in 2. Poſter. tex. 17. Tertiam autem tradidit in eodem libro, ubi docet quo pacto per demonſtrationem oſtendi & colligi queat ipſum quod quid eſt. Via quæ eſt per diuiſionem a ſummis deſcendendo per media uſque ad infima, adeo manifeſta eſt omnibus, vt explicatione nō egeat. Tertia vero, quæ eſt per demonſtrationē, maxime conducit ad colligendas definitiones accidentium. Nam in perfecta demonſtratione, medium continet propriā cauſſam eius accidentis quod demonſtratur. quare ſi medio adiungatur definitio quid nominis, vel definitio eſſentialis eiuſdem accidentis, quę aut eſt in promptu cunctis, aut certe nullo negotio cōfici poteſt per ſupradictam uiam diuiſionis, tūc paululum commutata verborum formula, medium cum tali adiunctione euadet in perfectam definitionem cauſſalem illius accidentis: quæ res uel vnius exempli appoſitione perſpicua erit; Quæritur

Tres uiæ inueſtigādi definitiones.

A cur eclipſis accidat lunæ? demonſtratur eclipſim accidere lunæ propter interpoſitionem terræ: ſi quis pręterea ſumat definitionem quid nominis ſeu eſſentialē ipſius eclipſis, quę eſt priuatio luminis in luna, ex his omnibus conficiet perfectam definitionem eclipſis quę eſt defectio luminis in luna ob interpoſitionem terræ, idem poteſt declarari alijs exemplis, ſed quia ex hoc vno quod poſui, res plane intelligitur, ſuperuacaneū eſt uti pluribus. Hoc igitur ſignificare vult Ariſt. in 2. Poſter. vbi multis locis ſcribit ipſum quod

B quid eſt non propriè demonſtrari, veruntamen per demonſtrationem aliquo mō oſtendi & colligi poſſe, & idē eſſe propter quid atq; ipſum quod quid eſt eius quod demonſtratur. Vide quæ his de rebus ſcripta ſunt in 1. & 8. tex. 2. lib. Poſt. Secunda via, quę eſt per compoſitionem uel reſolutionem hoc modo ſe habet. Cum definiendum eſt aliquod ſuperius, iubemur ſpectare definitiones omnium inferiorū eius, in quibus remotis his quę ſunt propriæ cuiuſque inferioris, oratio quę remanet communis omnium, erit propria defi

C nitio illius ſuperioris; vel aliter, oportet conſiderare quid habeant illa inferiora commune eſſentialiter cum aliis rebus quæ non continentur ſub illo ſuperiori, & quid habeant proprium quatenus participant illo ſuperiori, & per quod differunt ab aliis quæcunque non ſubiiciuntur illi ſuperiori, nam oratio, quæ conſtabit ex his, quæ ſunt communia, & ex eo quod eſt proprium illorum inferiorum, quatenus participant ipſo ſuperiori, erit propria definitio illius ſuperioris. Sed hoc præceptum faciliùs intelligetur pro

D poſito aliquo exēplo. Eſto animal, quod per hanc viā reſolutionis definiēdum ſit, primum ſumatur definitio hominis, quæ eſt ſubſtantia corporea, viuens, ſentiens, rationalis; & definitio bruti, quæ eſt ſubſtantia corporea, viuens, ſentiens & rationis expers, e quibus definitionibus poſtea detrahatur quod eſt proprium hominis, rationale, & quod eſt proprium bruti rationis expers, oratio, quæ relinquitur eſt germana definitio animalis, hoc eſt ſubſtantia corporea, viuens & ſenſus particeps, vel aliter conſiderandum eſt

quid

Q̃d̃o intelligendũ ſit, illa ariſt. ſententia, quæ eſt in 2. lib. poſt. tex. 17 facilius eſt definire ſingulare quã vniuerſale.

quid habeant cõmune ſpecies animalis, cum alijs rebus, quæ non ſunt animalia, A quid item habeant proprium quatenus animalia ſunt per quod differant a nõ animalibus, & cõmune quidem eſt, eſſe ſubſtantiam corpoream viuentem, propriũ autem habere ſenſum; oratio quæ conflabitur tum ex illis communibus, tum ex hoc proprio erit perfecta definitio animalis. Ex his autem clarum eſt fore longè difficiliùs per hanc uiam reſolutionis definire magis uniuerſale, quàm minus vniuerſale, tum quia per hanc viam definitio ſuperioris colligitur ex definitionibus inferiorum ante cognitis; tum etiam, B quia multò plura & magis diuerſa inter ſe ſubiiciũtur magis vniuerſali, quàm minus vniuerſali, propter quam varietatem accidit, vt ſub magis uniuerſalibus lateãt æquiuocationes. Ergo ſicut per uiam diuiſionis faciliùs eſt definire ſuperiora, quàm inferiora: quoniam illa prius occurrunt ei, qui per diuiſionem à ſummis deſcendit ad infima, & quoniam definitio ſuperiorum paucioribus rebus abſoluitur, ſic e contrario aſcendenti ab imis ad ſumma per viã reſolutionis promptior atq; facilior eſt definitio minus vniuerſalis, q̃ C magis vniuerſalis: ex quo patet, quomodo verum ſit illud dictum Ariſtot. quod vertebatur in dubium faciliùs eſſe definire ſingulare, quàm vniuerſale, ex quo effici poſſe videbatur magis vniuerſalia non eſſe nobis cognitu priora & faciliora (vt in procemio phyſicæ, Ariſtoteles ait) quã minus vniuerſalia. Verùm hoc Ariſt. præceptum & noſtram explanationem mirifice illuſtrabunt atq; confirmabunt vèrba Themiſtij, quę apud ipſum 2. Poſt. ſuper tex. 17. ita habent. [Ex ijs delucet longè faciliùs ſpeciem indiuiduam finiri quàm D genus, ea enim, quæ ſingularibus inſunt communia, magis quàm quæ ſpeciebus, perſpicua ſunt. Definitio ſpeciei ex ſingularibus, definitio generis ex ſpeciebus colligitur. Præterea euidẽtior ſpeciei, q̃ generis homonymia eſt, propterea q. ẽm ſpẽm ſenſibilia dicunt̃ q̃ facile dignoram' homonyma sũt nec ne, vt hoiem pictũ a vero, homonymia generũ nõ niſi p collationẽ ad ſpẽm diſcernitur; iõ aĩal dictum homonymo͂s, aĩal uocatur, quia & hõ pictus homonymo͂s homo intelligitur.

Hæc Themiſtius. Sed de his ſatis; etenim contradictionẽ, quæ in variis locis Ariſt. ineſſe videbatur, his quæ dicta fuerunt a nobis omni ex parte ſublatam eſſe arbitramur. Quare abſoluta huius procemii Phyſici Ariſt. explanatione, nihil amplius requiri, nihilque obſtare videretur, quominus huic tertio libro finem imponeremus, niſi hic admoneret nos vetus & communis omnium pene tam ſcriptorum, q̃ profeſſorum conſuetudo, vt hoc loco ẽt de primo cognito verba faceremus: Cuius quæſtionis explicatio, tametſi huic loco planè aliena & intempeſtiua eſt, eaque propriè pertinet ad libros de anima, a nobis tamen in præſentia nullo modo prætermittenda eſt, tum quia huius controuerſiæ diſceptatio eſt per ſe grauis, illuſtris, atque imprimis ſcitu digna. tum etiã ne a veteri & peruulgata conſuetudine aliorum temere diſceſſiſſe videamur. Cũ enim ſit adhuc diſputatum, quid ſit nobis prius & magis notum, his affine ac proximè conſequens videtur, vt quid ſit nobis primum omnium cognitum diſſeratur.

Introducitur quæſtio de primo cognito, & exponitur opinio Scoti.

C A P. XIIII.

Explicatur titulus quęſtionis, quæ eſt de primo cognito

QVæſtio eſt, quid nã ſit homini primò cognitum. Non agitur hic de qualibet cognitione hominis, etenim apud omnes conſtat, ſecundum cognitionem ſenſitiuam primum omnium ab homine cognoſci ſingulare. Nec quæſtio eſt de cognitiõe diſtincta, ſed de rudi, D craſſa & (vt vocant) confuſa, nec de cognitione complexa alicuius propoſitionis, ſed de ſimplici apprehenſione rerum, nec quæritur quid ſit primò cognitum primitate dignitatis aut perfectionis: quis .n. neſcit hoc modo longè primam omnium eſſe cognitionẽ Dei? Sed quæritur de eo, quod eſt primò notum homini primitate originis vel durationis vel tẽporis, nã cum intellectus hominis non ſit æternus ſempiternam habens rerum cognitionẽ, ſed aliquando cœperit & eſſe, & intelligere, meritò ambigitur quid nam primum occur

occurrat, & ſe offerat intellectui ad intel
ligẽdum. Poſtremò nõ vocatur in dubiũ,
quid ſit primò notum huic vel illi homi-
ni,id enim cum ſingulare, contingens, &
per accidens ſit,reſpuit ſcientia, ſed cum
multa ſint intelligibilia quæ poſſunt ab
intellectu apprehendi,dubitatur hoc lo-
co,quod inter illa aptum ſit per ſe ac ſua
pte natura primum mouere intellectum
& ab eo cognoſci. Ergo verus intellectus
propoſitæ quæſtionis hic eſt; quid ſit il-
lud, quod per ſe aptum eſt primitate tẽ-
poris vel originis primùm cognoſci ab
homine per cognitionem intellectiuam
ſimplicem & confuſam. Ego in hac cõtro
uerſia tam graui & difficili enitar quoad
eius fieri poterit tum commemorandis
refellendiſq; opinionibus aliorum, tum
etiam aperiendo & confirmando ſenten-
tiam noſtram, quidquid difficultatis eſt
expedire, & huic tam obſcuræ quæſtioni
lucem aliquam afferre. Quicquid ab in-
tellectu noſtro cognoſci poteſt, id neceſ-
ſe eſt eſſe aut ſingulare, vt Petrus aut vni
uerſale vt animal: Rurſus ſi eſt vniuerſa-
le,aut eſſe maximè vniuerſale vt ens, aut
minimè vniuerſale vt ſpecies infima, aut
medium inter hæc vt corpus,viuens,ani-
mal. Ex hac varietate rerum extitit ma-
gna varietas opinionum de primo cogni-
to. Sed nemo adhuc, quod ego ſciam, opi
natus eſt quippiam eorum; quę media in
teriecta ſunt inter ens & ſpeciem vltimã
eſſe primum cognitum. Quare tres tan-
tum relinquuntur opiniones, vna eorum,
qui ſingulare, altera qui ipſum ens, tertia
qui ſpeciem infimam volunt eſſe primò
cognitum. a qua opinione libet mihi nũc
ordiri.

Opinio Scoti, ſpeciem ſpecialiſſimã eſſe primum cognitum.

Scotus 1. ſent. diſtinct, 3. quæſt. 2. ait in
ter vniuerſalia, ſpeciem ſpecialiſſimam,
cuius ſingulare fortiùs mouet ſenſum, eſ
ſe noſtro intellectui primò cognitam; id
que confirmat hoc argumento. Agentia
quæ naturaliter agunt, niſi quid obſtet at
que impediat, producunt effectum quàm
poſſunt perfectiſſimum. Etenim natura-
le agens ex neceſſitate agit, quare aget ſe
cundum vltimum ſuæ potentiæ, ſed agen
tia quæ producunt conceptum vel ſpẽm
intelligibilem in intellectu poſſibili, vide
licet intellectus agens & phantaſma, na-
turaliter agunt, ſi quidẽ intellectus agens
non ex cognitione aut electione, ſed per
A modum naturæ operatur illuminando
phantaſmata ad modũ luminis quod illu
ſtrans colores facit eos aliquo modo viſi-
biles: de phantaſmate autem, quòd natu-
raliter agat, nemini dubium eſt, nec po-
teſt fingi quidquã, quod huiuſmodi agen
tibus obſtet, quominus efficiant quod vi
ſua poſſint efficere, ac ſi quid impedimen
ti accideret, id per accidens eſſet. Ex his
cõcludit Scotus primum omnium in in-
tellectu noſtro produci perfectiſſimum
conceptum, qui non poteſt eſſe alius quã
cõceptus ſpeciei ſpecialiſſimæ, nam ſicut
B ſpecies vltima perfectior eſt q̃ ea prædi-
cata, quæ ſupra ipſam ſunt, quippe cum
ea contineat tanquàm partes ſui, & plus
habeat actus minus autem potentiæ, ita
conceptus ſpeciei infimæ perfectior erit
quàm conceptus ſuperiorum, hic igitur
ante omnes alios producetur in intelle-
ctu, ac proinde primò cognitum erit ſpe-
cies ſpecialiſſima.

Hanc ſententiam Scoti, eius ſequaces
comprobant alijs rationibus. Primò cum
intellectus noſter ex ſe indifferens ſit ad
omnia intelligibilia, quippe qui vt in ter-
C tio de Anima ſcriptum eſt, ſit in pura po-
tẽtia ad omnia, veluti tabula nuda in qua
nihil pictum eſt; illud intelligibile, quod
eſt magis intelligibile, magiſque aptum
mouere intellectũ, id magis & prius ab eo
intelligetur, ſed ſpecies ſpecialiſſima eſt
huiuſmodi, ergo &c Minoris probatiò pa
tet ex eo quod ait Ariſtoteles libro nono
Metaphyſicę actum eſſe rationem & cauſ
ſam intelligendi. Cum igitur ſpecies vlti
ma ſit magis actu, quàm vllum aliud vni-
uerſale ſuperius, erit quoque magis atq;
priùs intelligibilis. Deinde Metaphyſica
D eſt poſterior alijs ſcientijs ſecundum or-
dinem doctrinæ & ſecundum nos, ergo
termini metaphyſici, qui ſunt maximè
vniuerſales, vt ens, ſubſtantia & accidens,
erunt poſteriores ſecundum noſtram co-
gnitionem, ex quo ſequitur ſpeciem vlti-
mam, quæ eſt minùs vniuerſalis, eſſe
priorem cognitu ſecundum nos. Po-
ſtea cum intellectus intelligat res ab-
ſtrahendo eas a ſingularibus, cuius erit fa
cilior abſtractio, eius quoque erit facilior
& prior cognitio, ſed ſpeciei vltimæ q̃
generum facilior eſt abſtractio, nam ſpe-
cies

cies vltima non debet abſtrahi niſi ab indiuiduis,quorum maxima eſt conuenientia & ſimilitudo, genus autẽ abſtrahendũ eſt ab indiuiduis & ſpeciebus, in quibus ineſt diuerſitas eſſentialis,ergo &c. Pręterea illud vniuerſale eſt magis & priùs notum intellectui, cuius ſingulare fortiùs mouet ſenſus, propterea ꝙ intellectiua cognitio oritur ex ſenſitiua, ſed ſingulare ſpeciei ſpecialiſſimæ fortiùs monet ſens° noſtros,ergo,&c. Minor probatur ex eo, quia idcirco aliquid eſt ſenſibile, quoniã eſt ſingulare exiſteus hic & nunc,vt docet Ariſto.in primo Metaphy.cap.1. ſed indiuiduum ſpeciei ſpecialiſſimæ eſt maximè ſingulare,vt patet,erit igitur etiam maximè ſenſibile. Amplius totum eſt notius partibus ſuis,& definitum his,per quę definitur,vt eſt apud Ariſt. in hoc prooemio Phyſicorum tex.5.ſed ſpecies vltima eſt veluti totum quodpiam ratione prædicatorum magis vniuerſalium, & definitur per ea,ergo erit nobis notior. Ad hæc Ariſt.in.1.Metaphyſi.cap.2.& in.1. Poſter. tex.5.inquit maximè vniuerſalia eſſe diſficillima cognitu,faciliora autem eſſe minùs vniuerſalia, & quæcunque ſunt propinquiora ſingularibus:ſed ſpecies vltima eſt minimè omnium vniuerſalis & omnium maximè propinqua ſingularibus, ergo,&c. Item ſi cum intellectui.v.g. occurrit homo, primùm omnium in eo cognoſceret ens,vt volunt Thomiſtę, & nõ primò cognoſceretur ipſum eſſe hominem,ergo antequàm deueniret eò, ut cognoſceret ipſum eſſe hominem, oporteret pertrãſire omnia prædicata, quę ſunt media inter ens & hominem, quamobrẽ a cognitione entis ad cognitionem hominis multum temporis intercederet,quod eſt contra experientiam,ergo &c. Poſtremò ſi ens eēt primò cognitũ, vtiq; primũ cognoſceretur ab intellectu confusè, ſed ens non poteſt cognoſci cuufusè, nam id dicitur confusè cognoſci.quod ita cognoſcitur,vt partes & principia eius non penetrentur, & quaſi introſpiciantur ab intellectu,ſed ens non habet partes & principia,propter quorum ignorationem, cũ a nobis apprehenditur,dici poſſit apprehendi confusè,ergo ens non poreſt confuſe cognoſci, quare non erit primum cognitum. Atq; hæc quidem dicta ſint pro expoſitione & confirmatione opinionis A Scotiſticæ.

Verùm huic ſententiæ non ſolum infenſè aduerſantur Thomiſtæ quibusper, perpetuum certamen eſt cum Scotiſtis, ſed eam quoque grauiter oppugnat Guglielmus Ocham vir cætero quin non abhorrens a doctrina Scoti.Is.n.in 1.lib.ſenten.diſtin.3. quæſt.5. redarguit prædictã opinionem partim ſoluens rationes Scoti & quaſdam in eum retorquens,partim docens ſingulare eſſe primò cognitũ; nos igitur quo pacto alij tentent ſoluere ſupradictas rationes Scoti,hic breuiter ſubijciemus. B

Ad primam reſpondent eam rationẽ, triplicitcr eſſe contra Scotum. Primò quia eadem ratione poſſet concludi, primùm produci conceptum ſpeciei vltimę non confuſum ſed diſtinctum,nã ſi agens naturale primùm producit perfectiſſimũ effectum,ſed diſtinctus conceptus ſpeciei vltimæ eſt perfectior,quàm confuſus, ergo is primum producetur in intellectu, quod eſt contra Scotum & per ſe falſum. Deinde sẽſibile multùm diſtans priùs cognoſcitur ab intellectu(etiam ſecundum C Scotum) ſub prędicatis magis communibus vt corporis & animalis,quàm ſub minùs communibus vt hominis & Socratis, ergo nõ ſemper ſpecies vltima eſt primũ cognitum.Sed ipſe diceret id contingere tunc per accidens, nimirum propter nimiam diſtantiam,nam ſi ſenſibile eſſet in debita diſtantia, priùs moueret intellectum ad cognoſcendum prædicatum ſpeciei vltimæ quàm prædicata ſuperiora. Contra, omnę agens naturale quod ex maiori diſtantia priùs agit & fortiùs, etiã in minori diſtantia priùs & fortiùs aget; D vt ſi eſſent duo ignes, vnus maior,qui e lõgiori ſpatio poſſet comburere aliquid, alter vero minor,qui ex tali diſtantia non poſſet comburere illud;ſi ambo ignes ponerentur in æquali diſtãtia reſpectu eiuſdem paſſi; non dubium eſt, quin prior & maior ignis fortiùs & priùs combureret quàm minor; Similiter ſi ſenſibilia rerũ vniuerſaliorum, è longinquo prius mouent intellectum quàm ſenſibilia ſpeciei vltimæ,ergo etiam cum prope ſunt ac in eadem diſtantia, prius mouebunt: uel aliter, ſenſibilia rerum magis vniuerſaliũ mouent

Rationes Scoti & Scotiſtarum diluuntur.

mouent intellectũ in ea diſtantia, in qua
mouent ſenſibilia ſpeciei vltimæ, nam ſi
mouent in maiori diſtantia, multò magis
mouebũt in minori, ueluti ſi aliquis ignis
poteſt è longinquo comburere quidpiã,
multò magis poterit comburere è pro-
pinquo: at non è conuerſo; non enim ſenſi
bilia ſpeciei vltimæ poſſunt mouere in-
tellectum ex ea diſtantia, ex qua poſſunt
mouere ipſum ſenſibilia rerum magis v-
niuerſalium, ergo hęc apta ſunt prius mo
uere intellectum, quàm illa, nam ſecun-
dum Ariſt. prius eſt, a quo non conuertitũ
ſubſiſtendi conſequentia, Præterea in-
quit Ocham, ſi ratio Scoti valet, conclu-
det primò cognitum eſſe ſingulare, quip
pe cum ſit perfectius quàm vniuerſale, e-
tenim ſingulare continet in ſe vniuerſa-
le, & per ſe exiſtit in natura, quamobrem
etiam Ariſt. in Categoria Subſtantię, pri
mam ſubſtantiam longè præfert ſecun-
dis. Adhæc etiam prædicta ratio Scoti ob
id reprehendenda eſt, quia cum ipſe ait
omne agens naturale primùm produce-
re perfectiſſimum effectum, aut intelli-
git ſimpliciter perfectiſſimum, & hoc fal
ſum eſt, nam ignis non ſtatim producit
calorem perfectiſſimum qui eſt ut octo,
ſed primùm calorem imperfectum, dein-
de perfectiorem, tandem perfectiſſimũ:
Aut intelligit perfectiſſimum non abſo-
lutè, ſed quem poteſt in illo principio ef-
ficere; at ſic non concludit ratio Scoti, nã
dicet Thomiſta perfectiſſimum cõceptũ,
qui poteſt primùm effici in intellectu no
ſtro, eſſe conceptum entis, non autem ſpe
ciei ultimæ, vt quẽadmodum virtus for-
matiua hominis in principio non produ-
cit perfectiſſimum effectum, hoc eſt for-
mam hominis, ſed primùm formam viuẽ
tis, tum animalis, tandem hominis, ita ſe
habeat intellectus agens in efficiendo cõ
ceptu entis, corporis, animalis & homi-
nis. Ad ſecundam reſpondent, Cum Sco-
tiſtæ aiunt intellectum noſtrum per ſe in
differentẽ eſſe ad omnia intelligibilia, id
poſſe accipi dupliciter: uno modo, quo-
niam intellectus noſter ex ſe non habet
actum vllum intelligibilem, & hoc uerũ
eſt: Altero modo, quoniam intellectus in
differenter & citra vllum diſcrimen prio
ritatis & poſterioritatis recipit quodli-
bet intelligibile, & hoc partim falſũ eſt,
nam vt materia prima, licet per ſe indif-
A ferens ſit ad omnes formas naturales, ta-
men non accipit eas indifferenter & ſine
ordine, ſed prius (authore. Auerr. 1. Meta
phyſicæ comm. 27.) accipit formas ma-
gis vniuerſales vt elemẽtorum & mixto-
rum, deinde magis particulares vt viuen
tium & animalium, ita quoque ſe res ha-
bet in noſtro intellectu; partim eſt con-
tra ipſos Scotiſtas, nam ſi intellectus in-
differenter ſe habet ad omnia intelligibi
lia, ergo primùm cognitum non magis
erit ſpecies vltima, quàm quodlibet a-
liud vniuerſale. Quod autem ad confir-
B mationem huius rationis adiunctum eſt,
nimirum ſpeciem vltimam eſſe magis in
telligibilem, quia eſt magis actu & perfe
cta, nihil ualet, alioquin Deus, qui eſt pu-
riſſimus actus enſq; perfectiſſimum eſſet
primum intelligibile ſecundum nos. Ete
nim aliud eſt loqui de eo, quod eſt ſimpli
citer intelligibile, & aliud de eo quod eſt
intelligibile ſecũdum nos, nam illud exi-
ſtit tale, propterea ꝙ eſt actu ens perfe-
ctum, hoc autem, quia eſt ſenſatũ, hoc eſt
propinquum & familiare noſtris ſenſibꝰ.
Ad tertiam ita reſpondent, primùm, Me-
C taphyſica dicitur eſſe poſtrema ſecũdum
nos, non propter cognitionem illorum
terminorum maximè vniuerſalium, ſed
propter doctrinam intelligẽtiarum, quæ
eſt principalis pars eius habens obſcuriſ-
ſimos atque difficillimos explicatus.
Deinde Metaphyſica non eſt difficilis ſe-
cundum incomplexam & rudem noti-
tiam illorum terminorum maximè vni-
uerſalium, ſed ſecundum complexàm &
diſtinctam ſcientiam earum veritatũ, quę
circa illos exiſtunt: nam fieri poteſt, vt ter
mini alicuius propoſitionis per ſe ſint ma
D nifeſti, veritas autem eius propoſitionis
ſit per quàm obſcura: etenim cęlum, a-
ſtra, par & impar voces ſunt nemini non
manifeſtæ, at ſint aſtra cæli paria nec ne,
quis obſecro mortalium plane cognitum
& explorum habet? Præterea, ſi termi-
ni vniuerſaliores ſunt poſteriores ſecun-
dum nos, ergo malè præcipit Ariſtote. in
hoc proœmio Phſicæ, ordiendum eſſe a
magis vniuerſalibus, quia ſunt notiora ſe
cundum nos; huc accedit, ꝙ in tractandis
diſciplinis priùs explicanda eſſet doctri-
na ſpẽi q̃ generis, & libri de cęlo deberẽt
præcedere

pręcedere octo libros de Phyſico auditu, qđ qui non videt eſſe contra oẽm ordinẽ A doctrinæ, nihil plane videt. Ad 4. Negandum eſt ſimpliciter difficiliorem eſſe abſtractionẽ magis vniuerſalium quàm minùs vniuerſalium, nam, v. g. animal poteſt conſiderari dupliciter, vel ut genus quoddam eſt, & ſic difficilior eſt abſtractio eius quàm hominis, ſi quidem genus vt genus eſt, debet abſtrahi non ſolum ab indiuiduis, ſed etiam a ſpeciebus, quæ ſunt multę & varię; homo autẽ & quæuis ſpecies vltima tantùm abſtrahitur ab indiniduis: vel conſiderari poteſt animal, vt natura quædam, quæ in plurimis indiuiduis exi- B ſtit, vt in hoc & illo & alijs animalibus & ſic tantũ abeſt, vt ſit difficilior abſtractio eius ab indiuiduis, vt etiam promptior atque facilior ſit; etenim cum indiuidua animalis plura ſint quàm hominis, & accidẽtia illius ſint magis ſẽſibilia quàm huius, palàm eſt phantaſmata animalis eſſe paratiora vt ab ipſis abſtrahatur natura vniuerſalis animalis quàm ſunt phantaſmata hominis & cum Scotus etiam putet vniuerſale fieri ab intellectu agente & phantaſmate, intellectus autem agẽs per ſe indifferens ſit ad fingendũ quodlibet C vniuerſale, determinetur autem per phãtaſma ad effectionẽ huius vel illius, hinc neceſſariò fit, vt eius vniuerſalis prior atque facilior ſit abſtractio & effectio, cuius habemus plura, acriora & magis familiaria phantaſmata; huiuſmodi autem conſtat eſſe animal potiùs quàm hominem. Ad 5. Hæc ratio ſupponit quidpiã, quod eſt falſum, etenim falſum eſt ideo aliquid eſſe ſenſibile, quia eſt ſingulare, nam ſingularitas reperitur in Deo, intelligẽtiis, ſubſtantijs, alijſque rebus ſimilibus, quæ tamen ſunt a ſenſibus noſtris remotiſſi- D mæ & cognitu difficillimæ. Ad 6. animal vt eſt pars hominis, & principiũ per quod definitur homo, eſt ignotius nobis quàm homo, & hoc pacto procedit ratio Scotiſtarum, ſed nullam vim habet contra Thomiſtas; quippe qui, cum aiunt animal eſſe notius homine, ſumunt animal, non vt eſt pars hominis, ſed prout eſt natura quędam communis exiſtens in homine & bruto, ſecũdum quam acceptionem tantum abeſt vt ſit pars hominis, vt potiùs appellari debeat totum; omne. n. ſuperius (vt innuit Ariſtot. hoc loco) eſt A veluti totum quoddam cõparatione ſuorum inferiorum. Ad 7. Ariſtot. in illis locis vel loquitur de maximè vniuerſalib⁹ in cauſſando nõ autem in prædicando, vt permultis expoſitoribus viſum eſt; vel intelligit maximè vniuerſalia in prædicando eſſe difficillima ſecũdum cognitionẽ eorum complexam, ſcientificam, atque perfectam, non autem ſecundum notitiã eorum rudem atq; confuſam, de qua nũc diſputatur. Ad 8. Hæc ratio retorqueri poteſt in Scotiſtas, nam pari ratione ſi primum cognitum eſt ſpecies vltima, ſi oc- B currat intellectui homo, is priùs cognoſcet eum eſſe hominem, deinde animal vel corpus, itaque non niſi multo tempore poſt animaduertet ipſum eſſe ens, nam ſicut Scotiſtæ aiunt Thomiſtas deſcendentes ab ente ad hominem oportere diu commorari in prædicatis medijs ita Thomiſtæ viciſſim dicent Scotiſtas aſcendentes ab homine ad ens, multo tempore commorari debere in prædicatis intermedijs: præterea dicent Thomiſtę, ens quidem eſſe primò cognitum in omnib⁹ quę occurrunt intellẽctui, quia cũ ſit ob- C iectum intellectus, & ipſum eſſe ſit baſis atque fundamentum aliarum perfectionum, ideo conceptus entis debet eſſe fundamẽtum omnium aliorum conceptuũ: Poſt apprehenſionem autem entis, intellectus indifferenter ſe habet ad apprehẽſionem aliorum prędicatorum, præterquam cum adeſt impedimentum aut diſtantiæ aut ętatis, tunc enim priùs cognoſcuntur prædicata magis vniuerſalia quã minùs vniuerſalia, vt patet in exẽplo rei quæ e longinquo cernitur, & in infantibus, quorum exemplo etiam hic vtitur D Ariſto. quippe qui primùm omnes viros appellant patres, omnes itẽ fœminas matres, deinde verò hæc diſtinctiùs diſcernant & appellent. Ad 9. Si hæc ratio valeret, etiam concluderet ens neque diſtinctè cognoſci poſſe a nobis, nam cum diſtinctè cognoſci, oppoſitum ſit ei quod eſt confuſe cognoſci, ſi confuſè cognoſci eſt apprehendi aliquid ignoratis partib⁹ & principijs eius, ergo diſtinctè cognoſci erit rem intelligi cognitis partib⁹ & principijs eius, quare cum ens careat partib⁹ atque principijs, quemadmodum pro-

pter

pter hoc non poteſt ſecundum Scotiſtas confusè cognoſci, ita quoq; propter idem nec diſtinctè cognoſci poterit. Sed ſoluitur, nam tametſi in his quę habent partes & principia ipſum confusè cognoſci tale quidpiam ſit, quale volunt Scotiſtę, tamē ſimpliciter & vniuersè res ita non habet, ſed confusè cognoſci rem, eſt non intelligi eam omni modo quo apta eſt intelligi, ſed tantùm ruditer, hoc eſt uel ſecundum ſimplicem ſignificationem nominis, vel ſecũdum accidentia, uel alio modo, atque hoc pacto dicitur ens confusè cognoſci. Atque hæc quidem, vt diligēter examinaretur opinio Scoti, a nobis in vtranq; partem diſputata ſunt; deinceps ad cęterarum opinionum enarrationem ueniendum eſt.

Diſcutitur opinio Thomiſtarum, qui uolunt primò cognitum eſſe ens.

CAP. XV.

Opinio D. Thom. ens eſſe primò cognitum.

D. Thom. 1. parte. quæſt. 85. artic. 3. & ſuper procemium phyſicæ, & in opuſculo de ente & eſſentia, atque alijs compluribus locis ſcriptũ reliquit, ſecundum nos, priora & notiora eſſe magis uniuerſalia quàm minùs uniuerſalia, ex quo Thomiſtæ colligunt & tanquam principale dogma doctrinæ Thomiſticæ tradunt, ipſum ens, quod eſt maximè vniuerſale eſſe nobis primò & maximè notum. In qua opinione multò ante fuiſſe videtur Auicenna, quippe qui in ſua Metaphy. inquit ens prima impreſſione imprimi in animam noſtram. Ratio', quam ferè ſemper adhibet D. Tho. vbicunque loquitur de hac re ad comprobandam opinionem ſuam, hæc eſt. Quidquid de pura potētia exit ad actum, prius uenit ad actum imperfectum quàm ad actum perfectum, exempli cauſſa, quod ex non calido fit calidum, prius ſuſcipit calorem imperfectum quàm perfectum, idemque manifeſte conſpicitur in generatione hominis, non enim ſubitò ſanguis mēſtruus accipit ultimam & perfectam formā hominis, ſed prius recipit alias formas imperfectas, per quas ſit quaſi gradus & tran- A ſitus quidam ad perfectam formam hominis. Cũ igitur intellectus noſter ſit in pura potentia ad intelligendum & ad omnes conceptus rerum intelligibilium, neceſſario priùs accipiet conceptus imperfectos quàm perfectos; ſed conceptus rerum magis vniuerſalium eſt imperfectior quàm minùs vniuerſalium, vt per ſe clarum eſt, eſt enim magis potentialis, ac proinde conceptus entis eſt imperfectiſſimus omnium, ergo intellectus priùs accipiet conceptum rerum vniuerſaliorum, atque omnium primò recipiet conceptũ B entis, ens igitur eſt primum cognitum.

Hæc D. Thomas. Thomiſtæ autem aliter formant prædictam rationem ad hũc modum. In formis ſubordinatis, ſemper quæ eſt imperfectior atque uniuerſalior, priùs inducitur in materiam, vt patet in vegetatiuo, ſenſitiuo & intellectiuo, quæ hoc ordine producuntur in fœtu; ergo pari ratione conceptus talium formarum ſeu prædicatorum, erunt inuicem ſubordinati. quare conceptus rei vniuerſalioris priùs recipietur in intellectu: & cum ens ſit maximè vniuerſale, conceptus eius primus C omnium gignetur in nobis. Alias item rationes in eiuſdem ſententiæ confirmationem Thomiſtæ conferunt. Prima eſt, Omnis potentia primùm fertur in ſuum obiectum adæquatum; & in alijs omnibus primùm apprehēdit rationem illius obiecti, ſed ens eſt obiectum adæquatum intellectus, ergo primum apprehendetur ab intellectu. Secunda. Primum cognitũ complexum, eſt illud principium, Quodlibet eſt vel non eſt; nam cum ſit certiſſimum, euidentiſſimum, & regula cæterorum principiorum, vt eſt apud Ariſtot. in D 4. Metaphyſicæ, erit quoq; primò notum intellectui, ergo pari ratione primum cognitum incomplexum, erit ens, nam termini ex quibus componitur illud principium, ſunt ens & non ens. Tertia, Ariſto. 1. Phyſic. tex. 3. inquit confuſa eſſe magis nota nobis, ſed quò aliquid eſt vniuerſalius, eò eſt magis confuſum, tum quia plura continet, tum quia continet ea in potentia, quæ eſt cauſſa confuſionis, ſicut è contrario actus eſt cauſſa diſtinctionis, vnde ſpecies vltima, tametſi multa continet in ſe, tamen quoniam ea cohibet actu, id-

circo minorem habet cõfuſionem. Cum igitur ens ſit magis vniuerſale, erit quoq; A maximè confuſum, ac proinde maximè primòque notum nobis. Hæc Thomiſtę.

Zimara in illa ſua prolixa quæſtione de primo cognito, partim ſuffragatur, partim autem refragatur Thomiſtis: etenim aſſentitur illis, magis uniuerſalia ut plurimùm eſſe priùs & magis nota nobis, propterea quòd ſunt magis ſenſata, hoc eſt quoniam ſingularia & accidentia ſenſibilia illorum, magis mouẽt ſenſus noſtros: verùm in tribus diſſentit ab illis, primùm quia Thomiſtæ ſimpliciter & vniuerſaliter B aſſerunt magis vniuerſalia eſſe notiora nobis, quod quidẽ licet maiori ex parte verum ſit, tamen ſemper non eſt verũ; ſiquidem exiſtũt quędam vniuerſalia incognita & innominata, quale eſt proximũ genus equi & muli, quod eſt quidem magis uniuerſale, ſed minùs notum quàm illorum vtrunque, ut innuit Ariſtoteles, 7. Metaphyſicæ, tex. 28. Deinde quia Thomiſtæ dicunt magis uniuerſalia ſimpliciter eſſe notiora nobis, non declarãdo cur hoc eis conueniat, non enim id contingit illis, quatenus ſunt magis uniuerſalia, ſed C quatenus ſunt magis ſẽſibilia, hoc eſt quatenus habent ſingularia & accidentia magis ſenſata: Ariſt. enim in 1. Poſt. tex. 5. ad diſcernendum & diiudicandum quid ſit prius & notius ſecundum nos, tradidit hãc veriſſimam & certiſſimam regulam, Illud eſſe prius & notius ſecundum nos, quod eſt propinquius ſenſibus, qualecunque fuerit, id vero quod a ſenſibus noſtris remotius eſt, difficiliùs, atque poſteriùs cognoſci a nobis. Atq; hæc regula Ariſt. eſt valde congruens tum experientiæ, tũ naturæ intellectus noſtri, & modo intelli- D gendi eius; etenim vnuſquiſque experitur ſibi faciliora & promptiora ad intelligendum eſſe ea quæ cadunt ſub ſenſus, q̃ ea, quæ nullo modo ſenſibus ſubijciũtur, intellectus etiam noſter nihil intelligit niſi ſpeculando phantaſmata, a quibus accipit materiam intelligendi & omnia ſemina artium & ſcientiarum. Poſtremò Thomiſtæ uolunt ens eſſe primò cognitum, quod non placeret Zimarę; quippe qui ſignificat ſibi valde probari opinionẽ Heruęi quolibeto 3. q. 12. qui cenſet concretum accidentis ſenſibilis eſſe priùs notum ſecundum nos quàm ſubſtantiam. Quare ſi ex multis verbis Zimaræ, velim colligere in pauca opinionem eius, dicendum eſt primum cognitum eſſe vniuerſale, nam fortiter repugnat his qui volunt eſſe ſingulare, affirmans huiuſmodi opinionem è diametro aduerſari doctrinæ omnium Peripateticorum. Sed inter vniuerſalia, primum cognitum non erit ſubſtantia, ſed vt diximus concretum accidẽtis ſenſibilis, inter huiuſmodi autem accidentia, id quod erit maximè ſenſatum, quod fortaſſe diceret eſſe accidens ſenſibile corporis, uti eſt figura, quantitas, color, motus, aſſereret eſſe primò cognitũ. Atque hæc commemorata ſint ſecundum opinionem Zimaræ. Nunc ad opinionem D. Thom. reuertamur.

Ocham refellit opinionem D. Thomæ.

Opinio Thomiſtarum, multis, hiſque non infimæ claſſis Philoſophis, minimè probatur. In primis autem Ochã duobus argumentis oppugnat eam in eo loco, quem paulò ſupra commemoraui. Primùm enim inquit, ſi magis vniuerſalia ſunt notiora nobis, ergo non poſſet cognoſci vllum minùs vniuerſale, niſi præuia cognitione eorum, quæ ſunt magis vniuerſalia & ſuperiora illo, ſed hoc aperte falſum eſt; nam multæ ſpecies gemmarum & herbarum ſunt notæ etiam nõ doctis, qui tamen proxima genera illarum penitus ignorant, idem quoque patet in mulo & equo, quorum proximum genus, vt ante dictum fuit, nobis ignotum eſt. Deinde, obiectum terminans primũ actum intellectus, vel erit aliquid reale exiſtens extra animam, uel aliquid ens rationis, uel aliquod ens reale adiunctum habens ens rationis: duo poſteriora dici non poſſunt, ſiquidem talia conſequuntur actum intellectus; at obiectum terminans primum actum intellectus præcedit omnem actionem eius, quare primũ dicendum eſt nimirum obiectum primi actus intellectus eſſe aliquid reale actu exiſtens extra animam; hoc autem non poteſt eſſe vniuerſale, vtpote quod habet eſſe per operationem intellectus. Quare eſt falſa opinio eorum qui volunt magis vniuerſalia eſſe notiora nobis: Hęc Ochan. Cuius argumentum non propriè impugnat opinionem Thomiſtarum, ſed com-

communiter tendit contra Thomiſtas &
Scotiſtas,& ſi qui ſunt alii, qui volunt pri
mum cognitum non eſſe ſingulare , nec
ipſum argumentum eſt valde firmum: re
ſponderi enim poteſt,uniuerſale eſſe ob-
iectum intellectus poſſibilis, & precede-
re omnem eius actum,non enim uniuer-
ſale fieri ab intellectu poſſibili, ſed ab in-
tellectu agente.

Eiuſdem opinionis ſecundum alios refutatio.

Alij etiam conantur eandem ſenten-
tiam euertere his argumentis. Primo,
Aut ens eſt primum cognitum, prout eſt
quoddam tranſcendens habens vnum cō
ceptum diuerſum a cónceptibus inferio-
rum, aut prout ineſt in cunctis inferiori-
bus: ſed neutro modo poteſt eſſe primū
cognitum,non quidē priori modo,ſiqui-
dem quod eſt primò notum , neceſſe eſt,
vt ſit cunctis euidens,certum & indubita-
tum,at ens habere unum aliquem conce
ptum ſiue formalem(vt vocant)ſiue obie
ctiuum diſtinctum a conceptibus omniū
inferiorum,ualde obſcurum & dubiū eſt;
quin etiam id negant permulti aut vulga
res Philoſophi. Neque poſteriori modo
poteſt eſſe primum cognitum , etenim ip
ſum ens cum dicitur de rebus ſibi ſubie-
ctis;non ſignificat naturam quampiam il
larum omnium communem eiſque adiū
ctam,ceu animal ſignificat naturam quā-
piam ſentientem , communem hominis
& bruti,quocirca vnumquodque per qđ
eſt aut homo aut animal aut aliud quip-
piam,per idem prorſus & non per alium
naturæ gradum & eſt & dicitur ens, quo-
circa qui enuntiat hoc totum,homo ens,
nihilo plus dicit quàm ſi tantūmodo enū
tiaret hominem ; hęc autem quę de ente
dicimus,manifeſtis & prope cōceptis ver
bis ſcripta teſtataque reliquit Ariſto. plu
ribus locis,vt in 4. Metaphyſic.tex.3. in 5.
Metaph.tex.14.in 8.metaphyſicæ,tex.16.
in 10.Metaphyſicæ.tex.8. Auerr. item in
8.Metaphyſ.commen. 10.& in lib.10.Me
tapyſicæ commen.8.Cum igitur ens non
habeat in rebus propriam aliquam natu-
ram, qui fieri poteſt, vt aut efficiat in in-
tellectu propium aliquem conceptū ſui,
aut certe ſit id quod primùm omniū mo-
uet intellectum ad intelligendum? Dein
de ſi cognitio intellectus noſtri naſcitur
ex his quæ cadunt ſub ſenſum,ergo quod
eſt maximè ſenſibile, id neceſſe eſt vt ſit
maximè atque primùm intelligibile: ſed
A ens neq; eſt ſenſibile per ſe, ſiquidem ſen
ſus proprie eſt accidentium , neq; vendi-
cat ſibi aliqua propria & peculiaria acci-
dentia ſenſibilia , veluti corpus & animal
habent quędam accidentia ſenſibilia,pro
pter quę facilè etiam penetrant & perue
niunt vſq; ad intellectum,ergo nō poteſt
ens eſſe primum intelligibile. Amplius,
phantaſma vnà cum intellectu agente ef
ficit rē vniuerſalem & intelligibilem , nā
intellectus agens determinatur a phan-
taſmate ad effectionē huius vel illius vni-
uerſalis,ergo phātaſma id primum faciet
B intelligibile & vniuerſale,cuius eſt per ſe,
primò phantaſma,ergo primum intelli-
gibile,quod efficietur ī intellectu nō erit
ens:nam cum entis non ſit aliquod per ſe
primò phantaſma,ipſum non erit primò
cognitum.Præterea ſi ens eſt primum co
gnitum , ergo in quacunque cognitione
cuiuſcunque rei ſemper primùm omniū
occurreret intellectui. Sed hoc eſt abſur-
dum,ergo &c. maior patet ex eo , quia cū
intellectus agens & phantaſma naturali-
ter agant,ſemper agent, niſi quid obſtet ,
eodem modo,quare ſi in prima cognitio
C ne intellectus,primum omnium produ-
cunt in eo conceptum entis , in qualibet
etiam alia cognitione eundem conceptū
primo loco efficient: falſitas autem & ab
ſurditas minoris per ſe clara eſt , ſæpenu-
mero enim cogitantes de homine, equo,
vel alia quauis re , nihil plane cogitamus
de ente,quinimò conceptus entis & rarò
& non niſi de compoſito effingitur in no-
ſtro intellectu,nec niſi a viris doctis. Po-
ſtremò,videntur Thomiſtę ſine cauſſa o-
pinari,ens quidem neceſſariò primum o-
mnium cognoſci ab intellectu, cætera ve
D rò prędicata vniuerſalia , non debere ne-
ceſſariò cognoſci confusè priusq̄ minus
vniuerſalia,nam quæ cauſſæ mouent eos
vt ita ſentiant & dicant de ente, eædē pla
nè deberent eos mouere ut idem ſenti-
rēt de aliis prædicatis ſuperioribus ; pri-
mùm enim , ſi ens ideo primò debet co-
gnoſci,quia eſt maximè vniuerſale , ergo
ſimiliter corpus & animal debent priùs
cognoſci quàm hō , quia ſunt magis vni-
uerſalia; deinde ſi quia cōceptus entis cō
fuſus , eſt imperfectiſſimus omnium ,
ideo priùs gignitur in intellectu , ergo cū

animalis & corporis cóceptus ſint imper
fectiores quàm conceptus hominis, pro-
pter eandem cauſſam prius etiam indu-
centur in intellectum. Poſtremò vtemur
argumento eorum; nam ſi ita ſe habent
prædicata vniuerſalia ſecundum cogni-
tionem intellectus, quemadmodum ſe
habent formæ naturales a quibus ſumun
tur illa prędicata, ſecundum generationẽ
naturæ, ergo ſicut non poteſt in materiã
induci forma minus vniuerſalis, vt forma
hominis, niſi prius (prius inquam vel tem
pore vel natura, nam vtrumuis dixeris, pa
rum refert ad id quod nunc agitur) indu-
ctæ fuerint formæ magis vniuerſales, vt
animalis, viuentis, corporis, ita quoq; non
poterit in noſtro intellectu gigni conce-
ptus hominis niſi ante in eo extiterint cõ
ceptus rerum magis vniuerſalium.

Soluuntur rationes Thomiſtarum.

Hęc contra Thomiſtas a uiris doctis di
ſputantur; a quibus quo pacto etiam ſol-
uantur rationes eorum, deinceps oſten-
dendum eſt. Ad primam ita reſpondẽt.
Hęc ratio ualet tantùm in actibus & for-
mis, quæ per ſe inuicem ſunt ſubordina-
tæ, ita ut poſterior nequeat exiſtere ſine
prioribus; at licet in prædicatis vniuerſali
bus, diſtincti conceptus & perfectæ cogni
tiones eorum ſint inuicem ſubordinatę,
ita vt minus vniuerſale diſtinctè ac perfe
ctè cognoſci nequeat ſine præuia cogni-
tione magis vniuerſalium quæ dicuntur
de illo; nam ſicut ſe habet eſſe cuiuſlibet
rei, ita quoque ſe habet perfecta & diſtin
cta cognitio eius: quare ſicut eſſe minus
vniuerſalis dependet a magis vniuerſali,
ita diſtincta cognitio illius pendet ex co-
gnitione huius, nihilominus tamen con-
fuſa cognitio rei minus vniuerſalis nõ ne
ceſſario præſupponit in intellectu cogni-
tionem magis vniuerſalis: nam cum nihil
aliud ſit confuſè cognoſci, quàm cogno-
ſci ſecũdum quid, & tãtùm aliqua ex par-
te, ſi v.g. homo cognoſcatur tantum ſecũ-
dũ corpus, ut quòd ſit erecta ſtatura, uel
tantùm ſecundum animam, ut q habeat
animam immortalem, vel ſecundum ac-
cidentiã, vt quòd ſit riſibilis vel capax di-
ſciplinæ, vel ſecundum aliquam cauſſam
extrinſecam, vt quòd ſit a Deo effictus
ad perfruenda bona ſempiterna, dicetur
ſic cognoſci confuſè, cum tamen hoc mo
do non conſideretur, prout eſt animal,
viuens, corpus, ſubſtantia & ens, ergo po-
A teſt aliquod inferius cognoſci confuſè nõ
præuia cognitione, vel conſideratione ſu
periorum.

Ad ſecundam, ſi intelligũt ens eſſe ob-
iectum adæquatum intellectus, prout eſt
quoddam tranſcendens, falſum eſt; alio-
quin cęteræ res, quæ non ſunt tranſcen-
dentes, non cognoſcerentur ab intelle-
ctu: Quòd ſi intelligant ens eſſe obiectũ
adæquatum intellectus, hoc eſt omnes
res, prout tamen participant rationẽ en-
tis, quod habet diuerſum conceptum
ab inferioribus; ſic etiam falſum eſt. e-
B tenim homo non modò eſt intelligibilis,
quatenus in ſe habet rationem entis, ſed
etiam quatenus habet rationem ſubſtan
tiæ, corporis, viuentis, animalis & homi-
nis: Sin autem intelligant ens eſſe obie-
ctum adæquatum intellectus, hoc eſt
quidquid eſt ens reale, uel aliquid quo-
modocunque exiſtens, & ſecundũ quem-
cunque gradum naturę, id eſſe intelligi-
bile, ſic verum quidem eſt, ſed nihil fa-
cit pro opinione ipſorum. nam ita non
ſignificatur ens, vt quid diſtinctum ab
animali, homine, cæteriſque rebus.

C Ad tertiã, non valet ſimilitudo com-
plexorum & incomplexorum, nam co-
gnitio horum eſt ſimplex apprehenſio, il
lorum autem, eſt iudicium & aſſenſus cõ
tinens verum vel falſum. Deinde licet
inter complexa, quæ ſunt principia ſcien
tiarum, illud complexum, Quodlibet eſt,
vel non eſt, ſit maxime notum, tamen nõ
ſimpliciter inter quælibet complexa: di-
ceret enim quiſpiam eas propoſitiones,
quę conſtant ex terminis ſenſibilibus, ma
xime quorum vnus ſit ſingularis alter vni
uerſalis, vt hoc corpus eſt quantum, figu
D ratum, coloratum, motum vel quieſcens,
primum verſari in noſtro intellectu: Præ-
terea non ſequitur, vt ſi quid eſt maxime
notum intellectui iam inſtructo, & exerci
tato, illud etiam fuerit primo notum ei
ab initio, nam in principio, intellectus per
ſenſus cognoſcit, atque ideo res ſenſibi-
les hẽt maxime notas, & familiares, dein-
de uerò acceſſione doctrinę excitatoque
naturali lumine, animaduertẽs in quibuſ
dã primis principijs contineri immutabi
les quaſdã ueritates, quæ ſint veluti regu
lę aliarũ veritatũ, poſtea hẽt illa principia
pro

pro certiſſimis,& euidentiſſimis, nihilq; ducit clariùs,manifeſtiùſq; illis,atq; hoc quidem apertis verbis docet Ariſtoteles ſexto lib.Topic.Ad quartam,Ariſtoteles ibi per confuſa(ut placet Auerroi & Gręcis expoſitoribus)intelligit compoſita,in quibus principia & partes eorum confuſe & permixte continentur. Atque hoc quidem modo rationes Thomiſtarum a viris doctis diluuntur.

Opinio aliorum qui uolunt ſingulare eſſe primò cognitum.

CAP. XVI.

Opinio eorum qui putant ſingulare eſſe primò cognitum.

EST alia opinio valde celebris, Durandi,Ochan,Gregorij Arimineſis,Burlæi,aliorumq; grauium,atq; ſapientũ virorum,qui arbitrantur ſingulare eſſe primo notum intellectui noſtro. Quibus autem rationibus vnuſquiſque eorũ quos commemoraui,hanc opinionẽ corroborat,eas nunc ſigillatim exponam.

Quatuor rationes Durandi.

C Durandus 2.Sent.Diſt.3.q.7.probat ſingulare primum omnium cognoſci ab intellectu,his argumentis. Primò cum intellectus ſit potentia paſſiua, primum obiectum terminans primum actũ eius,non poteſt ſieri ab ipſo,ſed neceſſario præcedere debet omnem operationem eius, & hoc per ſe patet;ſed nihil eſt,quod ſit ante omnem actum intellectus, præter ſingulare, nam uniuerſale ſit ab intellectu iuxta illud Auerrois in primo de Anima comm.8. [Intellectus eſt qui facit vniuerſalitatem in rebus,] Si quis autem di-D cat uniuerſale fieri quidem ab intellectu agente,& præcedere omnem actum intellectus poſſibilis,hoc nihil ualet, nam Durandus antea demonſtrauit, intellectum agentem eſſe merum figmentum, cunctaque vniuerſalia effici ab intellectu poſſibili.Quare ex hac ratione licet cõcludere id quod primo notum eſt intellectui, nihil aliud eſſe poſſe,quàm ſingulare.Deinde in potentiis ſubordinatis,vbi deſinit inferior,inde incipit ſuperior, ut patet in ſenſibus exterioribus,& interioribus, ſed ſenſus eſt potentia quædam ſubordinata intellectui, ergo cum ſenſitiua cognitio

A deſinat in ſingulare,ab eo utique incipiet cognitio intellectiua. Præterea,in omni motu termin⁹ a quo præcedit tpe terminum ad quẽ in eo quod mouetur; ſed intellect⁹ abſtrahit vniuerſale a ſingularib⁹, quæ abſtractio eſt veluti motus quidã ipſius intellectus, cuius motus, terminus a quo eſt ſingulare, terminus aũt ad quem vniuerſale,ergo notitia ſingularis, in noſtro intellectu anteire debet cognitionẽ vniuerſalis. Amplius, ſi intellectus noſter non cognoſcit primo ſingulare, hoc fortaſſe continget,vel quia nihil eſt,quod

B intellectui repręsẽtet ſingularè, vel quia intellectus non poteſt cognoſcere ipsũ, vel quia non vult cognoſcere; ſed nihil horum conſentaneum eſt rationi, nã exiſtunt phantaſmata, quæ uere reprǫſentant res ſingulares, & perabſurdum eſt ſingularia non cognoſci ab intellectu, tollerentur enim omnes actiones humanæ, & morales, propter quas dicimur boni, aut improbi, quippe cum proficiſcantur a uoluntate, &intellectu: nolle autem intellectum,& quaſi faſtidire,atque reſpuere cognitionem ſingularis, planè ridiculũ

C eſt; nam,cur non velit cognoſcere ſingulare? Primus item actus mentis non eſt voluntarius,ſed naturalis, nam cum omnem actum liberum voluntatis præcedat aliquis actus intellectus, ſi primus actus intellectus eſſet voluntarius, ante ipſum eſſet actus voluntatis, quem cum neceſſario præcedere debeat aliquis actus intellectus, ſequeretur, vt ante primum actũ intellectus eſſet alius actus eiuſdem; nihil igitur obſtat quomin⁹ ſingulare queat eſſe primò nótum intellectui. Hęc Durandus.

D Ochan lib.1.Sent.diſt.3.quæſt.5.tangit etiam ſecundam rationem Durandi. adfert,præterea tres alias, quarum prima eſt hæc. Intellectus noſter prius cognoſcet res prout ſunt in ſe actu, & naturaliter extra animam, quàm prout habent eſſe in anima,ſed ſingularia ſunt actu extra animam, quidquid enim eſt actu extra animam ſingulare eſt;at vniuerſale,ut tale eſt,nõ habet eſſe niſi obiectiue in anima, ergo illud prius cognoſcetur ab intellectu quàm hoc. 2. Ratio. Non dubium eſt qui ſingulare cognoſcatur ab intellectu;

Tres rationes Guiglielmi Ochã.

ſi autem nõ primò cognoſcitur, hoc erit, quia ſingulare nõ poſſet ab intellectu cognoſci per ſe,& per proprium conceptũ, ſed per conceptum & ſpeciem vniuerſalis quaſi indirectè;ſi igitur oſtenſum fuerit hoc eſſe falſum, ſimul etiam demonſtratum erit nihil obſtare quo minus ſingulare primùm cognoſci queat ab intellectu;non poſſe autem ſingulare cognoſci diſtinctè per conceptum, ſeu ſpeciem vniuerſalis,liquido patet ex eo,quia cum vniuerſale ſit indifferens ad omnia ſingularia,quemadmodum confuſe repręſentat omnia: ita diſtinctè nullum,quare per conceptum vniuerſalis, non poteſt diſtinctè, & determinate cognoſci hoc vel illud ſingulare, quomodo tamen nos ipſi experimur multa ſingularia cognoſci a nobis,abſurdum igitur eſt commẽtum eorum,qui proinde negant ſingulare primum omnium cognoſci poſſe,quia putãt ipſum non aliter cognoſci a nobis, quàm per conceptum vel ſpeciem vniuerſalis.

3. Ratio. Tritum eſt axioma illud,quidquid poteſt virtus inferior, id totum etiã poſſe virtutem ſuperiorẽ,& eo amplius, quare cum intellectus ſit virtus ſuperior ſenſu, poterit cognoſcere quidquid cognoſcit ſenſus,nimirum ſingulare, quin etiam priùs cognoſcet illud,nam ſicut anima rationalis prius dat eſſe ſenſitiuum quàm intellectiuum,ita quoque priùs cognoſcet res ſenſibiles,& ſingulares,quàm vniuerſales.

Tres rationes Gregorii Ariminẽſis.

Gregorius Ariminenſis 1. ſent. diſtinc. 3.quęſt.3.in eiuſdem opinionis defenſionem atque confirmationem, affert, tum aliquas de ſupradictis rationibus, tum etiam has. Primùm,vniuerſale efficitur ab intellectu per comparationem atque collationem ſingularium, conſiderando ſimilitudinem,& conuenientiam quę eſt inter illa. ergo ſingularia prius cognoſcuntur ab intellectu, quàm vniuerſalia. Antecedens patet tripliciter,primo,quoniam ita ſentit Themiſtius in primo de Anima ſuper Tex. 8. & Auerroes in duodecimo Metaphyſi. commen.4.tum quia hoc ipſum vnuſquiſque experitur,ſe non aliter ueniſſe in primam cognitionẽ vniuerſalis, quàm ex comparatione ſingularium: ad extremum, quoniam idem etiã innuit Ariſtoteles in primo Metaphyſicæ,capitulo primo, & ſecundo Poſterio. A capit. vltimo ;idque aperte quoque indicat 1. Poſter. text.43. ſcribens his verbis. [Senſus non eſt ipſius vniuerſalis,ſed ex eo quod ſpeculamur hoc plerunque contingere, venamur vniuerſale, ex ſingularibus enim pluribus vniuerſale manifeſtum eſt.] Conſequentia verò per ſe manifeſta eſt,non enim poteſt intellectus facere comparationem inter ſingularia, niſi cognoſcat ea, quare cum ex tali comparatione eliciatur vniuerſale, neceſſe eſt ſingularia prius cognoſci ab intellectu quàm vniuerſale, ſaltem negari non po- B teſt, quin cum noſter intellectus poſſit per talem comparationem ſingularium, colligere aliquod vniuerſale, quin inquam neceſſe ſit ſingularia diſtinctè cognoſci ab eo: quod ſi concedant aduerſarii, nulla cauſſa eſt, cur non etiam fateantur ſingulare primò cognoſci ab intellectu. Deinde neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, vt eſt apud Ariſto. tertio de Anima 39. ſed phantaſmata ſunt imagines rerum ſingularium, ergo intellectus neceſſariò prius cognoſcet ſingulare. Poſtremò purus conceptus vniuerſalis diffi- C cilis eſt,ſiquidem non niſi hominibus prouectæ ætatis, perfectæque intelligentiæ contingit ſeparatim comprehendere vniuerſalia. Itaque multo tempore, etiam poſt uſum rationis: maxime niſi accedat informatio doctrinæ, humanus intellectus aut non niſi ſingularia perſcrutatur, aut ſi conſiderat vniuerſalia, nõ niſi permixta, & complicata cum ſingularibus: cum igitur notio,& informatio rerum vniuerſalium ſit difficilis, id autem, quod eſt primum cognitum oporteat eſſe clariſſimum,facillimum,& promptiſſimum D ad intelligẽdum,relinquitur id quod eſt primò notum intellectui, non eſſe vniuerſale.

Burlæi & aliorum,ad idem probandum rationes ſex.

In eadem opinione fuit Burlæus, vir ſolo nomine ridiculus, cęteroqnin autẽ peracutus, & imprimis doctus.Is primo Phyſic. in enarratione text. 4. tum confirmans ſingulare eſſe nobis primò notũ, tum etiam occurrens argumentis eorum qui contra ſentiunt, multa reliquit ſubtiliter,& pręclare ſcripta,ex quibus tũ non nulla eorum, quæ ante commemorauimus,tum etiam quædam alia depromun

tur

tur argumēta. Primùm enim, inquit Burlæus, ſi ſingulare poteſt diſtinctè cognoſci ab intellectu, nihil videatur obſtare, quomin' queat eſſe primò notum: ſed poteſt diſtinctè cognoſci, ergo erit primo notū. Minor probatur quadrupliciter. Primo, quia facultas diſtinctè cognoſcens diſcrimen quod eſt inter duas aliquas res, debet utranque diſtinctè cognoſcere, vt docet Ariſt. libro 2. de Anima text. 146. ſed intellectus diſtinctè cognoſcit diſcrimē, quod eſt inter ſingulare, & vniuerſale, hoc eſt inter hominem, & hunc hominē; ergo diſtinctè cognoſcet vtrunque, non modo vniuerſale, ſed etiam ſingulare. 2. Intellectus format hanc propoſitionē, Petrus eſt homo, diſtinctè cognoſcens veritatem eius: ſed hoc fieri non poſſet, niſi etiam diſtinctè cognoſceret terminos ex quibus conſtat talis propoſitio, quorum unus eſt ſingularis, ergo diſtinctè cognoſcet ſingulare. 3. Operationes artis & prudentiæ uerſantur circa ſingularia, vt per ſe clarum eſt, & apertiſſimis uerbis declaratur ab Ariſt. in 6. Ethicorum: ſed huiuſmodi actiones proficiſcuntur ab intellectu, quippe cum manent ex arte & prudentia, qui ſunt habitus intellectuales, ergo intellectus cognoſcit ſingulare. 4. Conſtat ſingulare cognoſci ab intellectu, aut igitur per proprium conceptum ſeu ſpeciem, aut tantummodo per conceptum vniuerſalis; hoc poſterius dici non poteſt, nam paulo ſupra, cum exponeremus rationem ipſius Ochan, oſtēſum fuit nullum ſingulare determinatè cognoſci poſſe per ſolum conceptum, vel ſpeciem vniuerſalis. ſin autem prius dixeris, neceſſario etiam habes concedere, ſingulare cognoſci per ſe ac diſtinctè ab intellectu, quare obtinuimus quod volebamus; ex quo etiam conficitur id quod principaliter intenditur, nimirum ſingulare primò notum eſſe nobis. Deinde Ariſt. 1. Metaphyſ. capi. 2. ait maxime vniuerſalia eſſe difficilia cognitu, quia ſunt remota a ſenſibus, ſi igitur eſſe remotum a ſenſu facit aliquid difficile cognitu, & eſſe propinquum ſenſui, vt dicitur 1. Poſt. tex. 5. reddit facile cognitu, cum ſingulare ſit propinquiſſimum ſenſui, erit maxime, & primo notum nobis. Poſtremò prior eſt cognitio directa quàm reflexa: ſed intellectus non cognoſcit ſe, aut ea quę obiectiuè ſunt in ipſo, cuiuſmodi eſt vniuerſale, niſi reflexe, directè autem ea quæ ſunt extra animam, qualia ſunt ſingularia; ergo cognitio ſingularium prior eſt quàm cognitio vniuerſalium. Alij prædictis rationibus adiungunt quaſdam alias. Primùm, inquiunt, imponere nomina rebus eſſe munus ipſius intellectus, quinimò Socrates apud Platonem in Cratillo, ait imponere nomina rebus eſſe proprium ſapientis, quem ibi deſignat nomine Dialectici: at nomina priùs imponuntur rebus ſingularibus, quàm vniuerſalibus, ergo priùs illa, quàm hæc cognoſcuntur ab intellectu. Præterea Ariſto. in primo de Anima Tex. 8. auctor eſt, uniuerſale aut nihil eſſe, aut poſterius eſſe: Cum igitur & ordine naturę, & ſecūdum nos vniuerſale poſterius ſit quàm ſingulare, conſequens eſt, ut poſterius etiam cognoſcatur ab intellectu noſtro. Poſtremò, intellectus practicus ſecundum nos prior eſt quàm ſpeculatiuus, & habitus practici ſere ſunt priores quàm ſpeculatiui, neceſſitas enim, aut commoditas, aut etiam uoluptas earum rerum, quæ pertinent ad humanæ uitæ, ciuiliſque ſocietatis conſeruationem & adminiſtrationem, cogūt homines priùs animo verſari, atque occupari in rebus, quę ſub actionē effectionēque cadunt, quàm in his, quæ nuda contemplatione & perſpicientia veri continentur: Cum igitur actiones practicæ, priores ſint ſecundum nos, quàm ſpeculatiuæ, illæ autem & ab intellectu proficiſcantur, & uerſentur circa ſingularia; neceſſe eſt, ut ſingularia ſint priùs nota intellectui. Quibus igitur argumentis innitatur, atque corroboretur opinio eorū, qui exiſtimant ſingulare primò notum eſſe intellectui noſtro, ſatis diligenter & copioſè a nobis declaratum eſt. Et quia cæteris opinionibus hanc unam præfero, & veriſimiliorem iudico, tentabo ego ēt quibuſdam alijs rationibus eam communire, & paulò apertiùs atque diſtinctiùs explicare.

Secundum propriam opinionem oſtēditur, ſingulare poſſe diſtinctè cognoſci ab intellectu.

CAP. XVII.

Probatur ſeptem rationibus ſingulare propriè ac diſtinctè ab intellectu noſtro cognoſci.

Mihi valde probatur ſingulare eſſe primò notum intellectui noſtro, ſed quia huius rei explicatio atque confirmatio, ferè pendet ex demonſtratione illius, An videlicet ſingulare per ſe diſtinctèque cognoſci queat ab intellectu: Age nos etiam huic rei, nouis quibuſdam argumentis euidentem, certamque fidem faciamus. Primùm. Intellectus noſter diſtincte cognoſcit hominē eſſe quoddam vniuerſale, & ſpeciem vltimam; cum igitur vniuerſale & ſpecies habeant in ſe relationem ad ſingularia, non poterunt illa diſtinctè cognoſci ſine his: quare neceſſarium eſt ſingularia diſtincte cognoſci ab intellectu. Præterea, argumentari eſt munus proprium intellect⁹, ſed quædam ſpecies argumentationis, nēpe inductio, uerſatur circa ſingularia, ſiquidem inductio deſcribitur ab Ariſtotele, primo libro Topicorum capitulo decimo. eſſe quędam progreſſio a ſingularibus ad uniuerſale, ergo intellectus interdum verſatur in cognitione ſingularium. Maior huius ſyllogiſmi per ſe manifeſta, & certa eſt; Minor autem dubitationem habet; nam ei poſſet occurri dupliciter; primùm concedendo ſingularia quæ numerantur in antecedente inductionis, cognoſci quidem ab intellectu, veruntamen non diſtinctè, ſed confuſè: deinde etiam negando, ea cognoſci ab intellectu, ſed tantum a ſenſu, ita vt inductio ſit opus duarum facultatum animę, & antecedens quidem habens enumerationem ſingularium cognoſcatur & formetur a ſenſu; concluſio autem colligens uniuerſale, comprehendatur efficiaturque ab intellectu; cui ſententiæ, aptiſſimis verbis ſuffragari videtur Themiſtius in ſecundo libro Poſteriorū, trigeſimoſexto capitulo ſuę Paraphraſeos, ſcribens; antecedens inductionis pertinere ad ſenſum, concluſionem autem eius, ad intellectū; quod caput, quia

A continet multa de inductione pulchre, & eleganter dicta, dignum eſt quod legatur ab omnibus. Verùm neutra reſponſio vim atque robur rationis noſtræ, aut penitus tollit, aut etiam aliqua ex parte imminuit; non prior, nam cum in inductione ex antecedente diſtinctè colligatur & inferatur conſequens, id nullo modo fieri poſſet, niſi antea diſtinctè cognitū fuiſſet antecedens. etenim ſi cognitio antecedentis, vel per ſe; uel certe ſecundum nos, eſt cauſſa efficiens notitiam conſequentis, qui fieri poteſt, vt ſi illa fuerit cō-

Nota doctrinam hāc de Inductione

B fuſa & indiſtincta, hæc aperta & diſtincta eſſe queat? Neque uero poſterior reſpōſio minori reprehenſione videtur eſſe digna; ſiquidem inductio prout continet antecedens & conſequens, eſt una quędam argumentatio, vnus diſcurſus, unuſque numero motus ipſius intellectus, quamobrem in ea quoque erit vnum idēque mobile, quod a termino a quo ideſt ab antecedente & cognitione ſingulariū, procedet ad terminum ad quem, hoc eſt ad conſequens, in quo cognitio rei vniuerſalis continetur, huiuſmodi autem

C mobile, quod nō aliud eſſe poſſit, quàm intellectus, ne fingere quidem licet, is igitur antecedens iuxta & conſequens inductionis cognoſcet. Præterea, argumentari, eſt ex vno inferre aliud: non poteſt autem ex uno inferri aliud, niſi utrunque cognoſcatur; quare cum in inductione, intellectus ex ſingularibus inferat vniuerſale (talem enim illationem non poteſt facere ſenſus, quippe cum non attingat vniuerſale) neceſſariò debet utrunque cognoſcere. Falſum item eſt, antecedens inductionis poſſe cognoſci & formari a

D ſenſu. tum quia in tali antecedente, licet ſubiectum ſit terminus ſingularis, tamen prędicatum eſt terminus uniuerſalis, cū ſit etiam prædicatum conſequentis, exempli cauſſa; in hac inductione. Petrus eſt riſibilis, & Ioannes, &c. ergo omnis homo eſt riſibilis, illi termini Petrus & Ioannes, quia ſunt ſingulares, poſſint cognoſci a ſenſu; at ille terminus riſibilis, quatenus abſolute & ſimpliciter dicitur de Petro & Ioanne, non cadit ſub ſenſum, ergo ſenſus non poteſt conficere antecedens inductionis: Tum

etiam,

etiã, quia cum in antecedēte inductionis dicitur, Petrus eſt riſibilis, diſtinguitur riſibile a Petro, tanquã prædicatũ a ſubiecto, tale aũt diſtinctionē nullo modo ſenſus facere pōt, relinquitur igitur ab eadē facultate, hoc eſt, ab intellectu cognoſci & effici tã antecedens, quàm conſequens inductionis. Ad illud autē teſtimonium Themiſtij, reſpōdemus eũ ſignificare voluiſſe illis verbis, antecedens inductionis cognoſci quidem ab intellectu, ſed non niſi coniuncto & complicato ſenſibus, at conſequens cum ſit vniuerſale, ab intellectu tantùm percipi, nec ſenſum vllo pacto admitti ad notitiã eius. Manet igitur firma, & inuicta hæc ſecunda ratio noſtra, qua docuimus ſingulare diſtinctè cognoſci ab intellectu. Amplius, omnis potentia quæ ponit diſcrimen inter duas aliquas res, neceſſariò debet cognoſcere vtranque illarum, ſed intellectus noſter ponit, & cognoſcit diſcrimē quod eſt inter ſingulare & vniuerſale, vt inter hunc hominem & hominem, ergo is nō ſolùm cognoſcet vniuerſale, ſed etiam ſingulare. Maior non eget probatione, ſiquidem perſpicuè colligitur ex his quæ de ſenſu cōmuni Ariſt. ſcribit in 2. de Aia tex. 146. Minor autē per ſe clara eſt, nam differentia, quæ eſt inter vniuerſale & ſingulare, nullo modo cognoſci poteſt a ſenſu, quare manifeſtum eſt ſingularia diſtinctè cognoſci poſſe ab intellectu. atq; hoc quidē argumentũ ſupra enumerauimus inter rationes Burlæi, ſed hoc loco repetere voluimus, vt oſtenderemus reſpōſiones eorũ, qui prædictæ rationi occurrere conati ſunt, imbecillas eſſe.

An ponens diſcrimen inter duo aliqua, debeat vtrunque illorũ per eande potentiã cognoſcere.

Quidã igitur noſtra memoria magni nominis, egregiæq; eruditionis Philoſophi, confitentur quidem, hoc noſtrũ argumentum eſſe per quàm efficax, ſed negant ex eo concludi neceſſariò, id quod intendimus; non enim ſi quid ponit diſcrimen inter duas res, continuò neceſſarium eſt, vt cognoſcat vtrãque illarum per eandem potentiã, ſed ſatis eſt, ſi per vnam potentiam cognoſcat alteram illarum rerum, & alteram ſimiliter per aliam potentiam: atque hoc pacto homo quidem ponit diſcrimen inter ſingulare & vniuerſale, non cognoſcendo vtrunq; p intellectũ, ſed vniuerſale quidē per intellectum, at vero ſingulare per ſenſum: hoc igitur modo putant, & argumen-

A to noſtro reſponſum eſſe, & ſatisfactum Ariſtoteli. Verùm hoc reſponſum valde infirmũ eſt, veritati.n & Ariſ. planè repugnat; etenim, quærerem ex illis, an potentia, quæ ponit diſcrimen inter duo, id eſt quæ cognoſcit hoc eſſe aliud ab illo, ſit vna an multæ, multas eſſe impoſſibile eſt, nã diſcernere vnũ ab alio, eſt vnus actus, vna cognitiò, vnumq; iudicium, ergo erit vnius potentiæ; cum enim illa differētia, ſeu (vt ita loquar) alietas ſit vnum quoddã intelligibile, & vno actu, & ab vna potentia cognoſci neceſſe eſt, quæ potentia

B procul dubio erit intellectus, ſed fieri nō poteſt, quin ſi intellectus cognoſcat hoc eſſe aliud ab illo, etiã apprehēdat vtrũq; nam alietas eſt relatio, & non poteſt diſtinctè cognoſci, niſi cognitis ſimul terminis eius; quo pacto enim intellectus verè ac ſecurè iudicare poterit, hoc eſſe aliud ab illo, ſi vel neutrum vel certe non vtrũque cognitũ & perſpectum habeat? Porrò eiuſmodi reſponſionem contrariam eſſe doctrinæ Ariſtotelis, luce clarius eſt his, qui diligenter conſiderant verba eius poſita eo in loco, quem ante nominaui,

C quæ libuit hic apponere, vt liquidò intelligant omnes rationem noſtram firmam eſſe. [Neque itaque (ait Ariſt.) ſeparatis cōtingit diſcernere, diſcernēs ꝙ aliud ſit dulce ab albo, ſed oportet aliquo vno vtraq; manifeſta eſſe; ſic enim & ſi hoc q̃dem ego, illud autē tu ſentires, manifeſtũ vtiq; eſſet, qđ alia ab inuicē, oportet autē vnũ dicereq; aliud, aliud enim dulce ab albo, dicit ergo idem, quare, vt dicit, ſic & intelligit, & ſentit. Quòd igitur non poſſibile ſit ſeparatis dijudicare ſeparata, palãm eſt.] Hæc Ariſtoteles. Quibus verbis

D ſignificat differentiam, ſeu alietatem aliquarum rerum, non ſeparatis, hoc eſt diuerſis potentijs, ſed vna eademq; cognoſci & iudicari; relinquitur igitur, cũ prædicta ratio noſtra vim atque robur ſuum retineat, rectè concludi ex ea, ſingularia diſtinctè cognoſci ab intellectu. Poſtea, cũ voluntas non poſſit quicquam velle, qđ non fuerit antea cognitum ab intellectu, quemadmodum appetitus ſenſitiuus nō poteſt ferri niſi in ea, quæ ſenſibus percepta ſunt, omnes autem propè dixerim, voluntatis actiones verſentur in rebus ſingularibus,

gularibus,hinc neceſſariò efficitur huiuſmodi ſingularia debere cognoſci ab intellectu.Deinde ſupponimus duo,quorum, vnũ eſt,nullã facultatẽ ſenſitiuam reflecti in ſeipſam,hoc eſt poſſe cognoſcere ſe ſuãque operationẽ,de quo inter oẽs fermè conuenit,idque manifeſtè docet Ari. in 1.de Anima tex.46.ita ſcribens:[Primùm igitur non bene eſt dicere animam magnitudinem eſſe,eã enim quæ vniuerſi, talẽ eſſe vult,qualis eſt vocatus intellectus,nõ .n. qualis ſenſitiua eſt,nec qualis deſideratiua,harum enim motus non circulatio eſt.] Hęc Ariſt.quibus verbis docet ſolius intellectus eſſe moueri circulariter,hoc eſt reflecti poſſe in ſeipſum,ſe ſuamq; operationẽ cognoſcendo,idque minime conuenire in facultates ſenſitiuas. Vide quæ eo in loco Philoponus & Auerr.in Commentarijs ſuis ſcripta reliquerunt. Alterũ autẽ quod ſupponimus eſt,inter facultates ſenſitiuas,principem atq; ſupremum locum tenere,eam quę vocatur cogitatiua,qđ quia apud neminem in dubio eſt;in præſentia probare ſuperſedeo. Ex his duabus ſuppoſitionibus conficimus hãc rationẽ: Facultas cogitatiua,& operatio eius,ſunt res quędam ſingulares,nec poſſunt per ſe cognoſci ab ipſamet cogitatiua,vt ante diximus,cũ ſit facultas ſenſitiua quę in ſeipſam non reflectitur;nec ab inferiori aliqua facultate ſenſitiua,nõ enim poteſtas inferior habet vim & ius in ſuperiorẽ,reliquum igitur eſt,vt cognóſcantur ab intellectu.Ad hęc conſultatio,electio,liberũ arbitriũ,artis prudentiæque actiones,laus,& vituperatio operationũ humanarũ proficiſcuntur ab intellectu,ad eumq; pertinent;cũ igitur hęc pręcipuè verſentur circa ſingularia,quis ſanę mentis negare auſit ſingularia poſſe cognoſci ab intellectu? Poſtremò,Ariſt.in 3 de Anima text.39.auctor eſt,intellectũ noſtrũ non poſſe quidquam intelligere niſi ſpeculando phantaſmata, & quemadmodum ſe habent ſenſibilia ad ſenſum,ita etiã habere ſe phãtaſmata ad intellectũ,ex quo loco planè intelligitur phantaſmata quæ ſunt ſingularia,& rerũ ſingulariũ imagines,cognoſci ab intellectu,nõ ſecus quàm ſenſibilia a ſenſu. ſed aduerſarij reſpondẽt,ſingulare cognoſci ab intellectu indirectè,reflexè,per acci-

Nulla potẽtia ſenſitiua in ſeipſam reflectitur.

dens,ſecundum quid,non autem per ſe,
A ſimpliciter,& directè.Verùm hanc reſpõſionẽ quæ multorum cõis eſt,nihil aliud eſſe,quàm effugium difficultatis,nos planiſſimè oſtendemus:etenim quærendum eſt ex illis,quid intelligant,cum aiunt ſingulare cognoſci indirectè,nã hæc oratio illorũ habet triplicẽ ſenſum,vnus eſt,ſingulare non eſſe directum obiectũ intellectus,hoc eſt principale,& ad quod cognoſcendũ per ſe dirigitur,& ordinatur intellectus,& in cuius cognitione perficitur atque conquieſcit.Alter ſenſus eſt,ſingulare idcirco cognoſci indirectè ab intelle-
B ctu,quia intellectus nõ cognoſcit ipſum, prout intellectus eſt,& in ſe manens,ſed prout applicat,& aggregat ſe ad ſenſus,& conuertit ad phantaſmata.Atque hi duo ſenſus veri ſunt,nihilq; obſtant,quominus ſingulare diſtinctè cognoſci queat ab intellectu,nam etiã accidẽs,nõ eſt principale obiectũ intellect⁹,nihilominus tñ diſtinctè cognoſcitur ab eo. Tertius ſenſus eſt,ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu,hoc eſt non determinatè & per ſe, nec per conceptum,aut ſpeciem propriã, ſed per aliud;& hic ſenſus falſus eſt,tùm
C quia eſt contra experientiam,vnuſquiſq; enim experitur ſe determinatè cognoſcere hoc & illud ſingulare,tum etiã quia eſt cõtra rationem: nam ſi v.g.Petrus cognoſcitur ab intellectu,non per propriũ conceptum eius,ſed per conceptum alterius;aut igitur per cõceptum alterius ſingularis,ut Pauli vel Ioannis,at fieri non poteſt,ut conceptus Pauli cum ſit ſingularis & proprius eius,repræſentet Petrũ: aut per cõceptum vniuerſalis,nempè hominis,ſed cum vniuerſale per ſe indifferens ſit ad omnia ſingularia,cõfuse & in-
D diſtinctè repræſentat ea,quare per conceptum eius non poteſt intellectus perduci in determinatam notitiam huius ſingularis potius quàm alterius. Quocirca manifeſtum eſt reſponſionẽ eorum qui aiũt ſingulare cognoſci indirectè ab intellectu,aut penitus inanem & abſurdam eſſe,aut certè non obſtare,quo minus ſingulare diſtinctò determinateque cognoſci queat ab intellectu. In hac ſententia fuit etiam Philoponus,id quod manifeſtè licet cernere in commentarijs eius ſuper lib. de Aia,tam in 2. lib. ſuper tex. 136. quàm

An verò ſit ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu noſtro.

Philopon⁹ probat dupliciter ſingulare cognoſci ab intellectu.

quàm in 3.lib.ſuper tex. 9. vbi dupliciter
probat ſingulare cognoſci ab intellectu,
tum quia intellectus ponit diſcrimen in-
ter vniuerſale & ſingulare, quare debet
vtrunque cognoſcere: tum etiam, quia ra
tionis eſt corrigere ſenſum in his rebus,
in quibus ſenſus fallitur, vt patet in eo iu
dicio, quod viſus facit de magnitudine ſo
lis, iudicans eum multo minorem eſſe to
ta terra, in quo emendatur a ratione, quę
certiſſimis argumentis docet ſolem mul-
tis partibus maiorem eſſe terra; non poſ-
ſet autem ſenſus corrigi a ratione; niſi
quod ſenſibus percipitur, etiam cogno-
ſceretur ab intellectu.

Explicatis ſex propoſitionibus, cõcluditur atque decernitur, quod nam ſit primum cognitum.

Sed his rebus expoſitis, reſtat vt expli-
catiùs oſtẽdamus atque decernamus, qd
nam ſit primò notũ intellectui, ad id autẽ
benè declarandum adhibere oportet eã
regulãm, quã Ariſtoteles tradidit 1.Poſt.
tex.5.ſcribens id eſſe prius & notius ſecũ-
dum nos, quod eſt propinquius ſenſibus:
id autem quod eſt remotius ab ipſis, eſſe
poſterius & ignotius ſecũdum nos. Adhi-
bita igitur hac regula, facillimũ eſt ſecun
dum eam dijudicare, quid ſit prius aut po
ſteriùs notum ſecundum nos, & quid etiã
ſit primò notum: hoc autem quò planius
& apertius ſit, appoſitis nonnullis propo-
ſitionibus explanabimus.

1. Propoſitio. Intellectus noſter priùs
intelligit alias res quàm ſeipſum. & ratio
eſt, quia cognitio directa prior eſt quàm
reflexa: ſed intellectus directè cognoſcit
res alias, ſeipſum autem non niſi reflexè;
ergo, &c. Hoc etiã docet Ariſt in 3. de A-
nima tex.8.ſcribens; Cum intellectus fa-
ctus fuerit ſingula intelligibilia; tunc & ip
ſe poteſt ſeipſum intelligere.

2. Propoſitio. Res materiales ſũt priùs
notæ ſecũdum nos, quàm immateriales,
cuiuſmodi ſunt intelligentiæ. Hoc expe-
riẽtia declarat & ratio docet, nam res im
materiales ſunt remotiores a ſenſibus, &
nobis difficiliores ad intelligendum.

3. Propoſitio. In rebus materialibus, ip
ſa compoſita priùs nota ſunt, quàm par-
tes & principia eorum, qnoniam hæc vel
ſolùm, vel præcipuè obijciũtur ſenſibus,
idqne confirmat Ariſt. 1. Phyſ. tex. 3. affir
mans confuſa, ideſt compoſita, primùm
nobis dilucida & manifeſta eſſe, poſteriùs
autem ex his nota fieri elementa & prin-
cipia eorum. cui enim non notus eſt lapis
A aut ferrum? propriam autem lapidis &
ferri materiam atque formam, quis niſi
apprimè doctus, cognoſcit?

4. Propoſitio. Accidens priùs notum
eſt ſecundum nos quàm ſubſtantia: hoc
egregiè probat Herueus in 3. Quolibeto
quæſt.12. & quidem per ſe clarum eſt; ſi-
quidem accidens eſt ſenſibile per ſe, ſub-
ſtantia autem minimè; quinetiam ſubſtan-
tia, vel non cognoſcitur ab intellectu, niſi
per ſpeciem accidentis, vt multis viſum
eſt; vel ſi cognoſcitur per propriam ſpe-
ciem, certè poſteriùs cognoſcitur.

B 5. Propoſitio. Inter accidentia, ſingu-
lare eſt priùs notũ ſm nos quàm vniuer-
ſale. Hoc non eget probatione, cũ paulò
ante plurimis argumẽtis demonſtratum
atque confirmatum fuerit, ſingulare co-
gnoſci diſtinctè & priùs, quàm vniuerſale.

6. Propoſitio. Inter ſingularia verò ac-
cidẽtiũ, illud eſt magis notũ, qđ eſt magis
ſenſatũ, hmõi ferè ſunt accidẽtia rerũ ma-
gis vniuerſalium, notiora enim ſecũdum
nos ſunt accidẽtia hominis, quàm Socra-
tis, & animalis quàm hominis, & corpo-
ris quàm animalis: de qua re, quia ſupra
C latius dictum eſt, non attinet hic plura
verba facere. Itaque probabiliter ſtatui
poſſet, primum cognitum eſſe accidens
vel accidẽtia corporis, qualia ſunt, Quan
titas, Figura, Motus, Quies, Color & cæ-
teræ qualitates ſenſibiles, nam vnum ali-
quod horum determinatè cõſtituere pri
mum cognitum, fortaſſe impoſſibile eſt,
aut certe perquàm difficile. Satis in præ-
ſentia ſit, ad enodandam quæſtionem de
primo cognito quam nũc tractamus, de-
monſtraſſe, primum cognitum eſſe
ſingulare accidentis concreti
D &maximè ſenſibilis, qua-
lia videntur eſſe ac-
cidẽtia corpo-
ris. Sed
opi
nio noſtra de primo
cognito ita de-
clarata & p
bata ſit.

Quibus

Quibus rationibus oſtendāt aliqui ſingulare non cognoſci per ſe ac primò ab intellectu noſtro.

CAP. XVIII.

QVoniam ad confirmandam veritatem, non ſatis eſt eam firmis rationibus communire, ſed etiam oportet, quæcunque poſſunt ei obijci atque opponi, funditus demoliri: idcirco, poſtquam multis argumentis docuimus, primò notū intellectui noſtro eſſe ſingulare, faciēdum nobis eſt, vt quæ huic opinioni aduerſari & officere videntur, diligenter explicemus atq; diluamus. Quidā conantur probare ſingulare non priùs cognoſci ab intellectu quàm vniuerſale, ad hunc modum. Primùm Ariſt. in 1. Phy. tex. 49. inquit, alia eſſe notiora ſm rōnem, & alia ſm ſenſum: ſm rōnem quidem vniuerſalia, ſm ſenſum vero ſingularia; ergo vniuerſale eſt magis priùſq; notū ſm rōnem & intellectum quàm ſingulare. Deinde in 5. Met. c. de Priori ſcribit, vniuerſalia eſſe priora cognitione ſm rōnem, ſingularia autē ſm ſenſum. Poſtea in Proœmio Phyſicæ, & pluribus alijs locis ait, magis vniuerſalia eſſe notiora ſm nos: ex his aūt omnibus locis Ariſt. manifeſtū eſt vniuerſale notius, & prius eſſe ſm intellectum, quàm ſingulare. Amplius, omnis potentia priùs fertur in ſuū obiectum, quàm in alienū, ſed vniuerſale eſt propriū obiectū intellectus, quemadmodum ſingulare ipſius ſenſus, ergo &c. Præterea. Intellectus poſſibilis eget opera intellectus agentis ad intelligendas res, ergo maximè indigebit eo in prima cognitione, quia tunc maxime intellectus poſſibilis eſt in potētia, nudus & expers omnis præſidij; at ſi prima cognitio eius eſſet rerū ſingulariū, nō eſſet ei neceſſarius intellectus agens, ſi quidē munus eius non eſt aliud quàm facere res vniuerſales & immateriales, & vt ab eo intellectus poſſibilis intelligēdi materiā accipiat. Ad hæc, ſingulare nō cognoſcitur diſtinctè ab intellectu, ergo nō eſt primò notū illi. Antecedēs multis modis probatur; etenim Ariſt. 1. Phyſ. 49. & alijs locis inquit intellectum eſſe vniuerſaliū, ſenſum autē ſingulariū; at ſi intellectus & vniuerſale & ſingulare cognoſceret, non rectè Ariſt. illo modo diſtinxiſſet intellectum a ſenſu. ex quo loco licet etiā A hoc pacto argumentari, Sicut ſe habet intellectus ad vniuerſale, ita ſenſus ad ſingulare, ergo ſm permutatā ꝓportionē, ſicut ſenſus ad vniuerſale, ita intellectus ad ſingulare: ſed ſēſus nullo modo apprehēdit vniuerſale, ergo intellectus aut nullo modo, aut ſaltem non per ſe cognoſcet ſingulare. Amplius, inter obiectum & potētiam debet eſſe proportio, at inter ſingulare & intellectum non videtur eſſe legitima proportio, cum intellectus ſit immaterialis, ſingulare autē materiale: ex quo etiam fit, vt intellectus nō poſſit moueri B a ſingulari, nec recipere in ſe propriā ſpeciē eius, quippe cū ſit materialis: his accedit, ꝙ Ariſt. in 3. de anima tex. 16. ait ea, quę habēt materiā, eſſe tantùm poteſtate intelligibilia: cū igitur ſingulare ſit penitus materiale, non erit actu & per ſe intelligibile. Quid? ꝙ ibidē tex. 18. dicitur intellectus agēs facere omnia intelligibilia; quod profecto verū non eſſet, ſi ſingulare eſſet per ſe intelligibile: nam cū ſingulare actu tale ſit, non fit ſingulare ab intellectu agente: ac ideo per ſe & actu eſſet intelligibile, nec fieret intelligibile ab C intellectu agente, quin etiam ſine cauſſa Ariſt. eo in loco tantopere commēdaret vim atq; præſtantiam intellectus agentis, eiuſque neceſſitatē fruſta perſuadere nobis contenderet; ſiquidem is ponitur neceſſarius eſſe, propterea quòd cum intellectus poſſibilis ſit in pura potētia ad intelligendum, nec poſſit recipere niſi ſpecies rerū immaterialiū & vniuerſaliū, intellectus agens trāsfert res (vt verbis vtar Auerr.) de ordine ſingulariū, materialiū & ſenſibiliū ad ordinē vniuerſalium, immaterialium atq; intelligibiliū; vt ita perD cipi queant ab intellectu; at ſi poteſt ſingulare per ſe cognoſci ab intellectu poſſibili, quorſum opus erit intellectu agente? Hæc afferri poſſent contra ſentētiam noſtram, quæ ſigillatim enodanda & diſſoluenda ſunt.

Nouem argumēta, eorum qui conātur probare, ſingulare non eſſe primum cognitum nec diſtinctè cognoſci ab intellectu.

Soluuntur ſupradictæ rationes.

CAP. XIX.

SEd quædam ante declaranda ſunt, ex quibus facilis exiſtat ſolutio argumētorum. Primùm igitur ſciendū eſt animam rationalem dupliciter conſiderari poſſe.

De duplici ſtatu & cõſideratione animæ rationalis, vera & præclara doctrina.

poſſe. Vno modo, vt eſt ſubſtantia quædã immaterialis, per ſe ſubſiſtens, ſimilis in- A telligẽtiarum, cuius ſumma perfectio in rerũ vniuerſaliũ & diuinarũ cognitione conſiſtit. Altero modo, vt eſt ἐντελέχεια corporis, actus materiæ, pars hominis, & naturaliter connexa atq; copulata cũ facultatibus ſenſitiuis, per ſe omnis ſciẽtiç & cognitionis expers, omniumque rerũ notitiam quaſi aucupans & acquirẽs per ſenſus. Ex qua diſtinctione (quam Philoponus etiam tetigit in 2. de Anima ſuper tex. 136.) perſpicuũ eſt, primùm quidem, animam rationalem nec eſſe penitus immaterialem, nec prorſus materialem, ſed B quaſi mediã & vtriuſq; naturæ aliquomodo participem, quocirca interdum poſſe operari immaterialiter, nonnunquam verò etiã materialiter. Deinde duplicem eſſe ſtatum animæ rationalis; vnum in quo adhçreſcens ad ſenſus, verſatur circa res corporeas, materiales, & ſenſibiles, & in his rebus, quæ ſub ſenſus cadunt, perſcrutandis, diſcernendis, atque dijudicãdis occupatur; alterum verò in quo animus noſter ſeipſum colligens & excitans, vim illam immaterialẽ & prope diuinam cognoſcendi res vniuerſales & immateria- C les, quæ antea veluti ſoſpita erat, intẽdit & defigit in peruestigationem atque cõtemplationem rerum vniuerſaliũ & immaterialium; atq; hac ratione omnes artes & ſcientias adipiſcitur. Horũ ſtatuum licet poſterior hic potior & nobilior ſit & dignitati animæ rationalis congruentior, tamen ille prior & ordine temporis antiquior eſt, in eoq; animus noſter multos annos ante verſatur, q̃ perueniat ad hunc poſteriorem. Priorem enim ſtatum tenet, cum incipit intelligere; tunc rerũ D ſingularium & ſenſibilium, quæ primæ omnium ſe ſe ad intelligendum offerũt, notitias accipit, quibus excitata & illuſtrata mens noſtra, ad rerum vniuerſaliũ & immaterialium cognitionem deinde prouchitur.

Q d'o vniuerſale dicatur ab Ariſ. notius ſecundũ rationem quã ſingulare.

Sed iã his rebus expoſitis, fidenter aggrediamur ſolutionẽ argumẽtorũ. Ad 1. Vniuerſale dicitur notius ſecundũ intellectũ prout intellectus eſt, nã intellectui vt intellectus eſt magis cõgruit cognitio vniuerſaliũ, q̃ ſingulariũ, at ſm intellectũ vt eſt coniũctus cũ ſenſibus, multò notius eſt ſingulare. Vel aliter, vniuerſale dicitur notius ſecundum intellectũ, quia cognitio illius eſt perfectior, diſtinctior & certior; nam quãuis ſingulare cognoſcatur euidenter ab intellectu, q sit, tñ hæc cognitio eſt imperfecta & inſtabilis, ſiquidem cum ſingulare abeſt a ſenſu, intellectus non habet euidentẽ & certam cognitionem eius, ſed tantùm opinionẽ quandam & leuem cõiecturã: vniuerſale autem non modò cognoſcitur, quòd ſit, ſed diſtinctè perfectèque comprehẽditur ſecundum eſſentiam ſuam, ſecundum principia & cauſſas omnes, denique ſecũdum proprias affectiones tam per definitionẽ, quàm per demonſtrationem, & cognitio eius per ſe conſtãs & immutabilis eſt; hac igitur de cauſſa vniuerſale poteſt dici notius eſſe ſecundum intellectum, cum nihilominus tamen ſecũdum nos, ſingulare ſit notius. Ad 2. Vniuerſale eſt prius ſecundum intellectũ quàm ſingulare, prioritate perfectionis, & quia eius cognitio eſt priùs & principaliùs intenta ſecundũ naturam, & quatenus ſingulare non poteſt perfectè cognoſci niſi præcognito vniuerſali; at prioritate generationis & temporis, priùs notũ eſt ſingulare cognitione craſſa & cõfuſa. Ad 3. magis vniuerſalia dicuntur ab Ariſt. eſſe notiora nobis, non quidem comparatione eorũ quæ ſunt vere ſingularia, ſed ratione eorum quæ ſunt minùs vniuerſalia; quemadmodum enim nos arbitramur ſingulare eſſe priùs notum nobis quàm vniuerſale, ſic etiam exiſtimamus inter ipſa vniuerſalia, ea quæ ſunt magis vniuerſalia, notiora eſſe ſecundum nos quàm minus vniuerſalia: propterea quòd, vt ante diximus, illorum ſingularia & accidentia ſunt magis ſenſata quàm horum, nobiſque notiora. Ad 4. falſum eſt quod aſſumitur, vniuerſale eſt proprium obiectum intellectus, niſi per proprium intelligant principale, nam obiectum adæquatum intellectus, eſt omne ens, ſiue vniuerſale ſiue ſingulare. Vel aliter, licet vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus, vt eſt intellectus, tamen ipſius intellectus prout eſt coniunctus cum ſenſibus, & verſatur in illo priori ſtatu, quem ſupra deſcripſimus, etiã ſingulare eſt obiectum. Ad 5. Quod in hoc argumento tangitur de intellectu

agente,

agēte,cū etiā tāgatur in alia rōne, idcirco
vtriuſq; ſolutio latius infra explicāda eſt. A

Ad ea verò argumēta, quibus vr̄ oſten
di ſingulare nō cognoſci diſtinctè ab intel
lectu, rn̄dendum eſt hoc modo. Ad 1. dr̄
ſenſus eſſe ſingulariū,quia tantùm cogno
ſcit ſingulare, intellectus aūt vniuerſaliū,
quia licet is, vt eſt coniunctus cū ſenſibus
etiā percipiat ſingulare, tn̄ intellectus p̄
ſe & vt intellectus eſt, nō habet cognoſce
re niſi vniuerſale. Vel aliter. Dicitur intel
lectus eſſe vniuerſalis,nō quia non cogno
ſcat ſingulare,ſed quia cū ſenſus nō aſcen
dat altius quàm ad cognitioné ſingularis
intellectus peruenit vſque ad cognitioné B
vniuerſalis. Qm̄ igitur cognitio vniuerſa-
lis eſt propria intellectus, p̄p quam ante-
cellit facultates ſenſitiuas, & ab his dif-
fert,ideo intellectus per vniuerſale, tan-
quā per id quod eſt ſummum & vltimū,
diſtinguitur a ſenſu: etenim potentiæ di-
ſtinguuntur,& æſtimantur per ſummum
& vltimum quod præſtare poſſunt:Exem
pli cauſſa. Sint duæ potentiæ mouentes,
A.& B.& A.habeat vim mouendi pōdus
vt 8.B.autem ſit 4. ſi quæratur, quanta ſit
vis motiua ipſius A.reſpōdebitur eſſe vt
8.quia poteſt mouere pondus vt 8. & hac C
re differre a B.qđ tm̄ mouere poteſt pon
dus vt 4. non quin A. mouere queat etiā
pōdus vt 4.ſicut B. ſed quia ſummum qđ
poteſt A,eſt vt 8. quod autē B. vt 4.idcir-
co per hæc dijudicantur atque diſtinguū-
tur. Atque hanc rem Ariſt.in 1. de Cœlo
tex. 116. pulchrè declarat his verbis. [Si
igitur aliquid poteſt mouere per ſtadia
centū,aut leuare pondus,ſemper ad plu-
rimum dicimus, vt talenta leuare centū,
aut per ſtadia ambulare cētum, quamuis
& partes quæ infra ſunt poſſit,ſi & exceſ-
ſum, tanquam oporteat definiri potentiā D
ad finem exceſſus. Neceſſe eſt igitur id
quod ſecundum exceſſum tot poteſt, &
quæ infra ſunt poſſe, vt ſi talenta centum
leuare, & duo. & ſi per ſtadia centum, &
per duo poſſe ambulare. Potentia autem
ipſius exceſſus eſt.] Hæc Ariſt. Ad eam
autem rationē quæ huic argumento ſub-
nectitur,ductam ex permutata proportio
ne rn̄dendum eſt; talem modum argumē
tandi non valere in his rebus, quæ ſibi in-
uicē ſubordinatæ ſunt, hoc eſt quarū vna
ab altera continetur & includitur, ſicut

Potētię virtus ęſtimatur ex ſummo & maximo quod poteſt.

Quando ualet Argumētatio a permutata proportione.

priora poſteriori, & inferiora ſuperiori,
id quod dilucidè oſtēdi poteſt hoc exem-
plo: Sicut ſe habet homo ad non hominē,
ſic animal ad non animal; ergo ſecundum
permutatam proportionē,ſicut homo ad
non animal,ita animal ad non hominem;
hoc tamen falſum eſt, nam homo ita ſe
habet ad nō animal, vt verum ſit nullum
hominem eſſe non animal;non ſic autem
habet ſe animal ad non hominem; non n.
eſt verum dicere, nullum animal eſſe nō
hominem, ſiquidē equus eſt animal, qui
eſt non homo. non valet autem in huiuſ-
modi terminis modus argumentandi ſe-
cundum permutatam proportionem,qa
ſunt ſibi inuicē ſubordinati; homo enim
ſubijcitur animali, & non homo non ani-
mali; cum igitur ſic etiam ſe habeant ſen
ſus ad intellectum,& obiectum ſenſus ad
obiectum intellectus, non eſt mirum in
his etiam infirmam eſſe prædictam argu-
mentādi rationem. Senſus enim inferior
& anguſtior in cognoſcendo eſt quàm in-
tellectus,non ergo ſi ſenſus non poteſt ap
prehendere vniuerſale, ex eo cōcludi po
teſt intellectū non poſſe cognoſcere vni-
uerſale. Ad 2. falſum eſt inter intellectū
& ſingulare non eſſe debitam proportio
nem, nam ſi non poteſt ſingulare cogno-
ſci ab intellectu; hoc accidet aut quia eſt
ſingulare,aut quia eſt materiale, nō quia
ſingulare; ſic enim nullum ſingulare co-
gnoſci poſſet, quare nec Deus. Nec quia
materiale, qđ patet tripliciter, primùm
quia ſic nec vniuerſale poſſet cognoſci,
quippe cum ſit etiā materiale vt homo
& animal & materia prima: Deinde quia
licet intellectus per ſe & vt intellectus
eſt ſit immaterialis, tamen vt eſt forma
corporis eſt quodammodo materialis, &
prout coniunctus cum ſenſibus verſatur
in illo priori ſtatu, quem ante diximus;
eſt quoque materialis quodammodo in
operando, & ſic habet ſimilitudinem &
proportionem cum ſingulari. Poſtremò
cum perſpicuum ſit & in confeſſo apud
omnes, ſingulare aliquo pacto cognoſci
ab intellectu,& quidem diſtinctè, vt ante
docuimus, eadem planè difficultas vrget
& premit aduerſarios,quo pacto id quod
eſt materiale cognoſcatur ab eo,quod eſt
immateriale. Nec poſſum ſatis mirari
eorū qui contra ſentiunt, opinationem;
quippe

Non eſt cōtra naturā & conditionem intellectus noſtri, vt is cognoſcat res ſingulares.

quippe q cum velint vnã tantũmodo eſſe animã rõnalem in homine (id qđ nobis A etiã, quia veriſſimũ eſt, maxime probat) in cuius ſubſtantia quæ eſt immaterialis & indiuiſibilis, vel immediate vel mediatè fundentur, atq; inhæreant oẽs potẽtiæ eius, ſiue immateriales vt intellectus & voluntas, ſiue materiales vt oẽs potentiæ ſenſitiuæ ac vegetatiuæ; cũ inquã hoc teneant & profiteantur, tñ pro abſurdo habeant conceptũ ſeu ſpeciẽ ſingularis poſſe recipi in intellectu. Ad 3. Quod habet materiam, cuiuſmodi eſt ſingulare, poteſt dici partim eſſe intelligibile, partim non; ſumendo.n. intelligibile pro eo qđ eſt ꝓ- B prium obiectũ intellectus, & nullo modo percipitur a ſenſu, & refertur ad intellectũ, prout intellectus eſt, ſic res materiales & ſingulares ſecundum Ariſtot. non ſunt actu intelligibiles, at ſumendo intelligibile pro eo quod eſt per ſe primò quidem ſenſibile, ſecundariò autẽ & aliqua ex parte etiã percipit ab intellectu, non vt intellectus eſt, ſed prout eſt coniunctus ſenſibus, ſic & verum eſt, & a nobis aſſeritur ſingulare eſſe intelligibile. Ad 4. Intellectus agens dr̃ facere oĩa intelligibilia, nõ ſimpliciter & abſolute, ſed ea tñ quæ ſunt propriè & verè intelligibilia, quales ſunt res vniuerſales. Quamquam nonnulli putãt, in quibus eſt Burlæus, eo loco quẽ ante citaui, intellectũ agẽntem neceſſariũ eſſe duplici nomine, tum vt efficiat res proprie & perfecte intelligibiles, hoc eſt vniuerſales, atque hoc eſt principale munus eius, tũ etiã vt ea quæ ſunt per ſe materialia & ſingularia illuminet & reddat apta vt ſi non perfectè, ſaltẽ aliquo pacto ſint intelligibilia, & moueant intellectum: negant enim res ſingulares ſine lumine & beneficio intellectus agẽtis habere poſſe vllam vim mouẽdi intellectum poſſibilem. Sed licet hæc opinio non probetur nobis, tñ eam impune nũc abire ſinamus. Sed dicet aliquis, Ariſtotelem aduerſari nobis, quippe qui in 3. de Anima text. 9. ſcribit, res materiales & ſingulares cognoſci ab intellectu reflexè; vniuerſales vero & immateriales directè: quid autem aliud eſt reflexe cognoſci, quàm non diſtinctè & non per ſe cognoſci? Verùm hoc ſoluitur, nam reflexè cognoſci non eſt indiſtincte cognoſci, ſed

Quomodo intellectus agens ſecundũ Burlæum ſit neceſſarius non modo reſpectu vniuerſalium, ſed etiam ſingularium.

cognoſci ab intellectu, non prout intellectus eſt in ſe manens, ſed prout eſt cõuerſus, demiſſus & quaſi inflexus ad ſenſum. Nec verò latet me, Gregorium Ariminẽſem & Burlæum, in his locis quæ ſupra in medium protuli, multò ſecus interpretari hunc locum Ariſt. quàm explanare ſolent cæteri expoſitores: aiunt enim Ariſtot. eo loco docere velle res ſingulares directè cognoſci ab intellectu, vniuerſales autem reflexè; nam cum intellectus poſſibilis conuertit ſe ad ſenſus, vt ab his accipiat materiam intelligendi, primò & directè incurrit in ipſa phantaſmata, quę B ſunt ſingularia & rerum ſingulariũ ſimulachra, non autem in vniuerſalia, quippe cum ibi non ſint expreſſa, ſed tantùm poteſtate inuoluta in ipſis ſingularibus lateant; ſed poſtea reflectens ſe ad conſiderationem & comparationem ſingularium, quæ ante ſeorſim cognouerat per phantaſmata, & intuens ſimilitudinem & conueniẽtiam eorum inter ſe, ex illis elicit notionem vniuerſalis, atque hoc pacto quaſi per quandam reflexionem & ſa eit & cognoſcit vniuerſale.

Secũdum Gregoriũ Ariminenſem & Burlæum ſingulare directe, vniuerſale autem non niſi reflexe ab intellectu noſtro cognoſcitur.

C Quomodo autem qui faciunt primò cognitum ſingulare, tueri queant neceſſitatem intellectus agentis, quem Ariſtoteles introduxit, & deinde omnes fermè Peripatetici admiſerunt atque defenderunt, paucis eſt in præſentia à nobis explicandum. Tametſi ponatur non modò ſingulare cognoſci à noſtro intellectu, ſed etiam priùs cognoſci quàm vniuerſale, nihilominus tamen intellectum agentem neceſſarium eſſe homini ad intelligendum, hac vna & breui ratione oſtendi poteſt. Intellectus humanus eò differt & præſtat ſenſibus, ꝙ D ſenſus quicquid percipit, id omne actu eſt in rebus, nec rem vllã accipit, quę non ſit actu in rebus, & quã neceſſe ſit fingi, & informari ab animo. Etenim quicquid ſẽtitur (Ariſt. ait prioris libri Poſteriorum Analyticorum textu 43.) id neceſſe eſt; hoc aliquid eſſe & alicubi & nunc, quod autem eiuſmodi eſt, id actu eſſe in rebus, nec ab animo noſtro fingi, manifeſtum eſt: ex quo Ariſtoteles cõcludit vniuerſale, quod eſt vbiq; & ſemper ſentiri nõ poſſe. Sed dicet aliquis, Ariſt. extremis propè verbis ſecundi libri Poſteriorũ &

Obſerua diligenter doctrinam hãc de neceſſitate intellectus agentis.

& perſpicuè & affirmatè docere, licet qđ
ſentitur ſit ſingulare, ſenſum tamen eſſe A
ipſius vniuerſalis: cum autem vniuerſale
non ſit actu in rebus, conſequens eſt, ali-
quid ſub ſenſus cadere, quod non eſt actu
in rebus. Verùm hoc facilè ſoluit: Actio
ſentiendi ea re differt à potentia ſenſiti-
ua, quòd ſenſatio eſt vnius determinati
ſingularis: cernitur hoc coloratum, audi-
tur hic ſonus, nec poteſt indifferēter actu
ſentiri vel cerni quodlibet coloratū: At
potentia ſenſitiua vt viſus, ex ſe non eſt
determinata ad hoc vel illud coloratum,
ſed pro obiecto adæquato reſpicit quod-
libet coloratum; quoniā igitur actus ſen- B
tiendi ſemper eſt determinatus ad vnum
aliquod ſingulare, potentia verò ſenſiti-
uā ex ſe indeterminata eſt ad quodlibet
ſingulare contentū ſub obiecto ſuo adæ-
quato: idcirco Ariſtoteles dixit, ſentiri
quidem ſingulare, ſenſum autem eſſe ip-
ſius vniuerſalis. verū igitur eſt quod de-
monſtrandum ſuſcepimus, nihil percipi à
ſenſu quod nō ſit actu in rebus, vel quod
neceſſe ſit de nouo ab animo fingi & in-
formari. Ex quo licet intelligere, quam-
uis ſenſus & dici queat, & verè ſit Agens
reſpectu ſenſationis quam efficit (Senſa- C
tionem namque, tum quia eſt actio vitalis
ſeu viuentis, tum quia eſt actio immanēs,
neceſſe eſt produci à ſenſu, à quo recipi-
tur) non eſſe tamen neceſſarium ponere
ſenſum aliquem agentem reſpectu obie-
cti ſenſibilis, vt nimirum vel ſpecies ſen-
ſibiles effingat, vel de nouo formet ali-
quod ſenſibile, quod non eſt actu in re-
bus; omne enim ſenſibile, cum ſit hoc ali-
quid alicubi & nunc, actu eſt in rebus &
per ſe ſufficiens eſt ad mouendū ſenſum.
Nō ſic eſt in intellectu: Intellectus enim
humanus non modò ſingulare, ſed etiam
vniuerſale cognoſcit; quinimo vniuerſa-
le eſt præcipuū ac principale intellectus
noſtri obiectū. Vniuerſale autem (vt Ariſ.
ait 8. tex. primi libri de Anima) aut nihil
eſt aut poſterius eſt; reuera enim nihil eſt
ante ſingularia, vel in ſingularibus actu
exiſtens ante omnem animæ operatio-
nem, ſed poſterius eſt, vtpotè ex ipſis ſin-
gularibus, vi & functione animi elicitum
& effictū. Cum igitur præcipuum intelli-
gibile ſit vniuerſale, nec id actu ſit in re-
bus, ſed ab aīo noſtro formari debeat, qs
non videt neceſſariam eſſe in animo no-
ſtro vim quandam & facultatem effectri-
cem vniuerſalium, quæ intellectus agens
appellatur? nihil autē ad id quod nunc
agimus refert, ſiue intellectus agens re
differat ab intellectu poſſibili, ſiue eadē
re ſit poteſtas animi, ratione tantum &
munere differens: Et ſiue intellectus agēs
efficiat vniuerſale per abſtractionē à ſin-
gularibus, vel per ſingulariū inter ſe com
parationē: quibus de rebus in libris quos
de Anima iuuante Deo edituri ſumus,
tempeſtiuè lateque diſputabitur. Ma-
niſeſtum igitur eſt, eos qui cenſent
ſingulare cognoſci ab intellectu,
perbellè tueri neceſſitatem,
vim, & dignitatem intelle-
ctus agentis. Atque his
expoſitis, huic Ter-
tio libro finis
impona-
tur.

FINIS LIBRI TERTII.

DE ANTIQVIS PHILOSOPHIS, EORVMQVE VARIIS CIRCA RERVM NATVRALIVM PRINCIPIA, OPINIONIBVS

LIBER QVARTVS.

QVę viam munire poterant, & aditum patefacere ad faciliorẽ intelligentiam explanationemque earum rerum quas hoc opere docere volumus, ea ferè ſuperioribus libris complexi ſumus. Quamobrem ſequitur vt ad id, quod eſt principalis materia huius operis, tractandum aggredientes de communibus omnium penè rerũ naturalium principijs, & affectionibus agamus. Sed quia vis & ſcientia naturaliũ affectionum, tota proficiſcitur ac pendet ex principijs earum antè cognitis & perceptis, de his priori loco dicendum erit. Sex igitur, qui proximè ſequuntur libri, in explicandis generalibus principijs, & cauſſis rerum naturalium conſumuntur. In hoc autem quarto libro, arbitrati ſumus fore lectoribus iucundiſſimum atq; vtiliſſimum, ſi priuſquã veram & Ariſtotelicam naturalium principiorum doctrinam tradamus, omnes propemodum opiniones, quę de principijs rerũ naturaliũ apud veteres philoſophos olim floruerunt, commemorantes, & velut ante oculos ponentes, diligenter & accuratè pertractemus. Vix enim credi poteſt, quantas multarum & diſcrepantium inter ſe opinionum diligens enarratio atque diiudicatio, vtilitates habeat, quantumque præbeat adiumenti ad perueſtigandam, reperiendam, tuendamque veritatem. Quæ res, licet per ſe manifeſta ſit, libet tamen eã hoc loco nonnullis teſtimonijs Ariſtotelis illuſtrare.

B

Quàm ſit vtilis conſideratio variarum opinionum.

CAP. I.

PRimum igitur docet Ariſt. 1. lib. Topicorum, habere cognitas, & notatas complures ſententias & rationes illuſtrium philoſophorum, ſuppeditare magnam vim & copiam ad diſſerendum probabiliter de omni re propoſita: ſiquidem hoc ducitur probabile, quod videtur aut omnibus ſapientibus, aut multis, aut etiam vni, ſi modo is præcellens fuerit. *Septem vtilitates, quæ ex diligenti uariarũ opinionũ tractatiõe, percipiuntur.*

C

Deinde multitudo & varietas opinionum quæ in re quapiam verſantur, faciũt nos dubitare & animaduertere difficultes quæ in ea re latent: nam vt eſt in 1. de cœlo tex. 100. [Contrariorum demonſtrationes, dubitationes ſunt de contrarijs.] Quid autem vtilitatis ſit ſcire bene dubitare, & perſpectas habere difficultates, quibus id quod diſputatur implicatũ atque inuolutũ eſt, pulchrè declarat Ariſtot. initio 3. lib. Metaph. his verbis: [Eſt autem operæpretium aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare: Nam

D

poſterior facultas, ſolutio eorum eſt quę antè dubitata fuerunt; illi enim qui quærunt, niſi primò dubitẽt, ſimiles illis ſunt qui quonam ire oporteat ignorant, & adhuc neque vtrum inuenerint quod quæritur an nõ, cognoſcere poſſunt; Finis etenim his quidem non eſt manifeſtus, illi autem qui antea dubitauerit, pateſcit.] Poſtea, diligenter enarratis opionibus aliorum, facilè intelligimus quid in illis probandum eſt: & ſequendum; quid itẽ fugiẽdum & reijciendũ ſit: id quod Ariſt. indicat in 1. lib. de Anima tex. 19. [Oportet, inquit, percurrere opiniones priorũ

qui de anima aliquid enuntiauerunt, vt bene quidem dicta accipiamus, ſi quid aut A tem eſt non bene, hoc euitemus.] In 13. lib. Metaphy. ſimile habet. [quæ ab alijs dicuntur,] ait, [primò ſpeculandum eſt, vt tum ſi quid non rectè dicant, nō ſimus eiſdem conſcij, tum ſi quid nobis & illis commune decretum eſt, hoc ſeparatim non contra nos grauiter feramus, ſufficiens enim erit, ſi quis quædam meliùs dicat, quædā non deteriùs.] Præterea, Philoſophi eſt, veras opiniones à falſis internoſcere & ſecernere, has condemnare, illas approbare: hoc autem rectè facere nō poteſt, niſi vtraſq; bene perſpectas expli B cataſque habeat; nam vt eſt apud Ariſt. 1. lib. Ethic. vnuſquiſque rectè iudicat ea q̄ nouit, atq; eorum bonus iudex eſt: ſi quidem, vt dicitur 3. Metaph. tex. 1. meliùs ſe habere neceſſe eſt illum ad iudicandum, qui tanquam aduerſarius, omnes vtrinq; rationes oppoſitas audit. quare ne quẽquam abſentem, aut indicta cauſſa videamur condemnare, eorum ſententias atq; rationes in medium producere ac enarrare oportet. Quod Ariſtot. elegantiſſimis verbis oſtendit in 1. de Cœlo tex. 101. ita ſcribens: [Narratis opinionibus aliorū, C magis vtique credibilia erunt dicenda, ijs qui ante audierint dubitatorum ſermonum iuſtificationes: nā videri indicta cauſſa condemnare, minùs vtiq; nobis inerit, etenim oportet eos arbitros eſſe non aduerſarios, qui veritatem ſunt iudicaturi ſufficienter.] Poſtremò, ex tractatione atque refutatione aliarum opinionum firmior atque illuſtrior ſententiæ noſtræ veritas exiſtit. Non enim veritas ſatis munita & tuta eſſe, aut lucẽ ſuā oſtendere poteſt, niſi priùs dubitationum tenebris diſcuſſis & aduerſarijs opinionibus reiectis D atque profligatis. Porrò, commemorandis aliorum ſententijs, non ſolum id conſequimur vt redarguamus eas q̄ falſę sūt, verū etiam vt aperiamus cauſſas cur illę ſint falſę, & cur ſi falſę sūt, verę tñ multis magnisq; philoſophis viſæ fuerint. Quæ res quantū valeat ad confirmationẽ veritatis pręclarè oſtēdit Ariſt. 7. lib. Ethic. c. vlt. hoc modo ſcribēs: [Non tñ opus eſt vt verū dicamus, ſed etiā oportet vt falſi cauſſam explicemus: hoc. n. ad fidem faciendā conducit; nā cum rationi conſentanea viſa fuerit cauſſa, cur verū appareat eſſe quod verū non eſt, facit vt vero magis fidẽ adhibeamus.] His accedit, q ex comparatione noſtrę ſniæ cum aliorū opinionibus, clariùs apparet quātò probabilior & veriſimilior ſit noſtra ſnia; ſm illud qđ vulgò dici ſolet, oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcere: hoc eſt clariùs diſcerni ac dignoſci. Nos igitur propoſitis tot tātiſque vtilitatibus, fidenter aggrediamur (opus ſanè arduū, à paucis ſuſceptū, à nullo elaboratū, deſideratum à plurimis) ad pertractandas opiniones antiquorum de principijs rerū naturalium: eaſq; vel ex illorum libris, qui adhuc extant, vel ex ſcriptis aliorum qui eas memoriæ prodiderunt, perſpicue ac diligēter exponamus.

Præclara Ariſtotelis ſententia, omnibus ſapientiæ ſtudioſis diligenter animaduertenda.

De varijs ſectis Philoſophorum.

CAP. II.

ENarraturis opiniones veterum philoſophorū de principijs rerū naturaliū, paulò altiùs repetendū eſt, & nōnihil dicendū de varijs eorū ſectis, quæ olim præcipuè floruerunt, tū quò meliùs intelligantur ea, quæ hoc loco docere volumus, tum etiā vt aliquā lucẽ afferamus quāmplurimis locis Ariſtotelis in quibus priſca philoſophorū decreta, nimis preſsè & obſcurè perſtringit. Itaque varietatem & progreſſionem omnium ferè ſectarū, quaſi in tabella quadam adumbratā, omnibus inſpiciendam proponemus.

Sciendū igitur eſt duas fuiſſe principes Philoſophorū ſectas, è quibus reliquę propagatæ & proſeminatæ ſunt; vnā Ionicā, alterā Italicā; vtramq; ex locis in quibus floruerunt, nominatā: id quod facilè colligi pōt ex iis, quæ ſcribit Ariſt. 1. Metaph. Auguſtinus 8. de Ciu. Dei, & Laërtius in proœm. ſui operis. Tertia verò ſecta, quę, à Clémente 1. Strom. Euſebio 10. lib. dē præparat. Euangel. & Theodoreto 1. lib. de curatione Gręcanicarū affectionū dicitur Eleatica, ab aliis ſubiicit Italicæ ſub Thelauge filio Pythagorę. Ionicæ autem ſectæ princeps fuit Thales Mileſius, cui ſucceſſit Anaximander, quem ſubſequutus eſt Anaximenes, cui⁹ auditor fuit Anaxagoras; Anaxagorā aūt audiuit Archelaus, qui primus memorat ex Ionia Athe

nas

nas Philoſophiam tranſtuliſſe: hic magi-
ſter fuit Socratis, qui relicto ſtudio Phy-
ſiologiæ tanquã magis curioſo q̃ neceſſa-
rio vel vtili ad priuatã ciuilemq; vitã in-
formandã, & ad beatitudinẽ cognoſcen-
dã atque comparandã, ſe totum dedit ad
tractandã & explicandam Philoſophiam
moralẽ. Socratis porrò multi fuerũt au-
ditores, ſed in primis nobiles Ariſtippus
auctor ſectæ Cyrenaicæ, Anthiſtenes Cy
nicæ; Plato Academicę; & Xenophon ma
gis ſtudioſus vitæ militaris & hiſtoricæ ac
politicæ facultatis, q̃ theoricæ Philoſo-
phiæ. Poſt Platonem aũt Philoſophia in
quatuor celebres diſciplinas & ſectas di-
uiſa eſt, Academicã, Peripateticã, Stoicã,
Epicureã. Academicæ, quæ à loco nomẽ
accepit, princeps fuit Plato, cui ſucceſſe-
rũt Speuſippus ſororis filius, Xenocrates,
Polemon, Crantor, & Crates. Atque hi
ad veterem Academiam pertinent.

An fuerit triplex Academia.

Mediam Academiã (ſi Laërtio credit)
inſtituit Arceſilas; Lacydes Nouam in-
uenit. Euſebius lib. 14. de prĉparat. Euan.
cap. 2. teſtimonio Numenii Pythagorici
confirmat tertiã quandã Academiam à
Carneade fuiſſe excitatã. Cicero duas A-
cademias, Veterẽ & Nouã agnoſcit. Me-
diã, ceu tertiã quandã & à Noua diuerſã,
nuſquã, quod ego ſciã, nominat. Quan-
quàm is, lib. 2. Academicarũ quæſtionũ,
Carneadẽ nonnihil ab Arceſila diſcrepaſ
ſe, nõ obſcurè ſignificat. Cum enim hæc
quatuor eſſent Arceſilę decreta: vnũ, Ni-
hil poſſe cõprehendi: Alterũ, Sapientem
nulli rei vnquã aſſenſurũ: tertiũ, Omnia
eſſe ęqualiter incerta, obſcura, incognita,
& improbabilia: Quartũ, Sapientẽ nihil
probaturũ, nihilq; opinaturũ: Ex his, Car
neades priora duo probabat, placebat.n.
ei, nihil poſſe comprehẽdi, & ſapientẽ nul
li rei tanquã perceptę atq; planè cognitę
aſſenſurũ: in duobus aũt poſterioribus, Ar
ceſilæ diſſentiebat: inter omnino enim in
certũ & omnino cõprehenſum, mediũ po
nebat ipſum probabile & id quod eſſet ſi
millimũ & proximũ vero: atque hoc ꝓ-
baturum & opinaturũ, & ſequuturum ſa
pientem tam in agendo q̃ in diſſerendo:
ita tamen, vt ſe non ſcire, ſed opinari, non
verum comprehendere, ſed veriſimilitu
dinem ſequi, & intelligat ipſe, & ſimplici
ter aperteq; profiteatur. Hãc ego doctri-

Diſſenſio inter Arceſilã & Carneadẽ

nam, cum media ſit inter veteris Acade-
A miæ diſciplinam & Arceſilæ ſententiam,
veriùs Academiam Mediam, quam illã
Arceſilæ appellari poſſe cenſeo. Sed qui
diſciplinam Arceſilę Mediam Academiã
nuncuparunt, non tam ſpectarunt ratio-
nem doctrinæ, quàm ordinem temporis
quo Arceſilas medius fuit inter veteres
Academicos & inter Lacydem atq; Car-
neadem: illis poſterior, his autem prior.
Porrò Carneadis ſententiam & doctrinã
multis locis Cicero tam ſtudioſè ample-
ctitur, tamq; pugnaciter defenſitat, vt eã
ſibi præter cęteras placuiſſe, ſatis apertè
B declaret. Eam tamẽ & Lucullus apud Ci
ceronem libro. 2. Academicarũ quæſtio-
num, & D. Auguſtinus tribus libris quos
contra Academicos ſcripſit, acerrimè op
pugnarunt. Numenius Pythagoricus de
horum Academicorum varietate, incon-
ſtantia & diſſenſione librum ſcripſit ele-
gantiſſimum, cuius etiam nunc apud Eu-
ſebium libro 14. de præparat. Euangel.
ca, nonnulla extant veſtigia. Sed omiſ-
ſis Academicis ad Peripateticos venia-
mus.

Carneadis ſententia verius q̃ Arceſilæ, ad Mediam Academiam pertinet.

Ariſtoteles quamuis diſcipulus fuerit
C Platonis, tamen ſecedens in Lyceum, di-
uerſam inſtituit ſectam, quæ, quòd is ob-
ambulans auditores ſuos docere ſoleret,
Peripatetica dicta eſt. In hac, poſt Ariſto
telem illuſtres fuerũt, Theophraſtus Ari
ſtotelis diſcipulus & in ſchola ſucceſſor.
Theophraſtum audiuit Eudemus, qui (vt
Simplicius ait 1. libro Phyſicorum ſuper
textum 30. & libro 6. ſuper textum 51.)
in omnibus ſequutus eſt Ariſtotelem, c-
iuſq; decreta & ſentẽtias, omniũ eius in-
terpretũ optimè cognitas & ꝑſpectas ha-
buit. Theophraſti auditor fuit Strato Lã-
D pſacenus, cognomẽto Phyſicus: quãquã
hunc, quòd multa à magiſtris ſuis benè
conſtituta, loco mouerit atque deturba-
uerit, Cicero neget germanum fuiſſe Pe-
ripateticum. His adnumerare oportet Ly
conem, Critolaum, Diodorum, Deme-
trium Phalereum Dicearchum, Hiero-
nymum, Cratippum. Euſebius quoque
libro 9. cap. 3. de prĉparatione Euangeli-
ca, nominat quendã Clearchũ Peripate-
ticũ. Hæc diſciplina poſtea iacuit ſine cul
tu & honore, vel iniuria temporum vel
hominum indiligentia, eamque longo

Secta Peripatetica.

poſt interuallo excitauit & illuſtrauit Alexander Aphrodiſæus, qui explanandis omnibus pene libris Ariſtotelis id conſecutus fuit; vt nemo ſuo tẽpore ac etiam multò poſt, auctore Auer. 3. de anima cõ. 14. haberetur Philoſophus & Ariſtotelicus, qui non eſſet Alexãdræus. Nam Porphyrius Syrianus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Themeſtius, aut magis fuerunt Platonici quàm Ariſtotelici, aut certè utriuſque ſectæ ſtudioſi, utramque conciliare atque permiſcere ſtuduerunt. Auerroes autem inter Arabes, & inter Latinos Albertus & D. Thomas digniſſimi ſunt, qui in Lyceum aſcripti, in primis Peripateticis numerentur. reliquos aũt propemodum infinitos, qui poſtea Peripatetici videri voluerunt, quia vel minuti & obſcuri ſunt ſi conferantur cum ſuperioribus, vel quia ſolo nomine Peripatetici ſunt, re ipſa autem minimè, hoc loco prætereundos eſſe duximus. Sed quantum Ariſtotelis diſciplina cæteris omnibus pręſtet, vel hoc vnum indicio & argumento eſſe poteſt, ꝙ poſthabitis & penè deletis alijs, hæc vna iamdiu vigeat apud omnes & maximè colatur à Chriſtianis: licet Euſebius in lib. de Præpar. Euange. & D. Auguſt. lib. 8. de Ciu. Dei, affirment doctrinam Platonicam reliquis omnib⁹ diſciplinis, & veritati & Religioni Chriſtianæ longè propiorem eſſe.

Secta Stoica.

Stoicæ diſciplinæ princeps fuit Zeno Cittycus, auditor Cratis Thebani, quamquam is dicitur etiam operam dediſſe Xenocrati & Polemoni. Pręfuit ſcholæ duos & viginti annos; poſt quem numerantur illuſtres Stoici, Cleãtes, Chryſippus, Diogenes Babylonius, Antipater, Panętius, Poſſidonius. Vide Ciceronem in procemio lib. de Diuinat. in cuius operis primo libro, Boëtum quendã appellat Stoicum. His quoque annumerari poteſt Seneca & Epictetus, cuius extat pulcherrimum Enchiridion Simplicij commentarijs illuſtratũ.

Secta Epicurea.

Epicurus auctor ſectæ Epicureę, ſecũdum Gellium æqualis fuit Zenonis Cyttici. in phyſicis quidem ferè Democritũ ſequutus eſt; in his autẽ, quæ ad ſummum bonum pertinent, ab Ariſtippo Cyrenaico & Eudoxo (cuius de ſũmo bono ſententiam Ariſto. cõmemorat lib. 10. Ethic.) aliquantulum quidem, ſed non multùm abhorret. Huius præcipui A ſectatores fuerunt, Metrodorus, Hermacus & Zeno; quem Philo, vt eſt apud Ciceronem in 1. de natura Deorũ, Coryphæũ Epicureorum ſolebat appellare. ad quorum ſocietatem non video cur non ſit aggregandus Lucretius, vir Romano genere clarus, & in hac diſciplina valde probatus & nobilis; quippe qui totam Epicuri Phyſiologiam latinis verſibus diligenter expoſuit. Hæc de Philoſohia Ionica, nũc de Italica dicendum eſt.

Secta Pythagorica.

Pythagoras Samius venit in Italiã regnante Tarquinio Superbo: tantaq; cum B diſciplina & auctoritate tenuit magnam illam Græciam, multaq; ſecula ſic viguit Pythagorȩorum nomen, vt nulli alij docti viderentur; cuius ſapientię præiudicata opinio tantum valuit apud eius auditores, vt cum quid affirmarent, ſi quæreretur ex ipſis cur ita eſſet? nihil aliud reſpõderent, quàm ipſe dixit; ipſe autem erat Pythagoras. Pręceptor eius fuit Pherecydes Syrus, qui & primus Philoſophorum, quod literis extet, dixit animos hominum immortales eſſe, & non fabuloſè more antiquorum (vt Ariſt. docet 14. Me C taphyſicæ ca. 6.) ſed grauiter, & ſerio philoſophari cœpit; quem apud ſapiẽtes ſui temporis magni nominis & auctoritatis fuiſſe, perſpicuũ eſt ex Thaletis vita, quæ eſt apud Laërtium. Pythagoras igitur auctor fuit eius Philoſophię quæ dicta eſt Italica; propterea quòd eam docuit in Italia, maximè verò Crotone, magna frequentia & nobilitate diſcipulorum. Sectarores eius memorantur, Theano vxor, Thelauges filius, Empedocles, Epicharmus, Architas Tarentinus, Alcmæo Crotoniates (quem Ariſtot. 1. Metaphy D ſicæ capitulo tertio, confirmat fuiſſe tempore Pythagorę iam ſenioris) Hyppaſus Metapontinus & Philolaus.

Secta Eleatica.

In ſecta autem Eleatica (quam initio diximus a multis ſubijci & ſubnecti diſciplinę Italicę) hi fere numerantur, Xenophanes, Parmenides, Meliſſus, Zeno Eleates, Leucippus, Democritus, quo tempore fuit etiam Hippocrates Medicorum princeps, & Heraclitus. De uariis igitur ſectis philoſophorum pro eo, ac uiſum eſt inſtituto noſtro conſentaneum, eſt ut opinor, dictum ſatis. Sua porrò cuiuſque ſectę

dogmata

dogmata plenè cognoſci poſſunt, ex ijs quæ de ſectarum principibus Laërtius, & alij memoriæ prodiderunt. Quamquam Platonis doctrinam breuiter & diſtinctè vno libello complexus eſt Alcinous: Epicuri autem Phyſiologiam (quæ tota etiã pene Democriti eſt) Lucretius, vt ſupra diximus, elegãti & copioſo poëmate ſubtiliter explicauit.

Philoſophiam priùs floruiſſe apud Barbaros quam apud Græcos.

Neque vero apud Græcos ſolùm Philoſophia viguit, ſed etiam apud Barbaros atque adeo multo priùs & puriùs: quod indicat Plato multis locis, vt initio Timæi, in Cratylo, in Cõuiuio & in Epimenide: & item Ariſt. in 1. Metaph. loquens de Aegyptijs. Quamobrem Pythagoras, Democritus, Plato ſtudio ac ſpe addiſcendi, externas & barbaras nationes adierunt, longinquaſque terras peragrarunt. Quin etiam Ariſtotelem multa didiciſſe a quodam Iudæo & a Theophraſto magnopere laudatam eſſe Philoſophiã Hebræorum, Euſebius confirmat libro 9. de Præparat. Euang. cap. 1. & 3. teſtimonio Porphyrij, & Clearchi Peripatetici; id quod Euſebius accepiſſe videtur ex Ioſepho, libro primo aduerſus Apionem. Illos etiam, quos tanquam ſapientes veneratæ eſt antiquitas, non Græcos, ſed magnam partem Barbaros fuiſſe cõſtat. Etenim Orpheus, Thrax fuit; Thales, Phœnix; Mercuri⁹, Aegyptius; Zoroaſtes, Perſa; Athlas, Lybicus, ſeu Phryx; Anacharſis, Scyta; Pherecydes, Syrus: Deinde apud Hiſpanos, olim magiſtratus gerebãt viri ſapientia clari, differentes de natura, Deo, & moribus. Apud Gallos ſapientes habebantur Druidę: Apud Aegyptios, Sacerdotes; Apud Babylonios, Chaldæi; Apud Perſas, Magi; Apud Indos, Gymnoſophiſtæ; Apud Hebræos, Prophetæ. Quinimo cũctarum pene artium, & ſciẽtiarum originem, & inuentionem multi antiquitatis ſcientiſſimi, & maximæ auctoritatis viri referunt ad Barbaros, & imprimis ad Hebræos; cuius rei non parua nec obſcura extant in ſacris literis argumenta. Verùm hac de re copioſiſſimè ſcripſerunt Ioſephus duobus libris contra Apionem, Iuſtinus Martyr in ſermone exhortatorio ad Gentes, Clemens 1. lib. Stromatũ, Euſebius lib. 9. & 10. de præparat. Euang. Cyrillus 1. lib. contra Iulianum, Theodoretus in lib. de Græcanicis affectionibus; licet Diodorus Siculus 1. lib. cap. 1. putet Græcis non eſſe Barbaros antiquiores: & Epicurus, vt in alijs, ſic in hoc etiam delirans dixerit, neminem niſi Græcum, idoneum eſſe ad philoſophandum. De Latinis autem nihil dicendum eſt, quippe cum Philoſophiam a Græcis acceperint, eorumque ſectas alij alias ſecuti fuerint.

Illud etiam his quę dicta ſunt adiungi poteſt, Philoſophorũ ſectas nomẽ ſumpſiſſe vel ab eo qui inſtituit, vt Pythagorici, dicti ſunt a Pythagora; vel a patria illius, vt Cyrenaici, a Cyrene quæ fuit patria Ariſtippi; vel a loco vbi philoſophabantur, vt Academici, & Stoici; vel ab actione aliqua, vt deambulatione, vnde Peripatetici nomen inuenerunt; vel a genere vitæ, vt Cynici; vel ab electione & iudicio in philoſophãdo vt Ephectici vel Sceptici, qui auctore Pyrrhone nullum eſſe certum indicium rerum affirmabant. Quoniam verò multi in vna potiſſimùm Philoſophiæ parte fuerunt occupati, hinc alij dicti ſunt Phyſici, vt ferè qui ante Socratem; alij Ethici vt ipſe Socrates; alij Dialectici, vt Megarenſes. Ex Priſcis item Philoſophis, quidam nihil in ſcriptis reliquerunt, vt Socrates. licet D. Auguſt. 1 libro de conſenſu Euang. c. 7. affirmet Socratem impulſu dæmonis, quem ſibi ipſe familiarem eſſe iactabat, ſcripſiſſe fabulas Æſopi. alij vnum tantum opus, vt Parmenides, & Anaxagoras; alij multos libros, vt Plato & Ariſtoteles. Sed quia de ſectis philoſophorum dictum fuit; de tempore quo quiſque eorum vixit ac floruit, etiam dicamus: eſt enim tractatio hæc, nec inſtituto noſtro aliena, & ſcitu digniſſima, certè ſtudioſis philoſophiæ non minùs vtilis ꝙ iucunda.

Explicatur, quo tẽpore floruerint nõnulli ex præcipuis Philoſophis: ſed prius agitur de ratione Olympiadum, quarum cognitio ad exponenda illorũ Philoſophorũ tẽpora, mirificè cõfert.

C A P. III.

QVo tẽpore vixerint ac floruerint nonnulli ex ijs Philoſophis, quos paulò antè memorauimus; nẽpe qui in ſingulis ſectis ſapientiæ nomine ac fama cæteris antecelluerunt, deinceps oſtendamus: verùm quoniam in deſcriptione & expoſitione horum temporũ, non alia vtemur cronographia, quàm ea quæ notatione Olympiadũ nititur, quòd ea ſit omnium maximè certa & explorata, & ab antiquis ſcriptoribus Græcis iuxta & Latinis probata & vſurpata; neceſſarium eſſe duximus, quò meliùs intelligantur quæ dicere volumus, pauca quædam de ratione Olympiadũ prædocere.

Vnde ſumptum ſit nomen Olympiadis.

Nomen Olympiadis ductum fuit ex ludis Olympicis, qui ſacri Ioui Olympico, in Elide, maximo totius Græciæ concurſu, quinto quoq; anno fiebãt: ſpaciũ.n. eorum quatuor annorum, qui inter vnã celebrationem ludorum Olympicorum incluſiuè, & alteram celebrationem proximè conſequentem excluſiuè, interiecti ſunt, Olympiadem appellarunt. Et quia id temporis ſpacium quadriennium cõtinens, erat tum maximè certum, fixum & immutabile, tum etiam notiſſimũ omnibus, non Græcis modo; ſed quibuſuis etiam Barbaris & externis gentibus, propter famam illorum ludorum ad omnes penè regiones peruagatam, & apud omnes gentes peruulgatam: idcirco hiſtoriographi & cronographi rationem & vſum Olympiadum ad conſtitutionem Cronographiæ, & ad notationem diſtinctionemque temporum, meritò adhibuerũt. Sed quamquam nomen Olympiadum ex Olympicis ludis ſumptum eſt, non idẽ tamen vtriuſque rei initium fuit: ludos namque Olympicos multò priores & antiquiores fuiſſe quàm Olympiades, norunt quicunque memoriam antiquitatis vel leuiſſimè tenẽt. Legimus enim ludos Olympicos etiam ante bellum Troianũ, magna celebritate fieri ſolitos: vſum autem Olympiadum, non ante quadringentos annos, poſt excidium Troiæ trãſactos cœpiſſe conſtat. Verùm quo tempore primùm inſtituti ſint ludi Olympici, quiſue primus eorum auctor & inuentor fuerit, non idem ſentiunt & ſcribunt omnes.

Ludi olympici multo antiquiores olympiadibus.

A quo inſtituti ſunt ludi Olympici uariæ opiniones.

Velleius Paterculus priore libro ſuæ Hiſtoriæ certamen Ludicrum Olympiorum ad corporis animique virtutem excitandam efficaciſſimum, inſtitutum eſſe ait ab Iphito Elio, annis ante conſulatum Marci Vinicij (ad quem Velleius illam ſcripſit hiſtoriam) octingentis viginti tribus. incidit autem conſulatus Vinicij (vt ipſemet Velleius paulò infra ſcibit) in annum ab vrbe condita ſeptingentiſimũ octogeſimum quintum, quare inſtitutio ludorum Olympicorum facta ab Iphito Elio præceſſit vrbem Romam annis triginta octo. Sed cum eodem in loco Velleius dicat, certamen Olympicum fuiſſe inſtitutum ab Atreo, cum is Pelopi patri funebres faceret ludos, in quibus omnis generis certaminum Hercules victor extitit, annis ante ſua tempora mille ducẽtis quinquaginta, hoc eſt ante Iphitũ annis plus quàm quadringentis; manifeſtũ eſt Iphitum non fuiſſe primum Ludicri Olympici auctorem: ſed vocari auctorẽ a Velleio, fortaſſe quòd is ludos Olympicos iam pridem intermiſſos, renouauerit, auxerit, & illuſtrauerit; vel quod ab illo tempore initium acceperit vſus Olympiadum. Quanquam ſi deſcriptionẽ temporum eo loco poſitam a Velleio ſubtiliter expendere voluerimus, comperiemus ludos Olympicos inſtitutos fuiſſe ab Iphito anni ſexdecim ante initiũ Olympiadum: quod verum ſit nec ne, poſtea declarabitur. Permulti alij ſcriptores in primis nobiles, auctorem primum horum ludorum faciunt Herculem, qui ſocius fuit Iaſonis in expeditione Argonautica ad rapiẽdum vellus aureum. Plutarchus quidẽ certè in Theſeo ait Theſeum conſtituiſſe ludos Iſthmicos æmulatione Herculis, qui Olympicos conſtituerat: idem ſcribit Plinius libro 7. cap. 58. & Solinus

tinus cap.2.Diodorus Siculus lib. 5. cap. 3.& 4. fuſiùs docet quemadmodum Her- A cules ludos Olympicos in Elæorum regione iuxta Alphæum fluuium inſtituerit:Euſebius idem ſentiens in chronicis, addit ex quo tẽpore Hercules hos ludos inſtituit uſque ad primã Olympiadem, annos fluxiſſe quadringentos triginta: quamobrem initium certaminis Olympici præceſſit auctore Euſebio,excidium Troiæ,annis vigintiquinque;nam ipſe in eodem opere,ab excidio Troię vſque ad primam Olympiadem numerat annos quadringentos & quinque, uel quadringentos & ſex. Clemens quoque Alexã- B drinus primo libro Stromatum, auctorẽ Olympici certaminis facit Herculem: Vide etiam Strabonem libro octauo.Sed cum Pauſanias omnium ſubtiliſſimè, & accuratiſſimè his de rebus ſcripſerit, libentiùs opinioni eius acceſſerim. Is igitur in priori Eliacorum libro, Herculem Idæum auctorẽ facit Olympici certaminis. huius autem Herculis fratres quatuor fuere, quibus Hercules natu maximus huiuſmodi certamen quaſi per ludũ propoſuit, victoremque Oleaſtri corona donauit, & quia quinque fratres erant, C hos ludos quinquennales eſſe placuit;licet D. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi duodecima, ludos Olympicos quolibet quadriénio fieri ſolitos dicat, propter quadriennalem ſolis curſum, qui ſingulis annis tres horas adiiciens, quarto quoque anno diem integrum addit.Quoniam autem hos ludos,qui poſtea conſequuti ſunt,uel intermiſſos renouarũt,vel imperfectos auxerunt & illuſtriores atq; celebriores fecerunt, idcirco alij hoc inuentum tribuũt Pelopi & Peliæ, alij Clymeno, alij Herculi Amphitrionis filio, D alij Oxillo,alij Iphito Elęo. Victores huius certaminis Oleaſtro coronabantur, q ea arbor cariem vetuſtatemque minimè ſentiat, cui rei fidem facit Oleaſter quo Hercules in hoc certamine victor coronatus fuit,ad Plinij uſque tempora religioſè cuſtoditus. Statuæ etiam victoribus dicabantur. vide Plin. lib.15.cap.4.&. lib.26.c.40.&.c.vltimo. Quę autem genera certaminum in eo genere ludorum exercerentur,& quo tempore quodque inuentũ & exhiberi cœptum fuerit, diſertiſſimè Pauſanias eodem in libro exponit.

Cur ludi Olympici quinquennales fuerint.

Cur victores in ludis olympicis coronabantur Oleaſtro.

Fiebant autem ludi Olympici circa æſtiuum ſolſtitium,quo tempore & Olympiades & anni Olympiaci initium habebant:tunc enim apud Athenienſes illos veteres,& anni & primi menſis, cui nomẽ Hecatombœon, initium erat, vt teſtatur Simplicius Philoſophus,explanans textũ uigeſimumquintum libri quinti Phyſicorum Ariſtotelis, & copioſè demonſtrat Theodorus Gaza in eo libro quẽ de menſibus Atticis ſcripſit. His conſentaneum eſt quod Herodotus ait libro octauo,Xerſem qui cum innumerabili propè exercitu ineunte æſtate maria tranſmiſit ad debellandam Græciam,reperiſſe Græcos in celebrandis olympicis ludis occupatos. Non me fugit Ioannem Lucidum libro primo de emendatione temporum cap. 8.& in libro de vero die paſſionis Domini,Hypotheſi ſeptima & octaua,pugnaciſſimè contendere,initium ludorum olympicorum,& Olympiadum, fuiſſe circa æquinoctium autumnale: Sed uir ille fruſtra & temerè communi veterum Scriptorum ſentẽtiæ repugnat: cui in ijs quæ ad fidem veteris Hiſtoriæ & Cronographiæ pertinent,parum eſt credendum,ut homini & antiquitatis minimè docto, & ſpecioſis Ioannis Annij figmentis, decepto. Verùm quæ de ludis olympicis adhuc dicta ſunt,ſatis eſſe debent. deinceps ad Olympiades, quarũ gratia illa tractauimus,ueniamus. Ac primùm uideamus quo tempore initium habuerint Olympiades.Initium Olympiadum ad tria tẽpora,quæ maximè illuſtria & memorabilia fuerunt, referri poteſt ad tempus excidii Troiani; ad originem vrbis Romæ; & ad ſacram Cronographiam; hoc eſt ad ea tempora, quæ in ſacris literis deſcribuntur: ſi referatur principium Olympiadum ad excidium Troiæ Euſebius in Chronicis, ait Olympiades incœpiſſe, annis poſt Troiam captam, quadringentis quinque,uel quadringentis ſex: idem ſenſit ante ipſum Iulius Africanus;& poſt ipſum idem quoque ſenſit D. Cyrillus primo libro contra Iulianum. Velleius. Paterculus priori libro ſuæ hiſtoriæ, initium Olympiadũ facit poſterius excidio Troiæ,annis quadringẽtis & quindecim: Eutropius initio primi libri, anno poſt euer-

Quo tempore fiebant ludi olympici,& unde inchoabantur anni Olympiadum.

Contra Ioannem Lucidum.

Quot annis poſt excidiũ Troiæ cœperint Olympiades.

euerſam Troiam trecenteſimo ſeptuageſimo ſecũdo inchoat Olympiades. Sed A longè probabilior eorum eſt ſententia, qui ponunt initium Olympiadum anno quadringenteſimo ſeptimo, vel quadringenteſimo octauo poſt euerſum Ilium. Hoc ſentit Diodorus Siculus initio primi libri, ſecutus Apollodorum: idem affirmat Clemens Alexandrinus primo libro Stromatũ: idem ſe comperiſſe, collatis Græcorum & Romanorum temporibus, teſtatur Solinus capite ſecundo: his adnumerare oportet M. Varronem, Dionyſium Halycarnaſſeum; & alios qui ab excidio Troiæ vſque ad originem Ro- B mæ, recenſent annos quadringentos triginta duos vel quadringẽtos triginta tres: Romam autem conditam eſſe cenſent, primo anno ſeptimæ Olympiadis. Ab hac ſententia prope nihil diſcrepat Euſebius, quippe qui in chronicis (vt ſupra oſtendimus) ab eo numero non niſi vno vel altero anno diſcedat: quanquam is in decimo libro de Præparatione Euangelica capite tertio, a Troia capta vſque ad primam Olympiadem, annos quadringentos quinquaginta, ex Græcorum hiſtoria colligi affirmat, niſi forte mendum ſit C in illo numero, vt pro 405. tranſpoſito, o, poſt, s, mendosè ſcriptum ſit 450. licet ratio temporum quã ibi deſcribit & ſubducit Euſebius, hanc noſtram ſuſpicionẽ refellat; nam vt ea conſtet, illum numerũ annorum, 450. depoſcit, vt promptius ſit opinari errorem eſſe in ſentẽtia Euſebij, quàm mendum in ſcriptura. Cœpit autẽ prima Olympias Iphito Elio, certamen olympicum iam pridem intermiſſum renouante, in quo certamine victor extitit Corœbus Elæus: putarunt autem nõnulli, Iphiti in renouãdo certamine olympi- D co ſocium & adiutorem fuiſſe Lycurgũ, qui Lacedæmonijs leges tulit: id quod Plutarchus in Lycurgo confirmat teſtimonio Ariſtotelis Philoſophi, & eo argumento, quod diſcus olympicus, Lycurgi præſeferat inſcriptionem. Sed tum eodem in loco Plutarchus multos ex veteribus teſtes excitat, qui Lycurgum longè antiquiorem faciunt: tum Euſebius in libro decimo de Præparatione Euangelica cap. 3. ſcribit, Lycurgum leges tuliſſe Lacedæmonijs annis centum ante primã

De tempore Lycurgi.

Olympiadẽ: Cyrillus primo libro contrà Iulianũ vetuſtiorẽ eũ facit Olympiadib⁹, annis centum quadraginta, Euſebius in Chronicis, annis paulò pluribus quàm centum: Solinus capite 53. ſuæ hiſtoriæ ait Heſiodum mortuum eſſe in auſpicijs primæ Olympiadis, eo autem antiquiorem fuiſſe Homerum annis centum triginta & octo. Sed tam multæ ac diſcrepantes inter ſe veterum de ætate Homeri & Heſiodi apud Clementem in primo Stromatum, & apud Euſebium in decimo libro de præparatione Euangelica capite 3. extant ſententiæ, vt ea de re nihil certi decerni queat. Ergo ſi ſpectemus tẽpus excidij Troiani, oportet initiũ Olympiadum, annis poſt euerſam Troiam quadringentis & ſeptem, vel quadringentis & octo collocare.

De tempore Heſiodi & Homeri, opinio Solini.

De initio autem Olympiadum relato ad originem vrbis Romæ, variè ſcripſerunt veteres, alijs duodecima, alijs octaua, alijs ſeptima, quibuſdam ſexta Olympiade Romam condentibus. Verùm Solinus cap. 2. vbi hanc opinionum varietatem memorat, Romam eſſe conditã primo anno ſeptimæ Olympiadis probat ea ratione, quòd conſulatui G. Pompeij Galli, & Q. Verannij, qui geſtus eſt anno Vrbis conditæ octingenteſimo primo, annotata eſt in publicis actis Olympias duceteſima ſeptima, ex quo manifeſtum fit, exordium Vrbis conditæ in principio ſeptimæ Olympiadis eſſe collocandum. Eandem ſententiam alio valde probabili argumento confirmat Dionyſius Halycarnaſſeus, quod nunc conſultò breuitatis cauſſa, prætermitto. & certè ſi ab excidio Troiæ vſque ad initium Olympiadũ fluxerunt anni quadringẽti & ſeptem; vel quadringenti & octo, vt ſuprà docuimus, cum plurimi grauiſſimique ſcriptores affirment, ab euerſo Ilio vſque ad Romam conditam, præteriſſe annos quadringentos triginta duos, vel quadringentos triginta tres (hoc enim ſenſit M. Varro, Meſſala, Dionyſius Halycarnaſſeus, Strabo, Solynus, & alij complures) neceſſe eſt exordium vrbis Romæ ponere in principio ſeptimæ Olympiadis. principium igitur Olympiadum exordia vrbis Romæ, annis viginti quatuor anteceſſit.

Quot annis, Olympiades præceſſerint Romam conditam, variæ opiniones.

Reſtat vt ad qđ tẽpus corũ quę in ſacra

Cro-

Quo rege apud Iudęos regnãte, cęperint olympiades.

Cronographia recenſentur, referendum
ſit initium Olympiadum, breuiter videa A
mus. Equidem arbitror Olympiades cœ
piſſe regnante in tribu Iuda Achaz, octa-
uo nimirum regni eius anno, quod ne lon
gus ſim, hac vna ratione demonſtro. Cy-
rus primus Perſarum Rex, cœpit regnare
anno primo Olympiadis quinquageſi-
mæquintæ, hoc eſt annis poſt initiũ Olym-
piadum, ducẽtis & ſexdecim, id enim pro
bat Euſebius in decimo libro de Præpara
tione Euangelica, cap. 3. teſtimonio pluri
morum & nobiliſſimorum ſcriptorum;
ſed ab octauo anno regni Achaz, vſq; ad
primum annum imperij Cyri, intercedũt B
anni ducenti & ſexdecim; etenim ab octa
uo anno Achaz, vſque ad vltimum annũ
Sedechiæ vltimi regis Iudæ colliguntur
ex ſcriptura quarto libro Regum anni cẽ
tum quadraginta ſex: ab vltimo autẽ an-
no Sedechiæ, uſque ad primum annũ Cy-
ri, interceſſerunt ſeptuaginta illi anni ca-
ptiuitatis ſolitudinis & vaſtitatis Iudæo-
rum prædicti a Hieremia, & toties in ſcri
ptura memorati; quos incœpiſſe ab ulti-
mo anno Sedechię, & manifeſtum eſt ex
ſacra ſcriptura, & cõfirmant Ioſephus Iu
dæus, Clemens Alexandrinus, Iulius A- C
fricanus, Euſebius, D. Hieronymus, D.
Aguſtinus, Seuerus Sulpitius, Iſidorus &
Beda: deſijſſe autem eos primo anno Cy
ri, clariſſimis verbis teſtatum habemus in
ſacris litteris, in fine ſecundi Libri Para
lipomenon, in principio primi libri Eſ-
drę, apud Hieremiam cap. 25. & 29. & a-
pud Iſaiam cap. 45: ſeptuaginta verò anni
prioribus centum quadraginta & ſex ad-
diti, efficiũt annos ducentos & ſexdecim,
nempe tot quot ab initio Olympiadum
vſque ad primum annum regni Cyri ſu-
prà diximus interfluxiſſe. Habem⁹ igitur D
conſtitutum initium Olympiadum, oſtẽ
ſum enim eſt cœpiſſe Olympiades annis
poſt excidiũ Troię quadringentis ſeptẽ,
vel quadringentis octo: antè originem au
tem Romę, annis viginti quatuor; deniq;
ſecundum Cronographiam ſacræ ſcriptu
ræ, anno octauo regis Achaz. licet Iulius
Africanus, & Euſebius in chronicis, exor
dium Olympiadum referant ad tempus
Ioathan regis Iuda; & in decimo libro de
Præparatione Euãgelica cap. 3. Euſebius
nconſtanter ſcribat de Olympiadum ini
tio, primò quidem ipſum ponens in anno
quinquageſimo Ozię Regis Iudã, paulò
autem infra, ipſum reiiciẽs ad tempus re
gni Achaz. Sed nobis, quibus quod ſupra
docuimus, optima ratione concluſum vi
detur, nihil horum curæ eſt. Quàm ſit aũt
uera, exacta, expedita, fideque digna ea
Cronographię ratio quæ Olympiadũ de
ſcriptione nititur, magno indicio eſt, mul
titudo & pręſtãtia Scriptorum, qui hanc
vnam numerandi & diſtinguendi tempo
ra viam, atque rationem maximè proba-
runt & ſcriptis ſuis vſurparunt; Polybiũ
dico, Diodorum Siculum, Dionyſium Ha
licarnaſſeum, Plinium, Solinum, Pauſa-
niam, Diogenem Laërtium, Ioſephum
Iudæum, Clementem Alexãdrinum, Iu-
lium Africanum, Euſebium, D. Hierony-
mum, D. Cyrillum, & alios quàmpluri-
mos. Scitum eſt illud Iulij Africani, & Iu
ſtini Martyris, de Olympiacę Cronogra-
phiæ certitudine eulogium; Ante Olym-
piades nihil in Græcorum hiſtoria explo
ratum inueniri, ſed eſſe omnia cõfuſis ſcri
pta temporibus: poſt Olympiades autẽ,
quoniam quadriennio diligentiſſimè cũ-
cta notabantur, nullã temporum confu-
ſionem extitiſſe. Hæc Iulius Africanus in
3. libro Annalium, referente Euſebio in
decimo libro de Præparatione Euangeli
ca, cap. 3. idemque ante Africanum, Iuſti
nus Martyr in exhortatorio ſermone ad
gentes ſcriptum reliquit. Euſebius in
chronicis ait, à tempore Olympiadum
Græcam de temporibus hiſtoriam verã
credi; ante Olympiades autem, Scripto-
res, vt cuique viſum & libitum eſt, varias
protuliſſe ſententias. Quocirca Marcus
Varro apud Cenſorinum, totum illud
tempus quod Olympiades anteceſſit, fa-
buloſum appellat. Sed quæ de ratione
Olympiadum prædocere volebamus, ea
ſunt à nobis, quantum putauimus ſatis
fore ad id quod tractandum eſt,
explicata. Sequitur igitur
vt ad exponendam
Cronogra-
phiam
eorum Philoſophorum de quibus
dicere inſtituimus, ag-
grediamur.

Quam præſtans ſit ſupputatio temporum per olympiades.

Exponitur

Exponitur duodecim clariſsimorum Philoſophorum Crono-graphia.

C A P. IIII.

CRonographiam duodecim Philoſophorum, qui ſingulis in ſectis ſplendore nominis, & opinione ſapientiæ, cæteris eiuſdem ſectæ Philoſophis pręſtiterunt, enarrandam ſuſcepimus: eo de ſingulis ordine dicturi, vt qui priores ætate fuerunt, priorem quoque in explanatione huius Chronologiæ locum ſint habituri. A Thalete igitur qui vetuſtiſſimus Philoſophorum eſt habitus, ordiemur.

THALES.

THaletem, natum eſſe primo anno trigeſimę quintę Olympiadis, obijſſe autem Olympiade quinquageſima octaua, ita vt ad nonaginta vixerit annos, confirmat Diogenes Laërtius primo libro in vita Thaletis, teſtimonio Apollodori, & Soſicratis. Idem plane de ortu & obitu Thaletis ſcribit D. Cyrillus 1. lib. contra Iulianum. Tatianus apud Euſebium libro decimo de Præparatione Euangelica cap. 3. Thaletem uetuſtiſſimum facit ſeptem ſapientum quos Gręcia coluit, uixiſſe autem eum circa Olympiadem quinquageſimam; quod etiam affirmat Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum. Ab his parùm diſcrepat Plinius lib. ſecundo naturalis hiſtoriæ, capitulo duodecimo, faciens eum ſapientię fama florentem, Olympiade quadrageſima octaua. Herodotus primo libro, & Eudemus in hiſtorijs Aſtronomicis narrant, quo tempore Cyaxares penultimus Medorum Rex, cum Alyatte Lydorum Rege prælium volebat committere, repente ſolem, die in noctem verſo, defeciſſe. Eamq; defectionem ſolis Thaletem Ionibus prædixiſſe. Clemens autem Alexandrinus primo libro Stromatum, illā Solis Eclipſim eueniſſe dicit Olympiade quinquageſima; ſed fallitur: nam Cyaxares obijt circa Olympiadem quadrageſimam quintam: ei namque ſucceſſit Aſtyages, regnum tenens annis triginta quinque: A poſt quem regnum accepit Cyrus anno primo Olympiadis quinquageſimę quintæ. Hęc autem nota ſunt & manifeſta ex his, quę cùm ab alijs, tum ab Herodoto memoriæ ſunt prodita, Plinius in ſecundo lib. cap. duodecimo, & Euſebius in Chronicis, Eclipſim illam contigiſſe aiunt quadrageſima octaua Olympiade; ſed Plinius refert illam ad quartum annum Olympiadis quadrageſimę octauæ, qui fuit Romæ conditę annus cēteſimus ſeptuageſimus, regnante Alyatte Lydorum Rege: Euſebius verò eam inquit ac-
B cidiſſe regnāte apud Medos non Cyaxare, ſed Aſtyage eius filio, atque ea ratione illud incommodum quo Clementem urgebamus & redarguebamus, euadit. idem ſcriptum reperimus apud Ciceronem in 1. libro de Diuinatione. Solinus capi. 20. huius belli quod inter Medos & Lydos geſtum eſt memoriam faciens, ait ipſum inter Alyattem Lydorum & Aſtyagem Medorum Reges factum eſſe, Olympiade nona & quadrageſima, anno autē poſt Ilium captum ſexcenteſimo quarto. Verùm inſigne mendum, quod eſt in Chro-
C nicis Euſebij, non debet a nobis ſilentio præteriri. ponitur enim ibi Thales Mileſius Phyſicus, iam ſapientiæ fama conſpicuus & illuſtris ſub Olympiade octaua, eius autem obitus longiſſimè poſt denotatur, in Olympiade nimirum quinquageſima octaua: vt eum, ducentis & eo amplius vixiſſe annis, neceſſe fuerit: qđ præterq̄ quod perſpicuè falſum & abſurdū eſt, aduerſatur etiam iis, quæ idem Euſebius ait 10. libro de Præparatione Euangelica cap. 3. ſcribens Thaletem Cyri Regis tempore floruiſſe. D. Auguſtinus lib.
D decimooctauo de ciuitate Dei cap. 37. ait Thaletem vixiſſe regnātem apud Romanos Romulo, qui à ſeptima Olympiade vſq; ad decimam ſextam regnauit: qua in re eum quem proximè refutauimus Euſebij errorē, ſecutus eſt. Thaletis æqualem fuiſſe Pherecydem Syrum Pythagoræ magiſtrum, ſatis declarant eorum epiſtolæ vltro citroq; miſſæ, quæ etiā nunc extāt apud Laërtium: Pherecydem autē floruiſſe regnante Cyro Perſarum Rege, auctor eſt Plinius libro 7. cap. 56. cum autem ex epiſtola Pherecydis ad Thaletē, liceat

De eclipſi ſolis quam prædixit Thales.

Inſigne mendum in chronicis Euſebii.

liceat intelligere, Pherecydem mortuũ eſſe ante Thaletem, cuius obitum Laërtius ponit in quinquageſima octaua Olympiade, neſcio cur poſtea Laërtius deſcribens vitam Pherecydis, affirmet eum vixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam nonã; cùm ſi vera ſunt quæ ipſemet antea ſcripſerat, pluſquàm decem Olympiadibus ante, obijſſe eum neceſſe ſit. Auditor Thaletis, & in Philoſophia ſucceſſor, fuit Anaximander, quem ponit Euſebius in Chronicis, ſub finem Olympiadis quinquageſimæ. Laërtius, ait eum Olympiade quinquageſima octaua, egiſſe ætatis annum ſexageſimum quartum. Plinius libro ſecundo, capitulo octauo, Anaximandrum, inquit, primum omnium aperuiſſe obliquitatem zodiaci, Olympiade quinquageſima octaua. Poſt Anaximandrum in eadem Philoſophia Ionica floruit Anaximenes, natus ut ſcribit Laërtius, Olympiade ſexageſima tertia, cui ſucceſſit Anaxagoras, de quo infra ſuo loco dicemus.

Ex his igitur quę à nobis adhuc cõmemorata ſunt, licet concludere Thaletem floruiſſe circa Olympiadem quinquageſimam: in hoc enim omnes ferè, quos ſupra citauimus ſcriptores, conſentiunt. Hoc autem tempore Iudæi erant in captiuitate Babylonica: quæ captiuitas initium habuit Olympiade trigeſima ſeptima, finè verò Olympiade quinquageſima quinta. Floruerunt tempore Thaletis apud uarias gentes multi omni genere laudis pręſtantes uiri: apud Iudęos quidem, duo eximij Prophetæ Ezechiel & Daniel, qui etiam vſque ad tertium Cyri Regis annum vixit, vti ſcriptum eſt in libro Danielis capitulo decimo. Apud Athenienſes, eorum legiſlator Solon: qui leges ſcripſit anno trigeſimo tertio Tarquinij Priſci Romanorum Regis, ut refert Gellius libro decimo ſeptimo, capitulo vigeſimo primo. Apud Syros, Pherecydes Pythagoræ magiſter: Epimenides apud Cretenſes; denique ſeptem illi Græciæ ſapientes. Tunc regnabat apud Lydos Crœſus; tunc Monarchia Medorũ euerſa eſt à Cyro, & ad Perſas tranſlata. Poſtremò, Thales natus eſt ſub initium regni Anci Martij, qui quartus fuit Romanorum Rex. floruit regnãtibus Romæ

Tempore Thaletis qui floruerint apud uarias gentes, præſertim autem apud Hebræos.

A Tarquinio Priſco, & Seruio Tullo, quo Rege è viuis exceſſit, anno Vrbis cõditæ, circiter ducẽteſimo octauo. Hæc aũt tum ex his q̃ nos ſupra docuimus, tum ex his q̃ ſcribit Solinus c. 2. facilè pñt intelligi.

PYTHAGORAS.

FVit quidem Pythagoras ætate poſterior Thalete, ſed claritate nominis & doctrinæ, ac ſapientiæ fama, diſcipulorumque multitudine atque nobilitate, non prioribus modò Philoſophis lõgè prętitit, ſed poſteriorum ẽt ſummis, vel maior vel par fuit, inferior certè nullo. De cuius ętate tam variè ſcripſerũt veteres, B ut non decem aut viginti, ſed centũ & eo ampliùs annis, inter ſe differant. Etenim Plinius lib. 2. c. 8. facit eum iã doctrina florentẽ Olympiade circiter quadrageſima ſecunda: anno autem Vrbis conditæ centeſimo quadrageſimo ſecundo. Eũ autẽ fuiſſe in Aegypto, regnante ibi Semneſertęo, ſcribit libro 36. ca. 9. illius autem Regis principium regnandi facit Euſebius in chronicis, Olympiade quadrageſima tertia, finè verò quadrageſima quinta. At Diodorus Siculus lib. 12. ſcribit eũ claruiſſe Olympiade octogeſima tertia, C nempe poſteriorem eũ faciens quàm Plinius, annis 120. Verũ neutra opinio probabilis. T. Liuius primæ Decadis lib. 1. ait Pythagorã regnãte Romæ Seruio Tullo floruiſſe in Italia: cępit aũt regnare Seruius Tullus circa Olympiadẽ quinquageſimã. Liuio cõſentit Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 2. dicẽs eũ vixiſſe in Italia poſt Olympiadẽ quinquageſimã. Idem ſentit Euſebius, 10. lib. de Præparatione Euangelicã c. 3. q̃q̃ in Chronicis ſcribit eũ floruiſſe ſexageſima quarta, obijſſe autẽ Olympiade ſeptuageſima. Clemens Alexã- D drinus 1. lib. Stromatũ, ait eũ vixiſſe circa Olympiadem ſexageſimam ſecundã. D. Auguſt. lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 37. affirmat Pythagorã eo tpe Philoſophatũ, quo ſoluta eſt Iudæorum captiuitas, hoc eſt Olympiade quinquageſima quinta. Laertius eũ floruiſſe ait Olympiade ſexageſima, & veniſſe in Aegyptũ Amaſide apud Aegyptios regnãte, qui initiũ regnandi fecit Olympiade quĩquageſima tertia; finè aũt ſexageſima tertia, vt ĩ Chronicis notat Euſebius. Ego miror Laertiũ, ortũ Anaximenis Philoſophi ponere in Olympiade

De ætate Pythagoræ uariæ admodum ſententię.

piade ſexageſima tertia, quem tũ æqualẽ fuiſſe Pythagoræ, eique familiariter notũ, vtriuſq; epiſtolæ quas Laertius refert apertè declarant. Cicero in prima Tuſculana ait Pythagoram veniſſe in Italiã regnãte Romæ Tarquinio Superbo, qui regnare cœpit circa Olympiadem ſexageſimam primam: idemque confirmat Gellius lib. 17. cap. 21. at Solinus cap. 16. ait Pythagoram veniſſe in Italiã, Bruto qui reges vrbe exegerat, conſule. In quarta Tuſculana Cicero ſcribit Pythagorã floruiſſe in Italia, eo tempore, quo Brutus Romam dominatu regio liberauit, quod tempus Dionyſius Halycharnaſſeus docet incidiſſe in Olympiadem ſexageſimã octauam. Meritò igitur Cicero, Liuius, & Dionyſius, locis ſupradictis, opinionem eorum refellunt, qui Numam Pompiliũ, ſecundum Romanorum Regem, Pythagorę auditorem, & ſectatorem fuiſſe exiſtimarunt. à qua opinione nõ videtur Clemens 1. lib. Stromatum abhorruiſſe, nec Plinius, alijque quos ipſe memorat lib. 13. cap. 13. ſed ex his quæ diximus, cõſtat, Numam pluribus quàm centũ annis Pythagora fuiſſe vetuſtiorẽ. Quin & Dionyſius oſtendit Crotonem vrbem, ad quam multis iam ante annis conditam, Pythagoras venit, regnante ipſo Numa fuiſſe ædificatam. Cicero lib. 2. de Oratore, Numam ſignificat duobus ante Pythagoram ſęculis fuiſſe. Plutarchus in Numa ſcribit eam vulgi opinionem de Numa, quòd is Pythagoreus fuerit, inde fortaſſe ortã, quòd tempore Numæ floruerit Pythagoras quidam Spartanus, qui veniens in Italiam Numæ familiariſſimus fuit: verũ hoc refellit Dionyſius Halycharnaſſeus, affirmans id futile eſſe, cum à nullo veterum Scriptorum fuerit memoriæ proditum. Probabilior illa Ciceronis coniectura, tantam fuiſſe in tota Italia de Pythagoreorum doctrina & ſapientia famam & exiſtimationem, vt qui ſapiẽs haberetur, is continuò Pythagoręus putaretur. Numam igitur, ꝙ eum ſapiẽtem virum fuiſſe à maioribus accepiſſent, temporum vero, & ætatum differentiam, propter vetuſtatem ignorarent, quidam Pythagoræ auditorem crediderunt. Hanc Ciceronis coniecturam confirmant ea, quæ ſcribit Plinius lib. 34. c. 6. cum enim bello Samniti, conſultus à Romanis Pythius Apollo, iuſſiſſet duobus Græcorum gẽtis, vni ſapiẽtiſſimo, alteri fortiſſimo, ſtatuas in vrbe, celebri loco dicari, Romanos vnã Pythagoræ, alteram Alcibiadi dicaſſe. vt mirum ſit eos vel ſapientia Pythagoram Socrati, eiuſdem Dei ſententia ſapientiſſimo omnium pronunciato, uel fortitudine, Alcibiadem Themiſtocli pręrtuliſſe.

Quo tempore Pythagoras venerit in Italiam.

Numam Pompilium ſecundum Romanorum non fuiſſe Pythagoræ auditorem.

A

Omnibus igitur veterum ſcriptorum de Pythagoræ ætate ſentẽtijs inter ſe collatis, illud ceu ſimillimum & proximum vero conſtitui poteſt, Pythagoram eo tẽpore floruiſſe, quod inter ſexageſimam & B ſeptuageſimam Olympiadem interiectũ fuit: in hoc. n. conueniunt, atque conſentiunt plerique nobiles Scriptores, Cicero, Liuius, Dionyſius Halycharnaſſeus, Clemens Alexãdrinus, Euſebius in chronicis, & Diogenes Laertius. Diodorus Siculus lib. 12. Milonem illum Crotoniatẽ incredibili corporis robore præditum, æqualem facit Pythagorę, vtrunque autẽ circa Olympiadem octogeſimam tertiã floruiſſe: ſed fallitur. Veriùs Herodotus, qui lib. 3. Milonem eo tempore vixiſſe ſignificat. quo Darius Hyſtaſpis filius re-C gnum Perſarum adminiſtrabat: regnauit autem Darius ab Olympiade ſexageſima quarta, vſque ad ſeptuageſimam tertiam. Solinus cap. 4. ait Milonem enituiſſe tempore Tarquinii Romanorum regis, quod in idem tempus recidit. Aulus Gellius lib. 15. capit. 16. mendoſa neſcio quæ ſecutus chronica, falsò putauit, Milonem prima Olympiade floruiſſe. Eo autem temporis interuallo, quo vixit & floruit Pythagoras, multa, eaque illuſtria, & memorabilia contigerunt. Romani exactis regibus, poteſtatem Conſulum in-D ſtituerunt. Perſæ, rege Cambyſę victam armis Ægyptum imperio ſuo adiecerũt. Hebræi, Darij Perſarum regis qui Cambyſi ſucceſſit, & cuius in priori libro Eſdræ & apud Zachariam Prophetã fit mẽtio permiſſu & liberalitate, templum Hieroſolymitanum inſtaurarunt Zorobabele principatum populi, ſummum autem Põtificatum Ieſu filio Ioſedech regente, prophetantibus uerò Zacharia & Aggęo, qui cum Malachia vltimi fuerunt prophetarum, quorum in ſacris libris extant ſcripta. Atq; hoc loco velim lectorem conſidera-

Error Diodori Siculi.

Quæ memorabilia in orbe contigerint tempore Pythagoræ.

derare(id quod per utilem,atq; periucū-
dam habet contemplationem) quemad-
NOTA. modum quo tempore apud Græcos pro-
pe infans erat philoſophia & ſapiētia, eo
tempore fuiſſe eam apud Hebræos vetu-
ſtiſſimam,&(ſi fas eſt ita loqui) pene de-
crepitam:nouiſſimos enim ſapientum,&
prophetarum qui fuerūt apud Hebræos,
conſtat fuiſſe συγχρόνους antiquiſſimis,at
que adeo primis Græcorum ſapiētibus.

HERACLYTVS.

EXtant duæ apud Laërtium epiſtolę,
vna Darij Perſarum regis Heracly-
tum ad ſe humaniſſimè accerſentis,
eiuſque ſe auditorem & diſcipulum eſſe
cupientis,multaque ei benigne pollicen-
tis:Altera ipſius Heraclyti profectionem
ad Perſas abnuentis, & tanti Regis pro-
miſſa literarū otio & ſtudio Philoſophiæ
poſtponentis. Idem confirmans Clemēs
primo libro Stromatum ita ſcribit, [He-
raclytus poſterior fuit Pythagora,vtpote
cuius ipſe meminit in ſuis ſcriptis,hic de-
ſpexit Darium regem adhortantem ſe,vt
ad Perſas veniret.]Hæc Clemēs. Ex quo
licet intelligere,vixiſſe Heraclytum, eiuſ
que nomen in Philoſophia clarum fuiſ-
ſe,regnante apud Perſas Dario Hyſtaſpis
filio;regnauit autem Darius ab Olympia
de ſexageſima quarta uſque ad ſeptuage
ſimam tertiam.cum quo Laërtius conſē-
tit,ſcribēs eum claruiſſe circa Olympia-
dem ſexageſimam nonam. Euſebius in
chronicis de ętate Heraclyti inconſtāter
ſcribit, nam cū dixiſſet eum floruiſſe O-
lympiade ſeptuageſima,poſtea inquit, eū
clarū in philoſophia fuiſſe habitū Olym-
piade octogeſima. Vixit autem Heracly-
tus annos ſexaginta.

ANAXAGORAS.

ANaxagoram ęqualem Pythagorę
facit Euſebius libro vlti.de præpa
ratione Euangelica cap.4.in chro-
nicis autem paulò poſteriorem eum facit
Pythagora,ſcribens floruiſſe illum defun
cto Pythagora circa Olympiadē ſeptua-
geſimam.Fuit Anaxagoras magiſter Ar-
chelai Philoſophi,Euripidis Poetæ,& Pe
riclis Athenienſium principis, qui ob in-
credibilem eloquentiæ vim, dictus fuit
A tonare,fulminare,totam Gręciam permi
ſcere. Hunc Periclem Diodorus Siculus
lib.vndecimo affirmat Olympiade octo-
geſima prima floruiſſe. Plinius lib.2. cap.
58.ait Anaxagoram Olympiadis ſeptua-
geſimę octauæ ſecundo anno, cœleſtium
literarum ſcientia prædixiſſe,quo die ca-
ſurus eſſet è ſole lapis,quod ita euenit,vt
ab eo prædictum fuerat. Auctor eſt Dio-
genes Laërtius, Anaxagoram vigeſimum
ætatis annum egiſſe,quo tempore Xerſes
in Gręciam tranſijt; eius autem Regis in
Gręciam tranſitum Eratoſthenes apud
B Clementem primo libro Stromatum, &
Diodorus Siculus lib.undecimo,notarūt
in primo anno Olympiadis ſeptuageſi-
mę quintæ. Apollodorus in chronicis re-
fert, Anaxagoram floruiſſe Olympiade
ſeptuageſima,obiiſſe autem ſeptuageſi-
mæ octauę Olympiadis anno primo. De
hoc igitur ferè conuenit inter omnes, A-
naxagoram vixiſſe, & claruiſſe, eo tractu
temporis,qui inter Olympiadem ſeptua
geſimam & octogeſimā, interiectus fuit.
Hoc temporis ſpatio,regnarūt apud Per
ſas Xerſes,& filius eius Artaxerxes cogno
C mento Lōgimanus. Hic Eſdram, & Nee-
miam,(ut ſcriptū eſt in 1.& 2.lib. Eſdræ)
miſit Hieroſolymam ad corrigendos mo
res populi Iudaici,ad conſtituendū & or-
nandum cultum diuinū,& ad muros eius
vrbis extruendos atque muniendos: quæ
murorū ædificatio cœpit anno regni hu-
ius Artaxerſis uigeſimo, hoc ē anno quar
to Olympiadis octogeſimæ tertiæ, nam
regnare cœpit (auctore Diodoro lib.vn-
decimo)anno primo Olympiadis ſeptua
geſimæ nonę. Ab hoc autem tempore
initiū ſumere oportet numerandi ſeptua
D gita illas Danielis hebdomades: id quod
video & ipſum Danielem ſatis perſpicuè
indicare cap 9.& non paucos,eoſq; in pri
mis graues atq; præſtantes ſcriptores ec-
cleſiaſticos,memoriæ prodidiſſe: Hoc ēt
tempore Athenienſes nobiliſſimas illas
maximèque memorabiles de Perſis ui-
ctorias, Marathonicam, Salaminiā, & Pla
tęenſem, ducibus Miltiade, Themiſto-
cle, & Ariſtide,retulerunt. Ferunt pri-
mos philoſophorum, Pherecydem Sy-
rum & Anaxagoram, illum quidem, im-
mortalitatem animi noſtri, hunc autem,

Vnde initiū numerandi ſeptuaginta hebdomades Danielis ſumendum ſit.

Deum

Qui primi Philoſophorum, animi noſtri immortalitatem & Dei efficientiã Græcos docuerint.

Deum quem ipſe Mentem vel Intellectũ vocabat, eſſe mundi cunctarumque rerum opificem, Grẹcos docuiſſe: vt permiſſũ ſit, priores Philoſophos qui hẹc ignorarunt, ſapientum nomen, & honorem habuiſſe; & duas has res, quarum cognitio cunctis mortalibus optatiſſima eſt & ad bene piéque uiuendum maximė neceſſaria, tam ſerò ad Græcorum notitiam perueniſſe.

DEMOCRITVS.

Democritus in eo opere, quod inſcripſit paruum Diacoſmum, ait ſe iuuenem eo tempore fuiſſe, quo iã ſenex erat Anaxogoras, vt pote minoré natu, quàm ille erat, annis quadraginta: addit etiam ſe opus illud compoſuiſſe, anno poſt excidium Troiæ, quingenteſimo trigeſimo: quod ſi verum eſſet, uixiſſet Democritus circa trigeſimam Olympiadem, hoc eſt multò ante Thaletem & ſeptem ſapientes, quod cum perſpicuė falſum ſit, neceſſe eſt, uel erraſſe Democritũ in Cronographia, uel, quod eſt credibilius, numerum illum annorum poſtea fuiſſe vitiatum, ut legendum C ſit, itàque à Democrito ſcriptum fuerit (anno poſt excidium Troiæ ſeptingenteſimo trigeſimo) cum quo conſentit id quod ſcribit in Chronicis Apollodorus, affirmans eum floruiſſe circa Olympiadem octogeſimam, & Plinius lib. trigeſimo ca. primo, dicens eum floruiſſe circa bellum Peloponeſiacum, hoc eſt ab Vrbe condita anno trecenteſimo, quod tẽpus incidit in octogeſimam primam Olympiadem; Ab excidio autem Troiæ vſque ad octogeſimam primam Olympiadem fluxerunt anni ſeptingenti trigin D ta. Thraſyllus in eo libro qui inſcribitur de legendis Democriti libris, memorat Democritum annis ſeptuaginta ſeptem maiorem natu fuiſſe, quàm Socratem. Herodotus inquit (auctore Laërtio) Xerſem regem hoſpitatum eſſe apud patrẽ Democriti tunc temporis pueri, eique reliquiſſe Magos quoſdam & Chaldæos, à quibus Theologiam, & Aſtrologiam didicit. Hippocratem Medicorum principem equalem fuiſſe Democriti, & Plinius lib. trigeſimo, capitulo primo, teſtis

Tempore Democriti floruit Medicorũ princeps Hippocrates.

A eſt, & confirmat apud Laërtium Athenodorus, ſcribens Hippocratem cum ad curandum Democritum morbo laborantem veniſſet, multis in rebus exploratam, & cognitam eius ſapientiam fuiſſe demiratum: quare conſtat falſam fuiſſe eorum opinionem, quos Cornelius Celſus initio ſui operis ait crediſſe, Hippocratẽ fuiſſe Democriti diſcipulum. Gloriatur Democritus apud Clementem primo libro Stromatum, & apud Euſebiũ libro decimo de Prẹparatione Euangelica capitulo ſecundo, ſe octoginta annis abfuiſſe à Patria, plurimas, longiſſimeq; B diſſitas regiones peregrinando atque perluſtrando, quò maiores ſapientiẹ opes vndique conquiſitas ſibi compararet. Obijt, centeſimum nonum ætatis annum agens. Euſebius in Chronicis facit eum æqualem Anaxagoræ, & florentem circa ſeptuageſimam Olympiadem: ſed falſo, nam ſupra demonſtratum eſt, Anaxagoram initio ſeptuageſimẹ quintẹ Olympiadis, fuiſſe viginti annorum; quare natus fuerat initio ſeptuageſimæ Olympiadis: dictum etiam fuit Democritum annis quadraginta minorem natu fuiſſe, q̃ C Anaxagoram. Ergo tantum abeſt ut floruerit Olympiade ſeptuageſima, ſicut ait Euſebius, vt natus fuerit octogeſima: quãquam ne hoc quide verum eſſe videtur: nam ſi natus eſt Olympiade octogeſima, vixit autem centum & nouem annis, ergo peruenit uſque ad Ariſtotelem annos iam circiter triginta natum, quod aperte falſum eſt; quare, vel quod dicitur de tempore ortus eius, vel quod de longitudine vitẹ affirmatur, pro vero habendum non eſt.

Equidem cum opiniones veterum de D ætate Democriti conſidero, eas tam varias & diſcrepantes inter ſe reperio, vt ea de re nihil certi habeam conſtituere: probabile tamen eſt Democritum circa ſeptuageſimam ſecundam Olympiadem eſſe natum. ſiquidem is puer erat Olympiade ſeptuageſima quinta, quo tempore Xerſes Perſarũ Rex in domo eius eſt hoſpitatus, ut memoriæ prodidit Herodotus, qui eodem illo tempore floruit, vt docet Diodorus Siculus lib. 3. cap: 9. quãquam Plin. lib. 12. cap. 4. ait Herodotum Thurijs in Italia compoſuiſſe hiſtoriam

De ætate Herodoti Hiſtoria.

ſuam

ſuam anno Vrbis conditæ trecenteſimo decimo, nempe circa octogeſimam tertiam Olympiadē. Veriſimile igitur eſt ætatem Democriti, cuius prope æqualis fuit Herodotus, melius ipſi Herodoto, q̃ poſterioribus hiſtoriographis, fuiſſe cognitam; illud quoq; quod Plinius, Apollodorus, Thraſyllus, alijq; prodiderunt, eum circa Olympiadem octogeſimā, hoc eſt ab octogeſima, uſque ad nonageſimā floruiſſe, probabile eſt. Illud certe video iter multos ſcriptores cōſtare, Democritum & Hippocratem tempore belli Peloponeſiaci floruiſſe, quod geſtum eſt circa Olympiadem octogeſimam primam, vt ſupra ex Plinij ſententia docuimus. Quod autem affirmat Euſebius libro 10. de Præparatione Euangelica cap. 3. Democritum clarū fuiſſe Olympiade quinquageſima, annis poſt Troiæ excidium ſeptingentis, id duplicem continet errorē; nam Olympiade quinquageſima, ne pater quidem Democriti natus erat, & ab excidio Troiæ, vſq; ad quinquageſimam Olympiadem, non plures q̃ octo & ſexcēti anni numerantur,

PARMENIDES.

Videtur fuiſſe Parmenides paulo antiquior Democrito: Nam Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum; eumque ſecutus Euſebius decimo libro de Præparatione Euāgelica cap. 3. & Ariſtoteles lib. 1. Metaphyſicæ, aiunt Parmenidem Xenophanis auditorem fuiſſe, Parmenidis Zenonem, Zenonis Leucippum, Leucippi Democritū; itaque Parmenidem non paucis annis faciunt Democrito priorem. Deinde Plutarchus in Pericle, ſcribit Periclem, non

De ętate Parmenidis diſceptatio.

ſolum Anaxagoræ, ſed etiam Zenonis, qui fuerat diſcipulus Parmenidis, auditorem fuiſſe, ergo Zeno æqualis fuit Anaxagoræ, quo Democritum minorem natu fuiſſe quadraginta annis, ſupra oſtēdim⁹; ſi Zeno prior fuit Democrito, Parmenidem Zenonis magiſtrum, eo antiquiorē fuiſſe neceſſe eſt. Ad hæc ſiue Parmenides auditor fuit Xenophanis Colophonij, ut tradunt Clemens Alexandrinus, Euſebius, & Ariſtoteles locis ſupradictis, & Laërtius in Parmenide; ſiue ut cenſet Theophraſtus apud Laërtium Anaximādri diſcipulus fuit, neceſſe eſt eum floruiſſe circa ſeptuageſimam Olympiadem. Nam & Xenophanem, & Anaximandrū circa ſexageſimam Olympiadem claruiſſe, manifeſtum facit Laërtius, Clemens, & Euſebius. Democritum autē ſeptuageſima Olympiade, ne natum quidē fuiſſe, ex his quæ ſupra diximus, cū eius Cronographiam exponeremus, perſpicuum eſt. Verūtamen Parmenidē non eſſe adeò antiquum, ſed fuiſſe propemodū æqualē Democriti, & vtrunq; poſt octogeſimam Olympiadem floruiſſe, vel eo argumento probari poſſet, q̃ Plato in eo dialogo, qui inſcribitur Parmenides, inducat Socratem iuuenem colloquentem atq; diſſerentem cum Parmenide iam quidem ſene, ſed non decrepito, quin etiam eo tēpore, opinione & fama ſapiētiæ multùm florente. Natus eſt autem Socrates Olympiade ſeptuageſima ſeptima, vt illum eius ſermonem, quem is iuuenis cū Parmenide habuiſſe dicitur, ueriſimile ſit circa Olympiadem octogeſimam tertiam, vel quartam, fuiſſe habitum. Non me latet quoſdam arbitrari totum illum Socratis cum Parmenide ſermonem, à Platone contra Cronographiæ rationem, & veritatem fuiſſe confictum, Parmenidéq; ante Socratis ortum vita fuiſſe defunctū. Sed de his opinetur quiſque quod ei magis libuerit. Illud certe non ferendum q̃d ait Laërtius, Parmenidem floruiſſe circa Olympiadem nonageſimam nonam, cū proxime poſt, diſcipulum eius Meliſſum florentem faciat Olympiade octogeſima quarta. Socrates ſane qui iuuenis erat ſene iam Parmenide, obijt ſeptuagenarius Olympiade nonageſima quinta. Inſignior alter eiuſdem Laërtij error, Zenonem Eleatem, minorem natu quàm Parmenidem, eiuſque diſcipulum, circa ſexageſimam Olympiadem, clarum in Philoſophia fuiſſe affirmantis; cum id temporis Zeno, ne natus quidem eſſe potuerit. Sed ſint hæc non Laërtij, ſed Scriptorum, uel Typographorum errata, à quibus numeros vitiari & corrumpi ſolere: notiſſimum eſt atque vſitatiſſimum.

EMPEDOCLES.

EMpedocles Xenophanis, vel vt alijs
placet, Parmenidis ęmulus, ſecta Py
thagorçus, æqualis Zenonis Eleatis,
Magiſter Gorgiæ inſignis admodum tem
pore Socratis ſophiſtę ac rhetoris, deſcri
pſit tranſitum Xerſis in Gręci, quiã fuit ſe
ptuageſima quita Olympiade. Hęc Laër
tius ex antiquis ſcriptoribus accepta me
moriæ prodidit; à quo parum diſcrepat
Euſebius in chronicis, ſcribens Empedo-
clis nomen Olympiade octogeſima pri-
ma clarum & illuſtre fuiſſe. Ariſtoteles 1.
libro Metaphyſicæ, ait, Empedoclem ęta
te quidem inferiorem fuiſſe Anaxagora,
operibus uero ſuperiorem. Ex his autem
licet intelligere, quatuor proxime me-
moratos philoſophos, Anaxagoram, De
mocritum, Parmenidem, & Empedoclẽ;
vel eadem plane ętate, uel certè haud lõ-
go tẽporis interuallo diſiunctos: hoc eſt
ab octogeſima, uſque ad nonageſimã O-
lympiadem, floruiſſe.

SOCRATES.

NAſcitur Socrates anno quarto O-
lympiadis ſeptuageſimæ ſeptimę,
moritur ſeptuagenarius anno pri-
mo Olympiadis nonageſimę quintæ, quẽ
admodum Apollodorus in chronicis, &
Demetrius Phalereus tradiderunt. Euſe
bius in chronicis, ortum Socratis ponit
in anno ſecundo Olympiadis ſeptuageſi-
mæ octauę, quo anno Themiſtocles inte
rijt. obitum autem refert ad annum ter-
tium Olympiadis nonageſimæ quintæ,
annos vitæ duos & ſexaginta ei aſſignans.
Paucis aliquot annis ante Socratis obitũ,
hoc eſt circa Olympiadem nonageſimã
tertiam, imperium Perſarũ ſuſcepit Ar-
taxerſes cognomento Memnon, uir leni-
tate ingenij, beneficentiæ ſplendore, am-
plitudine imperij, ſecundoq; rerum ſuc-
ceſſu maximus omnium qui in Perſide
regnarunt, uel certè maximis par: cuius
res geſtas Cteſias Gnidius, Dinon, Xeno-
phon, & Plutarchus perſcripſerunt. Hic
eſt, vt placet Euſebio, & vero mihi fit ue-
riſim ile, ille maritus Heſtęr fœminæ He-
bręæ, qui in lib. Heſter primum quidem
vocatur Aſſuerus, poſtea uero, ſub finem
A eiuſdem libri, nominatur Artaxerſes,
ſub hoc Rege tota prope Iudæorũ gens,
opera & beneficio Heſter atque Mardo-
chęi, liberata eſt à ſupremo exitio & inte
ritu, quem ei Aman primus apud Regẽ
Satrapa, odio Mardochęi fuerat machina
tus. Non ignoro Ioſephum libro vndeci-
mo antiquitatum, & D. Auguſtinum li
bro decimo octauo de Ciuitate Dei ca-
pitulo trigeſimo ſexto, in ea eſſe ſenten- Reprehenditur Ioſephus Iudæus.
tia, ut Aſſuerum illum maritũ Heſter Ar
taxerſem Longimanum filium Xerſis,
eius inquam Xerſis, qui Græciæ tanto ap
B paratu bellum intulit, fuiſſe arbitrentur;
Sed ego vt id credam in animum induce
re non poſſum; ſi enim regnante Longi-
mano Heſter & Mardochæus floruiſſent,
non eſt dubitandum quin Eſdras, qui eo-
dem illo tempore vixit, eiuſque tempo-
ris hiſtoriam pertexuit, & illi Regi in pri-
mis charus fuit, aliquam tantæ fœminæ,
tantique viri mentionem feciſſet. Nam
quod ait Ioſephus libro vndecimo anti-
quitatum, Regem illum à quo Eſdras &
Neëmias cũ ampliſſimis muneribus Hie
roſolymam miſſi ſunt, fuiſſe Xerſem pa-
C trem Longimani, falſum eſſe declarat po
ſterior Eſdræ liber capitulo decimoter-
tio, in quo trigeſimus ſecundus regni Ar
taxerſis annus memoratur. Xerſem autẽ,
uel viginti, vel vno & viginti duntaxat an
nis regnaſſe, inter omnes ferè hiſtoricos
conſtat, certè ad trigeſimum annum ne-
mo eius regnum produxit. Verùm de
his quę ad Sacram Cronographiam per-
tinent, alio quodam libro in hoc ſepara-
tim à nobis elaborato copioſè diſſerui-
mus. Erat iuuenis Socrates florentibus Qui floruerint apud Hebræos tempore Socratis.
apud Hæbreos Eſdra & Neëmia. Etenim
D vigeſimo anno Artaxerſis Longimani;
quo Neëmias à Rege miſſus eſt ad erigẽ-
dos muros Hieroſolymitanos, Socrates
annum vigeſimum quintum agebat: So-
crates enim natus eſt Olympiadis ſeptua
geſimæ ſeptimæ anno quarto, Artaxer-
ſes autem regnare cœpit vt ait Diodorus
Siculus lib. 11. anno primo Olympiadis
ſeptuageſimæ nonæ. Quocirca quod ſcri
bit D. Auguſtinus libro decimo octauo,
de ciuitate Dei cap. 37. Socratem fuiſſe
poſt Eſdram, ſic interpretari oportet, ut
illos eodem quidem tempore vixiſſe, So-
cratem

cratem

cratem tamen ipſo Eſdra, ceu iuuenem uiro, aut etiam ſene, poſteriorem fuiſſe intelligamus. A

PLATO.

Error Euſebii circa ætatem Platonis.

EVſebius in decimo libro de Præparatione Euangelica extremo capit. 3. ait, Platonem clarum fuiſſe, eo tempore quo deſijt Imperium Perſarum, vel paulò ante Alexandrum, & quadringentis annis ante Auguſtum Cęſarem, vel paulò amplius. In quibus verbis eminet adeo manifeſtus & inſignis error, vt eum non vidiſſe Euſebium, qui alia permulta in Cronographia vidit, non ſatis mirari queam. B Etenim ab Alexandri Magni ortu, qui fuit centeſima quinta Olympiade, vſque ad ortum Auguſti, qui fuit Cicerone Conſule, anno vrbis conditæ ſexcenteſimo nonageſimo, & Olympiade centeſima ſeptuageſima nona, non interfluxerunt anni trecenti.

Opinio D. Auguſtini de Platonis ætate.

D. Auguſtinus libro ſecundo de Doctrina Chriſtiana capitulo 28. D. Ambroſii teſtimonio confirmat, eo tempore Platonem veniſſe in Aegyptum, quo tempore ibi erat Hieremias Propheta, & ab hoc multa il- C lum de rebus diuinis fuiſſe edoctum: ſed poſtea cognoſcens id eſſe falſum (Hieremias enim fuit in Aegypto euerſa vrbe Hieroſolymitana, & populo Hebræo in captiuitatem Babylonicã abducto, quod circa Olympiadem trigeſimam octauam euenit; Plato autem natus eſt Olympiade, octogeſima octaua, nempe ducentis annis poſt Hieremiam) idem Auguſtinus libro ſecundo retractationum, cap. 4. & lib. 8. de Ciuitate Dei capit. 11. ſcribit Platonem annis poſt Hieremiam cẽtum eſſe natum: ſed uera Cronographiæ ra- D tio, ducentos circiter annos inter Hieremiam & Platonis ortum interceſſiſſe docet. In lib. autem 18. de Ciuit. Dei, cap. 37. ſcriptum reliquit nõ multò poſt Eſdram, Platonem eſſe natum: & rectè quidem non multò poſt, nam Eſdras in poſteriori libro mentionem facit trigeſimi ſecundi anni regis Artaxerſis, qui incidit in Olympiadem octogeſimam ſextam, vna autem Olympiade poſt, ortus eſt Plato.

Ergo Platonem natum eſſe Olympiade octogeſima octaua, tradidit Apollodorus in Chronicis, quo ãno Pericles obijt, Iſocrate ſex annis minor natu: vigeſimũ annum agens, Socratẽ audire cœpit, quo defuncto, Cratylo Heracliti, & Hermogeni Parmenidis diſcipulis, operam dedit: nondum triginta annos natus, peregrinari cœpit, & varias regiones diſcendi cupiditate peragrauit. obijt octogenarius Olympiade cẽteſima octaua, Plato (inquit Tullius in libro de Senectute) vno, & octogeſimo anno, ſcribens, mortuus eſt.

Succeſſores Platonis & ætate.

Reliquit ſucceſſorem Speuſippum ex ſorore nepotẽ, qui ſcholę præfuit octo annis: poſt quem Academiam tenuit Xenocrates annis vigintiquinque uſque ad Olympiadem centeſimam decimam ſextã, poſt Xenocratẽ Polemon, Crates, & Crãtor in Academia floruerunt. His ſucceſſit Arceſilas Medię inuentor Academiæ, florens circa centeſimam vigeſimam Olympiadem, cuius in eadem ſchola ſucceſſor fuit Lacydes circa Olympiadẽ centeſimam trigeſimam quartam: hic Nouę Academiæ auctor fuiſſe dicitur: poſt quem Carneades floruit, circa centeſimam ſexageſimam ſecundam Olympiadẽ defunctus, vir toties, tantùmq; à Cicerone laudatus. Et quia principatus Machabæorũ (de quo ſcriptum eſt 1. libro Machabæorum) circa Olympiadem centeſimã quinquageſimam quartam initium habuit, videtur hic Philoſophus illo eodem tempore floruiſſe. Multo poſt hos tempore, Plotinus fuit, imperante Galieno, magiſter Origenis & Porphyrij, a quo eius vita diligẽter perſcripta eſt, quinquaginta quatuor libros ſcripſit, Platonicè ſane, hoc eſt obſcurè, apud eius ſectæ amatores, poſt Platonem, primas Plotinus tenet. Verum ad Platonem reuertamur: Eius tempore Artaxerſes, vel vt alij vocant, Darius Ochus, Perſarum regnum accepit, vir ingenio ferox, ſæuus atque in Iudęos crudelis: id quod ex his quæ Ioſephus lib. 11. antiquitatum, & Euſebius in Chronicis ſcribunt, manifeſtum eſt.

Refellitur opinio Seueri Sulpitii.

Hũc regem Seuerus Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtoriæ, putat eſſe illum Nabuchodonoſor cuius ſacræ literę initio libri Iudith, mentionem faciunt: ex quo efficeretur, Iudith quæ obtruncato Holopherne, & patriam ſuam ab arctiſſima obſidione, & vniuerſã

Hebræorum gentem ab vltimo exitio liberauit, æqualem fuiſſe Platonis: ſed fallitur Sulpitius, Iudith namq; multò antiquiorem fuiſſe, quinetiam ante Babylonicam Iudæorum captiuitatem extitiſſe, multis & quidem probabilibus argumentis probari poteſt; verùm his de rebus, alio loco diſputandum eſt.

Tempore Platonis Roma capta eſt a Gallis.

Illud in præſentia taceri nõ poteſt, florente Platone, Romani captam, & vaſtatam eſſe a Gallis, Capitoliumque ſeptẽ menſibus obſeſſum, ſed Camillo Imperatore, non ab Vrbe ſolum pulſi ſunt, ſed & cæſi, atque profligati. Hoc autem eueniſſe anno Vrbis conditæ trecenteſimo ſexageſimo quarto, teſtantur Plinius lib. 33. cap. 1. Eutropius lib. 1. Oroſius lib. 3. Dionyſius Halycarnaſſæus libro 5. ait, conſtare inter omnes ſcriptores Romam captã eſſe à Gallis, anno primo Olympiadis nonageſimæ octauę, quod in idem recidit. Quare miror, Euſebium in chronicis hoc ad initium Olympiadis nonageſimæ ſeptimæ retuliſſe: ſed quatuor vel quinque annorum erratum diſſimulari & condonari poteſt, [Roma capta eſt à Gallis anno Vrbis conditæ (inquit Plutarchus in Camillo) trecenteſimo ſexageſimo & aliquantò ampliùs, atque id ſe audiſſe teſtatur Ariſtoteles,] Hæc Plutarchus.

Qui floruerint tempore Platonis.

Platonis tempore multi in omni genere laudis excelluerunt: in re bellica Ageſilaus, Epaminondas, Philippus pater Magni Alexandri: in Hiſtoria Xenophon: in Aſtrologia Eudoxus: in Rhetoricæ arte Iſocrates: in Philoſophia Pythagorica, Archytas Tarentinus, in Cynica Diogenes: tunc vterque Dionyſius Siciliam tyrannide oppreſſam tenuit, quam excuſſit Dion Syracuſanus, victo eiectoq; ex inſula Dionyſio iuniori: quo tempore etiam Traſybulus Athenas oppreſſas à Tyrannis, in libertatem priſtinam reſtituit.

ARISTOTELES.

NAſcitur Ariſtoteles primo anno Olympiadis nonageſimę nonæ, Platone minor natu, paulò ampliùs quadraginta annis, anno primo Olympiadis centeſimæ tertię: cum is eſſet annorum decem & ſeptem, ad Platonem iam ſexagenarium audiendum acceſſit, apud quem annis circiter viginti, hoc eſt A ad quartum vſq; annum Olympiadis centeſimæ ſeptimę, eſt commoratus. anno ſecundo Olympiadis centeſimæ nonę, ad Philippum Macedonũ Regem ſe cõtulit, a quo filium eius Alexandrum annos natum quindecim, Philoſophiæ præceptis imbuendum, annum ipſe agens quadrageſimum ſecundum, accepit. in quo munere quinquennio conſumpto, poſtea ſecundo anno Olympiadis cẽteſimę vndecimę, Athenas conceſſit, & in Lycæo tredecim annis Philoſophiã docuit. erat aũt annorum circiter quinquaginta cum ibi B docere cœpit. tandem profectus Chalcidem anno tertio Olympiadis centeſimę decimæ quartæ, tres & ſexaginta annos natus, biennio poſt mortẽ Alexandri Magni, eodem autẽ anno quo Demoſthenes orator, interiit. Hæc Apollodorus, Hermippus, Trogus Pompeius, Plutarchus, Euſebius, & Laërtius, tradiderunt. Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. ſcribit Ariſtotelẽ natum, poſt recuperatam & à Gallis liberatam Romam anno ſeptimo, qui incidit in annum tertium Olympiadis nonageſimæ nonæ. D. Iuſtinus Martyr in ſermone C exhortatorio, quem ſcripſit ad gentes, ait Ariſtotelem, q̃ quæſtionem de admiranda vi & natura Euripi propoſitam ſibi, explicare non poſſet, pudore ſimul atq; tædio victum ex hac vita migraſſe. Plin. lib. 29. cap. 1. ait ex filia Ariſtotelis genitum eſſe inſignem illum medicum Eraſiſtratum, cuius in ſanando Antiocho rege, Seleuci Nicanoris filio, multùm ſpectata & nobilitata eſt ſolertia & prudentia, ſanatique regis mercedem à Ptolemæo eius filio centum talenta accepit. Hunc Eraſiſtratum Plinius Chryſippi diſcipulum fa D cit: ſed haud ſcio, an ei conſtet ratio temporum, cum Chryſippus circa Olympiadem centeſimã quadrageſimam floruerit: probabilius eſt quod alij prodiderũt, Theophraſti eum fuiſſe auditorem, quibus Laërtius in Theophraſto non diſſentit: quanquã idem Laërtius in Chryſippo, ait, alium quendam Chryſippum Gnidium medicum fuiſſe, à quo Eraſiſtratus teſtatur ſe multa didiciſſe.

Quo Ariſtoteles obierit ſecundũ Iuſtinũ Martyrem.

Eraſiſtratus medicus Ariſtotelis fuit ex filia nepos.

Memorabilis hiſtoria.

Floruit autem ætate Ariſt. apud Hebræos, Iaddus ſummus Pontifex, qui habitu & ornamentis pontificijs obuiã pre-

ceſſit Alexandro Magno hoſtiliter Hieroſolymam petenti: cuius Pōtificis vel aſpectu ſolo, uſq; adeo Regis animus ad beneuolentiam eius gētis, & Pontificis reuerētiam flexus eſt: vt Iudæis amicè conſalutatis, honoratoq; Pontifice, nomen Dei, quod is capite geſtabat laminæ aureæ inſculptum ſupplex adorauerit, affirmans ſibi eodem illo habitu Deum, in Dio Macedoniæ apparuiſſe, pollicentem ſe illius Dei ductu Perſarum imperio potiturū. Alexander igitur veniens Hieroſolymā, templumque ingreſſus, Deo ſacrificauit, templum ampliſſimis muneribus, maximo honore Pontificem, plurimiſque beneficijs Iudæos afficiens: oſtenſoque ei libro Danielis, in quo prędictum erat fore, vt Perſarum imperium à quodam rege Græcorum funditùs euerteretur, eum ſe Regem eſſe interpretatus, lęto fidentique animo aduerſus Darium exercitū mouit, nō dubiam habens victorię ſpem, duplici oraculo, Dei & Vatis, ſibi promiſſæ. Hæc ex Ioſephi vndecimo antiquitatū libro, deſcripſimus.

Tempore Ariſtotelis Græcia fuit florentiſſima.

Ariſtotele philoſophante, regnanteq; Alexandro, Græcia clariſſima fuit, totoq; terrarum orbe potentiſſima, vt ait Plin. lib. 18. cap. 7. Tunc enim fuit Ariſtoteles Philoſophorum facile princeps, tūc effloruit Demoſthenes eloquentiæ parens, tūc quaſi ſol exoriēs, & ſua luce reliquas ſtellas præſtringens, gloria rei bellicæ excelluit Alexāder, ob incredibilem rerum, tanta celeritate felicitateque geſtarum, cognomentum Magni apud omnes adeptus gentes; quem niſi temulentia, & ex hac efferueſcens in amicos crudelitas, ſæpe viciſſent, omnes ipſe quotquot ante eum, poſtque fuere Reges, & Imperatores, proculdubio viciſſet.

Infamia Ariſtotelis.

Huius regis tam ſubitæ mortis, conſcium fuiſſe Ariſtotelem, quin etiam excogitato in id veneno, auctorem, ob Calliſthenem Ariſtotelis conſobrinæ filiū ab eo rege ignominioſiſſime crudeliſſimeq; necatum, multi memoriæ prodiderunt. In qua ſentētia Plinius fuiſſe videtur, cuius extrema trigeſimi libri verba, hæc ſunt. [Vngulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiā, quæ non perroderetur à veneno ſtygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignū eſt, magna Ariſtotelis infamia, excogitatū.] Hæc Plini⁹: A Plutarchus ēt in Alexandro opinionē illā veneni ab Antipatro miſſi, & ab Ariſt. excogitati, Antigoni Regis teſtimonio cōfirmat; quāuis ipſe ſuſpitionē veneni tollat, vel eo argumento, ꝙ certum ſit, neq; tunc mortuo Alexandro vllam in exercitu veneni ſuſpitionem fuiſſe, neq; tot diebus, quibus inter Principes de ſucceſſore Alexandri, præſente eius corpore, diſceptatum eſt, vllum in cadauere tumorem, aut liuorem aliudue veneni indicium aut veſtigium, extitiſſe.

Purgatur Ariſtoteles ab infamia.

Moriens aūt Ariſt. & ſcholā & Bibliothecā ſuā reliqt Theophraſto, B ſed ꝙ lepide ſimul & verecunde, Ariſt. duo & ſexaginta annos, Theophraſtū ſibi ſucceſſorē elegerit, eū Menedemo eius cōdiſcipulo præferēs, pulchre narrat Gellius lib. 13. cap. 5. Quę vero, & q̃ta calamitas ſcriptis Ariſtotelicis, poſt Theophraſti mortē acciderit, adſcriptis hoc loco Strabonis verbis, cōmemorandū eſt: id. n. noſſe, ſtudioſis doctrinæ Ariſt. perutile fuerit. Strabo igr̃ lib. 13. ita ſcribit. [Ariſtoteles & ſcholam & bibliothecā ſuā Theophraſto reliquit, primuſq; omniū, quos ſcimus, & libros cō C gregauit: & Ægypti Reges Bibliothecę ordinē docuit. Theophraſtus eā Neleo tradidit, Neleus Scepſim detulit, & poſteris dedit, hominibus ſane imperitis, qui libros incluſos, & negligenter poſitos habebant: cumq; Attalicorum regū, ſub quibus erant, ſtudium ſentirent cōquirēdorum librorum ad inſtruēdā Bibliothecā, quæ Pergami erat, eos in foſſa quadā ſubterram occuluerunt, quos partim tineis, partim humiditate labefactos, tandē qui ex eo genere erant Apelliconi Teio tradiderunt, magno emptos precio, Ariſto- D telicos. ſ. atq; Theophraſticos. Apellicon, vt qui librorū magis ſtudioſus eſſet, q̃ ſapientię, uolens corroſiones emēdare, eos tranſcribendos dedit, ſcriptura non recte ſuppleta; quapropter libros edidit erroribus plenos. Peripatetici igitur qui poſt Theophraſtum fuerunt, cū libris omnino carerent, paucis dumtaxat exceptis exteriorum ſermonum, nihil habebāt in quo firmiter philoſopharentur, ſed poſitiones quaſdā lucubrabant. Poſteriores aūt, poſt quàm hi libri in lucem editi ſunt, Ariſtotelem imitantes multo melius q̃

Calamitas ſcriptorum Ariſtotelis.

illi philoſophati ſunt. Multum ad hoc Romani cōtulerunt. Nam continuo poſt A Apelliconis obitum, Sylla qui Athenas cepit, allata eius Bibliotheca Romam eā tranſtulit. Tirannion quoque Grammaticus, cum Ariſtotelis amantiſſimus eſſet, eo ſibi conciliato qui præfectus erat Bibliothecę, incœpit eos deſcribere, item librarij quidam, ſcriptoribus tamen utētes non bonis, nec ſcripta conferentes, quod in ijs libris præſertim fieri ſolet, qui uendendi tranſcribuntur, tum Romæ, tū Alexandriæ. .] Hæc Strabo. ex quo licet ſuſpicari: non pauca in ſcriptis Ariſtotelis fuiſſe vitiata, quæ cum indocti homines, B vel ſupplere, vel corrigere voluiſſent, ab his magis eſſe corrupta. Quid ergo mirū ſi quoſdam in libris Ariſtotelis, præſertim Logicis, Metaphyſicis, atque Phyſicis, locos offendamus, difficillimos ad intelligendū, & prope inexplicabiles? Quid etiam mirum, ſi aureum illud (vt Cicero vocat) eloquentiæ flumen, interdum lutulentum, atq; ſordidū fluere videatur? Verum de his hactenus, & ad ſucceſſores Ariſtotelis veniamus.

Vera cauſſa cur Ariſtotelis ſcripta multifariā ſint uitiata.

Defuncto Ariſtoteli proximè ſucceſſit Theophraſtus, tanta auditorum mul- C titudine nobilitatus, vt duo millia diſcipulorum ſcholam eius frequentarent. vixit ad octoginta quinq; annos. Hoc tempore apud Hæbreos clarus fuit Simō Oniæ filius ſummus Pontifex, qui ob ſingularem eius erga Deum pietatem, ac religionem, & erga ciues ſuos beneuolentiam, atque charitatem, cognomētum, Iuſti, promeruit. Hic nepos fuit Iaddi Pōtificis, de quo paulò ſupra diximus, & auus eius Pontificis, qui etiam Simon Onię filius appellatus eſt, cuius eximias laudes prædicat Ieſus filius Sirach quinqua- D geſimo capite eius libri, qui Eccleſiaſtic⁹ nuncupatur. Vterq; autem, hoc eſt Ieſus filius Sirach, & poſterior ille Simon, Ptolemæo Euergete in Aegypto regnāte floruerūt. Poſt Theophraſtum inſignes fuerunt Strato Lampſacenus cognomento Phyſicus, & Demetrius Phalereus; ille magiſter fuit Ptolemæi Philadelphi ſecūdi poſt Alexandrum Magnum, Aegypti regis, a quo talētis octoginta donatus eſt, cœpit autem præeſſe ſcholæ Olympiade centeſima vigeſima tertia, quam annis decem & octo, tenuit. Demetrius autē ob A præclara eius in Rempublicam Atheniēſium merita, decennali vrbis Præfectura, & trecentis ſexaginta æreis ſtatuis honoratus eſt: ſed quas mox Athenienſes lacerauerunt, nondum anno hunc dierum numerum excedente, vt ait Plin lib. 34. cap. 6. Hic Demetrius, Bibliothecam Alexandrinam, cui augendæ ac locupletandæ a Rege præfectus fuerat, quingentis circiter librorum millibus inſtruxit & ornauit, eiuſque ſuaſu rex Philadelphus, duobus & ſeptuaginta viris, ſapientia, & linguæ Græcæ ac Hebrεæ peritia apud Iu- B dæos præſtantiſſimis, ab Eleazaro tunc Pontifice ad ipſum miſſis, mandauit, vt ſacram ſcipturam ex Hebrεo in Græcū ſermonem, quàm fideliſſime uerterent, quæ poſtea Septuaginta tranſlatio appellata eſt. Demetrij prope æqualis fuit Hieronymus Peripateticus, ſępe a Cicerone nominatus. Multi deinde diuerſis temporibus in ſecta Peripatetica excelluerunt. Circa Olympiadem centeſimam quinquageſimam primam, paulò ante Machabæorum principiatum, clarus fuit Ariſtobolus Iudæus cognomen- C to dictus Peripateticus, cuius initio poſterioris libri Machabεorum, fit mentio. Hic in libros Moſis ſcripſit commentarios ad regem Aegypti Ptolemεum Philomitora, in quibus docet, ſcripta Moſis ante Alexandrum, & Perſarum imperiū, in Græcam linguam, licet non bene, fuiſſe traducta, eaque a Pythagora, Platone, alijſque philoſophis eſſe lecta, vt mirum videri non debeat, ſi multa tùm in diſciplina Pythagorica, tùm vero in Platonis libris, eorum quę leguntur in ſacris literis, ſimillima reperiantur; affirmat etiam D philoſophiam Ariſtotelis, pleriſque rebus, cum Moſis doctrina conſentire. Hęc de Ariſtobulo Clemens primo lib. Stromatum, & Euſebius in libris de Pręparatione Euangelica tradiderunt. Cicerone iam ſene, princeps Peripateticorū illius temporis, erat Cratippus, quo magiſtro, filius Ciceronis philoſophiæ operam dedit Boethus Peripateticus ęqualis fuit Strabonis Geographi, qui libro 13. ait ſe cū Boetho Ariſtotelica dogmata eſſe Philoſophatū; vixiſſe aūt Strabonem imperāte Tiberio Ceſare, ipſe teſtis eſt lib. 13.

ſed

Deſcribuntur ætates inſigniorū Peripateticorum. Theophraſtus.

Strato.

Demetrius Phalereus

De Septuaginta duobus ſacræ ſcripturę interpretibus Hieronymus.

Ariſtobolus Iudęus cognomento Peripateticus.

Cratippus Boethus.

ſed ueniamus ad Peripateticos nobis notos,& familiares.

Alexander Aphrodiſæus.

Alexander Aphrodiſæus omnes pene libros Ariſtotelis diligenter, & accurate interpretatus eſt;qua re tantùm nomen, tantamq; auctoritatem eſt conſecutus,vt nemo olim Ariſtotelæus haberetur, qui non eſſet Alexandræus. Æqualis fuit Galeni Medici,Ptolemæi Mathematici, & noſtri Iuſtini,nobilis quidē Philoſophia, ſed Martyrij gloria longe nobilioris. Floruiſſe Alexandrū tempore Antonini Imperatoris, prodit liber eius de fato. Sed quia in Pręfatione eius libri, Alexander Imperatorem ad quem ſcribit, vocat Antoninum Seuerum, Politianus in Miſcellaneis opinatur fuiſſe Septimium Seuerum, qui regnauit circa annum ab ortu Domini ducenteſimum,quo tempore in ſchola Alexandrina Clemens Alexandrinus & Panthenus & paulò poſt, Origenes excelluerunt.

Porphyrius

Porphyrium, licet quidam in Peripateticis numerent, cum tamen Platonis magis, quàm Ariſtotelis fuiſſe ſtudioſum,eius ſcripta declarāt. Ego ne Philoſophum quidem appellandum cenſeo, hominem vſque adeo impiis ſuperſtitionibus, & magicis fallaciis deditum. fuit certe Chriſtianæ religionis nequiſſimus Apoſtata, & hoſtis acerrimus; Præceptorem habuit Plotinū, Condiſcipulum Origenem, diſcipulum Iamblychum, vt Eunapius in eius vita ſcribit. D. Hieronymus in ſupplemento Chronicon Euſebii ait, cum miſſo ad Cōſtantinum Magnum libro, ab exilio fuiſſe reuocatum; extremam ſenectutem attigit, quinimo, amplius quàm centum annis vixit; nam Origenem, cuius condiſcipulum fuiſſe Porphyrium dixit, Eunapius Euſebius,in Chronicis, clarum iam & illuſtrem facit, anno ab ortu Domini Noſtri, ducenteſimo trigeſimo ſecundo, reuocationem autem Porphyrij ab exilio,notat D. Hieronymus, anno Domini treccenteſimo trigeſimo ſecundo,centum annis interlapſis.

Themiſtius

Themiſtium Philoſophum,qui Paraphraſtica, eaque perſpicua & eleganti multorum librorum Ariſtotelis explanatione, magnam laudem inuenit, tempore Valentis Imperatoris floruiſſe,æqualē D.Baſilij Magni,& Gregorij Nazianzeni, demonſtrat Eccleſiaſtica hiſtoria Socratis, lib. iiij. capite xxvij. idemque confirmat Nicephorus Caliſtus lib. 18.cap.50.Nec ab his differt Suidas, ſcribens eum vixiſſe ſub imperio Iouiniani. Etenim Iouinianus octo duntaxat menſibus imperauit, poſt quem proxime Vâlentinianus & Valens imperium acceperunt. D. Auguſtinus in eo libro quem de Categoriis Ariſtotelis ſcripſit, Themiſtium eximium Philoſophum appellat,cumque & ſuæ ætatis & Magiſtrū ſuum fuiſſe ſignificat.

Simplicius, Ioānes Philoponus. Seuerinus Boetius.

Simplicius in exponendis Ariſtotelis ſcriptis, nulli ſecundus,Iuſtiniano Imperatore vixit, vt Suidas inquit,vbi de Damaſcio Philoſopho verba facit, quo ferè tempore floruit Seuerinus Boetius, vir genere, dignitateq; poęſeos, philoſophię,ac theologiæ præſtantia clariſſimus. Ioannem autē Philoponum, haud ignobilem philoſophū, nec obſcurum Ariſtotelis interpretem, ſub Phoca Imperatore vixiſſe, ſignificare videtur Nicephorus lib. 18. cap. 46. ſed eum antiquiorem eſſe, vel ęqualem Simplicij,vel etiam aliquanto priorem, magno eſt argumento,q̄ Simplicius non raro eum acerbe mordet & conuiciis lacerat,eiuſque ſententias, decretis Ariſtotelicis contrarias:non ſine hominis odio, & execratione confutat. Verum de Peripateticis hactenus.

EPICVRVS.

Deteſtatio Epicuri.

NEc ingenij magnitudine, nec doctrinæ præſtantia, nec ſplendore virtutum, nec vllius rei quæ laudem aliquam mereretur,excellētia, ſed ſola mortalium ad peiora ſemper ruentiū vanitate quadam & inſania factum eſt, vt Epicurus in Philoſophia clarus, & illuſtris haberetur; eiuſque ſectæ princeps & auctor eſſet, quæ ſectatorum multitudine,nobilitate, mutuaque eorum inter ſe concordia,atque conſenſione, cæteris omnibus ſectis longiſſime antecelleret. & quemadmodum Heroſtratus ille fertur incendendo Dianę fano,quod erat tēplum totius Aſiæ celeberrimum, æternā ſibi nominis famam comparare voluiſſe, ſic etiam Epicurus,euertendo Dei prouidentiam,tollendo noſtrorum animorum immortalitatem,conculcando virtutis &

honeſtatis dignitatē, denique in vna corporis voluptate ſummum hominis bonū collocando immortalem doctrinæ ac nominis ſui memoriam cōſequi ſe poſſe ſperauit. Heu cæcum genus hominum, ſuis blandientium cupiditatibus, & quę iucūda ſunt ſenſibus, vera eſſe cupientium. Ergo ne ad fœlicitatem comparandam, eum ducem ſequi lubet, qui ex homine pecudem faciat, non aliud æſtimans bonum, quàm quod pecudum eſt, voluptatem? Siccine iuuat deſipere, ut qui nihil homine, ne dum Deo dignum ſapit, eum nobis ſapientiæ magiſtrum atq; doctorem eligamus? Sed quandoquidem ſtultitia noſtra hoc monſtrum Philoſophiæ, in Album Illuſtrium Philoſophorum aſcripſit, de eius quoque ætate hoc loco nobis dicendnm erit. Epicnrus igitur otij magiſter, vt inquit Plinius, hoc eſt, vt ego interpretor, malorum omniū Seminarium (quæ enim mala non parit otium?) naſcitur (Apollodoro in Chronicis auctore,) centeſimæ nonæ Olympiadis anno tertio, ſeptem nimirum annis poſt Platonis obitum; vixit annis duobus & ſeptuaginta, obiitque anno primo Olympiadis centeſimæ vigeſimę ſeptimæ. Euſebius in Chronicis, inſigni Chronographiæ errore, Epicurum florentem facit Olympiade centeſima duodecima, quo tempore vix pueritiam exegerat Epicurus, tredecim duntaxat annos natus. Si ſcriptorum multitudine æſtimari deberet philoſophi pręſtantia, fuiſſet proculdubio Epicurus omnium Philoſophorū præſtantiſſimus, quippe qui infinita prope volumina, ut Laertius refert, poſteris reliquit, certè plura eum, quàm vllum priorum ſcripſiſſe, in confeſſo eſt. Habuit quamplurimos ſuæ doctrinæ ſtudioſos, & defenſores, in quibus primas, meo iudicio, tenuit Lucretius Romanus, qui eleganti poëmate totam Epicuri diſciplinam, quę ad Phyſicen pertinet diligenter expoſuit, natus Olympiade centeſima ſeptuageſima prima, annos vixit tres & quadraginta, uir omni laude dignus, ſi ad meliorem Philoſophiæ diſciplinam, tantum ingenium tantumque ſtudium ac diligentiam contuliſſet.

A

ZENO CITTICVS.

Stoica diſciplina, multis rebus Chriſtianæ religionis, vt D. Hieronymus ait, quàm ſimillima, Epicurçæ autem ſectæ omnino contraria fuit, utraque tamen eodem fermè tempore nata eſt. Nā vtriuſqne parentes, Epicurum & Zenonē eadem propemodum ætate floruiſſe cōſtat, etenim Olympiade centeſima trigeſima, ſenem fuiſſe Zenonem, Laertius veterum teſtimonio confirmat. Non rectè igitur Euſebius in Chronicis obitum Zenonis ſignat in Olympiade centeſima

B

vigeſima nona. Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. ait, quo tempore Romani bellū gerebant cum Pyrrho rege, anno nimirū vrbis conditæ circiter ſeptuageſimo & quadringēteſimo, qnod tempus incidit in Olympiadem centeſimam decimam octauam, Epicurum, & Zenonem Cittiēſem, celebres fuiſſe. Duorum, & viginti annorum erat Zeno cum Athenas conceſſit, annis octo & quinquaginta ſcholę prę fuit: cumque annorum eſſet duorum & ſeptuaginta, vel ut docent alii, nonaginta

C

octo, nullo conflictatus morbo, ex hac vita deceſſit. Multa ſcripſit, tanta ſubtilitate, vt Carneades, quo ſubtilius eius ſcripta refelleret, Elleborum ante ſumpſiſſe dicatur, quod pleroſque alios etiam ſeciſſe ſtudiorum gratia, ad peruidenda acrius quę commentabantur, teſtis eſt Plinius libri xxv. capite 5. Plurimi clariſſimiq; viri huius ſectæ ſtoicæ ſtudioſiſſimi fuerunt. Cleanthem, maiorum gentium Stoicum Cicero appellat, ex Romanis proceribus eminent Cato Vticenſis, & qui Cæſarem occidit, Brutus; inter Phi-

Carneades, quo ſubtilius ſcripta zenonis refelleret, Elleborum ante ſumpſit.

Inſignes ſtoici, Cleanthes Chryſippus, Panætius, Cato Vticenſis, Brutus, Epictetus, Seneca.

D

loſophos, Coriphæus Stoicorum, eorūq; porticum humeris ſuis fulcire, ac ſuſtentare dictus eſt Chryſippns, infinitorum prope librorum ſcriptor, quocirca non inſulſe Carneades, eum Paraſitum librorum vocare ſolebat; quanquam pleroſque libros alienis modò teſtimoniis, & ſētentijs referſit. Floruit, (ut Apollodorus in Chronicis ait) Olympiade centeſima quadrageſima tertia. Africani & Lelij ęqualis & familiaris fuit Panætius, nobilis in primis ſtoicus, quem Cicero ſequntus eſt in libris quos de officijs ſcripſit. Nerone

ne Imperante, duo præſtantiſſimi Stoici fuerunt, vnus Epictetus, in cuius librum, A qui etiam nunc extat, Simplicius Philoſophus eruditos ædidit Commentarios: Alter Seneca, non ſolum doctrina & præclaris ingenii monumentis, ſed etiam familiaritate, quam cum Apoſtolis habuiſſe dicitur, illuſtris. Huius Nero Imperator diſcipulus fuit & carnifex. Epictetũ, Domitiano Imperante, Roma Nicopolim deceſſiſſe, propter Senatuſconſultũ id temporis æditum quo Philoſophi eiecti, Vrbeque & Italia interdicti ſunt, auctor eſt Gellius lib. xv. cap. xj.

B Sed his, de Philoſophorum Cronographia explicatis, iam tẽpus eſt, ut ad enarrandas & diſcutiendas veterum Philoſophorum de principiis rerum naturalium opiniones, propius accedamus.

Opinio eorum qui dicentes omnia eſſe unum ens immobile, omnem principij rationem de medio tollunt.

CAP. V.

SEntentias veterum de principijs rerum naturalium, Plato, & Ariſtoteles multifariam commemorant, Ille in Theæteto, & Sophiſta: Hic in primo Phyſicorum, & de Generatione in tertio de Cœlo, & 1. Metaphyſicæ, Plutarchus primo libro de Placitis Philoſophorum, ut omittam Clementem Alexandrinum, Euſebium, Theodoretum, D. Auguſtinum, & alios, tum ſacros, D tum prophanos ſcriptores. poſſunt autem omnes de principiis ſententiæ ad hanc breuem, & generalem diuiſionem reuocari. Alij enim nullum videntur facere principium, nempe ij, qui aiunt omnia eſſe vnum ens immobile: Alij quidem faciunt, ſed vel vnum, vel multa; & vnum, vel finitum magnitudine, vel infinitum, & item, vel vnum ex quatuor elementis, vel quippiam illis prius, aut medium: ſimiliter qui multa faciũt, aut ea ſtatuunt numero finita, aut infinita: ſi finita, vel duo, vel tria, vel quatuor, vel decem, vel alio quopiam numero circunſcripta: ſi infinita, vel omnia vnius generis, ac naturę, vel ſpecie diuerſa & contraria. Verum hæc enucleate pertractanda ſunt, vnamquanque harum opinionum propriè, ac ſigillatim explicando. Qui igitur putarunt, id quod eſt, vnum tantummodo eſſe, atque immobile, hos neceſſe eſt omnem principij phyſici rationem funditus ſuſtuliſſe. Etenim cum nihil ſit principium ſui, ſed aliorum, nihil item poſſit effici ab vllo principio phyſico ſine motu (ſiquidem natura definitur eſſe principium motus) hinc fit, vt ſublato motu, & rerum multitudine, nihil loci principiis naturalibus relinquatur.

Tres autem huius ſententię principes fuiſſe memorantur, Xenophanes, Parmenides, & Meliſſus, de quibus eodem ordine dicendum eſt. Xenophanes Colophonius magiſter Parmenidis, ipſe aũt uel nullius ſm aliquos, vel ſm alios Archelai, ſeu Botonis cuiuſdam Athenienſis auditor, exiſtimauit (vt refert Ariſtoteles in eo libello qui inſcribitur de Xenophane, Zenone, & Gorgia) id quod C eſt, æternum eſſe, infinitum, vnum, omniquaque ſui ſimile, & immobile. *Opinio Xenophanis.* Æternum, quoniam ſi factum eſſet, aut ex nihilo, quod eſt impoſſibile, nec poſſet reddi ratio, cur tunc, & non ante factum fuiſſet: aut ex aliquo, vel igitur ſimili, vel diſſimili, non ſimili: nam ſimilium eadem eſt uis & ratio, quare non conuenit vni eorum potius quàm alij, aut fieri, aut facere: neque ex diſſimili, nam ſic fieret ex eo, quod non eſt. Denique cum quicquid fit de nouo, antea non fuerit, neceſſe eſt id fieri ex nihilo, quod cum ſit impoſſibile, rectè ſe habet arbitrari; id quod eſt, æternum eſſe. Si autem æternum, ergo infinitum, nam neque habet principium vnde extiterit, neque finem in quem poſſit deſinere: ſi infinitum, ergo unum; nam ſi multa, ergo inuicem terminata, & vnum extra aliud, quod eſt contra rationem infiniti. Si unum, ergo vndique ſui ſimile, nam vbi diſſimilitudo, ibi multitudo: His etiam conſequens eſt, vt ſit immobile, tum quia, nec a ſe moueri poteſt, cũ ſit omnino ſimplex,

& vndiq; ſibi ſimile, nec ab allo, ſi enim id
quod eſt, unum eſt, nihil alind erit, a quo
moueri queat. quid? qđ uel moueretur
in plenum, at non eſt aliud ens præter ip-
ſum, vel in vacuum, ſed vacuum nihil eſt
in rebus. Ex quo fit, vt neque dolori, ne-
que morbo, neque ulli plane commûta-
tioni ſit obnoxium. Hæc Ariſtoteles de
Xenophane: a quo. Theophaſtus (referē-
te Simplicio 1. phyſicorum ſupra tex. 6.)
in eo diſſentit, quod putat Xenophanem
illud ſuum vnum Ens, neque finitum ſe-
ciſſe. Alexander autem Aphrodiſæus
(vt ibidem memorat Simplicius) inducit
Xenophanem facientem id quod eſt, fini
tum, & ſphæricum. Laërtius vero in vita
Xenophanis, ſcribit eum conſtituiſſe qua
tuor principia omnium rerum, mundoſ-
que innumerabiles; quę non uidentur cō
gruere cum his quæ dicta ſunt. Cicero & t
2. Acad. Quęſt. confirmat eum ſenſiſſe ha
bitari in Luna, eamque eſſe terram mul-
tarum vrbium: & montium. Vixit annos
centum, atque eo amplius; ſcripſit carmi-
ne, acerrimuſque fuit inſectator Home-
ri, & Heſiodi.

Parmenidis opinio.

Parmenides Eleates arbitratus eſt (quā
uis ſecundum fallacem ſenſum, & vulgi
opinionem multæ ſint res, earumq; duo
principia eſſe videantur, terra loco mate
riæ, & ignis loco efficientis) tamen ſecun
dum rationem & veritatem, id quod eſt,
vnum tantummodo eſſe. Hoc autem ita
concludebat; Quod eſt præter id quod
vere eſt, id non eſt, unum tantūmodo eſt.
nam ſi ea quæ ſunt, multa eſſent, ea profe
cto differenter inter ſe: aut igitur in eo
quod nō ſunt, aut in eo quod ſunt, non in
eo quod ſunt, in hoc enim ſunt ſimilia,
quæ autem ſunt ſimilia, nō ſunt alia; quę
non ſunt alia, ſunt vnum & idem; nec in
eo quod nō ſunt, quod. n. nō eſt, nihil eſt,
per id aūt, quod nihil eſt, nulla fit differē-
tia: ſi igitur quæ ſunt, nullo modo differ-
re poſſunt inter ſe, neceſſariò conficitur,
id quod eſt, unum eſſe. Hæc eſt ratio Par
menidis ſecundum Porphyrij explana-
tionem, quam refert Simplicius 1. Phyſi-
co. ſuper tex. 25.

Meliſſi opinio.

Meliſſus auditor Parmenidis exiſtima
uit id quod eſt, ingenitum, infinitnm, vnū,
& immobile eſſe: Ingenitum quidem,
vnum, & immobile, propter eaſdem ra-
tiones, quas vt ante diximus, afferebat Xe
A nophanes; eſſe autem infinitū hoc modo
demonſtrabat, Si quod eſt genitum habet
principium, ergo quod non eſt genitum
carebit principio: ſimiliter, ſi qđ eſt mor-
tale habet finem, ergo quod eſt ab interi-
tu liberum, carebit fine: ſed id quod eſt,
nec eſt genitum, nec mortale; ſi enim inte
riret, neceſſarium eſſet in nihil recidere,
ergo id quod eſt caret principio, & fine;
quāobrē oportet eſſe infinitū, id enim ap-
pellamus & intelligimus eſſe infinitum,
quod principio vacat & fine. Ergo hi tres
philoſophi, Xenophanes, Parmenides &
B Meliſſus, facientes vnum tantùm eſſe ve-
reens, nullum faciunt principium rerum
naturalium. Sed veniamus ad eos qui fa-
ciunt vnum principium rerum omnium
naturalium, vel vnum ex quatuor elemē-
tis, vel quippiam ab illis diuerſum.

Opinio eorum qui ſaciunt unum prin cipium omnium rerum na- turali um.

CAP. VI.

C

Opinio Thaletis.

THales Mileſius, vnus de ſeptem ſa-
pientibus, eorumque longe ſapien
tiſſimus, & Philoſophiæ naturalis,
ut eſt apud Ariſtot. 1. Metaphyſicę pri-
mus apud Gręcos auctor & illuſtrator, ſē
ſit principium omnium rerum eſſe aquā,
vel ipſum humidum, motus fortaſſe eo
argumento (vt eſt apud Ariſto. & Plutar-
chum) quod cerneret ſemina, & alimen-
ta rerum, eſſe humida, ex quo autem res
gignuntur & aluntur, id eſſe principium
earum rerum. Calorem item, cuius vi
D omnia tenentur, & conſeruantur, hu-
more paſci atque ſuſtentari. Veriſi-
mile autem eſt, inquit Ariſtotel. Pri-
ſcos viros, Theologos, & Poetas, vt Or-
pheum, Homerum, & Heſiodum, ca-
nentes Oceanum, & Thetyn parentes eſ-
ſe generationis, & aquam, quæ ſtyx appel
latur, iuſiurandū eſſe Deorum, ceu quip-
piam vetuſtiſſimum, & honorabiliſſimū,
in eadem fuiſſe ſententia: Hipponem
quoque, qui teſte Alexandro dictus eſt
Atheos, idem ſenſiſſe ferunt, ſed eum
Ariſto. cōtemnit propter mentis vilitatē.

Thales

Thales autem, auctore Simplicio, nihil
ſcripſit præter Aſtrologiam nauticam,
quamquam Laërtius ait, eam referri ad
Phocum quendam Samium. Atque hoc
innuens Ariſt. quotieſcunque de Thale-
te verba facit, ſic fere loqui ſolet, [Fortaſ-
ſe, vt memorant, dicitur.] Quæ verba in
hanc ſententiam rectè ponderauit Ale-
xander 1. Metaphyſicæ.

Opinio Anaximenis

Anaximenes, auditor Anaximandri, &
doctrinæ Thaletis perquā ſtudioſus fuit,
vt ipſe oſtēdit, quam (vt Laërtius refert)
ſcripſit ad Pythagoram. Is principiū om-
nium rerū dixit eſſe Aerē: hanc enim opi
nionem eius fuiſſe teſtatur Ariſt. 1. Me-
taphyſicæ, & Theophraſtus; Simplicius
quoque confirmat idem ſe in illius ſcri-
ptis comperiſſe: Nicolaus autem Dama-
ſcenus in opere, quod fecit de Dijs, ſcri-
ptum reliquit, ſecundum Anaximenem
principium rerum eſſe non Aerem, ſed
quiddam medium inter Aerem, & Ignē.
Verum præponderat ſuperiorum aucto-
ritas, quam Cicero etiam & Laërtius ſe-
cuti ſunt. Putatur autem ratio principij
rectè conuenire Aëri, propterea quòd is
facile accipit quamcunque vim, actionē,
& qualitatem aduentitiam, & in omnes
formas, atque figuras paruo negotio ſeſe
induit, nec habet qualitates naturales, ſi-
ue quæ ad motum loci, ſiue quæ ad alte-
rationem pertinent, nimium, vt cætera e-
lementa, inſignes, aut ægre mutabiles. E-
iuſdem ſententię fuit Diogenes Apollo-
niates diſcipulus Anaximenis & Anaxa-
goræ æqualis, vir eloquentia & ſapientia
clarus, cuius decreta, teſte Laërtio, ſunt,
elementū omnium eſſe Aerem, ex quo
denſato & rareſcente gigni mundos in-
numerabiles; eſſe infinitum, inane; terrā
rotundam, & in medio locatam fixamq;
ſemper hærere. Is ſcripſit opus quoddā
cuius fuit huiuſmodi principium; [Qui
docere aliquid inſtituit, cum in primis de
bere certum aliquod, & indubitatū prin-
cipium ponere, tum ſimplici, & pudica o-
ratione vti.

Heraclyti opinio.

Heraclytus Epheſius, vir animi & inge
nij magnitudine, humanarumque rerum
deſpicientia valde memorabilis, quò ma
gis ſoluto & vacuo animo philoſophari
poſſet, regnum conceſſit fratri, & a Dario
Rege Perſarum magnis opum, & hono-
rum promiſſis accitus, cum ſuis Epheſijs
A apud quos obſcurus, & cōtemptus erat,
viuere maluit. Hic, cum Hyppaſſo Meta-
pontino ſenſit initium cunctarum rerum
eſſe Ignem, ex quo naſcerentur omnia, &
in quem cuncta tandē occiderent; cumq;
oēs res denſatione, & rarefactione fiant,
putabat eas more fluminis continēter la-
bi, & fluere: videtur etiam amicitiam, &
litem ſimiliter, vt Empedocles, cauſſas ef
ficientes rerum conſtituere. Ait porrò
ignem cum denſatur humeſcere, & aerē
fieri, hunc item, cum magis cogitur & cō-
creſcit, aquam effici, quā denſatam verti
B in terram, & viciſſim ex terra fuſa atque
rareſcente aquam, & ſimiliter reliqua de
inceps elementa renaſci: atque hoc mo-
do mundum perpetua viciſſitudine gigni
& interire. Viſum eſt autem illi, ignē præ
cæteris elementis conſtituendū eſſe prin
cipium omnium, quia eſt maxime mobi-
lis, & minutiſſimarum, ac ſubtiliſſimarū
partium, tum etiam quia multiplex eius
vis per omnia permeans, cunctas res gi-
gnit, auget, ſuſtentat, perficit, atque mo-
deratur: quæ res late tractatur apud Ci-
ceronem ſecundo libro de Natura Deo-
C rum, à Balbo Stoico: nam in tertio eiuſ-
dem operis libro Cotta diſputat, Stoicos
in hoc eſſe germanos Heraclytęos. Quan
quam id quod ipſi dicunt de igne, potius
declarat ei competere rationem cauſſæ
efficientis, quàm materię, aut elementi.
Scripſit autem Heraclytus librum de na
tura, incredibili breuitate, & obſcuritate,
quamobrem dictus fuit σκοτεινὸς, quem
librum cum legiſſet Socrates ſibi datum
ab Euripide, ferunt dixiſſe, quæ in eo in-
tellexiſſet præclara ſibi videri, quæ autē
non intellexiſſet putare ſe non diſſimilia
D eſſe, ſed omnia Delio quopiam natatore
indigere. Ariſt. vero in lib. Rhetoricis au
ctor eſt, obſcuritatem, quę erat in ſcriptis
eius, propter difficultatem interpungen-
di dictiones accidiſſe. Habuit multos, nec
ſane minutos viros ſectatores, & interpre
tes ſuæ doctrinæ, quamuis Lucretius par
uipendat ipſum, & acerbe mordeat his
verſibus.

Quapropter qui materiam rerum eſſe
putarunt
Ignem, atque ex igni ſummam conſi-
ſtere ſolo,

Ma-

Magnopere a vera lapſi ratione videntur.
Heraclytus init quorum Dux prælia primus:
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes.
Quàm grauior, Graios inter, qui vera requirunt:
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantque,
Inuerſis quæ ſub verbis latitantia cernunt,
Veraque conſtituunt quæ belle tangere poſſunt
Aureis, & lepido quæ ſunt fucata ſonore.

Solam terram, nemo philoſophorum fecit principium rerũ. Terram autem Heſiodus fortaſſe principium fecerit fingens primam omnium ex Chao natã extitiſſe, ſed Philoſophorũ nemo ſolam poſuit initium rerum, ob eius craſſitiem, duritiem, atque immobilitatem, coniunctam vero, & cõſociatam cum alijs corporibus, principium ſtatuerunt Empedocles, ac Parmenides.

Alij faciunt vnum quidem principiũ, diuerſum tamen a prædictis quatuor elementis, hoc eſt, vel medium inter ignem, & aerem, illo denſius, hoc rarius; vel quippiam prius quatuor elementis, quod fortaſſe idem eſt. Hanc opinionem Nicolaus Damaſcenus, falsò, vt ſupra dictum eſt, attribuit Anaximeni. Simplicius autem 3. Phy. & Philoponus in 2. lib. de Generat. (quibus in locis Ariſt. mentionem facit huius opinionis) eam aſcribunt Anaximãdro Mileſio, qui, vt narrat Laërtius, elementum omnium dixit eſſe quippiam infinitum prius quatuor elementis. Hic primus Gnomonem inuenit, eumq; Lacædemone in loco vmbræ captandæ idoneo fixit, quo ſolis conuerſiones & æquinoctia notaret; primus etiã maris, & terræ circuitus deſcripſit, & ſphæram cõſtruxit, quin etiam putauit, vt eſt apud Ciceronem natiuos eſſe deos, longis interuallis, orientes, occidenteſque, eoſque innumerabiles eſſe mundos. Porrò Ariſtot. 1. Phy. 54. veriſimiliorem inquit eſſe opinionem eorũ, qui faciunt principiũ omniũ quippiã diuerſum ab elemẽtis, quàm eorum, qui pro initio cunctarum rerum ponunt vnum aliquod eorum quatuor corporum, propterea quod principium

Anaximandri opinio.

A debet eſſe vacuũ & nudum ijs omnibus rebus, quas in ſe accipit, at quoduis illorum quatuor elementorum habet ſuam, ſibique connatam qualitatum vim, qua, ſine ſui exitio priuari non poteſt. Adde, quod illi, per huiuſmodi principium videntur eſſe ſubodorati materiam primã, eamque adumbrare & poſteris innuere voluiſſe.

B *Opinio eorum qui faciunt principia multa quidem, ſed finita, præcipue autem Pithagoreorum.*

CAP. VII.

Qvi multa inuehunt principia, neceſſe eſt ea faciant mobilia, tum quia non poſſunt multa principia ſine motu, aut ſimul cogi & congregari ad efficiendam generationem, aut inuicẽ diſſolui & diſiungi ad interitum afferendum: tum etiam, quia multitudini principiorum, ſemper adiuncta eſt aliqua repu-
C gnãtia & contrarietas, quę nunquàm eſſe poteſt abſque motu. Qui autem multa principia ponunt, ea ſtatuunt vel finita, vel infinita, qui finita, vel duo, vt Parmenides in his, quæ ſcripſit ſecundum iudicium ſenſuum & opinionem vulgi, nimirum ignem & terram, vel lucem & tenebras, vel calidum, & frigidum, vt refert Ariſt. 1. Metaph. & 1. Phy. tex. 41. Plato etiam, vnum tanquàm formam, & magnũ ac paruum tanquàm materiam, vt ei Ariſtot. multis locis imponit. Stoici quoque ſecundum Simplicium, Deum & Mate-
D riam, vel faciunt tria, vt Ariſt. Materiam, Formam & Priuationem, & Plato (ſecundum Plutarchum) Mentem, Ideam & Materiam: Vel quatuor vt Empedocles quatuor elementa, quibus loco efficientis adiunxit Litem, & Amicitiam. Quanquàm Ariſt. in 1. Metaph. auctor eſt, eum non vti illis, niſi tanquàm duobus; Ignẽ quidem per ſe, reliquis vero tribus tanquàm vna natura; id quod aperte cognoſci poteſt ex ipſius carminibus. Alij produxerunt numerum principiorum vſq; ad denarium; quam perhibent fuiſſe opinionem

Diligenter ac ſubtiliter exponitur opinio Pythagorçorum de Numeris, quos rerum omnium initia faciunt.

nionem Pythagoræorũ. Etenim cum faciant numeros initia rerum, naturam autem uumeri, cernerent denario completi & abſolui, ſiquidem omnes gentes numerant vſq; ad denarium, quo cum peruenerint, redeunt ad vnitatem eam iterantes, idcirco rationem principij denario maxime tribnerũt: cuius numeri vim cum animaduerterent totam quaternario contineri, in eo enim includuntur, 1. 2. 3. 4. quæ ſimul iuncta faciunt denariũ, ob eam cauſſam exiſtimabant, quaternarium eſſe numerum ſanctiſſimum, quo cum quippiam ſanctè confirmare volebant, tanquam iuſiurando vtebantur, dicentes, [Iuro per omnipotentem, animæ qui tetrada noſtræ, perpetuos fontes naturæ infudit habentem,] fingebant enim animum noſtrum ex quaternario conſtare, ita vt μόνας ſit mens, δυὰς ſciẽtia τρίας opinio, τίτρας ſenſus, qua de re legi poſſunt quæ ſcribit Plutarchus primo libro de placit. philoſophorum cap. 3. & D. Aug. in lib. de Muſica. Quoniam igitur Denarius eſt numerus perfectiſſimus, induxerunt tanquam initia rerum omniũ decem coniugationes vel oppoſitiones, vnam formarum, habituum & bonorum; alteram priuationum, malorum, ac eorũ, quæ habent indefinitam, & indeterminatam naturam.

Denarius.

Bonorum	Malorum
Finitum	Infinitum
Impar	Par
Vnum	Multiplex
Dextrum	Siniſtrum
Mas	Fœmina
Quies	Motus
Rectum	Curuum
Lumen	Tenebræ
Bonum	Malum
Quadratũ	Longius altera parte

Opinio Manichçorum, ſecundũ aliquos, fluxit ex Pythagoræorũ fontibus.

Ab his Pythagoræis, nonnulli arbitrãtur fluxiſſe opinionem Manichçorũ, qui ponebant duo çque prima, immutabilia & potentia principia, vnum bonum, omnium bonorum, alterum malum, omniũ malorum, quam ſententiam diligenter pertractat Simplicius in iis cõmentariis, quos ſcripſit in Epictetum & D. Aug. cũ aliis multis libris, tũ maxime iis duobus quos ſcripſit de Geneſi cõtra Manichços.

Cur autẽ Pythagorici fecerint numeros principia rerum naturaliũ, Ariſto. videtur reddere duas cauſſas, vnã, quia numeri ſunt priores omnibus corporibus, quippe cum ſint ex abſtractione, hoc eſt quia numeri ſine corporibus phyſicis aĩo concipi & intelligi poſſunt, corpora vero ſine illis minime: alteram autem, propter magnam ſimilitudinem, quam putabant eſſe inter numeros & res naturales; omnia enim, vt ſacris literis etiam proditum eſt, condita ſunt à Deo in numero, pondere, ac menſura. Et ſicut Muſicus (vt Syriani vtar ſimilitudine) per numeros mathematicos Lyram, ſic natura per naturales numeros ſuos componit & modulatur effectus. Verum age, quomodo vis & ſimilitudo numerorum in rebus naturalibus & moralibus efficta, & expreſſa ſit, Pythagorica memorantes dogmata, breuiter oſtendamus. Ac cur menti attribuant monada, ſcientiæ diada, triada opinioni, tetrada ſenſui explicatur à Plutarcho eo, quẽ ſupra poſuimus, loco. Quaternarium autem, vel Nouenarium aſſignabant iuſtitiæ, propterea quod ille eſt primus numerus quadratus, & pariter par; hic aũt eſt primus numerus ſolidus, ex ternario in ſe ipſum ducto exiſtens, atque hoc modo parilitatẽ & æquabilitatẽ iuſtitiæ repræſentant. Quinarium vocabant nuptias quæ conflantur ex maris, & fœminæ coniunctione; nã Quinarius conſtat ex pari, cui aſſimilabant fœminam, & impari, cui marem ſimilem eſſe dicebãt. De preſtãtia & myſteriis numeri Quinarii, multa reperies apud Plutarchũ, in libello de Particula, ει, acute doctẽq; diſputata. Septenariũ vocabant tempeſtiuitatem, qm̃ multa tempeſtiuè, cum in aliis rebus, tum in homine fiunt per numerũ ſeptenariũ. Etenim homo ſeptimo à conceptione mẽſe, vitalis editur, ſeptimo anno denteſcit, altero ſeptenario pubeſcit, tertio barbã emittit, & ſemen maturũ generationi. Sol quoque qui eſt princeps cauſſa rerũ ſublunariũ, apud ipſos ſeptimum tenet locũ, videlicet poſt orbẽ ſtellarũ, & quinque planetas. His accedit, qđ ſolus ſeptenarius, neque generat vllum numerum eorũ, qui denario cõtinentur; neque ab vllo eorũ generatur. Nam binarius bis ſumptus facit 4. ter 6. quater 8. quin-

Quomodo Pythagorçi numeros accomodabãt rebus naturalibus.

De præſtantia numeri ſeptenarii.

quinquies x. ternarius bis terve acceptus facit 6. & 9. bis quaternarius 8. bis quinarius 10. At ſenarius, octonarius, & nouenarius, licet non generent numerum vllũ eorum qui ſunt intra decem, generantur tamen ab illis, nimirum à binario, vel ternario, vel quaternario: Septenarius verò, neque generat alium numerum, neq; ab alio generatur, vt per ſe patet. Quare Pythagorei appellabant ſeptenarium, Mineruam, quę fingitur ex nulla matre nata eſſe, & virgo perſtitiſſe. Aulus Gellius libro 3. cap. 10. virtutes poteſtateſque Septenarij, plurimis & diſertiſſimis verbis ex M. Varrone declarat. Sed reuertamur ad denarium, quem quia perfectum numerum iudicabant, nouem autem exiſtimabant eſſe corpora quæ in orbem mouerentur, nimirum ſeptem planetas, orbem ſtellarum, & terram, quam nõ ſecus ac cęteros planetas dicebant in orbem volui circa Veſtam, hoc eſt Ignem, quem vt dignitate præſtantem alijs elementis, in medio mundi, tanquam in loco maxime nobili collocabant; his igitur nouem corporibus ad explendum denarium numerum adiunxerunt etiã aliud corpus, fingentes, neſcio quam Antichthona hoc eſt terram, huic noſtræ aduerſam, & quæ motu oppoſito cieretur; huiuſmodi autẽ corpora putabant diſtare inter ſe certis quibuſdam harmonijs, & interuallis, vt v. g. ſolis interuallum à terra, ſit in dupla proportione, quàm Lunæ, interuallum autem Veneris in tripla: Mercurij in quadrupla, idem ſimili proportione contingere in reliquis ſuperioribus cælis. Quin etiam prædicta corpora exiſtimabant moueri certis quibuſdam harmonicorũ numerorum proportionibus, vt quæ mouētur celerius, acutiorem, quæ tardius grauiorem efficiant ſonum: ex quo incredibili ſuauitate concentum quendam exiſtere, qui à nobis vtpote iam inde ab ortu aſſuefactis, non exauditur. quoniam autẽ omnis concentus ad numerum aliquem conſtituitur; nam Diapaſon conſiſtit in proportione dupla, Diapente, in ſeſquialtera, Diateſſeron in ſeſquitertia, idcirco totum cœlum, totumque mundum, qui mirabili tenetur concentu, numerũ, & ex numeris eſſe affirmabant. ſed de his vide Ariſtotelem libro 2. de Cœlo, tex. 52. & 72. Syrianus in extremo penè cõ-

V mentario ſuo quo explanauit librũ quartumdecimum Metaph. Ariſt. refert, Pythagoram in quodam ſermone de numeris, qui à Pythagoræis propter eius diuinitatem, ſacer dicebatur, aperuiſſe mirabilia quædam myſteria, & occultas proprietates eorum numerorum, qui ſunt vſque ad Decem. Neque vero Ariſtoteli diſplicuiſſe videntur huiuſmodi dogmata; ſiquidem is, quæ à Pythagoræis de vi, & natura numerorum prædicabãtur, interdum ſequitur, & vſurpat, vt cernere licet non ſemel in Problematibus & in princi-

B pio lib. de Cęlo, vbi agit de Ternario. Sũt igitur numeri ſecundum Pythagoræos, initia omnium rerum. Sed in quo genere cauſſæ? Ariſt. in primo Metaphyſicæ refert ad materiam, illi enim dicebant omnia confici, & componi ex numeris: conſtat autem id, ex quo aliquid, & componitur, materiam eſſe. Sed Pythagoręorum alij numeros referunt ad cauſſam exemplarem, & ad rationes opificias, quæ ſunt in primo ſummoque opifice, quæ nõ re, ſed ratione tantum ab Ideis differunt. Alij ad formam; vnde Ariſt. lib. 8 Meta-

In quo genere cauſſę numeri, ſecundum Pythagoręos, ſint rerum principia.

C phyſicæ tex. 10. ait formas eſſe numerorũ ſimiles. vnitas porrò eſt principium numerorum, cuius vis nullo vnquam numero exhauriri, & abſumi poteſt, quin alium ſemper numerorum creare queat, in quo mirifice repreſentat immenſam Dei potentiam, quæ nullius rei molitione, ita finitur, & terminatur, vt non ſemper poſſit aliud maius, & perfectius moliri. Vnitatẽ autem Pythagoræi vocabant parem imparem; quatenus pari addita gignit imparem, huic vero adiuncta erat parem; atq; ob hanc cauſſam par & impar faciebant

De præſtantia vnitatis.

D principia omnium numerorum, & par vocabant infinitum, impar autem finitum, propterea quòd numeri impares per ſeriem diſpoſiti, ſi addantur quadratis numeris, ſemper retinẽt formam quadrati; quocirca Pythagoræi appellabant eos Gnomones, ad ſimilitudinem Gnomonis Geometrici: qui adiectus quadratus nõ variat formam: at numeri pares ſi addantur numeris quadratis, ſemper mutãt formam numeri. Hæc tangit Ariſt. 3. Phy. tex. 26. Latiùs autem explicant Simplicius & Themiſtius in ſupradicti textus

expla-

explanatione. Sed qui de Pythagoricis
numerorum myſterijs plura ſcire auet, le-
gat eos, qui in his enarrandis diligenter,
& copioſe verſati ſunt. nam hic oĩa pro-
priè & ſubtiliter perſequi velle, magis o-
peroſum, atque curioſum eſt, quàm vel
vtile, vel noſtro congruens inſtituto.

Decreta Pythagoræ.

De Pythagoræ autem decretis ita ſcri-
bit Laertius. [In Pythagoricis commen-
tarijs hęc notata ſunt; Vnitatẽ eſſe princi-
pium omnium: Ex vnitate indefinitã dua-
litatem proceſſiſſe, & tãquam materiam
ei ſubiectã eſſe. Ex Monade porrò & in-
determinata dualitate numeros gigni: ex
numeris puncta: ex punctis lineas: ex li-
neis planas figuras: ex planis ſolidas, ex
quibus corpora; quorũ eſſe quatuor ele-
menta, Terram, Aerem, Aquam, Ignem,
quæ per omnia ſe mutant, & vertunt: Ex
his conſtare mundum, rotundum, anima-
tum, & intelligentem:] Hæc ille. D. Au-
guſtinus in extremo 2. lib. de ordine, mul-
tis laudibus effert Pythagoræ diſciplinã:
Sed is poſtea 1. lib. retract. cap. 3. religioni
habuit, tantum ſe honoris detuliſſe ho-
mini ethnico, qui multa, multiſq; modis
peccauit. Verùm de his, qui multa & fini-
ta poſuerũt initia rerum naturalium, ha-
ctenus dictum ſit: deinceps agendum eſt,
de his qui fecerunt infinita, initium ab
Anaxagora ſumendo.

Declaratur opinio Anaxagoræ.

CAP. VIII.

Opinio Anaxagoræ.

ANaxagoras Clazomenius Anaxi-
menis diſcipulus, Magiſter autem
Archelai, & Periclis ſummi apud
Græcos oratoris, & Euripidis poetæ, tan-
to Philoſophiam ſtudio complexus eſt,
vt derelinquens patriam, & patrimoniũ
negligens, ſe totum Philoſophiæ cogni-
tioni deuouiſſe videretur. Hic pro initio
rerum naturaliũ, ſtatuit infinitatem quan-
dam partium ſimilium, quam Ariſt. 1. de
Generat. tex. 1. vocat πανσπερμίαν licet
in 3. Phyſico. tex. 27. & 3. de Cęlo, tex. 37.
hoc nomen referat ad opinionem Demo-
criti. Lucretius autem & alij nominant,
ὁμοιομερίαν. Vnaquæque igitur res ſe-
cundum Anaxagoram fit ex partibus ſi-
milibus atque eiuſdem naturę, vt caro ex
A multis carũculis, ſanguis & os ex alijs ſi-
milis naturæ particulis, quarum congre-
gatione res gigni, ſegregatione autem in-
terire dicitur. has vero particulas neceſſe
erat infinitas eſſe, ne videlicet vnquam
ceſſaret ſegregatio, & aliquando tandem
penitus deficeret generatio. ac tametſi in
qualibet re permixtæ ſint infinitæ cuiuſli-
bet rei particulæ, nominatur tamen ali-
quid. v. g. aurum, vel caro potiùs quàm
aliud quidpiam, nõ quia ſit purum, & ſin-
cerum aurum, vel caro, ſine vlla concre-
tione & admixtione aliarum rerum, ſed
B quod in tali re particulæ auri vel carnis
ſint maioris, & magis in fronte locatæ ap-
pareant. hanc ſententiam pulchrè deſcri-
bit Lucretius primo libro his verſibus.

Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur ὁμοιο-
μερίαν.

Quam Græci memorant, nec noſtra
dicere lingua
Concedit nobis patrij ſermonis ege-
ſtas:
Sed tamen ipſam rem facile eſt expo-
nere verbis.

Et quę deinceps ſequuntur. Et paulò in-
C fra ſubdit.

Hoc & Anaxagoras ſibi ſumit, vt om-
nibus omnes
Res putet immixtas rebus latitare, ſed
illud
Apparere vnum, cuius ſint plurima
mixta,
Et magis in promptu primaque in frõ-
te locata.

Præter hanc infinitatem partium ſimi-
lium, quæ ad materiam pertinet, loco ef-
ficientis adiunxit mentem, ſeu intellectũ,
qui confuſam illam partium ſimiliũ con-
D geriem ſegregando diſtingueret, & orna-
ret. Quamobrem ſola mens non erat mi-
xta: vt dominari poſſit mixtioni: quam nõ
ab æterno, ſed ab aliquo principio dige-
rere, & in ordinem cępit adducere, vt do-
cet Ariſtoteles lib. 3. de Anima text. 4. &
lib 8. Phyſicorum, tex. 15. Cum aũt prio-
res Philoſophi materiam tantùm ex qua
omnia conficiuntur, tradidiſſent, cauſſam
autem efficientem aut nullo modo, aut
perobſcurè attigiſſent, quæ certe non mi-
nus neceſſaria eſt, quàm materia; nam vt
ęx nihilo, ſic a nihilo nihil poteſt effici,
nec

nec materia poteſt ipſa per ſe ſine agentis vi & efficientia quicquam mouere vel A agere, non ſecus quàm lignum fabricari lectũm, vel menſam, ſine opificis arte: Anaxagoras prę alijs Philoſophis ſobrius: (vt verbis vtar Ariſt.lib.1. Metaphyſicæ) viſus eſt, ſic enim de eo ſcribit. [Quare qui vt in animalibus, ita in natura intellectum eſſe cauſſam mundi, totiuſq; ordinis dixerat, quaſi ſobrius comparatus ad antiquiores vana dicẽtes, apparuit.] Simile quidpiam legimus apud Platonem in Phædone, vbi Socrates narrat ſe cum iã pene deſperaſſet intelligere poſſe cauſſas eorũ, quæ ſunt: propterea quòd ex aliorũ B Philoſophorũ ſcriptis nihil certi elicere potuiſſet, audita ſententia Anaxagoræ, qui faceret omnes res, totumque mũdum à mente diuina, deſignari, confici, exornari & regi, magno ſtudio, & ſpe addiſcendi ea, quæ antea non potuerat, erectum ac elatum fuiſſe. De hoc intellectu Anaxagoræ ſic ait Laërtius: Primus materię, quam ὕλην appellãt, mentem adiecit in principio operis ſui ita ſcribens: [Omnia ſimul erãt, deinde acceſſit mẽs, eaque compoſuit.] Quamobrem cognominatus fuit mens, ſiue animus. Apud Ci C ceronem etiam in primo de nat. Deor. ita ſcriptum eſt: [Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene diſciplinã, primus oĩum rerũ deſcriptionem & modum, mentis infinitæ ui, ac ratione, deſignari & confici voluit:] Quid autem Anaxagoram in prædictam ſententiam induxerit, breuiter exponit Ariſt. primo Phy. 33. & lib. 3. 28. Is enim hoc modo ratiocinabatur, Qđ fit, neceſſe eſt, aut nihil fuiſſe antea, at ex nihilo nihil fieri poſſe communi ſapiẽtum decreto ratum, & conſtitutũ eſt: aut priùs quidem fuiſſe, ſed occultum, & cum alijs D rebus permixtũ latitaſſe: ita vt nihil aliud ſit res generari quàm eas ex admixtione, & confuſione aliarum rerum ſegregatas manifeſtari, & in lucem proferri: Et quoniam cernimus omnes res inuicem poſſe commutari, vel proximè vel interiectis aliquot alijs mutationibus: concludebat neceſſarium eſſe; vt in quauis re ſint omnes aliæ res, quæ tamen ob paruitatem atque permixtionem a nobis deprehendi nequeant: hoc etiam illuſtrabat accretionis exemplo: nam cum ex alimento gignatur caro, vena, os, neruus & alia corporis membra: nec ea queant ex nihilo creari, neceſſariò efficitur, vt ipſa præfuerint quidem in alimento inuicem admixta & confuſa, per accretionem autem ſecreta fuerint, & animantium partibus adiuncta, & adglutinata. ac quemadmodũ particularis generatio cuiuſlibet rei, fit per ſecretionem eius ex alijs, ſimiliter etiam putabat Anaxagoras totum mundum non aliter fuiſſe perfectum, quàm per ſegregationem omnium rerũ ex infinita quadam, & indigeſta congerie, vbi prius infinito tempore ſine diſtinctione & ordine iacuerunt. talem autem ſegregationem partium mundi, nullo modo fieri potuiſſe, niſi à mente: tum quoniam id quod ex illa mixtione ſegregare debebat, nullo modo in ea contineri oportebat, vt poſſet ei præeſſe, atque dominari. quamobrẽ neceſſariũ erat, vt eſſet quidpiam immateriale, impatibile, ac diuinũ, cuiuſmodi eſt ſola mens: tum etiam, quia diſtinguere, exornare, diſponere & ſuos cuique rei fines, & munera præſcribere, omniaque ad perfectionem & pulchritudinem vniuerſi dirigere, propriũ eſt mentis. Verùm de ſententia Anaxagoræ hactenus: ad Democritum & Epicurum veniamus.

Quid Anaxagoram in ſuam illam ſententiam impulerit.

Opinio Democriti, Leucippi & Epicuri.

CAP. IX.

SEntentia horum Philoſophorum diligenter explicabitur a nobis, tum ex libris aliorũ, tum maxime ex ijs, quæ Lucretius huius diſciplinę ſtudioſiſſimus D primo & ſecundo libro reliquit ſcripta. Principio, cenſent duo eſſe prima, & generalia initia rerum naturalium: ex quibus cuncta quæ ſunt, fieri, & conſtare neceſſe eſt; Plenum, & vacuum; illud ens & atomos; hoc nõ ens, & inane, appellabãt. id quod Ariſt. innuit in primo Metaphyſicæ, & primo Phyſi. tex. 41. & Lucretius primo libro his verſibus.

Omnis, vt eſt igitur per ſe natura duabus
Conſtitit in rebus, nam corpora ſunt, & inane

Corpus

Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe,
Senſus,&c.
[& paulo infra]
Tum porrò locus,& ſpatium,quod inane vocamus
Si nullum foret, haud vſquã ſita corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quoquam diuerſa meare.

Probatur ſeptem argumentis vacuum eſſe in rebus.

Vacuum autem multis de cauſſis neceſſarium eſſe,his argumentis confirmãt. Primùm ratione loci:omne enim corpus propter molem quam habet, indiget loco, à quo totum contineatur & locetur: talis autem locus non poteſt eſſe ſuperficies, quippe quæ tantum extrinſecus cõtineat, & ſolas corporum extremitates ambiat;neque corpus vllum ſiue materiã habeat ſiue ſola conſtet trina dimenſione; ſic enim duo corpora ſimul eſſent, qđ nullo modo fieri poteſt: relinquitur igitur, locum nihil aliud eſſe, quàm inane. Deinde ratione motus localis, qui ſi eſt (eſſe autem cunctis plane ſenſibus perſpicuè cognitum, & exploratè perceptũ eſt) non poteſt effici,niſi per inane: nam per plenum, hoc eſt per ipſa corpora ſolida, qui fieri poteſt, cum proprium corporis ſit obſtare,nec loco cedere alij corpori, niſi maiori ab eo vi expulſum? niſi forte quis velit, vnum corpus penetrare in aliud, & multa corpora ſimul eſſe; qđ ſanè perabſurdum eſt. quare, vt motus conſtet,opus eſt inani.Hoc idem argumẽtum tractat Ariſtoteles lib. 4. Phyſicorũ tex. 53. his verbis: [Dicunt enim, quòd motus ſecundum locum non erit ſine vacuo: plenum enim non poteſt ſuſcipere id quod mouetur: Si vero ſuſcipiat,ſintq; duo corpora in eodem,continget vtiq; & quotlibet eſſe ſimul corpora:ſi autem cõtingat hoc, & minimum ſuſcipiet maximum;multa nanque parua ipſum magnũ eſt: quare ſi multa æqualia contingit in eodem eſſe,& multa inæqualia.] Sed dicet aliquis,motum localem fieri, nõ quia vllum in rebus ſit inane, ſed quia proxima corpora cedant ijs, quæ mouentur, vel migrando in alium locum, vel ſeipſa conſtipando: Verùm hoc ipſi refellunt, demonſtrando neutrũ illorũ poſſe contingere ſine vacuo.Etenim corpus,quod migrat, aut venit in vacuũ, & ſic erit vacuũ; A aut in locũ proximi corporis, quod ei cedit;de quo ſimiliter quærẽdum eſt, quonam abeat,ac ſic deinceps de alijs procedendo in infinitum,quare neceſſe eſt, aut eſſe vacuum in rebus,aut multa corpora ſimul eſſe, aut denique quocunque corpore moto,quantumuis minimo, omnia alia corpora commoueri, totumque mũdum iactari,& fluctuare. Quo argumento Ariſt.4.Phyſi. text.79.ſcribit Xuthum Philoſophum vſum eſſe ad comprobandum vacuum. Similiter qua ratione poterit quidpiam conſtipari,& condenſari,ni- B ſi in eo inſitæ ſint aliquæ inanitates?alioquin partes eiuſmodi corporis cum coarctantur,ſe inuicem penetrarent. Poſtea ſi non eſſet vacuum in rebus, qui poſſent, aut ex intimis ſaxorum, & rupium partibus manare liquidi humores, vbereſque aquarum guttæ, aut cibus ad alendas omnes corporis partes per vniuerſum corpus permeare, atque diſſipari? Hanc rationem tangit Ariſtot. 4. Phyſ.tex.55.his verbis.[Ampliùs autem, & augmentatio videtur omnibus fieri per vacuum, alimẽtum enim corpus eſſe;duo autem corpo- C ra impoſſibile ſimul eſſe.] Præterea niſi vacuum permixtũ eſſet cum rebus, qua ratione fieri poſſet, vt quod eſt denſum, ſine acceſſione alterius rei rareſcens maius exiſteret,aut è cõtrario, qđ eſt rarum citra detractionẽ cuiuſquã rei denſatũ & conſtipatũ in anguſtiorem molẽ contraheretur,atq; hoc modo minus euaderet? Hanc rationem illuſtrat Ariſ. 4. Phy.tex. 55.exemplo vini, & cineris,hæc ſcribens. [Demonſtrat etiam vacuum eſſe, quia videntur aliqua cogi, & conſtringi etenim dicunt vinum cum vtribus recipere do- D lia, tanquam in ea, quæ inſunt vacua ſubeunte, quod condenſatur corpore. Teſtimonium etiam illud de cinere faciunt, quæ tantum aquæ recipit, quantum vas vacuum.] Ad hęc videmus quaſdam res habere plus ponderis, quàm alias, tametſi pari ſint mole, vt ſi parem auri, & lanæ molem capias, aurum ſine dubio longè præponderabit. cur? niſi quia in rebus, plus aut minus vacui admixtum, & inſitum eſt: quocirca, quæ res plus inanis habet, ea minoris eſt ponderis; quæ vero plùs vacat inani, maiori

maiori eam pōdere præditam eſſe neceſſe eſt. Amplius, ſi duo corpora ampla inter ſe concurrāt, & ex illo concurſu, ſubitò deſiliant, totum illud ſpatiū, quod inter huiuſmodi corpora relinquitur, neceſſariò erit inane: non enim partes aëris, quæ circunſtant tanta celeritate vndiq; poſſunt cōfluere, vt vno tempore totum illud ſpatium compleant. Poſtremò diuiſio, multitudo, ſeparatio, & diſtinctio rerum non poteſt fieri ſine vacuo: Hoc autem innuit Ariſt. 4. Phyſ. tex. 52. [Vacuū (inquit) diuidit omne corpus, vt ſit non continuum, quemadmodum dicunt Democritus, & Leucippus, & alij multo Phyſiologorum,] Significans Pythagoræos, quos paulo poſt tex. 56. ait exiſtimaſſe vacuum eſſe id, quod diſterminat naturas. tanquam vacuum ſeparatio quædam ſit & diſterminatio eorum, quæ ſunt conſequenter. Ex his igitur, quę commemorata ſunt, arbitrantur perſpicue, ac neceſſario cōcludi, adeo neceſſarium eſſe vacuū, vt eo ſublato, neque motus, neque multitudo, neque diſtinctio rerum vllo modo cohærere poſſint.

Præter inane autem, ſtatuunt alterum principium rerum naturalium, quod ſit omnino plenum, & ſolidū; alioquin quicquid eſſet, vacuū eſſet: at ſi quid eſt, quod diſtinguit, aut continet ipſum vacuum, hoc profectò non erit vacuum; nam tangere & tangi, agere & pati, mouere & moueri, non conueniunt vacuo: quippe cum ſit id, in quo talia fieri & geri debent. Sicut igitur inane nihil habet pleni & ſolidi, ſic cōtra plenum, & ſolidum, omni debet vacare inanitate. Huiuſmodi autem corpora plena & ſolida vocabāt Atomos, hoc eſt corpora indiuidua: de quibus hæc ſentiebant. Primùm quidem ea impatibilia & ſempiterna eſſe: tum quia penitus carerent inani, per quod omnis paſſio penetrat in corpora: tum etiam, quia eſſent prima principia omnium rerum: oportere autem prima principia, e quibus cætera naſcuntur, immutabilia eſſe, ne omnia penitus concidant, & ad nihilum vniuerſitas rerum intereat: Ex quo ſit, vt talia corpora, neque frangi, neque diuidi, nec vllis coloribus, aut qualitatibus patibilibus affici poſſint. Hæc. n. eiuſmodi ſunt, vt nec ſine vacuo, nec ſine certo interitus

Democriti & Epicuri decreta de atomis, quas ponūt alterū omnium rerū principiū.

periculo, atque indicio rebus queant accidere. A Deinde volunt eiuſmodi corpora eſſe minima, nec ampliùs poſſe diuidi: nō enim aſſentiuntur ijs, qui faciunt corpus infinitè ſecabile: ſed putant in ſectione corporum neceſſariò tandem deueniendum eſſe ad quædam corpuſcula minima & indiuidua. quod ita docent: etenim corpus, aut componitur ex nihilo, aut ex pūctis, aut ex corpuſculis minimis atque indiuiduis: ſed priora duo eſſe abſurda per ſe clarum eſt, tertium igitur tenēdum eſt. Deinde ſi omne corpus poſſet infinitè diuidi, ergo quodlibet corpus haberet infiB nitas partes: quid igitur intereſſet inter corpus maximum & paruum? vtrunque enim totidem conſtaret partibus, hoc eſt infinitis; cui etiam neceſſariò conſequens eſt, vt quoduis corpus eſſet infinitum; nā quod habet infinitas partes, quantumuis paruas, id neceſſe eſt infinitum eſſe. Præterea fingamus, ſiquidem corpus infinita diuiſione diuiſibile eſt, ipſum iam actu penitus diuiſum eſſe: nam ſi quod eſt poſſibile, ponatur actu eſſe, nihil ſequi debet impoſſibile: diuiſione igitur omnino completa, ita vt nihil aliud ſuperſit diuidenC dum; ecquid tunc erit reliquum? aut. n. nihil, aut puncta, aut corpuſcula indiuidua; ex punctis, vel ex nihilo corpus effici, neque fert natura corporis, neque ratio concedit. quamobrem neceſſariò inducendæ & admittendæ ſunt atomi. Hāc rationem fuſius explicat Ariſt. 1. lib. de generat. tex. 8. in quo libro valde laudat Democritum, eumque præfert Platoni; tum quia vtitur rationibus proprijs hoc eſt phyſicis, Plato autem logicis, ideſt cōmunibus & alienis: tum etiam, quoniam eiuſmodi ſtatuit principia, è quibus poſD ſit omnia quæ contingunt in natura, ſi non verè, ſaltem proprie, aptè & conſtanter explicare. Vide Ariſt. 3. phy. tex. 31. id quod Plato non fecit. Poſtea cenſent atomos multitudine quidem eſſe infinitas, nam ſicut inane in omnes partes immenſum & infinitum eſt, ſic atomos conuenit eſſe numero infinitas. Eſſe autem vniuerſitatem rerum omni ex parte infinitam breui ratione concludunt, quam Cicero ſecundo lib. de Diuinat. his verbis expoſuit. [Quod finitum eſt, habet extremū; quod habet extremū, id cernitur ex alio

Ariſtoteles Democritū præfert Platoni.

ex-

extrinſecùs: at quod omne eſt, id non cernitur ex alio extrinſecùs, quod igitur omne eſt cum non habeat extremum, infinitum ſit neceſſe eſt.] Licet autem numerum atomorum infinitum ſtatuant, tamen ſpecies figurarum, per quas atomi differunt, nolunt eſſe infinitas: ex quo ſequitur, vt vnaquæque ſpecies figuræ habeat infinitas atomos ſimiles, ſintque infinitæ atomi eiuſdem figuræ, vt v.g. rotundæ. Id autem Lucretius comprobat hoc argumento. Si eſſent inquit ſecúdum ſpeciem, atomorum figuræ infinitæ, ergo diſtantiæ contrariorum, non eſſent finitæ: nec in ullo genere daretur aliquid ſummum & infimum, optimum & peſſimum neque natura in generando & corrũpendo vſquàm conſiſteret, nec faceret reciprocationes, ſed rectà procederet ſemper in infinitum; nouæque ſemper exorirentur ſpecies rerũ, quæ omnia ſunt contra ſenſuum & rationis iudicium; hoc idẽ aſſignat Epicuro Plutarchus in primo de placitis Philoſophorum; & Laërtius vitã Epicuri ſcribens. Sed ab hac opinione clara voce nos reuocat Ariſt. qui in 3. libro de Cœlo tex. 37. & 1. de gener. tex. 5. de atomis Democriti, ac Leucippi loquens, perſpicuis & conceptis verbis affirmat, infinitas eſſe, ſecũdum illos, ſpecies & differentias figurarum. Niſi quis reſpõdere velit, ſententiam, quam prædictis locis refert Ariſt. eſſe quidem Democriti, ſed ab ea diſcrepaſſe Epicurũ; ceu in quibuſdam quoque alijs rebus fecit. Nam cũ Democritus attribuiſſet atomis magnitudinem & figuram, Epicurus adiecit pondus, ratus nihil moueri poſſe ſine pondere: & cum ille vnum, atque ſimilem oĩum atomorum feciſſet motum, hic veritus, ne ſi omnes atomi ſuo pondere ad lineã ferrentur deorſum, nõ poſſent aliæ alias attingere & apprehendere, ex qua complexione efficitur rerum generatio, & ne ſi certus, atque vniuſmodi eſſet motus atomorum, nihil foret in noſtra poteſtate, commentus eſt motum quendam declinationis, quo facit atomos paulùm declinare de recta via qua ferũtur deorſum, quo ſe commento putat effugere neceſſitatem Fati & alia omnia incommoda: atque hæc quidem ſolutio veriſimilis ſit, ob auctoritatem Philoponi, qui eam tradit in primo de Generat. ſuper textum

Dubitatio, an Democritus figurarum, quæ ſunt in atomis, ſpecies fecerit infinitas.

Quæ adiunxit Epicurus doctrinæ, quã de atomis tradiderat Democritus.

A quintum, & confirmat teſtimonio Alexãdri. Verùm nos redeamus ad narrandas atomorum proprietates. Præterea, quãuis omnes atomi ſint eiuſdem naturæ, tamen in his aiunt ineſſe triplicem differentiam & varietatem; vnam poſituræ, vt aliꝫ ſint ſuperiores, aliæ inferiores, aliæ anteriores aliæ poſteriores: aliæ dextræ, aliæ ſiniſtræ: alteram ordinis, vt quædam ſint priores, quædam poſteriores: tertiam figuræ, ſecundum diuerſas figurarum ſpecies & differentias. quamobrem apud Ciceronẽ 1. de nat. Deor. inducitur Demo-

B critus faciens atomos quaſdam leues, alias aſperas, partim rotundas, partim autem angulatas, curuatas quaſdã & quaſi aduncas & hamatas, Ex atomis igitur ſecundum hanc tertiam varietatem variè coniunctis atque copulatis, creari omniũ rerum genera & ſpecies arbitrantur. Nõ ſecus ac ex vigintiquatuor literis, varijs modis inuicem copulatis, exiſtit infinita propemodum varietas dictionum, vt incredibile videatur quicquid loquimur & ſcribimus, ex illis tantummodo literis confici poſſe. Vide Ariſt. 1. Metaphyſicæ

C & 1. de Generat. tex. 5. Hanc ſententiam pulchrè declarat Lucretius lib. 2. his verſibus.

Quin etiam refert, noſtris in verſibus ipſis,
Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata:
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant; eadem fruges, arbuſta, animanteis,
Si non omnia ſint, at multò maxima pars eſt
D Conſimilis, verum poſitura diſcrepitant res;
Sic ipſis in rebus, item iam materiai
Interualla viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ,
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Ad extremum opinantur atomos non ab aliquo principio, ſed ab omni æternitate moueri perpetuò per inane, atque ex fortuitis earum concurſationi-

bus & coniunctionibus non ſolùm effici hunc vnum mundum in quo nos ſumus, ſed alios innumerabiles, & quidem quoſdam ſic inter ſe non ſolum ſimiles. ſed vndique perfectè & abſolutè pares, vt inter eos nihil prorſus interſit. Nam cum inane quoquo verſus infinitè pateat, ſumma item materiæ, hoc eſt atomorum multitudo ſit innumerabilis, eaque non conſilio & vi alicuius numinis & mentis regatur & ad procreādas res adducatur, ſed vi ſua ſemper agitetur & fortuitis concurſibus ad omnium rerum generationē conueniat, nulla profectò cauſſa ſatis idonea & veriſimilis aſſerri poteſt, cur in hac parte vacui, quam noſter mūdus occupat & ex his atomis ex quibus ipſe coagmentatus fuit, vnus hic mundus effectus ſit, & non ſimiliter poſſint in alijs partibus vacui, atque ex alijs atomis complures alij mundi, quin etiam innumerabiles effici. Ergo apud hos Philoſophos, inane & atomi locum tenent materiæ, nec aliam vllā ipſi cauſſam agnoſcūt & admittunt. etenim nolunt atomos vel ab aliqua cauſſa efficiente, vel alicuius finis gratia, ſimul cogi & congregari ad efficiendas res, ſed talem cōcurſum eſſe prorſus fortuitum. Itaque licet non ex quibuſlibet atomis quælibet res fiat, ſed ex certis, atque definitis, certæ, ac definitæ rerum ſpecies exiſtant; ex alijs enim atomis conſtant animantes, & ex alijs ſtirpes, atque lapides, alioquin quodlibet eſſet quodlibet, nec vllum foret rerū diſcrimen, & non differret equus ab homine & lapis à planta: licet inquam velint cuiuſq; rei materiam eſſe certam, ac determinatam: tamen qđ talis materia ſimul cogatur & præſtò ſit, hoc eſt, vt atomi, quę ſunt aptæ ad efficiēdum hominem, vel equum, ſimul congregentur, id cenſent non ab aliqua cauſſa efficiēte proficiſci, ſed caſu & temerè contingere.

Ex atomis innumerabiles mundos effici, & quoſdā omnino ſimiles ac pares

Verùm hoc loco non mediocrem afferunt difficultatem verba Ariſtote. quæ ſunt in 2. lib. Phy. text. 45. & in primo libro de partibus Animalium, capite primo, quibus ſignificat Democritum (ſic enim illa verba Simplicius & Themiſtius interpraetantur) exiſtimaſſe, Cœlum quidem & ſydera, caſu effecta fuiſſe: animalia verò & plantas, à certa quadam cauſſa nempe vel natura, vel intellectu procreari;
A quæ verba, me quidem certè valde dubium & perplexum tenent: nam nec auſim ſuſpicari Ariſtot. (tantum videlicet virum) quidquam falsò & iniquè Democrito aſcripſiſſe præſertim non contradicentibus antiquis eius expoſitoribus: nec tamē queo videre, qua ratione, quod Ariſtot. ait, cum certiſſimis & manifeſtiſſimis illius viri decretis cōſentiat. Primò quia neque in ijs, quæ de Democrito ſcripſit Laertius, nec in his quæ vel Epicurus, vel Lucretius eiuſdem doctrinæ propugnatores in ſcriptis reliquerunt, tale quicquàm reperio, ſed potius contrarium:
B tū quia vix credibile eſt, Democritum cordatum ſanè & ſapientem virum, atq; multifariam laudatum ab Ariſtotele, res tam perſpicuè falſas & abſurdas, nec occultè modo rationi, ſed etiam apertè ipſis ſenſibus aduerſantes crediciſſe, ac enuntiaſſe. quis enim tam hebeti eſt ingenio, qui ſi vllus fortunæ locus dandus ſit, non eū potius illi tribuat in his, quæ ſunt infra lunam, in quibus multa inconſtanter & inordinatè fieri cernimus, quàm in rebus cœleſtibus, in quibus ne minimum quidē
C ab omni æternitate vel erroris, vel inconſtātiæ ac temeritatis veſtigium apparuit? Deinde quoniam Ariſtot. non ſatis videtur ſibi conſtare; quippe cum in alijs locis affirmet, nec cauſſam efficientem, nec eam quæ eſt vt finis & cuius gratia, fuiſſe Democrito cognitam; non igitur is potuit Cœli coagmentationem fortunę attribuere; animantium vero & ſtirpium, certis cauſſis efficientibus. Si quis autem aliquam ſibi ad effugiendam difficultatē latebram quærens, reſpondeat, id quod Ariſtot. ait, plantarum & animalium eſ-
D ſe ſecundum Democritum certam quandam cauſſam, non ad efficientem, ſed ad materiam eſſe referendum, is profectò valde infirmum ſibi reperit perfugiū: primùm quoniam Ariſt. ibi loquitur de caſu & fortuna, quæ non ad materiam, ſed ad cauſſam efficientē referuntur, vt ipſe paulò infra docet tex. 65. deinde Ariſt. explicans quam cauſſam plantarum & animalium faceret Democritus, ſubdit cauſſam eſſe naturam, vel intellectum: quas cauſſas perſpicuum eſt numerari in efficientibus: poſtremò quod attinet ad ma-

Magna difficultas an Democrit⁹, ſtirpium & animalium certas aliquas cauſſas efficientes poſuerit.

materiam, non minùs neceſſe eſt, ex certis atomis cœlum conſtitui, quàm ſtirpes & animantes, vt ſupra dictum eſt; quin etiam tantò magis id neceſſarium eſſe videri debet, quantò cœli ſtructura ſolidior, firmior atque diuturnior eſt, quàm rerum ſublunarium.

Summa eorum quæ de opinione Democriti dicta sũt

Sed his omiſſis ſententiam horum Philoſophorum de principijs rerum naturalium pluribus verbis explicatam, paucis nunc, quaſi repetendo complectamur. Faciunt itaque materiam omnium rerum inane & atomos: illud in omnes partes infinitè patens; has multitudine innumerabiles, penitus ſolidas, impatibiles, omniumque patibilium qualitatum expertes. In his ineſſe magnitudinem, figuram & pondus: motum item earum triplicem eſſe. Vnum, qui directè fit deorſum: alterum eliſionis, qui ex mutuis earum plagis, & ictibus contingit: tertium declinationis. congregationem atomorum, ex qua innumerabiles mundi efficiuntur, tribus differentijs variari, poſitura, ordine, & figura, Vnde omnis rerum omnium varietas exiſtit: nullam eſſe certam vim & cauſſam efficientem, nullumque præfixum naturæ ad agendum finem: cuncta enim caſu & fortuitò contingere. Hæc igitur de opinione Leucippi, Democriti, & Epicuri dicta ſint.

Reprehenditur Simplicius, qui conatur oſtendere, omnes ſupradictas opiniones veterũ Philoſophorum veras eſſe, atque inter ſe conſentientes.

C A P. X.

Hæc ſunt igitur aut omnes, aut certe magis illuſtres veterum Philoſophorum de principijs rerum naturalium ſententiæ, ſatis, vt opinor, a nobis dilucidè, ac diligenter explicatæ. Nunc conſequens eſt, vt doceamus quid in illis reprehendat Ariſtot. quid item nobis reprehenſione, aut defenſione, & æqua interpretatione dignum eſſe videatur. Ac primùm quidem (vt hoc ante dicamus) nullo modo probatur nobis iudicium, & ſtudium Simplicij, qui contendit perſuadere, ſupradictas opiniones, ſi quis eas rectè intelligat, atque interpretetur, nec abſurdas eſſe, nec inter ſe diſcrepantes: grauiter etiam inuehitur in eos, à quibus priſci phyſiologi tanquàm abſurdè ſentientes, & inter ſe pugnantes irridentur, atque condemnantur. Etenim ſuper tex. 6. primi libri Phyſicorum, poſtquàm opiniones antiquorum de principijs rerum, multis verbis expoſuit, ſubiungit hæc verba. [Non perperam autem fecerimus, ſi paululum digredientes, ſtudioſis oſtendamus, quo modo antiqui, etſi videãtur differre in rerum principijs, pulchrè tamẽ cõſentiant. Nõ enim oportet, eos, qui tantam audiunt differẽtiam, exiſtimare, eſſe has Philoſophorum repugnantias: quod quidem nonnulli, qui in hiſtoricas ſolas deſcriptiones incidunt, & nihil eorum, quæ dicuntur intelligunt, conantur exprobare: etſi ſint ipſi diuiſi in ſectas innumerabiles, non de naturalibus quidem principijs (hęc enim ne per ſomnium quidem audiunt) ſed in delenda diuina excellentia.] Hęc Simplicius. Quibus verbis rectè, ni fallor, pungit veteres Eccleſię Doctores, Clementem inquam Alexandrinum, Tertullianum, Origenẽ, Iuſtinum Martyrem, Lactantium, Euſebium Cęſarienſem, & alios quamplurimos, qui vt Philoſophos opinione ſapientiæ inflatos & Chriſtianam doctrinam, quę fide, ac ſimpliciter nititur, ludibrio habentes, coarguerent, in demonſtrandis & refellendis illorum erroribus, & diſſenſione, quæ inter ipſos ſemper fuit maxima, declaranda, plurimum elaborarũt. Sed profectò, quamuis Simplicius cõtendat omnes neruos, vt Philoſophorum dicta, multò aliter, quàm ipſa eorum verba præſeferunt, allegorice interpretando, ad veriſimilem aliquem ſenſum traducat; tamen luce clarius eſt, nonnullas opiniones vſque adeo falſas & abſurdas eſſe, vt riſum potius mereantur & indignationem, quàm vllam impugnationem; quaſdam verò, tam pugnantes inter ſe, vt plumbeus, & planè ſtultus

ſit, qui putet eas ad concordiam poſſe reuocari. Verum ne de meo ſenſu videar A hæc dicere, vel odio veterum, vel ſtudio contradicendi Simplicio: proferã in medium, quid hac de re ſenſerint duo Philoſophiæ principes Ariſtoteles & Plato, tũ præcipuas Philoſophiæ quæſtiones percenſens, quanta in his fuerit veterum diſcordia, breuiter explicabo.

Ex Ariſtotele & Platone oſtenditur contra Simpliciũ quanta ſit in opinionibus veterum philoſophorum repugnantia & abſurditas

Principio Ariſt. 1. Phy. tex. 71. ſcribit primos Philoſophos veritatem, & naturam Entium quærendo, depulſos ob inexperientiam in aliam viam oberrauiſſe. Idem tex. 74. [Illi, inquit, aberrauerunt & propter hanc ignorantiam, tantum in- B ſuper ignorauerunt, vt nihil aliorum opinati ſint fieri, aut eſſe, ſed abſtulerint omnem generationem.] Et item in lib. 13. Metaphyſicæ de Pythagoræis loquens, ait, [quòd ipſi primi de numeris diſcordant inter ſe, ſignum eſſe, ipſas res, cum non ſint veræ, eis præbere confuſionem;] & paulò poſt. [Ac ipſi, inquit, fatentur nõ eadem, ſed contraria dicentes; cauſa verò eſt, quòd ſuppoſitiones, & principia eorũ falſa ſunt, difficile autem eſt, vt ait Epicharmus, ex non bene præſuppoſitis, bene dicere; cum primum enim aliquid di- C citur, confeſtim apparet non bene dictũ eſſe.] Ampliùs in 1. Metap. affirmat quoſdam veterum attigiſſe materiam, & cauſſam efficientem: [obſcurè tamen, inquit, & non clarè; ſed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt: etenim illi circũeuntes egregias plerunque plagas infligũt: ſed nec illi ex ſciẽtia, nec iſti videntur ſcire quid dicant.] Idem quoque alijs locis confirmat, veteres multa peccaſſe ob imperitiam Dialecticæ, eoſque valde fabuloſè, pueriliter, inconſtanter, & quaſi balbutiendo, atque ſomniando philoſo- D phatos eſſe. Deinde apud Platonem in Phædone, Socrates Anaxagoram (qui tamen præ alijs Philoſophis antiquis ſobrius, & ſapiens viſus eſt) miris modis exagitat, ſeque confitetur ex inſpectione naturæ & lectione Philoſophorum, magis quàm antea fuiſſet, ignarum & cæcũ extitiſſe. in Theæteto opiniones veterum de principijs rerum, appellat fabulas pueriles, in quibus ipſi vehementer inter ſe pugnant atque digladiantur, & è quibus nihil certi & veri cognoſci poteſt. Porrò Heracliteos ait: nihil decernere, nihil docere, ſed per dictiunculas quaſdam refertas ænigmatibus veluti per ſagittas è pharetra eductas, mentes hominum ferire, atque ſauciare. Idem in Sophiſta recenſens eorum ſententias, qui de eſſentia diſſeruerũt, inquit eos more Gigantum cũ Dijs, & inter ſe pugnare: ita vt ad ſingulorum opiniones euertendas, non opus ſit, nouas argumentorum machinas quærere, ſed aliorũ armis alios oppugnari poſſe. Hanc Philoſophorum diſcordiam Euſebius 14. lib. de præparatione Euangel. & Theodoretus in opere, quod inſcribitur De Curatione Græcarum affectionũ lib. 2. qui eſt de principijs, copioſè pertractant. Meritò igitur Timon (vt eſt apud Theodoretum) tragicè Philoſophos inſectatur his verſibus.

Mortales, miſeri, proboſi ventris ad inſtar
Quænam vos lites nugis pugnantibus vrgent?
O vtres, animi ſenſus quos implet inanes.

Præterea hoc idem declarat & confirmat varietas innumerabilium penè ſectarum, & cuiuſlibet ſectæ ſucceſſio, plena mutabilitatis & inconſtantię. Nam vt excipiã Pythagoręos, & Epicureos in quibus aliquanto maior, & diuturnior fuit voluntatum, & ſententiarum conſenſio; in alijs ſectis adeò ſunt magiſtrorum diſcipuli, & poſteriores priorũ diſſimiles, vt nihil præter nomen ab illis accepiſſe, & retinuiſſe videantur: quam enim principes ſectarum diſciplinæ ſuæ rationem, & formam ſequendam, & cuſtodiendam reliquerunt, eam mox illorum poſteri, vel detrahẽdo, vel addẽdo, vel etiã cõtradicẽdo, totã propemodũ immutarũt, atq; peruerterũt. Itaq; dũ quiſq; mauult (illuſtriorẽ ea re laudẽ & gloriã ſperans) videri nouæ auctor ſententiæ quàm veteris ſectator, & defenſor alienę, quot fuerunt homines, tot penè opiniones extiterunt. Verùm hęc miſſa faciamus, & diſcordias eõrũ in pręcipuis Philoſophię quęſtionibus (qđ ſecũdo loco propoſitũ eſt) aperiamus.

Diſſẽſio maxima Philoſophorũ in præcipuis Philoſoph. quæſtionibus.

Si cogitatione luſtremus principes Philoſophię queſtiones, cuiuſmodi ſunt de iudicio veri & falſi: de finibus bonorum: de mundo: de Prouidẽtia Dei: de animo noſtro.

noſtro,& de principijs rerum: quarũ rerũ certa,explicataque cognitio,tum ad agnitionem veritatis, tum ad bene beateque viuendum apprime neceſſaria eſt, & in quibus ſapientem fluctuare, ac ſola opinione duci, à ſapientia abhorret plurimùm; planè reperiemus veteres Philoſophos tanta eſſe in varietate,& diſſenſione conſtitutos, vt neceſſe ſit, qui eorum decretis nituntur, eos in ſummo errore, & in maximarum rerũ ignoratione verſari. Etenim duo ſunt, vt hinc ordiamur, prima totius Philoſophiæ fundamenta; vnũ veri & falſi iudicium alterum finis bonorum. Neque enim ſapiens eſſe poteſt, qui aut cognoſcendi initium ignoret, aut extremum expetendi: vt aut vnde proficiſcatur, aut quo perueniẽdum ſit ignoret. Iudicium autem veri & falſi, Academici, negando vera penitus internoſci poſſe à falſis, omnino ſuſtulerunt: Epicurei totũ in ſenſibus collocarunt: Platonici in ſola mente: Ariſtotelici tum in hac, tum etiã in ſenſibus: nam euidentem certamque cognitionem rerum ſingularium, atque ſenſibilium, a ſenſibus petendam eſſe: primorum aũt principiorum, eorumq; quæ nullam cum ſenſibus cognationem habent, a naturali noſtræ mentis lumine totam pendere. Itaq; Epicurei contendũt, ſemper eſſe veros ſenſus: Academici nunquam; ita vt nihil illis credendum, & fidendum ſit; Peripatetici interdum quidẽ veros, interdũ autem falſos. Rurſus Academici negant vllius rei apud nos ſcientiam & comprehenſionem eſſe: Platonici eam quidem concedunt, ſed nolunt eam a nobis de nouo parari, verùm renouari tãtummodò per reminiſcentiam: Ariſtotelici verò & ſcientiam eſſe, & nouo ſtudio ac diſciplina comparari. De finibus autem bonorum, Varro in libris de Philoſophia, vt refert D. Aug. lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 1. partim commemorando opiniones, quę inter Philoſophos fuerũt, partim quæ poſſent eſſe, collegit ducentas octoginta octo varias ſententias; quã rem etiam luculenter tractat Cicero, tũ in 2. lib. Acad. quæſt. tum in libris de finibus bonorum. Poſtea de mundo varia ſenſerunt Philoſophi: alij enim faciunt vnũ, alij infinitos: alij factum eſſe volunt, & interiturum: alij factum quidem, ſed nunquam periturum; alij vero, neque factum

A vnquam, neque interiturum: Alij putant eum caſu regi, alij Prouidentia Dei, alij naturalium motuum, ponderum, & proprietatum occulta quadam vi, atque cõuenientia. De Deo autem, an ſit, quid ſit, qualis ſit, quid agat, & an vnus ſit, nec ne, quis Philoſophorum varias, & diſcrepantes opiniones vel enumerando queat recenſere? legi poteſt Cicero in primo libro de Nat. Deor. & D. Auguſt. lib. 5. & 6. de Ciuit. Dei. Themiſtius Philoſophus (veluti commemoratur in hiſtor Eccleſ. Socratis lib. 4. cap. 27.) in oratione quam

B habuit apud Valentem Imperatorẽ, affirmauit pluſquam trecentas fuiſſe apud Gentiles philoſophos varias de Deo ac religione opiniones. Deinde, quàm parũ inter Philoſophos conueniat de animi noſtri natura, immortalitate, & actionibus, nemo eſt qui ſi legat primum librũ Ariſtot. de Anima, non perſpicuè intelligat: nec verò ſolum in hoc diſcrepant, qui ſunt in diuerſis ſectis, ſed etiam, qui eandem diſciplinam profitentur: etenim in ipſis Peripateticis, qui propiùs a vero abeſſe exiſtimantur, alij cenſent animum

C mortalem, & natiuum, alij natiuum, ſed immortalem; alij neque natiuum neque mortalem, ſed omni ex parte ſempiternum: Rurſus alij vnum in omnibus, alij ſuum cuique, alij certum animorum numerum ab æternitate fuiſſe conſtitutum, qui diuerſis temporibus diuerſa induãt, & viciſſim exuant corpora. Et item alij veram, atque naturalem formam hominis: alij tantummodo aſſiſtentem, vt non ſecus ad hominem affectus ſit, quàm nauta ad nauim, vel intelligentia ad orbem, quem mouet. De varietate autem, & diſ-

D ſenſione Peripateticorum qui Ariſtotelis & Theophraſti poſteri fuerunt, ſic eſt apud Ciceronem quinto libro de finibus. [Horum, inquit, poſteri meliores illi quidem mea ſententia, ſunt, quàm reliquarũ Philoſophi diſciplinarum, ſed ita degenerant, vt ipſi ex ſe nati videantur.]

Ad extremum de principijs rerũ (quo ſpectant cætera quæ hic a nobis commemorata ſunt) quanta ſit inter eos non de terminis ſolũ (vt aiunt) ſed de tota poſſeſſione diſſenſio, quãquam perſpicuum eſt ex his, quę ſupra docuimus, tamen poteſt

etiam graui Ciceronis teſtimonio confir-
mari. Is enim in 2. lib. Academic. quæſ. cũ A
ex alijs rebus, tum maxime ex diſſenſio-
ne Philoſophorum, quæ eſt de primis re-
rum initijs, acutè, & copioſè diſputat, ni-
hil eſſe a Philoſophis exploratè perceptũ
nihil firmis, & neceſſarijs rationibus con-
cluſum; ſed omnia veriſimilibus modò
coniecturis, & argumentis explicata. Ex
qua Philoſophorum diſcordia recens fiu
xit Academia, nihil affirmans, & appro-
bans, contra omnes, & contra omnia di-
ſputans, comprehenſionem, & ſcientiam
funditus tollens, clamãs fallaces eſſe ſen-
ſus, infirma iudicia, res ipſas inexplicabi- B
libus obductas difficultatibus, ita vt, aut
nihil ſit verum, aut ſi quid eſt, id certe a
nobis animo cerni, & comprehendi ne-
queat. E transuerſo autem venit Protha
goras (cuius in hoc veſtigia ſequitur Epi-
curus) qui indignum, & iniquum putans,
tam multos grauès, & doctos viros inter
ſe pugnantes condemnari, vociferatur,
quod cuique videtur, id verum eſſe, & ta-
le eſſe, quale videatur, nec res quæ cogno
ſcuntur, noſtræ cognitionis, ſed nos po-
tius rerum ipſarum cauſſam, & menſurã
eſſe, vt docet Ariſt. 4. 10. & 11. libris Meta C
phyſicæ. Quid ſi diuerſis hominibus di-
uerſa & contraria ſimul videantur? neq;
hoc abſurdum eſſe ducit, nihil enim pro-
hibere putat, quin ea quæ pugnant inter
ſe, ſimul vera, & falſa eſſe queant: nec mi-
nus habenda eſſe vera, ea viſa, quæ nobis
dormientibus, quàm quæ vigilantibus:
quæ ægrotantibus, quàm quæ bene valẽ-
tibus: quæ inſanis, quàm quæ ſanis occur
runt. quis hæc ferat? Et quidem hanc ſen-
tentiam, vt peſtem ingeniorum, & omniũ
diſciplinarum exitium, Ariſtot. & Plato
multifariam coarguendo ex hominũ ani- D
mis conantur extrahere, [Si enim (vt in-
quit Ariſt. lib. 4. Metaphyſicæ text. 21.)
[qui maxime putantur verum quærere,
amare, ac cernere, ij tales opiniones ha-
bent, & talem de veritate ſententiam fe-
runt, quomodo non ſocordia ijs ſit, qui
philoſophari conantur? Nam quærere ve
ritatem, non eſſet aliud, quàm volucres
perſequi.] Prothagoræ tamen, nec patro
ni, nec diſcipuli defuerunt. Anaxagoras
niuem nigram eſſe, nec ſibi vnquam vi-
deri albam; Xenophanes, habitari in Lu-

Pulchra ſẽtentia Ariſtotelis.

na, eamque terram eſſe multarum vrbiũ
& montium, dixerunt, vt ait Cicero lib.
2. Academicarum quæſt. quis hæc portẽ-
ta ferat? Iſti tamen philoſophi, in primis
magni & nobiles extiterunt. Non ero lõ-
gior, nam ſi perſequar omnia, operoſum
ſanè laborem, & in re cuiuis aperta mini
mè neceſſariũ, ſuſcipiam. Illud certè cla-
riſſimum eſt, nihil eſſe tam euidẽs, & cer-
tum, de quo non variè diſcrepent Philo-
ſophi: nihil item (vt eſt apud Ciceronẽ 2.
lib. de Diuinatione) tam ridiculum, & ab
ſurdum, quin aliquem Philoſophorũ au-
thorem, & defenſorem aliquando habue
rit. Stoicos perhibent omnium Philoſo-
phorum maximè grauem, ſeriam & con-
ſtantem Philoſophiæ diſciplinam condi-
diſſe. At Plutarchus vir in omni genere
eruditionis maximè probatus & nobilis
opuſculũ fecit de contradictionibus Stoi
corum, hoc eſt de his de quibus Stoici in-
ter ſe magnopere diſſentiunt & diſſidẽt:
& item aliud, in quo docet, magis eſſe in-
credibilia, & fabuloſa Stoicorum decre-
ta, quàm vel ipſas Poetarũ fabulas. Scri-
pſit etiam quinq; libros de placitis Phi-
loſophorum, è quibus planè intelligitur,
in omnibus phyſiologiæ quæſtionibus,
varia & diſcrepantia fuiſſe eorum dogma
ta. Ergo ſiue tanta opinionum varietas
orta ſit ob ignorantiæ caliginem commu
nem omnium mortalium, qui cęleſtis do
ctrinæ lumen non acceperunt, ſiue ob ani
mi prauitatem, non tam cupientis ex di-
ſputatione, veritatis lumen aſpicere, q̃
ex ſophiſtica cõtẽtione inanes gloriæ vm
bras conſectantis, id quod à principio cõ-
tra Simplicium docere inſtituimus, veriſ
ſimum eſt, veteres Philoſophos, cũ alijs
rebus, tum maximè in ijs, quæ de princi-
pijs rerum diſſeruerunt, multa, & falſa, &
inter ſe pugnantia tradidiſſe: quanquam
non negamus quædam eorũ dicta & de-
creta quæ à multis ridentur & improban
tur, ad veram ſententiam facilè traduci
poſſe, ſi detractis allegorijs, & alijs ver-
borum integumentis, explanentur:
quę res liquidò perſpici pote-
rit, ex ijs quæ ſupradictas
opiniones excutien
do & diiudi-
cando, mox dicturi
ſumus.

Plutarchus contra Stoicos.

Refel-

Refellitur ab Ariſt. opinio eorum qui dicunt omnia eſſe vnum ens immobile.

CAP. XI.

SEntentiam eorum qui dicunt omnia eſſe vnum ens immobile, Ariſtoteles 1. Phyſic. non aliter accipiens, quàm videntur primo aſpectu eorum verba ſignificare, tribus modis eam refellit: primùm enim docet, non eſſe Phyſici contra eam diſputare: deinde perſonam Metaphyſici ſuſcipiendo, breuiter eam coarguit: ad extremum rationes ſoluit, quibus eam communiunt, & tutantur. Sed cur nõ eſt Phyſici contra hmôi opinionẽ differere? Quia tollit oĩa principia Phyſiologiæ, tam quæ ſunt veræ cauſſæ rerũ naturalium, quàm quæ vocantur principia cognoſcendi, vt accidentia, & effecta, quę nos quaſi manuducunt ad cognitionem cauſſarum, earumque rerum, quæ quia ſenſus noſtros latent, fugiunt etiam intelligentiam. Si enim omnia ſunt (vnum), ergo non eſt multitudo rerum in natura. Si immobile, ergo nullus eſt motus, nihil autem ſenſibus euidentius atque certius eſt, quàm eſſe motum, & multas ac diuerſas res. deinde ſublato motu, tolluntur omnes cauſſę; etenim Natura eſt principium motus: Materia eſt ex qua aliquid fit: Finis (a quo forma re non differt) eſt cuius gratia cætera fiunt: efficiens eſt id vnde primum principium motus. Cum igitur omnia principia phyſica, qualia qualia fuerint, vel ſint motus, vel ad eum neceſſariò affecta ſint, conſpicuum eſt, prædictam opinionem, quæ tollit motũ, vnà quoque omnia principia phyſica è medio tollere. Quare cum nulla ſcientia probare queat principia ſua, quicquid enim afferet ad illa probanda, vel illis poſterius erit, ac proinde ignotum & obſcurum: ex principijs enim reliqua demonſtrari & illuſtrari neceſſe eſt: vel erit prius at nihil eſt prius primis principijs, & ſi quid tale ſit, id profectò extra ſcientiam erit, & ad alias diſciplinas pertinebit:

Cur Phyſicus nõ poſſit diſputare, cõtra negantes motum, & multitudinẽ rerum naturalium.

hinc efficitur, vt Phyſicus nec ſua principia confirmare, nec eos a quibus negantur redarguere aut debeat, aut etiam, quà Phyſicus eſt, poſſit. Nam quamuis principia, quæ ſunt cauſſæ rei, poſſint (vt docet Auerr. 2. Phyſic. commento 22.) demonſtrari eſſe in natura, demonſtratione ſigni, quemadmodum demonſtratur materia eſſe in rebus ex tranſmutatione formarum, & primus motor ex ſubordinatione & finitate mouentium, & motuum: tamen qui aſſerit omnia eſſe vnum ens immobile, nullum Phyſico relinquit argumentum, ſiue ductum à priori, ſiue a poſteriori, quo vti poſſit ad ſua principia tuenda, & comprobanda. quid enim eſt in rebus naturalibus, quod ſit non dicam magis, ſed vel æquè nobis euidens atque certum, quàm motus, & rerum multitudo? quare neceſſe eſt Phyſicum omnibus præſidijs ſpoliatum obmuteſcere, eiuſque patrocinium & defenſionem ab alijs ſuſcipi. ſic enim res ſe habet: ſi ea ſcientia, cuius principia negantur, ſit ſubalternata, eorum principiorum probatio petenda eſt à ſcientia ſubalternante, illius enim principia, ſunt conclusiones, quas ab hac demonſtrari, vel potiùs demonſtratas eſſe oportet, vt cernere licet in Perſpectiua, & Geometria: Si verò ea ſcientia non ſit ſubalternata, ſed eius principia ſint per ſe immediata, prima & per ſe indemonſtrabilia: talium principiorũ nulla eſſe poteſt dèmonſtratio ex proprijs, nec in eadẽ ſcientia, nec in alia: ſed ſi quæ eſt, eam neceſſe eſt, vel Dialecticam eſſe ex probabilibus confectam; ſi quidem inter alias Dialecticæ vtilitates, quæ commemorantur in 1. libro Topicorum, hæc vna in primis eſt, quòd præbet inſtrumenta, & præſidia quædam ad tuenda, & defendenda ſcientiarum principia: Vel metaphyſicam, quæ ſcientia, cum agat de ente vt ens eſt, ac de his, quæ pertinent ad omnes diſciplinas, ſuo ſibi iure vendicat patrocinium ac defenſionem aliarũ ſcientiarum, earũque principia, cum opus eſt, probat rationibus neceſſarijs quidem, ſed communibus, & quæ ducunt ad impoſſibile. quanquam ſi is, qui negat principia alicuius ſcientiæ particularis, concederet aliqua. quæ ſubiecta ſunt

Cuius ſit principia particularium ſcientiarum, ſi ab aliquo oppugentur, defendere.

illi ſcientiæ; tunc rectè poſſet particularis ſcientia ex ijs quæ conceſſa ſunt, probationem ſuorum principiorum conficere; vt ſi quis negans materiam, vel primũ motorem eſſe, aut naturã agere propter finem, concederet naturales formarum mutationes, nec tolleret motus, & actiones phyſicas, ex his poſſet Phyſicus (vt fecit Ariſt.) illa principia demonſtrare.

Dubitatio. ſi negentur principia ipſius Metaphyſicę, quę ſcientia debeat ea probare.

Sed exiſtit hoc loco non leuis dubitatio, quæ (auctore Simplicio) propoſita eſt ab Eudemo, nec ab eo tamen ſoluta. Si enim negentur principia ipſius Metaphyſicæ, quæritur cuius ſcientiæ ſit ea probare. Nam ſi Metaphyſica ſua principia defendat, cur non ſimiliter vnaquæq; ſcientiarum particularium idem poterit efficere; ſicut enim Metaphyſica ſe habet ad ſua principia, ita quoque videntur ſe habere ſcientiæ particulares ad ſua? Sin autem principia Metaphyſicę dicat quiſpiam probari ab alia ſcientia ſuperiori & vniuerſaliori, primùm hoc falſum eſt, nulla enim eſt, aut eſſe poteſt, talis ſcientia: deinde ne ſic quidem difficultas tollitur: nam de tali ſciẽtia ſimiliter quæri poteſt; ſi eius principia negentur, à quo probari debent? Si enim ab alia ſcientia, & illius itidem ab alia, & ita ſemper deinceps, res ſanè procedet in infinitum: quare eò tandem neceſſariò veniẽdum eſt, vt vel principia Metaphyſicæ remaneant ſine vlla probatione, & omni defenſione deſtituta, vel vt probetur ab ipſamet Metaphyſica: quod ſi ei conceditur, nulla videtur eſſe cauſſa, cur non idem concedendum ſit ſcientijs particularibus. Hęc eſt dubitatio quæ ſoluitur hoc modo.

Solutio Dubitationis.

Qui negat principia ſcientiæ particularis, fieri poteſt, vt nihil penitus concedat eorum, quæ ipſi ſcientiæ ſubijciuntur; ex quo fit, vt nihil ei reliquum faciat, quo principia ſua tueri poſſit: qui autem negat principia Metaphyſicæ, vel is concedit aliquid, vel nihil: ſi nihil, non erit cum eo diſputandum: nulla enim de re poteſt ſuſcipi diſputatio, niſi ante quibuſdam rebus poſitis, & conceſſis: ſi aliquid, hoc ipſum quale quale fuerit, aliquo modo attinget ius Metaphyſicę, vtpotè quæ agit de ente, vt ens eſt, cui ſubijciuntur omnia, quæcunque ſunt in rebus: quare Metaphyſicus ex eo, quod aduerſarius ponit, & concedit, principia ſua confirmare, eumque

A redarguere poterit. Atque totum hoc, quod nunc a nobis dictum eſt, diligenter obſeruatum eſſe cernimus ab Ariſt. in 4. lib. Metaphy. vbi primùm illud principiũ, Quodlibet eſt vel non eſt, contra nonnullos id ſophiſticè negantes, multis modis declarare, ac probare contendit. vide etiam D. Thomam prima par. quæſtione prima art. 8. Sed quemadmodum prædictos Philoſophos refellat Ariſtoteles, videamus.

Licet ſupradicti Philoſophi ſic opinando auferant, vt dictum eſt, principia Phy-

B ſicæ, tamen quoniam profitentur ſe agere de rebus naturalibus, & naturales dubitationes tractare, Ariſtoteles cõtra eos diſputationem init, non tanquam Phyſicus, vt malè putauit Simplicius; tollentes enim motum, omnia Phyſico ſubtrahunt præſidia quibus ab eo repelli, & reijci poſſint; ſed tanquàm Metaphyſicus, vt rectè ſentit Alexander, & perſpicuè intelligitur ex ipſa diſputatione. Refellit autem eorum ſententiam duobus argumẽtis; vno ex multiplici ratione entis ſumpto: altero ex varia (vnius) ſignificatione:

C ſed ante omnia Ariſt. ponit Ens multipliciter dici, non quidem dici de multis rebus: id enim, cum ab illis negetur, accipere pro certo, quid aliud eſſet quàm, vt aiunt, principium petere? ſed, ens, ſignificare multa, & varia, vt ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem & cætera genera accidentium, ſiue ſint ea diuerſa inter ſe, ſiue nõ: hoc enim, cum ſit omnium ſermone tritiſſimum, à nemine, qui ſanæ mentis ſit, negari poteſt. Ex hac hypoteſi ſic deinde ratiocinatur: Qui dicunt omnia eſſe vnum ens, aut intelligunt omnia eſſe

D vnum, ſecundum nomen entis, quod dicitur de omnibus, licet re ipſa ſint multa, & hoc modo nulla eſt quæſtio: aut eſſe vnum ſecundum rem, quod multis modis contingere poteſt; vel vt ſint vnũ genere, vel ſpecie, vel numero: priora duo, cũ genus & ſpecies de multis dicantur nõ tollunt multitudinẽ rerum: quod ſi volunt omnia eſſe vnum numero ſecundum rem, vel putant omnia eſſe vnum numero, quod ſit ſubſtantia ſine accidentibus, vel aliquod accidens ſine ſubſtãtia; ſi erit ſubſtãtia ſine accidẽtibus, nõ poterit

eſſe

eſſe finita, vel infinita, vt ipſis placet: finitum enim, & infinitum ſunt propriæ affectiones quantitatis; quæ nec ſubſtantiæ, nec vlli aliarum rerum accidunt, niſi propter quantitatem: Si eſt accidens ſine ſubſtantia, multa conſequuntur incommoda, quæ neceſſe non eſt commemorare, cum in aperto ſit, nullum accidens ſeiunctum a ſubſtantia per ſe cohærere, & conſtare poſſe. Ergo quocunque ſe vertant, tenentur conuicti, & habent confiteri, illud ſuum, ens, quod faciunt finitum, vel infinitum, non eſſe vnum, ſed minimùm duas eſſe res, ſubſtantiam nimirũ & quantitatem. Alterum argumentum ex varia notione Vnius, hanc vim habet: Cũ Vnũ, dicatur multis modis, vt videre licet lib. 5. Metaph. maxime vero (quod ad rẽ præſentem attinet) tribus: Dicitur enim vnũ, vel quod eſt continuum, vt magnitudo, vel quod eſt indiuiſibile, vt punctum, uel quod eſt vnum omnino ſecundum rationem; multis autem & variis nominibus ſignificatur, quæ nomina vocantur ſynonyma, vt enſis & gladius. Quonam horum trium modorum exiſtimant omnia eſſe vnum? ſi vt continuum, cum id ſit multa poteſtate, ſiquidem poteſt infinitè diuidi, non erũt omnia vnum propriè; ſi vt ea, quorum ratio eſt vna, ita vt omnia nomina idem penitus ſignificent, ſequeretur, idem eſſe contraria, ut bonũ & malum, & idem eſſe diſparata, vt hominem & equum: quin etiam, idem eſſe contradictoria, ut bonum, & non bonum, hominẽ & non hominem. Quare idem erit ens, & non ens: ceſſabit igitur quæſtio, nã idẽ erit dicere omnia eſſe vnum ens, & omnia non eſſe vnum ens, imò omnia non eſſe ens, ſed nihil. Si autem vnum accipiatur pro eo quod eſt indiuiſibile, ergo tale Ens vnum, non erit quantum, ac proinde, nec ut ipſi volunt, finitum, aut infinitũ, nec item erit quale, aut aliis ſenſilibus accidẽtibus affectum. Etenim, vt eſt apud Ariſt. 6. Phyſicorum & in lib. de ſenſu & ſenſili, nec motus vllus, nec vllum accidens ſenſile, poteſt eſſe in eo, quod caret quantitate: quin etiam Ariſtoteles nullũ accidens, ſiue materiale, ſiue ſpirituale agnoſcit & ponit in vlla re, quę aut non ſit particeps quantitatis & materię, aut cum his naturalem & neceſſariam connexionem, atque coniunctionem non habeat. A quamobrem nec in Deo, nec in Intelligẽtijs vllum accidens eſſe uult; nec ſane putaret, habitus & actiones Animę rationalis eſſe accidentia, niſi videret eam naturaliter quodammodo pendere a corpore, & in eius functionibus varietatem quandam, & mutabilitatem contingere: etenim quod adeſt, & abeſt alicui rei præter eius interitum, id nemo negare poteſt eſſe accidens; ſed virtus & vitium, ſcientia & ignorantia, intelligere & velle adſunt, & abſunt animæ rationali ſine ullo eius interitu, relinquitur igitur, nemini dubium, B ac obſcurum eſſe poſſe, quin huiuſmodi res ſint accidentia. Sed quamuis Ariſtoteles ſolo naturę lumine, vel ſuæ Philoſophiæ haud omnino verę, principijs nixus, non cognouerit vllam in ſubſtantijs incorporeis varietatem & cõmutationem, aut fuiſſe vnquam, aut aliquando eſſe poſſe; Theologi tamẽ, (quia id ex ſacris literis, quibus longè ſublimior & certior doctrina continetur compertum habent) conſtanter affirmant & docent habitus & actiones, tã intellectus, quàm voluntatis, nõ ſecus in Angelis, quàm in C nobis eſſe accidentia. Verùm, ut eo reuertatur, vnde huc noſtrà defluxit oratio, perſpicuum ſit contra rationem entis & vni* eſſe, facere omnia vnum ens. atq; hęc quidem Ariſtoteles cõtra hanc opinionem. Plato autem licet in Parmenide eã probare videatur, interpretans eam Metaphyſice: tamen in Sophiſta, non multò aliter eam accipiens, q̃ hic Ariſtoteles, multis verbis exagitat. Verùm de hoc, paulò infra.

D *Rationes Xenophanis ſoluuntur ſecundum Ariſtotelem.*

CAP. XII.

ARiſtoteles in eo libello, qui de Xenophane inſcribitur, multa & varia oratione docet, Xenophanis rationes, quas ſupra expoſuimus, captioſas, & infirmas eſſe. Primùm, quia non eſt æquum, ex reb⁹ minùs certis & perſpicuis, tollere alias res magis euidentes & certas

tas,vt facit Xenophanes:qui ex eo, qđ ſu
mit,ex nihilo nihil fieri,vult auferre mo-
tum & multitudinem rerum; cum tamē
hoc multò clarius & firmius ſit,q̄ illud.
Nam ex nihilo nihil fieri, non tam ſenſi-
bus perſpicuum eſt,exploratèque perce-
ptum,q̄ res moueri& multas eſſe.ſiquidē
ex non ente res gigni, quidam exiſtima-
runt & hi quidē nō ė vulgo,ſed ex iis, qui
ſunt habiti ſapientes: Heſiodus quidem
hæc cecinit.

Primùm ante omne aliud, Chaos ex-
titit,inde patenti
Pectore cunctorum ſedes firmiſſima
Tellus,
Atque amor:is cūctis ſpecie immorta
libus anteit.

Ex his aūt dicit cætera fuiſſe genita, illa
uero ex nihilo. Tum quia, vt verum ſit id
quod ſumit, tamen ex eo non conficitur
quod vult:non.n.ſi ex nihilo nihil fit, con
tinuò neceſſe eſt,nihil gigni poſſe. An Em
pedocles,Anaxagoras,Democritus, & a-
lij Phyſici non in id pariter conſenſerūt,
ex nihilo nihil poſſe effici,qui tamen,nec
generationem,nec motum,nec multitu-
dinem ſuſtulerūt?rectè.n.diceret aliquis,
in rebus naturalibus quaſdam æternas eſ
ſe ſine generatione & interitu,ut cœlos&
materiam primam:alias verò generari &
interire,non ex nihilo,vel in nihilum;ſed
alias ex alijs,vel directè procedendo in in
finitum,vel viciſſim retro cōmeando, ut
aqua ex aëre oriatur & viciſſim aër ex a-
qua,vel ut omnia ex vno principio naſcā
tur,& in ipſum diſſoluantur: quemadmo
dum qui putant omnia eſſe aquam,vel aë
rem,hi cenſent ex aëre,vel aqua per con-
denſationem & rarefactionem variė affe-
ctis atq; commutatis, cunctas res exiſte-
re. Similiter qui faciunt multa principia,
vel finita,vt Empedocles, vel infinita, ut
Anaxagoras & Democritus, volunt ipſa
quidem principia eſſe ſempiterna, cæte-
ras aūt res ex illis & in illa per congrega-
tionem,& ſegregationem generari, atq;
interire. Deinde, cur ſi id quod eſt, æter-
num eſt,ex eo fit,vt ſit infinitum?quia,in-
quit, ſi quod eſt genitū habet principiū,
ergo quod non eſt genitum,neq; eſt inte-
riturum,neq; principium,neq; finem ha-
bebit:atqui hoc non oſtendit,id quod eſt,
carere terminis ſuę magnitudinis & extē

ſionis,ſed carere principio & fine duratio
A nis,atq; eo principio,ex quo creatur,& in
quod tandē occidat. Nōne Empedocles
ait quatuor elementa eſſe ingenita,& ato
mos itidem Democritus, quibus tamen
non tribuunt infinitatē magnitudinis? Po
ſtea,cur oportet eſſe vnū? quaſi uero non
poſsit eſſe multa & ingenita, velut de cœ
lis ſentiūt Peripatetici. Vel.n.illud Ens,
ponitur incorporeum,vel corporeum: ſi
incorporeum, quo pacto dicit eſſe infini-
tum?nā finitum & infinitum,tales ſunt af
fectiones,ut non niſi cadant in corpus: ſin
aūt eſt corporeū,habebit multas partes,
B quare non erit ſimpliciter vnū. Ampliùs,
quid prohibet eſſe Vnum, non tn̄ undiq;
ſui ſimile? Etenim fieri pôt, vt ipſum Ens
ſit vnum,ingenitum & infinitum, tamen
conſtitutum,vel partibus diſſimilis natu
ræ,cuiuſmodi eſt animal, vel ex partibus
ſimili quidem natura præditis, diſſimili-
bus tn̄ affectis accidentibus,vt alię ſint ra
ræ,aliæ denſæ, aliæ lucentes, alię obſcu-
ræ,quam uarietatem nos ipſi agnoſcimus
in cœlo,cuius ſubſtantiam vniformē eſſe,
& ſimplicem arbitramur. Ad extremum,
cur neceſſarium eſt:ſi vacuum non ſit, id
C quod eſt non poſſe moueri? primùm.n.
vacuum eſſe quaſi locum & ſedem corpo
rum,multis veterum placuit, vt Heſio-
do:qui ait ante omnia extitiſſe Chaos ve
luti receptaculum omnium corporum:
quin ėt Democritus non modò(vt ſupra
diximus)cenſet vacuum eſſe, ſed vult ip-
ſum eſſe principium rerum;multoq; veri
ſimiliori & apertiori ratione Democri-
tus ex eo quod motus eſt,conficit, neceſ-
ſarium eſſe vacuū, q̄ Xenophanes ex eo,
ꝙ non eſt vacuū,nititur concludere, non
eſſe motum: magis .n. certum & perſpi-
D cuum eſt, motum eſſe, q̄ non eſſe vacuū,
vt ſi alterutrum concedendum, aut ne-
gandum fuerit, omnes ſine dubio potius
admiſſuri ſint vacuum,ne motum tollāt,
q̄ negaturi motum, ne vacuū admittant.
His accedit,quod ſine migratione totius
in alium locum, poteſt & totū ipſum mo
ueri motu alterationis, & partes ipſius,
motu locali per quandam veluti coagita
tionem & fluctuationem partium adinui
cem. Atq, hoc modo Xenophanis ratio-
nes eo,quem ante poſui, libro, diſſoluit
Ariſtoteles.

Sol-

Soluuntur rationes Meliſſi.

CAP. XIII.

MEliſſi autem argumentationem, qua ſic ratiocinatnr (ſi quod eſt genitum,habet principium,ergo qnod nõ eſt genitum,caret principio: ſed id quod eſt,uon eſt genitum, ergo caret principio,quare neceſſe eſt infinitum eſſe) Ariſtoteles duabꝰ de cauſſis vitioſam eſſe confirmat 1.lib.phyſic.tex.23.primũ propter formam, tum propter materiã. Ac uitium quidem formæ, deterius eſt, quàm materiæ, nam ſi forma eſt vitioſa, etiam conceſſo antecedenıe,non rectè infertur conſequens,ſed poteſt negari,vt in hoc ſyllogiſmo:Omnis hõ eſt animal, omnis equus animal,ergo omnis equus eſt homo:conceſſis præmiſſis, rectè negatur conſequens ob vitium conſequẽtię, quã parit mala ſyllogiſmi forma. At ſi bona fuerit argumẽtationis forma,poſitis pręmiſſis ſiue veris,ſiue falſis, neceſſariò colligitur concluſio; vnde bona forma facit ex falſis colligere verum,& retinet nomẽ ſyllogiſmi:eius autẽ defectu, nec eſt, nec dicitur ſyllogiſmus,niſi ſecundum quid. Ratio igitur Meliſſi,primò peccat in forma,ſiquidem procedit ex oppoſito antecedentis ad oppoſitum conſequentis: vt ſi dicas,ſi homo eſt,animal eſt,ergo ſi non eſt homo,non eſt animal;cum econtrario fieri deberet. quocirca habet in ſe fallaciam conſequentis:qnæ dupliciter fit (vt Ariſto.docet 2.lib.elenchorum c.5. hanc ipſam Meliſſi orationem ibi exempli loco afferens)vel cum ex oppoſito antecedentis colligimus oppoſitum conſequentis,vt accidit in hac ratione Meliſſi,vel cũ ex poſitione conſequentis inferimus poſitionem antecedentis,vt ſi eſt homo, eſt animal,ergo ſi eſt animal,eſt hõ. & prior quidem modus huius fallaciæ, cũ ad ſyllogiſmum reuocatur argumentatio,facit ſyllogiſmum in prima figura,cuius minor propoſitio eſt negatiua, qualis eſt hic,Omnis homo eſt animal, nullns eqnus eſt homo, ergo nullus equus eſt animal:Poſterior autem modus facit in ſecunda figura ſyllogiſmum ex duabus affirmatiuis,cuiuſmodi eſt hic: Ignis eſt elemẽtum,aqua eſt elementũ,ergo aqua eſt
A ignis.Sed quia poſſet aliquis pro Meliſſo reſpondere, eam ratiocinandi formam, quam vſurpauit Meliſſus, licet per ſe vitioſa ſit, tamen in terminis connertibilibus,quales ſunt,habere principium & eſſe genitum,ſatis ualere, & nõ inuſitatam eſſe in ſcriptis Ariſtotelis;idcirco demonſtrandum eſt rationem Meliſſi (tametſi nullnm eſſet in ea vitinm formę) tamen vel ſumere id quod eſt falſum, vel ſi uera ſumit,certè non concludere, & obtinere quod vult. Nam cum principij nomen multis modis dicatur,ſignificat enim (vt
B alias nunc ſignificationes omittam) initium temporis vel durationis,& initium magnitudinis.Si Meliſſus priori mõ vſurpet nomen principij; vera quidem colligit, nimirum id quod non eſt genitũ non habere initium temporis atque durationis ſuæ; ſed ex eo non licet inferre quod maximè vult,nimirnm id quod eſt, ſecundum quantitatem infinitum eſſe,ſic enim variè acciperet notionem principij, & in æqniuocationis vitium incurreret,ſumẽs in antecedente principium,pro initio tẽporis, in concluſione autem, pro initio
C magnitudinis:ſin autem poſteriori ſignificato accipiat vocabulum principij pro eo quod habet terminos magnitudinis, dupliciter peccat, primùm enim nõ quicquid gignitur habet principium magnitudinis quę primò,vel generationem,uel alterationem acceperit,ſed(vt Ariſtot.docet 1.7.&8.lib.phyſ.extremo item libello de ſenſu & ſenſili, & Theophraſtus in 10.lib.de motu(vt refert Simplicius 1. lib.phyſic. ſuper tex.23.) quędam ſunt, quæ non per partes,ſed tota ſimul & aceruatim alterantur, vt patet in conglacia-
D tione aquæ & coagulatione lactis. nam licet alteratio ſimul ratione formę aut tẽporis fieri nequeat,ita vt aliquid qnalitatis,qnæ habet contrarium & per motum propriè dictum inducitur,ſimul in inſtãti prodncatur; propterea quod (vt in libro ſexto phyſicorum demonſtratur,) non poteſt dari primum mutatum, ſed ante quodlibet mutatum,eſt mutari, & ante qnodlibet mntari eſt mutatum eſſe, tamen ratione ſubiecti poteſt alteratio ſimul fieri;ita ut non ante quamlibet partẽ magnitudinis ſubiecti, alia ſit pars prius

al-

alterata & ante illam alia, & ſic deinceps in infinitum, ſed poſſit tota aliqua magnitudo ſimul alterari. Deinde non eſt verũ quod ſumit Meliſſus, quod non eſt genitum carere principio & termino magnitudinis. Ecce cœlum ingenitum eſt, & tamen ſecundum magnitudinem definitũ eſt, atque circunſcriptum: Atomus Democriti, elementa Empedoclis, cum inge nita ponantur, non tamen dicuntur eſſe infinita ſecundum molem. Hæc de Meliſſo; veniamus ad Parmenidem.

Refutatur ab Ariſtot. argumentatio Parmenidis.

CAP. XIIII.

PArmenidis ratiocinationem, tripliciter refellit Ariſtoteles 1. Phyſicorum tex. 25. Primùm enim docet falſam eſſe illam propoſitionem, quam ipſe ſumit (quod eſt præter ens, eſt non ens) nam licet in vniuocis, quæ ſignificant vnã naturam æqualiter communem multis, talis ratio diſſerendi valeat: vt quod eſt præter animal, eſt nõ animal; & quod eſt præter hominem, eſt non homo, tamen in æquiuocis, quę nihil commune, ſed immediatè ſignificant ea de quibus dicũtur, non valet, vt quod eſt præter canem, poteſt eſſe canis; cum enim illa vox ſit ęquiuoca ſignificans canem marinum, cœleſtem & terreſtrem: fieri poteſt vt quod præter canem terreſtrem eſt, ſit canis marinus, vel cœleſtis; ſimiliter etiam cũ ens immediatè ſignificet decem categorias, hinc fit vt cum dicimus ens, non intelligamus aliam rem, quàm ſubſtãtiam, uel accidens: quamobrem quod eſt præter ens, hoc eſt præter ſubſtantiã, poteſt eſſe ens, nimirum accidens; vel è contrario quod eſt præter ens, hoc eſt accidens, poteſt eſſe ens, nimirum ſubſtantia. Deinde oſtendit ex iis, quæ ſumit, non cõfici quod vult: nam, vt demus illud eſſe uerum, quod eſt præter ens, eſt non ens, non tamen ex eo rectè concluditur, ergo ens eſt vnum. Etenim ponamus, omne ens eſſe album: benè ſequitur, omne ens eſt album, ergo quod eſt præter album, non eſt ens: at nõ rectè colligeretur illud, ergo album eſt vnum: quid enim prohibet, vt omne ens

A ſit album; tamen quæ alba ſunt, multa eſſe, ut lanam, niuem, cynum. Præterea nõ eſſet vnum album continuatione, quanquã etiam ſic, eſſet multa poteſtate, quia poſſet diuidi in multas partes albas: & vtcunque ſit, neceſſarium eſſet, in albo duo cogitare, rationem albedinis, & id cui, tãquam ſubiecto ineſt albedo. Licet enim accidens ſeparari nequeat a ſubiecto, vtriuſque tamen ratio longè diuerſa eſt. Ad extremum tacitè demonſtrat, cõcluſionem Parmenidis pugnare cum eius ſẽtentia: nam ſi vnum eſt ens, ſequitur nihil

B eſſe: vel enim illud vnum ens erit accidens, vel ſubſtantia; ſi accidens, cum nequeat per ſe conſtare, neceſſariò accidet & adnitetur alteri, nẽpe ſubiecto; at hoc cum diuerſum ſit ab accidente, quod poſitum fuit tantummodo eſſe ens, nõ erit ens, quod autem eſt accidens nõ entis & ab eo ſuſtentatur, qui poteſt eſſe ens? quare, ſi illud vnum ens ponatur eſſe accidẽs, plane nihil eſt: ſin autem dicant eſſe ſubſtantiam, nihilominus idem continget incommodum, nam cum ſit perſpicuũ multa ſubſtantiæ accidere, vt eſſe calidam, al-

C bam, grauem vel leuẽ, hęc omnia erunt nõ entia, quippe quæ non ſint ſubſtantia, quæ ſola ponitur eſſe ens; at cuius accidẽtia ſunt non entia, ipſum quoque eſt non ens. quocunque igitur ſe vertant, nullum habent exitum. His etiam accedit, cum dicit ens eſſe finitum & ſphæricum, quæ in ſolam cadunt quantitatem, neceſſe eſt in tali ente quantitatem eſſe, & ſubſtãtiã, ſine qua nullum accidens cohærere poteſt in natura, quare non vnum erit ens. Neq; vero cuiquàm miradum accidere debet, Parmenidem non vidiſſe hæc incommo-

An Parmenides calluerit Logicam.

D da, quæ tam apertè conſequuntur ipſius opinionem; nam Simplicius Eudemi teſtimonio confirmat, apud priſcos illos nõdum fuiſſe in obſeruatione regulas diſtinguendi, demonſtrandi, aliaſque dialecticas præceptiones, quę poſtea ex ipſarum rerum conſideratione, præſertim autem ex ipſo vſu, & diſputandi exercitatione perueſtigatæ, atque inuentæ fuerunt. quãuis nonnulli contendant, in quibus eſt is, quem modo dixi Simplicius, nihil horũ latuiſſe Parmenidem, vtporè virum in diſputando acutum, & acrem, nec ignarum

Dia-

Dialecticæ; ſiquidem is apud Platonem
A in eo dialogo, qui ab ipſo nomen accepit,
valde laudat, & commendat Socrati ſtudium Dialecticæ. Sed de hoc paulò
poſt.

Q̃o Plato Parmenidis rationem ſoluat.

Plato autem in Sophiſta, alio modo Parmenidi occurrit. Nam cum eius ratio contineatur hoc ſyllogiſmo, quicquid eſt præter ens, eſt non ens, ſed non ens eſt nihil, ergo ens eſt vnum; Plato, licet in mundo intelligibili, vbi eſt ineffabilis vnio omnium rerum, concedat omnia eſſe vnum ens, ſicut etiam nos concedimus omnia in Deo eſſe vnum quidpiam ſimpliciſſimum, tamen in mundo ſenſibili,
B propter diſcretionem, & diuiſionem rerum, quæ ante fuerant vnitæ, putat neceſſariò ponendam eſſe multitudinem; nam quæ intelligentia Dei comprehenſa, ſunt maxime vnita, ea cum deſcendũt in materiam corpoream, non poſſunt illam vnionem retinere, ſed ratione partium, & multitudinis, per multiplicationem, extenſionemque ſui, uariè diuiduntur. Itaque cum huic Parmenidis concluſioni, quę multitudinem tollit, Plato non aſſentiretur, præmiſſarum, ex
C quibus ipſa conficitur, alteram, nimirum maiorem concedit, alteram, uidelicet minorem negat: nã vt fatetur quod eſt præter ens, eſſe non ens, ita negat, quod eſt non ens, nihil eſſe; vult enim ipſum non ens eſſe in rebus, & cauſſam eſſe multitudinis, diuerſitatis, & inæqualitatis, quæ in rebus inuenitur. quam reſponſionem, quoniam Ariſtoteles uidebat in ſpeciem abſurdam eſſe, & ſecum pugnare, quippe cum ponat non ens eſſe: Si enim eſt non ens, ergo non eſt, & ſi eſt, ergo non eſt non ens: idcirco in primo phyſicorum
D tex. 30. ait quoſdam (ſine dubio Platonem innuens) cum occurrere vellent rationi Parmenidis, ei potius ceſſiſſe; & manus dediſſe, vtpote qui affirmando, non ens eſſe, longe abſurdiorem inducant ſententiam, quàm eſt illa Parmenidis. Sed quia nos Platonem hac in re nõ ſolùm non abſurde, ſed etiam ſapienter ac diuinè philoſophatũ eſſe arbitramur, eius ſententia paulò apertiùs, atque enucleatius declaranda eſt.

Explicatur ſententia Platonis de non Ente.

CAP. XV.

Tres ſignificationes Non entis, apud Platonem.

APud Platonem, ipſum non ens, tribus modis vſurpatur; vno modo p eo, quod penitus eſt nihil, & abſolutè ac ſimpliciter opponitur Enti, quod ambitu ſuo amplectitur omne ens, quale quale fuerit, hoc eſt, ſiue corruptibile, ſiue incorruptibile, ſiue ſenſibile, ſiue in-
B telligibile: altero modò pro ente ſenſibili, generabili, & corruptibili, quod appellat non ens, tum quia tempus, quo exiſtit, perexiguum eſt, ſi conferatur cum eo tẽpore, quo non eſt, quod tam ante ipſius generationem, quàm poſt interitum, infinitum eſt: tum etiam quia dum exiſtit, nunquam idem permanet, ſed continenter variatur, atque commutatur, de quo ita ſcribit in Timæo. [Quid eſt, quod ſẽper eſt, generationem autem non habet? & quid eſt, quod gignitur quidem, nunquam autem eſt?] Quæ verba Porphy-
C rius diligenter expẽdens, (vt Simplicius refert primo Phyſicorum ſuper tex. 30.) ait Platonem, id quod eſt, dicere Ideam, id autem quod non eſt, Materiam primã omni ſpecie & forma carentem, quæ in ſe ipſa conſiderata, poteſtate quidem eſt omnia, actu verò nihil: compoſitum autẽ ex forma & materia, quia formæ particeps eſt, nihil vetat appellari Ens, & eſſe; quia verò materiam continet, atque propter eam eſt in perpetuo fluxu, & mutatione, rectè dicitur non ens, & non eſſe. Verùm, cum is modus loquendi frequẽs
D & familiaris Platoni, reprehendatur ab Alexandro Aphrodiſſæo, vt, quanti ſit eius reprehẽſio, verè queat æſtimari, nec me pigebit Alexandri verba, quæ in primo Phyſi. ſuper tex. 15. cõmemorat Simplicius, hoc loco aſcribere, nec lectorem (vt opinor) ea legiſſe tędebit. [Qui ea, quæ gignuntur & intereunt (inquit Alexan.) propterea dicunt non eſſe, quoniã aliquando quidem ſunt, aliquando verò non ſunt, ſolam autem æternam ſubſtantiam eſſe, quia nullo modo participat eo, quod non eſt: primùm ex ipſa euidentia

Alexander reprehendit Platonem.

vſuque

vſq; loquendi redarguendi ſunt: Omnib⁹ enim, quæ talia ſunt, videntur eſſe, & ita A ſentiunt, & dicũt. Deinde, quod gignitur, ex non ente fit ens, & acquirit eſſe, alioqui non gigneretur, ſimiliter quod interit, ex eſſe mutatur in non eſſe, ammittẽs eſſe quod habebat antea, alioquin non interiret, quare hac ipſa re, q aliquid gignitur & interit, neceſſariò habet eſſe, & in ijs, quæ ſunt, numerari debet. Non enim corruptibilis ſubſtantia, ſi non eſt ſimiliter atq; æterna, propterea non eſt, nam ſi ideo non eſt, quia interit, ergo, quãdo nõ interit, & quatenus nõ interit, eo ipſo tũc quòque fuerit.] Hæc Alexãder. Cui Sim B plicius pro Platone reſpondens, ait, quẽadmodum albũ id propriè dicitur, quod eſt purè, & ſincerè album, omni permixtione nigroris vacans, quod autem ita eſt album, vt plus nigredinis admixtum habeat, q̃ ipſum eſt, nemo ſapiẽs dixerit ſimpliciter albũ, ſed tantummodo ſecũdum quid, & potius appellauerit non album: ſicut etiam aqua vnum habens gradum caloris, ſeptem aũt frigoris, non appellatur calida: ſic etiam res corruptibiles potius dici debent non eſſe, quàm eſſe, quandoquidem plus habent de non eſſe, q̃ de ipſo eſſe. Etenim ante generationem infinito tempore non ſunt, ſimiliter quoque C poſt interitum, dum autem videntur eſſe, perpetuò commutãtur, tendentes ad non eſſe. Verùm diſſenſio quidem horũ Philoſophorum, meo iudicio, non eſt in rebus ſed in verbis. Nam ſi de ipſo eſſe, loqui volumus abſolutè, nemo inficiari poteſt, res generabiles eſſe, alioquin nec generari, nec operari, nec ſentiri, nec moueri, nec interire poſſent. Sin autem loquimur de ipſo eſſe non abſolutè, ſed facta comparatione rerum generabilium cũ D rebus æternis, quæ habent eſſe æternum, & penitus immutabile, hac ratione κατὰ τὴν ἐξοχὴν hæ dicuntur eſſe, illæ aũt non eſſe: quocirca etiam D. Auguſtinus in 7. lib. confeſſ. cap. 11. in eandem ſententiam hæc ſcribit. [Inſpexi cætera infra te, & vidi nec omnino eſſe, nec omnino non eſſe: eſſe quidem quoniam abs te ſunt, non eſſe autem, quoniam id quod es non ſunt: id enim vere eſt, quod incommutabiliter manet,] Idem D. Auguſtinus lib 8. de Ciuit. Dei cap. 11. hoc uno maximè argumento perſuaſum ſibi eſſe ait, libros ſa- A cræ ſcripturæ lectos eſſe à Platone, quòd is res ſenſibiles & corruptibiles appellet non entia, res autem intelligibiles & incorruptibiles (præſertim uero ipſũ Deũ) verè ac proprie & ſolùm entia eſſe cenſeat: ſequutus in hoc ſacras litteras, in quibus non ſemel legimus omnes creaturas cum Deo collocatas, eſſe quaſi nõ entia; ſolùm autem Deum, & Vnum, & Bonum & Ens eſſe. Præcipuè autem putat Auguſtinus, Platonem in eam de Deo doctrinam, & ſententiam veniſſe, excitatum, & quaſi admonitũ illis Dei verbis, quæ ſunt B in Exodo cap. 3. Deus enim, quærenti ex eo Moyſi, quod eſſet nomen eius, reſpondit, [Ego ſum qui ſum,] Sic dices filijs Iſrael. [Qui eſt miſit me.] Pro foribus etiã templi Delphici, palàm poſitum erat verbum hoc Græcum ει. nam ingredientes templum, à Deo moniti illo oraculo. [Cognoſce te ipſum.] cum reſalutantes reſpondebant, ει, hoc eſt [Tu es.] Soli Deo, vt æterno & prorſus immutabili, ipſum Eſſe, conuenire fatentes. Ac Plutarchus quidem, uerbum illud Græcum exponens in eo libello, quẽ C ea de re ſcripſit, multa eaque præclara ad hanc eandem ſententiam confirmãdam, & illuſtrandam affert. Quem Plutarchi locum, magna cum eius laude, cõmemorat Euſebius lib. 11. de Præparatione Euangelica cap. 7. Verùm de ſecunda non entis, ſignificatione ſit dictum ſatis. Veniamus ad tertiam non entis acceptionẽ, quæ omnium maximè id de quo nũc agitur, attingit.

Plato in Sophiſta diſputat id propriè ac ſimpliciter poſſe dici ens & eſſe, quod in ſe cõtinet omne eſſe omnesq; gradus, D ac perfectiones entis, & cui nihil, quod ab ente contineatur, vllo modo deſit. Nam cum ens non ſignificet vnam aliquam naturam generalem & diuerſam ab alijs naturis, ſed immediate ſignificet quicquid quoquo modo eſt, non poteſt quicquam propriè dici & abſolutè vocari ens ſeu id quod eſt, niſi complectatur omne eſſe. quare hoc modo ens uel id quod eſt, ſoli Deo verè conuenit, vt pote in quo omnium rerum perfectiones longe præſtantiori modo quã ſunt in rebus ab æterno præexiſtunt. quamobrem meritò in ſacris

Simplicius defendit Platonem.

An res corruptibiles dici debeãt entia, an nõ entia.

Præclara D. Auguſtini de Platone ſententia.

Q uo omnibus rebus, præter Deũ, uerius, ſecũdum Platonem, conueniat eſſe nõ Ens, quam eſſe Ens, & ipſum non Ens eſt cauſam multitudinis, & diuerſitatis rerum.

cris litteris de ſe ipſe dicit.[Ego ſum, qui
ſum.] Quælibet autem aliarum rerum A
quoniam limitatam, determinatamq; na
turam nacta eſt, ſicut propter eam partẽ
entis,quam eſt ſortita,poteſt dici ens, ita
uerè appellari poteſt non ens, propterea
ꝙ non habeat complures alias partes en-
tis,exẽpli cauſſa;Homo dicetur ens pro-
pter naturam hominis, quæ eſt particula
quędam entis, dicetur quoque non ens,
quia non eſt ens,quod eſt leo,equus,plan
ta,cęlum,Angelus;& quia plus eſt id, qđ
non eſt,quàm id quod eſt, nõ abſurdè po
tiùs dicetur non ens,quàm ens. Atq; hu-
iuſmodi non ens,cauſſa eſt omnis multi- B
tudinis & diuerſitatis, quæ cernitur in re
bus. Nam quod in ſe comprehendit totũ
eſſe,non poteſt eſſe niſi vnum; ſi autẽ eſt
multitudo,neceſſe eſt vnum eſſe non ens
quod eſt alterum: alioquin ſi quod eſt v-
num,idem prorſus eſt alterum, non mul
ta,ſed vnum erunt. Quoniam igitur vnũ-
quodque ita eſt, ut etiam aliquid nõ ſit,
ex hoc quaſi fonte non entis, manat rerũ
diuerſitas atque multitudo. Vnde in So-
phiſta inducuntur hæc quinque, idem,
diuerſum, ſtatus,motus, inæquale, quę
ſunt diuerſa ab ente, & participant C
non ens.

Itaque cum Plato in Sophiſta (vt eò
reuertamur vnde huc digreſſi ſumus) oc
currens Parmenidi affirmanti, id quod
eſt,vnum eſſe,concedit non Ens eſſe, non
loquitur de non Ente,primo modo ſum-
pto,ſed hoc tertio mõ, id qđ apertè ſigni
ficat his verbis.[Ne quis de nobis dicat,ꝙ
id,quod eſt Entis contrarium, nempe id,
quod nihil eſt,hoc eſſe audeamus dicere.
Nos enim huiuſmodi non Ens, iampridẽ
ualere iubemus,quod autem nunc id qđ
eſt non Ens (nempe tertio modo acce- D
ptum) eſſe dicimus, uel perſuadeat ali-
quis, probans nos non rectè dicere, uel
quandiu non poteſt, dicendum quoque
eſt illi,ſicut nos dicimus.] Et quia huiuſ-
modi non ens permixtum, atque confu-
ſum eſt cum ente,hinc putat Plato neceſ
ſariò exiſtere multitudinem & uarietatẽ
rerum.Neque vero hoc tertium non en-
tis ſignificatum diſplicet Ariſtoteli: ete-
nim proximè poſt ea uerba, quibus rectè
Platonem reprehẽdit, ſubdit hęc primo
Phyſ.tex. 30.[Manifeſtum ꝙ non uerum
erit, quod ſi vnum ſignificat id quod eſt,
A nihil erit quod non eſt,nihil enim prohi-
bet non ſimpliciter eſſe, ſed non ens ali-
quid eſſe quod non eſt.]quibus verbis ſi-
gnificat,id quod eſt præter uerè ens, nem
pe ſubſtantiam,eſſe quidem non ens, ue-
rum non ſimpliciter,ſed non ens aliquid,
hoc eſt non ens quod eſt ſubſtantia, poſſe
tamen eſſe aliud ens,quod ſit accidens.
Perſpicuum autem eſt hunc modum lo-
quendi planè ſimilem, & congruentem
eſſe ſententię Platonis, quam paulò ſu-
pra docuimus,ut uel hac vna ex re perſpi
cere liceat,hos duos Philoſophos nonnũ
B quam verbis diſſentire,cum rebus & ſen-
tentijs omnino conſentiant. Atque hoc
modo Ariſt. ſoluit rationes eorum, qui
conabantur probare Ens eſſe vnum. Re-
ſtat vt dicamus quid nos de horum philo
ſophorum opinione ſentiamus.

Defenditur opinio Parmenidis, Xenophanis, & Meliſſi.

C *CAP. XVI.*

SI talis eſt Parmenidis opinio, qualem
Ariſt. depinxit,non dubiũ eſt, quin ea
penitus,& falſa,& abſurda ſit. Sed q̃a
nemo eſſe põt vſq; eo ſenſibus, & mente
captus,ut contra oẽm rationis, omniũq;
ſenſuum euidentiã,negare audeat motũ
& multitudinẽ eſſe in rebus, idcirco mul
tis ſit veriſimile,Parmenidem illis verbis
non eſſe locutum re rebus Phyſicis,quas
luce clarius eſt,& moueri, & multas eſſe.
Vt aũt ita de illo ſentiãt,his cõiecturis ad
D ducũtur.Primùm Plato in Theæteto, &
Sophiſta, vocat Parmenidẽ Magnũ,ſapiẽ
tem,acrẽ,generoſum, patrẽ & Magiſtrũ
Socratis,vtentẽ pulcherrimis rationibus
in diſputãdo,& ait nõ mõ ſñiam eius, ſed
ẽt orationẽ eſſe valde difficilẽ ad intelli-
gendum, & profundo natatore indigere:
At ſi Parmenides loquendo de reb9 Phy
ſicis,pronũciaſſet cunctas eſſe unum Ens
immobile,fuiſſet ea quidem opinio, non
hominis ſapientis,ſed uel ſtulti nõ intelli
gentis quid diceret, uel impudentiſſimi
Sophiſtæ, hmõi paradoxis defendendis,
ina-

inanem ſibi laudem,& gloriam aucupantis,non ſolum ad intelligendum non difficilis,ſed etiam ad redarguendum facillima.Deinde Ariſ.primo Phyſ.ſegregat eű a Phyſicis,& in 3.de Cœlo tex. 2.ait Parmenidem & Meliſſum affirmantes, omnia eſſe vnum Ens immobile, non eſſe putandum de rebus naturalibus id dicere, &in primo Metaphyſic. loquens de Parmenide,ſignificat eum, cum dixit omnia eſſe vnum, aliud quidpiam inſpexiſſe, q̃ vulgo putatur, ut ipſius verba præſeferunt:& cum ibi fateatur Xenophanem dixiſſe omnia eſſe vnum,quia reſpiciens ad totum Cœlum, ipſum vnum eſſe dixit Deum: cur non Parmenides ſimile quidpiam putetur ſignificare voluiſſe? cum & (auctore ipſomet Ariſt.) auditor fuerit Xenophanis,& longe politior,atq; ſubtilior,quàm Xenophanes, & ſimili vtatur loquendi modo,& Ariſtoteles in lib. qui eſt de Xenophane,Zenone,& Gorgia ſcribat Parmenidē ſcriſſe vniuerſum (quod appellat vnum Ens)ingenitum immobile,& vndique perfectè globoſum. Poſtea in eo opere,in quo Parmenides hanc ſententiam ſuam verſibus expoſuit,quos ,verſus citat Simplicius 1.Phyſ.ſuper tex. 31. & Beſſarion contra Platonis calumniatorem lib. 2.ca.vltimo,de ſuo illo vno Ente verba faciens,perſpicuè oſtendit ſe loqui de eo Ente, quod verè eſt, quibus verbis apud veteres ſignificabatur,Ens tantummodo ſempiternum,immutabile,diuinű: ad extremum autem, conuertēs ſe ad res naturales,quæ in generatione,& interitu verſantur,appellat eas fallaces,& non Entia,niſi ſecundum opinionem hominum, qui ea ſolùm exiſtere putant, quæ ſenſibus vſurpant,vocat fallaces,propter earű mutabilitatem & inconſtantiam, quę in cauſſa eſt,vt ſæpe fallant ſenſus & in errorem inducant. Quocirca Parmenides (vt auctor eſt Laërtius)iudicium veri,non in ſenſibus,ſed in ſola mente collocabat.his verſibus:

> Nec tibi communis ſenſus perſuadeat vnquàm
> Quicquam,ut fallaces oculi, aut ut iu dicet auris,
> Aut lingua: at ratio dirimat diſcrimina rerum.

Appellabat autem non entia,ob eã cauſſam,quam;ſupra memorauimus, cum ageremus de non ente Platonis. Huiuſmodi autem rerum ſenſibilium dno facit prima principia, vnű ignem,ſeu id quod eſt calidum,lucidum, rarum, leue; alterum terram,ſeu id quod eſt frigidum, obſcurum,denſum, graue: id quod de illo etiã Ariſto. ſcribit 1. Metaph. & 1. Phyſi.tex. 41.Ex his manifeſtű eſt Parmenidem,neque motum,neque multitudinem è reb° naturalibus ſuſtuliſſe. Poſtremò in ſupra dictis verſibus, ea pronunciat de illo uno ente,& talia illi attributa aſſignat, qualia nullo modo cōuenire poſſunt in res phyſicas:quæ attributa (vt quod dicimus clarius ſit)hic breuiter recenſebimus, [ingenitum & immortale,totúm,unum, vnigenum,irrequietum, habens eſſe ſuum totum ſimul,indiuiſibile, principij & finis expers, nullius indigum, in quo idem eſt intelligēs & intellectio, ſimile globo perfecto,i quo omnes partes extremæ, æquè diſtant à medio.] Quis non videt hæc tã aliena & remota eſſe a rebus Phyſicis q̃ quę maximè? quid igitur dicet aliquis,ſignificat illud vnum ens Parmenidis?certè id ex ijs quæ in ſupradictis verſibus poſita ſunt,diſpici & diiudicari debèt. Ac primùm conſtat deceptos eſſe, tam eos, qui putarunt Parmenidē illis verbis,materiam primam indicare voluiſſe, quàm qui exiſtimarunt eum non ſeriò & affirmatè illam ſententiam pronuntiaſſe, ſed dialecticè in vtranque partem diſſerendo,probabiliter locutum eſſe:illos quidē q eorum,quæ illi enti attribuit,ne unum quidem ad materiam primam benè accōmodari pōt:hos aűt,quia licet apud Platonē logicè de vno Parmenides diſputet cum Socrate,qui locus iſtis fortaſſe ſic opinandi occaſionem dedit, tamē in iis verſibus,quos ante memoraui, & in quibus hæc ſententia expreſſa eſt,adeo aſſeuerãter loquitur Parmenides,vt contrarium, ne ſuſpicari quidem nos, aut etiam cogitare permittat.

Ergo qui veriſimiliorem Parmenideæ opinionis interpretationem afferunt,eorum alij cenſent,vt Eudemus ait,id quod Simplicius refert 1. Phyſi. Parmenidem illis verbis cœlum.vel vniuerſum ſignificaſſe; quippe cum appellet illud eus totű,rotűdum, cuius extrema æqualiter diſtarent

Quid Parmēides per illud ſuum, unum ens. ſignificaue rit variæ opiniones.

ſtarent à medio, quę non Deo, ſed Cœlo,
vel vniuerſo competunt. Sed his vehemẽ A
ter aduerſatur. Simplicius, nã cùm illud,
inquit, ſuum ens Parmenides vocet im-
mobile, indiuiduum, habens totũ eſſe ſi-
mul, in quo idem ſit intellectio & intelli-
gens, qui poſſunt hæc in cœlum conueni-
re, aut in aliud quidpiam, quàm Deum? is
enim eſt omne ens quia eſſe, & perfectio-
nes omnium in ſe cõtinet, & quod eſt prę
ter ipſum, eſt non ens, quatenus eſt mor-
tale, nec per ſe conſtare poteſt, & cum ex
ſe non ſit, eius tantummodò participatio
ne exiſtit, qui verè eſt: atque hic immobi-
lis eſt, nam neque amittere quicquam, B
nec acquirere poteſt, quare non eſt, cur
vel quo moueatur. Oportet autem hu-
iuſmodi ens eſſe vnum, nam ſi multa, &
omnis multitudo pendet ab vno, illa mul
ta penderent ab illo, quare non eſſent pri
mum, & ex ſe ens. Deinde ſi eſſent duo,
vel eſſent omnino eadem. at ſic nõ eſſent
niſi vnum quidpiam, aut alterutrum ſu-
peruacaneum eſſet: vel eſſent diſſimilia,
quare vnum non eſſet id quod eſt alterũ,
ac proinde neutrum eſſet verè ens, ſed v-
trunque eſſet non ens: quæ res facilis eſt
ad intelligendum, ſi memoria repetatur, C
quæ ſupra expoſuimus, cum de non ente
Platonis ageremus. Hęc pro interpreta-
tione Simplicii, ad intelligendam, tuen-
damq; Parmenides ſentẽtiam afferri poſ-
ſunt: quæ nobis ita probãtur, vt eos tamẽ
non condemnemus, qui verba Parmeni-
dis referunt ad cœlum, vel ad vniuerſum:
hæc enim non pugnant inter ſe, potuit.n.
Parmenides facere mundum, vel cœlum
animatum; cuius animam putaret eſſe
Deum. quocirca vocans Deum, illud vnũ
ens, quędam tribuit Deo, quatenus Deus
eſt, videlicet quę Simplicius enumerat, vt D
eſſe intelligens, totum ſimul, indiuiduũ
&c. alia verò ei aſſignat ratione eius cor
poris, quod animat, mouet & regit; vt eſ-
ſe totum & globoſum. Atque hoc qui-
dem certè, nemini accidet incredibile,
qui perpendet illa, quæ ſunt apud Cice-
ronem 1. de Natura Deorum: cuius ſunt
hæc verba. [Parmenides, inquit, com-
mentitium quiddam coronæ ſimilitudi-
ne efficit, Stephanem appellat, continen
tem ardore lucis orbem, qui cingit cœ-
lum, quem appellat Deum.] Sed de Par-
menidis defenſione hactenus. De Xeno
A phanis ſententiæ intelligentia, nihil du-
bij eſt; ſiquidem ipſomet Ariſt. 1. lib. Me
taphyſic. auctorę & interprete, illis ſuis
verbis ſignificare voluit cœlum, quod pu
tabat eſſe Deum. Meliſſi opinionem, eo-
dem ferè modo, quo Parmenidis, Simpli
cius 1. Phyſ. ſuper tex. 6. interpretatur, nã
ſi quod Parmenides ſpectans ambitum
cœli finitum, & quòd eſſe infinitum ar-
guat veluti quandam materię imperfe-
ctionem, & quòd Deus eſt principium &
finis omnium rerum, omnia vi efficientię,
conſeruationis, & regiminis ſui finiens, de
B terminans & intra ſuos quanque rem ter
minos ritè continens, & quod idem eſt fi-
nitum atque perfectum, quia finis eſt per
fectio rei: idcirco dixit Parmenides illud
vnum ens finitum eſſe: Meliſſus verò con
templans illud ſuum ens, hoc eſt Deum,
non habere principium, & finem, vel du-
rationis, vel efficientiæ, vel à quo eſſe ha-
beat & cuius gratia ſit, vel quod ab aliquo
genere ortum, & aliquibus differentiis in
ſignitum & circunſcriptum fuerit: & quia
id vulgo appellari ſolet finitũ, quod ma-
gnitudinis particeps ab alio finitur, atque
C terminatur: ob has inquam cauſſas Meliſ
ſus, non ſententia, ſed oratione tantum
diſcrepans a Parmenide, maluit illud ſuũ
ens infinitum dicere, quàm finitum. Er-
go, & ſententias horum Philoſophorũ ve
ras eſſe, & rationes, ſi ad prædictam intel
ligentiam accommodentur, minimè peſ
ſimas, perſpicuum eſt ex iis quæ dicta sũt.
Sed quæret aliquis, ſi ita res habet, cur
Ariſtot. inſimulat eos & falſa, & abſurda
ſenſiſſe? nam vel eũ non vidiſſe, quod Sim
plicius & alij viderunt, vel ſi vidit, ſe ta-
men contradicendi ſtudio videre diſſimu
D laſſe, non caret aut ignorantiæ, aut impro
bitatis crimine. Reſpondet Simplicius,
priſcos illos Philoſophos ſolitos eſſe ve-
lare ſententias ſuas ænigmaticis & allego
ricis obſcuritatibus: quocirca Plato &
Ariſtoteles, veriti ne qui rudiores hebe-
tioresque ſunt ad eorum abſtruſa ſenſa
introſpicienda, quod primo quaſi aſpectu
apparet ex ipſorum dictis arripientes, in
errorem laberentur, ita illorum opinio-
nes tractarunt, vt eas vulgo improbare,
ac reprehendere videãtur; quatenus ſup-
plent, quod ab illis pretermiſſum eſt,

Cur Parmenides illud ſuum. unũ ens, fecerit finitum, Meliſſus autẽ infinitum.

Cur Ariſtoteles Priſcos philoſophos interdum benè ſed obſcurè philoſophãtes reprehẽdat, nẽ tam eorum ſententias quã uerba ſpectans?

quod obſcurè dictum, declarat, quod de intelligibilj & diuino ente diſputatum erat, a rebus Phyſicis docens eſſe alienũ, ad extremum quatenus, quę in ſpeciem videntur falſa & abſurda, refellunt, atque redarguunt, quanq̃ non id negotij a nobis ſuſceptum eſt, vt tam in doctrina, q̃ in moribus, ab omni errore & vitio Ariſ. vindicemus. Non enim inficiari poſſunt, cum in aliorum opiniones inquirendo, & in his ipſis diiudicandis, magis q̃ æqnum erat, durum & acerbum arbitrum, atq; iudicem extitiſſe. Verùm de his ſatis. Deinceps ad eos ueniamus qui vnũ aliquod corpus faciunt principium rerum omnium.

Contra eos qui faciunt vnum aliquod corpus principium rerum.

C A P. XVII.

EOs, qui vnũ aliquod corpus ſtatuũt initium rerum naturalium, Ariſtoteles vniuersè quidem refellit primo Phyſ. text. 50. Propterea q; principia rerum debent eſſe contraria, vt ipſe proximè ante mõſtrauerat in 3. lib. de Cœlo a tex. 41. vſq; ad 50. idem probat, eo quòd motus ſimplices ſint plures vno, alius. n. motus ſimplex ſecundum locum ſit à medio, alius ad medium, & alius circa medium: quare ſimiliter etiam principia eorum erunt plura vno. ad hæc 1. de Gener. tex. 1. eo confirmat, q; iſtiuſmod Philoſophi funditùs tol lunt generationem ſubſtantialem: etenim illud vnũ corpus, nullo modo mutari poterit ſecũdum ſubſtãtiam, uidelicet ne pereat, utpotè quo extincto, cum ſit principium rerum omniũ, reliqua ſimul interire & nihil præterea gigni poſſe neceſſe ſit: quare tantùm mutabitur ſecundum accidentia, cuncta igitur vnius erunt ſubſtantiæ ſecundum ſpeciẽ & formam, quod eſſe abſurdum & ſenſus ipſi teſtificantur, & Ariſt. docet 1. Phyſi. 24. itaq; ſolam alterationem reliquã faciunt in rebus naturalibus: imò ne hanc quidem, quippe cũ ſi alteratio verè Phyſica fuerit, via certiſſima ſit ad generationem & interitum. Vide quæ contra huiuſmodi Philoſophos ſcribit Ariſtot. primo Metaphyſicæ tex. 10. vſque ad xv. &
A Hyppocrates in lib. de Natura humana, & item Galenus in 1. lib. de Elementis. Qui autem faciunt pro principio vnum aliquod ex quatuor Elementis, confutantur ab Ariſt. 2. lib. de Gener. in principio, & ibidem a tex. 24. vſq; ad 36. eo nimirũ argumento, q; experientia doceat, omnia elementa citra vllum diſcrimen inter ſe viciſſim commutari, vt non debeat vnum conſtitui principiũ cæterorum. id quod rationi etiam conſentaneum eſt, nam cũ quodlibet elementum, ſecundum qualitates ſit cuilibet quodammodo contra-
B rium, neceſſe eſt inter ea mutuam pugnã intercedere, cui neceſſariò conſequẽs eſt, quæ ad generationem & interitum ducit alteratio. ibidem etiam, & in 3. Phyſ. tex. 41. refellũtur ij, qui corpus quoddam diuerſum, & prius elementis, volunt eſſe principium rerum naturalium; nam præterq̃ q; experientia demſtõrat omne corpus naturale, aut eſſe aliquod ex quatuor elementis, aut ex illis conflatum, id etiã ratio confirmat, nam illud corpus, uel eſſet Mathematicum, vel Phyſicum; ſi Mathematicum, non re uera in natura con-
C ſtaret, ſed ſola animi informatione, & cogitatione cohæreret: ſin Phyſicum; ergo mobile, & sẽſibile, at perſpicuum eſt, nec motiuas, nec ſenſibiles qualitates in reb⁹ eſſe alias, q̃ quę aſſignantur elementis, vel ex ipſis oriuntur: quicunque etiam locus illi corpori tribuatur (nam extra locum exiſtere, ne fingi quidem poteſt) eũ ſibi naturaliter vendicat unum aliquod elementorum. Quamobrem eiuſmodi corpus neceſſariò eſſet, uel aliquod ex prædictis elementis, vel aliud quidpiam ex ipſis tamen concretum, atque coagmẽ-
D tatum. Denique eos qui loco principij conſtituerunt vnum quoddam corpus infinitum, nè fortè aliquando deficiat generatio, Ariſtoteles redarguit in 3. Phyſic. a 31. vſque ad 55. & primò de Cœlo à 33. vſq; ad 76. Nam cum infinitum impleat, & occupet omnia, & nullis terminis definitum ſit, neque mouere, neque moueri, neque agere, neque pati, neque ullam figuram habere, neque aliud corpus in rerum natura poſſet admittere; cauſſam verò cur non deficiat generatio, tametſi nullum corpus ſubſit infinitum, ipſe primo

de

de Generat. 14. & 3. Phyſ. 73. refert in materiam primam, quæ cũ ſit æterna, & corruptio vnius ſemper euadat in generationem alterius, & viciſſim generatio in corruptionem, poteſt infinitas formas ſucceſſiuè accipere, & abijcere. In ſecundo aũt libro de Gener. 56. id etiam refert in ſempiternum motum ſolis, qui acceſſu & diſceſſu ſuo, generationis, & interitus viciſſitudinem ſempiternam reddit: ibidem quoque tex. 59. & 2. de Anima 34. & 35. ait hoc ideo accidere, quia omnes res naturali appetitu cõtendũt aſſimilari Deo, quo fit, vt æternitatem eius, quoad poſſunt, æmulari ſtudeant; id autem perpetua indiuiduorum propagatione aſſequuntur.

A

B

Rationes autem quibus ſuam quiſque eorum, qui vnum faciunt principium, opinionem confirmãt, paruo negotio ſoluuntur: etenim non continet proprietates, & conditiones primi principij ſimpliciter, qualem nos facimus Materiam primam, ſed tantùm principij corporei, cuiuſmodi ſunt elementa. Itaque quamuis huiuſmodi proprietates latiſſimè pateant, tamen non queunt accommodari ad omnia quæ generantur, & intereunt. Deinde licet nonnullæ proprietates primi principij poſſint, aut elementis, aut alijs corporibus conuenire, tamen omnes nullo modo poſſunt, nam eſſe primum ſubiectum, ex quo primo omnium cætera efficiantur, & in quod extremum diſſoluantur, eſſe penitus imutabile, & nullam ſibi formam atque qualitatem naturaliter vendicans, omnium autem appetens & capax, quemadmodum veriſſimè conueniunt in materiam primam, ita longiſſimè abſunt ab omni corpore, qualecunque id fuerit. Porrò Simplicius 1. Phyſ. ſuper tex. 6. magnoperè laborat in defendendis horum Philoſophorum opinionibus, ſed quàm ſit eius leuis & infirma defenſio, quàm inanis conatus, & labor ſine ratione ſuſceptus, quia per ſe quiuis facile poteſt cernere atque iudicare, hic ſilentio prætereundum eſſe duximus. Sequitur vt cum his qui multa & finita ponunt principia, diſputemus.

C

D

Contra eos, qui multa, ſed finita, faciunt Principia.

CAP. XVIII.

Illis, qui duo tantùm ponunt principia Ariſtot. 1. Phyſ. a tex. 51. vſque ad 53. aduerſatur, oſtendens duo principia non ſufficere ad generationem: etenim cum non quiduis ex quouis gigni queat, vt diſertè probatur in primo Phyſ. ſed ex oppoſito, ita vt omnis mutatio à contrario procedat ad contrarium, non poteſt autem vnum contrarium commutari in alterum, vt ab eo recipiatur, atque ſuſtentetur, neque enim album, quà albũ eſt, euadit in nigrum, ſed res, quæ erat cãdore affecta, eumq; deponens accipit nigredinem: hinc fit, vt præter duo contraria, neceſſariò opus ſit tertio principio, tanquam illorum duorum ſubiecto, plura vero tribus principia ſuperuacanea eſſe demonſtratur primo Phyſicorum 56. Iam verò Empedoclis ſentẽtiam, qui per uulgata hæc quatuor corpora, prima facit omnium rerum initia, Ariſtot. multis locis multiſque modis coarguit: id quod uidere licet apud eum primo de Generatione tex. 2. & 3. in 2. de Genera. a tex. 37. vſque ad 46. in primo Metaphyſi. tex. 15. Refutatio Empedoclis opinionis. Reprehendit autem eum, primùm, quia negat omnia elementa poſſe inuicẽ tranſmutari, contra experientiam quę mutuã illorum generationem, & interitum quotidie clara voce teſtificatur, & contra rationem, quæ vbi videt ineſſe qualitatum contrarietatem, ibi docet neceſſario exiſtere pugnam & alterationem. Deinde, vel differentiæ elementorum, cuiuſmodi ſecundum Empedoclem ſunt primæ qualitates, & quædam ex ſecundis, mutabiles ſunt & ſeparabiles ab elementis, vel non; ſi non, ergo nec alteratio vlla erit, nec generatio nam nec alteratio eſſe poteſt niſi in illiuſmodi qualitatibus, nec ſine alteratione poteſt eſſe generatio. Sin autem ſunt mutabiles, neceſſe eſt, illis mutatis & amiſſis continuò mutari & interire elementa, ac ob eam cauſſam non eſſe prima ſimpliciter principia. Tum quia vult omnia naſci ex mixtione

elementorum,quod de affectionibus, ha
bitibus, & actionibus animæ rationalis, A
cum ſupra extraque materiam ſint, dici
non poteſt. Poſtea, quia formam & na-
turam mixtorum nihil aliud eſſe putat q̃
ſolam ipſam mixtionem, & eorum quæ
miſcentur, quaſi fœdus quoddam atque
conuentionem, ignorans aut omnino tol
lens formam ſubſtantialem, quæ in mix-
tis eſt quidpiam re diuerſum, tum ab ele
mentis tum etiam ab ipſa eorũ mixtio-
ne. Præterea, quia exiſtimat generationẽ
rerum naturalium caſu, & fortuitò con-
tingere, omnia ex neceſſitate materiæ ꝓ-
uenire: naturam non agere propter ali- B
quem finem: nullum eſſe in rebus ordinẽ
per ſe fixum, ratum, atque conſtitutum.
Ad hæc, quia nõ ſatis bene diſtribuit mu
nera amicitiæ & contentionis, affirmans
illius eſſe congregare, huius autem diſ-
gregare; nam niſi velit ipſe ſibi repugnare,
multarum rerum coniunctionem liti, di-
remptionem autem amicitiæ cogitur aſſi
gnare. Ad extremum, ne pueriliter om-
nia conſectemur, ex illius ſcriptis non eſt
perſpectum & exploratum, an velit Sphæ
rum eſſe principium elementorum, cum
ait ex Sphæro, lite dominante, euocari, & C
ſegregari elementa ad conficiendum, &
ornandum mundum, an potiùs opinetur,
elementa eſſe principia Sphæri, cum in-
quit Sphærũ effici ex elementis domina-
tu & conciliatu amicitię, vnà coeuntibus
elementis & confuſis omnibus. Hęc Ari-
ſtot. contra Empedoclem, quem tamen
in primo Metaphyc. præfert Anaxagorę,
dicens illum quidem ætate fuiſſe inferio
rem, operibus autem ſuperiorem. In pri-
mo autem Phyſic. 41. & 50. & item in 3.
de Cælo 37. ait meliùs ſenſiſſe Empedo-
clem faciendo principia rerum finita q̃ D
Anaxagoram inducendo infinita; propte
rea q natura horret infinitum, amat ordi
nem, ſatagit quàm paucissimis rebus po-
teſt, opera ſua moliri: & ſicut non dene-
gat neceſſaria, ita nihil permittit ſuper-
fluum, quamobrem, quæ paucioribus in-
ſtrumentis poteſt efficere, ad ea perficiẽ-
da, plura non adhibet. Quæcunque au-
tem Anaxagoras ex infinitis illis ſuis prĩ-
cipijs cõficit, eadem nec ſanè minùs aptè
ac probabiliter, ex finitis principijs facit
Empedocles, Lucretius, quanquam ap-
pellat Empedoclem ſapientem, & planè
A diuinum, eiuſq; dogmata & inuenta ſan-
ctiora & certiora eſſe ait, quàm Apolli-
nis reſponſa.

Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroq;
profatur.

Eum tamen, tum in alijs, tum in eo ma
ximè reprehendit, q cum initia rerum
debeãt eſſe immutabilia & ſempiterna,
ipſe conſtituat quædam corpora natiua
& mortalia, vt neceſſe ſit, ne ſumma re-
rum aliquando tandem in nihilũ abeat,
alterutrum confiteri: aut huiuſmodi cor
pora in nihilum redigi, & rurſus, ex nihi-
B lo refici ac reparari, quod eſt rationi, &
ſententiæ omnium Philoſophorum ſum
mè contrarium; aut quippiam ſubeſſe e-
lementis longè prius, atq; ſimplicius ex
quo creentur, & in quod diſſoluantur,
quod ſi Empedocles concedit, neceſſario
etiam concedere habet, non quatuor ele
menta, ſed illud vnum eſſe primum ini-
tium omnium rerum. Non me latet quid
Simplicius primo Phyſ. quid item Syria-
nus in ijs commentarijs, quos in nonul-
los Metaphyſicæ Ariſtotel. libros edidit,
pro Empedocle reſpondeant: ſed aliud
C eſt germanas ſcriptorum ſententias verè
ac proprie interpretari, & aliud allegori-
cis, & myſticis explanationibus aliorſum
eas detorquere. Sed nunc id non agimus:
ſi enim Simplicium hac in re velim imita
ri, confirmare auſim, nihil vnquam ab vl-
lo mortalium tam peruersè, abſurdè, ac
ſtulte ſcriptum, aut dictum eſſe, quin id
poſſit metaphyſicis quibuſdam, vel po-
tius fictitiis interpretationibus, ad veri-
tatem, uel ad aliquam certe probabilita-
tis ſpeciem reuocari: quare has Simplicij,
& aliorum commentationes, quæ maio-
D rem admirationem adferunt q̃ fidem fa-
ciunt, magiſq; ſubtiles & acutę ſunt, q̃ ve
riſimiles, in præſentia omittamus; nobis
enim ad grauiora feſtinantibus, & vitio, &
detrimento eſſet, in his nugis atque fig-
mentis commorari.

Refellitur opinio Pythagoræorum de Numeris.

Deinceps breuiter expẽdamus Pythago
ricã opinionẽ de numeris; de qb' multa
hic, nec inelegãter, nec inerudite dici poſ
sẽt, ſed ea nũc ꝑtermittẽda sũt, nec de re
curioſa magis, q̃ ad bene philoſophandũ
vtili, & q̃ iã pridẽ e Philoſophia ſit explo
ſa, latius diſſerere, ſuꝑuacaneũ, & iſtituto

noſtro alienum eſſe videatur. Ac nos qui
dem, vt magnopere laudamus Eccleſiaſti
cos Doctores, qui explanando ſacras lite
ras, in quibus, ne vnus apex, aut Iota vnũ
ſine ſingulari conſilio, & inſtinctu Dei po
ſitum eſſe creditur, arcanas, & myſticotatas
numerorum ſignificationes, non mi⁹
pie quàm acute perſequuntur: ſic eos mi
nime probamus, qui idem facere ſtudent
in tractandis humanis diſciplinis, & pro
veris ac proprijs rerum naturaliũm ratio
nibus, atque cauſſis, neſcio quę numero-
rum & magnitudinũ myſteria nobis ob-
trudunt non animaduertentes (id quod
recte monuit Ariſt.) in ſcientijs non eſſe
tranſeundum de genere in aliud genus,
niſi ſcientias permiſceri, & confundi veli
mus; Scire eſſe cognoſcere rem, non per
quæcunq; principia, ſed per cauſſam, pro
pter quam res eſt, & non contingit aliter
ſe habere: Demonſtrationem conſtare ex
proprijs, nam quæ communia, & aliena
ſunt, licet vera, & neceſſaria ſint, non eſſe
tamen demonſtratiua, & ſcientifica, quin
etiam Demõſtrationem ex cauſſis remo
tis imperfectam eſſe; Oportere ſempiter
norum ſempiterna, ſenſibilium ſenſibi-
lia, corruptibilium autem corruptibi-
lia eſſe principia, atque omnino eiuſdem
generis cum ijs, quæ efficiuntur. Neque
verò ſum neſcius, quæ res à Deo & natu-
ra conditę ſunt, eas res certis quibuſdam
numerorum & proportionum rationib⁹
impreſſas, inſignitas, & modificatas eſſe:
ſed aliud eſt dicere numeros, tanquàm
modum & rationem quandam, ad modi-
ficationem, & determinationem rerum
concurrere, & aliud, affirmare eos princi
pes cauſſas eſſe omnium rerum. nam qui
ternarium, ſeptenarium, denariũ, & alios
ſimiles numeros, magnis in Cœlum lau-
dibus efferunt, propterea ꝗ eos in quibuſ
dam rebus optimis, & præſtantiſſimis in-
eſſe comperiunt, ridiculè profectò fa-
ciunt, ne dicam abſurdè, cum eoſdem plę
runque cernere liceat in rebus peſſimis,
atque corruptiſſimis. vide Ariſtotelem li
bro 14. Metaphyſicæ cap. vltimo. Ete-
nim Ternarius (idemq; ſimiliter contin-
git in alijs numeris) qua ratione terna-
rius eſt abiunctus a rebus, nihil prorſus
ad earum perfectionem aut vitium con-
ferre poteſt: quà verò in ipſis rebus à na-
tura ſignatus, & quaſi inſculptus eſt, põt
A quidem aliquo modo conferre, verũ ſm
quid & per accidens. Cęterum hanc Py-
thagoræorum opinionem de numeris, re
fellit Ariſto. 1. Metaphyſi. text. 19. fuſiùs
aũt, atq; ſubtiliùs in 13. & 14. li. Metaph.
quos libros, Syrianus luculẽter interpre-
tans, ſuſcipit patrocinium Pythagoræo-
rum, eorumq; ſentẽtias ègregiè tutatur.
ſed quæ in vtranque partem hac de re di
ſputari poſſent, cõſultò vt diximus, omit
tuntur. Illud hoc loco dixiſſe ſatis ſit, nu-
meros, qui non ſunt ſubſtantia, & per ſe
motu materiaque vacant, abſurde conſti
B tui principia naturalium ſubſtantiarum,
motuum item, & affectionum ſenſibiliũ.
At dicet quiſpiam, Pythagoræos non lo-
qui de numeris Mathematicis, ſed de ijs,
qui ſunt, vel in anima mundi, uel in men-
te Dei, eorumq; dicta ϛυμβολικῶς eſſe
interpretanda: Eſto, verumtamen nume-
ri, quales quales ponantur, & cogitatione
informentur, non poſſunt eſſe principes
cauſſæ eorum, quę à natura procreantur,
vt ante dictum eſt: deinde in exponendis
cauſſis rerum naturalium, non generales
& remotas tãtùm, ſed etiam propinquas,
C particulares, & maximè proprias comme
morare oportet, numeri autem diuini,
& opifices rerum, qui ſunt in mente diui
na, ad rationem primæ & vniuerſaliſſimę
cauſſæ pertinent, porrò turpiſſimum eſt,
in philoſophando ita loqui, vt oratio in
errorem potiùs inducat, ꝗ patefaciat ve-
ritatem. Sed qui hac ętate ſunt (inquit
Ariſt. 1. Metaphyſicæ tex. 44. de Pythago
ricis, & Platonicis loquens) ijs Mathema
ta facta ſunt Philoſophia, quamuis dicãt,
aliorum gratia ea oportere trãctare, id
autem accidit ipſis propter nimiam exer
D citationem in illiuſmodi rebus, nimium-
que earum ſtudium & amorem, de quib⁹
idem quoque alio loco, nimirum lib. 3.
de Cœlo tex. 61. ita ſcribit: [Hi uero pro-
pter horum amorem, idem facere viden-
tur, quod ij qui poſitiones in ſermonibus
ſeruant: omne enim ſuſtinent, quod acci-
dit tanquàm vera habentes principia, pe
rinde quaſi nulla iudicare oporteat ex ijs
quæ eueniunt, & maximè ex fine: finis au-
tem effectiuæ quidem ſcientiæ eſt opus
ipſum, Naturalis uero id quod ſemper
proprie in ſecundum ſenſum apparet.]

Hæc Ariſtot. An verò res Mathematicæ ſint priores naturalibus, & vtrum ſola cogitatione animi à rebus Phyſicis abſtrahi queant, an potius per ſe cõſtent extra materiam & ſupra naturam, in eam partem huius operis explicandum differatur, in qua ſeparatim diſſerendum eſt de quantitate: quare de ſententia Pythagoræorum hactenus. Cum iis qui infinita faciunt principia, extremo loco decertãdũ eſt.

Refellitur opinio eorum, qui faciunt infinita principia, & primùm Anaxagoræ, deinde Democriti.

CAP. XIX.

ANaxagoram multis modis & ſanè vehementer exagitat Ariſto. Primò quia facit principia infinita, eaque non ſolum diuerſa numero, ſed etiã ſpecie: etenim talis infinitas principiorũ repugnat tum naturæ, tum ſcientiæ: naturæ quidem, dupliciter, nam motus naturales ſimplices finiti sũt, ergo prima principia naturalia, à quibus manant, erunt quoq; finita; & ut dicitur 1. de Generat. animal. cap. 1. natura horret infinitum, ac in omnibus rebus amat & quærit finem: Scientiæ autem, quoniam id quod eſt infinitum, eſt ignotum, nec poteſt certis vllius ſcientiæ finibus contineri & comprehendi. Porrò ignoratis principiis rerum naturalium, funditus tollitur earum rerũ ſcientia, quippe quæ ex illis proficiſcitur, atq; omnino pendet. Poſtea, quia partium ſimilarium paruitatem indefinitam eſſe vult, ita vt eiuſmodi paruitatis nullũ putet eſſe fixum modum, atque terminũ: D quę res duas ob cauſſas falſa & abſurda eſſe cognoſcitur. Primùm, quia ſicũt omnium rerum eſſentia, eſſe, perfectio, potẽtia, operatio, & inſtrumenta naturalia, vt qualitates, ſunt naturaliter definita, ſic etiam paruitas & magnitudo quantitatis certis quibuſdã terminis definita eſſe debet: & ſicut ars, quæ naturam imitatur, neceſſariò requirit certum quendam modũ magnitudinis, tam in inſtrumentis, quibus vtitur q̃ in operibus, quæ perficit, citra quem, & vltra quem modum, non poteſt vis artis conſiſtere, neque enim quantacũ A que naui poſſet nauigari, nec quantocunque malleo vel ſerra ars fabrilis uti pòt, qua de re in decimo huius operis libro copioſè diſſeretur: ſimiliter etiam contingit in natura: tum quia cum totum conſtetur & coaleſcat ex partibus, eiuſque paruitas & magnitudo illarum paruitatẽ & magnitudinẽ planè conſequatur, ſi partes animalium & plantarum poſſunt eſſe in quantauis paruitate & magnitudine, hinc neceſſariò efficitur, ipſas quoq; animantes & plantas, quantalibet paruitate & magnitudine prædita eſſe poſſe, ergo B poſſet exiſtere homo procerior Cypreſſo, & minor formica, quod qui concedit, non video, cur non itidem concedat, poſſe ex formica hominem, & ex homine formicam exiſtere. Deinde, q; affirmet in quolibet eſſe quodlibet, ex quo fit, ut in ea re quæ habet magnitudinem finitam, neceſſarium ſit ineſſe infinities infinitas particulas ſimilares, quo quid abſurdius, aut magis ſecum pugnans? nam ſi totum eſt finitum, qui poteſt actu continere diuerſas partes infinitas? & ſi partes ſunt infinitæ, fieri non poteſt, ut non ex ipſis infi C nitum quippiam exiſtat: præterq̃ quod, ſi vnum infinitum non poteſt eſſe in natura, multa, atque adeo innumera infinita, nec natura recipere, nec ratio poteſt capere. Præterea, quòd exiſtimet omnes res eſſe inuicem mixtas præter intellectum, nam quæ miſcentur eiuſmodi sũt, vt rurſus & ſeparari, & ſeparata per ſe cohærere queant, quod planè abhorret a natura accidentium, ſi quidem accidens ſic hæret in ſubiecto, vt ab eo nulla vi ſeiungi, aut ſeiunctum permanere poſſit: quare, accidentia, ſi uerè ac propriè loqui D volumus, non poſſunt dici mixta cũ alijs rebus: non igitur omnia cum omnibus mixta ſunt. Ad hæc quoniam opinatur generationem rerum tantummodò fieri per compoſitionem ex partibus ſimilaribus, cum ſit alter modus generationis ex rebus diſſimilibus per alterationem, longè potior & naturę familiarior, vt lutum ex aqua & terra, homo autem ex ſemine fit, & ex corpore & animo conſtat, corpus autem humanum ex tam multis tamque varijs, & multiformibus partibus, coagmentatum eſt. Vide hęc apud Ariſto. 1. Phyſ.

Phyſic. a 35. vſque ad 41. & 1. Metaph. a
tex. 16. ad 19. lege item Lucretium, qui
1. lib. argumentis ex ipſa ductis experien
tia lepidè confutat hanc ſententiam. Ra-
tio Anaxagoræ ſoluitur ab Ariſtot. ſub fi
nem primi libri Phyſici, vbi docet genera
tionem effici, partim ex ente, partim ex
non ente; ex ente poteſtate, ex non ente
actu: ſiquidem materia prima ex qua, &
in qua fit generatio, huiuſmodi eſt, vt po-
teſtate cohibeat omnes formas, quæ dein
de vi & efficientia ipſius agentis, quaſi ex
tenduntur & in actum erumpunt: itaque
quod generatur, ante generationē, erat,
& non erat; in potentia, erat in ſinu, & vt
ita loquar, in vtero materiæ; nō erat actu,
ſed hoc eſſe acquirit ſibi p̄ generationē.
Simplicius aūt in 1. & 3. lib. Phyſic. ſuper
tex. 6. & 28. & in 3. de Cœlo defendit A-
naxagoram eius ſententiam allegoricè in
terpretando, ſed aliud eſt germanā eius
ſententiam fideliter exponere, & aliud,
conari eam allegoricis commentis ad ve-
riſimilem aliquem ſenſum deflectere &
traducere.

Refutatur Democriti & Epicuri opinio.

Democritum autem, tametſi Ariſtot.
in lib. 1 de Generat. præter cæteros Phi-
loſophos commendat, affirmans eū ma-
gis phyſicè locutum eſſe de rebus natura
libus, quàm alios, eaque induxiſſe princi-
pia, ex quibus videtur rationes & cauſſas
afferre poſſe eorum omnium quæ cernū-
tur in natura: attamē in 3. de Cœlo a 37.
vſq; ad 40. & a 65. vſque ad finem libri, &
item alijs locis, vehementer eum repre-
hendit, atque oppugnat. primùm, quia va
cuum, quod non eſt ens, facit principium
entium, & putat motus naturales indige
re vacuo, cum tamen, ſi vacuū eſſet, nul-
lus in eo motus fieri poſſet, ut fuse decla
ratur in 4. Phyſi. tex. 70. & à nobis infra di
ſputabitur libro vndecimo huius operis.
Tum quia, ſtatuit corpora indiuidua; re-
pugnās & Mathematicis diſciplinis & na
turę continui, quod ſuaptè natura, infini
te ſecari poteſt, quæ res certiſſimis, atq;
euidentiſſimis demonſtrationibus oſten
ditur 6. Phyſicorum: quanquàm de im-
partibilitate atomorum non videtur in-
ter Democritū & Epicurum conuenire:
quam diſcrepantiā Simplicius in expla-
natione 6. lib. Phyſici, ſtâtim in principio
his verbis commemorat [Leucippus, in-
quit, & Democritus, nō ſolùm exiſtimāt
A impartibilitatē eſſe cauſſam primis cor-
poribus, cur non diuidantur, ſed ēt paruī
tatē & quod careant partibus: Epicurus
aūt poſtea exiſtimat ea quidē non carere
partibus, ſed ipſa dicit eſſe īſecabilia, p̄p
impatibilitatē: & ſæpe quidē Democriti
opinionē confutauit Ariſtoteles, ac fortaſ
ſe p̄p illas confutationes quæ contendūt
aduerſus id, q̄ atomi careant partib⁹: Epi
curus, qui fuit poſterior, atomos quidem
ſeruat impatibiles, q̄ aūt partibus careāt,
ab eis abſtulit, vt quæ ab Ariſt. propterea
refellerētur.] Hactenus Simplicius: quod
B aūt is de Epicuro refert, nō obſcurè ſigni
ficat & docet Lucretius in 1. lib. Pręterea
quo motu atomi mouentur? deorſum in
quit. nō igitur poterunt eſſe principia eo
rum, quę feruntur ſurſum: nā dicere nul-
lū corpus ſua vi tēdere ad loca ſuprema,
ēſt nimis manifeſtè contradicere his, quæ
apertè apparēt, & ſenſibus vſurpātur. Po
ſtea, vnde atomis motus ineſt, cùm ſint o-
mniū qualitatum expertes? ſi autem mo-
uentur, ſimili motu oēs ferri, aut ſurſum,
aut deorſum neceſſe eſt, quippe cum ſint
eiuſdem naturæ participes: quō igitur po
C terunt inuicē concurrere, & tā variis mo
dis inter ſe complicari & connecti? Nam
quod Epicurus ait, quaſdā atomos in mo
tu ſuo paululum declinare, & quâſi de re
cta uia ad dexteram leuam ve deflectere,
ſcitè ac lepide ridetur a Cicerone pri-
mo libro de Natura Deorum tanquam
merùm Epicuri figmentum, neque enim
cum omnium atomorum ſimplex, ſimi-
lis & vnius modi ſit natura, ex ea pôt tā
inſignis variatio proficiſci, quare oportet
vel omnes atomos ſimiliter declinare a
recto curſu, uel nullam. Ad hæc ſi ato-
D mi ſunt indiuiduæ, nec habebunt vllam
figuram, nec moueri poterunt: ſiquidem
ratio figuræ & motus localis, in eo quod
eſt indiuiſibile ineſſe nequit, vt probatur
in ſexto libro Phyſicorum ab Ariſtotele:
ſi etiam vacant omni genere qualitatum,
& nullam actionem, vel alterationem ac-
cipiunt, nullo modo poterunt ex ipſis ef
fici tam multæ & variæ formæ eſſentia-
les ſtirpium, & animantium, & aliarum
rerum: ceu ex lapidibus, & lignis ua-
rio ſitu, aut ordine & figura diſpoſi-
tis, non exiſtit aliqua natura, uel ſpecies

re differens ab ipſis. Hoc argumentum luculenter tractat Galenus in 1. lib. de Elementis. Poſtremò ſi eſt fortuita cõcurſio atomorum, generatio rerum naturalium non deberet eſſe certa, vti eſt; vbi enim caſus & fortuna dominantur, ibi nihil eſſe poteſt certum, definitum, conſtans, ordinatum, deniq; nihil tale, quale cernimus, eſſe in rebus naturalibus. Quocirca Ariſtoteles ſub finem ſecundi libri phyſicorum diſerte docet, Naturam non fortuitò, ſed certa via & ratione procedere & alicuius gratia operari. Iã verò ſi (vt aiũt) inter quaſcunque atomos interiacet vacuum, nullum corpus naturale eſſet continuum, aut contiguum, neq; cohærerent inuicem atomi: qua igitur ratione fit earum complexio & copulatio? aut quomodo manent ſimul quamdiu res durat, aut quid eſt, quod atomos cõtinet in officio, vt talem tamdiu poſituram & ordinẽ conſeruent? neq; enim id referri poteſt ad vacuum, cum ſit non ens. Argumenta verò Democriti & Epicuri de neceſſitate quidem vacui, diſſoluuntur ab Ariſtot. in 4. Phyſ. de indiuiſione autem corporum in 1. lib de Gener. Atque in ſingulis veterũ opinionibus quid reprehẽſione dignum ſit, adhuc expoſuimus. Reliquum eſt vt quid in omnibus illis deſideretur doceamus.

Vniuersè indicantur errata veterum philoſophorum, quibus tamen ignoſcere quin etiam gratias agere oportet.

C A P. XX.

PRæter ea, quæ in veteribus Philoſophis adhuc propriè & ſigillarim reprehendimus, ſunt alia quædam ipſorũ errata, quæ nunc breuiter perſtringemus. Primùm, nemo (Platonẽ excipio) agnouit materiam primam, cuius ignoratio fecit, vt antiqui neſcientes occurrere quibuſdam dubitationibus, de medio auferrent generationẽ, vt ſignificat Ariſtot. 1. Phyſic. tex. 78. quãuis Auerroes lib. 12. Metaphyſicæ Com. 8. ſcribat Democritũ fuiſſe de propinquioribus in aſpiciendo
A primã materiã, quod intelligendũ eſt, cõparatione eorũ Philoſophorũ, qui fuerũt ante Democritum & Platonem. Etenim Plato in Timæo, copiosè & apertè de ipſa loquitur, & ſm Ariſtotelem, maximè omniũ naturã eius vidit, atq; cognouit, vt ipſemet Auerr. teſtatur 1. Phyſ. cõm. 79. Tùm ignorarũt priuationẽ eſſe principiũ generationis, & neceſſariũ & diuerſum a materia, vt quis non ſit ens, nec maneat aduenientе forma, magnã tñ vim habeat, magnamq; opẽ afferat ad inchoandam & promouendã generationẽ. Deinde, pauci
B attigerunt cauſſã efficientẽ, ſine qua tñ materia non magis ſufficit ad procreãdas res naturales, q̃ lignũ ad efficiendũ lectũ, vel aliud quoduis opus artis, citra operã artificis. Anaxagoras quidẽ vim & principatũ cauſſæ efficientis defert intellectui, attamen poſtea (quod exprobrat illi Socrates in Phœdone, & Ariſto. 1. Metaphyſicæ) in declaranda generatione cuiuſque rei naturalis, opera illius non vtitur, ſed omnem vim agendi, totamq; efficientiã refert ad qualitates materiæ, rarum & dẽſum; calidum & frigidum. Vide Ariſto. 2.
C Phyſi. 75. & 2. libro de Gener. 52. Empedocles etiam inducit duas cauſſas efficiẽtes, litem & amicitiã, ſed eis tantũmodò aſſignat vim congregandi & ſegregandi, cæterorum aũt motuum, & actionum, atque effectuum naturalium, quæ nã ſit poteſtas & vis efficiens, nuſquàm oſtendit. Præterea formam & quod quid erat eſſe rei, cuius cognitio ad res definiendas & demonſtrandas pernéceſſaria eſt, primũ omnium ſubodoratum eſſe Democritũ, non quod exiſtimaret illam eſſe principium, ſed quod ipſa re & veritate in id
D traheretur, auctor eſt Ariſto. 1. lib. de partibus animal. c. 1. Poſtea Socrates in huius peruеſtigationem ſtudiosè & diligenter incubuit, ſed is vim & rationem formæ negat poſitam eſſe in ſubſtantiis naturalibus, quæ percipiuntur ſenſibus, totamque attribuit ſubſtantiis quibuſdam ſeparatis, quas ipſe vocat Ideas. Auer. autem lib. 2. Phyſ. com. 9. ait veteres putaſſe ſolam materiam, quæ eſt ſubiecta omnibus rebus eſſe ſubſtantiam earum, neque diſtinxiſſe formã accidentalem a formis ſubſtãtialibus; Ariſ. ẽt 2. Phy. 22. & 1. Me

taph.

taph.& in 2.Phyſi.75.de antiquis loquēs,
qui videntur oīa referre in materiam, ſic
ait; [Etenim etiam ſi aliā cauſſam quàm
materiam dicunt, tamen ſolùm tangen-
tes eam, valere ſinunt.] Poſtremò finem
& bonum, cuius gratia natura facit om-
nia ſua opera,& cuius ratio ſicut in rebus
artificioſis ſic in naturalibus magnā vim
habet vel nemo vidit,vel quaſi per nebu-
lam vidit, vel nemo expoſuit,aut nume-
rauit in principijs,vel certè nemo niſi val
de ſabuloſè & ænigmaticè huiuſmodi
cauſſam tradidit:vt veteres illi Theologi
& Poetæ,qui amorem, tanquàm Deum
quendam & vnam de primis cauſſis indu
cunt. Veteres igitur,pauca verè,multa fal
sè,plurima ſuperuacaneè, omnia inordi-
natè & obſcurè, nihil propemodùm de-
monſtratiuè & ſcientificè tradiderūt. ita-
que pulchrè ſcribit Ariſtoteles in fine pri
mi Metaphyſicæ. Philoſophiā apud illos
veteres fuiſſe tanquàm infantem, & tunc
primùm quaſi balbutiēdo loqui cœpiſſe.

Cæterum idem Ariſt.in 2.Metaphyſi-
cæ tex.2.auctor eſt,antiquis Philoſophis,
non modò ſi quid errarūt, eſſe condonan
dum, propterea quòd primi omnium in-
greſſi ſunt ad philoſophandum, ſine ijs
præſidijs & adiumētis, quibus poſteri mi
nimè caruerunt, ſed etiam agendas eſſe
gratias, qui nos ad benè philoſophādum,
& vehementer excitarunt & vtiliter exer
cuerunt. Verùm præſtat Ariſtotelis verba
ſingularis in veteres Philoſophos obſer-
uantiæ & pietatis plena, hic adſcribere.
[Sed non ſolum (inquit) illis agēdæ ſunt
gratiæ, quorum opinionibus quis aquie-

Præclara Ariſ. ſenten-tia.

ſcet, ſed illis etiā qui ſuperficie tenus di-
A xerunt, conferūt enim aliquid etiam iſti,
habitum nanque noſtrum exercuerunt:ſi
enim Timothæus non fuiſſet, multū me-
lodiæ nequaquàm habuiſſemus,ſi tamen
Phrynis nō extitiſſet,ne Timothæus qui-
dem fuiſſet:ſimili modo & de illis eſt qui
de veritate aſſeruerunt, a quibuſdā enim
aliquas accepimus opiniones, quidam ve
rò,vt hi fierent,cauſſa fuerunt.] De vete-
rum igitur opinionibus,quæ pertinēt ad
principia rerum naturalium (vt aliquis
tandem huic libro terminus & finis im-
ponatur)ita ſit a nobis nō (vt opinor) in-
B diligēter,nec ineptè diſputatum. De Pla
tonis autem opinione mirum nemini vi-
deri debet, nihil a nobis hoc in libro di-
ctum eſſe: nam cum de principijs rerum
plurimæ atque grauiſſimæ quæſtiones &
controuerſiæ ſint inter Platonem & Ari-
ſtotelem nequaquàm ſatis adhuc expli-
catæ,alijs quidem hos duos philoſophos
non rebus,ſed verbis tantùm diſſidere af-
firmantibus,alijs autem contendentibus
eos inter ſe omninò diſcrepare non de-
buit tanta quæſtionum moles in hunc li-
bellum intrudi, & opinio Platonis ſimul
C cum aliorum philoſophorum ſententijs
inuolui, & comm uni iudicio co-
gnoſci, ſed ſatius fuit eam de-
ſtinato in id libro aliquo,
ſeparatim explica-
ri, & ſubtili-
ter ac
propriè dijudi-
cari.

Cur non ſit hoc libro expoſita doctrina Platonis de principiis rerum naturalium.

FINIS QVARTI LIBRI.

DE MATERIA
PRIMA ET PRIVATIONE
LIBER QVINTVS.

EXPOSITIS atque
dijudicatis opinioni-
bus veterum philoſo
phorum de principijs
rerum naturaliũ, ſe-
quitur vt deinceps a-
periamus ſententiam
& doctrinam Ariſto-
telis de huiuſmodi principijs, quam nos
vero proximã eſſe arbitramur. Primùm
igitur quid Ariſtoteles de Principijs re-
rum naturalium vniuersè docuit, expo-
nemus: tum de Materia prima copioſiſſi-
mè diſputabimus; ad extremum nonulla
etiam de Priuatione breuiter tractabi-
mus. Sed vt omnes intelligant, quantus
vir, iudicio ac teſtimonio totius antiqui-
tatis, in omni genere doctrinæ fuerit Ari
ſtoteles, & quod eum nos meritò, poſtha
bitis cæteris philoſophis, ſequi & imitari
ſtudemus, nonnihil hoc loco de eius lau-
dibus, dicendum eſt.

De laudibus Ariſtotelis.

CAP. I.

ARiſtoteles (Quem ego ſanè puto
non temere ita vocatũ eſſe, quip-
pe cũ omnes penè diſciplinas ad
extremum optimumque finem perduxe
rit) fuit natione Græcus, non modo ſingu
lare decus Gręcię, ſed eximium orbis ter
ræ ornamentum: patria Stagirita, quam
vrbem cæteroquin per ſe obſcuram &
ignobilem, & penè dirutam ac euerſam,
Philippus Macedonum Rex (vt ait Plu-
tarchus in Alexandro) vel vt ſcribit Pli-
nius lib. 7. cap. 29. Alexãder Magnus Ari
ſtoteli gratificaturus, inſtaurari & ornari
iuſſit. Gentilis eius Aeſculapius Medici-
nę apud Ethnicos Deus, memoratur. Pla
tone per viginti annos præceptore vſus
eſt, à quo mens Gymnaſij ſui ſolebat ap-
pellari; Diſciplinam eius meliorem am-
plioremq; reddidit, & tanquã bonus hæ-
res patrimonium acceptum, non modò
conſeruauit, ſed purgatum, atq; perpoli-
tũ multò maximè amplificauit: Ingenij
acumine inferior nullo, grauitate iudicij
parem habens neminem: varietate ſcri-
ptorum & præſtantia, vberior cunctis at-
que illuſtrior. Floruit nobilitate diſcipu-
lorum, in quibus vnus fuit Alexãder Rex
C Macedonum, quem Philippus pater, gau
dere ſe dixit (vt refert Gellius. lib. 9. cap.
3.) nõ tam q eum genuiſſet, quàm quòd
eo tempore eum naſci cõtigiſſet, quo poſ
ſet ab Ariſtotele imbui optimis præce-
ptis, inſtitutiſque Philoſophiæ. Tantum
vero magiſtro ſuo Alexander tribuebat,
vt ei diceret ſe non minus debere, quàm
parenti, cũ ab hoc viuendi, ab illo bene vi
uendi rationem accepiſſet. Alter eius au
ditor Theophraſtus extitit, qui ſingulari
doctrinæ, quam ex illo hauſerat, tantam
dicendi ſuauitatem adiunxit, vt cum an-
D tea diceretur Tyrtamus, eum Ariſtote-
les propter diuinitatem quandam ora-
tionis, Theophraſtum appellauerit. Fuit
Ariſtoteles auctor, & princeps diſciplinæ
peripateticæ, quæ longè præferenda eſt
alijs ſectis Philoſophorũ: nõ ſolum quia
eſt propior veritati, & ab errorũ ſordibus
purior atque remotior, ſed quia eſt vbe-
rior, ornatior, neruoſior, magiſq; accom-
modata ad erudiendos homines, vitamq;
ciuilem inſtruẽdam. Verùm de laudibus
doctrinæ peripateticæ multa ſunt apud
Ciceronem in quinto libro de finibus ele
gãter & copiose cõſcripta. Hæc doctrina
multos annos olim iacuit inculta, & de-
ſerta, vel iniuria temporũ vel hominũ in-
diligentia: ſed ſtatim vt ſplẽdor eius mor
talibus affulſit, rapuit ad ſe omnium ani-
mos,

mos,ſtudiaque conuertit. Etenim ab Ale
xandro Aphrodiſæo, qui primus dicitur
adiutus Soſigenis magiſtri ſui opera,lucē
attuliſſe ad intelligendum & interpretā-
dum Ariſtotelem, vſque ad hunc diem,
ita exculta, & illuſtrata fuit cōmentarijs
eorum qui ad explanandum Ariſtotelē,
maxima ingenia,ſumma ſtudia, acerrima
iudicia, multarumque rerum copiam &
ſcientiam attulerunt:vt reiectis alijs Phi
loſophis, vnus iamdiu floreat, & regnet
Ariſtoteles: vnus cūctis pene hominibus
ſit in honore,& delitijs: vnū deniq; hunc
ceu ducem & auctorem ſequantur, qui-
cunq; ſe ad philoſophiæ bonarumque ar
tium ſtudia dediderunt.

Huius igitur viri, quem admirata eſt
antiquitas, poſteritas verò etiam venera-
ta,& (vt Lucretij verbis vtar,

Qui genus humanum ingenio ſupera-
uit, & omneis
Prǫſtinxit ſtellas,exortus vti ǫthereus
ſol.

Huius inquā viri præſtantiā,virtutǫſq;
laudādo cōſequi velle,ſimile eſt,vt ſiquis
vellet aut Oceanū exhaurire, aut ſtǫllas
cǫli dinumerare,& mundi totius magni-
tudinem manibus ſuis metiri. Sed ne in-
grāti animi nobis crimini detur,ꝙ eius vi
ri laudes taciti prætereamus, cui tantum
debemus, quicūque Philoſophiam coli-
mus, volui breuiter aſcribere hic ea,quæ
de Ariſtotele, viri auctoritate doctrinaq;
præſtantes, memoriæ prodiderunt.

Laus Ariſtotelis ex Cicerone.

Cicero quodā loco ita ſcribit. [Sed qs
oīum doctior? quis acutior? quis in rebus
vel inueniendis,vel iudicandis acrior Ari
ſtotele fuit?]Et alibi [Cū oīs, inquit, rō
diligēs diſſerendi duas habeat partes,vnā
inueniēdi,alterā iudicandi,vtriuſq; prin-
ceps,vt mihi quidē vr̄, Ariſtoteles fuit.]
Multis item in locis,appellat eum virum
diuino ingenio excellentē ſubtilitate &
copia,longe oībus,vno excepto Platone,
præſtantē & ſcia,& diligentia, & quē ipſe
maximē oīum admiretur.Sed quia multi
qui non Ariſtotelē Græcū, ſed barbaras,
ſordidaſq; Latinorū interpretū verſiones
eius legunt,ſolēt in eo reprehēdere ieiu-
nitatē,aſperitatē,obſcuritatēq; orōnis,au
diant hi Ciceronē optimū dicendi iudicē
atque magiſtrū,ita de eo ſcribentē.[Cum
tuus iſte Stoicus ſapiēs ſyllabatim iſta di
xerit,veniet flumen orationis aureū fun-
A dens Ariſtoteles, qui illū deſipere dicat
&c.]Et alio loco. [A libris Ariſtotelis te
obſcuritas reiecit:rhetor autē ille magn⁹
(vt opinor)Ariſtotelica ſe ignorare rn̄die
quod quidē minime ſum admiratus, eū
Philoſophū Rhetori nō eſſe cognitū, qui
ab ipſis Philoſophis, præter admodū pau
cos,ignoretur, qbus eò minus ignoſcēdū
eſt;ꝙ nō mō rebus his, quæ ab illo dictǫ,
& inuētǫ ſunt,allici debuerūt, ſed dicēdi
quoque incredibili quadam tum copia,
tum etiam ſuauitate.]

Ex Plinio.

Plinius de Ariſtotele, à quo magnam
B partē mutuatus eſt earū rerū,quarū tā lo-
cupletē,& nobilē texuit hiſtoriā, hoc mō
ſcribit lib.8.c.16.[Ariſtoteles diuerſa tra
dit,vir,quē in his magna ſecuturus ex par
te præfandū reor, Alexādro Magno rege
inflāmato cupidine animaliū naturas no
ſcēdi, delegataq; hac cōmentatione Ari-
ſtoteli ſummo in omni doctrina viro,ali-
quot millia hoīum in totius Aſiæ, Græ-
ciæq; tractu parere iuſſa oīum quos vena
tus aucupia,piſcatuſq; alebāt,quibuſque
viuaria,armenta,aluearia,piſcinæ,auiaria
in cura erant,nequid vſquā genitū ignora
C retur ab eo;quos percontando, quinqua
ginta fermè volumina illa præclara de
aīalib⁹ cōdidit.] Idē alio in loco appellat
Ariſtotelē virū immenſæ ſubtilitatis. Ale
xānder Aphrodiſæus(vt refert Auerroes
in lib.12.Metaphyſicæ cōmento 18.) in-
quit diſciplinā Ariſtotelis eſſe longe mi-
noris ambiguitatis,& magis remotā aber
rore & repugnātia, q̄ aliorū philoſopho-
rū:quocirca hanc vnā viam eſſe ingrediē-
dā his, qui ad ſapientiā ſtudēt peruenire.

Ex Alexandro Aphrodiſæo.

Ex Themiſtio

Themiſtius(ſiue is fuerit Simplicius q
conſcripſit illud procœmiū in libros phyſi
D cos Ariſtotelis.) magnam ſanè laudē tri-
buit Ariſtoteli,nā conferens eū cum alijs
Philoſophis ſic ait.[Genus philoſophan
di Ariſtotelis differt à cæteris, quatenus
obſcuritates,& ſcirpos illorū trāſtulit in
perſpicuā, & propriā expoſitionē, & vim
prǫterea probationib⁹& ſyllogiſmis adie
cit. A Platone aūt eo vr̄ diſſenſiſſe, ꝙ de-
monſtrationes apertiùs, illuſtriùſq; indu
cit,& ꝙ earum principia à ſenſu,& ab eui
dētibus rōnibus ſumit. Ab omnibus præ-
terea ſimul in eo diſſidet, qđ partes oēs
Philoſophiæ naturalis vſq; ad ſingularia
enolutas

euolutas ac reſolutas reliquit.] Non eſt
diſſimile quod ait Simplicius in proœ- A
mio ſuo ſuper Categorias Ariſtotelis, vbi
verba facit de genere commentationis
Ariſtotelicæ, quem locum ſtudio breui-
tatis non apponam.

Ex Auerroe

Sed quid ego dicam de Auerroe? Mihi
quidem videtur is, non habere Ariſtote-
lem tanquã vnum aliquẽ mortalium, ſed
veluti Deum quendam Philoſophorum
colere, atque venerari. Longum eſſet col
ligere omnes ſententias eius, quæ ad lau
dationem Ariſtotelis pertinent: nos pau
cis in præſentia contenti erimus. In proœ
mio ſuo phyſico ita ſcribit. [Ariſtoteles B
tres ſcientias inuenit, logicam naturalem
& diuinam: & nullus error inuentus eſt
vſque ad hoc tempus, quod eſt mille &
quingẽtorũ annorũ & talẽ virtutẽ eſſe in
vno indiuiduo, potiùs eſt miraculoſum,
quàm humanum.] Idem in tertio de Ani
ma commento 14. [Ariſtoteles (inquit)
fuit regula & exemplar, quod natura in-
uenit ad demonſtrandam vltimam perfe
ctionem humanam in materijs.] Idem in
primo de generatione animalium ſic ait.
[Laudemus Deum, qui ſeparauit hunc vi
rum ab alijs in perfectione, & appropia- C
uit ei vltimam dignitatẽ humanam, quã
nullus homo poteſt in vlla ætate attin-
gere.] Idem in libro deſtructionum di-
ſputatione tertia in ſolutione dubitatio-
nis 13. ita ſcribit. [Ariſtotelis doctrina eſt
ſumma veritas, quoniam eius intellectus
fuit finis humani intellectus, quare bene
dicitur de illo quod ipſe fuit creatus &
datus nobis diuina prouidentia, vt non
ignoremus poſſibilia ſciri.] Et alio quodã
loco inquit, [Ariſtotelem fuiſſe principẽ,
per quem perficiuntur omnes ſapientes,
qui fuerunt poſt eum, licet differãt inter D
ſe in intelligẽdo verba eius & in eo quod
ſequitur ex eis.] Hæc Auerroes. Si cui au
tem videtur Auerroes in laudando Ari-
ſtotele nimius fuiſſe, & tranſiuiſſe fines ve
ritatis, is ſciat me illi aſſentiri, nec me po-
ſuiſſe hæc loca, quòd putem tantum eſſe
tribuendum Ariſtoteli, aut quòd exiſti-
mem eum nuſquam offendiſſe, & ab om-
ni errore vacaſſe: ſcio enim eum & igno-
raſſe multa & in plurimis grauiſſimiſque
Philoſophiæ quæſtionibus, vel hæſitauiſ-
ſe, vel etiam a vero aberraſſe: Sed vt oſten
derem, quanta in laude, ac honore nomẽ
A & doctrina eius apud clariſſimos quoſq;
viros omnibus ſeculis extitiſſet. Hunc igi
tur tantum virum, quem ego conſtitui
in huius operis molitione ſequi & imita-
ri, libet nunc iiſdem verſibus præfari, qui-
bus Epicurum ſuum, minùs profectò ve-
rè ac dignè, Lucretius libro tertio affa-
tus eſt.

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, illuſtrans commoda vitæ,
Te ſequor ò Graiæ gentis decus, inq; tuis nunc B
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis.
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem
Quod te imitari aueo. Quid enim cõtendat hirundo
Cycnis? aut quid nam tremulis facere artubus hœdi,
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis?
Tu pater es rerum inuentor, tu patria nobis
C Suppeditas præcepta, tuis ex inclyte chartis
Floriferis, vt apes, in ſaltibus, omnia libant:
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea perpetua ſemper digniſſima vita.

Quæ Ariſtoteles de principijs rerum naturalium, & quibus locis ſcripta reliquerit.

D

CAP. II.

De principijs in communi.

DE principijs rerum naturaliũ vniuerſe quidem hæc fere docuit Ariſtoteles. Primò, principia oportet eſſe contraria, primo Phyſicorum textu 41. Secundò, quòd non poſſit eſſe tantũmodò vnum principium. Tertio quòd nõ poſſint eſſe infinita, tex. 50. Quartò quòd præter duo principia contraria, opus ſit tertio, quod illorum duorum ſit tanquã

ſubie-

ſubiectũ & materia, tex. 51. Quintò principia neque eſſe plura, neq; pauciora q̃ tria, hoc eſt Materiã, Formã, & Priuationẽ, textu 56. Sextò ex his tribus principijs duo eſſe per ſe cauſſas eius quod fit, nimirum materiam & formam, tertium videlicet priuationem, eſſe per accidens, textu 66. Septimò, prĩcipia quodãmodo eſſe duo, quodammodo autem tria: nam principia per ſe, ac re diuerſa, ſunt duo, Materia, & Forma: ſimpliciter autem, principia ſunt tria, Materia, Forma, & Priuatio, text. 67.

De materia prima. De ſingulis autẽ principijs ſpeciatim ac propriè, hæc tradidit: ac de Materia quidem primùm hæc, Primò. Materiã nõ eſſe ſcibilem niſi per analogiam ad materiam rerum artificialium 1. Phyſic. textu 69 Secundò. Materiam per ſe ignotam eſſe & cognoſci negatione, libro 7. Metap. textu 35. & libro decimo textu 24. Tertiò, quòd Materia non eſt ens ſicut hoc aliquid. primo phyſicorũ textu 69. Quartò. Cognita natura Materiæ ſoluit omnẽ antiquorum ignorantiam & dubitationes, lib. 1. Phyſicorum textu 78. Quintò. Materiam per ſe eſſe ens & prope ſubſtãtiam 1. Phyſ. textu 79. Sextò. Materiam etiam poſt generationem manẽtem vnà cum forma, eſſe cauſſam eorum quæ fiũt, tanquam matrem. 1. phyſ. textu 80. Septimò. Materia expetit formam ſicut turpe pulchrum & fœmina virum 1. phyſic. textu 81. Octauò. Materiam per ſe, ac ſm potentiam ſuam eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem 1. phyſ. textu 82. Nonò. Materiam eſſe primum ſubiectũ ex quo inexiſtente res fiunt, & in quod vltimum corrumpuntur: ibidem. Decimò. Materiã per ſe, neque quid, neque quantum eſſe, neque aliquid aliorum quibus ens determinatur, neque etiam negationes horũ; ſeptimo libro Metaphyſicorum textu 8. Vndecimò, cuncta quæ tranſmutantur, habere materiam, lib. 12. Metaphyſicorũ tex. 10. Duodecimò. Materiam eſſe cauſſam cur aliquid fit poſſibile eſſe & non eſſe: libro ſeptimo Metaphyſicorum textu 22. & primo de Cœlo textu 136. Decimotertiò, in corporibus æternis & incorruptibilibus eſſe quidem Materiam, ſed diuerſam a materia rerum ſublunarium: lib. octauo Metaphyſicorum textu 12. & libro duodecimo textu 10. Decimoquartò. Materiam primam per ſe non eſſe ſeparabilem, & ſemper cum contrarietate exiſtere: ſecundo libro de Generatione textu 6. Decimoquintò. Impoſſibile eſt materiam habenti non exiſtere aliqualiter contrarium: in libro de longitudine, & breuitate vitæ, capite 2. Decimoſextò. Ex nõ ente ſimpliciter impoſſibile eſt fieri aliquid, ſed ex eo quod partim eſt non ens partim ens, poſſe fieri, cuiuſmodi eſt materia quæ non eſt id quod generatur actu, ſed poteſtate, & habet adiunctam priuationem propter quam eſt non ens: primo phyſicorum 75. & 78. Decimoſeptimò. Intelligẽtias æternas eſſe & prorſus immobiles quia ſunt ſine materia: libro duodecimo Metaphyſicorum textu 30. quaſi nihil habens materiam, talem nimirum, qualis eſt in rebus ſublunaribus, poſſit eſſe æternum.

De Forma. De Forma hæc tradit varijs locis. Primò. Formam eſſe rationem, exemplar & quod quid eſſe rei: ſecundo phyſicorum texto 28. Secundo. Formam præſentia & abſentia ſua ſufficere ad faciẽdam tranſmutationem: primo phyſicorum 68. Tertiò, Formam eſſe quidpiam diuinum, bonum, & appetibile 1. phyſ. textu 81. Quartò. Vnumquodque eſt, & denominatur ſimpliciter tale, non propter materiam, ſed propter formam: ſecundo phyſicorũ textu 11. Quintò. Forma naturalis non eſt ſeparabilis niſi ſecundum rationẽ tantum, & eſt magis natura, quàm materia lib. 2. phyſ. textu 12. Sextò. Forma & finis in naturalibus idem ſunt 2. phyſ. textu 70. Septimò. Forma eſt cauſſa materiæ ſed non contrà: quare magis hæc, quam illa phyſico conſideranda eſt: lib. 2. phyſic. textu 91. Octauò. Formam eſſe prius & magis ens quàm materiam, & compoſitũ libro 7. Metaphyſicorum textu 7. Nonò. Subſtantia, quæ eſt ſecundum formam, eſt ſicut numerus, hoc eſt conſiſtit in indiuiſibili, nec ſuſcipit magis & minus, lib. 8. Metaphyſicorũ, textu 10. Decimo. Præſente forma, quæ vocatur habitus, & finis, ſeu terminus, ceſſat generatio, & motus lib. 1. de generatione textu 55. Vndecimo. Phyſico agendum eſſe de formis corruptibilibus & inſeparabilibus a materia, de ſeparabilibus autem a materia tractandum eſſe a Metaphyſico, primo lib.

lib.phyſicorum 83.ſecundo phyſicorum, 26.& ſexto Metaphyſicorum 2.

De Priuatione.

De priuatione docet hæc. Primo. Priuatio non manet re facta: primo phyſicorũ tex.59.& 60. Secũdo. Priuatio eſt principium per accidens, & eſt quaſi accidens materiæ 1.Phyſic.textu 66. Tertio. Priuatio re vel numero, non differt a materia, ſed tantum ratione vel ſecundum eſſe 1. Phyſic.textu 67. & 79. Quarto. Priuatio per ſe eſt non ens 1. Phyſic. textu 75. & 79. Quinto. Priuatio, ad maleficium ipſius intendenti intellectum, videbitur penitus non eſſe, & eſſe cauſſa corruptionis B rerum, potius quàm generationis: quanquam ipſa vtriuſque ſanè, diuerſa tamen ratione cauſſa eſt 1. Phyſic. textu 80. Sexto. Priuatio non expetit formam quia eſt illi contraria 1.Phyſic.textu 81. Septimo. Materia eſt generabilis & corruptibilis non ſecundũ ſe: ſed ob priuationem, quæ in ea eſt textu 82. Octauo. Priuatio eſt quodammodo forma; lib.2. Phyſ.tex. 15. Hæc ferè Ariſtoteles de principijs rerum naturalium. Deinceps de Materia diſſeramus: ac primò varia eius nomina & appellationes apud Philoſophos vſitatas, exponamus. C

De varijs ſignificationibus & vocabulis Materiæ apud Philoſophos vſitatis.

CAP. III.

QVoniam Ariſtoteles primo libro de cælo text. 110. præcipit, ſi vox eius rei de qua diſſerendum eſt, multiplex fuerit, eã primùm diſtinguendam eſſe, explicando ſignificationes eius; D poſtea ponendũ & conſtituẽdũ eſſe, qua ſignificatione vſurpãda ſit: Idcirco cũ variæ ſint acceptiones & vocabula materiæ, de qua hoc libro agẽdum eſt, libet ante omnia, huiuſmodi ſignificationes & vocabula explanare. Primùm, Materia triplex

Variæ diuiſiones Materiæ.

eſt, vna alterationis tãtùm, ex qua mutata nec permanente res efficitur, ſic alimẽtum viuentis, & ligna ignis materiam dicimus: Altera compoſitionis tantùm ex qua manente nec alterata res fit, quo modo literæ ſunt materia ſyllabarum, & lapides domus: A Tertia vtriuſque, ex qua nimirum & manente, & tamẽ aliquo modo alterata res fit, ſic affecta ſunt miſcibilia ad mixtum, vt patet in Oxymelle. vide hanc diſtinctionem apud Auerroem, ſecundo lib. Phyſ. com. 31. Deinde materia, alia eſt prima, alia ſecunda: illa per ſe eſt ſimplex, informis, & capax atque receptaculum omnium formarum: hęc habet formam, & eſt compoſita, ſed dicitur materia, comparatione poſterioris, & perfectioris formæ, cui ſubijcitur & quam in ſe recipit: ſic elementa ſunt materia mi- B xti, & partes ſimilares diſſimilarium, & corpus organicum animæ. Amplius Materia, alia eſt ex qua res fit, vt lapides domus, alia in qua res inhæret, ſic ſubſtantia eſt materia vel potius ſubiectum accidẽtium vt ſignificat Ariſtoteles lib.8. Metaphyſicæ tex.12. alia circa quam, qua rõne patiens agentis, & mobile mouentis materiam eſſe dicimus: atque hinc nomen materiæ tranſlatum eſt ad artes & diſciplinas, quarum materiam appellamus id circa cuius contemplationem & tractationem verſantur: & Ariſtoteles primo C Meteor. cap. 2. hũc mundum inferiorem inquit eſſe quaſi materiam, quę agitatur, formatur, & regitur a corporibus cæleſtibus. Poſtremò, alia eſt materia proxima alia remota: lib.9.Metaph. textu 12. proxima eſt ex qua immediatè & ſine alia mutatione ſui poteſt fieri id cuius materia dicitur, veluti lignum & æs ſunt materia proxima ſtatuæ, quoniam ex illis immediatè poteſt fieri ſtatua; terra verò vel aqua non ſunt materia proxima ſtatuæ, ſed remota, quoniã neceſſe eſt prius terram commutari in lignũ vel æs, quàm D vt ex ipſa poſſit confici ſtatua: quamobrẽ cum quid dicitur eſſe in potentia tale, propriè id conuenit materiæ proximę nõ remotæ: non enim dicimus terram eſſe potentia hominem, ſed ſemen, vel menſtrua. Omittimus hic diuiſionem Materiæ in ſenſibilem & intelligibilem, ſecundum quam Mathematici dicuntur conſiderare non materiam ſenſibilem, ſed intelligibilem, vt docet Ariſtoteles lib. 7. Metaphyſicæ textu 35. & item illam diuiſionem materiæ, in eſſentialem & integralem ſeu quantitatiuam; ſecundum

quam

quam corpus eſt materia eſſentialis homini, caput autem, brachia, thorax, crura, ſunt materia integralis ipſius corporis.

Varia materiæ vocabula.

Apud Peripateticos tria ſunt vocabula Materiæ: vnũ, Materia, alterum Subiectum, tertium Elementum: differentiam inter materiam, & ſubiectum tradit Themiſtius & confirmat teſtimonio Boethi, primo phyſ. ſuper textum 61. materia. n. dicitur ratione formæ futuræ ad quã eſt in potentia, ſubiectum autem ratione formæ præſentis, quam ſuſtinet: ſed præſtat ita diſtinguere, vt materia dicatur ratione formæ ſubſtantialis ſiue futuræ, ſiue præſentis; ſubiectum ratione formæ accidentariæ vel motuum, aut trãſmutationum; nam neque accidentia propriè habent materiam, ſed ſubiectum, vt eſt in octauo Metaphyſicæ textu 12. neque forma ſubſtantialis eſt in ſubiecto, vt præclarè docet Alexander primo libro naturalium quęſtionum capite 17. & traditur ab Ariſtotele in categoria ſubſtantiæ, cũ ait commune eſſe omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe. Apud Platonicos, vt videre eſt in Timæo, appellatur πανδεχής id eſt, omnia habens, conceptaculum, gremium, ſinus, locus formarum, mater, & nutrix. Apud Arabicos ſcriptores, origo, maſſa, ſylua, ſeminarium nuncupatur. Vide Albertum Magnum primo phyſ. tractatu vltimo capite 12.

Quid inter materiam & ſubiectũ interſit.

An ſit neceſſaria Materia in rebus naturalibus.

CAP. IIII.

Probatur ſeptem rationib' materiam eſſe neceſſariã.

DE Materia quatuor illæ quæſtiones, an ſit, q̃d ſit qualis ſit, & p̃p q̃d ſit, explicandæ ſunt. Ac primũ Materiam eſſe, & neceſſariam eſſe in rebus naturalibus, facilè oſtendi poteſt his rationibus. Primò quia ex nihilo nihil fieri poteſt, & omne quod fit, ex aliquo & ab aliquo & aliquid fit, imo non quodlibet poteſt fieri ex quolibet, ſed ex certo & definito ſubiecto. Deinde, omnis tranſmutatio per ſe fit ex oppoſito ad oppoſitum, ſiue illud oppoſitum ſit priuatio, ſiue contrarium; at vtrunque horum neceſſariò requirit aliquod ſubiectum, in quo inſit: & cũ in trãſmutatione v.g. caloris in A frigus ipſũ frigus nõ recipiat in ſe calorẽ, neque fiat calidum (non enim vnum cõtrarium accipit & fouet alterum contrarium ſed potius illud a ſe expellit, & corrumpere conatur) neceſſariũ eſt aliquod tertium, medium inter calorẽ & frigus, vtriuſq; capax & viciſſim particeps: Hanc rationem potiſſimùm vſurpat & inculcat Ariſtoteles, vt videre licet primo phyſic. 51. vſque ad 54. & octauo Metaph. text. 4. & libro duodecimo textu 7. Poſtea, ſi ad productiones rerum nõ eſſet opus ſubiectum aliquod, ergo quælibet productio B fieri poſſet in inſtanti, & ſine diſpoſitionibus vllis antegredientibus, quod experiẽtia docet eſſe falſum; nam generationes phyſicę vt arborum, & animalium non ſubitò ſed paulatim certis definitiſque temporibus perficiuntur; idque propterea euenit, quòd materia paulatim ab agente naturali præparatur & idoneã fit ad accipiendam formam ſubſtantialem. Ad hæc, facta inductione per omnes trãſmutationes conſpicuum erit, ſemper eſſe neceſſarium aliquod ſubiectum; vt patet contemplanti tranſmutationes artifi C ciales, naturales, accidentales, & ſubſtantiales tam viuentium, quæ fiunt ex ſemine, quàm mixtorum, quæ ex elementis, & ipſorum elementorum, quorum ſemper vnũ fit ex alio; nec vllam mutationẽ ſine ſubiecto fieri poſſe, adhuc probauit experientia. Præterea, omnis tranſmutatio eſt actio, actio nequit eſſe ſine agente, nec agens ſine patiente, cum ſint relatiua, ergo in omni tranſmutatione eſt neceſſarium aliquod ſubiectũ patiens: & cũ ge A neratio non ſit actio immanens in generante, alioquin ipſum generans generaretur, quare ſimul eſſet & non eſſet, nam quatenus generat, iam eſt, quatenus generatur, non eſt; oportet eam eſſe actionem tranſeũtem in aliquod ſubiectum. Quid plura? omnis trãſmutatio, tum quoniam eſt accidens quodpiam, tum quia eſt motus, qui definitur actus entis in potentia, & non eſt in mouente, ſed in mobili, neceſſariò indiget ſubiecto. Adhæc, ſi nõ eſt neceſſaria materia, ergo vel iampridem ceſſaſſet generatio, quippe cum omnes formæ phyſicæ ſint corruptibiles: vel ex nihilo effici & refici poſſent, cui poſitioni

fictioni conſequentia ſunt plurima, & grauiſſima incõmoda, quæ plurimis & differ A tiſſimis verbis perſequitur Lucretius primo: nam cur non quodlibet agens æqualiter & indifferenter agit in quamlibet rem, ſi ad agendum nõ eſt opus materia? imò qui tollit materiam, vnà quoque tollit omnem actionem, omnemque potentiam actiuam, vtpotè quæ ſine patiente conſtare nequeant.

Eſſe autem neceſſariò ponendam aliquam materiam primam, perſpicuum & certum fieri poteſt ex eo, quòd ſi non daretur prima materia neque eſſent aliæ materiæ; nam poſteriores materiæ ſuſten B tantur a prioribus; & niſi detur prima; eſſent in re naturali infinitæ materiæ; quare etiam infinitæ formæ; & nullum eſſet corpus ſimplex; & cum quælibet forma addat rei aliquem gradum perfectionis, & præbeat aliquam operationem, res naturales haberent infinitas perfectiones & actiones. Immo non eſt propriè alia materia niſi prima, nam quæ ſunt præter materiam primam, ſunt formæ, quarum priores & imperfectiores dicuntur materia poſteriorum & perfectiorum: aut certè ſunt compoſita, quæ formantur & C perficiuntur a formis. Itaque nomen & ratio materiæ præcipuè conuenit materiæ primæ: ipſa enim maximè eſt in potentia ad omnia, ipſa maxime eſt per ſe informis, ipſa maximè ſubijcitur cõtrarijs, eaque viciſſim recipit & abijcit, ipſa eſt ex qua omnes res naturales conſtituuntur & conſtant. manifeſtum igitur eſt materiam præſertim primam, eſſe maximè neceſſariam.

De Creatione.

CAP. V.

Hic locus nos admonet, vt priùs q̃ progrediamur ad enodãdas alias quæſtiones, quæ de Materia prima propoſitæ ſuut, nonnihil dicamus de creatione. Etenim quæ præcedenti capite poſita ſunt, ea videtur funditùs tollere creationem. Si enim materia neceſſaria eſt ad cuiuſlibet rei productionem, ergo non poteſt quicquam ex nihilo effici; cui neceſſariò conſequens eſt, nullam eſſe creationem. At Theologia Christiana, cui nullus error nullumque mendacium ſubeſſe poteſt, pro vero & certo docet, nõ modò poſſibilem eſſe creationem, ſed ea plerunque vſum eſſe Deũ in rebus procreandis. Quare vt hunc etiam locum in in Philoſophia illuſtremus, videamus primùm quid ſit creatio; tum an eà concedi & admitti queat ſecundum Ariſtotelis doctrinam: ad extremum an creationem eſſe poſſibilem, lumine naturæ cognoſci poſſit, & manifeſtis atque neceſſarijs rationibus demonſtrari.

Quinque fuerunt opiniones de generatione rerum. Vna, nullam eſſe generationem; eorum videlicet qui faciebant omnia eſſe vnum ens immobile; quã ſententiam Ariſtoteles attribuit Parmenidi & Meliſſo; Altera, nihil de nouo generari; ſed generationẽ nihil aliud eſſe, quàm ſegregationem quãdam & manifeſtationem eorum, quæ priùs erant permixta & abſcondita: quæ ſententia fuit Anaxagoræ. Tertia (quàm perhibent fuiſſe Auicennæ) formas naturales ex nihilo creari a quadam intelligentia, quæ præſidẽs huic mũdo inferiori, producit omnes formas, intelligibiles, ſenſibiles, & phyſicas: itaq; agentia particularia tãtùm diſponere materiam ad recipiẽdas huiuſmodi formas: Quarta, Ariſtotelis qui ſenſit omnes formas naturales & mortales produci ex materia, ab agentibus particularibus, & idẽ eſſe agens diſponens mteriam, & inducens formam. vide Auerroem ſeptimo Metaph. commento. 31. & duodecimo libro Metaph. commento. 18. Quinta, noſtrorum Theologorum; qui diſtinguunt res quę producuntur, in res materiales & D immateriales; & rerum materialiũ productionem, in primam quæ initio ſimul cũ molitione mundi a Deo facta eſt, & eam quæ poſt conſecuta eſt, quaſi per propagationem; & item potentiam Dei in abſolutam & infinitam, atque in ordinariam, & quæ ad cauſſas ſecundas naturales temperata & accommodata eſt. His poſitis; conuenienter ijs quæ in ſacris literis ſcripta ſunt, affirmant, res immateriales creari a Deo, ſiquidem non poſſunt ex materia effici; tum aiunt primam rerum materialium productionem fuiſſe ex nihilo: cũ enim

Quinque Philoſophorũ opiniones de rerũ productione.

enim ſimul cum ipſis rebus producta fue rit materia, nō præceſſerat aliquid ex quo ceu ſubiecto, tales res fieri poſſent; at cæteras productiones earum rerum, quæ ſunt veluti propagationes illius primæ productionis, docent fieri ex materia, ab agentibus naturalibus ſecundum legem ordinariam: ſecundum potentiam autem Dei abſolutam, etiam nunc poſſe creari ex nihilo, propterea quòd Deus ſit agens liberum infinitæ virtutis; & potens immediate ac per ſe facere quicquid fecit per cauſſas ſecundas. Hæc Theologi de procreatione rerum & neceſſitate materiæ. grauiſſimè veriſſiméque philoſophātur. Sed his expoſitis notionē creationis euol uamus, atque illuſtremus.

Sex res neceſſariò cōcurrere ad generationē rerū naturalium.

Aperiamus igitur quid ſit creatio: cuius vis, & natura facilius perſpici poterit, ſi eam conferamus cum generatione: in qua ſex potiſſimum res cernuntur: Prima eſt, ſubiectum ſeu materia, è cuius potentia forma naturalis per generationem quaſi extunditur, & producitur ad actū: neque enim generatio phyſica ſine ſubiecto & materia conſtare poteſt. Secunda eſt terminus à quo, qui eſt priuatio hoc eſt negatio formæ in ſubiecto apto: homo enim generatur ex ſemine, quod nō eſt homo, ſed aptum eſt fieri hominem. Tertia eſt, terminus ad quem qui eſt res corporea, materialis, corruptibilis: nam in generationibus omnino phyſicis & rerum materialium, de quibus in præſentia loquimur, termini ad quos terminantur generationes, ſunt formæ ſubſtantiales corporum naturalium, corporeæ & mortales. Quarta eſt motus qui eſt veluti genus ipſius generationis, & generatio eſt quædam actio tranſiens in ſubiectum, & ſucceſſiuè fit propter diſpoſitiones, quas neceſſariò prærequirit. Quinta, generatio requirit tempus, & locum: tempus, quoniā eſt motus, cuius menſura eſt tempus: locum, quoniam fit ex alio corpore quod eſt in loco. & quia id, quod generatur eſt corporeum, & mobile localiter cum ſit res naturalis. Sexta, generatio fit à cauſſa particulari, & vniuerſali, neque enim ſufficeret vniuerſalis vti eſt cœlū vel etiā intelligentia quæuis præter Deum, cum ſit per ſe indifferens & indeterminata ad productionē huius vel illius effectus particularis, neque ſola particularis cauſſa ſufficeret, cum hæc non moueat, niſi mota ab vniuerſali cauſſa, & id manifeſtè cōprobat experientia: Sol enim & homo, vt inquit Ariſtoteles generant hominem. Si hoc autem in generatione hominis fieri oportet, quantò magis in procreatione aliarum rerum naturalium idem fieri neceſſe eſt? hæc ſunt in generatione naturali: at in creatione nihil horum reperitur; tum enim fiat ex nihilo, neque habebit pro ſubiecto vllam materiam, neque pro termino à quo priuationem quæ ſupponit ſubiectum, neque erit motus, cum is ſit actus alicuius mobilis, neq; actio erit tranſiens, ac proinde non fiet in tempore; neque poteſt creatio fieri à cauſſis ſecundis, ſed tantùm immediatè à cauſſa prima; tum quia cauſſę ſecundę non poſſunt operari niſi per motum, qui ſubiecto indiget, quod abeſt creationi: tum etiā quia cum inter nihil & ens ſit infinita diſtātia, vtpote inter quę nulla ſit proportio; creatio quæ procedit ex nihilo ad ens, requirit in agente infinitam virtutem, quæ infinitas aut nulla eſt in rebus, aut certè tantùm in primo agente eſſe poteſt. Iam verò terminus creationis per ſe, eſt res immaterialis, & incorruptibilis (loquor de termino creationis qui non poteſt alia ratione produci quàm per creationē) quæ res ſicut non fit ex materia ita non dependet à materia, ac proinde non habet contrarium: & quoniam omnis mutatio phyſica verſatur in materia (cūcta enim, quæ tranſmutantur, materiam habent, vt eſt in duodecimo Metaphyſ. tex. 10.) neceſſe eſt quæ creantur ex nihilo, ea libera eſſe ab interitu: qui non cadit in res materia carentes. quamquam poſſit etiam creari res materialis nō tantùm ratione formę, vt fit in generatione, ſed ratione totius compoſiti: hoc eſt formæ ſimul & materiæ, quod tamen Ariſtoteles non videtur cognouiſſe, nam licet Ariſtoteles ſeptimo, & duodecimo libro Metaphyſ. affirmet in generatione naturali non produci formam ſolam ſed compoſitum: nō vult tamen illis verbis ſignificare produci ſimul materiam, & formam, cum ipſe aſſerat in fine primi libri Phyſici, materiam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem: neque innuit produci aliquam en-

Quid ſit in generatione naturali non produci formam ſed compoſitum.

titatem tertiam, re diuerſam à partibus,
vt alio loco diſputabitur à nobis: Sed vult
indicare formam non produci per ſe ſolitariam.
& ſeorſim à materia, & poſtea copulari
cum materia, ſed eam produci ex
materia, in materia, & cum materia copulatam,
& ab ea inſeparabilem; & quoniã
nihil aliud eſt compoſitum, quàm copulatum
& coniunctum ex forma, & materia,
idcirco agens naturale producendo
formam copulatam cum materia, dicitur
producere compoſitum. Atque hoc perſpicuis
verbis docet Ariſtoteles in 7. lib.
Metaphyſ. tex. 27.

Definitio Creationis

Ex his autẽ, quæ dicta ſunt poteſt confici
definitio creationis ad hunc modum,
[Creatio eſt productio rei immaterialis
& incorruptibilis ex nihilo, quæ immediatè
fit à Deo.] In qua definitione illa vox
productio non ſignificat aliquam actionẽ
vel mutationem diſtinctam à creante &
& à re creata, alioquin indigeret ſubiecto
in quo reciperetur & circa quod verſaretur,
ſed eſt ipſamet res creata, prout de nõ
ente ſimpliciter tranſit ad ens: vnde relatio,
quæ eſt inter creantem, & rem creatam,
ratione creantis eſt relatio rationis,
quia nihil reale nouum ponit in creante,
ſed ſolam denominationem extrinſecam
ab eo quod creatur; ditur enim creans, nõ
per aliquam nouam actionem, quam nũc
exercet, & priùs non exercebat, ſed quia
creatur de nouo aliquid ab eo. ratione
autẽ rei creatæ, eſt relatio realis: etenim
creare, eſt Deum velle rem ex nihilo tũc
eſſe, cum incipit eſſe; Deum conſeruare,
eſt velle rem permanere in eſſe accepto;
rem creari eſt de nouo incipere eſſe non
ex ſubiecto, & dependenter à Deo an verò
relatio quam creatio ponit in creatura
ad Deum, ſit traſcendẽtalis, non re, ſed
formaliter tantùm differens à ſubſtantia
creaturæ, vt vult Scotus ſecundo ſententiarum
diſtinctione prima: an verò ſit realiter
diſtincta, vt volunt Thomiſtæ, hoc
eſt Capreolus ſecundo ſentent. diſtinct.
prima, Caietanus in prima parte quæſt.
45. ſuper artic. 3. Ferrarienſis ſecundo libro
contra Gentes ſuper caput 28. non
eſt huius loci explicare; ne nimis minuta,
& ſuperuacanea conſectando, longiores
ſimus, quàm par eſt: ſatis hoc ſit, nobis
magis probari Scoti ſententiam. Poſtea
illa vox, Ex nihilo non ſignificat ſubiectũ;
A qui poteſt enim quod eſt nihil, eſſe ſubiectum
vllius rei? neque ſignificat ordinem
temporis, vt neceſſariũ ſit quod creatur,
prius fuiſſe nihil; Sed tantum indicat negationem
ſubiecti, vt ſenſus ſit, creationẽ
fieri ex nihilo, hoc eſt nõ ex aliquo ſubiecto
vel materia: vide Simplicium in digreſſione,
quam facit octauo Phyſi. ſuper
tex. 9. Sequitur vltima pars definitionis,
[Quæ immediatè fit à Deo,] quod, quia
magnam habet dubitationem, enucleatè
declarandum eſt.

B *An vis creandi in ſolo Deo inſit, ita*
vt nulli creaturæ communicari queat.

CAP. VI.

QVoniam in definitione creationis
poſitum eſt, eam proximè fieri à
Deo, poſſet in dubium vocari, an
vis creandi ita ſit propria Dei, vt cũ nulla
re alia communicari queat: qua de re,
C licet multa ſubtiliter diſputẽtur à Theologis
in ſecundo libro ſentent. nos tamen
& quod ſentimus, & quod ſatis ſit ad id
de quo agimus, paucis exponemus. Duæ
ſunt, inter ſe pugnantes Theologorum
ſentẽtiæ: vna eſt Diui Thomę, prima parte
quæſt. 45. artic. 5. & ſecundo libro contra
gentes cap. 21. & in ſecundo ſentent.
diſtin. 1. quæſt. 1. art. 3. & Aegidij Romani
in quolibeto quinto quæſt. 1. Henrici de
Gandauo in quolibeto quarto quæſt. vltima,
& Scoti in quarto ſent. diſtin. 1. quæſ.
1. qui aiunt nullam rem aliam à Deo, poſ-
D ſe creare quicquam. Scotus eam ſententiã
probat his rationibus. Aut ea res ſeu
creatura, quæ ponitur creare, eſt immaterialis,
aut materialis; ſi immaterialis vt
intelligẽtia, aut creat per actionem quãpiam
tranſeuntem, & hoc non, quia talis
actio eget ſubiecto, quod nullum eſt in
creatione: aut per actionem immanentẽ
cuiuſmodi eſt intelligere & velle: ſed hoc
nõ poteſt dici, tum quia ſolum intelligere
& velle Angeli non poteſt eſſe tantæ
efficacitatis, vt ad voluntatem Angeli, ex
nihilo res quæ ſunt extra Angelum, ab

Rationes Scoti.

eo

eo multum differentes, momento exi-
ſtant, niſi fortaſſe ex diuino aliquo pacto
& voluntario Dei concurſu, ita vt volun-
tariè conſtituerit Deus; cum Angelus
quiſpiam cogitat aut vult creationem ali
cuius rei, continuò eam rem, vi & poteſta
te ſua infinita creare: id quod ab eo per
Prophetas & Apoſtolos edendo miracu-
la, non ſemel factum eſt. Tum etiam quia
intellectio & volitio Angeli ſunt acciden
tia quæ non poſſunt ſeparari à ſubiecto:
quamobrem illorum vi & efficientia non
poteſt vlla ſubſtãtia creari ex nihilo, hoc
eſt produci ex non ſubiecto. Sin autem
ea res, quæ ponitur creare, ſit materialis,
duabus rationibus conuincitur, id nõ poſ
ſe præſtare: primùm quia nulla res mate-
rialis poteſt quicquam efficere niſi per
actionem tranſeuntem, & mutationem
phyſicam, cui exercendæ opus eſt ſubie-
cto: deinde quia in re materiali, principiũ
productiuum, eſt forma materialis, in eſ-
ſe & operari dependens à ſubiecto; quare
actio vel productio ab ea proficiſcens, nõ
erit præſtantior, &, vt ita dicam, indepen-
dentior, quàm illa; vt cùm forma agẽs ſit
in ſubiecto, eius tamen actio non recipia-
tur, & inſit i aliquo ſubiecto. Hæc Scotus.

Rationes D. Thomæ.

Diuus Thomas idem confirmat dua-
bus rationibus: quarũ prior hæc eſt; crea-
tura neq; tanquam principale agens, neq;
tanquam inſtrumentale poteſt quicquã
creare, ergo nullo modo poteſt creare:
probatur antecedens, non tanquam prin
cipale agens, quia repugnat creaturæ, ſi-
cut non dependere à Deo in eſſe, ita non
dependere ab eo in cauſſalitate vt per ſe
ſolam nõ mota & directa à Deo quicquã
agere queat: & quia creatio terminatur
ad eſſe ſimpliciter, vt opponitur nihilo,
tale aũt, eſt effectus vniuerſaliſſimæ cauſ-
ſæ, qualis eſt Deus: neque tanquam agens
inſtrumentale, ſiquidem inſtrumentum
non adhibetur à principali agente niſi vt
per ſuam propriam actionem aliquo mo
do diſponat ad productionem effectus,
quem principale agens intendit, vt patet
in ſecuri, ſerra, malleo, & alijs inſtrumen-
tis; ſed ad productionem eius quod crea-
tur in inſtanti ex nihilo, nulla diſpoſitio
poteſt præcedere, aut recipi in ipſo nihi-
lo, ergo creatura nullam poteſt Deo ad
creandum ſubminiſtrare operam, vel ali-
quid præparando, vel productionem eius
A quod creatur, vi ſua aliquo modo attin-
gendo. Poſterior ratio eſt hæc: nam ſicut
inter ens & nihil, nulla eſt proportio, vt
etiam argumentatur Ariſtoteles de va-
cuo & pleno in 4. Phyſ. tex. 71: ſic inter vir
tutem actiuam, quæ producit aliquid ex
nihilo, & eam, quæ producit ex ente, nul-
la erit proportio: Sed inter quęlibet agẽ-
tia finitæ poteſtatis ac virtutis eſt propor
tio, ergo agens ex nihilo oportet eſſe infi
nitæ uirtutis; hoc autem in nullam crea-
turam conuenire poteſt; ergo neque crea
re cadere poteſt in creaturam. Et ſanè cũ
B ipſum nihil ſit infinitum & indetermina-
tum, continens totum non eſſe, nulla res
poteſt habere ius, vim, atque efficacitatẽ
in ipſum nihil, niſi ea quoque ſit infinita,
continens in ſe excellenter totum eſſe;
cuiuſmodi ſolus Deus eſſe poteſt. Hæc
autem ratio, quamuis è Scoto, Durando,
Guglielmo Ochan multis calũnijs pre-
matur, firma tamen & integra adhuc ſtat;
ac mihi quidem certè valde probatur.
Pręterea, ſicut Deus aliqua attributa ſua
communicat creaturis, vt ſapientiam, iu-
ſtitiam &c. aliqua verò minimè, vt eſſe
C independens & omnipotens; ita veriſimi
le eſt præter actiones, quas communicat
cum creaturis vti ſunt, mouere, produce-
re velle, intelligere &c. eſſe aliquam pro-
priam Dei, vt Deus eſt, incommunica-
bilem creaturis, vt nimirum ex nihilo ali
quid traducat ad ens. Atque hæc ſenten-
tia mirificè conſentit cum ijs, quæ ſcribit
D. Auguſtinus 9. lib. ſuper Geneſim ad li
teram cap. xv. [Dicens, nullam creaturã
poſſe creare quippiam, ſeu magnum, ſeu
paruum.] & paulo poſt, Creare, inquit,
[vllam creaturam tam nullus poteſt An-
D gelus, quàm nec ſe ipſum.] Vide etiam
Damaſcenum in eandem ſententiam lib.
2. de fide Orth. cap. 3. Hanc opinionem
etiã ſequitur Guglielmus Ochan. 2. ſent.
D. 1. q. 7. & 2. quol. q. 9. & Gabriel 2. ſent.
D. 1. q. 4. Verùm negant eam argumentis
demonſtratiuis ac ſcientificis, oſtendi poſ
ſe: ſed tñ probabiliter perſuaderi. Poſſet
hic dubitari de gratia, q̃ à Deo, & imme-
diatè p ſacramẽta aĩs noſtris infundit, cu
ius ꝓductio vr̃ creatio, & tñ inſtrumẽta-
liter attingitur & producitur à ſacramen-
tis; ſed qa hoc eſt nimis Theologicũ alie-

num eſſet hic a nobis eiuſmodi quæſtionem tractari, cæterum D. Thomas pulchram huius difficultatis ſolutionem tangit in 3. quæſt. de potentia Dei, art. 8. in reſp. ad 3.

Altera ſententia eſt Magiſtri ſent. lib. 4. diſt. 5. aſſerentis, nihil prohibere quò minus vim creandi Deus impartire queat alicui creaturæ, non tanquam principali agenti, ſed tanquam adminiſtro & quaſi inſtrumento Dei, quam ſententiam Durandus in 2. ſent. conatur defendere non aliter, quàm demonſtrando id non includere contradictionem, & ſoluẽdo rationes aliorum qui contra ſentiunt. Sed quæ is ſupradicto loco affert, ea nunc breuitatis cauſſa commemorare ſuperſedeo. Ex his duabus opinionibus priorem equidẽ iudico eſſe probabiliorem & magis congruentem tum rationi & veræ Philoſophiæ tum dictis ſanctorum Patrum, qui propter pietatis, atque ſapiẽtiæ laudem, ſunt quaſi lumina quædã clariſſima chriſtianæ religionis. verùm his omiſſis quæ magis ſunt Theologica quàm Phyſica, videamus, quid Ariſtoteles ſenſerit de creatione.

An creatio admittenda ſit ſecundum Ariſtotelis doctrinam: & an lumine naturali cognoſci poſſit.

CAP. VII.

Duodecim argumẽtis probatur creationẽ non fuiſſe Ariſtoteli cognitam.

Ariſtoteli nunquam veniſſe in mentem, vt exiſtimaret creationẽ quæ eſt noua rei ex nihilo productio, eſſe poſſibilem perſpicuum & (vt opinor) certum faciam ex iis paucis quæ ſubijciã. Primò, in 1. lib. Phyſi. tex. 33. & 34. commendat commune illud decretum omnium Phyſicorum, ex nihilo nihil poſſe fieri. In eodem libro tex. 75. ait eſſe impoſſibile, ex ſimpliciter non ente aliquid fieri deinde, in primo Phyſic. tex. 43. inquit, non quodlibet fieri ex quolibet, ſed vnumquodque ex ſuo oppoſito, quod eſt cõtrarium, vel priuatio: & in 7. libro Metaphyſ. tex. 22. dicit omne quod fit, ex aliquo, & aliquid fieri. Poſtea Ariſtoteles ſemper definit cauſſam efficiẽtem per eſſe principium motus, nec vſquam vel leuiter innuit modum efficiendi per creationem, ſiquidem in 5. libro Metaphyſ. vbi explicat varias ſignificationes nominum, quibus & Metaphyſica, & aliæ diſciplinæ vtuntur, nullam vel mẽtionem, vel etiam verbum fecit creationis. Ad hæc, in 5. libro Metaphyſ. tex. 17. definit potẽtiam actiuam per paſſiuam, dicens illam eſſe principium tranſmutandi aliud inquantum aliud: & apud eum nullum poteſt eſſe agens abſque patiente: atqui hoc aduerſatur creationi, in qua cernimus agens ſine patiente, & potentiam actiuã ſine paſſiua. Præterea, Ariſtoteles (vt clarum eſt legenti eius libros) in omni productione requirit ſubiectũ, terminum à quo, videlicet priuationem, vel contrarium, motum, locum, tempus, præuias diſpoſitiones, concurſum cauſſarum particularium: quæ res nullo modo cadunt in creationem. Tum, Ariſtoteles (vt cẽſent veteres Peripatetici, licet multi alij docti & graues viri contra ſentiant) non concedit infinitam virtutem (vt vocant) in vigore; neque immediatè ſine cauſſis ſecundis quicquam de nouo poſſe à Deo fieri; nec eum aliter agere actione tranſeunte, quàm per motum, & lumen cœli, nec operari liberè, ſed ex neceſſitate naturæ: quibus de rebus alio loco à nobis diſputabitur. His autem rebus non conceſſis, nullo modo concedi poteſt creatio. Amplius, Ariſtoteles, & Peripatetici putant euidẽter demonſtratam eſſe æternitatem Materiæ primæ in 1. Phyſ. 82. illo argumento, quia ſi vnquam fuiſſet producta, oporteret eam productam eſſe ex aliquo ſubiecto, quare ante primam materiam fuiſſet alia, & ſic res procederet in infinitum: ſimiliter etiam in 8. Phyſ. motus, & temporis æternitas demonſtratur ea ratione, quĩa ſi hæc facta eſſent, non potuiſſent fieri aliter quàm per motum, & in tempore: quare ante motum & tempus, & motus & tempus fuiſſent: quas demonſtrationes quis non videt poſita creatione nullas eſſe? Et cum æternitatẽ materiæ, tẽporis motus, atq; mũdi, Ariſtoteles toties inculcet, tantopere commendet, & tñ in ea roboris, atq; præſidij locatum eſſe putet ad bene philoſophandum, vt tota propemodũ

eius

eius diſciplina maximè quæ eſt de intelli
gẽtijs,& reb⁹ diuinis,hoc quaſi fundamẽ-
to nitatur,atq; ſuſtentetur; quis credat
Ariſtotelem adeò fuiſſe vecordem & ſtu-
pidum, vt concederet creationem, quæ
tantum doctrinæ ſuæ fundamentum la-
befactaret ac funditus euerteret? Quid? ra-
tio illa, qua in primo libro de Cœlo con-
futat ſententiam Platonis qui facit cœlũ
ab aliquo principio natum ſed nunquam
interiturum, omne, inquit, quod incipit
eſſe, aliquando deſinet eſſe, nam quod ta-
le eſt, factum eſt ex materia, quare corru-
ptibile; quod autem corruptibile eſt, ali-
quando corrumpetur: hæc, inquam, ratio
quam vim habet admiſſa creatione? nul-
lam ſanè: illa item diſputatio eius, quę lu
culenter tractatur in 7. lib. Metaphyſi. &
priore parte lib. 12. formam non poſſe
produci per ſe nec immediatè à ſubſtan-
tijs abſtractis, nonne admiſſa creatione la
baſcit? His accedit quòd Peripatetici ita
ſecum cogitarent, ſi Deus poteſt creare
res ex nihilo, aut is agit liberè atque
contingenter, aut ex neceſſitate naturæ,
ſi contingenter, cum ſit infinitæ virtutis
(non enim minor virtus quàm infinita
ſufficit ad creandum) non poſſet philoſo
phus vllam cauſſam, & rationem reddere
de magnitudine, numero, perfectione, &
ordine earum rerum quæ ſunt in mũdo:
Etenim hæc omnia penderent ex libera
voluntate Dei, qui ſi voluiſſet multo plu-
res, maiores & perfectiores res creare po-
tuiſſet: Sin autem agit ex neceſſitate na-
turæ, & habet infinitam virtutẽ ad crean-
dum ex nihilo, cum in ipſo nihilo nullus
ſit terminus aut modus, deberet ſane sẽ-
per in infinitum nouas rerum ſpecies effi
cere, nã ſi agit ex neceſſitate naturæ, agit
quicquid poteſt, & quantum poteſt, at po
teſt in infinitum ergo &c. Quamobrẽ cũ
Peripatetici animaduerterent admiſſa
creatione omni ex parte cõſequi grauiſſi
ma incommoda contra ſuam ipſorum di
ſciplinam, nullo modo poſſent in animũ
inducere vt eam concederent. His adde
ꝙ veteres interpretes Ariſtotelis, nõ mo
do eam non admittunt, ſed etiam vehe-
menter oppugnant. vide Auerroem in 8.
Phyſ. comm. 4. Themiſtium in eodem li-
bro ſuper text. 6. Simplicium ibidem in
digreſſionibus ſuis contra Philoponum.
Quid plura? Nihil (vt noſtra fert ſenten-
A tia) reperiri, aut fingi poteſt, quod ſit ma
gis contrarium doctrinæ Ariſtotelis, &
quod omnes eius artus, & neruos vehe-
mentiùs elidat. Atque hæc quidem ex
ſenſu Ariſtotelis diſputata ſint.

Sed quid Plato ſenſit de creatione?
Non ſatis conuenit inter omnes. Etenim
ſunt tres opiniones. Vna, Platonem feciſ-
ſe mundum æternum non aliter quàm fe
cit Ariſtoteles: nam cum apud eum in Ti
mæo ſint tres cauſſæ ipſius mundi, vna ef
ficiens, quæ eſt Deus, altera exemplaris,
quæ eſt Idea, tertia tanquam finis, quę eſt
B bonitas ipſius Dei: cũ hæ tres cauſſæ om-
nes ſint æternæ, non potuit mundus non
eſſe ſempiternus. vocat autem eum geni-
tum & factũ, vt indicet eum ex omni ęter
nitate pendere omnino a Deo non ſecus
ac ſi de nouo factus fuiſſet: & quemadmo
dum quod fit, pendet ab efficiente, ſic
mundus omnino pendet a Deo. Altera
eſt, eum ſenſiſſe mundum ab initio tem-
poris factum eſſe ex materia, quæ ab om
ni æternitate præceſſerit molitionẽ mun
di, ſed informis & incerto atque inordi-
nato motu agitata: etenim hoc ipſum eiſ
C dem propè verbis docet Plato in Timæo
cui conſentit quod ſcribit Plutarchus in
1. li. de placitis philoſophorũ c. 3. ponens
ſecundum Platonem tria principia oĩum
rerum, Mentem, Ideam, & Materiã. Ter-
tia eſt, Platonem feciſſe mundum de no-
uo, & ex nihilo, alioquin nec materia, nec
animæ rationales, nec intelligentiæ factæ
fuiſſent a Deo, quod eſt contra Platonẽ;
certè, cum Plato in Timæo inducat Deũ
effectorem mentiũ cęleſtium, & animorũ
noſtrorum, has autem res manifeſtum ſit
ex materia fingi nõ poſſe, relinquitur eas
D ſecũdum Platonem ex nihilo fuiſſe pro-
creatas. Harum trium opinionum quę ſit
magis Platonica, vltimo libro huius ope-
ris a nobis diſquiretur: certè vltima mini
mè omnium probatur a Platonicis. Se-
cundùm autem primam & ſecundam, cla
rum eſt nullum planè locum apud Pla-
tonem relinqui creationi.

Quid Plato ſenſerit de Creatione tres opiniones.

Reſtat extrema huius diſputationis
pars, in qua declarandum eſt, an creatio
lumine naturali humanæ rationis cogno
ſci queat. Ac poſſibilem quidẽ eſſe crea-
tionem, quin etiam neceſſariò admitten

Probatur octo rõnibus poſſibilem eſſe creationẽ.

dam, videtur ſatis euidenter oſtendi poſſe his octo rationibus. 1. Si Deus non poteſt agere niſi ex ſubiecto, ergo virtus eius eſt aſtricta & definita ad materiam: quis eam definiuit & ſic aſtrinxit? non Deus ipſe ſibi, nec aliqd prius aut ſuperius Deo, neque materia, quoniam hæc natura poſterior eſt Deo, ergo nihil. 2. Eò maior eſt nobilitas agentis, quò paucioribus indiget ad agendum; ſed Deus eſt nobilius agens quàm Natura, ergo paucioribus ad agendum indigebit, ſed Natura eget materia prima, ergo neque hāc requiret Deus: vt ſint hæc tria agentia, Ars, Natura, Deus: primo, ad agendum opus eſt aliquo corpore; ſecundo, tantùm opus eſt materia prima; ergo tertio nihil opus erit ad agendum. 3. Modus agendi, ſequitur modum eſſendi, & quale eſt eſſe cuiuſq; rei, talis eſt actio; ſed Deus in eſſe a nullo pendet, nihil prærequirit, aut præſupponit, ergo nec in agendo. 4. Hanc omnes habēt notionem Dei naturaliter animis inſitam & impreſſam, Deum eſſe ens primum, perfectum, a nullo pendens, per ſe ſufficiens, nullius indigēs, ergo per ſe ſufficit ad agendū, nec eget ſubiecto. 5. Deus eſt cauſſa omnium rerum: alioquin præter Deum eſſet aliquid ſine cauſſa, habēs eſſe a ſe, quod fieri non poteſt, non enim omnia penderent a Deo; ſed multa ſunt, vt materia prima, cæli, intelligentiæ, quæ non potuerunt habere eſſe a Deo ex materia per motum, ergo per creationem. ſi dicas huiuſmodi res habere eſſe a Deo ab æterno; reſpondeo id non obſtare creationi, in cuius ratione ponitur vt ſit ex nō ſubiecto, non autem vt fiat de nouo, vel vt quod creatur prius duratione fuerit non ens; nec minoris ſanè virtutis eſt ab æterno aliquid creare & conſeruare poſſe, quàm de nouo. 6. Vel Deus ad agendū eget materia prima, vel non; ſi non, ergo poteſt creare ex nihilo agens; ſin eget, ergo materia prima nō eſt a Deo; ceu quoniam ars eget corpore naturali, & Natura eget materia in agendo, neque corpus naturale habet eſſe ab arte, neque materia prima a Natura. Eſſe autem aliquid quod nō proceſſerit a Deo, repugnat primæ & ampliſſimæ virtuti Dei; qui cuncta complectitur & continet. Contra eos vero qui negāt materiam a Deo eſſe productam, diſputat Euſebius lib. 7. de Præparat. Euangelica cap. 8. 7. Quamuis in productione cuiuſlibet indiuidui videlicet hominis, ſemē eſt prius quàm ille homo; ſimpliciter tamen homo eſt prior ſemine, ſicut actus potentia & perfectum imperfecto: quam rem diſertiſſimis verbis docet Ariſtoteles in 12. Metaph. text. 40. ita ſcribens, [ſemē ex alijs prioribus perfectis eſt, neque ſemen primum eſt, ſed quod perfectum eſt veluti hominem dicere quiſpiam poſſet priorem ſemine eſſe, non illum qui eo generatur, ſed alium ex quo ipſum ſemen eſt,] hæc Ariſt. quare generatio hominis vt homo eſt, non eget ſemine, cum ſit homo ſimpliciter prior ſemine, poteſt igitur habere alium modum productionis nimirum per creationem. 8. Infinitum pertranſiri non poteſt, ſed ſi mundus eſt æternus oportet pertranſiſſe infinitos homines generantes ante hunc qui generatur hodie: hoc autem eſt impoſſibile, ergo in vnoquoq; genere animalium perfectorum quæ nō poſſunt generari niſi a ſibi ſimili neceſſariò deueniendū eſt ad vnum aliquod primum quod non potuerit fieri per generationem, ergo per creationem. Quid de animo noſtro dicam? quem ſi immortalē ſi veram atque naturalem hominis formam, ſi ſuum cuique hominum tributū eſſe, vti re vera eſt, concedimus, cum ex nihilo ſingulis propè momentis creari a Deo negare non poſſumus. Sed circa hęc quę dicta ſunt nonnullę dubitationes exiſtunt quas enodare oportet.

Ponuntur quædam obiectiones contra ea quæ dicta ſunt de creatione.

CAP. VIII.

OCto dubitationes ſeu obiectiones quæ aduerſari videntur ijs quæ de Creatione diximus nunc proferre in medium & explicare volumus. Ac prima quidem obiectio ſic habet. Videtur creatio effici ab agente naturali in generatione

rationē formæ:nam per generationem,li
cet dicatur fieri compoſitum,tamen for-
A ma verè producitur, quæ cum ante gene
rationē nec ſm ſe totā, nec ſm aliquam
partem alicubi extiterit, ſed prorſus ni-
hil fuerit, cur non dicatur creari? neque
enim obſtat qđ præfuerit in virtute agen
tis, neque quod recipiatur & producatur
in materia:ſiquidem hoc etiam reperitur
in productione animæ rationalis & dono
rum ſupernaturalium cuju ſmodi eſt gra
tia; quarum rerum productionem con-
ſtat eſſe creationem. Etenim quod vulgo
dicitur formam educi ex materia, nimis
B improprie dicitur; ſonat enim illam ſe-
gregationem formarum Anaxagoræ; vel
inchoationem quādam formarū ab alijs
introductam: quare magis propriè dice-
retur forma induci & gigni in materia
quam ex ipſa educi.videtur igitur in ipſa
generatione rerum naturalium compli-
catam atque conuolutam cum ea reperi
ri creationē. 2. Ariſtoteles cognouit ma-
teriam primam; cœlos, & intelligentias
habere eſſe a Deo, & non per motum ex
aliquo ſubiecto, ergo per creationem ex
nihilo;quare creatio cognita eſt Ariſtote
C li,& ſecundum eius doctrinam neceſſariò
concedenda eſt.3.Similiter etiam anima
rationalis ſecundum Ariſtotelem eſt im
mortalis, & forma hominis, vt ex multis
locis eius liquidò perſpici & demonſtrari
poteſt;ſed nulla forma poteſt eſſe ante id
cuius eſt forma,vt Ariſt.ſcribit in 12.Me-
taph.tex. 16. ergo anima rationalis inci-
pit eſſe de nouo, non per generationem,
quoniam ſic non eſſet immortalis, ergo
per creationem, quare creatio etiam de
nouo admittenda eſt ſecundum Ariſtote
lem. 4. Creatio eſt actio, ergo creans eſt
D agens,ſed agens non poteſt eſſe ſine patiē
te, quoniam ſunt relatiua, ergo creatio
non erit ſine patiente, quare non fiet ex
nihilo.5.Aut quod creatur, ante poterat
eſſe,aut non;ſi nō poterat creari,ergo ne-
que creatum eſt; nam quod impoſſibile
eſt fieri,etiam impoſſibile eſt eſſe factum:
ſin autem poterat creari & eſſe, talis po-
tētia ad hoc ipſum creari,vel ad eſſe crea
tum,cum non poſſit per ſe cōſtare,inerat
in aliquo ſubiecto, quare creatio non fit
ex nihilo.6. Si creatio fiat ex nihilo, non
poterit reddi vlla cauſſa cur potius hoc

creatur quā aliud; Nam ipſum nihil per
ſe indeterminatum & indifferēs eſt vt ex
eo hoc vel aliud quodlibet creetur; Simi
liter etiam Deus qui creat,cum ſit agens
vniuerſale, per ſe indifferens eſt ad huius
vel illius rei productionem,ergo nulla ra
tio poteſt reddi cur potius hoc quàm
aliud quoduis creetur; ſed hoc eſt ab-
ſurdum, creatio igitur eſt impoſſibilis.
7. Aut Deus creat res per aliquam a-
ctionem tranſeuntem, at hæc indiget ſu-
biecto; aut per actionem immanentem,
hoc eſt per ſuam eſſentiam, vel per ſuum
intelligere & velle quæ ſunt idem quod
eſſentia eius; at hæc ſunt æterna in Deo,
ſed non poteſt effectus nouus immedia-
tè produci per actionem antiquam &
ęternam; ergo nihil de nouo poteſt a
Deo creari. 8. Si Deus poteſt immedia
te creare omnes res ex nihilo,fruſtra igi-
tur ſunt agentia naturalia; nam fruſtra
fit per plura quod poteſt ęque bene fieri
per pauciora: cum igitur Deus ſine cauſ-
ſis ſecundis, per ſe ipſum omnia poſſit
efficere, quid opus erat cauſſis ſecun-
dis? quare vel nulla eſt creatio, vel ſu-
peruacanea eſt cauſſalitas agentium na-
turalium. Atque hęc quidem obijci poſ-
ſunt contra ea quæ de creatione docui-
mus.

Ad has autem obiectiones facilè re-
ſpondere poſſumus hoc modo. Ad pri-
mam. Habet ſanè generatio aliquam ſi-
militudinem creationis, propter eam ra-
tionem quæ in obiectione poſita eſt, ſed
hoc intereſt,quia id quod creatur,vel nō
requirit vllum ſubiectum, vel certè tan-
tùm vt recipiens,nec eiuſmodi vt per af-
fectiones & diſpoſitiones eius produca-
tur id, quod creari debet: at quod gene-
ratur exigit neceſſariò materiam, tam-
quam id in quo ipſum recipiatur, ſuſten-
tetur, & per cuius diſpoſitiones & affe-
ctiones procreetur. Et forma quæ crea- Diſcrimen inter id ꝙ generatur & id quod creatur.
tur non eſt eiuſdem ordinis cum mate-
ria in qua recipitur, vt patet in anima ra-
tionali & gratia; forma verò quæ per ge-
nerationē fit,eiuſdē generis & ordinis eſt
cum materia ſua. Sed hac de re lege Sco-
tum.2.ſent.diſt.18.quæſt.vnica, acutè do
ctèque diſputantem. Non dicitur autem
forma induci in materia, ne quis falſò
opinetur formam per ſe productam ex-

trinſecus adiſigi materię, ſed dr̃ educi ex
materia, vt intelligatur forma produci co
hærens imò immerſa materiæ, per tranſ-
mutationem eius, inſeparabilis ab ea in
fieri eſſe & operari; cuius rei illud eſt cla-
riſſimum argumentum, quòd per cõtra-
rias affectiones & mutationes materiæ,
non ſolum ſeparatur a materia, vt fit in
anima rationali, ſed penitus interit vt in
alijs omnibus formis phyſicis contingit.
Nec tamen formæ naturalis interitus, eſt
annihilatio; alioquin eius quoque gene-
ratio deberet dici creatio; nam per eandẽ
vim & diſpoſitiones, quibus vna forma
deletur ex materia, cõtinuò excitatr̃ alte-
ra inhærens in eadem materia. Itaq; cor-
ruptionem naturalẽ ſemper immediatè
conſequitur generatio, annihilationem
autem nõ eſt neceſſarium vt alterius rei
productio cõſequatur. An verò in rebus
ſit aliqua annihilatio vel eſſe poſſit do-
cet D. Thomas 1. par. Quæſt. 104. art. 3. &
4. Ad ſecundam. Alexander negat ſecũ-
dum Ariſtotelem, Deum eſſe cauſſam ef
ficientem rerum æternarum, ſed tãtum-
modo eſſe finem: Simplicius concedit
productionem eiuſmodi rerum a Deo eſ
ſe profectam, ſed negat eam vocari debe-
re creationem: Auicenna non dubitat eã
appellare creationem, nec putat creatio-
nem ab æterno, ſed eam duntaxat crea-
tionem, quæ fit de nouo diſplicuiſſe Ari-
ſtoteli. Vtcunq; ſit, illud manifeſtum eſt;
argumentum hoc nihil ſententiæ noſtræ
officere; quippe qui eam tantùm crea-
tionem quæ de nouo fit, Ariſtoteli cogni
tam eſſe negamus. Ad Tertiam. Inter
Ariſtotelicos alij putarunt animum no-
ſtrum ſecundum Ariſt. eſſe mortalem, ac
proinde generabilem, vt Alexander: alij
immortalem, ſed aſſiſtentem, & vnum in
omnib. vt Theophraſtus, Themiſt. Auer
roes: Alij immortalem & informantem
& ſuum cuique hominum, vt Albertus
& D. Thomas; alij Ariſtotelem de natu-
ra animi noſtri dubium fuiſſe, atque ob
eam rem ambiguè locutum eſſe vt Sco-
tus & Herueus. Quare cum de opinione
Ariſtot. tanta ſit diſſenſio inter Peripate
ticos, nec poſſit id quod eſt dubium, per
aliud quod ſit vel magis vel æquè dubiũ
oſtendi & probari; nec philoſophicè nec
prudenter faciunt, qui ex anima rationa-
li, argumentantur creationem eſſe cogni
A tam Ariſtoteli. Ad Quartam. Creatio
non eſt actio propriè ſe tantùm æquiuo-
cè, nam nihil aliud eſt quàm ipſamet res
creata cum relatione ad Deum, & ad id,
quod cum immediatè ante nihil eſſet, a
Deo facta eſt aliquod ens. Obiectio igi-
tur valet in actione phyſica & propriè di-
cta qualis non eſt creatiò; vt præclarè do
cet. D. Thomas 1. par. Quæſt. 45. art. 2. ad
2. Ad Quintam. Hoc intereſt inter crea
bile & generabile quod hoc includit du-
plicem potentiam, vnam intrinſecam ex
parte materiæ, alteram extrinſecam ex
B parte agentis; illud autem vnam tantùm,
nempe extrinſecam ex parte ſolius creã-
tis, non enim ob aliam cauſſam dr̃ quid-
piam creabile niſi quia Deus id creare
poteſt. Poſſe igitur creari, ſignificat eam
ſolam potentiam quæ eſt in creante: at
poſſe generari, duplicem potentiam de-
notat, & eam quæ eſt in generãte, & eam
quæ eſt in materia ex qua fit generatio.
Ad Sextam. Determinatio creationis ad
hunc vel illum effectum, neque profici-
ſcitur ex nihilo, neque ex Deo vt Deus
eſt; ſed ex Deo, vt habet in ſe varias ideas,
C & ſuam cuiuſq; rei definitam & propriã
rationem. Nam quòd Deus habet in ſe
ideam hominis, ad eius ſimilitudinem
creat cum vult hominem; idemque con-
tingit in alijs quæ ab eo creantur. Adde
quod ſecundum Ariſtotelẽ 9. Metaphyſi
cæ tex. 10. agens per intellectum deter-
minatur ad agendum ſimpliciter vel ad
agendum hoc potiùs quàm aliud quid-
piam a ſua voluntate. Ad Septimam.
Deus creat res per ſuam voluntatẽ, quæ
licet ſit æterna, id tamen non obſtat quo
minus poſſit ab ea effici aliquid nouum;
D poteſt enim Deus ab æterno velle & cõ-
ſtituere, vt quidpiam fiat de nouo, & cer-
to quodam tempore. Sicut ego poſſum
hodie velle & deliberare facere aliquid
ab hinc vnum annum vel menſem. Ve-
rùm hac de re, extremo huius operis li-
bro ſubtilius agetur. Ad Octauam. Deus
nullo modo indiget creaturis, nec eſt ali-
qua perfectio in creaturis, quæ non infini
tis partibus maior atque præſtantior in
Deo inſit; neque tamen ob eam rem pu-
tatur ſuperuacanea fuiſſe productio crea
turarum; quoniam in illis Deus manife-

ſtauit

ſtruit bonitatem, potentiam & ſapientiã ſuam, boni enim eſt eſſe diffuſiuum & cõ- A municatiuum ſui; ſimiliter etiam, quamuis Deus poſſit per ſe omnia efficere, tamen ſicut alias perfectiones impertiuit creaturis, ita rationi conſentaneum fuit, vt hanc quoque vim & poteſtatem producendi ſimile, eis largiretur: nam ſi non tribuiſſet, feciſſet ſane illas imperfectas, ſi quidem perfectum eſt vnumquodque cũ poteſt ſui ſimile producere; Sin autem tribuiſſet, non ſineret autem eam exerceri, fruſtra illam dediſſet. Atque hęc quidẽ de creatione, ſatis ad id quod nunc agere inſtituimus, dicta eſſe arbitror. De qua multa etiam ſcribit D. Tho. 1. par. quæſt. 45. & Theologi Scholaſtici initio ſecundi libri ſententiarum. Verùm nos ad tractationem materiæ, à qua ad hãc de creatione diſputationem deflexim us, reuertimur.

De materia Cœli opinio Aegidij.

C A P. IX.

DEmonſtratum eſt materiam eſſe, & neceſſariam eſſe in omni mutatione Phyſica, qua etiam de cauſſa obiter diſputatum eſt de creatione; nunc, conſequens eſt, vt ad ſecundam quæſtionem, hoc eſt, ad explicandum quid ſit materia, veniamus. Sed quia alia eſt materia in corporibus cœleſtibus, & alia in ſublunaribus, neceſſarium eſſe puto, antea diſcrimen, quod eſt inter materiam cœleſtẽ & ſublunarem indicare; vt nobis quibus propoſitum eſt hoc loco tantùm diſſerere de materia rerũ ſublunarium, de qua ſola etiam Ariſtoteles ègit in primo Phyſicorum, planior & abſolutior procedat diſputatio. Videndum igitur eſt an Cœlum habeat materiam eiuſdem rationis cuius eſt materia rerum corruptibilium. Quidam putant Cœlum eſſe compoſitũ ex materia & forma, & materiam eius nõ eſſe diuerſam à materia rerum ſublunarium. Quod autem cœlum ex materia & forma ſit compoſitum; confirmant primùm teſtimonijs Ariſtot. tum rationib⁹. Teſtimonia Ariſtotelis ſunt hæc. Primò Ariſtot. in lib. 2. de Gener. tex. 51. ſic ait. [Principia ſunt numero æqualia, & genere eadem, quæ in ęternis & corruptibilibus.] Sed hæc ſunt compoſita ex multis principijs nempe materia & forma, ergo & illa. Præterea in 12. Metaphyſi. tex. 10. ait cuncta quæ mouentur habere materiam, & ſubdit cœlum habere materiam, quãuis diuerſam ab alijs: ſed habere materiam eſt compoſitorum, ergo cœlum eſt compoſitũ. Amplius 1. de Cœlo text. B 92. inquit Cœlum eſſe mixtum in materia, & in 94. conſtare ex tota materia; ſed hæc verba ſignificant ipſum eſſe compoſitum, ergo &c. Idem in eodem loco, cum propoſuiſſet dubitationem hanc, cum omnia quæ habent formã in materia, poſſint numerabiliter multiplicari, Cœlum autem ſit huiuſmodi, cur ipſum ſecundũ numerum non multiplicetur? Ipſe ſoluẽs hanc rationem, ait id accidere, quia Cœlum in ſe habet omnem materiã quã habere poſſit, & ob id non ſuppetere illi aliquam materiam in quam multiplicarĩ C queat: quibus verbis aperte concedit, cœlum habere formam in materia, ergo eſt compoſitum.

Rationes ad idem comprobãdum has afferunt. 1. Subſtantia eſt triplex, materia, forma & compoſitum vt dicitur 2. de Anima tex. 2. Sed Cœlum non eſt materia, quia hæc per ſe non mouetur, ut apud Ariſt. ſcriptũ eſt lib. 5. Phyſ. tex. 8. & per ſe non eſt hoc aliquid 7. Metaph. tex. 8. At Cœlum per ſe mouetur & eſt hoc aliquid. Deinde Cœlum non eſt forma, quia hęc per ſe, nec eſt quanta, nec mobi- D lis, vt eſt in 5. Phyſicorum tex. 3. Cœlum autem vtrunq; habet, ergo vel nõ eſt ſubſtantia vel eſt compoſitum. 2. Cœlum habet materiam, vt multis locis ait Ariſt. & patet ex eo quia habet quantitatem, raritatem, & denſitatem, quæ accidentia comitantur materiam; deinde habet etiam formam, tũ quia actu exiſtit hoc aliquid, quod facit forma; tum quia accidentia eius ſunt terminata, talis autem terminatio prouenit à forma, ſecundum Auerroem in libro de ſubſtantia orbis; ergo Cœlum eſt compoſitũ ex materia & forma.

mæ. 3. Moueri eſt materiæ, mouere autẽ
formę, ut dicitur 2. de Generat. 53. & 3.
Phyſi. 17. ſed cœlum mouetur localiter,
& mouet, ac regit hunc mundum inferio
rem, vt dicitur. 1. Meteororum cap. 2. er-
go erit compoſitum ex materia & forma.
4. Aut cœlum eſt actus purus, aut pura
potentia, aut compoſitũ ex vtroque; non
actus purus, quia ſic eſſet intelligentia,
& non poſſet moueri ſecundum locum;
quia omne tale participat potentiã; nec
eſt pura potentia; quia ſic non exiſteret
actu hoc aliquid, nec ageret in hæc infe-
riora, ergo eſt aliquid compoſitum ex v-
troque. 5. Secundum Auerr. 1. Cœli,
com. 91. vnumquodq; eſt ſenſibile pro-
pter materiã & intelligibile propter for-
mam: ſed cœlum eſt ſẽſibile, quippe cum
percipiatur ſenſu viſus, ergo habet mate
riã: eſt quoq; ipſum intelligibile, quia de
eo eſt ſcientia tam Phyſica, q̃ aſtrologica,
ergo habet etiam formam. Quare ipſum
neceſſe eſt eſſe compoſitum ex materia
& forma. 6. Cœlum eſt corpus natu-
rale, ergo vel eſt natura, vel habens natu-
ram; ſi natura, cum hæc ſit cauſſa, ut mo-
ueatur id in quo eſt, (ſic enim definitur 2.
lib. Phyſ.) neceſſarium eſt cœlum eſſe cõ-
poſitum ex ipſa natura, quæ eſt principiũ
motus & ex eo in quo eſt talis natura, eo
videlicet, quod mouetur; Sin autem ſit
habens naturã, ſimiliter manifeſtum eſt
debere eſſe compoſitum ex natura, & ha-
bente naturam. 7. Cum in alijs omni-
bus corporibus ſit cõpoſitio ex materia
& forma, non eſt remouenda a cœlo, niſi
repugnet ipſi: ſed cur ei repugnat? an qa
omnis compoſitio eſt diſſolubilis? an qa
materia haberet potentiam ad formam,
omnis autem potentia eſt contradictio-
nis, hoc eſt ad eſſe & non eſſe; vt ſcriptum
eſt in 9. libro Metaphyſi tex. 17. ex quo ef
ficeretur neceſſariò cœlum aliquando tã
dem interiturum eſſe? Atqui hoc eſt infir
mum; Etenim in cœlo eſt compoſitio ex
ſubſtantia & quantitate; & cœli natura
eſt in potentia ad quantitatem, ceu quod
libet ſubiectum ad ea, quæ ſibi propriè &
naturaliter conueniunt accidentia, nec
tamen aut illa compoſitio eſt diſſolubi-
lis; aut illa potentia eſt cõtradictionis ad
eſſe & non eſſe: cur igitur idem non con-
tingat in compoſitione ſubſtantiali, cum
hæc nõ minus valens ac firma ſit ad per-
A manendũ q̃ accidẽtalis? 8. Dat cõpoſitio
ſubſtãtialis ex forma corruptibili & ma-
teria incorruptibili, ut in elemẽtis & itẽ
ex materia corruptibili, & forma corru-
ptibili vt in equo: & ex materia corrupti-
bili & forma incorruptibili vt in hoĩe: re-
ſtat vltim⁹ grad⁹, ex materia & forma ĩcor
ruptibilib⁹; qui, ne quis gradus perfectio
nis vniuerſo deſit, tollendus non eſt: is au
tem nulli rei, præter cœlum, aſſignari po-
teſt, ergo cœlum eſt compoſitum. Minùs
eſt naturæ ac rationi congruens eſſe in re
bus compoſitionem ex forma immortali
B & materia mortali, q̃ ex vtraq; immorta-
li: quia hic cernitur ordo & proportio in-
ter materiam & formam, illic autem nul
la apparet proportio; cum tamen mate-
ria & forma quia ſint ad aliquid vt eſt in
2. Phyſic. 26. debeant eſſe ſimul; & una ſi-
ne altera fruſtra ſit & præter naturam ſe
habeat. Si igitur illa cõpoſitio reperitur
in homine: multò veriſimilius eſt hanc
poſſe reperiri in cœlo. His igitur teſtimo
nijs & rationibus probatum eſt cœlum eſ
ſe compoſitũ ex materia & forma. Quòd
autem materia cœli per ſe non ſit diuer-
C ſę rationis à materia rerum ſublunariũ,
hoc modo demonſtrant. Primò ſi tales
materię differrent, per aliquem actum &
formam differrent: nam vt eſt apud Ari-
ſtot. 7. metaphy. tex. 49. actus eſt qui ſepa
rat & diſtinguit; ſed illæ materię cum ſint
primæ & ſimplices non habent vllum a-
ctum vel formam ex ſe, ergo non poſſunt
inter ſe diſtingui. Si quis autem dicat eas
diſtingui per diuerſos reſpectus ad diuer
ſas formas, hoc eſt cęleſtes & ſublunares;
id nihil ualere oſtendunt ex eo, quia illæ
duæ materię cum ſint res abſolutæ, & ſe-
D cundum naturam priores illis reſpecti-
bus, vt potè qui fundantur in ipſis mate-
rijs, non poſſunt per eos diſtingui. Dein-
de, in omni genere cauſſę veniendum eſt
ad aliquam primam cauſſam illius gene-
ris, vt patet in efficientibus & finibus, &
traditur ab Ariſtotele in 2. Metaphyſicæ
tex. 6. ergo in materijs quoque veniendũ
eſt ad vnam primam, at ſi materiæ cœli
& horum inferiorum per ſe diuerſæ eſ-
ſent, reperirentur duæ materię æquali-
ter primæ. Poſtea, quantitas cœli eiuſdẽ
rationis eſt ac quantitas rerum ſubluna-

rium, nam quòd illa ſit incorruptibilis,
hęc autem corruptibilis, hoc non obſtat, A
tum quia ſecundum Commentatorem
etiam quantitas huius materię ſubluna-
ris ſuapte natura eſt incorruptibilis, &
tantummodo ratione diuerſæ termina-
tionis & figuræ variatur, atque commuta
tur: tum etiam quia eſſe corruptibile vel
incorruptibile accidit quantitati vt quan
titas eſt, videlicet propter ſubiectum in
quo inhæret; quamobrem non poteſt mu
tare propriam, & eſſentialem rationem
quantitatis. Si igitur quantitas cœli, &
corporum ſublunarium ſunt eiuſdem ra
tionis, quantitas autem eſt accidens per B
ſe conſequens materiam, relinquitur et
illas materias eiuſdem rationis eſſe.
Præterea Ariſtot. in primo Phyſic. tradi
dit principia communia omnium rerum
naturalium; tum quia id poſtulat ordo
doctrinæ vt à maximè vniuerſalibus, ad
minus vniuerſalia fiat progreſſio; tũ quia
id Ariſtot. præmonuit & propoſuit velle
ſe facere in procemio illius libri, ergo ma
teria prima quę ibi tractatur communis
eſt omnium corporum naturalium. Non
igitur materia cœli; & harum rerum in-
feriorum ſunt diuerſæ rationis. Sed dubi C
taret aliquis, quomodo ſi in cœlo eſt ma-
teria ſimilis materiæ noſtratis, cum hęc
ſit cauſſa interitus rerum ſublunarium,
non ſimiliter illa reddat cœlum corrupti
bile? Hanc dubitationem ita ſoluunt;
Materiam, quæ eſt ſub vna forma, non
aliam ob cauſſam, eſſe cauſſam corru-
ptionis eius, niſi quia habet priuationem
& appetitum alterius formæ, quam quia
ſimul cum priori tenere nõ poteſt, illam
abijcit vt hanc accipiat. In materia au-
tem cœli nulla hæret priuatio & appeti-
tus alienæ formæ; propterea quod for- D
ma cœleſtis ob excellẽtem nobilitatem
ſuam omni ex parte ſatiat & explet appe
titum materiæ ſibi ſubiectæ. cernitur au-
tem illius formę nobilitas ex eo quod eſt
æterna & generalis cauſſa rerum ſubluna
rium, & omnes earum rerum perfectio-
nes excellenter in ſe cohibens, vt nulla
cauſſa ſit cur materia, tam præſtanti for
mæ ſubiecta, aut eam faſtidire debeat,
aut alienam expetere. Hanc opinionem
ſequitur Aegidius in tractatu quodam
ſuo de materia cœli & alijs multis locis:
D. Bonauentura etiam videtur in eam in
clinare 2. ſenten. d. 12. & Guglielmus
Ochan ſuper eundem librum quęſt. 22.
Gabriel Biel, & Scotus locis ſupradictis
hanc ſententiam putant eſſe tenendam
Theologis, tanquàm magis congruentẽ
ijs, quæ ſunt in ſacra ſcriptura. Attribui-
tur quoque hec ſententia Platoni, Philo
pono & Auicennæ.

Refellitur opinio Aegidij.

CAP. X.

Hanc opinionem falſam eſſe, & te- *Multis teſtimoniis Ariſtotelis, probatur materiam cœli eſſe diuerſam a materia rerum ſublunarium.*
ſtimonijs Ariſtot. & rationibus o-
ſtendemus. Ariſto. 8. Metaphyſi-
cæ text. 14. ait non omnium eſſe materiã,
ſed eorum tantum quorum eſt tranſmu-
tatio adinuicem; quæcunque verò abſq;
eo quòd tranſmutantur ſunt, horum nõ
eſſe materiam: ex quibus verbis confici-
tur in cœlo non eſſe materiam aut lon-
gè diuerſam ab hac noſtra. In eodem
libro textu duodecimo, & in libro duo-
decimo Metaphyſicæ textu decimo, & in
nono Metaphyſi. tex. decimoſeptimo per
ſpicuis & apertis verbis ſcribit materiam
cœli eſſe diuerſæ rationis a materia alio-
rum corporum. In ſecundo de Gene-
ratione textu quadrageſimo tertio, repre
hendit Diogenem, quod diceret vnum
& idem eſſe ſubiectum atque materiam
omnium rerum, affirmans id verum eſſe
in ijs, quæ inuicem tranſmutantur; in
alijs autem minimè. In eodem libro
text. 53. & 54. & 87. quęcunque inquit
communicant in materia poſſunt inui-
cem agere & pati, quę autem non com-
municant, minimè: ſed cœlum agit in
res ſublunares nullam ab illis perpeſſio-
nem accipiens, ergo non habet cum il-
lis materiam communem. Poſtremò
in primo libro de Cœlo Ariſtoteles de-
monſtrat cœlum eſſe corpus genere di-
uerſum ab alijs corporibus, ergo illius
principia in quibus eſt materia, diuer-
ſa erunt ab aliorum principijs; & Themi
ſthius vt refert Auerr. octauo Metaphy-
ſicæ comment. duodecimo ait cœleſtia
corpora aut eſſe formas ſine materijs,
aut habere materiam ſecundum ęquiuo
cationem.

Idem cõfirmatur hac ratione. Si cœlũ *Materia eſt cauſſa cur quidque ſit corruptibile.*
eſt compoſitum ex materia, & forma vt
ſentit Aegidius, ergo eſt corruptibile; qđ

eſt

eſt contra opinionem Ariſt.& ipſius Aegidij: Conſequentia probatur; primùm his teſtimonijs Ariſto. in 7. Metaphy. tex. 22. Sic ait, [Cuncta, quæ à natura, aut arte ſiunt habét materiam, poſſibile eſt enim eſſe, & non eſſe eorum vnumquodq;, hoc autem cuiq; materia.] In eodem libro tex. 53. [ſubſtantiarum, inquit, ſenſibilium & ſingularium, neque definitio, neque demonſtratio eſt, eo q habent materiam, cuius natura talis eſt, vt eſſe & non eſſe contingat, quare corruptibilia ſunt omnia, quæ illam habent,] In 9. Metaph. tex. 17. ait in æternis non eſſe potentiam, niſi ad vbi, & ratio eſt vt ipſe mox ſubdit, quia omnis potentia eſt contradictionis ad eſſe & non eſſe. Quare ſi in Cœlo non eſt potentia niſi ſecundum quid, ſimiliter etiam non erit materia niſi ſecũdum quid. In 1. de Cœlo tex. 136. ſcribit materiam habere in ſe potentiam contradictionis, & cauſſam eſſe, vt res ſint & non ſint. In libro de longitudine & breuitate vitæ cap. 2. habet hęc verba. [Impoſſibile eſt materiam habenti nõ exiſtere aliquid contrarium,] ſed ipſe in 1. de Cœlo tex. 20. probat Cœlum carere omni contrario, ergo ſecundum eum carebit etiã materia. In 12. lib. Metaphy. tex. 30. probat intelligentias eſſe ſine materia, quia ſunt ſempiternæ; ergo propter eandem rationem, cum Cœlum ſempiternum ſit, erit quoque ſine materia. Ad extremum in 1. de Generatio. in fine textus primi ſcriptum eſt; quæcunque habent inuicé trãſmutationem habere vnam communem materiam; & contra, quæ vnam habent cõmunem materiam, eſſe inuicem tranſmutabilia. His adde pulcherrimum illum locum Ariſto. qui eſt in 14. lib. Metaphyſicæ cap. 3. vbi peracutè probat, res æternas non eſſe compoſitas, quia ſi tales eſſent, haberét materiam, quæ in cauſſa eſt cur res in quibus ineſt, contingat eſſe & non eſſe, quocirca ipſæ ſi materiam haberent non eſſent æternæ.

Firmiſſima ratio contra Aegidium.

Confirmatur etiam ſuperior conſequentia hac ratione; ſi materia Cœli per ſe ſumpta non differt a materia horum inferiorum, ergo ſicut hęc ex ſe eſt in potentia ad formas ſublunares, ſic etiam illa, alioquin non eſſent eiuſdem rationis; quare materia Cœli habet potentiã accipiendi formas ſublunares, ſed id contin-A gere non poteſt ſine interitu Cęli, præſertim cum nulla potentia naturalis omnino fruſtrari poſſit, ergo Cælum eſt corruptibile. Neque firmum eſt illud præſidiũ Aegidij, huiuſmodi potentiam penitus expleri & exhauriri propter excellentiã formæ cęleſtis, quæ eminenter continet omnes formas ſublunares; hoc inquam præſidium nullum eſt, primùm quoniam illa potentia accipiédi omnes formas cũ per ſe ac eſſentialiter conueniat materię, nullo modo poteſt ab ea remoueri; Deinde falſum eſt formam cęleſtem nobilio-B rem eſſe cunctis formis ſublunaribus, cũ illa ſecundum Aegidium ſit inanimata, in his autem quædam ſint viuentes & ſcientes. Pręterea forma orbis Lunæ, quã uis expleat appetitum ſuæ materiæ quæ eſt in orbe Lunæ reſpectu formarũ ſublunarium, quibus putatur nobilior, attamen non poteſt explere illum appetitum, ratione ſuperiorum formarum cæleſtium, nimirum Mercurij, Iouis, Martis, & Saturni: Cum enim huiuſmodi formæ nobiliores ſint, quam forma Lunæ, nõ poterit Aegidius dicere illas contineri emi-C nenter ab hac; quare, cum materia Lunæ habeat potentiam ad alias formas cæleſtes: nulla verò potentia naturalis fruſtra ſit, poterit ſine dubio eas accipere; id autem non poteſt accidere ſine commutatione ſubſtantiali orbium cœleſtium, ergo quocunque ſe vertat Aegidius, tenetur conſtrictus & cogitur fateri Cœlum eſſe corruptibile, aut ſaltem ratione materiæ eſſe corruptibile, ratione verò formę incorruptibile; quod ſane maxime abſurdum eſt in Philoſophia, quæ docet inter quamlibet materiam & formam ei re-D ſpondentem, ſummam eſſe cognationé, atq; proportionem. verum ad ſolutioné eorum, quæ pro Aegidij opinione allata ſunt veniamus.

Ad teſtimonia & rationes quæ poſitæ ſunt initio proximè antecedentis capitis, nihil neceſſe eſt reſpondere; propterea quod illis rationibus ſolùm conficitur, Cœlum eſſe compoſitum ex materia & forma, quod non eſt contra id quod nunc docendum & probandum ſuſcepimus. Etenim hanc diſputationem de materia Cęli, ob eam maximè rem inſtituimus,

vt

vt doceremus longe diuerſam eſſe rationem materiæ cęleſtis atque ſublunaris; A ſiue Cœlum ſit compoſitum, ſiue ſimplex quædam ſubſtantia quemadmodũ placet Auerroi; cuius opinionem probabiliorem putat ſecundum Ariſtote. Durandus, Gabriel Biel, Scotus, in 2. libro Senten. Diſtin. duodecima, & 14. ſi quas autem ſententias Ariſtot. ſupra adduximus quibus ſignificari videtur nullam in cœlo eſſe materiam, eas ſic interpretari oportet, ut non omnem cœlo materiam, ſed talem modò, qualis eſt in rebus ſublunaribus, adimi intelligamus. Ad rationes autem quibus conatur Aegidius demonſtrare materiam cœleſtem, & ſublunarem eiuſdem rationis eſſe, breuiter reſpondemus ad hunc modum. B Ad Primam; Illæ duæ materiæ differunt ſeipſis, non autem per aliquem actum, ſic .n. eſſet proceſſus in infinitum; Et id quod ait Ariſtot. actum eſſe qui diſtinguit, verum eſt in compoſitis de quibus ibi loquitur, quamuis autem reſpectus materiæ ad formã per ſe ſit poſterior natura materię, tamen eſt nobis pro certiſſimo & manifeſtiſſimo ſigno ad cognoſcendam propriam eius rationem. Nam quia ma- C teria cœleſtis & ſublunaris per ſe referuntur ad formas maximè diuerſas, ex eo intelligimus huiuſmodi materias eſſe longè diuerſas inter ſe. Idque multo certius & clarius eſt ſecundum opinionem Auerrois, quippe qui facit materiam cęli ſubſtantiam ſimplicem actu per ſe ſubſiſtentem, & perfectam: quod nequaquã conuenit in materiam ſublunarem.

Ad 2. Sufficit uenire ad vnam primam materiam analogicè; neque enim in formis uenimus ad vnam primam formam vniuocè, ſed analogicè; nimirum ad for- D mam abſtractam, ſeu ad formam aſſiſtentem & informãtem, de quibus nomen formæ dicitur analogice. Ad 3. Accidentia cœli & harum rerum inferiorum, Phyſicè, non ſunt eiuſdem rationis; exẽpli cauſſa, quantitas cæleſtis & ſublunaris Mathematice ſumptæ non ſunt diuerſi generis, Phyſicè autẽ, ſunt ratione ſubiecti; ſiquidem illius ſubiectum eſt incorruptibile, huius autem corruptibile, vel per ſe, vel per accidens: corruplibile autem, & incorruptibile differunt genere,

Quantitas cœli & terum ſublunarium mathematicè ſumptæ, ſũt unius rationis & ſpeciei, phyſicè autẽ minimè.

vt eſt in fine 10. lib. Metaphyſicæ: & quantitas cæleſtis ex ſe eſt terminata & immutabilis, ſublunaris autem ex ſe eſt interminata & variam determinationem accipit a diuerſis agentibus propter diuerſas formas. Ac quantitas quidem ſi per ſe atque mathematice ſumatur, nullius sẽſibilis materiæ rationem continet; quare non poteſt quà talis eſt, certò demonſtrãre diuerſam vel eandem eſſe rationẽ atq; naturam materiæ; cum autem accipitur phyſicè, hoc eſt prout habet eſſe in rebus & prout eſt coniuncta cum hoc vel alio genere motus & aliorum naturalium accidentiũ, hac ratione poteſt indicare uim & naturam materiæ. Si autem hoc modo ſpectetur quantitas cæli, cum habeat eſſe incorruptibile, & ſubiaceat motui circulari perpetuo, apertè declarat materiam cæleſtẽ valde diuerſam eſſe materia ſublunari; id quod luculenter oſtendit Alexander Aphrodiſæus 1. lib. Naturalium quęſt. c. 15. Ad 4. Ariſtot. in 1. Phyſic. tex. 68. perſpicuis verbis docet ſe non agere niſi de principijs rerum naturaliũ quæ habent generationem & interitum. Nam vt ait Auerr. primo cap. libri de ſubſtantia orbis, impoſſibile eſt eſſe eadem principia æternorum & corruptibilium niſi ęquiuocè; ſed hanc ſolutionem fuſiùs tractauimus in 2. lib. huius operis capite 2. Ad illud autem teſtimonium Ariſtot. ex 2. lib. de Gener. tex. 51. vbi ait in æternis, & corruptibilibus principia eſſe ęqualia numero & genere eadem reſpondẽdum eſt, nomine generis intelligẽdum eſſe genus analogum, hoc eſt ſecũdum proportionem; nam eſt in cœlo materia & aliquo modo forma, atque priuatio, & efficiens, ſimiliter vt in rebus ſublunaribus: verùm ſicut forma, efficiens, priuatio ſublunarium & cæleſtium ſunt longè diuerſa, ſic etiam illorum materiæ. Ergo manifeſtum eſt materiam cæleſtem diuerſam eſſe a ſublunari, quare illa relicta, pergamus quæ de materia rerum ſublunarium dicere conſtituimus, ea diligenter explicare. Et primùm quid ſit materia perueſtigemus.

Quid

Quid ſit Materia.

CAP. XI.

DOceamus quid ſit materia, enume
rantes& colligẽtes omnia quæ poſ
ſunt ei conuenire. Ac primò quidẽ
materia eſt ens & ſubſtantia vt Ariſt. ſcri-
bit 1. Phyſ.. tex. 79. quo in loco addit [pro
pè] q̃ non ſit perfecta ſubſtantia; & 7. Me
taphy. tex. 7. & 2. dè Anima tex. 2. atque
alijs locis ſubſtantia diuiditur in materiã,
formam & compoſitum; & 1. Phyſic.. tex.
52. Ariſto. inquit ſubſtantiam nõ compo
ni ex non ſubſtantijs, at ſubſtantiæ natura
les componuntur ex materia & forma, er
go materia eſt ſubſtantia. Quod ſi mate-
ria non eſſet ens, quo pacto eſſet ſubiectũ
generationis? quo modo reciperet for-
mas atque ſuſtentaret? Si autem eſt ens
& nõ ſubſtantia, ergo accidens: ſi accidẽs,
oportet ipſũ eſſe in aliquo ſubiecto prio-
ri; & vnum accidens non poteſt ſuſcipere
aliud accidens; materia autem ſuſcipit
formas omnes & eſt prior illis nec quic-
quam eſt ea prius, ergo non poteſt eſſe ac
cidens. Denique proprium eſt ſubſtantiæ
non eſſe in alio, quod præcipuè conuenit
materiæ; cæteræ enim res ſunt in alio, vel
ſimpliciter, vt accidentia, vel aliquo mo-
do, vt formæ ſubſtãtiales. Sed dicet ali-
quis, Ariſto. 5. Phyſi. tex. 8. & 1. de genera
tione, appellare materiam non ens & 7.
Metaphy. tex. 8. negare eam eſſe ſubſtan-
tiam: Reſpondemus; materiam primam
appellari non ens & non ſubſtantiã, quia
non eſt ens completum, neque ſubſtan-
tia perfecta hoc eſt ſpecificè in aliquo gra
du entium determinata & conſtituta.
Deinde materia eſt ſubſtantia re diuerſa
a forma; nam cum Ariſtot. 1. Phyſic. ſcri-
bat duo eſſe principia rerum naturalium
quia ſcilicet priuatio, quæ numeratur ter
tium principiũ, idem eſt cum materia; ea
dẽ igitur ratione poſſet concludi vnũ tm̃
eſſe principiũ, ſiquidem materia re nõ dif
ferret a forma. Præterea, ſi materia diuer
ſa non eſſet a forma, nulla eſſet ſubſtantia
naturalis vt re ac ſm̃ eſſentiã compoſita.
His accedit, quod materia ſubijcitur for-
mæ & eã recipit & per ſe eſt ingenerabi-
lis atq; incorruptibilis, forma vero recipi
A tur in materia, terminus exiſtens gñatio-
nis & corruptionis. Scotus & Gregor. Ari
minẽſis 2. ſen. d. 12. q. 1. refellunt opinio-
nem quorundã dicentium materiã & for
mã re non diſtingui. Sed quæ ipſi afferũt,
ea hic recẽſere breuitatis cã ſuperſedeo.
Sed dubitaret aliquis, ſi materia differt a
forma, ergo per aliquã dñam; quare ma-
teria eſſet compoſita ex ſũa propria natu
ra & ea dñia qua diſtinguitur a forma. Re
ſpondemus; materiã & formã diſtingui ſe
ipſis, ſicut ẽt ſeipſis & non per aliquas dif
ferentias ipſis additas diſtinguuntur ſum
B ma genera categoriarum, vltimæ dñiæ,
Deus & Creaturæ; & alia eiuſdem ratio-
nis. Quãobrem ſi propriè loqui volum⁹:
non debemus dicere materiã & formã eſ
ſe inter ſe differentes, ſed diuerſas; quid
aũt diſcriminis ſit inter differens & diuer
ſũ, docet Ariſt. 10.. Metaph tex. 12. Neq;
vero, ſi materia re differt a forma; propte
rea põt concludi, eã aut poſſe exiſtere ſine
forma, aut definiri: Nam ſilr ẽt vnum rela
tiuum re differt ab alio, & accidens a ſub-
iecto, quæ tñ neq; ſm rem neq; ſm defi-
nitionẽ, inuicẽ ſeparari p̄ñt. Poſſet ẽt hic
C quæri; vtrum forma ſubſtantialis differat
magis a materia, q̃ a forma accidentali;
Cui dubitationi bñ ita occurritũ; ſm q̃d,
maior eſt conuenientia inter formã ſub-
ſtantialẽ & accidentalem; qm̃ ambæ ſunt
actus, & dant eſſe. & determinant ad ali-
quid, quæ non p̄ñt dici de materia prima;
ſimpl̃r tñ maior eſt cognatio inter formã
ſubſtantialẽ & materiã primam; quia ſũt
ambæ vnius categoriæ, & principia per ſe
eiuſdem rei, & ita inuicẽ cohęrent atque
vniuntur vt conficiant vnum quidpiã per
ſe ac proprie ens; quæ in formã accidẽta-
D lem nullo mõ conueniunt. Poſtremò; ma
teria eſt ſubſtãtia imperfecta, & ens in po
tentia; quod ſit ſubſtantia imperfecta, ex
eo perſpicuũ eſt, quia eſt pars alterius, &
vt ſcriptũ eſt 1. Phyſi. tex. 81. expetit for-
mam tanq̃ fœmina marem & veluti tur-
pe pulchrũ. Adde, quod per ſe indefinita
& indeterminata eſt, & determinationẽ,
atq; perfectionẽ ſuã accipit a forma. Eſſe
aũt ens in potentia, affirmat Ariſt. pluri-
bus locis, ut 7. Metaphy. tex. 7. & 8. & 12.
lib. tex. 7. & 2. Phyſic. tex. 11. & 12. & 2. de
Anima tex. 2. Nã cum ſit ens imperfectũ

Materia eſt ens & ſubſtantia.

Materiam re diſtingui a forma.

Q̃do diſtinguatur materia a forma.

An ſit maior conuenientia inter formam & materiã, quàm inter formã ſubſtantialem & accidentalem.

&

& recipiens aliud, erit in potentia; neque enim vt Ariſto. docet 2. de Anima tex. 7. & 7. Metaph. tex. 49. & 8. lib. tex. 15. poſſet vnũ ens per ſe cõfici ex materia & forma ſi eſſẽt ambę act⁹: oportet. n. vt e duobus efficiatur vnũ quidpiã per ſe, alterũ eorũ eſſe actũ, alterum potentiam: cũ aũt forma ſit actus, neceſſe eſt materiam eſſe ens in potẽtia. Demonſtratum igr̃ eſt materiam eſſe ens, & ſubſtãtiã, & in potẽtia, & imperfectã. Sequitur vt proprias definitiones & deſcriptiones eius aperiamus.

1. Deſcriptio materiæ. Prima deſcriptio materiæ primæ ſignificatur in 1. Phyſ. tex. 69. & ducitur ex ſimilitudine, ſeu analogia, quę eſt inter materiam primã reſpectu formarum naturalium & materiam artificialẽ reſpectu formarum artificialium, pôt aũt hmôi deſcriptio materiæ ex verbis Ariſtotelis ita cõfici; [Materia eſt ſubſtantia, quæ ita ſe habet ad formas & ad ſubſtantias compoſitãs naturales, quemadmodum æs, vel lignum, uel aliud quiduis ad formas artificiatas. Rectè aũt materia deſcribitur ſimilitudine & comparatione aliarum rerum artificialiũ: illa. n. nullum habet actum, & quidditatem, vt ibi ſcribit Cõmẽtator, ꝑ quam ſit per ſe intelligibilis. Quo circa bene Plato in Timęo inquit, eam rẽ non niſi adulterina ratiocinatione cognoſci, & cum vacuitate ſenſus contrectabilẽ eſſe. Sed in illa analogia eſt quædam ſimilitudo & item quædam diſſimilitudo: Similitudo in eo eſt, quod ſicut lignum vel æs ex ſe nullam hẽt ſpeciem aut formam artificioſam, ſed tantum poteſtatem accipiendi eam ab altero; & ſicut æs determinatur in genere artis & perficitur a forma artificiali, ſic ẽt materia prima in ſe nullã cohibet formam ſubſtantialem, ſed tantùm habet poteſtatem accipiendi omnes formas, a quibus in certis, definitisq; gradibus rerum determinatur, perficitur, & denominatur: diſſimilitudo autem in eo cernitur, ꝙ materia rerum artificialium eſt corpus per ſe actu exiſtens & completum, quod non perficitur à forma artificiali niſi ſecundum quid, nec ad eam habet internam & naturalem potentiam:

At materia prima per ſe non eſt ens completũ ſed perfectionem & complementũ ſuum accipit à forma, ad quam habet naturalem & internam propenſionẽ. Altera deſcriptio ponĩt in fine primi lib. Phyſ. A his verbis. [Materia eſt primum ſubiectũ vniuſcuiuſque ex quo fit aliquid cum inſit, non ſecundum accidens, & ſi corrumpitur aliquid, in hoc abibit vltimum] dicitur [ſubiectum] propter formam [primũ] propter materiam ſecundam, vt ſunt elementa, [cum inſit] propter priuationem quæ non manet in re generata, [non ſecũdum accidens,] propter nonnullas affectiones, quæ erant in re corrupta & manent etiam in ea quæ generatur, quales ſunt qualitates ſimilis ſpeciei in elementis ſymbolis; Denique illud [in quod vltimò abibit,] B ſignificat eandem eſſe materiam compoſitionis & reſolutionis, ut ſicut nihil poteſt generari ex nihilò. ita nihil poſſit diſſolui in nihilum. Neque verò his verbis ſignificatur quicquid corrumpitur neceſſariò reſolui debere immediatè, vſque ad materiam primam, ſed illud tantùm docetur, omnem corruptionem tandem deſinere & terminari in materiã primam, vt cum moritur homo, primùm fit reſolutio in cadauer, tum in mixtum non organicum, poſtea in mixtum imperfectum, vel elementa, ad extremũ in materiam primam. 2. Deſcriptio

C Tertia Deſcriptio traditur in 7. lib. Metaphyſi. tex. 8. his verbis, [Dico autem materiã, quę per ſe ipſam, neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud eſt eorum, quibus ens determinatur, neque etiam negationes; etenim hæ quoque ſecundum accidens erunt.] Quæ deſcriptio eſt methaphyſica, nec cõuenit materiæ prout habet eſſe in rebus, ſed prout ſecundum ſe nuda, & ſpoliata omnibus rebus, quæ ſunt extra ipſius eſſentiam, animo & cogitatione cernitur & conſideratur: bene autem negatione D declaratur uis materiæ primæ; nam, vt eſt apud Ariſtot. 10. Metaphyſicę tex. 24. materia per ſe eſt ignota, & negatione cognoſcitur; quanquam autem in 6. lib. Topicorum vituperantur definitiones negatiuæ, attamen hæ tolerantur & propemodum neceſſariæ ſunt in duobus rerum generibus, nimirum in rebus imperfectiſſimis qualis eſt materia prima, cuius natura aptè declaratur remouendo ab ea omnes perfectiones: & in rebus perfectiſſimis, cuiuſmodi eſt Deus, qui propter excellentiam ſuæ perfectionis meliùs à nobis cognoſci- 3. Deſcriptio.

gnoſcitur negatione & remotione, quàm affirmatione. Dicitur autē materia non eſſe quid, vel quia ex ſe nullam habet formam quæ eſt, quod quid erat eſſe, & eſt ſecūdum Ariſt. tota quidditas rei, vel quia non eſt hoc aliquid & ſubſtantia completa per ſe ſubſiſtens: additur neque quantum, aut quia materia ex ſe nō habet quātitatem determinatam, aut quia materia non eſt quantitas: ſubditur poſtea, neque negationes, nam quemadmodum formæ non ſunt de eſſentia materiæ, ita neque formarum negationes: primus enim conceptus materiæ eſt hic; materiā eſſe ſubſtantiam, quæ poteſtatem habet accipiendi omnes formas, quē conceptum ſequitur ſecundus includens negationem, ſi. n. materia habet poteſtatem accipiendi formas ergo ea ex ſe caret illis; hunc conceptum proxime ſequitur tertius continēs in ſe priuationem, etenim ſi materia apta eſt accipere formas quas non habet, ergo eſt priuata illis. Sed qua ratione, priuationes & negationes dicantur de materia prima, vide apud Themiſtium in quadam digreſſione ſua de potentia materię primę, quam facit ſuper textum 61. primi Phyſicorum, & apud Alexādrum ſecundo lib. naturalium quęſtionum cap. 7. Quartam Deſcriptionem materiæ primæ conficit Porphyrius in libro de occaſionibus cap. 11. ex varijs proprietatibus, quas ei veteres Philoſophi aſſignabant; hoc modo;

4. Deſcriptio materiæ ex Porphyrio longe pulcherrima.

[Materia prima ex ſe eſt incorporea, neque intellectus, neque anima, neque aliquid ſecundum ſe viuens, informis, immutabilis, infinita, impotens; Quapropter neque ens ſed uerum non ens, imago molis apparēs, appetitio ſubſiſtentiæ, & ſtans non in ſtatu, tum paruum, tū magnum, quod fiat ſemper, manet uero nunquam, neq; tamen aufugere potens; quippe cum totius entis ſit defectus, Quamobrem, quicquid promittit, mentitur; ac ſi magnum appareat, interim euadit paruum; quaſi enim ludus quidam eſt, in nō ens aufugiens; fuga eius non ſit loco, ſed dum ab ente deficit: quocirca quæ in ea ſunt imagines, inſunt in deteriori rurſus imagine; ſicut in ſpeculo, id quod alibi ſitum eſt, apparet alibi & ipſum ſpeculum plenum eſſe videtur, nihilq; habet dum omnia videtur habere.] Hęc Porphyri⁹.

5. Deſcriptio materiæ primæ ex D. Auguſtino.

Quinta deſcriptio elicitur ex ijs quę ſcri-
A bit D. Aug. 12. lib. confeſſionum; Materia eſt infima omnium rerum & prope nihil, ex ſe informis & immutabilis, omniū tamen formarum capax, omniumq; mutationum primum ſubiectum, non tā ex ſe quàm ex commutatione eorum quæ in ea verſantur, apta cognoſci à nobis. Ex his deſcriptionibus luce meridiana clarius eſt, materiā primam omnium rerum maximè diſſimilem eſſe Deo, ab eoq; lōgiſſimè diſtare. Non defuerunt tamē qui materiam primam Deum eſſe dicerent; quorum impietatem, uel potius inſaniā
B paucis redarguere libet.

Refellitur inſignis quorundam error, qui dixerunt Deum eſſe materiam primam.

CAP. XII.

TAnta eſt humani ingenii inſcitię caligo, tanta Philoſophantium uanitas, licentia & peruerſitas; vt nihil fingi poſſit tam abſurdum, inopinabile, &
C a ratione abhorrens, quin aliquando aliquem Philoſophorum aſſertorem ac defenſorem habuerit. quod vel ex hoc vno quod dicturus ſum, perſpicue cognoſci poteſt. Quid enim in rebus eſt a Deo tā remotum, diſiunctum, ac diuerſum quàm materia prima? Etenim ille eſt actus purus, hęc in pura potentia; ille ſummū ens & quodammodo ipſum eſſe; hæc infimū ens, prope nihil & quodammodo nō ens; ille ſimpliciter independens & immuta-
D bilis, hęc omnino dependens & omni mutationi ſubiecta; ille infinitam potentiam actiuam habet, paſſiuam autem nullam; hæc actiuam nullam, paſſiuam uero propè infinitam; ille fons omnium perfectionum quæ cernuntur in rebus creatis, hæc quaſi radix & origo omnium inperfectionum & defectuum qui ſunt in rebus naturalibus; ille per ſe maximè intelligibilis lumenque impertiēs quo cætera poſſint intelligi, hæc ſuapte natura ignota obſtansque quominus cætera bene ac facilè cognoſci queant; ille continens in ſe oēs res nobiliore modo q̄ ipſę ſunt per ſe & in ſe ipſis, hæc continens in ſe omnes res cor-

Pulchra cōparatio inter Deū & materiā primam.

corruptibiles ignobiliori tamen modò quàm ſunt in ſeipſis nimirum ſecundum potentiam paſſiuam; ille formoſiſſimus pulcherrimus & ornatiſſimus, hæc maximè informis inornata indecora & turpis. Quid plura? cum a nihilo diſceſſeris, nihil plane reperies magis à Deo ſeparatũ, & diſſitum, quàm materiam primam. Cũ eo igitur interuallo materia prima diſtet à Deo, quo maius ne cogitatione quidẽ informari & fingi poſſit, quis non obſtupeſcat, fuiſſe vllo tempore aliquos adeo deſipientes, & in clariſſima luce cæcutientes, qui Deum eſſe materiam primam & conſtanter aſſeuerarent, & pugnaciter defenderent? At qua ratione tam ſtultam & impiam opinionem confirmabant? Si materia prima & Deus (inquiunt) non ſunt idem, ergo differunt inter ſe, quæcunque autem differunt, ea neceſſe eſt aliquo differre, quare compoſita eſſe oportet ex eo in quo conueniunt, & ex eo in quo differunt; cum igitur nec in Deo nec in materia prima vlla ſit compoſitio, nulla quoq; differentia inter ea eſſe poterit; quare neceſſe eſt eſſe vnum & idem. Vide quàm leui argumento in quàm grauem errorẽ ſeu potius amentiam inducti ſunt, nõ intelligentes diſcrimen quod eſt inter differens & diuerſum, quod etiam traditur ab Ariſtotele 10. lib. Metaphy. tex. 12. Differunt enim inter ſe, quæcunque in aliquo conueniunt & in aliquo diſtinguuntur; vt homo & leo conueniunt in genere quia vterque eſt animal, & diſtinguuntur per proprias differentias, alter enim eſt rationis particeps, alter uerò expers: Diuerſa autem ſunt quæcunque ſeipſis diſtinguũtur, quoniam ſunt ſimpliciſſima; ſic diſtinguuntur inter ſe decem Prima genera, ſic vltimæ differentiæ, ſic materia & formá, ſic Deus & creatura, ſic deniq; Deus & materia prima; quippe cum ſint duo extrema in latitudine entis maxime omniũ disiuncta, vnum perfectionis, & alterũ imperfectionis. Deus igitur & materia prima ſeipſis diuerſa ſunt; & quidem maximè diuerſa. Verum quiſpiam fortaſſe ſcire cupiet, quis inter Philoſophos tam abſurdę opinionis auctor vel aſſertor fuerit. Dicam equidem quod apud alios legi. Albertus in 1. Phyſ. tract. 3. cap. 13. refert hanc opinionem ad Alexandrũ quẽdam Epicureum ita ſcribens. [A Alexãder Epicureus dixit Deum eſſe materiam, vel non eſſe extra ipſam, & omnia eſſentialiter eſſe Deum, & formas eſſe accidentia imaginata; & nõ habere uerám entitatẽ, & ideo dixit omnia idem eſſe ſubſtantialiter, & hunc Deum appellauit aliquando Iouem, aliquando Apollinem, & aliquando Palladem; & formas eſſe peplum Palladis, & ueſtem Iouis; & neminem ſapientum aiebat ad plenum reuelare poſſe ea quæ latebant ſub peplo Palladis & ſub ueſte Iouis.] Hactenus Albertus. Diuus Thomas tam. 1. p. q. 3. ar. 8. quàm 1. lib. cõ B tra gentes cap. 17. ſtultam hanc & inſanã opinionem tribuit cuidam Dauidi de Dinanto, qui Dauid de Dinanto fuit hęreticus, eiuſque libri damnati & exuſti ſunt; floruit autem imperante Philippo Barbaroſſæ filio, & ſũmo Põtifice Innocẽtio III. anno Domini (vt ex Almarici Hiſtoria colligere licet) 1204. Poſſem etiam hoc loco cõmemorare deliramenta Manichæorum circa materiam primam, quæ narrant cum alij, tum in primis Nicephorus, Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 6. cap. 41. ſed ne figmentis narrandis operam perdam, C & moleſtia lectores afficiam, ea nunc recenſere ſuperſedebo. De natura igitur & quidditate materię primæ ſatis dictũ ſit: quoniam autem exiſtentia conſequitur eſſentiam, poſcit ordo doctrinæ vt de exiſtentia materiæ primę deinceps dicamus.

Argumentatio eorum, qui dixerũt Deum eſſe materiã primam.

Qui dixerũt Deum eſſe materiã primam.

D

Materiam ex ſe habere exiſtentiam propter quam eſt in rebus.

C A P. XIII.

ETſi non leuis eſt controuerſia inter viros doctos an materia prima ex ſe habeat exiſtentiam ſecundum quã eſt in rebus, an verò eam omnem accipiat à forma; nobis tamen probabilior videtur eorum ſententia, qui aiunt materiam ſua vi exiſtere, nec exiſtentiam per quam eſt in mundo, capere ex formis quas recipit: quàm ſententiam, vt ea cęteris etiam perſuaderi queat, his octo rationibus con firmamus.

Hanc ſententiam tuentur Scotus & Greg. Ariminenſis 2. ſent. diſ. 12. q. 1. & 2.

firmamus. Prima ratio ſit hæc. Vnaqueq; res accipit exiſtentiam per generationẽ, vel productionem ſuam, quare quæ habent diuerſam productionem, non habẽt eãdẽ exiſtentiam, materia aũt prima hẽt diuerſam productionem a formis: nã hæ per generationem producuntur ab agente naturali: illa vero per creationem immediatè procedit à Deo; & formæ ſunt corruptibiles, materia verò incorruptibilis, ergo materia hẽt diuerſam exiſtentiã ab exiſtẽtia formarum, nec eã põt ab illis accipere. 2. Tunc rès corrumpitur cum amittit ſuam exiſtẽtiam, ergo ſi materia acciperet exiſtẽtiam ſuam a formis, oporteret eam propter variam formarũ generationem & interitum, infinitiès accipere & amittere exiſtentiam ſuã, ac proinde infinitiès generari ac interire. 3. Si exiſtentia materiæ eſt a forma quam ſuſtinet, ergo illius formæ diſceſſu deſinet quoque exiſtere materia. Illud autẽ certum eſt, cum generatur vna forma, corrũpi aliam; generatur enim forma ignis & corumpitur forma aquæ, ſumo igitur illud inſtans quo generatũ forma ignis: hoc ipſo inſtanti nõ reperiũ forma aquæ, eſſẽt .n. ſimul duæ formæ, & illæ quidẽ inter ſe pugnantes: Si ergo ignis tunc non reperit formã aquę, nec materiam reperiet; ſiquidem materia habebat exiſtentiam ab illa forma, vt ea pereunte ſuperſtes eſſe non potuerit, quare forma nunquam generaretur in materia, nunquam enim illã poſſet reperire; niſi fortè dicamus tunc ſimul cum forma generari nouam materiã, qđ dici non poteſt, cum perſpicuè falſum & abſurdum ſit. 4. Si quis dicat propterea materiam non corrumpi. quia eodẽ inſtanti in quo corrũpitur prima forma, aduenit ſecunda à qua materia capit exiſtentiam ſuam; quærendum ex illo eſt, ſitne utriuſque formæ materia eadem numero: ſi enim non eſt, ergo corrupta fuit; ſi autem eſt, ergo retinet eandem numero exiſtentiam; ſed ab vtra forma illã habet? non à priori, quippe quæ receſſit, nec à poſteriori, quippe quę non fuerit antea cum erat materia; habet igitur materia exiſtentiam à ſeipſa. 5. Prior eſt ordine generationis materia quàm forma; nam vt eſt apud Ariſtot. 1. Phyſico. tex. 52. ſubiectum prius eſt ijs quæ in eo inſunt, non poteſt autem quod prius eſt exiſtere beneficio eius, quod eſt poſterius ipſo, ergo materia non exiſtit beneficio formæ. 6. Prius eſt ſecundum naturam, materiã eſſe, quàm vt recipiat formas; & ſimiliter prius eſt ſecundum naturam, formam recipi in materia, & cum ea vniri, quàm vt poſſit ei forma aliquã exiſtentiam impertiri; forma enim non poteſt dare exiſtentiam materiæ, niſi vnita & herens cum ipſa; ergo ſi prius eſt materiam eſſe quàm formam in ea recipi, & hoc item prius eſt, quàm formam dare exiſtentiam materiæ; prius igitur erit materiam eſſe quàm accipere exiſtentiam à forma. Quare materia non omnino exiſtit vi & beneficio formæ. 7. Potentia quam habet materia ad formam, non eſt à forma, quinimo potentia materiæ ordine generationis & temporis formam antegreditur: ſed talis potentia præſupponit exiſtentiam materiæ, nam quod poteſt in ſe recipere aliud, id neceſſe eſt actu exiſtere: quod enim non eſt: neque poteſt quicquam, nec aliquid valet recipere, ergo materię exiſtentia non eſt a forma. 8. Philoſophi aiunt, in tranſmutatione, terminum a quo & priuationem corrumpi, ſubiectum autem & materiã manere eandem numero ſub vtroque termino; ſed non poteſt materia eadem numero manere ante & poſt, ſi exiſtentiam haberet à forma, ſiquidem nunq̃ eadem numero forma permanet añ & poſt, loquor de formis, quarum in tranſmutatione vna eſt terminus à quo, altera verò terminus ad quem: ergo Materia non accipit a forma ſuam exiſtentiam.

D. Tho. 1. par. q. vii. arti. 2. in reſp. ad 3. argumentum & q. 66. art. 1. Paulus Soncinus vii. Met q. xvii. Durand. 2. ſent. d. 12. q. 2. ita ſentiunt.

Alij contrà opinantur materiam ex ſe nullam habere exiſtentiam, ſed quam habet, accipere a forma; id autem probant his quatuor rationibus. 1. Ariſt. ſæpe vocat materiam non ens, aut ens in potẽtia, ergo ex ſe non eſt actu. In 5. libro Metaphy. tex. 15. ſignificat formam eſſe cauſã exiſtentiæ ſecundum quam res ſunt. Themiſtius 2. lib. de Anima ſuper tex. 7. ſcribit, eſſe & vnitatem accidere rebus à forma. Boetius in opuſculo de vnitate, & vno ſic ait[omne eſſe ex forma eſt in reb' creatis, quatenus forma eſt unita, & coniuncta materiæ; unde Philoſophi illud deſcribentes dicunt, eſſe eſt exiſtentia formæ in materia.] 2. Si materia ex ſe haberet exiſtentiam, ergo ſimiliter etiam

forma

forma & compoſitum, & in vna re eſſent tria eſſe, ſeu tres exiſtentiæ, quod videtur A abſurdum; ſiquidem vnius rei vnum eſt eſſe vnaque exiſtentia, ſicut eſt una res. 3. Si materia non a forma, ſed a ſe habet exiſtentiam, ergo poſſet eſſe ſine forma; quod eſt contra Auerroem qui in ſecundo Phyſic. commen. decimoſecundo, facit hanc conſequentiam; ſi materia eſſet ſine forma, tunc quod non eſt actu eſſet actu. Eandemque conſequentiam tractat D. Thom. prima parte quæſt. 66. articulo primo. quæ conſequentia ex eo tantummodò vim & robur habet, quòd in ea ſupponitur materiam non à ſe, ſed à for- B ma habere id, vnde actu exiſtit. 4. In tota latitudine entis ſunt duo extrema oppoſita inter ſe, nimirũ Deus & materia prima; ſed Deus eſt purus actus ex ſe habẽs eſſe ſuum, ergo materia prima (quoniam oppoſitorum oppoſitę debent eſſe rationes) eſt pura potentia, eſſe ſuum accipiẽs aliunde.

Solutio ſupradictarũ rationum

Sed his rationibus facilè occurri poteſt pręmiſſis hiſce diſtinctionibus: Ens aliud eſt completum & perfectum, aliud imperfectum, & indefinitum, quod illius comparatione poteſt dici non ens. Et rur C ſus exiſtentia duplex eſt, vna per quam res ſimpliciter eſt in mundo extra nihil; altera eſt per quam res ſunt perfectæ, & determinatæ, & ſub aliquo definito genere, & gradu rerum conſtitutæ; prior exiſtentia vocatur a quibuſdam actus entitatiuus; poſterior autem dicitur formalis, ſpecificus & perfectus. Materia igitur appellatur non ens, quia eſt ens incompletum & indefinitũ; dicitur etiam ex ſe non habere exiſtentiam & actum vllum; intelligendo id de actu formali & ſpecifico, & ad unam aliquam certam rationem entis D determinato. Ex his autem in prõptu eſt reſponſio ad primam rationem. Ad 2. non eſt abſurdum in una re multas reperiri exiſtentias imperfectas. quæ faciunt unam perfectam; quemadmodũ in vno compoſito naturali ſunt duæ ſubſtantiæ inperfectę, è quibus conficitur tertia ſubſtantia, quæ eſt ipſius compoſiti perfecta, & completa. Ad 3. licet materia ex ſe habeat ſuam exiſtentiam ſecundum quam eſt ingenerabilis & incorruptibilis: tamen non poteſt omni forma ſpoliari; primò, quia materia habet A naturalem & eſſentialem ordinem ad formam, ſicut perfectibile ad ſuum perfectiuum, ſine quo eſſet indeterminata & indefinita. Deinde, quia nunquam vlla forma corrumpitur, quin continuò alia generetur; imò ex accidenti fit corruptio nempe vt locus detur alij formæ; omne enim agens non ideo agit, ut corrumpat alia, ſed vt corruptis alijs quę ipſi obſtãt, generet aliquid ſibi ſimile, atq; hoc principaliter intendit. Quare nunquam materia poſſet forma penitus priuari. Ad extremum quia perpetuus cæli motus, ita B continenter verſat & cõmutat materiã, vt ex ea perpetuò nouas formas eliciat & quaſi extundat. Illa uerò conſequentia Auerr. interpretanda eſt de actu formali & determinati gradus. Ad 4. Hæc ratio ſecum ipſa pugnat; qui.n. aiunt materiã eſſe extremum entis eandemque eſſe puram potentiam, nonne hi pugnantia loquuntur? Si.n. materia eſt unum extremũ entis, ergo eſt ens; at ſi eſt pura potentia, eſt non ens; ſicuti quod eſt potentia calidũ, uel album, non eſt calidum, neq; albũ, ita quod eſt ſimpliciter & abſolute pura C potentia, ſimpliciter non eſt ens. Præterea illa pura potentia, aut eſt nihil, aut aliquod ens; ſi nihil, ergo ſimiliter materia nihil eſt; ſi ens, non igitur iam eſt pura potentia. His accedit; quòd potentia nõ poteſt per ſe exiſtere, eſt.n. quiddam relatiuum, & omnis relatio fundatur in aliquo abſoluto; & ut ait Auerroes 3. de anima comm. 5. omnis potentia fundatur in aliquo actu. Reſpondemus igitur non bene concludi, ſi in latitudine entis reperitur purus actus, ſimiliter reperiri debere puram potentiam. hoc enim repugnat, vt D ante diximus, rationi ipſius entis, illud autem minimè: quemadmodum in ſimili genere, non ualet illud, datur ſummum bonum, ergo dari debet ſummum malũ; repugnat enim aliquid eſſe, & eſſe ſummũ malum: Malum enim ex ſe nihil eſt, & non habet eſſe, niſi fundetur in aliquo bono; ipſum enim eſſe, ſine quo malum conſtare non poteſt, bonum eſt. Dictum igitur eſt de quidditate materiæ eiuſque exiſtentia, quod pertinebat ad ſecundam q̃onem, qua quæritur quid ſit materia: Sequit̃ nunc ut tractemus tertiã q̃onem,

Tres cauſſæ cur materia nunquam omni forma priuata eſſe queat.

Materiã nõ eſſe puram potentiam.

hæc eſt ut doceamus qualis ſit materia;& primum omnium quærendum eſt, an materia ex ſe ſit formata,& habeat aliquam formam inſeparabilem ſibiq; coæternã, qualem putarunt quidam eſſe formã corporeitatis. Deinde diſputabimus an habeat quantitatẽ ſibi coæuam,& illas quas vocant,dimenſiones interminatas.

Opinio eorum qui inducunt formam corporeitatis materiæ coæternam.

CAP. XIIII.

MVlti tam de antiquioribus quàm de recentioribus Philoſophis, arbitrati ſunt eſſe quandã formam corporeitatis inſeparabilem & coæternã materiæ,ex ſe indeterminatam, quæ poſtea à formis ſpecificis determinatur atq; perficitur. Hæc forma ſecundum illos diſponit materiã,facitq; vt appetat formã, & apta ſit eam recipere, & eſt tanquã ſeminarium aliarum formarũ; eamq; aiunt eſſe priuationem,quæ ab Ariſto. ponitur tertium principium generationis. Hanc autem opinionem affirmant eſſe Auerr. primùm quia is in 8.Phyſi.com.4.inquit, ſi materia prima eſſet nudata omni forma,fore vt non poſſit recipere aliquã formam; quibus verbis ſignificat materiam primam tametſi priuari queat formis ſpecificis,quadã tamen generali forma, cuiuſmodi eſt forma corporeitatis, nunquã deſtitui. Deinde in 3.de Cœlo.com 61. ait,rerum corruptibilium non eſſe principia æterna,niſi prima,& remota videlicet materiam primam & primam formam: Ergo ſecundum Auerr. ſicut eſt materia prima æterna,ita eſt forma quædam æterna,quę non põt eſſe alia q̃ forma corporeitatis.Præterea in 2.Phyſic.com.15.ait. priuationem eſſe quandam formam materiæ. Poſtremò,corpus compoſitum ex materia & forma eſt genus corporũ ſimplcium,prædicatur.n.vniuocè, & in quid de ijs,quæ differũt ſpecie. Ergo cũ genus ſecundum Auerr.1.Metaphy.com.17.ſignificet formã quandam vlẽm diuerſam & priorẽ formis ſpecificis,neceſſe eſt nomine corporis,ſignificari formam quãdã corporeitatis diuerſam à formis elementorum,& illis priorem; atq; hoc ipſum vr̃ Auerr. indicare in epitome ſua ſuper lib. Metaphy.tract. 2. cap.vlt.quærens genus ſummum prædicamenti Subſtantię,& ſtatuens corpus quod dr̃ de corporibus ſimplicibus.Huc ẽt ſpectare vr̃ illud Auerr. 1.Phyſic.com.1.[Quæcunque ſunt præter vltimam formam& primam materiã, ſunt materiæ,& formæ compoſitę.]Nam per vltimam formam,inquit hanc formã corporeitatis,quæ eſt vltima, via reſolutionis.Hanc ſuam opinionem non ſolum Auerroi,ſed ẽt veritati cõſentaneam eſſe confirmant,his quinq; rationibus. 1.Materia cum ſit æterna,debet habere exiſtẽtiam æternam, ſed omnis exiſtentia eſt à forma,ergo dẽt formam coæternã, qualis eſt forma corporeitatis,in ſe habere. 2. Formæ,quæ generantur, non poſſunt induci in materiam niſi ſit quanta & extenſa,ſed quantitas præſupponit in materia formam aliquam ſubſtantialem, nimirum formam corporeitatis, cuius quantitas eſt propria affectio, ergo ante omnes formas generabiles,eſt in materia forma corporeitatis. 3. Cum materia ſit remotiſſima a formã, quinimo ſit ei oppoſita, ſicut actus opponitur potentiæ, non poſſet materia formam appetere niſi haberet in ſe formam quampiam imperfectã, per quam illi quodã modo ſimilis eſſet; ſimile.n.appetit ſibi ſimile. 4. Niſi talis forma inſit materiæ, difficile eſt explicare,aut intelligere, quo pacto vel vnde gignatur forma. Nam vel generatur ex nihilo,quod eſt impoſſibile; non enim eſſet generatio, ſed creatio: vel ex ſola materia: at cum hæc ſit ens imperfectiſſimum & in pura potentia, nõ poteſt ex ea gigni forma quę eſt actus & perfectio. Quare oportet in materia ineſſe formam corporeitatis; ex qua tanquam è quodam ſeminario cæteræ formæ oriantur. 5. Omne quod mouetur eſt indiuiſibile & corporeum,ut probat Ariſt.6.Phyſ.tex. 32.ſed materia in generatione formarum naturalium à generante mouetur & tranſmutatur,ergo debet eſſe corporea. Hæc illi afferre poſſunt ad comprobandam hanc opinionem.

Quid & qualis ſit forma corporeitatis.

Hanc

Hanc opinionem eſſe contra Auerroem & Ariſtotelem.

CAP. XV.

MVltas ob cauſſas ſupradicta opinio reprehendenda eſt, multiſq; modis refelli & coargui poteſt. Primùm igitur demonſtrabimus eam eſſe contra Auer. tum contra Ariſtot. poſtea contra veritatem, ad extremum occurremus quibuſdam dubitationibus quæ ſententiæ noſtræ videntur aduerſari. Et vt à primo ordiar, quàm illa repugnet doctrinæ Auer. ex his octo argumentis quæ ſubijciam, manifeſtum erit. 1. Auerroes in 1. Phyſic. com. 63. ait materiã primam nullam formam ſibi propriam & peculiarem habere, vt poſſit omnes formas recipere; & in 69. commento inquit, materiam non eſſe aliquod ens in actu, nec eſſe aliquod compoſitum ex materia & forma. 2. In 1. cap. libri de ſubſtantia orbis ſcribit materiam primam ex ſe nec formam vllam, nec actum habere, ſed eã ſubſtantiari per ipſum poſſe; & ibidem reprehendit Auicẽnam propterea quod talem formam corporeitatis poneret in materia ante formas ſpecificas; & docet quàm magna & abſurda incommoda opinionẽ eiuſmodi conſequantur. 3. In 1. Metaphyſicæ comm. 17. affirmat materiam primam ex ſe nullam formam habere neque vniuerſalem, neq; particularem, ſed omnes recipere; primùm quidem vniuerſales, deinde verò particulares; & ibidem probat ipſam materiam non eſſe genus, quia genus per ſe ſignificat formam quandam generalem; materia vero ex ſe nullam formam propriè ac peculiariter continet. 4. In epitome ſuper libros Metaphyſi. tractatu 2. cap. vltimo, his uerbis ſcribit. [Secunda opinio, ſi intendit quòd datur forma ſimplex in actu præter formas corporum ſimpliciũ, & quod coniunctio huius formæ cum materia prima, eſt illa ſubſtantia cui accidunt tres dimenſiones, quæ ſignificantur per nomen corporis ſiue corporeitatis, eſt ſanè falſa; ſequeretur namque ex hoc quòd generatio elementorũ eſſet alteratio. Vide etiam Auerr. 1. Metaphy. comm. 11. 5. In 1. Phyſic. commento vltimo, vult cognitionem eius compoſitionis quæ eſt ex materia & forma eſſe Phyſicam; at compoſitio ex materia prima & forma corporeitatis, cum nullum accidens ſenſibile nullam operationem atq; tranſmutationem propriè habeat, deniq; cum ſempiterna ſit, à Phyſico non poteſt cognoſci. 6. In 12. lib. Metaphyſi. com. 39. aſſerit omne compoſitum eſſe nouũ; quod verum non eſſet, ſi forma corporeitatis eſſet materiæ coæterna. 7. Secundum Auerr. ſummum genus prædicamẽti Subſtantiæ, eſt corpus compoſitum generabile & corruptibile, vt ipſe cóceptis verbis dicit in paraphraſi ſua ſuper caput de Specie Porphyrij, & in 2. lib. de Cœlo comm. 49. ergo omne compoſitum corporeum ſecundum Auerr. eſt corruptibile. Quare non poteſt eſſe in materia vlla forma corporeitatis æterna. Alioquin rationes Auerrois quibus conatur demõſtrare cœlum eſſe ſubſtantiam ſimplicẽ (quia ſi eſſet compoſitum ex materia & forma non poſſet eſſe incorruptibile) nihil ſanè concluderent & conficerent. 8. Si materia haberet iſtiuſmodi formam corporeitatis, elementum per ſe moueri poſſet à ſeipſo; quod eſt contra Auerr. in 8. Phyſic. 29. & 32. in 3. de Cœlo 28. & in 4. de cœlo 22. nam quod mouetur à ſe ipſo debet habere duas partes actu diuerſas, propter quarum vnam dicatur moueri, propter alteram verò moueri; eiuſmodi ſunt in animali primùm quidem anima & corpus; tum etiam cor, & cætera membra. Quamobrem cum tales partes non habeat corpus ſimplex, habet. n. vnam tantum formam ſubſtantialem, & materiam primã, quæ non eſt ens in actu determinato, idcirco non poteſt corpus ſimplex moueri à ſe niſi ex accidenti. At ſi forma corporeitatis eſſet in materia, in terra. v. g. eſſent duæ partes ſecundum actum diſtinctæ, vna tanquam mouens, quæ eſt forma grauitatis, altera tanquam mota quę eſſet illud compoſitum ex materia & forma corporeitatis: atq; hoc modo nihil obſtaret quominus terra ſeipsã poſſet mouere non minùs quàm ipſum animal.

Reſtat nunc vt rationes, quæ ex varijs locis Auerrois commemoratæ ſunt ad

tuendam formam corporeitatis, breuiter diſſoluamus. Ad 1. Reſpondemus A A uerr. illis uerbis ſignificare voluiſſe, cum alteratio adeo neceſſaria ſit ad generationem, vt quod non eſt alterabile, nec generabile eſſe queat: ſubiectum autẽ proximum alterationis ſit ens in actu; hinc fieri, vt ſi materia prima expers eſſet omnis formæ ſubſtantialis, exiſtens tantùm in potentia, nullo modo alterari poſſet, ac proinde nullam formam ſubſtantialẽ reciperet. Nam ſi eſt impoſſibilis alteratio, eſt quoq; impoſſibilis generatio, propter neceſſariam connexionem harũ mutationũ inter ſe. Etenim tribus de cauſis B alteratio confert ad generationem, primò quia excludit cõtrarias diſpoſitiones quæ ſunt in materia, tum quia potẽtiam materiæ indifferentem & indeterminatã contrahit & determinat ad receptionem huius uel illius formæ: poſtremò, quia per eam forma ſubſtantialis in materia producitur ab agente. Ad 2. Auerro. in 3. de Cœlo, per primam formam intellexit Deum, qui ſimul cum materia prima eſt remotiſſimum principium rerum ſenſibilium, iuxta illud dictum eiuſdem Auerrois in 12. lib. Metaphyſicæ Commento C 18. [Omnes formæ potentia ſunt in prima materia actu uero in primo motore.] Sic Auer. quamplurimis in locis ſcribere ſolet a Phyſico conſiderari primam materiam & primum motorem, a metaphyſico autem primam formam & ultimum finem; uide eundem 7. Metaphyſi. com. 9. & 3. Metaphyſi. commen. 3. & 4. Metaph. comm. 1. Ad 3. Auerr. vocat priuationem formam materiæ, accipiendo priuationem pro ea poteſtate & habilitate recipiendi formas, quam priuatio adſignificat in materia. Hæc enim potentia qua D ſi quædam forma materiæ dici poteſt. Etenim materia Phyſicè conſiderata, eſt materia atque ſubiectum ob huiuſmodi potentiam. Quocirca Auerr. in 1. cap. de ſubſtantia orbis, inquit potentiam eſſe differentiam ſubſtantialem materiæ.

Tripliciter alteratio confert generationi.

Ad 4. Corpus quod prædicatur de corporibus ſimplicibus, vt habere queat conceptum aliquem formalem & notionem vniuocè communem omnibus corporibus ſimplicibus, attamen nõ poteſt ſignificare naturam quampiam genericam diuerſam a natura corporum ſimplicium, hoc enim includit repugnantiam & contradictionem: corpus nãque ſimplex non eſſet ſimplex; ſi enim ignis v. g. preter propriam formam ſuam haberet aliam formam corporeitatis, non eſſet corpus ſimplex, cum non eſſet vniforme, ſed biforme. Atq; hæc quidem ex ſenſu Auer. Deinceps quid ſenſerit Ariſtoteles inueſtigemus.

Hanc opinionem contrariam eſſe doctrinæ Ariſtote. perſpicuè oſtendi poteſt his duodecim rationibus. 1. Ariſtote. 1. Phyſico. tex. 69. inquit materiam ita ſe habere ad formas naturales, ſicut ſe habet materia artis ad formas artificiales; ſed hæc nullam habet ex ſe formam artificialem, ergo nec illa vllam habebit naturalem. 2. Idem in 2 lib. Phyſico. tex. 7. inquit materiam eſſe per ſe informem, & in 7. Metaphyſicæ tex. 8. ait materiam ex ſe non eſſe quid, neque quantum, &c. quæ vera non eſſent, ſi materia haberet formam corporeitatis ſibi coæternam. 3. In 5. Phyſi. tex. 8. demonſtrat generationem non eſſe motum, quia ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, nec ſit ens; nec ſit in loco; quicquid autẽ mouetur oportet eſſe ens; & eſſe in aliquo loco. At ſi materia prima eſſet corporea; vtrunque obtineret, nam & eſſet ens actu & eſſet in loco. 4. In 8. Metaphyſi. 35. & lib. 10. tex. 24. inquit materiam per ſe ignotam eſſe; & tantùm cognoſci poſſe per negationem; at ſi haberet formam aliquam, poſſet ex ea cognoſci. 5. In 1. de Generat. tex. 1. atque e aliis locis, reprehẽdit veteres Philoſophos, propterea quòd conſtituebant ſubiectũ generationis corpus quoddã immutabile ſecundum ſubſtantiã; ſic enim, inquit, mutationes quę fieret circa tale ſubiectum non eſſent generationes, ſed tantum alterationes, ergo qui ponunt huiuſmodi formam corporeitatis, neceſſariò habent de medio tollere generationem. 6. In 3. lib. Phyſi. in libro 3. de Cœlo & in 2. de generat. & corruptione coarguit eos, qui ponebant aliquod corpus ſimplicius & prius quatuor elementis. At tale corpus (ſecundum hanc opinionem) eſſet illud compoſitũ ex materia & forma corporeitatis. 7. In 2. lib. de partib. animal. cap. 1. facit

Opinionem de forma corporeitatis, doctrinæ Ariſtotelis eſſe contrariam.

tri-

triplicem tantummodo compoſitionem
in animantibus, vnam elementorum, al- A
teram partium ſimilarium, tertiam par-
tium diſſimilarium. Hęc autem forma
corporeitatis afferret quartam compoſi-
tionem cęteris priorem, prætermiſſam
ab Ariſtotele. 8. Ariſtot. 2. lib. de ge
nerat. tex. 6. tradens compoſitionem ele
mentorum, facit eam ex materia prima,
quam vocat potentia corpus, & ex con-
trarietate, nullam faciens mentionem
iſtius formæ corporeitatis, quin imò aper
tis verbis eam refellit paulò ſupra tex. 3.
9. Quinto lib. Metaphyſicæ tex. 5. defini
tur elementum eſſe id quod eſt indiuiſi- B
bile ſpecie in aliam ſpeciem; quæ defini-
tio non conueniret elementis, ſi pręter
propriam formam haberét aliam corpo-
reitatis generalem, ſic enim elementum
poſſet diuidi in aliam ſpeciem & formã,
nimirum in formam corporeitatis, quæ
eſt diuerſa à propria cuiuſque elementi
forma. 10. Secundum Ariſtot. omnis
forma exiſtens in materia eſt corruptibi-
bilis, vt manifeſtum eſt ex ijs locis, quæ ſu
pra memorauimus, cum refutauimus o-
pinioné Aegidij de materia cœli, ergo po
nere formam corporeitatis in materia C
eamque incorruptibilem, eſt contra do-
ctrinam Ariſtotelis. 11. Quid magis
contrarium doctrinæ Ariſto. quàm affir-
mare huiuſmodi formam corporeitatis
eſſe priuationem, quæ numeratur tertiũ
principium generationis? cum Ariſto. ve
lit priuationem eſſe principium per acci
dens, eſſe per ſe non ens, nec manere re
iam generata, ſed adeſſe, & abeſſe à ma-
teria; quæ ſanè nullo modo conueniunt
iſti formæ corporeitatis. 12. Simpli- D
cius 1. Phyſic. tex. 69. in illa ſua digreſſio-
ne de corporeitate materię primæ, ait fa-
cere materiam primam corpoream, eſſe
antiquam Stoicorum opinionem, quam
ſuo tempore ſequutus eſt Pericles qui-
dam Lydius; eam autem docet penitus
aduerſari decretis Ariſtotelicis & Plato-
nicis. Reſtat, ut quemadmodum oſten-
dimus hanc opinionem doctrinę Auer-
rois & Ariſtotelis aduerſari, ſic etiã
rectæ rationi atque veritati
contrariam eſſe do-
ceamus.

*Opinionem de forma corporeitatis
eſſe contra veri-
tatem.*

CAP. XVI.

QVantum hęc opinio abhorreat a
ratione & veritate, uel ex his pau
cis quæ mox ſubijciemus, cuiuis
perſpicuum erit. Primò, vel iſta forma
corporeitatis eſt vniuerſalis & generica,
vel ſpecifica & determinata; non ſpecifi-
ca; quia eſt contra ipſos, neque generica,
quia ſic extra animam actu exiſterent vni
uerſalia in rebus, & Ariſto. 1. de Generat.
tex. 51. his verbis ſcribit. [Corpus autem
commune nullum eſt. Ergo talis forma
corporeitatis nulla eſt in rebus. Deinde,
aut iſta forma eſt phyſica, aut Mathemati
ca, aut metaphyſica; non metaphyſica, q. a
formæ metaphyſicæ re & ratione ſepara-
tę ſunt à materia; nõ mathematica, quia
eſt ſubſtantia, mathematici auté de nulla
ſubſtantia agunt vt dicitur 12. Metaphyſi
cæ tex. 44. niſi fortè Aſtrologiã, quæ agit
de cęlo: ſi Phyſica eſt, ergò eſt natura, &
principium motus; at omnes differentiæ
motuum aſſignatæ ſunt alijs corporibus,
vel ſimplicibus, uel animatis, ergo iſta for
ma neque eſt phyſica, neque mathemati-
ca, neq; metaphyſica: nihil igitur eſt. Po-
ſteà, aut iſta forma corporeitatis ſecun-
dum naturam in materia præit dimenſio
nes quantitatis, aut eas ſubſequitur; ſi
præit, ergo ipſa eſt indiuiſibilis ſecundũ
doctrinam Auer. in lib. de ſubſtantia or-
bis: Si ſubſequitur, ergo dimenſiones im-
mediatè inhærent materię primę ante o-
mnem formam ſubſtãtialem, & determi-
nantur per ipſam formam corporeitatis,
quod eſt contra ipſos. Ad hæc, actus eſt q
ſeparat, & diſtinguit, vt eſt apud Ariſto. 7.
Metaphyſicæ tex. 49 ſed iſta forma corpo
reitatis non facit aliquem gradum diſtin
ctum ab aliis. Nam ſi ab aliquo diſtingue
ret, maximè à rebus incorporeis: At hu-
iuſmodi diſcrimen ſumitur ex materia:
quę ſeparat res incorporeas a corporeis;
ergo iſta forma nullus eſt actus, nec igitur
erit forma quia omnis forma eſt actus.
Præterea, rõ qua frequenter vtitur Ari-
ſto. ad demonſtrandum materiam primã

eſſe ducta ex tranſmutatione formarum
nulla eſſet, propterea ꝙ ea non perduce- A
ret nos ad materiam primam, ſed ad iſtud
compoſitum ex materia prima & forma
corporeitatis.

Optima argumẽtatio qua concluditur nullũ eſſe uſum formę corporeitatis, ex quo ſoluuntur rationes propter quas inducebatur.

Poſtremò, entia, vt tritum eſt Philoſo
phorũ ſermone, non ſunt multiplicanda
ſine neceſſitate; ſapiens enim naturã imi-
tari debet quæ nihil fruſtra facit. At nul-
la ratio, nullaque cauſſa ſatis idonea cõ-
git nos ponere iſtiuſmodi formam corpo
reitatis, ergo non eſt ponenda: aut enim
poni debet, vt det exiſtentiam materię:
At materia per ſe ipſam exiſtentiam ha-
bet, vt ſupra oſtenſum eſt: Aut vt det ma- B
teriæ quantitatem & extenſionem pro-
pter quam in diuerſis partibus ſuis ſimul
queat etiã diuerſas formas accipere: ſed
ad hoc præſtandum ſufficit ponere quan
titatem proxime inhærentem materiæ,
vt ponit Auerroes, nec ad id opus eſt iſta
forma corporeitatis. Aut ut materia ap-
petat formam: atqui talis appetitus nihil
aliud eſt, quàm ipſa potentia materię, ꝑ
quam naturaliter ordinatur ad ſuſcipien
das formas; immo talem appetitum ha-
bet materia etiam reſpectu iſtius formæ
corporeitatis, alioqui materia non habe- C
ret potentiam ad iſtam formam, & ſic nõ
poſſet ex materia & iſta forma effici vnũ
ens per ſe. Aut inducitur huiuſmodi for-
ma, ne aliæ formę ſpecificæ particulares
creentur ex nihilo, ſed hoc ridiculum eſt,
vt patet ex his quæ diximus, cum de crea
tione ageremus, & ſolueremus eam dubi
tationem, qua probabatur formas natu-
rales ex nihilo produci. Nec ſane iſta for-
ma corporeitatis tollit difficultatem de
creatione, ſi qua eſt. Nã ſicut formę quę
generantur, neque ſecundũ ſe totas neq;
ſecundum aliquam partem ſui, pręfue- D
rũt in materia prima, ſic etiam non præ-
fuerunt in iſta forma corporeitatis: Aut
deniq: ponitur hæc forma vt materia pri
ma moueri queat, cum nihil niſi corpo-
reum moueri poſſit: at hoc nihil ualet,
tum quia materia prima proprie nõ mo-
uetur, cum ſit proximum ſubiectum ge-
nerationis & corruptionis quæ non ſunt
motus proprie dicti, ſed tantum mutatio
nes, ut docet Ariſtot. 5. Phyſic. tex. 8. tum
etiam, quia in 6. Phyſic. tex. 32. non demõ
ſtratur omne quod mouetur eſſe corpo-
reum, ſed eſſe quãtum & diuiſibile, atqui
materia prima põt habere extẽſionem &
diſtinctionem partium ex quantitate in-
terminata citra vllam formam corporei-
tatis. Relinquitur igitur cum hæc forma
corporeitatis ſit contra Auer. Ariſt. & ve
ritatem, nec ſit vllam ob rem neceſſaria;
eam omnino repudiandam ac reijciendã
eſſe. atque ex hac vltima ratione in prom
ptu eſt ſolutio earum rationum quas ſu-
pra poſuimus ad comprobandam formã
corporeitatis.

Explicantur tres dubitationes.

CAP. XVII.

SEd antequam ex hac diſputatione a-
beamus, tres dubitationes, quæ non
nihil negotij faceſſunt, diluendæ sũt.
Primum enim dubitari poteſt, cum ma-
teria & a Porphyrio in cap. de differẽtia,
& ab Ariſtot. 5. & 10. libro Metaphyſico-
rum ponatur eſſe ſimilis generi, genus au
tem ſignificet formam vniuerſalem; quo
modo materia non habeat ex ſe formam
aliquam generalem propter quam ſit ſi-
milis gñi? Altera dubitatio eſt, cum mate
ria prædicetur vniuerſè de alijs materiis,
omnis aũt pręedicatio fiat ratione formæ;
neceſſe eſt materiam, aliquam ex ſe for-
mã habere propter quam prædicetur de
aliis. Tertia dubitatio eſt, neceſſe eſt ma-
teriã primã aut eſſe vnam aut multas, o-
mnemque vnitatem ac diſtinctionẽ pro-
uenire a forma; vt eſt apud Ariſtot. 2. de
Anima tex. 7. & 7. Metaphy. tex. 49. ergo
materia habet aliquam formam vniuer-
ſalẽ. Cæterum his dubitationibus paruo
negotio occurri poteſt. Ad primã igitur
reſpondemus, inter materiam & genus,
multas eſſe conuenientias, mulas itẽ dif-
ferentias, vide Auer. 1. Metaphyſi. com. 17.
& Alex. 2. lib. naturalium quæſtionum c.
vlt. conuenientiæ autem inter materiam
& genus ſunt hæ. 1. quia vtrũq; eſt in mul
tis. 2. quia vt genus eſt prius differẽtiis &
ſpecieb9, ſic materia eſt antiquior formis
& cõpoſitis. 3. ſicut materia eſt in poten-
tia ad formas, & ab ijs perficitur, fitque ex
materia & forma vnum cõpoſitum ꝑ ſe;
ſic eadem propemodũ dicimus de gñe &

Conuenientiæ atque differentiæ inter genus & materiã primam.

diffe-

differentijs. 4. ſicut non poteſt materia eſſe abſque formis, ſic nec genus ſine differẽtijs. Diſcrimina verò inter genus & materiam ſunt huiuſmodi. 1. communitas materiæ eſt in eo vt multis formis ſubijciatur, generis autem in eo vt de multis ſpeciebus dicatur. 2. communitas materiæ eſt in rerum natura extra animam, generis autem cõmunitas eſt in anima tantùm per abſtractionem mẽtis. 3. materia non ſolùm ſecundum ſe totam, ſed etiã ſecundum omnes partes ſuas ſingulares eſt incorruptibilis & ingenerabilis, genus verò quanquam totum & vniuerſè ſumptum eſt incorruptibile; tamen corrumpitur & generatur in ſuis ſingularibus. 4. materia prima, quæ eſt ſub vna forma poteſt eadem numero eſſe ſub alijs; at natura generis, quæ eſt in vno indiuiduo, non poteſt eadem numero eſſe in alio. 5. materia ſecundum exiſtẽtiam eſt prior quã forma: at genus eſt poſterius indiuiduis in quibus ineſt, quia vt genus eſt non habet eſſe niſi intelligibile quod eſt poſterius quàm exiſtentia indiuiduorum, ſecundum illud Ariſtotelis, [Animal aut nihil eſt, aut poſterius eſt.] 6. Genus eſt quippiam compoſitum, & completum; at materia ſimpliciſſimum quiddam & imperfectum. Quocirca rectè Auerr. 1. Metaph. comm. 17. ſcriptum reliquit, materiam non eſſe genus, euidenter ac demonſtratiuè oſtenſum fuiſſe ab Alexandro. Ad 2. Reſpondetur materiam tripliciter prædicari de alijs, primò de toto compoſito, quæ prædicatio eſt denominatiua, vt cum dicimus ſtatuam eſſe marmoream: tum de materijs quę ſunt ſub diuerſis formis, nam materia hominis & equi eſt materia: poſtremò de ſuis partibus integralibus quarum quælibet eſt materia. prima & ſecunda prædicatio conuenit materiæ ratione formæ: tertia vero conuenit materiæ tum per ſe, tum ratione quantitatis; propter ſe quidem, quia quælibet pars materiæ eſt materia, alioquin materia non eſſet ſimplex, ſed ex diſſimilibus naturis concreta; propter quantitatem autem, quia materia ex ſe non habet partes diſtinctas, quarum vna ſit extra aliam, ſed id accipit & habet a quantitate. Hinc autẽ patet ſolutio dubitationis. Verùm præterea ſciendum eſt, duabus de cauſſis

A accidere poſſe vt totum aliquod prædicetur de partibus, nimirum vel poſitiuè, quòd eadem forma totius ſit in ſingulis partibus: vt forma aquæ eadem eſt in omnibus partibus aquę; vel priuatiuè quòd in toto non ſit alia & diuerſa forma quàm in partibus; ac hoc modo materia tota eſt eiuſdem rationis cum omnibus ſuis partibus: quia nulla pars materiæ primæ ex ſe habet aliquam formam, ſed hoc eſt omniũ partiũ commune, quòd per ſe omnis formæ ſunt expertes. Ad 3. Reſpondemus, duplicem eſſe vnitatem atque diſtinctionem, vnam entitatiuam & tranſcenden-

B talem, propter quam vnumquodque eo ipſo quo eſt ens, eſt vnum & diſtinctum ab alijs, alteram formalem ſpecificamq; propter quam res dicuntur conuenire & differre vel numero, vel ſpecie, vel genere; priori modo materia dicitur vna & diſtincta ab alijs, non autem poſteriori modo. Vide B. Tho. 1. par. q. 16. art. 7. in reſp. ad 2. Sequitur nunc altera quæſtio de dimenſionibus interminatis.

Quantitatem interminatam immediatè inhærere materię primæ.

C

CAP. XVIII.

MAgna & perdifficilis controuerſia eſt inter Philoſophos; Vtrum quantitas ſit materiæ coęterna, & ſit ingenerabilis & incorruptibilis, & antecedat formas omnes: an ſubſequatur formam ſubſtantialem, & more cæterarum formarum naturalium generetur & intereat. Intelligimus autem hoc loco

D per quantitatem, magnitudinem triplici dimenſione completam, hoc eſt longitudine, latitudine atque craſſitie: Vocatur autem quantitas hæc proximè inhærens materiæ primæ ab Auerroe indeterminata; non quòd actu nullum terminum habeat, ſed quia ſi ex ſe ſpectetur, non ſit terminata, aut figurata: hoc enim accidit ei à formis ingredientibus in materiam. Propriũ enim eſt formæ, vt multis locis Ariſ. docet, continere & terminare; qua etiam de cauſſa forma appellatur terminus & finis; atque hoc etiã modo materia prima

dicitur

dicitur informis, non quòd actu nullam habeat formam, ſed quod ſi ſpectetur ex ſua ipſius natura: expers ſit omnis formæ. Videtur igitur nobis veriſimillimum eſſe, quantitatem ex quo creata fuit à Deo materia, ineſſe in materia, & antegredi formas ſubſtantiales, & ſuaptè natura interminatam eſſe, variè autem determinari ab agentibus naturalibus pro varietate formarū ſubſtantialium, quæ inducuntur in materiam; & per ſe nunquàm generari aut corrumpi, ſed tantùm ex accidenti, nimirùm ratione determinationis & figuræ; vt ſi ſit globus ceræ, & in eo effingantur variæ figuræ, ſiatque vel rotundus, vel longus vel quadratus; quantitas quidem ceræ non mutatur, terminatio autem & figura eius variatur; ſic agens naturale additione ac detractione formarum naturalium immutat quidem terminos & figuras quantitatis, ſed ipſam quantitatis formam quā materia ſua vi poſſidet, intelligimus fixam ſtabilem & immutabilē eſſe. Hanc autem ſententiam his rationibus confirmare poſſumus. 1. Materia non poteſt retinere exiſtentiam ſuam mutata quantitate, ergo ſi habet exiſtentiam ex ſe & immutabilem & non a formis variabilem, habebit etiam quantitatem ex ſe immutabilem nec accipiet eam a formis. Quemadmodū enim ſi materia exiſtentiam acciperet a formis, his mutatis, neceſſe eſſet materia identidem generari & interire, ita etiam ſi quantitatem acciperet a formis, his variatis oporteret quātitatem variari, qua ſublata tollitur etiā exiſtentia ſine qua materia eſſe non pōt. ſic igitur cogitandum eſt, vniuerſam materiæ molem ſimul a Deo productam eſſe, quæ totum hoc ſpatium quod cæli ambitu circunſcriptū atque comprehenſum eſt, occuparet, atque cōpleret, nec ea poteſt aliqua ex parte vel augeri, vel imminui, ſi enim quidquam augeretur, penetraret atque perrumperet cęlum; ſi minueretur, aliquid inane & vacuum relinqueretur; Ergo ſicut ſculptor ante ſibi comparat eam vel ęris, vel marmoris molem, quæ ſatis ſit ad id operis perficiendū quod in animo habet: deinde vi artis illā materiā cudendo dolando variè formando opus ſuum artificioſum fingit & abſoluit, ſic etiam contingit in rebus naturalibus. 2. Forma non dat materiæ vt ſit materia, & vt ſit ſubiectū, ſed præſupponit illam eſſe ſubiectum: quare ſimiliter etiam præſupponet id ſine quo materia nō poſſet eſſe ſubiectum formæ: hoc autem eſt quantitas, ſicut enim materia non habet partes diſtinctas citra quantitatem; ita nō poteſt ſecūdum varias partes ſuas varias formas accipere, niſi propter quantitatē, ergo forma præſupponit quantitatē, neque eam tribuit materiæ. 3. Forma ſubſtantialis ex ſe eſt indiuiſibilis, & ſit quanta ac diuiſibilis ratione ſubiecti in quo recipitur, ſubiectum autem eius eſt materia, ergo efficitur diuiſibilis propter quātitatē materiæ; at ſi forma tribueret quātitatem materiæ, non eſſet forma diuiſibilis propter materiam, ſed potius è contrario materia propter formam, vtpotè a qua tribueretur ei quantitas. 4. Si quātitas immediatè nō ineſt in materia prima, ſed in toto compoſito, hoc eſt in materia & forma (ponatur enim nunc, quod poſterius oſtendetur, totum compoſitum nihil eſſe aliud quàm partes eius ſimul iunctas) hinc efficitur vt quantitas hominis ſit in materia, & anima rationali tāquàm in ſubiecto. Quamobrem neceſſe erit animam rationalem eſſe quantam & diuiſibilem. nam licet fieri poſſit, vt anima rationalis exiſtens in ſubiecto quanto non ſit quanta & diuiſibilis; propterea quòd nec per ſe, nec in fieri nec in eſſe, nec in operari, dependeat a tali ſubiecto: Illud tamen nullo modo fieri poteſt, vt in ea ſubiectiuè inſit quantitas, & ipſa tamen nō ſit quanta; ſicut fieri non poteſt vt in aliquo ſit albedo, quod non ſit album, non enim poteſt effectus formalis ſeparari a forma, nec poteſt vllam ob cauſſam contingere vt forma non tribuat ſuum eſſe formale ei ſubiecto in quo ineſt. 5. Si duo agentia æqualis virtutis ſimul agere incipiant in duas medietates ligni pedalis, eo inſtanti quo primùm non eſt forma ligni, formæ quæ tunc ab illis agentibus inducendæ ſunt, aut reperiunt materiam ligni in duas partes diſtinctam, aut non; ſi reperiunt diſtinctam, cum talis diſtinctio accidat materiæ propter quantitatē, vtique reperient quantitatem in materia; ſin autem oſtendunt illam materiam indiſtinctam, in vna & eadem parte materiæ

Probatur decē & ſeptem argumētis quātitatem inhærere immediatè materiæ primæ eique coæuam & inſeparabilem eſſe.

riæ indiſtinctè & confusè recipientur illæ formæ; quo modo igitur per quantitatē poſteriùs aduenientem rurſum diſtingui & ſeparari poterunt? & certè ſicut forma præſupponit materiam, ita multitudo & diſtinctio formarum præſupponit multitudinem & diſtinctionem materiæ, quæ ſine dubio prouenit a quantitate. 6. Omne quod mouetur oportet eſſe diuiſibile, vt eſt in 6. Phy. tex. 32. ſed materia eſt primum ſubiectum omnium tranſmutationum: non enim alia ratione formæ ſubſtātiales expromuntur de ſinu & poteſtate materiæ, quàm per eius tranſmutationē; oportet igitur materiam eſſe quantam; in eo .n. quod eſt indiuiſibile, nulla tranſmutatio ineſſe poteſt. 7. Qualitates primæ inhærent materiæ primæ & præcedūt formas ſubſtantiales, & alteratio quę ſecundum eas fit, proximè attingit materiam primam, ergo quantitas eſt in materia prima ante formas ſubſtantiales: antecedens probatur ex ijs, quæ ſcripta ſunt in 2. lib. de Gener. text. 6. Conſequentia autem per ſe manifeſta eſt: nam nec qualitas ſenſibilis, nec alteratio quæ eſt ſecūdum qualitates, poteſt eſſe in ſubiecto nō quanto, vt docet Ariſt. 6. Phyſi. & in libro de ſenſu & ſenſili. 8. Si quantitas non eſt materiæ coæterna, ſed producitur de nouo, quęrendum eſt a quo producatur; omnis. n. effectus habet ſuam cauſſam propriam: Dices eſſe aliquod proprium efficiens quantitatis. Contra, quia ſic cætera agentia non producerent quantitatem; & cum nulla actio Phyſica obiri poſſit ſine quantitate, nihil planè agerent. Dices fortè produci eam ab omnibus agētibus. Contra, omnis effectus, ſi eſt vnus, referēdus eſt ad vnā cauſſam, & quamuis a multis producatur, tamen nō producitur ab eis vt multa & diuerſa ſunt, ſed vt habent vnum aliquid commune. Quod ergo erit hoc commune propter quod omnia agentia producerent quantitatem? non forma, nulla enim forma ſubſtantialis reperitur communis omnibus rebus naturalibus; nec materia, quod ea non actiua ſit ſed tantùm paſſiua: non igitur quantitas a quoquam producitur ſed ingenita eſt vnà cum ipſa materia; & cum quantitas non ſit forma vim habens agendi, ne fingi quidem poteſt vnam quātitatem ab alia quantitatē produci. 9. Si quantitas produ-

A citur, aut ea recipitur in materia quæ habet quantitatem aut non; ſi prius dicatur vel erit progreſſus in infinitum in quantitatibus: vel erit aliqua quantitas quæ non producatur & cum omnium quantitatum eadem ſit ratio, quod de vna dicitur, idem ſimiliter pronunciādum erit de cęteris; ſin autē poſterius affirmetur dicaturq; quantitatē recipi in materia non quāta, ſic qđ eſt quantū & diuiſibile recipietur in eo qđ eſt indiuiſibile; quod manifeſtā in ſe repugnantiā & contradictionē continet. 10. Omnes Philoſophi aſſe-

B runt quantitatē tenere ſe ex parte materiæ; multa verò alia accidētia ex parte formæ: at ſi quantitas produceretur ab agente, eamque forma ſubſtantialis ſecum ferret & tribueret materiæ, potiùs dicendū eſſet quantitatem tenere ſe ex parte formæ quàm ex parte materiæ. 11. Si quantitas ſequeretur formam ſubſtantialem, ergo non poſſet abſtrahi à forma ſubſtantiali; quod enim poſterius eſt, non poteſt perfectè abſtrahi a priori: At quantitas & à Mathematico & à Metaphyſico abſtrahitur ab omni forma naturali, quin etiam

C conſideratio quantitatis ſecūdum naturam, prior eſt quàm conſideratio phyſica formarum naturalium. Ex quo factū eſt, vt præter Phyſicam ſit alia ſcientia quæ per ſe agat de quantitate, id quod in alijs accidentibus phyſicis non contingit. 12. Ariſtot. 2. de generat. 27. & ante in 1. de generat. textu 24. docet accidentia quæ ſunt communia generato & corrupto eadem manere in vtroque; vt cum aer vertitur in ignem, humor quidem aeris vt qui ſit repugnans igni prorſus deletur, calor autem aeris cū ſit congruēs naturæ ignis,

D idē manet; ſed quātitas eſt cōis omnibus rebus naturalibus, ergo debet eadē manere in omnibus, nec eſt vlla cauſſa cur a ſingulis agentibus generari & corrumpi debeat. 13. Sicut materia in trāſmutatione non mutatur ſed manet eadē, propterea ꝙ eſt ſubiectū tranſmutationis quod manere debet idē ante & poſt, ſic etiam quātitas debet permanere eadē. Etenim materia ſubijcitur tranſmutationi per quantitatē; & ſanè ſicut materia eſt ſubiectū vt quod (ſic enim loquūtur nunc Philoſophi) oīum tranſmutationū & forma-

rum,

rum, ita quãtitas eſt ſubiectum omnium vt quo. 14. Si quantitas producitur de no A
uo, vel igitur ex nihilo, at ſic crearetur; vel ex materia non quanta, at qui fieri po teſt. vt ex eo quod eſt indiuiſibile nec vllas prorſus habet partes, prodeat aliquid longũ, latũ & craſſum, & habẽs partes extra partes. 15. In aquæ interitu, ſi quãtitas eius corrũpitur, quærendũ eſt à quo corrumpatur: non ab aliquo contrario, tum quia nihil eſt contrarium quantitati, tum etiam quia omnia contraria ſicut habent eandem materiam communem, ſic etiã quantitatem; ſi quidem mutua contrariorum actio, quæ eſt alteratio, fit in eodẽ B
ſubiecto quanto; nec ob interitum formę aquæ dici poteſt corrumpi quãtitas, quia licet quantitas aquæ ratione talis termini & figuræ quam gerit in aqua, pendeat à forma aquæ, tamen vt quantitas eſt, cũ ſit communiter in cunctis rebus naturalibus, non poteſt pendere à forma aquæ. Et quod oſtenſum eſt de aqua idem in alijs demonſtrari poteſt. 16. Vel quantitas producitur a quantitate, veluti calor à calore, atqui quantitas non eſt actiua; vel à qualitate aliqua actiua, at quantitas ſecundum naturam prior eſt qualitate, C
eique neceſſariò præſupponitur tam in fieri, quàm in eſſe, & operari; ergo quantitas eſt ingenerabilis. 17. Videtur Ariſtoteles hoc ſentire, is enim multis locis ſignificat quantitatem eſſe propriam affectionem materiæ; & in 3. Phy. Scribit infinitatem quantitatis prouenire ex materia, eius autem determinationem à forma; in 4. Phy. ipſam materiam appellat indefinitum & interuallum; in 7. Metap. textu 8. innuit quantitatem primò ineſſe materiæ, eamque diffiniri & determinari à quantitate. Idem Plato etiam declara- D
re voluit, nominans materiam magnum & paruum. Hanc item ſententiam Simplicius 1. Phy. ſuper textum 69. quanquam verbis obſcuris & Platonicis, videtur attribuere Platoni & Ariſtoteli. Eiuſdem opinionis grauis interprẽs & defenſor eſt Auer. in libro de ſubſtãtia orbis; In 1. Ph. cõm. 63. & in Epitome Met. tractat. 2. capite vltimo. Ammõn. in Categoria Quãtitatis ita ſcribit: Quantitas ẽm ſibi locum in rerum natura vendicat: prima. n. materia prius in molem elata, quantita-

Ariſtoteles Plato, Simplici⁹, Ammonius, Auer. Philoponus auctores hui⁹ ſententiæ.

tem habet, quod ſecundum ſubiectum A
Ariſt. nominat, tum formas ſuſcipit, & fit compoſitum.] Hæc ille. Philoponus primo libro de Generatione ſuper tex. 33. inquit, quantum trifariam dimenſum eſſe ſubiectum immutabile, & permanere in omni generatione ac mutatione & ibidem ſuper textũ 40. ait materiam propinquam ſubſtratam omnibus formis & per ſe immutabilem eſſe corpus trifariã dimenſum, Sed quia hæc opinio à multis & ſanè doctis viris vehementer oppugnatur, nec in ſe paucas habet dubitationes, volumus quæcunque contra eam afferri B
poſſunt, diligenter ac propriè commemorare, atque refellere:

Opinio & argumenta eorum qui contra ſentiunt & oppugnant dimenſiones interminatas.

CAP. XIX.

QVi opinantur quãtitatem, nec eſſe incorruptibilem, nec immediatè C
inhærere in materia prima, ſed in toto compoſito, has ſexdecim pro ſua opinione & contra ſententiam noſtram, rationes afferre poſſunt. 1. Ariſt. in Categoria Subſtãtię ait, [Alia omnia vel dici de ſubſtantia prima vel eſſe in ea; nam ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur de prima, accidẽtia verò in ea inſunt: quamobrem ſublatis primis ſubſtantijs, nihil aliorum remanere poſſet.] Ex quibus verbis licet intelligere accidentia omnia habere pro ſubiecto ſuo primam ſubſtantiam, quæ eſt ſubſtantia compoſita. Quare quantitas D
non eſt immediate in materia prima ſed in toto compoſito. 2. in 7. Metaphy. tex. 4. dicitur ſubſtantia eſſe prior accidente, ratione, natura, & tempore; & ibi loquitur Ariſt. de ſubſtantia prædicamentali, quæ eſt compoſita; ſi igitur ſubſtantia compoſita ſecundum naturam præcedit omne accidens, ergo etiam quantitatem; quare non erit quantitas æterna, exiſtens in materia ante formas ſubſtantiales. 3. In 5. Phyſ. tex. 8. Scriptum eſt, ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, non eſſe in loco, at ſi materia prima habens

D. Tho. in opus. 32. q̃ eſt de dimẽſionib⁹ interminatis Durandus 1. ſent. diſt. 8. q. 4. Herueus quol. 2. q. 10.

quanti-

quantitatem ſubijceretur generationi,
procul dubio eſſet in loco, ſiquidem lo-
cus debetur rei cuilibet propter quanti-
tatem, quæ in ea ineſt. 4. Secundum Ari
ſtot: oīs forma materialis eſt corruptibi
lis, & materia habet potentiam contradi
ctionis ad eſſe & non eſſe, ergo cum quan
titas ſit forma materialis, erit corruptibi
lis, & materia habebit potentiam ad eſſe
& non eſſe quantitatis, ergo non eſt quan
titas materiæ coæterna. 5. Idem eſt ſu-
biectum augmentationis & quantitatis,
ſiquidem augmentatio eſt motus per ſe
tendens ad quantitatem, ſed proprium
ſubiectum augmentationis non eſt ſola
materia ſed totum compoſitū, imò aug-
mentatio non fit ratione materiæ, ſed ra-
tione formæ, vt Ariſtoteles docet in 2. de
Anima, & in 1. de Genera. vbi agit de aug
mentatione, ergo. &c. 6. Auerroes 2. de
Anima comm. 4. ait hoc eſſe diſcrimen
inter formam ſubſtantialem, & accidenta
lem, quòd ſubſtantialis habet pro ſubje-
cto ens in potentia, nempe materiam pri
mam, accidentalis verò ens in actu quod
eſt ipſum compoſitum, ſed quantitas eſt
forma accidentalis, ergo ſubiectum eius
non eſt materia prima ſed totum compo
ſitum. 7. Auerroes in Epitome Metaph.
tractatu 2. cap. vlt. ait dimenſiones inter-
minatas non actu, ſed potentia ineſſe in
materia prima, ergo materia non habet
actu quantitatē aliquam priùs quàm ac-
cipiat formam ſubſtantialem. 8. Secun-
dum Auerroem lib. 12. Metaphyſicæ cō-
mento 39. omne compoſitum eſt nouum
ergo compoſitum ex materia prima &
quantitate non eſt æternum. 9. Idem eſt
ſubiectum quantitatis interminatæ & ter
minatæ, quippe cum hæ duæ quantitates
non differant ſecundum rem ſed tātum-
modo ſecundum rationem, ſed quantitas
terminata ſequitur formam & habet pro
ſubiecto ipſum compoſitum, ergo ſimili-
ſiter etiam interminata. 10. Ens per ſe,
eſt prius, quàm ens per accidens, ſed ex
materia & forma ſubſtantiali fit ens per
ſe, ex materia verò & quantitate fit vnū
ens per accidens, ergo forma ſubſtantialis
in materia præcedit quantitatem. 11. Si
quantitas immediatè & ſemper inhæret
materiæ, ergo maior eſſet vnio materiæ
cum quantitate quàm cum forma ſub-

ſtantiali; illa enim eſſet immediate & in-
A diſſolubilis, hæc autem minimè; at hoc
falſum eſt; cum enim materia & forma
ſubſtantialis pertineant ad idem prædi-
camentum, & cum componāt vnum ens
per ſe cuius ſunt partes eſſentiales, & cū
forma ſubſtantialis ſit propria perfectio
materiæ: maiorem vtique habebit mate-
ria coniunctionem cum forma ſubſtātia-
li, quàm cum accidentali. 12. Si quan-
titas eſſet coæterna materiæ, ergo eſſent
quatuor principia generationis, nimirū
Materia, Forma, Priuatio, & Quanti-
tas. 13. Prius eſt eſſe ſimpliciter, quàm
B eſſe ſecundum quid, quia eſſe ſecundum
quid præſupponit eſſe, ſed forma ſubſtan
tialis, materiæ largitur eſſe ſimpliciter,
accidentalis autem tantùm eſſe ſecundū
quid, ergo illa præcedit hanc, non poteſt
igitur quantitas eſſe in materia ante for-
mam ſubſtantialem. 14. Nulla eſt quan-
titas interminata etiam ſi ſecundum ſe
conſideretur citra formas ſubſtantiales:
nam vniuerſa materię moles per ſe ſum-
pta, non eſt infinita ſed finita, quippe cum
tota contineatur ambitu orbis Lunæ, & ſi
eſſet tota ſimul, haberet figuram rotun-
C dam, quoniam vndiq; perfecte termina-
retur a cœlo, quemadmodum contingit
in elementis. 15. Cum ex minori quan
titate fit maior, id quod accipit in rarefa-
ctione, non manet eadem quantitas, alio-
quin idem eſſet maius & minus, ergo ac-
quiritur de nouo aliqua pars quantitatis;
ſed in quantitate eadem eſt ratio vnius
partis & totius. ſi igitur vna pars eius de
nouo eſt generabilis, ſimiliter etiam tota
erit generabilis. 16. Omne accidens
definitur per ſuum ſubiectum, ſed quāti-
tas non poteſt definiri per materiam pri-
D mam, ſiquidem definitio debet eſſe ex ijs
quæ ſunt nota, & magis nota, quàm id
quod definitur, ſed materia prima eſt res
quædam ignota, vt eſt apud Ariſto.
7. Metap. tex. 35. & certe igno-
tior eſt quantitate, ergo
materia prima non
eſt immediatū
ſubiectū
quā-
titatis, ſed potius to-
tum compoſi-
tum.

Sol-

Soluuntur ſupradictę rationes.

C A P. X X.

QVanquam hæc opinio, tum propter auctoritatem eorum qui eã ſequũtur, tum propter ſupradictas rationes quibus ea comprobatur, nec dãnanda nec contemnenda ſit; nos tamen, quòd contrariam ſententiam, quam ſupra explanauimus & multis rationibus communiuimus, probabiliorem eſſe iudicamus, enitemur ſoluere rationes ſupradictas. Ad primam rationem ita reſpondemus: Omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia: vel inhæſiue, vt albedo, vel denominatiuè, vt quantitas & qualitates primæ, quæ inhęrent quidem immediatè in materia prima, ſed cum ea ſit pars compoſiti, ſit vt propter eam ipſum compoſitum denominetur ab illiuſmodi accidentibus. adde quòd, cùm nec ſecundæ ſubſtantiæ ſine primis exiſtere queant, nec materia extra ipſum compoſitum, rectè profectò dixit Ariſt. omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia. Illam verò ſententiam Ariſtotelis, (ſublatis primis ſubſtantijs nihil aliorum remanere) tripliciter interpretari poſſumus, Primo ſublata prima ſubſtantia tolli accidentia, quædam ſimpliciter, nempe quæ conſequuntur formam vel compoſitum, alia vero ſecundum quid, hoc eſt vel ratione gradus certi & determinati, vt in primis qualitatibus, vel ratione terminationis, vt in quantitate. Nam cum ex igne ſit aer, corrupto igne licet maneat calor, non tamen talis & tantus calor; qualis & quantus erat in igne, is enim non cõpetit aeri, nec in alio corpore quàm in igne eſſe poteſt; idem de quantitate dicendum eſt. Deinde ſi prima ſubſtantia tollatur penitus & ſecundum omnes ſuas partes, hoc eſt tam ſecundum materiam quàm formam, nullum accidens manere poteſt; nam cum nullum accidens per ſe cohærere queat, in quo inerit tãquàm in ſubiecto? Poſtremò, cum tam materia quàm omnia accidentia ſint propter formam & compoſitum, accidens enim eſt diſpoſitio formæ ſubſtantialis, vel ad eam procreandam, vel conſeruandam, vel ad eius actiones exercendas, ſublata prima ſubſtantia, ſi A manerēt cætera, ſanè fruſtra eſſent: Deus autem & natura nihil permittunt fruſtra eſſe in rebus, ille igitur locus, & illa ſententia Ariſt. nequaquam officit ſententię noſtræ. Ad 2. Subſtantia compoſita eſt prior accidentibus non eodem modo, ſed quibuſdam tempore, nimirum ijs quæ illi adſunt & abſunt præter ipſius interitũ, alijs ſecundum rationem & cognitionẽ, & ſic eſt prior propria paſſione: alijs ſecũdum naturam, ideſt ſecundum perfectionem, & ſic eſt prior quantitate interminatæ vel dicito, ſubſtantiam compoſitam eſſe omnibus accidentibus terminatis priorem, interminatis verò, ſi non ſecundum ſe totam, ſaltem ratione partis, hoc eſt ratione materiæ eſſe quoque priorem. Ad 3. Ariſt. in illo 8. tex. quinti libri Phyſicorum. per id quod generatur, non intelligit ſubiectum generationis, quod eſt materia prima, ſed totum compoſitum, id enim propriè generari dicitur; ita vt vis rationis Ariſtotelicæ, qua demonſtrat generationem nõ eſſe motum ſit hæc: Id quod vere mouetur, exiſtit actu & in aliquo certo loco, vt id quod albeſcit vel nigreſcit C & id quod augetur, vel mouetur ſecundũ locũ; dicitur enim ſtatua nigreſcere; vel planta augeri, vel animal moueri ſecundum locum, quæ omnia actu exiſtunt: At quod generatur, nondum actu eſt, ſumendo generationem nõ ſolùm propriè pro illa introductione formę ſubſtãtialis, quę ſit in inſtanti, ſed etiam pro tota diſpoſitione præuia quæ rõne finis, ad quem naturaliter tendit, ferè vocatur à Philoſophis generatio. generatur enim homo & nondum actu eſt, non enim ſicut in alteratione, ante & poſt permanet ſubiectum D idem habens nomen & ſpeciẽ, ita contingit in generatione: ſtatua enim quæ dealbatur, ante & poſt dealbationem manet & nominatur ſtatua, at cum ex ſemine generatur equus, ante generationem eſt ſemen & non equus, poſt generationem eſt equus & non eſt ſemen. Atque hæc eſt germana ſententia illorum verborũ Ariſtotelis. Sed prætetea reſpondemus, duplicem eſſe locum, vnum indefinitum, alterum determinatum ad vnam aliquam certam differentiam loci; vti ſurſum vel deorſum; prior locus conuenit rebus pp quanti-

Quomodo intelligendum ut omnia accidẽtia eſſe in prima ſubſtãtia & ab ea pendere.

An ſubſtantia compoſita ſit prior oibus accidentibus

Quo pacto id quod generatur nec ſit ens actu nec ſit in loco.

quantitatem, poſterior autem, ob qualitates motiuas, grauitatem inquam & leuitatem. Materia igitur propter quantitatem quam habet, eſt in loco indefinitè, hoc eſt nõ magis ſurſum quàm deorſum; determinatur autem ad hanc vel illam differentiam loci, a qualitatibus motiuis quas accipit ab agentibus naturalibus. Itaque Ariſtot. cum ait, id quod generatur non eſſe in loco, id autem quod mouetur eſſe in loco, loquitur de eſſe in loco non priori, ſed poſteriori modo. Ad 4. Cum aiũt Peripatetici formas materiales eſſe corruptibiles, loquuntur de formis ſubſtantialibus, non autem accidentalibus qualis eſt quantitas. Ad 5. Quoniam augmentatio non tendit ad quantitatem ſimpliciter, ſed ad quãtitatem terminatam & perfectam & conuenientem naturæ viuentis, ideo ſubiectum augmentationis non eſt materia prima, ſed totũ compoſitum. Ad 6. Auerr. in illo 4. cõmento 2. de Anima loquitur de accidentibus terminatis, non autem de indeterminatis, cuiuſmodi eſt quantitas de qua nunc agimus. Ad 7. Quia proprium eſt actus & formæ, terminare & diffinire, quantitas autem interminata, nec ex ſe nec ex materia habet vllum certum terminum, ideo dicitur eſſe potentia & non actu; & ſicut materia, quamuis ſit actu materia, tamen quia eſt in potentia ad omnes formas dicitur ens in potẽtia, ſic quãtitas interminata licet actu ſit quantitas, tamen quia eſt in potentia ad omnes terminos & figuras quantitatis quas poteſt accipere ab agentibus naturalibus, vocatur quantitas in potentia; & hic eſt intellectus atque ſentẽtia illorum verborum Auerrois. Ad 8. Omne compoſitum eſſe nouum intelligit Auerroes de eo q̃d eſt verè compoſitum, cuiuſmodi eſt compoſitum ſubſtantiale, non autem accidentale. Ad 9. Cum eadem ſecundum rem ſit quantitas terminata & interminata, idem erit vtriuſque ſubiectum inhæſionis: Verùm terminata dicitur eſſe in toto compoſito denominatiuè, quatenus determinatio quantitatis ſit ab agente naturali propter formam ſubſtantialem, & propter opportunitatem ipſius compoſiti naturalis. Ad 10. Ens per ſe, prius eſt ſimpliciter quàm ens per accidẽs, ſed in hac vel illa re, nihil prohibet aliquod

A ens per accidẽs eſſe prius quàm aliquod ens per ſe, præſertim ſi illud ſit naturalis & neceſſaria præparatio atque diſpoſitio ad productionem huius; id quod contingit in materia & quantitate reſpectu formæ ſubſtantialis & ipſius compoſiti. Ad 11. Illa eſt ſimpliciter maior vnio, ex qua ſit magis vnum, & cum ex materia & forma ſubſtantiali ſiat magis vnum, quia ſit vnum ens per ſe, quàm ex materia & quantitate ex quibus ſit vnum per accidens & ſecundum quid, ideo ſimpliciter maior vnio eſt inter materiam & formã

B ſubſtantialem, quàm materiæ cum quantitate; ſecundum quid autem illa vnio minor eſt quàm hæc, quatenus hæc eſt magis immediata, & indiſſolubilis. Ad 12. Quantitas non eſt principium generationis diuerſum a materia, ſed pertinet ad cauſſalitatem eius tanquam diſpoſitio neceſſaria materiæ, vt ea queat ſubijci tranſmutationi, neque enim materia poſſet ſubijci tranſmutationibus phyſicis niſi ante quantitatem haberet: at priuatio habet diuerſam rationem principij, nempe tanquam terminus a quo. Ad 13. Si

C forma daret materiæ eſſe ens & exiſtere in rebus, ſine dubio forma ſubſtantialis in materia præcederet quãtitatem, prius enim eſt materiam eſſe ens, & habere eſſe quantum; ſed quia materia non eſt ens nec ſimpliciter exiſtit propter formam; vt ſupra oſtenſum eſt, idcirco argumentum nihil valet. Dicitur autem forma ſubſtantialis dare eſſe ſimpliciter, quia ſimul enim materia facit vnum ens per ſe completum & ſub determinato gradu & ſpecie entium conſtitutum, quod non poteſt facere vlla formma acciden-

D talis. Ad 14. Licet vniuerſa quantitatis moles terminata ſit, vtpotè quæ cæli finibus circunſcripta tota contineatur, tamen dicitur interminata, propter innumerabiles terminos & figuras quas ipſa quidem in ſe non habet, ſed eas poteſt accipere ab agentibus naturalibus ſm varietatem formarũ ſubſtantialium quæ inducũtur in materiã; quemadmodum lignum aliquod dici poſſet informe, ratione formarũ artificialiũ quas accipere poteſt ab arte. Ad 15. In rareſactione eadem eſt ratio quãtitatis & materiæ:

Cur dicatur quantitas interminata.

nam

dam ſicut ibi plus exiſtit quantitatis, ita quoque plus materiæ: quemadmodum enim per rarefactioné partes quantitatis multiplicantur, ſic etiam partes materiæ: quare ſi nolunt in rarefactione vllam materiæ particulam de nouo acquiri, idem quoq; ſentire debent de quantitate. Nos igitur reſpondemus, acquiri nouum terminum & nouam extenſionem quãtitatis, non autem nouam partem quantitatis; de qua re aliàs plura dicentur; nam quæſtio de rarefactione perdifficilis eſt, & diligentem atq; accuratam tractationem depoſcit. Ad 16. Licet materia prima ſecundum nos ſit ignota, & ſecũdum naturam ſit etiam ignota comparatione formæ ſubſtantialis, tamen eſt notior ſimpliciter quantitate. Etenim Ariſto. 6. lib. topicorum docet id eſſe notius ſimpliciter, qđ eſt prius, & a quo dependet aliud, conſtat autem materiam eſſe ſecundum naturam priorem quantitate, cum ſit ſubiectum eius, quare ſi quantitas definiatur per materiam, non definietur per aliquid ignotius; poſſet autem confici huiuſmodi deſcriptio quãtitatis interminatæ. [Quantitas interminata eſt quãtitas, quę per ſe nec rotũda, nec quadrata, nec triangularis eſt, nec habet vllam figuram earũ, quibus ſpecies rerum naturalium determinantur, ſed eſt in potentia ad eas omnes. Eſt item prima diſpoſitio materiæ qua materia efficitur idonea vt ſubijci queat cunctis mutationibus phyſicis, & vt in diuerſis partibus ſuis diuerſas formas ſubſtantiales ſimul poſſit accipere] Sed de interminata quantitate hactenus.

Quid ſit quantitas interminata.

Poſſet etiam hoc loco diſputari contra eos qui faciunt in materia prima neſcio quam inchoationem formarum, ſed quia hęc opinio iampridem exploſa eſt ab omnibus, eiuſque falſitas & abſurditas per ſe manifeſta eſt, ſuperuacaneum eſſe duximus ea de re verba facere. Reſtat vltima quæſtio de materia: nam cum explicatũ ſit de materia an ſit, quid ſit, & qualis ſit, reliquũ eſt docere propter quid ſit.

Vide Paulũ Soncinaté 7. lib. metaphyſicæ q. 27. & 28.

A *Propter quid ſit materia & de potentia eius duplici.*

CAP. XXI.

MAteria eſt propter id ad quod ipſa refertur; triplex autem eſt relatio materię primæ, vna ad agẽs, altera ad formam, tertia ad compoſitum. Primò enim materia refertur ad agẽs ſicut potentia paſſiua ad actiuam, & ſicut mobile ad mouens. Etenim potẽtia actiua eſt principium tranſmutandi aliud in

Triplex relatio materię, ad agẽs, ad formam & ad compoſitum.

B quantũ aliud, & potentia paſſiua eſt principium, vt tranſmutetur ab alio inquantũ aliud eſt. Deinde materia refertur ad formam tanquam potentia materialis ad actum formalem, tãquam perfectibile ad ſuam perfectionem. Eſt enim forma, finis materiæ, vt eſt apud Ariſtot. 2. Phyſi. tex. 81. & 91. quam rem pulchrè declarat Auerroes in libro de beatitudine animæ extremis verbis ita ſcribens. [Materia eſt ens & in ſeipſa & in ſui natura propter formam; & eius perfectio eſt vt recipiat

C formam, nam ſi forma non eſſet, neque materia eſſet.] Poſtremò forma refertur ad totum compoſitum vt cauſſa ad cauſſatum; cauſſalitas enim materiæ eſt in eo, vt ex ea fiat aliquid ita vt inſit: id autem quod fit ex materia, eſt totum compoſitum; refertur etiam materia ad compoſitum vt pars ad totum, cum eſſe partis ſit propter eſſe totius, præſertim eius partis quæ non poteſt per ſe cohærere extra totum; hæc autem cauſſalitas, eſt communis materiæ cum forma, ſiquidem ambæ ſunt partes eſſentiales totius compoſiti.

D Relatio autẽm materiæ ad ipſam tranſmutationem, non differt vel ab ea quę eſt ad agẽs, vel ab ea quæ eſt ad formam. Inter has tres relationes is ordo cernitur, vt ordine generationis, relatio ad agens, ſit prima, ad formam ſecunda, ad compoſitũ tertia. primùm enim materia mutatur & diſponitur ab agente, tum accipit formã, ad extremum ex coniunctione formæ cũ materia exiſtit compoſitum. Relatio ad agens eſt extrinſeca & viget tantùm in ipſo fieri hoc eſt dum res fit & generatur; materia enim indiget agẽte, vt ab eo trãſmutetur

mutetur & ſic in ea producatur forma, qua producta non eſt ampliùs opus agente. Relatio ad formam & compoſitum, eſt intrinſeca, & conſiſtit non modo dum res ſit, ſed etiam poſtquàm facta eſt, quandiu res manet; & hæc relatio continet perfectionem materiæ. At ſi ſpectetur natura ipſius materię, principalis eius relatio eſt ad formam; hanc enim expetit vt turpe pulchrum, & vt ſuum actum atque perfectionem; quo fit vt ſibi inuicem omni ex parte ſemper aptè reſpondeant, & ſint ad aliquid, vt dicitur 2. Phyſic. tex. 26. forma enim eſt finis materiæ vt ante diximus. Sin autem conſideretur intentio naturæ, principalis eius relatio eſt ad compoſitū; natura enim materiam ordinat ad formā & vtramque ad totum compoſitum; hoc enim eſt quod per ſe ſubſiſtit & quod operationes naturales exercet & quo natura tendit & in quo tandem conquieſcit. Verùm quia in hiſce relationibus materiæ, includitur potentia, eaque magnas difficultates habet, de ipſa neceſſariò dicendum eſt.

Hic diſtinctioné potentiæ inuenit Auer. 2. de Cœlo com. 120. & 4. Phyſi. com. 120.

Præclara doctrina de duplici materiæ potétia.

Duplex eſt potentia, vna quæ conuenit materiæ ex ſua ipſius vi & natura, altera quæ cōuenit ei prout eſt ab agēte deſtinata & determinata ad hanc vel aliā formā; nā cū materia eſſe nequeat ſine potētia; duplex aūt ſit materia, prima & ſecunda, neceſſe eſt ſimiliter etiam duplicem eſſe potentiam, vnam quæ conuenit materiæ primæ, alteram quæ ſecundæ. Hæ duæ potentiæ varijs vocabulis diſtinguuntur; illa dr̄ prima, indeterminata, vniuerſalis, remota, confuſa, eſſentialis materiæ & inſeparabilis ab ea: Hæc autem appellatur ſecunda, determinata, particularis, propinqua, diſtincta, accidētalis materię, & ab ea ſeparabilis. Vtrauis autem potentia tripliciter accipi poteſt, vel ſubiectiuè & idem eſt quod materia potens; vel formaliter pro illo reſpectu & habitudine potentiæ ad actum; vel terminatiuè, nimirum pro ipſo actu & forma ad quam terminatur potentia: primo modo, potentia eſt ſubſtantia non differens à materia, ſecundo modo, eſt relatio vel de prædicamento Ad aliquid; vel certè tranſcendentalis; tertio modo, tota ſpectat formam à qua & vnitatem & diſtinctionem accipit: poſſet fortaſſe etiam quarto modo accipi potentia prout eſt quædam qualitas A ſecundæ ſpeciei, hoc eſt naturalis quædā habilitas ad recipiendas formas. Quid autem interſit inter poſſibilitatem, & potētiam, vide apud Auerroem in libro de Beatitudine animæ cap. 2. vbi vult nomē poſſibilitatis eſſe magis intrinſecum & ſubſtantiale rei quàm nomen potentiæ, & potentiam, inquit neceſſe eſt exire in actum in aliquo indiuiduo ſpeciei, & in aliquo tempore, at poſſibilitatem minimè. Sed quid inter potentiam primam & ſecundam interſit, oſtendamus.

Quatuor differentiæ inter potétiam primam & ſecundá materiæ. Potentia eſt de eſſentia materiæ.

Inter has duas materiæ potētias, qua- B tuor ſunt differentiæ. Vna differentia eſt, primā potentiam eſſe materiæ eſſentialē ſecundam autem eſſe accidentalē. Quòd autem prima potentia ſit eſſentialis materiæ, ex his oſtendi poteſt. Primò, quia multis locis Ariſ. deſcribit materiam per eſſe ens in potentia, qua re ſignificat potētiam eſſentialē eſſe materiæ. Tum, Auer. in lib. de ſubſtantia orbis cap. 1. ait potentiam eſſe differentiam ſubſtantialem materiæ. Deinde ita ſe habet potētia ad materiam, ſicut actus ad formam, ſed eſſentiale eſt formæ, eſſe actum, ergo ſimiliter C eſſentialis erit materiæ potentia. Poſtea Ariſt. lib. 8. Metaphyſicæ text. 15. inquit, ideo ex materia & forma fieri vnum, quia materia eſt in potentia, forma autem eſt actus: Si igitur potentia nō eſſet materiæ eſſentialis, non poſſet vnum quidpiam eſſentialiter fieri ex materia & forma. Præterea, ſi potentia non eſt eſſentialis materiæ, ergo poſſet intelligi materia abſque potentia ad formam, at id eſt contra Ariſtot, qui 2. Phy. tex. 26. inquit, materiam & formam eſſe ad aliquid, quare non poterit vnum intelligi ſine altero. Et Auer. D 4. Phyſ. comm. 17. ita ſcribit, [difficile eſt cognoſcere quidditatem primorum principiorum nimirum materiæ & formę, intelligere autem materiam ſine forma, eſt impoſſibile.] Poſtremò, materia eſſentialiter eſt incompleta, alioqui nō eſſet pars eſſentialis alterius; ergo ordinatur eſſentialiter ad id à quo perficitur & cōpletur, id autē eſt forma; ad eam verò dirigi & ordinari non poteſt ſine potentia, eſt igitur potentia eſſentialis materiæ. Quòd autē ſecunda potentia ſit accidentalis materiæ, hoc modo demōſtrari poteſt. Primò,

quia ſecunda potentia eſt determinata, eſſentia verò materiæ, per ſe eſt indeterminata; nullum autem determinatum eſt de eſſentia indeterminati. Deinde potentiæ ſecundæ ſunt multæ & variæ, v. g. ad hominem, ad equum & ad alias ſpecies & indiuidua rerum naturalium; at eſſentia materiæ vna eſt. Denique potentia ſecunda contrahit & determinat primam, largiendo materiæ diſpoſitiones accidentarias per quas ea fit determinatè habilis ad certam aliquam formã accipiendam; in quibus diſpoſitionibus cum maximè poſita ſit vis ſecundæ potentiæ, non poteſt ea pertinere ad eſſentiam materiæ. Altera differentia eſt; primam potentiam re nõ diſtingui à materia, ſi enim ea vt dictum eſt, attingit eſſentiam materiæ, nõ poteſt ab ea, re diſtingui, alioquin eſſentia materiæ non eſſet ſimplex ſed compoſita. At ſecunda potentia re diſtinguitur à materia; ſi quidem in ſe continet accidentales diſpoſitiones re diuerſas à materia. Tertia differentia eſt, primam potentiam eſſe vnam, quia eſt vna eſſentia materiæ, & quia talis potentia conuenit materiæ per ſe ſumptæ, quæ vno modo indeterminatè & indifferenter ſe habet ad omnes formas, & quia ſi talis potentia eſſet multiplex, non eſſet indiſtincta reſpectu formarum: Etenim vbi eſt multitudo ibi eſt diſtinctio: at ſecunda potentia eſt multiplex non ſecus quàm forma ad quam determinatè refertur; ſi enim ſunt variæ diſpoſitiones materiæ pro varietate formarum, & ſi quælibet forma ſuam ſibi propriam vendicat materiam, denique ſi numerus & diſtinctio huiuſmodi potẽtiarum ſpectari debet ex formis ad quas referuntur, neceſſe profectò eſt has ſecundas potentias multas & varias eſſe. Quarta differentia eſt, primam potentiam eſſe ingenerabilem atque incorruptibilem; nam cum ſit eſſentialis materiæ, non poſſet abeſſe materiæ ſine eius interitu; adde quod ſi prima potentia interiret, materia nullam formam poſſet accipere, quare ceſſaret generatio imò cuncta in nihilum reciderent. Quam ob rem Ariſtoteles 1. Phy. tex. 82. ait, materiam generari & corrumpi per accidens ratione priuationis, per ſe autem & ſecundum potentiam ſuam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem; & A in 5. Metaph. tex. 5. loquens de materia ita ſcribit [item natura dicitur, ex quo primo inordinato exiſtente & immobili ex ſua potentia, aut eſt aut fit aliquid eorum quæ natura ſunt.] ſecundam autem potentiã neceſſe eſt variè mutari, quemadmodum contingit in ſecũdis materijs & in accidentarijs diſpoſitionibus ipſius materiæ. Verùm ex ijs quæ dicta ſunt de prima illa materiæ potentia, nonnullæ exiſtunt difficultates, quas deinceps explicare oportet.

B

Dubitationes cõtra ea quæ dicta ſunt de potentia materiæ.

CAP. XXII.

PRima Dubitatio quæ primo loco tractari & enodari debet, ſic ſe habet. aut prima materiæ potentia dicitur eſſe eſſentialis materiæ, quia eſt de ipſius eſſentia, at hoc eſt contra Themiſtium qui 1. Phyſicorum ſuper tex. 61. in illa ſua nobili digreſſione de potentia C materiæ, ait materiam eſſe quidpiam abſolutum, actu exiſtens, eique accidere potentiam: aut dicitur eſſentialis, quoniam eſt proprietas quædam conſequens eſſentiam materiæ per quam natura materiæ nobis innoteſcit: at ſic poſſet materia intelligi ſine potentia, ſicut homo intelligi poteſt, tametſi eum riſibilem eſſe non intelligamus; quod eſt cõtra Ariſt. & Auer. locis in præcedenti capite poſitis. 2. Dubitatio. videtur Auer. ſibi contradicere, nam in libro de ſubſtantia orbis cap. 1. ſcribit potentiam eſſe differentiam ſub-D ſtantialem materiæ, at in 1. Phyſi. comm. 70. ait potentiam non eſſe ſubſtantiã materiæ, qm̃ illa eſt corruptibilis & de prædicamento Relationis, & in 12. Met. cõm. 11. inquit materiã ſm̃ naturã ſuã eſſe vnã at potentias eius multas eſſe, & numerũ potentiarũ eſſe ſicut numerũ formarum; qđ nõ eſſet verũ ſi potentia eſſet materiæ eſſentialis. 3. Dubitatio. Si potentia materiæ eſt immutabilis, ergo idẽ numero qđ eſt corruptũ poterit redire; qđ eſt cõtra Ariſt. in fine 2. lib. de Generat. probatur conſequentia, nã ſi corrupta forma, ma-

net in materia potentia paſſiua ad illam
(quippe cum potentia materiæ ponatur A
immutabilis) & omni potentiæ paſſiuæ
reſpondet aliqua potentia actiua: vbi eſt
autem potētia paſſiua & actiua pōt, eſſe,
effectus, ergo poſſet quod ſemel interijt
idē numero regenerari. 4. Dubitatio, qđ
eſt in potentia, tandem reducitur ad actū;
ergo ſi materia eſt in potentia, erit ali-
quando actu & ſic amittet potentiā ſuā;
nam adueniente actu euaneſcit potentia,
at materia ſine omni potētia eſſe nequit.
Deinde, ſi materia eſt in potentia ad om-
nes formas, aliquando habebit omnes,
quibus habitis ceſſabit generatio: non. n. B
erunt aliæ formæ quæ generari queāt; &
tunc illæ formæ quæ ſuapte natura cor-
ruptibiles ſunt, aut corrūpentur aut non;
ſi corrumpentur, materia remanebit ſine
vlla forma, ſi non corrumpentur, erit ali-
quid corruptibile, quod nunquam corrū-
petur, quod eſt contra Ariſtot. in 1. lib. de
Cœlo. 5. Dubitatio, An materia ſit in po-
tentia ad omnes formas tam indiuidua-
les quam ſpecificas ęqualiter nec ne, me-
rito dubitari & in quæſtionem vocari po-
teſt. 6. Dubitatio. Cum Philoſophi, ma-
ximè qui ſunt Theologi, dicant aliud eſſe C
recipi in materia eamque informare, &
aliud educi è potentia materiæ, vt patet
in anima rationali, merito dubitatur qd
ſit educi è potentia materiæ? Sed ad has
dubitationes poteſt breuiter reſponderi
ad hunc modum.

Ad 1. Reſpōdemus, & ſi vtraq; opinio
probabiliter defendi poteſt, nimirum pri-
mam illam potētiam eſſe de eſſentia ma-
teriæ, & ipſam non eſſe de eſſentia mate-
rię, ſed dici eſſentialem quia eſt proprie-
tas quędam naturalis materię ex eius ma-
nans eſſentia; & pro prima opinione ad D
teſtimonium Themiſtij reſpōderi poſſet,
aut eum ibi loqui de ſecūda potentia ma
terię non de prima, aut eum intelligere
materiam non eſſe ipſam puram poten-
tiam, ſed quiddam abſolutum in genere
entis cui quaſi differentia quędam acce-
dit potentia: & ſi, inquam, vtraq; hęc ſen-
tentia defendi poteſt; attamen probabi-
lius eſſe exiſtimamus potentiam dici eſ-
ſentialem materię, quia intrinſecè conſe-
quitur eius eſſentiam tanquàm proprie-
tas quędam naturalis. Sic enim (niſi nos

An prima potentia ſit de eſſentia materiæ.

falli mur) de naturā materię cogitandum
eſt; eam ens quoddā, (vt eſt apud Simpli-
cium 2. de Anima, com. 2.) tenuiſſimum
& imperfectiſſimum: ens inquam abſolu
tum quidem entitatiue, ſed omnino in-
completum ſpecificè, cuius eiuſmodi eſt
natura, vt ab agentibus naturalibus variè
mutari & formari queat, quam cōſequi-
tur ſumma & propè infinita quędam ha-
bilitas accipiendi omnes formas natura-
les. Itaq; ſicut naturā fieri cōſequitur ha-
bilitas quędā vt ex illo gladius effici poſ-
ſit, & naturā ceræ, mollities & flexibilitas
qua ad oēs figuras accōmodari pōt; ſimi-
liter etiā cogitandū eſt de natura mate-
rię. Hęc aūt habilitas ſeu potentia, ſimpli
citer eſt qualitas ſecūdę ſpeciei, adiunctū
habens reſpectum ad formā, nō re, ſed ra-
tione tantum differens a materia. Dr̄ aūt
hęc potētia eſſentialis materię, quatuor
ob cauſſas: primò, quia immediatè & in-
trinſecè fluit ex eſſentia materię; tum qđ
per eā eſſentia materię ordinatur ad for-
mam; deinde quod ex materia & forma
propter actum huius, & potentiā illius, ef
ficitur per ſe ac eſſentialiter vnū quoddā
compoſitum; poſtremò, quod cum natu-
ra materię maximè fugiat intelligentiā
noſtrā, ponitur loco differentię ſubſtan-
tialis, ipſa potentia, ita vt materia ſine no
tione potentię, nec definiri, nec intelligi
à nobis poſſit. Ad 2. Auerroes in li-
bro de ſubſtantia orbis, loquitur de pri-
ma potentia, quam vocat differentiam
ſubſtantialem materię, intelligendo eo
modo, quo paulò ante expoſuimus; in
primo autem Phyſic. & in 12. Metaphy-
ſicę loquitur de ſecunda potentia vel de
prima accepta formaliter aut termina-
tiuè, hoc eſt pro nudo ipſo reſpectu po-
tentialitatis, vel termino reſpectus, qui
eſt forma. Ad 3. Sicut ad generandum
quidpiam non ſufficit prima potentia
materię, ſed neceſſaria eſt ſecunda po-
tentia, quippe quę cohibet in ſe diſpo-
ſitiones congruentes formę procreandę,
ita etiam ad regenerandum idem nume-
ro quod iam interijt, non ſatis eſt ean-
dem manere in materia illam primam
potentiam, ſed oporteret manere ſecun-
dam, quę tamen vna cum forma corru-
pta prorſus interijt, ex quo fit, vt quod
ſemel corruptū eſt, idem numero redire

Quatuor ob cauſſas potentia dicitur eſſentialis materiæ.

S 2 nequeat.

Potentia dupliciter reducitur ad actum.

nequeat. Verùm hac de re aliàs ſubtilius diſſerendum eſt. Ad 4. Duplex potentia A cernitur in rebus naturalibus: vna quę tota ſimul reducitur ad actum, quomodo æs dicitur potentia ſtatua, & aer potentia ignis. altera, quę nunquam tota ſimul reducitur ad actum, ſed tantum ſucceſſiuè, ita vt ſimul cum actu ſemper admixtum ſit aliquid potentiæ, talis eſt potentia cõtinui motus, temporis, & materiæ primæ itaq; potentia materiæ reducitur ad actũ omnium formarum, non ſimul vt omnes in ſe habeat, id enim eſt impoſſibile, ſic enim exiſteret actu infinitum, & omnia contraria ſimul actu eſſent, ſed ſucceſſiuè quòd nunquam ceſſabit generatio ob inſatiabilem appetitum materiæ, & ſempiternum motum, atque efficientiam orbium cęleſtium, Quemadmodum igitur diuiſio continui nunquam poteſt terminari & abſolui, ſic appetitus & potentia materiæ nunquam omnino expleri, & vt ita loquar, actuari poteſt. Hanc potentiæ diſtinctionem tradit Ariſtot. 3. Phy. 57. & 8. Metaphyſicæ tex. 11. Ad 5. Potẽtia materiæ non æqualiter ſpectat formas indiuiduales & ſpecificas, ſi quidem inter has multum intereſt: primò quod illæ ſunt C infinitæ, hæ autẽ determinatæ; tum quod hæ ſunt omnes ſimul, nulla enim ſpecies deeſſe poteſt vniuerſo, alioquin non eſſet perfectum: illæ autem minime; poſtea quod potentia materię ad formas ſpecificas nũquam fruſtratur, ſicut eam fruſtrari contingit in formis indiuiduis, non enim omnis generatio formæ ſingularis completur, ſed nonnunquam impeditur. Ad 6. Apud Chriſtianos Philoſophos & Theologos, aliud eſt aliquid eſſe formam materiæ, & aliud eſſe formam omnino materialem; illud enim dicitur eſſe forma D materiæ, quod dat eſſe materiæ & ſimul cum ea facit vnum compoſitũ eſſentiale, quod ſit ens ſpecificè completum & abſolutum; id autem vocatur forma materialis quod eſt eductum è potentia materiæ eique immerſum, & ab ea inſeparabile. Quocirca anima rationalis dicitur forma materię, propriè autem non appellatur forma materialis. Vt autem planius intelligatur quid ſit educi è potentia materiæ, exponemus quinque proprietates, quas habent formæ omnes eductæ ex potentia materiæ.

Quid ſit educi è potentia materiæ.

1. eſt, quòd tales formę producuntur ab agentibus, materialibus, per actiones materiales, & per diſpoſitiones materiales, hoc eſt hærentes & infixas in ipſa materia. 2. eſt, quòd tales formę pendẽt in fieri a materia, hoc eſt non poſſunt gigni niſi intra materiam, eique penitus copulatę, non enim per ſe producuntur & extrinſecus adueniunt & adiunguntur materiæ. 3. eſt, quod pendent a materia in eſſe; nam extra eam materiã in qua ab initio productę ſunt, ne puncto quidem temporis, aut per ſe ſubſiſtere, aut in alia materia exiſtere poſſunt; ſed planè idem eſt eas ſeparari à ſua materia, quod ipſas penitus interire. 4. eſt, quòd pendent a materia in operatitionibus ſuis, ex quo fit, vt operationes huiuſmodi formarum, ſubiectiuè non ſint in forma, ſed in toto compoſito. 5. eſt, quòd pendent à materia quidditatiuè, quamobrẽ ſine ea nequeũt, aut definiri, aut perfectè intelligi. Eas igitur formas, materiales & eductas ex potentia materię appellare oportet, in quibus inerunt prędictę quinque proprietates. Porrò, ſi quis quęrat, an materia ſit in potentia ad animam rationalem, reſpondendum eſt, ſecundum veritatẽ materiam eſſe in potentia ad animam rationalẽ, vt eam recipiat, & vt ab ea accipiat eſſe humanum, & ſimul cum ea conficiat hominem; non eſſe autem in potentia ad eam perinde atque eſt ad cęteras formas materiales, non enim anima rationalis educta eſt ex potentia materię, quocirca ex ſupradictis quinq; proprietatibus quę conueniunt in formas penitus materiales vltimam tantùm habet, quatenus nimirũ eſt forma materię, & pars eſſentialis humanæ naturę. Vide hac de re D. Th. in 1. par. q. 90. art. 2. ad 2.

An materia ſit in potẽtia ad animam rationalem.

De priuatione.

CAP. XXIII.

Dicta ſunt de materia prima, ea, quę ad obſcuram & abditam naturam eius perueſtigãdam atque cognoſcendam conferre videbantur. Nunc dicendũ eſt de Priuatione, quę cũ hęreat in

materia,

materia, nec ab ea re differat, eiuſq; cauſ-
A ſa vim & rationem principij obtineat, ſi-
mul cum illa tractari debuit. De hac igi-
tur ſi pauca dixerimus, finem huic libro
imponemus. Priuatio duobus modis ſu-
De varieta te priuatio num doctri na peripate tica.
mitur, vel pro abſentia eius formæ quę iã
fuit vel eſſe debuit, quomodo cæcitas eſt
priuatio viſus; vel pro abſentia eius for-
mæ, quæ nec fuit, nec eſſe debuit, ſed quæ
futura eſt, & ſic priuatio ponitur princi-
pium generationis. Inter has duas priua-
tiones hoc intereſt, quod in priori, poteſt
fieri mutatio ex habitu ad priuationem,
ſed non contrà, vt ex viſu ad cæcitatem,
B non autem ex cæcitate ad viſum; in poſte
riori autem contra accidit. nam fit muta-
tio ex priuatione ad formam, non autem
ex forma ad priuationem. Rurſus prior
priuatio duplex eſt, vna quæ non ſolum
ex ſubiecto aufert formam, ſed etiam ha-
bilitatem & diſpoſitiones ad eam recupe-
randam, vt cæcitas in oculo; & ab huiuſ-
modi priuatione non fit regreſſus ad ha-
bitum: altera eſt quæ ita ex ſubiecto au-
fert formam vt in eo potentiam relin-
quat eam recuperandi, vt tenebræ in ae-
re, ignorantia in intellectu; & in huiuſmo-
C di priuationis fit viciſſim mutatio inter
habitum & priuationem. Ex qua diſtin-
ctione perſpicuè cernitur, quomodo in-
telligendũ ſit id quod Ariſt. in poſt prædi
camentis ait, a priuatione ad habitũ, nul-
lum eſſe regreſſum. Poſterior item priua
tio duplex eſt, vna remota, ſic terra dici-
tur habere priuationem formæ hominis:
altera proxima ſecundum quam ſemen
dicitur habere priuationem hominis. in-
ter quas id eſt diſcriminis, quod a remota
priuatione ad formam fit tranſitus inter-
iectis ante multis mutationibus; a proxi
D ma verò, vnica tantùm interponitur mu-
tatio per quam forma acquiritur. Vnde
quemadmodum potentia materiæ, alia
eſt prima, quæ conuenit materiæ vt eſt
indifferens ad omnes formas, altera eſt
ſecũda per quam materia certam aliquã
formam præfinitò reſpicit; ſic etiam pri-
uatio, nam potentia materiæ ſemper ha-
bet adiunctam priuationem. Verum pri-
uatio, quæ eſt principium generationis,
de qua Ariſt. loquitur 1. Phy. non eſt illa
prima, quippe quæ ſit vna tantũ, & incor-
ruptibilis, & non ſufficiens ad inchoandã

generationem, ſed eſt ſecunda, quæ ſecũ-
A dum Alexãdrum 2. lib. naturalium quæ-
ſtionum cap. 11. definiri poteſt hoc mo-
do. [Priuatio eſt abſentia formę natura-
lis generandæ, in ſubiecto apto eam reci-
pere.] Cur autem ſit principium genera-
tionis, cauſſa eſt primò, quia in tranſmu-
tatione naturali habet ſe vt terminus à
quo. Deinde, quia omne quod fit, ex op-
poſito fit quod per ſe quidẽ eſt priuatio,
ex accidenti vero poteſt eſſe, vel contra-
rium, vel medium. Denique quod gene-
ratur, neceſſarium eſt, vt & antea non fue
rit, & vt eſſe potuerit, hoc autẽ eſt priua-
B tio. Sed cur Ariſt. 1. Phyſic. 66. vocat eam
principium per accidens? an quia res na- Cur priua tio dicatur principiũ per accidẽs
turalis fit ex materia, quã accidit eſſe pri-
uatam ea forma quæ producitur? an quia
res naturales non indigent priuatione, ni
ſi dum fiunt, cum primùm autẽ obtinent
eſſe, dimittunt, ac depellunt priuationẽ?
an potius, quia, vt placet Alberto, priua-
tio requiritur in generatione ꝑp mate-
riam, hæc enim non poſſet moueri ad
formã, niſi adiuctã haberet priuationem?
Qm̃ igitur priuatio neque remanet in re
generata, neq; re differt a materia, & pro-
C pe eſt nõ ens; idcirco ſpreta fuit ab antiqs
nec eſt numerata in principijs rerũ nãliũ.

Sed hoc loco exiſtunt octo dubitatio-
nes, quas ad id qđ agimus plurimũ inte-
reſt diligẽter explicare. Prima dubitatio
eſt hæc: Cum priuatio ſit abſentia formę,
quæ abſentia re idẽ eſt, qđ ipſa forma, cur
priuatio dr̃ potius eſſe idẽ re cum mate-
ria, quàm cũ forma? Secunda. Si potentia
materiæ in ſe continet abſentiam formæ
& habilitatem ad eam, quod enim poteſt
eſſe, id & non eſt & aptum eſt eſſe, cur ma
gis priuatio ponitur tertiũ principiũ ge-
D nerationis, quàm potentia materiæ? Ter-
tia. Si priuatio accedit & decedit materię
non ſecus quàm forma, ergo ſicut formæ
eſt priuatio, ſic etiam ipſius priuationis
erit priuatio, & ita res abiret in infinitũ.
Quarta. Aut priuatio eſt ens reale, aut
nõ; ſi eſt ens reale, quomodo Ariſt. appel
lat eam per ſe non ens, ſi non eſt ens rea-
le, ſiue ſit ens rationis, ſiue nihil, quomo-
do põt eſſe principium entis realis? Quin
ta. Ariſ. 1. Phy. tex. 43. & 47. ait omne, qđ
fit, ex oppoſito fieri, hoc eſt ex contrario,
vel medio, ergo, ſi proprie loquamur, pri

uatio per ſe non eſt principium generationis. [A] Sexta. Non videntur eſſe tantùm tria principia rerum naturalium. Nam ſi priuatio quæ eſt non ens, & per accidens concurrit ad generationem, conſtituitur principium, quãto æquius eſt cauſſam efficientem & finem, quantitatem, & diſpoſitiones materiæ, locum item & tempus numerari in principijs? Septima. Poteſt etiam dubitari, vtrum nomẽ principij de his tribus materia, forma, & priuatione dicatur vniuocè an ſecundum prius & poſterius, & de quo principaliùs dicatur? Oſtaua. Cum priuatio ſit non ens, dubiũ eſt, vnde habeat vnitatem, diſtinctionem, [B] definitionem, atque cognitionem?

Soluuntur & explicantur ſupradictæ octo dubitationes.

C A P. XXIIII.

VErum hiſce dubitationibus facile occurri poteſt. Ad primã hoc modo rñdemus, duas ob cauſſas nõ dicitur priuatio eſſe idem cum forma primùm quia priuatio hæret in materia, & [C] cum ea inchoat motũ, nec ei aduerſatur ſicuti formę, vtpotè quæ adueniente continuò priuatio euaneſcit. Deinde, qa priuatio præter abſentiam formæ, includit vel adſignificat potentiam, quæ eſt in materia ad formam accipiendã; denique materia eſt, quæ dicitur priuata quandiu nõ habet formam. Itaq; priuatio eſt in materia quandiu abeſt forma, cũ primùm autẽ aduenit, priuatio eſſe deſinit; quamobrẽ meritò priuatio refertur potius ad materiam: quàm ad formam. Ad 2. Quoniã [D] priuatio propriè, principaliter, & vt nunc loquuntur formaliter, ſignificat non eſſe formæ; quam ob cauſſam in trãſmutatione eſt terminus, à quo, potentia autem propriè quidem tantùm ſignificat habilitatẽ ad formã, ex conſequẽti verò non eſſe actu formã in materia, idcirco potentia numeratur idẽ principium cum materia, priuatio aũt diuerſam principij rationem obtinuit. Nam in omni mutatione phyſica tria ſunt veluti principia, terminus à quo, terminus ad quẽ & ſubiectũ potens accipere terminũ ad quem: Itaq; in rõne

Cur potentia non ſit principiũ.

principij, potẽtia adnumeratur & adiũgitur ſubiecto ſeu materiæ, priuatio autem quæ eſt terminus à quo, ceu diuerſum à materia principiũ numeratur. Ad 3. Ad hãc dubitationẽ ita reſpõdet Simplicius, quemadmodũ nec abſentiæ eſt abſentia, nec præſentiæ præſentia, ita neque priuationis eſt priuatio; alioquin res procederet in infinitũ, priuatio enim eſt abſentia formæ, &, vt vocãt, entis poſitiui: cũ igitur priuatio nõ ſit habitus, neque forma, neque ens vllum poſitiuũ, nõ poteſt eſſe priuationis priuatio. Ad 4. Aliud eſt quærere, an aliquid ſit priuatio realis, & aliud, an priuatio ſit ens reale. Etenim cæcitas v.g. priuat oculũ aliquo ente reali, nimirũ facultate videndi, quam ob cauſſam vocari debet priuatio realis: at cæcitas non eſt ens reale, immo nullum eſſe poſitiuũ habet, & ſi qđ habet, id eſt ens rationis, qđ fingit mens formando huiuſmodi propoſitiones (cæcitas eſt priuatio viſus, vel cæcitas eſt tolerabilior, quàm ſurditas) in quibus cæcitas cõcipitur, & apprehenditur a mẽte, perinde atq; haberet aliquod eſſe. Si quis aũt obijciat priuationẽ percipi a ſenſu: nam, vt eſt apud Ariſto. in 2. de Anima; viſus percipit lumen & tenebras, & ſimiliter alij ſenſus, habitũ & priuationem circa ſuum obiectum; Reſpondendũ eſt, ſi priuatio per ſe a ſenſu perciperetur, neceſſario fore ens reale; cũ aũt percipiatur ex accidenti, & ex abſentia formæ vel habitus. viſus enim percipit tenebras aëris quatenus animal ſentit ſuũ viſum non percipere lumen aëris, nec ab eo pati & affici, id manifeſte declarat, eam non eſſe ens reale: quo licet intelligere, quamuis priuatio ſit principium rerum naturaliũ, tamen, quia non eſt principiũ per ſe ſed per accidẽs, nec in eſſe, ſed in fieri tãtùm idcirco non poſſe concludi eam eſſe ens reale. Ad 5. Huius dubitationis ſolutio petenda eſt ex Alexandro lib. 2. q. naturaliũ, c. 11. vbi ait res naturales per ſe fieri ex priuatione, quia oportet id quod fit, antea nõ eſſe, & poſſe eſſe; id autem nihil aliud eſt, quàm priuatio; per accidens aũt fieri ex contrario, quatenus accidit materiam, quæ eſt priuata vna forma, eſſe ſub alia contraria; verùm res non fit ex contrario vt contrariũ eſt, ſed quatenus vnũ contrarium habet adiunctam priuationẽ alterius,

An priuatio ſit ens reale.

Nota doctrinam Alexandri.

alterius. Neque res fieri ex contrario, per ſe locū habet, niſi in mutatione, quæ eſt A in qualitatibus. Nā in ſubſtantia, & quantitate per ſe nulla eſt contrarietas. Ad 6. Tria tantùm ſunt interna generationis naturalis principia, nam cū generatio ſit quædam mutatio, intrinſece petit terminum a quo, & ad quem, & ſubiectum q̃d mutetur; cætera verò quæ ad generationē concurrunt, aut ſunt principia externa, vt efficiens; aut diſpoſitiones materiæ quibus præparatur ad accipiendā formam, vt quātitas, & qualitas; aut ſunt circunſtantiæ, quæ generationi extrinſecus neceſſario adiunctæ ſūnt, vt locus, & tem B pus. Cum aūt eadē res ſit forma & finis, merito dubitari poteſt, an ea res ſit principiū generationis vt finis an vt forma; ſed huius dubitationis explicatio reijcienda eſt in ſequentem librum ſextum in quo propriè agendum eſt de forma. Ad 7. Placet nobis ſententia Alberti Magni, quam is accepit ab Auerroe & Auicenna, nomen principij de his tribus dici ſecūdum prius ac poſterius; primùm enim dicitur de forma, nam in generatione, forma eſt finis ad quem vniuerſa tendit generatio; in eſſe autem rei naturalis etiam forma C eſt principalis cauſſa, ſi quidem vel eſt tota quidditas rei naturalis, vt Peripateticis viſum eſt, vel certè principalis eius pars, de quo nemo adhuc dubitauit. Adde, q̃ priuatio eſt propter materiam, materia autem propter formam. Deinde ſecundū locum in numero, & dignitate principiorum, vendicat ſibi materia; Vltimum verò priuatio; hæc enim, cum neque ſit ens, neque permaneat in re generata, non eſt cauſſa niſi per accidens, atque ob eam rē infimum in principijs locum obtinet.

Nomē principij nō dicitur æqualiter de forma materia & priuatione.

Ad 8. Priuationes ſunt eędem, aut diuerſæ inter ſe, non aliter quàm formæ quarum ſunt priuationes, vt ſi formæ aut numero, aut ſpecie, aut genere differant, ſic etiam diſtingui neceſſe ſit earum priuationes; vt duæ cæcitates numero, cæcitas & ſurditas ſpecie, cęcitas verò & priuatio hominis, genere differunt inter ſe. Quocirca licet priuationes per ſe non reponantur in categorijs, tamen reuocantur ad categorias earum rerum quarum ſunt priuationes: atq; huius rei cauſſa eſt, quia priuatio ita habet vnitatem & diſtinctionem, vt eſſe: eſſe aūt priuationis non eſt aliud, quàm eſſe abſentiā formæ: ex quo B item efficitur priuationem non poſſe aliter cognoſci, aut definiri quàm per formam. Quamobrem in 6. lib. Topicorum ſcriptum eſt, quædam eſſe genera oppoſitorum, quæ per ſe inuicem definiuntur, qualia ſunt relata; alia verò quorum vnū definitur per alterum, id autem non viciſſim per illud, hmōi ſunt habitus & priuatio. etenim habitus ponitur in definitione priuationis, priuatio verò non adhibet̄ in definitione habitus, neque id accidit ſine cauſſa. Nā vt eſt apud Ariſt. 1. de Aīa textu 85. rectū eſt iudex ſui & obliqui, obliquum C autem neque ſuipſius, neque alterius; ſicut eīm res eſt, ita cognoſci debet: cum autem priuatio non ſit aliud quam abſentia formæ, non aliter quàm per formā definiri, aut intelligi poteſt. Atq; hæc quidē dicta ſint de materia & priuatione.

Vnde ſumatur vnitas & diſtinctio Priuationis.

FINIS QVINTI LIBRI.

DE FORMA

LIBER SEXTVS.

Quanta ſit præſtantia formę.

TERTIVM generationis principium, vltimum quidem ordine temporis, ſed dignitate primum & ſummum, eſt forma. Hæc enim eſt diuinum illud bonũ quod à materia perpetuo expetitur, ſine quo ipſa eſſet rudis, de formis, & quodammodo nõ ens. Hæc eſt tanquam domina & regina, cuius obſequijs & vſibus addicta & mancipata ſunt accidentia: omnia enim accidentia aut ſunt præparationes & affectiones materiæ ad accipiendam tuendamq; formam, aut velut inſtrumenta quædam ad eius actiones obeundas. Hæc eſt finis agentium naturalium, in quo aſſequendo laborant, quo adepto conquieſcunt, & perfecta iudicantur, & ſpeciem quandam æternitatis atque diuinitatis conſequuntur. Hæc rebus compoſitis nobilitatem atque perfectionem tribuit, & in latiſſima entis regione certam fixamque ſedẽ & gradum præfinit, & ſuam cuique rei notam atque characterem imprimit; quo à nobis & intelligi & nominari, & a cæteris rebus diſtingui poſſit. Hæc eſt fons omnium actionum & motuum naturalium, & admirabilium operum architectrix, cuius in fingendis formandiſque rebus vim, atque ſolertiam; nulla vel ars, vel induſtria, vel intelligentia hominum perfectè imitari & conſequi poteſt. Hæc vna maximè continet mundi pulchritudinem & ornatum: ex forma enim manat & pendet multitudo, varietas, & diſpoſitio rerum, earumque naturalis inter ſe tum conuenientia, tum etiam repugnantia, in quo præcipuè conſiſtit vniuerſi decor & præſtantia. Hæc denique eſt quaſi apex & faſtigium humanæ ſapientiæ. Etenim perfecta cujuſq, rei cognitio ducitur ex cauſſis, in quibus principem locũ forma obtinet; nam cum ea ſit quod quid eſſe rei, per eam quid quęque res ſit cognoſci debet; qua cognitione nulla (judicio Ariſt. 3. Metaph. tex. 10. & 7. lib. tex. 4.) melior aut præſtabilior eſſe poteſt. Rectè igitur Ariſtot. ait, tametſi vtraque cauſſa, hoc B eſt materia & forma ſtudioſè ac diligenter a Phyſico requirenda & conſideranda ſit; formam tamen, quæ finis eſt materiæ, maiori ſtudio & cura cognoſcendam & tractandam eſſe. Quamobrem is nonnunquam reprehendit veteres Philoſophos, quòd in vnius materiæ contemplatione & explicatione penitus occupati & defixi, nunquam animum attenderint ad formam, eamque vel omnino prætermiſerint, vel certè perquàm leuiter & obſcurè attigerint. Quo in vitio ne nos etiã, qui de rebus phyſicis agimus, hærere vi- C deamur, quemadmodum ſuperiorẽ quintum librum in declaranda materia conſumpſimus, ita hunc ſextum librum ad explanandam vim & naturam formæ, cõferemus. Sed vt quæ dicturi ſumus, perſpicuè ac diſtinctè tractentur, diſtributa eſt hæc diſceptatio noſtra de forma in duas partes, in priori agitur de forma ſimpliciter & abſolutè; quæ pars explicatur hoc ſexto libro: in poſteriori verò ea ratione quatenus eſt natura, quo modo videtur eam tractaſſe & conſideraſſe Ariſt. initio 2. lib. Phy. & hæc tractatio in ſepti- D mo libro proximè ſequenti continetur.

Atque ita fiet ex hac tractatione noſtra, vt quæ Ariſtotel. conciſè & inuolutè ſcripſit de natura, ea tum explanationibus tum etiã diſputationibus noſtris, apertiora, & illuſtriora exiſtant.

De

De Formę nominibus & varietate.

C A P. I.

DIſputationem de materia & priua
tione,ſequitur hæc de forma; quæ
quamquam magna ex parte eſt me
taphyſica,tamen quoniam in explicanda
Phyſiologia frequens ſit mentio formę,
explicanda nobis ſunt ea quæ pertinẽt ad
formas naturales:metaphyſicas verò tum
formas,tum etiam quęſtiones quę haben
tur de formis naturalibus,aut omnino o-
mittemus,aut certè eas nec ſubtiliſſimè
nec accuratiſſime (quoniam eſſet id inſti
tuto noſtro minime conſentaneum) per-
ſequemur. Ante verò quã aggrediamur
ad diſputationem, declaranda ſunt uaria
formę & nomina & genera. Nomina hæc
ſunt.[Forma.]quòd formèt poliatque ru *Varia nomina formæ.*
ditatem & informitatem materiæ: [Spe-
cies.] vel quòd ſit pulchritudo atq; orna
mentum materiæ.hanc enim inquit Ari-
ſto. experi à materia vt pulchrum à tur-
pi:vel quia, vt viſus ex ſua quamque rem
ſpecie dignoſci, ita mens naturam cuiuſ-
que rei cognoſcit ex illius forma ac ſpe-
cie. [Ratio.] hoc eſt definitio;hæc enim
formam rei declarat,& vt ait Ariſtot. 2.
Phyſic.cap.de cauſſis definitio & eius par
tes ad cauſſam quę forma eſt referuntur.
[Quod quid erat eſſe,] quidditas .n. atq;
eſſentia cuiuſque rei,vel ſolùm, uel præ-
cipuè eſt in forma.[Actus.] vt enim per
materiam res eſt in potẽtia,ita eſt per for
mam in actu:vide Ariſto.2.phyſic.tex.11.
& 12.ἐντελέχεια ſic.n.vocat Ariſtot.lib.2.
de anima tex.2.quod uerbum e verbo ex
primentes dicemus latine perfectum ha-
bitum,aut perfectionem habitã, vel vno
verbo cum Hermolao perfectihabiam,
cum enim res habet formam, tunc perfe-
cta eſt generatio,quamobrem Ariſto.lib.
1.de generatione inquit pręſentibus ha-
bitibus,ideſt formis ceſſare motum,[Ter
minus]ſic etiam appellatur ab Ariſtot.3.
& 4.lib.Phyſic.& 1.de generat.Materiam
enim per ſe indefinitã determinat & con
trahit ad certum aliquod genus rerum,
& ſicut agri terminis, ſic res ipſæ diſtin-
guuntur formis.[Exemplar.] ſic vocatur
A 2.Phyſic.cap. de cauſſis propterea quòd
vt Simplicius, Themiſtius & Alexander
interpretantur;quemadmodum exẽplar
eſt in animo artificis præſcriptum, defini
tumque, ſic cuiuſque rei natura eſt defini
ta & determinata per formam;uel quia ſi
cut artifex facit opus ad ſimilitudinẽ exẽ
plaris quod gerit in animo, ſic agens na-
turale producit effectum ad ſimilitudinẽ
eius formæ quam in ſe habet.Hæc de no-
minibus, deinceps formarum genera di-
ſtinguamus. Plato duo nouit formarum *Varia formarum genera.*
genera, vnũ expers materiæ & particeps
B intelligentiæ,quodvocat exemplar,ideã,
per ſe ens:alterum coniunctum cum ma
teria,quod appellat vel imaginem, vel ſi-
militudinem. Secundum Ariſt.alia eſt
forma naturalis,alia artificioſa:naturalis,
alia ſubſtantialis,alia accidentalis; ſubſtã
tialis, alia informans & dans eſſe quę eſt
pars rei vt forma equi & hominis: alia eſt
aſſiſtens, quo modo intelligentia dicitur
anima & forma cœli:informans, alia ſepa
rabilis à materia qualis eſt anima ratio-
nalis, alia inſeparabilis, cuius ſunt qua-
tuor gradus, forma elementorum,mixto
C rum,ſtirpium,animalium. ſed de varieta
te formarum ſupra lib.1.cap.5.nonnulla
etiam explicuimus. Nobis autem diſſe-
rendum eſt de forma Phyſica,ſubſtantia-
li, informante, & inſeparabili. Excludi-
mus igitur ab hac diſputatione formas ar
tificioſas, metaphyſicas, mathematicas,
accidentales,& animam rationalem,quę
vt peculiarem habet naturam & excellẽ
tiam; ita peculiarem quoq; depoſcit ex-
planationem,quã in fine huius libri adhi
bebimus. Porrò huius diſputationis di-
ſtributio quadripartita erit; primùm.n.
D agetur de forma per ſe ſumpta, differen-
do an ſit,quid ſit,quàlis ſit: Tum de for-
ma reſpectu materiæ;deinde,reſpectu cõ
poſiti;poſt,reſpectu operationum.

An ſit & quid ſit forma.

C A P. II.

ESſe formam ſubſtantialem in rebus
naturalibus re diuerſam à materia
prima& accidentibus.licet(vt mul

ti pu-

Multis argumentis probatur eſſe in rebus formam ſubſtantialem. ti putant) non omnino firmis & neceſſarijs rationibus euidenter concludi poſſit, tamen poteſt argumentis ſatis profectò veriſimilibus & probabilibus ad hũc modum oſtendi. Primò ex compoſitione, res enim naturales ſunt ſubſtantiæ compoſitæ, oportet igitur præter materiam, eſſe aliam partem componentem quę ſit ſubſtantia, hæc autem eſt forma. Tum ex ipſa exiſtentia, res enim naturales exiſtũt per ſe determinatæ ad aliquam ſpeciem, quæ quidem exiſtentia a ſubſtantia proficiſcitur; at non a materia; quippe quę aut nullam ex ſe habet exiſtẽtiam, aut ea certè eſt indefinita: proficiſcitur ergo à forma. Deinde ex diſtinctione, ſi enim nó eſſet forma ſubſtantialis, cum materia prima ſit vna & communis omnium rerum, omnes res naturales eędem eſſent ſecundum ſubſtantiam & quidditatem, nec differrent, aut genere aut ſpecie, quod non eſſe poſſibile, confirmat Ariſt. 1. Phyſ. tex. 24. Poſtea ex operationibus: ſingulæ.n. res proprium habent motum & operationem, vt magnes vim trahẽdi ferrum, quæ vis manat a ſubſtantia rei, non quidem a materia, ſi quidem ea vim tantùm hẽt patiendi, & huiuſmodi vis ac facultas eſſet in cunctis rebus naturalibus in quibus eſt materia; nec ab accidentibus, vide Ariſto. 2. de Gener. tex. 54. & 55. Nam quòd ipſa agãt præfinito & accommodate ad ſuã cuiuſq; rei ſpeciem, non habent ex ſe, ſed à ſubſtantia ſpecifica, cuius ſunt inſtrumẽta. Præterea ex generatione; Nam ſi nulla eſt forma ſubſtantialis, nulla item eſt generatio; Etenim nec generatur materia, nec productio accidentium eſt generatio ſed alteratio. Poſtremo ex propria cuiuſque rei natura; ſi enim nulla eſt forma ſubſtantialis, quæro unde ſpectanda ſit natura, atque eſſe cuiuſque rei? non ex materia; hæc enim cõis eſt omnium; ex accidentibus igit, at quibus? communib? ne? ſed quod eſt cõe non poteſt dare propriũ eſſe: an ex proprijs? Verùm ſi tollas formam ſubſtãtialẽ; nulla poteſt reddi cauſa, cur aliqua ſint accidentia aliquorũ propria, & cum vnius rei multa ſint propria accidentia, vt hominis habilitas ad ridendum; ad ratiocinandum, & ad diſciplinas accipiendas, vnum autem ſit eſſe cuiuſq; rei, a quo illorum accidentium id ſumendum erit? Quod ſi dicas eſſe rei non

A ſumendum ex uno aut altero accidenti, ſed ex omnium complexione & coniunctione, quæ quidem uniuerſa accidentiũ omnium copulatio ita reperitur in una re vt non ſit in alia; Primùm iſta accidentium vnio eſt per accidens. Nam conflatum ex multis rebus diuerſarum categoriarum, & diuerſorum accidentium eſt vnum ens per accidens, quare talis unio non poteſt facere vnum ens per ſe, qualis eſt ſubſtantia compoſita: Deinde, ſi nullum illorum accidentium per ſe facit ſubſtantiam, ergo nec illorũ unio; quippe quæ nil aliud

B ſit quam quædam relatio: Vide Ariſtote. 2, de Gener. tex. 40. & 41. Poſtremò quæro vnde ſit hæc tot accidentium unio? ſi enim facta eſt caſu, non eſt de ſubſtantia rei; ſi per ſe, quę nam eſt cauſſa? Nam materia ipſa una eſt atq; indifferens ad omnia accidentia: horum autem quodlibet per ſe non requirit talem vnionem. quid ergo eſt quod eam hoc, uel alio modo & gradu requirat ſi tollatur forma ſubſtantialis? Ex his igitur perſpicuum eſt formã ſubſtantialem eſſe in rebus.

Quid ſit forma. Quid autẽ ſit forma ſubſtantialis, breC uiter exponamus. Arabes eam definiunt eſſe participationem primi actus, impreſſam rebus, & primum actum vocant vel Deum vel ipſum eſſe. Platonici aiunt eſſe Diuini exemplaris imaginem expreſſam in materia. Ariſtoteles inquit eſſe rationem & quod quid erat eſſe rei, quæ definitio ex ijs, quæ deinceps tractanda ſunt apertior & explicatior exiſtet. Deinceps qualis ſit forma ſubſtantialis, oſtendam.

Qualis ſit forma naturalis.

D

CAP. III.

Formas phyſicas eſſe generabiles, corruptibiles & inſeparabiles. QVo melius intelligatur qualis ſit forma, tria ſunt declaranda. Primò an omnes formæ Phyſicæ ſint generabiles & corruptibiles; Deinde, an ſint extenſæ & diuiſibiles: Poſtremo, an ſint communicabiles. Omnes formas Phyſicas eſſe generabiles, tum per inductionẽ, & experientiam manifeſtum eſt, tũ etiam hac ratione demonſtrari poteſt; ſi.n. non ſunt generabiles, ergo vel ſunt ex nihilo

pro-

productæ per creationem.at ſic non eſsét
formæ Phyſicæ,id eſt materiales, de qui-
bus nunc agitur,cum nec per motũ Phy-
ſicum neq; ab agẽte Phyſico, nec ex ſub-
iecto phyſico producerentur: uel oẽs ab
æterno eſſent in materia, ſed hoc modo
nulla eſſet generatio, & ruerent quæ ab
Ariſto.in 1.phyſicorũ ſcripta ſunt de prin
cipijs rerum naturalium,quæque a nobis
ſuperiori libro diſputata ſunt de potẽtia
materię ad omnes formas. Neq; uero exi
ſtimandum eſt quaſdam formas eſſe æter
nas,nonnullas creabiles, alias generabi-
les. Nam neque oſtendi poteſt quæ ſint
primi & ſecundi aut tertii ordinis,& cum
omnes ſint materiales, quarum eadẽ eſt
natura,eandem quoq; oportet eſſe con-
ditionem;ſed dicet aliquis, Ariſt.7. & 12.
lib.Metaphy.affirmare neque materiam
neq; formã generari,ſed totum cõpoſitũ,
ergo nulla forma eſt generabilis. Reſpon
dendum eſt Ariſtot.illis verbis ſignificare
voluiſſe formam non generari per ſe atq;
ſeparatim à materia, ſed eam generari in
materia;quod nil aliud eſt q̃ generari ip-
ſum compoſitum,nam compoſitum non
eſt aliud ſecundum rem,q̃ materia & for
ma ſimul & naturaliter iuncta. Similiter
ẽt demonſtrari poteſt omnẽ formã Phyſi
cam eſſe corruptibilem. Nam quod ha-
bet materiam in qua eſt potentia contra-
dictionis ad eſſe & non eſſe, quod habet
contrarium, quod eſt generabile, quod
aliquando cœpit eſſe,neceſſariò eſt corru
ptibile & aliquando tandem eſſe deſinet,
Sed quid dicemus de forma cæli, ſiquidẽ
cęlum(vt placet multis) compoſitum eſt
ex materia & forma? Verùm neq; nos in
præsẽtia de aliis formis agimus quàm de
ijs quæ de nouo producuntur; neque de-
ſunt multi cum primis graues ac illuſtres
Peripatetici, qui compoſitionem ex ma-
teria & forma ſubſtantiali, in cœlo nullã
eſſe arbitrantur. Ac ex his concludi põt,
nullam eſſe formam Phyſicam quæ a ma
teria ſeparata poſſit exiſtere. Nam ſi eſt
forma materialis, hoc eſt ex materię po-
tentia educta(eductum autem eſſe ex po
tentia materiæ nihil aliud eſt(vt præcedẽ
ti libro explicatum fuit) quàm depende-
re a materia in fieri,in eſſe,in operari & in
definitione(ſequitur talium formarũ ſe-
parationem a materia, eſſe ipſum earum
interitum. Deinde ſi extra materiã ſubſi-
A ſterent,operarentur ne aliquid?ſi nihil,eſ
ſent otioſæ & fruſtra illum ſtatum eſſent
ſortitę;ſi aliquid agerent, uel illa actio eſ
ſet motus Phyſicus,at nullus motus Phy
ſicus eſſe poteſt ſine materia:uel nõ eſſet;
ergo neq; illæ formę eſſent phyſicæ. Po-
ſtremò, ſicut poſtea exiſtere poſſent ſine
materia,ſic à principio produci potuiſsẽt
ſine materia;ergo non eſſent formæ gene
rabiles & phyſicæ.

Omnes formas materiales eſſe extenſas & diuiſibiles.

An vero formę naturales ſint extenſæ
& diuiſibiles nec ne; deinceps breuiter
exponendum eſt. Nulla forma eſt per ſe
B diuiſibilis: nam diuiſibilitas & extenſio
ſunt propriæ quantitatis affectiones,quæ
non poſſunt ad cæteras res pertinere niſi
per accidens, & propter ipſam quantita-
tem. Omnes autem formæ materiales
ſunt extenſæ atque diuiſibiles per acci-
dens, nempe ratione ſubiecti in quo sũt.
Cuius rei hæc eſt & breuis, & propria,
certaque demonſtratio. Quicquid re-
cipitur in ſubiecto quanto, ex illius po-
tentia eductum,in illo diuiſibiliter pro-
ductum, & ab eo penitus dependens, ne-
ceſſe eſt id eſſe extenſum ac diuiſibile, a-
C lioquin vel nulla forma ſiue accidentalis
ſiue ſubſtantialis eſſet diuiſibilis,uel cer-
tè nulla poſſet reddi cauſſa, propter quã
forma materialis eſſet diuiſibilis:ſed om-
nes formæ naturales ſunt huiuſmodi, ut
perſpicuum eſt ex iis quæ ſupradicta sũt
de quantitate interminata,quæ eſt mate-
riæ coæua,& præcedit formas ſubſtantia
les tanquàm neceſſaria materiæ diſpoſi-
tio ad eas accipiendas: omnes igitur for-
mæ naturales ſunt per accidens exten-
ſæ atque diuiſibiles. An verò animæ
perfectorum animalium, vt Equi, &
D Leonis, non ſint extenſæ ac diuiſibiles
ſecundum quantitatem materiæ, ut ſen-
tire videtur D. Thomas prima par. quæ-
ſtione 76. articulo octauo, & lib. 2. con-
tra Gentes,cap.72.non eſt huius loci diſ-
putare: hic enim de formis phyſicis vni-
uersè tantùm agimus. Quanquam, ea ra
tione qua proximè antè vſi ſumus, om-
nes formas materiales, qualeſcunq; fue-
rint,extenſas & diuiſibiles eſſe neceſſariò
concluditur. Ex quo facilè intelligitur,
quo modo formę phyſicę ſint mutabiles:
non.n.ſunt mobiles, per ſe, ſiquidem, ut
de-

demõſtratur 6.Phyſi.tex.32. omne quod
mouetur debet eſſe diuiſibile. Quamob-
rem Ariſtot.in 5.Phyſ...tex. 5. ait formas
ad quas fit motus, eſſe immobiles; per ac-
cidens autem mouentur motu compoſi-
ti cuius ſunt partes; nam vt dicitur in 4,
Phyſico. partes mouentur propter motũ
totius; & vt in ſecundo Topicorum ſcri-
ptum eſt, motis nobis, mouentur omnia
quæ ſunt in nobis. Sed videamus quod
tertio loco propoſitum fuit, an forma o-
mnis Phyſica ſit communicabilis multis.

Qđo forma ſit communicabilis multis.

De communicabilitate autem formæ,
multa metaphyſicè diſputari poſſent: ſed
quę videntur ſatis eſſe huic tractationi
Phyſicæ, ea ſunt hæc. Formam eſſe tripli
cem, numericam, ſpecificam, & genericã.
Numerica eſt prorſus incommunicabi-
lis, quamobrem vocatur ſingularis & in-
diuidua; ſpecifica eſt cõmunicabilis mul-
tis indiuiduis; generica verò etiam mul-
tis ſpeciebus. Verùm hoc intereſt, quòd
communicatio formæ genericæ, eſſentia-
lis eſt; fit enim per differẽtias eſſentiales,
indeque exiſtunt ſpecies: At communica
tio formę ſpecificæ, accidentaria eſt; ſpe-
cies enim quia cõmunicatur indiuiduis,
non propterea gradum aliquem eſſentia
lem acquirit. Deinde communicatio ge-
nerica, in totum expletur & ad actum re
ducitur: ſpecies enim quæ hinc procedũt,
ſunt omnes actu in mundo: at communi
catio ſpecifica, nunquam tota expletur
ita vt omnia indiuidua quibus communi
cari poteſt, ſimul exiſtant. fit enim hæc cõ
municatio propter materiam, quæ non
recipit ſimul omnes formas numericas
ad quas eſt in potentia. Sed unde proue-
nit communicatio ſpecifica? Multi putãt
eam accidere formę non per ſe ſed pro-
pter materiam; nam quia in diuerſis ma-
teriæ partibus forma inducitur, neceſſe
eſt eam numero multiplicari: atque huic
rei illud fidem aſtruit, quod Ariſtot. mul
tis in locis ait diſtinctionem & differen-
tiam numericam indiuiduorum, eſſe pro
pter materiã. Verùm nobis veriſimilius
fit huiuſmodi communicationem accide
re, tum propter materiam, tum etiã pro-
pter formam. Illud enim apud Peripate-
ticos axioma certiſſimum & tritiſſimum
eſt, quicquid eſt poſſibile ex parte mate-
rię, eſſe poſſibile ex parte formæ, & con-
tra, alioqùin alterutra poſſibilitas eſſet
A otioſa, cum vna ſine altera impleri & ad
actum perduci nequeat. ergo ſimiliter &
quod eſt communicabile propter mate-
riam, erit cõmunicabile propter formã;
pręſertim cum forma ſit finis materiæ.
Huc facit, quod vniuerſalitas naſcitur ex
communicabilitate. Nam vniuerſale eſt,
quod natura ſua aptum eſt eſſe in multis:
ſed vniuerſalitas conuenit rei propter for
mam, vt docet Auerroes 1. libro de cœlo
commen. 92, ergo &c. Itaque dicendum
eſt hanc communicabilitatem, duas ob
cauſſas accidere formæ ſpecificæ, primũ
B intrinſecè, quatenus eſt in tali gradu, hoc
eſt in gradu eiuſmodi formarũ quæ ſunt
vnibiles materiæ. Cernimus enim omnes
formas vnibiles materiæ ſublunari, eſſe
multiplicabiles, alias uerò quæ ſunt ex-
tra materiam, cuiuſmodi ſunt intelligen
tiæ, minimè: Tum extrinſecè, propter fi-
nem: nam cum talis forma per ſe ſit cor-
ruptibilis, ne ſi in vno tantùm indiuiduo
eſſet, penitus interiret, natura fecit vt in
multa indiuidua variè fundi & propaga-
ri poſſit, ut eam ſic ab interitu aliquo mo
do vindicaret. Vide Ariſtotelem libro 2.
C de Gener. 59 & lib. 2. de anima 34. & 35.
Atq; hoc modo de forma per ſe ſumpta
& conſiderata, dictum ſit.

De forma relata ad materiam.

CAP. IIII.

SEquitur alterum huius diſputationis
caput de forma relata ad materiam,
D in quo explicandæ ſunt quatuor quæ-
ſtiones. Prima quæſtio eſt, an forma ſit
nobilior quàm materia. Ac videtur qui-
dem materia eſſe nobilior: Primò, quia
materia eſt ingenerabilis & incorruptibi
lis, forma autem generatur, & corrumpi-
tur. Deinde quia, ut præcedenti libro de-
monſtratum eſt, materia habet exiſten-
tiam ex ſe, non pendẽtem ab hac, vel alia
qualibet forma: at formæ exiſtentia neceſ
ſariò pendet a materia in qua ineſt. Po-
ſtremò, cuius agens immediatum eſt no-
bilius, & itẽ modus productionis eſt no-
bilior, id quoque nobilius eſt; ſed mate-
teria, cum ſit incorruptibilis, a Deo im-
mediatè,

1. Quæſtio, an forma ſit nobilior quam materia.

mediatè, ſiue per emanationem, ſiue per creationē procedit, forma vero per motum Phyſicum, immediate fit ab agente Phyſico, ergo materia eſt nobilior quàm forma. Verùm ſine dubio ſentiendum, & affirmandum eſt formam præſtantiorem eſſe materia: Primò, quia ſecundum Ariſtot. 2. Phyſi. 81. & 91. & 1. lib. de partibus animalium cap. 1. forma eſt finis materiæ propter quem eſt, & ad quem ordinatur materia, & in 1. Phyſi. 81. Ariſtoteles ait, formam eſſe bonum quiddam & diuinū, eamque expeti a materia, tanquam pulchrum a turpi, & in 7. Metaphyſicæ tex. 7. inquit formā eſſe magis ens quàm materiam, & in 2. Phyſi. 11. atq; 12. ſcribit, formam eſſe magis naturam quàm materiā, quæ duæ ſententiæ declarant maiorem eſſe perfectionem formæ quàm materiæ. Poſtea idem rationibus confirmatur. Etenim perfectiuum eſt nobilius perfectibili, & actus formalis nobilior eſt potentia materiali: Nam vt ſcriptum eſt in 9. Metaphy. 19. in bonis ſemper eſt melior actus quàm potentia; in malis autem ecōtrario. Adde, quod res naturales ſimilitudinem quandam Dei conſequuntur propter formam, quæ cum ſit actus, eſt participatio quædam primi actus, & agens nobilius eſt patiente, uim autem agendi habet forma, materia patiendi tantùm. His accedit, quod apud Peripateticos certū eſt & peruulgatum, omnes perfectiones compoſiti a forma proficiſci, imperfectiones autem & defectus omnes ex materiæ neceſſitate accidere. Quid plura? forma determinat materiam ad certam ſpeciē, & gradum entium? forma actuat potentiam materię: forma explet eius appetitum: forma denique tribuit ei vnitatem atque diſtinctionem ſiue genericā & ſpecificam, ſiue etiam numericam. Sed reſpondendum eſt ad rationes contrarias, quæ initio poſitæ ſunt. Ad primam dicendum eſt, poſſe aliquid eſſe ingenerabile dupliciter, uel quia propter ſuam perfectionem eſt ſupra generationem, ut intelligentia, uel quia ob ſuam imperfectionē eſt infra generationem, tanquam prope nihil exiſtens, ut materia prima, quæ non propter ſe facta eſt incorruptibilis, ſed propter formas, vt nimirum ſedem, & domicilium certum pręberet accedentibus atque abeuntibus formis. Quod autem dici ſolet, icorruptibile nobilius eſſe corruptibili, uerum quidē eſt in iis, quæ ſunt eiuſdē ordinis & rationis, vt ſi ambo ſint, vel materiæ, vel formæ, uel ſubſtantiæ cōpoſitæ, alioquin quantitas Cœli, quæ eſt incorruptibilis, nobilior eſſet, quàm forma equi, quæ eſt corruptibilis. Ad. 2. Exiſtentia formæ præſtantior eſt quam exiſtentia materiæ, illa enim eſt ſpecifica, & determinata, hæc autem eſt entitatiua tātùm, & indeterminata, & per illam determinabilis & perfectibilis; neque vero exiſtentia formæ pēdet a materia, tanquam ab ea proueniens, ſed tanquam in ea nitens: non enim poteſt forma naturalis extra materiam aut operari, aut eſſe. Ad 3. Verū eſt illud axioma de his, quæ ſic producuntur, per ſe, & propter ſe: at materia, neque talis eſt, non enim per ſe, ſed cum compoſito comproducitur & procedit à Deo: neque ſic producitur propter ſe, ſed propter maiorem commoditatem, & vſū formarum, & cū finis nobilior ſit iis quæ referuntur, & ordinantur ad ipſum, neceſſe eſt materiam, quę eſt propter formam, dignitate minorem atque inferiorem eſſe forma.

Secunda quęſtio eſt, an forma ſit prior, quam materia. Atque ipſe quidem Ariſ. non uidetur ſibi ſatis cōſtare, quippe qui in 1. Phyſ. tex. 52. ait ſubiectum eſſe prius iis, quæ ſunt in ſubiecto, ſignificans materiam eſſe priorem forma & priuatione. in 7. autem Metaphyſicę tex. 7. ſcribit formā eſſe priorem materia. Sed facile tollitur hęc repugnantia. Prius enim dupliciter dicitur, vel ordine generationis & temporis, cum quid antecedit aliud tempore & duratione, atq; hac ratione materia prior eſt quàm quælibet forma, cum illa ſit æterna, certe ex quo, initio mundi condita eſt à Deo, eadem numero perſeuerat: vel ordine perfectionis & ſecundum intentionē naturę, qua ratione forma eſt prior, eſt enim perfectior, & principaliter intēditur a natura, ut pote cuius gratia materia ſit inſtituta, atque hoc etiam modo Ariſt. in 9. Metaphyſ. decernit actum eſſe priorem potentia. *2. Q. an forma ſit prior materia.*

Tertia quæſtio eſt, an vna numero forma ſubſtantialis poſſit eſſe in diuerſis numero materiis. Huius quæſtionis duplex eſt *3. Q. an poſſit una forma numero eſſe in multis materiis.*

eſt intellectus, vnus, an ſimul eodemque tempore poſſit eſſe in diuerſis materijs; A alter eſt, an ſucceſſiue & diuerſis temporibus: & vtrouis modo, impoſſibile eſt vnã formam numero eſſe in multis materijs: ſimul quidẽ, quia ſic eſſet vna & non vna; Vna, propter ſuppoſitionem, ponitur. n. eſſe vna numero; non vna, quia ſecundũ multitudinem materierum, & compoſitorũ neceſſe eſt multiplicari formas, ſi enim non poteſt vnum corpus ſimul eſſe in diuerſis locis, ergo multò minus vna forma in multis materijs, quia magis pendet a materia, eſſe, vnitas, & diſtinctio formæ, quám corporis locati a loco. Deinde, vna B forma exiſtens in multis materijs, quarũ vna non penderet ab altera, poſſet ſimul corrumpi, & non corrumpi, eſſe & non eſſe. Nam ſi vni materiæ & nõ alteri admoueatur alteratio corruptiua perſeuerans vſque ad finem, ſine dubio corrumpet formam in tali materia inhærentem, quæ tamen forma in altera materia permanebit, nihil enim cauſſę eſt cur ibi corrumpi debeat, cum illi materiæ nulla alteratio, nihilque contrarij acciderit. atque hinc intelligi poteſt, animam quæ eſt in brutis, non eſſe vnam ſimpliciter in toto cor C pore vnius animalis; quod non videbitur mirum ei, cui perſpecta & perſuaſa erunt duo Axiomata apud Philoſophos & Medicos certiſſima; Vnum eſt, omnem formam materialem eſſe extenſam & diuiſam ſecundum extenſionem & diuiſionẽ ſui ſubiecti (quod pręcedenti capite fuit a nobis explicatum:) Alterum eſt, partes corporis animalium, non eſſe continuas nec vnam rem numero, ſed tantum eſſe contiguas & naturaliter inter ſe conne D xas, reuera autem eſſe numero diſtinctas & diuerſas: hoc enim oſtendit Anathomica ars in earum diſſectionibus; hoc docet diuerſitas temperamenti & operationũ quę in diuerſis partibus corporis manifeſtè perſpicitur. Continuitas autem (ut Ariſtot. inquit in 5. Phyſic. 39. & 40.) nõ eſt in iis quę ſpecie differunt inter ſe; quis enim dixerit venas cum neruis, uel oſſa cum carne, uel hæc omnia, atq; alia quæ ſunt in corpore animalis, eſſe vnum quiddam numero & continuum? Dicitur autem corpus ex his conflatum eſſe vnum, tripliciter, Primùm, ob naturalem omnium partium inter ſe vnionem & cõpoſitionem, ſicut domus dicitur vna; Tũ, ob dependentiam omnium partium ab vno principio, quod ſecundum Ariſtotelem eſt cor; Poſtremò, ob relationem ad vnũ finem & ad bene eſſe vnius ſuppoſiti quod ſine tanta partium varietate non poſſet eſſe perfectum. Quare ſimiliter etiam anima in tam diuerſis partibus exiſtens, non erit ſecundum rem vna numero, ſed multæ numerò, partialiter, licet ob tres prædictas cauſſas ipſa quoque una dici queat. idem enim iudicari debet de anima quę eſt in oſſe, & carne; quod de calore qui eſt in carne, & oſſe, quem calorem conſtat non eſſe unũ numero in illis duabus partibus. Sic nec partes animæ quę ſunt in carne, oſſe, & neruis, ſunt vna res numero ſed diuerſæ. Forma enim materialis, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis fuerit; non poteſt una re ac numero eſſe in multis materiis re numeroque diſtinctis. Etenim vnitas & diſtinctio numerica formarum, pendet ex vnitate & diſtinctione materierum in quibus inhærent. Quod autem nec ſucceſſiue & diuerſis temporibus poteſt vna numero forma eſſe in diuerſis materiis, hinc perſpicuum erit. Primò, quia ſic migraret ex vno ſubiecto in aliud; quis igitur transferret formam? aut quomodo transferret? aut talis migratio & tranſitio quæ nam eſſet ſpecies motus? ad nullam enim referri poſſe clarum eſt perluſtranti omnes ſpecies motus. Deinde forma non penderet a materia in qua ineſt; alioquin non poſſet ab ea ſine interitu ſeparari, ſi autẽ non pendet, non eſt forma phyſica. Poſtremò, Ariſtot. multis locis cõfirmat impoſſibilem eſſe tranſmigrationem formarũ. nam 1. lib. de anima tex. 53. opinionem Pythagoræorum de tranſmigratione animarum, tanquam fabuloſam eludit & cõtemnit; & 2. de anima tex. 26. aduerſus hanc opinionem pronuntiat illam ſentẽtiam, vnumquemque actum non in quolibet, ſed in propria materia eſſe aptum fieri; & in 2. Phyſic. tex. 12. formam naturalem inquit non poſſe a materia in qua eſt ſecundum rem ſeparari; & in eodem lib. tex. 26. materiam & formam docet eſſe ad aliquid, ad aliam enim formam alia eſt materia, & contra, quare neceſſe eſt

Nota hanc doctrinam.

ſimi-

ſimilē & parē eſſe vnitatem & diſtinctionem formæ atque materię. Non poteſt igitur vna forma numero eſſe in multis materijs.

4. Quæſtio an forma ſubſtantialis immediatè uniatur materiæ primæ.

Quarta quæſtio eſt, an omnis forma ſubſtantialis immediatè vniatur materiæ primæ, hoc eſt an ordine naturę prius in materia producatur & inſit forma ſubſtātialis, quàm alia quælibet forma accidentalis. Hic exiſtunt duæ opiniones. Vna eſt Thomiſtarum, qui cenſent omnē formam ſubſtantialem immediatè vniri materiæ primę, ita ut præcedentes diſpoſitiones corrumpantur, & materia prius ſecundum naturam accipiat formā ſubſtantialem, deinde formas accidentales. Etenim putant ſubiectum inhęſionis omnium accidentium eſſe totum compoſitum. Hanc autem ſententiam confirmant iiſdē propè rationibus quibus probant quantitatem non eſſe materiæ coęuam eique immediatè inhęrentem, quas ſuperiore libro commemorauimus eo in loco in quo diſſeruimus de dimenſionibus interminatis. D. quidem Thomas prima parte quæſt. 76. artic. 6. hanc opinionem eo potiſſimum argumento probat, quòd cum materiæ forma ſubſtantialis det eſſe actu ſimpliciter, forma autem accidentalis det eſſe tantùm ſecundum quid: prius autem ſit eſſe ſimpliciter & principaliùs expetitum à materia, quam eſſe ſecundum quid, hinc concludi prius recipi debere à materia formā ſubſtantialem quàm vllam formam accidentalem. Altera opinio eſt & Græcorum, & Arabum, & Philoſophorum, & Medicorum, & plurimorum Theologorum, qui aiunt nullam formam ſubſtantialem immediatè vniri poſſe materiæ, eique nō niſi præuiis atque mediis formis accidentariis coniungi poſſe. Nam omnis forma requirit determinatam materiam in qua inſit & producatur, quæ determinatio fit per accidentia; ſi igitur forma ſubſtantia in eo inſtanti quo producenda eſt, non reperit in materia præcedentes diſpoſitiones quę ipſius gratia inductæ fuerunt ab agente, inueniet profectò materiam indeterminatam; quam ob rem non poterit ei naturaliter uniri. Denique cum in vnoquoque potentia pręcedat actum, vt explicatur lib. nono Metaphyſicæ, neceſſarium eſt vt determinata, & ſpecialis

A potentia materiæ, ordine generationis antecedat actum ſubſtantialem; ſi igitur eo inſtanti quo producitur forma ſubſtātialis, non inſunt in materia præcedentes diſpoſitiones, ergo materia tunc non habet determinatam potentiam ad illam formam potiùs quam ad aliam quamlibet, ſiquidem determinatio potentiæ fit ab agente per diſpoſitiones quas præmittit in materia; quę quidem diſpoſitiones dupliciter inſeruiunt formæ generandæ; tum quia expellunt formas contrarias in materia præexiſtentes, tum etiam, quia

B potentiam materiæ per ſe ad omnes formas indifferentem determinant & accōmodant ad unam aliquam formam potiùs, quam ad aliam. Quare hiſce diſpoſitionibus à materia remotis, tollitur determinatio potentiæ, qua ſublata naturaliter impeditur generatio futuræ formæ. Poſtea, forma ſubſtantialis non poteſt produci immediatè à ſubſtantia, ſed per actionem alicuius accidentis: ſubſtantia enim, aut nihil agit aut non per ſe immediatè, ſed tantùm per accidentia, loquor autem de ſubſtantia & de actione Phyſi-

C ca. Quocirca productio ſubſtantiæ neceſſario conſequitur productionem alicuius accidentis in materia, nō enim producitur forma ſubſtantialis niſi virtute vltimæ, ac perfectiſſimæ diſpoſitionis ab agente in materiam inductæ, quæ proximè antecedit ordine generationis, formę ſubſtantialis productionem. Ad extremū omnes rationes quibus oſtēditur primas qualitates inhęrere materię primę, & in corruptione non fieri reſolutionem vſque ad materiam primam ex parte accidentium, & in elemētis ſymbolis, cum vnum

D generatur ex alio, qualitates quidem vtriuſque contrarias interire, ſymbolas autem remanere, ad hanc opinionem comprobandam conferri poſſunt. Sed eas hic omittimus quòd propiùs attingant diſputationem de elementis. Quę autē conferunt ad ſoluendas aduerſarię opinionis rationes, ſumenda ſunt ex diſputatione noſtra de dimenſionibus interminatis, quę ſuperiori libro fuit explicata.

De

De forma relata ad compoſitum. Et primò an forma ſit prior, & nobilior Compoſito.

CAP. V.

1 Quæſtio an forma ſit prior & nobilior compoſito.

TErtium huius diſputationis caput poſtulat ut de forma relata ad compoſitũ agamus; quę tractatio quatuor explicatione quæſtionum continetur. Vna quæſtio eſt, an forma ſit prior, B atque nobilior compoſito. Ad quam quæſtionem breuiter reſpondemus, prioritate naturæ, ſine dubio formam eſſe priorẽ compoſito. etenim ordine naturæ, cauſſa prior eſt effectu, ſimplex compoſito, pars toto. At prioritate temporis, atque durationis, nõ poteſt forma phyſica eſſe prior compoſito. Hoc enim intereſſe vult Ariſto. 12. Metaphy. 16, inter formam & cauſſam mouentem, quod cauſſa mouens & efficiens tempore prægreditur effectum ſuum, vt ædificator domum, forma uerò nunquam tempore prior eſt compoſito C cuius eſt forma, forma enim domus vnà cum ipſa domo efficitur & exiſtit. & aduertendum eſt Ariſto. loqui non de quauis cauſſa efficiente, multæ enim ſimul ſunt cum effectis, vt Deus, ſecundum Ariſtot. neque Cœlis neque Intelligẽtijs eſt antiquior, & vmbra terrę, quæ ex ipſius inter Solem & Lunam interiectu exiſtit, non eſt ante quàm Eclipſis Lunæ, loquitur igitur eo in loco Ariſtoteles de cauſſis mouẽtibus, quæ cum per motum ſucceſſiue operentur, neceſſario antegrediũtur effectus ſuos qui per motum illarum D cauſarum producuntur. Sed ad rem Ariſ. 2. lib. de Gener. Animal. cap. 3. negat vllã animam eſſe ante corpus, & vni menti, quippe quę incorporea, ſeparabilis, & diuina eſt; id ſingulariter concedit, vt extrinſecus adueniat. Et hoc ſanè manifeſta, & neceſſaria ratione concluditur. Nam ſi forma eſt ante compoſitum, quomodo eſt? an per ſe ſubſiſtens? ergo non eſt phyſica, ſed immaterialis, & Metaphyſica; an potiùs erat in aliqua materia ex qua deinde per generationem cõmigrauit in aliã? ſed iſtiuſmodi commigratio formarum A ſuperiori diſputatione confutata, & exploſa eſt.

An vero forma ſit nobilior compoſito, non cõuenit inter Philoſophos. Etenim quidam opinantur compoſitum eſſe nobilius forma. Primùm, quia per ſe generari, per ſe ſubſiſtere, per ſe operari, eſſe item completum quiddam, & in ſpecie conſtitutum, non formæ, ſed compoſito competit. Deinde, cõpoſitum habet in ſe formam & præterea materiam, quare continẽs totum id quod forma, & eo amplius aliquid, erit præſtantius quã B forma. Præterea, anima rationalis à corpore ſeparata naturaliter cupit iterũ coniungi cum corpore, & hoc inter Theologos indubitatum eſt, at cur id? niſi quia nobilius eſt eſſe hominis, quod eſt compoſitum, quàm animæ rationalis, quę eſt forma. Ac ſi hoc verum eſt in anima rationali quæ eſt immaterialis, immortalis, & per ſe ſubſiſtens, quantò verius idẽ putari & affirmari poteſt de cæteris formis phyſicis, quæ ſunt lõgè ignobiliores, & multò magis à materia, & compoſito dependẽt? Ad extremum, Ariſt. in Cate- C goria Subſtantiæ, ait primam ſubſtantiã (quæ eſt ſubſtantia compoſita) eſſe maximè ſubſtantiam; & in 2. Phyſic. 31. inquit partes eſſe tanquam materiam comparatione totius, ergo ſunt ignobiliores toto; & hoc perſpicuum eſt, nam partes ordinãtur ad totum, ex quo pendet eſſe, & perfectio earum. Alij verò Peripatetici arbitrantur formam eſſe nobiliorem compoſito, tum q compoſitum eſt perfectũ propter formam, ergo forma eſt magis perfecta, nam propter quod vnum quodque tale eſt, & illud magis eſt tale. quotieſcunq; D enim aliquid dicitur de duobus, de vno tanquam de cauſa per ſe, ac eſſentialiter; de altero autem, vt de cauſato, cui totũ id quod dicitur non conuenit niſi ob illã cauſſam, magis dicitur de cauſſa; ſed forma eſt cauſſa totius perfectionis, quæ ineſt compoſito, ergo ipſa eſt magis perfecta quam compoſitum. Tum etiam quoniam Ariſtot. uidetur id perſpicuis verbis docere in 7. lib. Metaphyſi. tex. 7. ita ſcribens, [Si forma prior eſt materia & magis ens, eo quoque quod ex ambobus eſt, prius quid erit ob eandem rationẽ.]

Hęc opinio uidetur Simplicij 1. phyſi. ſuper te. 12. & 2 phyſi. ſuper te. 4. & eſt communis ferè opinio latinorum philoſophorũ ac theologorum.

Opinio Auer. 2. phyſicorum commen. 4.

ſic enim legit Auerroes, & verò ſic eſt in codice Græco, quamuis in alijs tranſlatio nibus, pro illo, [eo, ꝙ ex ambobus eſt,] Sit, [illud quod ex ambobus eſt.] Vt his verbis ſignificet Ariſtot. quemadmodum forma eſt magis ens q̃ materia nimirum quoniam eſt actu, ita etiam compoſitum eſſe magis ens, q̃ materiam ob eandem cauſſam. Qui autem tuentur eam ſententiam quàm proximè ante declaraui, aiunt ipſum compoſitum a Philoſophis interdum appellari nobilius ac præſtantiùs, non ꝙ tale ſit ſecundum rationem & veritatem, ſed ꝙ tale indicatur ſecundum ſenſum, & hominum exiſtimationẽ. Hæc à Philoſophis de re propoſita in vtrãque partem diſputantur. Hæc autem controuerſia facilè dirimi, & diſcordia opinionum reuocari poteſt ad concordiam hoc modo; forma dupliciter conſiderari pōt, vel per ſe ac ſeparatim à materia, vel prout habet eſſe in materia; priori modo ſūpta ignobilior eſt compoſito, ut rationibus prioris ſententiæ concluditur, poſteriori autem modo, nihil aliud eſt q̃ ipſum compoſitum, quod attinet ad nobilitatẽ & perfectionem quæ eſt in cõpoſito, quocirca erit æquè nobilis vel etiam ob id nobilior quia compoſitum in ſe cohibet materiam tanquàm partem ſuam eſſentialem: quæ materia non modo nullam ijs rebus quarum pars eſt, perfectionem adiungit, ſed etiam eſt radix & ſeminarium cunctarum imperfectionum & defectuū, qui accidunt rebus naturalibus. Quamobrem dicere ſolent Peripatetici, bona quæ ſunt in rebus naturalibus ex forma prouenire, mala uerò ex neceſſitate materiæ. Sed veniamus ad ſecundam quæſtionem quæ grauior eſt atq; difficilior, an forma ſit tota quidditas rei naturalis.

Secunda quæſtio. An forma ſit tota quidditas rei compoſitæ.

CAP. VI.

QVo meliùs hæc quæſtio explicetur & intelligatur, eam nos poſitis tribus propoſitionibus ſic explanabimus, vt quid in ea manifeſtum & certum ſit, quid contra dubium & controuerſum cognoſcatur. 1. Propoſitio. Materia eſt pars ſubſtantię ac naturæ ipſius compoſiti. nam Ariſto. 1. Phyſi. 52. inquit materiã eſſe ſubſtantiam, ꝙ ex ea cõponitur ſubſtantia compoſita; non poteſt autem ſubſtantia componi ex non ſubſtãtijs; & multis in locis tripartitò diuidit ſubſtantiam in materiam, formam & quod ex vtriſq; eſt compoſitum; & in 2. Phyſic tex. 12. atque in 5. Metaphyſi. tex. 5. ait compoſitũ naturale, uocari naturam vel potiùs à natura, quoniam conſtat ex materia & forma, quæ ſunt naturæ. Ac ratio quidem huius rei eſt, quia res naturalis, vt homo vel lapis, non eſt ſubſtantia ſimplex, ſed compoſita ex multis & diuerſis partibus, harum autem partium unam eſſe materiam, perſpicuũ eſt; ergo materia eſt pars ſubſtantiæ, ac naturę compoſiti phyſici. 2. Propoſitio. Non poteſt negari materiam aliquo modo pertinere ad quidditatem rerum naturalium. Etenim Ariſt. 2. phyſic. tex. 19. & 1. de Anima tex. 16. & 6. lib. Metaphy. tex. 2. affirmat in definitionibus rerum naturalium neceſſariò ponẽdam eſſe materiam, atque ea re definitiones Phyſicas diſtingui à Mathematicis. In hanc item ſententiam Auerroes primo de Anima com. 16. his verbis ſcribit. [Qui accipit materiam in definitione rerum naturalium & dimittit formam diminutè accipit, qui accipit formam & dimittit materiam exiſtimatur ꝙ dimittit aliquid non neceſſarium, ſed non eſt ita, quia forma debet accipi in definitionibus ſecũdum diſpoſitiones in quibus exiſtit.] Hæc ille. Hoc etiã rationi conſentaneũ eſt, nam forma per ſe non conſtituit ſpeciem rei, ſed vnà cum materia, quare nec quidditatem, niſi prout continet in ſe intrinſecum ordinem ad materiam in qua naturaliter habet ſuum eſſe. Ac de ſupra dictis duabus propoſitionibus, nulla eſt inter Philoſophos diſſenſio. 3. Propoſitio. An forma, prout habet ordinem ad materiam ſit tota quidditas rei naturalis, ita ut materia nõ ſit pars quidditatis, ſed eius tantùm quaſi vehiculum & ſubiectũ naturaliter neceſſarium; An potiùs materia ſit pars quidditatis ſicut forma, licet minus principalis, obſcurum, dubium, & valde controuerſum eſt inter Philoſo-

phos,quare varias eorum ſententias ex-
plicare oportet.Sed primo loco D. Tho.
opinionem expendamus.

Opinio D. Thomæ, & Scotiſtarũ, materiã eſſe partem quidditatis

D.Thomas 7.Metaphy. ſuper tex. 34.
& 1.par.q.75.art.4.& in opuſculo de En-
te,& eſſentia,cenſet materiam eſſe partẽ
intrinſecam quidditatis ſpecificæ rerum
naturalium; & hac ratione confirmat.
Definitio explicat quidditatem rei, ſed
materia eſt pars definitionis, ergo ẽ pars
quidditatis,Maior per ſe nota eſt: Minor
ſic probatur:Ariſt.7.Metaph.text.39. in-
quit auferre materiã à definitionibus qua
rundam rerum,ideſt naturalium, eſſe ſu-
peruacaneum, & increpat iuniorem So-
cratem,qui tentabat definire animal ſine
materia, non ſecus quàm circulum ſine
ære.in lib.etiam 8. Metaphyſicæ commẽ
dat eas definitiones,quæ materiam pari-
ter atque formam complectuntur. Sed
reſpõderet aliquis,materiam poni in de-
finitionibus non ut partem quidditatis,
ſed ut ſubiectum & vehiculum eius;hanc
reſponſionem Thomiſtæ putant abſurdã
eſſe,propterea ꝙ, hoc modo etiam ſub-
ſtantia definiretur per additamentũ ſicut
accidens,quod eſt contra Ariſto.in 7.Me-
taphyſi.Etenim ſicut ſubiectum ponitur
in definitione accidentis vt in definitione
ſimitatis naſus,non ꝙ ſubiectum ſit pars
quidditatis accidentis, cum accidens ſit
quidpiam ſimplex & alterius generis q̃
ſubiectum,ſed quia eſt naturale vehicu-
lum,& fundamentum accidentis, ſic etiã
materia ponitur(ſecundum illam reſpon
ſionem)in definitione ſubſtantię, non vt
pars ſed ut vehiculum quidditatis. Hanc
opinionem Scotiſtæ item ſequuntur, &
ita confirmãt.Si materia nõ eſt pars quid
ditatis,ergo ſola forma eſt tota & cõple-
ta quidditas ac ſpecies,quare anima ſepa
rata hominis eſſet tota ſpecies hominis,
nec forma cum materia faceret vnum ens
per ſe vnum & completum,non ſit niſi ex
entibus incompletis.Præterea;quid eſſet
diſcriminis inter rem materialem & im-
materialem?vtrobique namque ſola for
ma eſt tota quidditas rei. Addunt etiã,
qui ita ſentiunt, Auerroem quibuſdam
in locis huic ſententiæ ſuffragari, nam in
primo Metaphy.comm.9. hoc modo ſcri
bit, [Species quæ verè dicuntur, ſunt il-
lud quod congregatur ex forma vniuer-
ſali & materia. v.g. ſpecies hominis non
A eſt forma eius tantùm ſecũdum quod in-
tendebat Plato, ſed congregatum ex ma
teria,& forma.] Quòd ſi quis contra hãc
opinionem opponat, Ariſtotelem vbicũ
que nominat vel deſcribit formam, ſem-
per eam appellare ipſum quod quid erat
eſſe,eiuſmodi verbis non obſcure indicãs
formam eſſe totam quidditatem rei, re-
ſpondent ipſi ad hoc dupliciter.Primùm
enim aiunt duplicem eſſe formam,vnam
Phyſicam quæ eſt pars, qualis eſt anima
reſpectu animalis;alteram Metaphyſicã,
quæ eſt tota eſſentia rei in abſtracto con-
B cepta vel enuntiata,qualis eſt humanitas
reſpectu hominis; abſtractum enim ha-
bet ſe vt forma reſpectu concreti, etiam
ſi concretum & abſtractum non re, ſed ra
tione tantùm differant.Cum igitur Ariſ.
inquit formam eſſe quidditatem rei, acci
pit formam non priori,ſed poſteriori mo
do ,quæ eſt tota rei eſſentia materiam ẽt
continens. Deinde, altero etiam modo
reſpondent, denominationem plerunq;
fieri à principaliori,ita vt dicatur ſimpli-
citer tale,quod eſt magis principaliter ta
le. Quare cum forma ſit principalis pars
C quidditatis, quid mirum eſt ſi nonnunq̃
vocetur quidditas rei? Sed neutra ſane
reſponſio firma aut veriſimilis eſt; non
quidem prior,quia cum Ariſto. appellat
formam quidditatem,loquitur de forma
quæ eſt cauſſa diſtincta ab aliis tribus ge-
neribus cauſſarum,& eſt finis materię ei-
que relatiuè opponitur,& eſt verè ac pro
priè forma Phyſica;talem autem conſtat
eſſe non eam, quæ dicitur ab ipſis forma
totius, ſed eam quæ vocatur forma par-
tis, Poſterior autem reſponſio nihilo
plus ualet, nam licet in appellationibus
D interdum contingat denominationem ſu
mi à principaliori,non tamen in definitio
nibus, in quibus ad tenue veritas elima-
tur. quale enim quidque definitur, tale
eſt ſimpliciter; ne ſi ſecus fuerit, defini-
tio, quæ enucleatè ac propriè rem vt eſt,
explanare debet, ambiguitatem pariat &
in errorem inducat.Sed de hac opi-
nione ſatis. Ad eos, qui
contra opinantur
ueniamus.

Alte-

Altera opinio veterum Peripatetico rum, aientium totam quidditatem rei, in forma eius rei contineri.

CAP. VII.

EST igitur altera ſententia eorum qui cenſent totam quidditatem rei naturalis compoſitæ, eſſe in forma ipſius non quidem ſolitariè ac præciſè ſum pta; ſed ut includit & in ſe cohibet naturalem quendam atque eſſentialem ordinem ad materiam, quæ licet non ſit pars quidditatis, tamen quia eſt quaſi vehiculum, fundamentum & ſubiectum naturale ac neceſſarium ipſi formæ, ideo in definitionibus rerum naturalium neceſſe eſt non ſolam formam ſed ět materiam adhibere; non aliter quam in definitione ſimitatis oportet naſum ponere. Eſt autem apud hos Philoſophos magnum diſcrimen inter ſubſtãtiam & quidditatem, qđ videtur indicaſſe Ariſtot. in 7. Metaphyſi. cum. n in tex. 7. poſuiſſet materiã eſſe ſubſtantiã, mox in tex. 8. negat eam eſſe quidditatem ſcribens. [Materiam autem dico, quæ ſm ſeipſam, neque eſt quid &c.] Hanc autem fuiſſe opinionem veterũ Peripateticorum, facile intelligitur ex illorum ſcriptis. Nos de plurimis, nonnullorũ in præſentia, quo res illuſtrior ſit, proferemus teſtimonia.

Alexander Aphrodiſ. ſęus.

Alexander Aphrodiſæus in 2. lib. Mtaphyſi. ſuper tex. 12. ita ſcribit. [Quemadmodum homo & hominis eſſe differunt, ſic ht in cunctis reb' compoſitis. Eſſe enim cuique rei ex forma adeſt: Homo enim ex materia & forma conſtat, eſſe autem hominis ſimplex eſt, quippe cum forma ſit eius eſſe: nam in rebus incorporeis idem eſt res atque ipſius eſſe, in habentibus autem eſſe in materia, differunt.]

Themiſtius.

Themiſtius in 3. de anima ſuper tex. 9. ſic ait;] Aliud eſt aqua, aliud eſſentia ſeu quod quid erat eſſe aquæ; illud enim eſt quidpiam ex materia & forma cõncretum, hoc autem eſt aquæ forma & ratio per quam eſt aqua. Vnaquæque enim res deſcriptionem ſuã non de materia ſed de forma nanciſcitur. In eodem libro ſuper tex. 38. hoc modo inquit.] Res quanta eſt, forma ipſa eſt, materia verò non eſſentię ſed generationis potius & ipſius vt ita dixerim, fieri au A ctor & cauſſa eſt. Diffluunt obiter corpora, quod quidem opera & maleficio materiæ accidit: Si qua ſtant quieſcuntue, totum id debet formæ acceptum referri.

Simplicius

Simplicius in 3. de anima ſuper textũ 9. hæc ſcribit. [Forma differt ab eo quod ex forma conſtat, caro enim & aqua formis affecta ſunt, ipſum verò eſſe uniuſcuiuſque eorum, ipſa vniuſcuiuſque forma eſt. Forma namque per ipſum quid erat definiri conſueuit.]

Auerroes.

Auerroes in 7. libro Metaphyſi. comm. 21. [Quidditas] inquit [hominis vno mõ eſt homo, & alio B modo non eſt homo; eſt enim ipſa forma hominis, non eſt autem homo qui eſt con gregatus ex materia & forma.] Hoc etiã apertioribus verbis declarat in eodem libro commen. 34. ſcribens materiam eſſe quidem partem ſubſtantię ſi nomen ſubſtantię ſignificet congregatum ex materia & forma, ſin autem ſignificet iam quidditatem, non eſſe partem eius, ſed eſſe tanquam vehiculum deferens ipſam in ſua definitione.

Albertus Magnus.

Albertus in 2. lib. Phyſi. ſuper tex. 28. hæc ſcripta reliquit. [Forma propriè loquendo eſt eſſentia conſti- C tuens ſpeciem ſecundum eſſe in rebus naturalibus, nam eſſe compoſiti fluit ab eſſentia quæ eſt forma rei, ſicut lumen fluit à luce, [& paulò infra ſubdit. [Hæc autẽ forma eſt rei uera quidditas, quoniam res nõ habẽt hoc quod ſunt, à materia, quippe cum ipſa ſit in potentia ad oppoſita, ſed id habent à Forma ſubſtãtiali, & ideo ipſa eſt propria rei quidditas; & cum definitur res, ratio definitiua dicens quid eſt res, ſumitur penes formam, ſiue ipſa concepta ſit cum materia ſicut eſt forma naturalis, ſiue non, ut eſt forma mathemati D ca & Diuina.] Eandem ſententiam tradit in 7. Metaphyſi. ſuper 1. tex. dicens. [Principia ſubſtantię ſunt materia & forma, & pręcipuè forma, quam dupliciter determinare oportet, uno modo ſecundũ quod ipſa eſt totum eſſe & tota quidditas ſubſtantiæ, quæ ſignificatur per definitionem, & ſic conſideratur in hoc 7. lib. Metaphyſi. &c. Quis porrò ipſum Peripateticorum Principem Ariſtotelem, neſciat aut dubitet in eadem ſententia fuiſſe? cum is totam rei compoſitę quidditatem in ſola formá eſſe, multifariã clariſſimis,

Ariſtoteles ſenſit materiam non eſſe partem quidditatis

grauiſſimiſque verbis teſtatum, confirmatumque reliquerit? A An non is in 3. de anima tex. 9. affirmat aliud eſſe carnem, & aliud ipſum eſſe carnis? nã illa eſt forma cum materia, hoc autem eſt ipſa forma ſimplex. Sic enim hunc locum Ariſtotelis explanant Themiſtius & Simplicius, quorum uerba ſupra memorauimus. Deinde, cum in 7. Metaphyſicæ tex. 9. diuiſiſſet ſubſtantiam ia materiam, formam & compoſitum, ſubiungit prætermittendam eſſe materiam & compoſitum, ſolam autẽ formam conſiderandam, & tractandam eſſe: mox uerò tex. 10. proponit ſibi agendũ eſſe de ipſa quidditate; ex quo quis nõ B intelligit Ariſtote. pro eodem habere formam & quidditatem? Preterea, in 8. lib. Metaphy. text. 12. ſi quis, inquit, interroget quę ſit materia hominis? reſpondendum eſt eſſe menſtrua: ſi quod mouẽs ſeu efficiens? reſpondendum eſt ipſum ſemẽ: ſi quæ ſit forma? reſpondendum eſt ipſum quod quid erat rei. Poſtea, Ariſt. docet in 2. Phyſ. tex. 28. omnes partes definitionis pertinere ad cauſſam formalem, quod ſanè verum eſt, nam vt eſt apud Auerro. 1. Metaphyſi. com 17. genus ſumitur à forma vniuerſali, differentia verò à forma C particulari & propria. Ampliùs, ſecundũ Ariſtote. in 2. Phyſi. tex. 19. & in 6. Metaphy. tex. 2. & alijs locis, ita definiũtur res naturales per materiam ſenſibilem ut ſimitas per naſum: hoc enim exemplo ad id exponendum ferè utitur Ariſtoteles. ergo ſicut naſus non pertinet ad definitionẽ ſimitatis, tanꝗ pars ei⁹, ſed tanꝗ ſubiectũ; ita materia non pertinet ad quidditatem rei naturalis, vt pars ſed vt ſubiectũ ipſius. Ad hęc, quod obſtat quo minus in D rebus materialibus quidditas ſit idem cũ habente quidditatem, id non poteſt eſſe pars quidditatis, ſed tale eſt materia ſecũdum Ariſto. 3. de anima, tex. 9. vt ſupra diximus & in 7. methaphy. text. 41. præſertim ſecundum explanationem huius tex. traditam à D. Thoma in cõmentarijs quibus eum locum exponit. Ergo &c. His accedit, verè dici aliam eſſe quidditatem hominis, aliam Leonis, & Lapidis; quæro vnde naſcatur hæc diuerſitas quidditatũ? non ex accidentibus, quippe quæ ſunt extra quidditatem rei; nec ex materia prima, quæ una eſt omnium ſublunarium; ergo ex ſola forma ſubſtantiali. Poſtremò, A quidquid ponitur in definitione rei, debet eam diſtinguere ab aliquo alio; quam ob rem Ariſtot. 6. lib. Topicorum ait prædicata tranſcendentia non eſſe ponenda in definitionibus; ſed diſtinguere & ſeparare, eſt proprium actus & formæ, ut docet Ariſtote. 7. Metaphyſicæ tex. 49. ergo &c. Sed quęret aliquis, ſi materia non pertinet ad quidditatem rei, quamobrẽ ea ſit neceſſaria rebus naturalibus? Reſpondeo materiam eſſe neceſſariam quatuor ob cauſſas: primò, quia eſt naturale ſubiectum formæ & quidditatis, ſine qua B forma, & quidditas nec eſſe nec definiri aut intelligi poſſunt: tum eſt neceſſaria ſubſtantiæ compoſitę, quæ per ſe generatur & corrumpitur, cum ſit pars eius intrinſeca & eſſentialis: Deinde neceſſaria eſt ad exiſtentiam, ſeu ſubſtantiam compoſiti naturalis: ꝙ enim compoſitum exiſtat, habet à forma quæ eſt cauſſa cur res exiſtat, vt dicitur 5. lib. Metaphyſi. cap. de ſubſtantia; quod autẽ per ſe exiſtat & non in alio, cauſſa eſt materia. Poſtremò ad eius indiuiduationem, cauſſa enim indiuiduationis eſt materia quanquam nec ſo- C la nec principalis.

Quatuor ob cauſſas neceſſaria eſt materia rebus naturalibus.

Soluuntur rationes prioris ſententiæ, & ſententia auctoris aperitur.

CAP. VIII.

Breuis ſolutio rationũ prioris ſententiæ.

D **R**Eſtat nunc ut breuiter doceamus quo pacto ab ijs qui cõtra ſentiũt, rationes quæ contra hanc opinionẽ pro confirmatione prioris ſententiæ cõmemoratæ ſunt: breuiter diſſoluantur. Ad 1. Reſpondendum eſt, materiam poni quidem in definitione rei naturalis, verùm non aliter quàm ponitur naſus in definitione ſimitatis, hoc eſt, non tanquam partem quidditatis ſed tanquam ſubiectum; neque ob id dicendum eſt definitionem ſubſtantiæ eſſe per additamentum ſicut eſt accidentis, quia forma & materia ſunt vnius generis & categoriæ, & ſimul coniunctę conſtituunt

ſtituunt

ſtituunt vnum ens per ſe at ſubiectum & accidens,& ſunt diuerſarum categoriarũ, & ex ipſis non exiſtit vnum aliquod ens niſi per accidens. Ad reliquas rationes dicendum eſt, formam eſſe quidem totam rei quidditatem, uerùm nõ ſumptã præciſè & ſeparatim à materia, ſed vt includit ordinem eſſentialem ad materiã; ex quo apparet,& cur forma ſolitaria, qualis eſt anima rationalis à corpore ſeiuncta, non dicatur eſſe tota quidditas, aut completa rei ſpecies;& quod ſit diſcrimẽ iter quidditates rerum materialium & Imaterialium. Poſtremò illud aduertendum eſt quod ſupra monuimus, apud Peripateticos aliud eſſe ſubſtantiam compoſitam, eſſẽtiam & naturam, & aliud quidditatẽ, quocirca, non ſi quis illorum interdum dixit materiam eſſe partẽ ſubſtantiæ uel naturæ compoſitæ, continuò putandũ eſt eum ſenſiſſe materiam eſſe partem quidditatis. Atque hæc quidem inter Philoſophos diſputantur de quidditate rerum naturalium. Vtram vero ſententiam nos magis probemus, paucis exponamus.

Nobis quidem poſterior ſententia videtur eſſe magis Peripatetica & Ariſtotelica, quod ex his quæ eam declarando & probando diximus, liquidò cognoſci potuit. Vtra autem opinio ſit vero ſimilior ac propior, facile eſt iudicium; nam omnis hæc opinionum varietas atque diſſenſio, non tam in re ipſa quàm in uerbis, & modo loquendi conſiſtit. Etenim, ſi nomẽ quidditatis ſignificat totum id quod pertinet ad integritatem ſubſtantiæ & naturæ ipſius compoſiti, (quomodo id nominis eſt in vſu apud recentiores Philoſophos & Theologos) ſolùm excludendo accidentia, non eſt dubium quin materia habẽnda ſit pars quidditatis: ſin autẽ vocabulũ quidditatis anguſtiùs & preſſius ſumatur, id tantùm ſignificans in quolibet compoſito naturali, quod eſt eius actuatiuum, diſtinctiuum, denominatiuũ, definitiuum, intelligibile, determinatiuũ & perfectiuum quo modo ipſum uſurpãt antiquiores peripatetici, luce Solis clarius eſt, cum hæc omnia à forma proficiſcantur, materiam nõn eſſe partem quidditatis. Cum igitur res ipſa conſtet, quiſque vtro maluerit modo loquatur, non enim Philoſophum decet, re iam exploſ rata & conſtituta, de voculis & ſyllabis diſputationes producere. Sequitur nunc quæſtio illa perquàm celebris inter Philoſophos, de principio indiuiduationis, ſit ne materia an forma, an quidpiam aliud.

Sẽtẽtia auctoris de præ ſenti quæſtione.

Exploditur opinio eorum qui putant diſtinctionem numericam prouenire à quantitate.

CAP. IX.

Tertia quæſtio de materia relata ad compoſitum à nobis hoc loco tractanda hęc eſt, an vnitas & diſtinctio numerica corporum naturaliũ quæ ſunt eiuſdem ſpeciei vltimę, conueniat ipſis propter formam. Triplex eſt vnitas & diſtinctio, una generica, altera ſpecifica, tertia numerica eorum quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei. Priores duæ conceſſu omnium petuntur ex forma ſubſtantiali; de tertia magna lis eſt inter Philoſophos, quæ continet peruulgatam illam quæſtionem de principio indiuiduationis, quatuor principum opinionum varietate nobilitatã. Prima opinio eorum eſt qui putant vnitatem & diſtinctionem numericam prouenire à quantitate, ita vt principium indiuiduationis in rebus naturalib⁹ ſit quãtitas; quam ſentẽtiam his rationibus perſuadere conantur. Primò, ſecundũ Auer. 1. Phyſi. comm. 6, & ſecundum Ariſt. in 3. Metaphyſi. 11. omnis diſtinctio, aut eſt ſecundum formam, aut ſecundum quantitatem; ſed inter ea quę ſunt eiuſdem ſpeciei, non eſt diſtinctio ſecũdum formam, quoniam ea eſt ſpecifica & quidditatiua, relinquitur igitur vt ſit tantum diſtinctio ſecundum quantitatem. Deinde, uel indiuidua eiuſdem ſpeciei differunt per aliquam differentiam eſſentialem, uel accidentalem; non per ſubſtantialem, nam vltima differentia ſubſtantialis eſt ſpecifica, in qua conueniunt omnia illius ſpeciei indiuidua; ergo per accidentalẽ, ſed primũ omnium accidentium eſt quantitas, ergo q̃titas erit princeps cauſſa diſtinctionis in indiuiduorum. Poſteà, natura ſpecifica ideo

Prima opinio, quantitatem eſſe principium indiuiduationis.

ſecundum numerum multiplicatur, quia recipitur in multis & diſtinctis partibus A materiæ, ſed multitudo & diſtinctio partiũ accidit materiæ propter quantitatem, ergo in quantitate eſt radix numericæ multiplicationis, quæ cernitur in natura ſpecifica. Poſtremò, id confirmant exemplo aquæ, quæ ſi in tres partes diuidatur, quælibet pars aquæ exiſtit una numero, & à qualibet aqua alia numeraliter diſtincta, at hæc multitudo & diſtinctio aquarum, non aliunde orta eſt quàm ex diuiſione primę aquę ſecundum quãtitatem; vt vel in hoc exemplo, etiam ſenſuum iudicio probetur multitudo, & diſtinctio indiui- B duorum à quantitate proficiſci.

Refutatio primæ opinionis.

Verùm hæc opinio multas ob cauſſas falſa eſt. Primò, quia quantitas præſertim terminata, (nam interminata, cum ſit indifferens ad omnia indiuidua, non poteſt eorum eſſe principium diſtinctiuum) cũ inquam quantitas terminata ſit poſterior ſubſtantia compoſita, nõ poteſt eſſe principium indiuiduationis eius; quinimò cũ accidẽs indiuiduetur per ſubiectum, qui fieri poteſt ut ſubiectum viciſſim indiuiduetur per ipſum accidens? niſi non putetur abſurdum eſſe vt idem ſecundum idẽ C ſit prius & poſterius, principiũ atq; principiatum. Deinde, cum indiuidua ſubſtantia ſit ſubſtãtia, & quatenus indiuidua eſt, ad prædicamentum Subſtãtiæ pertineat, ſiquidem eſt prima ſubſtantia: nã ſubſtantia prædicamentalis diuiditur in primam & ſecundam, neceſſe eſt principium, propter quod indiuidua eſt hæc prima ſubſtantia, ſit quidpiam ſubſtãtiale, & ad idẽ prædicamentum pertinens; at quantitas nullo modo attingit eſſentiam ſubſtantiæ, nec ad Subſtantię categoriam reduci poteſt, ergo nõ poteſt eſſe principium in- D diuiduationis eius. Præterea, ſubſtantia indiuidua eſt verum ens per ſe, quandoquidem ponitur in prędicamento, & ſpecies per ſe prędicatur de ipſa; ſed ex ſubſtantia & quantitate fit vnum ens per accidens, ergo quantitas non eſt principiũ indiuiduę ſubſtantiæ. Ad extremum, generatio ſubſtãtialis per ſe terminatur ad ſubſtantiam indiuiduam, ſi igitur ſubſtantia eſt indiuidua propter quantitatem, generatio ſubſtantialis per ſe terminaretur ad quantitatem, quod nemo non videt ꝗ ſit abſurdum. Vide apud Scotum 2. ſent. diſtinct. 3. q. 4. alias rationes contra hanc opinionem.

Rationes autem huius opinionis facile eſt ſoluere. Ad primam, & ſecundam rationem reſpondendum eſt, inter indiuidua eiuſdem ſpeciei eſſe diſtinctionẽ formalẽ. Petrus.n. differt à Paulo, quia alia eſt anima Petri & alia Pauli, ſi quidem à quo res habet eſſe, ab eodem habet unitatem & diſtinctionem: eſt autẽ duplex diſtinctio formalis, vna quæ ſumitur a forma ſimpliciter & ſpecificè ſumpta, quæ dicitur formalis ſimpliciter, & non eſt inter ea quæ continentur eadem ſpecie; altera quæ ducitur à forma, vt eſt ſingularis, & actu exiſtens in rebus, quæ vocatur formalis ſecundum quid, & ſecundũ hãc differunt indiuidua eiuſdem ſpeciei. Sed hoc paulò infra planiùs intelligetur. vbi tractando ſententiam noſtram, latius explicabitur. Ad tertiam, & quartam rationem dicendum eſt, cauſſam intrinſecam, & formalem, cur natura ſpecifica ſecundum numerum ſit multiplicabilis, intrinſecè quidem non eſſe aliam, ꝗ ipſammet naturam formæ, quæ eo ipſo ꝙ eſt materialis, & vnibilis materiæ, ſuapte vi eſt multiplicabilis. effectiuè quidem, hoc ẽt habet ab agente; finaliter autem ut quia eſt per ſe corruptibilis per indiuiduorũ propagationem conſeruetur; ſubiectiuè à materia, in cuius diuerſis partibus recipiuntur diuerſæ numero formæ; tandem diſpoſitiuè à quantitate propter quam materia eſt diuiſibilis in partes, itaq; exẽplum illud aquę, nihil planè iuuat opinionem, nam licet quantitas in cauſſa fuerit, cur cum eſſet una aqua, in tres partes diuideretur, tamen ꝙ quęlibet pars illius aquæ ſit aqua per ſe ſubſiſtens, & à qualibet alia parte numero diſtincta, cauſſa eſt ipſa forma ſubſtantialis aquæ, quæ cũ ſit homogenea, tota eſt in qualibet parte aquæ quam ob cauſſam cum partes aquæ disiunguntur, neceſſe eſt quamlibet earũ eſſe aquam per ſe ſubſiſtentem. Illa igitur diuiſio aquæ vt eſt totius ĩ partes integrales ſeu q̃titatiuas ſit ꝑ q̃titatẽ, vt aũt eſt in partes ſubiectiuas, quarũ quælibet eſt aqua ſingularis, & ſubſiſtens, ſit ꝑ formam ſubſtantialem aquę. Verùm expendamus ſecundam opinionem, ꝗ eſt Scoti.

Quę ſit cauſſa cur natura ſpecifica indiuidualiter multiplicetur.

Non

Non eſſe principium indiuiduationis illam Scoti Hæcceitatem.

A

C A P. X.

Secunda opinio quæ eſt Scoti.

SCotus in 2.ſent.d.3.q.6. arbitratur infra differentiam ſpecificam ex qua ſumitur vnitas & diſtinctio ſpeciei. eſſe aliam quandam differentiam indiuidualem, per quam natura ſpecifica contrahitur ad eſſe hoc aliquid & ſingulare, quæ licet realiter non diſtinguatur à differentia ſpecifica, diſtinguitur tamen formaliter, & vna eſt extra conceptum alterius, ſicut oportet eſſe contrahens extra rationem contrahibilis: propter quod etiam hæc differentia indiuidualis habet ſe ad ſpecificam, vt actus ad potentiam, & eſt entitas quædam poſitiua per quam, quia res eſt hoc aliquid, poteſt ea rite nominari Hæcceitas. Hanc ſuam opinionem Scotus his argumentis confirmat. Primò, omnis vnitas ſequitur aliquam entitatem, ergo vnitas numeralis quæ eſt maxima, & ſimpliciter vnitas, conſequitur aliquã entitatem, quæ nõ poteſt eſſe entitas ſeu natura ſpecifica tum quoniam ea vendicat ſibi ſuam propriam vnitatem nimirũ ſpecificam; tum etiam, quia entitas ſpecifica, cum ſit indifferenter communis omnibus indiuiduis, non poteſt eſſe principium eorum determinatiuum, ac diſtinctiuum. Deinde, omnis differentia eorũ quæ differunt inter ſe, reducitur ad aliquod primo diuerſum; alioquin nõ eſſet ſtatus in ijs quæ differunt inter ſe; ſed indiuidua propriè differunt, quia in aliquo ſunt eadem, & in aliquo diuerſa, ergo eorum differentia reducitur ad aliqua primò diuerſa; ſed hæc non ſunt ipſa natura ſpecifica, ut pote ſecundum quam inuicé conueniunt indiuidua, ergo ſicut dixim⁹, ponendę ſunt differentiæ indiuiduales. Præterea, cum natura ſpecifica contrahitur ad ſingulare, vel contrahitur per ſe ipſam, uel per formam, vel per materiam. vel per quantitatem, vel per Hæcceitatẽ; non per ſeipſam, quia contrahens diuerſum eſſe debet à contrahibili ſicut act⁹ à potentia; non per formam, quia forma,

Nota doctrinã Scoti de ſua Hæcceitate.

vt ait Auerroes eſt ſubiectum vniuerſali A tatis. quare non poteſt eſſe principiũ ſingularitatis, & quia, vt diximus, contrahẽs debet eſſe extra rationem contrahibilis. forma autẽ eſt pars eſſentialis naturæ ſpecificæ, quæ contrahitur ad ſingularitatẽ; non per materiam, tum propter hanc eãdem cauſſam proximè dictam, tum etiã quia idem eſt conſtitutiuum & diſtinctiuum, at materia non poteſt diſtinguere, cum id proprium ſit actus ſecundum Ariſtot, 7. Metaphyſi. tex 49. his accedit, ꝙ eadem numero materia eſt in duobus indiuiduis, nempe cum unum ex altero gene- B ratur, vt aer ex aqua, quare diſtinctio indiuiduorum non debet peti à materia; non per quantitatem, quoniam ſecundũ Ariſtot. 7. Metaphyſicæ tex. 4. ſubſtantia compoſita eſt prior accidẽtibus, & Auer. in eo. lib. com. 2. inquit indiuiduum ſubſtantiæ prius eſſe alijs indiuiduis accidentium; relinquitur igitur, ut talis contractio non per aliud, q̃ per Hæcceitatem fieri queat.

Sed contra hanc opinionem exiſtunt duæ obiectiones, una eſt, Boetium in lib. de Trinitate, affirmare differentiam nu- C meralem fieri per accidentia. Altera eſt, Ariſto. quamplurimis locis, quę in tractatione ſequentis opinionis recenſebim⁹, clariſſimis uerbis referre ad materiam diſtinctionẽ & unitatem indiuiduorum. Ad vtranq; reſpondet Scotus. Ad priorẽ quidem, indiuidua diſtingui per accidentia concomitatiue, hoc eſt quia diſtinctionẽ indiuiduorum, quę primò & principaliter ſit per Hæcceitates naturaliter ac neceſſario conſequitur diſtinctio per accidẽtia; uel illa Boetij ſententia accipiẽda eſt notificatiue, hoc eſt ſecundum nos, nam D quia latet nos ſua cuiuſq; indiuidui Hæcceitas, ideo ſolemus diſtinctionem indiuiduorum facere per accidentia. Ad poſteriorem autem obiectionem reſpondet, ſicut forma duplex eſt, vna totius, altera partis, quam diſtinctionem ſuperiùs declarauimus, ſic etiã materiam eſſe duplicem (nã forma & materia ſunt ad aliquid vt quot modis vnum eorum dicitur, totidem ẽt alterũ dici neceſſe ſit) vnam q̃ opponitur formæ partis, vt corpus animæ, alteram q̃ opponitur formæ totius, & quia forma totius eſt tota quidditas, ideo ma-

teria, quæ non eſt in alio, iam nec forma ipſa ſic exiſtens poteſt in alio eſſe. Quantùm autem ad ſecundum, principium indiuiduationis, eſt quãtitas, ideo enim aliquid natum eſt eſſe in vno ſolo, quia illud eſt in ſe indiuiſum, & diuiſum ab omnibus alijs, diuiſio autem accidit ſubſtantiæ ratione quantitatis, & ideo quantitas eſt quoddam indiuiduationis principium in quantum diuerſæ formę numero, ſunt in diuerſis partibus materiæ. Vnde etiam quantitas ſecundũ ſe habet quandam indiuiduationem, poſſumus enim imaginari plures lineas eiuſdem ſpeciei differentes poſitione, quæ cadit in ratione quantitatis.] Hæc D. Thomas. Siquis autem plura ſcire cupit, quæ conducant ad huius ſententiæ explanationem, legat tres illos Principes Thomiſtarum; Capreolum inquam in 2. ſent. diſt. 3. & Paulum Sonciuatem in 7. Metaphyſic. quæſt. 33. 34. 35. & Caietanum in commentarijs ſuis ſuper opuſculum de Ente, & eſſentia. Quòd autem materia ſit principium indiuiduationis permultis teſtimonijs Ariſtotel. oſtendi poteſt, is enim 5. Metaphyſic. text. 12. & lib. 7. text. 28. & lib. 12. text. 49. & 1. lib. de Cœlo. text. 92. apertis verbis docet vnitatem, ac diſtinctionem indiuiduorum eſſe à materia; ipſa autem materia ex ſe vna eſt, indeterminata atque indifferens ad omnia indiuidua, quapropter niſi ei accedat quãtitas per quam determinetur, diſtinguatur & in diuerſas partes diuidatur, non poterit eſſe ſufficiens ratio & cauſa determinandi & diſtinguendi indiuidua.

Refutatio ſecundæ opinionis.

Sed hæc opinio non videtur nobis vera duas ob cauſſas, primùm quidem; quoniam aggregatum ex materia & quantitate eſt ens per acidens; non poteſt igitur eſſe principium conſtitutiuum, indiuidui quod eſt ens per ſe; & cum quantitas ſit accidens, quomodo poteſt eſſe principium indiuidui quod eſt ſubſtantia? Denique rationes, quibus ſupra refutauimus eorum ſententiam, qui quãtitatem faciebant indiuiduationis principium, valent etiam contra hanc opinionem. Deinde, cum ex aqua generatur aer, quæ nam quantitas eſt principium indiuiduans aerem? an ea, quæ in aqua præcedit generationem aeris? at hæc ſecundum ipſos corrumpitur, nam in eo inſtanti, quo generatur aer, non eſt præcedens quantitas, ſiquidem idem inſtans eſt primum eſſe aeris, & primum non eſſe omnium præcedentium formarum; neceſſarium autem eſt principium formaliter conſtitutiuum alicuius, manere in eo, quo conſtituitur. An fortè eſt ea quantitas, quæ cernitur in aere generato? at hæc ſecundum ipſos ordine naturæ poſterior eſt forma ſubſtantiali, & ipſo compoſito, namque omnium accidentium volunt ſubiectum eſſe totum compoſitum, ita vt priùs ſecundum naturam ſit forma in materia, & ipſum compoſitum prius ſit indiuiduum, quàm habeat quantitatem; ex quo fit vt quantitas adueniens compoſito, iam reperiat ipſum indiuiduum & ſingulare, & potiùs quantitas indiuiduetur per ſubiectum, quàm è contrario. Si quis autem per materiam cum quantitate, putet eos ſignificare voluiſſe materiam prout habet in ſe reſpectum quendam ad quantitatem, fallitur; & vt ita ſit, id tamen pari facilitate refellitur, nam talis reſpectus non poteſt fundari in materia prima, quippe quæ per ſe indifferenter reſpiciat quamlibet determinationẽ quantitatis; nec in quantitate aut præcedente aut ſubſequente generationẽ indiuidui, propter idẽ, quod paulò ante de quantitate dictum eſt, ergo hic reſpectus eſt nullus. Præterea, reſpectus non poteſt attingere, ne dum complere rationem formalem entis abſoluti quale eſt indiuiduum. His accedit, quod ſecundum Thomiſtas materia priùs reſpicit formam ſubſtantialem quàm accidentalem, quare priùs indiuiduatur per ſubſtantialem, quàm per accidentalem. Rationum autem, quę pro hac ſententia poſitæ ſunt, ex his quę mox dicemus, petenda eſt ſolutio.

Cum igitur quid ſentiant alij de quæſtione propoſita dictum ſit, reſtat vt dicamus quid nobis ſen tion dum eſſe videatur.

Vni-

eadem ſecundum ſpeciem perpetuò cõſeruaretur, vt in 2. de Anima tex. 35. & 2. de Gener. tex. 59. ſcriptum reliquit Ariſ. At radix eiuſcemodi corruptibilitatis, eſt in materia, quare non immeritò ei attribuitur indiuiduorũ multiplicatio. Quas igitur ob cauſſas vnitas & diſtinctio numeralis à Peripateticis interdum materiæ aſcribatur cum ea principaliter ſit à forma, hoc modo breuiter explicatum ſit. Atque hinc etiam facilè poteſt elici ſolutio earum rationum, quibus ſupra docuimus Thomiſtas, Scotiſtas & alios probare velle non formam ſed vel quantitatem vel materiã ſignatam, vel aliudquidpiam eſſe principiũ indiuiduationis, quarum rationum enodationem in hunc locum diſtuleramus.

De forma relata ad ſuos effectus, ac primùm de exiſtentia quæ eſt effectus formalis ipſius.

CAP. XIII.

DIctum eſt de forma in ſe, & reſpectu tam materię quàm compoſitį reſtat vt de forma diſſeramus reſpectu ſuorum effectuum. Eſt autem duplex effectus formæ, vnus formæ vt forma eſt, quale eſt ipſum eſſe ſeu exiſtẽtia; alter eſt formæ, vt eſt principium efficiẽs motuum & actionum naturalium. De vtroque nunc dicendum eſt, ſed prius de exiſtentia; de qua nonnullæ quæſtiones breuiter ac dilucidè tractandæ ſunt, his enim explicatis, quæ ad cognoſcendam exiſtentiam pertinent, cognita & perſpecta erunt. Prima quæſtio eſt an omnis exiſtentia ſit a forma, ad quam reſpondendum eſt duplicem eſſe exiſtentiam, vnam quæ ſimpliciter & abſolutè dicitur per quam quidquid eſt in natura quocunque modo exiſtit; alteram perfectam & determinatam ad gradum ſeu ſpeciem aliquam entis. Alij eandem diſtinctionem exiſtentia alijs verbis exponunt, aiũt enim aliam eſſe entitatiuam, & aliam formalem. Prior igitur exiſtentia non ſemper eſt à forma, nam materia exiſtit, nec exiſtentiam ſuam per quam eſt extra nihilum, & actu eſt in rebus, accipit a forma, ſed eã ſua vi & ſuapte natura habet, quemadmodum ſupra libro 5. a nobis demonſtratum fuit. Poſterior autem exiſtentia, ſemper eſt a forma, vnde Ariſt. 5. Metaph. tex. 15. [alio, inquit, modo ſubſtantia dicitur, quodcunque fuerit cauſſa exiſtentiæ in rebus, ipſiſque inexiſtens vt anima animali] & in 2. de anima text. 36. [cauſſa, inquit, ipſius eſſe omnibus, ſubſtantia eſt] vocat autem ibi ſubſtantiã ipſam formam: & in 2. Phyſi. tex. 11. ait res naturales per materiam eſſe in potentia, per formam autem exiſtere actu: & ſanè meritò, nam cum generatio ſit mutatio a non eſſe ad eſſe, non ſit autem mutatio ad materiam ſed ad formam; neceſſe eſt, eſſe quod per generationem acquiritur, à forma proficiſci, quare id quod Boetius in lib. de vno & vnitate ait, quòd omne eſſe eſt à forma, & quod Philoſophi definierunt eſſe, exiſtentiam formæ in materia, intelligendum eſt de eſſe perfecto & formali.

Secunda quæſtio eſt; Quid ſit exiſtentia. Ad quam reſpondendum eſt. Primò quidem exiſtentiam non eſſe quidditatẽ rei, nec de quidditate, ac proinde nec eſſe materiam nec formam nec compoſitũ. quod probatur teſtimonio Ariſtot. & ratione. Etenim Ariſtot. in 2. libro Poſteriorum diſtinguit quæſtionem an ſit, a quæſtione quid ſit, & in textu 7. eiuſdem libri ita ſcribit. [Quid autem eſt homo, & eſſe hominem, aliud eſt;] & paulò poſt ſubiungit; [ipſum vero eſſe, nulli eſt ſubſtantia.] Atque id ſanè rationi valde congruit, nam definitio quæ declarat ſubſtantiam & quidditatem rei, non ſignificat rem eſſe aut non eſſe, & quidditas per ſe indifferens eſt ad vniuerſalitatem & ſingularitatem, exiſtentia vero ſemper atque neceſſariò coniuncta eſt cum ſingularitate rei, nõ enim exiſtentia eſt vniuerſalium, ſed ſingularium. Deinde, exiſtentia non eſt accidens; nam ſi eſt accidens, erit in aliqua categoria vel quantitatis, vel qualitatis &c ſed eam nihil horum eſſe manifeſtum eſt. Poſteà, generatio terminatur ad ipſum eſſe, at generationis terminus nõ eſt aliquod accidens. Amplius, ſi eſt accidẽs,

aut

Marginalia: 1. Quæſtio an omnis exiſtentia ſit a forma. — 2. Quæſtio quid ſit exiſtentia. — A, B, C, D (section letters in the inner margin)

aut erit proprium aut commune, non proprium, cum exiſtentia communiter inſit in omnibus rebus; neque commune, quia poſſet abeſſe rei ſine eius interitu, quod implicat contradictionem, ſic enim res exiſteret ſine exiſtentia. Poſtremò, accidēs capit ſuam exiſtentiā a ſubiecto; quare ſi eſt accidens, præſupponet aliam exiſtētiam in ſubiecto, at illa cum etiam ſit accidens, rurſus aliam præſupponet, atque hoc modo numerus exiſtentiarum procederet in infinitum. Exiſtentia igitur cuiuſlibet rei, nec eſt de ſubſtātia & quidditate eius, nec vnum aliquod de accidentibus, quæ in ea inſunt. Quid igitur eſt? nobis quidē videtur nihil aliud eſſe quàm modus quidam rei, quo res dicitur eſſe extra nihilum & a ſuis cauſſis producta, & actu eſſe in mundo; qui enim dicit hominem, ſignificat naturā & quidditatem hominis non declarando an ſit actu in rebus nec ne; qui autem dicit hominem exiſtere, ſignificat naturam hominis quatenus extra ſuas cauſſas producta exiſtit in rebus. Ac modus quidem exiſtentiæ ſequitur modum eſſentiæ nam ſi eſſentia fuerit completa per ſe, qualis eſt ſubſtantię completæ, exiſtentia quoque eſt completa, vnde ſubſtantia dicitur per ſe exiſtere; ſin autē eſſentia fuerit incompleta cuiuſmodi eſt accidentium & partium, exiſtētia ſimiliter incompleta erit, quocirca non dicūtur huiuſmodi res per ſe exiſtere, ſed inexiſtere, inhærere, ineſſe in alio. Quàmquam hoc non videtur habere locum in anima rationali, quippe quæ cum habeat eſſentiam incompletam, eſt enim pars, & forma hominis; habet tamen completam exiſtentiam; ſiquidem a corpore ſeiuncta per ſe exiſtit. Verum dici poteſt animam rationalem quatenus eſt independens à materia, & compoſito, per ſe exiſtere, quatenus verò eſt pars & forma inexiſtere & ineſſe in alio tanquàm in toto & ſubiecto. Licet autem anima ſeparata per ſe exiſtat, non tamen (propriè loquendo) per ſe ſubſiſtit, quia id eſt ſuppoſitorum, qualis non eſt anima. Verùm de hoc aliàs.

3. Quæſtio quibus rebus conueniat exiſtētia.

Tertia quæſtio eſt, quibus rebus propriè conueniat exiſtentia? Reſpondendū eſt, exiſtentiam primò & per ſe conuenire ſingularibus & compoſitis, ſecundum quid autem vniuerſalibus, & ipſis partibus. **A** Loquimur autem hic de exiſtentia rerum dumtaxat naturalium. Hoc autem ita probatur, ei conuenit exiſtentia, quod actu verè exiſtit per ſe, ſed vniuerſale nec per ſe exiſtit, ſed in ſingularibus, nec extra animam exiſtit actu, ſed tantùm potentia, ergo non propriè cōuenit vniuerſali exiſtere. Deinde, exiſtentia eſt earum rerum quæ generantur, corrūpuntur, mouentur, operantur, ſunt in loco determinato, & ſub tempore, quę quidem non conueniunt vniuerſalibus niſi propter ſingularia: nam vniuerſale, vt dici **B** ſolet, abſtrahit ab hic & nunc. Præterea exiſtentia accidit rei ex eo quia eſt producta, vniuerſale autem per ſe nō producitur ſed tantùm ſingulare, ergo &c. Quòd autem exiſtentia per ſe ſit totius non autem partium, vel ex eo manifeſtum eſt, quia vt ſæpenumero Ariſt. ait, quod per ſe generatur non eſt materia nec forma, ſed totum compoſitum, quare ſimiliter etiam quod per ſe exiſtit, erit totum compoſitum. His accedit, quòd nec materia per ſe exiſtit, ſaltem exiſtentia perfecta & determinata, nec forma, quippe quæ ine**C**xiſtit materię, ergo quod per ſe exiſtit eſt ipſum compoſitū. Reſtat quarta quæſtio omnium grauiſſima & difficillima an exiſtentia realiter diſtinguatur ab eſſentia.

Quarta quęſtio. An exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia, et primùm exponitur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

D MAgna eſt diſceptatio tā inter Philoſophos quàm inter Theologos an exiſtentia cuiuſlibet rei diſtinguatur realiter ab eius eſſentia & quidditate. De qua re duæ ſunt opiniones, vna D. Thomæ qui omnibus rebus creatis exiſtentiam vult diſtingui realiter ab eſſentia. Altera aliorum, qui id negant, qui inter eſſentiam & exiſtentiam ſolam rationis differētiam eſſe putant. Nos priori loco D. Thomæ opinionem diligenter explanemus. Sententia D. Thomæ eſt, in qualibet re creata (ſolum enim Deum exci-

excipit) eſſe diſtingui realiter ab eſſentia. Vide D. Thomam in libro de ente & eſſentia & in 2. contra gentes cap. 52. & in 1. ſent. diſt. 8. in 4 Metaph. ſuper tex. 3. vide etiam Ægidiũ Romanum in libro de Ente & Eſſentia q. 9. & 1. Quodlibeto q. 7. Hãc opinionẽ latiſſimè tractat Capreolus 1. Sen. diſ. 8. & Paulus Soncinas ſuper 4. Met. q. 12.

Opinio D. Thomæ.

Affirmat igitur D. Th. duplicẽ in rebus creatis reperiri compoſitionẽ vnã ex materia & forma, vnde reſultat eſſentia rei, alterã ex ipſa eſſentia & exiſtentia: reſpectu prioris cõpoſitionis, eſſentia hẽt ſe vt actus; reſpectu aũt poſterioris habet ſe vt potentia, habet. n. eſſentia potẽtiã recipiendi exiſtentiam; quare exiſtentia eſt vltima actualitas rei; in priori compoſitione res acquirit eſſe quidditatiuũ, ſpecificum, intelligibile, immutabile, indeterminatũ ſecundũ tempus & locum, abſtractum a ſingularitate & a reſpectu ad cauſſas extrinſecas, vt ad efficientẽ & finem. In poſteriori autem acquirit eſſe exiſtentię ſingulare, ſenſibile, generabile, & corruptibile, determinatum ſecũdum tempus & locum, dependens non ſolum a cauſſis internis, ſed etiam externis. Ac licet prior compoſitio non ſit niſi in rebus materialibus, poſterior tamen in omnibus ineſt etiam in ipſis Intelligentijs.

Quinque documẽta ſecundum D. Thomæ doctrinam, diligenter obſeruanda.

Ex his, quinque colliguntur quæ ſunt ſecundum hanc opinionem ſumma animaduerſione digna. vnum eſt, nullã creaturam eſſe penitus ſimplicem; alterum, nullam creaturã eſſe actum purum; tertium, nullius creaturæ operãtionem eſſe idem cum eius ſubſtãtia; quartum, in omni creatura eſſe aliquod accidens; quintũ, de nulla creatura verè dici poſſe quòd ipſa ſit ſuum eſſe, ſed hoc eſſe propriũ Dei, qui dixit, Ego ſum qui ſum. Quæ omnia vno eodemque nituntur fundamento; Nam ſi cunctis in rebus eſſe diſtinguitur realiter ab eſſentia, ergo in omnibus eſt cõpoſitio ex eſſe, & eſſentia, ergo in oĩbus eſt potentia quia in omni cõpoſitione implicata eſt ratio potentiæ & actus; ergo operatio diſtinguitur a ſubſtantia cuiuſlibet rei; nam cum operari ſequatur eſſe, ſi eſſe diſtinguitur realiter ab eſſentia, multò magis operari; ergo quia in quibuſcunque rebus operari diſtinguitur ab eſſentia, in his, operatio eſt accidens, in omnibus autem creaturis operari diſtinguitur a ſubſtantia rei, neceſſe igitur eſt in omnibus creaturis eſſe aliquod accidens. Denique ſi in creaturis eſſe extrinſecus aduenit eſſentiæ eique imprimitur a primo agente, nulla creatura eſt ſuum eſſe. Quomodo autem ſe habeat illa duplex compoſitio in rebus, facilè intelligitur hoc exemplo. Eſt Aer & perſpicuitas & lumen: Aer eſt in potentia ad perſpicuitatem, perſpicuitas eſt in potentia ad lumen, & perſpicuitas eſt actus aeris, & lumen perſpicuitatis. Sic materia eſt in potentia ad formã; forma vel eſſentia eſt in potẽtia ad exiſtẽtiam. Sed quęret aliquis quid ſit talis exiſtentia? Reſpondent, non eſſe vel ſubſtantiam, vel accidens, ſed eſſe vltimum complementum cuiuſlibet rei, & reduci ad eam categoriam, in qua eſt ea res cuius eſt exiſtentia. v.g. exiſtentia quantitatis ad categoriam Quantitatis, exiſtentia ſubſtãtiæ, ad categoriam Subſtantię. Deſcribunt autem exiſtentiã hoc modo. Exiſtentia eſt vltima actualitas impreſſa rebus à primo agente. Nam eſſe, quemadmodum dicitur in libro de cauſſis, eſt primus, vniuerſaliſſimus, proprius atque immediatus effectus primę cauſſę.

Hæc opinio ſic explanata quod attinet ad id quod nunc quæritur an exiſtentia realiter diſtinguatur ab eſſentia, confirmatur his argumentis. Primùm Ariſt. in 2. Poſt. ijs locis, quæ præcedenti capite in explicatione ſecũdę quæſtionis citauimus, ſatis apertè declarat ipſum eſſe diſtingui à ſubſtãtia rei; & Boetius in libro de Hebdomadibus ponit huiuſmodi ſententias. [Diuerſum eſt eſſe & id quod eſt; & id quod eſt, accepta eſſendi forma eſt atque ſubſiſtit; & Item, omne quod eſt, participat eo quod eſt eſſe, vt ſit.[Ex quibus colligitur eſſe diſtingui realiter ab eſſentia

Probatur a Thomiſtis quinque rationibus exiſtentiã re diſtingui ab eſſentia.

Deinde eſſentia, ſecũdum ſe eſt indifferens ad eſſe & non eſſe, ab vtroque enim abſtrahitur: eſſentia enim roſę. v.g. in hyeme non habet exiſtentiam, in vere autem habet, ergo exiſtentia diſtinguitur realiter ab eſſentia: nam ſi eſſet idem realiter cum exiſtentia, nunquam poſſet reperiri cum oppoſito eius, quemadmodũ ſi aliquid eſſet idem realiter cum albedine, numquam poſſet reperiri cum nigredine Adde, quod nihil eſt in potentia ad

ſeipſum,

ſe ipſum,ſed eſſentia roſæ in hyeme eſt in
potentia ad exiſtentiam quam accipit in
vere; ergo exiſtentia roſæ differt realiter
ab eius eſſentia. Poſtea; ſi idem eſt eſſe &
quidditas,ſicut quælibet res eſt ſua quid-
ditas,ita eſſet ſuum eſſe, ac proinde habe
ret eſſe infinitum,& illuminatum;omnis
enĩ limitatio fit vel ꝑ ſubiectũ in quo re-
cipitur,vel per aliquas differẽtias quę cõ-
trahunt id quod limitatur: ſed ipſum eſ-
ſe non limitatur per receptionem in ſu-
biecto; nam cum ſit idem cum eſſentia
non poteſt dici,quòd recipiatur in ea tan
quam in ſubiecto; nec etiã limitatur per
differentias,ſicut enim ens non habet dif
ferentias,ita nec eſſe, non enim habet eſ-
ſentiales differentias, quoniam hæ perti-
nent ad eſſentiam,nec accidentales,alio-
qui ſubſtãtia exiſteret per accidẽs. Præte
rea,in accidente inexiſtentia differt ab eſ
ſentia, poteſt enim vnum ab altero ſepa-
rari,nam in quantitate hoſtiæ conſecratę
manet eſſentia quãtitatis.quę priùs erat,
non autem manet inexiſtentia, quia non
inexiſtit alicui ſubiecto ſicut priùs inexi-
ſtebat,ergo ſimiliter in ſubſtãtia exiſtẽtia
realiter differt ab eſſentia. Poſtremò,
quidditas non habet cauſſam efficientẽ,
v.g. hoĩem eſſe aĩal rõnale,quidditatiue a
nullo fit, tum quia hoc eſt æternũ, quod
autem fit à Deo, non eſt æternum, tum
quia, quod fit a Deo, poteſt non fieri, at
nullo modo poteſt fieri quin homo ſit
animal rationale,ſed exiſtẽtia habet cauſ
ſam efficientem, omnia enim habent eſſe
a Deo, & tam generatio, quàm creatio
terminantur ad eſſe rei, ergo exiſtentia
differt realiter ab eſſentia. Hæc de opi-
nione D. Thomæ.

Refellitur ſupradicta opinio & demonſtratur exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia.

CAP. XV.

HAec ſententia nobis nõ valde pro-
batur, quibus autẽ rationibus ea
refellitur,eiſdem comprobatur al
tera ſententia eorum qui cenſent exiſten
tiam non re; ſed ratione tantùm diſtin-
gui ab eſſentia,quam ſequitur Henricus,
Scotus, Durandus, Guglielmus Ochan,
& alij quamplurimi. Primùm autẽ oſten
A demus ſecundum Ariſt. in intelligentijs
exiſtentiam re non diſtingui ab eſſentia:
Tum idem ſimpliciter & vniuersè demõ
ſtrabimus in omnibus rebus. Exiſtentiam
non diſtingui ab eſſentia in intelligentijs
ſm Ariſ. doctrinam, hinc manifeſtum eſt;
Ariſt. in 8. Meta. tex. 16. ait quæcunq; nec
ſenſibilem nec intelligibilẽ materiam ha
bent,ſe ipſis ſunt ens,& vnum,& non per
aliquid ſibi additũ, ſed intelligentiæ nec
ſenſibilem nec intelligibilem materiam
habent, dicitur enim materia ſenſibilis
ea quæ eſt in rebus phyſicis, & intelligibi
B lis,quæ eſt in mathematicis;quemadmo-
dũ ipſemet Ariſt. declarat in 7. Metaph.
tex. 35. ergo intelligentiæ non ſunt nec
exiſtunt per exiſtentiam additam eſſen-
tiæ ſuæ,& ab ea re diuerſam. Præterea, in
abſtractis à materia idem eſt quidditas &
habens quidditatem, vt Ariſt. ait in 3. de
Anima tex. 9. ſed habẽs quidditatem, eſt
res exiſtens; ergo in rebus abſtractis exi-
ſtentia eſt idem cum eſſentia. Amplius, ſi
in intelligentijs eſſet compoſitio ex eſſen
tia & exiſtentia vt volunt Thomiſtæ, eſ-
ſet in ipſis potẽtia, nam eſſentia habet po-
C tentiam ad exiſtentiam ſed Ariſtoteles
omnem remouet potentiã ab Intelligen
tijs,nam in lib. 9. Metaph. tex. 17. ait om-
ne æternum carere potentia,& ſolùm ibi
excipit cœlum, quod habet potentiã ad
vbi, rõne cuius eſt mutabile & variabile,
& in 12. Metap. tex. 30. ſcribit in Intelli-
gentijs nullã eſſe potentiã ſiue in ſubſtan-
tia,ſiue in operatione. Cuius rei vtroque
in loco hanc reddit cauſſam;cum omnis,
inquit,potentia ſit contradictionis, ſi In-
telligentiæ haberent potentiã,vel in ſub-
ſtantia,vel in operatione, poſſent eſſe, &
D nõ eſſe, etiã operari, & non operari,qua-
re & motus cæleſtis, & Intelligentiarum
atq; adeò ipſius mundi æternitas tollere-
tur. His accedit, quod apud Peripateti-
cos tritiſſimum eſt, atq; certiſſimũ axio-
ma,omnẽ compoſitionẽ eſſe nouã & diſ-
ſolubilẽ, quare ſi in Intelligẽtia eſſet cõ-
poſitio ex eſſentia & exiſtẽtia, Intelligen
tiæ non eſſent æternæ. Quid? quod Ariſt.
in 12. Metaph. tex. 51. vult in Intelligen-
tijs idem ſecundum rem eſſe intellectio-
nem,intelligentem & rem intellectam;ſi
autem intellectio idem eſt cum ſubſtan-

In intelligentiis ſecundũ Ariſtotelẽ exiſtentiam re diuerſam non eſſe ab eſſentia.

tia

tia Intelligentiæ, multò magis erit exiſtentia. Atque hæc quidem pauca de exi- A ſtentia & eſſentia Intelligentiarum ſecũdum Ariſtotelicæ diſciplinæ decreta, dicta ſint. Deinceps ad generalem eiuſdem rei demonſtrationem, quæ omnes in res conueniat, aggrediamur..

Septem argumentis probatur, exiſtentiã cuiuslibet rei, non diſtingui ab eſſentia.

Omnes res qualeſcunque fuerint, habere exiſtentiam re non diuerſam á ſua ipſorum eſſentia; ad hunc modum oſtendi poteſt, Primò Ariſt. in 4 Metaph. tex. 3. & in 5. lib. tex 14. & in 10. lib. tex. 8. ſcribit, ens & vnum adiuncta rebus, nihil amplius ſignificare, quàm res ipſas; ſed idem eſt exiſtens, quod ens, ergo exiſtere non B ſignificat aliquam rem diuerſam ab eſſentia; probatur Minor, tum quia hoc nomẽ ens impoſitum eſt, vt ait D. Tho. in lib. de Ente & eſſentia, ad ſignificãdam eſſentiã in ordine ad exiſtẽtiam; tum etiam, quia cũ exiſtere ſit tranſcendens, neceſſe eſt vt ſit vel idẽ quod ens, vel aliqua paſſio entis; ſed conſtat non eſſe aliquã paſſionem entis ergo eſt idẽ quod ens, & cõfirmatur hæc ratio, exiſtere eſt tranſcendens, ergo non ſignificat aliquã rem diuerſam ab ijs de quibus dr̃, probatur conſequentia, tũ, quia cætera tranſcendentia vt Ens, Vnũ, C Verũ, Bonũ, non ſignificant aliquid rẽ diuerſum ab ijs de quibus dicuntur, tũ etiã quia hoc requirit ratio tranſcẽdentis: nã ſi eſt tranſcẽdens ergo per oẽs res peruadit, ſi aũt exiſtentia eſt res quædã, ergo ipſa quoq; exiſtet, nã tranſcendẽs de oibus dr̃; vel igitur, ſe ipſa vel per aliã entitatẽ, ſi ſe ipſa, cur non itidem eſſentia exiſtet ſe ipſa? ſin autem per aliam entitatem, & illa ſimiliter per aliã, res abibit in infinitũ. Deinde, ſi exiſtẽtia eſt res quædã diuerſa ab eſſentia, neceſſe eſt eam eſſe vel ſubſtantiam vel accidẽs, nõ eſt ſubſtantia, D quia nec eſt materia, nec forma, nec compoſitũ, hæc enim pertinẽt ad ipſam eſſentiam; nec eſt accidens: tum quia ſubſtãtia non exiſtit propter accidens, ſed potius è contrario; tum etiam, quia dici non põt ad quam accidentis categoriam exiſtẽtia propriè pertineat. Nec firmum eſt Thomiſtarum perfugium, qui reſpondent exiſtentiam, nec eſſe ſubſtãtiam nec accidẽs, ſed vltimam rei actualitatem, atque complementum. Hoc enim eſt, vt Ariſtotelico vtar prouerbio, præter fores rationi occurrere; ſiue enim exiſtentia ſit com- A plementum ſiue actualitas, ſiue quiduis aliud, id non obſtat, quominus neceſſe ſit eam eſſe vel ſubſtantiam, vel accidens; etenim diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens, immediata eſt, quippe cum ad contradictoria reducatur. Poſtea; exiſtentia ſecundum Thomiſtas eſt actus, cum igitur Ariſtot. 2. de Anima text. 2. & 5. diſtinguat actum in primum & ſecũdum; quærendum eſt an exiſtentia ſit actus primus? ſed is eſt forma ſecundum Ariſtotelem, quare ſi exiſtentia eſt actus primus, non poterit re diſtingui á forma. B An ſecundus? at verò is eſt operatio: ergo exiſtentia nullus eſt actus. Præterea, eſſentia ſecundum ipſos eſt in potentia ad exiſtentiam, duplex autem eſt potentia, vt Ariſtot. innuit 8. Phyſic. text. 32. & 2. de Anima 55. vna eſſentialis, altera accidentalis; ſed eſſentia non eſt in potentia eſſentiali ad exiſtentiam, alioquin eſſentia per ſe non eſſet completa, & per exiſtentiam eſſentialiter compleretur, quod & falſum eſt, & decretis ipſorũ repugnans; nec in potentia accidẽtali, quia exiſtentia non eſt accidens, ergo., &c. C Confirmatur hæc ratio, vel ex eſſentia & exiſtentia ſit vnũ ens per ſe, vel vnum ens per accidẽs; non vnũ ens per ſe, quia cũ eſſẽtia ſit act⁹ & ſimiliter exiſtẽtia, eſt apud ipſos quaſi axioma certiſſimum, ex duobus entibus in actu non poſſe fieri vnum ens per ſe, hac enim maximè ratione pugnant ipſi contra eos, qui ponunt multas formas ſubſtantiales in vno compoſito; ſin autem ex ipſa exiſtentia & eſſentia exiſtat vnum ens per accidens, cum res exiſtens ſit terminus generationis, generatio ſubſtantialis terminaretur ad D ens per accidens. Ampliùs, ſi exiſtentia re differt ab eſſentia, eſſent duo termini per ſe primi ipſius generationis, quod nequaquam fieri poteſt: Vnitas enim numeralis cuiuſlibet motus, pendet ex vnitate numerali termini ad quem; probatur antecedens: nam terminus generationis eſt forma, vnde Ariſt. formam ſæpe vocat generationis terminum finem & cuius gratia; eſt etiam exiſtentia terminus generationis, nam generatio definitur eſſe mutatio à nõ eſſe ad eſſe; generari eſt fieri, fieri aũt per ſe terminatur ad eſſe;

Tranſcendentia non ſignificant rem quampiam diuerſam ab iis de quibus dicuntur.

quare

quare ſi eſſe ſecundùm rem differret à forma, duo eſſent termini generationis. Verùm Thomiſtæ reſpondent, eſſe quidé duos terminos, non tamen æquè primos; ſed vnum primarium; alterum ſecundarium; bene habet, ſed quæratur ab illis vtrum velint eſſe primarium, formam ne an exiſtentiam? non exiſtentiã, hæc enim poſterior eſt forma, cum ſit effectus formalis eius; nec ipſam formã; nã ſi generatio per ſe primò terminatur ad formam, ſecũdario autem ad exiſtẽtiam, ergo etiã ſi remoueretur exiſtentia (quacunque ratione id fieri poſſit) generatio quantùm attinet ad ipſam rationem generationis, completa & abſoluta eſſet in ſola forma; quod tamen implicat contradictionem, pugnant enim hæc inter ſe, aliquid eſſe generatum & productum, quod tamen non exiſtat, at ſi exiſtentia eſſet terminus ſecundarius generationis, non accideret talis repugnantia; quemadmodum, quia calefactio primò terminatur ad calorem ſecundariò ad raritatem, etiam ſi raritas ſeparararetur à calore, nihilominus calefactio intelligeretur completa & abſoluta per ſolam caloris productionem. Ad hæc. in accidente eſſentia non diſtinguitur ab exiſtẽtia, ergo nec in ſubſtãtia; par enim eſt vtriuſque ratio. Probatur antecedens. Si exiſtentia accidentis eſt res diuerſa ab eſſentia, quærendum eſt an talis res ſit ſubſtantia vel accidens, non ſubſtantia, vt patet; ſi eſt accidens, ergo ſimiliter ipſum inexiſtit; aut igitur ſeipſo, aut per exiſtentiam à ſe diuerſam; ſi ſeipſo, cur non idem de primo accidente dictum eſt? ſi per aliam exiſtentiam, idem rurſus de illa quæri poteſt, atque hoc pacto res procederet in infinitum. Poſtremò, ratio Auerr. in 4. Metaphyſicæ comm. 3. contra Auicennam affirmantem Ens, & Vnum ſignificare diſpoſitiones ſeu naturas quaſdam adiunctas rebus de quibus dicuntur quam rationem ibidem probat D. Thomas, Hæc inquam ratio Auerr. non minorem vim habet contra hanc Thomiſtarũ opinionem, quàm contra Auicennam. Eſt autem ratio. Auerrois huiuſmodi. Si ens, & vnum ſignificant aliquid additum rebus; cum illud etiam ſit ens & vnum, alioquin nihil eſſet, vel eſt tale ſeipſo, vel per aliquid aliud; ſi ſeipſo, etiam quælibet res erit ens & vna ſeipſa; ſi per aliud, de illo itidem quæratur, & ſic continget proceſſus in infinitum; Hæc ratio ſimiliter valet contra Thomiſtas; nam ſi exiſtẽtia eſt res diuerſa ab eſſentia, cum ipſa exiſtat ſiquidem ipſum exiſtere tranſcendẽs eſt; vel exiſtit ſeipſa vel per aliam exiſtentiam; & cætera deinceps, ſimiliter vt ſupra, connectantur. Quare, ne pluribus argumentis colligendis longiores ſimus; ex his quæ dicta ſunt, manifeſtiſſimum eſt, exiſtentiam non poſſe realiter diſtingui ab eſſentia; & ſanè nulli viro ſapienti placere poteſt multiplicatio entiũ ſine cauſa & neceſſitate, præſertim cum quæ de eſſentia & exiſtentia dicuntur, ſola rationis diſtinctione poſita, facillimè defendi & optimè poſſint explicari.

Inexiſtentia accidentis ab eius eſſentia re non differt

A B C D

Soluuntur rationes quibus probabatur exiſtentiam re diſtingui ab eſſentia.

CAP. XVI.

Reſtat, vt rationes Thomiſtarum diſſoluamus. Ad Primam rationem eorum, ita reſpondemus. Illis teſtimonijs, non concludi diſtinctionem realem inter eſſentiã & exiſtentiam, ſed tantùm rationis. Ad 2. Primùm, non valet, eſſentia eſt indifferens, ad eſſe & non eſſe, ergo diſtinguitur realiter ab exiſtentia, nam etiam albedo eſt indifferens ad fundandam diſſimilitudinem comparatione nigredinis, & ſimilitudinem comparatione alterius albedinis, & albedo tamen nec a ſimilitudine, nec a diſſimilitudine re differt, non enim relatio re differt a ſuo fundamento. Similiter quantitas indifferens eſt ad hanc vel aliam quamlibet determinationem & figuram, at inter quantitatem & figurã non eſt diſtinctio realis. Deinde, falſum eſt eſſentiam poſſe eſſe cum exiſtentia & ſine exiſtentia, nunquàm enim eſt eſſentia ſine exiſtentia, & oppoſitum huius, implicat contradictionem; eſſentia enim nihil eſt ſine exiſtentia. Poteſt quidem eſſentia eſſe in intellectu ſine exiſtentia,

idest concipi ab intellectu non concipiendo an existat necne: neque existere actu A nec non existere actu est de cóceptu q̄dditatis vel eſſentiæ. veruntamen ex hoc non poteſt colligi diſtinctio realis inter eſſentiam & exiſtentiam; alioquin cum exiſtentia poſſit concipi quatenus nondū eſt actu, ſed poteſt eſſe, & quatenus iam actu eſt, & ad vtrunque ſit indifferens, ſequeretur ipſam exiſtentiam realiter diſtingui a ſeipſa prout actu eſt. Ad 3. Creaturam eſſe ſuum eſſe, dupliciter intelligi poteſt; vno modo, eſſentiam creaturæ idē ſecundum rem eſſe cum ſua exiſtentia, & hoc verum eſſe contendimus, nec id ſoli B Deo conuenit, ſed commune eſt omniū rerum: Altero modo creaturam habere eſſe a ſe non aliunde acceptum aut depēdens, & hoc falſum eſt, nec id eſt contra nos, nam hac ratione nec creatura eſt ſua quidditas: cum enim talis quidditas non ſit Deus, neceſſe eſt eſſe a Deo; cuius ꝓprium eſt eſſe a ſe. Quod autem quærūt, quomodo eſſe creaturæ limitetur ſi eſt idem cum eſſentia? Reſpondendum eſt, exiſtentiam cuiuſlibet rei intrinſecè limitari ſecundum gradum & menſuram ſuæ quidditatis, nā modus exiſtentiæ, vt ſupradictum fuit, eſt ſecundum modum eſſentiæ, extrinſecè autem determinari a primo agente, qui ſecundū ſapientiæ ſuæ diſpoſitionem, & voluntatis ſuæ determinationem, omnia condidit in pondere, numero & menſura, cunctiſque rebus præfiniuit modum, ſpeciem & ordinem. Et ſanè quod ipſi quærunt de exiſtentia, idē planè ſimiliter quæri poteſt de quidditatibus rerum ſimplicium. Etenim cum in his vnumquodq; ſit ſua quidditas, & omnis quidditas, quæ non eſt Deus, ſit finita, percunctari oportet a Thomiſtis quomo D ho huiuſmodi quidditates ſimplices cōtrahantur ac determinentur? Ad 4. Negandum eſt quantitatem hoſtiæ cōſecratæ amiſiſſe eam exiſtentiā quam habebat ante conſecrationem; nam cum exiſtentia ſeparari nequeat ab eo cuius eſt, ſine eius interitu, quid enim aliud eſt corrumpi quàm priuari ſua exiſtentia? ſi quantitas in conſecratione hoſtiæ amiſiſſet priorem exiſtentiam, neceſſario fuiſſet corrupta, & rurſus denuo generata, quare eadē prorſus exiſtentia manet in quantitate ante & poſt conſecrationem; ſed diuerſo modo, nam antè erat in ſubiecto in ipſo inhærens & ab ipſo dependens, poſt autē eſt per ſe abſque vllo ſubiecto, quocirca ante verè dicebatur inexiſtere & ipſius exiſtentia verè dicebatur inexiſtētia, poſt autem minimè. Ad 5. Falſum eſt quidditatem creaturæ non habere cauſſam efficientem, nam ſi ipſa non eſt Deus, neceſſe eſt eam a Deo productam eſſe, quinimò quod producitur per generationem ſubſtantialē; eſt forma & quidditas, alioquin non eſſet generatio ſubſtantialis, ſi ea non per ſe terminaretur ad ſubſtantiā. B Falſum etiam eſt quidditates rerū prout habēt eſſe diuerſum a Deo, & extra Deū, eſſe æternas; nā cū æternitas ſit duratio, quæ eſt quaſi quædam extenſio ipſius exiſtentię, haberent profecto exiſtentiā ęternam; vel probanda eſſet opinio Henrici, qui affirmat creaturas ab æterno extra Deum habuiſſe quoddam eſſe nō exiſtentiæ, ſed eſſentiæ, quæ opinio & a Thomiſtis & ab alis fere Theologis reprobatur. Ergo Deus producēdo hominem, ſimul etiam producit quidditatem hominis, & tribuēdo ei naturam ſenſitiuam & rationalem, facit, vt de quidditate hominis ſit C eſſe animal rationale. Itaque quidditas creaturæ vel nihil eſt, vel idem eſt quod Deus, vel ſi quid eſt a Deo diuerſum & ſeiunctum, id neceſſe eſt ab eo productū, atq; effectū eſſe, vel eſt tātùm notio ipſius quidditatis, quam format intellectus.

An quælibet res ſit ſuum eſſe, & quomodo limitetur ipſum eſſe in rebus creatis

An quidditas cuiuſlibet rei creatæ habeat cauſſam efficientē, & an ſit æterna.

De altero effectu formæ, qui eſt operatio.

CAP: XVII.

DE actionibus quæ a forma proficiſcuntur, ea tantùm breuibus explicanda ſunt, quæ ad ampliorem certioremq; formæ notitiam conducūt. Ac primùm quidem ſciendum eſt, ob quinq; cauſſas poſſe cōtingere, vt ab vna eadēq; forma multę ac variæ actiones proficiſcantur; vel enim vna per ſe prouenit a forma, altera vero per accidens, ſicut ab igne per ſe eſt calefactio, per accidens eſt congregare, ſegregare, rarefacere. Vel q̄ vna eſt a forma tanquam principali agente,

Quinque cauſſæ cur ab una forma multæ ac variæ actiones proficiſcātur.

æ,altera eſt ab ea vt eſt inſtrumentum al
terius agentis, quemadmodum ignis vt
ignis calefacit,vt autem in viuentibus eſt
inſtrumentum animæ, concoquit, attra-
hit, generat carnem & oſſa:Vel quia for-
ma eſt conſociata cum multis accidenti-
bus,quomodo ignis per ſiccitatem exſic-
cat,per calorem calefacit, per leuitatem
mouetur ſurſum,& anima per varias po-
tentias, multas & varias explet actiones;
Vel quia forma eſt cauſſa vniuerſalis, &
per agentia particularia determinatur &
deducitur ad varias actiones & effectus,
quam ob cauſſam ſol & homo generant
hominem: ſol & equus aut planta gene-
rant equum aut plantam; vel ob materiã
in qua ineſt forma, aut denſiorem aut ra-
riorem,ob eam rem calor in materia dẽ-
ſa acriùs vrit quàm in materia rara.

In Actione, quatuor a Peripateticis conſiderari ſolere.

Deinde conſiderandum eſt, in actioni-
bus quæ manant a forma;quatuor in pri-
mis ſolere a Philoſophis perpendi: ſub-
ſtantiam ſeu naturam actionis,durationẽ
eius, modũ, & effectum. Natura actionis
in eo eſt vt videatur an ſit materialis vel
immaterialis, corporea vel incorporea:
Duratio,an ſit æterna nec ne; Modus, an
ſit dependens vel independens, ſit ex ni-
hilo an ex aliquo ſubiecto:Effectus, quid
ſit & quale id quod poſt actiónem relin-
quitur & per ipſam actionẽ producitur.
Ex his quatuor facile cognoſcitur & æſti
matur cuiuſque formæ vis atque præſtan
tia. quorum omnium multa & illuſtria
ſunt apud Ariſtot. exempla.Etenim in 2.
lib. de Generatione animal.cap.3.demõ-
ſtrat animam ſenſitiuam & vegetatiuam
ante corpus eſſe non potuiſſe, propterea
quòd earum actiones ſint penitus corpo-
reæ: mentem autem, quod eius actio ſit
incorporea,extrinſecùs aduenire, diuinã
ac ſeparabilem eſſe. Et in 1. de anima tex.
13. docet ex operatione Intellectus, co-
gnoſcendum atque dijudicandũ eſſe, an
is ſit a corpore ſeparabilis nec ne. Idem
quoque in 8.Phyſ.& 12. Metaph. ex æter
nitate motus cæleſtis, cuius effectrices
ſunt Intelligentiæ,concludit eas eſſe ſem
piternas, immateriales, indiuiſibiles, &
immobiles. Ex modo autem agẽdi, Theo
logi oſtendunt infinitam eſſe Dei poten-
tiam, nam quamuis nullus Dei effectus
ſit infinitus, tamen quia multa creauit &
quotidie creat ex nihilo, is modus agen-
A di ex nihilo,clariſſime declarat infinitam
eius vim atque poteſtatem. Ad extremũ,
ex effectu rectiſſimè iudicatur de forma
quæ eſt efficiens, nam dum omne agens
producat (quoad eius fieri poſſit) aliud
ſibi ſimile,qualis & quanta in rebus effe-
ctis ineſt atque cernitur nobilitas, talem
atque tantam in formis efficientibus eã
ineſſe & æſtimari oportet. Atq; hoc qui-
dẽ intereſt inter formas cæleſtes & ſublu
nares, quòd illæ quò ſuperiores atque
perfectiores ſunt, eò pauciores habent
actiones,primum enim cælum quòd om
nium eſt nobiliſſimum,vnico tãtum ſim-
plici motu cietur, & Theologi in primis
nobiles;affirmant quò Angeli ſuperiores
& præſtantiores ſunt, eò minorem habe-
re tum intellectionum tum ſpecierum
intelligibilium multitudinem ac varie-
tatem:cum enim dignitate & ſimilitudi-
ne Deo propiores ſint,magis etiam diui-
nam vnitatem atque ſimplicitatem imi-
tantur. E contrario autem res habet in re
bus ſublunaribus, in quibus quæ præſtan
tiores ſunt,eas videmus pluribus actioni-
bus abundare. Etenim homo princeps
C omnium rerum caducarum atque mor-
talium, multitudine varietateque fun-
ctionum cæteras res longè ſuperat. Cu-
ius rei hanc conſtat eſſe cauſſam, quòd in
immortalibus,quæ prę̈ſtantiora ſunt,plu
res formas ſeu plures facultates forma-
les nacta ſint, e quibus neceſſe ſit plures
etiam actiones dimanare.

Præclarum diſcrimen inter formas cæleſtes & ſublunares.

Poſtremò, illud etiam hoc loco intel-
ligendum eſt,omnem actionem eſſe a for
ma,nullam autem a materia prima qua-
tenus materia eſt,quod Ariſt. 1. de Gene
rat.tex.55.confirmat his verbis,[Materia
D ſecundum quod materia,paſſiuum eſt]&
in 2. lib. text. 53. [Materiæ eſt moueri &
pati,mouere autem,& facere,alterius po
tentiæ.]quod ſanè hoc modo probari po
teſt, omne agens producit ſibi ſimile, ſi
igitur materia agit, quid producet? non
formam quippe quæ eſt illi diſſimillima
atque adeo oppoſita;ergo producet ma-
teriam, at materiam ingenerabilẽ & in-
corruptibilem eſſe ſuperiori libro oſten-
ſum eſt. Poſtea ſi materia ageret, eius a-
ctio reciperetur in materia, quare ſi vna
pars materiæ primæ eſſet agens,altera pa
tiens,

Nullã actionem proficiſci a materia vt materia eſt, pulchrè demõſtratur.

tiës, cũ omnes partes materiæ primæ ſint eiuſdem rationis, hinc efficeretur, idem A reſpectu eiuſdem eſſe agens & patiens, quod eſt abſurdum. quid multa? actio nõ eſt niſi inter contraria, materia nulli eſt contraria, non enim alij materiæ, ſiquidẽ contraria ſpecie differunt, omnes autem materiæ partes ſunt eiuſdem naturæ; nec formæ, vtpotè quam in ſe ſuſcipit & ſuſtẽtat, vnum autem contrarium, vt docet Ariſt. 1. Phy. tex. 51. non ſuſcipit in ſe alterum contrarium; ergo materia nullius actionis eſt cauſſa efficiens. Forma autem triplicem habet cauſſalitatem: nã quod Ariſ. de anima ſcribit lib. 2. de anima tex. B 36. id vniuersè cõuenit in omnes formas naturales. Etenim reſpectu ipſius eſſe vel exiſtentiæ, eſt cauſſa formalis, reſpectu operationum & motuum naturalium eſt efficiens, reſpectu generationis per quam ipſa producitur, eſt finis.

Tripliciter forma eſt cauſſa.

An ſit aliqua forma phyſica ſeparabilis a materia, & de immortalitate animæ rationalis ſecundum doctrinam Platonis.

CAP. XVIII.

RESTAT extrema pars huius libri, in qua diſquirendum eſt, an inter formas phyſicas ſit aliqua ſeparabilis a materia & immortalis; quæ quidẽ quęſtio ſolùm inducitur & proponitur tractanda propter animam rationalem quæ eſt vera & naturalis forma hominis. nam vel nulla eſt forma phyſica ſeparabilis a materia, vel, ſi qua eſt, talis profectò ſola D eſt anima rationalis. Huius autem diſputationis duæ ſunt partes, vna complectitur veritatis declarationem atque confirmationem: altera continet ſolutionẽ argumentorum quæ contra veritatem adducuntur. Nos in præſentia priorem tantùm partem exponemus, poſteriorem autem reijciemus in libros de anima; nam ſi hãc quoque pertractandã ſuſciperemus, & libri magnitudo nimium excreſceret, & multa hic diſputari neceſſe eſſet, ab inſtituta huius operis rationę valdè aliena.

Quare veram de anima rationali ſententiam, nec ieiune nec indiligenter (quantum ad id de quo in præſentia agitur, attinet) expoſitam, nunc lector accipiat. enodationem autem explanationemque innumerabilium propè difficultatum quæ contra veritatem & ſolent & poſſunt afferri, alio loco à nobis expectet. Primùm igitur indicemus quid de immortalitate animæ rationalis duo philoſophorũ principes Plato & Ariſtoteles ſenſerint: tum doceamus an immortalitas animę noſtrę poſſit etiam lumine naturæ cognoſci, & philoſophicis rationibus comprobari: ad extremum, quia fortaſſe aliquis multitudine ac pondere argumentorum oppreſſus, cõcederet quidem animam noſtram eſſe immortalem, ſed ambigeret, num ea ſit vera & naturalis forma hominis, hoc eſt forma, vt vocant, informans & dans eſſe homini: idcirco ne quid veritati officere queat, hunc quoque ambiguitatis & dubitationis ſcrupulum eximamus. Ac de Platone quidem, quid is ſenſerit de animi noſtri immortalitate, dicere ordiamur.

Certum eſt animam rationalem ſecundum Platonem eſſe immortalem; nam & plurimis in locis id affirmat, vt in Phædro, Phædone, Timæo, Philæbo, in Menone, in libris de Republica, in epiſtolis, pręſertim ad Syracuſanos: & ea de re cũ nemo vnquàm dubitauerit, nulla eſt cõtrouerſia. Rationes autem quæ ad id confirmandum ex ſcriptis & doctrina Platonis eliciuntur, hæ fere ſunt. 1. Vnum contrarium non recipit alterum, ſed animus noſter per ſe viuit & adfert vitam corpori, ergo non eſt capax mortis. 2. Animus deſcendens ad res corporeas & ſenſibiles, obſcuratur, atque ſe ipſo ignobilior, vilior, & abiectior exiſtit; abducens autem & reuocans ſe a corpore ad res diuinas & æternas, maximè illuſtratur & perficitur; tantum igitur abeſt vt ex ſeparatione eius à corpore timeri debeat eius interitus, vt tum maximè perfectio & fœlicitas ipſius ſperãda ſit. 3. Animus imperat & dominatur corpori, vt planũ eſt in viris iuſtis ac ſapientibus, ergo non dependet a corpore, nec eſt cum eo mixtus. rectè enim Anaxagoras dixit ſolum Intellectum non fuiſſe mixtum,

Decẽ argumẽta ex doctrina Platonis ad probãdam animi noſtri immortalitatem.

cum alijs rebus, vt illis dominari, & impe-
rare poſſet. 4. Scire noſtrum nõ eſt aliud, A
quàm quoddam reminiſci eorum quæ
animus noſter ante quàm in hoc terrenũ
& mortale corpus noſtrum intraret; co-
gnouit, & geſſit, vt Plato in Menone oſtẽ-
dit: fuit igitur animus ante corpus, quare
eſt immortalis. 5. Animus a ſe ipſo mo-
uetur, ergo eſt immortalis, quia quod a
ſeipſo mouetur ſemper mouetur, nun-
quam enim ſeipſum deſeret. Alcinous in
libro de doctrina Platonis cap. 25. ait Pla-
tonem vocare animam ſeipſam mouen-
tem, quia habet vitam innatam, per ſeip-
ſam ſemper operantem. quare cum Ariſ. B
propter hunc motum animæ Platonem
reprehendit in 1. lib. de Anima, is ſanè nõ
ſententiam Platonis, ſed eius tantummo-
do verba & modũ loquendi redarguit. &
Albertus in libro de Origine animæ, in-
quit hanc rationem Platonis, paucis mu-
tatis eandem penitus eſſe cum illa Ariſt.
in 2. lib. de Generat. animal. cap. 3. qua
probat mentem extrinſecùs aduenire, di-
uinamq; ac ſeparabilem eſſe, propterea
ꝙ cum eius actione nulla communicet
actio corporalis: & cum ea regula, quam
idem Ariſtoteles tradit in primo de Ani- C
ma, affirmans; ſi anima noſtra habet pro-
priam operationem non communicantẽ
corpori, eam ſeparabilem eſſe: ita vt apud
Platonem idem ſit animum moueri à ſe,
quod apud Ariſtotelem animum habere
propriam operationem non communi-
cabilem corpori. 6. Vnumquodque corrũ-
pitur a ſuo proprio vitio & malo, ſed ani-
mæ proprium vitium atque malum eſt
ignorantia, & improbitas, à quibus tamẽ
ipſa non corrumpitur ſecundum ſubſtan-
tiam, ergo ſimpliciter eſt immortalis. 7.
Animus non habet eundem vltimum fi- D
nem, quem Intelligentiæ, nempe cogni-
tionem & amorem Dei, ergo ſimilem
quoq; naturæ immortalitatem obtinet.
8. Inter Animantia, ſolus homo habet co-
gnitionem Dei, & cultum atq; religionẽ;
ſolus intimo conſcientiæ angore torque-
tur, ſolus tangitur appetitu & cura po-
ſteritatis atque immortalitatis, ſolus ſtu-
det, & contendit proximè ad Dei ſimili-
litudinem accedere; quæ omnia immor-
talitatem eius declarant. 9. Sublata im-
mortalitate animorum, vnà quoq; tolli
prouidentiam Dei neceſſe eſt, quare ni-
hil magis impium cogitari poteſt, hanc
autem rationem paulò infra, explicatiùs
trademus. 10. Fides habenda eſt vatici-
nijs & reſponſis optimorum & ſapien-
tiſſimorum hominum, apparitionibus &
oraculis Deorum, quibus immortalitas
animi noſtri confirmatur; & certè, vt quiſ-
que iuſtiſſimus, & ſapientiſſimus fuit, ita
optimè de anima noſtra ſenſit; multos
item homines conſtat prouidiſſe & præ-
dixiſſe ea quę futura erant, quod ſane ma-
gnum argumentum eſt ad idem demon-
ſtrandum. Hæc igitur ſecundum Platonẽ
de Animi noſtri immortalitate breuiter
dicta ſint. Ex ſupradictis autem rationi-
bus, quarta, falſa & abſurda eſt; quinta, fir-
ma & neceſſaria, & vt vocant, demonſtra-
tiua; cæterarum, non paucæ ſatis probabi-
les, quædam verò aliæ leues & infirmæ
ſunt. Porrò Plato nõnunquam ea ratio-
ne confirmat animum hominis eſſe im-
mortalem, quòd ſicut corpus hominis,
quia eſt ſimile rebus caducis & mortali-
bus, conſtat eſſe mortale; ita cum animus
& mens noſtra Deo rebuſq; diuinis quæ
ſunt immortales, quamſimillima ſit, non
eſt dubitandum eam quoque immorta-
lem eſſe. Quam Platonis argumentatio-
nem Porphyrius in ijs quæ ſcripſit ad
Boethum, mirificè commendat, & om-
nium argumentorum quę ad eam ſentẽ-
tiam probãdam adhiberi poſſunt, firmiſ-
ſimam & optimam eſſe affirmat, eamque
multis diſertiſque verbis exponit atque
corroborat: vt videre licet apud Euſebiũ
libro vndecimo de Præparatione Euan-
gelica cap. 14. nam ea nos hoc loco, bre-
uitatis ſtudio commemorare ſuperſede-
mus. ſed veniamus ad Ariſtotelem.

Animum noſtrum eſſe immortalem etiam ſecundum doctrinam Ariſtotelis.

CAP. XIX.

Pluримę ac luculẽtiſſimæ Ariſto. ſentẽtię ad demonſtrãdũ ai noſtri immortalitatem.

ARiſtotelem aũt exiſtimaſſe animũ
noſtrũ eſſe immortalẽ; ex multis
locis eius planiſſimè intelligi põt;
nã in 1. li. de partib. anim. c. 1. affirmat ani-

mam intellectiuam eſſe abſtractam à ma
teria. In 2. lib. de Generatione animal. c.
3. inquit ſolam mentem extrinſecus ad-
uenire, diuinam, & ſeparabilem eſſe, & cū
eius actione non communicare actionem
corporalem. In 2. libro de generatione &
corruptione text. 45. abſurdum eſſe in
quit animam eſſe ortam ex elementis,
cum eius actiones & operationes nō ſint
corporeæ. In primo de Anima text. 65.
& 66. vocat intellectum noſtrum incor-
ruptibilem diuinum & impaſſibilem; &
in tex. 82. Rationabiliſſimum eſſe, inquit,
Intellectum antiquiſſimum eſſe & Do-
minum; & in tex. 92. Difficile, inquit, eſt
vel fingere in qua parte corporis ſit intel
lectus. In 2. lib. de Anima tex. 11. ſcribit
nihil prohibere quaſdam partes animæ
ſeparabiles eſſe quia nullius corporis a-
ctus ſunt. & in textu 21. ait intellectum
ſpeculatiuum eſſe aliud genus animæ, &
ſeparari poſſe ab alijs tanquam perpetuū
à corruptibili. In 3. lib. de anima tex. 4.
ait, Intellectum non eſſe mixtum, & in
tex. 6. eſſe incorporeum & inorganicum,
& tex. 7. ſenſitiuum quidem non eſſe ſine
corpore, intellectum autem a corpore
eſſe ſeparabilem. In tex. 15. affirmat in-
tellectū, quia eſt ſine materia, eſſe per ſe
intelligibilem & intelligentem. In 12.
Metaphyſ. tex. 17. nihil prohibere ait ali-
quam animam remanere poſt interitum
compoſiti, non quidem omnem, ſed tan-
tùm intellectiuam: & in tex. 51 dicit in-
tellectum humanum eſſe indiuiſibilem,
& ſine materia. In 3. de Anima text. 18.
ait intellectum poſſibilem eſſe in poten-
tia ad omnia intelligibilia, talis autem
nō eſſet ſi non eſſet immaterialis, & incor
ruptibilis; & in tex. 19. vocat intellectum
agentē ſeparabilē, non mixtum; & impaſ
ſibilem: in textu autem 20. etiam immor
talem; ergo ſimiliter etiam intellectus
poſſibilis erit ſeparabilis & immortalis;
tum quia paulo ſupra in text. 17. dixerat
prædictos duos intellectus eſſe differen-
tias animæ rationalis; tum etiam quia in-
ter agens & patiens debet eſſe proportio,
qualis non eſſet inter intellectum agentē
& poſſibilem, ſi ille eſſet immortalis, hic
autem mortalis: & ſane ſi agens eſt imma
terialis quia facit omnia intelligibilia,
quomodo poſſibilis nō erit etiam imma-
terialis & incorruptibilis, cum in ſe reci-
A piat atque cognoſcat omnia intelligibi-
lia? Quid? quòd ſi intellectus poſſibilis
eſt materialis, omnia cognoſcet materia-
liter, quid igitur ei opus erit intellectu
agente? Multis in locis Ariſtoteles affir-
mat ſenſum quidem eſſe ſingularium, in-
tellectum verò vniuerſalium, at ſi eſſet
virtus materialis; omnia perciperet mate
rialiter, atq; ſingulariter. In li. 3. Ethicorū
& in libro Perihermenias, vbi agit de fu-
turis contingentibus, videtur aſtruere li-
berum arbitrium, quòd ſanè, ſi animus
eſt materialis & mortalis, nullum eſſet.
B Scripſit etiam Ariſt. dialogum ad Eude-
mum Cyprium familiarem ſuum, cui
etiam dicauit octo libros Moralium, qui
nunc extant. In illo autem Ariſt. collegit
multas rationes ad oſtendēdam immor-
talitatem animi noſtri, vt refert Themi-
ſtius in Paraphraſi ſuper tertium de Ani-
ma cap. 37. Vide etiam Plutarchum in vi
ta Dionis, & in Conſolatoria ad Apollo-
nium. Illius quoque Eudemi meminit
Cicero in primo de Diuinatione, nar-
rās ſomnium quoddam eius ad immorta
litatem animi pertinens, diſertis verbis
C ab Ariſtot. confirmatum atque perſcri-
ptum. Hæ ſunt de plurimis, nonnullæ il-
luſtriores Ariſtotelis ſententiæ, è quibus
intelligere licet immortalitatem animi
noſtri cognitam & probatam fuiſſe Ari-
ſtot. Verùm de ſententia Platonis & Ari
ſtotelis eorumque teſtimonijs, hæc ſint
ſatis. Non enim huius loci aut Methodi
eſt, omnia quæ ad probandā & illuſtran-
dam hanc quæſtionem adduci poſ-
ſunt, ſubtiliter & accuratè p-
ſequi. Ad rationes philo
ſophicas, quibus im
D mortalitas ani
mi noſtri
cui-
uis ſanæ mentis per-
ſuaderi poteſt,
acceda-
mꝰ.

 Proba-

Probatur immortalitas animæ rationalis rationibus Philoſophicis.

CAP. XX.

Licet Scotus in 4.S.d.43.q.2.& Caietanus Cardinalis in expoſitione ſua ſuper. 3. cap. Eccleſiaſtis ſub finem, aſſerant immortalitatem animæ noſtræ, nec ab vllo Philoſopho demonſtratiuè probatã eſſe, nec poſſe naturaliter probari, ſed fide tantum a nobis credi, tamen poteſt etiam immortalitas animę noſtrę perſuaderi his rationibus, 1. Mens noſtra habet infinitam potentiam ad cognoſcẽdas omnes res, etiã immaterialiter, vniuerſaliter, & indiuiſibiliter. licet enim Mens apprehendat materialiter, ideſt cũ phantaſmate, iudicat tamen immaterialiter diſcernens res materiales ab immaterialibus: ergo eſt ipſa immaterialis & incorruptibilis, alioquin id præſtare nullo modo poſſet. 2. Sola Mens in ſe reflectitur, ſeipſam intelligens, ſuarum actionum arbitra, iudex, & domina, quod virtuti materiali & extenſæ nequaquam conuenit, vt innuit Ariſt. 1. de Anima tex. 46. 3. Actiones mentis, quo magis abſtrahuntur a corpore, & materia, eo puriores & præſtantiores euadunt, ipſamque mentẽ nobiliorem atque perfectiorem reddunt ita vt Animum diſcedere a corpore, non ſit eum interire, ſed potius perfici. Vide Ariſ. 1. de anima tex. 49. 4. Operatio intellectus & voluntatis non circunſcribitur tempore, ſed vſque ad æternitatem aſpirat, nec niſi in obiecto ſempiterno conquieſcit. nam animus noſter non ſolum cognoſcit res ęternas, ſed etiã ea rõe ut æternæ ſunt eas cognoſcit & amat. 5. Toti ſpeciei humanæ naturaliter eſt inſitus inſatiabilis quidã appetit[9] immortalitatis qui cũ ſit a Deo auctore naturæ, nõ põt eſſe inanis, aut fruſtra datus homini 6. Omnis virtus naturalis & materialis eodem modo operatur, vel ſemper, vel vt plurimum, & per ſe ac neceſſario pendet a Cœlo, liberum autem arbitrium hominis, mere contingenter, & ad vtrũlibet operatur, nec per ſe dependet a Cælo.
7. Si materiam primam quia eſt in
A potentia ad omnes formas materiales,
oportuit eſſe ingenerabilem & incorruptibilem, quanto magis intellectum noſtrum oportuit eſſe immortalem, qui diuiniori quodam modo eſt in potentia ad omnes formas immateriales & intelligibiles? 8. In ſolo homine eſt Dei cognitio, obſeruantia, religio, deſiderium imitandi eum; & notitia æternitatis atque diuinitatis; ea ratione, vt æternitas, atq; diuinitas eſt. 9. Nihil quod eſt limitatũ & non æternum, implet animum hominis, non tempus, non locus, non imperiũ
B non honor, non voluptas, non vita, nullũ
denique bonum: immò quantumuis maximum bonum, cum tanquam mortale & aliquando deſiturum apprehenditur, hac de cauſſa non ſatiat, nec in eo animus noſter ſibi ipſe ſatisfacit aut planè conquieſcit. 10. Conſcientia ſcelerum, quę nemine accuſante, hominem accuſat, torquet, cruciat: naturalis amor honeſti, vt ab vtili & iucundo diſtinguitur: naturalis quædam admiratio, laus, honor, obſeruãtia in eos qui corpus negligũt, vitam paruipendunt vt virtuti & ſapientiæ inſer-
C uiant; & quòd in multis rebus iuſtum ac
laudabile ducitur, vltrò mortem oppetere, hæc immortalitatem animi non obſcurè declarant. 11. Præclara & admiranda inuenta & opera, ſiue quę ſpectant ad ſcientias ſpeculatiuas, ſiue quæ ad artes mechanicas, ſiue quæ ad res ciuiles, apertè demonſtrãt rationem hominis, à qua profecta ſunt; diuinam, & immortalem eſſe. 12. Perſuaſum habere animũ noſtrum eſſe immortalem, naturaliter inducit nos ad cultum Dei, ad parandas ſcientias, ad reſiſtendum vitijs, ad conſer-
D uandam iuſtitiam, ad obtemperãdum le-
gibus, ad inſeruiendum Reip. etiam cum certo vitæ diſcrimine: contraria autem opinio & perſuaſio, contraria facit: quare cum illa naturaliter inducat hominem ad ſuam perfectionem, hæc autem ab ea remoueat, illa ſine dubio vera, hæc autẽ falſa iudicanda eſt. 13. Sicut naturale deſiderium generandi ſibi ſimile, arguit æternitatem ſpeciei, ita cum quilibet homo naturalitor velit nomen & famam ſuam in perpetuum propagari, vt etiam poſt mortem eius nomen cum lau

de &

de & gloria perpetuò vigeat ac floreat, hoc ſanè indicat immortalitatem cuiuſ- A libet animæ rationalis. 14. Anima rationalis repugnat corpori ſuo, & contra quam ipſum inſtigat & inclinat, ſæpenumero ipſa operatur, bona eius negligens, & motus, atque propẽſiones compeſcẽs: nulla autem virtus materialis id facere poteſt circa ſuum ſubiectũ, vtpote a quo in eſſe penitus dependeat & in operãdo. 15. Aut nullus eſt vltimus finis hominis aut ſi eſt aliquis, non poteſt ab eo comparari; quæ duo quàm ſint abſurda, nemo non videt. Aut ſi comparari poteſt, cum in hac vita obtineri nequeat, vtpotè in B qua nihil mentem & voluntatem hominis omnino explere & ſatiare valeat, relinquitur igitur vltimum finem hominis poſt hãc vitam ei propoſitum eſſe. quare animus eius eſt immortalis.

16. Si animus noſter eſt mortalis, ergo non eſt Dei Prouidentia circa res humanas: ſed Deus habet Prouidentiam circa res humanas, ergo animus noſter non eſt mortalis. maior huius ſyllogiſmi ſic probatur. In hac vita non videtur agi cum hominibus ſecundum eorum merita, quinimò cernitur in rebus humanis magna C quædam inordinatio & inæqualitas. nam improbi ferè magis proſpere viuũt quàm boni, illi plerunque abundant & affluunt omnibus bonis, ſuperbè imperant & tyrannicè dominãtur viris iuſtis & innocentibus; hi autem ærumnosè calamitosè ac miſere viuunt, ab hominibus ſceleratis oppreſſi & cõtriti; niſi autem huiuſmodi inordinatio & inæqualitas poſt hanc vitã emendetur atque corrigatur, ita vt diuina prouidentia vnicuique hominum pro meritis vel delictis, præmia aut ſupplicia diſpenſet; ſed vnà cum corpore animus D noſter penitus intereat & extinguatur, nihilque poſt hanc vitam amplius aut ſperandum aut timendum ſit, ſanè præſtabilior & optabilior videri poſſet malorũ hominum quàm bonorum conditio, & improbis lucro eſſet improbitas, bonis autem detrimento eſſet virtus & innocentia: quod animus non omnino ratione captus, non ſolum credere ſed etiam cogitare refugit atque perhorreſcit Minor autem eiuſdem ſyllogiſmi ſic etiam confirmatur. Quòd Deus habeat prouidentiam rerum humanarum, eſt notio quæ- A dam & opinio naturaliter innata & inſita cunctis hominibus, ex qua continuò naſcitur in omnibus naturalis quædam obſeruantia & religio erga Deum; ex quo fit vt in ſuis quiſque periculis quaſi naturæ inſtinctu & impulſu ad diuinam opẽ optandam & implorandam cõfugiat. Ac ſi res naturales, quæ ratione carent, & dignitate ac præſtantia naturę ſunt inferiores homine, tanta ratione regũtur & adminiſtrautur, vt raro a propoſito ſibi fine debitaque perfectione deficiant; cuius amentiæ & inſanię eſt, arbitrari res huma- B nas caſu & fortuitò contingere, nec eas aliqua diuini numinis ratione, vi, & prouidentia contineri? quis non videt teterrimam atque miſerrimam fore conditionẽ hominum, niſi tanta rerum humanarum inordinatio quantã eſſe cernimus in hac vita, ad aliquam certam legem, ordinem, & rationem aliquando tandem reuocaretur? Verùm ne quis putet animum noſtrum eſſe quidem immortalem, non autem eſſe veram & naturalem formam hominis, hoc etiam veris & neceſſarijs rationibus addicamus.

C

Animam rationalem eſſe veram & naturalem formam hominis.

CAP. XXI.

TRibus tantummodò rationibus, ſed ijs valde perſpicuis & firmis, & ad id quod propoſitum eſt docendum atque confirmandum accommodatis, vtemur: cęteras autem rationes magis abſtruſas, & a cõmuni hominum ſenſu D atque intelligentia remotas, vel ſpecioſas magis quàm neruoſas, & populares potius quàm philoſophicas, in præſentia omittemus. Prima ratio ſit hæc. Homo eſt verè intelligẽs, ergo anima intellectiua eſt forma eſſentialis eius. Antecedens ſic probatur. 1. Ex communi hominũ conſenſu, iudicio, ſententia, & ſermone clarũ eſt, hominem & dici, & eſſe verè intelligentem; at cum intellectio ſubiectiuè ſit in anima intellectiua, ſi ea non eſſet naturalis forma hominis, ſed tantum aſſiſtens, non magis propter talem aſſiſten-

tiam videretur poſſe dici homo intelligens, quàm vel nauis vel equus vel currus vel aliæ res ſimiles poſſunt dici intelligentes, propter aſſiſtentiā hominis qui in eis ſecundum intellectum operatur. A 2. Sicut quilibet hominum experitur, ſe eſſe qui videt & audit & denique ſentit, & non eſſe aliud quiddam ab ipſo ſeparatum, ſic etiam quilibet experitur ſe eſſe qui intelligit, & non eſſe aliquam ſubſtantiam ſecundum eſſe ſeparatam ab homine, quæ producat & recipiat intellectionem. 3. Quilibet homo cum vult, & quotieſcunque vult, & prout vult, intelligit atque ſpeculatur, ergo id quod producit intellectionem in homine, vel eſt ipſe homo, vel aliqua pars eius; nam ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, illa profectò non dependeret in ſuis actionibus ex volūtate hominis, valde enim indecorū & inordinatum eſt, quod eſt ſuperius atque nobilius, id eſſe ſub voluntate, imperio & & poteſtate inferioris & ignobilioris; quælibet autem ſubſtantia ſeparata, ſecundum naturam nobilior eſt anima rationali. 4. Voluntas rationalis eſt propria cuiuſlibet hominis, nihil enim videtur eſſe tam propriū hominis, aut tam in eius C poteſtate quàm ipſum velle, ſed voluntas & intellectus, ſunt potentiæ eiuſdem animæ atque eiuſdem ordinis: ergo ſimiliter etiam intellectus erit proprius cuiuſlibet hominis, & non ſeparatum quidpiam ab homine. 5. Liberum arbitriū eſt in anima intellectiua, ſed liberum arbitrium eſt aliquid hominis, & proprium cuiuſlibet; alioquin quilibet homo nōn eſſet dominus ſuorum actuum, & non eſſet in poteſtate cuiuſlibet, bene vel male agere, quare nemo deberet propter bene facta vel male facta, laudari aut vituperari, premijs aut ſupplicijs affici, ergo &c. D 6. Quilibet homo naturaliter appetit immortalitatem, nec appetit immortalitatem alicuius ſubſtantiæ ſeparatæ ab ipſo homine, ſed ſuam ipſius quiſq; immortalitatem appetit; cum igitur hæc immortalitas ſit animi, erit is naturalis forma hominis. Antecedens igitur primæ rationis his modis confirmatum eſt: Conſequentia verò eiuſdem ita probatur: aut enim homo eſt intelligens per aliquid ab ipſo ſeparatum; & hoc non, vt ex ijs quæ proxime dicta ſunt, perſpicuū eſt; aut eſt intelligens ſe ipſo toto, & hoc non, tum quia licet in ſubſtantijs ſimplicibus idē ſubſtantialiter ſit quod operatur, & id quo operatur, tamen in ſubſtantijs compoſitis, hæc duo inter ſe differūt; in his nanque quod operatur, eſt compoſitum, id autem quo operatur, eſt aliqua pars eius: tum etiam quia vt innuit Ariſt. 1. de anima tex. 64. & 66. paſſiones & operationes animæ ſentiuæ ſunt in toto compoſito, quemadmodum etiam in eodem libro ſignificauerat tex. 12. & 14. at ipſum intelligere non ita ſe habet, vtpotè quod ſubiectiuè tantum inſit in anima rationali; quocirca bene Ariſt. in 3. de anima, negat ipſum commixtum eſſe materiæ & corpori; & in 2. de Generat. animalium c. 3. ait cum actione mentis nihil communicare actionem corporalem: aut eſt homo intelligens per aliquam partem ſui, nempe per materiam; & hoc nō, quia materia non poteſt eſſe principium receptiuum aut productiuum actionis immaterialis, qualis eſt ipſa intellectio: aut homo intelligit per formā ſuā, ſed intelligit per animam intellectiuam, hæc enim immediatè producit & recipit intellectionem, ergo anima intellectiua eſt vera & naturalis forma hominis. Vnde Ariſt. in 2. de Anima tex. 24. definit animā eſſe id quo viuimus, mouemur, ſentimus & intelligimus. Atque ita prima ratio ſit explicata.

Exponitur ſecunda ratio qua ſimpliciter probatur animā rationalem nullo modo eſſe aſſiſtentem.

CAP. XXII.

SEcunda ratio qua probatur animam rationalem eſſe formam & partem eſſentialem hominis, eſt hæc. Si anima rationalis non eſt eſſentialis forma & pars hominis, ſed tantùm ei aſſiſtens, ergo eſt ſubſtantia quædam completa habens quidditatem independentem a corpore, & liberam & abſolutam ab omni ordine & ratione eſſentiali ad corpus, denique talis erit ſecundum ſubſtantiā,

qualis

qualis eſt intelligentia mouens cœlum, ſed hoc eſt falſum, ergo &c. Maior eſt per ſe manifeſta, nec vlla eget probatione; Minor autem ita probatur, operari ſequitur eſſe & naturam quæ eſt principiũ operandi, nam qualis eſt modus & conditio naturæ, talis eſt modus & ratio ipſius operationis, ſi natura eſt materialis & dependens a corpore, operatio quoque erit materialis & dependens a corpore: ſin autem natura eſt penitus indepẽdens à materia & à corpore, ſimiliter etiam operatio ab ea proueniens erit prorſus indepẽdens à corpore. Quare ſi anima rationalis eſt ſubſtãtia completa, nec in eſſe, nec in quidditate ullo modo depẽdens à corpore, propria eius operatio, quę eſt intellectio deberet eſſe omni modo independens à corpore, at nos experimur eã ſemper obiectiuè dependere à corpore, hoc eſt à phantaſmatibus, neceſſe enim eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, ergo falſum eſt animam rationalem eſſe ſubſtantiam cõpletam ſine habitudine quidditatiua ad corpus. Sed dicet aliquis, animam rationalem poſſe dupliciter conſiderari, uno modo vt eſt intelligentia quædam habens ſubſtantiam per ſe completam, & ſic ipſam habere operationẽ quandam independentem à corpore, indeficiẽtem, inuariabilem, ſibique inſeparabilem & coæternam, hoc eſt diuinam quandam intellectionem, qua ſe & ſubſtantias ſuperiores, ſine ullo diſcurſu & commixtione phantaſmatum, pura, ſimplici, ac intuitiua cognitione perpetuò contemplatur: Altero modo conſiderari poſſe, ut eſt aſſiſtens homini & in eo operans; & hac ratione eam habere operationem variabilem & obiectiuè dependentem à corpore, hoc eſt intellectionem illam quam in nobis experimur fieri per phantaſmata. quemadmodũ Intelligentia mouens cœlum, vt eſt Intelligentia, habet propriam operationem non communicatam cœlo, nimirum intellectionem, ut autem eſt aſſiſtens cœlo, habet aliam operationem cõmunicatam cœlo, nimirum motum circularem. Verùm hoc reſponſum eſt admodum futile & planè fictitium; ponere enim in anima rationali præter intellectionem quę fit per phantaſmata, aliam quandam diuinam & cœleſtem operatio-
nem, per quam & perpetuò, & quiddita-
A tiuè, & ſine diſcurſu, atque phantaſmatibus, ſe, ac ſuperiores intelligẽtias cognoſcat, eſt merum figmentum. Nam, ut inquit Cõmentator, experimentũ ſermonũ uerorũ eſt, ut conſentiant cum rebus ſẽſatis; & Ariſto. in 3. lib. de Gener. Anima. cap. 10. docet, cum ratio aduerſatur ſenſui & experientiæ, magis eſſe credendum ſenſui q̃ rationi, ſic enim ſcribit [Rationi tunc fides adhibenda eſt, ſi quæ demõſtrãtur, conueniunt cum ijs quæ ſenſu percipiuntur rebus.] ſed animam rationalem habere in ſe intellectionem quandã per-
B. petuam, ſine diſcurſu & phantaſmatibus, nec ipſi experimur in nobis, nec ullũ huius rei aut ſignum aut ueſtigiũ tenemus, ergo id ſine ratione, ac temerè aſſeritur. Deinde, ſi anima rationalis haberet diuinam illam intellectionem, fruſtra haberet illam alteram quæ fit per phantaſmata. Si dicatur, neceſſariam ei fuiſſe huiuſmodi intellectionem, vt per eam cognoſceret res ſenſibiles, & materiales; id ſanè friuolum eſt, nam per illam priorem, excellentiori, & diuiniori modo eiuſmodi res intelligit; alioquin ſi talis cognitio re-
C rum ſenſibilium qualis eſt in homine, perfectior eſſet q̃ earũdem rerum cognitio, quam Deus & Intelligentiæ eminenter in ſe habent, oporteret ſimilem modum, cognoſcẽdi res ſenſibiles, hoc eſt per phãtaſmata, Deo & Intelligentiis attribuere & ineſſe. Præterea, quorſum anima rationalis exerceret operationem illã per phãtaſmata? An ut ipſa perficeretur? at ipſa iam eſt perfecta per priorem illam intellectionem diuinam & perpetuam, & non conuenit perfectionem ſubſtantię penitùs immaterialis, ſumi ac dependere à re
D materiali, id eſt a phantaſmatibus: An exercet illam operationẽ, non ut ipſa perfectionem aliquam in ſe acquirat, ſed ut eam communicet homini? Verùm hoc dici non poteſt, nam intellectio per phantaſmata, cum ſit operatio immanens, nõ tranſit in hominem, nec illi communicatur, ſed ſubiectiuè remanet in anima rationali à qua producitur; quare ſi anima rationalis non eſt pars hominis, ſed ſubſtãtia quædam ab eo ſeparata, intellectio illius nullo modo pertinet ad hominem, nec ad eius perfectionem confert, nec po-

teſt

teſt cum homine communicari. Intelle-
ctio enim cum ſit actio immanens, nõ po-
teſt ab una re produci & in alia re ſuſcipi,
ſed in eo ſolum à quo producitur, hære-
re & ineſſe poteſt. Sed ueniamus ad ter-
tiam rationem qua contra Auerroiſtas
& Platonicos pugnandum eſt.

Explicatur tertia ratio, qua contra Aſsiſtentiam animæ rationalis quam Auerroiſtæ finxerunt, acriter diſputatur.

CAP. XXIII.

TErtia ratio ſit hæc. Si anima ratio-
nalis non eſt forma dans eſſe homi-
ni ſed ei tantum aſſiſtens, uel igitur
eſt una numero in cunctis hominibus, vel
ſingulæ ſunt in ſingulis, ita vt ab initio
mundi certus quidam numerus animarũ
conditus & conſtitutus fuerit, quæ diuer
ſis temporibus diuerſa corpora humana
ingrederentur & inhabitarent, quemad-
modum placet Platonicis: ſed utrunque
horum non modò falſum, ſed etiam ab-
ſurdum & fabuloſum eſt, ergo anima ra-
tionalis non eſt aſſiſtens homini, ſed vera
& naturalis forma eius. Maior manifeſta
eſt ex eo, quia tot fuerunt opiniones eo-
rum Philoſophorum qui exiſtimarunt
animam rationalem eſſe aſſiſtentẽ; prior
enim opinio attribuitur Auerroi, Themi
ſtio, Theophraſto; poſterior autem Plato
ni: minor probatur refellendo ſupradi-
ctas duas opiniones; Ac primùm quidẽ
quod non ſit anima rationalis vna nume-
ro in cunctis hominibus ex eo perſpicuũ
eſt. 1. Quia, nec credibile eſt, nec ve-
rò intelligibile, quo modo una numero
intelligentia ſimul & immediatè inſit at-
que operetur in inumeris propemodum
hominibus tantis locorum interuallis in
ter ſe diſſitis, atque diſiunctis. 2. Cum
defenſores huius ſententiæ pro certo &
manifeſto habeant, ex principio æterno
& immutabili, non poſſe immediate pro
uenire actionem aliquã vel effectum no-
uum ac variabilem; quo pacto docent &
& affirmant ex intellectu humano, quem

Figmentum Auerrois de aſſiſtentia & unitate intellectus humani refellitur.

aiunt eſſe Intelligentiam quandam quæ
A ſecundum ſubſtantiam & propriam ope
rationem eſt æterna & immutabilis, im-
mediatè proficiſci intellectiones huma-
nas quæ infinities innouantur atque va-
riantur? Nam motus cœleſtis qui effici-
tur ab Intelligentia, multo aliter ſe ha-
bet; is enim licet ſecundũ partes varietur,
partes enim eius de nouo incipiunt & de
finunt, tamen ſecundum ſe totum, pro-
pter cõtinuum fluxum ac ſucceſſionem,
nullo vnquàm tempore interruptam
ſemper idem numero vniformis & inua-
riabilis perſeuerat. 3. Virtus intelle-
B ctiua iſtius Intelligentiæ, aut eſt infinita
ſecundum vigorem, aut finita, infinitã eſ-
ſe ipſi non concederent: ſi finita, ergo non
poteſt ſimul producere infinitas opera-
tiones, alioquin eſſet infinita: ſicut enim
Sol quia eſt finitæ virtutis, & quia eſt fini-
tæ lucis, nequit ſimul infinita corpora il-
luminare, ſed eſt definitum ſpatium qđ
poteſt ſol illuminare, & ultra ipſum non
poteſt, ita etiam virtus Intellectus huma
ni non poterit ſimul illuminare phantaſ-
mata infinitorum hominum, nec poterit
exercere intellectionem in infinitis homi
C nibus; quare virtus eius determinata eſt
ad certum numerum intellectionum, &
ad certum numerum hominum, in qui-
bus ſimul operari poteſt. Hinc autem ef
ficitur, uel homines qui ſimul in mundo
exiſtere poſſũt, per ſe determinari aliquo
certo numero, quẽ pertranſiri ſit impoſ-
ſibile, nimirum vt talis numerus ſit is ad
quem virtus Intellectus humani ſe extẽ-
dit vt ſimul poſſit operari. ſed hoc ualde
remotum eſt à ratione, nam quemadmo
D dum ſpecies rerum ſunt determinatæ, ſic
ſpecierum indiuidua per ſe ſunt indeter-
minata, quippe cum illorum multiplica-
tio proueniat ex indeterminata materiæ
potentia; quare quibùſcunque poſitis in-
diuiduis alicuius ſpeciei præſertim hu-
manę, nihil ꝓhibet, aut repugnat, & pau-
ciora illis, & plura exiſtere. Vel ſi dicunt
non eſſe determinatum numerum homi
num qui ſimul in mundo poſſunt exiſte-
re, cum ſit determinatus numerus homi
num, vt oſtendimus, in quibus intellectus
humanus ſimul põt operari, neceſſe eſt
eos fateri, vltra talem numerum exiſtere
poſſe aliquos homines; quibus tamen In-
tellectus

tellectus humanus nõ poſſet aſſiſtere nec in illis operari, quare illi non poſſent intelligere nec eſſent vnius rationis cũ alijs hominibus, ſi quidem homo & dicitur, & eſt homo, maximè propter vim intelligẽdi; quod q̃ ſit abſurdum, nemo non aperte videt. 4. Aut iſte Intellectus humanus qui dicitur aſſiſtere hominibus, eſt vbiq; aſſiſtens omnibus rebus, & hoc non, quia cum non operetur in omnibus rebus, & hoc non, quia cum non operetur in omnibus rebus, ſed tãtum in homine, fruſtra ei attribueretur talis aſſiſtentia: aut tantùm aſſiſtit hominibus, & ſic vel cum v. g. Petrus ex vno loco mouetur in alium, Intellectus ei aſſiſtens deſerit eũ & tunc Petrus nõ poſſet intelligere, & ſæpe numero experirentur homines ſe priuari facultate intelligendi tantummodo propter motum localem: vel comitatur Petrum quocunque ierit, & numquã ac nuſquam ab eo recedit; at ſi hoc dicatur, neceſſe eſt concedere intellectum, moto Petro, vna cum eo moueri: aut igitur mouetur per accidens aut per ſe, non per accidens, nam quod mouetur per accidens ad motum alterius, habet ſe ad illud vel vt accidens ad ſubiectum, uel vt pars ad totum, vel vt locatum ad locũ, tot enim modis contingit aliquid moueri per accidens: at nihil horum conuenit intellectui reſpectu hominis cui aſſiſtit. Nec põt moueri per ſe, nam ſecundum ipſos, nullum incorporeum & indiuiſibile poteſt per ſe moueri motu locali, immo intelligẽtias quæ mouent cœlos, aiunt nec per ſe, nec per accidẽs moueri propter motum ſuorum orbium. 5. Cum intellectus applicat ſe alicui homini, qui recens generatur, aut cognoſcit id cui ſe applicat, aut nõ; ſi nõ cognoſcit, ergo neſcit quid agat, & ſicut ſe applicat homini, poſſet applicare ſe vel bruto vel lapidi: ſin autem cognoſcit, quærendum eſt ab illis, per quid cognoſcat eum cui de nouo ſe applicat? an per phantaſmata eius qui de nouo generatur? ſed in eo qui nunc generatur, nõ dum ſunt ficta & expreſſa phãtaſmata: an per phantaſmata aliorum hominum? at fieri poteſt vt alios homines lateat generatio illius hominis, vt ſi quis in abſtruſo & remoto loco generetur extra notitiam aliorum. 6. Quando primùm Intellectus aduenit homini? an ſtatim ac formatus eſt in vtero fœtus? A at cum tot annos poſtea non poſſit exercere operationes Intellectus, fruſtra tunc ſe ei adiungeret, & toto illo tempore aſſiſteret: an aduenit ei cũ primùm aptus eſt habere vſũ rationis, quod dicitur cõtingere in fine primi ſeptẽnij? at toto illo temporo præcedenti, non eſſet homo ſed brutum, habens in ſe tantum animam ſenſitiuam, ſi quidem nec eſſet intelligens, nec haberet in ſe Intellectum. Præterea, cum tẽpus illud in quo incipit vſus rationis, non ſit idem in omnibus, ſed alijs celeriùs, B aliis tardiùs contingat, quo modo Intellectus determinatè ac ſine errore adueniret homini? qua enim ratione cognoſceret quibus hominibus citiùs, quibus tardiùs ſe deberet adiungere? 7. Si unus numero Intellectus producit, & recipit in ſe intellectiones omnium hominum, cum diuerſorum hominum nõ ſolùm diuerſæ, ſed etiam plerunque cõtrariæ ſint opiniones & electiones, quo pacto vnus numero intellectus ſimul tam diuerſas & cõtrarias intellectiones ac uolitiones immediatè poterit producere, & in ſe reci- C pere? ut ſimul putet idem eſſe uerum & falſum, bonum & malum, eandemq; rem ſimul amet & oderit; nec valet exemplũ Solis quod Themiſtius affert in 3. de Anima ad hanc rationem diluendam; (Sol inquit, cum unus ſit, multa tamen & diuerſa corpora ſimul illuminat, & uariè illuminat propter uariam eorum corporum præparationem & affectionem, ſic Intellectus, ẽt ſi unus ſit, põt tñ in diuerſis hominibus diuerſas intellectiones efficere) nã, ut inquit commentator in 3. de anima com. 5. Intellectus non per ſe ac imme- D diatè intelligit, ſed per ſpecies intelligibiles quæ eliciuntur à phantaſmatibus, & in intelligendo ſemper eſt coniunctus cũ aliquo phantaſmate: ex quo fit, ut quia ſimul ſe applicat ad uaria phantaſmata & diuerſis ſpeciebus intelligibilibus afficit, idcirco põt ſimul ĩ diuerſis hoĩbus uarias intellectiones habere; neq; opinari idem eſſe uerũ & falſum, bonum & malum, implicat contradictionem; quia Intellectus hoc non facit in eodem, nec ſecundum idem, ſed in diuerſis hominibus ſecundũ diuerſa phantaſmata atq; diuerſas ſpẽs.

Hoc

Hoc inquam exemplum, & perſugium Themiſtij, atque commentatoris, non eſt A ſatis idoneum; ac firmum ad tuendam eorum ſententiam; longè enim diſſimilis ratio eſt illuminationis quæ à ſole efficitur, atque intellectionis quæ producitur ab Intellectu; ſi quidem illuminatio non eſt actio immanens in ſole, ſed tranſiẽs in res illuminatas; quocirca licet ea, vna & ſimplex à ſole procedat, tamen neceſſariò multiplicatur & uariatur ſecundum multitudinem & uarietatem corũ in quibus recipitur: at Intellectio non trã ſit in phantaſmata, nec in illis recipitur, non enim phantaſma, cum ſit materiale, B poteſt vel effectiuè uel ſubiectiuè concurrere ad intellectionem quæ eſt immaterialis; cum igitur intellectio ſit actio immanens, quæ ab intellectu producitur & in eodem recipitur, ſemper manet difficultas vel potiùs abſurditas, nimirum quomodo idem numero Intellectus, poſſit in ſe habere ſimul innumerabiles intellectiones ac volitiones, earũq; pleraſque omnino contrarias & pugnantes inter ſe? 8 Si eſt unus numero Intellectus, ergo ſecundum ipſos, qui mundum ęternum faciũt, continget infinities eundem intellectum eſſe ſcientem, & ignorantem, verum & falſum, ſtultum & ſapientem, bonum & malum, miſerum & beatum; quã tam miſerabili uiciſſitudine, quid magis contra rationem? contrà dignitatem Intellectus? contra ordinem naturę? denique contra aliarum Intelligentiarum ſtatum, & conditionem fingi poteſt? Non eſſe igitur unam animam rationalem aſſiſtentem cunctis hominibus, quamuis multis alijs rationibus demonſtrari poſſit; tamen ex iſs quas adduximus, quæ ſunt omnium firmiſſimæ & optimę, ſatis, vt opinor declaratum eſt.

Refellitur opinio Platonicorum de numero quodam definito Animarum rationalium à principio mundi conſtituto.

C A P. XXIIII.

NOn eſſe aũt certũ aliquẽ numerum aiarum rationaliũ à principio conſtitutũ, q̃ diuerſis tẽporibus in diuerſa corpora ſeipſas inſinuent, ſicut opinantur Platonici, facilè eſt intelligere ex his paucis quę nunc ſubiiciemus. Primò, oporteret hominum, qui ſimul in mundo exiſtere poſſunt, neceſſariò definitum eſſe aliquem vnum numerum, vltra quẽ non eſſet poſſibile exiſtere aliquem hominem, non enim poſſent eſſe plures homines q̃ ſint animæ rationales. Deinde, oporteret magis ac magis in dies minui numerum hominum, & ſemper pauciores naſci; nam cum ſemper in mũdo ſint aliqui iuſti & ſapientes viri, poſt eorum obitum, conſtat animas eorum, ſ̃m Platonem, conſequi beatitudinem, vel igitur iſtiuſmodi animę rurſum deſerentes beatum ſtatum, reuocabũtur ad corpora humana, ſed in eo ſanè fieret illis iniuria, idque eſſet contra rationem beatitudinis, quam oportet eſſe ſtabilem, permanentem, ac immutabilem: ſi autem nũquàm reuocabuntur, ergo numerus animarũ, quę inhabitant corpora humana, quotidie minuetur; cui etiam conſequens eſt pauciores homines ſemper naſci, & exiſtere. Poſtremò, aut unio animæ rationalis cum corpore eſt ſecundum naturam, aut contra naturam; aut neutrum horũ affirmari poteſt ſecundum hanc opinionem Platonicam, nõ enim ipſi dicere poſſunt eam eſſe ſecundum naturam, quippe cum ſit ipſi animę detrimentoſa, & noxia, ſiquidem anima ex ingreſſu in corpus, obliuiſcitur ſecundum ipſos, omnium rerum, quas antè ſciebat; & ipſi vocant corpus ſepulchrum & carcerem animæ, eiq; melius atque optabilius eſſe ſolui atque liberari à corpore, quàm eo incluſam, & vinctam

Contra defĩnitum numerum animorum, & eorum aſſiſtentiam a platone cõfictam.

vinctam teneri; quam ipſorum ſententiã innuens Ariſtoteles in primo de Anima tex. 49. ita ſcribit [Laborioſum eſt intellectum eſſe commixtum corpori, & non poſſe ab eo abſolui, idque fugiendum eſt, ſiquidem melius eſt intellectui, non cum corpore eſſe, ſicut conſuetum eſt dici, & multis placet.] Neque uero talis unio dici poteſt eſſe cõtra naturam, nam quod eſt præter & contra naturam, teſte Ariſtotele multis in locis, non fit ſemper nec vt plurimum, ſed raro. Adde, quòd non poteſt vnio animæ cum corpore non eſſe naturalis & ſecundum naturam, cùm ſeparatio animæ a corpore ſit violenta, & B contra naturam, vt potè quàm homo naturaliter refugiat, perhorreſcat & maximo cum ſenſu doloris ſuſtineat; eſt enim mors vltimum, ſummum, grauiſſimum, & acerbiſſimum omnium terribilium.

Verùm de anima rationali, hactenus dictum ſit: plura enim differere, non eſt A huius loci. Nam vel hæc pauca quæ nunc tractauimus, eo tantùm conſilio docuimus, vt oſtenderemus animam rationalem, licet ea ſit pars eſſentialis hominis, & forma quodammodo Phyſica dãs eſſe materiæ; in eo tamen cæteris formis Phyſicis eſſe diſſimilem, ac longè præſtantiorem, quòd per ſe exiſtat, quòd ſit à materia ſeparabilis & immortalis, B quòd denique ſit æternitatis diuinitatiſque particeps.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE FORMA VT EST NATVRA.

LIBER SEPTIMVS.

EGimus de Forma vniuerſè vt Forma eſt, quæ conſideratio tota plane Metaphyſica eſt, deinceps agendum eſt de Forma vt eſt natura, quæ tractatio eſt Phyſica & ab Ariſtote. in 2. lib. Phyſicorum explicata. Quæcunque autem pertinent ad huiuſmodi tractationem, ea putamus explanatum iri cōmodiſſimè, ſi definitionem naturę, quæ in 2. lib. phyſic. tex. 3. poſita eſt, copiosè ac diligenter explanemus. Etenim, vt auctor eſt Ariſtot. in 1. de Anima tex. 11. & in 4. Phyſic. 31. ea vis eſt bonæ definitionis, vt non ſolùm eius rei, quę definitur naturam aperiat, ſed etiam aditū patefaciat ad cognoſcendas eius affectiones, magnamque opem ferat ad omnes quęſtiones & difficultates, quęcunque circa eam rem contingunt, enodandas. Definitio autem naturæ, hoc modo ſe habet. [Natura eſt principium & cauſſa, vt moueatur & quieſcat Id in quo eſt, primò per ſe, & non ſm accidens.] Nos igitur circa hanc definitionem, primùm exponemus nomen naturę, quæ hic definitur: tum, ſingulas dictiones & particulas quę ſunt in definitione, ſigillatim & ſubtiliter expendemus; ad extremum, graues quaſdam & perobſcuras quęſtiones, quæ ex hac definitione exiſtunt diligenter explanabimus.

B

Declaratur nomen naturæ, & quot modis dicatur eſſe aliquid Naturale.

CAP. I.

DE Natura agit Metaphyſicus, vt videre eſt apud Ariſtotelem 5. Metaphyſicæ tex. 5. vbi varias eius ſignificationes diſtinguit; etenim Metaphyſicus agit de ſubſtantia, cuius genera, & ſignificationes explicare debet; ſubſtantia autem diuiditur in naturalem & diuinam, in mobilem & immobilem, vt patet 12. Metaphy. tex. 5. Phyſicus etiam agit de

C natura propriè & per ſe, prout eſt principium motuum naturaliū. Natura enim non eſt nomen omnino abſolutum, ſed includit reſpectum ad aliud, quippe cum ſupra materiam, formam, & ſubſtantiam, addat hoc, quod eſt eſſe principium motus. Atque hoc fortè uoluit intelligere Simplicius in 2. Phyſ. ſuper tex. 16. ſcribens naturam propriè ſumptam, neque eſſe materiam neque formam, ſed habilitatem & aptitudinem quandam ad motus naturales; quæ ſententia Simplicij, ſi præciſè, ac non eo modo quo diximus in

D telligatur, falſa eſt; illa enim habilitas per ſe ſumpta, neque eſt ſubſtantia; neque eſt per ſe cauſſa motuum naturaliū, nec eſt agens alicuius gratia, neque habet per multa alia quæ Ariſtot. in 2. Phyſic. attribuit naturæ. Multæ autem ſunt naturę ſignificationes: Boetius in libro de duabus naturis & vna perſona Chriſti, tradit quatuor ſignificationes naturæ; primùm, inquit, natura capitur pro omni re, ſiue ſubſtantia fuerit, ſiue accidens; & poteſt ſic definiri. [Natura eſt earum rerum, quę cum ſint quoquomodo, intellectu capi poſſunt.

Quatuor ſignificationes naturæ ſecundum Boetium.

poſſunt.]dicit, [Cum ſint,] quia Chyme-
ra,& alia figmẽta, licet aliquo modo poſ- A
ſint intellectu capi,tamen, quia non exi-
ſtunt,non obtinent nomen naturę; dicit
etiam.[Quoquomodo,]propter Intelli-
gentias & Deum,quę res,ægre, & tenui-
ter ab intellectu noſtro percipiuntur.
Deinde preſſiùs accipitur natura;tãtùm
pro ſubſtantia ſiue corporea ſiue incor-
porea,& ſic definitur. [Natura eſt quod
facere,aut pati,aut vtrumque poteſt.]
Deus,tantùm eſt agens,materia, tantum
patiens; Anima verò & aliæ res his ſimi-
les,& agunt & patiuntur.Præterea etiam
anguſtius ſumitur pro ſola ſubſtantia cor- B
porea,& definiri debet ſic vt definiuit A-
riſtot.[Eſt principium motus & quietis.]
Poſtremo ſumitur natura pro vltima &
propria differentia cuiuſque rei;vnde di-
cimus aliam eſſe naturam auri,& aliã ar-
genti,& varias eſſe naturas animalium;&
poteſt hoc modo definiri. [Natura eſt v-
namquamq; rem informans ſpecifica dif-
ferentia.] Hęc Boetius.Præter has ſigni-
ficationes,ſunt etiam alię;nam interdum
ſumitur natura pro notione cuiuſuis, ſi-
ue fuerit ens,ſiue non ens; dicimus enim
hanc eſſe naturam negationis, priuatio- C
nis & ipſius nihili. nonnunquam accipi-
tur pro cauſſis ſecundis,ſic dicimus Deũ,
& Naturam nihil fruſtra facere; plerũq;
etiam ſumitur pro vniuerſitate rerum ex
quibus coagmentatus hic mundus con-
ſtat,ſic dicimus in Natura nihil eſſe otio-
ſum,aut inordinatum; denique tot mo-
dis Natura capi poteſt,quot accipitur ip-
ſũ Naturale,de quo mox dicturi ſumus.
Vide ſignificationes Naturę, quas ponit
Themiſtius in 2.phyſi.ſuper tex.7.& Sim
plicius ſuper tex.16.Nomen verò Natu-
ræ,non dicitur vniuocè,ſed ſecundũ pri⁹ D
& poſterius de materia & forma; hoc .n.
Ariſtote.docet in 2.phyſic.tex.12.& in 5.
Metaphyſi. tex. 5. affirmans formam eſſe
magis naturam, quàm materiam, & no-
men naturæ conuenire materiæ propter
ipſam formam,ſiquidem, vt ſcriptum eſt
in 2.Phyſic.tex.81. & 91. forma eſt finis
materiæ;ſimiliter etiam de natura corpo-
ris Cœleſtis, & rerum ſublunarium non
dicitur vniuocè, vt auctor eſt Auerroes
2.Metaphy.tex.vlt. propterea quod æter-
no & corruptibili corpori nihil poteſt eſ-
ſe commune vniuocum;& quamuis ſi ſpe-
ctetur dignitas,nomen naturæ magis cõ-
ueniat cœlo,tamen ſi conſideretur pro-
pria ſignificatio, & prima impoſitio eius
nominis, magis cõuenit rebus ſublunari
bus, quod paulo inferius explicabitur.
Deinceps, quot modis dicatur eſſe ali-
quid naturale,doceamus.

Quot modis dicatur eſſe aliquid naturale.

Porrò dr̃ aliquid naturale, ſex modis.
Primo quatenus opponitur volũtario, &
definitur eſſe id,quod fit ſine cõſilio & de
liberatione,ſic dr̃ nutriri eſſe naturale ho
mini,at eſſe iuſtum vel ſapientem, nõ eſt
naturale ſed voluntarium. 2. Quatenus
opponitur ei quod fit ab anima, & definit
id quod eſt determinatum ad vnum;nam
Peripatetici diſtinguũt Naturam ab Ani
ma; quĩ Anima varijs modis,& ſecũdum
varias differentias poſitionis mouet ipſũ
uiuens, Natura aũt vno & determinato
modo,vel ſurſũ,vel deorſum, quare mo-
tus lapidis deorſum dicitur naturalis,mo
tus autem progreſſiuus animaliũ, appel-
latur uoluntarius. 3 Quatenus opponi
tur Violento,& definitur id,ad quod res
habet naturalem inclinationẽ atq; pro-
penſionẽ:uiolentum autẽ dr̃, quod acci-
dit rei natura ipſius repugnante.v.g. ferri
deorſum lapidi naturale eſt,ſurſum autẽ
violentum. 4. Quatenus opponitur ſu-
pernaturali, & definitur eſſe id quod fit
ab agente naturali,modo naturali,& ſecũ
dum ordinem naturalem. Vnde Theo-
logi dona & opera Dei diuidunt in natu-
ralia & ſupernaturalia. 5. Quatenus op
ponitur ei quod fit à caſu,& definitur eſ-
ſe id quod vt plurimum & ſm intentio-
nem agentis particularis, efficitur: à caſu
verò appellatur,quod raro contingit, ut
monſtra. 6. Quatenus opponitur Arti-
ficiali, quemadmodum ſumit Ariſt. in 2.
Phyſic.tex.2. definiens eſſe id quod in ſe
hẽt principiũ motus & quietis; quantum
aũt inter Naturale hoc modo ſumptũ, &
Artificiale interſit, declarabitur ſequen-
ti capite.Dr̃ aũt eſſe aliquid naturale, nõ
quia producat effectus naturales, ſic .n.
Deus & Intelligentiæ eſſent res natura-
les,quippe cum ſint cauſſæ omnium re-
rum naturalium: nec appellatur aliquid
naturale,quia productum ſit modo natu
rali,uel per motũ naturalẽ, etenim pri-
mus hõ,res fuit naturalis,is tamen,nõ eſt

Cur dicatur aliquid eſſe propriè naturale.

pro-

productus modo naturali; ſimiliter etiã ſi nunc à Deo crearetur ex nihilo vel homo vel equus, res quidem productæ eſſent naturales, at modus productionis nõ eſſet naturalis. eſt igitur atque uocatur aliquid naturale propterea quod habet in ſe inſitum principium, & propenſionẽ ad eum motum, quo ipſum mouetur. Verùm quoniam Ariſtot. ex differentia, quę eſt inter res naturales & artificiales colligit definitionem naturæ, quid inter has res differat, latiùs atque ſubtiliùs exponendum eſt.

De differentijs inter res naturales & artificiales.

CAP. II.

Octo differentię inter res naturales & artificiales.

MVltis modis res naturalis differt ab artificiali, ſed nobis ſatis viſũ eſt octo præcipuas differentias hoc loco indicare. Prima eſt hæc: Res denominatur artificialis extrinſecus, nimirùm ab arte: non enim res dicitur artificialis propter materiam aut formã ſimpliciter, quam habet in ſe, ſed quia talis forma effecta fuit ab arte; naturalis autẽ dicitur res intrinſecè, quoniam habet in ſe naturam, quę eſt principium motus. hanc differentiam tangit Ariſt. 6. Metaphyſ. tex. 1. 2. Effectus artificialis cõuenit cum agente ſuo tantùm ſecundum formam, non autem ſecundum eſſe; vt forma Scamni, eſt ſimilis formæ quę eſt in mente artificis, ſed habet diuerſũ eſſe, nam illa eſt materialis & ſenſibilis, hęc autem immaterialis & intelligibilis: effectus verò naturalis poteſt cõuenire cum ſuo agente, & ſecũdum formam, & ſecundũ eſſe, vt homo genitus cum generante. 3. Omnes partes, & principia rei naturalis, ſunt à natura, non enim ipſum animal tãtùm eſt à natura, ſed etiam partes eius vt brachium, & caput; & principia eius, vt materia, & forma; in rebus verò artificialibus, quamuis res ipſa ut Statua dicatur eſſe ab arte, attamen non omnes partes & principia eius ſunt ab arte, ſed à natura; lignum enim, ex quo fit ſtatua, eſt à natura: & hanc differentiam ponit Alexander, vt refert Simplicius ſuper primum textum libri 2. Phyſicorum. 4. Om-
A nis forma artificalis habet pro materia & ſubiecto ens aliquod actu completum, quod eſt corpus naturale, ut forma Statuæ habet pro materia æs uel lignum: at forma naturalis poteſt immediate produci & ineſſe in materia prima, quod perſpicuum eſt in formis elementorum. Atque hinc fit, vt corpus naturale ſit principium corporis artificialis, vt eſt apud Ariſto. 2. de anima tex. 3. Hinc etiam fit, vt res artificalis videatur habere motum naturalem, videlicet propter materiam naturalem quam in ſe continet quę eſt cauſ-
B ſa alicuius motus naturalis; ſicut lectus fertur deorſum propter pondus ligni ex quo eſt; ob hanc etiam cauſſam euenire putatur, vt omnis forma artificalis ſit accidentalis, & vt in re naturali, forma ſit nobilior quàm materia; in artificiali autẽ e contrario materia ſit nobilior q̃ forma. 5. Res artificiales ſunt certæ, ac determinatæ ſecundum formam & ſpeciem; at ſecundum productionem, ſunt contingẽtes & incertæ; exempli cauſſa, forma Domus vel Scamni, ſecundum ſpeciem ſuã eſt determinata, ſicut etiam habet deter-
C minatum vſum, & finem; effectio tamen domus, eſt contingens, quia proficiſcitur ab artifice, qui operatur ex conſilio & voluntate. Res autem naturales vtroque modo ſunt determinatæ, nam & forma hominis, & materia, & generatio, & modus, tempus, locus, atque aliæ circunſtantię, quæ generationem comitantur, ſunt naturaliter definitę. 6. Formę artificiales hærent extrinſecus tãtummodò in ſuperficie, unde ars dicitur operari tantùm ſuperficietenus, formæ autem naturales intimæ ſunt rebus, & intrinſecè v-
D niuntur materiæ; hanc differentiam tradit Auerroes in Paraphraſi ſua ſuper libro de generatione animalium. 7. Materia prima habet potentiam & inclinationem ad formas naturales, non autem ad formas artificiales; quod duplici ratione probari poteſt. Primò, quia ſi materia haberet potentiam ad formas artificiales, eiuſmodi formæ eſſent in potentia paſſiua materiæ, quæ potentia eſt naturalis: omni autem potentiæ paſſiuæ naturali, reſpondet etiam potentia actiua naturalis, alioquin inter agens & patiens non

Materia prima non habet potentiam ad formas artificiales.

non eſſet proportio; Si autem formæ artificiales (A) haberent potentiam paſſiuam naturalem ex qua educerentur, & potentiã actiuam naturalem à qua producerẽtur, non eſſent formę artificiales, ſed naturales. Deinde ſi materia eſſet in potentia ad huiuſmodi formas, ergo productio illarum eſſet naturalis, quia principium illius productionis eſſet in materia quæ eſt natura; ſicut generatio ignis ex aqua eſt naturalis propter materiam aquæ, quæ eſt in potentia ad formam ignis; non igitur bene Ariſtote. diceret, res artificiales nullum in ſe habere principium ſuæ mutationis. Atque hoc etiam confirmat D. (B) Thomas in 2. phyſic. ſuper tex. 2. ſcribens effectiones rerum artificialium non eſſe naturales, quia tametſi habeant pro materia aliquid naturale, tamen illud nõ eſt in potentia ad huiuſmodi formas. 8. Res naturales habẽt in ſe principium eius motus quo ipſæ mouentur, uel actiuum, uel paſſiuum, vel vtrunque; res autem artificiales, qua tales ſunt, nullum habent principium, atque hanc ſolam differentiam, cęteris omiſſis, Ariſtot. ponit in ſecundo phyſic. tex. 2.

An forma artificialis ſit principium alicuius motus: & an re differat à ſubiecto in quo efficitur & in hæret.

CAP. III.

An forma artificialis ſit principium alicuius motus.

VErùm meritò dubitari poteſt, an forma artificialis ſit principium alicuius motus; nam ars cantandi (D) videtur eſſe principium cantus in cantore: & ars ſaltandi, ſaltationis in eo qui ſaltat: in horologiis etiam, ars videtur eſſe principium eorum motuum qui in ipſis cernuntur: nonnunquam etiam per artem fieri ſolet, vt res meliùs & commodiùs moueantur, ut ſi quod erat quadratum fiat rotundum vel pyramidale, celeriùs & incitatiùs mouebitur. Sed hoc facilè ſoluitur; etenim ars non poteſt efficere motum, poteſt tamẽ eum aliquo pacto determinare & modificare, ita vt hoc vel alio modo fiat, ſicut patet ĩ exemplis (A) propoſitis; nam ſaltatio, vt eſt motus, fit à facultate naturali motiua, quæ eſt in mẽbris ſaltantis, quòd autẽ ſaltatio fiat hoc, vel illo modo, ideſt artificioſe, id proficiſcitur ab arte. ſimiliter motus horologij per ſe proficiſcitur à ponderibus quę sũt in horologio reſpectu quorũ aliqui motus horologij ſunt naturales, aliqui etiã violenti, nam motus ponderum dum fit deorſum, eſt illis naturalis, dũ autem fit ſurſum, eſt violentus: prout autem mot⁹ horologii eſt ordinatus & determinatus ad certam quandam regulam & menſu- (B) ram temporis, ſic eſt ab arte. Corpus quoque rotundum, mouetur deorſum propter grauitatem naturalem, figura tamẽ rotunda, facit vt velociùs moueatur, quoniam per hanc figuram meliùs diſcindit, & diſſipat medium aerem.

An forma artificialis ſit res aliqua diuerſa a ſubiecto in quo inhæret.

Sed hic exoritur alia quædam grauior difficultas, an forma artificialis re differat à corpore naturali in quo tãquam ſubiecto efficitur, & inhęret. Hac de re duæ sũt opiniones. Vna eſt eorum qui opinantur, formam artificialem eſſe rem quandã diuerſam à corpore naturali, quod eſt eius (C) ſubiectum, his rationibus adducti. Primò, quæ ponuntur in diuerſis categoriis, re diſtinguuntur inter ſe, ſed forma artificialis pertinet ad quartam ſpeciem qualitatis, ſubiectum autem eius ſiue ſit quãtitas, ſiue ſubſtantia, ad alias categorias ſpectat, ergo inter hæc eſt diſtinctio realis. Deinde, quia ſi re non differrent, ergo artifices nullam rem efficerent, quare ars non eſſet principiũ efficiendi aliquid, contra definitionẽ artis traditam ab Ariſto. lib. 6. Ethicorum, ars enim definitur recta ratio factibilium. Poſteà, forma arti- (D) ficialis variat operationem, & determinat illam, ergo eſt aliquod ens reale. Poſtremò ſi duo ſunt ita affecta inter ſe, vt vnũ corrumpi poſſit altero incolumi & ſaluo, huiuſmodi re differunt, ſed forma artificialis poteſt corrumpi, ſalua penitus re in qua inerat, vt ſi diſſoluatur domus nulla re earum ex quibus conſtabat, corrupta, ergo &c. Cęterum nobis non eſt ueriſimilis hęc ſententia, exiſtimamus enim formam artificialem non re ſed ratione tantùm diſtingui à ſubiecto in quo eſt; nã ſi re differret, quotieſcunque aliquis co-

ram quampiam formaret atq; figuraret (A poſſet autem id facere penè infinitis modis) tot res produceret, & corrumperet; quod eſt abſurdum. Deinde,cum forma artificialis nō producatur ex potentia materię,ut ante dictum fuit,ſi eſſet res quędam diuerſa à corpore naturali, extrinſecùs accederet,& ex nihilo produceretur; quare productio eius eſſet creatio, & potentius atque nobilius agens eſſet ars, q̃ natura:His accedit,q; ut tritum eſt Philoſophorum ſermone,non ſunt multiplicāda entia ſine neceſſitate, debet enim ſapiens imitari naturam, quę nihil fruſtra facit;ſed ad ea omnia,quæ de forma artificiali (B) dicuntur & traduntur declaranda tuendaque,ſatis eſt dicere eiuſmodi formas non re,ſed ratione tantùm diſtingui, ergo fruſtra ponitur diſtingui re. ſi enim dixerimus formam artificialem eſſe tantùm modum quendam,ſeu determinationem quantitatis, per quam quantitas aliter & aliter ſe ſe habens varias induit figuras,facilè occurremus omnibus argumentis,quæ ſuperiùs expoſita ſunt cōtra hanc ſententiam. Quod enim primo argumento dicitur, quæ cunque pertinent ad diuerſas categorias ea diſtingui re,falſum (C) eſt: ſatis enim eſt ea diſtingui ratione, vt manifeſtum eſt in actione, & paſſione. Secundum item argumentum nihil concludit,nam licet artifices non faciāt rem aliquam nouam & diuerſam, faciunt tamē,vt res alio & diuerſo modo ſe habeat, quod multum iuuat ad operationem & meliorem vſum rei. Tertium autem argumentum pari facilitate ſoluitur, forma enim artificialis, non eſt principium motus, ſed eſt determinans, & modificās motum, vt ſupra declaratum eſt;quod ſane non ex eo accidit, quia ſit res diuerſa, (D) ſed quia eſt diuerſus modus rei. Poſtremò,quod in vltimo argumento aſſeritur, ea re diſtingui quorum vnum poteſt eſſe ſine alio,quamuis ſit apud Scotiſtas certiſſimum ac celebratiſſimum axioma,tamen nec alijs uiris doctis,nec verò nobis probatur: deprehenditur enim eſſe falsū in materia & priuatione,in quantitate & figura,in fundamento & in relatione,& in alus multis;in quibus vnum poteſt eſſe ſine alio, nec tamen inter ſe differunt ſecundum rem. In quo licet Scotiſtæ repugnent,tamen à nobis ſtat ratio, & aliorum ferè omnium authoritas. Loquimur autem nos in hac diſputatione, de effectibus artificioſis,qui omninò ſiunt ab arte, vt eſt domus & ſtatua;non de ijs qui ab arte quidem ſiunt,tanquam inſtrumēto & adminiſtra naturæ,ab ipſa vero natura tā quam principali agente, ut eſt ſanitas, & quæ vel Medicinæ,vel Agriculturæ arte conficiuntur. Sed eiuſmodi effectus ſūt ſanè naturales ſimpliciter, ſecundum quid autem,artificiales. Verùm quia de natura quam definire volumus ſatis dictū eſt, tranſeamus ad excutiendas particulas definitionis eius. Sic autem habet definitio Naturæ,[Principium & cauſſa ut moueatur & quieſcat id in quo eſt,primo,per ſe, & non ſecundum accidens.]

Declarantur particulæ definitionis Naturæ.

CAP. IIII.

PRima pars definitionis Naturę, eſt illa, [Principium, & Cauſſa.] Albertus putat nomen naturæ conuenire materiæ, formæ & priuationi; & propter materiam quidem, ac formam, dici cauſſam; ob priuationem autem, uocari principium;quia priuatio eſt principium à quo inchoatur motus naturalis. Sed non videtur definitio naturæ poſſe conuenire priuationi,nam mox Ariſtot. ſubiungit. [Primò,per ſe,& non ſecundum accidens.] At primo libro Phyſico. tex. 66. ſcriptum eſt, priuationē eſſe cauſſam per accidens.deinde in 2.Phyſic.tex.4. diuiditur natura tātùm in materiam & formam: quid multa?priuatio nequit dici eſſe principium quietis. Alij aiunt,nomen principii ſignificare cauſſam efficientem, qualis eſt forma,nomen autem cauſſę, ſignificare principium paſſiuum,cuiuſmodi eſt materia. Nonnulli putant nomen principij poni pro aliis cauſſis; nomen autem cauſſæ,pro cauſſa finali:natura enim, quæ eſt forma,eſt finis generationis. verùm hæc interpretatio parum firma eſt, & uidetur ab illis pro ipſorum arbitrio conficta; cum nomen cauſſæ & principij indifferenter pro omni genere cauſſæ apud

Cur natura dicatur principium & cauſſa.

pud Ariſto.vſurpatum reperiatur. Præte
rea, ſi forma prout eſt finis generationis,
nondum actu eſt, qui fieri poteſt, vt ſit ea
ratione natura, quæ eſt principium mo-
tus & quietis in eo in quo eſt? Nō deſunt
etiam, qui cenſent his duobus vocabulis
tantùm ſignificari principium actiuum,
quod eſt forma, exiſtimant enim nomen
naturæ tantùm conuenire principio acti-
uo & formæ. Quod ſanè ſi ita eſſet, nul-
la profectò generatio eſſet naturalis, ni-
hil enim ſeipſum actiuè generat; nec alte
ratio elementorum naturalis eſſet: cum
enim elemēta ſint corpora ſimplicia, nō
poſſunt actiuè alterare ſeipſa. Nos igitur
opinamur, quemadmodum primo libro
Phyſicorum illa tria vocabula, principiū,
cauſſa, & elementum, ſæpe vſurpata fue-
runt pro eodem, ſicut à nobis in 3. libro
huius operis declaratum eſt, ſic etiā hoc
loco duo hæc vocabula. [Principium &
Cauſſa] indifferenter ſumi pro eodem, &
illis ſignificari tam principium actiuum,
quàm paſſiuum; nam quædam res natu-
rales habent in ſe ſolum principium paſ-
ſiuum ſui motus, vt de generatione & al-
teratione elementorum manifeſtum eſt;
quædam verò etiam actiuum, vt apparet
in motibus animantium.

Secunda pars definitionis eſt illa, [Vt
moueatur, & quieſcat id in quo eſt.] Non
enim natura dicitur, quia id in quo eſt,
moueat aliud, vt v. g. quòd ignis calefa-
ciat aliud, hoc.n.dicitur potentia, quę de
finitur 5. Metaphyſi. principium tranſmu
tandi aliud in quantum aliud; ſed natura
dicitur quia eſt cauſſa vt moueatur id in
quo ipſa ineſt, vt quod ignis poſſit moue
ri rurſum, vel ab alio alterari. Differentiā
autem inter potentiam & naturam, tan-
git Ariſto. 3. de Cœlo tex. 28. dicitur au-
tem natura principium motus & quietis,
non ſimul, nam ſunt oppoſita, ſed ſucceſ-
ſiue: non in omni re naturali vtrumque,
ſed alterutrum præſtās; omnes enim res
naturales, vel tantùm mouētur, vel quie
ſcunt tantùm, vel partim mouentur, &
quieſcunt, vt ait Ariſtot. octauo Phyſico.
tex. 21. Et quamuis hoc loco nomen mo
tus ſumatur amplè pro omni ſpecie mo-
tus, præcipuè tamen conuenit motui lo-
cali, quippe qui ſit prior, & perfectior a-
lus; & communis omnibus rebus natura-
libus. & certiſſimus index naturæ cuiuſq;
A rei naturalis: vide Ariſtot. 4. phyſic. tex. 1.
& octauo lib. Phyſico. text. 56. vnde ipſe-
met Ariſto. 1. lib. de Cœlo tex. quinto. de
finitionē naturæ pręcipuè accommodat
motui locali, ex quo etiam concludit, cæ-
lum habere diuerſam naturam à corpo-
ribus ſublunaribus, propterea hēt di-
uerſum motum localem.

Tertia pars definitionis, eſt illa. [Pri-
mò.] Ideſt vt placet Græcis, immedia-
tè, & non propter aliud; nam lectus mo-
uetur quidem deorſum, verùm non pri-
mò, ſed propter aliud, nimirum propter
B lignum uel ferrum quod in eo eſt. vel ali
ter, vt Latinis placet; Primò, ideſt prin-
cipaliter, & non inſtrumentariè, ita vt ſic
excludantur accidentia, quæ licet ſint
pricipia motus, vt grauitas & leuitas mo
tus localis, calor & frigus alterationis, ta-
men non ſunt principia primaria, ſed tan
tùm inſtrumentaria, principale enim
principium eſt forma ſubſtantialis, quæ
ad operandum vtitur accidentibus qua-
ſi inſtrumentis. Quare nomen naturæ
non conuenit accidenti, non enim acci-
dens eſt natura, ſed potiùs res ſecundum
C naturam vt Ariſtoteles innuit in ſecun-
do Phyſicorum. textu quinto. Reſtat
vltima illa pars definitionis. [Per ſe.]
Hic Gręci repetunt diſcrimen inter pri-
mum & per ſe, traditum ab Ariſtotele
primo Poſteriorum. Verùm quid Ari-
ſtot. intelligat hoc vocabulo, per ſe, ex-
ponit eo quod proximè ſubiungit, [&
non ſecundum accidens] vt per ſe. ni-
hil aliud ſit, niſi quatenus tale eſt, ter-
ra enim deorſum mouetur per ſe, ideſt
quatenus terra, lectus autem non per ſe
quia non quatenus lectus, ſed quatenus
D ligneus eſt. Signum autem eius quod
eſt per ſe, & eius quod eſt ſecundum acci
dens, eſt poſſe ſeparari inuicem vel non
poſſe, quemadmodum ipſemet Ariſtot.
docet exponēs hęc vocabula; etenim me
dicus per ſe medetur, quia mederi nō po
teſt ſeparari a medico, nullus enim ſcien-
ter & ex arte mederi poteſt, qui non ſit
medicus; at medicus per accidens ędifi-
cat, poteſt enim ipſum ædificare ſepara-
ri à medico: multi enim ædificant qui
non ſunt medici, & multi ſunt medici
qui non ædificant. Atque hæc quidem

tia earum dictionum, quæ ſunt in definitione naturæ. Sed priùs q̃ hinc abeamus, diluendæ ſunt nonnullæ dubitationes, quę circa ea, quæ adhuc diximus, occurrunt.

Explicantur quatuor Dubitationes.

C A P. V.

An quies ſit pura priuatio.

PRima Dubitatio eſt, quomodo natura ſit per ſe principium quietis, cum quies ſit priuatio & non ens? Reſpõdeo, nomẽ quietis bifariam ſumi, vel pro nuda ceſſatione motus præcisè, & ſic eſt pura priuatio non habens per ſe principium, & ita non accipitur hoc loco; uel ſumitur pro eo quod eſt manere in ſuo loco naturali, nihil enim eſt aliud ignẽ quieſcere, quàm manere in loco naturali, & hoc modo ſumpta quies, eſt perfectior motu, quoniam eſt ipſius finis; idcirco.n. mouetur corpus ſimplex, ut perueniat ad ſuum locum naturalem, & in eo maneat; & ſic quies habet principium p̱ ſe, nam grauitas terræ, quæ facit eam moueri ad ſuum locum, eadem facit ẽt quando ad eum peruenerit, vt in ipſo maneat, nec inde, niſi vi depulſa, dimoueri queat.

2. Dubitatio. Non omnis res naturalis videtur moueri & quieſcere, nam terra ſemper quieſcit, cælum autem ſemp̱ mouetur. Verùm hoc ita ſoluitur. Terra ſecũdum ſe totam quieſcit, tum quia eſt centrum, circa quod mouetur cælum; id autem circa quod mouetur aliquid, debet eſſe firmum & ſtabile, ut ait Ariſto. in libro de Motu animalium, & 2. libro de cœlo tex. 17. tum etiam, quia eſt ſedes & domicilium animantium, quamobrem eam fixam & immobilẽ eſſe, neceſſe fuit. Mouetur autem terra ſecundum partes ſuas, & quia in corporibus ſimplicibus eadem eſt natura partium quę eſt totius tã ſecundum motum, quàm ſecundum locum, ideo quod parti conuenit poteſt toti etiam attribui. Cœlum autem, quamuis ſemper moueatur; id tamen non obſtat definitioni naturæ; nam illud, [Vt moueatur & quieſcat.] legendum eſt non cõiunctè, ſed diſiunctè, quemadmodum placet Porphyrio, Simplicio & Auerroi; ita vt natura in aliquibus ſit principiũ motus, in aliquibus quietis, ſed hoc infra latiùs & accuratiùs explicabitur.

3. Dubitatio. Natura eſt potentia quædam naturalis rationis expers, ergo nequit facere duo contraria, cuiuſmodi ſunt motus & quies, hoc enim intereſt auctore Ariſto. 9. Metaphyſi. tex. 3. inter potentias rationales & irrationales, ſeu naturales, quòd illæ poſſunt duo contraria facere, ut medicus ſanitatem & ægritudinem: hæ verò minimè, ſicut ignis poteſt quidem calefacere, non autem frigefacere. Reſpõdeo illud Ariſtot. dictum intelligendum eſſe de contrariis, non autem de iis, quæ opponuntur priuatiuè, cuiuſmodi ſunt motus & quies. prẹſertim cum hæc ita ſe habeant, ut vnum ſit propter aliud, nã in animantibus natura principaliter intẽdit motum & operationem, per accidens autem quietem; ſicut de ſomno & vigilia animalium docet Ariſtoteles in libro de Somno. in elementis autem principaliter intendit quietem illorum, huius autem gratia motum efficit.

4. Dubitatio. Quomodo ex differentia quæ eſt inter res naturales & artificiales rectè colligitur ab Ariſtot. definitio naturę? Reſpõdendum eſt, ſecundum Alexandrum, & Auerroem colligi hoc ſyllogiſmo hypotetico, ſi res naturales, quà tales ſunt, differunt à non naturalibus quoniam habẽt in ſe principiũ motus & quietis, ergo natura eſt principium motus & quietis; id enim propter quod ſic differunt, procul dubio non eſt aliud quàm natura; ſed res naturales differunt à nõ naturalibus, quoniam habent in ſe principium motus & quietis, ergo natura eſt principium motus & quietis. At ſecundum Simpliciũ, ſyllogiſmo categorico in prima figura colligitur ad hunc modum; naturalia differunt à non naturalibus quoniam habẽt in ſe principium motus, ſed natura eſt id per quod naturalia differunt a non naturalibus, ergo natura eſt principium motus & quietis. Secundum autem D. Thomam colligitur hoc ſyllogiſmo tertiæ figuræ, naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent in ſe principium motus: ſed naturalia differunt à non naturalibus, quoniam habent naturã, ergo natura eſt principium motus & quietis.

Quo-

Quocunque autem horum trium modorum fiat talis deductio, conſtat eam eſſe per ſe certam & manifeſtam. Nam quamuis dubium ſit, an omne quod mouetur habeat in ſe principium actiuum ſui motus, ſicut de motu locali elementorũ ambigitur; & an in omni motu, mouẽs ſit re diſtinctum à mobili, nemini tamen dubium, aut obſcurum eſſe poteſt, oẽ quod mouetur motu naturali, ſic moueri propter inſitam ſibi naturam. Reſtat nunc; vt quod tertio loco propoſitum fuit, graues quaſdam ac per difficiles quæſtiones explicemus.

Prima quęſtio, An definitio Naturæ conueniat Cœlo.

CAP. VI.

Motum cœli non eſſe naturalē, opinio multorum.

DVæ ſunt opiniones eorum qui putant definitionem naturæ non conuenire cœlo, vna eſt eorum qui arbitrantur motum cœli non eſſe naturalem, ex quo ſit neceſſario ut cœli ſubſtantia non ſit natura, quæ 2. Phyſi. definitur. Huius opinionis aſſertores ſunt Auicenna, Scotus, Albertus, Durandus. Rationes Auicennæ & Scoti ſunt hæ. 1. Omnis motus naturalis fit ab imperfecto ad perfectum, & ab innaturali diſpoſitione ad naturalem, ſed motus cœli non eſt talis: cœlum enim ſemper habet perfectam & naturalem diſpoſitionem, ergo motus cœli non eſt naturalis. 2. Motus naturalis habet terminum à quo, & terminum ad quem, ſed hi termini non reperiuntur motu circulari cœli, ergo &c. 3. Motui naturali opponitur quies, ſed motui cæleſti non opponitur quies, nunquam enim cęlum quieſcit: nec verò aptum eſt quieſcere, ergo &c. Rationes Alberti quibus idem confirmat, ſunt hæ. 1. Motus cœli fit ab intelligentia, quæ non eſt natura cæli, quippe cum ſit ſubſtantia immaterialis operans per uoluntatem & intellectum, ergo &c. 2. Nullus motus naturalis eſt infinitus: natura enim, vt eſt apud Ariſ. 1. de Gener. animal. cap. 1. horret infinitum; ſed motus cœli eſt infinitus, ergo &c. 3. Motus naturalis non fit in loco naturali, cum enim res eſt in loco ſuo naturali, non mouetur ſed quieſcit: ſed A cęlum exiſtens in ſuo loco naturali mouetur, ergo eius motus non eſt naturalis. Rationes quas ad idem probandum Durandus affert ſunt hę. 1. Vnius corporis ſimplicis vnus tantum eſt motus ſimplex naturalis, quemadmodum in 1. de cœlo ſcriptum eſt: nam cum forma corporis ſimplicis ſit una & ſimplex, nequit eſſe cã niſi unius motus naturalis; ſed in cælo ſimul ſunt multi motus, ut in luna eſt motus ab ortu ad occaſum, & alius ab occaſu ad ortum, & alius epicycli, ergo tales motus non ſunt naturales. nec ualet B dicere vnum eſſe tantummodò motum proprium cuiuſque cæli, cæteros autem eſſe cõmunes & ineſſe inferioribus cælis propter ſuperiores: cũ enim omnes cæli ſint vnius ſpeciei, non poteſt in ipſis eſſe tanta diuerſitas motuum naturalium. 2. Omnis motus naturalis fit propter abſentiã alicuius perfectionis, quæ per talem motum acquiri debet, ſed nulla perfectio abeſt cęlo, quæ per motum ipſius acquiri poſſit, ergo &c. 3. Si motus cæli eſſet naturalis, ergo quies & ceſſatio à tali motu eſſet violenta; quare, cum in fine mundi C debeat cælum quieſcere, tunc eſſet in diſpoſitione violenta & deteriori q̃ nunc eſt, quod videtur abſurdum, tũc enim melior atque præſtantior erit mundi ſtatus: & certe nullum violẽtum poteſt eſſe perpetuum, quies autem illa cæli erit perpetua. Vult igitur Durandus motum cæli, neq; eſſe à natura, neque ab anima, ſed eſſe ab Intelligentia, quæ cum liberè & cõtingẽtem cælum moueat, facit vt motus eius ſit planè voluntarius, nec dici debeat naturalis niſi ſecundum quandam conuenientiam & analogiam.

D Altera opinio eorũ eſt, qui negant hãc definitionem naturę conuenire cælo, nõ quia cælum non ſit corpus naturale, aut ꝙ motus eius non ſit naturalis, ſed quia putant Ariſtot. in 2. lib. Phyſi. ubi definit naturam, conſilium & propoſitum fuiſſe, non omnem naturam, ſed eam tantum q̃ eſt in rebus corruptibilibus, definiendo explicare; cui opinioni fidem facere conãtur his argumentis. 1. Quia de iiſdem principiis agit Ariſtot. in 2. lib. de quibus egit in primo libro Phyſicorum: ſed in primo egit tantùm de principijs rerũ cor

ruptibilium,ſicut ipſe declarat.1.Phyſic. tex.68.ergo etiam in lib.2.agit de natura quæ eſt tantum in rebus corruptibilibus, Deinde, Themiſtius exponens definitionem naturæ,diſertiſſimis verbis docet cælum ea definitione minime contineri, ita ſcribens.[Diuinum & cæleſte corpus excipio,quod ſempiterno & irrequieto motu cietur,in quo natura eſt quidem principium motus,non etiam cauſſa quietis.] Poſtea, Ariſtot. videtur hoc ſignificare in 8.Metaphyſi.tex.9.his verbis, [naturam etenim ſolam profectò quis ponet eam quæ in corruptibilibus eſt,ſubſtantiam.] præterea illa particula definitionis, [vt moueatur,& quieſcat] non poteſt bene accommodari cælo vtpotè quod ſemper moueatur,nec unquam aptum ſit quieſcere;moueri enim & quieſcere tantùm conuenit in res corruptibiles. Poſtremò, Ariſtot.expoſita definitione naturæ,mox diuidit naturam in materiam & formam, & inquit,naturam ſemper eſſe aut ſubiectum aut in ſubiecto,& in definitione naturæ dicitur,ꝙ eſt cauſſa, vt moueatur id in quo eſt, quæ omnia indicant eam tantùm naturam definiri, quæ eſt in rebus compoſitis ex materia & forma, quod nō competit cælo,præſertim ſecundum opinionem multorum, qui volunt cęlum eſſe ſimplicem ſubſtantiam. Quamuis igitur naturę definitio poſſit aliquo modo accommodari cælo, tamē neque propriè ei conuenit,neque fuit intentio Ariſt.ipſum includere in huiuſmodi definitionē; cuius rei haud obſcurum ſignū eſt, quòd Ariſtoteles in 1.tex.2.lib.phyſi.enumerā do genera rerum naturalium, vt inde colligeret definitionem naturæ,nullam cæli fecit mentionem.

Explicatur uera ſententia, reſellendo ſupra dictas opiniones, & demonſtrando motum cæli eſſe naturalem.

CAP. VII.

Probatur multis argumentis, motum cæli & eſſe, & ſ uerè dici naturalem.

Verùm prima ſententia falſa eſt, ſecunda uerò nōnihil probabilis;ſed omnium maxime probabilis eſt tertiā opinio,quam ſequūtur Græci, Auerr. A item & D.Thomas, qui cenſent hac definitione naturæ cælum etiam comprehēdi: quod quidem facilè demonſtrari poteſt his argumentis. Primò, Ariſto.1.de cœlo tex.5.probat cælum habere aliquem motum naturalem, quoniam eſt corpus naturale habens in ſe naturam, [natura autem, inquit, ut diximus, eſt principium motus.] quibus verbis clariſſimè ſignificat & cælum eſſe corpus naturale,& motum eius naturalem eſſe, & definitionem naturæ traditam in 2.Phyſic,ei conuenire,idque non ſolùm illo loco,ſed etiā per B alios textus qui ſequuntur in eodem lib. vſq; ad tex.17.planum facit. Deinde cęlū eſt corpus naturale, vt patet ex 3.libro de cælo tex.1.ex primo de Partibus animalium cap.5. ex 8.lib.Metaphyſic.tex.1.& 12. ex lib.12.Metaphy.tex.5. ſed oē corpus naturale habet motum naturalē,impoſſibile.n.eſt,ut inquit Auerr.1.de cælo com.31.eſſe corpus aliquod naturale ſine motu naturali, tum quia propter hoc vocatur naturale;tum ēt quia alioquin tale corpus eſſet otioſum; ergo cælum habet motum naturalem,& habet in ſe naC turam quæ eſt principium talis motus. Poſtea,motus circularis quo cælum voluitur,aut eſt ei naturalis, aut violentus; non eſt autem uiolentus, tū quia eſt perpetuus,nullum autem perpetuū eſt violētum;tum ēt quia motus qui vni corpori eſt violentus,alij eſt naturalis, ut docet Ariſt.1. lib.de cælo, circularis aūt motus nequit vlli alij corpori eſſe naturalis ꝗ cælo,relinquitur igitur, vt is motus ſit naturalis cælo. Atque hæc tota argumētatio eſt Ariſt.1.de cęlo. Præterea, omnis res naturalis habet naturalem propenſio D nem ad ſuam operationem & perfectionem, ſed propria cęli operatio & perfectio eſt motus circularis;nam ſi is non eſt, quid aliud fingi poteſt?ergo cælum habet naturalem inclinationem ad motum circularem;quare talis motus eſt ei naturalis. Ad extremum,quæ ſunt neceſſaria ad efficiendum motum circularem, ea omnia naturaliter in cęlo inſunt, ergo & ipſe motus circularis eſt ei naturalis;primū enim cælo ineſt figura rotunda,abeſt grauitas & leuitas,eſt ſubſtantia incorruptibilis carenſque contrario,quæ omnia requiruntur

quiruntur ad efficiendum motum circu-
larem. Atque harum rationũ prima qui-
dem, refellitur ſecũda opinio, cæteris au-
tem, confutatur prima ſententia.

Q̃do mot' cœli ſit naturalis.

Eſt autem motus circularis naturalis
cælo ratione principij paſſiui, quia in cæ-
lo eſt quædam habilitas, & propenſio ut
moueatur motu circulari: ratione autem
principij actiui quod eſt Intelligentia, po
teſt aliquo modo dici naturalis, & aliquo
modo non; etenim Intelligentia, ſi pro-
prie loqui uolumus, non eſt natura cæli,
quia nõ dat eſſe illi, neque eſt pars ipſius.
neque quidditatiua eius conſideratio ad
Phyſicum pertinet: poteſt tamen aliquo
modo dici Intelligentia natura cęli, tum
quia ſicut naturam cœli conſequitur vt
moueatur circulariter, ita vt ſi careret il-
lo motu, ipſum eſſet imperfectum, ſic ẽt
(ſecundum Peripateticos) naturam In-
telligentiæ conſequitur vt ipſa moueat
cælum, quem motum ſi non ederet, eſſet
(auctore Ariſt. 12. methaphy.) otioſa &
imperfecta; tum etiam quia Intelligentia
perinde mouet cœlum ac ipſum eſt ſua
natura aptum moueri, non ſecus ac ſi eſ-
ſet eius forma & natura, mouet.n. Intelli
gentia cælum ſecundum eas differentias
poſitionis, & tanta celeritate nec maiori,
nec minori quàm conuenit naturali pro
penſioni cæli. His accedit, q̀ & natura cæ
li & ratio motus circularis poſcunt, vt In
telligentia ſit mouẽs ipſum, & non aliud
mouens. Nam cum cælum ſit ſubſtantia
ſimplex, non poteſt moueri à ſe, ſiquidẽ
mouens & motum debent eſſe diuerſa,
nec poteſt moueri ab alio corpore, quia
cælum eſt primum omnium corporum,
& ſic res procederet in infinitum; quare
moueri debet ab aliquo mouente incor-
poreo, cuiuſmodi eſt Intelligentia. Mo-
tus item circularis, quia caret principio
& fine, & eſt perpetuus, non poteſt effici
niſi à mouente per intellectum, quod ſit
perpetuum. Et quia motus cæli eſt cauſ-
ſa efficiens & conſeruans omnium animã
tium ſublunarium; & quia ex eo pendet
totius mundi corporei ordo, gubernatio
& perfectio; & quia eo ſublato Intelligẽ
tiæ nullam habere viderentur cum hoc
mundo ſenſibili & mobili coniunctionẽ
atque connexionem; denique quia nulla
res inanima poteſt ſe ipſam in ſuo loco

Motum cœli non ab alio quam ab Intelligentia poſſe effici.

naturali perfectè mouere: ob has omnes
A cauſſas, neceſſe eſt motum cæli ab Intel-
ligentia effici. Sed hac de re pñt legi ea q̃
ſcribit Auer. 1. de cælo cõm. 5. & 2. de cę-
lo cõm. 3. & in diſputationibus contra Al
gazelem per totam 14. diſputationem.
Quòd aũt motus cæli ſit naturalis ratio-
ne principij paſſiui, confirmat D. Tho. in
2. Phyſ. ſuper tex. 2. his uerbis. [Motus lo
calis corporum cœleſtium eſt naturalis,
licet ſit à motore ſeparato, in quantũ in
ipſo corpore cæli eſt potentia naturalis
ad talẽ motum.] Et in 1. p. q. 70. art. 3. ad
4. ita ſcribit, [Motus corporis cæleſtis eſt
B naturalis, non pp principium actiuũ, ſed
pp principium paſſiuum; quia. ſ. habet in
ſua natura aptitudinẽ, vt tali motu ab in-
tellectu moueatur,] Et ibidem in reſpon
ſione ad quintum docet eiuſmodi motũ
poſſe dici naturalem, etiam in ordine ad
principium actiuum hoc modo ſcribens,
[Cœlum dicitur mouere ſeipſum, in quã
tum cõponitur ex motore & mobili, non
ſicut ex materia & forma, ſed ſm cõtactũ
virtutis, vt dictum eſt, & hoc ẽt modo põt
dici, quòd eius motor eſt principium in-
trinſecum, vt ſic ẽt motus cœli poſſit dici
C naturalis ex parte principij actiui, ſicut
motus voluntarius dicitur eſſe motus na
turalis animali, in quantum eſt animal, vt
dicitur in 8. Phyſi.] Hęc D. Thomas.

Refelluntur qui putant Intelligentiã eſſe ueram formam & naturam cæli.

CAP. VIII.

D QVidam autẽ memoria noſtra Phi-
loſophi in primis nobiles, in ſcri-
ptis ſuis reliquerunt, Ariſt. ſenſiſſe
Intelligentiã re uera eſſe naturã cæli, nẽ-
pe talẽ qualis hic definitur, quod his ar-
gumentis perſuadere conantur. 1. Cœ-
lum eſt uerè animatum, tum quia id ait
Ariſtot. in 2. de Cœlo tex. 13. & 61. tum
etiam quia animatum eſt nobilius inani-
mato, cœlum autem multò nobilius eſt
corporibus ſublunaribus, in quibus ta-
men multa ſunt animata. Sed cœlum nõ
eſt animatum anima vegetatiua aut ſẽſi-
tiua, ut patet, ergo intellectiua quæ eſt In
telligentia, oĩs autem aĩa eſt natura eius

Antonius Mirandulanus in opere de euerſione ſingularis certaminis.

cuius eſt anima, relinquitur igitur Intelligentiam eſſe naturam cœli. Deinde cœlum non eſt tantùm materia, quia nō ageret in hæc inferiora, nec haberet determinatam exiſtentiam & quantitatem, & alia permulta accidentia, præſertim autem lucem; non eſt etiam tantum forma, quia non moueretur per ſe, ergo eſt ex vtraq; compoſitum; forma autē eius non eſt materialis, alioquin eſſet corruptibile cœlū, ſi autem eſt immaterialis, erit Intelligentia: Poſtea, tota definitio naturæ conuenit Intelligentiæ, vt patet expendendo omnes particulas eius. Amplius, ſi motus cæli extrinſecùs fit ab Intelligentia tantùm aſſiſtente; ergo eſt violentus, Ariſto. enim 7. Phyſic. tex. 10. ait quod extrinſecùs mouetur ab alio, id moueri violenter. Præterea, ſecundum Ariſt. in 8. Phyſi. mobile à ſe, prius & nobilius eſt quàm mobile ab alio, ſed, cœlum eſt primum, ac nobiliſſimum omnium mobilium & mouetur ab Intelligentia, ergo ea non eſt extra cœlū, ſed intra ipſum vera eius forma exiſtens. Hæc illi. Contra quos pauca quædam nunc dicemus, nam latiùs, & opinionem eorū refellere, & rationes ſoluere, non eſt huius loci, ſed eius in quo diſputatur, an Cælum ſit animatum. Ac primum, ſi intelligentia eſt natura Cœli, ergo quidditatiua eius conſideratio pertinet ad Phyſicum, nā omnis forma, quæ eſt natura, eſt phyſica, & qui conſiderat materiam, idem etiam, ut ſcriptum eſt in 2. libro Phyſicorum, debet cōſiderare formam eius: Phyſicus autem cōſiderat materiam cœleſtem, ergo idem quoq; quidditatiuè conſiderabit Intelligentiam, ſed hoc eſt contra Ariſt. is enim in 2. Phy. 26. & 71. atque 73. ait formas ſeparabiles à materia, & quæ mouent ac non mouentur, non eſſe doctrinę phyſicæ & in 6. Metaphyſicæ ea potiſſimū re diſtinguit Metaphyſicam à Phyſica, quod hæc agit de formis materialibus, illa de abſtractis; & propter intelligentias inquit lib. 6. Metaphyſicę, Metaphyſicam eſſe priorē atque nobiliorem Phyſica, alioquin ſi Intelligētiæ non eſſent, fore ut Phyſica eſſet prima Philoſophia, & in 12. Metaphyſicæ tex. quinto, inquit omnem ſubſtantiam mobilem eſſe cōſiderationis phyſicæ, immobilem autem, minimè. Et ſanè ſi intelligentia eſt natura cœli, neceſſe eſt eam motu cæli etiā moueri per accidens, quam tamen Ariſtot. affirmat, nec per ſe, nec per accidens, mobilem eſſe. Cumque materia ſit propter formā, cur opus fuit vt intelligentia informaret cœlū? an propter eſſe eius? at per ſe ſubſiſtit cū ſit immaterialis; an ob propriam eius actionē? at ea cum ſit perfecta intellectio, non indiget corpore nec ſubiectiuè, quia intellectio præſertim Intelligentiarum eſt omnino immaterialis; nec obiectiuè, quia intelligentia non eget ſenſibus aut phantaſmatibus ſicut nos, ad intelligendum; nec opus eſt ad efficiendum motum circularem cœli vt intelligentia ſit eius forma, ſatis enim eſt vt ſit ei aſſiſtens & moueat ipſum ſicut natura ſua moueri aptū eſt. Rationes autem omnes contrariæ ſupra poſitæ, hac una ſolutione breuiter & facilè diluuntur. Cælum ſumptum pro coniuncto & aggregato ex orbe & Intelligentia, poteſt dici quodammodo animatum: & eſt nobilius cunctis rebus ſublunaribus; & eſt mobile à ſe, vel mouens ſe ipſum; & ſic, Intelligentia non eſt externum ſed internum mouens cœli. Plura his de rebus non ſcribimus, ne ſi in his docendis longiores & accuratiores ſimus, quæſtiones, ab eo quod nunc agitur longè remotas, alieno loco inepte tractare videamur.

Intelligentiam non eſſe veram formam & naturam cœli.

A C D

Soluuntur rationes primæ ſententiæ eorum qui negāt definitionem naturæ conuenire cælo.

C A P. IX.

NVnc reſpondendum eſt ad rationes prioris ſententiæ. Argumenta Scoti & Auicennæ, facilè ſoluuntur hac vna diſtinctione. Duplex eſt motus naturalis localis, unus rectus, alter circularis. Rationes ipſorum vim & robur habent in motu recto, non autem in motu circulari. Sic etiam ſolui debent duæ poſteriores rationes Alberti; nā prima ratio eius tantùm concludit motum cæli non eſſe naturalem ratione princi-

pij actiui, quod vt diximus, non eſt pro-
A priè natura cæli, & hoc nos ſponte conce
dimus. Quòd autem in ſecunda ratione
dicit naturam horrere infinitum, & motũ
cæli eſſe infinitum, diſtinguendum eſt de
infinita, nam motus cæli eſt finitus ratio-
ne ſpatij quod tali motu pertranſitur, ra-
tione autem durationis eſt infinitus. Vi-
de Ariſtot. 6. Phyſic. tex. vltimo. Itaque
primum cælum quotidie ſemel motum
ſuum conficit, qui tamen infinities repeti
tur, tum propter globoſam cęli formam;
non enim cælum mouetur ad locum, ſed
circa locum, tum ob perennem indefeſ-
B ſam virtutem motiuam Intelligentiæ.
Natura autem refugit infinitum, non qđ
eſt infinitum duratione, ſed quod eſt infi-
nitum magnitudine vel multitudine Pri
ma autem ratio Durandi ita ſoluitur.
Vnius cæli tantùm eſt vnus motus pro-
prius, alij ſunt a ſuperioribus cęlis; neq;
verum eſt quod ait, omnes cælos vnius eſ
ſe ſpeciei, quia ſic eſſent materiales &
corruptibiles. Præterea, in indiuiduis
eiuſdem ſpeciei infimę, vnum non eſt
per ſe prius aut perfectius alio, vt dici-
tur lib. 3. Metaph. tex. 11. neque eſt inter
C ipſa ordo & dependentia eſſentialis, quæ
tamen omnia cernimus in cælis. Neque
verò ipſi cæli ſecundum Ariſt. differunt
ſpecie vniuoca, nam ſic eſſent compoſiti
ex genere & differentia, ideſt ex actu &
potentia eſſentiali quamobrẽ eſſent cor-
ruptibiles, vt copiosè oſtendit Auerroes
3. de cælo Comm. 49. Ad hæc, ſi cæli eo-
rumq; motus ſunt vnius ſpeciei, ergo ſi-
militer etiam motores, ideſt Intelligẽtiæ
An cœli ſint vnius ſpeciei
erũt vnius ſpeciei, talem enim Ariſt. vult
eſſe proportionem, & ordinationem in-
ter Intelligentias mouentes, qualis cer-
D nitur eſſe inter cælos qui mouentur, face
re autem Intelligentias vnius ſpeciei, ma
nifeſte aduerſatur ijs quæ ſcribit Ariſto-
teles lib. 12. Metaphyſicæ tex. 49. Secun-
da ratio Durandi, concludit quidem de
motu recto non autem de circulari; ete-
nim ratio motus circularis in eo cõſiſtit;
vt fiat circa eundem locum, vt talis mo-
tus non fiat ad acquirendam aliquã per-
fectionem cælo, ſed principaliter quidẽ
vt cælum per talem motum aſſimiletur
Deo, cuius intelligibilem motum mirifi-
cè æmulatur cælum motu circulari: ſe-

cundario autem, vt per talem motũ com
A municetur rebus ſublunaribus eſſe, & vi-
uere, alijs clariùs alijs obſcuriùs vt eſt
in 2. de cęlo. textu 100. & vt inde vniuer-
ſa virtus inferioris mundi conſeruetur
atque gubernetur. Tertia ratio Durandi
non habet vim in Philoſophia, quia doce
re in fine mundi planè ceſſaturum eſſe
motum cęli non attinet id ad Philoſo-
phum, cum nec lumine naturæ cognoſci,
nec rationibus philoſophicis perſuaderi
poſſit. Sed nihilominus reſponderi po-
teſt Durãdo ad hunc modum. Creaturã
priuari ſuo motu naturali ab alia creatu-
B ra, eſt illi violentum, a Creatore autem,
qui totius naturæ auctor eſt, minimè: ſi-
cut enim in omni creatura eſt potentia
naturalis ad operationem propriam, ita
eſt potentia quædam, quam quidam ma-
gni nominis Theologi obedientialem vo
cant, ſecundum quam apta eſt obedire
Deo in omnibus quæ de ipſa facere Deꝰ
An vacatio a motu, quę dabitur cęlo in fine mũdi, ſit futura illi naturalis an violenta.
conſtituit. Sunt etiam quidam Theologi,
qui putant cælum per ſe non habere in-
clinationem naturalem potiùs ad mo-
tũ, quàm ad quietem, ſed ad alterutrum
determinari rõe ordinis qui eſt in vniuer
C ſo, & quia ordo qui nunc eſt in vniuer-
ſo, propter viciſſitudinem generationis
& corruptionis rerum ſublunarium, ne-
ceſſariò exigit vt cælum moueatur, ideo
nunc naturaliter mouetur; quoniam ve-
rò in fine mundi erit alius ordo vniuerſi,
ſublata mutua ſublunarium corporum
tranſmutatione, idcirco tunc ſic exigenre
vniuerſi ordine, cęlum naturaliter quie-
ſcet. Quare concludunt tam motũ quàm
quietem eſſe naturalem cælo, non ſecun
dum propriam eius naturam, ſed ſecun-
dum communem mundi perfectionem,
D & propter varium vniuerſi ordinem. Ve-
rùm hæc, ſi philoſophicè perpendantur,
facilè intelligẽtur eſſe falſa; nam, vt omit
tamus cætera, quid magis a ratione &
Philoſophiæ decretis alienum eſſe po-
teſt, quàm quod habet determinatam na
turam, id non habere etiam certam, ac
determinatam propenſionem ad ſuam
perfectionem? quam neceſſe eſt, (vt ma-
nifeſtum eſt ex ijs quæ ſupra diximus) vel
in motu eſſe, vel in quiete. Sed ad ratio-
nes ſecundæ opinionis diſſoluendis, ve-
niamus.

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

CAP. X.

LIcet autem ſecunda opinio probabilis ſit, nec magno negotio defendi queat, tamen quia tertiam opinionem tum rationi, tum Ariſt. doctrinę magis conſentaneam eſſe oſtendimus; rationes eius hic etiam ſoluendæ ſunt. Rationum autem, quibus ſecunda opinio nititur, potentiſſima eſt illa de motu & quiete, non enim cælum habet in ſe principiũ motus & quietis, ſicut natura definitur B habere. Hanc dubitationem interpretes Ariſtotelis variè conantur explicare. Etenim Philoponus in 2. Phy. ſuper tex. 3. & Alexander Aphrodiſæus 2. libro Naturalium quæſt. in cap. 18. aiunt in cælo nõ eſſe propriè quietẽ, quæ eſt priuatio motus, ſed tantum metaphoricè, quatenus cælum ita conquieſcit in illo perenni motu ſuo, tanquam in ſua perfectione; non ſecus ac corpora ſublunaria quieſcunt in ſuis locis naturalibus, vel quatenus totũ cęlum nunquam mutat locum aut ſitum C & vno ſimulq; motu ſemper cietur, quæ cõſtantia & informitas eius, poteſt appellari quies. Neque vere Simplicius ab his diſcrepat, ſcribẽs cælum quieſcere ratione centri, polorum & axis, quæ in motu cæli ſemper manent eadem & immutabilia; hoc etiam videtur innuere Ariſtot. 8. Phy. tex. 75. ita ſcribẽs [Mouetur & quieſcit quodam modo ſphæra, eũdem enim occupat locum.] Verùm cum Ariſt. hic loquatur de quiete proprie ac Phyſicè ſumpta, quæ nimirum eſt vacatio & priuatio motus phyſici, ea vero quam iſti tribuunt cælo ſit metaphorica & metaphyſi D ca, idcirco eorum interpretatio probanda non eſt, tanquã parum congruens verbis Ariſt. Porphyrius autem (referente Simplicio) Auerroes item & D. Thomas volunt illa verba legi debere diſiunctè, vt illa coniunctio, &, ſit poſita pro, vel, vt ſententia illorum verborum ſit hæc, naturã eſſe principium motus vel quietis, vel vtriuſque. Sed paulò durior eſt hæc expoſitio, incredibile enim videtur Ariſto. in tã graui definitione, abuſum fuiſſe huiuſmodi vocibus. Nos autem cenſemus illa verba legenda eſſe coniunctè, & habere hũc

An illa pars definitionis naturę, eſſe principium motus & quietis; poſſit cælo conuenire.

A intellectum, non vt omnis natura ſit principiũ motus & quietis, ſed vt omnis motus & quies naturalis, ſit à natura; quæcũque enim vel mouentur naturaliter vel quieſcunt, id habent propter naturam ipſis inſitam. Hoc modo loquendi etiã vtitur Ariſt. 2. de Anima tex. 24. dicens, Anima eſt, qua viuimus, ſentimus, mouemur & intelligimus; non quòd omnis anima faciat has omnes operationes, ſed quòd omnes huiuſmodi operationes, vbicunq; reperiuntur, procedunt ab anima. Itaque nomen naturæ, in definitione eius poni- B tur ſimpliciter & indeterminatè, nomen autem motus & quietis, ponitur uniuerſaliter & diſtributiuè; & quemadmodum cum dicitur ànima eſſe principium viuẽdi, ſentiendi, mouendi & intelligendi, ex eo non rectè inferri poteſt, ergo omnis anima id in quo eſt facit viuere, ſentire, moueri & intelligere; ſic etiam cum definitur natura eſſe principium motus & quietis, non debet ex eo concludi, ergo omnis natura facit moueri & quieſcere id in quo eſt: ſed illud potius cõcludi debet, ergo omnis motus & quies omnis na- C turalis, efficitur a natura. Eodem modo poſſet exponi id quod ait Ari. 4. Phy. tex. 30. ſcribẽs, omnem locũ naturalem habere ſurſum & deorſum: hoc eſt, non quidẽ omnem locum eſſe ſurſum & deorſum, quod fieri non poteſt, ſed, (vt eum locum explanans, inquit Simplicius) naturam loci diuidi per illas differentias ſurſum & deorſum. Reliquorum autem argumentorum ſolutio ex ijs quæ ſcribit Auerr. 2. Metaph. comm. vlt. petenda eſt, etenim eo in loco affirmat naturã ęquiuocè ideſt analogicè dici in corporibus cęleſtibus D & in ſublunaribus, atque illis quidem ſecundum ſe, & ſecundum perfectionẽ; his autem ſecundum famoſitatem, ideſt ſecundum nos, & ſecundum vulgarem exiſtimationem hominum, & primam eius nominis impoſitionem viſitatamque appellationem hoc nomen naturæ principaliùs conuenire. vulgus enim eam tantùm appellat naturam, cuius generatio, corruptio cæterique motus ante oculos omnium ſunt, quò ſit vt Ariſt. etiam definitionem, diuiſionem & proprietates naturæ præcipuè accommodet ad naturã

corru-

corruptibilem, vtpotè quæ nobis magis cognita & perſpecta ſit. Itaque ea verba A quæ ex 9. textu libri octaui Metaphyſicæ citata ſunt, ad hunc modum interpretari cõuenit. [Naturam ſolam profectò quis ponet, quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtantiam.] Id eſt, ſi quis manifeſtam & vulgatam notionem & rationem naturæ ſpectet, ſolam exiſtimabit naturam, eam quę eſt mortalis. Quòd autem Ariſt. non putet, cælum excludi nomine & definitione naturæ, ibidem præcipuè declarauit, appellans cælum in eodem libro 8. Metaphyſicę tex. 12. ſubſtantiam naturalem. Themiſtius autem, illis verbis quæ commemorata ſunt, non excipit aut remouet B cælum a definitione naturæ, ſed ipſum eximit ex numero earum rerum naturalium, quæ habēt in ſe principium motus, & quietis. Nec Themiſtium latuit tria genera rerum naturalium poni ab Ariſt. lib. 8. Phy. vnum earum, quæ ſemper mouentur, quale eſt cęlum; alterum earum, quę ſemper quieſcunt, cuiuſmodi eſt terra ſi non ſecundum omnes partes, at certè ſecundum totam elementi molem; tertiũ earum, quæ partim mouentur, partim quieſcunt, in quo numero ſunt plantę, & C animalia.

An definitio naturæ conueniat animæ, præſertim autem animæ rationali.

CAP. XI.

Quæſtio ſecunda, an definitio naturæ cõueniat animæ.

QVandoquidem cõſtitutum eſt definitionem naturæ etiam cælo cõuenire, ſequitur nunc, vt diſquiramus an ea definitio conueniat animæ. D Simplicius quidem in 2. Phyſic. ſuper textu 1. & 3. & item Albertus in eodem libro tractat. 1. cap. 2. negant hanc definitionem conuenire animę, eamque tantùm naturam hic definiri putant, quę eſt in corporibus ſimplicibus & inanimatis; ſi autem animantes dicuntur habere naturam vel eſſe res naturales; ita dici aiũt propterea quòd in ſe habēt corpora ſimplicia: omne enim corpus, aut eſt elementum aut conſtans ex elementis, quæ ſunt proprie res naturales. Atque hanc ſententiam Simplicius ita confirmat: eſſe naturale conuenit omnibus rebus naturalibus quà tales ſunt, ergo conuenit illis propter aliquod principium, & propter aliquam ſubſtantiam cõmunem omnibus: ſed hæc ſubſtantia nõ eſt anima, quippe quæ non eſt niſi in viuentibus, neque aliud quicquam eſſe poteſt quàm ſubſtãtia corporum ſimplicium, hæc enim ſola reperitur in omnibus rebus naturalibus: quare natura, quæ hic definitur, eſt tantum ſubſtantia corporum ſimplicium. Deinde Ariſtot. in 2. de Anima definiens animam eſſe actum corporis naturalis, apertè diſtinguit animã a natura, ſi quidē facit naturam ſubiectum ipſius animæ, & in eodem libro tex. 37. ait corpora naturalia eſſe inſtrumenta animæ. Hoc ipſum etiam comprobat teſtimonio Eudemi, qui idem ſenſit. Albertus verò idem confirmat his argumentis. Primò, Natura eſt determinata ad vnum, vel enim mouet ſurſum vel deorſum: anima autem habet multos & varios motus, ſecundum omnes differētias poſitionum, quare non eſt determinata ad vnum; non igitur eſt natura. Deinde, natura definitur eſſe principium motus per ſe, id eſt immediatè & ſine inſtrumentis, anima aũt non mouet niſi per inſtrumenta corporea, veluti per muſculos & neruos, ex his putat Albertus neceſſariò concludi animam non eſſe naturam, nec eam ſupradicta naturæ definitione comprehendi.

Probatur animam eſſe naturã.

Sed hæc ſententia multis modis falſa eſſe conuincitur. Primò, Ariſt. in 2. Phy. tex. 1. enumerans res naturales, eaſque diſtinguens a non naturalibus, ex quo mox colligit definitionem naturæ, commemorat plantas & animalia, idemq; facit ſemper alijs in locis in quibus recēſet res naturales. Tum, definitio naturæ tota ſanè congruit animę, etenim anima eſt principium motus & quietis, in eo in quo eſt primò per ſe, & non ſecundum accidens. Neque vero obſtat, quòd anima vtatur inſtrumentis ad mouendum, vt Albertus obijcit, nam etiam forma ſubſtãtialis elementi vtitur accidētibus vel motiuis vel actiuis ad efficiendos motus ſuos: non enim, (vt Ariſtot. ait libro de Senſu, & ſenſili capite de odore) ignis calefacit, vt ignis eſt, ſed vt calidus eſt. Itaque Alber-

tus malè interpretatur illud verbũ, [pri-
mò,] & ſine cauſſa negat ipſum conueni-
re animæ. Poſtea, Ariſt. 1. de Partibus
animal. cap. 1. ob eam cauſſam Phyſico
ait eſſe agendum de anima ſenſitiua &
vegetatiua, quòd ipſę ſint naturæ, & prin
cipia motuũ naturaliũ. Præterea, motus
animę eſt motus naturalis, ergo aĩa eſt na
tura: conſequẽtia nota eſt ex eo, quia mo
tus eſt propri⁹ effectus per quẽ definitur
natura; Antecedẽs autẽ ita probatur, pri
mò Ariſt. in 2. Phy. tex. 1. ponit inter mo-
tus naturales accretionem, & decretionẽ
qui ſunt motus animæ. 2. Quia 3. Phy.
tex. 6 traditur motus definitio quæ cõue
nit animæ motibus. 3. Quia diuiſio mo
tus naturalis tradita 5. Phy. tex. 9. conti-
net motus animæ. 4. Quia principia,
quæ traduntur primis duobus libris Phy
ſicorum communia ſunt aut omnibus re
bus naturalibus, aut certè cunctis rebus
corruptibilibus, non ergo ab his debet re
moueri anima. 5. Quoniam Ariſt. in 2.
lib. Phy. tex. 80. vt demonſtret naturam
agere ob aliquem finem, ſumit argumen
tum ab animalibus & plantis, qua re de-
clarat nomen & rationem naturę, de qua
Phyſicus agit, etiam ad animam pertine-
re. Atque in illius quidem loci explana-
tione, nõ ſibi conſtat Simplicius; is enim
in ſuis commentarijs illum locum expla
nans, ita ſcribit. [In his autem velim ani-
maduerti, animalia & plantas, vt quę ſint
naturalia ſumi ab Ariſt. etiam ſi ſint ani-
mata, & ab anima regãtur,] Et paulò poſt
hæc ſubiungit. [Num autem Ariſt. vocat
naturam etiam quicquid animę verſatur
in corpore? quamobrem etiam opus de
Anima, vt quod multa tractet de huiuſ-
modi anima, eſſe contemplationis natu-
ralis exiſtimant.] Hæc Simplicins, Ad ex-
tremum, Ariſt. 8 Phy. tex. 27. apertiſſimè
ſcribit, quod a ſe ipſo mouetur, vt eſt
vnumquodque animalium, moueri a na-
tura. Primę autem rationi Simplicij re
ſpondendum eſt, res naturales eſſe natu-
rales, non propter vnam aliquam ſubſtan
tiam communem omnibus, ſed propter
rationem quandam communem, quæ in
omnibus ineſt; hæc autem ratio, eſt habe-
re in ſe principium motus & quietis, quæ
quidem reperitur in cælo, in viuentibus
& in non viuentibus. Secunda ratio faci-

Solutio rationũ Simplicii.

lè ſoluitur, ſi animaduertamus Ariſtote-
A lem in libris de Anima, preſſiùs ſumere
nomen naturæ quàm in lib. 2. Phyſicorũ,
velut etiam Peripatetici, cum diſtinguũt
tria principia rerum, naturam, animam,
& intellectum. Natura enim vt oppo-
nitur animæ, definitur eſſe agens ſine co-
gnitione, & vno ac ſimplici modo operãs:
vt autem comprehẽdit animam, eſt prin-
cipium motus & quietis in eo in quo eſt.
Hic nomẽ naturę ſumitur ampliori qua-
dam ſignificatione, nempè quatenus eſt
principium motus & quietis: Similiter
etiam reſpondendum eſt ad rationes Al
B berti, procedunt enim de natura ſecun-
dum anguſtiorem eius ſignificationem
& vt diſtinguitur ab anima. De Eudemo
autem non eſt multum laborandũ quid
ſenſerit. anima igitur & dicitur natura &
anima; natura, prout eſt principium mo-
tus in eo in quo eſt, anima verò, prout fa-
cit id in quo eſt moueri a ſe, nec vno tan-
tùm & ſimplici motu, ſed multis & varijs
motibus. At verò reſtat etiam nunc qui-
dam ſcrupulus; etenim motus animę,
vel progrediendi, vel ſaltandi, non vide-
tur eſſe naturalis corpori animalis, cum
C enim corpus animalis ſit graue, ſolus is
motus ei naturalis erit, quo deorſum fer
tur, cæteri autem omnes erunt violenti.
Reſpondeo, huiuſmodi motus anima-
lium eſſe quidem violentos corpori ani-
malis vt eſt corpus mixtum, in quo præ-
cellit & dominatur elementum terræ, eſ
ſe verò naturales ei, prout eſt inſtrumen-
tum animæ id fabricatum a natura, vt in-
ſeruiat ei atque obediat; eſſe autem hu-
juſmodi motus naturales corpori anima-
lis, ex eo perſpicuum eſt, quòd natura de-
dit corpori animalis inſtrumenta idonea
D ad eos motus perficiendos, vt ſunt
nerui, muſculi, pedes, & man⁹.

An motus progreſſiuus animalium ſit eis naturalis an violentus.

Verùm adhuc de anima
vniuersè diſputatũ
eſt: deinceps
de ani-
ma
rõnali propriè
diſſera-
m⁹.

An anima rationalis ſit natura.

CAP. XII.

Quæſtio tertia an anima rõnalis ſit natura.

DE anima rationali dubitari ſolet, an ea ſit natura nec ne, propriè ſũpto naturę vocabulo, vt hic definit. Ac Simplicius quidem in 2. Phyſi. ſuper tex. 3. negat animam rationalem eſſe naturam, nec eam vult hac definitione naturæ contineri; cui rei fidem facit his argumentis.

Opinio Simplicii.

Primò, quia infra Ariſt. diuidit naturam in ſubiectum & in id quod eſt in ſubiecto; ſed anima rationalis nec eſt ſubiectum, id enim eſt materia, nec eſt in ſubiecto, forma enim quæ eſt in ſubiecto, eſt materialis, & inſeparabilis, Intellectũ autem humanum eſſe immaterialem & ſeparabilem docet Ariſ. in 3. de Anima, ergo anima rationalis non eſt natura. Deinde Ariſtot. in 2. Phy. tex. 12. ait naturam quæ eſt forma, non poſſe ſeparari a materia ſecundum exiſtentiam, ſed tantummodo ſecundum rationem, quod nõ conuenit in animam rationalem, quæ ſecundum exiſtentiam eſt a corpore ſeparabilis. Ad hæc, forma naturalis educitur de potentia materię per generationem, & eſt terminus generationis, anima verò rationalis minimè; nam Ariſtot. 2. lib. de Generat. animal. cap. 3. ait mentem eſſe diuinam, & extrinſecùs aduenire. Poſtremò, Ariſto. nullum reliquit locum dubitandi hac de re, is enim in 1. de partibus animal. cap. 1. negat conſiderationem animæ intellectiuæ eſſe phyſicam, tum propter alias cauſſas, tum propter eam maximè, quia non eſt natura quæ ſit principiũ motus naturalis. Atque hæc fuit Simplicij opinio paucis verbis ab eo indicata, ſed a nobis, vt quantum in ea eſſet probabilitatis intelligeretur, latiùs expoſita.

Explicatio quæſtionis.

Nobis autẽ Simplicij opinio, nec planè probatur, nec ſanè omnino improbatur. Exiſtimamus enim animam rationalem partim eſſe, & appellari poſſe naturam, partim vero minimè. Sed, vt quod docere volumus melius intelligatur, ſententiam noſtram duabus propoſitionibus breuiter exponemus. Vna propoſitio eſt, Animam rationalem aliquo modo poſſe ſe dici naturam. Hæc propoſitio ita pro-

A batur. Primò, Anima rationalis re vera eſt pars eſſentialis hominis, & forma dãs eſſe homini: ſed homo, ea ratione vt eſt homo, eſt res naturalis, ergo anima rationalis erit eius natura. Prætereà, quamuis Intellectus vt intellectus eſt nõ efficiat in hoie motum aliquẽ phyſicũ, regit tñ atq; moderatur motus phyſicos, eorumque vſum & exercitium determinat; exempli cauſſa, licet motus loquendi, ingrediendi vel ſaltandi, efficiatur a virtute naturali motiua quæ eſt in membris hominis: attamen quantus is motus eſſe debeat, quo

B item modo fieri, aut cur & ad quem finẽ referri, præſcribitur, definitur, & imperatur a ratione. Huiuſmodi enim operationes, ſubſunt conſilio & arbitrio hominis; ex quo ſit, vt ſint dignæ laude vel vituperatione, pœnæ etiam vel præmio. Poſteà, coniunctio animæ rationalis cum corpore, efficitur & conſeruatur per motũ phyſicum, ad proprias etiam actiones intellectus obeundas opus eſt phantaſmate, nunquàm enim mens dum eſt in corpore, auctore Ariſt. 3. de Anima tex. 30. & 39. intelligit ſine phantaſmate: phantaſ-

C ma autem eſt quidpiam materiale coniũctum motui phyſico: ob has igitur cauſſas anima rationalis poteſt appellari natura. Altera propoſitio eſt. Animam rationalem ſecundum aliam quandam conſiderationem, non eſſe naturam de qua Phyſicus agit; quam propoſitionem veram eſſe, clariſſimè perſpicitur ex his paucis quæ ſequuntur. Primò, quia anima rationalis non producitur per motũ phyſicum, ſed per creationem ex nihilo: tùm, quia non efficitur ab agẽte naturali, ſed immediatè a Deo. Ampliùs, quia

D inter eam & corpus ipſius, non eſt proportio phyſica, qualis eſſe debet inter formã & materiam naturalem; ſiquidem anima rationalis per ſe eſt immortalis, corpus autem eius ſuaptè natura eſt mortale. Deinde, quia propria operatio eius quæ eſt intellectio, per ſe (& quemadmodum Philoſophi loquuntur) ſecundum ſubſtantiam ſuam, non eſt motus naturalis. Ad hæc vltimus finis animæ rationalis quo adepto ipſa perfecta eſt; & naturalis appetitus eius planè conquieſcit, eſt ſupernaturalis, media item ad eum finem

conſe-

-conſequendum neceſſaria; ſunt ſupernaturalia. Quid plura? Phyſici eſt agere de natura, multa autem ſunt in anima rationali quæ longè tranſcendunt facultatem & conſiderationem Phyſici; ſed hac de re latiſſimè diſputatũ fuit in 1. libro huius operis. Ex his igitur clarum eſt, animam rationalem partim appellari poſſe naturam, partim verò minimè. Ex quo item in promptu eſt ſolutio eorum argumentorum quibus ſupra ex Simplicij ſententia, probauimus animam rationalem non eſſe naturam. Illis enim argumentis non conficitur animam rationalem nullo modo eſſe naturam, ſed tantùm ſecundum aliqua, quæ conueniunt ipſi ea ratione vt eſt expers materiæ atque immortalis; q͛d nos libenter cõcedimus. Ariſtoteles etiã verè ait eam non eſſe omnino naturam, nempe talem quales ſunt naturæ corporeæ ac mortales: nec eam conſiderari a Phyſico, nimirum omni ex parte, & ſecũdum omnia quę inſunt in anima rationali; quod & verum eſt, & opinioni noſtræ conſentaneum.

In quibus rebus naturalibus, & reſpectu quorum motuum, Natura ſit principium actiuum & paſſiuum.

CAP. XIII.

QVoniam in definitione naturæ poſitum eſt, naturam eſſe principiũ motus, declarandum eſt, quorum motuum natura ſit principium actiuum, & quorum paſſiuum. Certum eſt; in omni re naturali, & reſpectu cuiusuis motus naturalis, eſſe naturam, quæ ſit principium paſſiuum, tum quia in omni eo q͛d mouetur, ineſt materia, quæ eſt principiũ paſſiuum; tum etiã quia quicquid naturaliter mouetur, ſuaptè natura aptũ eſt ita moueri, quare neceſſe eſt in eo eſſe potentiam paſſiuam ad huiuſmodi motum: Sed obſcurum eſt, & in quibus rebus naturalibus, & quorũ motuum naturalium ſit natura principium actiuum. Sunt autem multa genera motuum, eſt enim motus generationis, corruptionis, alterationis, accretionis & motus localis, quę item naturaliter mouentur, alia ſunt corpora ſimplicia, alia mixta, ſed inanimata, & alia quæ vitam, atque ſenſum habent. In ſingulis & mobilium & motuũ generibus, vidẽdum eſt an natura ſit principium actiuum nec ne. Ac primùm de generatione & corruptione dicamus.

Quarta quæſtio, an in aliquo natura ſit principium generationis actiuum.

Nulla res habet in ſe principiũ actiuũ ſuæ generationis. Etenim aut hoc principium eſſet materia, aut forma; non materia, quippe quæ nullius eſt actiuitatis; non forma; tum quia ipſa eſt quę generatur, quare non poteſt eſſe generans, tum etiam quia generans eſt ante generationem, forma verò non niſi poſt generationem exiſtit, cum primùm enim adeſt forma, generatio ceſſat. Dicuntur autẽ quędam habere in ſe principium ſuæ generationis ſicut viuentia, quatenus vis generans hæret ipſis coniũcta; quemadmodũ virtus ſeminis eſt coniuncta cum fœtu donec abſoluatur eius generatio. Atque ob hanc cauſſam videtur natiuitas ſeu viuentium generatio diſtingui à generatione eorum quæ vita carent, vt innuit Ariſt. 5. Metaph. tex. 5.

Dubitatio ex Auerroe.

Sed affert difficultatem locus Auerrois in 7. Metaph. comm. 29. vbi ſcribit, ſicut in motu locali quædam mouentur a ſeipſis, quędam ab alio, ſic in generatione quædam generari à ſeipſis, quædam ab alio. Verùm hoc facile ſoluitur, ſi bene ponderentur verba Auerr. non enim eo in loco Auerr. agit de generatione ſubſtãtiali, ſed de generatione accidentium, quorum ait quædam tantùm poſſe effici extrinſecus ab arte, vt domus, lectus & alia his ſimilia; quædam verò tantùm a natura quæ eſt in ſubiecto ipſorum, vt riſibile; quædam autem, & intrinſecè a ſubiecto & extrinſecè ab arte, vt ſanitas; ſanantur enim quidam a Medico, alij verò a ſeipſis Ex his palàm eſt Auerr. loqui de generatione accidentium, quæ dicuntur a ſeipſis generari, quatenus non extrinſecùs ab arte, ſed a cauſſis, quæ ſunt intra eorum ſubiectum, procreantur.

In quibus rebus natura ſit principiũ actiuum corruptionis, quæſtio 5.

De Corruptione autem non poteſt quicquam vniuersè pronuntiari, ſed diſtinctione opus eſt. Etenim alia ſunt corpora ſimplicia, vt elementa, alia mixta, vt metalla & viuentia. Nullum autẽ corpus ſimplex habet in ſe principium

actiuum

actiuum ſuæ corruptionis; omnis enim res expetit eſſe,& quoad eius fieri poteſt, A ſe ſuaque conſeruat ac reſiſtit corrumpẽti,ergo nulla res poteſt ſeipſam corrumpere. Deinde quodnam erit in corpore ſimplici principium corrumpens? materia ne an forma? non materia, quia non eſt actiua; neque forma, quia forma dat eſſe, non igitur aufert ipſum eſſe, præſertim cum eſſe ſit effectus internus & inſeparabilis a forma. Preterea aut forma corrumpet ſeipſam, aut materiam, non ſeipſam, id enim inuoluit contradictionem, nam quod corrumpit, exiſtit, quod corrumpitur, non exiſtit; neque materiã, B tum quia materia eſt incorruptibilis, tum quia corrumpens eſt contrarium ei quod corrumpitur, forma autem non eſt contraria materiæ.

Omne autem mixtum perfectũ, qualecunque fuerit ſiue animatum ſiue inanimatum, habet in ſe principium actiuũ ſuæ corruptionis, ſiquidem omne mixtũ in ſe cohibet quatuor elementa & quatuor qualitates inter ſe contrarias ac pugnantes, quocirca cum vna earum exuperat pluſquam ratio mixti patitur, opprimit reliquas; atque hoc modo diſſol- C uitur certa quædam proportio qualitatum, in qua tantummodo conſeruari poteſt natura mixti. Mixta vero eterogenea vt ſunt animalia, præter hunc modum corruptionis communem omnium mixtorum, habent alium ſibi peculiarẽ, quatenus vna eorum pars poteſt alias corrumpere, & ita toti mixto interitum afferre; cum enim partes animalium ſint diſſimiles, ac quędam etiam inter ſe contrariæ, ſiquidem cor eſt calidum, cerebrum frigidum, os ſiccum, caro humida; quatuor etiam humores ſanguis, pituita D & vtraque bilis habent qualitates & temperamenta inuicem contraria; ideò ſæpe contingit, vt vna pars læſa, & male affecta, cæteris perniciem & exitium afferat, vnde totius animalis interitus exiſtat. In mixtis autem homogeneis, non eſt hic modus corruptionis; cum enim omnes eorum partes ſint vniformes eiuſdemq; naturæ, non poteſt vna corrumpere aliam, debet enim corrumpens eſſe diuerſum, atque contrarium ei quod corrumpitur. Quanquam ſi ſubtiliter loqui,& ad tenue rationem elimare voluerimus, comperiemus nullum mixtum habere in ſe naturam, quæ ſit principiũ eius corruptiuum: Natura enim principaliter eſt forma ſubſtantialis, quæ nulli corpori, cuius eſt propria forma & naturalis interitum afferre poteſt; cum potiùs ipſa faciat illud exiſtere. Id igitur accidit mixtis propter accidentia inuicem contraria, quæ in ipſis inſunt, quæ ea proportione & temperatione quam in mixtis naturaliter habent, extrinſecùs ab aliquo agente diſſoluta & ſublata, pugnant inter ſe, ſibique inuicem exitium moliuntur. Ex quo euenit, vt mixta quoque, in quibus illa ſunt accidentia, neceſſe ſint interire. Atque ita de generatione & corruptione breuiter dictum eſt, ſequitur vt de alteratione & accretione dicamus.

In quibus rebus natura ſit principium actiuum alterationis.

BIBLIOTECA N.C. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAP. XIIII.

DVplex eſt alteratio phyſica, vna corruptiua, quæ tandem affert interitum rei quæ alteratur, vt calefactio aquæ; altera quæ dicitur perfectiua, per quam res, tantum abeſt vt corrumpatur, vt magis perficiatur, propulſans quæ ſibi contraria & noxia ſunt, & augens atque corroborans vires ſuas; ſic aqua feruens remota ab igne paulatim calorem pellit, & recuperat priſtinam frigiditatem, ſic etiam quædam corpora ob antiperiſtaſim euadunt vel frigidiora vel calidiora quàm fuerant antea. De alteratione igitur corruptiua, quod attinet ad principium actiuum eius, idem iudicium eſt, qđ ſupra eſſe diximus de corruptione quæ accidit tam mixtis quàm ſimplicibus; propterea quòd il   liuſmodi alteratio eſt via certiſſima ad corruptionẽ: de altero aũt genere alterationis quã vocãt perfectiuã, magna dubitatio eſt inter Philoſophos, a quo aqua calefacta & ab igne remota, actiuè reducatur ad priſtinã frigiditatẽ. Quidã.n. aiũt aquam reduci ad frigiditatẽ a generantẽ quemad-

Sexta quæſtio. In quibus corporibus natura ſit principiũ actiuum alterationis.

Quomodo aqua calefacta & remota ab igne redeat ad ſuam frigiditatem variæ opiniones.

quemadmodum Ariſt. ait grauia & leuia moueri a generãte. Alij a qualitate quadam virtuali, quæ in aqua occultè id operetur. Alij a circunſtante, vt ab aëre vel ab alio corpore quod ambit aquam. Alij propter exhalationem vaporũ qui permiſti cum aqua reddebant eam calidam, his autem ex aqua excedentibus redit aqua ad ſuam frigiditatem. Alij putant in calefactione aquæ, frigus ſeipſum collegiſſe & abdidiſſe in partes interiores aquæ, exteriores autem partes occupatas eſſe a calore: cum autem aqua remouetur ab igne, frigus quod latebat in partibus interioribus, expellere calorem ab exterioribus partibus, & in his gignere frigus ſibi ſimile, atque ita totam aquam frigidam euadere ſicut ante erat. Si quis autem obijciat, cum calor feruẽtis aquę, iudicio ſenſus ſit longe maior quàm frigus aquæ, fieri non poſſe vt calor ab hoc frigore vincatur & expellatur: Reſpondent; Semper in aqua dum eſt aqua, ineſſe plus frigoris quàm caloris; alioquin non poſſet conſeruari forma ſubſtantialis aquæ; iudicari tamen in aqua feruenti eſſe plus caloris quàm frigoris, tum quia calor eſt qualitas magis actiua, vehementius mouens & afficiens ſenſum quàm frigus, tum quia calor inſidens in partibus exterioribus aquæ frigore introrſum cõpulſo, magis occurrit ſenſui: quinetiam licet minus eſſet frigus in aqua feruenti quàm calor, tamen eſſet illo potentius, propterea quod frigus eſt natiuum aquæ, proprio & naturali ſubiecto inhęrens, & cum forma ſubſtantiali aquæ coniunctum, cui eſt admodum affine: at calor eſt deſertus a ſuo agente ideſt ab igne, nec hæret in ſuo naturali ſubiecto, & eſt ſimul cum forma ſubſtãtiali aquæ, a qua ſuaptè natura plurimũ diſſidet. Tot igitur & tales ſunt opiniones Philoſophorũ circa hanc opinionem; quas ſubtiliter diſcutere ac dijudicare, & quid pro vero certoque habendum ſit, conſtituere, non eſt huius loci: a nobis autem in libris de Elementis, quos confecto, & abſoluto hoc opere edere (Deo iuuante) cogitamus, hæc quæſtio diligentiſſimè tractabitur, atque profligabitur, fortaſſe autem ad eiuſmodi effectum, hoc eſt vt aqua redeat ad priorem frigiditatem, vel omnes ſupradictæ cauſſæ, vel complures, vel aliquando vna, aliquando aliæ concurrunt.

De Accretione autem quod ſit principium actiuũ eius, paucis explicari poteſt: nam cum ea, quæ propriè dicitur accretio, in ſolis viuentibus reperiatur, manifeſtum eſt principem eius cauſſam efficientem eſſe animam, calorem autem naturalem eſſe quaſi adminiſtrum & inſtrumentum animæ, ſicut Ariſtoteles ſcribit 2. de Anima a tex. 38. vſque ad 41. Diximus autem (propriè) quoniam eſt quædam accretio quæ ſit per ſolam additionem & aggregationem vnius corporis ad aliud corpus, quæ reperitur etiam in rebus non uiuentibus, cuius principium efficiens non eſt intra, ſed extra.

An in Mixtis inanimis ſit alia ratio, & vt vocant gradus naturę quam eſt in elementis Quæſt. v

Sed quia ſupra dictũ eſt de corruptione & alteratione tam ſimplicium, quàm mixtorum corporũ, merito dubitari poteſt, an mixtum inanimatum habeat aliũ gradum naturę quàm elementa; nam cũ natura ſit principium motus, videntur motus quibus mouetur mixtum inanimatum, effici ab elementis quæ in eo inſunt; motus enim localis mixti vel ſursũ vel deorſum, ſit ab elemento prædominante, vt dicitur primo de Cælo text. 7. motus autem alterationis, efficitur a primis qualitatibus elementorum, ab his.n. tantum prouenit ea quæ propriè eſt & dicitur alteratio; quare nõ videtur eſſe alia ratio naturæ in mixto inanimato quàm in elementis. Verùm nõ ita res habet, nã cum mixtum habeat diuerſam formam & naturam ab elementis, cum habeat facultates quaſdam & actiones prẹſtantiores & admirabiliores, quàm elementa, qualis eſt in Magnete, vis attrahendi ferrum, cum denique habeat in ſe principiũ efficiens ſuæ alterationis & interitus, quẽadmodum ſupra oſtenſum eſt, negari non poteſt, quin in mixto inanimato ſit alia ratio & ſuperior quidam gradus naturæ quàm in elemẽtis. Ergo ſi amplè vtamur nomine & ſignificatione naturæ, fatendũ eſt in mixtis eſſe naturam quandam diuerſam ab elementis: Sin autem nomen & vim naturæ preſsè ſumamus, ea nimirum ratione, vt definitur eſſe cauſſa cur naturaliter moueatur id in quo ipſa ineſt probabiliſſimum eſt, in mixtis inanimis non eſſe aliam naturæ rationem vel gradum,

dum,quàm reperitur in Elementis. Reſtat vt dicamus de motu locali.

An natura in Elementis ſit principium actiuũ motus localis quo ipſa naturaliter mouẽtur.

CAP. XV.

Quæſtio octaua an natura ſit principium actiuum motus localis elementorum.

DVplex eſt motus localis, vnus ſimplex per ſe primò conueniens elementis eorumq; cauſſa, etiam mixtis; alter mixtus, qualis eſt animalium: primùm de ſimplici, tum de mixto dicamus. Magna quæſtio eſt, nec ſatis adhuc explicata, quæ ſit cauſſa efficiens motus ſimplicis in elementis; exempli cauſſa, cũ terra mouetur deorſum, quid ſit quod eũ motum præcipuè efficiat? Quidam exiſtimant motum naturalem elementi effici a generante, ita vt generãs ſit princeps cauſſa eius motus, forma autem ſubſtantialis & grauitas, ſint tanquam eius inſtrumẽta; nec referre, an generans adſit cum ſit talis motus nec ne, ſed ſatis eſſe vt vim mouendi a principio tribuerit; quemad- C modũ ſagittæ motus cauſſa efficiens eſt is qui iaculatus fuit, licet poſteà receſſerit vel interierit; & in generatione hominis, princeps cauſſa generans eſt pater, vis autem ſeminis eſt quaſi inſtrumentum illius. Hanc opinionem duo faciunt admodum probabilem, vnum eſt, quod Ariſt. vbicunque loquitur de motu corporum ſimplicium, loquitur autem ſæpiſſimè, vt in 8. Phyſi. tex. 17. 29. 32. & in 4. de Cælo 25. & 1. de Anima 19. & 5. Phy. 18. & 2. de Cælo 9. & in lib. de motu animalium c. 3. ſemper non ſolùm innuit, ſed etiam aper D te docet & argumentatur eiuſmodi corpora non moueri à ſe, ſed a generãte vel a remouente prohibens. Alterum eſt, qđ cum in eo omni corpore quod mouetur a ſeipſo neceſſe ſit ineſſe duas partes, vnã quæ ſit tanquam mouens, altera quæ ſit tanquam mota, quas in corpore ſimplici reperire non poſſumus, nam vt ipſa forma corporis ſimplicis dicatur eſſe moués quid erit in eo tanquam motum? an eadem forma? at idem mouere & moueri reſpectu eiuſdem motus, niſi per accidẽs, eſt impoſſibile; an materia? at quod mo- A uetur debet eſſe ens in actu; & materia prima per ſe non habet maiorem propenſionem & habilitatem ad motum qui fit ſurſum, quam ad motũ qui fit deorſum; Cum igitur ita ſit, vt in corpore ſimplici non poſſit diſtingui mouens a moto, neceſſariò concluditur eiuſmodi corpus nõ poſſe moueri a ſe ipſo. Vide D. Thomam 1. par. quæſt. 18. art. 1. in reſpon. ad 2. & in commentarijs eius ſuper ea loca Ariſtotelis quæ proximè ſupra citauimus.

Opinio Thomiſtarum.

Econtrariò, alij opinantur corpus ſimplex non a generante ſed a ſeipſo moueri B quod ſane tam multis & firmis rationibus confirmant, vt id cuius facilè perſuadere poſſe videantur. Etenim quærunt, quomodo motus lapidis deorſum, efficiatur a generante? tripliciter enim poteſt generans ad eum concurrere, vel impellendo lapidem, aut ei occultam quandã vim, qua moueatur deorſum, impertiendo; ſed hoc non eſt veriſimile, tum quia ſæpe contingit, vt cum lapis mouetur, generans eius non adſit, quin etiam multo ante interierit, oportet autem cũ ſit actu motus, adeſſe actu mouens & mobile, quia motus definitur ab Ariſtot 3. Phyſi. tex. 23. actus mouentis in mobili; tum etiam qui motus pulſionis quo vnũ corpus mouetur ab alio, numeratur ab Ariſtot. 7. Phyſi. tex. 10. inter motus violentos. Illa verò occulta vis, quam generans imprimit lapidi, quænam aut qualis ſit ne fingendo quidem dici poteſt; non eñ eſt alia qualitas vel virtus quæ moueat deorſũ, quàm grauitas, & quicquid aliud dicitur, quale quale fuerit id, perſpicue cognoſcitur ſuperuacaneum, atque fictitium eſſe. Vel dicent generans concurrere ad motum lapidis, quatenus lapis eam vim motiuam, quæ in eo inhæret, & propter quam fertur deorſum, accepit a generante, quàm ob cauſſam talis motus meritò aſſignatur generanti. Verum hoc nihil eſt, nam ſic etiam dici poſſet calefactionem, qua ignis calefacit aquam, non effici ab igne ſed ab eo quod generauit ignem; quandoquidem vim calefaciendi, ignis accepit a ſuo generante: Prɇterea, ſi quia lapis vim motiuam deorſum habet a generante, ideo motus eius deorſum, actiuè ſit a generante, ergo pari

Opinio Auerroiſtarũ & Scotiſtarũ, quæ eſt probabilior.

 ratione,

ratione, cum potentia paſſiua & habilitas, quæ eſt in lapide, vt moueatur deorſum, A ſit etiam lapidi tributa a generante ſiue ea ſit grauitas, ſiue aliud quiduis, nõ ſolùm lapis non dicetur moueri à ſe actiuè, ſed nec etiam paſſiuè, quod eſt contra Ariſt. in 8. Phyſi.. 32. & eſt contra rationẽ, quia ſi in lapide nec eſt principium actiuum, nec paſſiuũ, eius motus qui fit deorſum, non eſſet is motus naturalis lapidi. Vel denique poſſent dicere, propterea talem motum lapidis effici a generante, quia generans producens formam lapidis, ſimul etiam per modum (vt aiunt) ſequelæ producit eius motum, ſecundum B illud quod dici ſolet, dans formã dat omnia conſequentia formam; atqui hoc longè abeſt a vero, nam ea dicuntur a generante produci per modum ſequelæ, quæ per eandem actionem qua res generatur producuntur; ſicut homo & riſibile, nam quia eadẽ actione producitur homo per ſe primò, & eadẽ producitur riſibile, ſed ſecundariò, ideo dicitur riſibile generari per modum ſequelæ ab eodem generante à quo generatur homo. At generatio lapidis fit in inſtanti per primum ſui eſſe, motus autem eius ſecundum locum incipit in tempore per vltimum ſui non eſſe, C quare eo inſtanti quo fit generatio, non eſt motus, & cum fit motus, tunc non eſt generatio lapidis; quare non verè dicitur motus lapidis effici a generante; atque hoc quod nunc diximus, manifeſtius apparet, cum lapis non ſtatim ac generatus eſt, mouetur deorſum, nempe cum ob aliquod impedimentum in loco ſuperiori retinetur; ſi enim poſtea ſublato impedimẽto deorſum moueatur, quis dicet hũc motum tunc fieri a generante? Perſpicuũ igitur eſt, nullum modum fingi poſſe ſecundum D quem dicatur generans concurrere ad motum lapidis. Præterea, ſi Deus creet lapidem, is proculdubio mouebitur deorſum, nõ aliter atque quiuis alius lapis naturaliter productus; quærẽdũ eſt, a quo efficiatur motus illius lapidis? nam ſi non fit intrinſecè ab ipſomet lapide, cũ non habuerit generans naturale, neceſſariò, ſecundum iſtos, dicendum eſt eum motum fieri a Deo creante, quod qui nõ ducit abſurdum, neſcio quid ei abſurdũ videri poſſit. Cauſſa enim efficiens motũ naturalem lapidis, certa, definita, & vnius A modi eſt, ſiue lapis creetur ex nihilo, ſiue ab agente phyſico generetur. Hanc ſententiam defendit Scotus 2. ſent. diſtinct. 2. quæſt. 10. ſed eam ſubobſcurè declarat & leuiter confirmat.

Secunda ſententia quod nimirum elementa moueantur à ſe, tanquàm probabilior confirmatur.

CAP. XVI.

Aristoteles ſenſit elementa moueri a ſeipſis.

QVod autem Ariſtot. exiſtimauerit elemeuta moueri a ſeipſis, multis in locis perſpicuè declarat. Etenim 2. Phy. tex. 84. ait naturalia eſſe quæcunque ab aliquo in ſe ipſis principio cõtinuè mota perueniunt ad aliquem finẽ, in 4. Phyſ. tex. 86. innuit graue, & leue eſſe factiua lationis; in 7. Phyſic. tex. 10. inquit, omnia quæ mouentur extrinſecùs ab alio, moueri violenter; in 4. de Cælo tex. 24. ponit hanc differentiam inter graue & leue, C & inter ſanabile, quod hoc extrinſecùs mouetur ad ſanitatem, illa verò habent in ſe ipſis principium ſuorum motuum. Ad hæc, Eudemus & Alexander perſpicuis verbis demonſtrant (quæ verba refert Simplicius in 2. Phyſi. ſuper tex. 1.) in elementis eſſe principium actiuum naturalium lationum quibus ad ſua loca mouentur: nam aiunt in elementis nullius motus naturalis eſſe principium, niſi eius motus qui fit ſecundum lationẽ; loquuntur autem de principio actiuo, nã principium paſſiuum eſt in illis, non ſolùm D reſpectu motus localis, ſed etiam alterationis, generationis & corruptionis. Ariſt. autem his in locis, quibus ait corpora ſimplicia non moueri a ſe, ſed a generante, nihil aliud ſignificare voluit, q̃ eiuſmodi corpora non moueri a ſeipſis eo modo quo mouentur animalia; quæ vndecunque, quocunque & quandocunque volũt, poſſunt ſeipſa mouere, ac ſimpliciter etiam quieſcere, corpus autẽ ſimplex non poteſt moueri, niſi ex certo loco ad certum locum: ideſt ex non naturali ad naturalem; & cum cœpit moueri,

Cur elementa neget Ariſtoteles interdum moueri a ſe ipſis.

non

non poteſt ſiſtere motum ſuum & interquieſcere, donec perueniat ad ſuum locũ naturalem, vt non ſine cauſſa Ariſto. in 5. Phy. 18. ſcriptum reliquerit, corpora ſimplicia nõ tam mouere ſe ipſa quam ferri; quare corpus ſimplex comparatione animalium poteſt merito dici non moueri a ſeipſo. Præterea, ſicut ſentire dicitur eſſe quoddam pati, non quòd anima non efficiat actionem ſentiendi, ſed quia neceſſe eſt prius quàm anima actionem ſentiendi perficiat, eam pati aliquid extrinſecùs ab obiecto, accipiendo ab eo vel ſpeciem ſenſibilem vel aliud quippiam; quoniam igitur ſenſationem præcurrit paſſio quædam animæ, ſentire dicitur eſſe quoddã pati. Sic etiam quamuis corpus ſimplex moueatur a ſe ipſo, tamen quia motum eius neceſſariò præcedit aliquid immutãs ipſum corpus ſimplex, ſiue fuerit generans ſiue remouens prohibens, ideo tale corpus dicitur moueri a generante vel a remouente prohibens. Quamuis autẽ corpus ſimplex a ſe vt diximus moueatur, tamen non mouetur per ſe, ſed ex accidenti, nempe ratione medij; quemadmodum enim remex mouendo triremẽ, ſeipſum mouet, ſic etiam corpus ſimplex pellendo medium, perducit ſeipſum vſque ad locum ſuum naturalem. Atque hęc eſt opinio Auerrois, quam is in 3. lib. de Cælo commem. 28. & in 4. de Cęlo commem. 22. diſertiſſimis verbis expoſuit. Quam ſententiam etiam Ariſtoteli placuiſſe, ipſemet Ariſtoteles oſtendit 3. de Cęlo tex. 28. ſcribens naturã ad efficiendum motum localem corporum ſimplicium ſiue naturalem ſiue violentũ vti medio aëre tanquam inſtrumento, atque eo ſublato neutrũ motum effici aut conſtare poſſe; & in 4. Phyſi. tex. 72. affirmat ſine medio, vel quod idem eſt, in vacuo, nullum motum corporum ſimpliciũ eſſe poſſe, totamque cauſſam ſucceſſionis quæ eſt in eo motu, aſſignat medio. Quãobrem eorum ratio, qui putant corpus ſimplex non moueri à ſeipſo propterea quòd in eo non ſunt duæ partes, quarum vna ſit mouens, altera mota, facile diluitur. Id enim vere dicitur in eo, quod perfecte, & p ſe mouetur a ſeipſo, cuiuſmodi eſt animal, non autem in eo quod ex accidenti, & propter aliud mouetur a ſe,

Elementa moueri a ſeipſis ratione medii, opinio Auerrois.

qualis eſt motus corporum ſimplicium; quoniam enim lapis trudit aërem, aërq; truſus pulſuſque cedit lapidi, ideo lapis ſeipſum promouet deorſum. Quãquam ſi rem ipſam accuratiùs expendamus, nõ minùs quàm nos, hæc ratio vrget ac premit eos, qui cenſent corpus ſimplex moueri a generante; nam cum talis motus actu non efficiatur proximè a generante, quippe cum plerunque ipſum non adſit, neceſſe eſt eum fieri ab aliquo principio, quod ſit in corpore ſimplici, quare etiã ipſi coguntur demonſtrare, in corpore ſimplici aliquid, quod ſit proximè eliciens & efficiens illum motum, & alterum, quod eum motum recipiat. Hæc de principio actiuo motus localis qui eſt in elementis, a Philoſophis in vtranque partem diſputantur. Ego licet poſteriorem ſententiam probabiliorem eſſe iudicem, in eo tamen quod ait, medium eſſe neceſſarium quaſi inſtrumentũ ad efficiendos motus naturales elementorum, multas, magnaſque difficultates exiſtere non ignoro, quas in libris de Elementis tractaturi ſumus.

Motus autem localis animalium proculdubio actiuè fit ab ipſa anima, tanquã ab agente principali; intercedunt tamen multa inſtrumenta, vt nerui, muſculi, ſpiritus, & pro varietate motuum, vel pedes vel branchiæ, vel alę. Quadruplex enim cernitur hmõi motus in aĩalibus, vnus ingrediẽdi vt in homine, alius rependi vel ſerpendi vt in vermibus & ſerpentibus, alius volandi vt in auibus, alius natandi vt in piſcibus. Poteſt autem horum motuũ cauſſa dici etiã aliquid externũ, nempe ipſum obiectum, cuius appetitione vel fuga animal impellitur ad motum, ſed ea cauſſa non eſt efficiens, ſed potiùs tanquam finis, neque mouet motu phyſico.

An Natura quæ hic definitur ſit non ſolum forma, ſed etiam materia, & an vtrique nomen naturæ conueniat vniuocè. A

CAP. XVII.

Quæſtio nona an materia ſit natura.

QVidam putant naturam, quæ 2. libro Phyſi. definitur, eſſe ſolã formam, propterea quòd cum dicitur natura eſſe principium motus, interpretantur ipſi principium actiuum, quale B non poteſt eſſe niſi forma. Sed hi falluntur, quia Ariſt. in 2. Phy. tex 4. diuidit naturam in eam, quæ eſt ſubiectum, & in eã quæ eſt in ſubiecto, hoc eſt in materiã & formam; & tex. 7. comparat materiam cũ forma, concludens tex. 12. naturam, licet ea de vtraque dicatur, principaliùs tamẽ dici de forma; in tex. etiam 21. cum duplex, inquit, ſit natura, vtriuſque conſideratio pertinet ad Phyſicum. Deinde, ſi materia non eſt natura, ergo nulla generatio eſt motus naturalis, vtpote cuius C non eſt principium actiuum in eo quod generatur; alteratio item & corruptio elementorum non eſſent mutationes naturales, neque verò cælum eſſet corpus naturale, neque motus circularis eſſet ei naturalis, ſi quidem intelligentia, quæ eſt effectrix illius motus, non eſt propriè natura cæli. Quid? quòd potentiæ actiuæ reſpondet potentia paſſiua? quare ſi eſt aliqua potentia actiua quæ ſit natura, ſimiliter etiam erit aliqua alia potentia paſſiua quæ ſit natura, qualem cõſtat eſſe materiam: & in 5 Metaph. tex. 5. Ariſt. expo- D nens ſignificata naturæ tandem concludit naturam dici de materia & forma: eaque fuit ſententia omnium Græcorum interpretum, quam Simplicius confirmat etiam teſtimonio Syriani. Sunt porrò nonnulli, qui in omni re naturali volunt formam eſſe principium actiuum cuiuſlibet motus quo ea res mouetur: & fingunt quaſdam inchoationes formarum in materia, quas dicũt eſſe priuationem, quæ eſt tertium principium, propter qđ generationes, & corruptiones corporum ſimpliciũ ſunt naturales, quam opinionẽ egregiè confutat D. Thomas in 2, Phy. ſuper tex. ſecũdum [cum enim, inquit. principium agendi ſit actus, illa vero inchoatio formæ non ſit actus ſed tantùm aptitudo quædam ad actum, nullo modo poteſt eſſe principium actiuum motus; & quamuis illa inchoatio eſſet forma completa, nõ ageret tamen in ſubiectum ſuũ alterando ipſum: quia forma non agit ſed compoſitum, quod non poteſt ſeipſum alterare, niſi in eo ſint duæ partes quarũ vna ſit alterans & alia alterata. Materia igitur quatenus habet naturalem potentiam ad formam & ad motum, eſt natura & facit vt motus eius rei in qua eſt, ſit naturalis.] Hæc D. Thomas. Verùm hanc quæſtionem ſatis copiosè & accuratè tractat Scotus 2. ſent. diſt. 18. q. vnica.

Præclara D. Thomæ ſententia.

Deinceps videamus an nomen naturę vniuocè ac æqualiter dicatur de materia & forma. Simplicius ſuper tex. 3. 2 Phyſi. negat definitionem naturæ eſſe vniuocã, idque confirmat teſtimonio Syriani; idẽ ſentit Auerr. ſuper eundem tex. & Albertus Magnus in 2. Phy. tractatu 1. cap. 3. & ſanè meritò, nã nõ poteſt ea definitio eſſe vniuoca cuius & definitum & partes definitionis dicuntur analogicè, id quod accidit huic definitioni; natura enim quæ definitur dicitur analogicè de materia & forma, vt ait Auer. 2. Phy. cõm. 1. atq; id confirmari poteſt teſtimonio Ariſto. qui in 2. lib. Phyſi. tex. 81. & 91. formã inquit, eſſe finẽ materię, & materiam eſſe pp formam, quod latius edocet 1. de Partib. animal. c. 1. in libro autem 5. Metaph text. 5. ſcribit naturam primò & propriè dictam eſſe formam, materiam verò dici naturã quatenus eſt ſuſceptiua formæ: generationem, item ſiue ipſum naſci, appellari etiam naturam propterea quòd eſt via ad formam. Præterea, natura dicitur analogicè in cęlo & in rebus ſublunaribus ſicut ait Auerroes in 2. Phy. com. 1. & in 2. de Cælo Com. 3. & in 2. Metaph. Cõm. vltimo, & in Diſputationibus contra Algazelom diſputatione. 14. cuius rei cauſſa, & ratio in promptu eſt, non enim poſſunt res corruptibiles & incorruptibiles vno genere phyſico comprehendi, neque principia rerum immortalium atq; mortaliũ vnius rationis eſſe poſſũt; Vide

Quæſtio decima, an forma magis ſit natura quam materia.

Ariſt.

Ariſt.in libro 10.Metaph. tex. vltimo, & Auerr.in libro de Subſtantia orbis cap.1. A Deinde, nomen principij dicitur analogicè de actiuo & paſſiuo, de illo quidé principaliter, de hoc autem minus principaliter, quemadmodum Auerr. innuit Comm.1.2.Phyſicorum.Poſteà, nomen motus non dicitur pari ratione de omnibus motuum generibus, ſed præcipuè de motu locali, quod Ariſt.luculenter oſtendit lib.8. Phyſicorum a textu 55.ad 61. Nomen denique ipſius quietis, ſi expoſitionem Græcorum ſequeremur qui cenſent etiam ipſum cælum quodam modo quieſcere, propriè dicitur in rebus corru- B ptibilibus, in cęlo autem non niſi metaphoricè.

An in compoſito naturali præter materiam & formam ſit quædam alia tertia natura re diuerſa à partibus.

CAP. XVIII.

Quæſtio vndecima an totũ eſſentiale re diſtinguatur ab omnibus ſuis partibus.

VLtimo loco tractãda eſt illa quæ- C ſtio, an totum re diſtinguatur ab omnibus ſuis partibus ſimul ſumptis; totum, inquam non vniuerſale, non quantitatiuum vel integrale, non mixtũ, ſed totum eſſentiale, quale eſt animal reſpectu corporis & animæ, & ignis reſpectu materiæ, & formæ ex quibus conſtat. Neque verò quiſquam putet huius quæſtionis tractationem alienam eſſe huic loco; hinc enim cognoſci & iudicari debet, an ſit tantũ duplex natura, materia nimirum & forma, an verò præter illas ſit tertia longè potior, atque præſtantior quæ D eſt ſubſtantia ipſius compoſiti naturalis. Quam ſit autem difficilis hæc quæſtio, vel ex eo animaduerti poteſt, quòd hac de re non ſatis conſtanter loqui videntur Peripatetici. Etenim Ariſt.in 7. Metaph. tex.vltimo ſatis aperte ſignificat totũ re diſtingui a ſuis partibus, ſcribens ipſum B A, eſſe aliud quidpiam, quam, b, & a, ſicut caro eſt alia res quàm ignis & aqua; idemque inſinuat faciens multis in locis tres ſubſtantias nempè materiam, formã, & compoſitum. At in 1.Phy. tex.17.& in 2.de Anima tex.10.videtur contra ſentire. Deinde Auerroes in 1.Phy.Cõm.17. ait totum nihil aliud eſſe quàm ſuas partes: idemque confirmat in 7. Metaphyſi. com.20.& 44.At contrarium docet in 7. Metaphyſi.comm.vltimo in 3.de Anima. Cõm.5.in 5.Metaph.Cõm.6.in 7. Metaphy.comm.27.Quamobrem Auerroiſtę diſtracti ſunt in contrarias opiniones. Alijs autem negãtibus totum re diſtingui a ſuis partibus; Similiter etiam Thomiſtarum non eſt concors ſententia, quidã enim diſtinctionem realem totius a ſuis partibus probant: Alij verò reprobant propterea quòd D.Thomas in 4.contra gentes cap.81. videtur eiuſmodi diſtinctionem refellere, in 3.autem Senten.diſtin.2.quæſt.1.art.3.quæſt.3.& in 3. parte quæſt.6.art.5. videtur eam approbare. Nos igitur primùm oſtẽdamus quid alij ſenſerint, tum doceamus, quid doctrinæ Ariſt. congruentius, ac probabilius eſſe videatur.

Prima opinio eiuſq; refutatio.

Quidam exiſtimarunt, vt refert Heruæus. Quodlibeto 2.quæſt. 14. totum re diſtingui a ſuis partibus; quam opinionẽ probabant declarando tria; vnum eſt, to- C tũ diſtingui a partibus per modos quoſdam intrinſecos quos ſuperaddit partibus & in ſe ſimul complectitur, qui modi duo ſunt, eſſe in alio qui eſt formæ, & eſſe id in quo eſt aliud, qui eſt materiæ: Alterum eorum dictum eſt, huiuſmodi modos re diſtingui a partibus, nempè ipſum eſſe in alio, re diſtingui a forma, & eſſe id in quo eſt aliud, a materia; Tertium eſt, non facere compoſitionem cum ipſis partibus, id eſt cũ materia & forma. Hæc ſententia falſa eſt, quam Heruæus quantũ ad tria quæ cõtinet, bene cõfutat. Pri- D mùm enim iſti modi per quos differt totum a ſuis partibus, vel ſunt partes totius & ſic totum differret ab omnibus partibus per aliquas partes, quod eſt impoſſibile; vel ſunt paſſiones totius, ſed cum paſſio ſit poſterior ſubiecto nec eſſentiã eius attingat, non poterit totum per ſe primò ac eſſentialiter diſtingui a partibus per illos modos: Vel iſti modi ſunt ipſum totum, at id eſſe nequit, nam totum eſt vnum, illi modi ſunt duo inter ſe diſtincti & oppoſiti; totum, quale eſt homo & equus, eſt ens abſolutum & ponitur in

categorijs; illi modi ſunt reſpectus quidā nec per ſe, vt fatentur aſſertores iſtius opinionis, vllum in categorijs locum habēt. Deinde qui fieri poteſt vt iſti modi re diſtinguantur ab ipſis partibus? hinc enim efficietur vt iſti modi habeant alios modos, & ita res eat in infinitū; nam vel ſunt accidens vel ſubſtantia, ſi accidens, ergo habēt eſſe in alio; ſi ſubſtātia vel materia, vel forma, quare vel habebūt eſſe in alio vel erunt id in quo aliud habet eſſe. Poſtremò, iſtos modos, cum re diſtinguantur a partibus, non facere cum eis vllam compoſitionem, quis ſanæ mentis poſſit credere? Nam eſſe duo quæ re differant, & vnum ſit in alio ei coniunctum citra vllam compoſitionem, non ſolum eſt incredibile, ſed neque eſt intelligibile.

Exponitur ſecunda opinio ponentium diſtinctionem realem inter totum & partes.

CAP. XIX.

Secūda opinio ſatis probabilis.

ALtera opinio eſt eorum qui arbitrantur totum re diſtingui a ſuis partibus, non per aliquos modos, verùm ſeipſo quatenus ex vnione formæ cum materia, reſultat tertia quædam entitas quæ eſt ſubſtātia & quidditas ipſius compoſiti, & propter quam ipſum totū formaliter & completè habet vt ſit totū. Hanc opinionē tuētur magni tum Theologi tū Philoſophi: Scotus 3. Sent. diſt. 2. q. 2. Heruæus. Quodlibeto 2. queſ. 14. & principes Thomiſtarum Capreolus, Caietanus, Ferrarienſis & item Auerroiſtarum, Burlæus, Iādunus. Rationes quibus hæc probatur opinio ex Scoto & Scotiſtis magna ex parte ſumptæ, ſunt hæ. 1. Ratio. Totum eſt vnū ens per ſe, ſed omnes partes ſimul ſumptæ non ſunt vnum ens, ſed multa entia, ergo totum diſtinguitur re a ſuis partibus: alioquin nihil intereſſet inter totum quod eſt vnū ens per ſe, & inter totum quod eſt vnum per aggregationem, vel per accidens, hæc. n. tota non ſunt aliud, quàm ſuæ partes ſimul ſumptæ, velut domus, aceruus lapidum, exercitus &c. 2. Generatio, tum qa eſt vna mutatio numero, tum quia eſt ſubſtantialis, debet habere pro primo & proprio termino ad quem, aliquid quod ſit verè vnum & ſubſtantia, ſed hoc non eſt materia, neque forma, quia ſecundum Ariſt. nec materia nec forma per ſe generatur; neque eſt materia & forma ſimul ſumptæ, quia ipſæ non ſunt verè vnum ens: ſed duo entia, cum igitur compoſitū ſit id quod generatur, erit ipſum re diuerſum a ſuis partibus. Nec valet quod reſpondent quidam, materiam & formam, vt ſunt ſimul & inuicem vnitę, eſſe ipſum totum, & id quod per ſe generatur: hoc inquam non valet, nam iſta ſimultas ſeu vnio, eſt relatio, quare non poteſt eſſe terminus generationis, tum quia ſecundum Ariſt. in 5. Phy. non ſit per ſe motus ad relationem, tum etiam quia terminus generationis debet eſſe ſubſtantia. 3. Sequeretur id quod corruptum eſt etiam poſt corruptionem ſuam, remanere integrū atque completum ſecundum eſſentiam ſuam ſicut erat antea; etenim corrupto homine remanet materia, & anima rationalis, ſed homo nihil aliud eſt ſecundū eos qui nolunt totum re diſtingui a ſuis partibus, quàm materia & forma, ergo poſt corruptionem hominis, remanet integer homo ſecundum eſſentiam; nam vnio corporis & animæ quæ ante corruptionem erat in homine, poſt corruptionem autem non ſupereſt, cum ſit relatio quædam nihil planè attingit eſſentiā hominis. 4. Ea de quibus ſimul verè dicūtur contradictoria, non poſſunt eſſe idem ſecundū rem, ſed de toto & partibus enūtiantur contradictoria; ſiquidem de toto dicitur quòd eſt vnum, de partibus quòd ſunt multę; de toto quòd cauſſatur & cōponitur ex partibus, de partibus, quod cauſſant & componunt totum: ergo totū & partes non ſunt idem ſecundum rem. 5. Nihil cauſſat ſeipſum, & cauſſa realis ſemper cauſſat aliquid a ſe diuerſum realiter, ſed materia & forma ſunt cauſſæ reales, & ſimul iunctę cauſſant ipſum totum compoſitum, ergo hoc re diſtinguitur ab illis. 6. Vnius paſſionis vnum eſt ſubiectum, cum ergo multæ ſint propriæ paſſiones ipſius compoſiti vel totius, partes autem eius ſimul ſumptæ non ſint verè vnum aliquid, relinquitur ipſum totum re diuerſum eſſe a ſuis partibus. 7. Si in

homine

homine præter materiam & formam nō eſt tertia quædam res quæ ſit ſubſtantia A totius, neceſſariò ſequitur animam rationalem eſſe quantam & diuiſibilem; probatur conſequentia, nam ſubiectum quantitatis præſertim terminatæ, eſt totum compoſitum: quare ſi homo non eſt aliud ſecundum rem quàm materia & anima rationalis, neceſſe eſt quantitatem hominis ſubiectiuè inhærere in materia & in anima rationali; ex quo neceſſariò efficitur, animam rationalem neceſſariò eſſe quantam, non enim fieri poteſt vt quantitas ſubiectiuè inſit in aliquo & non continuo reddat ipſum quantum. B 8. Si homo non eſt res quædam diuerſa a materia ſua & forma, ergo homo generãdo hominem nihil producit, quare falsò dicitur generare; quid enim producit? an materiam? ſed ea eſt ingenerabilis & incorruptibilis: an formam? ſed anima rationalis, quæ eſt forma hominis, non producitur ab homine ſed ex nihilo creatur à Deo: an vnionem animæ, cum corpore? verum ea cum ſit reſpectus quidam, non poteſt per ſe produci, præſertim cū terminus generationis ſit ſubſtantia. 9. C Ariſtoteles in 2. de Anima tex. 2. & in 7. Metaph. tex. 7. & in 12. Metaph. text. 14. diuidit ſubſtantiam tripliciter, in materiam, formam & compoſitum, & ait eſſe tres ſubſtantias; cum igitur membra diuidentia debeant eſſe inter ſe diuiſa, erit ſubſtantia compoſiti re diuerſa a materia & forma; alioquin ſi compoſitum eſt idē quod materia & forma, non erunt tres, ſed duæ tantùm ſubſtantiæ, niſi fortè illā ſimultatem & vnionem materiæ & formæ, libeat appellare ſubſtantiam; quod quantum a vero abſit, nemo eſt qui non D videat. His igitur rationibus hæc ſecunda opinio comprobatur.

Veniamus ad tertiam opinionem quæ cæteris eſt probabilior.

Tertia opinio eorum qui negant totum re diſtingui a ſuis partibus. A

CAP. XX.

DVrandus lib. 3. Sent. diſt. 2. quæſt. 2. & Gregorius Ariminenſis 1. Sētent. diſt, 24. q. 1. ar. 1. & alij graues viri, opinantur totum non re ſed ratione diſtingui ab omnibus partibus ſuis ſimul ſumptis, quā opinionē his rationibus conantur perſuadere. 1. Secundum Sco- B tum, omne ens abſolutum & realiter diſtinctum ab alio, poteſt, ſaltem per diuinam potentiam, ſeparari ab illo, cum igitur totum ſit ens abſolutum, & ſecūdum Scotum, re diſtinctum a partibus, poſſet ab omnibus ſuis partibus ſeparatum exiſtere: quod tamen implicat contradictionem, quia de ratione totius eſt habere in ſe partes. 2. Vel totum diſtinguitur a partibus ſecundum ſe totum, vel ſecundum aliquid ſui, ſi ſecundum ſe totum, ergo ſecundum omnes partes ſuas, quare ſecundū omnes partes ſuas differt ab om- C nibus partibus; ſi ſecundū aliquid ſui, cū id nō poſſit eſſe paſſio totius, quippe quę ſit eò poſterior, erit pars totius, quare ſecundum aliquam partem differet ab omnibus partibus; vtrumuis eorum dicatur, implicat contradictionem, ergo &c. 3. Quidquid aduenit enti in actu ē accidēs, ſed iſta entitas totius aduenit formæ vnitæ cū materia quę forma eſt actus, ergo illa entitas totius, eſt accidens; atque hæc ratio eſt D. Thomæ in 4. contra Gentes cap. 81. 4. Ternarius eſſet quaternarius, nam præter tres vnitates partiales, eſſet D quarta vnitas, nimirum entitas totius ternarij, & ſic non poſſet dari binarius. 5. Tota aliqua quātitas, eſſet maior quàm omnes ſuæ partes ſimul ſumptæ, nam tota quantitas habet omnes quantitates omnium ſuarum partium, & pręterea habet entitatem totius, quæ non poteſt eſſe aliud quàm quantitas, ergo habet plures quantitates, quare eſt maior. 6. Eſſent cuiuſlibet generationis duo termini, vnus forma, alter entitas totius, at vnius motus numero, vnus tantum terminus eſſe poteſt. 7. Videtur ſecunda

opinio eſſe contra Auerroem, & contra Ariſtotelem, ac veteres Peripateticos. Nam ſecundum eos tota quidditas compoſiti naturalis eſt forma, vt ſupra oſtenſum fuit, at ſi præter materiam & formã eſt illa tertia entitas totius, neceſſe eſt ipſam eſſe quidditatem rei, non autem formam. 8. Iſta entitas totius ſi eſt à partibus ſuis diſtincta, ergo ex tali entitate & partibus fit vnum ens per ſe, & fit aliud quoddam compoſitũ, & aliud totũ, quare erit duplex vnum ens per ſe, duplex compoſitum, & duplex totum; quæ omnia nõ modò ſunt manifeſtè falſa, ſed etiam inuoluũt contradictionem. 9. Separetur cogitatione iſta entitas totius ab entitatibus omnium partium, & quæratur an in illa entitate totius ſeparatim a partibus conſiderata, includantur partes nec ne? non includi eas, eſt contra rationem totius; includi autem, eſt contra ſuppoſitionem; neque dicat quiſquam non poſſe cogitatione ſeparari entitatem totius ab entitatibus partium; etenim cum entitas totius ſit abſoluta, & diuerſa a partibus, nulla cauſſa eſt nec verò fingi poteſt, cur nequeat animo ſecerni & ſeorſim cõſiderari, C 10. Damaſcenus ait, & id videtur probatum, & receptum ab omnibus Theologis, Verbum Diuinum in Chriſti incarnatione nihil aſſumpſiſſe, quod poſtea dimiſerit, at ſi præter animam & corpus, eſt tertia quædam entitas hominis, eam Verbũ Diuinũ aſſumpſit, quã tamẽ poſtea in morte Chriſtus dimiſit; non.n. ſicut poſt mortem Chriſti remanſit materia & anima, quibuſcũ ſemper vnita fuit Diuinitas; ſic etiam dicere poſſumus remanſiſſe humanitatem, quippe cum eam per diſiunctionem, atque ſeparationem animi a corpore neceſſe ſit deſinere. 11. Si in compoſito naturali præter materiã & formam eſt iſta entitas totius; ipſa erit natura, omnis enim ſubſtantia phyſica eſt natura, quare non tantùm duplex erit natura nimirum materia & forma, vt vult Ariſt. in 2. Phyſi. ſed erit triplex; at cuius motus iſta natura principiũ erit? aut qua ratione definitio naturæ ei poterit accõmodari? aut quale principium erit, actiuum ne an paſſiuum? aut quo pacto erit cauſſa, vt moueatur id in quo eſt? 12. Ariſtot. in 7. Metaphyſicæ textu vltimo, quo in loco qui ſecundam opinionem ſequũ-A tur exiſtimãt eũ ipſis ſuffragari, ſatis apertè declarat, quemadmodum velit totum diſtingui a partibus, cum enim ſcribat aliud eſſe, ba, & aliud, b, &, a, quis non intelligit eum non ponere diſtinctionem realem inter totum & partes, ſed tãtùm diſcrimen rationis? non enim, ba, eſt alia entitas, quàm, b, &, a, ſimul, ſed tãtùm ab illis differt in ſono pronuntiationis ſicut dictiones differunt a ſyllabis & litteris tũ ſono, tũ ſignificatione. Præterea, nõne Ariſ. alibi ſicut in principio huius quæſt. indicauimus, apertiſſimis verbis docet to-B tum non eſſe aliud quam omnes partes ſimul ſumptas? His rationibus confirmatur tertia hæc opinio & ſecunda quæ ei contraria eſt, refellitur. Nos autem, quia putamus vtramque opinionem probabilem eſſe, & neutrius rationes vel neceſſarias vel etiam admodum firmas eſſe, ideo quæ pro vtrinſque ſententiæ confirmatione poſita ſunt argumenta, breuiter diſ ſoluemus.

Soluuntur rationes ſecundæ opinionis.

C A P. XXI.

NE longiores ſimus ſingulas rationes cuiuſque opinionis ſubtiliter & explicatè ſoluendo, idcirco breuem tantummodo cuiuſque rationis ſolutionem attingemus. Ad rationes igitur ſecundæ opinionis, hoc modo reſponderi poſſet. Ad 1. Sicut ternarius dicitur vna ſpecies numeri, nõ propter vnam aliquã entitatem re diſtinctam a tribus vnitati-D bus, quomodo enim vna res numero in tribus alijs rebus diſtinctis & diſcretis eſſe queat? ſed quia eſt vna quædam certa ac determinata collectio vnitatum; ſicut etiam domus dicitur vna propter vnam compoſitionem & figuram partium; ſic etiam compoſitum naturale eſt vnum propter naturalem vnionem, & coniunctionem formæ cum materia: neq; enim vel propriæ affectiones rei naturalis exiſtere, neq; motus naturales effici poſſent, niſi forma eſſet vnita & coniuncta materiæ. Intereſt autẽ multum inter vnũ per

ſe,

ſe,quale eſt compoſitum naturale,& vnũ
per accidens;quia in illo partes hñt inui- A
cem eſſentialiter ordinem atq; dependẽ-
tiam;adeo vt una pars non poſſit obtine-
re perfectionẽ ſuam ſine altera, in hoc au
tem non ſic eſt. Ad 2. Generatio termi-
natur ad formã ſubſtantialem,non quidẽ
ſeparatam à materia, ſed ei inhærentem
intimeq; coniunctam·quamobrem dr̃ ge
nerari cõpoſitum quia nihil eſt aliud cõ-
poſitum,quã forma coniuncta cum mate
ria;vnde Ariſt.in 7.Metaphyſi.tex. 27.
[Non]inquit[generatur hoc uel hoc, ſed
hoc in hoc.] Hoc eſt non generatur mate
ria,aut forma ſeparatim,ſed forma in ma B
teria;& paulò infra ſic aït, [non ſit forma,
ſed copulatio formæ cum materia]
Ad 3. Eſſentia hominis integra,non eſt
ſola forma ſeparata, ſed eſt forma vnita
cum materia;& quia poſt mortem homi-
nis,anima non habet eſſe in materia, nec
in ea operatur,idcirco tunc non eſt inte-
gra eſſentia hominis. Ad 4. Hæc ratio
non cõcludit, ea de quibus ſimul verè e-
nuntiantur contradictoria,re diſtingui in
ter ſe, ſed tñ probat ea diſtincta eſſe de-
bere ſaltẽ ratione;alioquin neceſſariũ eſ-
ſet re diſtingui,vĺe à ſingularibus, priua- C
tionẽ à materia, totum quantitatiuum à
ſuis partibus,relationẽ à fundamento, fi-
guram à quantitate,actionem à paſſione:
de quibus tñ propoſitiones inuicem con-
tradicentes verè cõſici & pronſiciari pñt.
Ad 5. Hæc ratio uim hẽt in eo, qđ cauſ-
ſat effectiue,non autem in eo,quod cauſ-
ſat intrinſecè,uel eſſentialiter,vt ſunt ma
teria,& forma:nec ualet in eo quod cauſ-
ſat quantitatiue, alioquin eadem ratione
concludi poſſet totum quantitatiuum re D
diſtingui à ſuis partibus.nam ſicut partes
eſſentiales cauſſant totum eſſentiale, ſic
quantitatiuę totum quantitatiuum effi-
ciunt.dicuntur autem materia, & forma
cauſſare ipſum cõpoſitum, propterea ꝙ
ſunt ſibi inuicem cauſſæ,nã materia eſt cã
formæ quatenus forma educitur ex potẽ
tia materiæ & in ea recipitur, forma verò
viciſſim eſt cauſſa materiæ,quatenus eam
actuat,determinat,& perficit; ex hac aũt
mutua earũ cauſſalitate efficitur natura-
lis earum vnio, & coniunctio, pp quã eſt
& nominatur compoſitum naturale. Ob
hanc igr̃ cauſſam materia & forma com-
poſitum cauſſare dñr. Ad 6. Propriæ
paſſiones dñr eſſe ipſius compoſiti, quia
non oriuntur ex materia;niſi prout eſt a-
ctuata & determinata à forma, nec oriun
tur à forma,niſi ea ratione,vt ẽ unita ma-
teriæ. Ad 7. Permultis viris doctis non
probatur quantitatem ſubiectiuè eſſe in
toto compoſito, ſed putant eam imme-
diate inhærere in materia prima, accipe-
re vero hos vel illos terminos ab agente,
ſecundum varietatẽ formarũ, quas indu-
cit in materiam;quocirca aĩa rationalis,li
cet ſit actus materiæ quantæ, tñ quia ab
ea non pendet,ſicut in ſe nõ recipit ipſius
materiæ,vt ita dicam,materialitatem,ita
nec ipſius quantitatis in ſe recipit exten-
ſionem ac diuiſionem. Ad 8. Non poſ
ſumus inficiari multis in rebus longè di-
uerſam eſſe rationem generationis homi
nis,q̃ cęterarum rerum naturalium, verũ
tamen dr̃ hõ generare hominem, tũ quia
efficit ipſum corpus humanum,tum etiã,
quia largitur diſpoſitiones pp quas ma-
teria ſit capax animæ rationalis,& prębet
ea quæ neceſſaria ſunt ad efficiendã vnio
nem animæ cum corpore,qua vnione po
ſita,exiſtit homo,eaq; ſublata corrumpit
C & interit. Ad 9. Propterea uocat Ariſto
teles compoſitum, tertiam quandã ſub-
ſtantiam, quia forma coniuncta materiæ
habet ſubſtantialem quendam modũ eſ-
ſendi,qui modus conſiſtit in naturali par
tiũ vnione;qui modus,eſt diuerſus à mo-
do proprio materiæ, & à modo proprio
formæ ea ratione ut per ſe conſiderantur
diſiunctæ inuicem atq; diſſociatæ.

D *Soluuntur rationes tertiæ opinionis.*

CAP. XXII.

QVoniam antẽ breuiter docuimus,
quemadmodum rationes ſecundę
opinionis ſolui poſſent,conſequẽs
eſt,ut ad rationes tertię opinionis ſimili
breuitate reſpondeamus. Ad 1. Reſpõ
det Antonius Andreas primæ claſſis Sco
tiſta,in 7.Metaphy.q.vlt.maiorem propo
ſitionem illius argumẽtationis eſſe verã.
ſi illud abſolutum eſt prius,& non depen
dens eſſentialiter ab alio:at compoſitum
eſt poſterius, & eſſentialiter dependens à
partibus;

partibus;ſi quis autem inſtet:q facit De⁹
accidens ſine ſubiecto, cum tñ accidēs ſit A
poſterius,& dependens eſſentialiter à ſu-
biecto:reſpondet non eſſe ſimile,quia ac-
cidens non habet ſubiectum pro cauſſa
intrinſeca,ſicut compoſitum habet mate
riam & formam, nullus autem effectus
ſimpliciter,& omninò dependet à cauſſa
extrinſeca præterq̃ à prima, quia Deus
oēm cauſſalitatem extrinſecā poteſt ſup-
plere ſine cauſſa ſecunda,non ſic de cauſ-
ſis intrinſecis,quippe quæ includunt im-
perfectionem,nimirum eſſe partem cauſ
ſati.id quod in Deum cadere nullo modo
poteſt.Hęc ille. Ad 2. Entitas totius, B
dupliciter conſiderari pôt,vel in ſe forma
liter,& præcisè,vt eſt quædam res diſtin-
cta à ſuis partibus, & ſic ſe tota differt ab
omnibus ſuis partibus,vel conſtitutiue,&
integratiuè, ut dicit relationem ad par-
tes ex quibus componitur, & ſic non dif-
fert aut ſe tota aut ſecundum aliquid ſui
à ſuis partibus. Ad 3. Iſta ratio D.Tho
mæ ſupponit non poſſe eſſe in vno com-
poſito naturali multos actus ſubſtantia-
les,quod non probatur multis, qui putāt
in aliquibus compoſitis eſſe multas for-
mas ſubſtātiales. Nam quod aduenit en- C
ti in actu completo,nec habenti vlteriùs
potentiam eſſentialem ad alium actū per
fectiorem,id eſt accidentarium, at quod
aduenit enti in actu apto perfici & deter
minari per alium actum perfectiorem, id
eſt ſubſtantiale. Ad 4. & 5. Alia eſt ratio
totius eſſentialis,& alia totius quantitati
ui:illud dicerent aliqui re diſtingui à ſuis
partibus,hoc autem minimè. Prętereа,
vnitas illa totalis ternarij non eſt nume-
ralis ſed entitatiua, & tranſcēndentalis,
quare cum alijs tribus vnitatibus non fa-
cit numerum quaternarium. ſimiliter & D
entitas totius magnitudinis,ē entitas for
A malis & tranſcendentalis, non habens in
ſe extenſionem,quare ſimul cum ſuis par
tibus,non facit quid maius ſecundū mo-
lem, q̃ omnes eius partes ſimul ſumptæ.
Ad 6. Nihil prohibet eſſe duos terminos
generationis diuerſa ratione, vnū vt quo,
qui eſt forma;alterū ut quod qui eſt ſub-
ſtantia compoſita. Ad 7. Quia propriū
quidditatis eſt determinare, diſtinguere
&c.hæc autem magis conueniūt formæ,
q̃ entitati totius,idcirco forma potius ap
pellatur quidditas, q̃ illa entitas totius.
Ad 10. Hæc ratio Theologica eſt,quare
B eius ſolutio non eſt hoc loco à nobis qui
Philoſophiam tractamus, requirenda.
Eam verò infirmam eſſe & multis modis
ſolui poſſe,oſtendit Capreolus in 3.ſent.
diſt.2.q.vnica art.3.in reſponſione ad ar-
gumenta contra ſecundam concluſionē.
Satis erit in præſentia lectorem monere,
illam Damaſceni ſententiam, Verbum,
quod ſemel aſſumpſit nunquam dimiſit,
intelligendam eſſe de partibus eſſentiali
bus humanæ naturæ,corpore nimirum&
anima rationali,à quibus nunq̃ Verbum
diuinum ſeparatum eſt, ne illo quidem
C triduo,quod inter mortē & reſurrectio-
nem Chriſti,interiectum eſt. Atque hāc
eſſe ueram propriamq; verborum Dama
ſceni ſententiam liquidò cognoſcet qui-
cunq; locum illum & verba Damaſceni
tantum non oſcitanter legerit.Porrò cę-
teræ rationes,quas hic inſolutas relinqui
mus,videntur nobis admodum probabi-
les,quare cum propter eas, tum etiā quia
non ſunt multiplicanda entia ſine cauſſa
& neceſſitate,tertiam opinionem proba-
biliorem eſſe iudicamus.Atque his expo
ſitis,finem habet liber ſeptimus.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

DE CAVSSIS

LIBER OCTAVVS.

POſt explicationē materiæ, formæ, ac naturæ, proximè differendum eſt de cauſſis; tū quia illarum commune eſt, eſſe cauſſas, tū quia cauſſarum mentio perſæpe fit in Phiſiologia, & omnis quæ ratione conficitur doctrina, ex cauſſis proficiſcitur & omnino pendet. De cauſſis autem, & ſi agit Logicus atq; Metaphyſicus, multò aliter tamen q̃ Phyſicus; etenim Logicus agit de cauſſis ea ratione vt sūt principia cognoſcendi & ſciendi res; ſcire enim eſt rem ꝑ cauſſam cognoſcere; & tam demonſtratio quàm definitio, quæ ſunt duo inſtrumenta logica ſciendi, ex cauſſis procedūt, Metaphyſicus autem agit de cauſſis quatenus cauſſa & cauſſatū diuidunt ens qđ eſt ſubiectum Metaphyſicæ; ſiquidem omne ens eſt aut cauſſa aut cauſſatū, & quia ratio cauſſæ pertinet ad omnes res tam materiales quàm immateriales, ſuas namque Intelligentiæ etiam cauſſas habent. At Phyſicus eo modo ſermonem habet de cauſſis, vt eas conſideret in ordine ad motum; namque corpora Phyſica præſertim ſublunaria, omnia quattuor cauſſarum genera complectuntur. Neq; vero nobis animus eſt minutiſſima queq; ac leuiſsima quæ de cauſſis dici poſſent conſectari, ſed eas tantùm res quæ abditiores ſunt, & à vulgari notitia remotiores, grauiores etiam & obſcuriores quæſtiones enodare.

De numero Cauſſarum.

CAP. I.

ARiſtoteles, vbi agit de cauſſis, nuſquam tradidit generalem definitionem cauſſæ: fortaſſe quia cum cauſſa non dicatur vniuocè, difficile fuit eiuſmodi definitionem conficere, quæ in in quodlibet genus cauſſæ conueniret. Quidam ita definiunt cauſſam, [quæ dat eſſe rei,] ſed non bene, nam nec materia,
B nec finis dant eſſe rei, ſed id eſt intrinſecè quidem formæ, extrinſecè autem efficiētis. Fortaſſe poſſet hoc modo definiri:

Definitio cauſſæ.

[Cauſſa eſt quæ in ſuo genere per ſe & principaliter concurrit ad conſtituendū effectum.] Dicitur illud [in ſuo genere] quia licet materia ſit infima cauſſarum, ea tamē in genere cauſſæ materialis principaliter ac per ſe concurrit ad effectum, nec ſuam cauſſalitatem accipit ab aliis cauſſis. Dicitur [per ſe & principaliter] vt excludantur cauſſæ per accidēs, & quæ principibus cauſſis tanquam adminiſtræ
C inſeruiunt. Quatuor autem eſſe cauſſarum genera, nuſquam etiam Ariſt. demōſtrauit, ſed id tanquam per ſe clarum ſine probatione aſſumpſit. Poſſet autem ad id oſtendendum adhiberi ea ratio quam affert Simplicius 2. Phyſicorum ſuper tex. 68. Quod efficitur inquit, tantùm poteſt habere duas cauſſas internas, materiam ex qua fit & formam per quam fit hoc aliquid, neque plures cauſſæ fingi poſſunt q̃ ſint intra effectum: extrinſecus autem effectus indiget efficiente, nihil enim fit à ſeipſo, ſed quicquid fit ab alio fit: Efficiēs
D autem naturale non agit temerè & inordinate ſed determinatè ob certum aliquem finem, alioquin non conſtanter, non ordinatè, non eodem modo plerūq; ageret: quare in effectione rerum naturalium omnes ſupradictæ quatuor cauſſæ cernuntur, nec opus eſt pluribus.

Breuis demonſtratio, quòd ſint quatuor genera cauſſarum.

Verùm Platonici adiungunt quintam cauſſam, quam ipſi vocant Ideam & exēplar. Namque Deus molitor effectorque omnium rerum, eum nihil agat niſi ſapienter, ideſt perfectè intelligendo quid, & quorſum agat, habere debet ipſe Ideas

Ideam eſſe quintū genus cauſſæ diuerſum ab aliis quatuor ſecundum Platonicos probatur quatuor rationibus.

ideſt

ideſt notione; & formas intelligibiles earum rerum quas agit; nihil enim fit in re- A bus quod non ante imò quod non ex omni æternitate fuerit in Intelligẽtia & ſciẽtia Diuina.ac velut artifex animo conceptam habet ideam & formam operis qđ efficit, ita Deus omnium ſuorum operũ ideas & rationes habet. Quæ Platonis ſẽtentia confirmari poteſt his argumentis. Primò, quot modis fieri poteſt de rebus quæſtio propter quid, totidem cauſſas eſſe neceſſe eſt; nam quæſtio propter quid petit cauſſam, ſed poteſt fieri quęſtio propter quid de re aliqua, cui non poſſit benè reſponderi & ſatisfieri per quatuor ſu- B pradictas cauſſas ab Ariſtotele traditas, ſed tantùm per cauſſam exemplarem, ergo poni debet cauſſa exemplaris, Maior per ſe nota eſt. Minor autem hoc modo probatur: Si de imagine Socratis quę eſt ſima quæratur propter quid ſit illa imago ſima, ad id reſponderi nequit uel propter materiam imaginis, vel propter formam ſeu figuram, vel propter artificem, aut finem id accidiſſe, ſed tãtùm propter exemplar quod ſibi artifex imitandũ propoſuit. Idcirco enim imago Socratis eſt ſima, quia Idea & exemplar Socratis quod C voluit pictor in illa imagine exprimere, habebat ſimitatem; erat enim Socrates ſimus. Deinde, hoc idem Simplicius ſic argumentatur, res naturales ſunt id quod ſunt, quia participãt forma quę eſt in materia; in omni autem participatione, tria reperiri debent; id quod participat, & qđ participatur & à quo ſiue ad cuius ſimilitudinem fit participatio: materia eſt quæ participat, forma naturalis quę participatur, ergo debet eſſe quiddam tertium à quo manet participatio, & cuius particeps efficiatur forma quæ inducit in ma- D teriam; hoc autẽ nihil aliud eſt q̃ Idea & exemplar. Pręterea, niſi eſſent Ideę non poſſet reddi vlla cauſſa, cur in effectione mũdi tam multę ac variæ ſpecies rerum fuerint conditæ: Nam ipſum nihilum ex quo mundus creatus fuit, ex ſe indifferẽs & indeterminatum eſt; potentia itẽ Dei eſt infinita & indifferens ad omnes effectus, niſi ergo Deus haberet in ſe varias rerum Ideas ad quarum ſimilitudinem effingeret quæcunque molitur, non poſſet reddi cauſſa cur hominẽ potiùs creet quàm equum aut leonem, aut aliud quidpiam: Poſteà, ſi tollas Ideas & rationem exemplarem, quã afferes cauſſam ei qui petet; cur homo vel alia quæuis ſpecies, ſit ita definita & determinata, vt ſemper eandem perfectionem eſſentialem immutabiliter obtineat? vel cur homo ſit animal rationale & non potius equus vel lapis? cur etiam natura ſemper eodẽ modo producat hominem? Qui autem amplectuntur cauſſam exemplarem, facilè has & alias ſimiles quæſtiones explicare & expedire poſſunt. Modus enim, numerus & menſura omnium rerum naturalium, pręſcriptus & definitus eſt à Deo ſecũdum vniuſcuiuſq; ſpeciei Ideã & exemplar, quod ipſe mente ſua continet. Hæc Platonici pro cauſſa exemplari.

Verùm Ariſtoteles huiuſmodi cauſſã exemplarem aut nullam eſſe putat, aut non ſeparat à ſupradictis aliis quatuor cauſſis, ſiquidem eam refert ad cauſſam efficientem; nam cum duplex ſit efficiẽs. vnum quod agit ſine cognitione, quod vocatur agens naturale: alterum quod agit cognoſcendo & intelligendo ut homo: ſicut agens naturale habet in ſe formã naturalem per quam producit effectum, & cuius ſimilem eum facit; ſic etiam agens per intellectum habet in ſe formam intelligibilem eius rei quam effecturus eſt, & contendit, quoad eius fieri poſſit, facere opus ſuũ ſimile eius formę ſiue Ideę quam animo comprehenſam tenet. Atq; hoc ſpectans Ariſtot. ait in 7. lib. Metaph. domum materialem effici à domo, quæ eſt in mente artificis, & ſanitatem quæ fit in corpore, proficiſci à ſanitate ideſt à ſanitatis Idea, & forma intelligibili quę eſt in mente Medici. Itaque ſicut forma quę eſt in agente naturali pertinet ad cauſſalitatem efficientis, nec facit diuerſum genus cauſſæ, ſic Idea quæ eſt in agente per Intellectum non facit quintum quoddã genus cauſſæ ſeparatum ab illis quatuor, ſed pertinet ad completam rationẽ cauſſalitatis effectiuæ quæ eſt in agẽte per Intellectum. ſicut igitur calor ignis, eſt efficiens caloris in aqua, & licet calor reſpectu ignis ſit forma, tamen reſpectu caloris aquæ, eſt efficiens; ſic etiam domus intelligibilis quæ eſt in mente architecti, & nihil aliud eſt quàm Idea domus, efficit

Ariſtoteles cãm exemplarem refert ad cãm quæ eſt ut forma uel ut efficiẽs.

do-

domum in materia ſenſibili, & illa Idea eſt forma architecti vt eſt artifex, ſed eſt efficiens ipſius domus ſenſibilis, atq; hác ob cauſſam Ariſto. 2. Phyſic. tex. 28. definiens cauſſam formalem, ipſam appellat rationem & exemplar. Atque ex his quæ diximus, facilè erit cuiuis ſoluere rationes quæ pro cauſſa exemplari ſunt allatæ. Hæc autem de cauſſa exemplari dicta ſint, ne, quod ad numerū cauſſarum pertinebat, id omnino prætermiſſum eſſe videretur. Cauſſę autem inſtrumentariæ, reducuntur ad genus cauſſæ, cuius ſunt inſtrumenta: ut ſi fuerint inſtrumenta efficiendi, rediguntur ad cauſſam efficientē; ſi inſtrumenta & præparationes materiæ ad accipiendam formam, reuocantur ad cauſſam materialem.

Explicantur definitiones & cauſſalitates ſingularum cauſſarum.

CAP. II.

NVnc ſingularum cauſſarum vim, rationem, atq; cauſſalitatem expendamus. Materia in 2. Phyſic. ita definitur [id ex quo fit aliquid ita vt inſit.] Quæ definitio differt ab ea quæ traditur in 1. Phyſic. tex. 82. quia illic definitur tantùm materia prima, quocirca ponuntur in definitione illæ particulæ (ſubiectum primum, & vltimum) hic autem definitur materia tam prima quàm ſecunda; tam naturalis quàm artificialis; non tamen definitur materia accidentium, quoniam accidens cum ſit forma ſimplex, non habet materiam ex qua fiat, ſed tantùm materiam in qua fiat & inſit, vt eſt apud Ariſto. 8. Metaphyſi. tex. 12. Peripatetici uocant id quod ſubeſt accidenti & in quo ipſum accidens inhæret, non quidem materiam ſed ſubiectum, quare eſſe in ſubiecto ita proprium eſt accidentis, ut nulli conueniat ſubſtantiæ. Habet autem materia duplicem cauſſalitatem, unam reſpectu cōpoſiti, quę eſt eſſe id ex quo fit & conſtat ipſum compoſitum, & ratione cuius hēt ſubſiſtentiam, ita ut nullo modo inſit in alio: Alteram reſpectu formę, quæ eſt eſ-

ſe id ex cuius potentia forma educitur, &
A a quo recipitur & ſuſtentatur. Cætera — Duplex cauſſalitas materiæ.
quæ de materia hic dici poſſent, copioſè tractata ſunt in quinto huius operis libro. Forma definitur eſſe (ratio & quod quid erat eſſe rei) appellatur etiam exemplar, ſpecies, terminus, & aliis nominibus quę omnia ſunt à nobis ſupra libro 6. ſubtiliter explicata. Duplex item eſt cauſſalitas formæ, una reſpectu compoſiti, quæ — Duplex cauſſalitas formæ.
eſt dare ei eſſe tam quidditatiuum, quàm actualis exiſtentię, idq; conſtituere in certo gradu entium, & ab aliis rebus eſſentialiter diſtinguere: Altera eſt reſpectu
B materiæ, quę eſt eam actuare, determinare, eiuſq; informitatem perficere & ornare. Cum igitur ſupradictum ſuit materiā eſſe cauſſam formæ, nunc autem dicamus etiam formam eſſe cauſſam materiæ, palàm eſt has duas ſibi inuicem cauſſas eſſe, vnam ſubiectiuè, alteram (ut ita loquar) actuatiuè & formatiuè. Quemadmodum — Materia determinat formam, & forma materiam ſed diuerſo modo.
etiam ſe inuicem finiunt atque termināt, materia quidem finitur à forma quaten⁹ materia habet potentiam indifferentem ad omnes formas, quæ ſuſcipiendo vnam aliquam earum, determinatur: forma uero
C finitur per materiam, quatenus forma per ſe ſumpta indifferens eſt ad multa, & vniuerſalis, atque communicabilis, cum autem recipitur in materia, determinatur, fitq; ſingularis & incommunicabilis. Hoc tamen intereſt, quod indeterminatio materiæ ſignificat imperfectionē ei⁹, determinatio autem perfectionem: è contrario uerò res habet in forma, cuius indeterminatio declarat eius perfectionē, determinatio autem fere adiunctam hēt imperfectionem; ſæpe.n. forma cùm producitur in materia, non habet tantā per-
D fectionem quantam habere poſſet, pp indiſpoſitionem materiæ cui unitur. Vide D. Tho. 1. p. q. 7. art. 1.

Efficiens definitur (primum principiū motus) & vocatur primum, non abſolutè — Duplex cauſſalitas efficientis.
nam finis prior eſt, & ab eo mouetur efficiens ad agendum, ſed dicitur primū phyſicè, nam cauſſa quæ primò mouet motu phyſico, eſt efficiens; finis enim non mouet motu Phyſico ſed metaphorico, motu nimirum deſiderij & amoris. Additur, motus, non q efficiens tantùm faciat motum, producit.n. etiam formam ſubſtantialem,

tialē,ſed vel quià quicquid facit,per motum facit,vel quia effectus non dependet A neceſſario ab agente niſi in fieri & dū motus durat quo ab agente producitur,vel vt diſtinguatur efficiens Phyſicum à non Phyſico:nam licet Deus ſit cauſſa efficiēs Intelligentiarum,tamen quia non eſt efficiens per motum, ſed per creationē aut ſimplicem emanationem, idcirco nō eſt, nec appellatur efficiens Phyſicum. Duplex autem eſt efficientis cauſſalitas, vna reſpectu materię quam mouet,pręparat, & ſic afficit vt opus eſt ad formam ſubſtātialem accipiendā,& eſt cauſſalitas agentis erga patiens & mouentis erga mobile; B altera eſt cauſſalitas reſpectu formæ ſubſtantialis,vel potiùs reſpectu ipſius cō poſiti,quod producit, & hęc eſt propria cauſſalitas efficientis vt eſt efficiens.

Duplex cauſſalitas finis.

Cauſſalitas finis duplex eſt, vna reſpectu mediorum, quę eſt dare illis bonitatem,amabilitatem,menſuram & ordinē; multa enim per ſe non amarentur, quæ tamen amantur,quia cōferunt ad finem, vt potio amara grata eſt propter ſanitatem. Similiter quæ debeat eſſe menſura mediorum,vel quis ordo, ſpectatur ex fine,ſicut perſpicue cernitur in curatione C ægroti,quod enim medicamentum,quātum, quo tempore, quomodo adhiberi debeat,attenditur ex ſanitate, hęc enim præſcribit & pręfinit omnia medicis prout conducit ſanitati ægroti. Illud enim ab Ariſtot. 1. lib. Polit. ca. 6. rectè dictum fuit, in fine non eſſe modum aut menſuram; media verò habere modum quē ex fine capiunt; vt ſanitas ſine modo & menſura expetitur,nempe quanta maxima eſſe poteſt, medicamenta verò hactenus tātummodo expetuntur & ſumuntur,quatenus conducunt ſanitati. altera cauſſali- D tas finis eſt reſpectu agentis, quæ nihil aliud eſt,q̄ eſſe id cuius gratia agens operatur,vel ad quod per ſe ordinatur actio agentis,vel eſt mouere agens ad agendum deſiderio ſui. Cui enim finis dicitur mouere,non intelligitur propriè & Phyſicè, nam quod mouet Phyſice, actu eſt, finis autem ut finis, nondum actu eſt; deinde quod mouet Phyſice, eſt efficiens & mouet ob aliquem finem,quare idem eſſet finis & efficiens, & finis moueret propter finem,ſicq; res abiret in infinitum. Mouet igitur finis Metaphoricè, vel quia inijcit agenti deſiderium & amorem ſui,qui eſt motus metaphoricus,id quod accidit ijs, quæ cognoſcendo & eligendo agunt: uel quia cum finis ſit id cuius gratia agens operatur,& ad quod ordinat ſuam actionē perinde ſe habet ac ſi moueret agēs. Etenim ſic habet uſus loquendi, ut cū quidpiam facimus alicuius gratia, dicamur id feciſſe moti ab illo: ut quia mercator lucri faciendi & augendi cauſa laborat, dicitur is moueri & trahi à lucro vt tātos ſubeat labores.

Explicantur tres Dubitationes.

CAP. III.

SEd cōtra ea, quæ de fine proximè ſunt à nobis explicata, occurrunt tres dubitationes; vna eſt, non ens non poteſt cauſſare, aut mouere quicquam, ſed finis vt finis nondum eſt, ergò nequit cauſſare vel mouere. Altera dubitatio eſt, non videtur finis poſſe dare bonitatem medijs quæ ad ipſum finem referuntur, tū quia cum finis non ſit actu, & ab ipſis medijs efficiatur, non poteſt eis communicare vllā bonitatem, tum etiam quia talis bonitas aut eſt in ipſis medijs, & ſic erūt bona nō finaliter, ideſt propter finem, ſed formaliter, ideſt per ſe: aut eſt in fine; & ſic nō media, ſed ipſe finis dicetur bonus, aut eſt in quadam relatione mediorum ad finem, at non videtur relatio eſſe quippiam per ſe bonum, & amabile. Tertia dubitatio: dictum fuit finem mouere metaphoricè quatenus inijcit agenti amorem & deſiderium ſui, quod non videtur eſſe verum, nam licet agens per intellectum vt homo, moueatur deſiderio finis ad agendū, quippe cum habeat vim cognoſcendi & amandi, attamen agens naturale, quod caret cognitione, quomodo ad finem propter quem agit moueri poterit? an Phyſicè? at hoc ſupra refutauimus, finis.n. cum nondum ſit actu, mouere Phyſicè nō poteſt. an Metaphorice per amorem & deſiderium? atqui hoc cadere non poteſt in agens naturale, quod eſt omnino expers cognitionis.

Ad quas dubitationes breuiter hoc mo-

do reſpondendum eſt. Ad 1. Non ens non poteſt cauſſare effectiuè nec mouere phyſicè, ſed non ens actu, quod tamen & eſſe & à nobis parari poteſt, nihil prohibet cauſſare finaliter, quod nihil aliud eſt quã eſſe id cuius gratia aliquid fit. Nos enim non ſolum operamur propter id quod iam actu eſt, ſed etiam propter id quod nondum eſt, poteſt tamen eſſe & à nobis actione noſtra comparari. Ad 2. Bonitas, quę aſſignatur medijs, partim eſt in fine, partim in mediis, partim in relatione mediorum ad finem; eſt in fine, quatenus ſi finis bonus aut malus fuerit, media item habentur bona vel mala; & multa ſunt quæ propter ſe nunquam à nobis expeterentur, ea verò tanquam bona expetuntur à nobis propter finem: eſt in relatione mediorum ad finem, quatenus media ob id ducuntur plus minus ve bona, quia plus minus ve conferunt, & cõducunt ad finem; eſt denique in ipſis medijs, quia quòd medium conducat ad finem, habet propter aliquam virtutẽ uel qualitatem uel aliud quidpiam in ipſo ſitum. Ad 3. Apprehenſio & amor finis, ſatis eſt, ut ſit in agente principali & primo à quo mouentur & reguntur inferiora agentia; in agente autem inſtrumentario non eſt neceſſaria cognitio finis, ſed loco eius eſt inclinatio & propenſio ad finem. Itaque cognitio finium naturaliũ, & directio actionum naturalium ad illos fines eſt in Deo & intelligentijs à quibus mouentur & reguntur agentia naturalia, in ipſis autem agentibus naturalibus nõ eſt apprehenſio finis, ſed eis ab agenti primo inſita eſt virtus aliqua naturalis propter quam inclinantur & propendent ad ſuos fines, quemadmodũ lapidi data eſt grauitas propter quam propendet, & fertur deorſum. Poteſt autem id quod diximus illuſtrari exemplo Imperatoris, q cum aliis principibus exercitus nouit finem belli & rerum in eo gerendarũ, quẽ priuati milites, plerumque ignorant: ſed cum regantur ab Imperatore, ſatis illis eſt ab eo habere mandata, & rationem rerum agendarum. idem cernitur in architecto, qui operis quod efficitur cauſſas omnes rationeſque cognoſcit, at fabri cęmentarij, cæterique adminiſtri, quid fiat, aut fieri debeat norunt quidem; cur autem quidque ita fiat, nec ſciunt, nec verò
A ſcire eos opus eſt.

Preclara verèque peripatetica de fine doctrina diligenter obſeruanda.

Hęc dicuntur ab ijs qui de fine adhuc ſcripſerunt. Quæ nobis quidem videntur nec ſatis Ariſtotelicè, nec philoſophicè dici. Etenim fortaſſe ſecundum Ariſto. (quæ multorum magnorumque philoſophorum eſt ſententia.) Intelligentiæ, aut nullo modo cognoſcunt ſpecies rerum ſublunarium, aut certe non propriè ac diſtinctè, ſed tantum eminenter ac vniuerſaliter cognoſcunt, nec eas mouent atque regunt alio modo quàm per motum ac lumen cæli. Deinde, fin-
B gamus mundum eſſe ſine Intelligentijs, num quæ in eo eſſent grauia & leuia, aut non mouerentur, aut aliter mouerentur, aut non ad eadem loca mouerentur ſicut nunc mouentur? Præterea, qualis eſt iſta motio & directio agentium naturalium ab Intelligentijs? aut quorſum eſt neceſſaria? immò uero quomodo nõ eſt ſuperuacanea? Cum enim in agentibus naturalibus ſint naturaliter inſitæ qualitates ac virtutes actiuæ, per quas eiuſmodi agentia naturaliter ac ſufficienter determinantur ad ſuas actiones & fi-
C nes; quid præterea opus eſt illis ſingulari quadam intelligentiarum rectione, vt ad ſuos fines moueantur atque perueniant? Quem enim philoſophum, ſi ex eo quæratur, cur ignis calefaciat, aut cur calefaciendo producat calorem, aut ignem, nõ pudeat reſpondere, propterea id euenire quia ignis mouetur & dirigitur ab Intelligentia? ac non potius is, ſi ſapiat, reſpondeat id effici quia ignis eſt calidus, hanc autem eſſe naturalem uim caloris ut ca-
D lefaciat, & calefaciendo, calorem, & ignẽ producat? Similiter etiam ſi quęratur cur graue moueatur deorſum, ridiculũ fuerit reſpondere, propterea moueri deorſum quia dirigitur ab Intelligentia, cum id proueniat ex grauitate, quæ inhærens lapidi, inclinat & neceſſariò mouet eum deorſum, nec poteſt uel alio uel aliter mouere. Neque uerò illud rectè habet quod à multis dicitur, ita ſe habere agentia naturalia comparatione Intelligentiarum, ſicut ſagittam aliquò iactã, reſpectu iaculantis, a quo niſi ea moueretur ac dirigeret, nunq̃ directò ferretur in ſcopum. nam in ſagitta non eſt naturalis

inclinatio aut virtus pertendẽdi atq; perueniendi ad ſcopum, quo circa indiget A motione & directione iaculãtis: at in graui & in quolibet agente naturali, eſt virtus & inclinatio naturalis per quam determinatè, & neceſſario ad ſuas actiones & fines perducuntur. Neq; hoc dicimus (id enim diligenter intelligi volo) quia exiſtimemus res naturales non adminiſtrari à Deo opera & miniſterio Angelorum, quis enim Ariſtotelica & Chriſtiana doctrina, vel mediocriter eruditus, hoc inficiari poſſit? Sed vt doceamus non propterea agens naturale agere propter finẽ, quia eius finis cognitio ſit penes In- B telligentias, ſed quia virtus actiua ipſius ad talem actionem, actio verò ad talẽ effectum naturaliter determinatur. Itaque ſicut ſe habet in agente per intellectum apprehenſio & deſiderium ad ipſum finẽ propter quem agit, ſic in agente ſecundũ naturam, virtus actiua & naturalis inclinatio ſe habent ad finem naturalẽ. Maneat igitur, quamuis in his quæ per intellectum agunt, finis moueat agens amore & deſiderio ſui, tamen vniuersè loquendo, cauſſalitatem finis in eo eſſe, vt ſit id ad quod per ſe & vltimò terminatur agẽ C tis operatio.

An in ijs quæ agunt per intellectum, finis cauſſet prout habet eſſe in anima, an prout habet eſſe extra animam in ipſis rebus.

CAP. IIII.

HOc loco quæri põt, & ſanè cogni- D tu dignum eſt, an cum v.g. ſanitas ſit finis medici & ęgroti, eaque duplex eſſe habeat, unum intentionale ſeu intelligibile in mẽte Medici, alterum reale, cum per curationem efficitur in ægroto, quæri, inquam, poteſt. ſecundùm vtrũ eſſe, ſanitas ſit finis, & habeat propriã rationem atque cauſſalitatem finis. Hanc difficultatem, quemadmodum nos ſentimus, breuiter enodabimus. Primò, finis non eſt cauſſa, nec habet rationem finis prout iam actu adeſt agenti ab eo acquiſitus. Etenim finis eſt cuius gratia aliquid A fit, at nihil fit eius gratia quod iã actu exiſtit & habetur ab agente. Finis item eſt prima cauſſa, eiuſque cauſſalitas præcedit cauſſalitates aliarum cauſſarũ, at poſt eſt iam acquiſitus, eſt vltimum quid piam & poſt alias cauſſas. Deinde, finis non eſt cauſſa ſecundùm eſſe intentionale quod habet in mente agentis. Nam vna eſt ratio finis in omni fine, & reſpectu cuiuſlibet agentis, eſſe autem intentionale non habet finis in omni agente, ſed in eo tantum quod agit per intellectum. Præterea, finis & bonum idẽ ſunt, at ſanitas nõ B eſt bonum & perfectio ęgroti ſecundum eſſe intentionale quod eſt in animo & cogitatione medici vel ægroti; ſed ſecundũ eſſe reale & materiale. Præterea, finis eſt cuius gratia aliquid fit, at neque Medicus neque ægrotus adhibendis ſumendiſque potionibus tantopere laborant propter ſanitatẽ intentionalem, ſed propter realem. Nam ſanitatem intentionalem iam actu habent in animo. Denique, finis eſt qui explet appetitum agentis, quo præſẽte ceſſat actio, & in cuius poſſeſſione agẽs conquieſcit; hæc autem nullo modo con- C ueniunt in finem intentionalem. Quare non debet probari ſententia Auicennæ, qui in 6. ſuę Metaphyſicę, c. 15. cui etiam ſubſcribit Paulus Soncinas in 5. Metaph. affirmat finem cauſſare ſecũdum eſſe intentionale quod habet in anima. *Finis non cauſſat ſecundum eſſe intentionale quod habet in anima.*

Finis igitur propriè ac per ſe cauſſat, ſecundum eſſe reale extra animam futurum & poſſibile acquiri ab agente. Diximus (futurum) nam finis vel nondum exiſtit & per motum efficitur, uel ſi iam eſt, ſaltem debet acquiri & poſſideri ab agente. Quare ſemper eſt futurus, vel ſecundum effectionem vel ſecundum poſſeſſione- D nem. Eſt enim duplex finis, vnus qui per motum & actionem acquiritur, quomodo forma naturalis dicitur finis quia per generationem acquiritur; & Ariſto. in 2. Phyſic. tex. 23, definiuit finem eſſe terminum motus continui, & ſic non reperitur finis in rebus diuinis, atque mathematicis, quod Ariſto. conſiderans ſcripſit in 3. Metaphy, tex. 3. neque cauſſam efficientẽ neque finem eſſe in immobilibus, quo nomine appellat res mathematicas. Nam cum huiuſmodi res abiunctę ſint à motu, *Quo cauſſet finis.*

non poſſunt habere eum finem qui mo-
tu comparatur. Alter eſt finis, qui non ef- A
ficitur motu, ſed præexiſtit operationi a-
gentis, agens autem propter illum opera
tur, non vt eum efficiat, ſed vt ei coniun-
gatur & aſſimiletur, eoque perfruatur; ſic
Deus eſt finis Intelligentiarum vt Ariſt.
innuit in 12. Metaphyſi. 37. atque ét om-
nium rerum naturalium, vt ipſe docet in
2. de Gener. & in 2. de Anima. Sed reuer-
tamur ad id quod ſupra dicebamus. Finē
igitur apprehendi & amari ab agente, nō
eſt uera & propria eius cauſſalitas, ſed eſt
conditio, ſine qua non cauſſaret in agen-
te per intellectum. etenim licet finis eſſet B
bonus & poſſibilis, niſi eum tamen agēs
per intellectum cognoſceret eſſe talem,
nunquam profectò moueretur ab eo ad
agendum. Quemadmodum licet ignis
habeat vim comburendi, & ſtuppa ſit cō-
buſtibilis ab igne, tū niſi vnum ſit propin
quum alteri, nulla erit combuſtio: hæc au
tem appropinquatio ignis & ſtuppę non
eſt cauſſalitas ignis, neq; eſt id ꝑ quod aut
propter quod ignis comburit, ſed eſt con
ditio ſeu circunſtantia neceſſaria igni ad
comburēdum. Itaq; ſicut ſe habet appro
pinquatio ignis & ſtuppę ad cauſſalitatē C
ignis, ſic ét ſe habet appræhenſio & deſide
rium finis ad eius cauſſalitatem. Quare
Auicenna affirmans finem cauſſare ſecū-
dum eſſe intentionale, fortaſſe ſignificare
voluit, hoc eſſe intentionale, conditionē
neceſſariam eſſe fini ad cauſſandum; uel
ſi ſecus putauit, deceptus eſt. cuius erro-
ris cauſſa eſſe potuit, aut quia non intelle
xit quo pacto finis poſſet cauſſare niſi eſ-
ſet præſens & actu exiſtens: aut quia non
diſtinxit conditionem ſine quā non, à ra-
tione formali cauſſæ. Nos certè auctorē
ſententiæ noſtrę vt omittamus alios, ha- D
habemus Auerroem qui 12. Metaphyſi.
com. 36. ita ſcribit [forma balneiꝫ prout
habet eſſe extra animam, mouet ut finis]
ergo eſſe cognitum non eſt propria ratio
finis, ſed eſt tantùm conditio ſine quā nō,
reſpectu non cuiuslibet agentis, ſed tan-
tum eius quod agit per intellectum. Ve-
rùm deinceps inueſtigemus an inter cauſ
ſam efficientem, & finem ſit neceſſaria
connexio.

An inter cauſſam efficientem & finem ſit neceſſaria connexio.

CAP. V.

Certum & indubitatū eſt, quicquid habet cauſſam efficientem, etiam habere finem propter quem ſit; qđ enim efficitur, alicuius gratia ſemper efficitur. Nam licet quædam reſpectu agentium particularium temerè ac fortuitò effici dicantur, ea tamen ſi cauſſarum vniuerſalium & ordinis vniuerſi intentio & ratio ſpectetur, non carent ſuo fine; quēadmodum infra de monſtris dicturi ſumus, ſed an quod habet finem id neceſſariò quoque habeat cauſſam efficientem, non ſimiliter manifeſtum ac certum eſt, Nam Eudemus & Alexander, exiſtimarunt Deum finem quidem eſſe Intelligētiarum, non autem cauſſam efficientem, idemque ſenſiſſe Ariſtotelem contendit Gregorius Ariminenſis, & alij viri docti. Verum hos redarguit Auerroes in lib. de ſubſtantia orbis cap. 2. ſcribens finem neceſſaria ſignificatione inferre agens: nam finis definitur cuius gratia aliquid ſit. Quam ſententiam Auerrois egregiè probat Heruæus 2. Quolibeto q. 1. Quod .n. inquit, non habet efficientem, non hab e. eſſe ab alio ſed à ſe; quod habet eſſe à ſe, eſt propter ſe & non propter alium; ergo non habet finem; quare illa duo non cohęrent ſed maximè pugnant inter ſe, habere finem & non habere cauſſam efficiētem. Deinde, tolle è mundo cogitatione Deum, & quæratur an ſic Intelligentia retineat ſuum eſſe an non? ſi retinet, ergo Intelligentia per ſe non dependet à Deo tanquam à fine ſed per accidens; ſiquidē quod alicui rei conuenit per ſe, non pōt ab ea ſeparari ſine eius interitu, at ſiue ſit Deus ſiue non ſit, nulla ex parte tollitur eſſe Intelligētiæ; ſin autem remoto Deo Intelligentia amittit eſſe ſuum, ergo illud eſſe non habebat à ſe ſed à Deo: nam quod eſt à ſe, quocunq; alio remoto ipſum remanet, nihil autem habet eſſe ab alio quàm à ſuo efficiente, relinquitur igitur ſi Deus eſt finis Intelligentiarum,

An quicquid habet finem neceſſariō etiam habeat cauſſam efficientem

eſſe quoq; earum cauſſam efficientẽ. Præ
tereà, operari ſequitur eſſe, & quale eſt A
hoc, tale eſt illud, ſi eſt à ſe, operatur pro-
pter ſe: ſi non eſt ab alio, nõ operatur pro
pter aliud; quare ſi non habet cauſſam ef-
ficientem, nec finem habet. Huic autem
quod demonſtratum eſt, illud etiam eſt
neceſſariò conſequens atque cohærens,
eandem omnino rem eſſe vltimum finem
& primam cauſſam efficientem: nam ſi
Deus eſt primum efficiens, aut agit pro-
pter ſe aut propter aliud, ſi propter ſe, ha
bemus quod volumus; ſi propter aliud, er
go cum finis ſit nobilior, & agens depen-
deat à fine in agendo, idem autem ſit in B
Deo agere & eſſe, ſequeretur & aliquid
eſſe nobilius Deo, & Deum aliũde in ſuo
eſſe dependere; quod eſt contra rationẽ
primi entis & primi efficiẽtis; cum igitur
primum efficiens nõ poſſit agere niſi ꝓ
ſe, neceſſariò efficitur, quod eſt primum
agens, eſſe vltimum finem, & contra, qđ
eſt ultimus finis, eſſe primum agens.

Diſcrimen inter quattuor cauſſarum genera cum ad effectũ concurrunt.

Ac de ſingulis quidem generibus cauſ
ſarum ita dictum ſit. Inter eas uerò hoc
intereſt, ꝙ finis tantum concurrit ad pro
ductionem effectus, quo producto ceſſat
eius cauſſalitas: efficiens, aliquod concur C
rit ad ſolam effectionem rei, vt pater ad
ſolam filij generationem, aliquod autem
etiam ad conſeruationem, quomodo lux
ſe habet ad lumen ab ea productum, &
cauſſæ vniuerſales ad effectus particula-
res: Materia vtroque modo neceſſario cõ
currit ad effectum; effectus.n.naturalis
dependet à materia & cum fit & quandiu
eſt, nanque materia eſt ſubiectum genera
tionis, & pars eſſentialis rei compoſitæ:
forma, vt forma eſt, cõcurrit ad effectum
non in fieri, ſed tãtùm in eſſe, vnde forma
definitur quod quid erat eſſe rei; & quã- D
uis Ariſto. 1. Phyſicorum. ſcribat formam
eſſe unum ex tribus principiis generatio
nis, ibi tamen non accipit formam, vt for
ma eſt, ſed vt eſt terminus & finis genera-
tionis, ſiquidem cum forma eſt, res iam
eſt generata & plane ceſſat motus. Por-
rò, ſi quæratur cui harum quattuor cauſ
ſarum præcipuè conueniat nomen & ra-
tio cauſſæ, ita reſpondendum eſt, ſi ſpecte
tur origo & initiũ cauſſandi, prima cauſſa
eſt finis; ſi ratio motus Phyſici, prima eſt
efficiens, definitur enim eſſe primũ prin-

Cui generi cauſſæ nomen & ratio cauſſæ magis competat.

cipium motus: ſi eſſe & quidditas rei, pri-
ma eſt forma; ſi antiquitas & permanen-
tia, prima eſt materia: ſimpliciter autem
& abſolutè prima videtur eſſe forma, nã
efficiens per formam & propter formam
agit, materia propter formam mutatur,
& finis generationis nihil aliud eſt quàm
forma: certe ad ſciendam rem quãlibet,
hæc maximè confert, & præſtat cæteris.
definitio.n. quæ eſt nobiliſſimum inſtru-
mentum ſciendi, conſtat ex cauſſa forma
li. Sed videamus, an oẽs quattuor cauſſæ
ſint inter ſe neceſſariò connexæ.

An omnes cauſſæ ſint inuicem neceſ-ſariò connexæ.

CAP. VI.

HAec quæſtio de connexione cauſ-
ſarum inter ſe, poteſt dupliciter in
telligi, uel an unũ genus cauſſę ſit
neceſſariò connexum cum alio quolibet
genere, ut materia cum aliis cauſſis, & a-
lię cauſſæ cum materia; uel an cauſſæ q̃
ſunt eiuſdem generis quarum aliæ ſunt
priores, & uniuerſaliores, aliæ autem po-
ſteriores & particulares, ſint inuicem ne-
ceſſariò coniunctæ; ſicut in genere cauſſę
efficientis ſe habent ſol & homo. Secun-
dum igitur priorem quæſtionis intelle-
ctum, dicendum eſt finem & efficientem
neceſſario inuicem coniungi, nam quod
habet efficientem, etiam neceſſario hẽt fi
nem, & contra; ſicut paulo ſuperius decla
ratum eſt. Finis autem & efficiens non ne
ceſſariò dependent à materia & forma, id
quod perſpicuè cernitur in Intelligẽtiis,
quæ cum finem, & efficientem habeãt ip-
ſum Deum, carent tamen materia & for-
ma, quippe cum ſint ſubſtãtiæ ſimplices,
materia uero & forma neceſſariò pendẽt
à fine & efficiente, quicquid enim eſt ex
materia formaque compoſitum, id factũ
atq; conditum eſt. ad omnem autem effe
ctionem quæ nõ caſu & fortuitò eueniat,
neceſſe eſt concurrere cauſſam efficientẽ
& finem. Inter materiam etiam & formã
neceſſaria eſt coniunctio, nam neq; mate-
ria ſine forma, neque forma Phyſica ſine
materia cohærere poteſt. Secundum au-
tem poſteriorem intellectum quæſtionis
dicen-

dicendum eſt cauſſas particulares neceſſariò pendere ab vniuerſalibus, & viciſſim vniuerſales indigere particularibus ad agendum (loquor de cauſſis vniuerſalibus Phyſicis, & de ijs quæ agunt ſecundũ ordinarium curſum naturæ, quod addo propter infinitam Dei poteſtatem, quæ ad agendum quodcunque Deus vult, nec eget cauſſis ſecundis, nec illis ſemper eſt alligata,) quod nos planum faciemus in cauſſis efficientibus. idem tamẽ transferri, & accommodari poterit ad alia genera cauſſarum. Primum igitur mutuam hanc cauſſarum vniuerſalium, & particulariũ inter ſe connexionem neceſſariam eſſe, facilè oſtendi & probari poteſt vel ea tantùm ratione, quia bonum & perfectio vniuerſi conſiſtit in ordine omnium partium, præſertim autem cauſſarum, quarum decet ordinem eſſe optimum & perfectiſſimum, melior autem eſt ordo per ſe & imutabilis quàm ordo per accidens & quàm connexio ſolubilis; decet igitur cauſſas vniuerſales eo ordine cum particularibus collocatas atque connexas eſſe, vt aliæ aliarum ul & cauſſalitate ad agendum indigeant, & aliæ ſine aliarũ concurſu nihil agere poſſint. Præterea, cauſſa vniuerſalis per ſe indifferens eſt ad quẽlibet effectum, non poteſt igitur ab ea immediatè produci vnus aliquis effect⁹ particularis potiùs quàm alius quilibet, neceſſe enim eſt particularium effectuum ſenſibilium atque corruptibilium, vt eſt in 3. lib. de Cęlo tex. 61. cauſſas proximas ac proprias eſſe particulares, ſenſibiles, & corruptibiles, namq; debet eſſe naturalis proportio, conuenientia, & ſimilitudo inter cauſſas proprias, & earum effectus. Quamobrem Ariſtot. in 7. Metaphyſi. & alijs locis ualde reprehendit Platonem, qui exiſtimabat Ideas, quæ ſunt naturæ quædam immobiles, & immateriales, eſſe proprias cauſſas omnium rerum naturalium. Quòd autem cauſſę particulares neceſſario dependeant ab vniuerſalibus, manifeſtè oſtendit Ariſtot. ſcribens in 8. phyſico, tex. 56. nullum motum ſublunarem exiſtere poſſe ſine motu circulari, & affirmans in 1. Meteororum cap. 2. hunc mundum inferiorem neceſſario coniunctum eſſe cum cœleſtium corporum lationibus; qm̃ ab illis omnis eius uirtus cõ

ſeruatur atq; gubernatur: quin ẽt docet
A in 2. lib. Metaphy. & 8. Phy. in ordine cauſſarũ efficientiũ & mouentiũ, ſecundas cãs non agere nec mouere, niſi motas à primis; & ſanè q̃uis in alijs cauſſis veluti in ordine materiarũ, & in ordine formarũ, priores non dependeant à poſteriorib⁹, & ſine illis cauſſalitatẽ ſuã exercere poſſint, ut materia prima non dependet a ſecunda, nec aĩa uegetatiua à ſenſitiua, & neutra ab intellectiua, in cauſſis tñ efficiẽtibus priores ſine poſterioribus & poſteriores ſine prioribus nihil poſſunt agere; & rõ eſt, quia in aliis cauſſis cauſſalitas
B priorũ & poſteriorum nõ terminatur ad eundẽ effectũ; diuerſæ.n. materiæ hñt diuerſos effectus materiales, & diuerſę formæ diuerſos effectus formales inuicẽ ſeparabiles, vt aĩa uegetatiua facit eſſe viuens, aĩa ſẽſitiua facit eſſe ſentiẽs, põt aũt aliquid eſſe uiuẽs & nõ ſentiẽs vt plãta. in cauſſis aũt efficiẽtib⁹, cauſſalitas vl̃is cãæ, & particularis ad eundẽ numero effectũ terminaſ, nec eſt alius ullus effectus cãæ vniuerſalis quàm cauſſæ particularis.

Si aũt quæraſ, vtrius cauſſæ, vl̃is ne an particularis potior ſit ac pricipalior cauſ
C ſalitas? Rñdendum eſt, uim atq; cauſſalitatẽ vl̃is cauſſæ multas ob cauſſas eſſe ꝓſtantiorẽ. Primò, quia eſt amplior, & latiùs patens, ſi quidẽ vis cauſſę vl̃is ad multos effectus pertinet, particularis aũt contracta & determinata eſt ad vnũ effectũ, hõ.n. tantùm generat hoĩem, ſol autẽ & hominem & equum & alia. Tũ, quia eſt efficacior, nã non ſolùm concurrit ad productionẽ effectus, ſed ẽt ad conſeruationẽ eius, ad perfectionẽ, ordinationem, & æternitatẽ. Deinde, quia eſt prior, nã vl̃is cauſſa non ſolùm concurrit ad producen
D dum effectum, ſed ẽt concurrit mouendo cauſſam particularem ad agendum. Itaq; vl̃is, hẽt ſe ut agens principale, particularis uerò ut agens inſtrumentariũ. Ad extremum vl̃is cauſſa eſt magis independens, nam licet ea ſit remotior ab effectu. tamen cauſſalitas eius non eſt depẽdens à cauſſa particulari, mouet enim ipſam, nec tamen ab ea mouetur; cauſſa autem particularis, licet propinquior ſit effectui, tamen dependet à cauſſa vniuerſali, non enim mouet niſi mota ab illa. Quãobrem, tritum illud eſt in ſcholis

An cauſſalitas cauſſæ uniuerſalis ſit potior quam particularis?

 phi-

philoſophorum & Theologorum, cauſsã
vniuerſalem immediatiùs concurrere ad
effectum immediatione virtutis: cauſsã
autem particularem, immediatiùs cõcur
rere immediatione ſuppoſiti.

An cauſsa vniuerſalis præſertim autem prima qui eſt Deus, neceſſariò concurrat actu cum cauſſa particulari ad quemlibet eius effectum, & operationem.

CAP. VII.

Deum non concurrere actu cum cauſis ſecũdis, opinio Durandi, ſed nec pia nec uera & ualde periculoſa.

ILlud hoc loco diſquirendum & expli
candum eſt, an quotieſcunque cauſſa
particularis aliquid operatur, indi-
geat immediato & actuali concurſu cauſ-
ſæ uniuerſalis & primę. Hac de re duæ
ſunt opiniones, una eſt Durandi in 2. Sẽ-
ten. diſt. 1. quęſt. 5. qui affirmat cum ope-
ratur cauſſa particularis v. g. cum calor
producit calorem, tunc non concurrere
cauſſam vniuerſalem actu & immediatè,
ſed tantùm mediatè; nimirum quatenus
ipſa produxit cauſſam particularem, eiq;
dedit virtutem agendi, & quatenus tam
ipſam cauſſam particularem, quàm virtu
tem eius actiuam in eſſe conſeruat. Quã
ſententiam ita confirmat. Si enim cauſſa
vniuerſalis quando calor producit calo-
rem, etiam concurrit actu ad productio-
nem illius caloris, aut concurrit eadem
actione qua calor producens aut diuerſa:
non eadem, quia impoſſibile eſt eandem
numero actionẽ eſſe à duobus immedia-
tis & perfectis agentibus quæ ſint nume-
ro diſtincta; q̃uis. n. eadẽ actio poſſit pro-
cedere ab vno mediatè & ab alio imedia
tè, & à duobus partialiter agentibus, tñ
vt imediatè & perfectè procedat à duob⁹
eſt impoſe; Aut cõcurrit diuerſa actione,
& hoc non, quia aut per illã actionẽ pro-
ducit totus effectus cauſſæ particularis, &
ſic actio cãę particularis ſuperflua eſſet,
aut tantùm pars illius effectus, at ſic cauſ
ſa vniuerſalis esſet cauſſa partialis, & non
concurreret cum cã particulari ad pro-
ducendum idem numero ſecundum ſe-
A dem, quare aliquid produceret cã parti-
cularis, quod nullo modo produceret cã
vlis, & cum non poſſit dici quæ & quanta
pars effectus producatur à cauſſa vli, & q̃
ac quanta à cã particulari, vř id eſſe ſimi-
le figmento: Hæc Durandus. Cuius ſentẽ
tia põt ẽt comprobari tripliciter. Primò,
talis concurſus cauſſæ vlis non eſt neceſ-
ſarius, neq; ad producendum, quia calor
vt octo ſufficiens eſt per ſe ad producẽdũ
calorẽ vt ſex vel ut octo cum effectus nõ
ſit ſupra virtutẽ cauſſæ, ſed vel æqualis,
vel ẽt inferior; quare ad eum producẽdũ
B non eget adiumento alterius cauſſæ: neq;
vt cã particularis determinetur ad produ
cendum hunc vel illum effectum, nã agẽs
naturale naturaliter & neceſſario ex ſua
virtute determinatum eſt ad effectum, vt
calor ad calefaciendũ, & graue vt moueat
deorſum: neq; p̃p applicationem cauſſæ
particularis ad ſuũ effectum, nam talis ap
plicatio vel ſit naturaliter p̃ cõcurſũ mo
tuũ & agentiũ naturaliũ, vel ſit libere ab
homine, ut cũ ignem quiſpiam applicat
ligno. Nulla igř cauſſa ſatis idonea afferri
põt cur talis cõcurſus cauſſæ vlis neceſſa-
C rius ſit. Deinde, hic cõcurſus vř impoſis;
nam ſi cauſſa vlis producit totũ effectum,
ſuperfluè agit particularis; ſin autem par
tẽ, ergo vlis & particularis non ſunt cãæ
totales ſubordinatæ, ſed partiales, nec cõ
currunt ad idem, nec particularis per ſe
ſed per accñs & ſẽm quid dependeret ab
vli. Si quis aũt reſpondeat, effectum pro-
duci à prima cauſſa quantũ ad eſſe ipſius,
à cauſſa verò particulari quantum ad de-
terminatum eſſe, v. g. homo, quod ſit ens
D & habeat eſſe, accipit à Deo, qđ aũt ſit ta-
le ens. i. hõ, hẽt a ſuo generãte: Hoc reſpõ
ſum infirmũ eſt, tum quia ens & tale ens,
non differunt ſẽm rẽ ſed tñ ratione, ſiqui
dẽ ens non ſignificat aliq̃ naturã ſuperad
ditam rebus de quibus dř, idem. n. eſt ens
hõ & hõ, vt dř 4. Metaph. tex. 3, quare nõ
põt, eſſe; & eſſe hominis, ſeparatim pro-
duci à diuerſis agẽtibus. Tum ẽt, quia ſic
ignobilior eſſet effectus Dei q̃ cauſſæ par
ticularis; nam nobilius eſt eſſe hominẽ,
q̃ eſſe ens tñ, ſemper. n. nobilior eſt for-
ma poſterior q̃ prior, & prædicatum infe
rius, quàm ſuperius.

Arduum & perdifficile argumentum.

Poſtremò, vř talis cõcurſus tollere liber
tatem

tatem noſtræ voluntatis, etenim ſi volun tas non vult niſi mota à Deo, ergo non vult liberè, probatur conſequentia, nam voluntas non poteſt mouere ſe ad aliquid uolendũ niſi ad id moueatur & determinetur à Deo, & cũ mouetur à Deo, non poteſt non moueri, nam implicat cõ tradictionem vt mouens moueat ipſum mobile, & vt ſic mobile non moueatur; nec valet ſi reſpondeatur propterea uoluntatem moueri liberè, quia Deus eam libere mouet, hoc enim demonſtrat libertatem Dei, non autem voluntatis noſtræ. Sicut enim non quia Deus liberè concurrit ad motum cæli, aut ad calefactionem ignis, idcircò verè dici poteſt aut cælum liberè moueri, aut ignem liberè calefacere: ita non quia Deus liberè voluntatem noſtram mouet, uerè dici poſſe videtur voluntas liberè operari. Dices, Deũ mouere uoluntatem ea ratione vt eius naturæ conueniens eſt atque conſentaneum; & quoniam voluntas ſuapte natura eſt libera, facit Deus eam moueri liberè, ſicut facit vt cælum moueatur neceſſariò, & ut res ſublunares, quia ſunt contingentes, moueantur contingenter: Sic enim eiuſcemodi rerum natura poſtulat. Sed Durandus, vel aliquis alius pro Durandi opinione pugnans, primò quidem negaret, cælum neceſſariò moueri, nam cum motus pẽdeat ex motore, motor autem cæli, qui eſt intelligentia, liberè & contingenter ipſum moueat, ſi non ſecundum peripateticam, certè ſecundum chriſtianam philoſophiam, non poteſt cæli motus eſſe omninò neceſſarius. Deinde, non pugnãt hæc duo inter ſe; aliquid moueri neceſſariò, & moueri ab alio: at hæc duo, moueri aliquid liberè ita vt in poteſtate eius ſit moueri ac non moueri, & tamen ſemper moueri ab alio, quo mouente nõ poſſit non moueri, videntur inter ſe vel maximè pugnare. Cum igitur uoluntas non poſſit uelle, niſi à Deo mota & determinata ad volendum, mouente autem Deo voluntatem effectiuè ad uolẽdum, non poteſt voluntas non velle; nõ eſt autem in poteſtate voluntatis vt Deus eam vel moueat vel non moueat ad volendũ; ergo non eſt in poteſtate voluntatis velle aut nõ velle. Quare ſi Deus ſemper actu concurrit effectiuè ac determinatiuè ad quamlibet operationem noſtræ voluntatis, videtur labefactari ac funditus tolli libertas voluntatis. Atq; hęc quidem pro opinione Durandi poſſent diſputari.

Exponitur & probatur opinio D. Thomæ quæ eſt uera.

CAP. VIII.

Altera eſt opinio D. Thomę, qui libro 3. aduerſus Gentes cap. 67. & in prima parte queſ. 105. art. 5. ait Deũ actu concurrere ad quamlibet actionem ſecundarum cauſſarum quinq; modis; ipſe enim vires & facultates agẽdi dedit cauſſis ſecundis, ipſe illas facultates ſuſtentat & tuetur in eſſe & uigore; ipſe applicat cauſſas ſecundas ad agendũ; ipſe dirigit eas in agendo, ut ad fines ſuos ipſis ignotos, ordinatè perueniant: ipſe deniq; determinat eas ad agendum & mouet, ceu principale mouens inſtrumenta mouet & regit in operando. Hanc opinionẽ ea potiſſimum ratione probat, q; in mouentibus per ſe ſubordinatis, inferius nõ mouet niſi motum à ſuperiori; ex quo Ariſtot. 2. libro Metaphyſicæ concludit, huiuſmodi mouentia eſſe non poſſe infinita, quia motio priorum mouentium, ſi ipſa ſint infinita, nunquam perueniret ad vltimum mouens, quod tamen ſine motione priorum mouentium, mouere non poteſt. Atque hoc perſpicuè cernimus in agentibus naturalibus, & ijs quæ operantur ex arte: agentia namque ſublunaria, atque adeo totus hic mundus inferior omnino pendet ex lationibus corporum cæleſtium: ſol enim & homo generant hominem, idemque contingit in alijs. Artes quoque inferiores, non niſi ex pręſcripto & directione ſuperiorum artium quibus ſubordinatæ ac ſubiectæ ſunt, operantur. Argumenta verò Durandi, & multo ante Durandum D. Thomas, ut erat acerrimo ingenio peruiderat, & locis paulò ſupra citatis, omnia ſingillatim & propriè ſoluit.

Opinio D. Thomæ ſe probabiliſſima.

Hæc doctrina, in eo quod ait D. Thomas Deum actu concurrere ad quamlibet ſecũdarum cauſſarum operationem, nõ eſt opinabilis aut probabilis tantùm,

Sententia auctoris.

ſed eſt omnino vera,certa, & indubitata;
de qua fas nõ eſt Chriſtiano Philoſopho A
dubitare.Etenim ſæpenumero in diuinis
litteris ſcriptum teſtatumque legimus,
nihil fieri uel magnum, uel paruum, uel
in cœlo,uel in terra,vel uſquam alibi, ſi-
nẽ voluntate,rectione & concurſu Dei.
Hinc ſunt illa, [Omnia opera noſtra ope
ratus es in nobis domine, Iſaiæ 26. & Ip-
ſe operatur in nobis uelle & perficere.ad
Philip. 2.& ſine me nihil poteſtis facere,
Ioan.15.In ipſo viuimus,mouemur & ſu
mus,Act 17.] & Iſaias hominem facit cõ
paratione Dei, tanquam ſecurim compa
ratione artificis. Solet etiam ſacra ſcri- B
ptura operationes effectioneſque cauſſa-
rum ſecundarum Deo auctori tribuere,
vt oſtendat eas principaliùs à Deo quàm
à cauſſis ſecundis proficiſci. Quocirca
Deum inquit, formare corpus hominis,
ſingulaque membra manibus ſuis finge-
re,& ſuo quęque loco aptè diſponere,ſo
lis ac lunæ cæterorumque ſyderum cur-
ſus moderari,fundere imbres, concitare
ventos,acendere fulgura,terram tremefa
cere ,animantibus cibum vitamque lar-
giri.Hãc etiã ob cauſſam,Theologi aiunt
Deum eſſe in omnibus rebus per præſen C
tiam & potẽtiam, quia cognoſcit omnia,
& vis atq; efficacitas eius per omnia per-
tinet atque peruadit.D. etiam Auguſt.li
bro 9.ſuper Geneſim ad literam cap. 15.
[Si Deus,inquit,ſubtrahat operationem
ſuam intimam,qua naturam creatam ſu-
ſtinet,continuò tanquam extincta, nulla
remanebit.] Et paulò poſt. [Niſi Deus
continenter operaretur, nec aliarum re-
rum,nec ipſorum Angelorũ natura ſub-
ſiſteret.]

In eo autem quod adiungit D. Tho-
mas,cauſſas ſecundas, & in his voluntatẽ D
noſtram,à Deo moueri, applicari, & de-
terminari ad volendum , licet nonnulli
diſſentiant Theologi,ego tamen manib⁹
pedibusq; in eam ſententiam perquam
libenter eo;hoc enim eſt ingenium', hæc
conditio,hic nexus atque contextus mo-
uentium,& cauſſarum per ſe ac eſſentia-
liter ſubordinatarum,vt poſterior nõ mo
ueat niſi mota à priori;In ordine mouen
tium inquit Ariſtoteles lib.8.Phyſic.tex.
41. [quod prius eſt,magis eſt cauſſa mo-
uendi quàm ſequens,& mouebit magis.]

Et in libello de cauſſis, Propoſitione pri-
A ma, dicitur cauſſa prima plus, vehemen-
tiùs,intimiùs,& inſeparabiliùs concurre
re ad effectus cauſſarum ſecundarum, q̃
ipſas cauſſas ſecundas,& iuuare cauſſas ſe
cundas in operationibus ipſarum,& ma-
gis eſſe cauſſam effectus quàm cauſſas ſe-
cundas. Quemadmodum igitur in aliis
cauſſarum generibus per ſe ſubordinatis
inuicem,poſterior cauſſa neceſſario præ-
ſupponit cauſſalitatem priorum, veluti
in formis,eſſe ſenſitiuum pręſupponit ve
getatiuum,& hoc,eſſe corporeum; & in
materiis, ſecundæ præſupponunt primã,
B idemque in finibus per ſe ſubordinatis
euenit;ſic etiam in mouentibus & efficiẽ
tibus per ſe inuicem ſubordinatis, poſte-
rius neceſſariò præſupponit primum, &
primæ cauſſæ cauſſalitas prior natura eſt
quàm cauſſalitas ſecundæ cauſſæ. Quid
multa? cauſſæ ſecundæ comparatione
Dei , ſunt tanquàm inſtrumenta artis,
comparatione artificis; à quo niſi mo-
ueantur & ex arte regantur; nec mouere
quidquam, nec facere artificioſe aliquid
poſſunt.

Soluuntur argumenta contraria.

C A P. IX.

REſtat ut argumenta quę ſupra poſi Solutio trium difficilium argumentorum
ta ſunt pro opinione Durandi, ea
nunc breuiter diſſoluamus. In illis
autem tria præcipue tanguntur quæ diſ-
ficultatem habent ,& explicationem re-
quirunt:unum eſt,uideri ſuperfluum cõ-
curſum Dei cum cauſſis ſecundis,cũ cauſ
ſa ſecunda per ſe ſufficiens ſit ad produ-
D cendum effectum ſuum: Alterum eſt, cõ
curſum illum Dei videri impoſſibilem,
ſiquidem impoſſibile uidetur eundẽ nu
mero effectum proficiſci ac pendere to-
tum ex Deo & ex cauſſa ſecunda. Tertiũ
eſt,illum Dei concurſum cum noſtra vo-
luntate, auferre ei libertatem, & agendi
atque non agendi neceſſitatem afferre.
Ad hæc igitur tria,eodem ordine reſpon
dendum eſt. Ad 1. Licet ignis (quod
autem de igne dicimus, idem quoque in
cæteris cauſſis ſecundis intelligendum
eſt) vt eſt cauſſa ſecunda & particularis,
ſit

ſit per ſe ſufficiens ad producendũ ignẽ, propterea quia non indiget alius cauſſæ ſecundæ concurſu & auxilio ad illum effectum producendũ, abſolutè tamen ac ſimpliciter non eſt per ſe ſufficiens, ita ut primæ cauſſæ concurſu non egeat. Ergo ſufficientia ignis, excludit quidem indigẽtiam alterius cauſſę ſecundæ ac particularis, non excludit autem, nec uerò poteſt excludere, indigentiam diuini cõcurſus, & dependentiam à cauſſalitate Dei. Etenim Deus, tum quia eſt infinitus, infinitum autem vbique eſt, in omnibus rebus operatur; tum quia eſt prima cauſſa & ens per eſſẽtiam, cætera verò ſunt cauſſę ſecundę illi tanquam inſtrumenta diuinæ ſapientiæ ſubiecta, ſicut in exiſtẽtia pendent ab illo, ſic etiam in operando. In eo enim vel maximè conſiſtit ratio creaturæ, vt ſicuti ex nihilo creata fuit à Deo, ita niſi perpetuò quaſi manu Dei teneatur & iuuetur, nihil agere, nihil eſſe poſſit. Non igitur ſuperuacaneus eſt concurſus Dei cum cauſſis ſecundis, ſed eſt quàm maximè neceſſarius.

Ad 2. Quemadmodum ſi ego aliquid calamo ſcribam, vel ſerra lignum ſecem, illa ſcriptio & ſectio tota quidem fit à calamo & ſerra inſtrumentaliter, eademve ro tota etiam fit à me tanquam à principali agente, à quo illa inſtrumenta, ad operandum mouentur, determinantur, atque dirigũtur: ſic etiam quilibet effectus cauſſę ſecundę, totus à cauſſa ſecunda cõficitur, idemq; totus proficiſcitur à Deo in cuius virtute operatur cauſſa ſecunda, quę niſi ad agendum à Deo determinaretur, moueretur, atque dirigeretur, nihil planè poſſet agere.

Nota diligenter doctrinã hanc de libertate noſtræ uoluntatis.

Ad 3. Licet voluntas noſtra nihil operetur niſi mota & determinata à Deo, quia tamen mouetur à Deo conuenienter naturę ſuæ, & vt ſuaptè natura apta eſt moueri, hoc eſt non neceſſariò ſed liberè, ideò uerè dicitur, verèque eſt libera. Si enim voluntas ita moueretur à Deo, vt ipſa ſe nullo modo moueret & ad agendam determinaret, omnis profectò meriti & demeriti, & libertatis ratio funditus tolleretur; ſed quia Deus eam ſic mouet, vt ipſa nihilominus ſimul etiã ſe ipſam moueat, & per ſuam deliberationem ſe determinet ad agendum hoc vel aliud quidpiam, ob eãm cã uſſam meritò appellatur libera & verè eſt libera.

A Non enim intelligendum eſt voluntatẽ eſſe liberam omnino, ita vt à nullo pendeat, nullique ſubijciatur; hac enim libertate ſolum Deum liberum eſſe agnoſcimus, quippe qui ſit omnino liber à nullo dependens, nullius indigens, nulli ſubiectus, per ſe ſufficiens ſibi ad omnia. Hæc autem libertas in nullam creaturam poteſt conuenire: ratio enim cuiuſuis creaturæ neceſſariam & inſeparabilem continet dependentiam eius à creatore tam in exiſtentia quàm in omni operatione.

B Ergo libertas noſtræ voluntatis ea eſt, q̃ poteſt competere creaturæ, nempe quę ſeparat & diſtinguit voluntatem ab agẽte naturali. Quadruplex autem diſcrimen reperio inter uoluntatem & agens naturale. Etenim agens naturale determinatum eſt ad effectum & operationẽ vnius modi; quæ enim ſunt vnius ſpeciei, ea omnia cernimus eadem ferè eodemque modo ſemper operari: voluntas hominis indifferens & indeterminata eſt ad omne bonum, hoc eſt ad omne ens, nam bonum tam latè patet quàm ens: ha

C bet etiam voluntas triplicem in operando uarietatem, aut uolendo, aut nolẽdo, aut ſuſpendendo & cohibendo omnem actum ſuum. Deinde, omne agens naturale per ſe, pendet effectiuè ex motu & cauſſalitate cæli; voluntas autem effectiuè à nulla re præterquàm à Deo per ſe pendet; niſi fortè per accidens, ſecũdum quid, indirectè, & (vt loquuntur nũc philoſophi ac Theologi ſcholaſtici) inclinatiuè tantùm non autem neceſſariò. Poſteà, adhibitis poſitisq; omnib⁹ rebus quæ ad agendum ex parte obiecti requiruntur, ita ut nihil deſit, nihiluè obſtet, agẽs

D naturale non poteſt non agere: at uoluntas, etiam tunc, poteſt agere & nõ agere, & agere illud quod ei proponitur, vel ẽt contrarium. Poſtremò, agens naturale non mouet & determinat ſe ad agendũ, cognoſcendo, & deliberando, & eligendo id quod agit: quod tamen facit in omni ſua operatione uoluntas noſtra. Ex quo ſit, vt vnus omnium animalium homo uerè ſit dominus ſuarũ actionũ, & ut ſuis actionibus apud Deum & homines, aut bene, aut malè mereri queat. Sed hęc

omittamus; habent enim & bene longã, & ſatis litigioſam, certè ualde remotam ab hoc Phiſiologiæ inſtituto, quod nunc perſequimur, diſputationem. Quoniam, autem docuimus, concurſum vniuerſalis cauſſæ, præſertim aũt primæ cum cauſſis ſecundis, ad productionem cuiuſlibet effectus eſſe neceſſarium, ſequitur vt videamus, an effectus debeat plus cauſſæ vniuerſali an particulari: & an omnis cauſſa ſit nobilior ſuo effectu.

Explicantur duę Dubitationes.

CAP. X.

An effectus debeat plus cauſſæ uniuerſali quã particulari.

DVæ hoc loco dubitationes exiſtũt; vna eſt, an effectus, plus debeat cãę vniuerſali quàm particulari: altera eſt an omnis cauſſa ſit nobilior effectu. Ad priorem ita reſpondendum eſt, effectum partim debere plus cauſſę vniuerſali, partim autem particulari. Debet enim plus vniuerſali, quatenus ab ea dependet non ſolũ in fieri veluti à cauſſa particulari, ſed etiam in eſſe & operari; quandiu.n. eſt & quotieſcunq; operaĩ, eget concurſu & ope vniuerſalis cauſſæ. debet autem plus cauſſæ particulari, quatenus accipit & habet ab ea conditionem, ſpeciem, & gradum naturæ, eique aſſimilatur. Nanque effectus naturalis eſt contingens & corruptibilis, non propter cauſſam vniuerſalem quæ eſt neceſſaria & incorruptibilis, ſed propter cauſſam particularẽ. Adde, quòd cum quæritur cauſſa alicuius effectus, non debet afferri vniuerſalis, ſed particularis & proxima: vt ſi quæras quæ ſit cauſſa efficiens hominis? non bene reſpondebis eam eſſe ſolem, ſed hominem. Quocirca definitiones & demonſtrationes, huiuſmodi cauſſas præcipuè complectuntur.

Pulchra diſceptatio inter Platonicos & Peripateticos, an agẽs naturale ſit agens principale, an tantum ſit agẽs inſtrumentale.

Atque hinc dirimi poteſt nobilis illa controuerſia inter Platonicos & Peripateticos, an Natura dici debeat agens principale, an verò potius agẽs tantummodo inſtrumentarium. Platonici enim cenſent omnia agentia naturalia & particularia, eſſe tantùm inſtrumentaria & non principalia agentia, ſolũ autem Deum, & cauſſas vniuerſales, eſſe agentia principalia; quod hoc argumento confirmant. illud eſt agens principale,
A quod efficit & nõ efficitur, mouet & non mouetur, & quod eſt finis atque principiũ motus, qualẽ manifeſtũ eſt Deũ eſſe. & cauſſas vniuerſales. Illud aũt eſt agẽs inſtrumentariũ, quod non mouet niſi quia mouetur ab alio, nec cognoſcit finẽ ſuũ propter quem agit, ſed regitur & dirigitur ab alio finem ipſius cognoſcente: Sed talis eſt natura & agẽs naturale, ut cuiuis perſpicuum eſt, ergo natura magis eſt, & appellari debet agens inſtrumentarium quàm principale. Peripatetici verò cõtra diſputant, quamuis cauſſa vniuerſalis ſit
B agens principalius quàm particularis, nõ ob id tamen negandum eſſe, quin etiam cauſſa particularis appellari debeat agẽs principale potius quàm inſtrumentariũ; quandoquidem effectus, ut paulo ante dictum fuit, aſſimilatur cauſſæ particulari ſecundum quidditatem, ſecundum eſſe, ſecundũ modum operandi, & ſecundum proprietates atque accidentia; eiuſq; perfecta cognitio præcipuè pendet ex notitia cauſſæ particularis, quod ſanè in agẽs quod eſt uerè & tantummodò inſtrumẽtarium, minimè conuenit. Sed hi iudicio
C noſtro, non tam re quàm verbis inter ſe diſſident, tota enim diſſenſio in eo poſita eſt, vt cõſtituatur quid nomine inſtrumẽti intelligendum ſit. Platonici enim ampliorem inſtrũi ſignificationem amplexi ſunt; Peripatetici verò preſſiorem, & anguſtiorem ſequũtur. Platonici.n. definiũt inſtrumentale agens, quod nõ mouet niſi motum, & quod non cognoſcit finem propter quem agit; hæc autem ratio inſtrumenti omni agẽti naturali competit. Peripatetici verò definiunt agens principale, quod in ſe habet naturalem & perfe-
D ctam vim producendi effectum ſibi ſimilem; quomodo natura & cauſſæ ſecundæ ſunt agentia principalia.

Ad poſteriorem dubitationẽ hoc modo reſpondendum eſt; de materia nõ ambigitur quin ea ſit ignobilior tam forma, quàm compoſito. De forma, an ſit nobilior compoſito diſputatum eſt in 6. libro. Agens vniuerſale quod appellatur æquiuocum, ſine dubio pręſtantius eſt effectu, vt ſol & Intelligentiæ dignitate excellunt effectus omnes Phyſicos: dicitur aũt huiuſmodi agẽs vniuerſale æquiuocũ

quia

quia non eſt eiuſdem ſpeciei & naturæ cuius eſt effectus ab ipſo productus, & A quia non ad vnum aliquem tantummodò effectum, ſed ad multos & diuerſos effectus producendus concurrit. Agens autem particulare vniuocum, id eſt quod eiuſdem ſpeciei eſt cum effectu, partim eſt nobilius, partim minimè; nam ſecundum conditionem, ſeu diſpoſitioné quandam, eſt nobilius; quatenus homo generans iam eſt actu, qui generatur nondum eſt, ille iam eſt perfectus, ſiquidem perfectum iudicatur eſſe id quod poteſt ſibi ſimile generare, hic verò eſt imperfectus; ille nullo modo dependet ab hoc, hic autem, ſaltem cum generatur, ab illo dependet. At verò ſecundum eſſentialem perfectionem, non eſt nobilius; eorum enim quæ continentur eadem ſpecie, par eſt dignitas & perfectio eſſentialis; nam vt dicitur in categoria ſubſtantiæ, non ſuſcipit ſubſtantia magis & minus; & ſcriptũ eſt in 8. Metaph. tex. 10. ſubſtantiam eſſe ſicut numerum, cui nihil addi aut detrahi poteſt ſine commutatione ſpeciei; quin etiã in 3. Metaphyſicæ, tex. 11. Ariſtoteles affirmat in indiuiduis eiuſdẽ ſpeciei, non eſſe prius & poſterius, neque nobilius & ignobilius ſecundum eſſentiam. Finis autem duplex eſt, vnus qui efficitur ab agente ſicut forma naturalis per generationẽ producitur ab agente naturali, & hic finis licet nobilior ſit actione agẽtis, cum eius tamen ſit effectus, non poteſt eſſe nobilior agente. Alter finis eſt qui præexiſtit agenti, propter quem agens principaliter agit, & ad quem præcipuè ordinatur a natura, qualis eſt in agentibus naturalibus æternitas ſpeciei, & aſſimilatio Dei; quem finem perſpicuè conſtat eſſe nobiliorem agente. Sed dicet aliquis, ſi agens non poteſt eſſe ignobilius ſuo effectu, quomodo videmus ab accidente produci ſubſtantiam? ſæpe enim contingit a calore qui eſt in ferro ignito, quin etiam a motu & a lumine produci ignem. Reſpõdendũ eſt, an accidens producat ſubſtantiam, eſſe valde dubium & controuerſum quare quantum in præſentia ſatis erit ad id quod propoſitum eſt explicandum, de hoc dicendum eſt breuiter, exponendo quid alij ſentiant, & quid nobis tanquam veriſimilius maximè probetur.

An omne efficiens ſit nobilius ſuo effectu.

An accidens poſſit producere ſubſtantiam.

CAP. XI.

HAc de re ſunt tres opiniones: vna eſt Scoti 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 3. & Ochan lib. 2. Sent. quęſt. 23. & Durandi 1. Sent. diſt. 2. quæſt. 2. qui cenſent accidens nullo modo habere vim producendi ſubſtãtiam, ſed eã immediatè produci a ſubſtantia, quæ opinio ita B probatur. Nullum agens poteſt agere vltra virtutem ſuam, ergo accidens cum ſit imperfectius ſubſtantia, non poteſt eam producere; conſequentia per ſe eſt manifeſta. Antecedens autem probatur dupliciter tum quia illa propoſitio eſt per ſe nota, qua negata non relinquitur vllus modus oſtendendi Deum, qui eſt cauſſa omniũ, eſſe ens perfectiſſimum; nam nõ valeret, ab ipſo producta ſunt omnia, ergo ipſe eſt perfectiſſimus omnium; dicet enim aliquis, poſſe quod eſt perfectius produ- C ci ab eo quod eſt imperfectius: quamobrem fieri poſſet (ſicut ait Scotus) vt mũdus fuiſſet conditus ab aliqua muſca. tũ etiam, quia ſi effectus poſſet eſſe perfectior cauſſa, diuidatur cogitatione ille effectus in duo, nimirum in id, in quo ſecundum perfectionem æquatur cauſſæ ſuæ, & in id, in quo ſecundum perfectionem ſuperat cauſſam; & quæratur, vnde habeat effectus id in quo ſuperat cauſſam ſuam? non a ſe, vt patet, nou a cauſſa, quia nihil dat quod non habet, & quicquid a cauſſa ẽ in effectu, præexiſtit in cauſſa, vel D in perfectiori modo ſi fuerit cauſſa æquiuoca, vel ſaltem æquè perfecto, ſi fuerit vniuoca. Atque hæc eſt ratio Scoti. Deinde Ochan idem confirmat alijs duabus rationibus: ſi enim inquit, non poteſt ſubſtantia immediatè produci a ſubſtantia, aut id eueniet propter perfectionẽ ſubſtantię, at Deus, qui eſt perfectiſſimus, immediatè ſecundum ſuam ſubſtãtiam res ipſas producit: vel propter imperfectionẽ eius, ſed cum accidens producat accidẽs, vt calor calorem, cur non etiam ſubſtantia producet ſubſtantiam? quandoquidẽ acci-

Nullũ accidens habere vim producendi ſubſtantiã, opinio Scoti, Durandi & Ochan.

accidens eſt imperfectius ſubſtantia. Prçterea, in generatione vniuoca ſimile generatur a ſimili, cum igitur ignis generat ignem, ſubſtantia generatur a ſubſtantia non ab accidente, alioquin nunquam reperiri poſſet generatio vniuoca; nec vnquam vera eſſet illa ſententia, ſimile generari a ſibi ſimili. His accedit, quòd quidditas ſubiecti, eſt cauſſa propriæ paſſionis, & non ſecundum potentiam paſſiuam, quia omnis potentia paſſiua eſt cõtradictionis ad eſſe, & non eſſe, propria autem paſſio nõ eſt eiuſmodi vt poſſit adeſſe & abeſſe ſubiecto, ergo ſecundum potentiam actiuam quidditas rei eſt cauſſa propriæ paſſionis; ergo ſubſtantia poteſt immediatè producere aliquid, & ſi poteſt producere accidens, cur non etiam ſubſtãtiam? Hæc ſunt pro prima opinione. Contra quam eſt Ariſtoteles, & experientia. Etenim Ariſt. in libro de ſenſu, & ſenſili, capite de ſapore, ait ignem nõ agere vt ignis eſt, ſed vt calidus eſt; at ſecundum Scotum, principalis actio ignis quæ eſt productio ſubſtantiæ, non eſt ab igne vt calidus eſt, ſed vt ignis eſt. In primo etiam libro de Generatione ſcriptũ eſt, actionem non poſſe fieri, niſi vbi eſt contrarietas, debet enim agens eſſe contrarium patienti: at contrarietas nõ eſt proprie in ſubſtantia. Auerroes etiam in 7. Metaph. comm. 22. & 31. & in 12. Metap. comm. 18. ait, idem eſſe agens diſponens materiam, & inducens formam: Sed accidẽs diſponit materiam, ergo ipſum quoque aut per ipſum procreatur forma ſubſtantialis. ibidem quoque ait nec elementa nec vllas ſubſtantiales formas eſſe actiuas & paſſiuas niſi propter qualitates; & ſemen quod nõ eſt actu animatum, facere actu animatum per calorem naturalem qui in eo ineſt. Experientia itẽ frequens, perſpicuè declarat ſubſtantiam gigni ab accidente, namque videmus calorem qui eſt in ferro ignito ignire ſtuppã; & a lumine aeris, ob reflexionem radiorum, produci ignem; Similiter etiã per motum localem, alliſione nimirũ & attritione duorum corporum, ignem procreari.

Explicatur opinio. D. Thomæ, accidens in virtute ſubſtantiæ poſſe producere ſubſtantiam.

CAP. XII.

Secunda opinio D. Thomæ, accidens producere ſubſtantiã nõ ſũa vi, ſed virtute ſubſtantiæ.

ALtera eſt opinio Thomiſtarũ, qui aiunt accidens v. g. calorem, habere duplicem modum operãdi, vnũ in virtute propria quatenus accidens eſt, ſecũdum quem tantum poteſt producere calorem; alterum in virtute ſubſtantię cuius eſt naturalis virtus & inſtrumentũ, ſecũdum quem poteſt etiam producere ſubſtantiam; ſicut calor qui eſt in animali & in ſemine, quamuis per ſe nõ habeat niſi calefacere, tamen quatenus eſt naturale inſtrumentum animæ & generantis. poteſt producere carnem, & oſſa, atque adeò ipſum animal. Vide D. Thomam in 3. par. quæſt. 77. art. 3. & in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 1. & 1. par. quæſt. 77. art. 1. Vide etiã in eiſdem locis Thomiſtas, vt Capreolũ, atque Caietanum ſuper primam partem quæſt. 77. art. 1. Confirmatio huius opinionis pẽdet ex ſuperioris ſententiæ cõfutatione. Etenim certum & perſpicuum eſt, vt ſupra oſtendebamus, ſubſtantiam ſæpè produci ab accidente, nõ autem poteſt eam accidẽs producere virtute propria, quemadmodum prima ratio Scoti euidenter & neceſſariò concludit, ergo virtute alterius, hoc eſt ſubſtantiæ cuius eſt naturalis virtus atque inſtrumentum.

Verum hæc opinio licet a multis probetur ac defendatur, plurimis tamen rationibus vehemeter oppugnatur ac propemodũ euertitur. Primùm enim, qualitates actiuæ, quæ ſunt quatuor primæ qualitates immediatè inhærent in materia prima & ordine generationis præcedunt formas ſubſtantiales, ſicut à nobis ſupra oſtenſum eſt in 5. libro, ergo non agunt in virtute formarum ſubſtantialiũ. Poſtea, aut ignis producit ſubſtãtiã ignis per actionem aliquam ſubſtantialem diſtinctã a calefactione, at ſic & relabimur in opinionem Scoti, & accidẽs nullo modo produceret ſubſtantiam nec ſua nec aliena virtute, ſed ſubſtantia producere-tur

tur per actionem ſubſtantiæ propriam & incommunicabilem accidenti: aut ignis producit ſubſtantiam per calefactionem, ſed calor ſua virtute calefacit, ergo ſi ignis calefaciendo producit ſubſtantiam, virtute caloris eam producit. Deinde, q̃d eſt illud agere in virtute ſubſtantiæ? vel enim eſt accidens moueri & dirigi a ſubſtantia, ſicut dicimus ſecurim agere in virtute artificis, quia non ageret niſi ab eo moueretur & regeretur; at quo pacto accidens moueatur & dirigatur a ſubſtantia, ne intelligi quidem aut fingi a quoquam poteſt. Vel eſt, ſubſtantiam influere aliquam virtutem accidẽti, per quam fiat potens ad producendam ſubſtantiã, at talis influxus atque virtus ſtatim videtur eſſe figmentum, & cum nihil ſit in accidente quod ſit ipſo nobilius, ſi accidens non agit virtute ſua, neque aget virtute illius influxus. Præterea, cum ille influxus ſeu virtus ſit accidens, quæretur quomodo habeat vim producendi ſubſtantiam? ſi enim non virtute ſua ſed ſubſtantiæ, exiſtet eadem difficultas, reſque procedet in infinitum, ſin autem ſua, idem a principio de priori accidente dici debuit. Aut (id quod aiunt acutiores Thomiſtæ) C accidens producit ſubſtantiam, quia eſt naturalis & propria virtus ſubſtantiæ, ab ea dependens, eique a natura tributa tanquam inſtrumentum ad obeundas eius actiones. Verùm hoc nihilo plus valet quàm ſuperiora, tum quia totum id q̃d ſic aiũt, nihil aliud eſt quàm relatio quædam accidentis ad ſubſtantiam; quæ relatio ſicut non poteſt eſſe per ſe primò terminus actionis, ita nec eius principium: tum etiam quia falſum eſt ignem produci a calore, vt is eſt naturalis quædam virtus ignis, namque calor qui eſt in aere habet etiam vim gignendi ignem, ſiquidem vera ſunt quæ ſcribit Ariſt. in 2. lib. de Generat. ex duobus elemẽtis a ſymbolis tertium vtrique ſymbolum effici poſſe, vt ignem ex aere & terra; ſi enim aer calore ſuo vincat frigiditatẽ terræ, relinquendo in ea ſiccitatẽ, tunc in materia terræ, cum inſit calor & ſiccitas, neceſſariò exiſtet forma ignis. Præterea, nõ ſolùm ignis gignit a calore ignis, ſed etiã per lumen & motũ localem, illud autem ridiculum eſt, quòd quiddam aiunt, calorem propria quidem virtute calefacere vſque ad ſeptimum A gradum, octauum autem gradum vel ſi quis eſt alius, qui ſit immediata diſpoſitio ad introducendam formam ignis, hũc inquam, non in propria virtute producere, ſed in virtute ſubſtantiæ; quis hoc non tanquam merum planè figmentum derideat? cum enim ignis naturaliter & neceſſariò agat, ſemper agit eodẽ modo, quomodo igitur priores omnes gradus virtute propria producit, vnum vero illum vltimum non poteſt eadem virtute producere? quid enim tunc de nouo accedit calori producenti quod ante nõ habuit? B nam ſi nihil aduenit, eodem modo ſe habebit calor ante, & poſt, quare etiam eodem modo aget; nam idem manens idem ſemper natum eſt facere idem, vt dicit Ariſt. in 2. lib. de Generatione.

Tertia opinio probabilior cæteris ponitur, & ſoluuntur rationes contrariæ.

CAP. XIII.

TErtia opinio eſt; quæ nobis videtur probabilior, accidens ſua virtute poſſe ſubſtantiam producere, ita cum ignis producit ignem, tota ea productio intrinſecè & effectiuè procedat a calore, neque ad eam effectiuè concurrat forma ſubſtantialis quæ eſt in igne. Quæ opinio refutatis iam ſuperioribus ſententijs, lõga nõ eget probatione; nam ſi ſubſtantia producitur ab accidente, vt demõſtratum eſt contra Scotum, & non in virtute ſubſtantiæ, vt oſtenſum eſt con- D tra Thomiſtas, relinquitur igitur vt accidens virtute ſua producat ſubſtantiam. Reſtat nunc, vt ſoluamus rationes Scoti, & alias quaſdam dubitationes, quæ videntur eſſe contra tertiam opinionem, explicemus. Ad Primam rationem quæ eſt Scoti reſponderi poteſt dupliciter, primùm hoc modo, inter accidens & ſubſtantiam poteſt fieri comparatio, vel in ratione entis, & ſic clarum eſt accidens eſſe ignobilius ſubſtantia, vel in ratione productiui & producibilis, & ſic eſt ꝓportio inter ea, nã ſicut accidens naturaliter eſt

eſt productiuum ſubſtantię, ita ſubſtantia naturaliter eſt producibilis ab accidẽte, A nec in hoc eſt inæqualitas; & ſane vtrumque eſt eiuſdem ordinis, cum ſit quidpiã naturale, & materiale, & corruptibile. Altero modo etiam reſponderi poteſt, duplicem eſſe effectum agentis, vnum intrinſecum actui agentis, vtpote qui per eius actionem attingitur, alterum externum actioni agentis, qui quoniam habet naturalem & neceſſariam connexionem cum primo illo intrinſeco effectu, idcirco cum hic internus producitur, ille externus quoque per modum naturalis ſequelæ producitur ab agente: exempli cauſſa: B Calefactionis, intrinſecus & immediatus effectus eſt calor, mediatus autẽ, & huic naturaliter conſequens, eſt raritas & leuitas. Inter hæc autem duo genera effectuum hoc intereſt; quod prior non poteſt eſſe nobilior agente: poſteriorem autem eſſe vel nobiliorem vel ignobiliorẽ, nihil prohibet; & ratio eſt, quia ille, cum per ſe producatur ab agente, neceſſariò ſequitur menſuram & modum virtutis actiuæ, hic autem, cum non producatur per ſe, minimè commenſurari & correſpondere debet virtuti, & perfectioni agẽ C tis; ſiquidem præſtantia agentis & actionis, æſtimari debet ex primo & immediato termino atque effectu, non autem ex alijs quæ propter naturalem rerum conſequentiam & connexionem producuntur. Cum igitur ſubſtantia ſit effectus accidentis non priori ſed poſteriori modo, nam cum in materia eſt calor vt octo, neceſſariò erumpit, & exiſtit forma ignis, nõ enim poſſunt hæc duo inuicem ſeparari; ex quo fit, vt calor producendo in materia calorem vt octo, conſequenter etiam producat ſubſtantiam ignis, ob hanc cauſ D ſam fit, vt quamuis accidẽs ſit ignobilius ſubſtantia, eam tamen poſſit producere.

Nota doctrinã hanc de duplici effectu agẽtibus.

Ad 2. Repugnat ſubſtantiæ immediatè producere aliquid, nõ ratione perfectionis vel imperfectionis, ſed quia productio eſt actio, actio autem non poteſt eſſe niſi vbi eſt contrarietas, hæc autem non competit ſubſtantiæ, niſi propter accidentia, quare nec aget ſubſtantia niſi per accidẽtia. Ad 3. In producente & producto duo conſiderare oportet, vnũ eſt id quod producit & qđ producitur; alterũ eſt id quo producit & quo producit exẽpli gratia: ignis ex aqua producit ignẽ, qđ producit & producit eſt ignis, ſimiliter et id quo producit & quo producitur eſt calor, tũ qui eſt in igne producente; tum qui inducitur in materiam aquæ. Ergo in generatione vniuoca eſt ſimilitudo, ſi comparentur inter ſe, vel quod producit & quod producitur: nam vtrunque eſt ſubſtantia, vel id quo producit, cum eo quo aliud producitur, vtrumque enim eſt accidens: non oportet autem comparare id quo producitur, cum eo quod producit, quia non fieret comparatio inter ea, quæ ſunt eiuſdem rationis.

Cur ſubſtãtia immediatè nihil poſſit agere.

Ad 4. Subiectum non eſt cauſſa efficiens propriæ paſſionis, nam vel produceret eam per eandem actionem, qua ipſum producitur; at hoc repugnat, quia producere præſupponit eſſe, quare ſi ſubiectum per huiuſmodi actionem producit, iam eſt: ſi per eandẽ producitur, nondum eſt, ergo ſimul eſt & non eſt; & eſſet poſterius illa actione, vt pote per quam ipſum producitur, & eſſet prius illa eadẽ actione, vt pote per quam producit ipſam propriam paſſionem: vel per aliam actionem, ſed hoc modo propria paſſio eſſet tempore poſterior ſubiecto, & non flueret ex quidditate ſubiecti ſimpliciter ſed ex quidditate rei exiſtentis, quod falſum eſt: nam non eſt neceſſaria connexio quidditatis cum ſua exiſtẽtia, nulla enim res, pręſertim earum quæ ſunt generabiles, neceſſariò exiſtit: at connexio proprię paſſionis cum ſubiecto, neceſſaria eſt; ſiue enim triangulum exiſtat ſiue non, habet tres angulos æquales duobus rectis. Eſt igitur eadem cauſſa efficiens ſubiecti & paſſionis, eadem enim actione vtrunque producitur, ſed illud per ſe primo, hæc autem per modum naturalis & neceſſariæ conſequentiæ. Neque etiam ſubiectum eſt in potentia paſſiua phyſica ad propriã paſſionem, nam id dicitur phyſicè eſſe in potentia paſſiua reſpectu alicuius, quod nondum actu habet, aptum tamen eſt ab agente naturali tranſmutari ad illud. Ariſt. enim in 5. & 9. lib. Metaphyſi. principium rei, quo eſt tranſmutabilis ab alio vt aliud eſt, potentiam paſſiuam definit: ſi igitur ſubiectum eſt in potentia paſſiua ad ſuam propriam paſſionem, neceſſe

An ſubiectũ ſit cauſſa efficiens ſuæ propriæ paſſionis.

Quid ſit potẽtia paſſiua phyſica vel potẽtia contradictionis, ſecundum peripateticos.

ceſſe eſt cogitare ſubiectum prius eſſe, & tum ab aliquo agente tranſmutari ad ſuā paſſionem, quod falſum eſt; cum ſubiectū & propria paſſio ſimul ſint & ſimul producantur. Atque ſupradicta quidem potentia paſſiua eſt illa quam Ariſtoteles tot in locis appellat potentiam contradictionis ad eſſe & non eſſe. Si quis autem exiſtimat propterea ſubiectū habere potentiam paſſiuam & contradictionis reſpectu paſſionis, quia propria paſſio in ipſo inhæret, is ſane non recte ſentit, ob eādem enim cauſſam dicere deberet, ſubſtantiam cæli habere potentiam paſſiuā contradictionis reſpectu quantitatis in ipſo cælo inhærentis, quam tamen conſtat ab eo eſſe inſeparabilem.

Enodantur quatuor aliæ dubitationes.

CAP. XIIII.

Quatuor dubitationes contra tertiam opinionem.

EXiſtūt præterea quatuor dubitationes, quæ videntur officere tertiæ opinioni, quam cæteris probabiliorem eſſe iudicauimus. Prima dubitatio eſt, cum communis ſit & trita multorum Philoſophorum ſententia, accidens cum producit ſubſtantiā, agere in virtute ſubſtantiæ; idque ſecundum tertiam opinionem defendi nequeat, non videtur ea opinio probanda eſſe, vt quæ communi ſententiæ aduerſetur. 2. Dubitatio. Si forma ſubſtantialis neque mediatè, neque immediatè operatur, ergo fruſtra eſt & otioſa, & cum melius ſit habere vim atq; facultatem agendi quàm non habere, nobilior erit conditio accidētis, quàm ſubſtantiæ; quin etiam facillimè credi poterit nullam eſſe formam ſubſtantialem; namque formam eſſe, & qualis ea ſit; non aliter cognoſci poteſt quàm ex operatione. 3. Dubitatio. Forma ſubſtantialis nullo modo poſſet appellari natura, ſiquidem natura definitur eſſe principiū motus; at ſecundum tertiam opinionem ſubſtantia nullo modo eſt principiū actiuum alicuius motus. 4. Dubitatio. Si ſubſtantia producitur per ſolam actionē accidentis, ergo non per ſe producitur ſed per accidens, quare generatio non A erit per ſe mutatio aliqua; probatur conſequentia, nam per actionem accidentis nō poteſt intrinſecè & immediatè produci aliud niſi accidens, ſicut per calefactionē primò non aliud quàm calor producitur quare ſi per eādem actionem etiam ſubſtantia producitur, neceſſe eſt eam conſequenter, & per accidens produci. Ad has dubitationes breuiter reſpōdendum eſt hoc modo. Ad 1. Poteſt dici accidens agere in virtute ſubſtantiæ tripliciter, primùm ſecundum dominationem, nam licet actio effectiuè procedat ab accidente B tamen quia actiones denominatiuè ſunt ſuppoſitorum vel rerum per ſe ſubſiſtentium; non denominatur agens, niſi quod eſt per ſe ſubſiſtens huiuſmodi non eſt accidens, ſed ſubſtantia accidente affecta. Deinde, ſuſtentatiuè; nam quia operari ſequitur eſſe, accidens autem habet eſſe in virtute ſubſtātiæ quatenus ab ea ſuſtētatur, ob eam quoque cauſſam poteſt dici agere in virtute ſubſtantiæ. Poſtremò, determinatiuè; nam ſubſtantia ignis non producitur per calorē, vt calor eſt, alioquin per quemlibet gradum caloris pro- C duceretur, ſed vt eſt tantus calor v. g. vt octo; non habet autem calor, vt ſit tantus ex eo quod ſit accidens, ſic enim indifferens eſt ad omnem gradum, ſed ex ſubſtantia in qua eſt, quæ vt ſecundum naturam ſuam perfectè ſe habeat, vendicat ſibi tantum calorem, determinatio igitur accidentis, ſubiectiuè quidem prouenit ex ſubſtantia in qua inhæret; finaliter autem ex ſubſtantia quæ per ipſum produci debet. Ad 2. Non eſt ſubſtantia otioſa etiam ſi nihil operetur, tum quia otioſum eſt id cuius poteſt eſſe aliqua opera- D tio & non eſt, quod non conuenit ſubſtantiæ; tum etiam quia forma ſubſtantialis tametſi nihil operetur, ob alias tamen cauſſas neceſſaria eſt, quas nos in principio ſexti libri expoſuimus. Adde quod poteſt dici operari, ſi non effectiuè, certè illis tribus modis; quos paulò ante memorauimus. Ad 3. Forma ſubſtantialis eſt natura & principium motus, non effectiuè, ſed illis tribus modis quos in ſolutione primæ rationis poſuimus. Ad 4. Forma ſubſtantialis ordine generationis ſeu productionis, conſequenter & ſecundariò

Quomodo accidens dici poſſit agere in virtute ſubſtantiæ.

dariò producitur, at ſi ſpectetur intentio diſpoſitio & ordinatio naturæ, quæ per ſe A primò intēdit formam ſubſtantialem, & propter eam præmittit & producit in materia accidentia, exiſtimandum ac dicendum eſt, formam ſubſtantialem per ſe primò produci. Atque hæc quidem de præſēti quæſtione ꝓbabiliter diſputata ſint: neque enim priores duas opiniones contemnimus, aut damnamus, ſed tertiam illis præferimus, vt quæ nobis propenſior ad veritatis ſimilitudinem videatur: quā tamen ita probamus, vt ea formā ſubſtantialem è medio tolli nullo modo velimus; nec verò tolli oportere iudicemus. B

An idem numero effectus a multis cauſſis poſſit effici.

CAP. XV.

Poteſt hoc loco tractari, quod a multis quæri & diſputari ſolet, an idem numero effectus a diuerſis cauſſis proficiſci queat De quo nos, quia res neque multæ difficultatis eſt, neque magni C momenti, breuiter dicemus. Primò, poteſt idem effectus fieri a multis cauſſis diuerſi generis, imò neceſſariò concurrunt quatuor cauſſæ ad producendum effectū naturalem. Præterea, idem effectus poteſt fieri a multis cauſſis eiuſdem generis verùm ſubordinatis, quarum vna eſt vniuerſalis, altera particularis; ſol enim & homo generant hominem. Deinde, poteſt idem effectus effici a multis cauſſis eiuſdem generis, & proximis atque immediatis, ſed quæ ſint (vt vocant) partiales non autem totales, velut triremis mo D uetur a multis remigibus, ſed is motus non fit a ſingulis eorum omnino totus, ſed ab omnibus illis ſimul, ea ratione vt vnius cauſſæ integræ ac perfectæ vim, & poteſtatem explent. At vt idem numero effectus producatur a multis cauſſis eiuſdem generis immediatis & perfectis, ita, vt quælibet earum per ſe ſufficiens ſit ad totū effectū omnino producendum, vſ eſſe impoſſibile. Primò, q̄a ſicut non pōt eſſe niſi vna proxima mat[illegible]r.a, & vna proxima forma ipſi⁹ effectus, ita nec efficiēs, tū quia ſic nō eſſet neceſſaria & determinata connexio effectus cum ſua cauſſa, quamobrem talis effectus ſciri non poſſet: quia ſcire eſt rem per cauſſam cognoſcere propter quam res eſt, & quod non contingit aliter ſe habere. Poſtea, quia in natura nihil eſt ſuperfluum & otioſum, at ſi eſſent multæ cauſſæ vnius effectus, eo modo quo diximus, præter vnam illarum, cæteræ otioſæ eſſent. Deinde, vna numero actio non poteſt fieri a duobus agentibus, nam actio dependet ab agente & per ipſum definitur, ergo nec vnus numero effectus; nam actio re nō differt ab effectu, qui eſt intrinſecus & immediatus eius terminus. Ad extremum. ſit C. effectus, ſint eius cauſſæ A. & B. ſequeretur effectum a neutra cauſſa per ſe ac neceſſariò dependere, quod eſt falſum; nam effectus neceſſariò dependet a cauſſis ſuis per ſe; probatur conſequentia, C. non dependet neceſſariò ab A. alioquin eo remoto non poſſet effici ab ipſo B. at ponitur poſſe etiam fieri ab ipſo B. ſimiliter C. non dependet a B. propter eandē cauſſam, ergo a neutro per ſe & neceſſariò dependet. Et quamquàm ita ſentiant Thomiſtæ, vt videre eſt apud D. Thomam in 1. Par. quæſt. 52. art. 3. & Paulum Soncinatem in 5. Metaphyſicæ, quæſt. 6. tamen cū ipſi affirment genita ex putrefactione & ſemine eſſe eiuſdem ſpeciei, videntur concedere multas cauſſas efficiētes eiuſdem effectus proximas & perfectas, quarum quælibet per ſe ſufficiens eſt ad producendum effectum: mus enim ſecundū ipſos æquè generari poteſt ex ſemine, ac ex putri materia. Sed ipſi reſpondere poſſent dupliciter, vel ſe tantum loqui de cauſſis efficientibus eiuſdē rationis, ideſt vel ambabus vniuocis vel æquiuocis; at generatio muris ex ſemine eſt vniuoca, ex putri autem materia, eſt æquiuoca; vel ſe loqui tantùm de cauſſis efficientibus, quæ ſimul concurrunt ad vnum numero effectum producendum, nunquam autem contingit eundem numero murem ſimul generari ex ſemine, & ex putri materia.

Solet etiam ab alijs in dubium vocari, an effectus qui ab hac cauſſa efficiente, & in hoc loco, atque hoc tempore productus eſt, idem numero potuerit produci

vel

vel ab alia cauſſa efficiente, vel in alio loco, vel alio tempore. Ad quod nos breuiter (A) reſpondemus, videri nobis probabilius, id fieri non poſſe. Primò, quia debet eſſe determinata habitudo & connexio effectus cum ſua cauſſa, quæ non eſſet, ſi effectus, a qualibet alia cauſſa produci poſſet. tum quia vna numero actio non poteſt eſſe a diuerſis agentibus, aut in diuerſis temporibus: quia ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas numeralis mouentis, vt dicitur 8. Phy. text. 49. & vnitas numeralis temporis, vt dicitur in 5. Phy. tex. 41. ſi autem actio variatur per quam effectus producitur, fieri nõ poteſt (B) quinetiã effectus varietur. Poſtremò, quia effectus particularis per ſe dependet a cęlo, quare variato cæli aſpectu & ſyderum, quem omni puncto temporis variari neceſſe eſt, non poteſt idem numero effectus produci. Verum de his ſatis.

An idem effectus numero poterit ab alia cauſſa vel alio loco & tempore effici.

Nunc declarandũ eſt, an effectus eiuſdem ſpeciei, poſſint produci a cauſſis efficientibus diuerſæ ſpeciei, vel etiam generis, quarum quælibet ſit proxima & perfecta cauſſa ipſius effectus. Atque hic locũ habet inſignis illa quæſtio de genitis ex (C) ſemine & ex putri materia, an ſint eiuſdẽ ſpeciei; exempli cauſſa. An mus qui ſine ſemine gignitur ex putri materia, ſit eiuſdem ſpeciei, cuius eſt is qui gignitur ex ſemine alterius muris. Circa hanc quæſtionem reperimus tres opiniones. Quidam enim putarunt omnia animalia tam imperfecta quàm perfecta, etiam ipſum hominem, poſſe gigni ex ſemine & ex putri materia. Alij cenſent, nullum animal eiuſdem ſpeciei poſſe vtroque illorum modorum gigni; ſed quæcunque gignuntur vno modo, ſpecie diſtingui ab (D) his quæ gignuntur altero modo. Sunt & multi, qui arbitrantur animalia quidem perfecta, tantùm poſſe gigni vno modo, nimirum ex ſemine, cuiuſmodi ſunt, leo, equus, homo; Imperfecta verò qualis eſt mus, vermis, ſerpens, ſcorpio, vtroque modo gigni poſſe: quinetiam ſunt quædam imperfectiſſima, quæ non niſi ex putri materia generantur; ita vt ſint tria genera animalium, quorum quædam tantùm ex ſemine, alia tantùm ex putri materia, nõnulla vtroque modo generentur. Has igitur tres opiniones ſigillatim diſcutere, (A) ac dijudicare operæ pretium fuerit.

Quæ generantur ex ſemine & ex putri materia, an ſint eiuſdem ſpeciei. Ac primò examinatur opinio Auicennæ.

CAP. XVI.

PRima opinio eſt Auicennæ in libro quem ſcripſit de Diluuio, & à quibuſdam etiam tribuitur Alberto, quã innuit Ariſt. in 2. Politi. cap. 6. vbi re(B)prehendens priſcos legum latores, ait eos vel ex corrupto ſemine vel ex terra natos fuiſſe, & in Sect. 10. Problema. 15. & Plato in Menexeno, & Philopon⁹ in 3. de Generatione animaliũ nominant Steſicorum qui dicebat poſt diluuium homines fuiſſe renatos ex putri materia: potuerunt autem hi fortaſſe ſumere huius opinionis occaſionem ex ijs quæ continentur in ſacris literis, vel de formatione Adam, qui ex limo terrę a Deo fictus eſt, vel de generali diluuio. Quæ opinio his argumentis probari poſſet. Primò, eadẽ (C) eſt materia generationis, & nutritionis, ſicut Ariſ. docet in 2. de Generat. tex. 50. & in 2. de Anima. ſed terra ſuggerit materiam qua poſſit homo nutriri, vt herbas & fructus; ergo poteſt ipſa quoque præbere materiam ex qua homo generari queat. Deinde, quicquid poteſt virtus inferior, poteſt etiam ſuperior, ſi igitur virtus quæ eſt in ſemine, cum ſit particularis cauſſa & ignobilior virtute cæleſti, gignit hominem, cur non idem facere poſſit cælum cum elementis? Poſtea, cælum poteſt afferre interitum homini, ergo etiam (D) eius generationem perficere, ſiquidem oppoſitorum eadem eſt ratio. Præterea, ars imitatur naturam, ſed ars quamlibet formam poteſt exprimere in diuerſis materijs, vt formam hominis in ligno, argento, marmore, ergo ſimiliter natura poterit quamlibet formam naturalem in diuerſis materijs producere. Poſtremò, homo libere generat hominem, quare poteſt non generare: & ex ea parte qua homo generatur ex homine, poteſt deficere ſpecies humana: cum autẽ impoſſibile ſit eã ſimpliciter deficere, ppterea

Mirabilis opinio Auicennæ, hominẽ etiã ſine humano ſemine, naturaliter poſſe procreari.

rea quod ſpecies cõtinent vniuerſi perfe-
ctioné, prçſertim aũt humana, quç eſt om
nium nobiliſſima, neceſſarium eſt dicere
generationem humanam, non ſolùm ex
ſe mine hominis, ſed etiam alio modo &
ex alia materia effici poſſe. Itaque ſecun-
dum hanc opinionem, fœmina nõ eſt per
ſe neceſſaria ad generationem hominis,
ſed tantum per accidens, nimirũ propter
locum matricis, qualis locus extra fçmi-
nam, ideſt tam opportunus, tam commo-
dus & conducens generationi, conſerua-
tioni, & accretioni hominis, donec in lu-
cem edatur, non facilè reperiri poteſt.

Refutatio Auicennæ.

Verùm hæc opinio indigna eſt Philo-
ſopho, quippe qui non debet vt eſt apud
Ariſt. 8. Phyſi. tex. 15. & in 2. de Generat.
tex. 42. quidquam aſſerere, quod non vel
experientia vel ratione aliqua probabili
cognitum habeat, & alijs ſuadere queat.
At nulla experientia docet hominem ali
ter generari poſſe naturaliter quám ex
ſemine; neque ab initio mundi vllus ho-
minum (niſi forte Poetarum fabulis pu-
temus habendã eſſe fidem) ex putri ma-
teria generatus eſt; & ſanè quod nunquã
adhuc factum fuit, phyſicè loquendo de
ijs quæ ad ſpeciem pertinent, pluſquam
veriſimile eſt, neque deinceps aliquando
futurum, neque fieri poſſe naturaliter.
Ratio autem reclamat, hominem ex pu-
tri materia generari poſſe, quomodo. n.
tam varia, ſubtilis, delicata & artificioſa,
tot membrorum & partium humani cor
poris compactio, conformatio, diſtinctio,
figuratio ex putri materia efficiatur? aut
quis locus præter matricem fœminæ, qui
ſit calidiſſimus, non igneo ſed vitali quo-
dam calore, & ab omnibus elementorũ
cælique iniurijs tutiſſimus, reperiatur?
Sed eſto, generetur homo ex putri mate
ria; at poſtquam eſt conceptus & in lucé
æditus, quo alimento nutrietur & ſuſten
tabitur? non enim quodlibet illi çtati cõ-
gruit, & cum homo per multos annos nõ
poſſit per ſe ſine adiumento parentum vi
tam degere, quiſnã ei ex terra nato, hæc
neceſſaria adiumenta & præſidia præſta-
bit? An natura quidem generabit ex ter-
ra, cum autem generatum conſeruare nõ
poterit, ſed mox interiturum deſeret?
quis hæc tam inſipienter & impiè de na-
tura vel potiùs de Deo qui eſt naturæ
conditor & rector, loquentem ferat? Ve-
A rùm plura contra hanc opinionem diſpu
tare ſuperuacaneum eſt; ſtultum enim
eſt, vt ait Ariſt. attendere quid quiſque di
cat; & quidam lepidè ait, ſapientes viros
ambigere, vter ſtultior ſit, is ne qui ſtultè
dicit, an qui ſtultè dicentem ſeriò refuta-
re contendit. Nec verò quiſquam mire-
tur tam ineruditam, tam abſurdam & in-
credibilem ſententiam cuiquam Philoſo
pho probari potuiſſe; namque nõ minùs
verum quam ſcitum eſt illud quod Cice
ro ſcribit in 2. lib. de Diuinatione. [Ne-
ſcio, inquit, quomodo nihil tam abſurdè
B dici poteſt, quod non dicatur ab aliquo
Philoſophorum.] Quare breuiter ad ra-
tiones huius opinionis reſpondeamus.

Solutio rationũ opinionis Auicennæ.

Ad 1. Duplex eſt materia nutritionis,
vna remota, vt herba & fructus, altera
proxima, vt ſanguis; illam terra darè po-
teſt, hanc non poteſt, de qua tamen intel-
ligitur id quod dicitur eandem eſſe mate
riam nutritionis & generationis: ac licet
eadem ſit materia generationis & nutri-
tionis, quæ tamen generatione inſeruit,
& appellatur materia ſeminalis, multo
purior, efficacior, & perfectior eſt, quàm
C alimentalis materia; cuius rei ſignum eſt
illud, quædam membra ex materia ſemi-
nali a principio formata, ſi poſtea corrum
pantur, frangantur, ac mutilentur, nõ poſ
ſe rurſus per nutritionem renaſci aut re-
parari. Ad 2. Cauſſa vniuerſalis, duplex
eſt, vna prima & ſimpliciter vniuerſalis
vt Deus, qui propterea quòd liberè agit;
& infinitam habet vim ad agendum, po-
teſt quicquid ab agentibus particulari-
bus & cauſſis ſecundis efficitur, proximè
ſine illis efficere: altera eſt cauſſa vniuer-
ſalis ſecunda, quæ eſt vniuerſalis non ſim
D pliciter, ſed tantùm reſpectu rerum ſub-
lunarium vt cælum, quæ cauſſa tum quia
eſt finitæ virtutis & naturaliter operans,
tum quia per ſe eſt indifferens & indeter
minata ad productionem, cuiuſlibet effe-
ctus particularis, nequit ſine proximis &
proprijs cauſſis particularibus, earum ef
fectus producere. Ad 3. Non valet con-
ſequentia, nam multò plura, & maiora
præſidia neceſſaria ſunt ad generandum
hominem, quàm ad eum corrumpendũ,
etenim ſi vnum quodlibet elementorũ
exuperet cætera, poteſt homini exitium
afferre

afferre, at perſpicuum eſt non poſſe hominem ex vno elemento generari. Ad 4. Inter naturam & artem multũ intereſt, primùm enim forma quam efficit, ars nõ eſt ſubſtantia, vel res quædam diuerſa à ſubiecto, ſed eſt varia quædam determinatio, conformatio, & figuratio quãtitatis, in qua ratio figuræ conſiſtit. Deinde materia quæ accipit formam artificialẽ, non habet ad eam naturalem potentiam & inclinationem, quemadmodum eſt in ſeptimo libro explicatum. Propter hanc igitur quæ eſt inter naturam & artem diſſimilitudinem, fit, vt forma artificialis in diuerſis materijs effici queat, naturalis autem minimè. Ad 5. Coniunctio maris & fœminæ per quã ſemen exhibetur matrici, libere fit; at poſtquam matrix ſemẽ virile complexa eſt, omnis illa operatio ſubſequens, per quam generatio hominis abſoluitur, per ſe non liberè ſed naturaliter efficitur. Neque vero, quia initiũ generandi in noſtra eſt voluntate atque poteſtate, ideò metuendum eſt ne ipſa hominis generatio aliquando deficiat. Etenim appetitus generandi, cuilibet homini naturaliter inſitus & penitùs infixus, acerrimus & incitatiſſimus eſt: iſque poſt labefactatam, primi hominis ſcelere integritatem naturæ noſtræ, multò etiam vehementior & effrenatior extitit; vt tam ardens procreandi cupiditas ne quando in cunctis hominibus omninò reſtinguatur, nequaquam ſit pertimeſcendum. & ſanè quod adhuc nunquam accidit, non eſt verendum ne in poſterum aliquando contingat: quamuis ſi theologice ac verè loqui volumus, aliquando ceſſaturã eſſe generationem hominis minimè dubitandum eſt; poſt reſurrectionem enim neq; nubent neque vxores ducent (vt ait Dominus) ſed erunt velut Angeli Dei.

An generatio hominis ſit naturalis, an potius liberè fiat & an poſſit aliquando deficere.

Declaratur ſecunda opinio quæ eſt Auerrois.

CAP. XVII.

Opinio Auerrois generata ex ſemine & ex putri materia ſpecie inter ſe diſtingui ſpecie.

Altera opinio eſt Auerrois, quam is copioſè tractat in 8. Phyſi. com. 46. & in ſua Paraphraſi ſuper primum librũ de Gener. animaliũ c. 1. affirmans nullam ſpeciem, ſeu viuẽtium ſeu A animaliũ, poſſe generari ex putri materia & ex ſemine, & quæcũq; his duobus modis generantur, quãuis in ſpeciem ſimilia ſint, ſpecie tamen inter ſe diſtingui. Hanc ſententiam, tum ipſe, tum eius ſectatores confirmant multis rationibus. Prima ratio. Materia & Forma ſunt ad aliquid, ita vt quemadmodum formæ differunt, ſic neceſſe ſit materias quæ proximè ac propriè illis formis reſpõdent, diuerſas eſſe, ſicut Ariſt. ait in 2. Phy. tex. 26. ſed putris materia & ſeminalis, inter ſe differũt ſpecie, ergo formæ quæ ex illis educuntur, & B in illis recipiuntur, non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei. Ad hoc qui contra ſentiunt, fortaſſe reſponderent dupliciter. Primò, quãuis materia putris per ſe & a principio multum differat a ſeminali, tamẽ per virtutem caloris cœleſtis, vel aliarum influẽtiarum, ſic afficitur & temperatur, vt habeat temperationem quandam & conſtitutionem qualitatum, valde ſimilẽ ei quam materia ſeminalis habet in matrice, quamobrem non eſt mirandum ſi poſſit etiam ſimilem formam recipere. Deinde, duplex eſt materia, vna tranſiẽs, C altera immanens, nihil prohibet eiuſdẽ ſpeciei eſſe diuerſas materias tranſeũtes, velut ſanguis efficitur ex carne, fructibus & pane. ſimiliter etiam ex materia putri & ſeminali, quæ ſunt materiæ tranſeuntes, poterit eadem ſpecies produci. Materia autem immanens (dicerent forſitan illi) non eſt alia quàm materia prima, ſi quidem omnis forma ſubſtantialis immediatè vnitur materiæ primæ, quare cum materia prima, quæ eſt in corpore putri, & quæ eſt in ſemine, ſint eiuſdem rationis, relinquitur animalia quæ generantur ex D putri materia & ex ſemine, habere materias immanentes eiuſdem ſpeciei. 2. Ratio. Mus æquiuocè dicitur de eo qui generatur ex ſemine & ex putri materia, ergo illi mures non ſunt eiuſdem ſpeciei, conſequentia ſatis per ſe manifeſta eſt; Antecedẽs autem ita probatur, æquiuoca ſunt quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ diuerſa, ſed illi mures habent nomen Muris commune, definitionem autẽ ſubſtãtialem diuerſam, ergo &c. Minor probatur, etenim materia neceſſariò ponitur in definitione rerum naturaliũ,

vt eſt apud Ariſt. 1.de Anima text. 16. & in 6.Metaph.tex.2.præſertim cũ ſecundũ A eos qui huic opinioni aduerſantur, materia ſit pars quidditatis, ergo ſi eſt diuerſa materia, impoſſibile eſt eandem eſſe q̃dditatem & definitionem; cum igitur illi mures ex diuerſis materijs exiſtant, non poſſunt eãdem habere quidditatem. Ad hoc quid reſponderent aduerſarij, facile conijci poteſt ex ſuperiore reſponſione, dicerent enim, licet materiæ, quas vocãt tranſeũtes, in illiuſmodi animalibus ſint diuerſæ ſpeciei, materias tamen manentes, quæ propriæ pertinent & adhibentur ad definitiones rerum naturalium, vnius B eſſe ſpeciei. 3. Ratio. Connexio effectus cum ſuis cauſſis, per ſe neceſſaria & immutabilis eſt, alioquin tolleretur ſciẽtia ſiue quæ demonſtratione, ſiue quæ definitione conficitur; ſiquidem ſcire definitur rẽ cognoſcere per cauſſam propter quã res eſt, & quod non contingit aliter ſe habere; at illi mures cum tam ex materia putri, quàm ex ſeminali generari queant, cum neutra materia habent connexionẽ quæ ſit neceſſaria per ſe. 4. Ratio. Generatio muris ex ſemine, fit ſecundum naturam vt patet, ergo fit vel ſemper vel vt C plurimum, ſic enim Ariſt. in 2. Phy. & in 1.de Cælo definit id quod eſt ſecundũ naturam; ergo oppoſitum huius, eſt præter naturam & raro, ac per accidens contingit; ſed mures qui gignuntur ex putri materia, ita frequenter & per ſe generantur ſicut illi qui ex ſemine, hoc igitur eſt maniſeſtiſſimum ſignum, hos & illos non eſſe eiuſdem ſpeciei. 5. Ratio. Vnius naturę vnus eſt modus generationis ergo diuerſus modus generationis arguit diuerſas naturas. Antecedens innuit Ariſt. in 1. li. de Generat. animal. c. 1. 6. Ratio. Natura D nihil fruſtra & ſuperfluè facit, nec facit p̃ plura, quod poteſt facere per pauciora: ergo ſi eadem ſpecies animalium generari poteſt ex ſemine & ſine ſemine, alter iſtorum duorum modorum erit ſuperfluus, cum vnus illorum ſufficiat. Si dicant, id facere naturam propter maximam ſollicitudinem, quam habet de conſeruatione huiuſmodi animaliũ; id ſanè ridiculũ eſt, nam multò æquius eſſet iſtiuſmodi curã & ſolicitudinem habere de animalibus perfectioribus, quæ tamen non niſi vno modo generantur. Si dicant, hoc idcirco fieri, quia perfectorum animaliũ præſtantia non patitur ea generari aliter quàm ex ſemine. Nec id profectò ſatis firmũ eſt, nam ſi ſunt aĩalia quędã imperfectiſſima, quę tãtùm generãtur ex putri materia, & alia quædã perfectiſſima, quæ nõ generantur niſi ex ſemine, & ad horum animaliũ propagationem & conſeruationem vnus tantùm generationis modus ſufficit, cur non item ad murium ſpeciem propagandam & conſeruandam vna generationis ratio ſufficiet? ſed oportuit naturam ad eorum propagationem atque conſeruationem, duplicem generandi modũ adhibere. 7. Ratio. Mutationes differentes ſpecie, habent terminos ad quos differentes ſpecie, vnitas enim & diſtinctio ſpecifica motuum, auctore Ariſ. in 5. Phy. ſumitur ex terminis ad quos tendunt, ſed generatio ex putri materia, & generatio ex ſemine, ſunt mutationes inter ſe ſpecie differentes, ergo termini earum differẽt ſpecie, quare animalia quæ illis duobus modis generantur, erunt diuerſæ ſpeciei; minor ita probatur, termini a quibus procedunt illæ duæ generationes ſpecie differunt inter ſe, nam, vt ſæpe dictum eſt, materia putris & materia ſeminalis, non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, ergo ſimiliter etiã termini ad quos tendunt, ſpecie differẽt: probatur conſequẽtia. Primò. Terminus a quo, eſt contrarius termino ad quem, omnis enim mutatio, vt dicitur in 1. & 5. Phy. fit ex contrario in contrarium. Deinde, ſicut Ariſt. docet in 1. lib. de Cælo, & in 10. lib. Metaphyſ. vnum vni tãtummodo eſt contrarium, nec vni rei poſſunt eſſe duo contraria, quæ ſpecie differant: cũ igitur terminus a quo generationis ex putri materia, & terminus a quo generationis ex ſemine, inter ſe ſpecie differant, & vterque illorum ſit contrarius ſuo termino ad quem, ſi termini ad quos tendunt illę duæ generationes eſſent vnius ſpeciei, iam tunc vni, duo quæ ſunt diuerſæ ſpeciei, eſſet contraria. 8. Ratio. Forma cognoſcitur ex operatione, nam quæ habent formam, & naturã eiuſdem ſpeciei, ſimiles quoque habent operationes, ſed animalia quæ naſcuntur ex ſemine & ex putri materia, diſſimiles habet operationes, ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei: probatur

batur minor, animal natum ex ſemine,
per ſe habet vim generandi, & quidem
generandi ſibi ſimile, animal autem ex
putri materia natum, aut nihil omnino
generat ſicut Ariſt. docet in 2. de Anima
text.34. his verbis. [Generare eſt naturaliſſimũ operũ quæ in viuẽtibus ſunt, quę-
cunq; perfecta, & non mutilata ſunt, aut
generationẽ ſpontaneam habeãt.] Cuius
generis eſſe cõſtat ea quæ oriũtur ex pu-
tri materia: aut ſi generat aliquid, id nec
eſt eiuſdẽ ſpeciei cũ generante, nec habet
vim aliud quidpiã ampliùs generãdi. Nã
q̃d generatur ab eo q̃d productum eſt ex
putri materia, ſi eſſet eiuſdẽ ſpeciei cũ il-
lo, haberet quoq; eundem modũ genera
tionis, quare ſicut illud ex putri materia
genitũ ẽ, ita hoc gigni debuiſſet; vel ſicut
hoc ex ſemine natũ eſt, ſic illud naſci opor
tuiſſet; quæ ſunt.n. eiuſdẽ ſpeciei, vnũ ha-
bẽt ſimileq; generationis modũ. Prætere-
rea, ſi hoc q̃d generatũ eſt ab eo q̃d fuit
productũ ex putri materia, etiã generaret
aliud quidpiã, vel hoc eſſet eiuſdẽ ſpeciei
at non habet eundẽ generationis modũ
cũ primo generãte, vel eſſet diuerſæ ſpe-
ciei, & ſic generatio ſpecierũ procederet
in infinitũ. Atq; tota hæc argumentatio,
eiſdẽ propemodũ verbis tractatur ab Ari
ſtot.in 1.lib. de Gener. animal. c.1. quo in
loco ita ſcribit. [Quæ nõ ex coitu ſed ex
putri materia oriũtur, ea generãt quidẽ,
ſed genus diuerſum, quodq; prodijt, nec
mas eſt, neq; fęmina; q̃d iuſta euenit rõne,
nã ſi ex coitu eorũ, quæ nõ ex animalibus
orta ſunt, animalia orirẽtur, hæc ſi eiuſdẽ
generis eſſent, primũ quoq; parentũ ortũ
talẽ eſſe oporteret; q̃d rectè ita cẽſemus,
quãdo ſic euenire in cæteris animalibus
patet. Sed ſi diſſimilia quidẽ, ſed quæ coi
re inter ſe poſſent gignerentur, ruſus ex
his alia quædam natura procrearetur, &
alia ex ea, idq; in infinitũ procederet. At
natura infinitũ vitare ſolet, infinitũ eñ fi-
ne caret: natura aũt ſemper finẽ quærit.]
Ac ne putetur Ariſt. hoc in loco id fortui
to dixiſſe, vel probabiliter tantùm, vt q-
dam noſtræ memoriæ ſcriptor ait, diſpu-
tare eandem planè ſententiam ſimilibus
penè verbis expreſſam reliquit in 5. lib.
de Hiſtoria animalium cap. 1. hoc modo
ſcribens. [Quæ per ſe, vel in animali, vel
in terra, vel in ſtirpe, vel etiam in eorum

Nota præclaram hãc ſententiam & doctrinã Ariſtotelis.

ipſorum partibus creantur; eademq; ma
A ris, ac fœminæ ſexu diſtincta ſunt, ijs coeũ
tibus gignitur quidẽ aliquid, ſed ex quo
nihil ampliùs gigni poſſit; v. g. Coitu pe-
diculorum, lendes dictæ procreãtur; mu-
ſcarum, vermiculi; pulicum, genus pedi-
culorum ouium ſpeciẽ referens; ex qui-
bus nec ea quæ generarint proueniunt,
nec aliud vllũ animal, ſed id quod ſunt,
ſordes tãtùm exiſtũt.] Hæc & ſi quæ ſunt
alia afferri poſſunt, quaſi firmamenta &
præſidia, ad opinionem Auerrois muniẽ-
dam atque confirmandam.

B

Explicatur tertia opinio.

CAP. XVIII.

Tertia opinio eſt, quemadmodum
animalia perfectiſſima tantùm ge-
nerantur ex ſemine, & imperfectiſ-
ſima tãtùm ex putri materia, ita quę me-
dia ſunt, ſecundum eandẽ ſpeciẽ propaga
ri poſſe tam ex ſemine quàm ex putri ma
teria. Hanc opinionem ſequitur D. Tho-
mas in 7. Metaphyſi. ſuper text. 23. & ferè
C probatur a Theologis & Latinis Philoſo
phis, præſertim huius temporis; quę ſen-
tentia his poſſet argumentis perſuaderi.
Prima ratio ſit hæc. Ariſt. in 7. Metaphyſ.
tex. 23. docet ſanitatem effici poſſe ab ar
te & a caſu, ſicut a natura, fiunt quædam
animalia tam ex ſemine quàm ſine ſemi-
ne, quæ ſimilitudo vel exemplum, nihil
planè valeret, niſi animalia quæ gignun-
tur ex ſemine & ſine ſemine, eſſent eiuſ-
dem ſpeciei, namque manifeſtum eſt ſa-
nitatẽ quæ ab arte efficitur, non diſtingui
ſpecie ab ea quæ caſu quoddam ſine arte
D contingit, idem quoque innuit Ariſt. pau
lò infra hunc locum text. 31. Deinde, in
Problemat. Sect. 10 Problemat. 64. Ariſ.
ponit hanc quæſtionem. Cur animalium
alia non ſolùm coitu ſed etiam ſpontè na
turæ procreantur, alia coitu dumtaxat
proueniunt, vt homo & equus? quam ſol-
uit, dicens id ob eam cauſſam accidere,
quia illorum animalium generatio bre-
ui tempore abſolui poteſt, quocirca ni-
hil prohibet ea ex putri materia naſci;
horum autem procreatio longiſſima eſt,
atq; operoſiſſima; quo fit vt ex putri ma-

Egregia huius opinionis confirmatio.

teria fieri nequeant. Quis non videt, ſi nõ ſunt eiuſdem ſpeciei quæ generantur ex A ſemine & putri materia, & ipſam quæſtionis propoſitionem ſophiſticam, & ſolutionem eius futilem ac friuolam eſſe? Præterea, Theophraſtus in 1. lib. de Plantis cap. 1. ſcribit plantarum & animalium in eo ſimilem eſſe rationẽ, quòd in vtroque genere, quædam tantum generãtur ex ſemine quædam tantùm ſponte naturæ ſine ſemine, quædam autem vtroque modo. 2. Ratio. Quæcunque indicare ſolent vnitatem formæ ſpecificæ, ea omnia cernuntur in huiuſmodi animalibus, quę ex ſemine & ſine ſemine naſcuntur, ergo B ipſa ſunt eiuſdem ſpeciei; probatur antecedens; nam eſt in illis ſimilis color, figura, magnitudo, motus, diſtinctio membrorum, eſt idem ingenium, ſunt ijdem mores, eſt eorum inter ſe cõgregatio atque conſociatio, eaſdem res expetunt ac perſequuntur, eoſdemque oderunt, atq; fugiunt hoſtes; ſimiliter etiam generant, frequens enim teſtatur experiẽtia, in nauibus recẽs extructis in quibus nulli erãt mures, poſteà in media nauigatione plurimos reperiri, ex his deinceps magnam eorum copiam propagari; conſtat autem C primos illos mures non aliunde quàm ex putri materia generari potuiſſe. 3. Ratio. Si quid obſtaret quo minùs animalia, quæ ex ſemine & ſine ſemine generãtur, eſſent eiuſdem ſpeciei, illud profectò in primis eſſet, quod vnius naturæ vnus tantùm videtur eſſe debere modus generationis, & quia fruſtra multas & diuerſas generandi rationes natura inſtituiſſet, cũ ad cuiuſlibet ſpeciei propagationem atq; conſeruationem vna ſufficiat; verùm hęc ratio infirma eſt: etenim multa ſunt in natura, quæ conceſſu atque confeſſione D omnium, cũ vnius ſint ſpeciei, variè procreantur, ſicut ignem effici videmus, & ab igne; & a lumine propter radiorum reflexionem, & per motum, & ex conflictu attrituque duorum corporum. 4 Ratio. Minùs probabile eſt, eandem naturæ reique ſpeciem & a natura & ab arte effici, q̃ ab eadem natura diuerſis modis procreari, ſed poteſt eadem res effici a natura & ab arte, etenim alchimiſtæ pro certo habent, & alijs perſuadere conantur, verum aurum opera, & arte ſcientiæ alchimiſticæ poſſe ab ipſis effici, non ſecus quàm a natura efficitur in aurifodinis vi agentium particularium, & beneficio virtutũ cæleſtium; ergo multo probabilius eſt, idem animal diuerſis modis a natura generari poſſe.

Cæterum ad hæc, Auerroiſtæ ita reſpondent; cum Ariſt. ait eadem animalia generari vtroque modo, ſignificare non eadem ſpecie infima, ſed ſubalterna, vel appellare eadem quia propter magnam eorum ſimilitudinem ſic vulgo exiſtimantur; nec debere aiunt ſententiam Ariſto. ſpectari ex ijs locis vbi hac de re perfunctoriè & velut exempli cauſſa loquitur, ſed ex ijs, vbi ex profeſſo agit, qualis eſt locus ille de quo ſupra diximus in 1. lib. de Generat. animal. cap. 1. negant etiam animalia, quæ ſunt ex putri materia, habere facultatem generandi ſibi ſimile, quippe cum hoc ipſum neget Ariſt. in his locis quæ ſupra commemorauimus; nec contra hoc eſt ulla experientia, nam quod de muribus in naui genitis atque propagatis dicunt, nullam fidem facit; etenim ſicut priores illi mures ſine ſemine nati fuerunt, ſic etiam poſteriores ſimili generationis modo procreari potuerunt, quã etiam ob cauſſam credendum eſt tantam illam murium copiam extitiſſe. Iam verò, quod aiunt ignem multis modis generari poſſe, non habet magnam vim contra ſecundam opinionem; ſiquidem valde diſſimilis ratio eſt imperfectiſſimarũ ſpecierum, cuiuſmodi ſunt elementa, quorum formæ ſubſtantiales immediatè ſunt in materia prima, & parum diſtant a qualitatibus primis, earumq; productionem in materia, naturali quadam conſequentia & connexione conſequũtur; atque earũ ſpecierũ quæ inter perfectiores mundi formas numerãtur, in quibus cõtinentur animalia. His accedit, q̃ varia & multiplex generatio ignis maximè neceſſaria erat, propterea quòd ignis neceſſarius eſt ad generationem, conſeruationẽ, perfectionem, cunctaſque omnium mixtorum operationes, præſertim cũ ignis ille elementaris qui ſupra cætera elemẽta reſidet cęlo proximus, non tam facilè ad generationes mixtorum deſcendere, & concurrere poſſit. quod verò dictũ eſt, verum aurum, ſicut a natura efficitur, ſic

Reſponſa Auerroiſtarum ad rationes tertiæ opiniõis.

Sententia auctoris de præſenti quæſtione.

ſic etiam per artem alchimiſticam effici poſſe,hoc ipſi conſtanter negant. Hæc igitur de præſenti quæſtione tam variè ac ſubtiliter,in omnes partes a Philoſophis diſputantur. Nobis autem ſicut facile eſt primam opinionem tanquam falſam, & abſurdam condemnare,ac repudiare, ita difficillimum eſt, vtra duarum poſteriorum probabilior ſit, propter paria ferè vtriuſque opinionis rationum momēta, iudicare. ſed neſcio quo modo fit vt nos tertia opinio magis ad ſe trahat; quanquam nō ſumus ignari,totam huius controuerſiæ explicationem ex ipſa experiētia præcipuè pendere;ſi enim experiendo compertum fuerit,mures v.g.qui ſunt ex putri materia, generare alios ſibi ſimiles, non aliter quàm eos qui nati ſunt ex ſemine, nulla erit cauſſa cur negetur illos eſſe eiuſdem ſpeciei cum alijs: ſin autem è contrario rem ſe habere experiētia declarauerit, id erit magno argumento inter huiuſmodi animalia eſſe diſtinctionē ſpecificam. Verùm, quoniam in vltima ratione tertiæ opinionis dictum fuit, verum aurum, quemadmodum efficitur a natura, ſic etiam effici poſſe ab hominibus ea arte quam vocant alchimiſticam; de hoc etiam in præſentia dicendum eſt, non ſolùm vt exploratum ſit an quod in illa ratione poſitum eſt,& vulgo iactatur verum ſit aut falſum;ſed etiam, vt cognoſcatur an quilibet effectus qui a natura efficitur, ſimiliter etiam poſſit ab arte confici:quæ res maximè pertinet ad eam quam de cauſſis inſtituimus tractationē.

An poſſit verum aurum effici per artem alchimiſticam, ac primò quod non poſſit effici, opinio multorum exponitur.

C A P. XIX.

Auicenna.

AVicenna in quibuſdam ſuis commentarijs in libros Meteororum, vt refert Aegidius in 3.Quodlibeto quæſt.8.de alchimiſtico auro, ita ſcripſit, [ſciant artifices Alchimiæ, ſpecies metallorum tranſmutari non poſſe,quāuis ſimilia illis fieri poſſint; & quamuis A Alchimiſtæ queant tingere ipſum æs colore quo volunt, donec fit multum ſimile auro, & abſtergere immunditias plumbi, ita vt videatur argentum, ſemper tamen ſecūdum ſubſtantiam manebunt æs & plumbum.

Auerroes.

Auerroes in Paraphraſi ſuper primū librum de Generat.animalium,explanādo primum caput in eandem ſententiam hæc ſcribit[ſimiliter etiā ſi datur aliquid artificiale valde ſimile naturali,tanta poterit eſſe ſimilitudo, quòd exiſtimabitur eſſe idem ſpecie, etſi ars Alchymiæ habet B eſſe,hoc eſt quod poteſt fieri in ea] & ibidem Auerr.declarat ſicut ſe habent mures ex putri materia ad mures ex ſemine, (inter eos enim eſt tanta ſimilitudo, vt quamuis reuera inuicem differāt ſpecie, tamen vulgò putentur eſſe eiuſdem ſpeciei) ita etiam aurum alchymiſticum ſe habere ad verum & naturale aurum. Idē ſenſit Auicenna, cuius verba paulò infra memorabuntur, initio capitis proximè ſequentis.

D.Thomas

D.Thomas in Secunda Secundæ conditionaliter loquens de auro alchymico C quæſt.77.art.2.ad primum ait,[ſi aurum, quod fit ab Alchymiſtis, non fit verum & tale,quale fit a natura, eius venditionem pro vero fraudulentam & iniuſtam eſſe; ſin autem fiat verum aurum ab Alchymiſtis,id licitè pro vero auro vendi poſſe,nihil enim prohibere artem vtendo cauſſis naturalibus, naturales & veros effectus producere.[Sed quid ipſe ſimpliciter, & abſolutè ſētiret de auro alchymico,ſatis perſpicuis verbis declarauit in 2.Sen.diſ. 7.q.3.art.1.ad quintū ita ſcribens.[Poteſt quidem ars virtute naturalium agentiū D aliquas formas ſubſtantiales inducere in materiam; ſunt tamen quædam formæ quas nullo modo ars poteſt efficere, ꝙ propria actiua,& paſſiua earum, non pōt inuenire atq; adhibere, ſed bene aliquid ſimile illis efficere; ſicut Alchymiſtæ faciunt aliquid ſimile auro quātum ad accidētia exteriora, ſed tamen non faciunt verum aurum, quòd forma ſubſtantialis auri,non eſt per calorem ignis,quo vtuntur Alchymiſtæ, ſed per calorem ſolis in loco determinato, vbi viget virtus mineralis; & ideo tale aurum non habet operationem

rationem conſequentem ſpeciem;& ſimiliter in alijs quæ eorum operatione fiũt. A

Egidius.

Egidius in 3.Quodlibeto q.8.affirmat Alchymiſtas poſſe quidẽ facere metallũ aliquod quod tantùm couſtet ex permixtione aliorum ſimplicium metallorum; cuiuſmodi eſt electrũ, quod dicitur conſtare ex tribus partibus auri & vna argenti;& quia ſæpe in venis metallicis vnum metallum confunditur & permiſcetur cũ alio, Alchymiſta per actionẽ ignis ſegregando & ſeparando aurũ, quod erat permixtum cum alio metallo, videbitur de nouo facere aurum;tantum autem abeſt, vt poſſint verum aurum facere,vt ne ſimi B le quidem vero auro ita effici queat, vt nõ poſſit aliquo modo dignoſci & diſcerni. Porrò exiſtimat Egidius aurum alchymiſticũ non poſſe ſine peccato vendi pro auro naturali: non ſolùm quia incertum pro certo, & falſum pro vero venditur, ſed etiam quia in medicinis adhibetur aurum ad confortandum cor, & morbos quoſdam profligandos; maximũ autem periculum eſſet, ne aurum alchymiſticũ propter diuerſam rationem conſtitutionis, nimium lęderet complexionem humani corporis, eique inſigne aliquod de- C trimentum afferret. Quòd autem verum aurum confici nequeat ab Alchymiſtis, Egidius ita probat, vel potiùs declarat. Cernimus in vnoquoque genere entium, quædam illius generis eſſe perfecta, alia vero impefecta; perfectorum autem generationem, eſſe determinatam tam ſecundum principium actiuum & ſecundum materiam, quàm ſecundum locum in quo fit; Imperfectorum autem, minimè: exempli cauſſa, in genere animalium, quæ ſunt perfectiora, ita ſe habent natura, vt equus non gene- D retur niſi ab equo, & ex ſanguine menſtruo equæ & intra matricem eius; at mures poſſunt generari ex ſemine & ſine ſemine, intra matricem & extra. Idem perſpicitur in plantis; idemque ſimiliter cõtingit in elementis, nam purus ignis elementaris, nec generari, nec conſeruari poteſt, niſi in ſuo loco naturali, ideſt in concauo lunæ; ergo ſimiliter etiam eueniet in metallis; quare cum aurum ſit perfectiſſimum omnium metallorum, habebit determinatum agens, & materiam, & locum naturalem, ideſt propriam venam quæ latet intra ſinum & uentrem terræ, extra quem locum, aurum nullo modo confici poſſit. Neque valet illud qđ poſſet afferri contra hoc quod diximus: nimirum ſi mures qui ſunt perfectiores auro, poſſunt generari extra matricem, multò magis aurum effici poterit extra ſuũ locum naturalem; &, ſi ſerpentes fuerunt arte magica producti a Magis Pharaonis, vt legimus in Exodo, cur non etiam poterit effici verum aurum induſtria, & beneficio artis? Hoc inquam non valet, nã eadem ratione probari poſſet, cum mus ſit perfectior qualibet planta, & mus generari queat ſine ſemine, quamlibet etiã plantam poſſe abſque ſemine procreari; quod falſum eſt, nihil ergo prohibet qđ eſt imperfectius alio ſimpliciter, eſſe perfectius illo ſecũdum quid. Quamobrem quòd aurum requirat determinatũ locũ ſuę generationis, nõ arguit ipſum ſimpliciter eſſe perfectius aliquo animali, ſed tantùm ſecundum quid. Hæc ex Egidio.

Egidius negat aurum chymicum licitè vendi poſſe pro vero.

Conciliator.

Conciliator in differentia 209. Sic ait. [Metallũ non poteſt fieri per artem, & in aliud tranſmutari; cum ars ſolum faciat permutationem in accidentibus, non autẽ in ſubſtantia; vel fortaſſe ſi poſſibile eſt, tamen id eſt homini ignotum, vnde Cõment. 3. de Anima ait, dicitur de multis artificijs, q̃ videntur eſſe poſſibilia, ſed ſunt cauſſarum ignotarum. Vt v.g. Alchymia, etſi talis ars cõſtituatur, fortaſſe hoc erit per accidens, & inſpiratione diuinæ potius quàm artis humanæ ſapientia. Nõ enim (inquit Conciliator) ars eo peruenire poteſt, vt agentia & materiam, cum tempore, modo & alijs circũſtantijs, ſciat ita proportionare, vt inde nouum conſtituatur metallum. Quòd ſi apparenter videatur, id erit, quia ars fallaciam eius humano ingenio nequit detegere. Vnde aurum arte conſtructum, vim non puto habere confortandi cor ſicut habet aurum a natura productum. Fideles mihi tamẽ experti dicunt argentum decoctione per artem fieri verum, non tamen videtur apparẽter lucrari, probationibus omnibus quibus vtuntur, exploratum.]

Quidã rerũ metallicarum peritiſſimi, de quibus etiã ſubtiliter & accuratè ſcripſerunt, affirmant, primum atq; ſummũ

fundamentũ quo nititur ac ſuſtẽtatur ars
Alchymiæ, nullũ eſſe: quo licet intellige-
re ipſam artẽ (ſi tñ ars dicẽda eſt quæ in
ſe nihil veri & certi habet) inanẽ & fallacẽ
eſſe. Etenim Alchymiſtæ putãt, materiã
omniũ metallorũ eſſe ſulphur & argentũ
viuũ, quamobrem profitẽtur ſe ex varia
ſulphuris & argẽti viui inuicẽ permixto-
rum temperatione, poſſe quodlibet me-
tallũ efficere, in quo ſanè vehementer fal-
luntur; nã ſi ſulphur & argentũ viuum eſt
materia auri & argenti, ergo in venis in
quibus generatur aurũ & argentũ, appa-
rerent aliqua veſtigia ſulphuris & argen-
ti viui, ſimiliter etiã in venis ſulphuris, &
argenti viui, reperirentur aliqua indicia
auri vel argenti; ſed ipſi, qui totã penè vi-
tam curioſiſſimè luſtrandis & conſideran
dis venis, locíſque metallorũ, conſumpſe
runt, nunquã tale aliquid reperire potue
runt. quare falſa eſt opinio Alchymiſta-
rum, & aurũ quod ab ipſis fit ex ſulphure
& argento viuo, non eſt verum aurũ; non
enim, vt dictum fuit, talis eſt materia veri
& naturalis auri. Aurũ aũt quod fit ab Al
chymiſtis, licet ſimillimum videatur ve-
ro auro, falſum tamen eſſe multis modis
cognoſci & iudicari poteſt, nempe vel ex
pondere; vel ex eo, quia non ſuſtinet vim
ignis; vel ex quia iniectum in vrinã, amit-
tit colorem ſuum, vel quia non eſt ducti-
le in tenuiſſimas laminas; vel denique qa
non habet naturalis auri proprietates,
quarum in primis illa commendatur, cõ-
fortandi cor humanum. Hæc illi.

Non eſſe materiam omnium metallorũ ſulphur & argentũ viuum.

Cardanus li. 17. de ſubtilitate hæc ſcri
bit; [Sũt verò chymica inuenta, vitrũ du-
cere in longiſſimas lineas, tenax aut præ-
durum efficere poſſe. Vidi ego dudum,
ſphæram exiguã ex vitro, quæ omni cona
tu illiſa ſolo lapideo, non comminueba-
tur, ſed reſiliebat ad trabes. Eiuſdẽ facul-
tatis chymicę eſt, vitrũ albis lineis inter-
ſtinguere, cælare in eo imagines, falſas fa-
bricare gemmas, purgare caphuram, me-
talla miſcere, immutare: aut nobiliora
imitari.] Exempla verò fallacis Alchy-
miæ, vide apud eundem in 10. lib. de Va-
rietate rerũ c. 51. quo in loco etiã hæc ſu-
biungit, [Aurũ, & argentũ facere, ſeu ex
alijs metallis ea conficere, aut gemmas
factitare, aut viliores in nobiliores trãſ-
mutare; nemo non optare debet vt ſciat,

Cardanus.

Inuenta & opera artis chymicæ.

at quid horũ fieri poſſit, difficile ſcitu ad-
A modũ eſt; & ſi hoc etiã ſciuerimus, longè
difficilius eſt ſcire, quomodo fiat. Quę au
tem ab Alchymiſtis fiunt, ea vel ad volu-
ptatẽ pertinent, vel ad vſum; ad volupta-
tatem ſunt gemmæ, & metalla nobiliora;
ad vſum tincturæ, colores, materiæ vaſo-
rum & alia ſimilia. Circa quodlibet autẽ
horum, tria excogitari poſſunt. vel vt fiãt,
quod maximum eſt; vel vt purgentur; vel
vt perficiantur. Horum primum, de me-
tallis, adhuc ſub iudice lis eſt, an fieri poſ-
ſit ſecũdum & tertium, fermè inuentum
eſt ad ſummã perfectionẽ. ac licet ars chy
B mica nõ faciat verum aurũ quatuor tamẽ
præſtat magnas vtilitates. Prima eſt, quia
poteſt vnum metallum facere ſimillimũ
alij vt ferrũ æri, ęs auro & argento; idque
clarius apparet in gẽmis. Secunda. Cũ id,
quod in aliqua potẽtia continet, per vim
ignis excitat, extrahit, & ad perfectionẽ
perducit. Tertia. Cum ea quæ ſuperflua
ſunt, vl ſua abſumendo detegit, vt cũ ex
chalce alumẽ excipitur, qđ nõ genitũ eſt
vi ignis, ſed exceptũ; ita fit id quod vocãt
multiplicationẽ, cũ ex terra ipſa quæ ali-
qd cõtinet, qđ cõtinetur excipiũt. 4. Ars
C chymica vi ignis multas facere poteſt cõ-
poſitiones, atq; ſeparationes, non minus
vtiles & lucroſas ijs, quæ ab Alchymiſtis
tam anxiè quærũtur & ambitiosè promit
tuntur tranſmutationibus.] Hæc Carda
nus, ex quibus verbis perſpicitur eũ arbi-
trari chymiſticã illã auri generationẽ, vel
eſſe impoſſibilem, vel propemodum im-
poſſibilem.

Vtilitates artis chymicæ.

*Declaratur opinio eorum qui defen-
dunt Alchymiam.*

D *CAP. XX.*

ALbertus in libro ſuo 3. de Mine-
ralibus cap. 9. hanc de facultate
Alchymiæ quæſtionem pertra-
ctans, primum exponit ſententiã Auicen
næ, quæ fuit hæc, [Sciant (inquit Auicen-
na) artifices Alchymię ſpecies metallo-
rum permutari non poſſe, quãuis aliquid
illis ſimile fieri poſſit; quod enim differẽ-
tia ſpecifica aliquò tollatur ingenio, non
credo poſſibile; ſed expoliatio accidentiũ
nõ eſt impoſſibilis, vel ſaltem diminutio
eorũ; nõ. n. permutãtur ſpecies metallorũ

Opinio Auicennæ.

niſi priùs in primam materiam metallicā reducantur & ſic iuuamine artis deducantur in ſpeciem metalli, quod voluerit Atque idem quoque ſenſiſſe ait Haſtem Philoſophum præcipuum in phyſicis, & in mathematicis. Deinde Albertus ſubiungit ea quæ ſequuntur. [Oportet nos dicere Alchymicos peritos, non aliter operari quàm peritos medicos, qui per medicinas purgatiuas purgant materias corruptas & nocentes ſanitati, & poſtea per remedia confortātia naturā iuuāt virtutem naturalem, vt digerendo, ſanitatē inducāt quæ ſanitas eſt effectus & naturę & artis; ſed illius effectiuè & principaliter, huius autem organicè & inſtrumentaliter; ſic Alchymiſtæ primò bene purgātes materiā argēti viui & ſulphuris inſitā omnibus metallis, confortant; deinde deducūt virtutes elementares & cæleſtes tali materiæ inherētes ad proportionem mixtionis metalli, quod intendunt inducere, & tūc ipſa natura operatur & nō ars niſi organicè iuuādo & expoliēdo vt diximus; & ſic verū aurū & argētum educere & facere vidētur: qđ.n. virtutes elemētares & cæleſtes faciūt in vaſis naturalibus, hoc etiā faciūt in vaſis artificialibus, ſi artificialia formātur ad modū vaſorū naturaliū: & qđ facit natura calore ſolis & ſtellarū: hoc faciet ars calore ignis, dūmodo ſic contēperetur vt nō excedat virtutē ſe mouentē, & informantē quæ eſt in metallis. huic enim cæleſtis ineſt virtus, quæ primò cōmiſcuit eam, & hæc inclinatur ad hoc vel ad illud per artis iuuamē. Alchymia igitur per hunc modū procedit, ideſt corrumpēs vnū a ſua ſpecie remouendo; & cū iuuamine eorū, quæ in materia inſunt, alterius ſpeciē inducēdo. quare omniū operationū alchymicarū melior eſt illa, quę procedit ex eiſdem ex quibus ꝓcedit natura; ſicut ex purgatione ſulfuris, per decoctionem & ſublimationē & expurgationem argenti viui, horumq; bona permixtione cū materia metalli, in his.n. & ex virtutibus horū, omnis metalli ſpecies inducitur. Qui autem per alba albificant, & per citrina citrinant, manente ſpecie prioris metalli in materia, proculdubio deceptores ſunt & verum aurum atque argentum non faciunt; & hoc modo fere omnes vel in toto, vel in parte proce

Sententia Alberti Mag.

dunt. propter quod ego experiri feci au-
A rum alchymicū quod ad me delatum eſt,
& poſtquàm ſex aut ſeptem ignes ſuſtinuit, tandem ampliùs ignitum conſumitur & perditur & quaſi ad fæcem reuertitur.] Hæc Albertus. Ecce ſupradictis verbis Albertus, non ſolum docet verum aurū poſſe fieri per alchymiam, ſed etiā quis modus eius ſic efficiendi ſit poſſibilis & qs impoſſibilis, manifeſtè declarat.

Quidam Ianus Lacinius, qui de facultate chymica in tranſmutandis metallis multa diſputauit, eiuſque diſputationis ſummam memorat Cardanus loco ſu-
B pradicto, probat arte chymica poſſe confici verum aurum his rationibus. Primò, metalla ſunt quædam pura & concocta, vt aurum & argētum, quædam cocta; ſed impura, vt æs, ac ferrum, quædam cruda, & impura, vt vtrumq; plumbum; ſed impura repurgari, cruda concoqui poſſunt, igitur ex ære, ferro & plumbo, aurū, & argentum fieri poteſt. Quod autem talia concoqui poſſint, demonſtrat ex ſententia Ariſtot. 4. Meteor. vbi de concoctione agit. De purgatione dubium nō eſt, quippe cum proprium ſit ignis ſeparando pur-
C gare. Deinde, propinquitas, paruumque cauſſarum diſcrimen, hoc idem ſuadet, cum ab iiſdem omnia fiant. Supponit autem omnia metalla conſtare ſulphure & argento viuo, quæcunque vero ſimilia ſunt, facile inuicem tranſmutantur; eoque magis, quod natura videtur ſemper perfectiſſimum intendere in omni genere velut aurū; quæ igitur imperfecta ſunt. artis beneficio perfici poſſe vidētur; tum vt ad finem, tum vt ad motus ipſius perfectionem perducantur. Poſtea, ſi ars aucto-
D re Ariſt. in 2. Phy. & 4. Meteor. eſt imitatrix naturæ; cum natura concoquendo purgandoque ex ſulphure & argento viuo, aurū argentumque perficiat, cur non etiam idem ſimili ratione operans ars, poſſit efficere? Ad hæc, ea dici debent ſecundum naturę ordinem copulata, & inuicem tranſmutabilia, quæ non habeat omnino diuerſas operationes ſed eaſdē, in eo tantùm differentes, quòd quædam habent eas imminutas & imperfectas, velut fętus, infantis comparatione, ouum pulli, aurelia papilionis. At plumbum, æs, ferrū, argentū, nullas habēt operationes

Quinque rōes pro Alchymiſtis.

nes ab auro diſtinctas, ſed quas illud habet, vtpotè liqueſcere, duci, graue eſſe, n tere; ignibus reſiſtere; eaſdem habent hæc, ſed vitiatas & imminutas, non enim ita ſplendent, non ſunt adeo grauia; minus reſiſtunt ignibus, non tota liqueſcũt, non tam tenuiter ducuntur; igitur hæc dici debent aurum imperfectum, & beneficio artis perduci queunt ad perfectionem auri. Atque hoc putat Cardanus eſſe maximum argumentum quod pro Alchymiſtis afferri poſſit. Poſtremò, idem aſtruit exemplo ranarum, quæ ſtatim ob præparationem materiæ, ex puluere generantur. Sunt autem ranæ perfectiores auro, & ut animalia perfecta, non ſolum partium ſimilarium compoſitione, ſed etiam inſtrumentorum conformatione indiguerunt. Auicennam quoque citat dicentem, vitulum in nubibus generatum ſemiuiuum excidiſſe inter imbres. Generantur etiam ex iuuenculo ſtrangulato apes. ex Baſilico ſcorpiones, ex elixatura Anatis ſubdio expoſitæ buſones, ex Aſinis veſpæ, ex equis ſcarabæi, ex mulis locuſtæ, aquę quibuſdam in locis, conuertuntur in lapides: aer concuſſus inter duriora corpora, repente tranſit in ignem, fumus metallorum præcipuè plumbi, cogit argentum viuum, cortex mali punici ferrum mutat in chalybem. Si igitur hęc tam admiranda & penè incredibilia fieri poſſunt, atque adeo quotidie fieri videmus, cur incredibile videatur, poſſe ab Alchymiſtis verum aurum confici? Hęc ille diſputat pro Alchymiſtis.

Antonius Mirandulanus.

Antonius Mirandulanus Philoſophus noſtræ memoriæ pręſtans & in Ariſtotelis doctrina excellenter verſatus, in illo ſuo opere, quod ſcripſit de Euerſione ſingularis certaminis, libro 19. ſect. 7. hanc de Alchymiſtis ſententiam pronuntiat.

[Dicimus veram eſſe Alchymiſtarum opinionem quod aurum poſſit fieri & ab arte & à natura, quia traſmutare poſſunt argentum viuum & alia quæ ad id requiruntur, ita vt fiat eadem materia: ſicut nõ ſolum à natura ſed etiam ab arte animalia, vt ſcorpiones, generari poſſunt. Verùm quia illud aurum fit rariſſime & cũ maxima difficultate, multa enim quæ ad id concurrunt, facillime impediri poſſunt, idcirco non videtur fieri poſſe; ſed A rei difficultas non arguit impoſſibilitatem. Non eſt autem danda opera illi arti, non quia non ſit vera, ſed quia tantæ eſt difficultatis, ut ſit vtilius eam omittere, quàm exercere: & multi quidem ditiſſimi ad magnam inopiã redacti ſunt, propterea quòd maximis ſumptibus impenſis, uel nunquam aſſecuti ſunt quod hæc ars pollicetur, vel certe rarò, & parum, ita vt ſumptus longe maior ſit lucro, quare ſatius eſt aliis artibus certioribus operam dare, quæ maiori ex parte finem ſuum pręſtant, quàm huic quę raB riſſime propter res naturæ abſconditas, finem ſuum aſſequitur.] Hæc Mirandulanus.

Explicatur breuiter opinio authoris.

CAP. XXI.

Sententia auctoris de auro alchymiſtico.

NObis autem propoſitam quæſtionem philoſophicè, conſiderantibus atque perpendentibus, tria vi C dentur hac de re valde probabiliter dici ac affirmari poſſe; vnum eſt, nullam eſſe rationem Philoſophicam, vel neceſſariam, vel etiam admodum probabilem, qua demonſtretur rationem chymicam efficiendi verum aurum, eſſe impoſſibilem. Cur enim putetur impoſſibilis? An quia nihil eorum quæ fiunt à natura poteſt fieri ab arte? at hoc in generatione multorum animalium, aliarumque rerum quæ opera & miniſterio artis non ſecus generantur quàm à ſola natura, falſum eſſe cognoſcitur. An D quia (ut uolebat Egidius) nihil eorum quæ ſunt in ſuo genere perfectiſſima, poteſt produci niſi vno modo, ideſt ſolum ab agente ſuo naturali? Verum ſi Egidius uериſimili aliqua ratione hoc comprobaret, aliquantulum fortaſſe valeret ad perſuadendum: cum autem nullam huius rei probationem afferat, qua facilitate ab eo id dicitur, eadem planè à nobis contemni ac reijci poteſt. An denique quia aurum naturale generatur virtute caloris cæleſtis, aurum vero chymicum efficitur à calore igneo, qui duo calo-

Calor cæleſtis & elementaris non differũt ſpecie.

calores cum multùm inter ſe differant, non poterunt eundem effectum præſtare? ſed hæc ratio dupliciter peccat. Primùm enim falſum eſt, calorem cœleſtem & igneum ſpecie inuicem diſtingui: cum enim ab eodem contrario hoc eſt à frigore ſimiliter corrumpantur, cum ab eadem cauſſa interdum producantur nimirum à lumine, cum ſe inuicem intendant atque augeant, cum ad productionem ignis & mixtorum ſimili ratione conducant, fieri non poteſt vt ea ratione qua calores ſunt, ſpecie diſtinguantur inter ſe: differunt igitur ea re ſolum, quòd calor cæleſtis propter ordinatum cœli motum, eſt valde temperatus & accommodatus ad generationem & conſeruationem rerum ſublunarium, quam ob cauſſam appellatur ſalutaris & viuificus: calor autem igneus ex ſe non eſt temperatus, ſed agit quantum poteſt agere, & res ſibi ſubiectas tandem deſtruit atque interimit, quocirca vocat a philoſophis, deſtructiuus, & corruptiuus rerum. Verùm ſi hic calor aliunde corrigatur atque temperetur, nimirum vel à facultate animæ ut in animalibus contingit; vel ab arte, vt fit in multis mixtis & medicamentis, quę à calore igneo, moderatione artis procreantur; efficietur profecto vt calor igneus talis propemodum euadat, qualis eſt cæleſtis. Deinde, experientia manifeſtè oſtendit quædam animalia ſimiliter generari poſſe calore igneo atque calore cæleſti. Nam apud Aegyptios, pulli calore igneo ex ouis excluduntur atque procreantur. Quam rem Iulius Scaliger, vir propter excellentem omnium diſciplinarum eruditionem admirandus, in ijs quæ ſcripſit contra Cardanum exercitatione vigeſima-tertia, pulchrè deſcribit his uerbis. [In Aegypto ad Cayrum furnos conſtruunt alij alio multiplici fornice impoſito: in quorum tholi ſupremi medio, foramen eſt: per quod caloris vis, quę immodica poſſit officere, ſubit atq; exhalat: in imo ignem accendunt temperatum: Ouorum multas centurias in fornicum ſuperiore planitie diſponunt: ſtatis diebus erumpit pullorum turba, quos illi non numero ſed menſura uenales habent, modiolum ſtatuunt ſine fundo, quem ut im-

Animalia generari poſſe ſolo calore ignis argumentũ Iulii Scaligeri.

plerunt, tollunt, neque hæc fabula eſt, ſed fabulæ illi ipſi, qui negant.

Alterum verò, quod eadem de re probabiliſſimè poteſt aſſeri, illud eſt, chymicam rationem efficiendi uerum aurum, vel impoſſibilem, uel propemodum impoſſibilem videri; non propter ullam rationem Philoſophicam, quæ adhuc ab vllo ſit allata, ſicut oſtenſum eſt, ſed propter ipſam experientiam, quę in rebus naturalibus, moralibus, atque artificialibus, ſummi argumenti firmiſſimæque rationis vim debet obtinere. Etenim cum plurimi in chymicę facultatis tractatione & exercitatione diu multumq; laborauerint, & in ueri auri effectionem acerrimis ſtudiis atque incredibili cupiditate incubuerint, nemo tamen adhuc fuit, quem liquido conſtet uerum aurum & omni ex parte probatum, ac perfectũ effeciſſe. Quod ſi effectio auri per artem chymicam eſt poſſibilis, cur ea cum tamdiu & tam multum optata, quæſita, & procurata fuerit, nondum tamen reperta, & vſitata fuit? nam quia poſſibilis eſt generatio animalium, medicamentorum, aliarumque rerum non ſolùm per naturam, ſed etiam per ſolertiam, & induſtriam humanam, iampridem inuentæ ſunt artes quæ eiuſmodi res & verè & facilè poſſunt perficere; cur igitur idem non contingit in auro chymico? niſi quia vel talis modus efficiendi tale aurum ſimpliciter eſt impoſſibilis, uel ſi eſt poſſibilis, nondum tamen is eſt humano ingenio, & fortaſſe non poteſt eſſe, exploratè perfectèque cognitus. Atque hoc argumentum ab experientia ductum, non ſolùm apud Philoſophum naturalem, qui nunquàm à rebus ſenſatis, experientiaque comprobatis, uel tranſuerſum (vt aiunt) digitum diſcedit, ſed etiam apud quemcunque hominem ſanæ mentis rectique iudicij plurimum valere debet.

Cur non uideatur eſſe uera ars alchymiæ.

Ad extremum, illud non tantùm probabiliter dici, ſed etiam pro uero certoque confirmari poteſt, artem chymicam, licet ea fortaſſis ſit utilis in diſtillationibus & aliis rebus quas ſuperius ex ſententia Cardani memorauimus, tamen in eo quod ſpectat ad effectionem veri auri, quam illa profitetur atque in primis pollicetur, uanum eſſe, noxiam,

ac

Non eſſe permittendum in Republica uſum Alchymiæ.

ac perniciosam Reipublicę. Primò, Quia, aut nunquàm, aut rariſſimè præſtat quod promittit, ex quo non ſemel factum eſt, vt multi ad extremam inopiam, atq; paupertatem redacti fuerint; vnde rectè quidam ait, Alchymiſtas non efficere aurum, ſed abſumere, non implere crumenas, ſed magis deplere, & exhaurire. Deinde, quia facient falſum aurum, falſamque monetam, atque gemmas pro ueris paſſim diſtrahent atque diuendent; ex quo Reſpublica hominumque ſocietas magnum caperet detrimentum. Poſtremò, quia verum aurum non rarò adhibetur in medicinis ad exhilarandum & confortandum cor: aurum autem chymicum, cum uel non ſit uerum aurum, vel certè imperfectius auro naturali, vel non habebit eiuſmodi proprietates, uel non ita uitales, & ſalutares humano corpori; quare non ſine diſcrimine ſalutis & periculo vitæ, in medicinis adhiberetur. Hæc igitur nobis uiſa ſunt de chymica facultate efficiendi verum aurum probabiliter poſſe diſputari.

FINIS LIBRI OCTAVI.

DE FORTVNA CASV ET CONTINGENTIA.

LIBER NONVS.

SEquitur vt de fortuna & caſu, breuiter diſputemus; nẽpe quantum ſatis ſit ad explẽdam abſoluendamq; eam quam de cauſſis libro prçcedenti inſtituimus tractationem.

Conſideratio & explicatio caſus & fortunæ ad uarias ſcientias pertinet.

Tractatio ãt fortunç latiſſimè patet, & ad plures diſciplinas ptinet: agit.n. de Fortuna; Rhetor, Logicus, Phyſicus, Metaph. Philoſophus moralis, denique Theologus. Agit Rhetor, quatenus in laudando & vituperando, ſuadendo, & diſſuadẽdo, accuſando & defendendo, in vtramq; partem magnum momentum habet fortuna; per magni enim refert, an quid fortuito cõtingat, an potius conſulto & ſciẽter dictum factumque fuerit. Vide Ariſt. in 1. libro Rhetoricæ ad Theodectem, c. 5. & 10. Agit Logicus tum vt doceat enũciationes, quæ ſunt de rebus futuris contingentibus, in quibus locum habet fortuna & caſus, non habere certam definitamque veritatem; tum etiam vt oſtẽdat ea quæ caſu & fortuito contingunt, cum raro, indeterminatè, & per accidens eueniant, excludi à ſcientiis; vide Ariſtot. in fine primi Perihermenias & in 1. Poſter. tex. 43. Agit Phyſicus, vt redarguat illorũ Philoſophorum ſententias, qui vel putabant omnes res naturales fortuitò contingere, vt Democritus, & Leucippus; vel è contrario opinabantur omnes effectus naturales ſempiterna quadam, & immutabili ſerie nexuque cauſſarum euenire, quæ fuit poſtea Stoicorum opinio. Vide Ariſtot. in 2. Phyſicorum. Agit Metaphyſicus, quia Metaphyſici ẽ diſtinguere omnes gradus entiũ & cauſſarum, in quibus ſunt entia fortuita, & cauſſç per accidẽs; B atque etiam demonſtrare, non omnia fieri ex neceſſitate: Vide Ariſt. in 6. Metaph. à tex. 5. vſque ad 8. Agit Philoſophus moralis, vt declaret an fortuna ſit cauſſa fçlicitatis humanæ, & quanti bona fortunç æſtimanda ſint, & quomodo res fortuitç vel pœna vel præmio dignæ habeantur. Vide Ariſt. 1. Moralium ad Nicomachũ cap. 9. & 2. libro Magnorum moralium. cap. 9 & 7. lib. Moral. ad Eudemum cap. 17. & 18. Agit denique Theologus, demonſtrans, neque diuinam Prouidentiã obſtare quo minus ſit in rebus fortuna & C caſus, neque tamen quicquam fortuitò aut caſu poſſe contingere reſpectu diuinæ Prouidentiç. Vide Magiſtrum ſententiarum 1. lib. diſt. 39. & ibidem Theologos Scolaſticos. Primùm igitur, agemus de fortuna, tum de caſu vel de iis quæ caſu fieri vulgo putantur, cuius generis ſũt monſtra. Quoniam autem fortuna & caſus locum habent in rebus naturalib' & humanis, quia eiuſmodi res ſunt contingentes, ideo extrema huius libri parte, de contingentia, quæ eſt fortunæ atque caſus, uelut radix & origo, diſſeremus.

D

Refellitur opinio eorum qui penitus auferunt de rebus Fortunam, & Caſum.

CAP. I.

ALbertus in 2. Phyſi. cap. 10. ſcribit ſuo tempore fuiſſe nõnullos, quos vocat ipſe ſocios ſuos, qui tollebãt de medio Fortunam & Caſum adducti his argumentis. Primò, illud dicitur fieri à

ri à

ti à fortuna,quod non fit ab aliqua cauſ-
ſa: ſed ſicut ex nihilo fit, ſic à nihilo nihil
fit,ergo nihil fit à Fortuna. Deinde, effe-
ctus fortuitus,vt theſaurus inuentus à fo
diente terram,eſt ens per ſe, & determi-
natum,vt per ſe manifeſtum eſt, ergo per
ſe habet cauſſam ueram & determinatā,
quare non eſt fortuitus. Poſtea,ſicut o-
mne ens per accidens reducitur ad ens
per ſe,ita omnis cauſſa per accidens redu
citur ad cauſſam per ſe,ergo quod fit à cā
per accidens, quę vocatur fortuna, idem
fiet ab aliqua cauſſa per ſe, quare ſimpli-
citer non fiet à fortuna. Preterea, om-
nis actio eſt finita, habens certum aliquē
finem, ergo omnis actio fit ob aliquem fi
nem,ſed nulla actio fortuita fit ob aliquē
finem,ergo nulla eſt actio fortuita. Ad-
hæc,ſicut opinio noſtra non facit ad eſſe
vel nō eſſe rei,ſic nec intētio noſtra quic-
quam conferre poteſt ad eſſe ipſius effe-
ctus,vt nimirum ſit effectus per ſe vel per
accidens; quare ſi quis ueniens in forum
offendat amicum ſuum, ſiue voluerit il-
lum reperire,ſiue non,non debet talis in-
uentio amici propterea effici effectus vel
per ſe vel per accidens,uel fortuitus;nam
ſicut eſſe rei non dependet ex opinione
hominum, ita neq; ratio effectus poteſt
ex eorum intentione dependere. His ac-
cedit,ꝙ agentia hæc inferiora,mouentur
& gubernantur a cælo: ſed cælum deter-
minatè, ac neceſſariò ſemper agit, ergo
non patietur aliquid agi in his rebus infe
rioribus fortuitò & indeterminatè. Po-
ſtremò,Fortuna, & Caſus repugnant prę
ſcientiæ & Prouidentiæ Dei,ergo non de
bent poni, antecedens patet, quia illud
dicitur fortuitò fieri, quod non fuerit
præcognitum,& intentū ab agente:ſed ni
hil poteſt fieri in mundo,quod ſit præter D
cognitionē & uolūtatē Dei ergo nihil ca
ſu & fortuito poteſt fieri. Non poſſe autē
res fortuitas vel ab ipſo Deo prænoſci at
que prouideri,confirmat Cicero libro 2.
de Diuinatione.his verbis. [Mihi ne in
Deum quidem cadere uidetur, ut ſciat
quid caſu & fortuitò futurum ſit. ſi enim
ſcit,certè illud eueniet:ſin certè eueniet,
nulla fortuna eſt,nihil enim eſt tam con-
trarium rationi & conſtantiæ,ꝙ fortuna.
Sed hanc opinionem facile eſt redar-
guere;nam multa in rebus fortuitò acci-
dere, clarius eſt quàm vt egeat demon-
A ſtratione.etenim præter communem ſen
tentiam omnium hominum,qui perinde
ac fuerint à natura edocti, ita de fortuna
ſentiunt & loquuntur eiuſque nomen &
vim crebris ſermonibus uſurpant: Acce-
dit etiam ratio,quę cogit nos idem cre-
dere & aſſerere.nam ſi fortuita dicuntur
ea,quæ accidunt præter cognitionem, &
intentionem agentis,quis non videt mul
ta huiuſmodi eſſe in rebus humanis? quis
enim mortalium poteſt animo prouide-
re omnia quęcunque poſſunt continge-
re? timidæ enim ſunt (ut ſcriptum eſt li-
B bri Sapientiæ cap. 9.)cogitationes morta
lium,& incertæ prouidentię noſtrę; & co
guntur etiam prudentiſſimi uiri illud cre
brò dicere(quàm non putaram?) Dein-
de,aut omne ens eſt neceſſarium, & om-
ne agens neceſſariò agit, aut non,ſed eſt
aliquod ens contingens, & eſt aliquod
agens cuius cauſſalitas nonnunquam fru
ſtrari & deficere poteſt: ſi prius dixeris,
ex eo ſequitur mundum non eſſe perfe-
ctum, quia non habet omnia genera en-
tium quę in eo poſſent eſſe: & omnia ne-
ceſſario euenire,vel ipſorum ſenſuum iu
C dicio refellitur;ſin autem poſterius dicas,
ergo agens contingens nonnunquàm de-
ficiet & à ſuo fine aberrabit,atqui talis er
ror & defectus dicitur fortuitus, & caſu
accidere. Nec maiori difficultate ratio-
nes eorum diluentur, quàm fuit à nobis
iſtorum opinio refutata.

Soluuntur rationes ſupradictæ opinionis.

CAP. II.

AD primam igitur rationem ita re
ſpondemus. Non dicitur effectus
aliquis fortuitus,eo quòd non pro
cedat ab aliqua cauſſa efficiente, id enim
multò magis impoſſibile eſt, quàm fieri
aliquid ex nihilo:nam effectus ea ratione
qua eſt effectus non eget materia,ſemper
tamen neceſſariò eget efficiente; ſed dici
tur effectus aliquis eſſe fortuitus, quia fit
à cauſſa per accidens atque indetermina
ta,& quia præter eius intentionem eue-
nit. Ad 2. Theſaurus, ut eſt ens, eſt
quid-

quidpiam determinatũ & ens per ſe, ſed
A quatenus eſt inuentus à fodiente terram,
eſt quiddam indeterminatum. & per ac-
cidens reſpectu cauſſalitatis & intentio-
nis eius qui fodit terrã: non enim fodiens
terram uel ſemper vel vt plurimum the-
ſaurum reperit; & inuentio theſauri põt
habere innumerabiles cauſſas per acci-
dens, propter quas accidere queat. Sed
dices, omni effectui reſpõdet propria cã,
ergo effectus fortuitus habet propriam
cauſſam. Reſpondemus, effectum fortui-
tum, ſicut ipſe eſt per accidens & indeter
minatus, ſic hēc ſuas cãs, nimirũ per accñs
B & indeterminatas. Ad 3. Põt rñderi du-
pliciter primò enim dici poteſt omnes
effectus fortuitos reduci ad aliquã cauſ-
ſam per ſe, nempe primam, hoc eſt Deũ,
à quo & cognoſcuntur, & intendũtur vel
effectiuè vel permiſſiuè. Deinde poteſt
etiam dici, effectum fortuitum reduci ad
cauſſam, quæ ſit cauſſa per ſe, non reſpe-
ctu effectus fortuiti, ſed reſpectu aliùs ef-
fectus per ſe intenti, quem per accidens
conſequitur effectus fortuitus: quia cum
non poſſit cauſſa producere effectũ, quẽ
per ſe intendit, quaſi deficiens & aberrãs,
C producit effectum qui dicitur à caſu: quẽ
admodum natura per ſe intendit gigne-
re hominem integrum & perfectũ, à quo
effectu quoniam impedita nonnunquam
deficit & aberrat, producit hominem mõ
ſtruoſum. Fodiens quoque terram per ſe
intendit extruere ſepulchrum vel aliud
quidpiam, euenit autem vt pręter eius
opinionem inueniat theſaurum ſubtus
terram deliteſcentem. ergo effectus for-
tuitus habet cauſſam, quæ reſpectu alte-
rius effectus eſt cauſſa per ſe, re ̈ ctu au
tem effectus fortuiti, eſt cauſſa per acci-
D dens. Ad 4. Omnis quidem actio ha
bet aliquem finem, ſed finis eſt duplex:
vnus intentus ab agente propter quem
agens agit, alter vero minimè, actio igitur
fortuita habet finem, ideſt terminum, ſed
non finem intentum ab agente. Quocir-
Ariſtot. in 2, Phyſi. tex. 23. & in 1. de Par-
tibus animal. cap. 1. definiens quid ſit fi-
nis naturalis, ait eum eſſe terminum mo
tus continui, & non impediti: eiuſmodi
igitur actio hẽt finem, hoc eſt terminum,
quia eſt finita, ſed non habet finem inten
tum ab agente. Ad 5. Quamuis in-
tentio noſtra non mutet eſſe rei, tamen
A variat rationẽ eius prout eſt effectus pro
ficiſcens ex hominis conſilio ac volunta-
te: nam ex intentione agentis ſpectatur
an effectus ſit uoluntarius vel fortuitus,
laude vel vituperatione, pœna vel prę-
mio dignus. Ad 6. licet res naturales
& corporeæ, quę complexu orbis lunæ
coercentur, per ſe pendeant ex motu &
cauſſalitate cæli, non tamen pendent ex
eo per ſe res humanæ, in quibus fortuna
verſatur. Vel aliter, etſi cælum neceſſa-
rio mouet, & agit, tamen illius motus, &
actio, in his rebus inferioribus non reci-
B pitur neceſſariò, ſed contingenter, quo-
niam hæc inferiora propter inordinatã;
atque indefinitam materiæ potentiã sũt
contingentia, & corruptibilia, & poſſunt
impediri in agendo; nec id mirum vide-
ri debet, nam quod in aliquo recipitur,
id non recipitur ſecundum modum agen
tis, ſed ſecundum modum patientis at-
que recipientis, ut licet agens ſit neceſſa
rium, ſi tamen patiens fuerit contingens,
actio ipſius agentis recipietur in patien-
te, non neceſſario, ſed contingenter: Ve-
rùm, licet ſit hoc peruulgatum, atque tri
C tum reſponſum, magnam tamẽ habet dif
ficultatem: etenim ualde obſcurũ & am-
biguum eſt, an in rebus ſublunaribus poſ
ſit eſſe ullus effectus naturalis, qui dici
queat à caſu reſpectu corporum cæle-
ſtiũ; quare hac ẽt de re infra poſt ſolutio-
nẽ ſeptimi argumẽti breuiter dicemus.

Ad 7. Caſus & Fortuna non aduer-
ſantur Prouidentiæ Dei; non enim poni
mus caſum & fortunam reſpectu Dei, ſed
reſpectu agentium particularium, nam
quod à fortuna eſt reſpectu hominis, uel
quod à caſu reſpectu naturæ, id reſpectu
D Dei nec à fortuna, nec à caſu exiſtimari
debet. Sed quia effectus aſſimilatur cauſ-
ſæ particulari & proximę, & ab ea deno-
minationem ſuam accipit: dicitur enim
effectus materialis & corruptibilis, non
propter cauſſam primam & uniuerſalẽ,
ſed propter cauſſas ſecundas & particula
res: idcirco dicitur ſimpliciter eſſe in re-
bus aliquid à caſu & à fortuna, id totum
referendo non ad cauſſam primã, ſed ad
cauſſas ſecũdas & particulares, ꝙ autem
nihil ſit fortuitum reſpectu Dei, pulchrè Pręclara Boetii ſententia.
declarat Boetius lib. 5. de Conſolatione
Proſa

Proſa prima, his verbis. [Si quis euentum nulla cauſſarum connexione productum, caſum eſſe definiat, nihil omnino caſum eſſe confirmo. Quis enim, coercente in ordinem cuncta Deo, locus ullus temeritati reliquus eſſe poteſt?] Et paulò poſt. [Caſus (inquit) eſt inopinatus ex cōfluentibus cauſſis, in his quæ ob aliquid geruntur euentus: concurrere uero cauſſas, facit ordo ille ineffabili connexione procedens, qui de prouidentiæ fonte deſcendens, cuncta ſuis locis temporibusq; diſponit.] Et in Metro ita canit:

Et quæ permiſſis fluitare uidetur habenis
Sors patitur frenos, ipſaq; lege meat.

Nihil autem eſſe tam fortuitò & caſu contingens, quod latere ac fugere poſſit Dei ſcientiam, atq; prouidentiam, luculēter exponit his uerſibus:

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terrę mole reſiſtunt,
Non nox atris nubibus obſtat
Vno mentis cernit in ictu
Quę ſint, quæ fuerint, ueniantque,
Quem quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem.

Ciceronis autem ſententia, quę ad huius argumenti confirmationem adiuncta fuit, uel tanquam falſa omnino reijcienda eſt, uel bonam in partem ad hunc modum interpretanda; vt dicantur res fortuitę, ea nimirum ratione vt ſunt fortuitæ, à nullo poſſe cognoſci; quod verū eſt, nam Deo à quo cognoſcuntur, non ſunt fortuitæ, ſed certæ ac definitæ. Sin autem Deo (quod fieri non poteſt) aliquid eſſet ſimpliciter fortuitum, id ab eo nō poſſet certè cognoſci. Sed quod paulò ſupra in ſolutione ſexti argumenti dicere promiſimus, an in rebus ſublunaribus ſit aliquis effectus naturalis caſu contingens reſpectu cæli, deinceps inquiramus.

An in rebus ſublunaribus aliquis effectus naturalis poſſit caſu contingere reſpectu cæli.

CAP. III.

Opinio D. Tho. aſſirmātis, non nulla in rebus naturalibus caſu, & per accidens reſpectu cæli euenire poſſe.

DIuus Thomas multis in locis affirmat poſſe in rebus naturalibus aliquid contingere, quod ſit per accidens, & caſu eueniat reſpectu cæli, nam in Prima Parte quæſt. 115. art. 6. ita ſcri-

A bit. [Omne quod eſt per ſe, habet cauſsā, quod autem eſt per accidēs, non hēt cauſſam, quia non eſt verè ens, cum non ſit uerè vnum: album enim cauſſam habet, ſimiliter etiam & muſicum; ſed album muſicum, non habet cauſſam, quia non eſt vere ens, neque vere unum. Poteſt autem fieri aliquis concurſus unius rei naturalis cum alia re naturali, qui ſit per accidēs reſpectu cæli, ergo nec talis cōcurſus per accidens, habebit cauſſam per ſe in cęlo, nec id quod ex tali cōcurſu efficietur poterit reduci per ſe ad cauſſam aliquā cæ-

B leſtē: quare vtrunque eueniet caſu & per accidens reſpectu cæli. probatur minor hoc exemplo, quod enim aliquod corpus terreſtre ignitum in ſuperiori parte aëris generetur, & deorſum cadat, habet cauſſam, aliquam virtutem cæleſtem; ſimiliter etiam q in ſuperficie terræ ſit aliqua materia combuſtibilis, poteſt reduci in aliquod cæleſte principium: ſed q ignis comburens, huic materię occurrat, & comburat eam, non habet cauſſam cęleſte corpus, ſed eſt per accidens.] Et ibidem in reſponſione ad tertium ſubdit, q

C [Licet tam cauſſa producens aliquem effectum, & cauſſa impediens eius productionem, per ſe reducantur in corpus cæleſte tanquam in cauſſam, tamen huiuſmodi cauſſarum concurſus nōnunquam ſit per accidens, nec per ſe reduci poteſt in aliquam cauſſam cæleſtem.] Hęc D. Tho. in illo loco, cuius ſimile ſcribit Secunda Secundæ q. 95. ar. 5. In 6. aūt libro Metaphyſ. in illa ſua pereruditа digreſſione de Fato, & prouidentia, ſic ait. [Tripliciter poteſt aliquid per accidens euenire. Primò, propter concurſum duarum

D cauſſarum, quarum vna non continetur ſub altera, ut cum præter intētionem occurrunt mihi latrones, hic. n. concurſus cauſſatur ex duplici uirtute motiua, mea ſcilicet & latronum: ſecundò propter defectum virtutis agentis, cui accidit debilitas ut non poſſit peruenire ad finem intentum, ſicut cū aliquis cadit in uia propter laſſitudinē: tertio, propter materiæ diſpoſitionem, quæ non recipit formam intentam ab agente ſed alterius modi; ſicut accidit in monſtruoſis partibus animalium. Quoniam igitur uirtus corporis

cęlo-

cœleſtis & incorruptibilis eſt, & impaſſibilis, non poteſt exire aliquis effectus ordinem cauſſalitatis eius propter defectũ & debilitatem ipſius virtutis. Sed quia cęlum agit mouendo, & omne tale agens requirit materiam determinatàm & diſpoſitam, poteſt contingere, ut in rebus naturalibus virtus cæleſtis non conſequatur ſuum effectum propter materię idiſpoſitionem, & hoc erit per accidens: & quia agens quod inducit effectum ſuum, ut in pluribus & non ſemper, ſequitur vt deficiat in paucioribus & hoc eſt ei per accidens, cælum autem effectus ſuos inducit in hæc corpora inferiora vt in pluribus, at non ſemper propter materiæ indiſpoſitionẽm, ob hoc igitur aliquando contingit, ut uirtus cæleſtis effectum ſuum minimè conſequatur, quod eſt ei per accidens & tanquam à caſu.] Hæc D. Thom. in 6. Metaphyſic. In 3. vero libro Contra gentes cap. 86. idem ſentit, atque confirmat hoc modo. [Si nihil in rebus naturalibus eueniret à caſu & per accidens reſpectu cæli, ergo reſpectu cæli omnes effectus naturales ex neceſſitate euenirent; ſed hoc eſt falſum ergo &c.] maior per ſe manifeſta eſt, minorem autem comprobat ratione & teſtimoniis; ſumma autem rationis in eo eſt, ꝙ quamuis cælum ſit mouens & agens neceſſarium, tamẽ quia non per ſe proximè & immediatè producit effectus ſublunares, ſed per agentia inferiora quæ ſunt contingentia & defectibilia, & quia non agit ex nihilo, ſed cũ ſit finitæ virtutis, requirit determinatã atq; diſpoſitam materiam; hinc fit ut tum propter defectum agentium particularium, tum propter indiſpoſitionẽ materiæ, non ſemper ipſum cælum conſequatur effectum ſuum, quem per ſe intendit. Comprobatur etiam hoc, teſtimoniis Ariſtot. qui in 1. Perihermenias, in 2. Phyſic. & in 6. Metaphy. docet non omnia ex neceſſitate euenire, & in lib. de Diuinatione per Somnum, cap. 2. ait ea quorũ ſunt in cælo ſigna & indicia, cuiuſmodi ſunt pluuiæ vẽti & horum ſimilia, interdum non ita euenire, ob vehementioris cauſſæ impedimẽtum: idemque firmatur auctoritate Ptolemæi qui in opere ſuo quadripartito dicit, effectus qui ex ſuperioribus corporibus procedunt, non euenire ineuitabiliter. In centiloquio etiam dicit ſigna cæleſtia quæ ſunt indicia rerum ſublunariũ, eſſe media inter id quod eſt neceſſarium & poſſibile. Rationem autẽ quam ſupra poſuimus, D. Thomas in 1. p. quæſt. 114. art. 6. in reſponſione ad 1. & 2. his uerbis complectitur. [Corpora inquit cæleſtia ſunt cauſſa inferiorum effectuum mediãtibus cauſſis particularibus inferioribus, quæ deficere poſſunt in minori parte, & quia virtus cæli non eſt infinita, ideo requirit determinatam diſpoſitionẽ in materia ad inducendum ſuum effectum, & quantum ad diſtantiam loci, & quantum ad alias conditiones. Et ideo ſicut diſtantia loci impedit effectum cęli, non enim ſol eundem caloris effectum habet in Dacia quẽ habet in Aethyopia, ita vel groſſities materiæ, vel frigiditas, vel caliditas vel alia ſimilis diſpoſitio impedire poteſt, effectum corporis cæleſtis.] Hæc ibi D. Thomas. Cuius opinionem ſequitur Aegidius Quodlibeto 4.

Opinio aliorum, qui negant ullum effectum ſimpliciter naturalem, caſu euenire poſſe reſpectu cæli.

CAP. IIII.

ALij opinantur remoto libero arbitrio, omnia in rebus ſublunaribus ex neceſſitate euenire, nihilq; poſſe accidere per accidens, & à caſu reſpectu cæli, quod ipſi hoc modo declarant. [In ijs, quæ omninò naturaliter fiunt, nõ poteſt aliquid fieri caſu ſimpliciter reſpectu cæli.] Dicitur. [In ijs quæ fiunt naturaliter.] Quia in agentibus liberis, ut eſt uoluntas noſtra quæ per ſe non ſubiacet cauſſalitati corporum cæleſtium, hoc nõ eſt uerum. nam cum cælum ſit agens corporeum per alterationem, quæ eſt tranſmutatio materiæ, non poteſt per ſe agere niſi in res corporeas materiales, quocirca voluntas noſtra quæ eſt incorporea & immaterialis, non poteſt pati à cęlo niſi per accidens, quatenus ex actione cæleſti fit immutatio in quibuſdam animæ partibus

Voluntas noſtra per ſe non ſubiacet cauſſalitati cæli.

tibus

tibus corporeis, cuiuſmodi ſunt phãtaſia & appetitus ſenſitiuus à quibus voluntas inclinatur ad agendum hoc vel illud, ſed non neceſſariò, cum enim libera ſit, poteſt paſſionibus reſiſtere; quin etiã fieri poteſt vt quis ex impreſſione aliqua cæleſti, inclinetur vel ad iram vel ad triſtitiam, qui non ſolùm poteſt non ſequi talem inclinationem eam reprimendo, ſed etiam poteſt animum inducere ad cõtrariam affectionem; nimirum ad mãſuetudinem & lætitiam; quod ſanè accidet præter intentionem cauſſarum cæleſtiũ; præclarè enim illud à Ptolemæo dictum eſt, ſapiens dominabitur aſtris. Deinde B poſitum eſt illud. [Omnino naturaliter.] Quoniam poſſunt aliqui effectus naturales produci uel ab homine vel à Dęmone, applicãdo actiua paſſiuis, qui effectus ſunt præter intentionem corporum cæleſtium, nunquam enim per ſolum concurſum cæli tales effectus extitiſſent, nec ſanè poſſunt exiſtere. Additum eſt illud, [Reſpectu cæli ſimpliciter.] Propterea ꝙ licet reſpectu huius vel illius conſtellationis, poſſit aliquid contingere caſu, vel per accidens non tamen reſpectu totius cęli, exempli cauſſa ſi ſit conſtellatio C cæleſtis fauens generationi hominis, & tunc ex ſemine humano generetur, vel mus, uel porcus, aut ſecundum rem, aut certe ſecundum figuram, talis effectus reſpectu talis conſtellationis erit per accidens & quaſi à caſu, uerum reſpectu alterius conſtellationis cęleſtis, cuius virtus, & influxus illam generationem hominis ita corrupit & deformauit, non fuit per accidens; certè reſpectu totius cæli, omniumq; virtutum cæleſtium non potuit eſſe per accidens & a caſu].

Hęc opinio duabus rationibus com- D probatur. Primò enim, cum omnis motus omniſq; operatio agentium naturalium per ſe dependeat a motu & cauſſalitate cęli, id quod D. Thomas putat & verum eſſe & doctrinę Ariſtot. conſentaneum; nullus poteſt eſſe motus, ſiue is fuerit cauſſę producentis effectum per ſe intentum, ſiue agentis contrarij impediẽtis illius effectus productionem, ſiue fuerit iſtiuſmodi uel aliarum cauſſarum concurſus, qui ſit extra cauſſalitatem cæli, ac proinde reſpectu ipſius eſſe queat per accidens & à caſu. Imo imò cum multi putent A ſecundum Ariſt. Deum non aliter agere in res ſublunares quàm per motũ & lumẽ cęli, ſi poſſet eſſe aliquis effectus per accidẽs & à caſu reſpectu cæli, is profectò etiam ſecũdum Ariſt. eſſet per accidens & à caſu reſpectu Dei, quod tamen, qui priore opinionem ſequuntur nequaquam concederent. Deinde, agens naturale, ſi habet quæcunque ei ſunt neceſſaria ad agendum, non pote ſt non agere; ſimiliter etiam, ſi quid illorum ei deſit, nõ poteſt agere; quare cum agit, neceſſariò agit, & ſi non agit, hoc ideo eſt, quia non poteſt tunc agere; quare ſi producit effectum, neceſſariò producit, & ſi non producit, neceſſariò tunc impeditum fuit ne produceret, Quamuis igitur res ſublunares ſecundũ Ariſt. non eueniant ex neceſſitate, ſicut res cæleſtes, nempe quia non ſemper eodem modo eueniunt, & quia interdum deficiunt à ſuo ordine naturali & curſu, tamen quia cum eueniunt, neceſſariò eueniunt, & cum deficiunt, neceſſariò deficiunt, poſſunt dici hoc modo euenire ex neceſſitate. Atque hanc opinionem tenuit Auicenna in ſua Metaphyſica, ut refert D. Thomas in 3. contra Gentes cap. 86. eamque ſequitur Ocham 1. Quodlibeto q. 17. à qua ſanè non videtur interdum abhorrere D. Tho. quippe qui in 1. par. quęſt. 19, art. 6. ita ſcribit. [Poteſt aliquid fieri extra ordinem alicuius cauſſæ particularis, non autem extra ordinem cauſſæ uniuerſalis ſub qua omnes cauſſæ particulares cõprehenduntur; quia ſi aliqua cauſſa particularis deficit à ſuo effectu, hoc eſt propter aliquam aliam cauſſam particularem impedientem, quæ continetur ſub ordine cauſſæ vniuerſalis, unde effectus ordinem cauſſę vniuerſalis nullo modo poteſt exire; & hoc etiam patet in corporalibus, poteſt enim impediri quòd aliqua ſtella non inducat ſuum effectum, ſed tamen quicunque effectus ex cauſſa corporea impediẽte in rebus corporalibus conſequatur, oportet ꝙ reducatur per aliquas cauſſas medias in vniuerſalem uirtutẽ primi cæli.] Hæc ibi D. Tho. & in Prima Secũdæ, q. 109. art. 1 ait, ꝙ ſicut oẽs motus corporales reducuntur in motum cęleſtis corporis, tanquam in primum mouens corporale,

Opinio Auicennæ & Ochan, quæ interdũ placuiſſe uidetur etiam D Tho. nullum effectũ omninò naturalem caſu euenire poſſe reſpectu cæli.

poralē,ita omnes motūs tam corporales,
q̄ ſpirituales reducuntur in primum mo A
uens ſimplr quod eſt Deus . ex quo licet
inferre oēs effectus corporales per ſe re-
ferri ad aliquam cauſam cæleſtem, quare
nullus effectus corporalis erit per acci-
dens & à caſu reſpectu cæli. Hęc diſputā
tur à uiris doctis & utraque quidē opinio
eſt ſatis probabilis. Verùm ſi ponamus id
quod à Thomiſtis omnibus & aliis præte
rea Philoſophis ponitur atq; conceditur,
nimirum ad productionem cuiuſlibet ef
fectus corporalis, neceſſarium eſſe actua-
lem cęli concurſum , ex hac conceſſione
neceſſariò conficitur,nihil in rebus Phy- B
ſicis & corporeis per accidens & caſu effi
ci poſſe reſpectu cæli,quippe cum ad cu-
iuſuis effectus Phyſici productionem uis
& cauſſalitas cæli neceſſariò & per ſe cō-
currat. Sed pergamus ad alia.

An Fortuna ſit diuinum aliquod numen , vt vulgò putatur.

C A P. V.

OPinio exiſtimantium Fortunā eſſe numen aliquod occultum & diui-
num,peruetus fuit,eamq; Ariſt. in
2.Phyſic.tex.47.his verbis innuit. [Sunt
quidam , quibus fortuna vř quidem eſſe
cauſſa,immanifeſta autem intellectui hu
mano tanq̄ diuinum quiddam exiſtēs &
fœlicius.] quem locum explanans Simpli
cius ita ſcribit. [Nonnulli fortunam & eſ
ſe,& cauſſam eſſe dicunt,quid ſit aūt dico
re nequeunt, cum eā humanæ mēti igno
tam exiſtiment,vt quæ ſit res quædam di
uina, & propterea humanā exuperet co- D
gnitionem;quemadmodum vidētur Stoi
ci dicere: quod autē multi in hac fuerint
ſententia ex eo clarum eſt, quod fortunā
tanq̄ Deum adorent , & templa ei ædifi-
cent,& in eam hymnos canant. Videtur
autem hæc opinio ꝙ ſit diuinū quid for-
tuna,etiam ante Ariſto.fuiſſe apud Gre-
cos , & non fuiſſe primos in hac ſententia
Stoicos, ut quidam exiſtimant . Etenim
Plato in legibus,[Deus quidem (inquit)
omnia , & cum eo fortuna & occaſio vni-
uerſas res humanas gubernāt.] Hęc Sim
plicius. Quinimo Ethnici tm̄ tribuebant
A fortunæ , ut à Romanis multa ei templa
& ſimulachra erecta fuerint varijs nomi-
nibus cōſecrata; vt videre eſt apud Liuiū,
& apud Plutarchū in Problematibus:exē
pli cauſſa Romę conſecrata fuit ædes Ma
læ Fortunę & Deteſtatę in Exquilijs;fuit
etiam ædes Fortunæ Fortis in ripa Tybe
rina iuxta Theatrum : Erat Templū For-
tunę Paruæ,& Virginis Fortunę,& Primi
geniæ , & Obſequentis ad Capenam : &
Priuatæ & Publicæ & Viſcatę & Virilis
& Conuertentis,in Palatio,& Beneſperā
tis,& Auertentis,& Blandæ,& Dubiæ, in
B Auentino: & Mămoſæ in duodecima re-
gione:& Barbatæ,& Muliebris. quibus o-
mnibus principium dedit Seruius Tul-
lius,tum ꝙ ab ea ex ſeruo in Regnū eſſet
euectus,tum etiam proſpiciēs eam occa-
ſionibus rerum plurimum habere in vtrā
que partē momenti, omniq; in re huma-
na dominari ; ſicut Plutarchus inquit in
Problematibus. Hæc ex Ludouici Viuis,
hominis ſanè diſerti & eruditi, cōmen. in
18.cap. lib.4.de Ciuit. Dei B. Auguſ. ſū-
pta,hoc loco cōmemorāda duximus. Ve-
rùm de tēplis Fortunæ olim dicatis, Sim
C plicius in 2.Phyſic.ſuper tex.47.Hæc ſcri
bit.[Quod autem quidā ēt Fortunæ tem
pla ædificauerint , uериſimile eſt id fuiſſe
poſtea,ideſt poſt Platonem,& Ariſto.con
ſtitutū,non.n habemus apud ueteres For
tunarum templa in hiſtorijs narrata , uel
dies feſtos deſcriptos q̄ q̄ Fortunæ nomē
ſciamus in honore fuiſſe apud ueteres .
Delphis autem præcedebat hoc ēt in Sci
ſcitationibus,O Fortuna,& Apollo,huic Simulachrū fortunæ.
ne reſpondes? quin ēt apud Orpheū, eius
mentiō facta eſt.] Hæc Simplicius. Qua-
lis aūt ſit fortunā,ſimulachrū eius ab anti-
D quis expreſſū,pulchrè declarabat ; quod
ſecundum Albertum in 2.Phyſico.ſuper
tex.47.ita ſe habebat ; erat ſimulachrum
quoddā in rota,cæcum,& una parte albū,
altera nigrū.in rota;propter volubilitatē
eius;cæcum,ꝑꝑ imprudentiā; partim al-
bum & partim nigrum, ꝑꝑ eufortunium
& infortunium,quæ ſunt partes fortunæ.
Cæcitatem aūt fortunę breuiter indicat
Ariſto.in Sect.29.Problemate 8.his uer-
bis[Cur diuitiæ magna ex parte ab homi
nibus prauis potiùs q̄ à bonis habentur ?
An quia fortuna cæca eſt , & diſcernere

atq; ſeligere non pôt quod melius aut deterius eſt.] Quocirca rectè Ariſtophanes **A** fingit Plutum qui eſt Deus diuitiarũ,cũ à Ioue mittitur ad homines bonos, incedere claudum, cum uerò pergit ad malos, lætiſſimum,& celerrimum exilire. Quãobrem ſapienter D. Auguſ. in 4. libro de Ciuit. Dei cap. 18. redarguit eos qui fortunam colunt ut Deam. [Quõ, inquit, bona eſt fortuna, quæ ſine ullo iudicio uenit & ad bonos & ad malos? Ut quid autem colitur, q̃ ita cæca eſt paſſim in quoſlibet incurrens, ut ſuos cultores plerũq; prætereat, & ſuis contẽptoribus hæreat? aut ſi aliq̃d proficiũt cultores eius, ut ab **B** illa uideãtur & amenẽ iã merita ſequiẽ, nõ fortuita uenit. Vbi eſt ergo definitio illa fortunæ? ubi eſt quod à fortuitis etiam nomen accepit? nihil .n. prodeſt illam colere ſi fortuna eſt, ſi aũt ſuos cultores diſcernit ut proſit, fortuna non eſt.] Audiamus & Plinium lib. 2. cap. 7. inſanam mortalium de numine fortunæ opinionem, elegantiſſimis & lepidiſſimis uerbis eludentem. [Inuenit (ait Plinius) ſibi ipſa mortalitas numen, quo minus & plana eſſet de Deo coniectatio. Toto quippe mũdo, & locis omnibus, omnibuſque horis, om- **C** nium uocib⁹ fortuna ſola inuocatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conuiciis colitur: uolubilis à pleriſque, & cæca exiſtimata, uaga, inconſtans, incerta, uaria indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, ſola utramque paginã facit; adeoque obnoxiæ ſumus ſortis, ut ſors ipſa pro Deo ſit, qua Deus probatur incertus.] Hæc Plinius. Eſt igitur inanis, & plenus amentiæ fortunæ cultus, ut nõ inſcite Poeta ille cecinerit,

D. Auguſt.

Elegans Plinii ſententia

Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia, ſed te …
Nos facimus fortuna Deam, cæloque locamus.

Sed ut uis & natura Fortunæ, eiuſque proprietates atque conditiones intelligantur, & ſi quæ ſunt in hac materia graues & obſcuræ quæſtiones illuſtrentur & explicentur, definitionem fortunæ ex Ariſtotelis doctrina & ſententia confectã exponemus.

Exponitur definitio Fortunæ.

CAP. VI.

Ex iis quæ Ariſtot. ſcribit in 2. Phyſi. tex. 52. poteſt colligi hæc definitio ſeu deſcriptio fortunæ. [Fortuna eſt cauſſa per accidens: in iis quæ operantur ob aliquem finem, ex electione, neq; ſemper neq; ut plurimum.] In qua definitione continentur quinque particulæ, quæ ſigillatim explanandæ ſunt. Prima eſt. [cauſſa.] Secunda eſt. [Per accidens] Tertia eſt. [Ob aliquem finem.] Quarta eſt. [ex electione.] Quinta. [Neque ſemper, neque ut plurimum.] Et quamuis hanc ultimam particulam Ariſtoteles ſupradicto textu non exprimat, ea tamẽ elicitur ex 48. tex. [Cauſſa.] Nomen Fortunæ vulgo fere uſurpatur non pro aliqua cauſſa ſed pro fortuitis euentis, quam opinionẽ ſequens Boetius 5. lib. de Conſolatione Proſa prima, ita definiuit fortunam & caſũ. [Caſus eſt inopinatus aliquis ex fluentibus cauſſis, in ijs quæ ob aliquid geruntur, euentus.] Sed Ariſt. Fortunam facit cauſſam quandam, non quidem ut materiam, & formam, nam hæ ſunt partes eſſẽtiales ipſius effectus neceſſario ei coniunctæ, at fortuna v.g. theſauri inuenti à fodiente, neq; eſt pars eſſentialis eius, neq; cum eo neceſſariò cõiuncta: poteſt enim theſaurus & fortuitò & non fortuitò reperiri. Neque uerò ratio finis conuenit fortunæ; finis enim eſt cuius gr̃a aliquid fit; & eſt propoſitus atque intentus ab agente, quod longe remotum eſt à notione ipſius fortunæ. Relinquitur igitur Fortunam referendam eſſe ad genus cauſſæ **D** efficientis, ſicut Ariſt. ait in 2. Phyſi. text. 65. quod etiã declarant quæ ab antiquis iactantur de fortuna; aiunt enim illã eſſe dominam omnium rerum, & pro ſuo arbitrio regere & adminiſtrare res humanas, nullam item habere rationem ac diſcrimen bonorum ac improborum: quæ ſane oſtendunt fortunam eſſe cauſſam efficientem.

Per Accidens.] Dupliciter aliquid eſt cauſſa per accidẽns, aut quia eſt accidens cauſſæ per ſe, ut muſicus eſt cauſſa per accidens domus, quoniam eſſe muſicum

accidit ædificatori, qui eſt per ſe cauſſa domus; aut quia eſt cauſſa alicuius quod accidit effectui ſuo per ſe intento, vt Medicus per accidens ſanat muſicũ, quia ægroto, qui ſanatur per ſe à Medico, accidit ipſum eſſe muſicum. Ac in priori quidem genere, cauſſa per accidens, eſt diuerſa à cauſſa per ſe, effectus autem vtriuſq; eſt idem: in poſteriori autem, cauſſa vtraque eſt eadem res, effectus uero ſunt diuerſi. Atq; huius poſterioris generis fortuna dicitur eſſe cã per accidens; nam idem homo fodiens agrum, eſt cã per ſe illius foſſionis, & eſt cauſſa per accidens, quæ dicitur fortuna, theſauri qui ab eo inuenitur, quatenus talis inuentio theſauri accidit foſſioni. Verùm huiuſmodi effectus per accidẽs, tribus modis (vt rectè ait D. Thomas) poteſt eſſe coniunctus cum effectu per ſe alicuius cauſſę; vel neceſſariò, ut homo per ſe generat hominem, per accidẽs autẽ riſibile, quod tamen eſt neceſſariò coniunctum cum homine; uel frequenter ſeu vt plurimum, ut homo per accidens generat lachrymantem, ſed frequenter accidit ut qui naſcitũ prodeat lachrymans: vel deniq; raro & indeterminatè, vt ꝙ cum naſcitur homo, cęlũ coruſcet, C vel terræmotus fiat. Effectus autem fortuitus, neq; neceſſariò, neque ut plurimũ connexus eſt cum effectu per ſe cauſſæ efficientis; vt patet in theſauro inuento à fodiente terram. Quod autem fortuna ſit cauſſa per accidens, ſic probatur: Nam omnis cã per ſe, eſt determinata, & certò ſciri poteſt, & ſemper uel vt plurimũ eodem modo operatur, & agit ob aliquem finem determinatum & à ſe intẽtum; ſed hæc omnia remotiſſima ſunt à fortuna, ergo ipſa nõ eſt cauſſa per ſe, ſed ꝑ accñs.

D [Ob aliquem finem.] Non ꝙ Fortuna intendat aliquem finem, aut quòd effectus fortuitus ſit quaſi effectus intentus ab agente; id enim eſt contra rationẽ fortunæ, ſed hoc debet exponi dupliciter, at quia res fortuita eiuſmodi eſt, ut ſi præuiſa fuiſſet ab agente, proculdubio fuiſſet ab eo intenta, uel ad eam expetendam uel ad fugiendam. Et hoc uidetur ſignificare Ariſtot. in 2. Phyſic. tex. 51. his verbis, [cauſſa recipiendi argentum veniſſet, reportaturus pecuniam ſi ſciuiſſes, uenit autem nõ huius gratia, ſed accidit veniſſe & feciſſe hoc reportandi gra- A tia, aut quia effectus fortuitus eſt coniunctus cum alio effectu per ſe intento ab agente, ut inuentio theſauri cum plantatione vineæ cuius gratia terra fodiebatur; quamuis igitur fortuna ea ratione vt fortuna eſt, non agat propter finem, neceſſariò tamen eſt in eo agente, quod vel agit, vel aptum eſt agere propter finem; quare ſi eſſet aliquod agens quod neque ageret, neque eſſet aptum agere propter finem, nihilque haberet ſibi determinatè præfixum ad quod eius operatio uel naturaliter, uel ex electione referretur, id B profectò nunquàm ageret fortuitò etenim fortuitum eſt, quod accidit præter intentionem agentis; quemadmodum ſi non eſſet motus naturalis, non eſſet etiã violentus, quia violẽtus præſupponit naturalem cui eſt contrarius, ut docet Ariſto. in 1. & 3. de Cælo. Poteſt autem dici aliqua actio non fieri propter finem, tribus modis; uel quia ipſa eſt propter ſe & non propter aliud, ut actio in qua eſt fœlicitas: uel quia fit ab agente non intendente ipſam, vt ſi quis aliud attente cogitãs, vel vngues rodat, uel fricet barbam, huiuſmodi enim actiones non fiunt ex electione ob aliquem finem, ſed ex ſola imaginatione: vel quia talis actio eſt coniuncta & accidit ei actioni, quę per ſe intenditur, ut inuentio Theſauri accidit foſſioni terræ, & ſic effectus fortunæ non fit ob aliquem finem.

Tribus modis actio nõ fit ob aliquem finẽ.

[Ex electione,] Fortuna eſt tantum in ijs, quæ agunt ex electione, cuiuſmodi eſt homo nã in iis eſt fortuna, quos dicimus fortunatos, uel infortunatos, hi autẽ pròpriè ſunt homines: quamq̃ hoc nomen transfertur etiam ad ea quæ carent ratio- D ne, ſed impropriè, & Metaphoricè, & ſic ille Poeta dixit fortunatos eſſe eos lapides, qui ſunt in aris templorum, nam cũ cæteri conculcentur, illi coluntur & honorantur; vide Ariſtot. in 2. Phyſicorum tex. 58. & 59. vbi ſcribit fortunam eſſe in ijs quę agunt, agere autem proprium eſt hominis, nam is propriè agit in cuius poteſtate eſt agere & non agere, talis eſt homo, qui eſt dominus ſuarũ actionum, reliqua uerò quæ rationem non habẽt, potius dici debẽt agi quã agere. Nam actio, quę Græce dicitũ πρᾶξις eſt ea quæ tan-

tantùm fit ex electione in qua cõſiſtit virtus aut uitium. Rectè igitur Ariſtot. in 2. A Phyſic. tex. 52. affirmat circa idem verſari intellectum & fortunã: quamquàm fortuna accidit ob defectum intellectus, qui non poteſt prouidere omnia futura, ne quid accidat præter eius intentionẽ; quare idem Ariſt. pulchrè ſcribit, ubi eſt multum intellectus, ibi eſſe parũ fortunæ, & vbi multum eſt fortunæ, ibi eſſe parũ intellectus, quo fit vt reſpectu Dei cuius intellectus omnia liquidò cernit, nihil fortuitò poſſit accidere; benè item dicebat Polus, ut eſt apud Platonem in Gorgia, & apud Ariſt. in 1. Metaph. fortunam eſſe inimicam arti, eſſe autem ſociam & comitem imperitiæ.

Exponitur ultima pars definitionis fortunæ, & expenditur opinio Auicennæ aientis fortunã uerſari in ijs quę ſunt ad utrumlibet.

CAP. VII.

NEque ſemper neque ut plurimũ.] Cœlum ſemper eodem modo mouetur atq; operatur, & ſicut habet incorruptibilem ſubſtantiam, ita quoque habet modum agendi immutabilem: cuius rei cauſſa eſt, quia caret ea materia, quæ habet in ſe priuationem & potentiam cõtradictionis, ex qua oritur indeterminatio & inordinatio, omniſque defectus & error. Agentia verò ſublunaria ut plurimum quidem attingũt finem, interdum autem deficiunt ob indeterminationem materiæ & priuationis quæ in ipſis ineſt, quæ res obſtat quominus regimen, directionem & ordinationem cauſſarum cœleſtium, ita poſſint in ſe ipſis accipere quin aliquando deficiant. Quòd ergo agens ſublunare in operando deficiat, cælum autem minimè, non euenit tantùm (vt dixit Auicenna) quia cælo nullum obſtat externum impedimentum atque contrarium, quemadmodum agentibus ſublunaribus; nam hæc cauſſa eſt externa, remota, & quaſi per accidens: ſicut nõ dicitur propriè aliquid eſſe corruptibile, uel incorruptibile: quia vel habet contrarium, vel eo caret, ſed quia intrinſece ac ſecundum naturã ſuam eſt tale, vt Ariſt. docet in 10. Metaphyſi. tex. vltimo.

Verùm quia quod non eſt ſemper nec vt plurimum, duplex eſt, aut enim eſt cõtingens vt vocant, ad vtrumlibet, ut ambulare & non ambulare, & omnes actiones quæ proficiſcuntur ex libero arbitrio; aut eſt rarò contingens, ut theſaurum inueniri ab eo qui fodit terram, ſicut Ariſtot. tradit in primo Priorum, & primo Perihermenias, dubium eſt, an fortuna tantum verſetur in iis quę rarò contingunt, an etiam in iis quæ ad vtrumlibet eueniunt. Auicenna in primo libro Sufficientiæ, cap. decimotertio opinatur fortunam non ſolùm uerſari in ijs quæ rarò cõtingunt, ſed etiam in iis quæ ad vtrumlibet; quod ita probari poteſt. Ariſtotelem in ſecundo Phyſicorum tex. 48. 51. 55. & 56. ait fortunam eſſe in iis quæ neque ſemper, neque frequenter eueniunt: ſed in his nõ modò ſunt ea quę rarò contingunt, ſed etiam quæ ad vtrũlibet, hæc enim neque ſemper, neque frequenter eueniunt: ergo fortuna locum habet etiam in iis quæ ſunt ad vtrumlibet. Et quia uideri poterat abſurdum, ipſum ambulare, ſedere & alias ſimiles actiones dicere fortuitas, cum proueniant à voluntate, idcirco Auicenna inquit, eiuſmodi actiones non eſſe fortuitas reſpectu voluntatis à qua determinãtur & imperantur, ſed reſpectu uirtutis motiuæ, quæ eſt in animali; huic enim, quia ipſa indifferens eſt ad ambulandum & non ambulandum, caſu accidit, ut homo ambulet, uel non ambulet. Hęc eſt opinio Auicennę: cui Simplicius in ſecundo Phyſicorum tex. 48. non videtur diſſentire. ita ſcribens. [Quod neque ſemper, neque frequenter euenit, id uel rarò cõtingit uel ex æquo eſt, nam quod eſt ex æquo, rarius eſt iis quæ ut ſemper uel ut plurimum fiunt, & ideo (vt exiſtimo) Ariſtoteles id quod ex æquo, & id quod eſt rarius pręter id quod eſt ut plurimum communiter & perpetuò uocauit.] Hæc Simplicius. Quamquam dici poteſt, Simplicium illis uerbis docere voluiſſe, in ijs quę neque ſemper, neque

Q6. an in iis quæ ſunt ad utrumlibet, fortuna uerſetur.

Auicenna.

Simplicius

vt plurimum fiunt, duo genera rerum cō tineri, nimirum quæ ex ęquo, & quæ rarò accidunt; non autem ſignificare voluiſſe, in hoc vtroque genere rerum, fortunam uerſari.

Opinio contraria quæ eſt Themiſtii, Auerr. Alberti D. Tho. & eſt probabilior.

Sed Auicennæ aduerſantur Themiſtius, Auerroes, Albertus & D. Thomas negantes fortunam eſſe poſſe in ijs rebus quæ fiunt ad vtrumlibet. Vide digreſſionem Auerr. 2. Phyſico. commento 48. Quorum ſententia nobis magis probatur, eaque confirmari poteſt his rationibus, Primò, effectus iudicari debet qualis ſit, an nimirum ſit fortuitus nec ne, ex cauſſa principali à qua procedit, ſed v. g. B ambulatio, principaliter procedit à uolū tate ſecundum determinationem & exercitium; reſpectu autem uoluntatis, ea nō eſt ſecundum Auicennam fortuita, ergo ambulatio ſimpliciter dici debet non eſſe fortuita. Deinde, Ariſtoteles ait fortunam eſſe in eo agente quod agit ex intellectu & electione, ergo ſi ambulatio eſſet fortuita, talis profecto eſſet reſpectu ambulantis, quatenus agit per intellectū & voluntatem, ſed Auicenna vult ambulationem non eſſe fortuitam reſpectu uoluntatis, ergo ipſa nullo modo eſt fortuita. Poſtea, vel ambulatio procedit à virtute motiua, ea ratione ut ipſa eſt indifferens ad ambulandum & non ambulandū, & hoc dici non poteſt, quia virtus motiua, ut eſt indifferens, nequit efficere ambulationem potiùs quàm eius oppoſitū; uel procedit à virtute motiua vt determinatur à uoluntate ad ambulandum. ſed hoc modo Auicenna negat eam eſſe fortuitam; ergo nullo modo ambulatio dici poteſt fortuita. Pręterea, aut uirtus motiua habet aliquem finem, aut non habet; ſi habet, cum is non poſſit eſſe alius D quàm eius operatio; non erit talis operatio fortuita reſpectu illius potentiæ, utpote quę ſit eius finis: ſin autem nullum habet finem, ne ſic quidem reſpectu illius ambulatio erit fortuita, etenim fortuna tantùm eſt in iis quæ aguntur ob aliquem finē, vt ſupra docuimus. Ampliùs, ſi ambulatio eſt fortuita reſpectu virtutis motiuæ quæ eſt in animali, ergo effectus fortuitus eſſet certus atque determinatus, & fortuna eſſet cauſſa per ſe ac determinata; conſequens eſt & contra Ariſtot. & contra ea, quæ à nobis ſupra con- A firmata ſunt, conſequentia vero manifeſta eſt, nam ambulatio non poteſt effici niſi à uirtute motiua animalis, & talis virtus eſt determinata & per ſe cauſſa illius ambulationis, & uirtus motiua fuit à natura tributa animali propter motū, qualis eſt ambulatio. Ad hæc, ſequeretur omnia inſtrumenta tam naturæ, quàm artis; agere fortuitò: cum tamen finis illorum ſit eorum actio atque vſus: patet conſequentia, quia ſicut virtus motiua ſecundum Auicennam eſt indifferens ad mouēdum & non mouendum niſi determine- B tur à uoluntate, ita quodlibet inſtrumentum eſt indifferens ad agendum, & non agendum, niſi moueatur & determinetur à principali agente. His accedit, ꝙ ipſum uelle & ipſum intelligere eſſent actiones fortuitæ reſpectu uoluntatis & intellectus; quippe cum voluntas ſit indifferens ad uolendum & non volendū; qua tamen re nihil fingi poteſt magis abſurdum. Poſtremò, opinio Auicennæ eſt contra communem ſententiam & modum loquēdi omnium hominum, nemo enim huiuſmodi actiones quæ ſunt ad v- C trumlibet, uocat fortuitas. Quamobrem quoniam Ariſtot. in 2. Phyſic. tex. 48. ex communi modo loquendi & ſentiendi, demonſtrat fortunam neque ſemper, neque frequenter agere, clarum autem eſt ex communi modo ſentiendi hominum, actiones quę ſunt ad vtrumlibet, non fieri fortuitò, quippe cum procedant ex electione & intentione agentis; idcirco Ariſtot. ut bene aduertit Philoponus, nō curauit nominatim excludere & remouere fortunam ab huiuſmodi rebus quæ ſunt contingentes ad vtrumlibet. Atque hoc D modo facile diluitur atque euertitur ea ratio qua niti atque fulciri uidebatur opinio Auicennę. Verùm contrà definitionem fortunæ diligenter adhuc explanatam, exiſtunt nonnullę dubitationes, quas enucleare oportet, vt quæ ad perfectam fortunæ cognitionem pertinent, omnia perſpicua & indubitata maneant.

Ponun-

Ponuntur dubitationes contra definitionem Fortunæ.

CAP. VIII.

PRima dubitatio. Non uidetur Fortuna eſſe cauſſa per accidens & indeterminata; cum enim theſaurus reperitur ab eo qui fodit terram, cauſſa illius inuentionis eſt determinata & nota; etenim non eſt alia, quàm ipſa foſſio terræ: 2. Dubitatio, Pomponatius in primo ſuo libro de Fato & libero arbitrio c. 6. exiſtimat eos omnes effectus qui dicitur fortuiti & caſuales, habere certas ac determinatas cauſſas à quibus proficiſcãtur. Quod ipſe confirmat dupliciter. Primò, quia illæ cauſſæ ſunt per ſe ac determinatę, quibus poſitis neceſſariò exiſtit effectus, ſed inuentio theſauri à fodiẽte terram, quæ cenſetur effectus fortuitus, habet eiuſmodi cauſſas, ut illis poſitis neceſſariò exiſtat, ergo habet cauſſas per ſe determinatas; quare cum fortuna cenſeatur eſſe cauſſa illius inuentionis, erit ipſa cauſſa per ſe ac determinata; probatur minor: Cauſſæ propter quas inuenitur theſaurus, ſunt duæ; vna eſt theſaurum fuiſſe in eo loco reconditum, altera eſt fodi eum locum, in quo reconditus eſt: ſed quotieſcunque huiuſmodi duæ cauſſæ ponuntur, id eſt quotieſcunque foditur terra in qua repoſitus fuerat theſaurus, ſemper ac neceſſariò inuenitur, quare talis inuẽtio, habet cauſſam per ſe ac determinatam à qua neceſſariò procedit. Deinde, idem comprobat etiã hoc argumento; ſecundum Albertum in 3. lib. Mineralium cap. 1. Ars magica inter alia multa, eaque pręclara & admiranda quę tradit, docet etiam inuenire theſauros abditos terraque tectos, ſed omnis ars & ſcientia verſatur circa ea quæ ſunt per ſe ac determinata, quod enim eſt per accidens & indeterminatum, auctore Ariſto. 6. lib. Metaphy. ſub nullam ſcientiam aut artem cadit: ergo inuentio theſauri non eſt fortuita. 3. Dubitatio. Effectus fortuitus, habet pro cauſſa ſua per ſe ac determinata ipſam fortunam; etenim fortuna eſt cauſſa per ſe effectus fortuiti; ergo non verè dictum fuit fortunam eſſe cauſſam per accidẽs effectus fortuiti.

Opinio Pomponatii aiẽtis omnes effectus, qui dicuntur fortuiti, habere certas & determinatas cauſſas.

A 4. Dubitatio. Si fortuna eſt in ijs, quæ raro contingunt, cum raro eueniat Eclipſis Solis, raro cometæ caudati, rariſſimuſq; fit aſpectus atq; coniunctio multorum ſiderum, utpote quę ſemel tãtum modo accidat, denique quid rarius uiro ſapiente & innocente? An hæc omnia caſu & fortuitò contingere exiſtimandum eſt? 5. Dubitatio, Cum poſitum ſit in definitione fortunæ, eam eſſe cauſſam per accidens, ſuperfluè deinde additur. [Neq; ſemper, neque ut plurimum] Nã ſicut omne quod eſt per ſe, uel ſemper,

B vel ut plurimum euenit, ut declaratur in 1. Poſter. ſic è contrariò videtur, id quod eſt per accidens, neque ſemper, neque ut plurimum ſed raro eſſe debere. 6. Dubitatio. Dictum eſt, effectum fortuitũ & raro & præter intentionem agentis accidere: ſed hæc duo non ſemper in effectu fortuito inuicem cohærent, ergo non eſt neceſſe effectum fortuitum ſemper habere in ſe prędictas duas conditiones, id eſt ut raro accidat, & præter intentionem agẽtis: probatur minor, nam ſi quis ludẽs aliquo luſu fortuito; id eſt cuius euentus ſit

C dubius & incertus, & intendens lucrari, lucretur, tale lucrum eſt fortuitum, utpote quod neque ſemper, neque vt plurimum ludenti obtingat; ipſum tamẽ non accidit præter intentionem ludentis. Similiter etiam ſi quis hyeme nauigans, faciat naufragium, illud naufragium fortuitò accidit, id eſt pręter atque adeo etiam contra intentionem nauigantis, ipſum tamen ut plurimum contingit, fere enim vſu uenit, ut qui nauigant hyeme, multùm periclitentur. 7. Dubitatio, Si Pictor aliquis, cupiens atque contendens

D exprimere ſpumam quandam in ore imaginis quam depingit, cum diu multumq; in eo fruſtra elaboraſſet, tandem indignatione commotus proiecerit colores in os imaginis, atque eo modo ſpumã illam effinxerit, expreſſio huiuſmodi ſpumæ, proculdubio eſt fortuita. ipſa tñ ab illo pictore erat valde intenta, 8. Dubitatio. Videtur ea quę in 2. Phy. de fortuna ſcripta ſunt ab Ariſtotele, non admodũ cohęrere, quin ẽt pugnare cum iis quæ idem Ariſt. ſcribit de Fortuna in 7. lib. Mor. ad Eudemum cap. 18. nam eo in loco affir-

mat fortunam eſſe cauſſam quandam diuinam, à qua incitentur homines ad bona, & retrahantur à malis: & ab illa dari homini initium intelligendi, uolendi & proſperè agendi. Neque horum diſſimilia ſcribit Plato in libris de Legibus, aſſerens Deum unà cum fortuna & occaſione regere & adminiſtrare omnes res humanas. Atque hæc quidem dubitari & dici poſſunt contra definitionem fortunæ; quæ tamen, ſiquidem fortunę definitio rectè à uobis tradita & conſtituta fuit, falſa eſſe perſpicuum eſt. quocirca qua ratione bene ac facilè diſſolui poſſint oſtendamus, ad ſingulas dubitationes, eodem ordine quo ſunt propoſitæ, reſpondendo.

Soluuntur ſupradicta dubitationes.

C A P. IX.

AD primam Dubitationē hoc modo reſpondemus. Cauſſa propter quā nunc v.g. repertus fuit theſaurus; eſt determinata & nota, nimirū foſſio terræ ad efficiēdum ſepulchrum; ſed cauſſæ omnes propter quas theſaurus ſimpliciter poteſt inueniri, ſunt indefinitæ, & indeterminatę; vnde ait Ariſto. in 2. Phyſic. tex. 50. cauſſam per accidens eſſe indefinitam, infinita enim vni poſſunt accidere; & in tex. 65. [Fortuna (inquit) eſt eorum quæ ſunt à natura aut ab intellectu, ſed horum multitudo indeterminata eſt.] Themiſtius etiam in 2. Phyſic. ſuper tex. 51. ita ſcribit. [Eſt autem indefinitum nihilominus Fortuna, imò latius etiam aliquanto quàm cætera, nam theſaurum repetire, multis & infinitis ex cauſſis poſſumus, gratia factis & inſtitutis alterius; uidelicet ſerendi gratia, pauimenti ſternendi, deducendi aquæ ductus ad puteū; conſtituendæ condendæque ſepulturæ, templi exædificandi, atque ſimilium infinitorum] quare licet nunc repertus ſit theſaurus propter foſſionem terræ ad condēdū ſepulchrum, tamen id eſt per accidens, reſpectu cōnexionis huius cauſſæ cum tali effectu, potuit enim eiuſmodi effectus ex multis aliis cauſis proficiſci. Ad 2. Licet, ſi ponamus theſautum fuiſſe reconditum in aliquo loco, eumq; locum à quopiam fodi, neceſſariò hinc efficitur illum theſaurum reperiri, tamen illa duo poni, & inuicem concurrere, per accidens & rarò contingit. Præterea, in actionibus humanis præcipuè ſpectanda eſt agentis intentio, cum igitur nec eius qui recondit theſaurum intentio fuerit eum reperiri à fodiente terram, nec eius qui fodit terrā, intentio fuit inuenire theſaurum, neceſſe eſt talem inuentionem theſauri, per accidens eſſe: nam in agente per intellectum & voluntatem, quod fit ſecundum intentionem eius, dicitur fieri per ſe, quod autē præter intentionem fit, per accidens fieri dicitur. Ad id autem quod additur de arte inueniendi theſauros abſconditos, ita reſpondendum eſt. Non omnis inuentio theſauri eſt fortuita, ſed ea quæ accidit pręter intentionem; quare ſi qua eſt ars quæ doceat inuenire theſauros abſconditos, eiuſmodi inuentio non eſt fortuita: quippe cū ea ſit nō modo ſecundū intentionem agentis uel quærentis. ſed etiam ſecundum certam definitamque artis rationem. [Planè (inquit Themiſtius in ſecundo Phyſicorum ſuper tex. 65.) neque inuentio theſauri, neque iactio fundamentorum, & foſſio, ſimpliciter pertinet ad fortunam: poſſet enim quis fodere ex induſtria ſpe inueniēdi theſaurum. Sed cum non ad eum finē iacta ſunt fundamenta, atque iacenti obuius factus eſt theſaurus, & quodammodo fodientis manum offendit, huiuſmodi occurſus ſuper uentuſue fortuitus propriè nūcupatur.] Hęc Themiſtius. Quod ſi qui intendēs theſaurum inuenire fodit terram atque eum inuenit, non dicitur ſecūdum Themiſtium fortuitò inuenire, ergo multo minus is qui non ſolum intendit inuenire, ſed etiam callet artem inueniendi theſauros abſconditos. Ad 3. Eſt quidem fortuna cauſſa per ſe effectus fortuiti, ſed Fortunam eſſe cauſſam per ſe, eſt dicere fortunam eſſe cauſſam indeterminatam, quia ſub nomine Fortunæ, latent infinitæ atque indeterminatæ cauſſę. Latet igitur in ipſa dubitatione fallacia, nā quamuis ſi vniuersè conferas fortunam cum effectu fortuito, uideantur habere inuicē connexionē certā, ac determinatā, tamen ſi in particulari cōpares hūc effectum fortuitum, videlicet inuentionem the-

Quando inuentio theſauri ē fortuita & quādo non.

theſauri, cum omnibus cauſſis per quas haberi potuit, reperies illas eſſe indefi- A nitas, ac interminatas. Similiter etiam, ſi illam theſauri inuentionem conferas cũ foſſione terræ ad efficiendum ſepulchrũ, videbis inter talem cauſſam, & talem effectum, nullam eſſe cõnexionem per ſe, atq; que coniunctionem: Ad 4. Dupliciter aliquid eſt rarò eueniens ſecundum Auicennam, vno modo reſpectu temporis, quia rarò euenit, vt Eclipſis Solis: altero modo reſpectu cauſſæ, quia ex tali cauſſa poſita, rarò exiſtit talis effectus, ſicut raro accidit, vt quis fodiendo agrum, inueniat theſaurum; quod priori modo fit rarò, nõ contingit fortuitò, immò fieri poteſt, vt neceſſariò eueniat, vt patet in Eclipſi ſolis, quin etiam, quæ ſunt huius generis, poſſunt dici ſemper euenire, non quidem abſolute, ſed quia cum eorum cauſſa poſita eſt, ſemper eueniunt: quod autem poſteriori modo fit rarò, id fortuitò contingit. Effectus igitur fortuitus vtroque modo eſt rarus, & quia ſimpliciter rarò accidit, & quia ex tali cauſſa, rarò & per accidens exiſtit. Ad 5. Non eſt ſuperuacanea talis particula, nam neque ſimpliciter omne rarum eſt per accidens, vt patet in Eclipſi ſolis, & alijs ſimilibus, quæ rarò quidem, ſed non per accidens eueniũt: neque omne per accidẽs, eſt rarum, nam homo generans hominem, etiam per accidens generat hominem quantum, & riſibilẽ, quæ tamen homini neceſſario ſunt adiuncta. Ad 6. Effectus fortuitus, vt ſimpliciter ſit fortuitus, duo in ſe habere debet; vnum eſt, vt accidat præter intentionẽ agentis, alterum eſt, vt ſit in ijs quæ rarò eueniunt: ſi alterutrũ horum defuerit, nõ erit abſolute fortuitus; ſed tantũmodo ſecundum quid: quare qui intẽdit D ex ludo lucrari, tametſi lucrum incertũ ſit, tamen ipſum non eſt ſimpliciter fortuitum, quippe cum ſit intentum & optatum a ludente: veluti ſi quis terram foderet, vt inueniret theſaurum, tunc inuentio theſauri (vt Themiſtium dicere paulo ante commemorauimus) non eſſet fortuita, tametſi incerta ſit, & rarò contingens. Similiter (inquit Alexander) ſi qs immoderate corpus exerceat vſque ad ſudorem, & laſſitudinem, quam cõtinuo ſubſequatur febris, huiuſmodi febris non eſt fortuita, licet ea præter illius voluntatem, & opinionem accidat, quia vt plurimùm euenit, vt qui immoderatè fatigantur & ſudant, in febrim incidant: idẽ quoque dicendum eſt de eo, qui hyeme nauigans facit naufragium; non enim (ait Themiſtius in 2. Phyſ. ſuper tex. 61.) ea omnia quæ citra conſilium, & voluntatem eueniunt, ſtatim fieri videntur a Fortuna: Euenit hyeme nauiganti naufragium facere, hoc neque ex propoſito conſilioue; neq; fortuitò eueniſſe dicimus, quia plurimum ſolet exitus iſte eſſe nauigantium hyeme. Ad 7. Quamuis ille pictor in- B tenderet exprimere ſpumam; tamen nõ putabat eo modo exprimi poſſe quo expreſſa fuit; videlicet proijciendo colores in os imaginis, quare illo modo ſpumam fieri, & rarò contingit, & præter intentionem agentis. Ad 8. Ariſtot. in 2. Phyſ. phyſice ac vere de fortuna loquitur, in illis autem ad Eudemum libris, moraliter ideſt populariter; multa enim Ariſtoteles in illis libris moralibus tractat, non tã limatè ad veritatem philoſophicam, quã ad vulgarẽ opinionem, ſenſumque popularem, atque ad communo hominum iu- C dicium accommodatè. Poſſet etiam dici, effectus fortuitos appellari poſſe diuinos vel a diuina cauſſa profectos; quia licet ipſi reſpectu hominis fiat per accidens, tamen reſpectu Dei omnia regentis, & adminiſtrantis ſunt per ſe: cum enim non ſint ab homine prouiſi & intenti, ſed à Deo tantùm definiti & ordinati, meritò ſane non humani ſed diuini appellantur. Verùm de fortuna hactenus.

Dupliciter aliquid rarò euenit.

Vt effectus aliquis dicatur fortuitus ſimpliciter, duo habere debe.

Quomodo effectus fortuiti poſſint appellari diuini.

De Caſu vel potius de Monſtris, quæ vulgo putantur caſu euenire.

C A P. X.

CAſus ea re ſolùm differt a fortuna, quòd fortuna in ijs eſt quæ agũt ex electione, & in rebus humanis locũ habet; caſus autem in agentibus naturalibus, & in ijs quæ fiunt naturaliter, verſatur; in quibus ſi quid rarò & per accidens fit, id caſu euenire dicitur. Vide Ariſtotelem 2. lib. Phyſicorum, a tex. 60. vſq;

ad

ad 65. De monſtris autem breuiter hoc loco explicandum eſt; partim quoniam A ea vulgo putantur fieri caſu, vt indicat Ariſt. 2. Phyſi. tex. 64. partim etiam, quia licet natura operetur ob aliquem finem quem vt plurimum aſſequitur, interdum tamen ab eo deficit & aberrat, ex quo mõſtrum exiſtit; vt eſt apud Ariſto. in 2. Phy. tex. 82. Neque verò quæcunque de monſtris vel fabulosè vel hiſtoricè vel etiam philoſophicè cõmemorari poſſent, ea hic ſubtiliter exponemus, ſed tñ attingem⁹ pauca quędã in q̃bus phyſica & generalis monſtrorũ cognitio, continetur; declarãdum enim eſt quid ſit monſtrum, quę B ſint monſtrorũ genera, quęue cauſſę, in quibus rebus monſtra reperiuntur, & an ex caſu effici & exiſtere putandum ſit.

Quid ſit monſtrum.

Monſtra eſſe in rebus naturalibus, clarum eſt. Etenim cernimus in omni ferè animantium ſpecie, interdum naturam a fine ſuo deficere & errare, qui defectus & error ſi eſt inſignis, vocatur monſtrum. Quinetiam neceſſe eſt huiuſmodi monſtra aliquando contingere; nam neceſſe eſt, id quod defectibile eſt aliquando deficere: atque hinc ratio & origo monſtrorũ exiſtit. Quid autem ſit monſtrum, ad hũc C modũ videtur Ariſtoteles explicaſſe in 4. lib. de Generat. animal. cap. 4. [Monſtrũ eſſe oblæſionem rei præter eius naturã, in ijs quæ non ſemper, ſed vt plurimum agunt eodẽ modo.] Poteſt etiam ex text. 82. lib. 2. Phy. elici alia definitio monſtri; vt monſtrum ſit, [peccatum naturæ agentis ob aliquem finem, quo tamen fruſtratur aliquo principio corrupto.] Vel aliter etiam definire poſſumus. [monſtrum eſſe vitium naturæ deficientis a fine ſuo ob aliquod impedimentũ, rarò cõtingẽs.]

Septẽ genera monſtrorum.

Sunt autem multa monſtrorũ genera; D poteſt enim moſtrũ varijs modis effici. 1. In ſexu, vt ſi fuerit aut incerti ſexus, aut habens vtrumque, cuiuſmodi eſt Hermaphroditus. 2. Propter aliquam qualitatẽ, vt ſi habeat nimiam craſſitiẽ, aut tenuitatẽ, aut aliam quampiã notabilẽ & inuſitatam qualitatem: 3. In exceſſu aut defectu magnitudinis, vt ſi membra fuerint inſigniter maiora aut minora, quàm communiter ac naturaliter eſſe ſolent: 4. In ſitu, vt ſi membra præter conſuetudinem naturæ ſint tranſpoſita. 5. In figura, vt ſi homo ſit figura non recta ſed prona more quadrupedum, aut ſi homo habeat faciẽ, aut aliud membrum, non modo humano ſed ferino. 6. In victu & moribus, nam qui humanis carnibus delectãtur & ob id vocantur ἀνθρωποφάγοι inter monſtra, & portenta humanæ naturæ numerari debent. 7. In numero, vt ſi naſcatur homo biceps vel ſenos digitos ſingulis manibus habens, aut tantũ monoculus vel vnipes.

Quinque cauſſæ monſtrorum.

Multas autem ob cauſſas monſtra cõtingunt; Primùm ob materiam, cuius vel redundantia, vel defectio & penuria, vel confuſio ac permiſtio ſeminum, eſt monſtrorum cauſſa. Deinde, propter agens; hoc autem duplex eſt, vnum principale, nẽpe virtus formatiua exiſtens in ſemine: alterum inſtrumentarium, nempe qualitates, præſertim verò calor; huiuſmodi autem agentium nimis exuperãs aut deficiens virtus, reddit effectus monſtruoſos: his etiã annumerari debet praua qualitatum inter ſe proportio. Poſtea, ob peruerſitatem matricis ſeu loci in quo fętus continetur. Præterea, ob mẽbranã, ſeu tunicã qua fętus inuoluũtur atq; diſtinguũtur, nã diſruptio tunicæ ſecũdinæ, qua obuol- C uitur, & obtegitur fętus human⁹, facit vt ſemen diffluat ac diſtrahatur, & monſtroſum aliquid generetur. Similiter in ouis habentibus gemina vitella, ſi deſit membrana ea diſterminãs, naſcitur pullus vel biceps, vel quaternis pedibus. Ad extremum propter aliquem aſpectum & conſtellationem cæleſtem alienam vel contrariam fętui generando: Aſtronomi eñ arbitrantur generationi cuiuſuis animantis, eſſe propriam aliquam & accommodatam conſtellationem, quæ ſi tunc deſit D cum ſit animalis generatio, & adſit alia vel contraria vel aliena, neceſſe eſt generari animal imperfectũ & monſtroſum. Sed doceamus, in quo genere rerum pręcipue monſtra contingant.

In quibus rerum generib⁹ ſint monſtra.

Monſtra non contingunt in elemẽtis; eorum enim natura cum vniformis, & ſimplex ſit, non remittit in ſe rationem monſtri; itaque elementum vel generat effectum ſibi ſimilem, vel non generat; quare illius error & peccatum aut nullũ eſt, aut non eſt aliud, quàm non generare: niſi fortè quis ſtatum & diſpoſitionẽ elementi ſecũdum qualitates vel actiuas vel

motiuas,

motiuas, quæ eſt contra eius naturam, appellare velit monſtroſam. In cæteris naturæ operibus, inuenitur quidem ratio monſtri, ſed in rebus inanimatis eſt obſcurior atque ignotior, & ſi quòd peccatum in illis contingit, id ferè non ſolet appellari monſtrum. In plantis autẽ manifeſtiora ſunt peccata, ſed minùs etiam, quàm in animalibus, in quæ propriè cadit atque conuenit ratio & nomen monſtri. Et quamuis in aquatilibus, ob temeritatem, mollitiem & humiditatem materiæ, propter quam eorum generatio atque conſtitutio, facilè ac varie vitiari & deformari pōt, veriſimile ſit exoriri plurima monſtrorum genera, ea tamen nobis minùs nota ſunt, propterea quòd eorum ſpecies, ob abſtruſam & a ſenſibus noſtris remotam eorum habitationem, ferè nos lateãt. Ariſtoteles autem in 4. lib. de Generat. animal. cap. 4. affirmat, in ijs animalibus, quæ multos fœtus ſimul concipiunt atque pariunt præſertim verò in gallinis frequentiora monſtra contingere, ob multorum ſeminum, quæ ſimul continentur, permixtionem atque confuſionem. Quo fit, vt dicat in Aegypto, vbi fœminæ ſunt fœcundiores, crebrius edi ibi homines monſtroſos quàm apud nos.

An plura monſtra eueniant in plãtis quã in animalibus.

An verò plura monſtra reperiantur in plantis quàm in animalibus, controuerſum eſt inter Philoſophos. Quidam aiũt plura inueniri in plantis, propter ea quæ ſcribit Auerr. in 2. Phyſ. comm. 83. dicens naturam maiorem habere curam & ſollicitudinem de animalibus, quàm de plantis, quare non permittet plura monſtra in animalibus quàm in plantis. Idem etiã ſignificare videtur Ariſt. in tex. illius cõmenti, ita ſcribens contra Empedoclem, [vtrum igitur & in plantis fiebant, vt bouigena, viriprora, ſic vitigena oleoprora? an non, inconueniens enim, ſed tamen oportebat; ſi quidem & in animalibus.] Hæc Ariſt. quibus verbis innuit ſi in animalibus contingunt monſtra, multò magis ea debere contingere in plantis: monſtroſas autem plantas nos minimè dignoſcimus, vel propter imperfectionem plantarum quæ obſtat quominus benè diſcernamus monſtroſas plantas a non monſtroſis; vel quia cum earum ſpecies non ſint nobis planè cognitæ, fieri poteſt vt quod in eis monſtroſum eſt, exiſtimemus ad aliquam earum ſpeciem nobis ignotam pertinere. Albertus autem (cui nos magis aſſentimus) in explanatione ſupradicti textus contrà ſentit, affirmans crebriùs effici monſtra in animalibus quàm in plantis; idque confirmat dupliciter, tũ quia ſemen animalium eſt mollius & humidius quàm plantarum, quocirca magis eſt obnoxium alterationi & corruptioni, & magis autem ad accipiendas alienas, & aduerſarias affectiones; tum etiam, quia generatio animaliũ, eſt quàm plantarum, multò difficilior atque operoſior, pluribuſque rebus indigens, ex quarum cuiuſlibet defectu, neceſſe eſt imperfectum & monſtroſum animal exiſtere.

An homo biceps ſit vnus an duo homines.

Sed quæret aliquis, ſi fortè naſceretur homo biceps, is cenſendus eſſet vnus an duo homines? Reſpondemus hanc quæſtionem proponi & ſolui ab Ariſt. 4. lib. de Generat. animal. cap. 4. ait enim id eſſe diiudicandum ex corde, quod eſt principium animalis, & vbi ſecundum ipſum tam vegetatiua quàm ſenſitiua anima præcipuè reſidet. Nam ſi cor fuerit vnum, tametſi cætera membra geminentur, vnum erit animal; ſi autem ipſum fuerit multiplex, non erit vnum. Idem quoque ex alijs externis ſignis diſcerni poſſet, nempe conſiderare oporteret, an qui videntur eſſe duo homines, hi ſentiendo, expetendo, loquendo & alijs ſimilibus actionibus exercendis variè diſcrepent, an ſimiliter conſentiant inter ſe in omnibus; ſi diſcrepant, duos eſſe homines, ſin omnino conſentiant, vnum duntaxat eſſe dicendum erit.

An mõſtra caſu fiant.

Reſtat vt videamus, an exiſtimari debeãt monſtra caſu gigni, nec ne. Themiſtius paraphraſticè explanãs text. 64. 2. Phyſic. redarguit eos qui opinantur monſtra nõ fieri caſu, propterea quòd priuſquàm oriantur, videantur habere certas & proprias cauſſas, nimirũ vel aliquam cæli conſtellationem, vel exuberantiã aut defectũ materiæ; pari enim inquit ratione neque lapis deorſum cadens, diceretur caſu percutere tranſeuntem, ſiquidem etiam intra lapidẽ eſt grauitas, quæ eſt propria cauſſa illius motus. verba Themiſtij ſunt hęc [Cum aliquid præter naturã fit vt monſtrum, id non fortuna, ſed caſu dicimus

pro-

prouenisſe;vt manus ſex digita; niſi fortè fateri nolis huiuſmodi portenta naturæ fieri caſu, ſed propriam & certã cauſſam habere,eã videlicet quæ intrinſecus fuerit antequàm ederentur in lucem,aut ſyderationem, aut materiæ exuberantiam & copiam ; aut contra defectum . ſed qui ita dicunt, nonne vident idem poſſe dici de lapide quem caſu cecidiſſe non negarent,habuiſſe illum; vtique intra ſe cauſſam grauitatem & pondus?ſed certè pondus cauſſa efficiens eſt deuolutionis & casus,nõ etiam percuſſionis, ſed caſus percuſſionem fecit.]hæc Themiſtius. Altera eſt opinio quæ nobis probabilior videtur monſtra non caſu,ſed per ſe fieri;nã cauſſæ monſtrorum ſunt per ſe determinatę, & certę , ac ſcientia comprehenſæ, quas nos ſupra commemorauimus. Et quamuis huiuſmodi cauſſæ ſint raræ tum reſpectu temporis,quia rarò accidunt,tum reſpectu naturæ,quæ vt plurimum aſſequitur ſuũ finẽ,ratòque ab eo deficiẽs producit mõſtra;attamẽ illis cauſſis poſitis,vel neceſſario,vel vt plurimũ efficiuntur mõſtra. Ac licet natura cum aggreditur operari,non intendat monſtrum , tamẽ poſtquam impedita finem ſuum attingere nõ poteſt, totam vim ſuam conuertit atque confert ad productionem huiuſmodi mõſtrorum . Ex quo planum eſt, errare vehementer eos qui putant animalia quæ generantur ex putri materia,caſu fieri;cũ omnium operum naturæ ſint certę cauſſæ,tempora,modi, aliæque circunſtantiæ a natura præfinitò conſtitutę, quod eſt valde remotum ab ijs quæ fiunt caſu vel fortuitò.quid ? quod animalium quæ sũt ex putri materia, generatio talis qualis eſt, vel ſemper vel vt plurimum euenit? merito igitur illos reprehendit Auerr. 2. lib.de Generat.animal.& 8. Phy. comm. 46. quod autem monſtra ſimpliciter non fiant a caſu,indicat Ariſt.in 2.Phy.tex.64. ita ſcribens.[Cum ſit aliquid præter naturam ; tum id non a fortuna ſed magis a caſu factum eſſe dicimus . Eſt autem & hoc alterũ,huius enim extra eſt cauſſa,illius verò intra.]Hæc Ariſt. Quem locum explanans Simplicius,docenſque ea,quę præter naturam accidunt,vt ſunt monſtra nõ fieri caſu,cum ex certis definitiſq; cauſſis procreentur,hęc ſcribit.[Eſt aliud,

A quod per ſe cauſſa eſt eius quod eſt præter naturam , vt tale gignatur, non ſecus quàm eius quod fit ſecundum naturam; aut enim compreſſio;aut mala temperatura,aut materiæ redundãtia vel inopia, aut aliquid aliud eiuſmodi cauſſa eſt per ſe eius quod fit præter naturã.]hæc Simplicius . Poſſunt autem monſtra dici fieri caſu ſecũdum quid, tum quia neque ſemper, neque vt plurimum ,ſed rarò accidunt; tum etiam quia non ſunt per ſe intenta ſed per accidens; contingunt enim non alicuius rei gratia , ſed ſolum ex neceſſitate & inordinatione materiæ;natu-

Quomodo monſtra poſſunt dici caſu euenire, vel eſſe intenta a natura.

B ra enim directò tendens ad ſuum finem, cum ob aliquod impedimentum eum aſſequi non poteſt,a ſuo naturali curſu per accidens deflectit,ac digreditur ad generanda monſtra. Quamobrem ſcitè Ariſt. in ſupradicto quarto libro de Generat. Animal. cap. 4. huiuſmodi mõſtra vocat παρεκβάσεις , ideſt quaſdam naturę excurſiones atque digreſſiones . nam cùm natura quod vult & intendit perficere nõ poteſt,ne nihil agat, facit id quod poteſt, ſi non tale quale à principio intendebat, certè quàm poteſt ei ſimillimũ . poſſent

C autem dici monſtra fuiſſe intenta à mundi opifice,quatenus is, quo mundus eſſet omni genere entium completus & abſolutus , voluit in eo eſſe tam res neceſſarias quàm contingentes:Contingentiam autem rerũ neceſſariò interdum ſequitur defectus & error, vnde monſtra oriuntur. Verùm de monſtris hæc ſatis ſint. Ne longiùs a propoſito digredientes, & diutiùs in tractatione monſtrorum commorantes, doctrinam hãc noſtram faciamus rerum quæ tractantur ſimilem , hoc eſt monſtroſam . Qui autem de monſtris

D cupit plura ſcire & ſubtiliùs cognoſcere, legat Ariſt.4.lib.de Generat.animal.cap. 4.& Auerr.ibidem , Albertum item in 2. libro Phyſicorum tract. 3. cap. 3. ex quo mutuatus eſt Iandunus quæ de Mõſtris in quęſtionibus ſuis ſuper ſecundum Phyſicorum reliquit ſcripta.

De Contingentia.

CAP. XI.

QVoniam autem caſus, fortuna, mõ
ſtra, omnis deniq; inordinatio, in-
ſtabilitas, & inconſtantia rerum
ſublunarium, ex earum rerum contingẽ-
tia oriuntur; neq; enim hæc in rebus ne-
ceſſarijs, atque immutabilibus, ſed tan-
tùm in contingentibus, locũ habere poſ-
ſunt; idcirco non erit alienũ inſtituto no-
ſtro, non nihil dicere de contingentia: de
qua duæ præcipuæ quæſtiones explicari
debent; vna eſt, an ſit in rebus contingen-
tia, altera quæ ſit prima radix, origo, &
cauſſa contingentiæ, propterquam res, &
ſunt, & dicuntur contingentes.

Opinio Stoicorum tollentiũ contingentiã.

Stoici exiſtimantes non poſſe cõſtare
& cohærere contingentiã cũ Dei proui-
dẽtia, vt hãc retinerẽt, illã è rebus ſuſtu-
lerũt, hac vtẽtes ratione: ſi eſt prouidẽtia
non erit contingẽtia, ſed eſt prouidentia,
ergo nõ eſt contingẽtia. Maior (nã de mi-
nori non eſt in præſentia certandum) ita
probatur. Prouidentia Dei includit tria,
præſcientiã, voluntatẽ, & diſpoſitionem
Dei; quæ tria excludũt a rebus contingẽ-
tiam. nã quod eſt prouiſum a Deo, hoc
eſt, qđ Deus præſciuit, voluit, diſpoſuit
ſeu conſtituit vt aliquando eueniat, id nõ
poteſt non euenire; neq; enim poteſt, aut
præſcientia Dei falli, aut volũtas fruſtra-
ri, aut ordinatio impediri; ſed omnes res
ſunt a Deo prouiſæ, ergo omnes neceſſa-
riò & immutabiliter eueniunt. quare nul
lus contingentiæ locus relinquitur.

Opinio Auicennæ & Och.

Auicenna concedit contingentiã in re
bus humanis quæ pendent ex libero arbi
trio, ſed eã negat eſſe in rebus naturali-
bus; hac ratione. Poſita cauſſa ſufficienti
ad agendũ, neceſſariò ſequitur effectus,
ergo nulla cauſſa ſufficiẽs in rebus natu-
ralibus, eſt cõtingens; nã ſi aliquando non
producit effectũ, id non accidit ob contin
gentiã, ſed ob inſufficientiã cauſſæ. Vide
hãc rationẽ apud D. Thomã 1. par. q. 115
art. 6. & apud Caietanũ ibidẽ. Hãc ſenten
tiã Auicennæ probat etiã Ochan Quod-
libeto 1. q. 17. hoc argumẽto. Agẽs natu-
rale habẽs omnes conditiones requiſitas
ad agendũ; non poteſt non agere, hac eñ
re diſtinguitur agens naturale ab agente
voluntario & per electionẽ: Vel igitur cã
A naturalis ſufficiẽs ad producendũ effectũ
habet tunc aliquod aliud agens naturale
impediẽs ipsã a productione, vel nõ hẽt;
ſi nõ hẽt ergo tũc neceſſariò producit ef-
fectũ; ſin autẽ habet, ergo illud, cũ ſit agẽs
naturale, neceſſariò impediet: quare qd-
quid tũc eueniet, ex neceſſitate eueniet.

Opinio Scoti.

Scotus 1. ſen. diſt. 2. q. 2. & diſt. 8. q. 5. &
diſt. 39. duo aſſerit, vnũ eſt, ſm veritatẽ eſ
ſe contingentiã in rebus naturalibus. cũ
enim ſm veritatẽ Deus agat ad extra cõ-
tingenter, & liberè, potuit creaturas pro-
ducere, ac non producere, poteſt ẽt con-
B ſeruare eas & nõ conſeruare; quamobrẽ
tam productio, quàm eſſe rerũ, eſt cõtin-
gens: Alterũ eſt, ſm Ariſtotelẽ qui puta-
uit Deũ agere ex neceſſitate naturæ, nul
lã in rebus contingentiam eſſe poſſe, hoc
probat ipſe dupliciter. Primò, quia quic-
quid ſit, vel immediatè ſit à Deo, qui cũ
agat ex neceſſitate; id etiam ex neceſſita-
te fiet; vel ſit etiam a cauſſis ſecũdis, & ſic
etiã neceſſariò fiet: nã cauſſæ ſecũdæ cum
ſint vel ut inſtrumẽta primæ cãæ, nõ mo-
uent, niſi prout mouentur a prima: ſed a
prima mouentur neceſſariò; ergo ipſæ
C quoq; mouebunt neceſſariò; quare quic-
quid ab ipſis fiet, neceſſariò fiet. Deinde,
cauſſa prima prius natura reſpicit effectũ
producendum, quàm cauſſa ſecunda: ſed
cauſſa prima ex neceſſitate agẽs, neceſſa-
riò reſpicit effectũ; ergo in illo priori, ef-
fectus habet neceſſitatẽ reſpectu cauſſæ
primæ; nec ſuperueniẽs deinde cauſſa ſe-
cunda, põt illã neceſſitatẽ a prima cauſſa
iam inductã, ex ipſo effectu auferre. Sed
obijceret aliquis Scoto, Ariſtotelẽ pone
re in rebus contingentiã 2. lib. Phyſicorũ
vbi agit de caſu, & fortuna, & lib. 6. Meta.
D text. 5. & in fine primi libri Perihermε-
nias, & multis in locis tradit contingens
ad vtrumlibet, pẽdens ex volũtate homi-
nis, & lib. 3. Ethicorũ aſtruit liberũ arbi-
triũ. Ad hæc nõ aliter rñdet Scotus, ꝙ af
firmando Ariſtotelẽ ſibi contradixiſſe. is
enim ſenſit Deum agere ex neceſſitate,
is etiã conceſſit in rebus eſſe contigentiã,
nõ animaduertens inter hæc duo eſſe (vt
ab ipſo demonſtratũ fuit) manifeſtã con-
tradictionẽ. Hæc igitur ab iſtis Philoſo-
phis acutè magis quàm vere diſputantur
ad tollendã è rebus omnẽ contingentiã.
Pro-

Probatur eſſe in rebus contingẽtiam.

CAP. XII.

Probatur eſſe in rebus contingẽtiam tribus argumentis.

SEd vetus opinio eſt, eaque omnium penè tam Philoſophorũ quàm Theologorũ firmata conſenſu, eſſe in reb⁹ contingentiã: quã ego opinionẽ non dubito & veriſſimã eſſe, & cuiuis facilè probari ac perſuaderi poſſe. Primùm enim, contingentiã eſſe, compertũ eſt omnium prope ſenſuum iudicio. Videmus enĩ nõnullas res eſſe, quæ ſemper eodem modo ſe habeant, vt Cælũ, in cuius motu, nulla poſt hominum memoriam inconſtantia, nullus error, & defectus adhuc notari potuit, has res neceſſarias dicimus; alias aũt cernimus, non quidẽ ſemper, ſed ferè, & vt plurimũ eodẽ modo euenire, interdũ tamen deficere; vt hominem naſci bipedem, vnum caput, duas manus, & ſingulis manibus quinos digitos habentem, ferè ita contingit, ſed nonnumquã aliter etiã accidit; has res vocamus contingentes. tantã hanc euidentiã rerũ; tam conſtãs, & certum iudiciũ ſenſuũ, qui non percipit, vel admittit, is profectò reijciendus, & explodendus eſt a Philoſophia. rectè enĩ Ariſtoteles in 8. Phy. tex. 22. dixit, dimittere ſenſum in ijs, quę ſenſibus manifeſta ſunt, & rationes quærere infirmitatem quandam eſſe intellectus.

Quantam fidem & auctoritatem habeat euidens iudicium ſenſuum.

Quid referemus enim (inquit Lucretius) quod nobis certius ipſis
Senſibus eſſe queat, quo vera, & falſa notentur?
Ex ſenſu namque omnia quæ ſunt credita, pendent,
Cui niſi prima fides rectè fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animos quicquam ratione quæramus.

Lepidum dictum Auicennæ, & Scoti.

Et quemadmodũ Auicenna in 1. lib. ſuæ Metaphyſicæ: Scitè, ait, qui negant primũ illud principiũ quodlibet eſt vel non eſt; eos non eſſe fatigandos rationibus, ſed igne tandiu torrendos, quoad fateantur non idem eſſe vri & non vri, dolere & nõ dolere; ita etiã Scotus in 1. Sent. diſt. 39. facetè dixit, qui negant contingẽtiam, & clamãt omnia neceſſariò euenire, eos tormentis exponẽdos eſſe, & tã diu cruciandos A donec concedant, poſſibile eſſe eos non torqueri.

Breuis & perfecti demonſtratio qua probatur eſſe in rebus contingentiam

Deinde, contingentiã eſſe in rebus naturalibu, ſpræſertim ſublunaribus hac ratione concluditur. Quicquid habet materiam & contrariũ, eſt contingens (loquor de materia in qua eſt priuatio, & potẽtia contradictionis ad eſſe & nõ eſſe) ſed omnes res ſublunares habent materiam & contrariũ, ergo ſunt contingentes. Hæc demõſtratio eſt a priori & propter quid, & ex proprijs cauſſis ducta. Ariſtoteles enim lib. 7. Metaphyſicæ text. 22. & 1. lib. B de Cælo tex. 136. docet materiã cauſſã eſſe, cur res poſſint eſſe & non eſſe. Verùm Scotus eo loco, quem paulò ſupra poſuimus, opinatur hãc propoſitionẽ, aliquod ens eſt contingens, eſſe indemonſtrabilẽ: quod falſum eſſe, nos perſpicuè nũc oſtẽdimus, demonſtrando eã a priori & propter quid. Præterea, eſſe contingens, cum neceſſariò ac per ſe dicatur de re quæ eſt contingens, ſicut etiam eſſę corruptibile vt ait Ariſt. 10. Metaphyſicæ text. 26. aut dicetur in primo modo dicendi per ſe, hoc eſt quidditatiuè, aut in ſecundo mo- C do; Non in primo modo, quia contingentia non conuenit rei in ordine ad prædicata ſua quidditatiua, quæ non contingẽter, ſed neceſſariò de ea dicuntur; exempli cauſſa: Homo non eſt res contingens ratione animalis, corporis & rationalis: hominem enim eſſe animal & corpus, nõ eſt contingens ſed neceſſarium; ſed conuenit rei contingẽtia in ordine ad ea quę ſunt extra quidditatẽ rei; nimirum in ordine ad productionem, exiſtentiã, operationẽ, accidẽtia ſeparabilia & alia eiuſdẽ generis; contingẽs .n. eſt hominẽ produci D & non produci, eſſe & non eſſe, operari & non operari, eſſe doctũ & non eſſe doctũ: adde quod ipſum quod quid eſt abſtrahitur ab eſſe & nõ eſſe, & a poſſe eſſe & poſſe non eſſe, in quo tamen conſiſtit ratio & definitio contingentis: non igitur eſſe cõtingens, eſt prædicatũ primi modi dicẽdi per ſe ac quidditatiuum. Sin autem eſt prædicatũ ſecundi modi dicendi per ſe, ergo eſt demonſtrabile, nam erit propria paſſio. Quanquam eſſe indemõſtrabile, dupliciter dicitur, & quod nõ poteſt demonſtrari quia eſt primũ & immediatum

An eſſe aliquid contingens ſit demonſtrabile.

im-

immediatione (vt dicũt) cauſſæ, quo modo hominẽ eſſe animal rationale, eſt indemonſtrabile; vel quia non debet demõſtrari, propterea quòd nobis eſt notiſſimum; & demonſtratio cum ſit argumentatio, non debet adhiberi, niſi ad faciendam fidem rebus dubijs; atque hoc modo naturam eſſe, motum eſſe, multitudinem & diſtinctionem rerum eſſe, dicitur indemonſtrabile, eſſe igitur contingens, non quidem priori modo, ſed fortaſſe poſteriori modo dici poſſet indemonſtrabile: nam licet cauſſa contingentiæ ſit obſcura & ignota multis, eſſe tamẽ in rebus contingentiam; neſcio cui non ſit perſpicuum & manifeſtum. Si igitur res ſublunares habent materiam & contrarium, ergo tam intrinſecùs quàm extrinſecùs poſſunt impediri & deficere, & aliquando impedientur & deficient. Sunt igitur contingentes.

Tertia eiuſdem rei probatio atque cõfirmatio ſumi poteſt ex perfectione mundi: qui ſi eſt (vt appellatur) vniuerſum, hoc eſt totum quid & perfectum, neceſſe eſt in eo contineri omnes gradus, & omnia rerum genera; quemadmodum igitur cernimus in mũdo eſſe cauſſas & cauſſata, finitum & infinitum, æternum & temporale, corporeum & ſpirituale, animatũ & inanimatum; ita quoque in eo eſſe oportet contingens & neceſſarium. Sed dicet aliquis, hanc rationem nihil conficere ſecundum Theologos, quippe qui affirmantes in mundo non eſſe omnes ſpẽs rerum quas Deus ſecundũ infinitam virtutem ſuam producere poſſet, neceſſe habent fateri, mundum eſſe imperfectum, nec poſſe ritè nominari vniuerſum, ſiquidem multæ ſpecies ei deſunt, quas tamẽ is habere poſſet. Verùm ad hoc in promptu eſt reſponſum. Etenim perfectio mũdi non in eo eſt, vt is cõtineat omnes ſpecies rerum infimas poſſibiles, ſic enim nũquàm Mundus perfectus eſſe poſſet, cum Deus ſemper plures, atque perfectiores ſpecies quibuſcunque creatis poſſit efficere; ſed perfectio Mundi præcipuè ſpectari debet ex eo quòd mundus continet in ſe omnes gradus entis primos & generales, omnia prima & ſumma genera rerum in quæ ens proximè diuiditur; cuiuſmodi ſunt ſubſtantia & accidens, cauſſa & cauſſatum, corporeum & incorporeum & ex vtroque coniunctum, animatum, & inanimatum, contingens & neceſſarium; cõtinet etiam omnia genera prædicatorum quæ ſunt per ſe ſubordinata: continet deniq; omnes modos (vt ſic loquar) eſſendi, nempè ſimpliciter eſſe, viuere, ſentire, & intelligere. hanc igitur ob cauſſam verè dicitur mundus eſſe vniuerſum, & perfectum quid.

Dubitatio an mundus poſſit verè appellari vniuerſum

Soluuntur rationes negantium contingentiam.

CAP. XIII.

Reſtat nunc, vt ad rationes ſupra poſitas aduerſus contingentiam, breuiter reſpondeamus. Ad rationẽ Stoicorum ita reſpondeo: cum dicunt ipſi, quicquid eſt a Deo prouiſum, ex neceſſitate euenire; diſtinguenda eſt neceſſitas in abſolutã, & in neceſſitatẽ immutabilitatis ex ſuppoſitione; neceſſitatẽ abſolutam, voco eam, quæ ſimpliciter conuenit rei ex natura eius, & ſecundum omnes differentias temporis; quomodo hominẽ eſſe animal, eſt neceſſarium abſoluta neceſſitate: natura enim hominis ea eſt; vt coniunctio animalis cum homine ſit omninò neceſſaria, atque hæc quidem neceſſitas omnem excludit cõtingentiam, nec poteſt cum ea ſimul eſſe: neceſſitas autẽ ex ſuppoſitione dicitur, cum aliquid cõtingenter conuenit rei, ſi eius natura abſolutè conſideretur, ex ſuppoſitione verò, ideſt relatum ad certam aliquam differentiam temporis, dicitur conuenire neceſſariò neceſſitate immutabilitatis, quia tunc non poteſt non conuenire; exẽpli gratia, hominem currere, ſimpliciter contingens eſt, neque enim, curſus neceſſariam connexionem habet cum natura hominis, ſi tamen ponamus hominem currere, tunc dum currit, neceſſariò currit, hoc eſt non poteſt non currere. Sic igitur res contingens, ſecũdum naturam ſuam poteſt eſſe & non eſſe, at eadem res dum actu exiſtit, non poteſt tunc non eſſe, quia omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe, & quia omnia futura præſentantur Deo in illa ſua æternitate tanquàm præſentia, & ſecũdum determina

Duplex neceſſitas, abſoluta, & ex ſuppoſitione.

tam

tam & actualē exiſtentiā quam habitura
ſunt;ideo certò ea cognoſcit, & hac rōne A
neceſſariò erunt;ſicut cū actu ſunt, neceſ
ſariò ſunt. Quemadmodum igitur, licet
dum Petrus ſedet, tūc neceſſariò ſedeat,
hoc eſt nō poſſit nō ſedere, nō ideo tamē
dicimus Petrū ſedere eſſe neceſſariū, ſed
potius cōtingens, quia hoc eſt conſidera-
re ſeſſionē Petri abſolutè, illud autē ſm
quid, nempè tantùm dum ſedet: ita etiā,
Petrū eſſe ſeſſurū; abſolutè, & tam ſm na
turā Petri quàm ſm rationē ſeſſionis, cō-
tingens eſt, relatū tamē ad ſcientiam Dei.
qui in ſua æternitate videt Petrū non vt
ſeſſurum & vt indeterminatū ad ſedendū B
vel non ſedendum, ſed vt iam determina
tū ad ſedēdum & vt actu ſedentē, eſt ne-
ceſſariū neceſſitate immutabilitatis, q̄a
non poteſt non eſſe. Et ſicut cū Petrus ſe-
det, tunc nō poteſt nō ſedere, & omnes tñ
dicimus illum contingenter ſedere, ſic ſi
Deus præſcit Petrū cras ſeſſurū, non po-
terit non ſedere, nihilominus tñ ſimpli-
citer & abſolutè dicimus Petrū cras ſeſ-
ſurum contingenter. Vtar ad hoc decla-
randum, eo exemplo quo ad eandem rē
illuſtrandam, vſus eſt D. Thomas prima
par. q. 14. art. 13. ad. ſm. Lapis ea ratione C
vt exiſtit in Mūdo, per ſe res quædam eſt
materialis & ſingularis, ſed vt intelligi-
tur ab anima noſtra (ponamus. n. nunc cū
D. Thoma tantùm res immateriales &
vniuerſales directè cognoſci ab intelle-
ctu noſtro) eſt quodam modo immate-
rialis & vniuerſalis; ſicut igitur lapis, ſim-
pliciter eſt materialis, relatus aūt ad intel
lectū, eſt quodā modo immaterialis, neq;
hæc immaterialis, tollit illā materialita-
tē, ſed ſimul in eadē re ſm diuerſas ratio-
nes eſſe poſſunt: ſic etiā futurū contingēs
prouiſum a Deo, ſm ſe & ſimpliciter, cō- D
tingenter eueniet, & poterit eſſe ac nō eſ
ſe, relatū tñ ad ſciam Dei, quodam modo
eueniet neceſſariò; neque neceſſitas hæc
excludit illam contingentiā. ſed hęc ſatis
ſint ad ſoluendam rationē Stoicorū, nam
velle ſubtiliùs & preſſiùs explicare qua
ratione Prouidētia Dei nō auferat ex re-
bus contingentiā, non eſt huius loci.

Optimum exemplum D. Thomę.

Ad rationē Auicennæ reſpondetur.

Ad rationē Auicennæ ſit hoc reſpon-
ſum. Poteſt eſſe agens naturale per ſe ſuf
ficiens ad agēdum, & tñ non aget, extrin-
ſecus impeditum ab alio, Sit v. g. ignis per
ſe ſufficiens ad comburendā ſtupā ei op-
poſitam, ſed extemplo ingruat vehemēs
aliquis ventus aut imber qui vel extin-
guens ignē, aut madefaciēs ſtupā, vel diſij
ciens, impediat combuſtionē; hinc liqui-
dò cernitur, impeditā fuiſſe combuſtio-
nē ſtupæ, non ob inſufficientiā ignis ſe ob
impedimentū extrinſecus accedens: ergo
etiam in agente naturali ſufficiēti ad agē
dum, clare perſpicitur contingētia; quin
imò hoc ipſum, q̄d eſt agēs naturale eſſe
ſufficiens ad agendū, & non agere tamen
extrinſecus ab alio impeditū, manifeſtiſ-
ſime declarat eius contingentiā; cū poſi-
ta ex parte agentis omni ſufficientia re-
quiſita ad agendū, etiā tunc ipſum agens
extrinſecus impediri queat ab agendo.

Ad rationē Ochan.

Ad rōnem Ochan, ſic rñderi pōt: Age-
re neceſſariò, dr̄ dupliciter; vel vt opponi
tur ei, quod eſt cōtingenter agere, & ſigni
ficat, ſemper agere eodē modo & nunq̄
impediri poſſe ab agēdo; vel opponit̄ ei,
quod eſt agere volūtariè & per electionē,
& ſignificat nō eſſe in poteſtate eius non
agere, ſi nihil ei deeſt eorū quæ requirun
tur ad agendū, nullumq; adeſt impedimē
tum. ratio ipſius Ochan, concludit agens
naturale agere neceſſariò hoc poſteriori
modo, quod nos libenter cōcedimus. Sed
nos, cū dicimus res ſublunares nō eſſe ne-
ceſſarias, ſed contingentes, loquimur de
neceſſitate priori modo accepta; ergo vt
demus ipſi Ochan hanc eſſe neceſſitatē
in agentibus naturalibus, vt cū agunt, ne-
ceſſariò agant, hoc eſt nō poſſint nō age-
re, & cum impediuntur, neceſſariò impe-
diantur, hoc eſt nō poſſint non impediri;
is tamen debet viciſſim nobis concedere
velit nolit, eſſe in rebus naturalibus eiuſ-
modi contingentiā, vt nec ſemper agant
nec ſemper impediantur, ſed aliquando
agant & aliquando impediantur; quod
nobis ſatis eſt, ad eam de qua nunc agi-
mus, contingentiam aſtruendam.

Dupliciter dici poteſt agens aliquod agere neceſſariò.

Ad rationes Scoti hoc modo reſpon-
dendum eſt. Licet cauſſa prima moueret
neceſſariò tñ p̄p contingentiā ſecundarū
cauſſarum, effectus exiſteret contingens,
quia motio & actio cauſſæ primę non re-
cipitur in ſecunda cauſſa ſm conditionē
cauſſæ primæ, ſed ſm diſpoſitionē cauſſæ
ſecundæ determinatur, & modificatur;
quicquid enim recipitur; per modū reci-
pientis

pientis recipitur, nec actio recipitur ſecũdum conditionem agentis, ſed ſecũdum A diſpoſitionem patientis; cuius rei exemplũ habemus in ſyllogiſmis, in quibus cõcluſio ſemper ſequitur debiliorem partem, ex maiori enim affirmatiua, vel neceſſaria, vel vniuerſali, & minori negatiua, vel contingenti, vel particulari, ſequitur concluſio non maiori, ſed minori ſimilis, nimirum, negatiua, contingens, particularis. Ergo cauſſa ſecunda, non mouet niſi mota a prima, hoc eſt niſi concurrente motione primæ, per quam ipſa cietur, dirigitur, determinatur & applicatur ad mouendum; ſed non mouet ſecũdum B modum mouẽdi quem habet prima, ſed mouet ſecundum modum naturæ ſuæ; quæ quoniam eſt contingens, hinc neceſſariò efficitur; vt non ſolum motio procedens a cauſſa ſecunda ſit contingens, ſed etiam motio proficiſcens a cauſſa prima, quoniam recipitur in cauſſa ſecunda cõtingenti, etiam ipſa contingens eſſe debeat, & contingenter attingat effectum. Illud verò quod addit Scotus, cauſſam primam prius reſpicere, vel attingere effectum quàm cauſſas ſecundas, partim verum eſt, ſi (prius) ſignificet intimiùs, & C independentius (vel vt loquuntur Theologi) immediatius immediatione virtutis; ſed hoc modo nihil facit ad propoſitũ: partim falſum eſt, ſi priùs reſpicere vel attingere effectum, ſignificat priùs agere, & imprimere aliquid in effectum, quomodo ſumi debet a Scoto ad cõcludendum id quod vult concludere, dico id eſſe falſum: tum quia cauſſa vniuerſalis per ſe indifferens & indeterminata eſt ad hunc, vel alium effectum particularem producendum, nec attingit effectum, niſi determinata & modificata per cauſſas ſecũdas D & particulares; quomodo igitur poteſt vis, & cauſſalitas eius peruenire ad effectum priùs quàm vis cauſſarum ſecundarum? tum etiam, quia vna numero productio eſt, per quam effectus particularis producitur ſimul a cauſſis ſecundis, & a cauſſa prima; nõ igitur poteſt cauſſa prima inducere in effectum neceſſitatem aliquam, priùs quàm cauſſa ſecunda inducat in eundem, contingentiam. Atq; hinc palam eſt, Ariſtotelem facientem Deum agere ex neceſſitate naturæ, & ponentem in rebus contingentiam, non ſibi ipſum contradixiſſe, cum hæc duo non pugnent inter ſe; quam rem Herueus Quodlibeto 1. quæſt. 4. copioſè, acutè, doctèq; tractauit. Iam verò quod ait Scotus, ſecundum veritatem contingentiam eſſe in rebus propter contingentiam & libertatẽ Diuinæ voluntatis liberè producentis & conſeruantis creaturas, quàm ſit remotũ a vera ratione mox oſtenſuri ſumus in eo quod proximè ſequitur, capite, in quo alteram quæſtionem de cauſſa & (vt vocãt) radice contingentiæ, explicabimus.

Quæ ſit cauſſa contingentiæ ſecũdum alios ſcriptores.

CAP. XIIII.

Varietas rerum contingẽtiũ. Mvltiplex eſt contingens; etenim aliud eſt in potẽtia paſſiua, vt materia prima contingenter & indifferenter ſe habet ad quaſlibet formas præſertim ſingulares & indiuiduas accipiendas; & aliud eſt in potentia actiua, ſunt enim quædam agentia neceſſaria, & alia contingẽtia. Rurſus cõtingens, aliud naturæ aliud voluntarium; nam & ignis contingenter agit, & homo per liberum arbitrium contingenter operatur. Inter hæc duo contingentia eſt triplex differentia: primum, quod contingens naturale euenit vel vt plurimum, vel raró, per ſe quidem, vt plurimum, per accidens autẽ raró, hominem enim naſci bipedem vt plurimum euenit, contrarium autem raró accidit: contingens verò uoluntarium, habet ſe indifferenter, & vt vocant ad vtrumlibet. Deinde contingens naturale eſt ſecundum naturam ſuam definitum, & determinatum ad modum operandi, & ad effectum vnius rationis, contingens autem voluntarium, minimè. Denique contingens naturale, cum habet omnia, quæ requiruntur ad agendum, nullumq; occurrit impedimentum, non poteſt non agere; & ſemper agit toto conatu, & contentione ſuæ virtutis, hoc eſt (vt loquuntur Philoſophi) ſecundum vltimũ ſuæ potentiæ; contingens autem voluntarium non ità eſt affectum, cum in eius poteſtate ſit agere & non agere, & tantã vim ad agendum conferat, quãtam vult,

non quamtam poteſt. Adde his quartam
differentiam; quòd futurum contingens
naturale preſciri poteſt; at futurum contingens voluntarium, ſolo a Deo certò
ſciri poteſt. Nobis in pręſentia ſermo erit
de contingentia, quæ eſt in rebus naturalibus, cuius cauſſam nunc inueſtigare uolumus: nã de contingẽtia quę eſt in libero
arbitrio, alio loco diſſerendũ eſt. Quæ igitur cã ſit cur res nales, quæ sũt infra orbẽ
lunæ, & verè ſint, & veriſſimè dicantur
contingentes, breuiter diſquiramus.

Scotus 1. Sent. diſt. 1. quæſt. 2. & diſtin.
Opinio Scoti. 8. quæſt. 5. & diſt. 39. cauſſam contingentiæ, quæ eſt in rebus; non aliam eſſet ait,
quàm contingentiam & libertatem Diuinæ voluntatis; propterea enim res ſunt
contingentes, quòd eas Deus liberè produxit, hoc eſt potuit producere & non
producere; liberè etiam eas conſeruat,
poteſt enim conſeruare & non conſeruare; quare neceſſe eſt tum ipſum fieri, tum
ipſum eſſe creaturarũ eſſe cõtingẽs. Hęc
opinio falſa eſt. Primùm enim, hinc efficeretur omnes res eſſe æqualiter cõtingentes, nullumq; dari ens in rebus creatis neceſſarium & immutabile ſiquidẽ omnia
quæcunque ſunt in mũdo pari libertate
volũtatis producta ſunt a Deo. Scotus igitur vt in rebus creatis ſeruet cõtingentiã
auſert neceſſitatẽ & immutabilitatem a
rebus, cum tamen ens neceſſarium & immutabile ſit multò nobilius atque præſtantius, quàm ens contingens, magiſque
pertinens ad perfectionem vniuerſi. Deinde, quid prohibet Deum velle quidem
contingenter ſeu liberè; ſed tamen velle
alias res habere eſſe contingens, alias autem habere eſſe neceſſarium? cur ex contingentia voluntatis Diuinæ concludit,
contingentiam rerum, & non ſimiliter ex
æternitate, ſimplicitate, immaterialitate,
immutabilitate voluntatis Diuinæ, concludit res omnes eſſe æternas, ſimplices,
immateriales, & immutabiles?

Opinio D. Thomæ. D. Thomas 1. par. quæſt. 19. ar. 8. cauſſam cõtingentiæ refert ad efficaciam uoluntatis Diuinæ. qm̃ enim voluntas Dei
eſt efficaciſſima, inde fit vt non ſolùm fiãt
quæ Deus vult fieri, ſed etiam eo modo
fiant quo Deus vult ea fieri, uult autem
Deus quædam fieri neceſſariò & quædã
contingenter, ut ſit ordo in omnibus ad
complementum uniuerſi. Verum (niſi
A ego fallor) D. Thomas non reddit ueram
rationem & cauſſam omnis cõtingentię:
nam, ut demus cõtingentiam rei quę eſt
uel in eius productione, uel in actuali
exiſtentia, uel in operatione, pendere ex
efficacia Diuinę uoluntatis, quoniã hæc
omnia poſſunt eſſe & non eſſe, attamen
quòd homo v. g. ſecundum naturam ſuã
ſit res contingens & corruptibilis, ſiue
producatur ſiue non, ſiue exiſtat ſiue non
exiſtat, hoc non pendet ex efficacia Diuinæ uoluntatis. Etenim cum Deus nihil
extra ſe uelit aut agat ex neceſſitate, ſed
B contingenter, ac liberè, eorum tantummodò uoluntas Dei cauſſa eſſe poteſt,
quæ poſſunt eſſe & non eſſe; at hominem
eſſe rem contingentem, eſt omn. nõ neceſſarium, nec poteſt fieri a Deo, ut ſit homo
& non ſit contingens; nam eſſe contingẽs
uel eſt de eſſentia rei, uel intrinſece ac
per ſe conſequitur eſſentiam; quamobrẽ
oppoſitum eius conuenire rei, quę ſecundum naturam ſuam eſt contingens, implicat contradictionem: quocirca nõ poteſt
fieri nec cadit ſub Dei uoluntatem: immo cum ex natura rei, uel certè ſecundũ
C modum noſtrum intelligendi prius ſit
Deum intelligere in ſua eſſentia omnes
res, quàm uelle eas producere, in illo priori præſentantur intellectui diuino omnia quæcunque ſunt producibilia, quorũ
alia habent naturam contingentem, alia
neceſſariã: prius igitur eſt Deum cognoſcere eſſe aliquas naturas contingentes
poſſibiles produci, quàm Deũ uelle eas
producere; immo uult eas producere,
quia in latitudine totius Entis producibilis a Deo, cognoſcit eſſe aliquas res contingentes, & alias neceſſarias producibi-
D les: contingentia igitur quæ eſt propria
paſſio per ſe conſequens eſſentiam rei,
non conuenit ipſi rei propter efficaciam
diuinæ voluntatis.

Opinio Alexãdri Aprodiſæi. Alexander Aphrodiſęus lib. 2. de Anima cap. 45. innuit cauſſam contingentiæ,
eſſe ipſum non ens inſperſum & immixtum rebus: ita enim ſcribit. [Si entium,
quædam ſunt ſempiterna, alia vero corruptibilia, nõ aliã ob cauſſam differẽtia horum eſſe poteſt, quàm ob non Entis communicationem; propter enim mixtionẽ
eius, & temperamentũ præſentiamq; in-

firmitas

firmitas & imbecillitas ijs quæ ſempiter
na non ſunt adueniens, prohibet ipſa ſem A
per eſſe, atque eodem modo ſemper ha-
bere. Propter non entis igitur mixtio-
nem, corruptibilia talia ſunt; & ſi nõ Ens
non eſſet in rebus, nullum ens eſſet cor-
ruptibile.] Hactenus Alexander Sed q d
ſignificare velit Alexander per hoc ſuũ
(non Ens) haud facile eſt intelligere. Si
enim ſignificat materiam primam, in qua
quoniam eſt priuatio, & potentia contra
dictionis ad eſſe & non eſſe, ſolet ea ab
Ariſt. & à Paripateticis appellari nõ ens,
recte ait (vt nos paulò infra docebimus)
huiuſmodi (non ens) eſſe cauſſam contin B
gentię; Sin autem per illud (non ens) nõ
vult aliud ſignificare quàm hoc quod eſt
res non poſſe ſemper eſſe, & poſſe defice-
re ab ipſo eſſe continenter variari, & mu-
tari tendendo ad non eſſe, profecto non
reddit cauſſam contingentiæ, ſed tantum
explicat rationem & definitionem con-
tingentis. Eſt enim contingens, quod nõ
poteſt ſemper eſſe, ſed poteſt eſſe & non
eſſe; quare in ratione contingentis inue-
nitur permixtum eſſe cum non eſſe; non
igitur cauſſa contingentis (quã nunc quę
rimus) eſt poſſe non eſſe, cum hoc ipſum C
ſit contingens; cauſſam autem diuerſam
eſſe oportet ab eo cuius eſt cauſſa; & cũ
idem ſit quęrere quę ſit cauſſa, cur aliquę
res ſint contingentes, quod quærere quæ
ſit cauſſa, cur aliquæ res poſſint deficere
& nõ eſſe, aſſignare hoc cauſſam illius, eſt
aſſignare idem cauſſam ſuiipſius; ſicut
cauſſa eclipſis Lunæ non eſt defectio lu-
minis in luna, qm̃ idem eſt lunã eclipſari,
atque lumen eius deficere, ſed eſt inter-
poſitio vmbræ terræ inter ſolẽ & lunam.

Opinio aliorum.

Alij aiunt, cauſſam contingentiæ, eſſe
complementũ ac perfectionem vniuerſi, D
quod vt omnibus ſuis partibus expletum
omnibusq́; numeris eſſet abſolutũ, neceſ
ſe fuit contineri in eo non ſolũ res neceſ-
ſarias & incorruptibiles, ſed etiã contin-
gentes & corruptibiles. Sed iſti non ani-
maduertunt, aliud eſſe quęrere, quare in
mundo ſint res neceſſariæ & contingen-
tes, & aliud quærere, cur homo verbi gra
tia ſi res cõtingens, Angelus aũt ſit ens ne
ceſſarium; illud referri poſſet ad comple
mentum vniuerſi, hoc autem eo referre
velle, ridiculum eſſet.

*Quæ ſint veræ ac propriæ cauſ-
ſæ cuiuslibet contingen-
tiæ, quę in rebus na-
turalibus re-
peritur.*

CAP. XV.

Reliquum eſt, vt quas nos arbitra-
mur eſſe veras & proprias cauſſas
omnis contingentię quæ cernitur
in rebus ſublunaribus, eas nunc paucis ex
ponamus. Contingentia rerũ ſublunariũ
B quatuor modis conſiderari poteſt: Vno
modo ſecundũ actualem exiſtentiã, hoc
eſt quatenus res naturalis habet exiſten-
tiam defectibilem; & huius contingentię,
quæ eſt in actuali exiſtentia, duplex eſt
cauſſa, vna prima & vniuerſalis, quæ eſt
volũtas Dei, qui vult aliquas res ſemper
eſſe, easq́; ſemper conſeruat; alias autem
vult ad tempus exiſtere, & aliquando de-
ficere; & ideo eas conſeruat ad aliquod
tẽpus, & aliquãdo deſinit eas conſeruare:
altera eſt cauſſa proxima & particularis,
quæ item duplex eſt, intrinſeca & extrin
C ſeca; intrinſeca, eſt materia quæ quoniã
habet priuationem & potentiam contra-
dictionis ad eſſe & non eſſe, idcirco cauſſa
eſt cur res materialis poſſit eſſe & nõ eſſe
vt diſertè docet Ariſt. 7. lib. Metaphyſicę
tex. 22. primo lib. de Cęlo tex. 136. & lib.
7. Metaph. tex. 53. & 12. lib. tex 30. & lib.
14. cap 3. extrinſeca vero cauſſa, eſt con-
trariũ à quo res ſublunares impediri poſ
ſunt, ne ſecundum naturam ſuã operen-
tur, & deſtrui, ne ſuum eſſe ſemper reti-
neant; habere autẽ contrarium, cum eo
quod eſt habere materiã, adeo cohæret,
D vt nulla ratione inuicẽ diſiungi poſſint;
nam, vt ait Ariſt. in lib. de Longitudine &
breuitate vitæ c. 2. impoſſibile eſt habẽti
materiã nõ exiſtere aliquo ntõ contrariũ.

Quæ ſit cauſſa cur res ſublunares habeãt exiſtẽtiam contingentem.

Altero modo cõſiderari põt contingẽ
tia in productione rei; productio eñi rei
naturalis eſt contingens, quia põt fieri, &
poteſt impediri. Huius cõtingentię cauſ-
ſa, eſt tum agens particulare, quod cum
etiã ſit contingẽs in agendo, poteſt impe-
diri; necnõ materia & contrarium de qui
bus diximus; tum etiam Dei ſapientia &
volũtas; cum eñ Deus vellet quaſdã res

Cur productio & omnis operatio rerum ſublunariũ ſit contingens.

fieri neceſſariò, alias cõtingẽtes, aptauit
illis cauſſas ſecundas, agentes neceſſariò; A
his autem alias, agentes contingenter.

Quæ ſit cõ poſſibilitatis rerum contingentium.

Tertio modo conſideratur contingen
tia, ſecundum poſſibilitatem rei ad pro-
ductionem vel exiſtentiam; ſunt enim in
latitudine rerum producibilium a Deo,
quædam res contingentes; quod autem
talis contingentia ſit producibilis, non
aliam puto eſſe cauſſam, quã immenſam
Dei potentiam, quę poteſt efficere quid-
quid non implicat contradictionẽ, pro-
duci autem ac eſſe res contingentes, nul-

Quæ ſit cã contingentiæ ea ratione ut ipſa eſt propria paſſio fluens ex natura rei naturalis.

lam inuoluit contradictionem. Ac potẽ-
tia Dei, eſt quidem cauſſa efficiens poſſi- B
bilitatis contingentium, ſed cauſſa exem
plaris, eſt eſſentia diuina prout eſt partici
pabilis a creatura, id enim tantùm poteſt
eſſe, quod poteſt aliquo modo participa-
re eſſentiam Diuinam: & quoniam inter
alios modos participandi diuinam eſſen-
tiam, ſunt hi duo, nimirum participare
neceſſariò & contingenter, ideo hi modi
entis, ſunt poſſibiles.

Quarto modo conſideratur contingẽ-
tia, non in ordine ad productionem & exi
ſtentiam, ſiue actualem ſiue poſſibilem;
ſed in ordine ad ſubiectũ cuius eſt pro- C
pria paſſio, neceſſariò & per ſe ei conue-
niens, eiuſque naturam conſequens: vt ſi
quæratur quare homo ſecundum natu-
ram ſuam eſt res quędam contingens; hu
ius cõtingentiæ cauſſa non eſt alia quàm
materia, & natura ſubiecti eiuſmodi vt
eam neceſſariò conſequatur hæc contin-
gentia. Neque verò huiuſmodi contin-
gentia videntur reduci poſſe ad potentiã
vel voluntatem Dei, nam Deus reſpectu
creaturæ, non habet rationem cauſſæ niſi
vel finis, vel efficientis, vel conſeruantis,
harum autem cauſſarum vis & cauſſali-
tas, per ſe non attingit nudam quidditatẽ
rei, ſed vel eius productionem, vel exiſten
tiam, vel operationem; nõ enim dicimus
Deum eſſe cauſſam, vt homo ſit animal
rationale, vel vt ſit riſibilis, cũ igitur ho-
minem eſſe naturam contingentem verũ
ſit, ſiue ſit ſiue non ſit homo, & id abiun-
ctum ratione ſit a productione, exiſtentia
& operatione; non videtur huius contin-
gentiæ ratio & cauſſa, referri poſſe ad vo-
luntatem vel potẽtiam Dei, ſed tantùm
ad naturam materialem ſubiecti. quare
hoc, quod eſt eſſe contingens, eſt paſſio
rei naturalis, conueniens ei propter eius
principia intrinſeca, præcipuè autẽ pro-
pter materiam cui inſita eſt priuatio &
potentia contradictionis ad eſſe, & non
eſſe. Verùm de contingentia, an ſit
& cur ſit in rebus, quæ duo fue
rant ad explicãdum pro-
poſita, ſatis eſt ad-
huc diſputa-
tum.

FINIS NONI LIBRI.

DE QVANTITATE

LIBER DECIMVS.

ABSOLVTA eſt prior pars huius operis, in qua dictum eſt de communibus omniũ rerum caducarum & mortaliũ principijs; ſequitur altera pars operis continens doctrinã & explicationem generalium affectionũ quæ in cunctis rebus naturalibus communiter inſunt. Huiuſmodi autem affectiones corporũ naturaliũ, ſunt quatuor, Quantitas cui ſemper coniuncta eſt figura, Locus, Tempus, & Motus: ac prioribus quidẽ tribus tractandis, ſingulis ſingulos libros tribuimus, Motui, verò, quia is latiſſimè patet, plurimiſq; difficultatibus eſt implicatus, tres vltimos libros aſſignauimus. Eſt autem cæteris affectionibus prior quantitas, non ſolum quoniam coæua eſt materiæ primæ, per ſe nec generabilis nec corruptibilis, ſed etiam quòd proximè inhæret materiæ, quæ niſi affecta ſit quantitate, cæterorum accidentiũ nullũ poterit accipere. Etenim ſine quantitate, res phyſicæ nec ipſæ conſtare, nec operari, nec vllum accidens in ſe habere, aut aliunde accipere, nec mouere aliud quidpiã, nec ab alio moueri poſſent. His accedit, quòd motus eſt prior tempore, cũ hoc ſit paſſio illius: Motus autem poſterior eſt loco, & mobili; locus autem & mobile, quantitate carere non poſſunt: quare primùm omniũ agendũ eſt de quãtitate. Sed quantitatis triplex eſt conſideratio, vna Metaphyſica, ſm quam has de quantitate quæſtiones tractabimus; An quantitas ſit res diuerſa a ſubſtantia: An linea, ſuperficies, & puncta, ſint entia realia poſitiua, & inter ſe & ab ipſo corpore realiter diſtincta: An ſit actu aliquid infinitũ; An infinitum poſſit effici a Deo: An continuum componatur ex indiuiſibilibus; & de infinitate continui ſecũdum diuiſionem & additionem. Altera conſide-

B ratio quantitatis eſt Mathematica, ſm quam diſputabimus de abſtractione Mathematica quantitatis a ſubſtantia; præterea de quadratura circuli, an ſit poſſibilis. Tertia cõſideratio eſt phyſica: ſm quã explicabimus illã apud Latinos & ſcholaſticos philoſophos vſque adeo celebrẽ quæſtionẽ de Maximo & Minimo. Alias verò permultas quæſtiones hic conſulto prætermittemus, partim quia paruã difficultatem nec verò magnam vtilitatem habent, partim quia vel tractatæ ſunt in Logica; vel tractandæ in Metaphyſica vbi agitur de Categoria quantitatis. Verùm

C primo loco, de diſtinctione quantitatis a ſubſtantia, diſputationem inſtituamus.

An quantitas re diſtinguatur a ſubſtantia.

CAP. I.

PRimùm omniũ videndũ eſt, an quantitas ſit diuerſa quædam res a ſubſtãtia Ac cõmunis quidem omniũ propè Philoſophorũ ac Theologorum opinio eſt, quantitatem re diſtingui a ſubſtã- *Quantitatẽ re diſtingui a ſubſtantia probatur tredecim argumentis.*

D tia: quæ ita probari poteſt. Primò, Ariſt. in 1. Phyſic. tex. 15. hæc ſcribit. [Si igitur ſubſtantia & quantum; duo & non vnum eſt quod eſt,] ex his verbis neceſſariò cõficitur quantitatẽ eſſe re diuerſam a ſubſtantia. Ariſt. enim contra Parmenidem & Meliſſum dicentes omnia eſſe vnũ ens, ita argumentatur: Aut iſtud ens eſt ſolũ accidens, at ſolum accidens ſeparatum a ſubſtantia per ſe cohærere nequit: Aut eſt tantum ſubſtãtia; non igitur illud ens erit finitum, aut infinitũ vt ipſis placet; nã huiuſmodi affectiones propriæ ſunt quã-

titatis, & propter ipſam dicuntur ac reperiuntur in alijs rebus. Quod ſi illud ens A habeat in ſe ſubſtantiam & quantitatem, non iam erit vnum ens, ſed duo; hæc ibi Ariſt. Quis non videt hãc ratiocinationẽ Ariſ. futilẽ & infirmã fore, ſi quantitas nõ re ſed rõe tm̃ differat a ſubſtãtia? Accedit huc alter locus Ariſ. ex 7. Metaph, tex. 8. qui ſic hẽt, [Lõgitudo, latitudo & profunditas quantitates quædã ſunt, ſed nõ ſubſtantia; quãtitas enim nõ eſt ſubſtãtia ſed magis cui hæc primò inſunt.] Deinde, aut in compoſito naturali tantùm eſt vna quantitas nempè ipſius ſubſtantiæ, propter quã omnia accidentia quæ tali ſub- B ſtãtiæ inſunt, dicuntur quanta: aũt quot ſunt accidentia & entitates in compoſito tot ſunt quantitates, ita vt vnumquodq; accidens ſuam habeat quantitatem; exẽpli cauſſa, in lacte ſit propria quãtitas materiæ, & alia formæ, & alia albedinis. & alia item dulcedinis atque humoris: ſi ponitur vna quantitas omnium quæ ſunt in compoſito, ea neceſſariò diſtingui debet a ſubſtantia; ſiquidem in hoſtia conſecrata remanet quantitas panis non manente ſubſtantia eius, quare neceſſe eſt eiuſmodi quantitatẽ eſſe rem diuerſam a ſubſtã- C tia panis: ſin autem tot quantitates ponantur quot ſunt entitates in compoſito, ſanè perquàm multa incommoda, & quę repugnent doctrinæ Ariſt. neceſſariò cõſequuntur. Primùm enim, ſi vnũquodq; accidens ſingulariter ſuam ſibi vendicat quantitatem, ergo accidentia erunt quãta per ſe non per accidens, idest propter ſubiectum in quo ſunt, quod planè aduerſatur Ariſt. ſcribenti in 5. lib. Metaphyſi. tex. 18. & 2. lib. de Gener. tex. 62. & 6. lib. Phy. tex. 39. & 49. accidentia eſſe quanta per accidens, nimirum ratione ſubiecti in D quo inhærent. Deinde, cum in vno compoſito multa ſimul inſint accidẽtia, oporteret ſimul quoque multas ineſſe quantitates, quæ cũ omnes ſint vnius ſpeciei, erunt ſimul in vno ſubiecto multa accidentia abſoluta & realia eiuſdem ſpeciei; quod habetur communiter pro abſurdo. Præterea, natura nihil facit fruſtra nihilue ſuperfluum, ſed quod poteſt facere æquè bene per pauca, non vtique facit per multa; cum igitur per vnam tantũ quantitatem ſubiecti, poſſint accidentia omnia eſſe quanta, quippe cum educantur ex potentia eius, & in eo recipiantur, quã etiam ob cauſſam debent illius extenſionem & figuram induere & accipere, profectò ſuperuacaneũ eſt ſuam cuique accidenti quantitatem aſſignare. Poſtremo, qui poſſunt multæ quãtitates ſimul eſſe, citra penetrationem dimenſionum? nam duo corpora non poſſe ſimul eſſe, aut ſe inuicem penetrare, non accidit propter ſubſtantiam; nihil enim prohibet multas ſubſtantias ſimul eſſe, vt in Angelis manifeſtum eſt; ſed propter quantitatem, quæ per ſe locum ſitumque proprium habẽs, obſtat & impedit, quo minus duæ quãtitates poſſint eſſe ſimul. Huc pertinet illud Ariſtotelis 4. Phy. tex. 76. ſcribentis, ſolam quantitatem cubi, tametſi omnia alia quæ ſunt in cubo detraherentur, occupaturam tamen tantundem loci, quantum antea obtinebat. ex quo intelligitur locum & ſitum cuique rei conuenire nõ propter ſubſtantiã, ſed propter eius quãtitatem: vide quæ in eandem ſententiam diſertiſſimè ſcribit Themiſtius 4. Phy. ſuper tex. 36. Atque hoc argumentum valentiſſimum eſt ad enertendam opinionem Ochan negantis quantitatem re diſtingui a ſubſtantia, quã opinionẽ capite proximè ſequenti ſumus pertractaturi.

Alij pro eadem ſententia afferunt decem alias rationes. Prima ratio eſt. Inter ſubſtantiam & accidens eſt diſtinctio realis, quia ſunt entia primò diuerſa, ergo etiam inter ſubſtantiam & quantitatem. 2. Inter res diuerſorum prædicamentorum, debet eſſe diſtinctio realis, quia ſecundum Ariſtotelem. 1. Poſt. prædicamenta ſunt impermixta & inconfuſa, ſed quantitas & ſubſtantia conſtituunt diuerſa prędicamenta, ergo &c. 3. Maior eſt diſtinctio inter ſubſtantiam & quantitatem, quàm inter duas albedines, ſed inter has eſt diſtinctio realis, ergo multo magis inter illas. 4. Quantitas aeris & quãtitas aquæ ſunt eiuſdem ſpeciei vt patet, at ſubſtantia aeris & aquæ ſunt diuerſæ ſpeciei, ergo quantitas non eſt idem realiter cum ſubſtantia. 5. Subſtantia eſt per ſe ſubſiſtens & non in alio inhærens, quantitas autem eſt in alio inhærens, & non per ſe ſubſiſtens, ergo nõ ſunt idem realiter. 6. Subſtantia eſt ſenſibile per

ac-

accidens, quantitas autem eſt ſenſibile per ſe vt docet Ariſt. in 2. lib. de Anima A tex.65.ergo &c. 7. Subſtantia non poteſt incipere & deſinere eſſe niſi per generationem & corruptionem, at quantitas poteſt incipere & deſinere eſſe tantummodo per motum localem, quemadmodum cum ex duabus aquis fit vna aqua, duæ ſuperficies illorum corporum corrumpuntur: & cum rurſus vna aqua diuiditur in duas, duæ ſuperficies, quæ antea non erant, de nouo exiſtunt. 8. Alia ſpecies mutationis eſt ad quantitatem alia ad ſubſtantiam: illa dicitur augmentatio, hæc autem generatio, ergo &c. 9. Poteſt B fieri mutatio ſecũdum quantitatem, non facta mutatione ſecũdum ſubſtantiam; ergo non ſunt idem realiter: antecedens patet in rarefactione & condenſatione vbi mutatur quatitas ex maiori in minorem, vel contra ex minori in maiorem, non variata ſubſtantia. 10. Aut quantitas eſt idem realiter cum ſubſtantia, quæ eſt forma, & hoc nõ, quia formæ naturales ſunt diuerſarum ſpecierum: omnes autem quantitates vnius rationis, in eadem ſpecie continentur: aut eſt eadem cum ſub- C ſtantia quæ eſt materia, & ſic materia intrinſecè ac per ſe haberet partes remoto ab ea omni accidente: vel igitur illæ partes eſſent ſubſtantiales, vel accidentariæ; non ſubſtantiales, quia cum materia ſit ſubſtantia ſimplex; non poteſt eſſe compoſita ex diuerſis partibus ſubſtantialiter; nõ etiam accidentariæ, namque remouimus a materia omne accidẽs relinquitur igitur fieri non poſſe vt materia per ſe ac intrinſecè habeat partes. Hæc illi, Verùm qui de hac ſententia plura cupit cognoſcere, legat quæ ſcribunt Albertus Magnus 1. Phy. tractatu 2. cap. D 4. Heruæus 1. Quodlibeto quæſt. 15. Burlæus in Commentarijs phyſicis, exponens decimũquintũ textũ primi libri Phyſi. & Paul⁹ Sõcinas in quęſtionibus Metaphyſicis ſuper librum quintũ, quæſtio. 19.

A *Ponitur alia opinio, eorum qui negant quãtitatem re diſtingui a ſubſtãtia.*

CAP. II.

QVanquam ſupradicta opinio ferè a Philoſophis iuxta atque Theologis probata & recepta eſt, non defuerunt tñ qui cõtra ſentirent; nã & Alexander Aphrodiſæus ſcribit vetus fuiſſe Stoicorum decretum, quantitatem re B non diſtingui a ſubſtantia, & hoc poſtea Ochan renouauit atque confirmauit Ipſe enim in commentarijs ſuis Logicis exponens Categoriã quantitatis, & in quarto quodlibeto multis articulis, & in Tractatu ſuo de venerabili Sacramento plurimis capitibus, docet quantitatem re nõ diſtingui a ſubſtantia, ſed eſſe ipſammet ſubſtantiam prout habet partes extra ſe inuicem ſitu diſiunctas & locabiles, diuerſiſque loci partibus correſpõdentes. Atque hanc ſuam opinionem cõfirmat nec eſſe contra experientiam, nec contra ra- C tionem, nec contra doctrinam Ariſt. nec contra fidem, nec denique contra dicta Sanctorum. Verùm, quia tota propemodum eius argumentatio & probatio eſt Theologica, ſumpta ex abſoluta & infinita Dei potẽtia, nos qui res philoſophicas & philoſophicè tantùm in præſentia tractamûs, duabus tantũ rationibus contenti erimus, cæteras autem qui vult cognoſcere, requirat apud ipſum in locis citatis. Prior igitur ratio eſt hæc; Subſtantia per ſe habet partes inuicem ſitu diſtãtes, ergo non habet hoc formaliter pro- D pter quantitatem aliquam re diuerſam ab ipſa: conſequentia per ſe nota eſt, antecedens autem ita probatur; ſi quantitas eſſet accidens re diuerſum a ſubſtantia; & inhærens in ipſa, cum omne accidens præſupponat ſubſtantiã, quippe quæ ſit eius ſubiectũ; ergo partes quãtitatis, etiã præſupponent partes ſubſtantiæ; nam ſicut quantitas præſupponit ſubiectum in quo eſt, quia ipſa eſt accidens, ita quoque partes quantitatis, cum ipſę ſint etiam accidentia; præſupponent partes ſubſtantiæ, vtpote in quibus inſint, tanquam

Opinio Ochan, negãtis inter ſubſtantiã & quantitatem, diſtinctionẽ realem.

in ſuis ſubiectis; quare prius natura eſt ſubſtantiam habere partes, quàm habere quantitatem, ſubſtantia igitur non propter quantitatem, quæ ſit diuerſa quædã res ab ipſa, ſed per ſe ac intrinſecè habet partes extra partes; Poſterior ratio qua idem probatur ita ſe habet: Deus poteſt conſeruare ſubſtantiam, etiam remouendo ab ea omne accidens abſolutum, ſine mutatione locali ipſius; ſit igitur ſubſtantia habens partes in aliquo loco, eamque Deus ibidem conſeruet remota quãtitate ſiquidem ipſa eſt accidens abſolutum re diſtinctum a ſubſtantia; tunc aut illa ſubſtãtia habebit partes vt priùs inter ſe diſtantes, aut non habebit; ſi habebit, ergo talis diſtinctio partium, non conuenit ſubſtantiæ propter quantitatem, cum ex ſuppoſitione, eam non habeat, ſed propter ſe ac intrinſecè: ſi autem non habet, ergo cum priùs partes eſſent inter ſe loco diſtantes, tunc autem non ſint; & cum priùs occuparent locum, quem tunc non occupant, neceſſe eſt in illis factã eſſe mutationem ſecundum locum: nam quod non eſt in eo loco vbi priùs erat, nec tamen corruptum fuit, id profectò mutatũ eſt ſecundum locum; at hoc eſt cõtra ſuppoſitionem, poſitum enim fuit illam ſubſtantiam conſeruari a Deo ſine vlla eius mutatione ſecundum locum. Adde, quod mutari ſecundum locum non poteſt id quod eſt impartibile & indiuiſibile, vt demonſtrat Ariſt. 6. lib. Phy. ſi igitur ſubſtãtia, remota quantitate, remanet indiuiſibilis & impartibilis, non poterit mutari ſecundum locum. Hæc Ochan. Sed ad priorem rationem ipſius, Heruæus loco ſupra citato, hoc modo reſpondet; licet partes ſubſtantiæ, quantum ad id quod ſunt, præcedant ipſam quantitatem, non tamen quantum ad id quod eſt (eſſe diuiſum ſic) hoc enim eis non conuenit niſi per quantitatẽ; ſicut etiam, licet ſubſtãtia quæ eſt alba; ſecundũ id quod eſt, ſit prior albedine, nõ tamen ſecũdum id quod eſt eſſe album, vnde non poteſt eſſe alba remota albedine: ergo ſecundum Heruæũ, partes quantitatis præſupponunt partes ſubſtantiæ quantum ad eſſe, ſic enim omne accidens præſupponit ſubſtantiam, ſed nõ quantũ ad id quod eſt eſſe extra ſe inuicem ſitu diſtinctas, hoc enim non conuenit ſubſtantiæ niſi per quantitatẽ, at quã-
A titati conuenit per ſe etiam remota ſubſtantia, vel ſm rem, vt in quantitate Hoſtiæ conſecratæ, vel ſm rationẽ, vt in quãtitate mathematica. Ad poſteriorẽ autẽ rationẽ, Paulus Soncinas loco ſuperiùs memorato; ita reſpondet; remota quantitate a ſubſtantia, remanere partes ſubſtantiæ quantum ad entitatẽ, non autem quantum ad diſtantiam earum ſecũdum ſitum; nec tamen propter hoc ſunt motæ localiter, aut per motum appropinquarunt ſibi inuicem, ſed quia ampliùs non erunt partes; nam eſſe ſic partes, habebãt
B a quantitate: Illa item ſubſtantia non erit ampliùs in loco circumſcriptiuè, ſed tantum definitiuè, nec ob id tamen erit mota ſecundum locum, non enim deſeruit locum ob traſmigrationem in alium locum, ſed quoniam amiſit rationem eſſendi in loco circunſcriptiuè quam habebat a quantitate. Atque hæc quidem de diſtinctione quantitatis a ſubſtantia, a Philoſophis & Theologis diſputantur.

Nos autẽ hac de re ita ſentimus, priorem opinionem, quæ facit quantitatem rem quandam a ſubſtantia diuerſam, phi- *Opinio Auctoris.*
C loſophicè loquendo probabiliorem quidem eſſe; quippe cũ ſit & omniũ fere Doctorũ auctoritate & approbatione ſubnixa, & firmioribus rationũ præſidijs munita: eam tamen nulla ratione naturali euidenter ac demonſtratiuè probari exiſtimamus. Nam ſi ponatur quantitas re ipſa nihil aliud eſſe quàm materia prout hẽt partes ſitu inuicem diſtãtes, propter quã omnes formæ quæ in ea inhærent, extenſionem quoque atque diuiſionẽ habeãt, nihil contra hoc valẽt rõnes, quæ præcedenti capite ſunt allatæ; etenim decem il-
D læ rationes quæ poſteriori loco poſitæ ſunt, haud magnam vim habẽt: ad ſeruandã .n. diuerſitatẽ ſubſtãtiæ & accidẽtis, vel diuerſorũ prædicamentorũ diſtinctionẽ, nõ eſt neceſſaria diſtinctio realis, ſed ſufficit formalis vel ſm rõnem, qualis cernitur inter fundamentũ & relationẽ, inter quãtitatem & figurã, deniq; inter actionẽ & paſſionẽ. Sin autem Theologicè loquamur, poſitis ijs quæ in venerabili ſcro Euchariſtiæ credimus & cõfitemur, adeo certa videtur nobis eſſe prior ſententia, vt contraria nullo modo, vel ægrè defendi queat.

queat. Nam cum Ochan dicat, quodlibet accidens Hoſtię conſecratæ ſuam habere quantitatem, non poteſt ipſe cauſsā reddere, cur quantitates accidentiū Hoſtiæ ante conſecrationem ſimul erant cū q̄titate ſubſtātiæ panis, poſt cōſecrationē aūt, cum q̄titate uel aliorum accidentiū, uel aliarum ſubſtantiarum nullo modo ſimul eſſe queāt. Cui rationi, licet Ochā in omnem partem ſe uerſet vt occurrat, Siſiphi tamē (vt aiunt) ſaxum voluit, nec proficit hilum: quam rem facile perſpiciet, quiſquis, & rationem noſtram, & ſolutionem Ochan diligenter perpendet. Omitto nunc, tot quantitates eſſe ſuperuacaneas, cum una ſubiecti quantitas ſatis ſit, vt ex ea cætera omnia quæ in ſubiecto inſunt, extenſa & diuiſibilia exiſtant. Omitto, tantam quantitatum eiuſdem ſpeciei eiuſdemque rationis ſimul in eodem ſubiecto inhærentium, multitudinē abſurdam eſſe, nec ullo graui philoſopho probabilem. Omitto denique, tot quantitatum ſimul & inuicem vnitarum coniūctionem, citra dimenſionum pēnetrationem, eſſe impoſſibilem.

De ſuperficie, Linea, & Puncto, an ſint extra animam, & an ſint inter ſe re aliter diſtincta.

CAP. III.

Communis & peruulgata opinio eſt, Superficiem, Lineam & Punctum, eſſe in rebus extra animam, quæ multis teſtimoniis Ariſt. atque rationibus probatur. Primò, Ariſtoteles in ſecundo Phyſico. tex. 16. ait corpora naturalia habere in ſe ſuperficies, lineas & puncta. Hæc igitur ſunt in rebus extra animam. in 4. Phyſi. tex. 25. ait corpus non eſſe album per ſe primò, ſed quia ſuperficies, quæ in ipſo inhæret, eſt alba; & text. 39. concludit, locum nec eſſe materiam, nec formā, nec interuallum, nec aliquid corporeum, ſed eſſe ſuperficiem corporis continentis; at locus naturalis, eſt in

Multis teſtimoniis Ariſt. & rationibus probatur, puncta, lineas, ſuperficies eſſe entia realia

rebus extra animam. In tex. 91. inquit A omne continuum, ad minimum habere duos terminos, ſiue ſit continuum ſecundum unam dimenſionem, ſiue duas, ſiue tres. & in 5. Phyſi. ait contigua eſſe, quorum extrema ſunt ſimul: talia uerò extrema non poſſunt eſſe corporea, & quæ profunditatem habeant, ſic enim eſſet penetratio dimenſionum. Ex his igitur locis perſpicuum eſt, Ariſtoteli, ſuperficiem, lineam & punctum eſſe in rebus extra animam.

Idem rationibus comprobemus. Ac primum quidem cōtinua ſunt, cuius par- B tes copulantur ad unum terminum communem, vt auctor eſt Ariſto. in categoria Quantitatis: conſtat autem multa corpora naturalia eſſe continua, ergo partes eorum copulabuntur ad vnum terminum communem; qui non poteſt eſſe aliquid corporeum, ſic enim non fierent unum inter ſe illę partes intercedente aliquo corpore; præterea, Ariſtot. in principio 6. lib. Phyſicorum ait terminum eſſe diuerſū à re terminata, non igitur erit terminus corporis aliquod corpus, ſed ſuperficies ſine profunditate; datur igitur in rebus C naturalibus ſuperficies. Tum, pono duo fundamenta Ariſtotelica, deprompta ex 5. Phyſicorum tex. 26 Vnum eſt, quod cōtinua ſunt quæ copulantur vno termino communi, & quorum extrema ſunt vnū: alterum eſt, quæcunq; ſunt continua, etiā eſſe contigua, & deinceps; vocantur autē deinceps, inter quę nihil eſt medium eiuſdem generis: his poſitis ſic argumentor, ſi extremæ partes continui fiunt vnum inter ſe in termino communi, hic terminus non erit corpus, non enim fierent unum inter ſe; præterea, ſi ille terminus eſſet D quidpiam corporeum, partes illæ quæ dicuntur continuari ad illum terminum, non eſſent continuæ: patet conſequentia, quoniam non eſſent deinceps, inter illas enim intercederet ille terminus, qui ſi foret corporeus, eſſet eiuſdem generis, cū re quam terminat quæ eſt corpus; erit igitur ille terminus communis partium corporis, ſuperficies; quare ſuperficies extra animam eſt in rebus. Poſteà, ponamus duo, vnum eſt, contigua eſſe, quorū extrema ſunt ſimul: alterum eſt, eſſe aliqua corpora naturalia inuicem cōtigua,

vt elemẽta & cæli: Ex his, quod volumus ſic argumentari poſſumus; cæli ſunt contigui, ergo habent extrema ſimul, quæro per extrema quid intelligas? an partes corporeas? ſed hoc falſum eſt, tum quia cum corpus infinitè ſit diuiſibile, non poteſt dari extrema pars eius; tum quia ſi extrema corporis eſſent corporea, & eſſent ſimul, penetratio dimenſionum, & corporũ exiſteret; ergo illa extrema ſunt ſuperficies. Propterea Ariſtot. ſcribit 3. Phyſi. tex. 40. Omne corpus tam ſenſibile, quam intelligibile hoc eſt mathematicum, eſſe terminatum ſuperficie; & confirmatur, quia nos cernimus ipſa corpora naturalia, & tamen non cernimus niſi ſuperficiem, quia color non reperitur niſi in ſuperficie. definitur enim color extremitas perſpicui terminati: & Auerro. quodam loco tradens differentiam inter artem, & naturam, ait naturam operari in toto ſubiecto, etiam in profunditate, artem verò tantum in ſuperficie, ſunt igitur in rebus ſuperficies. Ad extremum; Mathematici conſiderant hæc indiuiſibilia, nimirum puncta, lineas & ſuperficies, ergo ſunt in rerum natura, & ſunt entia realia; alioquin ſi ea fingeret, atque comminiſceretur Mathematicus, mathematicæ diſciplinę non eſſent ſcientię reales.

Conſiderat ergo Mathematicus huiuſmodi entia, quæ ſunt in rerũ natura, ſed non conſiderat ea, vt ſunt in rerum natura; uerum abſtrahit, id eſt conſiderat ea, ut ſunt dimenſiones quædam, & vt habent proprietates conuenientes dimenſionibus, non conſiderando an ſint in materia ſenſibili, nec ne. Ex his igitur manifeſtum ſit, huiuſmodi dimenſiones, eſſe in rebus. An autem ſint entia poſitiua & inter ſe realiter diſtincta, deinceps uideamus.

Quòd Puncta, Lineæ, Superficies, ſint entia poſitiua & inter ſe realiter diſtincta.

CAP. IIII.

An puncta, lineæ ſuperficies, ſint entia poſitiua.

Quod autem linea, & ſuperficies ſunt entia poſitiua, manifeſtũ eſt; ſi quidem ponuntur in categoria Quanti- A tatis tanquam eius uerę, ac germanæ ſpecies. De puncto, quamuis dubitari poſſit, quippe cum definiatur per priuationem, punctum enim dicitur, cuius nulla pars eſt, idem tamẽ ſentiendum eſt, tum quia Ariſt. definiens punctum, ait eſſe vnitatem quę habet poſitionem in continuo; tum etiam; quia linea definitur per puncta, nam in 1. Poſt. Ariſtoteles exponens modos dicendi per ſe, refert punctum ad primum modum, ſcribens ipſum punctũ eſſe de ſubſtantia lineæ, non quod linea cõponatur ex punctis, ſed quia ſubſtãtia- B liter definitur per puncta; atqui auctore Ariſt. in 6. libro Topicorum ens poſitiuũ ſubſtantialiter definiri non debet per aliquid priuatiuum. quare cũ linea quę eſt ens poſitiuum, ſubſtantialiter definiatur per puncta, neceſſe eſt ipſum punctũ eſſe quoque poſitiuum ens.

Sed hoc loco quæret aliquis, quomodo punctum dicatur habere poſitionem in continuo? itemque quomodo punctũ dicatur eſſe in linea? non enim in ea eſt, vt pars in toto, neque ut totum in partibus; quia nec linea ex punctis, nec punctũ C ex linea componitur: nec eſt tanquam inferius in ſuperiori, aut contra; quia nec linea de puncto, nec punctum de linea dicitur: non enim vel punctum dicitur eſſe linea, uel linea punctum, neque eſt tanquã in loco, quia locus eſt æqualis locato; neque tanquam effectus in cauſſa, quia punctum non efficitur à linea: nec tanquam accidens in ſubiecto, quia ſubiectum eſt prius accidente, & non definitur per ipſũ, ſed potius ipſum per ſubiectum; contrarium autem cernimus in puncto comparatione lineæ. Ad priorem quæſtionem D reſpondetur, nomen poſitionis tripliciter ſumi, primò enim ſignificat ordinem partium permanentium in toto, continuo, & ſic Ariſto. in categoria Quantitatis, dicit quantitatem aliam habere poſitionem, aliam non habere, linea enim, & ſuperficies habent poſitionem, motus autem & tempus minimè: & ſic punctum non habet poſitionem, cum omnino vacet partibus. Secundo, nomen poſitionis ſignificat habitudinem partium locati ad partes loci, quomodo conſtituit categoriam Situs, vel Poſitionis, & ita punctum

Quõ punctũ habeat poſitionem in cõtinuo.

ctum non habet poſitionem, quia nec eſt in loco, nec partes habet. Tertio, ſignificat non per ſe conſtare ſeiunctum ab alijs, ſed hærere alij, & in alio poſitum eſſe; quoniam igitur punctum ſemper hæret iunctumq; eſt continuo, ſi quidem uel terminat, uel cōtinuat lineam, idcirco dicitur habere poſitionem in continuo. Ad poſteriorem quæſtionem reſpondetur, clarum eſſe, punctum eſſe in linea; nam Ariſto. in primo Poſteriorum ait, & lineam eſſe in triangulo, & punctum in linea; neque vero poteſt eſſe extra lineam, cum ſemper eam continuet, vel terminet. Verum, quomodo punctum ſit in linea. Albertus ita declarat: Punctus (inquit) & linea bifariam conſiderari poſſunt, nimirū phyſicè, uel mathematicè; ſi phyſicè conſiderantur, non eſt punctum in linea tanquam in ſubiecto ſed eſt in ipſa materia; materia enim ex ſe non eſt diuiſibilis ſed habet diuiſionem à quantitate, & ideo quatenus materia eſt diuiſibilis potentia ſecundum longitudinem, ſit ſubiectum lineæ, ſecundum latitudinem, ſuperficiei, ſecundum craſſitiem corporeitatis. Sin autem hæc conſiderentur mathematicè, ſic in linea eſt punctum, ut pars definitiua in eo quod definitur.

Quo punctum ſit in linea.

Tripliciter autem poteſt linea definiri per punctum. Primo, ſecundum imaginariam ſui generationem, ut cum Mathematici dicunt lineam eſſe, quę ſit ex fluxu puncti: Tum ſecundum continuationem, ut cum dicitur linea eſſe cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, qui eſt punctum. Poſtremo, ſecundum terminationem, vt cum dicitur linea eſt quæ duobus vtrinque punctis terminatur. Quod autem punctum definiatur per priuationem, id non concludit ipſum eſſe ens priuatiuum, nam, & Deus & materia prima definiuntur per priuationem, & ſimiliter alia multa, propterea quòd eorum poſitiuæ differentię, ac proprietates nos latent. Adde, quòd punctum etiam definitur poſitiuè, nimirum cum dicitur punctū eſt unitas habens poſitionem in continuo; & punctum eſt terminus communis ad quem copulantur, & continuantur partes lineæ

A Quod autem huiuſmodi res, punctū dico, lineam, & ſuperficiem, inter ſe diſtinguantur ſecundum rem, ita probatur; ac de ſuperficie & linea clarū eſſe videtur, tum quia ſuperficies, & linea ſunt duæ ſpecies quantitatis quas re diuerſas eſſe oportet: tum etiam, quia linea eſt indiuiſibilis ſecundum latitudinem, ſuperficies autem eſt diuiſibilis: adde, quod mathematicus abſtrahit lineam à ſuperficie, multa conſiderans, & demonſtrans de linea per ſe nulla ratione habita vel mentione facta ſuperficiei, quod fieri non poſſet, niſi linea eſſet res diuerſa à ſuperficie.

Punctum, lineam & ſuperficiem, diſtingui realiter inter ſe, ſecundum multos.

B Quid, quod non implicat contradictionem, vt Deus faciat, uel poſſit facere lineam ſine ſuperficie, cum linea ſit prior ſuperficie, & ab ea independens; ſicut etiam poſſet facere ſuperficiem ſine corporeitate; nam quemadmodum in ſacramento Euchariſtię, Deus abſtrahit qualitates panis cum quantitate, à ſubſtantia ipſius panis, Ita poſſet abſtrahere ſolum colorem, & figuram cum ſubiecta ipſis quantitate, at quantitas, quæ per ſe primo ſubiicitur colori & figuræ, nō eſt alia quàm ſuperficies, ergo &c. De Puncto autem, quod etiam ipſum re diſtinguatur

C à linea, ex eo manifeſtum eſt; quia linea eſt res diuiſibilis ſecundum longitudinē, punctum autem eſt res quædam extra animam, vt ſupra eſt oſtenſum, & eſt indiuiſibile ſecundum longitudinem, non poteſt autem eadem res eſſe diuiſibilis & indiuiſibilis ſecundum longitudinem. Præterea, ſi punctum eſt idem ſecundum rem quod linea, vel erit pars lineæ, uel accidens lineæ: ſed nō eſt pars, quia linea non componitur ex punctis; nec accidens, partim quia punctum ſecū-

D dum naturam prius eſt linea, accidens autem eſt poſterius ſubiecto, partim autem quia linea eſt diuiſibilis, punctum vero indiuiſibile, nullum autem indiuiſibile poteſt eſſe accidens ſubiecti diuiſibilis. Atque hęc quidem de ſuperficie, linea, & puncto ſecundum communiorem ſententiam Philoſophorum ac Theologorum dicuntur, atque traduntur.

De-

Declaratur opinio aliorum qui contra ſentiunt.

CAP. V.

GVlielmus Ochan in Commentariis ſuis logicis explanando categoriam quantitatis,& in tractatu ſuo de venerabili Sacramento Euchariſtiæ c. 1.& 2.exiſtimat punctum nihil eſſe poſitiuum extra animam,& lineam, ſuperficiē, ac punctum,nec inter ſe,nec ab ipſa corporeitatę realiter diſtingui: id quod probat,primum philoſophicè, deinde theologicè; philoſophice quidem hoc modo.

Opinio & argumenta Ochan.

Primo Punctum aut eſt ſubſtantia, aut accidens,non ſubſtantia,ut patet,ergo accidens;rurſus omne accidens habet ſubiectum ſibi adæquatum, punctum igitur pro ſubiecto ſibi adæquato, vel habebit aliquid diuiſibile,uel indiuiſibile, non diuiſibile,quia accidens eſt in toto ſubiecto ſibi adęquato,punctum aūt cū ſit indiuiſibile nō pōt eſſe in toto aliquo diuiſibili; neq; indiuiſibile, quia vel ſubiectum puncti eſt ſubſtantia, vel eſt linea, ſed linea eſt per ſe diuiſibilis,Subſtantia quoq; nēpe materia,eſt extenſa & diuiſibilis, præſertim cum ſcribat commētator in libro de ſubſtātia orbis,primam omnium affectionum materiæ eſſe corporeitatem. Poſtea, ſi punctum eſt aliquod ens abſolutū extra animam, realiter diſtinctum ab aliis,nec exiſtens pars alterius, ergo per ſe erit in aliquo prędicamento,cum igitur non ſit aut ſubſtantia,aut qualitas, aut relatio,aut aliud aliquod aliorum, oporteret ipſum eſſe quantitatem, quod tamen implicat contradictionem: nam ſi eſt quātitas,habet partes,cum hæc ſit propria ratio quantitatis; ſi eſt punctum, ergo non habet partes,punctum enim definitur id cuius nulla pars eſt. Deinde, impoſſibile eſt,ens aliquod reale abſolutum de nouo generari & corrumpi, per ſolum motum localem diuiſionis vel vnionis; at ſi continuum diuidatur in duas partes, ex hoc ipſo exiſtunt de nouo lineæ, puncta & ſuperficies, ſi rurſus quæ diuiſa ſunt vniantur,illa eadem corrumpuntur; ergo &c. Theologicè autem idem confirmat hoc pacto. Punctum ponitur in linea. ut A eam terminet, & ut partes eius inuicem continuet,ſed ob vtrumque horum conuenit punctum non diſtingui realiter à linea,ergo &c.minor probatur, nā ſi linea finitur per punctum,tanquam per entitatem quandam extrinſecam à linea eique adiunctam, ergo ſi ponatur punctum remoueri à linea,ipſa linea euaderet interminata & infinita, quod eſt abſurdum;nā cum punctum ſit penitus indiuiſibile, & intrinſece non attingat atque componat lineam, neq; additum neque detractum poteſt eius longitudinem uariare vel au- B gendo eam,uel minuendo: quod ſi remoto puncto à linea,nihilominus ipſa remanet finita & terminata;ergo ſuperfluè ponitur punctum ad eam terminandam, cū eo remoto eodem modo ſit finita quo antea erat;neque uero quiſquam putet nō eſſe concedendum quod hic ponitur, nēpe punctum remoueri poſſe à linea, nāq; cum punctum ſit ens abſolutum,realiter diuerſum à linea,non exiſtens pars,vel effectus lineæ,non eſt impoſſibile ipſum remoueri à linea,uel ſecundum cogitationem,uel ſecundum abſolutam & omni- C potentem Dei virtutem. Hactenus Ochan.

Gregorius Ariminenſis in 2.Sent.diſt. 2.q.2.art.1.in explicatione tertię concluſionis,eandem opinionē ſequitur & probat his argumentis.

Rationes Gregorii Ariminenſis.

Primùm,cum ex duabus aquis fit vna aqua continua, ſimiliter etiam tunc ex duobus punctis terminantibus vel diſterminantibus illas aquas, fit vnum;hoc autem punctum ſi eſt ens poſitiuum realiter diſtinctum à linea, cum ſit accidēs, & indiuiſibile quiddam,habebit pro ſubiecto aliquid materię indiuiſi- D bile;quæratur an iſta materia ſit in aliqua præexiſtentium aquarum?at non eſt maior ratio cur ſit in una potius quàm in altera,cum illud punctum ſit terminus cōmunis vtriuſque; vel erit in utraq; aqua, at non poteſt unum accidens indiuiſibile,eſſe in duobus ſubiectis ſitu diſiunctis; quare oporteret materiam illius puncti de nouo geniti,etiam ipſam de nouo generari. Tum,cum continuum diuiditur, punctum priùs continuans,uel remanet, vel corrumpitur;non remanet, quia non in vtraque parte,nec in una potius quàm

in altera, ergo corrumpitur; ſed quid fiet illi indiuiſibili materiæ quod erat ſubie- A ctũ illius puncti? non enim remanet; quia nec ſeorſum ab vtraque parte continui diuiſi, nec ſimul in vtraque, nec in vna potius quàm in altera, vt per ſe patet, ergo corrumpitur. quare iis duabus rationib⁹ concluditur, ſi punctum eſſet aliquid poſitiuum realiter diſtinctum ab aliis, fore vt materia prima eſſet generabilis & corruptibilis. Ad hæc Ariſtot. in ſexto Phyſi. probat nullum indiuiſibile poſſe moueri; nam cum omne quod mouetur, priuſquam tranſeat ſpatium maius ſe, neceſſariò pertranſeat ſpatium ſibi æquale, ſi in- B diuiſibile moueretur, ſemper tranſiret in diuiſibilia ſpatia, quare magnitudo conſtaret ex indiuiſibilibus, & omnia eius indiuiſibilia, quæ ſunt infinita, actu numerarentur. Hæc autem demonſtratio Ariſto. ęque bene valet, ſiue punctum per ſe moueatur, ſiue exiſtens in cõtinuo unà cum ipſo moueatur per accidẽs, utrouis enim modo ponatur punctum moueri, idẽ neceſſariò infertur atque concluditur: non igitur punctum eſt ponendum in continuo. His adde, ꝙ Ariſto. in libro de Motu animalium cap. 2. refellit ſententiam eo- C rum qui putabant polos, qui ſunt puncta quædam cæli indiuiſibilia, habere uim quãdam mouendi cælum; refellit inquã eo, ꝙ nulla eſt, vt ipſe ait, huiuſmodi indiuiſibilium ſubſtantia, Hæc Gregorius. Ergo ſecundum hos Doctores, extra animam non eſt alia res quæ ſit magnitudo, niſi corporeitas, quæ habet in ſe rationem longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Et quoniam hæ tres rationes dimẽſionum ſic ſe habent, ut conceptus unius non includat conceptum alterius; quẽadmodum ratio longitudinis non inclu- D dit rationem latitudinis, nec ratio latitudinis includit rationem profunditatis, & quia nonnullæ paſſiones demonſtrantur de corpore ratione longitudinis tantum, & aliæ ratione latitudinis ac profunditatis, ob has cauſſas, intellectus has tres dimenſiones uel rationes corporeæ magnitudinis, diſtinxit in tres ſpecies, eaſque nominauit lineam, ſuperficiem, & corpus. Nihil igitur aliud eſt ſuperficies, quàm ipſummet corpus quatenus ſecundũ profunditatem non eſt ultra protenſum: nec linea eſt aliud, quàm corpus nõ vltra extenſum ſecundum latitudinem: ipſum autem punctum eſt ipſa linea & longitudo corporis, quatenus nõ vlterius aliquo modo extenditur. Hæc igitur pro ſecunda opinione dicta ſint. Quemadmodum autem ſupradictas rationes ſoluant prioris ſententię defenſores; breuiter oſtendamus.

Soluuntur ſupradictæ rationes ſecundæ opinionis, & aperitur auctoris ſententia.

CAP. VI.

BVrlæus in Commentariis phyſicis exponens decimumquintum textũ primi libri Phyſicorum, & Paulus Soncinas in quęſtionibus metaphyſicis ſuper quintum librũ Metaphyſicæ q. 20. mordicus defendentes priorem ſententiam, reſpondent ad rationes præcedenti capite allatas pro ſecũda opinione, ad hunc modũ. Ad primam, falſum eſt omne accidens habere ſubiectum ſibi adæquatũ vel diuiſibile vel indiuiſibile; imò nullum accidens, quod eſt terminus alterius accidentis, habet ſubiectum propriũ ſibi adæquatum, ſed eſt in eodem ſubiecto in quo eſt id cuius eſt terminus; & quia terminus non adæquatur ei cuius eſt terminus, ideo terminus nõ adæquatur ſubiecto. Ad 2. Punctum eſt accidens, nec tamen ſequitur vt ſit quantitas: ſed ſatis eſt ut ſit aliquid quantitatis, nempe terminus eius intrinſecus, & ſic reducitur ad categoriam Quantitatis; quemadmodum materia non eſt ſubſtantia prædicamentalis, eſt tamen aliquid, hoc eſt pars & principium eius; quã obrem in categoria Subſtantiæ numeratur. Ad 3. Hęc eſt natura indiuiſibilium, ut per ſolam diuiſionem & copulationem quantitatis, de nouo generentur atque corrumpantur; nam cum illorum eſſe, in eo conſiſtat, vt ſint termini quantitatis, neceſſe eſt cum quantitas ſecundum terminationem uariatur (uariatur autem ſemper quotieſcunque fit diuiſio & unio partium) ipſa quoque ſecundum

Soluuntur ab aliis ſupradictæ rationes Ochan & Gregorii.

eſſe

eſſe variari. Ad 4. Nullo modo poteſt ſeparari punctum ſecundum rem à linea, ita vt per ſe ſubſiſtat ſeparatum à linea: primò quia eſt terminus intrinſecus lineæ. Tum, quia ponitur in definitione lineæ & prædicatur de ea in primo modo dicēdi per ſe, vt ſupradictum eſt: quę autem ſunt huiuſmodi nullo modo poſſunt inuicem ſeparari. Denique cū punctū definiatur vnitas habens poſitionem in continuo, eſt contra rationem eius eſſentialem, vt poſſit eſſe extra lineā. Ad primam & ſecundā rationem Gregorij. In his duabus rationibus Gregorius ſupponit, punctum habere materiā & ſubiectum proprium & adæquatum ſibi, quod in ſolutione primæ rationis ipſius Ochan falſum eſſe declaratum eſt. Ad 3. Dum mobile mouetur, punctum exiſtens in eo non numerat puncta magnitudinis, vt dicit Philoſophus 6. Phyſi. tex. 86. cuius rationes ibi ponit Cōmentator & in 4. Phyſic. com. 9. quia punctum non mouetur per ſe, nec actu nec potētia; nec habet per ſe locum, aut actu aut potentia; pars autē mobilis, licet actu non moueatur niſi per accidens, potentia tamen mouetur per ſe quia ſi à mobili ſepararetur, tunc poſſet moueri per ſe; & ideo per partes mobilis poſſunt numerari partes magnitudinis, non autem per puncta. Ad 4. Ariſt. in eo loco, reprobat opinionem dicentium cælum moueri ſuper polos, propter virtutē quandam eis inſitam; & quia putabant huiuſmodi indiuiſibilia eſſe ſubſtantias, quod ei non placet; non igitur ait nullam eſſe exiſtentiam indiuiſibilium, ſed nullā eſſe ipſorum ſubſtantiam. Hæc illi. Vide quæ circa hanc quæſtionem ſcribit Scotus 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 9.

Sententia auctoris circa præſentem quæſtionem.

Reſtat nunc, vt hac de re, quod ſentimus, quam breuiſſime doceamus. Nos quamquam putamus vtramque opinionem probabiliter defendi poſſe, arbitramur tamen veriſimilius eſſe. Primo quidem, punctum re non diſtingui à linea, tum, ipſum punctum lineam item, atque ſuperficiem, prout ſunt termini magnitudinis, non poſitiuam aliquam rationem, ſed priuatiuam tantùm ſignificare: deinde, lineam & ſuperficiem, vt ſunt dimenſiones quædam, hoc eſt longitudo & latitudo, eſſe rationes quaſdam reales extra animam exiſtentes, & re vera corpori conuenientes: poſtremo, has ipſas res non eſſe realiter diuerſas à corporeitate. Hæc omnia patent ex ijs quæ ſupra dicta ſunt, partim pro prima, partim pro ſecunda opinione; cum enim ad illa quatuor probanda, paulo ſuperius in confirmatione tam prioris, quàm poſterioris ſententiæ, ſatis multas & probabiles rationes expoſuerimus, nihil attinet nunc ad idem demonſtrandum, nouas alias rationes conferre. Et ſanè, quemadmodum calor vt quatuor, eſt terminatus non per aliud aliquid ab ipſo realiter diuerſum, ſed ſeipſo, quatenus nō vlterius eſt intenſus, vel in quantum continet tot gradus, & non amplius: ita quoque de huiuſmodi rebus ſentiendum putamus, quæ non alia re ab ipſis, terminantur, ſed tantummodo ſeipſis, nimirum quatenus tantæ ſunt & non vlterius protenduntur. Loquimur tamen hic de terminatione formali, nam ea quę effectiuè & extrinſecus fit, tota prouenit ab agente; ac ne longiores ſimus, ſatis ſit hæc ſtrictim attigiſſe; plura enim ex his quę ſupra, primam & ſecundam ſententiam comprobando, dicta ſunt, facilè poterunt ad eorum quatuor quę hic poſuimus, confirmationem accōmodari.

De infinitate quantitatis.

Sequitur, vt deinceps de infinitate quātitatis diſſeramus. Quę tractatio duplex erit, vna de quantitatis infinitate ſecundum actum; altera ſecundum potentiā. Rurſus prior tripartita erit, nam primo loco quæretur an ſit actu in rebus aliqua quantitas infinita: deinde, diſputabitur an infinitum poſſit effici à Deo: poſtremò, an continuum ſit diuiſibile in infinitum. vel (quod idem eſt) an continuum componatur ex indiuiſibilibus. Primùm igitur videamus, an ſit in rebus aliquid ſiue multitudine, ſiue magnitudine actu infinitum.

De-

Demonſtratur non eſſe in rebus infinitum ſecundum multitudinem aut magnitudinem.

CAP. VII.

Non eſſe infinitas ſpecies rerum naturaliũ.

NOn eſſe in rebus aliquid infinitũ, ſiue magnitudine ſiue multitudine, latiſſimè oſtendit Ariſt. tum in 3. Phy. à tex. 40. vſque ad 56. tum in 1. de Cælo à tex. 53. vſque ad 76. Præcipuæ B autem rationes, quæ vel ab ipſo, uel ab alijs afferuntur, hoc loco breuiter adſcribentur. Prima ratio. Si oſtenſum fuerit corpus ſimplex non eſſe infinitũ aut multitudine aut magnitudine, etiam demonſtratum erit nullum compoſitum eſſe infinitum; non enim poteſt compoſitum eſſe infinitum, niſi ea ex quibus conſtat, infinita fuerint, aut oĩa, ant aliqua, aut certè vnum aliquod ipſorũ. Quod autem corpora ſimplicia nõ ſint infinita ſpecie hinc patet. 1. Quia eſſent infiniti motus ſimplices, cum tamẽ experientia doceat C non eſſe niſi duos, videlicet rectum & circularem. 2. Quia eſſent infinitæ locorum differentiæ, quodlibet enim corpus ſimplex ſuaptè natura peculiarem ſibi loci differentiam aſciſcit, at differentiæ locorum, ſunt tantùm ſex. 3. Indiuidua plura ſunt quàm ſpecies, unaquæque. n. ſpecies ferè continet multa induidua, ſi igitur ſpecies ſunt infinitæ, & indiuidua plura ſũt ſpeciebus, ergo erit aliquid maius infinito. 4. Species ſunt ſicut numeri, non enim reperiuntur duę ſpecies, quæ ſint æqualis perfectionis, ſed omnis D ſpecies collata alii ſpeciei, habet diuerſum gradum perfectionis vel ſuperiorem uel inferiorem; ſi autem infinitæ eſſent ſpecies corporum ſimplicium in mundo, mundus infinitos perfectionis gradus in ſe continẽs, eſſet infinitè perfectus, quod eſt impoſſibile, tum quoniam Ariſto. fortaſſis infinitatem perfectionis ſimpliciter putauit eſſe impoſſibilem; tum quia vt hæc infinitas tribuatur Deo (id quod nos uerè credimus) attamen ea nequit tribui mundo; nam cum mundus ſit ab alio productus, & dependens, ac proinde partici- A patam habeat perfectionem, neceſſariò eam habet finitam atq; limitatam; & cũ mundus neceſſariò ſuperetur ſecundum perfectionem à Deo, utpotè à quo vt diximus, ſit & productus, & dependens, infinitum autem ea ratione ut infinitum eſt, non poſſit ab alio ſuperari & excedi, relinquitur, nec mundum eſſe infinitè perfectum, nec in eo eſſe infinitas ſpecies corporum ſimplicium. 5. Si eſſent infinita corpora ſimplicia, non poſſent cognoſci, ergo nec ea quę componũtur ex ipſis ſciri poſſent, quare nulla eſſet ſciẽtia rerum B naturalium.

Nullum corpus ſimplex mole infinita eſſe poſſe.

Quod autem nullum corpus ſimplex ſit infinitum ſecundum magnitudinem hinc patet; nam aut erit corpus circulare, & mouebitur motu circulari, aut erit corpus quod mouebitur motu recto: primùm oſtendamus corpns circulare non poſſe eſſe infinitum: id quod facilè eſt demonſtrare ad hunc modum. Primò, quia motus circularis eſt qui ſit circa mediũ, & qui ab eodem redit ad idem, infinitum autem, neque habet medium, neque poteſt pertranſiri. Deinde, id manifeſtũ eſt C ex definitione circuli: Circulus. n. eſt figura, in cuius medio centrum eſt, à quo oẽs lineæ ductæ ad circunferentiã, ſunt æquales: quæ definitio non põt accommodari infinito, quippe quod caret medio & extremis. Tũ, ſumatur diameter circuli infiniti, & diuidatur ĩ duas ſemidiametros; quæro vel ambæ ſemidiametri ſunt finitæ, & ſic tota etiam diameter eſſet finita, quare circulus quoque finitus eſſet: uel ambæ ſunt infinitæ, & cum tota diameter ſit dupla ad ſemidiametrum, erit aliquid duplo maius infinito; uel una eſt finita, al D tera infinita, quod eſt impoſſibile, nã ſic non eſſent ſemidiametri. Poſtea, ſi poſſet dari circulus infinitus, ruerent multę demonſtrationes Mathematicæ; primùm euerteretur demonſtratio prima Euclidis tertij libri, quæ ſic habet, [cuiuſlibet circuli centrum inuenire] nam in circulo infinito non poſſet inueniri cẽtrum. deinde rueret 25. demõſtratio eiuſdem libri: [Dato quolibet ſegmento circulum eius deſcribere;] nã poſſet dari ſegmentũ aliquod circuli infiniti, cuius tamẽ circulus nõ poſſet deſcribi. ꝑterea, Propõ 30. eiuſ-

dem

dem libri,nulla eſſet, [quālibet peripheriam bifariam ſecare,] nā peripheria circuli infiniti non poſſet ſecari in duas partes æquales. A Adhæc,rueret etiam totus quartus liber,nam ibi demonſtratur quā liber figuram rectilineam poſſe inſcribi, & circunſcribi circulo; & contra circulū poſſe inſcribi & circunſcribi figuræ rectilineæ:quod fieri non poſſet in circulo infinito. Poſtremò,linea circularis nō procedit recta, ſed incuruata, quæ curuitas non patitur eam eſſe infinitam

Sed quod non ſit corpus aliquod ſimplex,quod motu recto mouetur, actu infinitum;hinc manifeſtum erit. Primò, qd̄ B mouetur motu recto, ex uno loco transfertur in alium, nam ſi moueatur motu naturali, ex loco non naturali tranſit ad naturalem locum:ſin autem cietur motu violento, tranſit ex loco naturali ad non naturalem; ſed infinitum, cum occupet omnem locum, nullo modo transferri poteſt ex uno loco in alium,ergo nihil, quod recto motu mouetur, poteſt eſſe in finitum ſm magnitudinē. Amplius,ſi ſit corpus infinitū ſm magnitudinē,aut locus eius erit finitus aut infinitus,non finitus,quia locus æqualis debet eſſe locato; C nec infinitus,quia in infinito non eſt differentia locorum, omne autem corpus ſimplex, motu recto fertur ſurſum aut deorſum,ergo &c. His adde,ꝙ in corporibus ſimplicibus,idem ſecundum ſpeciē eſt locus totius & partis; fingamus ergo ex illo corpore infinito auferri particulā aliquā,de qua quærimus, an ea poſſit moueri vel non, ſi non poſſet, ergo nec ipſa nec ſuum totum eſſet corpus naturale; ſi poſſet, proculdubio moueretur ad locū ſui totius,qui eſſet infinitus, nullamque certam loci differentiam obtinens; qua- D re non magis moueretur in vnam partē quàm in aliam, ſed vel non moueretur, vel in infinitas partes diſtracta quoquo verſus moueretur. Poſtea, quod mouetur motu recto,aut eſt graue,aut leue;illud deorſum,hoc ſurſum fertur: corpus autem infinitum, cum impleat omnem locum, non magis ſurſum moueretur q̄ deorſum, quare nec eſſet corpus graue nec leue. His accedit,ꝙ in quo maior eſt virtus motiua, id celerius mouetur, ſed in corpore infinito eſſet virtus motiua in finita, ergo moueretur in inſtanti, quod eſt impoſſibile. Poſtremò,ſi exiſteret corpus infinitum ſecundum omnes dimenſiones,illud ſanè ſolitarium eſſet;nam cū omnem locum occuparet,non poſſet exiſtere aliud ullum corpus,quare illud corpus infinitum, neque poſſet moueri neq; quieſcere,neque agere, neque pati, neq; eſſet principium aliorum, neque ipſum eſſet ab alio tanquàm à principio;fruſtra igitur eſſet in natura tanta moles.Perſpicuum igitur eſt non eſſe in rebus infinitū aliquid ſiue multitudine, ſiue magnitudine. Sed quia contra hoc multæ ſunt difficultates, has deinceps exponere & diluere oportet.

Ponuntur octo dubitationes contra id quod concluſum fuit.

C A P. VIII.

Videtur eſſe in rebus infinitū actu. 1 Quia finitum & infinitum ſunt paſſiones quantitatis, ergo ſicut reperitur finita quantitas, ita reperietur infinita. 2. Omnes ſpecies rerum ſunt in actu, ergo etiam ſpecies figurarum & numerorum erunt in actu, ſed hæ ſunt infinitę,ergo,&c. 3. Nihil diuiditur niſi in ea quæ actu habet, ſed continuum poteſt diuidi i infinitas partes,ergo actu habet infinitas partes. 4. Omnis magnitudo per additionem alterius magnitudinis fit maior, ſed additio alicuius magnitudinis poteſt fieri in infinitum, quia diuiſio fit in infinitum, & quod uni magnitudini aufertur per diuiſionem,poteſt alteri adiungi per additionem. 5. Secundum Ariſtotelem,mundus,& generatio hominis eſt ęterna, ergo fuerunt infiniti homines;ſed unuſquiſque homo habet animam immortalem, ergo nūc actu ſunt infinitæ animę: quare etiam ſecundum Ariſto. datur infinitum in actu. 6. Si non poſſet eſſe infinitum,hoc eſſet quia infinitum non poteſt pertranſiri, & eſt ignotum;ſed contra, quia ſecundum Ariſt.cum tempus ſit æternum,uſque ad hunc diem tranſacti ſunt infiniti dies, & uſque ad hominem qui nunc generatur,

fuerunt

fuerunt generati infiniti homines, ergo
infinitum fuit actu tranſactum. Præterea, A
motus cęli eſt æternus: & quotidie fit vna
circulatio primi mobilis, ergo fuerunt in
finitæ circulationes: quæro, intelligentia
quæ mouet orbẽ, & facit huiuſmodi cir-
culationes, aut cognoſcit eas, aut nõ: non
cognoſcere, abſurdum eſt, quia ignoraret
opus quod ipſa facit: ſi cognoſcit, aut om
nes, aut aliquas tantum; ſed cum omnes
ſint vnius ac eiuſdem rationis, nulla cauſ
ſa eſt, cur has potius quàm alias quaſlibet
cognoſcat: ſi autem cognoſcit omnes, cũ
illæ fuerint infinitæ, neceſſariò conficitur
eam cognoſcere infinitum. Si dicas Intel B
ligentiam cognoſcere omnes circulatio-
nes, non ſimul actu, ſed ſucceſſiuè; id ſanè
contrarium eſt ijs, quæ ſcribit Ariſtot. in
12. Metaphyſicæ de Intelligentiis, aſſerẽs
eas non eſſe in potentia ad cognoſcendũ,
nec mutari in cognoſcendo. 7. Deus
ſecundum Ariſtotelem agit ex neceſſita
te naturæ, ut plerique Peripatetici arbi-
trantur; ergo facit quantum poteſt face-
re: ſed poteſt facere infinitum, quippe qui
ſecundum Ariſtotelem (ut quidam Phi-
loſophi exiſtimant) ſit infinitæ virtutis,
ergo fecit infinitum; quare infinitum actu C
erit in rebus. Adde quod nemo negare
poteſt eſſe in rebus infinitum actu, ſaltẽ
ſecundum durationẽ, cuiuſmodi ſunt in-
telligentiæ cęli, animi noſtri & materia
prima, 8. Argumentũ Architæ, & Epi-
curi non uidetur contemnendum; nam
extra cælum eſt locus infinitus; vel ergo
eſt plenus corpore infinito; & ſic obtinui-
mus quod contendimus, aut non, & ſic da
tur vacuum: poſſet igitur in illo vacuo eſ
ſe corpus aliquod infinitum; ergo iam a-
ctu eſt; nam vt ait Ariſtoteles 3. Phyſico:
tex. 32. Poſſe ab ipſo eſſe, nihil differt in D
perpetuis. Quòd autem ſpatium quod
eſt extra cælum ſit locus, patet, primo
quia vltimum cælum cum ſit corpus, eſt
in loco, & non eſt in alio loco, q̃ in par-
te quadam illius ſpatij quod eſt extra cœ
lum; ergo ſicut illa pars eſt locus, ſic etiã
reliquum ſpatium. Deinde, quia ſi quis
in vltimis cœli oris conſtitutus, uel bra-
chium extenderet extra cœlum, vel telũ
iaceret, aut poſſet id facere aut non; ſi nõ,
ergo eſſet aliquid, quod prohiberet vel
reſiſteret, & ita extra cœlum eſſet corpus
uel locus; ſi autèm poſſet, brachium igi
tur uel telum eſſet in illo ſpatio tãquàm
in loco. Huc accedit, quia vt ait Lucreti⁹
primo libro. Omnia corpora, quæ perci
pimus ſenſibus; ita reperimus eſſe affe-
cta inter ſe, vt vnum contineatur ab alio,
nec reperitur aliquod corpus ſolitarium
& ſeiũctum ab alio corpore, quare neceſ-
ſe eſt in cõnexione corporum, procedi in
infinitum. Et Epicurus (auctore Cice-
rone libro ſecundo de Diuinatione) mũ
dum ſeu vniuerſum eſſe infinitum; hoc
modo argumentabatur. Quod finitum
eſt, habet extremum; quod habet ex-
tremum, id cernitur ex alio extrinſecus;
at quod omne ſeu vniuerſum eſt, id non
cernitur ex alio extrinſecus, uniuerſum
igitur non eſſe finitum neceſſe eſt. Hæc
ſunt argumenta, quibus oſtenditur infini
tum eſſe in natura.

Soluuntur ſupradictæ Dubi-tationes.

CAP. IX.

RElìquum eſt, vt ſoluamus ſupradi-
ctas rationes, quibus oſtendi poſſe
videbatur, eſſe in rebus infinitum.
Ad primam rationem, ita eſt reſponden-
dum. Infinitum dicitur paſſio quantita
tis, non quia per ſe conueniat quantitati;
ſed quia non repugnat ei, prout quanti-
tas eſt, ſed prout eſt quantitas naturalis
vel actu exiſtens: vel quia ſi eſſet infinitũ,
non poſſet eſſe aliud quàm quantitas.
Itaque infinitum poteſt dici paſſio quan
titatis, non ex parte quantitatis; nõ enim
quantitas exigit infinitũ, ſed ex parte ſui,
quoniam infinitum non poteſt eſſe, neq;
intelligi ſine quantitate, & ſi eſſet, procul
dubio eſſet affectum quantitate.
Ad 2. Species, quæ habent eſſe reale, &
ſunt de perfectione vniuerſi, debent oẽs
actu exiſtere: ſpecies autem numeri, quæ
procedunt in infinitum, habent tantum
eſſe intelligibile, neque ſunt de perfectio
ne mundi; quamobrem non oportet illas
omnes actu eſſe. Ad 3. Continuum
habet infinitas partes, verùm non actu di
ſtinctas, ſed potentia; partes enim conti-

Q. ſo conti nuum habeat in ſe infinitas partes.

nui actu, finitæ ſunt, nam ſicut actu non habet aliud eſſe, quàm eſſe totius in quo ſunt, ita finiuntur & terminantur actu terminis totius: v. g. vel punctis, uel lineis, vel ſuperficiebus; nam eadem quæ terminant totum, ſimul etiam terminant oēs partes eius, Illa autem maſſa totius continui, in qua confusè & indiſtinctè continentur omnes partes eius, dicitur eſſe infinita in potentia, quatenus ex ea poteſt in infinitum fieri ſecretio & diuiſio partium proportionalium. Sed dicet aliquis ſi finitum eſt, quod habet partes finitas, ergo infinitum erit, quod habebit partes infinitas, ſed continuum habet partes infinitas, ergo eſt infinitum. Neque valet, dicere continuum habere partes infinitas in potentia, nam omnes partes, qualeſcū que fuerint, ſunt in potentia; cum.n. ſunt actu, iam non ſunt partes. Reſpondeo, omne totum debere æſtimari, & menſurari ex partibus, quæ habent aliquam certam, & determinatam magnitudinem; tales autem partes in omni continuo ſunt finitæ, & ſi huiuſmodi eſſent infinitæ, continuum etiam eſſet infinitū actu. At partes infinitæ, quas dicitur habere cōtinuū, non ſunt alicuius determinatæ quantitatis & menſuræ, quamuis ſecundum proportionem poſſint eſſe determinatæ. Diuiſio enim quæ fit in infinitum, poteſt fieri ſemper eadem proportione ſeruata, vt vel fiat per partes medias, vel per tertias, vel per quartas; nunquam tamen huiuſmodi partes ſeruant aliquam determinatam magnitudinem: ſed ſicut diuiſio procedit in infinitum, ita partium magnitudo ſemper euadet minor: ergo, quantū ſit continuum aliquod, an finitum, an vero infinitum; & ſi finitum, quanta ſit eius magnitudo, hoc inquam non debet æſtimari ſecundum quaslibet partes eius, ſed tantum ſecundum partes alicuius certæ magnitudinis, & determinatæ menſuræ, vnde ad cognoſcendam molem alicuius magnitudinis, adhibemus menſuram certam, quæ vel per ſe, totam illam magnitudinem exæquet, vel aliquoties ſūpta, & iterata illam metiatur. Ad 4. Sicut non omnis detractio partium exhaurit continuum, ſed tantùm remotio partiū alicuius certæ magnitudinis, ita non omnis additio quantitatis, etiam ſi fiat in infinitum, reddit infinitum in quo eſt: ſed A hoc contigeret, ſi fieret infinita additio alicuius quantitatis determinatæ, quamuis eſſet perexigua. Si enim alicui corpori adderes quantitatem vnius digiti in infinitum, illud corpus neceſſario creſceret in infinitum. Cæterum additio quæ fit uni corpori ex ſectione alterius, nō fit per partes determinatæ magnitudinis, ſed tantum per partes proportionales, quarum poſteriores ſunt ſemper minores prioribus, & ſic deinceps in infinitū, vnde corpus cui fit talis additio, fit quidem maius ſeipſo in infinitum, ſed nō fit B ſimpliciter in infinitum maius, imo vero ex tali diuiſione non poteſt fieri maius, q̄ eſſet, ſi alterum corpus, ex quo diſſecātur partes, illi adiungeretur.

Circa quintum argumentum, uariæ ſunt reſponſiones ſecundum doctrinam Ariſtotelis. Alexander faciens animam hominis mortalem, facile euadit difficultatem, negans poſt obitum hominis, animam remanere: ſimiliter etiam Auerroes: nam quamuis ſtatuit intellectum hominis immortalem, tamen vult eum eſſe vnicum in omnibus. Auicenna con C cedit eſſe infinitas animas actu, nam infinitum actu eſſe non poteſt in rebus materialibus; in abſtractis autem à materia & loco, nihil prohibet eſſe infinitam quandam multitudinem. Quam opinionem acerbè inſectatur Auerroes in opere qđ appellatur, Deſtructio deſtructionū Diſputatione prima in ſolutione ſeptimæ dubitationis his verbis. [Ponere animas infinitas remanere poſt corpus, eſt opinio incōceſſa ab omnibus Philoſophis.] & paulo poſt. [Impoſſibile eſt apud omnes Philoſophos dare actu infinitum ſi- D ue corporeum, ſiue incorporeum, & nemo ſapientum potuit hoc intelligere niſi Auicenna.] D. Thomas, qui opinatur etiam ſecundum Ariſt. intellectum hominis eſſe immortalem, & vnum in vnoquoque hominum, vehementer hæret in ſolutione huius difficultatis. Nam in 1. Par. q. 7. art 4. negat poſſe dari ullo modo actu infinitam multitudinem ſiue in rebus corporeis ſiue incorporeis. Quem locum exponens Caietanus, ait D. Thomam præcidiſſe ſibi facultatem amplius defendendi immortalitatem & multi-

pli-

Quādo additio quantitatis in infinitum faciat corpus infinitum, & quando non.

An Ariſtoteles faciēs Mundum æternum, cogatur concedere infinitum eſſe numerum animarum rationaliū,

plicationem animarum rationalium ſecũ
dum Ariſtot. In ſumma autem contra
Gentes lib. 2.cap.81. recenſet varias re-
ſponſiones ad hoc argumentum, ſed ipſe
nihil reſpondet ſecundum uiam Ariſto.
Quamobrem nonnulli auſi ſunt dicere
Ariſt. ſibi contradixiſſe in duobus decre
tis ſuis. Nam facere intellectum hominis
immortalem, vnumque in ſingulis homi
nibus, & rurſus ſtatuere mundum æter-
num, non cohærent inter ſe ſicut linum
cũ lino, vt eſt in prouerbio: ſed quia hęc
quæſtio ptinet ad libros de Anima, præ-
termittatur hoc loco. hoc tantum in prę
ſentia dici poteſt, prædicto argumẽto co
gi quẽlibet Peripateticũ conſiteri vnum
aliquod horum trium, vel Ariſt. non ſen-
ſiſſe animos noſtros & eſſe immortales,
& ſigillatim multiplicari ſecundum mul
tiplicationem hominum; vel non exiſti-
maſſe abſurdum, eſſe infinitam aliquam
multitudinem rerum materia moleque
carentium, nec vllum locum occupan-
tium; vel denique ipſum ſibi imprudenter
inſcienterq; contradixiſſe. Quod aũt
horum, de Ariſtotele ſentiendum & pro
nuntiandum ſit, non eſt huius loci decer
nere. Quanquam non dubitanter dicere
auſim, infinitam multitudinem rerum ſi
ue habentium, ſiue non habentium ma-
teriam, doctrinæ Ariſtotelis omnino ad-
uerſari. Illud autem vehementer miror
in quibuſdam Theologis, qui cum negẽt
Deum etiam ſecundũ totam ſuam potẽ
tiam infinitam, quam fides noſtra & agno
ſcit & illi tribuit, poſſe facere vllum infi
nitum actu, uelint tamen Ariſt. qui non
tantum tribuit Diuinæ potentiæ, poſuiſ
ſe infinitum in actu. Ad 6. Hæc ratio
hẽt magnam vim ad tollendam æternita
tẽ mundi; quocirca nos ea utemur cũ in
ultimo libro huius operis diſputabimus
aduerſus Ariſt. & alios Philoſophos qui
fecerunt mundum æternum. Quod autẽ
ſubiungitur, Intelligentiam debere co-
gnoſcere conuerſiones cæli, quas facit
quotidie, futile eſt. Quia conuerſio cęli
vnus eſt tantùm motus continuus, con-
uerſiones itaque quæ quotidie enumerã
tur, non ſunt per ſe actu diuiſę, ſed tantũ
ſecundum nos, qui motum cęli dinume-
ramus, & diſtinguimus in multas partes,
hiſq; vtimur veluti menſura ad dimetiẽ-

das actiones noſtras, & motus earum re-
A rum quæ ſunt infra lunam. Deinde, Intel
ligentia ſecundum Ariſtotelis doctrinã,
non cognoſcit motum per ipſum motũ,
vel per partes eius, ſed per ſuam eſſentiã
quę eſt fons & cauſſa illius motus, vnde
inſpiciens in ſuam eſſentiam, ſimul etiã
cognoſcit motũ, vt qui fluat ab illa velu-
ti effectus à cauſſa. Ad 7. Neq; hæc duo
inter ſe cohærẽt, eſſe agens aliquod infi-
nitæ virtutis, & ipſum tñ agere ex ne-
ceſſitate naturæ: quare alterutrum negã
dum eſt ſenſiſſe Ariſtotelem. Ac prius il
lud quidẽ, nemo veterum Peripatetico-
B rum aſſignat Ariſtoteli; hoc aũt poſteri⁹,
permulti tam Philoſophi quã Theologi
attribuunt Ariſtoteli. Ergo doctrinæ Ari
ſtotelis, illud, licet veriſſimum ſit, diſſen-
taneũ, hoc aũt, licet falſiſſimum ſit, eſſe tñ
conſentaneũ, exiſtimandũ eſt. Quãquam
fortaſſe diceret aliquis, licet ponat, Deũ
agere ex neceſſitate naturę, & habere vir
tutem infinitam, non tñ ex eo concludi,
fieri actu aliquid infinitum; quia hoc re-
pugnat ex parte rei, fortaſſe.n. infinitum
actu eſſe in rebus, implicat contradictio-
nem. Ad id autem quod additur de infi-
C nitate durationis, reſpondẽdum eſt, eiuſ
modi infinitatẽ nec Ariſtotelis diſcipli-
næ nec rationi repugnare, nec modo poſ
ſibilẽ eſſe, ſed ẽt neceſſariam: nos autem
non oẽm tollimus infinitudinẽ, ſed eam
tantummodo quæ eſt vel in multitudine
vel in magnitudine. Ad vltimam rationẽ,
poteſt dupliciter reſponderi. Primò, ne-
gando vllum corpus extra cœlũ, aut ope
rari quicquam, aut etiam exiſtere poſſe;
qm̃ corpora quæ ſunt partes vniuerſi, ita
cũ ipſo ſunt connexa, vt citra perniciẽ, &
exitium ſuum non poſſint ab eo penitus
D abiungi: ſicut manus deciſa à corpore nõ
ſolum actionibus ſuis, ſed ẽt vita priuat.
vel aliter, admiſſa ſuppoſitione dicẽdum
eſt, tale corpus fore quidẽ extra cœlum,
ſed non alicubi tanquã in loco: Quod ſi
clamẽt, id eſſe impoſſibile, qm̃ oẽ corpus
indiget loco in quo ſit, fatendum eſt id
eſſe impoſſibile, uerum ſequi ex impoſſi
bili ſuppoſitione eorum; non.n. mirum, ſi
ex vno impoſſibili ſequatur aliud impoſ
ſibile; quare culpa nõ in rebus, nec in no-
bis eſt, ſed penes ipſos q vtunt ea ſuppo
ſitione, quæ oĩno repugnat naturæ rerũ

Quod autem non ſit aliquod infinitum actu, non modo conſentaneum eſt decre tis Philoſophicis, ſed etiã ſacris litteris, in quibus legitur Deum feciſſe omnia in pondere, numero, & menſura.

An infinitum poſſit effici à Deo.

CAP. X.

Sed nunc videamus an Deus, quem, & libere agere, & habere infinitam potentiam, licet non omnes peripatetici cõcedant, omnes tamen Christiani philoſophi veriſſimè credunt atque confitẽtur, an inquam ſi vellet, poſſet facere aliquid infinitum actu, vel ſecundum magnitudinẽ, vel ſecundum multitudinẽ: quę res, quanquam non ſit Phyſica, ſed potius Theologica, tamen vt præſens diſputatio de infinito perfectior exiſtat, ea quoq; ſtrictim attingenda eſt.

Opinio nominalium poſſe fieri a Deo infinitum.

Gregorius Ariminenſis & nominales in 1. Sent. ſuper diſt. vel 43. vel 44. contẽdunt probare infinitum actu poſſe fieri à Deo. Primo, Deus poteſt facere, quicquid poteſt facere; contrarium enim implicat contradictionẽ; faciat ergo totum, quod poteſt facere; quęro, aut hoc erit infinitum, & ſic habeo quod volo; aut erit finitum, ergo Deus non poterit facere aliquid maius quocunque finito, quod eſt falſum & abſurdum apud oẽs Theologos. Secundo, Deus habet infinitam potẽtiam productiuam, ergo pôt producere infinitum; nam potentia actiua definitur per actum, ſeu per effectum, & per illum menſuratur; ſi enim effectus non poteſt eſſe infinitus, ergo neq; potẽtia effectiua eſt infinita, Tertio, Deus poteſt in quocunq; inſtanti creare vnum Angelum, ponamus igitur, cum incipit aliqua hora, Deum, in quocunque inſtanti illius horæ creare vnum Angelum, ergo hora tranſacta erunt producti infiniti Angeli, quoniam hora, cum ſit quiddam continuum, habet infinita inſtantia. Quarto, In continuo ſunt infinitæ partes in potentia, & quælibet pars poteſt ſeparari ab alia, ergo Deus poteſt omnes partes cõtinui ab inuicem ſeparare, quæ ſic ſeparatæ, erunt infinitæ: quare Deus poteſt facere infinitum. Hęc illi.

Opinio D. Thomæ & Durandi.

A Sed contra ſentiunt alij: nam D. Thomas 1. par. q. 7. art. 3. & 4. probat non poſſe dari infinitam multitudinem actu, his duobus argumentis. Primò, Quia omne quod eſt in genere, neceſſario eſt in aliqua ſpecie determinata. neque enim pôt genus ſeorſim produci à ſpeciebus, ergo omnis multitudo producta, neceſſario eſt ſub aliqua ſpecie multitudinis, ſeu numeri: ſed omnis ſpecies numeri eſt finita, quia conſtituitur per certam aliquam collectionem vnitatum, ergo non poteſt produci infinita multitudo. Deinde, Omne quod producitur à Deo, ſub aliqua certa intentione producitur; alioquin temerè, & inaniter produceretur; B ſed omne quod producitur ſub aliqua certa intentione agentis, certo numero comprehenditur, ergo infinitum nõ poteſt produci: productio enim infiniti, neque habet vllum vſum, neque ad ullam intentionem agentis referri poteſt. Quòd autem corpus infinitum non poſſit eſſe, ſic oſtendit; omne corpus productum, ſicut etiam omnis creatura, habet naturam, & eſſentiam determinatam & definitam, ergo habebit quoque accidentia definita. & limitata; nam modus, & C menſura accidentium, ſequitur naturam ſubiecti in quo ſunt. Quantitas igitur infinita non poteſt vlli corpori accidere. Addit etiam demonſtrationes de motu recto & circulari; quas nos paulo ſupra expoſuimus. In primo autem Sent. loco ſupra citato, idem ſentit, & ita probat: Si infinitum produceretur, eſſet finitum; nam infinitum eſt, quod finiri, & pertranſiri nequit; ſi autem eſt productum, fuit ab agente comprehenſum, & tranſactũ. Idem ſcribit in Quodlibetis Quodlibe- D to nono ar. 1. vbi ait, ſicut eſt impoſſibile facere equum rationalem, ita facere corpus infinitum: & ſicut non poteſt produci natura generica quin ſit determinata per aliquas differentias ſpecificas, ita non poteſt produci quantitas, quin ea ſit definita, & determinata per aliquam ſpeciẽ, & menſuram quantitatis. & Quodli. 12. art. 2. ait, ideo non poſſe infinitum produci à Deo, quia Deus agit per intellectum, & per uerbum, quod eſt formatiuum, & determinatiuum rerũ quas producit. Quocirca nihil poteſt produci à Deo,

Deo, quod non ſit formatum,& determinatum: infinitum autem per ſe informe, & indeterminatum eſt, unde non poteſt fieri à Deo.

Rationes Durādi contra infinitum actu.

Licet autem hæc opinio D. Thomæ probetur Durando, rationes tamē ipſius non placēt. Quare ipſe ponit alias, duas, quidem ad refellendam infinitam multitudinem; quarum prior eſt hæc. Producta infinita multitudine, v.g. lapidum, vel angelorum, poſſet ne Deus producere alios Angelos? ſi non; ergo potentia Dei eſt diminuta & exhauſta: ſi poſſet, ergo Angeli prius producti non erant infiniti. Nam infinitum eſt, extra quod nihil eſt, alioquin cum priores Angeli cū poſterioribus coniunctiſ, efficiant quiddam maius, quàm priores per ſe ſumpti, daretur aliquid maius infinito. Poſterior ratio hæc eſt; ſi eſſet infinita multitudo, ſequeretur partem æqualem eſſe toti; nā in tali multitudine eſſent infiniti binarij, & infiniti quaternarij, vnum autem infinitum non eſt maius altero, ergo binarij eſſent æquales quaternariis. Quod autem non poſſit dari infinita magnitudo, ita demonſtrat; Non poteſt dari minima magnitudo, quia quæcunque fuerit data, ſi magnitudo eſt, poterit etiam amplius diuidi, ergo neque poteſt dari maxima, par enim videtur eſſe ratio vtriuſque tam maximæ, quàm minimæ: ſed ſi eſſet infinita magnitudo, vtique illa eſſet maxima; ergo nō poteſt dari infinita magnitudo. Hæc Durandus.

Ponitur propria opinio, & ſoluuntur argumenta Gregorij.

CAP. XI.

HOrum ego Theologorum ſequēs opinionem, idem ſentio; idemque confirmo hac ratione. Deus nō poteſt ſimul & actu facere, quicquid poteſt ſimpliciter facere: ergo nō poteſt facere infinitum. patet conſequētia, quia ſi Deꝰ faceret quicquid poteſt facere, illud non eſſet maius quàm infinitum, videtur itaque infinitum reciprocari cum eo quod poteſt Deus facere ſimpliciter. Antecedens probatur, nā ſi ita non eſt, ponamus

A iam eſſe factum a Deo quicquid ſimpliciter poteſt ab eo fieri; tunc quæro, aut Deus poteſt aliquid deinceps facere, aut non: ſi poteſt, ergo nō rectè ſuppoſuimus antea, feciſſe quicquid poterat; ſi non poteſt, ergo minor eſt potentia Dei nunc, q̄ fuit ante, imò verò nulla eſſet Dei potentia cum nihil ampliùs poſſit facere, quod eſt abſurdum, cum ea, nec imminuatur, nec augeatur, nec poſſit exhauriri ꝑ ea q̄ operatur extra ſe. Præterea, ſi potentia Dei eſt infinita, ergo per nullū opus ſuū poteſt finiri, ergo impoſſibile eſt fieri à

B Deo opus aliquod tm̄, quin poſſit aliud fieri maius ipſo. Alioquin potentia Dei limitata fuiſſet per illius productionem.

Verùm ſoluamus argumenta nominalium. Ad primum argumentum hoc modo reſpondendum eſt. Huic argumento ſubeſt fallacia, cum enim aiunt, pōt Deus facere quicquid poteſt facere, aut illud (poteſt) ſumunt vtrobique eodem modo, hoc ſenſu, quicquid Deus ſucceſſiuè poteſt facere, id ſucceſſiuè poteſt fieri à Deo; & ſic verum eſt, ſed nihil concludit; vel ſummunt diuerſo modo hoc intelle

C ctu. quicquid Deus poteſt facere ſimpliciter, idest vel ſimul, uel ſucceſſiuè, id poteſt fieri à Deo totum ſimul in actu, & ſic falſum eſt, & à nobis negatur. Nā quod eſt in Deo ſimul propter eius perfectionem, non poteſt ſimul conferri in vnam aliquam creaturam propter imperfectā eius naturam. Quod ſi tale argumentum valeret, eodem concluderetur poſſe fieri à Deo aliquam creaturam infinitè perfectam, quod omnes Theologi habent pro abſurdo; nam ſi quicquid Deus poteſt facere ſucceſſiuè poteſt etiam ſimul facere,

D ergo cum quacunque creatura finitæ perfectionis poſſit creare aliam perfectiorē, poterit etiā infinitas perfectiones ſimul tribuere vni creaturæ, quas ſucceſſiuè largiri poterit. Ad 2. Infinitati quæ eſt in virtute actiua Dei, non poteſt in effectu eius reſpondere ſimilis infinitas propter inferiorem conditionem creaturæ: reſpondet tamen aliqua infinitas dupliciter: primò, in modo productionis, vt patet in creatione alicuius ex nihilo; namquamuis id quod creatur natura ſua ſit finitum, tamen ipſum produci ex nihilo,

declarat infinitam virtutem producẽtis. Deinde, cernitur etiam infinitas in effe- A ctibus Dei ſucceſſiue ſecundum potentiã; etenim quocunque effectu producto, poteſt Deus producere alium præſtantiorem, & alium, & ſic deinceps in infinitũ, cuius exemplũ videmus in diuiſione continui. Theologi autem cum hæc docent, ſic loquuntur, Deus non poteſt facere infinitum categorematicè, ideſt totũ ſimul actu, ſed ſyncategorematice ideſt ſucceſſiuè vnum poſt aliud ſine fine producẽdo. Ad 3. Ratio captioſa eſt, procedens à ſenſu diuiſo ad compoſitum, nam vt cõcedimus Deum in quocunq; inſtãti ſeor B ſim, poſſe creare vnum aliquem Angelũ, ita negamus in omnibus inſtantibus horæ ſigillatim & ordine numeratis, poſſe creare totidem Angelos; quia huiuſmodi inſtantia cum ſint infinita & in potẽtia tantùm, non poſſunt actu omnia dinumerari ac pertranſiri: alioquin tota hora reſolueretur in inſtantia. Ad 4. Licet vna pars cõtinui poſſit remoueri ab alia, tamen impoſſibile eſt, ut omnes partes ſint ab inuicem actu ſeparatæ, quia tunc neque eſſent continuæ, neque quantæ, neque partes, ſed uel puncta vel nihil: nã C omnis pars continui eſt continua, qnare poteſt diuidi in alias partes, ergo pugnãt hæc duo inter ſe, ipſas eſſe penitus indiuiſibiles, & eſſe partes continui, ac proinde continuas & quantas, & tamen ipſas eſſe omnino diuiſas. Planum igitur eſt infinitum actu effici non poſſe à Deo, neq; id euenit ob impotentiam Dei, ſed ob repugnantiam & contradictionem quæ cõtingit poſito infinito. Quare Theologi malunt dicere infinitum non poſſe effici vllo modo; quàm dicere Deum non poſſe facere infinitum, vt ſic intelligatur impoſ D ſibilitas infiniti, non prouenire ex parte Dei, ſed ex parte ipſarum rerum.

An poſſent oẽs partes continui remoueri a continuo.

Atque hæc eſt ſentẽtia noſtra; quæ nobis ita probatur, vt contraria tamen nequaquàm omnino improbabilis eſſe videatur. neque enim tàm eſt abſurdum, ſi res ipſa benè conſideretur, quàm videtur in ſpeciem, eſſe aliquod infinitum actu, præſertim ſecundum multitudinem & in rebus quæ materia & mole carent. Nam cum in multitudine infinita, ſint aliquæ partes finitæ, non enim quælibet pars infiniti eſt infinita, reſpectu, non quidem totius infiniti ea ratione vt eſt infinitũ, ſed partium eius quę ſunt finitæ, poteſt augeri infinitum, & dari aliquid maius infinito, & eo producto poterit Deus præterea aliud quidpiam producere; ſicut linea quæ eſſet ex una parte infinita & ex altera finita, ex parte finita poſſet multùm augeri & maior euadere quàm erat antea, nõ ut infinita ſed vt aliquo modo finita. poteſt igitur eſſe aliquid maius infinito ſecundum partes eius finitas, non autem vt eſt infinitum; nam quod eſt maius alio, excedit & tranſit finem & terminum magnitudinis eius, infinitum autem cum nullum habeat terminum magnitudinis, excedi non poteſt.

An continuum ſit diuiſibile in infinitum.

CAP. XII.

Licet à Philoſophis, Theologis, & Mathematicis pro certo habeatur, continuum nullo modo componi ex indiuiſibilibus, ſed eſſe diuiſibile ĩ infinitũ; tamen quia hoc multas & graues difficultates habet, diligenter à nobis explanandum eſt: Primum quidem ponendo rationes quæ uidentur excludere infinitã continui diuiſibilitatẽ: Deinde, multis argumentis eam comprobando: Ad extremũ ſoluendo rationes contrarias.

Primùm igitur poſſet oſtẽdi continuũ cõponi ex indiuiſibilibus, nec diuidi poſſe in infinitum, his decem rationibus. Primò, aut linea componitur ex punctis, aut ex alio, non ex alio, quia tunc in illo nõ eſſent puncta, at nihil eſt ĩ linea vbi nõ ſit punctum, ergo linea cõponitur ex punctis. 2. Si linea non componeretur ex punctis, ergo puncta non eſſent vbiq; in linea, ſed ſunt ubique in linea, nam linea, ubique eſt diuiſibilis, diuiditur autem in puncto, ergo &c.

Decem rationes contra infinitã continui diuiſibilitatẽ.

3. Ex 3. lib. Elementorum Euclidis manifeſtum eſt, corpus ſphæricum non poſſe tãgere planum niſi in vno puncto; moueatur igitur nnnm corpus ſphæricũ ſuper alterum planum; & quia ſphęricum non tangit planum niſi in uno puncto, ſẽper mouebitur per puncta. tota igitur illa

la longitudo plani, quam tranſiuit corpus
ſphæricum ſuo motu, conſtabat ex pun- A
ctis. 4. Deus poteſt creare Angelum
in quocunque inſtanti: creet igitur eum
in vno aliquo inſtanti: quæro aut poteſt
immediate poſt creare alterum, aut non;
impoſſibile eſt dicere eum nō poſſe crea
re; quod ſi poteſt, aut ergo in inſtanti, aut
in tempore; non in tempore, quia creatio
Angeli eſt inſtantanea, cum fiat ſine vlla
reſiſtentia ab agente infinitæ virtutis, qua
re creabitur in inſtanti, ergo duo inſtātia
ſunt ſibi immediata; & ſicuti oſtendi de
his duobus, poterit etiam monſtrari de
aliis multis; quare tempus componetur B
ex inſtantibus; nā non eſt alia cā cur Ariſ.
neget continuum non poſſe componi ex
indiuiſibilibus, niſi quia non ſunt ſibi in-
uicem immediata & cohęrentia.

5. Sicut ſe habet vnitas ad numerum,
ita punctum ad continuum: cur igitur, ſi
ex vnitatibus componitur numerus, non
etiam ex punctis continuum cōponi po-
terit? 6. Si omne continuum eſt diuiſi
bile in infinitum, ergo habet infinitas par
tes, & cum quęlibet pars habeat aliquam
quantitatem, ex infinitis autem quantita
tibus reſultat infinita moles, ſequeretur C
continuum finitum habere infinitam mo
lem. 7. Non daretur magnum & par-
uum in quantitate, nec maius & minus,
nam magnum dicitur, quod habet mul-
tas partes, paruum, quod paruas; at ſi om
ne continuum habet infinitas partes, vnū
non habebit plures partes quàm alterū.
8. Nulla magnitudo poſſet tranſiri per
motum localem; nam antequam mobile
tranſeat totam, debet trāſire dimidiam,
& ante illam, dimidiam illius, & ſic in in-
finitum, infinitum autem non poteſt per
tranſiri. 9. Aut omnes lineæ ſunt com D
menſurabiles, aut aliquę; ſi aliquæ ſunt
commēſurabiles, neceſſe eſt dari lineam
minimam & indiuiſibilem, quæ ſit men-
ſura aliarum linearum, nam menſura de
bet eſſe aliquid minimum in eodem ge-
nere; ſi autem datur una pars lineæ mini
ma & indiuiſibilis, neceſſariò cōcluditur
lineam componi ex indiuiſibilibus.

10. Si quodlibet continuum habet infi
nitas partes, ſequitur neceſſario alterum
ex his duobus abſurdis; aut unum infini-
tum eſſe maius altero, aut partem eſſe
æqualem toti. Nam ſumatur linea bi-
pedalis, hæc vel eſt maior linea pedali, &
cum vtraque habeat infinitas partes, vnū
infinitum erit maius altero; vel erit æqua
lis, & ſic linea bipedalis, quæ eſt totum,
erit æqualis lineæ pedali, quæ eſt dimidia
ta pars illius. Hæc contra infinitam conti
nui diuiſibilitatem.

*Viginti rationibus oſtenditur conti-
nuum non componi ex indiuiſi-
bilibus, & eſſe in infini
tum diuiſi-
bile.*

CAP. XIII.

SEd quàm ſit verum, continuum non
componi ex indiuiſibilibus, & poſſe
diuidi ſemper in infinitum, licet ex
eo cognoſci poſſit, qđ probatum fuerit à
duobus Philoſophiæ principibus, Ariſto
tele, & Platone, & à Mathematicis non
modo receptum, ſed poſitum quaſi fun-
damentum totius ſuæ diſciplinæ; tamen
poteſt etiam euidenter colligi ex his vi-
ginti rationibus, quas ſubiungam.

Viginti rationib⁹ probatur continuum non componi ex indiuiſibilibus.

1. Si indiuiſibilia componunt continuū,
neceſſe eſt, ut ſint vel inter ſe continua,
vel contigua; ſed cum indiuiſibile careat
partibus, contigua verò & continua ſint
ea quorum extrema ſunt ſimul, uel unū,
relinquitur, indiuiſibilia nec cōtinua, nec
contigua inuicem eſſe poſſe; quare neque
ex ipſis poſſe fieri continuum. 2. Suppo
nantur duo; vnum eſt, non poſſe idē mo-
ueri, & motum eſſe iam, reſpectu eiuſdē;
nam ſi motum eſt, iam eſt in ipſo, ſi mo-
uetur, nondum eſt in ipſo: Alterum eſt.
non poſſe aliquid moueri ſuper totā ma
gnitudinem, quin moueatur etiam ſuper
partes eius. His cōſtitutis, ponamus mo-
ueri aliquid ſuper magnitudinem con-
ſtantem ex indiuiſibilibus, neceſſe eſt id
moueri per ipſa indiuiſibilia, quæratur,
cum illud mobile tranſit vnumquodque
indiuiſibile, an moueatur ſup illo ſimul
& motum eſt? ſed hoc eſſe impoſſibile o-
ſtendit prima ſuppoſitio: An motū eſt, &
non mouebatur? quod ſane non minus
eſt impoſſibile, tum quia non poteſt ali-

quid motũ eſſe in eo ad quod prius non
mouebatur, tum etiã, quia ſi ſuper vnũ-
quodq; indiuiſibile motum eſt & nõ mo
uetur, ergo etiam ſuper totam magni-
tudinem motum erit & non mouebitur,
non igitur fiet motus ſuper talẽ magni-
tudinem. Reſtat igitur, vt in quoq; indi-
uiſibili prius moueatur quàm ſit motũ,
quare indiuiſibile diuidetur: cũ motus
omnis ſit diuiſibilis ſecũdum diuiſionem
magnitudinis ſuper quam res mouetur.
3. Sint duo mobilia, vnum velocius al-
tero in ſexquialtera proportione; quod
igitur uelocius eſt, moueatur ſuper ma-
gnitudinẽ triũ indiuiſibiliũ in tribus in-
ſtantibus tẽporis; alterum vero ſup ma-
gnitudinem duorum indiuiſibilium, eo-
dem tempore: neceſſe igitur erit vt hoc
mobile minus uelox, ſi in tribus inſtanti
bus tranſit duo indiuiſibilia, in tranſeun
do vnoquoque indiuiſibili, conſumat v-
num inſtans cum dimidio, & ſic inſtans
diuidetur. 4. Super magnitudinẽ triũ
indiuiſibilium moueantur duo mobilia,
vnum duplo uelocius altero; eo tempo
re quo mobile uelocius tranſiuerit tria
illa indiuiſibilia, alterum mobile, quod
eſt duplo minus uelox, tantùm tranſibit
dimidium illorum trium; quare unũ in-
diuiſibile eorum diuidetur; & has ratio-
nes tangit Ariſt. in 6. Phyſic. Ex libro au
tẽ eius, qui inſcribitur de Lineis inſecabi
libus, poſſunt colligi aliæ rationes. eſſe
autem illius libri auctorem Ariſtotelem
confirmat Simplicius 3. phyſicorũ ſuper
tex. 56. & Albertus magnus in fine 6. Phy
ſicorum illum libellum paraphraſtice ex
ponit tanquam qui eſſet Ariſtot.
5. Ratio. Si linea componeretur ex pũ
ctis, non eſſet bona illa definitio lineæ.
[Linea eſt, cuius terminus ſunt duo pun-
cta.] Talis enim definitio non conueni-
ret ei lineę, quæ componeretur tantùm
ex duobus punctis; imò neque ei quæ ex
tribus, nam ſi in ipſa duo puncta ſunt ter
mini, ergo linea quæ ab illis terminatur,
nihil aliud erit, quàm reliquum vnũ pun
ctum tertium. 6. Rueret definitio li-
neæ rectæ: linea enim recta eſt cuius me-
dium non diſcrepat à ſuis extremis: at in
linea quæ componitur ex duobus pun-
ctis, neque ſunt extrema, neque media.
7. Aut omnis linea habet infinita pun-
cta, aut finita; ſi infinita, ſequũtur duo ab-
A ſurda, vnum eſt, quòd linea eſſet actu infi
nita, nam ſi ex tot punctis fit tanta linea,
& ex pluribus maior, ergo ex infinitis, in-
finita: Alterum eſt, omnes lineas eſſẽt in-
uicem æquales; nam quæ conſtant ex par
tibus numero & magnitudine æqualib⁹,
ſunt etiam æqualia: ſed puncta vnius li-
neæ, ſunt æqualia numero & magnitudi-
ne punctis alterius lineæ cuiuſuis, nume-
ro quidem, quia ſunt infinita, magnitudi-
ne aũt, quia vnum punctum non eſt maius
alio, ergo omnes lineę inter ſe æquales
eſſent. Sin aũt oẽs lineæ habent puncta fi
B nita, ergo puncta cuiuſlibet lineę erunt
certo numero cõprehẽſa, quare quęlibet
linea erit cõmenſurabilis cuilibet alij li-
neæ; nã inter puncta vnius lineæ & alte-
rius, ſemper inuenietur talis proportio,
qualis eſt inter duos numeros, ex quo fie
ret, vt nulla eẽt linea irrationalis, ceu eſt
diameter reſpectu coſtæ: quo poſito ne-
ceſſe eſt ruere decimum librum Elemen
torum Euclidis, cuius plurimæ demon-
ſtrationes verſantur in lineis irrationabi
libus. 8. Ex non quantis non poteſt fieri
quantum, ſed puncta non ſunt quanta, li
C nea autem eſt quanta, ergo nequit hęc
componi ex illis: ſicut .n. ſe habet compo
ſitio ſubſtantialis ad ſubſtantiam compo
ſitam, ita cõpoſitio quantitatiua ad quan
titatem compoſitam; ſed ſubſtantia ne-
quit componi ex partibus, quę non ſunt
ſubſtantiæ, ſed neceſſariò componitur ex
ſubſtãtijs, cuiuſmodi ſunt materia & for
ma, ergo nec quantitas poterit componi
ex punctis, quę non ſunt quanta. 9. Si
linea fieret ex pũctis, ergo linea quatuor
punctorum eſſet longior, quàm triũ, ſed
non eſſet longior niſi propter vnum pun
D ctum, ergo illud punctum deberet habe-
re in ſe aliquam longitudinem; nam pro-
pter id quod neque eſt longitudo, nec ha
bet in ſe longitudinem, non poteſt ali-
quid dici eſſe longius alio, ſicut vnũ cor-
pus non dicitur albius alio, propter id qđ
nec eſt albedo nec habet in ſe albedinẽ,
10. In mathematicis demonſtratum eſt
quamlibet lineã ſecari poſſe in duas par-
tes æquales, & in duas inæquales, quod
falſum eſſet ſi linea cõponeret̃ ex pũctis;
nam linea quæ cõſtaret ex tribus pũctis,
non poſſet diuidi in duas partes æquales.

linea

lineá autẽ quæ conſtaret ex duobus tan
tùm, non poſſet diuidi in duas partes
inæquales. 11. Si linea componeretur
ex punctis, etiam corpus componeretur
ex punctis; nam corpus componitur ex
ſuperficiebus, ſuperficies ex lineis, linea
autem ex punctis: quid autem fingi po-
teſt abſurdius quàm exiſtimare corpus,
quod habet longitudinem, latitudinem
& profunditatem componi ex punctis
quæ his omnibus carent? 12. Sit trian-
gulum æquilaterum, cuius vnumquodq;
latus ſit trium punctorum, non poterit
bifariam diuidi niſi punctum ſecetur. at-
que hæ ſunt rationes Ariſt. in lib. de li-
neis inſecabilibus. 13. Si magnitudo
componeretur ex indiuiſibilibus, ſeque-
retur omnia mobilia, æquè velociter mo
ueri, nec vnum moueri tardius quàm al
terum: ſit enim magnitudo trium indiui
ſibilium, eodem tempore quo mobile
velox tranſibit vnumquodque indiuiſibi
le, etiam quodcunq; aliud mobile, quã-
uis tardiſſimum, idem tranſire poterit.
Nam ſi velox mobile tranſit vnum indi-
uiſibile in vno inſtanti, alterum quod eſt
tardiſſimum, illud idem tranſibit etiam
in inſtanti, quare æque velociter: nam ſi
tranſibit in tempore, ergo cum omne tẽ
pus habeat partes, in vna parte temporis
tranſibit vnam partem indiuiſibilis, non
enim tantum tranſibit parte temporis
quantum toto tempore; ſic igitur indiui-
ſibile diuidetur. Vide Alexandrũ Aphro
diſæum lib. 2. Naturalium quæſtionum
cap. 1. 14. Licet ſecundum Mathema-
ticos, quamcumque lineam in eadem
proportione ſecare ſicut aliam ſectam;
quod non poſſet fieri ſi linea compone-
retur ex punctis: ſi enim linea quæ com-
ponitur ex quinque punctis diuidatur in
quinque partes, non poterit in tot diui-
di alia linea, quæ componetur ex qua-
tuor: quare talis propoſitio ſupponit li-
neam eſſe diuiſibilem, in infinitas partes.
vide Simplicium 3. Phyſicorum ſuper
tex. 56. Sed in illo loco Simplicij eſt mẽ
dum, nam ibi dicitur illam demõſtratio-
nem tradi in 10. lib. Euclidis cum trada-
tur in 6. lib. Propoſitione decima. Sco-
tus ad idem probandum vtitur duabus
rationibus ſequentibus, 2. Sent. diſt. 2. q.
9. 15. Sint duo circuli cõcentrici, quo-
rum vnus neceſſariò debet eſſe maior al
A tero; ſed maior ex pluribus conſtabit pũ-
ctis, minor ex paucioribus. A centro du-
cantur lineę ad omnia puncta circuli ma
ioris, quæ omnes lineæ neceſſariò tran-
ſibunt per puncta circuli minoris, nec
poterunt duæ tranſire per vnum pun-
ctum, alioquin vel fierent vna, vel non
recta & æqualiter ducerentur ad circun
ferentiam circuli maioris: quare totidem
erunt puncta in circulo maiori, quot in
minori; erunt igitur circuli æquales. 16.
Sequeretur coſtam eſſe æqualem diame
tro; nam cum ad omnia pũcta diametri,
B poſſint a coſta duci lineæ, tot erunt pun
cta in diametro quot in coſta, quare erũt
æquales. 17. Si continuum compone-
retur ex punctis, ergo non daretur vlla li
nea finita; nam termini lineæ, aut ſunt
puncta aut nihil ſunt, puncta autem non
poſſunt eſſe, ſi ſunt partes lineæ; nam ter
minus aliud quid eſt a toto terminato &
partibus eius; ſi enim terminus eſſet pars
rei, non eſſet terminus totius rei, ſed tã-
tum aliquarum partium: quare ſi puncta
ſunt partes lineæ, ergo non ſunt eius ter
mini; ſi non ſunt termini lineæ, ergo li-
C nea carens terminis infinita eſſet. 18.
Totũ continuũ nõ eſt aliud ſm rẽ quàm
ſuæ partes: ſi ergo partes illius eſſent
indiuiſibiles, etiam totum eſſet indiuiſi-
bile: Neque valet dicere, quamuis pun-
cta per ſe ſint indiuiſibilia, tamen cum
ſimul concurrunt & conueniunt, facere
diuiſibile. Nam neque poſſunt puncta ſi-
mul concurrere, ita vt ſint continua, vel
contigua, vel deinceps, vt ſupra demon-
ſtratum eſt: nec ſi concurrerent, poſſent
facere aliquid diuiſibile. In nulla enim
compoſitione quantitatiua, videmus to-
D tum habere aliquid, quod non aliquo
modo reperiatur in partibus eius. 19.
Non eſſet vera prima propoſitio Eucli-
dis, [Super datam rectam lineam trian
gulum æquilaterum conſtituere,] nam
ſit data recta linea duorum punctorum,
ſuper quam fiat triangulum ęquilaterũ;
data recta linea debet coniungi cũ late-
ribus triãguli; coniũgetur aũt per duo pũ
cta quæ habet, & cum non habeat plura,
inter latera nulla intercipietur area, qua
re non erit figura. 20. Sit triangulum
æquilaterum, cuius vnumquodque late-
rum

rum ſit duorum indiuiſibilium, & ab angulo ad baſim ducatur linea recta; illa neceſſariò debet eſſe minor vtrouis latere cui opponitur, nam cum faciat vtrinque angulos maiores quàm ſint anguli ſuper baſim, latera trianguli quæ opponuntur illis angulis maioribus, erunt maiora q̃ illa linea: ſed vnumquodque latus erat duorum indiuiſibilium, ergo linea illa cũ ſit minor conſtabit tantùm ex uno indiuiſibili, quod eſt impoſſibile: pendet autem huius demonſtrationis vis & intelligẽtia, ex 16. & 19. primi libri Euclidis. Complures alias rationes huc cõgerere poſſem, ſed non eſt opus: etenim, ijs, quas commemorauimus, quod docere voluimus; concluſum & confectum eſſe arbitramur.

Soluuntur rationes contrariæ, quibus tollebatur infinita continui diſibilitas.

CAP. XIIII.

Reſtat vt contrarias rationes ſupra poſitas diluamus. Ad primam igitur rationem reſpondendum eſt, lineam componi ex alio quàm ex punctis. nimirum ex lineis minoribus, quas continet tanquam partes, in quibus etiã reperiuntur puncta: non enim eſt abſurdum in linea reperiri vbiq; lineas & vbique puncta, diuerſo tamen modo; lineas quidem, tanquàm partes eius, quæ ſi ſeparentur, exiſtent actu lineæ; puncta verò, ceu ea quæ terminant & continuant lineam, eo modo quo ſupra declaratum eſt, cum de hac re ageremus. Quanquam illud quod vulgo dicitur, puncta eſſe vbique in linea, partim eſt verum, quatenus in omni parte lineæ poſſunt ſignari puncta; partim autem eſt falſum, quia ſi in linea aliqua ſignetur punctum, non poteſt immediatè poſt ſignari aliud punctum; ſiquidem eſt impoſſibile puncta ſibi inuicem eſſe immediata: atque hinc etiam patet ſolutio ſecundi argumenti.

De motu corporis ſphærici ſuper planũ. Ad 3. Falſa exiſtimatio quam vulgo habet quidã de tactu illius corporis ſphærici quod mouetur ſuper planum, fecit eos putare hoc argumentũ eſſe indiſſolubile, cum tamen nec ſit valde firmum, & in promptu ſit eius ſolutio. Nam verum eſt, corpus ſphæricum, cum tangit planum, tangere in puncta; & ita ſi diſcretè & diſiunctè tangeret planum cum mouetur ſuper ipſum, ſemper tangeret in punctis; ſed quia mouetur continuè, tactus illius eſt vnus numero & continuus, idem planè cum motu ipſius; quare tali tactui & motui, qui fit in longum, debet reſpondere in plano aliquid etiam longum & continuum & indiuiſibile ſecundum latitudinem: hoc autem non eſt punctum, quia non eſt longum; neque puncta, quia hæc & ſunt multa, & non ſunt continua; reſpondet igitur linea, quare tale ſphæricum non mouetur per puncta, ſed per lineam. Solutio verò huius argumenti, quam dat Auerroes in 1. de Cælo comm. 32 dicens tactum ſphærici & plani in puncto non poſſe fieri phyſicè, ſed tantùm mathematicè, non tollit difficultatem; nam opinio, quæ facit continuum ex indiuiſibilibus, non minus aduerſatur quantitati mathematicæ quàm phyſicæ. Vide quo pacto Ochan in 1. Quol. quęſt. 9. ſoluat hac dubitationem, & Gregorius in 2. Sent. diſt. 2. quæſt. 2. art. 1. ſub finem; & Egidius 1. de Generat. quæſt. 8. in reſponſione ad tertium. Ad 4. Tempus duplex eſt ſecundum Theologos, vnum diſcretum, alterum continuum, cum in diſcreto poſſunt duo inſtantia eſſe immediata, in continuo verò minimè. Poſſet igitur Deus immediatè creare duos Angelos, vnum poſt alium reſpectu temporis diſcreti, ſed non cõtinui; repugnat enim vt vnum inſtans immediatè cõtinuetur alij. Ad 5. Inter punctum & vnitatem hoc conuenit, quod ambo ſunt principia, illud magnitudinis, hæc numeri: ſed quia numerus eſt quantitas diſcreta, poteſt componi ex rebus indiuiſibilibus, id eſt ex vnitatibus; at quia magnitudo eſt quãtitas continua, & duo indiuiſibilia non poſſunt inuicem immediatè continuari, ideo non poteſt linea componi ex punctis. Ad 6. Si continuum haberet infinitas partes alicuius certè determinatęque quantitatis, proculdubio eſſet infinitum actu ſecundum molem; ſed infinitæ partes continui, habent quantitatem indetermi-

terminatam,quę per diuiſionem ſemper minor exiſtit, ex quo fit, vt non faciant molem totius, infinitam. Ad 7. Dicitur una quantitas magna vel parua,& maior vel minor reſpectu alterius, quoniam habet partes determinatæ quantitatis, vel maiores vel minores; & quia habet vel totidem quidem numero partes, ſed maioris quantitatis, vel æqualis quidem quantitatis,ſed plures numero: v.g.quantitas bipedalis dicitur maior quàm pedalis, vel quia in bipedali poſſunt ſignari partes determinatæ quantitatis plures, quàm in pedali,vt plures palmi aut digiti; vel quia licet ambæ diuidantur in partes infinitas, tamē diuiſio lineæ bipedalis fit ſemper per partes maiores, ipſius autem pedalis,per minores. Ad 8. Hęc ratio diſertis verbis explicatur & ſoluitur ab Ariſtotele. 6. Phyſi. tex. 77. quare ne hic longiores ſimus, illinc petatur ſolutio. Ad 9. Apud Mathematicos dicuntur aliquæ lineæ commenſurabiles, non quia menſurentur ab aliqua linea minima & indiuiſibili, ſed quia inter illas eſt vna aliqua proportio talis, qualis reperiri poteſt inter duos aliquos numeros; v. g. linea bipedalis & pedalis ſunt commenſurabiles, quia illius ad hanc eſt proportio dupla, qualis eſt inter quaternarum, & binarum. Ad 10. Totum continuum eſt maius ſua parte, nam quamuis ambo poſſint diuidi in partes infinitas, tamen diuiſio totius procedet per partes duplo maiores, quàm diuiſio partium, ſi fiat diuiſio eadem proportione: Itaque ſunt partes utrobique pares numero,ſed non magnitudine; quanquam magnitudo continui ſolet menſurari per aliquam menſuram determinatæ quantitatis,totum autem habet plures huiuſmodi menſuras quàm aliqua pars eius.

De Infinitate continui ſecundum diuiſionem & additionem.

CAP. XV.

ARiſt.in 3.Phyſi. præſertim a text. 59.vſque ad 70.multa ſcribit ſcitu digna de continui diuiſione & addi-A tione in infinitum; quę breuiter nos exponemus, nonnullas dubitationes quę circa ſupradictos textus occurrunt, explicando. Ariſt.in 3.Phy.tex.59.ait diuiſionem continui, vt conſumat totum, fieri debere per partes æqualis magnitudinis, vt autem procedat in infinitum,per partes inæquales eiuſdem proportionis.Sed vtrunque hoc videtur falſum; nā poteſt fieri diuiſio per partes inæqualis magnitudinis, quæ tamen exhauriet totum quod diuidetur:v.g.ſit magnitudo ſex digitorum,primùm detrahatur pars vnius B digiti, deinde altera duorum digitorum, poſtea tertia trium, totum erit conſumptum: diuiſio tamen facta eſt per partes inæqualis magnitudinis: ſimiliter etiam poteſt fieri diuiſio continui per partes diuerſæ proportionis;quæ procedat in infinitum; vt ſi primum diuidatur continuū in duas partes, tum altera medietas in tres, poſtea vna tertia in quatuor, & ſic deinceps; ſectio qnidem nunquàm finietur,cum tamen ea non fiat ſecundum eādem proportionem partium. Altera dubitatio eſt circa tex. 60. vbi ſcribitur poſ-C ſe fieri additionem in continuo in infinitum; verùm non ſicut per diuiſionem continui quacunque eius parte data poteſt dari minor, ita per additionem quacunque magnitudine poſita, maior dari poteſt. De quo duplex dubitatio exiſtit, primò enim ſi additio fit in infinitum,ergo corpus in quo fit talis additio, augebitur in infinitū.Deinde,aut loquitur Ariſ. de magnitudine phyſica, aut de mathematica ſi de phyſica,falſum eſt eam poſſe diuidi in infinitum, nam rerum naturalium datur maximum & minimum,ſicut D docet Ariſt.in primo Phyſi.tex. 36.& in ſecundō de Anima tex. 41. ſi de mathematica quæ habet eſſe in imaginatione, & per abſtractionem a materia ſenſibili, falſum eſt eam non poſſe augeri in infinitum; nam ſicut data quacunque magnitudine parua, poſſumus imaginari minorem,ita quacunque magna, maiorem cogitare & animo fingere licet.

Ad priorem dubitationem reſpondendū eſt; Ariſ.eo in loco voluiſſe date certā & generalem regulam,non eam quæ aliqñ vera ſit,aliquādo falſa; etenim ſi diui-

Quæ diuiſio cōtinui ipſum tandem abſumat,quæ verò nunquā.

ſio

ſio fiat per partes æqualis magnitudinis, ſemper eueniet vt conſumatur totum; A ſin autem fiat per partes inæqualis magnitudinis, non ſemper id eueniet vt patet in diuiſione infinita continui per partes proportionales, quæ ſunt inæqualis magnitudinis, nam poſteriores ſemper ſunt minores prioribus: ſimiliter, quanquam fieri poſſit diuiſio continui infinita per partes diuerſæ proportionis, vt oſtenditur in argumento, tamen nō hoc ſemper contingit. Nam diuiſio continui quę fit per partes ęqualis magnitudinis, fit ſecundum diuerſam proportionem, nam primùm ſecamus ſextam partem, B deinde quintam, poſtea quartā & ſic de cæteris: quę tamen diuiſio non procedit in infinitum; ſed abſoluit cōtinuum. Ad poſteriorem dubitationem hoc modo reſpondendum eſt; corpus cui fit additio in infinitum, euadit in infinitum maius ſecundum quid, ideſt ſeipſo, ſed non fit in infinitū maius ſimpliciter, ideſt quocunque alio corpore. Nam quod additur vni corpori, detrahitur ex altero, ergo ſicut ex illis duobus corporibus quæ ſunt finita, non euaderet corpus infinitum, ita neque ſi partes, quæ in infinitū C auferuntur ex vno corpore, addantur alteri, propterea illud fiet infinitum: v. g. ſit vna magnitudo bipedalis & altera pedalis, ſi tota bipedalis adderetur pedali, non fieret maior in infinitum, ſed tantum fieret tripedalis: & cum partes non ſint maiores toto, etiam ſi in infinitum addantur lineæ pedali, numquàm tamē illa euadet infinita. Aliud eſt igitur fieri maius in infinitum ſecūdum quid, ideſt reſpectu ſui, & aliud fieri maius ſimpliciter, ideſt reſpectu cuiuſcunq; alterius corporis. Altera vero dubitatio quę circa D eundem textum facta eſt, ita ſoluitur. Ariſt. neque loquitur de magnitudine phyſica, neq; mathematica, ſed de magnitudine per ſe intrinſecè ſumpta. Nam cum magnitudo ſit continua ſecundum rem, intrinſecè & per ſe eſt diuiſibilis in infinitum, nec vt talis fiat diuiſio, extrinſecus reqritur aliquid aliud: per ſe autem non poteſt augeri, quia id per qđ augetur, aſſumitur extrinſecus, ex quo fit, vt niſi ſit alia magnitudo infinita, cui detrahi poſſint partes certæ magnitudinis infinitæ, numquàm alia magnitudo poterit augeri in infinitum.

Cur continuum ex ſe ſit diuiſibile in infinitum nō autem augmentabile.

Dubitationes aliquot circa textus 67. 68. & 69. libri tertij Phyſicorum explicantur.

CAP. XVI.

Cur accretio continui dicatur fieri ſecundum formam, diuiſio autem eius ſecundum materiam.

IN tex. 67. lib. 3. Phyſ. Ariſtot. ait Propterea nihil poſſe in infinitum augeri, poſſe autem in infinitum diuidi, quoniam accretio tendit ad formam cui repugnat infinitas, diuiſio autem tendit ad materiam cui non repugnat infinitas; in quibus verbis, vnum eſt clarum, nempe infinitatem repugnare formæ, proprium enim eſt formæ terminare, quamobrem appellatur terminus vel finis, materia vero per ſe infinita ac indeterminata eſt, quocirca rectè ipſi materiæ attribuitur infinitas: Alterum autem obſcurum eſt, quo pacto accretio dicatur pertinere ad formā, diuiſio ad materiā. Auerroes 3. Phy. comm. 60. ita declarat hanc ſententiam Ariſt. per diuiſionem res tendit ad imperfectionem & ad non eſſe, quorum radix eſt materia, Accretio autem tendit ad perfectionem & ad eſſe, quorū origo & cauſſa eſt forma, ob hāc igitur cauſſam diuiſio dicitur fieri propter materiam; accretio autem propter formam. Verùm D. Thomas 3. Phyſi. ſuper tex. 67. & 1. par. quæſt. 7. art. 3. in reſponſione ad 3. argumentum, longe ſecus hoc interpretatur. Accretio inquit tendit ad totum, diuiſio ad partes. Totū autem vt eſt apud Ariſt. in 2. Phy. cap. de cauſſis, habet ſe vt forma, partes autē vt materia, quocirca accretio dicitur fieri ad formam, diuiſio autem ad materiam. Vtraq; interpretatio ſatis bona, & probabilis eſt. ſed remanet etiam nunc vnus ſcrupulus, etenim numerus pōt in infinitum augeri, quæ accretio tendit ad formam, nam propter additionem cuiuſlibet vnitatis exiſtit noua forma, & ſpecies nnmeri, ergo infinitas etiā accidit ratione formæ. Sed facile eſt excutere hunc ſcrupulum, nam additio infinita, quæ accidit

cidit numero, non procedit ex forma nu meri, ſed ex diuiſione continui; quare tota infinitas, quæ eſt in accretione tam numeri quàm magnitudinis, tandem ad extremum, referenda eſt ad diuiſionem continui, quæ vt dictum eſt, fit propter materiam.

Dubitatur etiam de eo, quod ſcribit Ariſt. tex. 68. nimirum poſſe numerũ augeri in infinitum; nam ſi ita eſt; ergo poſſent exiſtere infinitæ ſpecies numeri; cũ igitur ſpecies ſint ęternę (hoc enĩ intereſt inter ſpecies & indiuidua, quoniam illę pertinent ad integritatẽ & perfectionẽ vniuerſi, hæc autem nequaquam, ideo illas quidẽ vniuerſo coæuas eſſe oportet, hæc autem minimè) & in æternis idẽ ſit eſſe, & poſſe eſſe, vt enim Ariſt. inquit 3. Phy. tex. 32. poſſe ab ipſo eſſe, nihil differt in perpetuis, neceſſe erit actu eſſe infinitas ſpecies numerorũ. Sed hoc ita ſoluitur, ſpecies eſſe æternas, verum eſt in ijs ſpeciebus quæ habẽt eſſe reale extra Animã in rebus & sũt propriè, ac ſimpliciter ſpẽs, & pertinent ad perfectionẽ vniuerſi, quorũ nihil conuenit in ſpecies numerorum quatenus poſſunt in infinitum procedere; ſic enim habent tantummodo eſſe imaginabile vel intelligibile, non autem eſſe reale in vniuerſo.

An numerus poſſit augeri in infinitum.

Circa eundẽ textũ dubitari poteſt, quo pacto accretio numeri in infinitũ, procedat ex diuiſione continui in infinitũ. Numerus enim ſecundum naturam prior eſt quàm magnitudo, ſicut vnitas, quæ eſt principiũ numeri, eſt ſimplicior, & prior quàm pũctum, quod eſt principiũ lineę, vt Ariſt. indicat primo Poſt. 42. quocirca infinitas numeri non debet prouenire ex infinitate continui. Ad hoc ita reſpondendum eſt. Numerus ſumptus mathematicè, ac ſecundum eſſe intelligibile, poteſt in infinitũ augeri ſine auxilio magnitudinis, ſemper addendo nouas vnitates per imaginationẽ formatas: at ſumptus phyſicæ, hoc eſt ſecundum eſſe reale extra animam, non poteſt augeri in infinitum, niſi propter magnitudinem, vel proximè, vel remotè; quod additur propter motum & tempus, ex quorum partibus (ſunt enim continua) etiam numerus augeri poſſet in infinitum, ſed infinitas motus atque tẽporis prouenit ex infinitate magnitudinis, vt docet Ariſ. in 3. Phy. tex. 70. qm̃ igi-

An accretio numeri in infinitum procedat ex diuiſione continui.

A tur numero non poſſunt in infinitũ addi vnitates reales, niſi ꝑ partes continui, quæ ab eo ꝑ diuiſionẽ in infinitum ſeparari poſſunt, ob id dicitur infinitas numeri prouenire ex diuiſione continui.

In tex. 69. ponitur hęc propoſitio, quãtamcunque contingit eſſe magnitudinẽ in potentia, tãtam oportet iam eſſe actu. Quæ propoſitio non videtur vera, nã non valet, magnitudo poteſt eſſe in infinitum minor, ergo iam actu eſt infinitè minor; ſimiliter non valet, numerus eſt in potentia infinitè magnus, ergo numerus actu

B eſt infinitè magnus. Reſpondeo, Ariſt. hic loqui non de diuiſione magnitudinis, ſed de accretione eius in infinitum, in qua vera eſt propoſitio: nã vt ex his, quæ ante diximus perſpicuũ eſt, vna magnitudo tanta poteſt fieri per additionem, quanta eſt altera magnitudo, ex qua fit additio: ſi ergo magnitudo poſſet euadere infinita ꝑ additionem, oporteret illã alteram magnitudinẽ ex qua fit additio, actu eſſe infinitam. Non igitur hoc intelligẽdum eſt de diuiſione magnitudinis, nec de accretione numeri, ſed de accretione ma-

C gnitudinis, quæ fit ex diuiſione alterius magnitudinis. Sed quęſtiones, quas de quantitate adhuc tractauimus, ferè ſunt metaphyſicæ. Deinceps igitur de quãtitate, ea ratione vt conſideratur & tractatur a Mathematico, diſputemus.

De abſtractione mathematicæ quantitatis.

CAP. XVII.

D NVnc differẽdum eſt de abſtractione mathematicæ quantitatis declarãdumq; an quantitas, ea ratione vt conſideratur a Mathematico, ſit abſtracta, non ſolum a materia & ſubſtantia ſenſibili, ſed etiam ſimpliciter & abſolute ab omni ſubſtantia, & materia: vel potius quantitas mathematica ſit quidem abiuncta a materia ſenſibili, non autem ſimpliciter a materia, & ſubſtantia. Etenim hac de re non ſatis cõuenit inter Philoſophos, namque Albertus, D. Thomas, Aegidius, & alij; exiſtimant quantitatem mathematicã non poſſe abſtrahi ab omni

ni ſubſtantia,ſed tantùm a ſenſibili:e cõtrario autẽ Themiſtius,Simplicius, Philoponus,& Auerroes opinantur quantitatem mathematicam abſolute , & ſimpliciter abiunctam eſſe ab omni materia & ſubſtantia . Horum igitur opinionem expendentes quid vero ſimilius ſit videamus. Neque hoc loco refellenda eſt Pythagoreorum ſententia , qui huiuſmodi quantitates putabant non ſolum ratione,ſed etiam re ipſa ſeiunctas eſſe ab omni materia.quomodo enim quãtitas mathematica,ſi eſt accidens,poteſt ſecundũ rem a ſubſtantia ſeparata exiſtere?niſi dicant quantitatem quæ extenſionem habet & partes , inhærere in aliquo ſubiecto immateriali & indiuiſibili; ſin autem quantitas mathematica eſt ſubſtantia , expers materiæ per ſe ſubſiſtens,quomodo ea non fuerit ſubſtantia quædam intelligens,& diuina? Sed hãc opinionem, vt diximus,omittamus,quæ, vel ipſa vetuſtate iam pridem euanuit ; eorumque ſententiam,qui negant quantitatem mathematicam ratione abiunctam eſſe ab omni ſubſtantia , diligenter expẽdamus.

Opinio eorum qui cẽſent quantitatem mathematicã non eſſe ab omni ſubſtantia, ſed tantum a ſenſibili abſtractam.

D.Thomas in Prima Parte q.85.art.1 in reſponſione ad 2.ita ſcribit. [Materia C ſenſibilis dicitur materia corporalis , vt ſubiacet qualitatibus ſenſibilibus:materia vero intelligibilis dicit̃ ſubſtantia ſm quod ſubiacet tantum quantitati: manifeſtum eſt autem , quod quantitas priùs ineſt ſubſtantiæ quàm qualitas ſenſibilis, vnde quãtitas poteſt conſiderari abſque qualitate ſenſibili:quod nihil aliud eſt q̃ eam abſtrahi a materia ſenſibili; non tamen poteſt conſiderari ſine intellectu ſubſtantiæ in cõmuni,quæ ſubiacet quantitati,quod eſt eam non abſtrahi a materia intelligibili:poteſt tamen conſiderari D ſine hac vel illa ſubſtãtia,& abſtrahi à materia intelligibili indiuiduali.] Eandẽ ſententiam ponit, eiſdemque verbis declarat in ſuo commentario ſuper Boetium de Trinitate,quod eſt opuſculum 70. in q. 5. de Diuiſione ſcientiæ ſpeculatiuæ art.3. Albertus idem ſentit 5.Met. tract. 3.c.2. Antonius Andreas ſecundum diſciplinam Scotiſtã idem docet in 6.Met. q.3. probatur hæc opinio duabus rationibus. Primo quidem , quia nullum poſterius poteſt abſtrahi a priori cui per ſe ſubordinatur,ſed quantitas per ſe eſt po- A ſterior ſubſtantia,ergo non poteſt abſtrahi ab ipſa. Deinde quantitas cum ſit accidens,tam ſecundum eſſe,quàm ſecundum eſſentiam, dependet a ſubiecto ſuo quod eſt ſubſtantia:ſiquidem vt Ariſt.docet in 7.Metaph. accidentis eſſe eſt ineſſe , & definitio accidentis ſit per additamentum , ideſt per appoſitionem ſubiecti:quocirca nullum accidens vel eſſe,vel definitiuè ac ſcientificè cognoſci poteſt ſine ſuo ſubiecto.

Cæterum hæ rationes nõ ſunt admodum firmæ, quare paruo negotio refelli B poſſunt;nam poſterius non poteſt abſtrahi a priori , tunc videlicet cum conſideratur ſecundum id in quo eſt poſterius, & dependens a priori;velut quantitas ſi conſideretur vt eſt accidens , vel etiam quoddam genus accidentis; hoc eſt ſecũdum inhærentiam ſuam vel ſecundum certam quandam habitudinem eſſentialem,quam dicit ad ſubſtãtiam, alia enim eſt ad ſubſtantiam habitudo quantitatis & alia qualitatis,& alia cæterorum accidentium:ſic quantitas non poteſt abſtrahi a ſubſtantia ; verùm non hoc modo conſiderat eam Mathematicus, nõ enim agit de quantitate conſiderans eius exiſtentiam vel eſſentiam vel cauſſas eius naturales,quod nõ ſemel a nobis in hoc opere fuit declaratum:& ſanè id manifeſtum eſt perluſtranti omnes demonſtrationes geometricas & arithmeticas quæ in huiuſmodi ſcientijs reperiũtur. quòd autem Mathematicus non perſcrutetur cauſſas quantitatis, nec ex illis demonſtrationes ſuas conficere laboret, auctores ſunt multi tam Platonici quàm Peripatetici. Conſiderat igitur Mathematicus certas quaſdam affectiones quę conueniunt quãtitati non in ordine ad ſubſtantiam,ſed per ſe,vel ſimpliciter & abſolutè , vel in comparatione ad aliam quantitatem:atque hinc etiam patet ſolutio poſterioris rationis. illud autẽ mirandum eſt,quomodo D. Thomas locis ſupra memoratis affirmet materiam intelligibilem a qua non abſtrahit Mathematicus eſſe ſubſtantiam , cum ipſemet in 1.Poſt.ſuper tex.42.& in 7.Metaph.ſuper tex. 35. ſcribat materiam intelligibilem eſſe ipſum continuum,hoc eſt vel ſuperfi-

Quido verum ſit poſterius nõ poſſe abſtrahi a priori.

Quomodo Mathematicus conſiderat quantitatem.

ſuperficiem vel corpus:& ſanè idem cõfirmat Alexander in eodem loco, nec Ariſtoteles id abnuit, tum in illo loco, tum in 8. Metaph. tex. 15. ſed veniamus ad alteram opinionem.

Explicatur altera ſentẽtia eorum qui aiunt quantitatem mathematicam ſimpliciter abſtractam eſſe ab omni ſubſtantia, & præfertur priori ſententiæ.

Præclara ſententia Themiſtii de mathematica abſtractione quantitatis ab omni ſubſtantia.

CAP. XVIII.

ALtera ſentẽtia eſt Græcorum, qui cenſent a Mathematico conſiderari nudam quantitatẽ ſegregatam ab omni materia & ſubſtantia. Themiſtius in 3. Phy. ſuper tex. 7 t. ita ſcribit [Ideo Mathematica dicuntur ex abſtractione, quoniam ab ijs quæ cernuntur in corporibus naturalibus, abiunguntur; & ipſæ per ſe dimenſiones ipſumque continuum æſtimatur atque ſpectatur.] Idẽ in t. de Anima ſuper tex. 17. ſic ait. [In omnibus quæ Mathematici contemplãtur, naturales affectiones a conſpectione C ſua reijciunt, ſolas meraſque magnitudines & nuda atque inania ſpatia conſiderant; finiendis his neque materiam neq; naturalem qualitatẽ adiungunt.] Idem in 3. de Anima ſuper tex. 35. hæc habet [Mathematici ad ſolam quãtitatem ſpectant, & in contemplationem ſuam ſpatia ipſa mera inaniaque & confinia corporum tantùm adhibent. Ex eo fit vt inter Mathematicas diſciplinas Geometria & Arithmetica abeſſe a materia naturali longiſſime uideantur, vtpotè in quibus demonſtratione ſine aliqua ma- D teriæ mentione procedant, quamobrem neq; ſuppetias a ſenſu deſiderãt, quia neque materiam vllam requirunt. At Muſica, Perſpectiua, Aſtronomia, quanquàm & hæ conantur remouere materiam atque ſenſum, non tamen æquè id poſſunt, ſed a ſenſu proficiſcuntur, & in ſenſum deſinũt:] Hoc idẽ docet & pulcherrimè tractat Simplicius ſuper 3. de Anima explanando tex. 35. Vide etiam Philoponũ in 2. Phy. ſuper tex. 18. vbi ait nudã quantitatẽ, perinde ac ſi per ſe ſubſiſteret, a

Idem ſentiunt Simplicius & Philoponus, quin etiam ipſemet Ariſtoteles.

Mathematico conſiderari ſine omni ſub- A ſtantia. Omnes denique Græci, interpretantes vel tex. 18. 2. Phy. vel 17. 1. de Anima vel 35. 3. de Anima vel 35. 7. Metap. idem planè affirmant.

Ac nobis quidem Ariſtot. vr̃ idem ſenſiſſe: is. n. in 12. Met. tex. 44. ait. Inter diſciplinas mathematicas, Aſtrologiã quidẽ ſpeculari de ſubſtãtia ſenſibili ac ſempiterna, Geometriã autem & Arithmeticã nullã ſubſtantiã cõſiderare. Et in 11. lib. Met. Sũma. 2. c. 1. hoc idẽ perſpicuis verbis declarat ita ſcribens. [Mathematicus circa abſtracta ſpeculatur, tollendo nan- B que oĩa ſenſibilia ita ſpeculatur, ſolũ aũt dimittit quantũ, & continuũ, hoc eſt vel lineã vel ſuperficiẽ vel corpus & paſſiones eorũ, prout quãta & cõtinua ſunt, nõ prout aliquid aliud ſpeculatur.] Hactenus Græci & ipſe Ariſt. Quæ ſententia nobis quidem fit veriſimilior, atq; probabilior. Primùm enim, talis eſt modus abſtrahendi in ſcientijs, qualis eſt modus definiendi, vt innuit Ariſt. in 6. Metaphy. tex. 2. Sed, in definitionibus mathematicis nulla fit mentio, nullaque ratio habetur vllius materiæ vel ſubſtantiæ, vt per C ſe clarum eſt conſideranti omnes definitiones mathematicas, ergo Mathematicus abſtrahit quantitatem ab omni materia & ſubſtãtia: quid enim aliud eſt abſtrahere unum ab alio, q̃ cõſiderare vnũ nõ cõſiderando aliud? Deinde Ariſt. in 2. Phy. tex. 19. oſtẽdit Mathematicũ abſtrahere a materia ſenſibili ꝓpea qđ definit par impar, triangulũ & alia eiuſdẽ generis abſq; materia ſenſibili: ſed in definitionibus eiuſmodi rerũ, ſicut nõ apparet materia ſẽſibilis, ita nulla ꝓrſus materia vel ſubſtãtia cernitur: ergo Mathemati- D cus ſicut a materia ſenſibili, ita ab omni ſubſtãtia quantitatẽ abſtrahit. Poſtea, affectiones quæ a Mathematico demonſtrãtur de quãtitate, non ei conueniũt in ordine ad ſubſtantiã, ſed per ſe; vt eſſe diuiſibilẽ, cõmenſurabilẽ, proportionabilẽ, æqualem, vel inæqualem. ſimiliter triangulũ hr̃e tres angulos æquales duobus rectis, ſphęricũ nõ poſſe tãgere planũ niſi in pũcto, & alia eiuſdem generis, quæ ſine vllius ſubſtãtiæ reſpectu per ſe ſpectãtur in quãtitate. Quare Mathematicus ad eas res demõſtrandas nõ indigebit cõſideratione

Quinque rationibus probatur quantitatẽ mathematicam ab omni ſubſtantia eſſe abſtractam

tione ullius ſubſtantiæ, non enim quātitas eſt diuiſibilis ex eo quia eſt in ſubſtantia, neque triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, nec linea recta tangit circulum in puncto, quia inſint in aliqua ſubſtantia; ſimiliter etiam non conuenit quantitati tantum locum occupare, in ordine ad ſubſtantiam; ſed per ſe, vt in cubo demonſtrat Ariſt.4. Phyſicorū tex.76. Imò, quædam non videntur poſſe conuenire quantitati in ordine ad ſubſtātiam, quemadmodum continuum eſſe diuiſibile in infinitum; nam ſi ſubiectum quantitatis, vt prioris ſententiæ principes exiſtimant, eſt ſubſtantia compoſita, perſpicuū eſt repugnare quantitati, prout eſt in ſubſtantia compoſita diuidi in infinitum: forma enim ſubſtantialis neque diuiſionem neque accretionem in infinitū fieri in quantitate ſibi coniuncta vllo modo patitur. Ad extremum, ſi Mathematicus, vt ſæpe a nobis dictum eſt, neque eſſentiam, neque exiſtentiam, neque proprias & reales cauſſas tum quantitatis tū affectionum eius conſiderat, quid ei opus erit ad contemplationem tractationemque ſuarum demonſtrationū, vllam ſubſtantiæ conſiderationem adhibere? Verū de his ſatis. Deinceps an quadratura circuli ſit poſſibilis diſquiramus.

De Quadratura circuli an ſit ſcibilis vel poſſibilis.

CAP. XIX.

Libet hoc loco, quaſi a recto doctrinæ curſu deflectentes, ad amęnam quādam contemplationem paululum diuertere, hoc eſt de quadratura circuli, ſit poſſibilis nec ne, diſputarę. Cuius rei iucūda eſt inquiſitio, difficilis explicatio, cognitio autem cum ad alia, tum ad multorum locorum Ariſt. intelligentiā perquam vtilis. Circulum autē quadrare conati ſunt apud veteres, Antiphon, Bryſo, & Hyppocrates Chius, quorū meminit Ariſt. 1. Phy. tex. 11. 1. Poſt. tex. 23. & 1. Elenchorum cap. 10. Apud recentiores autē Orontius Finæus, qui, ſi quàm multa docere atque demonſtrare aggreſſus, atq; pollicitus eſt, tam multa præſtare ac perficere potuiſſet, immortalē ſanè gloA riam fuiſſet conſequutus. Horum omniū de quadratura circuli demonſtrationes, Ioannes Buteon vno libello diligenter collegit, earumque demonſtrationum vitia & errata, ſubtiliter & accuratè patefecit. Nos primum, videamus quid alij ſenſerint de Quadratura circuli, tum, doceamus quadraturam circuli poſſibilem atque ſcibilē eſſe; poſtremò, rationes contrarias, quæ videntur nobis aduerſari, diſſoluamus.

Opinio & argumenta eorum qui negāt Quadraturam circuli eſſe poſſibilē.

Nonnulli putant non poſſe quadrari circulum, propterea quod Ariſt.7. Phy. B tex.21.& 30. videtur ponere pro abſurdo vt recta & circularis linea ſint inter ſe æquales: Auerr. in 7. Phy. commento 29. ait impoſſibile eſſe vt quantitates ſint inter ſe æquales, niſi aut rectæ inter ſe, aut circulares inter ſe: & 10. Metaph. comm. 10. ait lineam arcualem non poſſe æquari lineæ rectæ, aut rectam alij non rectę: & apud Euclidem eſt communis animi conceptio (quæ ſibi mutuo congruunt ea inter ſe fore æqualia) ſed conſtat nullum quadratum poſſe omnino congruere cū circulo aut ei penitus adaptari, nam ſi reC ctum congrueret cum obliquo ſeu curuo, non eſſet rectum ſed obliquum, aut hoc non eſſet obliquum ſed indueret formam recti. Ad extremum, cum in huius rei peruestigationem, omnibus propè ſeculis, plurimi atque clariſſimi Mathematici ſummo ſtudio & diligentia incubuerint, nec quicquam adhuc compertum fuerit, deſperandum eſt, hoc in poſterum inueniri poſſe: idque maximo argumento eſſe debet, huius rei demonſtrationem non poſſe comprehendi. quamobrē Ariſtot. in categoria Ad aliquid, vbi de D Quadratura circuli ſermonem habet, loquitur de ea non abſolutè, ſed ex ſuppoſitione [ſi (inquit) eſt ſcibilis.] Ab hac opinione non abhorruiſſe Ammonium Simplicij magiſtrum, affirmat ipſemet Simplicius 1. Phy. ſuper tex. 11.

Iamblich' dixit Quadraturam circuli a multis iam eſſe inuentam.

E contrario autem Iamblichus (auctore Simplicio in 1. Phy. ſuper tex. 11.) affirmat Quadraturam circuli nō modo poſſe inueniri, ſed poſt Ariſtotelem, compertam & traditam fuiſſe a Sexto Pythagorico, Archimede, Apollonio, Nicomede & Carto. Verùm Simplicius ait a ſupradictis

dictis viris non certam huius theorematis demonſtrationẽ, ſed inſtrumẽtariam A tantum quandam eius rationem & conſtitutionem adinuentam fuiſſe; non enĩ id latuiſſet tãdiu omnes Mathematicos. Archimedes certè non perfectè quadrauit circulum, niſi fortè dicatur quadraſſe, vel quia dedit certiſſimam viam quadrandi, & docuit ea quibus cognitis & compertis neceſſariò conficitur Quadratura circuli; vel quia in quadrãdo circulo proximè omnium acceſſit ad veram eius rei demonſtrationem, ita vt quod deeſt, perexiguum ſit, & cum demonſtratio traducitur ad materiam ſenſibilem, B pro nihilo ducatur, & non ſecus vſurpetur a Mechanicis, ac ſi eſſet demõſtratio perfecta, & oĩbus ſuis numeris abſoluta.

Opinio Zimaræ ſientis Quadraturam circuli eſſe poſſibilem mathematicè ſed nõ phyſicè.

Zimara in ſuis cõcordantijs ſuper decimum librum Metaphyſicæ; exponens ea verba, quibus Auerroes ait lineam arcualem non poſſe æquari lineæ rectę, dupliciter inquit Quadraturam circuli poſſe accipi, vno modo mathematicè & ſecundum imaginationem, altero modo phyſicè & ſecundum rem; permagni aũt referre vtro modo ſumpta fuerit, etenĩ mathematicè poſſibilis eſt, vt videtur C Mathematicis, & Boetiò, qui in categoria Ad aliqd, inquit eius demonſtrationem eſſe inuentam, ſeque eam fuiſſe explicaturum niſi breuitati ſtudere voluiſſet. Imaginatur enim (ait Zimara) Mathematicus lineam rectam incuruari, & fieri circularem, & contra, ipſam circularem rectificari, vt omni ex parte coæquetur lineæ rectæ. At vero phyſicè, & ſm rem, hoc impoſſibile eſt; nũquàm enim linea recta poteſt re ipſa perfectè adaptari & cõgruere circulari; niſi definat eſſe recta; & cum æqualia dicantur eſſe ea quæ ſibi D inuicem congruunt, numquàm profectò ſecundum rem quod eſt circulare poterit æquari recto, quare ſic impoſſibile eſt quadrari circulum. Hac autẽ diſtinctione poſita, putat Zimara omnes opiniones inter ſe cõciliari poſſe; nam qui aiũt circulum poſſe quadrari, intelligunt mathematicè; qui autẽ negãt intelligũt phyſice; porrò hanc diſtinctionem videtur probare & confirmare Auerroes in 7. Phyſi. comm. 29 ita ſcribẽs. [Impoſſibile eſt lineas rectas circularibus, aut contra circulares rectis, denique quæcunq; non ſunt eiuſdem ſpeciei, ſibi inuicem æquari. Quod autem dicunt Geometrę, quòd linea recta eſt breuiſſima linea omnium quæ duci poſſunt ab uno puncto ad aliud pũctum, dicitur largè, & æqualitas dr̃ de eis ferè ęquiuocè; & ſimiliter hoc qđ dicũt ꝙ circunferentia alicuius circuli eſt æqualis figuræ poligoniæ: & Geometer decipitur in hoc; quia poſſibile eſt exiſtimare lineam rectam quæ incuruetur & fiat circularis, & quia hoc accidit in mente, attribuit hoc propriè ipſi Geometer.] Hæc Auerroes. Neque vero inquit Zimara, incredile videri debet idem eſſe poſſibile mathematicè quod non eſt poſſibile phyſicè; cum poſſit hoc permultis exẽplis confirmari, nam motus circulares inter ſe contrarios eſſe, & quantitatem augeri & diuidi poſſe in infinitum, & velocitatem motus infinite intendi & remitti poſſe (de quo uide apud Auerr. 3. Phy. 60. & 4. Phy. 71. & 1. de Cælo 32.) verum eſt ſecundum abſtractionẽ quandam mathematicam, falſum autem & impoſſibile ſecundum rationẽ & conſiderationem phyſicam. Hactenus Zimara.

Refellitur opinio Zimaræ, & eorum qui negant Quadraturam circuli poſſibilem eſſe.

CAP. XX.

SVpradicta opinio Zimaræ multis de cauſſis nobis non probatur. Primò, quia putat quadraturam circuli, eò fieri quòd imaginemur, aut lineã rectã flecti in curuam, aut hanc dirigi in rectã cũm hoc longiſſime abſit cum a vero, tũ a doctrina Mathematicorũ; etenim quadrare circulum non eſt aliud, quàm reperire aream alicuius quadrati parem & æqualem areæ cuiuſpiam circuli; non vt inter ſe congruant & planè coaptentur inuicem, hoc enim non ſolum impoſſibile eſt in quadrato & in circulo, ſed etiam in ipſis figuris rectilineis quę diuerſa ſpecie continentur; nunquam enim triangulum quadrabit, & congruet cum quadrãgulo, aut quauis figura aliùs ſpeciei; quippe cum ſpecies & ratio figuræ conſiſtat

in indiuiſibili: certum tamen eſt omnes figuras rectilineas quadrari poſſe, vt ex 14.propoſitione 2.lib.Elem.Euclidis, pſpicuum eſt. Æqualitas ergo quadrati & circuli in eo eſt, vt aræ utriuſque figuræ ſint æquè capaces; ſed iſti, vt opinor, falluntur, quia idem iudicium faciunt de lineis ſm actum ſumptis, atque ſi accipiantur ſecundum potentiam, cum tamē permultum interſit; in triangulo enim rectangulo; latus ſubtendēs angulum rectum, per ſe, ac ſecundum actum, minus eſt reliquis duobus lateribus ſimul ſumptis, vt patet, ex 20.propoſitione primi Elementorum Euclidis: at ſecundum potentiam eſt par, ac æquale illis, quia quadratum quod fit ex tali latere, æquale eſt duobus quadratis, quæ ex duobus reliquis lateribus exiſtunt, vt docet Euclides eodem libro ꝓpoſitione 47.& in ambligonijs, triangulis latus ſubtendens angulum obtuſum minus eſt reliquis duobus, facit tamen quadratum majus duobus quadratis aliorum laterum, vt eſt in 2.Elem.propoſitione 12.Thcon item, mathematicus in primis nobilis, ſcribens in primum lib. Almageſti, vbi ſermo eſt de capacitate figuræ circularis, pulchre demonſtrat poſitis duabus lineis æqualibus, nna recta, altera circulari, ampliorem aream effici a circulari, quàm a recta; ſed commorari in his, ſuperuacaneum ducent, qui rationibus mathematicis, vel mediocriter fuerint eruditi. Illud quoque non uacat errore, quod inquit Zimara, quadraturam circuli phyſice impoſſibilem eſſe, nequaquam vero mathematice; cū tamen contra plane res ſe habeat, nam & veriſimile eſt in corporibus naturalibus, vel artificioſis, eſſe aliquod quadratum peræque capax, atque aliud corpus amplitudine rotūda: & quadratura Archimedis (vt ſupra expoſui) in materia ſenſibili, & in corporibus mechanicis habetur, atque uſurpatur pro perfecta, & abſoluta, quæ tamē ad regulam Mathematicorum, nō eſt exacta. Adde, quòd illa definitio æqualitatis propter quam Zimara negat quadraturam circuli phyſicè poſſibilem eſſe, non eſt phyſica, ſed mathematica; quippe quæ in communibus animi cōceptionibus nnmeratur ab Euclide. verum germanam illius definitionis intelligentiam nec Zimara, nec quidam alij aduerſarij
A quadraturæ (vt oſtendemus infra) videntur aſſecuti. Hæc contra Zimaram.

Sed nos poſſibilem eſſe Quadraturā circuli, aggrediamur demonſtrare. Primò, ea, ex quibus Archimedes concludit Quadraturam circuli, in libro de Dimenſione propoſitione 1.non ſunt impoſſibilia: nam quamuis ibi ponit trigonum orthogonium, cuius unum latus ſit æquale peripheria circuli, & neque ab ipſo neq; a quoquam alio demonſtratum fuerit, dari, lineam rectam æqualem peripheriæ circuli, tamen Eudocius Aſcolonita illā
B propoſitionem Archimedis exponēs, ait eiuſmodi rectam poſſibilem eſſe, quin ēt talem aliquam reperiri in natura; a nullo plane dubitari, Lineas item Helicas, per quas Archimedes pulchre quadrat circulum, quis ſanæ mentis neget, aut poſſe reperiri, aut certe effici poſſe a Deo? nā cū huiuſmodi lineas cogitatione depingimus, nihil mēs reperit in his, aut rationi repugnans, aut quod obſtet aliquo modo, vt eſſe nequeāt. Deinde, ſi Archimedes quadràuit Parabolam, quæ eſt area, quam linea recta & curua circunſcribūt,
C cur non circulus etiam quadrari poſſit? Præterea, ſi angulo curuilineo (vt eſt apud Proclum 2.lib.ſuper Euclidem) inuenitur rectilineus maior, & minor, atq; etiam par, cur non idem contingere poſſit in ipſis figuris rectilineis, & curuilineis? Adhæc ſi Hyppocrates quadraſſet oēs lunulas, quas adhibet in ſua demonſtratione, proculdubio (vt etiā confitentur Mathematici, qui eiuſmodi demonſtrationē redarguunt) quadrauiſſet circulum. Atqui ſi is vnam aliquam lunulam quadrauit (vt vere quadrauit) hoc eſt certiſſimo
D argumento, omnes quoq; poſſe quadrari, quippe quum omnium lunularum par ratio, par item facilitas, & difficultas ad quadrandum eſſe uideatur. His accedit, quòd non minus difficile videtur qudrare lunulam, quàm ſemicirculum, aut aliā quampiam ſectionem circuli; propterea quòd lunula habens vtramque lineam curuam, magis eſt diſſimilis figuræ rectilineæ, quàm ſemicirculus, vtpote qui ſaltem alteram lineam rectam habeat. Cū igitur lunula quadrata fuerit ab Hippocrate, quid prohibet etiam ſemicirculū

quadrari

quadrari poſſe? eo autem quadrato, totius quoque circuli quadratura in promptu eſt. Poſtremò (vt quo argumento oppugnant aduerſarij Tetragoniſmum, eodem nos ipſum tueamur) ſi eſſet impoſſibilis quadratura circuli, id ſane uidiſſent clariſſimi quique Mathematici, qui ea in re multum elaborarunt: & non ſolum a quærendo deſtitiſſent, ſed etiam docuiſſent, huiuſmodi problema eſſe impoſſibile, ceu eſt ab ipſis de diametro, quod ſit incommenſurabilis coſtę, luculenter explicatum atque demonſtratum, ſed ad diſſoluendas rationes quibus oppugnatur Tetragoniſmus, veniamus.

Soluuntur rationes contrariæ.

C A P. XXI.

RAtiones autem, quibus Tetragoniſmus labefactari exiſtimatur, parui negotij eſt diſſoluere; nam ſicubi Ariſtoteles & Auerroes aut etiã alij, docent, rectum, & curuum inter ſe comparari, & æquari non poſſe, loquuntur ſane de perfecta comparatione, quæ ſecundum Ariſtot. 7. Phyſic. tantum uerſatur in ijs, quæ ſpecie atoma continentur: Quocirca eam remouet etiam a genere, vtpote in quo propter magnam differentiarum atque ſpecierum uarietatem, aſſerat complures ęquiuocationes deliteſcere. Vel alio etiam modo hæc poſſunt expediri poſito nimirum duplici genere comparationis, vno ſecundum ſimilitudinem, quod ſit in ijs tãtùm, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei: altero autem ſecundũ proportionem, quod latiſſime patet, pertinens etiam ad ea, quæ ſunt diuerſorũ generum; hanc duplicem rationem comparationis, colligere licet ex ijs, quæ ſcribit Ariſt. 2. de Generatione tex. 37. Perfecta igitur æqualitas in ijs tantũ eſt, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei; quæ enim ita ſunt ęqualia, ſibi inuicem appoſita, perbelle congruunt inter ſe: id quod minime conuenit in quantitates rectas & curuas, quinimo nec in vllas quantitates differentium ſpecierum, quales quales fuerint conuenire poteſt; nunquam enim trigonum cũ tetragono, aut pentagono hac ratione congruet, aut plane conformabitur; ergo vt perfectam ęqualitatem in recto, & curuo non ponimus, ita aliquam vim, & rationem æqualitatis in ipſis reperiri poſſe affirmamus: vt ſpacio quod circulus continet, par & æque capax ſpaciũ a quadrato effici ualeat. Non. n. hoc loco verba facimus de parilitate lineæ rectæ & curuæ perfecta ſecundum actum, ſed ſecundum potentias huiuſmodi linearũ. Potentia vero lineæ quæ nã ſit, nouimus ex 2. lib. Elem. Euclidis. Porro, illa definitio æqualitatis, [Equalia eſſe quæ ſibi mutuo cõgruunt.] Non ſic traditur ab Euclide, ſed potius è conuerſo. [Quę ſibi mutuo congruunt, ea ſunt inter ſe ęqualia.] Quo modo ſumpta hæc ſeu definitio, ſeu potius communis animi conceptio, vniuerſe, & abſolute vera eſt, neque aduerſatur quicquam noſtræ ſententiæ: ſin autem enuntietur, quemadmodum aduerſarij volunt, accipi debet de perfecta æqualitate, quæ eſt in his tantum, quæ ſubiecta ſunt eidem ſpeciei. Quod ſi contendant in hac definitione æqualitatis, magnam vim eſſe ad tollendum tetragoniſmum, profecto ex ipſa pari ratione ego concludam, neque trigonum neque pentagonũ, neque ullam aliam figuram rectilineam, quæ ſpecie modò differat a tetragono; quadrari poſſe; neque enim huiuſmodi figuris accommodari poteſt illa definitio ęqualitatis, quod qui non uidet quàm ſit abſurdum, is plane rudis, & ignarus eſt diſciplinæ Mathematicę. Argumentum petitum ex auctoritate eorum, qui cum diu multumque laborauerint in demonſtrando hoc problemate, tamen adhuc perfectam demonſtrationem nõ compererint, non modo nobis non aduerſati, ſed retorqueri poſſe in aduerſarios paulo ſupra explicauimus. Verum hęc ſit ſatis de Tetragoniſmo: in quo declarando aliquanto lõgiùs prouecti ſumus, vt aperiremus ijs, qui dant operam Philoſophię, quid ea de re ſentiẽdum ſit, ne forte quiſquam a vero abducatur, captioſis quorundam deceptus argumentis.

Illud autẽ nõ eſt hoc loco prætereundũ, recte Alexandrũ dubitare (vt Simplicius refert) num tetragoniſmus per ſectiones, quẽ Ariſt. nominat 1. Phy. tex. 11. ſit Hippocratis; is enim non per ſectiones,

ſed per lunulas quadrabat circulũ,vt ipſemet Ariſt.auctor eſt in 1.Elench.c. 10. A quantum vero inter lunulam,& ſectionẽ interſit,notum eſt nõ modo imbutis,ſed etiam tinctis modo Geometria; quare vel ad aliũ referendus eſt hic Tetragoniſmus, cuius demonſtratio non peruenit ad nos,vel nomen ſectionis poſitũ fuit ab Ariſt pro uocabulo lunulæ,fortaſſe, quòd Hippocrates no ſolum lunulis,ſed multis quoque circuli ſectionibus vtatur in ſua demõſtratione.Verùm illius demonſtrationis vis, atque robur,non in ſectionibus circuli, ſed in lunulis collocatum eſt. Circunfertur B etiam quidam libellus nomine Campani in quo auctor illius, per ſectiones circuli conatur oſtendere quadraturã eius. Primùm,diuidit peripheriam circuli in quatuor partes æquales, tum aſſumens proportionem circunferentiæ ad diametrum traditam ab Archimede, perinde ac fuiſſet certa,& comperta, ponit quatuor lineas rectas pares illis quatuor peripheriæ partibus, ex quibus conflatum quadratum putat fore par illi circulo,cuius peripheria quadripartito diuiſa fuerat.Quæ demonſtratio tot erroribus ſca C tet, vt recte opinetur Buteon eam non eſſe Campani,qui fuit clariſſimus Mathematicus,ſed ab aliquo Geometriæ indocto, quo ſibi maiorem legentium gratiã promereretur emiſſam, atque euulgatã fuiſſe nomine Campani.Alexãder autem ſcribit, exiſtimaſſe quoſdam, propterea quod comperiſſent eundem numerũ eſſe circularem,& quadratum, vt vigintiquinque eſt numerus circularis,quia ab eodem in idem procedẽs terminatur:eſt item quadratus,quoniam fit ex ductu qnarij in ſe,in circuli quoque magnitudi- D nibus ſe inueniſſe quadratum. Sed hæc demonſtratio (inquit Alexander) non ducitur ex principijs geometricis,ſed arithmeticis, neque neceſſarium eſt quidquid reperitur in numeris etiam reperiri in magnitudinibus.Etenim inter quoſcunq; numeros reperitur rationalis proportio,quæ tamen inter quaſcunq; magnitudines, vt v.g. inter diametrum, & coſtam,non inuenitur.Verùm Simplicio, incredibile uidetur fuiſſe aliquos, qui tam pingui,& rudi demonſtratione vterentur ad quadrandum circulum; ſed forte veriſimilius eſſe, nonnullis, cum vidiſſent in numeris eundem ſimul eſſe quadratum,atque circularem, veniſſe in mentem vt quærerent etiam in magnitudinibus,quadraturam circuli.Atque hæc dicta ſint de quantitate ſecundum mathematicam eius cõſiderationem.Reſtat vltima quantitatis conſideratio, quæ eſt phyſica,ſecundum quam explicanda eſt illa apud philoſophos pereelebris quæſtio de Maximo & Minimo.

De Maximo, & Minimo.

CAP. XXII.

QVoniam ſupra demonſtratũ fuit, quantitati ea ratione vt quantitas eſt,non repugnare eam vel augeri vel diuidi in infinitum; nunc videndũ eſt,an idem quoque conueniat in quãtitatem naturalem;an potius quantitas rerum naturalium habeat certos præfinitoſque magnitudinis & paruitatis fines, quos natura tranſire nequeat.Hanc quæſtionem ferè in ſcholis nuncupant de Maximo & Minimo, & diſputant an detur Maximum & minimum in rebus naturalibus.Quo autẽ dilucidius explanentur, & facilius percipiantur ea quæ ſunt a nobis tractanda,diuidemus hanc quæſtionẽ in duas partes, in priori,quædam prædocebimus ad intelligentiã quæſtionis perutilia;in poſteriori, exponemus nonnullas propoſitiones, in quibus propoſitæ quæſtionis explicatio continetur.

Quid ſit maximum quod ſic, minimum quod ſic, maximum quod non, & minimũ quod non.

Primò,ſciendum eſt olim apud Philoſophos Latinos in tractatione huius quæſtionis,fuiſſe admodum uſitata hæc quatuor vocabula,Maximum quod ſic, Minimũ qđ ſic,Maximum qđ nõ, Minimũ qđ nõ. Appellabãt Maximũ qđ ſic, terminũ quãtitatis ſub qua res nr̃is eſſe põt, & nõ ſub maiori,ita vt attingere quidẽ poſſit illũ terminũ,trãſire aũt non poſſit.Minimũ qđ ſic, dicebatur terminus quãtitatis ſub qua res põt eſſe,ſed nõ ſub alia vlla minori.Maximũ qđ non, vocabatur terminus quãtitatis ſub qua res nõ põt eſſe,ſed bñ ſub quacũq; maiori,mõ nõ trãſeat modũ magnitudinis,quẽ ſupradiximus maximũ

quod

quod ſic;& hoc modo dicebatur,qm̃ verſus paruitatẽ, erat maximũ eius quãtita- A tis ſub qua nõ põt eſſe res. Minimũ qđ nõ erat terminus quãtitatis ſub qua res non põt eſſe,ſed bene ſub minori, modo non excedat terminũ paruitatis quẽ ſupra vocauimus Minimũ qđ ſic,& dicitur hoc nomine, qa eſt Minimũ eius quãtitatis, ſub qua nõ poteſt eſſe res verſus magnitudinis exceſſum. Hęc olim vt dixi a Philoſophis Latinis,ſicut alia multa, nimis horridè & obſcurè dicebãtur. Quocirca dicẽdi obſcuritas rerũ difficultati adiuncta, mirum in modũ augebat diſcendi laborem. Verum quia hæc iam exoleuerũt,negligi B poſſunt ſine vllo Philoſophię detrimẽto.

Maximum & Minimũ in quibus rebus ſpectentur.

Deinde, Maximũ & Minimũ licet propriè ſint in quãtitate,hoc eſt in magnitudine & multitudine,tñ etiã transferũtur ad alia multa,quæ induũt rationẽ aliquã quãtitatis,cuiuſmodi ſunt põdera mẽſuræ, & in potentijs magna vel parua virtus; in motu velocitas & tarditas, in tp̃e longum & breue, in qualitate intenſum & remiſſũ, deinde in perfectione magnũ & paruum metaphoricè ſumpta.

Maximum & Minimũ dicuntur vel poſitiuè, vel negatiuè.

Poſtea, Maximũ & Minimũ dupliciter accipi poſſunt, vel poſitiuè vel negatiuè; C dr̃ poſitiuè Maximũ, qđ eſt maius omnibus alijs,& Minimũ poſitiuè,quod eſt minus omnibus alijs Dicitur autẽ negatiuè Maximũ,id quo non eſt aliud maius, põt tamen eſſe aliud ei æquale; Minimũ etiã negatiuè dicitur id quo non eſt aliud minus,poteſt tamen aliud eſſe ei æquale ſecundũ paruitatẽ. Itaque Maximum poſitiuè excludit maius & ęquale, Maximum aũt negatiuè,excludit quidem maius,ſed nõ æquale Idemq; contingit in Minimo.

Præterea, Maximũ & Minimũ poſſunt conſiderari dupliciter, vel abſolutè, vt D quæratur an in mundo ſit aliquid Maximũ omniũ aut Minimũ, vel definitè ſm̃ vnamquanq; ſpeciẽ rerũ, vt an in ſpecie humana ſit maximus homo & minimus homo;atq; hoc modo poteſt quæſtio tractari tripliciter, primùm in viuentibus,tũ in elemẽtis deinde in mixtis inanimatis.

Adhæc, dupliciter aliqđ põt terminari ſm̃ magnitudinẽ; vno modo, intrinſecè, quia ſm̃ naturã ſuã poſcit talẽ terminũ magnitudinis,quẽ naturaliter non poteſt excedere. Altero modo extrinſecè, quia non ex ſe,ſed extrinſecus terminatur, & A prohibetur maius effici, velut ſi doliũ ſit plenum vino, illud vinũ quatenus exiſtit in dolio nõ poteſt ampliùs augeri,prohibente ipſo dolio, a quo determinatur & cõtinetur;quãuis per ſe poſſit eſſe maius.

Dupliciter etiã conſiderari poteſt Maximum & Minimum, vel in re quę per ſe exiſtit,vel in re quæ inexiſtit in alia;quæri enim põt an poſſit dari minima aqua per ſe exiſtens, & an poſſit dari minima aqua inexiſtens alij, hoc eſt an poſſit dari minima pars aquæ.

Quot modis fiat accretio.

Poſtremò, duplex eſt accretio, vna vi- B uentium propria,quę efficitur ab anima, ex alimento, vi caloris naturalis: Altera, quæ reperitur etiã in non viuẽtibus, quæ fit tripliciter: Vno modo intrinſecè per rarefactionẽ,quo modo aqua & aer & alia corpora calefacta atq; rarefacta euadunt ampliora: Altero modo extrinſecè per ſolam appoſitionẽ, vt ſi terræ adiungas terram,& aquæ aquã: Tertio modo per generationẽ, vt ignis augetur ſuppoſitis ei lignis: ex ipſis enim gignitur nouus ignis q̃ priori coniunctus uidetur eum amplificaſſe. Atq; hæc quidẽ nunc prædocere voluimus, C quibus expoſitis, ad explanãdam quæſtionẽ propoſitã cõmodiùs ingrediemur. Cuius quæſtionis explanatio, in decẽ propoſitionum proximè ſequentium explicatione,tota continetur.

Ponũtur nõnullæ Propoſitiones, quibus explicatur quæſtio de Maximo & Minimo.

CAP. XXIII.

D PRima propoſitio,eſt actu in mundo aliquid maximum ſm̃ magnitudinẽ, vt primũ cælũ omnia alia continẽs, & nullũ aliud corpus extra ſe habens. Eſt etiã actu aliquid minimũ ſm̃ paruitatem vel poſitiuè vel negatiuè;nã ſi nõ eſſet aliquid minimũ ſaltẽ negatiuè,ſed quocunque paruo dato ſemper aliud minus exiſteret,oporteret infinitã eſſe actu multitudinem rerum,quam non poſſe actu reperiri,ſupra fuit demonſtratum.

2. Propoſitio,in qualibet ſpecie rerũ naturalium datur Maximum & Minimũ.

In qualibet ſpẽ rerũ naturaliũ eſſe maximũ & minimũ.

hæc probatur tripliciter. Primò, quia natura & forma cuiuſlibet rei naturalis, virtus itẽ & potẽtia, deniq; actiones & motus, oĩa inquã hæc, ſunt naturaliter definita & determinata, quamobrẽ neceſſe eſt etiã quantitatẽ quæ pp illa tria datur rebus naturalibus, definitã & determinatam eſſe; quod declarans B. Thomas in 1. Par. q. 7. ar. 3. ita ſcribit. [Omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam; cum igitur ad formam ſubſtantialem conſequantur accidentia, neceſſe eſt vt ad determinatam formam conſequatur etiam determinata quantitas; vnde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem in maius & minus.] Deinde, videmus eſſe rei naturalis admodum variari ſecundum variationem quantitatis in maius & in minus, cum igitur eſſe cuiuſlibet rei ſit determinatum, non poterit quantitas rei naturalis indeterminatè variari, ſed erunt certi termini magnitudinis & paruitatis, intra quos tantùm poteſt cõſeruari eſſe rei naturalis. Poſtea, idem perſpicuum fit ſi conſideremus omnes ſpecies rerum naturalium; in qualibet enim ſpecie reperiemus præfinitam magnitudinẽ & paruitatem, quã nunquam excellunt indiuidua illius ſpeciei. v. g. homo nunquàm attingit magnitudinem cypreſſi, nec diminuitur ad paruitatem formicæ; & mus nunquàm peruenit ad magnitudinem elephanti, nec ad paruitatem pulicis. Poſtremo; [Natura (vt inquit Ariſt. 1. de Gener. animal. c. 1.) vitare ſolet infinitum, infinitum autẽ fine caret, natura autem in omnibus finẽ quærit.] & in 8. Phy. tex. 15. ait, nihil eorum quę natura fiunt eſſe indeterminatũ & inordinatum: Et vulgata eſt Philoſophorum ſententia, naturã eſſe determinatam ad vnum. Vide quæ in hanc ſententiam ſcribit Commentator 6. Phy. commento 91. & in 8 Phyſic. commento 62. cuius verba hic non aſcribimus, ne vbi nõ maximè opus eſt, longiores ſimus. Quis autem ſit præciſè terminus magnitudinis & paruitatis in qualibet ſpecie rerũ naturalium, propriè cognoſcere, difficillimum eſt, ne dicam impoſſibile, nam quẽadmodum facile eſt aſſignare magnitudinem vel paruitatem ad quam non poteſt peruenire homo, ita difficilè eſt aſſignare certam aliquam magnitudinem & parui-
A tatem, ad quã præciſè peruenire poteſt, & non vltra progredi.

Clariſſima teſtimonia Ariſtotelis de maximo & minimo quod eſt in viuentibus

3. Propoſitio. In viuentibus eſt certa & definita magnitudinis ratio verſus vtrumq; extremum, vt neque ad quantãcumq; molem creſcere, neque ſub quantauis paruitate conſtare queant. Hoc pbari põt tum multis & illuſtribus teſtimonijs Ariſtotelis, tum etiã rationibus. Ariſtoteles 1. Phyſicorũ tex. 36. ſic ait [impoſſibile eſt animal, vel plantam, quantamcunque eſſe ſm magnitudinẽ & paruitatẽ, neque eorũ partes.] In libro 2. de Aĩa
B tex. 41. ita ſcribit. [Omnium natura conſtantiũ, terminus eſt, & ratio magnitudinis & augmenti.] In 4. lib. de Genera. animalium cap. 4. hęc habet. [Perficiendi cuiuſque animalis, certa eſt magnitudo, tũ ad maius, tum ad minus, quẽ terminũ nõ ſupergrediuntur vt vel maiora vel minora euadant, ſed in medio magnitudinis ſpatio exceſsũ defectũve inter ſe capiũt.] Deniq; apud eundem Ariſtotelem in 7. lib. Politicorum c. 4. ſic eſt ſcriptũ. [Sed vt cæterarum rerũ, animalium, ſtirpium & inſtrumentorum, ſic ciuitatis menſura
C quędam eſt & modus; horum vnũquodq; nec ſi valde exiguũ ſit, nec ſi excedat magnitudine, vim ſuam retinebit, ſed modo prorſus naturam amittet, modo in ſtatũ incommodum delabetur. Etenim nauigiũ prorſus nõ erit, nec ſi vnius palmi ſit, nec ſi pateat ſtadijs duobus, ſed ad quandã magnitudinẽ progreſſum, mõ pp exiguitatẽ, mõ pp exuperantiã, incõmodam nauigationẽ efficiet.] Hæc Ariſtoteles. Poteſt etiam idem probari his argumentis. Primò, quia ipſa augmẽtatio per quã acquiritur quãtitas uiuentium, eſt deter-
D minata; tum quia eſt motus naturalis habens in rebus corruptibilibus determinatum terminũ ad quẽ; tum etiã quia eſt operatio proficiſcens a virtute augmentatiua, quã ſicut aliã quamlibet virtutẽ naturalẽ, neceſſe eſt determinatã eſſe. Deinde, omnium inſtrumentorum eſt definita magnitudo & paruitas, vt ait Ariſto. in 1. & 7. lib. Politicorũ, idque demõſtrat, experientia, non enim quantalibet ſecundũ magnitudinem & paruitatem, aut ſerra, aut naui, vti poſſumus ad ſecandum vel nauigandum; idemque euenit in alijs inſtrumentis;

Omnium uiuentium certa & definita eſt magnitudo

ſtrumentis;

ſtrumentis, ſed corpora animata ſunt inſtrumenta ipſius animæ, ſicut ait Ariſt. in 2. de Anima text. 37. & id ſanè declarat definitio animæ, eſt enim Anima actus corporis organici: oportet igitur determinatam eſſe omnium corporum animatorum magnitudinem atque paruitatem.

4 Propoſitio. In elemẽtis eſt determinata magnitudo extrinſecus; namq; magnitudo eorum circunſcribitur ac determinatur & a cęlo, a quo continentur omnia, & a mixtis, quorum ſunt partes, & ratione materiæ primæ; cum enim materia toti⁹ uniuerſi finita ſit & habeat determinatam molẽ, nequaquàm permittit magnitudinem elementorũ indefinitã eſſe.

Accretio Elementorum quæ fit per additionẽ vel per generationẽ poteſt fieri in infinitũ

5. Propoſitio. Elementa poſſent ex ſe niſi aliud obſtaret, indefinite augeri, vel per additionem, vel per generationẽ; hoc per ſe clarum eſt, & docetur ab Ariſt. in 2. de Anima tex. 41. etenim ſi aquæ apponeretur aqua in infinitum, quis nõ videt fore, vt moles aquæ creſceret in infinitũ? aqua enim quæ adiungitur, quãtauis fuerit, nihil planè officit præexiſtenti aquæ, quinetiam quo maior eſt aquæ moles, eo fortior & potentior exiſtit ad agendum, & ad ſeipſam conſeruandã: ſimiliter tandiu ignis augeri poteſt, dum ei apponuntur ligna, nec ignis augeri deſinet niſi defuerit combuſtibile. Nam quod quidã dicunt, dari poſſe maximum aliquem ignẽ, cui ſi ſtupa ſubijceretur, aut eam non combuſtũ iri, ne videlicet euaderet ignis maior maximo, aut ſi combureretur, neceſſarium fore vt quantus eſt ille ignis nouus, qui e ſtupa gignitur, tanta pars præexiſtentis ignis alibi corrumpatur: hoc inquam adeo non dico falſum, ſed etiam ridiculum & fatuum eſt, vt planè indignũ ſit refutatione.

Per rarefactionem & condenſationem nõ poſſunt elementa in infinitum augeri.

6. Propoſitio. Variatio quãtitatis ſecũdum magnum & paruum, quæ fit per cõdenſationem & rarefactionem in elemẽtis, eſt intrinſece determinata. Hoc manifeſtum eſt. primo ex eo quia rarefactio & condenſatio elementi non fit ſine alteratione eius corruptiua; ſicut igitur alteratio & corruptio elemẽti determinata ẽſt, ita rarefactionẽ & denſationem oportet eſſe determinatam. Tum, experientia clarè demonſtrat aerem ſeu vaporem, cũ nimirum dẽſatur, verti in aquam, ſi autem nimium rareſcat mutari in ignem, ſimi- **A** liter aquam denſatione terreſcere ac lapideſcere, rarefactione autẽ verti in uaporem & aerẽ. Poſtea, ſi talis variatio quãtitatis eſſet indeterminata, nihil prohiberet ignem effici tam denſum quàm eſt terra, & hanc tam rarã, quàm eſt ignis, qđ ſane remotum eſt a vera ratione, tum ob alia, tum ob id quod raritatis comes eſt leuitas & calor, denſitatis autẽ, grauitas & frigus; non poteſt autem in terra tanta eſſe leuitas & caliditas quanta eſt in igne niſi terram appellemus ignem.

An elementa ex ſe & intrinſecè, exigăt certã & definitam paruitatem.

7. Propoſitio Elementa intrinſece de- **B** terminant ſibi certã paruitatẽ. Hoc fere omnes communiter ſentiunt, & dicunt & probari ac perſuaderi poteſt iiſdẽ planè rationibus, quibus ſupra fuit confirmata ſecunda propoſitio. Verùm ego non video, cur probari nõ poſſit opinio Scotiſtarum affirmantium, elementum, licet extrinſece, hoc eſt propter ambientis, & aliorum corporum repugnantiam, ſubſiſtere nequeat ſub quacunque paruitate, tamen intrinſece, & ex natura ſua, nõ exigere determinatam paruitatem, ſed poſſe ſub quantumuis parua quantitate exi- **C** ſtere. Cur enim determinata paruitas requiritur in elemeinento? an propter materiam? ſed quantitatis determinatio eſt a forma, & cum materia ſit incorruptibilis, non eſt timendum, ne ob quantamlibet paruitatem aliquid mali ei accidat. An ob ipſam quantitatem? at quantitas cum ſit infinite diuiſibilis, ex ſe nõ habet minimum. An propter formam ſubſtantialem elementi? Sed hæc cum immediate ſit in materia prima comes quãtitatis, & primarum qualitatum, induit in hoc conditionem materiæ ac quantitatis. Et **D** ſi calor ex ſe non habet minimum ratione intenſionis, vel remiſſionis, cum enim generatur per motum, non poteſt aſſignari in eo prima uel minima pars, ſicut nec in motu, cur intrinſecè & ex ſe habere debet minimum ratione extenſionis? quod ſi hoc uere concluditur de calore & qualibet prima qualitate, vere itidem concluditur (niſi fallor ego) de forma ſubſtantiali elementi, præſertim ſi ea ſit intenſibilis & remiſſibilis (vt quidam putant) ſecundum intenſionem, & remiſſionem primarum qualitatũ. Deinde, cogitetur

portio aliqua materiæ minor ea paruita-
te,quã elementũ dr̃ intrinſecè ſibi deter- A
minare,& applicetur ei ignis,aut produ-
cet in ea calorẽ & formã ignis,aut non; ſi
producet; ergo ignis nõ determinat ſibi
certã paruitatẽ,oſtẽſum eñ eſt infra par-
uitatẽ quæ ponebatur minimũ ignis, re-
periri poſſe formã ignis: ſi nõ producet,
cur?nãque cũ tota materia prima ſit vni⁹
rationis, quælibet pars eius ſicut per ſe ẽ
materia prima,ita per ſe eſt in potẽtia ꝓ-
xima ad qualitates & formas elemẽtares:
ex qualibet igitur particula materiæ pri-
mę quantũuis parua,ſi applicetur ei agẽs,
pot produci qualitas & natura elementi, B
nõ aliter quã ex quauis alia parte mate-
riæ. Adhæc,nõ datur (de quo ſanè conue
nit inter oẽs)minimũ aquæ inexiſtẽs. Ho
mogenea. n. (vt Ariſt. innuit in lib. de Sẽ
ſu & ſenſili c.3.) non diuidũtur ad mini-
mum. Etenim cum forma aquæ vnius ra-
tionis ſit in omnibus ſuis partibus, & ipſa
ſit extenſa ſm extenſionem quantitatis,
ſicut non poteſt aſſignari minimũ quan-
titatis inexiſtens,quia illud erit continuũ
diuiſibile in partes, quarũ quælibet erit
minor illo minimo, ita non poteſt aſſi-
gnari minimũ aquæ,quia quodcunq; po- C
netur,erit continuũ habens partes,quarũ
quælibet eſt aqua;natura igitur aquæ nõ
requirit certã paruitatẽ, ſed in qualibet
poteſt eſſe,ſiue per ſe exiſtendo ſiue ine-
xiſtendo alij: nã ꝙ in qualibet paruitate
non poſſit per ſe exiſtere,hoc non accidit
ꝑꝑ ipſius aquæ naturã, alioquin ſemper
accideret,ſiue aqua per ſe,ſiue in alio exi
ſtat; ſed accidit ob repugnantiã ambien-
tis,& aliorũ quæ non permittũt aquã ſub
qualibet paruitate poſſe conſeruari. Põt
igitur ſatis probabiliter dici ac defendi,
elementa intrinſecè non habere vel exi- D
gere determinatam paruitatem,ſed tan-
tum extrinſecè, quia nimirũ niſi ſub cer-
ta quadam quantitate non poſſunt cõſer
uari,corrũpentibus ipſa externis contra-
rijs. Et qm̃ hęc ſententia placet Scoto, ꝑ-
pendi etiã poſſunt rationes quas ad eam
probandam ponit in 2. Sent. diſt. 2. q. 9.

8. Propoſitio; de mixtis inanimatis idẽ A
dicendũ qđ de elementis & viuẽtibus di-
ctũ eſt. Si eñ mixtũ inanimatũ fuerit peni
tus homogeneũ,vt aurũ,eadẽ planè ratio
erit eius quæ elemẽti. Sin autẽ fuerit ete
rogeneũ, vt magnes vel aliud quidpiam,
nõ erit in hoc abſimile rerum viuẽtium.

9. Propoſitio, de partibus quæ inexi-
ſtunt ſuis totis,ita dicẽdum eſt: ſi ſunt diſ-
ſimilares vt manus & pes, habent deter-
minatum maximum & minimum; alio-
quin nec ipſa animalia haberent,quippè
quæ ex illis proximè conſtent; & cũ eiuſ-
modi partes ſint inſtrumenta operatio- B
num animalis,oportet eas habere deter
minatam magnitudinem: ſin autem fue-
rint partes ſimilares,vt caro,nõ poteſt in
eis dari minimum inexiſtẽs,nec ſic habẽt
determinatã paruitatẽ, velut paulò ante
oſtẽſum ẽ ſub finẽ ſeptimæ ꝓpoſitionis.

Quib⁹ viis Philoſophi cognouerint eſſe Maximum & Minimũ in cunctis rebus naturalibus.

10. Propoſitio. Tribus vijs cognouerũt
Philoſophi maximum & minimũ in qua-
libet ſpecie rerum naturalium. Primùm
experientia, nam in qualibet ſpecie cer-
nebant ſtatui poſſe certam paruitatem &
magnitudinem, ad quam nunquàm per-
tingunt indiuidua illius ſpeciei. Deinde, C
ex operatione, namque videbant opera-
tionem & eſſe cuiuſlibet rei, inſigniter
admodum variari,variata eius quantita-
te. Poſtremo; exemplo & ſimilitudine re-
rum artificialium. Etenim ars vtitur in-
ſtrumentis determinatæ quantitatis,nec
per quantumuis aut magnum aut paruũ
inſtrumentum, poteſt opus ſuum perfice-
re. Porrò, aut nunquàm aut perquam ra-
ro contingit, vt res naturales attingant
ſuum maximum & minimũ. Sic enim, fa-
cta minima mutatione, ad interitum la-
berentur. hoc igitur periculum deuitans D
natura, non permittit res naturales per-
uenire ad maximum & minimum,
ne in certum diſcrimen addu-
cantur. Verùm huius &
quæſtionis & libri,
hic finis eſto.

FINIS DECIMI LIBRI.

DE LOCO
LIBER VNDECIMVS.

RAtio & ordo doctrinę poſcit, vt poſt quantitatem, agamus de loco. Etenim res naturales, pręſertim caducæ ac mortales, ſtatim atq; habent quãtitatem, neceſſario locum aliquem occupant. Sicut enim eſſe diuiſibile, eſt paſſio quantitatis ei conueniens abſolutè; ſic etiam occupare locũ, & habere ſitum eſt paſſio quantitatis cõueniens ei in ordine ad aliud. Licet autẽ corpus naturale propter quantitatem ſit in loco, in hoc autem vel illo loco, eſt propter qualitates motiuas. Terra enim & ignis ſunt in loco, quoniã habent quantitatem; eſt autem ignis in loco ſurſum, propter leuitatem, terra autem in loco deorſum propter grauitatem. Verùm, de loco hæc tractanda ſunt hoc libro: Primùm enim, explicabimus proprietates loci, non quidem omnes quas tradit Ariſ. 4. lib. Phyſi. tex. 30. Sed pręcipuas tantùm; quæ ſunt quinque, Continere locatum: Trahere ipſum ad ſe: Conſeruare ipſum: Dare motui locali vnitatem, diſtinctionem & ſpecificationem: Denique eſſe immobilem. Deinde, inueſtigabimus quomodo locus ſit immobilis: Poſtea, refellemus ſententiam Galeni & Philoponi, qui ſequuti veteres Philoſophos, exiſtimarunt locum eſſe interuallum quoddam longum, latum, & craſſum: Ad hæc agemus de loco cæli: Ad extremum diſputabimus an ſi eſſet vacuũ, poſſet per ipſum fieri motus localis in tempore; nã ſi poſſet fieri, vel locus non eſſet ſuperficies corporis continentis, uel certe motus localis poſſet fieri ſine loco. Illud autem lectorem præmonere uolumus, quotieſcunque viderit in hoc libro citari textus Ariſtotelis non citando librum vnde illi deprompti ſint, intelligendum eſſe, eiuſmodi textus omnes eſſe ex 4. lib Phyſicorum, in quo Ariſtoteles à principio libri vſque ad tex. 50. agit de loco. Sed iam ad exponendas loci proprietates aggrediamur.

Explicantur quinque proprietates loci, quæ ſunt continere locatum, trahere ad ſe, conſeruare, dare unitatem & diſtinctionem motui locali, & eſſe immobilem.

CAP. I.

PRima proprietas loci eſt continere locatum. Quatuor autem ob cauſſas poteſt vnũ corpus indigere alio à quo contineatur. Primò, vt ab eo figuretur & formetur, ſicut aqua figuratur à vaſe. Tum, vt conſeruetur ab eo, ſunt enim quędam loca ſalubria, alia vero inſalubria. Deinde, ob diſpoſitionem & ordinẽ ſecundum quem corpora minora & ignobiliora debent cõtineri à corporibus maioribus, ſuperioribus, & perfectioribus. Poſtremò, ob dependentiam quæ eſt inter patiens & agens, motum & mouens; nam patiens & mobile continentur àb agente & mouente. Ob has omnes cauſſas elementa continentur à cælo. Nam cum per ſe nullam habeant certam & definitam figurã, ut dicitur 3. de Cælo 67. extrinſecus accipiunt figuram rotundã, nempe à cælo; ſimiliter cum ſint caduca & mortalia, reguntur & conſeruantur à cœlo: præterea quoniam ſunt minora & dignitate inferiora, merito ſubiiciuntur illi: poſtremò, quoniam cælum habet ſe mouens & agens, elementa uerò tanquã materia quæ mouetur & patitur, recte ſe

Quatuor ob cauſſas unumc orpus continetur ab alio, ueluti elementa a cælo.

habe

deinde quia cum talis tractio ſit violēta, ſequeretur motus corporum naturaliū ad ſua loca, eſſe violentos: neque ſecundo modo, quia non eſt uerisimile locum diffundere virtutem vſq; ad corpus qđ mouetur ad ipſum: ſi.n. ſic fieret motus corporum naturalium, oporteret, vt ſi v. g. Lapis ex orbe lunę moueretur ad centrum, vt centrum virtutem attrahendi illucuſque tranſmitteret, & longiùs etiam, ſi à longiori loco poſſet moueri, quod eſt penitus incredibile. Reſtat ergo, vt locus dicatur trahere locatum tanquam finis, & perfectio eius. Notat autem Auerroes nomen attractionis æquiuoce dici de his tribus modis, nam primo modo cōuenit proprie: ſecundo minus proprie, tertio autem metaphorice.

Quomodo locus conſeruet & perficiat locatum.

Tertia proprietas loci, eſt habere vim generandi, conſeruandi, & perficiendi id cuius eſt locus. Primò, hoc docet experientia: Videmus enim non omnia omnibus locis generari, conſeruari & perfici, ſed alia aliis. Tum, id teſtatum relinquerunt Philoſophi. Hæc eſt illa potentia, quam Ariſto. ait ineſſe loco textu 4. & in tex. 48. & 49. ait enim locum eſſe ſimilē locato, illum eſſe tanquam actum, & formam; hoc vero tanquam potentiam, & materiam; clarum autem eſt, & ſimile à ſimili, & partem à toto, & materiam à forma conſeruari, atq; perfici. & 4. de Cælo tex. 23. & 24. inquit non eſſe quærendum cur leue moueatur ſurſū, aut graue deorſum, ſicut non eſt quærendum cur ſanabile, prout ſanabile eſt, cū mouetur, moueatur ad ſanitatem; quia ſanitas eſt act⁹ & perfectio ſanabilis, quatenus ſanabile; ſic leue mouetur ſurſum, quia ille locus eſt perfectio leuis in quantum leue: Sed nihil illuſtrius ad huius rei probationem adduci poteſt, quàm quod ait Ariſtoteles 8. lib. de Hiſtoria animalium ca. 28. & 29. ſcribens pro varietate locorum, variari animantium generationes, operationes, magnitudinem, figuram & mores; quod ipſe multis exemplis illuſtrat. Porphyrius etiam in capite de Genere. ſcribit patrem, & patriam, ſeu locum, eſſe principia generationis. Auerroes 4. Phyſico. commen. 36. & 4. de Cælo, commen. 34. ait locum eſſe formam, & perfectionem locati, & alibi dicit ignem eſſe imperfectum, & quaſi æquiuoce ignem extra ſuū locum. Hoc etiam demonſtrat naturalis inclinatio, & propenſio corporum; cur enim graue magis appeteret ferri deorſum, quàm ſurſum, niſi in loco inferiori eſſet aliqua uis conſeruans, & perficiens ipſum: econtrario autem, quia locus ſuperior eſt alienus, & contrarius naturæ lapidis, ideo non fertur illuc, niſi violenter. Poſtremo, ratio oſtendit ita eſſe, ſicut .n. in paruo mundo, hoc eſt in humano corpore, membra non conſeruantur & perficiuntur, niſi unumquodque ſuum locum obtineat, ſi enim membrum aliqđ ex ſuo loco tranſmoueatur aliò, continuo peribit; ſic in magno mundo cuius partes ſunt omnia corpora, præſertim ſublunaria, niſi quodlibet corpus ſuum locum poſſideat, nunquam bene habebit, quia conſeruatio, & perfectio partis eſt ut cohærens toti locum ſuum ſibi cōuenientem obtineat. Deinde, ſi oportet hunc mundum inferiorem cōnexum eſſe diuinis corporibus, ut ab illis regatur & conſeruetur, ſicut dicitur in primo libro Meteororum, talis autem connexio non fit niſi per loca, icirco enim terra eſt coniuncta cælo, quia terra proxime eſt ſub aqua, hæc ſub aëre, hic ſub igne, hic ſub cælo. ergo generatio, & conſeruatio corporum, fit cum ſunt in ſuis locis. Ad hæc, vnumquodque maxime conſeruatur ibi, vbi longius abeſt a rebus ſibi contrariis: ſed cum corpus exiſtit in ſuo loco, longius abeſt à rebus ſibi contrariis. ubicunque enim poſueris aerem extra locum ſuum, pluribus contrariis infeſtabitur. Hinc autem intelligi poteſt quod Ariſtoteles textu vndecimo, vertit in dubium, an locus ſit cauſſa locati, poteſt enim appellari cauſſa dupliciter; quatenus enim trahit ad ſe locatum, ut ſupradiximus, & ut eſt terminus motus localis, in quo conſiſtit perfectio corporum naturalium, dicitur cauſſa, ut finis; quatenus uero habet vim generandi, perficiendi & conſeruandi locatum, poteſt referri ad cauſſam efficientem. conſeruatur autem locatum à loco, duplici nomine; tū quia locus eſt multis modis locato ſimilis, ut declarat Ariſto. tex. 48. & 4. de Cælo tex. 23. tum

etiam,

etiam,quia virtus cæleſtis,quæ tranſmittitur ad regenda,& conſeruanda corpora ſublunaria, per locum transfunditur ad locatum. Hæc autem conſeruatio nõ eſt intelligenda perpetuò,neque citra vllam tranſmutationem,ſed tantùm aliquantulo tempore,nimirum ſecundum durationem eiuſmodi corporum, & cum aliqua contrarietate,minori tamen, quàm eſſet alibi. Quocirca licet aer in ſuo loco maximè conſeruetur, non ita tamen quin & alteretur;nam ſicut eſt per calorem ſimilis igni,qui eſt eius locus, ita eſt ipſi diſſimilis propter humiditatem,quæ aduerſatur ſiccitati ignis.quanquam autem aer ſit igni ſimilis per calorem vtrique communem, præcipue tamen vtriuſque elementi partes inuicem proximæ & finitimæ,ſunt inter ſe ſimiles. Nã infima pars ignis,qua tangitur aer,propter aeris vicinitatem eſt aerea,& contra,ſuprema pars aëris eſt aliquo modo ignea, idemque cõtingit in alijs elementis,

Quarta proprietas loci eſt hæc: locus dat vnitatem & diſtinctionem motui locali Hoc patet ex duobus;primò,quia ut dicitur 5.Phyſi.vnitas,& diſtinctio cuiuſlibet motus ducitur à termino ad quem; ſed locus eſt terminus ad quẽ motus localis,ergo &c.deinde,quia in definitione, non ſolùm motus localis, ſed etiam corporis grauis & leuis,ponitur locus,graue enim definitur,quod mouetur deorſum, leue autem,quod ſurſum,vt videre eſt apud Ariſt.1.& 4.lib.de Cælo. Sed hic attendendum eſt, motum localem diuidi poſſe tribus modis, Primò, ratione ſpacij,per quod fit talis motus, & ſic Ariſto. 1.de Cælo tex.5.diuidit motum localem in rectum,& circularem. Spacium enim per quod elementa mouentur. eſt rectũ & continetur ſemidiametro mundi, quæ eſt linea à centro mundi, uſque ad concauum lunæ: motus autem circularis cæli, fit per ſpacium rotũdum. Deinde,diuiditur ratione terminorum,ad quos fit motus localis, ex quo dicitur alius eſſe ſurſũ, alius uero deorſum: poſtremò diuiditur ratione principij à quo proficiſcitur motus;quo pacto diuiditur in motum naturalem,& violentum;nam motus ignis ſurſum,& motus lapidis proiecti ſurſum,nõ

Triplex diuiſio motus ratione ſpacii, ratione terminorũ ad quos, & rõne principiorum et ſicientium.

A differunt ratione termini ad quẽ, ſed tantùm ratione principij,ex quo manat huiuſmodi motus, nam ignis mouetur ſurſum à natura ſua,lapis uerò minimè, ſed tantum extrinſecus.

Quinta proprietas loci eſt, eſſe immobilem.Hanc proprietatem ponit Ariſto. 41.tex. & per eam diſtinguit locum naturalem ab alijs locis,vt à vaſe. nam vas eſt veluti locus quidam mobilis, locus autẽ naturalis eſt tanquam vas quoddam immobile.Sed dicet aliquis, eſſe immobilẽ ponitur in definitione loci, ergo non eſt B proprietas eius,ſed eſt de eſſentia loci: & Auerroes ibidem dicit locum eſſe immobilem eſſentialiter. Reſpondeo, Locum bifariam poſſe ſumi, uel vniuerſè & ſimpliciter,& ſic accidit illi eſſe immobilem vel mobilem;Vas enim eſt locus mobilis centrum vero eſt locus immobilis:uel accipitur locus, ut eſt naturalis, & ſic propria paſſio illius eſt, ut ſit immobilis. Nam eſſentia loci naturalis in eo conſiſtit,vt contineat, conſeruet, & perficiat locatum, & ſit terminus motuum localium;ex quo neceſſario ſequitur, ut de- C beat eſſe immobilis. Quod autem immobilitas,ſit proprietas loci, probat Simplicius ſuper tex.30.& 41.lib.4.phyſic.teſtimonio Theophraſti,& Eudemi; qui immobilitatem numerarunt inter alias proprietates loci; quorum opinioni etiam ipſe aſſentitur. dicitur autem immobilitas de eſſentia loci, quia eſt proprietas eſſentialis,ſicut riſibile hominis;& quia in definitione loci adhibetur immobilitas vice differentiæ eſſentialis,vt ſic locus naturalis diſtingueretur ab aliis locis, quibus cæteræ proprietates videntur conuenire D præter hanc vnam. Quod autem locus debeat eſſe immobilis,oſtenditur his rationibus. Primo, quia ſi eſſet mutabilis, motus corporum ſimplicium, vt inquit Auerroes, eſſet otioſus. Nam finis huiuſmodi motus eſt, ut perueniat ad ſuũ locum,& ibi quieſcat corpus; ſi autem locus mutaretur,interdũ accideret,ut corpus quod mouetur ad locum,non reperiret locum ſuum;quare fruſtraretur ſuo fine,& motus ipſius otioſus eſſet. Deinde, quia hæc tria, natura, quæ eſt principium motus,& motus localis,& ipſe locus ſibi inuicem

An immobilitas ſit proprietas loci.

Probatur ſex argumẽtis locũ debere eſſe immobilẽ.

inuicem reſpõdent: ſi ergo natura, & motus localis corporum ſimplicium eſt certus, & determinatus, locus quoq; ipſorũ erit certus, & immutabilis. Poſtea, ſi locus eſt mutabilis, finge locum ignis transferri aliò, & moueatur aliqua pars ignis ad ſuum locum; uel mouebitur ad locũ vbi erat prius, at cum non reperiat ibi illum, quæro quid faciet illa particula ignis? aut quieſcet ibi, at nihil quieſcit extra ſuum locum; aut mouebitur ad quærendum locum vbicumq; fuerit, verùm hoc poteſt dici de animalibus, quæ cognitione vtuntur: de igne autem, qui ſecundum naturam vno modo tantum operatur, citra vllam cognitionem, ridiculum eſſet affirmare. Præterea, Locus, vt ante diximus, dat vnitatem, & diſtinctionẽ motui locali, ergo debet eſſe immobilis. Nã ſicut eſſentia rei eſt immobilis, ita vnde ſumitur vnitas & diſtinctio eſſentialis, id debet eſſe immobile. Ad hæc, ordo vniuerſi eſt immobilis, cum ſit bonũ & perfectio eius, vt dicitur ſub finem libri 12. Metaphyſicę: ſed hic ordo conſiſtit in eo, vt corpora, quæ ſunt partes vniuerſi, teneant certum, & definitum locum, ergo locus debet eſſe immobilis. Poſtremo, locus naturalis habet uim generandi, conſeruandi, & perficiendi; ſed talis uirtus non reperitur indifferenter in quibuſlibet locis, alioquin eſſet magna confuſio, & locorum, & locatorum. ergo locus eſt immobilis.

Quomodo locus ſit immobilis ſecundum opiniones aliorum.

CAP. II.

SEd quomodo locus ſit immobilis, cognitu captuq; difficile eſt; quare hoc etiam à nobis diligenter explicetur. Difficultas autem hinc noſcitur: Nam ſit v.g. turris aliqua quę manens immota contineatur ab aëre; turris quidem nũquam mutatur ex uno loco in alium locum, aër autem, qui cõtinet turrim, ſubinde variatur; vnde ergo petenda eſt immobilitas loci turris? ſi enim dicitur turris ſemper eſſe in eodem loco, non eſt autem ſemper ſub eadem ſuperficie aëris continentis, ergo immutabilitas loci il- A lius, non ex ſuperficie aëris continentis, ſed aliunde petenda eſt.

Opinio quorundã Auerroiſtarum.

Nonnulli Auerroiſtæ, moti quibuſdã Auerrois commen. 20. lib. 4. Phyſic. aiũt locum appellari immobilem ab Ariſto. tribus de cauſſis. Primò, quia cum ſit ſuperficies & accidens, eſt immobilis per ſe, &, ſi quando mouetur, id fit per accidens. Deinde, eſt immobilis quia non neceſſe eſt ipſum moueri, quotieſcunq; mouetur locatum. Poſtea, dicitur immobilis, quia non oportet ipſum moueri eodem motu, quo mouetur locatum. Sed B hæc friuola ſunt. primùm enim, non ſatiſfaciunt difficultati propoſitæ, nempe cur turris dicatur manere in eodem loco immobili, cum ſuperficies continentis ipſã ſubinde varietur. Deinde, hoc non eſt facere locum immobilem per ſe & ſimpliciter, ſed tãtum ſecundum quid. Præterea, non eſſe immobile per ſe, ſed tãtum per accidens, non eſt aliquid proprium & peculiare loco, ſed eſt commune omnibus accidentibus, nullum enim accidens eſt mobile per ſe, ſi autem hoc eſt commune, cur Ariſtot. eſſe immobile pręci- C pue poſuit in definitione loci? Poſtremo, ſecundum expoſitionem iſtorum, & vas poſſet dici locus immobilis, nam ſuperficies uaſis non poteſt moueri per ſe, neque uas neceſſe eſt moueri ad motum eius quod eſt in uaſe, aut eodem genere motus affici; cum tamen Ariſt. tex. 41. ſecernat locum verũ à vaſe, dicens hoc eſſe mobile, illum autem debere eſſe immobilem.

Opinio Scotiſtarum.

Scotiſtæ excogitarunt aliũ modũ immobilitatis. Aiunt enim locũ eſſe immobilem non ſimpliciter, ſed per æquiualẽ- D tiam. Nam quamuis ſuperficies ambiens turrim varietur, tamẽ quoniam alia quæ ſuccedit ęquiualet priori, hoc eſt ita continet turrim, ita coaptatur, & eſt æqualis illi ſicut prior, ideo propter hãc æquiualentiam, dicitur locus immobilis. Vidę Scotum 2. ſenten. diſtinct. 2. quæſt. 6. Sed hæc opinio abhorret à veritate, & doctrina Ariſt. Primo, cur Ariſt. tex. 41. negat nauim quæ eſt in aqua, quę continenter labitur, eſſe in loco; quia videlicet locus debet eſſe immobilis, aqua vero mutatur. At ſi locus eſt immobilis ea duntaxat ra

tione

tione vt volunt Scotiſtæ, facile occurri poſſet Ariſtoteli, dicendo aquam flumi- A nis in quo eſt nauis, mutari quidē per ſe, tamen manere eandem ſecundum æquiualentiam: pars enim poſterior æquiualet priori, hoc autem ſatis eſſe ad tuendā loci immobilitatem. Deinde, ſuperficies diuerſæ diuerſorum numero coporū continentium aliquod locatum, non poſſūt æquiualere in idem numero, ſed tantùm in idem ſpecie; hic autem quæritur immobilitas loci numeralis, illa enim turris dicitur eſſe in eodem loco numero, cum tamen ſuperficies ambientis eā, non ſit perpetuo eadem numero. Poſtremò, B ſi quis tranſeat ex vna parte aeris ad aliā, ſecundum Scotiſtas diceretur eſſe in eodem loco, quia licet mutauerit uarias ſuperficies aeris, tamen, cum illæ ſibiinuicē ſint æquiualentes, & eadem penitus ratione contineant, deberet dici eſſe in eodem loco.

Opinio D. Thomæ.

D.Thomas lib.4.Phyſic. ſuper tex.41. & in Opuſculo 52. paulo ſubtilius exponens huiuſmodi immobilitatē loci, vult nos duo conſiderare in loco. Vnū quaſi materiale, quod eſt eſſe ſuperficiem corporis continentis; Alterum formale, qd' C eſt, ordo & diſtantia, quam habet talis ſuperficies à cælo, uel à centro, & polis mūdi; & quoniam vnitas & diſtinctio cuiuſq; rei ſumitur non ex materiali, ſed ex formali; immobilitas loci non debet attendi penes ſuperficiem continentem, ſed penes illum ordinem, & diſtantiam à cælo. Vnde quamuis ſuperficies aeris continens turrim, ſępe varietur, tamen quia & turris & quæcunque ſuperficies ambiens ipſam ſeruat eundem ſitum, ordinē & diſtantiam à cælo & à centro atq; polis mūdi, dr̄ turris eſſe in eodem loco, nō quia D ſit ſub eadem numero ſuperficie aeris, ſed quia ſemper eſt in eadem diſtantia à cælo. Hinc autem ſumendam eſſe immobilitatem loci, manifeſtum eſt. Tum, quia Ariſtoteles tex.42. volens probare locū eſſe immobilem, ait ſurſum quod eſt in concauo lunæ, & deorſum, quod eſt centrum, eſſe penitus immobilia, ſignificans immobilitatem loci ſumendā eſſe ex ordine, & diſtantia quam habet locus ad cælum, & centrum mundi. Tum etiam, quia cælum cum ſit primarius locus, non eſt alia ratione immobile, niſi quia polos, & centrum habet immobilia, & ſemper æquidiſtat ab illis; ſicut ergo cætera corpora habent rationem loci propter cælū, ſic habebunt imobilitatem, propter immobilitatem eius. Quare immobilitas loci, ſimpliciter ſumenda eſt ex ordine ad cælum, & polos cæli. Adde, quòd niſi ita dicamus, impoſſibile eſt explicare, & tueri immobilitatem loci.

Hęc D.Thomas & qui ſequuntur illū. Cuius opinio, ob tanti viri auctoritatem probabilis eſt: videtur tamen his argumētis ualidiſſime oppugnari poſſe. Primò, ſi formale loci conſiſtit in tali diſtantia, cum hæc ſit ens priuatiuum & reſpectiuum, locus pertinebit formaliter ad relationem, cum tamen ſit ens abſolutum. Et ad relationem quidem & priuationē non ſit per ſe motus, ad locum autem ſit. Deinde, ſecundum opinionem D. Thomæ, ſequitur ſuperficiem non eſſe de eſſentia loci, ſed eſſe tantum accidens ſeparabile; quod eſt abſurdum, tum quia ſuperficies ponitur in definitione loci tanquàm genus eius: tum quia locus ponitur in aliquo genere, neque poteſt reduci ad aliud quàm ad quantitatem, & cū non poſſit eſſe, uel linea uel corpus, neceſſario erit ſuperficies. Adde, quod Ariſtot. tex. 43. ad cognoſcendum quæ corpora ſint in loco, quæ uero non, dat hanc regulam: Quæcunque habent extra ſe ſuperficiem corporis continentis, ea ſunt in loco, quę vero non habent, minime; perſpicuum igitur eſt, ſuperficiem eſſe de eſſentia loci: at ex opinione D. Thomæ ſequitur, eam eſſe accidens quoddā loci. Nam accidens eſt quod poteſt adeſſe & abeſſe rei præter corruptionē ei9; ſed poteſt manere idem locus numero ſecundum D. Thomam, quamuis accedat & recedat ſuperficies, vt patet in turri, quæ eſt in eodem loco numero propter eandem numero diſtantiam, quam ſemper habet ad cælum: ergo ſuperficies nō eſt de eſſentia loci: impoſſibile enim eſt, vt eo quod eſt ex eſſentia rei, ſecundū numerum variato, poſſit eadem res numero manere; ſiue enim in Petro varietur animalitas, ſiue rationalitas, neceſſe eſſet quoque variari Petrum. Præterea, locus eſt inſeparabilis à motu locali, quia po-

ponitur in definitione eius; ſed auctore
D. Thoma, poſſet fieri motus localis ſi-
ne ſuperficie ullius corporis continen-
tis, nam ſecũdum ipſum, ſi eſſet vacuũ,
poſſet in eo fieri motus localis, cum ta-
men in uacuo neque corpus neque ſuper-
ficies ulla ſit: ergo ſuperficies non eſt de
eſſentia loci. Poſtea, aut iſte ordo ſeu
diſtantia à cęlo, ſubiectiuè eſt in aere cõ
tinente turrim, aut eſt in cęlo; ſed ex par
te cæli non poteſt ſumi unitas & diſtin-
ctio locorum, cum cælum idem numero
ſit reſpectu omnium locorum; nam re-
ſpectu centri & polorum, eadem omni-
no eſt diſtantia Romæ & Neapolis, & quo B
rumlibet locorum; ſi autem unitas & di
ſtinctio loci ſumatur ex diſtantia, prout
ſubiectiuè eſt in ſuperficie cõtinentis cor
poris, ſic neceſſe eſt talem diſtantiam va-
riari variata ſuperficie: neceſſe enim eſt
accidens moueri motu ſubiecti ſui: niſi
velint dicere idem numero accidens trã-
ſire ex uno ſubiecto in aliud. Poſtremò,
Ariſtoteles nunquam meminit huius di-
ſtantiæ; oportebat autem potius explica
re hanc, quàm ſuperficiem. Deinde,
proprietates loci non conueniunt loco
ratione iſtius diſtantiæ, ſed potius ratio G
ne ſuperficiei continentis; vt continere,
eſſe ęquale, conſeruare, perficere. Po-
ſtremò, cum talis diſtantia accommoda-
ri poſſit omni loco, poſſet eſſe omnis lo-
cus immobilis ratione eiuſmodi diſtan-
tiæ, cum talis diſtantia non ſolum repe-
riatur in loco naturali, ſed etiam artificia
li & quocunque alio. Quid enim obſtat
cur vas non dicatur locus immobilis eius
quod in ſe continet ratione eiuſmodi di-
ſtantiæ? cum tamen Ariſtoteles tex. 4 t.
diſtinguat locum naturalem à vaſe, ꝙ il-
le ſit immobilis, hoc autem mobile; & vas D
inquit eſſe locum mobilem, cum autem
qui propriè eſt locus, ẽ veluti vas quod-
dam immobile. In hoc igitur videntur
labi omnes ſupradicti Philoſophi, quòd
voluerint quærere eam immobilitatem,
quæ poſſit accommodari omni loco: cum
tamen apertè clamet Ariſtoteles, aliquã
do eſſe locum immobilem, aliquando ve
ro mobilem. Præterea, immobilitas,
quam inducit D. Thomas, non conuenit
loco ſimpliciter, ſed ſecundum quid.
Res.n. dicitur eſſe in loco immobili dum
ſeruat talem diſtantiam, poteſt tamẽ trã
A ſire ad alium locum, & ad aliam diſtan-
tiã; ergo locus non eſſet immobilis & de
finitus reſpectu locati ſimpliciter, ſed tan
tùm dum locatum eſt in ipſo; & quilibet
locus eſſet immobilis reſpectu cuiuſli-
bet locati.

Exponitur et confirmatur alia ſententia de immobilitate loci, quæ uidetur cæteris probabilior.

CAP. III.

Reſtat nunc vt aperiamus ſñiam no
ſtram; quę facile percipietur, ſi quę
dam añ declaremus. Ac primum
quidẽ exiſtimamus Ariſto. in 4. lib. Phyſi.
non egiſſe de omni loco, ſed de loco tñ
naturali. Etenim Philoſophus naturalis
non dẽt tractare de alio loco, q̃ de natu-
rali. Tum, quia de loco agitur pp motũ
localẽ; locus autẽ qui eſt terminus mot⁹
localis, eſt locus naturalis. Deinde, locus
qui hẽt potẽtiam illã, vt dr̃ tex. 4. trahẽdi
ad ſe corpora, qui expetitur à corporib⁹,
qui conſeruat & perficit, qui dat vnitatẽ
& diſtinctionẽ motui locali, non eſt alius
q̃ naturalis. ex quo planum eſt, non rectè
facere eos qui perinde atq; Ariſt. ageret
de omni loco, quæ hic dñr de imobilitate
loci, conãtur accõmodare omni loco. Ex
quo fit, vt cũ in eo vehemẽter torqueant
ſe, fruſtraq; deſudẽt, non ſolùm non ape-
riant naturam loci, ſed ẽt plurimis eã in-
uoluant & obſcurent difficultatibus.

Poſtea, ſciendum eſt, locum cogno-
ſci ex eo corpore quod eſt in loco; cor-
pus autem triplex eſt, mathematicum,
artificiale, & naturale. Naturale rur-
ſum duplex: aliud quod mouetur recto
motu uel ſurſum uel deorſum, aliud ve-
ro motu circulari. Rurſum quod moue
tur motu recto, diuiditur in corpus ſim-
plex, in mixtum, in animatum, & in ani-
malia; qualis autem locus vnicuiq; ho-
rum corporum debeatur paucis declara-
re neceſſarium eſt, ad id de quo agimus,
planius intelligẽdum. Corpus mathema
ticum proprie non eſt in loco, vt dicitur
tex. 5. quia licet rebus debeatur locus pp
quan-

An quantitas mathematica ſit in loco.

quantitatem, non tamen propter quantitatem ſeparatam, ſed prout inhæret materiæ & exiſtit in rebus· quo modo iã nõ eſt quantitas mathematica ſed phyſica. Quod ſi Ariſtoteles 1. de Generat. tex. 44. ait in mathematicis reperiri tactum, & locum: vel id accipiendum eſt de tactu & loco tantùm ſecundum imaginationẽ, vel ſic interpretandum eſt, ut quia locus debetur rei ob quantitatem, quantitas autẽ tractatur à Mathematico, idcirco dicat locum reperiri in rebus mathematicis. vide Simplicium 4. Phyſi. ſuper tex. 4. Artificiale autem corpus, ſicut nullo genere motus ea ratione vt tale eſt, per ſe mouetur, ſic neque vllum habet locum niſi fortè etiam artificialem. veluti dicimus 1. domo locum tecti eſſe vt ſit ſupra, fundamenti aũt vt ſit infra, parietum ut medio in loco conſiſtant; ſicut igitur corpus artificiale non habet motum ullum niſi quia etiam eſt corpus quoddam naturale, ſic nec locum.

Ariſt. lib. 4. Phyſ. non agere de loco corporũ cæleſtium, qui per ſe & propriè illis conueniat.

At corporibus quæ circulari motu ciẽtur, licet per ſe conueniant genus quoddam loci, nam ſicut habent motum localem per ſe, ita neceſſariò habere debent locum aliquem, propter quem ſit localis motus ipſorum; Ariſt. tamen in 4. Phyſicorum libro non loquitur, niſi de motu eorum corporum quę habent motũ rectum; vt ex his quæ dicam, planum erit. Primò, tex. 3. dicit locum cognoſci ex tranſlatione corporum, quæ ſit circa eũdem locum: ſicut materia cognoſcitur ex tranſmutatione formarũ circa idem ſubiectum, conſtat autem eiuſmodi tranſlationem corporum non poſſe fieri, niſi in corporibus quæ motum rectum habent. Tum, tex. 32. ait locũ non quæri niſi propter motum qui ſit ſecundum locũ, qui duplex eſt; vnus latio, ideſt motus localis rectus: alter augmẽtatio & decretio; neutrum autem genus motus localis reperitur in corpore circulari. Poſtea, in tex. 30. inquit omnem locum habere ſurſum & deorſum, & ad illum corpora ferri naturaliter, & in ipſo manere; quæ non conueniunt niſi in corpora recta. Deinde, in tex. 39. cum dixiſſet locum eſſe terminũ corporis continentis, ſubdit; [Voco autẽ contentum corpus, quod eſt mobile ſecundum lationem,] ideſt, ut omnes Græci exponunt, ſecundum motum rectum, nã A Ariſtoteles diſtinguit lationem à circũlatione: Adhæc, ſi Ariſtot. loqueretur de loco communi corporibus rectis & circularibus. quomodo dixiſſet tex. 45. cælum eſſe in loco per accidens? nam ſi cęlũ habet motum localem per ſe, oportebat ei locum per ſe etiam aſſignare; tamen quoniam Ariſtoteles de loco rectorum corporum ſermonem habet, qui eſt ſuperficies corporis continentis, talem autem locum non habet cælum niſi per accidẽs, quatenus nimirum mouetur circa centrum terræ, quæ eſt in loco per ſe, nimirũ B ſub aquæ vel aeris ſuperficie, hac igitur de cauſſa cælum dicitur eſſe in loco per accidens. Præterea, hoc indicare voluit Ariſtote. tex. 46. cum ait terram eſſe in aqua, aquam in aere, aerem in æthere id eſt igne. ęthera in cælo, cælum autem nõ amplius eſſe in loco, quia non habet locum qualẽ habent corpora recta, de quo ipſe ibi agit. Poſtremo, indigere loco à quo res contineatur, vbi generetur, conſeruetur, perficiatur, qui ſit terminus motus localis, quas ſupra docuimus eſſe proprietates loci, proprium eſt corporum q̃ C habent motum rectum.

De loco animalium plantarum & mixtorum animatorũ.

Sed quęramus locum viuentium, ſtirpium inquam & animalium. Animalia, ſicut non habent vnum aliquem motum ſimplicem, ita neque vno tantum loco circumſcribuntur, ſed in multis & nariis locis verſantur; niſi fortè, quamquam vnicuique indiuiduo animalium non ſit determinatus locus vnus aliquis numero; tamen unicuique ſpeciei, uel generi animalium, eſt definitus locus à natura, in quo vel generentur, vel conſeruentur vel operentur. Alius enim eſt locus piſciũ, D alius auium, alius aliorum animalium.

Veruntamen plantæ duplici nomine exiſtimari poſſunt habere unum locum definitum: tum quia imis defixę radicibus immobiles hærent terræ, vnde trahunt alimentum: tum etiam quia habent locũ conuenientem elemento quod dominatur in ipſis, nimirum terræ; ſicut etiã mixta inanimata; hæc enim quemadmodum mouentur motu locali, propter elementum quod pręcellit in illis, ita locum ei congruentem obtinent. Cæterum plantę, vt ſunt viuentes & habent accretionẽ

&

& decretionem, non mouentur ſecundũ vnum tantum locum, ſed per omnes differentias locorum, quod Ariſtot. in 2. de Anima tex. 14. pulchrè oſtendit his uerbis. [Vegetabilia augmentum & decrementum ſuſcipiunt ſecundum contraria loca, non enim ſurſum quidem augẽtur, deorſum autem non; ſed ſimiliter in vtraque & in omnem partem aluntur & viuunt ſemper, quouſq; poſſunt percipere alimentum.] Mixta verò perfecta, ſed inanima, vti ſunt lapides & Metalla, ſicut in motu locali ſequũtur vim eius elementi quod excedit alia elementa quæ in eiuſmodi mixtis inſunt, ſic etiam in loco. Quare omnia ſunt vel in terra vel intra terram. Quanquam ſecundũ uarias eorũ ſpecies, varia etiam ſint eorum loca naturalia, in quibus ipſa generantur & conſeruantur.

Locus qui explicatur ab Ariſt. 4. lib. Phyſic. per ſe primo ac propriè ſolis elementis cõuenit.

Reſtat igitur, vt ſolis elementis propriè conueniat locus naturalis de quo agitur 4. lib. Phyſic. Itaque Ariſtoteles loquitur de loco corporum ſimplicium, nã illud, omnem locum habere ſurſum & deorſum; ad ipſum ferri corpora & in eo conquieſcere: terram eſſe in aqua, aquam in aere, aerem in æthere hunc autem in cælo: idcirco locatum ferri ad locũ, quia locus eſt ſimilis & affinis locato, vt ignis aeri; locum eſſe tanquàm totum, & formam, locatum autem ſicut partem & materiam. Poſtremo, quæ ſcribuntur ab Ariſto. tex. 48. & 49. proprie non conueniũt niſi locis corporum ſimplicium. Hoc etiã confirmat Smplicius ſuper tex. 4. dicens corpus artificiale eſſe ĩ loco propter corpus naturale, naturale autem mixtũ, propter ſimplex, hoc vero per ſe primo eſſe in loco. Non omnis igitur locus eſt immobilis; neque tentandum eſt omni loco accommodare immobilitatem. Ariſtoteles enim tex. 41. diſtinguens verum locũ à uaſe, ait uas eſſe locum mobilem, at verum locum debere eſſe immobilem: ſignificans his uerbis, ſe non in omni loco ponere immobilitatem, ſed tãtùm in eo loco de quo agit; is autem eſt, ut ſupra oſtẽdimus, locus naturalis corporum quæ mouentur motu recto, præcipuè autem ſimplicium. Quo modo autem talis locus ſit immobilis, facile eſt & intelligere & declarare. Nam v.g. concaua ſuperficies lunæ, eſt immobilis locus ignis, duplici nomine, tum ex parte ignis, quoniã ignis nunquàm fertur naturaliter ad aliũ locum, q̃ ad concauum lunæ, neque in alio loco quieſcit naturaliter: tum ex parte ipſius orbis lunę, qui tametſi perpetuo mouetur; ſemper tamen eodem modo ſeſe habet, neque propius accedens ad centrum neque longius ab eo uel in aliũ locum recedens. vt Ariſto. ait tex. 42. ſemper terminat motum localem ignis, ſemper conſeruat ipſum: deniq; ſemper largitur ei quietem & perfectionem. In animalibus autem nõ reperitur talis immobilitas, niſi fortè ſecũdum ſpecies aut genera eorum: non enim vnumquodq; animal habet unum tãtum locum numero, ad quem mouetur, & in quo quieſcit. Qm̃ igitur differentię locorum in quib[us] verſãtur corpora naturalia, præcipue ſimplicia, ſunt ita determinata à natura vt nunquàm uarientur, ſicut dicitur tex. 5. his verbis. [In natura autem determinatum eſt ſeorſim unumquodque, nõ enim quodcunque cõtingit ſurſum eſt, ſed quo fertur ignis, & leue, ſimiliter uerò & deorſum non quodcunque contingit, ſed quo habentia grauitatem & terrea tanquam non ſolum poſitione differẽtia, ſed & potentia.] Idcirco loca eiuſmodi corporũ rectè dicuntur immobilia.

Solutus dubitatio de turri.

Dubitationi igitur quæ propoſita fuit de turri & aliis ſimilibus, facilè occurri poteſt, ſi prænoſcantur duo. Vnum eſt, uocabulum loci frequenter uſurpari, maximè in communi & vulgari uſu loquendi, pro ſitu ſeu poſitione; & rem habere locũ hunc vel illum, pro eo quod eſt habere hunc vel illum ſitum, crebro dici. Alterũ eſt, vnam rem poſſe mutare locum dupliciter; vel actiue vel paſſiue. Actiue mutat locum, cùm ex vno loco ipſa tranſit in alium locum, priorem deſerens & alium nouum occupans: paſſiue autẽ mutat locum, eo quod, licet ipſa maneat immobilis, tamẽ locus mutatur circa ipſam, ſicut aer qui ambit turrim, ſubinde circa ipſã variatur. His poſitis, dicẽdum eſt, turrim circa quam ſubinde variatur ſuperficies aeris continentis, proprie non eſſe in eodem loco, cum de eſſentia loci ſit, vt diximus ſuperficies corporis continẽtis, quæ non manet eadem numero perpetuò cir

ca illam turrim: dicitur tamen turris ma
nere in eodem loco;vel vſurpando nomē A
loci pro ſitu, quia manet in eodē ſitu re-
ſpectu cæli aut aliorum corporum:ita vt
illa diſtantia D. Thomæ ſi quidq̃ valet,
potius referri debeat ad conſtituendã im
mobilitatem ſitus,quàm loci: vel dicitur
turris in eodem loco actiuè, quoniã ipſa
non tranſit ex vno loco ad alium:non au-
tem manet turris in eodem loco paſſiue,
quia ſuperficies aeris ipſam ambientis q
eſt eius locus nō manet eadem numero,
ſed ſubinde variatur circa ipſam. Quantũ
vero diſcrimen ſit inter ſitum & locum,
& inter mutare locum actiuè uel paſſi- B
uè,cuiuis per ſe manifeſtum eſt. Ergo ge
neralis ratio loci omni loco conueniens,
erit eſſe ſuperficiem corporis continētis
primi:ratio autem loci naturalis,erit eſſe
ſuperficiem corporis continentis,conna-
turalis locato,eiuſque cōſeruatiui & per
fectiui:illa verò ratio loci, q̃ præter vim
continendi & conſeruandi, adiunctã hēt
naturalem quandam immobilitatem, ſo
lis corporum ſimplicium & elementorũ
locis perfectè (velut ſupra oſtendimus)
accommodari poteſt. Non itaque omnis
locus debet eſſe imobilis, ſed ſatis eſt vt C
contineat locatum:locus autem natura-
lis corporum ſimplicium & elementorũ,
is demum eſt præfinitus,ſtabilis, fixus &
immobilis. De qua ergo immobilitate lo
ci Ariſtotel. loquatur,& quo pacto turris
manens immobilis,dici poſſit partim mu
tare locum,partim vero non,ſatis, ut opi
nor,explicatum eſt. Veniendum nūc eſt
ad ſecundam partem huius diſputatiōis;
vt oſtendamus & confirmemus, Ariſtote
licam definitionē loci bonã eſſe, & ab eo
vere perfecteq; conſtitutam.

Explicatur opinio eorum qui cenſent locum eſſe quoddam interuallum.

CAP. IIII.

Mos eſt Ariſtotelis oſtendere defi
nitiones à ſe traditas eſſe bonas,
eo,ꝙ quicunque aliter eaſdē res
definire aggreſſi ſunt,vehemēter errarũt:
ſicut fecit in 3. Phyſ. probando definitio-
nem motus & 4. Phyſico. 35. demonſtrat
A locum eſſe ſuperficiem corporis continē
tis, refutando & remouendo eas res in
quibus videbatur ſecũdum antiquorum
ſententiam locus conſiſtere: ſic argumen
tans,locus aut eſt materia,aut forma,aut
interuallum, aut terminus continentis;
ſed nihil eſt priorum trium,ergo eſt hoc
vltimum. Nos igitur ſimili genere proba
tionis vtentes, oſtendamus rectè definiri
locum ab Ariſtotele, [Terminum corpo
ris cōtinentis,immobilem,primum,] eo
quod quicunq; aliam opinionem habue
runt de loco, longe aberrarunt à verita-
B te. Et quoniam ea opinio quæ locum fa-
cit eſſe interuallum quoddam, nō ſolum
vulgo placet,ſed etiam doctis viris, pri-
mo aſpectu videtur probabilis; & vt re-
fert Simplicius, habuit auctores & defen
ſores multos ex Philoſophis, vt Stoicos,
complures etiam Platonicos, Galenum,
itē Stratonem Lampſacenum,Syrianum
& Philoponum,qui in cōmentariis quos
ſcripſit in 4. librum Phyſ. longam digreſ-
ſionem facit hac de re.

Quoniam igitur hæc opinio ꝙ inter-
uallum ſit locus corporum naturalium,
C tam multis viſa eſt probabilis,in ea decla
randa & confutanda nobis præcipuè ela-
borandum eſt. Philoponus in illa ſua di-
greſſione,quatuor tractat. primò,docet
nos venire in cognitionem iſtius interual
li: tũ,enarrat proprietates illius; poſtea,
probat locum eſſe huiuſmodi interual-
lũ:ad extremum,opponit & obiicit mul-
tas rationes contra locum Ariſtotelis.
Primùm igitur ita docet nos cogitare in
teruallum. Remoueamus, inquit,à vaſe
in quo eſt aqua, ipſam aquã, & fingamus
animo nullũ aliud corpus ingredi in vas
D tunc cernimus inter latera vaſis,ſpacium,
quoddam longum,latum & profundum,
& hoc vocatur à nobis interuallum, in
quo dicimus priùs fuiſſe aquam tanquã
in loco. Atque hunc modum declarandi
interuallum, tenuit Galenus, vt refert
Themiſtius & Simplicius ſuper text. 36.
lib. 4. Phyſic. à quo deinde accepit Philo-
ponus. Proprietates autem interualli ſũt Sex proprietates interualli.
ſex; Primò,eſt longum, latum & profun-
dum: quia locus debet eſſe æqualis loca
to,locatum autem cum ſit corpus, habet
trinam dimenſionem. Tum, eſt diuer-

ſum

ſum & ſeparatum à corporibus quæ locantur in ipſo. Poſtea, caret materia & forma, alioquin eſſet corpus mobile, & egeret loco. Ad hęc, eſt indiuiſibile, immobile & impatibile; nam hæc non conueniunt quantitati niſi ratione materiæ; interuallum autem ponitur expers materiæ. Pręterea, eſt vnum interuallum continuatum æquale ipſi vniuerſo, qđ in diuerſis partibus ſuis recipit diuerſa corpora vniuerſi, neque cũ mouetur corpus aliquod ex vno loco ad aliud, transportat ſecũ interuallum ſuum, ſed transmigrat ex una parte interualli ad alterã, manente ipſo interuallo immobili. Poſtremò, interuallum quãuis accipiat corpus penetrando per omnes partes eius, tamen non diuidit aut diſſecat ipſum; ſicut dulcedo vel humor penetrat per oẽs partes lactis, non diuidendo ipſum corpus: corpus item locatur in interuallo, non diuidendo ipſum, ſed implendo; nã penetratio dimẽſionum, quę ducitur impoſſibilis, eſt tantùm in dimenſionibus materialibus, quales non habet interuallum. Atque hæ quidem ſunt proprietates huius interualli, quas quoniam Ariſtoteles ignorauit, idcirco tres illæ rationes quibus in tex. 37. oppugnat interuallum, nihil valent nihilq; conficiunt. nam prima ratio procedit ex eo, quod putat corpus recipi in interuallo per diuiſionẽ vtriuſque in ſuas partes; atqui ponitur interuallum indiuiſibile. ſecunda, quod locus mouebitur de loco ad locũ, & tertia, q; erunt multa loca ſimul; procedunt ex eo, q; ponitur interuallum eſſe mobile, & vnà transferri cum corporibus, quę collocantur in ipſo, quod tamen falſum eſt. Huiuſmodi autem interuallum, eſſe verum locum corporum, quod tertio loco fuerat propoſitum, ſic probant. Vacuum & locus re idem ſunt; ſed hoc differunt, quod vacuum eſt locus carẽs corpore, locus autem ſemper habet corpus; itaque ſi vacuum impleretur corpore, eſſet locus, & ſi locus deſtitueretur omni corpore, eſſet vacuum: ſed vacuum nihil eſt aliud quàm ſpatium quoddam longum, latum & profundum, ergo hoc ipſum eſt locus. Nam vt dixi, idem quod dicitur locus prout habet corpus, dicitur ẽt vacuum, ſi careat corpore. Quod autem vacuum non ſit aliud q̃ interuallum, patet, primùm ex communi exiſtimatione omnium qui ita ſentiunt de vacuo. Nam ſi in vaſe nullum eſſet corpus, diceremus ibi eſſe vacuum; nihil aliud intelligentes eo nomine, q̃ ſpacium illud longum, latum & profundum, quod inter latera vaſis comprehenſum eſt. Deinde, ſi uacuum non eſt hoc interuallum, ergo erit ſuperficies corporis quatenus non tangit, aut cõtinet aliud corpus; ſed nõ poteſt eſſe hoc; primo, quia vacuo opponitur plenum, ſuperficies autem non dicitur plena, nec impleri, ſed potius interuallum ſeu ſpatium: deinde, neceſſe eſt ſecundum Ariſtotelem non eſſe vacuum, & tamen non eſt neceſſarium vnum corpus ſemper tangi ab alio, vt docet Ariſtot. 3, Phyſ. 74. Poſtremo ſi vacuum eſſet ſuperficies nõ tangens corpus, ergo extra cælum eſſet uacuum, quod eſt contra Ariſto. 1. de Cælo tex. 100. nam vltima ſuperficies primi cæli non tangit aliquod corpus, ergo ibi eſt vacuum; relinquitur igitur vacuum nihil aliud eſſe q̃ interuallum: & quia vacuum re idem eſt atque locus, hinc fit vt interuallum ſit locus corporum. Poſtremo, proponit Philoponus multa argumenta contra ſententiam Ariſto. putat enim ex illius ruina & euerſione, ſuam firmari & ſtabiliri opinionem: quę argumenta nos deinde commemorabimus.

Probatur locũ eſſe interuallum.

Refellitur opinio eorum, qui exiſtimarunt locum eſſe interuallum.

CAP. V.

Sed hoc interuallũ eſſe merũ figmẽtũ, hinc planũ erit. Et primùm contra inuentionẽ interualli ſic argumẽtor. Sicut vis nos à vaſe, cogitatione remouere oĩa corpora quæ ſunt in ipſo, ita viciſſim uolo vt ab eodẽ vaſe remoueamus iſtud interuallum. Nam cum ſit res diuerſa a vaſe, neq; ſit ſubſtantia, neq; accñs illius, cogitatione põt ſeparari: remoto igitur interuallo, an non etiam tunc remanet ſpatium quoddam inter latera vaſis? rogo, tale ſpacium, aut eſt interuallum aut nihil; ſi eſt interuallum, primùm, erunt multa interualla ſimul, nam non põt dicere

Contra inuentionem interualli.

cere remoto vno, alterum confluere ad locum alterius; volunt enim interuallũ eſſe immobile: deinde remoueatur etiã hoc ſecundum, & ſi ſemper remoto uno ſubit aliud, erũt infinita interualla ſimul: ſin autem dicant remoto primo, ſpatium quod ſupereſt nihil eſſe, pari ratione nos dicemus, remotis corporibus à uaſe, ſpatium quod uidetur ſupereſſe in vaſe, nihil eſſe: quodſi hoc volunt eſſe interuallum, certe interuallum nihil erit. Quod ſi fortè affirment, ſubtracto interuallo, nullum ſpatium remanere in vaſe: ſanè inique faciunt. nam aut ex remotione interualli vas deſtruitur, quod eſt contra ſuppoſitionem: aut manet idem ſecundũ omnes partes, atque erat prius; cum ergo habeat ſuperficiem concauam, & partes inter ſe diſtantes, alias quidem ſuperiores, alias vero inferiores, neceſſe eſt in illis contineri iſtud ſpatium; quare quocũque ſe vertant, non habent exitum.

Contra proprietates interualli.

Deinde, argumentor contra proprietates interualli; & quidem contra primam hoc modo. Tantum ſunt tres magnitudines, linea, ſuperficies, corpus: linea tantum habet longitudinem, ſuperficies latitudinem & longitudinem, corpus autem præter has etiam profunditatem. Rurſũ, corpus vel eſt mathematicum, vel Phyſicum: cum igitur interuallum ſit magnitudo, & habeat trinam dimenſionem, nõ erit linea, neque ſuperficies, ſed corpus; at utrum? erit ne mathematicum an phyſicum? ſi mathematicum, ergo non exiſtit ſecundum rem, ſed tantùm ſecundum imaginationem, & non pertinet ad Phyſicum, & non erit naturalis locus corporũ: ſi phyſicum, ergo mobile & in loco: at ipſi volunt interuallum nec eſſe mobile, nec eſſe in loco. Contra tertiam proprietatẽ ſic inſto: ſi hoc interuallum caret materia & forma, ergo non habebit vim generandi, trahendi, conſeruandi & perficiendi corpora quæ in ipſo locantur: nec erit locus ſimilis locato: nec erunt differentiæ locorum ſecundum naturam: neque erit cã cur graue potius moueatur deorſum quàm aliò, cum omnes partes interualli ſint eiuſdem rationis. Contra quartam proprietatem, hoc poteſt obiici, ſi interuallum eſt quantum, ergo eſt diuiſibile; falſum enim eſt diuiſionem conuenire quantitati ratione materiæ, cũ contra

A tra materia ſit diuiſibilis propter quantitatem, & Mathematicus quantitati, quã abſtrahit à materia, frequenter tribuat diuiſionem. Præterea, quantitati debetur per ſe locus, non enim res occupat locum ob materiam aut formam, ſed ob quantitatem, vt declarat Ariſtoteles tex. 76. exemplo cubi. Quare ſi interuallũ habet magnitudinem, neceſſario erit in loco. Præterea, cum vas plenum aqua, ex vno loco transfertur ad alium, aut interuallum contentum intra uas in quo eſt aqua, mouetur ſimul, aut non; ſi mo-

B uetur, nõ erit interuallum immobile, vt ipſis placet: ſi non mouetur, ſed aqua ſubinde uariat interuallum, ergo non ſolũ vas per ſe mouetur, ſed etiam aqua, quæ eſt in vaſe; quod eſt abſurdum. Quinta proprietas, ita poteſt confutari. ſi eſt vnũ interuallum reſpectu vniuerſi, aut eſt vnius aut diuerſæ naturæ: ſi eſt vnius naturæ, quomodo poteſt eſſe idem locus corporum cæleſtium & ſublunarium? nã locus eſt ſimilis locato; cæleſtia autem, & ſublunaria ſunt valde diſſimilia inter ſe. Nec minus facile eſt ſextam proprietatẽ

C refellere. Penetratio enim dimenſionum, non eſt impoſſibilis propter ſubſtãtiam, aut qualitates, ſed propter quantitatem. Quare ſi interuallum hẽt quantitatem, non poterit penetrare ac permeare per omnes partes & dimenſiones eorum corporum quæ in ipſo locantur: quod tamen illi maxime volunt; deinde ſi interuallum penetrat per corpus, erũt ſimul interuallum & corpus locatum. Quomodo ergo interuallum continebit locatum? aut cur magis interuallum ſit locus corporis, quàm corpus in-

D terualli?

Sed præſtat ipſam p ſe opinionẽ, quæ interuallum inducit aggredi, oppugnare, demoliri. Locus eſt nobilior locato, at quomodo iſtud interuallum, ſi eſt mera quantitas omnis expers ſubſtantiæ dicetur nobilius tam corporibus ſublunaribus quàm cæleſtibus? Deinde, locus eſt prior locato, at quomodo interuallum cum ſit accidens, erit prior omnibus ſubſtantijs? Poſtea, aut iſtud interuallum eſt ſubſtantia, aut accidens; ſi ſubſtantia, aut, incorporea, aut corporea; ſi incorporea

ergo

ergo non haberet magnitudinē, nec poſſet eſſe locus corporum, denique non eſ A ſet interuallum: ſi corporea, eſſet profecto naturalis, & mobilis, quod tamen rationem interualli à Philopono & aliis traditam funditus tollit. Si accidens, aut per ſe exiſtens, aut inhærens alij corpori; non per ſe exiſtens, quia nullum accidens eſt ſeparabile: neque inhærens corpori, quia ſic interuallum non eſſet diuerſum à corpore locato, & moueretur ad motum illius corporis. Quid ergo eſt illud interuallum? Poſtremo, argumentum iſtorū ad confirmandum huiuſmodi interuallū, nihil ualet; Nam uacuum non eſt iſtud B interuallum: ſed ſi eſſet, nihil aliud eſſet, quam ſuperficies corporis, quæ apta eſſet tangere, & continere aliud corpus. Et cum inſtant, uacuum opponi pleno, ſuperficies autem non dicitur impleri: Reſpōdendum eſt, ſuperficiem per ſe non dici impleri, ſed quatenus eſt ſuperficies concaua alicuius corporis, quod aptum eſt continere aliud, ſic dicitur impleri. Qđ autem ſubdunt, non eſſe neceſſarium, ut unum corpus tangatur ab altero, verum eſt ea ratione vt ſunt corpora; ſed non vt ſunt partes uniuerſi, & corpora naturalia C inter quæ debet eſſe unio, & connexio. Denique quod aiunt, ſi uacuum eſſet ſuperficies non tangens corpus, fore, ut extra cælum ſit uacuum; quia conuexa ſuperficies vltimi cæli nullum corpus tangit; hoc inquam nihil eſt, nam uacuum dicitur ſuperficies non tangens corpus, qđ ſecundum naturam ſuam apta eſt tangere; conuexa autem ſuperficies primi cęli neq; tangit, neq; apta eſt tāgere aliquod corpus; quare ibi nullum eſt vacuum. Sed de interuallo, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis eſſe debent. D

Ponuntur multæ obiectiones, contra id quod dicit Ariſtoteles, nimirum, locū eſſe ſuperficiē.

CAP. VI.

Reſtat nunc, vt diſſoluamus quindecim argumenta, quibus oppugnatur ſententia Ariſtotelis facientis locum eſſe ſuperficiem. Argumenta vero ſunt hęc. Primum. in prædicamento Quantitatis, locus, & ſuperficies ponuntur tanquam duæ ſpecies diſtinctæ, ergo male hic dicitur, locus eſſe ſuperficies, quia vna ſpecies non dicitur de alia ſpecie eiuſdem generis proximi. 2. Motus localis fit ad locum, ſed motus localis fit ad ubi, ut patet ex 5. Phyſico. ergo locus & vbi ſunt idem; ſed Vbi non eſt ſuperficies, quia eſt categoria diuerſa a categoria Quantitatis, ergo neque locus erit ſuperficies. 3. Locus debet continere, ſed ſuperficies non continet locatum. Nam aut continet intrinſece, at hoc nō poteſt facere ſuperficies, aut extrinſece, tangendo locatum, at ſic & ueſtis, quæ tangit, & tegit corpus, eſſet locus; & cum locatum ſolum tangatur per ſuperficiem, erit tantum in loco ratione ſuperficiei; non ergo erit in loco ſecūdum omnes partes ſuas; neque ut corpus eſt ratione profunditatis. 4. Locus debet eſſe æqualis locato; ſed ſuperficies habens tantùm duas dimenſiones, non eſt æqualis locato, quod eſt corpus habens tres dimenſiones, ergo ſuperficies non eſt locus eius. 5. Locus eſt ad quē naturaliter fertur vnūquodq; corpus, ſed terra naturaliter fertur non ad aliquam ſuperficiem, ſed ad centrum; ergo locus non eſt ſuperficies. 6. Locus quæritur propter motum localem, vt dicitur tex. 32. & illud corpus cōtinetur in loco, quod eſt mobile ſecundum lationē vt dicitur tex. 39. & 45. ſed totum elemētum, uel terræ, uel aquæ non mouetur, ſed tantùm partes illius, ergo totum elementum non erit in loco, ſed tantùm partes eius. 7. Quando aliquid eſt in aliquo quod mouetur, nō eſt in illo tanquā in loco, ut dicitur 41. tex. & declaratur exemplo nauis: ſed ignis eſt ſub concauo lunæ, quod perpetuo mouetur, ergo non eſt in illo tanquam in loco. 8. Locus eſt in quo manet, & quieſcit corpus; ſed in concauo lunæ nō quieſcit ignis, quia mouetur vnà motu Cæli, vt declarat motus cometarum, ergo ignis non eſt ſub concauo lunę tanquam in loco. 9. Locus eſt is cuius differentię ſunt ſurſum, & deorſum; ſed hæ ſunt differentiæ ſitus, vel poſitionis, nō autem ſuperficiei; ergo locus non ad ſuperficiem, ſed ad ſitum, vel po-

Quindecim argumenta contra id quod ait Ariſtoteles locum eſſe ſuperficiē.

ſitionem,referri debet. 10. Superficies; cum ſit quantitas,nullam habet vim acti uam,vt dicit Auerroes 4. Phyſic. commen 48. at locus debet habere vim actiuam,nempe trahendi,generandi, conſeruandi,& perficiendi; ergo locus non eſt ſuperficies. 11. Locus debet eſſe immobilis, ſed omnis ſuperficies eſt mobilis, nam iſta ſuperficies, aut eſt Mathematica,& ſic non erit locus naturalis, neq; exiſtet in natura,neque attinebit ad Phyſicum; aut eſt naturalis exiſtens in corpore naturali,& cum omne corpus naturale ſit mobile, eiuſmodi ſuperficies mouebitur ét vnà cum corpore in quo eſt. 12. Circa turrim ſubinde uariatur ſuperficies aeris continentis ipſam, ea tamen manente immobili in eodem loco, ergo locus non eſt ſuperficies. 13. Si locus eſt ſuperficies, idem corpus numero poſſet eſſe ſimul in duobus locis. Nã v.g. Elementum terrę ſecundum vnam partem,continetur à ſuperficie aquę; ſecundum alteram,à ſupeficie aeris: ſi aliquis baculus ſecũdum medietatẽ demergatur in aquam,ita vt altera medietas extet contenta ab aere,is baculus continebitur à duabus ſuperficiebus,aquæ & aeris. Quare ſi locus eſt ſuperficies,idem ſimul erit in duobus locis. 14. Primum cælum habet locum, ſed non continetur à ſuperficie ulla, ergo locus nõ eſt ſuperficies. Minor per ſe nota eſt,maior ſic probatur. Locus debetur corpori,duplici nomine;tum ob dimenſiones eius,vt ſignificat Ariſtot. tex.76. exemplo cubi:tum etiam ob motum localem,vt ſignificatur tex.32. Sed primum cælum & maximas habet dimenſiones ampliſſimamq; molem, & præſtantiſſimo motu locali perpetuo mouetur, ergo maxime omnium corporum debet habere locum; non habet autem ſuperficiem vllam à qua extrinſecus contineatur, ergo locus nõ eſt ſuperficies. 15. Motus localis non poteſt fieri ſine loco; ſed motus localis poteſt fieri ſine ſuperficie alicuius corporis cõtinentis,ergo locus non eſt ſuperficies, Maior patet,quoniam in definitione motus localis ponitur locus, ergo non põt eſſe motus localis ſine loco. Minor autẽ ſic probatur. Si vacuum eſſet, in eo nulla poſſet eſſe ſuperficies corporis continentis,vt clarum eſt,ſed in eo poſſet fie-
A ri motus localis;nam ſi ponamus totum hoc ſpacium,quod eſt intra orbem lunę, vacuum eſſe, & ex concauo lunæ demittatur aliquis lapis, proculdubio moueretur deorſum. Impoſſibile enim eſt graue extra ſuum locum exiſtens,nullo prohibente, non ferri ad locum ſuum, quare in vacuo, vbi nulla eſt ſuperficies, poſſet fieri motus localis,ac proinde ibi eſſet locus. non igitur locus eſt ſuperficies. Sed nihil negotij eſt huiuſmodi obiectionibus occurrere. Ad eas igitur ſingillatim, eodem quo poſitæ ſunt ordine reſpon-
B debimus.

Soluuntur ſupradictæ obiectiones.

C A P. V I I.

AD Primam Reſpondet D. Thom. in opuſculo 52. locum eſſe idem re ſeu materialiter cũ ſuperficie, & ſic ſuperficiem dici de loco; ſed diſtingui ab eo ratione & formaliter. Nam ſuperficies ut ſuperficies, ſignificat tantum magnitudinem, quæ habet longitudinẽ
C & latitudinem præciſe;locus autem dicit huiuſmodi magnitudinem prout includit habitudinem ad locatum, tanquã menſura extrinſeca illius,& ſic ponuntur diuerſæ ſpecies quantitatis. Auerroes (cui magis aſſentior) in 5. Metaphyſicę com. 18. ait locum non eſſe quantitatem per ſe.nam prout eſt quantus,non differt à ſuperficie; prout autem differt ab illa, quatenus nimirum dicit habitudinẽ ad locatum, ſic per ſe non pertinet ad categoriam Quantitatis. Cur ergo in Logica poſuit Ariſt. locum inter ſpecies quan-
D titatis? quia ibi intẽdit colligere (inquit Auerroes) ſpecies famoſas, & quia ſuo tẽpore famoſum erat locum eſſe quoddã ſpatium longum,latum, & profundum, diuerſum à linea, ſuperficie & corpore; idcirco locum collocauit in prædicamẽto quantitatis. nã tale ſpatium proculdubio eſſet ſpecies quantitatis, diuerſa ab aliis. Vtrumq; rñſum probabile eſt,& difficultatẽ obiectionis tollit. Ad 2. Motus localis,formaliter, & intrinſece ſit ad vbi,non.n.corpus mouetur pp locũ, ſed pp eſſe in loco, quod nihil aliud eſt quã ip-

An locus ſit in categoria quantitatis.

An motus localis fiat ad motum, an ad vbi.

ipſum vbi:extrinſece aũt,& ueluti cauſa-
liter, ſit ad locum.nã vbi cauſſatur ex lo-
co,& corpore,quod eſt in loco. Hinc er-
go patet,qũo locus nõ ſit idẽ cum ubi, &
cur motus localis dicatur fieri ad locum,
& cur per oẽm motum acquiratur ali-
quid,quod ſit in mobili;per motum.n.lo
calem acquiritur vbi.quod eſt in ipſo mo
bili·ſed quia hoc ubi non põt acquiri,niſi
cum attingitur locus,ideo motus localis
dicitur fieri ad locum. Ad 3. Locus con
tinet tantum extrinſece, nec proinde tñ
veſtis erit locus.nam neq: veſtis continet
omni ex parte corpus, neq; continet na-
turaliter,neq; cõſeruat aut perficit,neq;
ad ipſam ſit motus naturalis, neque ſit in
ipſa naturalis quies.Quamuis aũt locatũ
tantùm ẽm ſuperficiem tangatur a loco,
tñ dicitur totũ contineri à loco, tũ quia
totum locatum eſt intra concauitatẽ lo-
cantis,tum quia per talem contactũ,vir-
tus conſeruatiua,& perſpectiua loci dif-
funditur ad omnes partes interiores lo-
cati, & permeat per totũ corpus locatũ,
& propter hoc dicitur totũ eſſe in loco.
Ad 4. locus eſt æqualis locato,quia ſu-
perficies conuexa locati, & concaua locã
tis ſunt æquales;& quãuis corpus locans
ẽm dimenſiones ſit maius q̃ locatum, tñ
ẽm continentiam & capacitatem, ut ait
Auerroes 4. Phyſi.eſt æquale ipſi,locatũ
enim ſic implet & occupat totam conti-
nentiam, & capacitatẽ loci,ut locus nul-
lum aliud corpus ſimul continere poſſit.
Ad 5. Centrum eſt locus terminans mo
tum localem terræ:ſuperficies autem a-
quæ vel aeris;eſt locus terminans & con-
ſeruans magnitudinem terræ. Vtrumque
ergo pertinet ad locum diuerſa ratione;
quod apte ſignificauit Ariſtot.tex.42.his
verbis.[Qui verſus medium continet ter
minus,deorſum eſt,& ipſum mediũ] ne-
que mirum hoc uideri debet. Nam vt in-
quit Albertus, virtus conſeruatiua ter-
ræ,incipit in ſuperficie concaua aquæ vel
aeris, & terminatur in centro mundi. ſi
igitur conſideretur terra ſimpliciter ẽm
quamlibet ſuam partẽ,ut eſt corpus gra-
ue quod ſuapte vi & põdere fertur deor
ſum,ſic locus per ſe primo terminãs mo-
tum naturalem terræ; atq; largiens quie
tem,centrum eſt, non autem ſuperficies
aquæ:ſin autem conſideretur totum ele

An locus terræ ſit ſuperficies aquæ uel aeris, an ipſũ Centrum.

mentum terræ vt eſt pars vniuerſi, & ſe-
A cundum ordinem & diſpoſitionem Mun
di, ſecundum quam elementum igno-
bilius continetur à nobiliori,ſic locus cõ
tinens elementum terræ, eſt partim ſu-
perficies aquæ,partim aeris. quomodo i
gitur tam ſuperficies aquæ, quàm ipſum
centrum dici poſſit locus terræ, ex his ſit
manifeſtum. Ad 6. Quamuis totum e-
lementum non moueatur, tamẽ ſatis eſt
moueri partes eius. Nam in corporibus
ſimplicibus,eadem eſt ratio totius,& par
tium,tam ẽm locum q̃ ẽm motum loca-
lem. Deinde, quamuis totum elementũ
B non moueatur, totum tamen naturaliter
quieſcit. Vnde quamuis non haberet lo-
cum ratione motus, tñ deberet habere
ratione quietis naturalis.
Ad 7. Quãuis orbis lunæ moueatur, ta
men non mouetur mutando locum, ne-
que ſit vnquã aut propinquior aut remo
tior, ſed eodem modo ſemper ſe habet,
vt ſignificat Ariſtoteles tex.42. Quare i-
gnis ſemper æquali motu attingit ſuum
locum, neque debet aliquãdo vel minus
uel magis moueri ut offendat ſuũ locũ.
Ad 8. Corpus perueniens ad locũ ſuum,
C deſiſtit moueri eo motu quo priùs fere-
batur ad ſuũ locũ; & ſic ignis ſub cõcauo
lunæ,non mouetur ſurſum ſicut moueba
tur priùs cum tendebat ad ſuum locum,
ſed tñ mouetur motu circulari, raptus
vel circumactus à cælo,hoc autẽ non eſt
abſurdum. Ad 9. Surſum & deorſum,
conueniunt loco actiuè,poſitioni autẽ &
ſitui paſſiuè,& illi priùs, huic aũt poſte-
rius. Nam cum ſitus præſupponat locũ,
huiuſmodi differentias accipit ab ipſo,
quia enim locus eſt ſurſum vel deorſum
ideo corpus exiſtens in tali loco, dicitur
D eſſe poſitum ſurſum vel deorſum.
Ad 10. Licet ſuperficies per ſe & Mathe
matice ſumpta,non habeat vim actiuam,
tñ quatenus eſt terminus corporis natu-
ralis, per quem vnum corpus tãgẽs alte
rum cõicat ei virtutem cõſeruatiuam, &
perfectiuã eius,ſic inquã ſuperficies dicit
eſſe actiua. Ad 11. Quamuis ſuperfi-
cies, vt eſt accidens corporis, moueatur
ad motum eius,tamen ut eſt locus natu-
ralis,nunq̃ mouetur reſpectu locati,ſed
eodem modo ſemper ſe habet ad ipſũ.
Ad 12. Hoc argumentum de turri, ſu-

Surſum & deorsũ quo conueniant loco & ſitui.

pra fuit ſolutum. Ad 13. Non eſt abſurdum idem corpus eſſe ſimul in duob⁹ locis partialibus ſecundum diuerſas partes: & confirmatur teſtimonio Simplicij qui idem ait. Sequitur vt ad 14. de loco cæli, reſpondeamus.

Quis ſit locus primi & ſupremi cæli, variæ Philoſophorum opiniones ponuntur & refutantur.

CAP. VIII.

1. Opinio Philoponi.

AD decimumquartum argumentũ, quod magnam habet dubitationem, nec ſimpliciter nec breuiter reſponderi poteſt. De loco enim primi cæli multę ſunt opiniones. Primò enim, qui uolunt locum eſſe interuallum, aiũt primum cælum habere ſuum locum, veluti cætera corpora, uidelicet partẽ quandam illius interualli ſibi congruentem; ſed quia huiuſmodi interuallũ nihil eſt, vt ante oſtendimus, præter merum figmentum hominum magis delirãtium ꝙ Philoſophantium, idcirco relegetur & extermінetur à Philoſophia.

2. Opinio Alexandri.

Alexander autẽ Aphrodiſſęus ait primum cælum nullo modo eſſe in loco; nã aut eſt per ſe, aut per accidens, aut actu, aut potentia; non per ſe, neque actu, vt Ariſtot. ait tex. 45. nam quod ſic eſt in loco continetur ab aliquo; non per accidẽs, illud enim dicitur eſſe in loco per accidens, quod eſt aut pars aut accidens alterius, quod per ſe eſt in loco; ſed primum cælum nullius corporis eſt uel pars, uel accidens, ergo &c. Non potentia, nam quod ſic eſt in loco, aliquãdo poteſt actu eſſe in loco; cęlum autẽ nunquàm aliter ſe habebit, quàm nunc eſt; non per aliud, nempe per ſuas partes, nam partes non ſunt in loco niſi ratione totius: ſed totũ primum cęlum non eſt in loco: ergo neq; partes eius. relinquitur igitur nullo modo eſſe in loco. Sed Alexandro, Simplicius & Auerroes acriter reſiſtunt. Primũ; quia Ariſtoteles tex, 45. apertè inquit cælum eſſe in loco per accidens. deinde, motus localis non poteſt fieri ſine loco: ſed motus cæli eſt localis, ergo nõ poteſt fieri ſine loco. maior patet, minor probatur, tum quia Ariſtoteles 1. lib. de cælo diuidit motum localem in rectum & circularem, tum ẽt quia 8. Phyſi. ait motum localẽ eſſe primũ omnium, & inter locales ipſum circularem. Adde, quod ſi motus cęli non eſt localis, qualis ergo eſt? An erit alterationis, vel generatiõis vel augmentationis? Hæc contra Alexandrum; cuius opinionem non procul abeſſe à vero, poſterius dicemus.

3. Opinio Themiſtii.

Themiſtius verò ſuper tex. 45. ait primum cælum eſſe in loco ratione proximi orbis quem ſecundum concauam ſuperficiem ſuam tangit & ambit, ita enim ſcribit. [Circulus vltimus, qui inerrabilis dicitur vtpote arcens & continens cæteros, ſimpliciter in loco non eſt, ſed penes interna quæ ambit. Tangit enim orbem Saturni, & quodammodo continetur: penes extrema autem omnino expers eſt loci,] Sed Themiſtio ita occurrit Simplicius, nam locus debet continere, ſed orbis Saturni non continet vltimũ orbem ſed potius continetur ab illo. deinde, orbis Saturni eſt in loco ratione vltimæ ſpherę à qua continetur, ſed Themiſtio vltima ſphęra eſt in loco ratione ſeptimæ, ergo vltima eſt in loco ratione ſui ipſius. Poſtremo, primum cælum ita debet habere locum, vt habet motum localem; non habet motum localem propter ſeptimam ſpheram, ſed per ſe, ergo &c. His accedit, quod non oportet locũ moueri ad motum locati: ſed orbis Saturni neceſſario mouetur motu primi orbis: ergo non poteſt eſſe locus illius. Quid igitur ſentit Simplicius?

4. Opinio Simplicii.

Videtur Simplicius velle cælum tribus modis capi poſſe: quod ẽt docet Ariſtot. 1. de Cælo tex. 96. vel pro toto mundo, vel pro aggregato ex omnibus cęlis, vel pro vltimo cælo: ſi capiatur pro toto mundo, ſic eſt in loco ratione partiũ, quarum aliæ mouentur motu recto aut ſurſum, aut deorſum, uel elementa, aliæ circulari, vt cæli: ſi pro aggregato ex omnibus cælis, ſic eſt in loco ratione orbium quorum alii continentur ab aliis: ſi pro vltimo cælo de hoc nihil Simplicius: aliquãdo. n. vĩ dicere nullo mõ eſſe in loco; & ſic relabitur in ſententiam Alexandri; ali-

aliquando verò eſſe in loco quatenus orbes quos ambitu ſuo continet ſunt in loco,& ſic recidit in opinionē Themiſtij:hęretque Simplicius in eadem difficultate, nempe quo pacto primum cælum, cum habeat per ſe motum localem, non habeat etiam per ſe locum.

5. Opinio Auicennæ.

Sed expendamus opinionem Auicennæ. Auicenna ait primum cælum non habere locum, & motum ipſius non fieri ad locum ſed ad ſitum, non enim cælum motu ſuo variat locum ſed ſitum. Sed hic vir videtur aliquid dicere, cum nihil dicat. Nam cum triplex ſit motus proprie dictus, Augmentationis, Alterationis, & localis; motus cæli non poteſt eſſe alius quàm localis, ergo fit ratione loci; aut ergo dicendum eſt idem eſſe locum & ſitum, quod abſurdum eſt, aut motum cæli non fieri ad ſitum, quod verum eſt. Deinde, ſitus præſupponit locum, nam definitur ſitus diſpoſitio partium locati in ordine ad locum. quare ſi cælum mouetur ad ſitum, neceſſariò etiam mouebitur ad locum. Addè, quod ratio ſitus conſiſtit in indiuiſibili: etenim vel minima facta mutatione rei, continuo variatur ſitus eius; at id, ad quod fit motus, debet eſſe diuiſibile & ſucceſſiuè acquiri, ergo &c.

6. Opinio Porretani.

Gilbertus Porretanus, vt refert Albertus, ait cælum primum habere locum, nempe ſuperficiem extimam & connexam ſui orbis a qua tegitur totum illud cælum atque continetur. Sed huic opinioni adeo indignatur Albertus, vt dicat illum apertè mentiri; & quidem merito. Nam Ariſtot. multis locis clamat, locum eſſe diuerſum ab eo cuius eſt locus, & non eſſe mobilem; & in text. 35. inquit aliud eſſe formam, aliud locum: nam quamuis ambo terminent, tamen illa terminat intrinſecè ſubiectũ in quo eſt; hic autem extrinſecus tangens locatum.

7. Opinio D. Thomæ.

Poſtremo, D. Thomas ſuper text. 43. ait, primum cælum eſſe in loco ſecundũ partes internas & continuas quas continet, & ex quibus componitur. Fundamentum illius eſt hoc; quia locus quæritur propter motum localem, vt eſt in text. 32. quod ergo ſecundum ſe totum mutat locum, etiam ſecundum ſe totum eſt in loco, vt corpora recta quæ transeunt ex uno loco ad alium: quæ autem non mutãt locum ſecundum ſe tota ſed tantum ſecundum partes; ſunt in loco non ſecundum totum, ſed tantùm ſecundum partes ſuas: huiuſmodi eſt cælum. Quod ſi obiicias, partes cæli non eſſe in loco per ſe, ſicut non habent eſſe per ſe. Reſpondent, quamuis non ſint in loco actu, tamen eſſe in potentia, quiã ſi diuiderentur & ſepararentur a cælo, eſſent in loco per ſe. Vnde quia partes cæli non ſunt in loco actu ſed potentia, ideo dicitur ab Ariſtotele cælum eſſe in loco per accidens: neque hoc detrahit quicquàm de dignitate cæli, quinetiam arguit præſtantiam illius. Nam per ſe indigere loco, & ex vno loco tranſire ad alium, ſignum eſt imperfectionis. Hæc D. Thomas. Nos quanquàm D. Thomæ multum honorem debemus & libenter tribuimus, tamen quia veritas nobis carior eſt quàm cuiuſquam viri auctoritas, ſententiam eius tribus de cauſſis non valde probamus. Primùm, quia referre videtur opiniones aliorum interpretum ſecus quàm nunc in eorum ſcriptis leguntur: nam ſententiam ſuam aſſignat Themiſtio, quem multo ſecus ſentire antea oſtendimus. Deinde, ait Auempace dixiſſe cælum eſſe in loco propter cælum Saturni, circa quod voluitur; quæ fuit opinio Themiſtii non Auempace; is enim, vt refert Auerroes, putauit cælum habere pro loco centrum circa quod voluitur. Preterea, cum hac D. Thomæ ſententia, non videntur ea conſentire quæ ipſe ſcribit in Opuſculo 52. vbi opinionem quam defendit in 4. Phyſic. attribuit Themiſtio, eamque damnat, & ſequitur opinionem Auerrois dicentis cælum eſſe in loco per accidens propter centrum circa quod mouetur. Quod autem hoc loco ait D. Thomas cælum eſſe in loco ratione partium integralium ex quibus componitur, mihi quidem non fit veriſimile: primum, quia cęlum per ſe mouetur motu circuli qui eſt localis, non autem propter partes, cum partibus conueniat motus ratione totius. Nam vt ait Ariſtot. tex. 32. & 34. partes & accidentia, neque mouentur neque ſunt in loco per ſe; moueri enim & eſſe in loco,

eſt

eſt illius quod habet eſſe per ſe actu exiſtens, cuiuſmodi non ſunt partes; ſi ergo A motus localis non conuenit cælo ratione partiũ, ſed potius è contrario, is conuenit partibus ratione totius, ſimiliter etiam cælum non erit in loco ratione ſuarum partium. Deinde, ſi partes non ſunt in loco niſi potentia, ergo cęlũ nõ erit in loco niſi potentia, at mouetur actu motu locali; ergo eſt in loco actu. Quid? quod iſta potentia non eſt phyſica, neque ſecundum rem, quinimo re vera impoſſibile eſt partes cæli ab eo ſeparari, & per ſe exiſtere in loco, ſed tantùm eſt potentia quædam ſecundum imaginationem, er- B go cælum non erit phyſicè & ſecundum rem in loco, ſed tantum ſecundum imaginationem, quod & abſurdum eſt & extra præſentem quęſtionem. quinetiam, partes cæli, tametſi fingamus eas ſeiunctas eſſe, quòd tamen non poſſint cogitati per ſe eſſe in aliquo loco, hinc planum eſt. nam pars cæli remota a toto, nullo genere motus localis moueri poſſet; aut enim moueretur ſurſum aut deorſum; atqui non eſt corpus graue vel leue; neq; moueretur circulariter, nã motus circularis proprius eſt corporis circu C laris, & fit circa aliquod cẽtrũ ęquidiſtãs ab omni parte corporis qđ mouetur, at pars cæli nõ eſt circularis: nõ.n. ſicut pars lineæ rectæ eſt recta, ita pars lineæ circularis eſt perfectè circularis; neque parti cæli poſſet aſſignari aliquod centrum circa quod æqualiter volueretur. Poſtremo, partes primi cæli integrales, licet aliæ alias contineant, non ſunt tamen in loco. nam cum una pars ſit continua alij parti, non poteſt vna dici locus alterius, vt enim ait Ariſt. tex. 34. quando aliquid continetur ab alio, ita vt non ſit diuiſum D ab illo, ſed ei continuum, non eſt in eo tanquã in loco, ſed tãquàm pars in toto.

Exponitur propria opinio de loco cæli.

C A P. I X.

Reſtat, vt exponamus ſententiam, quam nos cæteris probabiliorem exiſtimamus: eam autem tradiderunt nobis Alphalabius & Auempace, viri omniũ Arabum, vno excepto Auerroe, longe doctiſſimi: qui aiunt cælũ non habere locum ſicut corpora quæ mouentur motu recto, videlicet eum a quo cõtineatur, ſed per ſe habere locum congruentem corpori ſphærico & motui circulari, hic autem locus eſt cẽtrum. Centrum enim, & in definitione circuli, & motus circularis ponitur; ſicut locus ſurſum & deorſum ponitur in definitione grauis & leuis, & motuum qui fiunt ad ipſa. Quæ ſententia, vt facilius intelligatur latius explicanda eſt, declarando & probando aliquot propoſitiones.

Prima propoſitio, Ariſtoteles in hoc 4. lib. Phy. non agit de omni loco, ſed tãtùm de loco naturali corporum, quæ habent motum rectum; hæc propoſitio manifeſta eſt ex his quæ ſupra dicta ſunt c. 3. cum ageremus de immobilitate loci.

2. Propoſitio, corpus vt corpus, non indiget loco, a quo contineatur; alioquin omne corpus indigeret loco. Nam quod alicui conuenit per ſe & ea ratione vt tale eſt, omni quod eſt tale conuenit. at ſi omne corpus contineretur a loco, eſſet progreſſus in infinitum in locis & corporibus locatis.

3. Propoſitio, cælum vt cælum non indiget loco a quo contineatur; tum quia omne cælum indigeret, primum autem cęlum non indiget cum nõ habeat, nam ſi indigeret iam haberet; alioquin deeſſet ei aliquid neceſſarium, & in ęternis non eſſet ſecundum Ariſtotelem 3. Phyſ. tex. 32. idem poſſe & eſſe: Tum, ſi omne cælum indigeret loco continente, aut hoc eſſet propter quãtitatem ſuam, aut propter ſubſtãtiam, aut propter motum localem: ſed quantitas cęli cum ſit rotunda, eſt perfecta, neque opus habet alio a quo figuretur & perficiatur: ſubſtantia eius eſt incorruptibilis, neque indiget alio a quo conſeruetur: motus cæli non fit ad acquirendum aliquem locũ, vel vt cælum quieſcat in eo, ſed tantum fit circa aliquem locum, nempe cẽtrum, ergo cælum vt cælum non indiget loco a quo contineatur.

Cælum vt cælum non indiget loco in quo ſit.

4. Propoſitio, rectè dictum fuit ab Ariſtot. text. 32. locum quęri propter motũ localem, ergo qualis eſt motus localis, talis quærendus eſt locus. Cum igitur motus localis diuidatur in rectum & circularem, iique plurimum inter ſe differãt,

neceſſe

neceſſe eſt loca propter quę fiunt huiuſmodi motus, etiam diſcrepare multum intér ſe: alius ergo locus debet aſſignari cælo, qđ mouetur motu circulari, quàm elementis quæ habent motum rectum.

5. Propoſitio, ille putandus eſt locus alicuius corporis, qui conuenit motui locali ipſius; & a quo motus localis accipit denominationem, ſpeciem & diſtinctionem: ſicut motus ſurſum differt a motu deorſum propter loca, ad quæ tendũt huiuſmodi motus; ſic motus circularis cæli differt a motu recto elementorum: quoniam elementa mouentur vel a medio vel ad medium, cęlum autem mouetur circa medium vt ait Ariſtot. 1. de Cælo tex. 6.

6. Propoſitio, per ſe locus cęli non eſt alius quàm centrum, circa quod mouetur. Hoc patet ex ijs quæ paulò ſupra docuimus. Nam cælo, quia mouetur motu locali, debetur aliquis locus reſpondens illi motui, determinans, ſpecificans & diſtinguens ipſum ab alijs: circularis autem motus denominatur talis, & differt ab alijs, non quia fit ad locum, ſed quia fit circa locum, hoc eſt circa centrũ. Præterea, locus naturalis eſt, ratione cuius corpus dicitur quieſcere: ſed cælum dicitur ſecundum ſe totum quieſcere & nunquam mutare locum, propter centrum, a quo ſemper ęquidiſtat. Atque hoc perſpicuis diſertisque uerbis docet Ariſtoteles 8. lib. Phyſ. tex. 76. lege locũ, quem nos, quo breuiores ſimus; taciti, prętерimus. Quoniam igitur alij quęſierunt cęlo locum aliquem continentem, ſimilem locis corporum rectorum, ideo in tot difficultates, ac errores inciderunt. Hoc fortaſſe ſignificare uoluit Alexander, dicens, cęlum nullo modo eſſe in loco, intelligens de eo loco, qui conuenit corporibus rectis: quamuis illud deſideretur in Alexandro, quod non declarauerit qualis locus per ſe conueniat cęlo. Nam nullum omnino locum ei aſſignare, planè abſurdum eſt. Auerroes item, qui ait cęlum eſſe in loco per accidens ratione centri, ſic intelligendus eſt, non quod cælum non per ſe habeat pro loco centrum, ſed quod cęlum nõ habeat talem locum qualem habent corpora recta, niſi per accidens; quatenus cęlum mouetur circa centrum quod eſt tèrra, A quę per ſe eſt in loco continente, nimirum ſub ſuperficie aquę & aeris.

Obiectiones quæ huic ſententię videntur aduerſari, paruo negotio diluuntur. 1. eſt, locus debet eſſe ęqualis, debet continere, debet contingere & eſſe proximus locato; centrum autẽ non eſt ęquale cęlo, neque continet ipſum, imo continetur, & eſt extra ipſum, ergo &c. 2. Centrum eſt punctum indiuiſibile, quomodo igitur erit locus cęli? 3. Ariſt. ait cęlum eſſe in loco per accidens, non ergo eſt in loco per ſe ratione centri. 4. Si ita eſſet, B non modo primum cęlum eſſet in loco ratione centri, ſed etiam alij orbes; par enim ratio eſt omnium: atqui alij ſunt in loco cõtinente, inferior enim continetur a ſuperiore, ergo &c.

Quatuor obiectiones quòd centrum nõ ſit locus cęli.

Ad has obiectiones ſic eſt reſpondendum. Ad 1. Illę proprietates ſunt loci qui conuenit corporibus rectis, de quo tantum agit Ariſt. in hoc 4. lib. nihil igitur mirum eſt, ſi illę non conueniant loco cęli. Ad 2. Centrum poteſt conſiderari biſariam, vel mathematicè, & ſic eſt punctum indiuiſibile, vel phyſicè, & ſic C eſt elementum terrę, circa quam cęlum voluitur ueluti circa ſuum centrum; qua etiam de cauſſa natura fecit terram immobilem vt Ariſtoteles ait 2. de Cęlo textu, 17. quoniam centrum circuli eſt immobile. Ad 3. Ariſtot. volens cęlo inuenire locum qualis, reperitur in corporibus quę mouentur motu recto, idcirco ait huiuſmodi locum non conuenire cęlo niſi per accidens, nimirum ratione terrę, circa quam velut centrum ſuum uoluitur: quę terra per ſe eſt in loco, & ſic ratione ipſius, cęlum D dicitur eſſe in loco per accidens. Ad vltimam. Etiam in reliquis orbibus vnus non eſt ſub alio tanquam in loco, ſed propter eorum ordinem & diſpoſitionem; maior enim & perfectior debet continere; minor contra contineri; quẽ ordinem perfectionis, attendentes in intelligentiis, dicimus in ipſis alias eſſe ſub alijs. Ad extremum, illud perpetuo in memoria habendum eſt, quoniam cęlum eſt diuerſi generis & ordinis ab his rebus ſublunaribus, ideo pauca eſſe illi cum huiuſmodi rebus uniuocè

Solutio obiectionũ.

com-

communia; ex quo fit, vt quæcunque octo libris phyſicis tractat Ariſtotel. ea præcipuè accommodet ad res ſublunares, vt quæ de materia, natura, motu & loco ſcripta ſunt. Nam quomodo vnúquodque horum reperiatur in cælo, ſeorſim in opere rei propriè dicato, diligenter ab eo explicandum eſt. Verum de loco cęli hactenus. Reliquum eſt vltimum argumentum de motu locali in uacuo, ad quod nunc reſpondere volumus.

An ſi eſſet vacuum, in eo motus localis in tempore fieri poſſet.

CAP. X.

DEcimo quinto argumento tangitur grauis quæſtio de uacuo; an ſi eſſet, poſſet in eo fieri motus localis in tempore. De qua re non conuenit inter Philoſophos Nos primum aperiemus ſententiam Ariſtotelis, tum eorum qui aduerſantur Ariſtoteli rationes exponemus: poſtremò, ſententiam Ariſtotelis defendere conabimur.

Antiqui putabant adeo neceſſarium, eſſe vacuum motui locali, vt is ſine illo non poſſet effici; quos redarguens Ariſtoteles in 4. Phyſic. vult oſtendere vacuum non eſſe adiumento ad efficiendũ motum localem, ſed potius tanto impedimento, vt ſi uacuum eſſet, nullus planè motus in eo fieri poſſet. Cuius rei pulcherrimam demonſtrationem affert text. 71. eamque latius explicat vſque ad text. 75. quæ poteſt ſyllogiſticè confici ad hunc modum. Omnis motus debet fieri in tempore, ſed in uacuo non poſſet fieri motus in tempore, ergo in vacuo non poſſet fieri vllus motus: Maior per ſe nota eſt, tum quia motus eſt continuus, vt Ariſt. ait 3. Phy. tex. 1. & multis verbis oſtendit in 6. Phyſic. quare eſt diuiſibilis ac proinde ſucceſſiuè fit, & in tempore, tum etiam quia, ſi motus eſt actus entis in potentia prout in potentia, neceſſe eſt quod mouetur, moueri ſucceſſiuè atque in tempore.

Quinque In minoris autem explicationem & confirmationem præcipuè incumbit Ari-
A ſtoteles: cuius gratia iacit aliquot fundamenta: primum eſt inter quælibet duo tempora finita eſſe aliquam proportionem, nam uel erunt ęqualia, vel ſi unum ſit maius altero, cum exceſſus ille ſit finitus, proportio etiam, ſecundum quam excedit, erit finita.

firmiſſima fundamẽta contra motum temporalem in uacuo, præiaciuntur.

Alterum fundamentum eſt, temporis ad iſtans nullam eſſe proportionem. Nã tempus eſt diuiſibile, inſtans autem indiuiſibile. Vnde quamuis infinities iteretur, & repetatur inſtans, nunquam poterit æquari ulli tempori quantumuis exi-
B guo. deinde, ſi eſſet aliqua certa proportio inter tempus & inſtans, ſequeretur inſtans eſſe ęquale tempori, imò maius tempore; nam cum tempus ſit diuiſibile in infinitum, proportio quæ reperitur inter tempus & inſtans cum ſit finita, reperietur etiam inter tempus & aliquam partem ipſius: illi ergo parti erit ęquale ipſum inſtans, & cum illa pars rurſus poſſit diuidi in duas alias, erit maior illis, quęlibet autem pars temporis eſt tempus; quare, nunc vel inſtans, eſſet æquale & maius tempore.

C Tertium fundamentum eſt hoc, inęqualitas motuum localium ſecundum uelocitatem & tarditatem, accidit propter medium per quod fit motus localis: ſint enim duo mobilia, A. & B. ſi A. celerius mouetur quàm B. id continget ob medium Nam vel A. mouetur per medium breuius & ſubtilius, vt per aerem; B. vero per medium aut longius aut craſſius, vt per aquam; aut ſi ambo mouentur per idem prorſus medium, habebit A. vel maiorem uirtutem motiuam vt plus grauitatis, qua melius diuidit me-
D dium, vel ſi vtrumque habet parem virtutem motiuam, habebit A. figuram magis idoneam ad diſſecandum medium, cuiuſmodi eſt rotunda aut pyramidalis potius quàm quadrata. Omnis igitur inęqualitas motus localis tandem reducitur ad medium; vel quia ipſum eſt diuerſum, vel q̃a diuerſo modo diuiditur a mobili.

Quartum fundamẽtum eſt hoc; Qualis eſt differentia inter media, talis item eſt inter motus qui fiunt per ea, & inter tempora in quibus fiunt tales motus: vt ſi medium ſit duplo ſubtilius & minus

reſiſtens,

reſiſtens, & ad diuidendum facilius; motus etiam qui fit per tale mediũ, erit du A plo celerior & tẽpus in quo fit talis motus erit duplo minus. hoc ex præcedenti tertio fundamento manifeſtum eſt.

Quintum fundamentum eſt hoc: vacui ad plenum nulla eſt proportio; quia vacuum eſt non ens, & infinite exceditur à pleno, & quamuis infinities duplicetur vacuum, nunquam aſſimilabitur pleno, & quodlibet plenum quantumuis fingatur tenue, tamen reſiſtet aliquo modo; vacuũ aũt nihil prorſus poteſt reſiſtere.

Præclara demonſtratio Ariſtotelis quòd motus localis non poſſit fieri in uacuo.

His poſitis, demonſtratio Ariſtotelis ſic conficitur. Si motus per vacuum fie- B ret in aliquo tempore finito, & motus etiam per plenum fit tempore finito, & inter quælibet duo tẽpora finita eſt proportio, vt diximus in primo fundamento: erit etiam proportio inter hæc duo tempora sed qualis eſt proportio inter tempora, talis eſt inter motus & media; ſi igitur eſt propoſitio inter tempus, quo mouetur aliquid in vacuo, & quo mouetur aliquid in pleno, erit proportio inter vacuum & plenum; quod eſt contra vltimum fundamentum. non poteſt igitur motus in vacuo fieri in tempore; C ſed debet fieri in inſtanti, nam vacuum in infinitum eſt minus reſiſtens & impediens quàm plenum. atqui impoſſibile eſt motum fieri in non tempore, ſeu in inſtanti, ergo impoſſibile eſt motum fieri in vacuo. Hoc etiam ita confirmatur: ſi motus in vacuo fit in tempore, ſit illud tempus vt vnum, tempus autem quo fit motus in pleno, ſit vt decem; ponatur aliud plenum decuplo ſubtilius, & minus reſiſtens quàm illud prius; nam id poſſet Deus facere, tunc æquali tempore fieret motus in vacuo & in pleno: quod ſi D adhuc ponatur aliud plenũ ſubtilius, in illo fieret motus minori tempore & velocius quàm in uacuo. at hæc abſurda eſſe, nemo eſt qui non intelligit. Demonſtratio autem Ariſtotelis, nõ procedit ex opinione tantum antiquorum, vt videtur quibuſdam, ſed procedit ſimpliciter ex ſententia Ariſtotelis, & habet vim demonſtratiuam, cui non poſſit benè reſiſti. Hoc enim declarat aperte contextus verborum Ariſt. idemque ſentiunt interpretes Græci.

Sed Philoponus, Auempace, Auicenna, D. Thomas, Scotus & alij, aduerſantur huic demonſtrationi, & cenſent in vacuo, ſi eſſet, factum iri motum in tempore & non in inſtanti, non enim admittunt illud tertium fundamentum, quinimo negant totam moram & ſucceſſionem quæ eſt in motu locali, prouenire tãtum ex medio: faciunt enim duplicem cauſſam, cur motus ſit tardior aut velocior: vnam externam & accidentariam; & hãc dicunt ſumi ex medio, ſecundum vel magnitudinem, vel ſubtilitatem, aut craſſitiem eius: alteram vero internam & quaſi eſſentialem, quæ prouenit ex maiori aut minori virtute motiua. virtus enim maior per ſe facit motum celeriorem, minor autem tardiorem. Quod autem inæqualitas motus localis ſecundum velocitatem & tarditatem, non proueniat ſolum ex medio, probant tum exemplo, tum ratione: exemplo quidem corporũ cæleſtium; quæ cum non moueantur per medium, tamen mouentur quædam celeriùs, & alia tardiùs: ratione verò, quoniam a quo prouenit motus naturalis, ab eodem prouenit continuatio & ſucceſſio eius; continuatio enim per ſe conuenit motui vt motus eſt: ſed motus naturalis non prouenit extrinſecus à medio, ſed intrinſece a natura, quæ definitur principium & cauſſa vt moueatur id in quo eſt; ergo continuatio motus per ſe nõ proueniet ex medio, ſed ex maiori vel minori virtute ipſius naturæ. Ad idem confirmandum has quoque rationes adiungunt. primò, quia licet ſucceſſio motus proueniret tantum ex medio, non tamen ex medio vt plenum eſt, ſed prout dicit quandam diſtantiam extremorum; D ſed talis diſtantia extremorum reperietur etiam in medio uacuo, ſi enim ſpatium quod eſt inter terram & cælum vacuum eſſet, non minus diſtaret cælum a terra, quàm nunc diſtat: in vacuo igitur ſucceſſiue fieret motus ob talem diſtantiam extremorum. Deinde, ponatur lapis in concauo lunæ, ita vt reliquum ſpatium vſque ad centrum ſit vacuum; non dubium eſt, quin ille lapis mouebitur deorſum, nam eſt grauis, & extra ſuum locum, & nihil obſtat; vel igitur mouebitur ſucceſſiue, & ſic habeo quod volo, vel

Qualuor argumenta quibus nõnulli probant, ſi vacuum eſſet factũ iri in eo motum localem in tempore.

vel in inſtanti, & ſic ſimul erit in ſupremo, in medio, & in infimo loco; quod A eſt impoſſibile. Nam vt Ariſtoteles demonſtrat in 6. Phyſi omne mobile quod mouetur per aliquod ſpatium, prius pertranſit partes priores, quàm poſteriores illius ſpatij, & prius pertranſit medium quàm veniat ad vltimum. Hæc illi.

Exponuntur octo hypotheſes, quæ ad defenſionem et confirmationem ſententiæ Ariſtotelis de vacuo, plurimum conferunt. B

C A P. XI.

SEd quia horum Philoſophorum opinio non ſolum nobis videtur contraria eſſe doctrinæ Ariſtot. & Peripateticorum, ſed etiam aduerſari rationi; Albertus quidé certe ait huiuſmodi ſententiam eſſe intelligibilem; ideo enitendum eſt vt dilucide oſtendamus & demonſtrationem Ariſtot. eſſe firmam C atque robuſtam, & infirmam ac minime probabilem horum ſententiam. quod vt commodius fiat, prætermittamus nonnullas hypoteſes ex quibus pendent demonſtrationes, quas afferre volumus.

1 Prima Hypoteſis eſt. Omnem motum localem eſſe continuum & ſucceſſiuum: & de hac conuenit inter omnes.

Succeſſio & mora motus localis, non prouenit ex mouente.

2. Succeſſio & mora quæ cernitur in motu, non poteſt prouenire ex mouente: hoc patet, quia mouens quantum in ipſo eſt, vellet quàm primum mouere, & efficere quod intendit. Deinde, quia mo D ra in mouendo accidit ei ob aliquam reſiſtentiam quam reperit, mouens autem ſibi non reſiſtit. Adde, quòd videmus eandem virtutem actiuam nũc celerius, nunc tardius agere, ob variam reſiſtentiam materiæ in quam agit. Poſtremo, ſi mora & ſucceſſio contingeret ob virtuté motiuã æq; celeriter deberet moueri exiguus lapis atque maximus, nam virtus motiua quæ eſt grauitas æqualis eſt in lapide paruo atque magno: quamuis ſit magis extenſa in magno quàm in paruo: ſecundum intenſionem tamen par A eſt. Agens etiam naturale principio paulatim & ſucceſſiuè agit ob qualitates ſibi repugnantes, quas reperit in eo in quod agit, ſed vbi eas expulit, agit in inſtanti, tunc enim puncto temporis producit formam ſubſtantialem. Non igitur ex agente vel mouente proficiſcitur mora & ſucceſſio quæ eſt in motu.

3. Reſiſtentia ob quam fit mora & ſucceſſio in motu locali, duplex eſt: vna intrinſeca mobili; altera extrinſeca. Rurſum intrinſeca duplex eſt: vna enim oritur ex eo quòd motus habet inclinatio- B nem contrariam ei motui ſecũdum quẽ mouetur a mouente; ſic corpus reſiſtit animæ mouenti ipſum, aut ſurſum aut in tranſuerſum: quoniam tantum habet propenſionem ad motum qui fit deorſum. Altera naſcitur non ex contraria inclinatione mobilis; ſed ex eo quod mobile habet naturalem potentiam vt moueatur tanta celeritate, & non minori, aut maiori; quod ei contingit ob determinatam perfectionem, aut magnitudinem, quam habet; ſic mouetur cælum ab intelligentia. Reſiſtentia vero extrin- C ſeca, prouenit ex eo quod eſt extra mouens & mobile. v.g. ex medio, quod quia eſt plenum & corpulentum, habens maiorem minoremue craſſitiem, ſicut ſupra diximus, reſiſtit mobili, quod fertur per ipſum.

Duplex eſt ſucceſſionis & moræ, quæ eſt in motu locali.

4. Effectus realis, cauſſa debet eſſe realis: neque enim poteſt aut effectus imaginarius procedere a cauſſa reali, aut effectus realis a cauſſa imaginaria. Semper enim effectus aſſimilatur cauſſæ, eiuſque naturam æmulatur.

5. Neque motus localis poteſt eſſe ſi- D ne loco: neque locus ſine ſuperficie corporis continentis: ſicut enim locus ponitur in definitione motus localis, ita ſuperficies in definitione loci. Quod autem motus localis ſine loco eſſe non poſſit, patet tum ex eo, quod Ariſtoteles ait tex. 32. locum non quæri niſi propter motum localem; at ſi poſſet motus localis eſſe ſine loco, non ſemper indigeret illo. Adde, quod motus non poteſt ſeparari a termino ad quem, qui in motu locali eſt locus, ſicut in alteratione qualitas; & in 3. Phy. tex 4. dicitur motum non eſſe præ-

ter ea in quibus ſit motus. Denique, hoc, nomine ſuo præſefert motus localis, ideo enim vocatur localis, quia ſit in loco & ad locum, vel circa locum.

Tres cauſſæ propter quas natura refugit vacuum.

6. Natura refugit uacuum tribus de cauſſis. Primò, ad conſeruandam vnitatem mundi; mundus enim eſt unus nõ ob continuationem, ſed propter contiguitatem corporum, quæ tollitur inducto vacuo. Deinde, ob dependentiã & connexionem quæ debet eſſet inter corpora ſuperiora & inferiora. Vnde Ariſt. in principio Meteororum, ait hunc mundum inferiorem debere eſſe continuum, ideſt contiguum ſupernis lationibus, vt inde omnis virtus eius regatur & cõſeruetur. Quia ergo cauſſæ particulares & ſecundæ neque poſſunt agere, neque conſeruari, ſine virtute & concurſu cauſſæ primę, hæc autem virtus & concurſus nõ poteſt ad illas peruenire ſi intercedat uacuum, ideo natura horret vacuum. Ad extremũ quia Deus & natura nihil fruſtra faciunt. Quicquid enim eſt in mundo, & ab aliquo eſt & ad aliquid; vacuum autem ſi eſſet in mundo, neque ab aliquo eſſet: cum ſit nõ ens, non ens autẽ nõ pōt ab aliquo eſſe: neque eſſet ob aliquẽ finẽ & vſum; præterquàm quod deformitatem inſignem afferret uniuerſo interrumpens connexionem & ordinem corporum.

7. Hæc quæſtio, an ſi uacuum eſſet, in eo motus localis fieret in tempore nec ne, poteſt accipi tum, vniuerse de omni motu locali corporum ſimplicium, mixtorum, animatorum, inanimatorum: tum ſpeciatim & propriè de motu locali corporum ſimplicium. A nobis tractabitur vtroque modo.

In corpore ſimplici reſiſtentia & ſucceſſio motus localis eius nõ prouenit intrinſecus ex ipſo corpore ſimplici, ſed extrinſecus a medio.

8. Corpus ſimplex in ſuo motu locali non poteſt habere intrinſecam reſiſtentiam: nam aut illa proueniret a materia aut a forma; non a materia, nam cum ſit prima, indifferens eſt ad quemlibet motum; nõ a forma, nam cum ſit principium motus, nõ reſiſtet ipſamet ſibi in eo motu quẽ ipſa facit. Tota igitur reſiſtentia extrinſecus petenda eſt, nempe a medio.

A

Probatur motum localem non poſſe fieri in vacuo.

CAP. XII.

His poſitis, nullum motum localẽ cuiuſcunque corporis fuerit, poſſe fieri in vacuo, oſtendo dupliciter. Primò quia omnes alij motus dependent a motu cæli & concurſu primę cauſſæ, vt docet Ariſtoteles 8. Phyſ. tex. 56. & 12. Metaph. tex. 38. quo ſublato non poſ-
B ſent fieri, tollitur autem per uacuum, ergo in vacuo nullus motus fieri poteſt. Idẽ confirmat D Thomas in Prima Secundæ quęſt. 109. art. 1. & prima Parte q. 115. ar. 3. Et patet ex iis quæ ſcribit Ariſt. 8. Phy. text. 56. dicens ſine motu circulari nullũ aliorum motuum eſſe poſſe, ergo tantũ abeſt, vt in vacuo moueatur aliquid ſecundum locum, vt ne exiſtere quidem poſſit. Deinde, motus localis non poteſt fieri ſine loco, neque locus poteſt eſſe ſine ſuperficie corporis continentis, vt patet ex 5. hypoteſi, ſed in vacuo nulla eſt
C ſuperficies corporis continentis, ergo nõ poſſet in eo fieri motus localis.

Quod autem corpus ſimplex non poſſit moueri in tempore, ſi per vacuum moueretur; probo tripliciter. Primò, quia omnis ſucceſſio motus prouenit ex reſiſtentia, vel intrinſeca ipſi mobili vel extrinſeca; vt patet ex 2. & 3. hypotheſi: ſed in vacuo corpus ſimplex nullam haberet reſiſtentiam, non intrinſecam vt dictum eſt in vltima hypoteſi, neque extrinſecã, quia ponitur moueri in vacuo: vacuum autem, cum nihil ſit, non poteſt reſiſtere.
D Si dicatur vacuum reſiſtere ob diſtantiã extremorum; contra, quia talis diſtantia aut eſt in ipſo medio vacuo, aut eſt tantũ in extremis: ſi eſt tantum in extremis: ergo in illo medio vacuo; mobile non reperiet aliquam reſiſtentiam, quare non pertranſibit illud ſucceſſiuè: ſi autem illa diſtantia eſt ſubiectiuè in medio vacuo aut erit huiuſmodi diſtãtia realis, aut imaginaria: realis non poteſt eſſe, quia vacuũ nihil eſt, & non poteſt accidens reale eſſe in nõ ente tanquàm in ſubiecto; ſi eſt imaginaria, ergo non poteſt facere reſiſtentiã

realem,

realem, neque poterit eſſe cauſſa ſucceſſionis realis, quę eſt in motu locali, vt patet ex 4. hypoteſi. Poſtea, ſi corpus ſimplex non habent ſucceſſionem ſui motus a medio ſed a ſeipſo, & medium tantùm affert ſucceſſionem quandam accidentariam, vt inquit Auempace, ergo ſi non eſſet medium plenum, corpus ſimplex moueretur magis naturaliter, & magis velociter, & ſine vllo impedimento, quia careret reſiſtentia medij: hoc autem abſurdum eſt, quia Ariſtoteles 3. de Cælo tex. 28. ait naturam vti medio tanquàm inſtrumento ad faciendum motum naturalem & violentum; & motum naturalem iuuari atque promoueri a medio: at ſecundum iſtorum opinionem, medium tardaret & impediret motum localem. Præterea, cum vacuum ſit impoſſibile, ergo nunquàm corpus ſimplex moueretur pure naturaliter, neque tanta velocitate quanta aptum eſt moueri, quia naturalis eius velocitas ſemper impediretur & tardaretur a medio. Poſtremò, demonſtratio Ariſt. non ſoluitur ab ipſis, ſi enim corpus ſimplex poſſet moueri in vacuo tempore aliquo finito, ſicut per plenum mouetur tempore finito, ſicut inter illa duo tempora finita eſſet proportio; ſic etiam inter vacuum & plenum eſſet proportio, & poſſet fingi aliquod corpus moueri per plenum ęquali tempore, atque illud quod ponitur moueri per vacuum. Quę demonſtratio fuit a nobis ſupra declarata.

Reſtat, vt rationes aduerſarias diſſoluamus. Ad quas ita reſpondemus. Ad 1. Cęlum mouetur ſucceſſiuè, & non propter medium, concedo, quia in cælo eſt intrinſeca reſiſtentia, & in motu cæleſti datur mobile diſtinctum a mouente: in corpore autem ſimplici non inuenitur intrinſeca reſiſtentia, nec diſtinctio mouentis a mobili. quare petenda eſt extrinſecus a medio. Atque hæc manifeſta ſunt ex ijs quæ ſupra docuimus cum tertiam & octauam hypoteſim explicaremus. Ad 2. Natura eſt principium motus, diſtinguo, ſecundum ſpecificationem, verum eſt, nam quod ignis calefaciat vel moueatur ſurſum, habet a natura ſua, ſimiliter quod aqua frigefaciat & moueatur deorſum: ſecundum ſucceſſionem autem, falſum eſt. mora enim quæ eſt in motu, non prouenit a mouente, ſed ex reſiſtentia mobilis, aut aliunde, non enim mora, quam facit ignis calefaciendo aquam prouenit ex calore ignis, ſed ob reſiſtentiam aquæ, vt ſupra oſtendimus exponendo ſecundam hypoteſim. Ad 3. Si in vacuo poneretur graue, non moueretur, quia deeſſet illi inſtrumẽtum per quod fieret motus, quod ſecundum Ariſtot. eſt medium plenum; ſicut ſi ſtupa admoueretur igni, ſic tamen, vt inter ſtupam & ignem eſſet aliquod exiguum interuallum vacuum, tūc ignis quamuis naturaliter agat, tamen propter vacuum non ageret, ſic dicendum eſt de graui. Ariſtoteles igitur non ait corpus motum iri in vacuo in inſtanti, vt quidam putant, ſed dicit non motum iri vllo modo, quia, inquit, ſi moueretur, deberet moueri in inſtanti, ſed hoc eſt impoſſibile, ergo non mouebitur. Quod autem adducitur ex 6. Phy. quod omne mobile prius pertrãſit priorem partem ſpatij quàm poſteriorem, verum eſt de ſpatio naturali, & pleno, & Ariſtot. ibi loquitur de magnitudine ſupra quam ſit motus.

Illud autem in hac de vacuo diſputatione, diligenter intelligi & memoria teneri volumus; nec Ariſtotelem, neque nos ſentire ſi eſſet vacuum, in eo factum iri motum in inſtanti. Quis enim eſt tam hebes & tardus ingenio, qui non intelligat in eo quod dicitur, motum localem fieri in inſtanti, manifeſtam repugnantiam & contradictionem contineri? Nos igitur cum Ariſtotele dicimus ſi vacuum eſſet, in eo motum nullo modo fieri poſſe. Atque hoc probamus, cum alijs argumentis, tum ea ratione ducente ad impoſſibile, quia ſi fieret motus, is fieri deberet in inſtanti, vt ſupra docuimus; ſed hoc eſt impoſſibile, ergo illud, motum fieri in vacuo, ex quo ſequitur hoc, iudicandum eſt impoſſibile. Tantum igitur abeſt vt opinemur, in vacuo motum fore in inſtanti, vt, quia hoc iudicamus perſpicuè falſum & impoſſibile, ex eo tanquam certo & manifeſto, id quod forte obſcurũ & dubium eſſe poterat, nempe, in vacuo nullũ omnino motũ fieri poſſe, conficiamus atq; cõcludamus.

Denique,

Denique illud etiam hoc loco adijciam, veluti libri huius clauſulam, me A pro certo habere, eam opinionem; quam de motu qui fit in vacuo, defendi, eſſe Ariſtotelis; contrariam vero, ab Ariſtotelis ſententia & doctrina diſcrepare; eandem quoque veram eſſe, mihi quidem ita videri vt contrariam, nec abſurdè nec improbabiliter defendi poſſe exiſtimem. Eam namque cum alij viri docti tuendam ſuſceperunt, tum in primis Scotus in 2. Sentent. diſtinct. 2. quæſtio. 9. ſub finem eius quæſtionis, acutè probabiliterque defendit. Sed his de Loco expoſitis, tempus eſt, vt ad eam quæ de Tempore traditur, doctrinam explicandam; veniamus.

FINIS VNDECIMI LIBRI.

Gg DE

DE TEMPORE ÆTERNITATE ET AEVO.

LIBER DVODECIMVS.

SEQVITVR vt agamus de tẽpore, quod eſt menſura durationis motus, omniumque rerum quæ motui ſubiiciuntur. Tres B autem ſunt durationis menſurę, tempus, æternitas, æuum, de quibus hoc libro ſigillatim diſſeremus. Sed primùm dicamus de tp̃e: de quo tractanda ſunt hęc. An tẽpus ſit ens aliquod reale: an ſit res diuerſa a motu: an ſit eſſentiale tempori eſſe actiuè numerum & menſuram omnium motuum, C vel potius eſſe numerum paſſiuè, ideſt motum numeratum & diſtinctum ſecundum priùs & poſterius: an propria &, vt vocant, formalis ratio temporis pendeat ab operatione animæ: an tempus ſit tantùm ſubiectiue in motu cæli, an ſit tantum vnum numero tempus: an ſit unum nunc in toto tempore. Hæc igitur de tempore phyſico, de quo agit Ariſtoteles in 4. lib. Phy. a tex. 87. vſque ad finem libri, a nobis in priori parte huius libri explicabuntur. In poſterioris autem parte libri naturam ipſius dura- D tionis, quæ valde obſcura & occulta eſt, aperiemus: poſt, de ęternitate, æuo, & tempore diſcreto, diſputabimus. Sed primùm omnium, an tempus ſit ens reale, & a motu realiter diſtinctum, perquiramus.

B *Diſputatur contra eos qui putant tempus non eſſe ens reale; & contra eos qui cẽſent eſſe ens reale realiter diſtinctũ a motu.*

CAP. I.

QVidam exiſtimant tempus non eſſe aliquid reale, ſed tantùm habere eſſe propter imaginationem & cogitationẽ animi noſtri, ducti illo com- C muni argumento; quod Ariſtoteles exponit 4. Phyſ. tex. 88. & 89. idque ſic habet. illud non videtur eſſe, cuius pars nulla eſt: temporis autem nulla pars exiſtit: præteritũ enim non eſt ſed fuit, futurum autẽ non eſt, ſed erit, præſens autem non eſt aliud quàm nunc indiuiſibile quod non poteſt eſſe pars temporis; nam cum ſit indiuiſibile, & infinito interuallo ſuperetur a tempore, non poteſt, aut metiri, aut componere tempus, quod eſt proprium partis. Atque hoc illi argumento, putant ſe tempus e rebus ſuſtuliſſe. Sed D hi contradicunt communi, & quaſi naturali exiſtimationi omnium hominũ. Omnes enim de tempore, tanquam de re aliqua & ſentiunt & loquuntur. Vſurpant enim & dies & annos, & alias differẽtias temporis, veluti aliquid, quod in ipſis rebus inueniatur. Deinde, ſubuertunt Philoſophiam naturalem, quæ cum ſit realis ſcientia, tamen agit de tempore, non ſolùm vniuersè & generatim, ſed etiam ſpeciatim de tempore, quod eſt menſura durationis in omnibus generibus, tam plantarum, quàm animalium. Præterea, diſcre-

Argumentum quo probãt quidam tempus non eſſe in rebus.

Quinque rationibus probatur tempus eſſe ens reale.

diſcrepát a ſacris literis,in quib⁹legimus
Deum feciſſe luminaria in firmamento A
cæli,vt diuiderét dies & noctes, & eſſent
in ſigna & tẽpora, & alibi. Tuus eſt dies
& tua eſt nox.& itẽ,non eſt veſtrum ſcire
tempora vel mométa, quæ Pater poſuit
in ſua poteſtate. Poſtremo, aduerſantur
rationi. Nã tempus eſt menſura motus,
ſed motus eſt ens reale, ergo etiam tem
pus. Non enim conuenit,vt entis realis ſit
menſura imaginaria. Deinde, ſi nil aliud
eſt tẽpus, q̃ motus numeratus ſm prius
& poſterius;habet autẽ mot⁹ in ſe prius
& poſterius quæ poſſunt diſtingui, ergo
eſt ens reale. Poſtremo, aut tempus eſt B
ens fictitium; quomodo igitur tractatur
in ſcientia?aut ens rationis,quomodo er
go tractatur in Phyſica? aut ens reale,
quod nos volumus. Adde, quòd ſublata
operatione animę,vna res eſt diuturnior,
& alia habet breuiorem durationem:vna
eſt ante vel prior, altera eſt poſt vel po-
ſterior, quæ ſunt differentiæ temporis.

Soluitur argumẽtum quo temp⁹ e rebus tollebatur.

Ratio autem quam afferũt, ſi quicquã
valeret, debuiſſet etiam mouere eos vt
tollerent motũ,nam in motu etiam nul-
la pars eius exiſtit actu ſimul, ſed alia
præceſſit,alia vero ſubſequitur. Soluitur C
autem ratio hoc modo. Aliud eſt ens
permanẽs,aliud ſucceſſiuum:illud vt ſit,
habere debet aut omnes partes ſuas,aut
aliquas actu exiſtentes, vt patet in homi
ne & ſtatua; hoc autem vt ſit, non debet
habere aliquam partem permanentem
actu,ſic enim non eſſet iam ens ſucceſſi-
uum,ſed ens permanens. Sed ens ſucceſ-
ſiuum dicitur eſſe, cum habet partes in
continua quadã ſucceſſione, ita vt prior
copuletur cum poſteriori per nunc præ-
ſens;ſicut dicitur generatio perpetua,nõ
quod aliquod generatum ſit perpetuũ, D
ſed quia ſucceſſio generatorũ unius poſt
alterũ,eſt perpetua,& nunquam interru
pta. Dubitare igitur de tempore an ſit,
accidit his hominibus, qui aut ignorant;
aut non animaduertunt tempus eſſe ens
ſucceſſiuum, non autem permanens: &
alio modo ponendam eſſe exiſtentiam in
ſucceſſiuis quàm in permanentibus.

Opinio eorum qui cẽſent tẽpus re diſtingui a motu.

Alij autem e contrario cenſent, non
modo tempus eſſe aliquid in rebus, ſed
eſſe rem quandam diuerſam a motu. Nã
in motu duo ſunt conſideranda: Vnum
eſt forma illa imperfecta fluens a poten-
tia ad actum, ſecundum quam definitur
motus actus entis in potentia prout in
potentia. Alterum eſt duratio ſeu mora,
quam habet illa forma dum acquiritur,
ſecundum quam diſtinctam per prius &
poſterius conſtituitur tempus. Quoniã
igitur talis duratio ſeu mora, re diſtingui
tur a forma quæ acquiritur,ideo neceſſe
eſt tempus rem diuerſam eſſe a motu.
Præterea, motus menſuratur tempore,
ergo tempus re differt a motu, nam ſi
non differret, tempus menſuraretur
tempore,oportet autem menſuram eſſe
quid diuerſum ab his quæ menſurantur.
Poſtremo, Ariſt. reprehendit eos qui aie
bant motum cęli eſſe tempus,vel quem-
libet alium motum:& inquit,nõ eſſe mo
tum ſed aliquid ipſius motus, hoc eſt,vt
ipſe planius dicit in 12. Metaphyſicæ eſſe
paſſionem motus. Quare tempus res di-
uerſa eſt a motu.

Quatuor argumẽtis probatur tẽpus re non diſtingui a motu.

Sed hæc ſententia nobis nõ probatur,
Primo,quia tempus nihil aliud eſt quàm
motus numeratus ſecundum prius & po
ſterius;eſſe autem numeratum,non adiũ
git aliquam rẽ ipſi motui: Vnde Ariſt. 4.
Phyſ. tex. 99. inquit, prius & poſterius ip
ſius motus re eſſe idem cum motu, di-
ſtingui aũt ſm eſſe,hoc eſt ſm rationem.
Deinde,ſumatur vlna qua metimur pan-
num, quæ vlna eſt lignũ & menſura pan-
ni;ſed eſſe menſuram,non eſt res diuerſa
a ligno. Vlna enim per ſe quidem eſt li-
gnum,vt autem eſt ſignate diuiſa per pal
mos,eſt vlna ſeu menſura: ſicut igitur ſe
habet menſura ad lignum vlnæ,ita tem-
pus ad motum. Denique, ſi tempus res
eſt diuerſa a motu,aut erit res permanẽs
aut ſucceſſiua,non permanens,vt patet;ſi
ſucceſſiua, nullo modo erit aliud quàm
mot⁹. Cõuenit enim ei definitio motus,
quæ eſt eſſe actum entis in potentia,&c.
Adde, quòd ſi eſt ens ſucceſſiuum, ha-
bebit ſuam durationem,& partes priores
& poſteriores, quocirca menſurabitur a
tempore; & ſic tempus menſurabitur a
tempore.

Argumenta autem illorum, ita ſol-
uuntur. Primum quidem hoc modo: mo
tus non eſt forma imperfecta,ſed etiã flu
xus illius,vel talis forma prout eſt fluẽs;
intrinſeca autem duratio illius fluxus nõ

differt re a fluxu,ſed tantùm ratione. Ad 2. ita reſpondemus. Ariſtoteles vult tempus diſtingui a motu,non re ſed ratione: addit enim tempus motui, eſſe numeratum ſecundum prius & poſterius. Ad 3. Poteſt tempus comparari, vel cum motu cuius eſt accidens & paſſio; & ſic non differt re ab illo,ſed tantùm ratione; vel cum alijs motibus; quorum eſt externa menſura,& ab illis differt re:ſicut vlna reſpectu ligni in quo eſt, non differt ab eo re:reſpectu autem pãni vel aliorum quę metitur, differt re ab illis.

Explicatur definitio illa tẽporis Numerus motus ſecundum prius, & poſterius, & primo loco exponitur illa prima particula Numerus.

C A P. II.

His igitur opinionibus refutatis, aggrediamur ad explicandam definitionem temporis, quæ traditur 4.Phy.tex.101.his verbis.[Numerus motus ſecundum prius,& poſterius.] Et primùm doceamus qualis numerus ſit, deinde cuiuſmodi motus, ad extremum, quid ſit illud [prius,& poſterius.]

Quidam Latini interpretes faciunt triplicem numerum. Vnum quo numeramus,vt ternarium,vel binarium; alterũ, qui eſt res numerata, vt duo oculi; vel quinque digiti;tertium,qui numerat, & hunc aiunt eſſe intellectum. Sed hic poſtremus numerus olet neſcio quid Platonicum potius, quàm Ariſtotelicũ. Nam Ariſtoteles 1.lib. de Anima reprehendit Xenocratem,qui definiebat animam eſſe numerum. Inter duos autem priores numeros,multùm differt. Prior eſt abſtractus a rebus, ſola cogitatione cohærens; poſterior autem eſt coniunctus cum rebus: ille percipitur tantùm intelligentia, hic poteſt etiam ſub ſenſum cadere: ille eſt mathematicus,hic phyſicus:ille pertinet ad categoriam Quantitatis, hic autẽ ad diuerſas categorias pro varietate rerum,quæ numerantur:ille eſt accidẽs, & vnũ ens per ſe,hic autem,non eſt ens per ſe, & nonnunquã eſt ſubſtanria, ille non multiplicatur ſecundum multitudinem eorum,quæ numerantur, hic ſecundum varietatẽ rerũ quæ menſurantur, multiplicatur. Tẽpus igitur dr̃ numerus,nõ ille prior,ſed hic poſterior. Tẽpus eñ eſt quidpiã continuũ,coniunctũ cũ motu; & ens naturale;ex quo ſit, vt tẽpus non debeat reponi in quãtitate diſcreta vbi eſt numerus,ſed in quãtitate cõtinua. Tempus.n.ſm̃ rẽ eſt motus,qui eſt continuus; participat tamen aliqua ratione diſcretæ quãtitatis quatenus numeratur ſecundũ prius & poſterius. Cauſa vero ꝑꝑ quam tempus dicitur numerus, eſt quia tẽpus eſt menſura, ratio autem menſuræ primùm conuenit numero ſeu vnitati,& ꝑꝑ hanc accommodatur etiam alijs rebus, vt air Ariſt. 10. Metaphyſicæ tex. 2.& 3.

Diſcrimen inter numerum coniũctum cũ rebus, & ab iis adiunctum.

Verum, quia cum dicitur tempus eſſe numerus morus, poteſt id bifariam intelligi;vel actiuè,vt ſenſus ſit,tẽpus eſſe numerum quo numeramus motum;vel paſſiuè, videlicet tempus eſſe motum numeratum; ideo diſſenſio eſt inter Auerroem, quem ſequuntur Latini, & inter Alexandrũ,quẽ ſequũtur Themiſtius, & Simplicius. Auerroes enim 4.Phyſ. com. 102.& 103. vult illud.[Numerus motus.] legendũ eſſe actiuè, eſt enim tempori eſſentiale menſurare motũ. Nam ſi debuiſſet legi paſſiuè,non fuiſſet poſitum, tempus eſt numerus motus numeratus. Pręterea, Ariſt. poſtquàm tradidit definitionem temporis probat tempus eſſe numerum motus ſic; id quo metimur plus & minus, eſt numerus; ſed tempore metimur plurem, & minorẽ motum, ergo tẽpus eſt numerus. Hæc probatio vim & robur habet, ſi numerus ſumatur actiuè.

An tempus ſit numerus quo numeramus, an qui numeratur.

Opinio Auerrois.

Sed ego magis aſſentior Græcis: qm̃ Ariſtoteles apertè ait tex. 102.& 110. tẽpus eſſe numerũ, nõ quo numeramus, ſed qui numeratur. Præterea, tempus non cognoſcitur ex eo, quod numerat alia, ſed percipitur ex eo, quod motus numeratur & diſtinguitur ſecundum prius & poſterius. Amplius, eſſe menſuram, eſt quidpiam reſpectiuum, tempus autem eſt ens abſolutũ, ergo menſurare nõ eſt eſſentiale tempori. Ad hęc, tẽpus eſt paſſio motus, vt docet Ariſt. 12. Metaph. tex. 29.

Opinio Græcorum probabilior.

tex. 29. ergo definiri debet per motum, tanquam per ſubiectum in quo eſt;at mẽ A ſura non eſt paſſio rerum quæ menſurantur, nec res menſuratæ ſunt ſubiectum menſuræ. Poſtremò, cum omnis reſpectus fundetur in aliquo abſoluto, & eſſe menſuram ſit quidam reſpectus, præſupponet vtique aliquid abſolutum: menſurare igitur non primo ac eſſentialiter conuenit tempori; & ſicut vlna non habet quòd ſi vlna ex eo, quòd menſurat pannum; ſed menſurare poſterius eſt & conſequitur rationem iam conſtitutam ipſius vlnæ, vlnæ enim eſſe conſtituitur ex eo quod eſt lignum quoddam nume- B ratum & diſtinctum in aliquot partes certę & definitæ quantitatis; ſic etiam menſurare non eſt eſſentiale tempori, ſed paſſio conſequens rationem temporis, ex eo quod eſt motus numeratus ſecundum prius & poſterius.

Quod autem aiunt, quidam, tempus & eſſe numerũ motus actiuè, & paſſiuè; nam ſi comparetur cum motu circulari, eſt numerus paſſiuè, quoniam eſt paſſio illius intrinſecè inhærens ipſi: ſi autem comparetur cum alijs motibus, eſt numerus actiuè, quia menſurat illos: vt ve- C rum ſit, tamen neque ſatisfacit præſenti dubitationi; non enim quæritur an tempus ſit numerus motus actiuè, id enim certum eſt, ſed an hoc ſit eſſentiale tempori, & an ſic debeat intelligi definitio temporis, neque conſentit cum Ariſtotelis doctrina, qui vbicunq; declarat, quomodo tempus ſit numerus motus, ſemper exponit paſſiuè, vt ſupra oſtẽdimus: & iſti faciunt definitionem temporis vitioſam, nam illud [numerus motus] cũ ſumi debeat ſecundum illos actiuè & paſſiuè reſpectu diuerſorum, ambiguum eſ- D ſet: motus item cum debeat referri partim ad motus circulares, partim ad alios motus, eſſet nomen æquiuocum & perobſcurum.

Argumentis autem Auerrois, facilè eſt occurrere. Nam cum ait, ſi deberet intelligi paſſiuè, non debuiſſe dici (numerus motus) ſed (motus numeratus) futile eſt; hoc enim vocabulum (numerus) ſeu menſura, tam pro eo, quo numeramus, quàm pro re numerata vulgo vſurpamus; dicimus enim quempiã comediſſe modium tritici, aut libram carnis, aut A bibiſſe dolium vini, hoc eſt comediſſe triticum numeratum modio, & vinum menſuratum dolio; ſic tempus eſt numerus motus, id eſt motus diſcretus & numeratus ſecundum prius & poſterius. Probatio autẽ Ariſtotelis, non eſt a priori, ſed a poſteriori: quod indicat illud verbum (ſignum) demõſtratio enim a ſigno, eſt a poſteriori; atq; vis probationis Ariſtotelis eſt in hoc: ſi enim per tẽpus metimur alios motus, hoc eſt ſignum, ipſum tempus eſſe aliquid definitum & menſuratum; velut ſi per vlnam metimur pan- B num, ſignum eſt, vlnam eſſe lignum aliquod diuiſum & diſtinctũ in certas partes. Eſt igitur tempus numerus motus, nam menſura debet eſſe eiuſdem generis cum his quę menſurantur, ſi ergo motus menſuratur tempore, oportet tempus eſſe quoque motum numeratum, vt eſt apud Ariſt. 4. Phyſ. tex. 113. & 10. Metaphyſicæ loco ſupradicto.

Non eſſe addẽdum in definitione temporis ipſum eſſe numerum motus & quietis.

C A P. III.

Hinc apparet, eos qui putarũt in definitione temporis addendum eſſe [numerus motus, & quietis] fuit autem vetus hæc opinio, vtpote quam Alexander (referente Simplicio) commemorat, atque refellit, dupliciter fuiſſe deceptos. Primo, quia illud [numerus motus] ſumebant actiuè, quaſi tempori eſſentiale eſſet menſurare, & quia non ſolum motus, ſed etiam quies menſuratur a tempore, ideo putabant nomen etiam quietis exprimendum eſſe in definitione temporis. Sed, vt Alexander inquit, & nos ſupra oſtendimus; menſurare accidit tempori, ſubſtantia autem eius conſiſtit in eo quod eſt habere prius & poſterius menſuratum cum ſucceſſione, quod propriè non conuenit quieti: alioquin quies eſſet motus; ideo tempus non eſt in quiete ſicut eſt in motu. Deinde, quamuis eſſet tempori eſſentiale mẽſurare,

Quies non debet adiũgi in definitione temporis.

 ſurare,

ſurare, tamen quia quies non per ſe primò, ſed, vt inquit Ariſtoteles, tãtùm per accidens mẽſuratur a tpe, hoc etiam nomine non debuiſſet poni in definitione eius. Quod enim eſt per accidens, nõ ingreditur definitionem rei. Vnde, neque in definitione viſus ponũtur tenebræ, ſed definitur viſus facultas percipiendi lumen, & colores.

Quo pacto tempus per accidẽs mẽſuret quietem.

Quomodo autem tempus menſuret quietem, ſic debet intelligi. Primò, tempus menſurat quietem, vel quia ſicut rectum per ſe quidem eſt menſura recti, qđ eſt illi congruens, per accidẽs autem obliqui, quatenus obliquum non eſt rectũ, ſed diſcrepans ab eo: ſic tempus cum ſit ens ſucceſſiuum, per ſe quidem eſt mẽſura motus qui habet ſucceſſionẽ; per accidẽs autem quietis quatenus eſt priuatio motus, dicitur enim aliquid tanto tẽpore quieuiſſe, quia tanto tempore non eſt motum, & quia tanto tempore moueri poterat; vel quia quies vnius corporis, ſemper eſt cum motu alterius qui per ſe menſuratur a tempore, per accidens aũt quies coexiſtẽs illi. Vel quies dicitur mẽſurari per accidens, quia id quod per ſe menſuratur, debet habere has conditiones, vt ſit eiuſdem generis cum menſura, ideſt qualem habet menſura quantitatem, talem habeat menſuratum: deinde, vt poſſit contineri vel circunſcribi a menſura, & ſic motus per ſe menſuratur a tempore, nam omnis motus circunſcribitur terminis ipſius temporis, quocunque enim motu poteſt ſumi tempus maius: deinde, motus habet quantitatem ſucceſſiuam ſicut tempus, quare eſt homogeneum illi: quies autem per ſe non menſuratur a tempore, quia deeſt illi ſecũda conditio; non enim habet quantitatem ſucceſſiuam ſicut tempus, ſed tantũ per accidens quoniam habet priorem conditionem; nimirum quia continetur finibus temporis.

An eſſe rerum generabilium mẽſuretur tempore.

Pari ratione exiſtimandũ eſt, eſſe ſubſtantiale rerum generbilium & corruptibilium menſurari a tempore. Nam quãuis ſit indiuiſibile, & totũ ſimul carẽs omni ſucceſſione, tamen quia incipit & deſinit, & cõtinetur a tpe, eſtq; perpetuo cõiunctum cũ accidentarijs mutationibus per quas, & producitur & corrumpitur, mẽſurari debet a tpe. Nõ igitur aſſentior A Scoto qui vult tale eſſe rerũ corruptibiliũ menſurari æuo; neq; Herueo qui in 2. Quodlibeto q. 12. inquit hmõi eſſe non menſurari tpe, quia eſt indiuiſibile carẽs ſucceſſione, quã hẽt tempus, menſuratũ aũt dẽt eſſe homogeneum menſuræ ſuę; nec menſurari æuo quia habet principiũ & finẽ: ſed menſuratur, inquit, nũc tpis diſcreti, qđ eſt menſura operationũ Angelorũ; quid ſit autẽ hoc tempus diſcretum infra explicatur. Sed ratio Heruei tãtum concludit hoc (eſſe) non menſurari tpe per ſe primò ſicut motum, quod nos etiã B ſpõte cõcedimus. Rectius igitur D. Thomas 1. par. q. 10. ar. 4. in reſponſione ad 3. & Durandus 2. ſent. diſt. 2. q. 6. volunt tẽpus eſſe menſurã communẽ motui quieti & eſſe rerũ generabiliũ; qđ valde congruit cũ his quæ ſcribit Ariſtoteles 4. Ph. tex. 120. dicens quęcunq; terminantur a tempore, & aliquando ſunt & aliquando non ſunt, menſurari ab eo. Itaque ſolum res æternas & impoſſibiles excludit a tẽpore: res autem omnes generabiles ſubijcit tẽpori, verũ his de rebus plura dicturi ſumus infra cum de æuo diſputabimus.

An ratio tẽporis pendeat ex operatione animę.

C Sed dicet quiſpiã, ſi tẽpus eſt numerus, numerꝰ aũt nõ exiſtit ſine actione animę, qm̃ numerare propriũ munus eſt animæ rationalis; tempus igitur exiſtit in anima, quare vel erit res ſictitia, vel ens rationis. Reſpondeo, duo conſideranda eſſe in tẽpore, Vnũ materiale, quod eſt motus: Alterum formale, quod eſt eſſe numeratum ſecundum prius & poſterius. Motus quidem ſecundum partium ſucceſſionẽ actu eſt extra animam; dupliciter autem depẽdet ab anima: primùm effectiuè, quatenus omnes alij motus dependent a mo- D tu cęli, hic autem ab Intelligentia, quæ a Peripateticis vocatur Anima cæli. Platonici etiam animam Mundi, aiunt eſſe fontem omnium motuum. Deinde depẽdet etiam ab anima, quatenus de ipſo motu nihil eſt actu præter indiuiſibile quoddã. Nam alia pars pręteriit, alia futura eſt, ſimul autem totus motus actu exiſtere nõ poteſt niſi per actionem animæ, quæ totum motum ſimul actu apprehendit, cõſiderãs priores partes atque poſteriores, eaſque conferens inter ſe. Tempus igitur cum ſit re idem atque motus, materiali-

ter

ter quidẽ ſumptũ, eodẽ modo pẽdebit & nõ pẽdebit ab anima atq; motus: & quẽ- A admodũ nemo dicet motũ eſſe ens rationis, propter aliquam eius dependentiam ab anima; ita neque de tẽpore id cenſeri & affirmari debet. Formale autem ipſius temporis neceſſario eget opera intellectus; nam ſiue quidditas temporis ſit eſſe numeratum ſecũdum prius & poſterius, cùm nihil ſit vel actu numeratum, vel potentia numerabile, niſi in ordine ad numerantem, qui eſt animus hominis, neceſſariò tempus includet reſpectum ad animam; ſiue etiam ratio temporis in eo conſiſtat, vt ſit menſura motuum, idem B quoque eueniet. Nam ratio menſuræ, actu non conuenit alicui niſi ex operatione animæ; ergo quamuis extra animã vnaquæque res habeat ſuam durationẽ, aliã quidem longiorem alia breuiorem (quomodo poteſt dici etiam eſſe in tempore) tamen eiuſmodi duratio nõ poteſt eſſe numerata & diſtincta ſecundũ prius & poſterius, neque poteſt adhiberi tanquam menſura ad metiendos motus (in quo tamen propria temporis ratio formaliter conſiſtit) ſine operatione animę.

Atque hoc quidem, exemplo vel ſimi- C litudine vlnæ ligneæ illuſtrari poteſt. lignum enim vlnæ per ſe habet quantitatem v.g. quatuor palmorum; ſed deſignatio & diſtinctio illorum palmorum, adhibitio item illius ligni ad metiendum pãnum vel aliud quidpiam, fit opera, & induſtria hominis: ſimiliter de tempore ſentiendum eſt. Talis autem dependentia temporis ab anima, non arguit ipſum eſſe vel figmentum, vel ens rationis. nam quod anima numerat in motu, non fingit ipſa ſibi, ſed in ipſo motu reperit: quemadmodum videre eſt in exemplo vlnæ. D Similis aũt dependentia ab anima reperitur in relatione, in numero, & in cunctis rebus vniuerſalibus, in quibus ſcientiæ verſantur. Hoc enim diſcrimen eſt, auctore Auerroe 88. comm. 4. Phyſi. inter ens incompletum, cuiuſmodi eſt tempus, & ens completum vti eſt homo & lapis, quòd illud accipit ſuum complemẽtum per operationem animæ, hoc autem minime. Quàm ſit vera & conſentiens doctrinæ Ariſtotelis hæc ſolutio, videre licet tum apud Ariſt. 4. Phy, text. 131. tum apud Græcos interpretes in expoſitione illius tex. vt Themiſtium, Simplicium & quos ibi refert Simplici⁹: & apud D. Thomam, ibidem: apud Auerr. autem 4. Phy. 88. comm. & 109. & 131. Sed quomodo tempus ſit numerus, ſatis explicatum ſit: ſequitur vt duas alias definitionis particulas, breuiter exponamus.

Declarantur duæ aliæ particulę definitionis, nimirum Motus & ſecundũ prius & poſterius.

CAP. IIII.

An tempus ſit numerus ſolius motus cæleſtis an cuiuſuis [illegible]

DEinceps videndum eſt, cuiuſnam motus ſit tempus numerus. Tempus præcipue eſt in motu cæli, quũ is eſt primus, & cauſſa aliorum omnium; & minimus, ideſt uelociſſimus, præſertim primi mobilis; & certiſſimus, & maximæ vniformis, & notiſſimus omnibus, & vniuerſalis apud omnes. In triplici autem motu cæleſti præcipuè conſiſtit tempus; primùm in motu primi mobilis, per quẽ ſol facit dies & noctes. Deinde, in motu proprio ſolis, per quem conſtituit annos. Poſtea in motu lunæ, ex quo numeratur menſis: cęterorum autem Planetarum motibus, quoniam non ſunt omnes manifeſti vulgo, non aſſignatur ratio temporis. Atque hoc tempore, quod eſt in motu cæli, vtuntur omnes gentes, & continẽtur durationes rerum ſublunarium, & de eo pręcipuè loquũtur Philoſophi; in alijs autem motibus, qualeſcunque fuerint, licet minus principaliter, tamen etiam reperitur ratio temporis. Nam tẽpus eſt motus numeratus ſecundũ prius & poſterius, omnis autem motus habet prius, & poſterius quare in omni motu ineſt ratio tp̃is: Deinde, Ariſ. inquit etiã ſi fuerimus in tenebris, neque moueamur corpore extrinſecus vllo motu phyſico, ſed tñ animo agitemus aliquid, ex ſola cogitationũ duratione, & ſucceſſione ſm prius & poſterius, ſentiri, & deprehendi a nobis tempus. Experientia item hoc docet. Adhibemus enim varia genera horologiorũ, vt motibus eorũ vtamur pro tẽpore ad metiẽdas actiones noſtras. Præterea, ſi fingamus tolli motum cæli, & remanere

manere motus aliquorum corporum, nihilominus tunc motus vnius corporis comparatus alijs, erit aut velocior, aut minus velox, aut æque velox. Omnis aũt velocitas menſuratur tempore. Quare tunc etiam tempus eſſet. Tempus igitur definitur eſſe numerus motus, non modo cæleſtis, ſed cuiuſuis motus.

Verum dicet aliquis; ſi tempus reperitur in quolibet motu; ergo erunt multa tempora ſimul, quod videtur Ariſtoteles habere pro abſurdo, affirmans vnũ tantummodo tempus eſſe apud omnes.

At ſit vnũ tempus apud omnes

Reſpondeo, tempus materialiter quidẽ, multiplicari, ſicut multiplicatur motus; formaliter autẽ minime. Nam ſi ſimul fiat augmentatio, & alteratio, quamuis iſti motus per ſe differant genere, tamen dicuntur eſſe in eodem tempore, quatenus non differunt ſecundum differentias temporis. Quod Ariſtoteles declarat exemplo numeri; denarius enim hominum, & equorum, per ſe quidem formaliter idem eſt, non enim differunt decem equi a decem hominibus, vt decem ſunt; materialiter autem ſecundum res numeratas differunt: ſic tempus dicitur eſſe vnum apud omnes, quia ratio & præteriti & futuri & præſentis, eadem eſt in motu, quamquã motus, qui ſubſunt his differentijs, non ſint ijdem, ſicut ternarius per ſe quidem idem eſt vbique, & apud omnes gentes, res autem, quæ numerantur, non ſunt eædem, Ergo formales differentiæ temporis, ſunt præteritum, præſens, futurum, & quæ his differentijs diſtinguuntur, ea differunt tempore formaliter; quæcunque autem ſunt ſub vna ratione temporis illarum trium, ea licet inter ſe plurimum differant, non tamen diſtinguuntur tempore, niſi materialiter Tempus igitur vnum eſt formaliter & ſpecifice, at materialiter & numerice eſt multiplex.

Quod autem aiunt quidam latini Philoſophi, tempus vnum numero eſſe, quĩ aiunt tempus ſubiectiuè tantum cõſiſtere in motu primi mobilis, qui eſt vnus apud omnes; multis de cauſſis falſum eſt, Primò, quia ratio temporis non tantùm eſt in motu vnius cæli, ſed ẽ in motu primi mobilis, & in motu proprio ſolis, & in motu lunæ, quare tametſi demus tempus ſubiectiuè non eſſe niſi in motu cæ-**A**li, non tamen ex eo confici poteſt, eſſe tantummodo vnum numero tempus, Deinde, tẽpus ſubiectiuè eſt in omni motu, vt antea diximus. Præterea, ipſi volũt tempus eſſe vnum numero ſimpliciter, & omni modo. Ariſtoteles autem vult eſſe vnum tantùm formaliter; variari autem materialiter, ſicut patet in numero ternario, ſic enim vult Ariſt. tempus eſſe vnum, ſicut ternarius eſt vnus: neque Ariſtot. ad oſtendendam vnitatem temporis vnquã confugit ad motũ primi cæli, ſed ſemper ait vnitatem temporis eſſe ſimi-**B**lem vnitati numeri: conſtat autem ternarium formaliter eſſe vnum, materialiter autem multiplicari ratione rerum numeratarum; ſic etiam ratio temporis vna eſt formaliter apud omnes: ſunt autem multa tẽpora materialiter, quoniã ſunt multi motus; in quorum vnoquoq; ineſt ratio temporis. Si autem tempus ponitur in motu cæli, hoc non eſt, quia in eo tm̃ ſit tempus; ſed quia eſt in eo principaliter, propter cauſſas initio huius capitis expoſitas. Hęc indigent magna conſideratione. Etenim, hoc quod diximus, a **C** paucis latinorum interpretum, animaduerſum fuit. Græci autẽ in hac quæſtione declaranda vehementer laborãt. Themiſtius quidem reliquit inſolutam: Simplicius vero & Simplicius vero & Iamblicus ad eã diſſoluendam vtuntur decretis Platonis de Idea tẽporis. Nobis ad eam diſſoluendã facultatẽ, & quaſi lucẽ præbuit tex. 132. & 134. quarti libri Phyſic. Ariſt. qui ſi conſiderentur attentè, continent apertè hanc eandem ſolutionem.

Nota hoc.

Sed videamus, quid ſit illud [prius. & poſterius,] quod ponitur in definitione **D** temporis Prius & poſterius, vel ſumũtur abſtractè pro nudo reſpectu prioritatis & poſteritatis; uel concretè pro partibus motus habẽtibus talem reſpectũ, & ſic ſumuntur hic. Habet autem motus prius & poſterius & a magnitudine, & a tpe; a magnitudine quidem, ſm ordinem & ſitum; a tempore autem ſecundum durationem, motus enim menſuratur & a magnitudine & a tpe, a magnitudine quidem ſecundum longitudinem & extenſionẽ, a tpe vero ſm ſuam durationem. Quòd autẽ, nõ poſſit omnis motus ſecun-

Motus localis diuerſa ratione mẽſuratur a magnitudine & a tempore.

dum

dum durationem ſuam menſurari à magnitudine,ſed à tempore;Hinc patet.Primo,quia duratio alterationis, cum talis motus non fiat ſuper magnitudinem,nō poteſt menſurari ab ea.Deinde,ſint duæ magnitudines æquales, ſuper quas fiant duo motus locales,vnus in duabus horis, alter in vna: inæqualis duratio iſtorum motuūm, non poteſt attendi penes magnitudines ſuper quas fiunt, cùm ſint æquales inter ſe,ſed neceſſario referri debet ad tempus.Similiter ſint duæ magnitudines inæquales; minorē tranſeat mobile in vna hora,maiorem autē pari tempore tranſeat alterum mobile; Iſti duo motus habent æqualem durationē, cum tamen fiant ſuper inæquales magnitudines, menſura igitur durationis horum motuum,non eſt magnitudo,ſed tēpus: prius igitur & poſterius,quæ in motu cōſtituunt rationem temporis, non attenduntur penes extenſionem mobilis vel ſpatij, ſed penes durationem ſucceſſionis.

An ſit unū & idē,Nūc, in toto tempore.

Quod autem Ariſtoteles videtur dicere,& à multis affirmari ſolet,idem eſſe (Nunc) in toto tempore, ſimpliciter quidem falſum eſt;nam cum tempus ſit ſucceſſiuum, nihil illius poteſt diu eſſe permanēs,& cum ipſum nunc non ſit niſi in partibus temporis vel terminando, vel continuando,vel diuidendo ipſas, ſicut partes temporis,neque ſunt eędem, neque permanentes, ita ipſum nunc. Si igitur dicitur eſſe idem (Nunc) dupliciter debet intelligi, uel quia ratio ipſius (nunc) quæ eſt eſſe præſens, ſemper eſt eadem, quanquam varietur prout eſt in diuerſis partibus temporis. Nam aliud eſt nunc in præſenti,aliud in futuro. Atque hæc videtur eſſe Ariſtot. ſententia, vt patet conſideranti tex. 103. & 104. & quæ ſcribunt Græci explanātes illos textus:vel ſicut Mathematici imaginantur lineam fieri ex fluxu puncti, in qua generatione lineæ,idem punctum manet continenter fluens,ſic imaginamur,nūc,fluēs facere tempus;ſecundum quam imaginationem, videtur manere idem nunc; id quod Ariſtoteles declarat exemplo mobilis; nam ſicut ſe habet tempus ad motum,ſic nunc ad mobile,ergo à commutata proportione, ſicut mobile ad motum ita nunc ad tempus;quare ſicut manet idem mobile in toto motu, tamē aliter,atque aliter ſe ſe habens,ita cogitandum eſt manere idem nunc in toto tempore aliter & aliter ſe habens:hoc etiam modo præſentem difficultatē ſoluit D. Thom. 1.par. q.10. art. 4.in reſponſione ad ſecundum.

Atque hæc ferè ſunt quæ de tempore à Phyſico doceri & cognoſci debent. Verum,libet hoc loco,anguſtos Phyſiologię fines tranſire,& in ampliſſimis Metaphyſicę,ac Theologiæ ſpatijs aliquantulum excurrere, treſque tractare quæſtiones in primis nobiles & graues. Vnā, de duratione; Alteram,de æternitate: Tertiam de æuo; quarū eſt difficilis quidem explicatio, ſed vtilis & iucunda cognitio. Etenim tres ſunt menſuræ durationis,tempus,ęternitas,æuum.Vel.n duratio habet principium & finem,qualem durationem cernimus in rebus ſublunaribus;eius autem durationis menſura tēpus eſt; nam licet tempus dicatur eſſe menſura motus, intelligendum tamen eſt,id quod in motu metitur tempus, nō eſſe aliud, quàm moram & durationem motus. Vel duratio caret principio & fine, quam durationē metitur æternitas; Vel deniq; habet initium,ſed caret fine, qd genus durationis,Deus tribuit Angelis, cælis,animis noſtris, & materiæ primæ,atque huiuſmodi durationis menſuram Theologi appellant Aeuum. Cum igitur de tempore iam dictum ſit, deinceps de æternitate & æuo dicendum eſt. Sed ante hæc agendum eſt de duratione, ſine cuius cognitione, reliqua duo, nec commode tractari, nec plenè planeque poſſent intelligi.

Quid ſit Duratio.

CAP. V.

De duratione explicandum eſt, qd, & quotuplex ſit:vt & natura Durationis,& varietas eius cognoſcatur.quid autem ſit duratio, præmiſſis ac decla-

declaratis nonnullis propoſitionibus,facilius intelligetur.

Prima propoſitio. Duratio habet in ſe certam aliquam rationem quantitatis: hoc ita probatur. Duratio eſt menſurabilis vel tempore, vel æuo, vel ęternitate;ſed eſſe menſuram & menſurabile, eſt affectio quantitatis,ipſi quidem per ſe cõueniens,própter ipſam autem aliis omnibus in quibus illa affectio reperitur; ergo in duratione neceſſe eſt reperiri rationẽ aliquam quantitatis. De minori non eſt dubitandum, cum Ariſtoteles in 10. lib. Metaphy.tex.2.ſcribat rationem menſuræ propriè conuenire quantitati, eamq; à quantitate transferri ad alia, quibuſcunque accommodatur; menſurã enim id eſſe,quo quantum quidq; ſit, cognoſcitur.Sed quantitas quintuplex eſt;vna magnitudinis,altera multitudinis, tertia põderis,quarta perfectionis,quinta durationis:quibus ſextam addunt aliqui, nimirũ quantitatem intenſionis,quam cernimus in qualitate ſuſcipiente magis & minus; quæritur enim quantus ſit calor vel candor,& reſponderi ſolet, eſſe vt quatuor, vel ut ſex,vel vt octo;& quamuis ad exponendam intenſionem qualitatis, conſueuerunt Philoſophi vſurpare vocabula magnitudinis & numeri,cuiuſmodi ſunt magna uel parua intenſio, & dicitur qualitas intenſa vt duo, vel vt quatuor: nemo tamen eſt, qui non videat longe diuerſã eſſe rationẽ quantitatis in qualitatis intenſione, quàm vel in extenſione magnitudinis,vel in multiplicatione numeri.

Quintuplex vel ſexcuplex quantitas.

Alii reducunt quantitatem intenſionis (nec meo iudicio inepte) ad quãtitatem perfectionis; facientes duplicem perfectionem rei,unam ſecundum eſſentiam, quæ in eadem ſpecie nõ augetur aut minuitur: alteram ſecundum eſſe & ſecundum uim agendi,quæ in nonnullis rebus ſuſcipit magis & minus: ergo ad quantitatem perfectionis huius poſterioris modi, reducatur nunc quantitas intenſionis, & quantitas(vt ita loquar)actiuitatis. Si qs autem contendat hęc inuicem diſiungere ac ſeparare,cum hoc ego non magnopere pugnabo.

2. Propoſitio. Duratio rei eſt diuerſum aliquid ab eſſẽtia rei. Tria ſunt,quæ A in qualibet re,magna inter ſe cognatione atque connexione iuncta inueniũtur; eſſentia rei,exiſtentia eius, & duratio:prima ſecundũ rationẽ & ordinem naturæ, eſt eſſentia;ſecũdum hanc proximum locum tenet exiſtentia; ultimum duratio; nam ſicut eſſentiam præſupponit exiſtentia, ſic hanc præſupponit duratio; ex cuius cum aliis duabus comparatione,quid ipſa duratio ſit,clarius diſpici poterit. Ac id quidem quod in hac ſecunda propoſitione dicitur, durationẽ rei diſtingui ab eius eſſentia,facile eſt oſtendere verũ eſſe. B Etenim,duratio non poteſt intelligi ſine exiſtentia,ſine qua tamen eſſentia põt animo concipi & definiri: ipſum namq; quod quid eſt,abſtractũ eſt ab eſſe & non eſſe,cum ipſum per ſe ſit neceſſariũ atq; immutabile,qualis non eſt exiſtentia. Deinde,eſſentia non ſuſcipit magis & minus, non enim eſt in eadem ſpecie maior aut minor: duratio autem ſuſcipit magis & minus, & non mutata eſſentia poteſt res maiorem vel minorem accipere durationẽ. Ad hæc,poſſunt eſſe duæ res eiuſdem eſſentię, diuerſæ tamen durationis, C vt homines qui ſunt eiuſdẽ eſſentiæ, pp varietatem tamen climatũ,temperamentorum,aliarumq; rerum, variam habent durationem; nonnunquam etiam contra accidit,quæ diuerſam eſſentiam habent, ea ſimili duratione teneri, vt omnes Angeli pari duratione ſunt præditi, qui tñ aut oẽs, aut certe multi diuerſam habẽt naturã. non eſt alia duratio cæli q̃ Angeli,eſſentia verò longe diuerſa eſt.

Probatur durationem eſſe aliud quid ipſam quam eſſentiã rei.

3. Propoſitio. Duratio re non differt ab exiſtentia. Hoc probatur,primò,quia D idem eſt quærere quandiu duret res aliqua,quod quęrere quãdiu res illa exiſtat; & idem eſt dicere rem aliquã eſſe breuis aut longæ durationis,quod eſſe lõgæ aut breuis exiſtentiæ. Poſtea; quemadmodũ ſe habet extenſio quãtitatis ad quantitatem,& intenſio qualitatis ad qualitatem, ita ſe hẽt duratio exiſtentiæ rei ad ipſam exiſtentiam;cum duratio ſit quaſi extenſio quædã(quod paulo infra docebimus) ipſius exiſtentiæ;ſed nec extenſio quantitatis re differt à q̃titate,nec intenſio qualitatis à qualitate; ergo pari rõne duratio

Duratio re non diſtinguitur ab exiſtentia rei.

tio

tio re non differt ab exiſtentia. Præterea,
ſi duratio v.g. equi res diuerſa eſt ab exi-
ſtentia equi, ergo duratio & exiſtẽtia ſũt
duæ res: vocetur igitur exiſtentia A. & du
ratio vocetur B. quæro cum B. ſit res quæ
dã, ergo exiſtit & durat, neq; .n. hæc duo
ab vlla re ſeparari poſſunt; uel igitur du-
ratio ipſius B. eſt res diuerſa ab eius exi-
ſtentia, vel non eſt diuerſa; ſi nõ eſt res di-
uerſa, ergo ſiſr à principio dicere opor-
tuit ipſum B, quæ erat duratio equi, re
non diſtingui ab ipſo A. quæ erat exiſten
tia equi, & ita obtinebimus quod volu-
mus: ſin aũt eſt res diuerſa, quod de ipſo
B. quæſitũ eſt, idem quæri põt de duratio B
ne ipſius B, & de aliis deinceps, quare ne-
ceſſe eſſet nuſquam conſiſtere, ſed proce-
dere in infinitum. Poſtremo, ſi exiſtentia
& duratio ſunt duę res inter ſe diuerſę;
ergo nullã video cauſſam cur non poſſet
Deus ſi vellet, eas inuicem diſiunctas &
ſeparatas ſeorſim vel producere, vel iam
ſimul productas ſeparatim cõſeruare; po
namus igitur hoc factum eſſe e Deo, ex
qua poſitione nullum ſequi debet impoſ
ſibile, quia poſſibili poſito in actu, nullũ
ſequi debet impoſſibile, ſed huiuſmodi
poſitio manifeſtã inuoluit contradictio- C
nem, hinc.n. efficeretur, rem aliquam du
rare in mundo, & tamen eam non exiſte-
re: & contra rem aliquam exiſtere, caren
tem omni duratione, quod fieri non põt:
quamobrẽ illud perſpicuè falſum eſt; ni-
mirum durationem re diſtingui ab exiſtẽ
tia, ex quo tanquam fonte, hæc manant
incommoda.

Q̃do duratio diſtinguatur ab exiſtentia.

4. Propoſitio. Duratio ſecundum ra-
tionẽ diſtingnitur ab exiſtentia. Etenim
rõ exiſtentię in eo tm̃ eſt vt res ſit extra
cauſſas ſuas, & vt actu ſit in modo: hoc.n. D
ſignificat exiſtere, extra cauſſas eẽ, & actu
eſſe; quanto autem tempore ſit res, hoc
eſt vel longo, uel breui tempore, non in-
cluditur in ratione exiſtentiæ. Duratio
autem ſignificat quantitatem ſeu extẽſio
nem ipſius exiſtentiæ, ac velut quan-
dam eius moram: ut ſicut ſe habet exten
ſio ad quantitatem, & intenſio ad quali-
tatem, ita ſe habere videatur duratio ad
exiſtentiam. Videtur enim duratio ha-
bere in ſe ordinem ad tempus, vel alias
menſuras durationis; ex quo ſit vt pro-
priè in duratione dicatur longum & bre-
A ue, finitum vel infinitum. Deinde, cũ exi-
ſtere idè ſit qđ actu eſſe in rebus, hoc aũt
æqualiter ſit in omnibus quæ actu ſunt,
non poteſt exiſtentia ſuſcipere magis &
minus, neq; enim exiſtentia ſubſtantialis
vnius hominis magis eſt vel maior eſt exi
ſtentia, q̃ alius cuiuſuis hoĩs exiſtẽtia: Du
ratio vero ſuſcipit magis & minus, augeť
& minuitur; non .n. ſi quilibet hõ æqua-
liter actu eſt atq; alius quiuis hominum,
etiam omnes homines æqualiter perdu-
rant, ſed eſt aliorum longior, & aliorum
breuior duratio. Poſtremo, cauſſa exiſten
B tię ſola eſt forma; Ariſtoteles enim tã in
2. lib. de Anima tex. 36. quàm in 5. lib. Me
taph. tex. 15. docet formam eſſe cauſſam
eius exiſtentiæ ac eius eſſe quod hẽt res
quælibet, quod.n. res actu ſit ſoli formæ
tanquã principio intrinſeco acceptũ fer-
ri dẽt, vt oſtẽdit Ariſt. 2. lib. Phyſi. tex. 12.
Duratio aũt rei, vel non prouenit ex for-
ma, vel multo magis ex bona diſpoſitio-
ne materiæ, ex remotione item contra-
riorum, & ex adiunctione rerum conue-
niẽtium, quę rẽ tuentur atq; conſeruant.
perſpicuũ igr̃ eſt Durationẽ, ſaltẽ rõne, di Deſcriptio Durationis
C ſtingui ab exiſtentia. Poſſet igitur dura
tio (vt ex iis quę dicta ſunt aliquam eius
definitionem conficiamus) ad hunc mo-
dum deſcribi. [Duratio eſt quantitas ſeu
extenſio ſeu mora quædam ipſius exiſte-
tiæ.] Sed quid, ſi res aliqua vno tantum
inſtanti exiſteret? nunquid eiuſmodi res
non haberet durationem? haberet ſanè
aliquo modo durationem, ſed non pro-
priè, quippe cum duratio videatur eſſe
productio quædam & continuatio & per
manẽtia eius eſſe quod per productionẽ
acceptum eſt, in eſſe autẽ, quod uno tan-
D tum momẽto manet, nec poteſt intelli-
gi productio ſiue prolongatio eius, nec
continuatio, nec etiam conſeruatio. Ex
hac autẽ deſcriptione vel potius notione
durationis, duo licet colligere. Vnũ eſt,
etſi quidditati rei, vt eſt quidditas, conue
niat menſura perfectionis, ſiquidem vna
quęque quidditas habet definitam perfe
ctionem eſſentialem, alia quidem maio-
rem & alia minorem; duæ enim quiddita
tes quę parẽ pfectionẽ eſſentialẽ habeãt,
eſſe non poſſunt; ſicut nec duæ ſpẽs nu-
meri habentes æquales unitates, Mẽſura
tamen

tamen durationis non poteſt conuenire quidditati, vt quidditas eſt: non enim duratio vlla cõuenit quidditati, niſi propter eius exiſtentiam, ſi igitur à quidditate ſepares exiſtentiam, nulla prorſus durationis ratio conueniet quidditati. quare inconſiderate faciunt nonnulli: qui etiam ipſis quidditatibus accomodant neſcio quas menſuras durationis, nempe vel æternitatem, vel æuum, vel tempus diſcretum, vel aliud quidpiam. Alterum eſt, durationem non diſtingui ſecundum rẽ ab eſſentia rei; nam ſi duratio re non differt ab exiſtentia (vt paulo ante oſtendimus) exiſtentiam autem re nõ diſtingui ab eſſentia demonſtratum eſt à nobis in ſexto libro huius operis, relinquitur durationem etiam re non diſtingui ab eſſẽtia. Verum Thomiſtæ qui realiter diſtinguunt exiſtentiam ab eſſentia, realiter etiam diſtinguerent duratioñe ab eſſentia. Sed quid eſt duratio, hactenus dictum ſit.

De varietate durationis, quæ naſcitur ex varietate ipſius exiſtentiæ.

CAP. VI.

Varietas durationis.

QVotuplex ſit duratio, paucis nunc exponendum eſt. Ac cum duratio ſit quantitas, ſeu extenſio ipſius exiſtentiæ, varietas durationis ſpectari poteſt, tum ex parte exiſtentiæ, tum ex parte quantitatis & extenſionis, quæ eſt in exiſtentia. Ex parte exiſtentiæ, multiplex oritur varietas. primum enim, exiſtentia alia eſt per ſe vt ſubſtantiæ, alia in alio, vt accidẽtis abſoluti, alia in alio & ad aliud, vt accidentis relatiui, addunt nonnulli exiſtentiam cum alio, vt materiæ & formæ, nam materia non exiſtit niſi cum forma, nec forma niſi cum materia; neutra enim, aut exiſtit per ſe, quia non eſt ſubſtantia completa, aut in alio tanquàm in ſubiecto, quia non eſt accidens. adiungi poſſet alius modus exiſtendi, nimirũ per ſe exiſtere ſimul & in alio, ſiue cum alio exiſtere, qui ſoli animę rationali conuenit, quippe quæ p ſe dicitur exiſtere quatenus eſt immaterialis & ſecundum eſſe independens à corpore, potenſque corrupto corpore per ſe exiſtere; dicitur etiam exiſtere in alio ſiue cum alio, quatenus eſt actus corporis & pars hominis; anim⁹ enim vnà cum corpore, hominis naturã conſtituit & complet. Deinde, exiſtentia alia eſt à ſe extrinſecè & intrinſecè, quę eſt propria Dei; qui quoniã eſt ſimplex, non habet intrinſecè eſſe à partibus, quoniam autẽ eſt primum ens, nõ habet eſſe ab alio extrinſecè: alia eſt à ſe intrinſecè, ſed extrinſecè ab alio, vt eſſe Angeli; alia eſt tam extrinſecè, quàm intrinſece ab alio, vt hominis & cuiuſuis ſubſtantiæ cõpoſitæ. Harum autem, prima eſt indefectibilis omnino; ſecunda eſt indefectibilis intrinſecè, ſed eſt defectibilis extrinſecè; tertia eſt defectibilis tam intrinſecè quàm extrinſecè. Præterea, exiſtentia alia eſt permanens, & alia ſucceſſiua; quædam.n. res habent eſſe permanens, vt homo & lapis; aliæ uerò habent eſſe ſucceſſiuum, & in fluxu vt motus & tempus.

Opinio quorundam negantiũ ullã rem, præter Deum, habere eẽ permanens & totũ ſimul.

Sed fuerunt nonnulli (quorum opinionẽ refert, atque confutat Henricus Quolibeto quinto quæſt. 11.) qui arbitrabantur nullã creaturam habere eſſe permanens, & totũ ſimul; id enim eſſe propriũ Dei, commune autem eſſe omnis creaturæ, habere ſuam exiſtentiam quaſi in perpetuo quodam fieri, & in continuo fluxu. hoc autem confirmabant teſtimonio D. Auguſtini, qui declarare volens quomodo creatura in eſſe pendeat à Deo, ponit exemplum aeris illuminati lib. 8. ſuper Geneſim ca. 12. [aer (inquit) præſente lumine non eſt factus lucidus, ſed fit lucidus; ſi enim non fieret, ſed factus eſſet lucidus, etiam abſente lumine lucidus maneret] ex quo licet colligere, creaturam (ſecundum Auguſtini ſẽtẽtiam) ſemper fieri, nunquam factam eſſe à Deo; ſi enim facta eſſet, etiam ſi Deus eam non conſeruaret, nihilominus tamen eſſe ſuum tueri, ac retinere poſſet; at ſi creatura haberet eſſe permanens & totum ſimul, non poſſet ritè dici eam fieri, ſed potius iam factam eſſe: nam in quibus fieri diſtinguitur à facto eſſe, ea cum fiunt, partim ſunt, partim non ſunt, quare quæ ſunt eiuſmodi, ea non queunt habere ſimul totum ſuum eſſe. Huc etiam pertinet,

net,id quod Iob de homine ait, ꝙ nunꝗ in eodem ſtatu permanet. Deinde,eſſe cu A iuſlibet creaturæ conſeruatur à Deo,ſed conſeruatio non videtur aliud eſſe,quàm continuata productio ipſius eſſe, & conſeruare rem, dicitur eſſe continuare pro ductionem eius,quocirca D. Thomas 1. Par.q.9.art.2 ait Deum non aliter conſeruare omnes res in eſſe,ꝗ ſemper dãdo illis eſſe; relinquitur igitur eſſe cuiuſlibet creaturę ſemper dum creatura manet,fieri ac fluere à Deo, ac proinde non eſſe totum ſimul. Hęc illi.

Refutatur illa ſententia.

Horum ſententia,non eſt diſſimilis opinioni Heracliti, & aliorum quorũdam B Philoſophorum aientium res omnes cõtinenter labi & fluere, nihilque vel puncto temporis,in eodem ſtatu manere; cõtra quos diſputat Ariſtotel.in 4.lib. Metaph. Sed illos redarguere,non eſt difficile: nullam enim rem eſſe permanentem, eſt contra euidentiam rerum ſenſibus ꝑſe notam ſecundũ quos percipimus quaſdam res eſſe permanentes, & alias fluentes; eſt contra iudicium & ſententiam omnium ferè Philoſophorum, qui probant,& tradunt diuiſionem rerum in per C manentes & ſucceſſiuas. Verum,vt etiã ratione aliqua opinionem illam labefactemus, eam falſam eſſe ad hũc modum argumentari poſſumus. Si eſſe equi, non eſt permanens & totum ſimul,ſed fluens, & per partes accedens,vel igitur priores partes iſtiuſmodi eſſe,abeunt aduẽtu poſteriorum partium,vel manent:ſi abeunt ac pereunt,ergo equus ſimiliter etiã perpetuo interit & gignitur;variata enim exiſtentia,neceſſe eſt vnà variari naturam rei ſecũdum generationem & corruptio D nem,tum quia res,non eſt niſi propter exiſtentiam;tum quia exiſtentia re nõ differt ab eſſentia;atq; hinc efficeretur nullius creaturæ eſſe conſeruari à Deo; ſi quidem id conſeruari dicitur, quod idẽ manet aliquandiu;ſed nulla pars ipſius eſſe maneret eadem aliquandiu propter perpetuum fluxum ipſius,eſſe, ergo nulla pars conſeruaretur. ſin autem omnes partes ipſius,eſſe, licet acquirantur ſucceſſiuè, ſimul tamen manent, ſicut contingit in calore qui per partes, & gradus producitur in aqua, hinc primùm fieret, ipſum eſſe, augeri & ſuſcipere magis & minus, & cum eſſe ſit effectus formæ ſub ſtantialis, nec ſit res diuerſa ab eſsẽtia,omnis etiam forma ſubſtantialis omniſq; ſubſtãtia ſuſciperet magis & minus. Deinde,ſi priores partes manent, ergo iam illę habent eſſe permanẽs; & cum illæ ſint iam productæ,nec amplius producantur conſeruentur tamen à Deo,neceſſe eſt fateri conſeruationem rei non eſſe (ſi verè ac propriè loqui volumus)perpetuam & continuatam productionem rei, vel continuatum influxum ipſius eſſe a Deo in rem quæ conſeruatur. Quòd ſi acceſſionem illam & adiunctionem poſteriorum partium ipſius eſſe ad priores partes, appellare volunt conſeruationem, id ſanè eſt abuti vocabulis;id.n.non eſt conſeruare ipſum eſſe rei, ſed id potius augere & ampliare;ſicut in productione caloris,ad iunctio poſteriorum graduum eius ad priores(ponamus .n. nunc exempli gratia intenſionem caloris fieri per additionem gradus ad gradum) non vocatur, nec verò eſt,conſeruatio caloris,ſed eius accretio,vel intenſio.

Solutio contrariorum argumentorum.

Diuus autem Auguſtinus, illis verbis illoq; exemplo,quod paulò ſuperius adduximus,nihil aliud, (quod planè manifeſtum ſit locum illum cõſideranti)ſignificare voluit;quàm creaturas non ſolùm indigere virtute & ope Dei dum producuntur,ſed tandiu etiam quandiu ſunt. Verùm,quia quæ apud nos fiunt, ea videmus pendere ab agente & artifice dum ſiunt,poſtquàm autem facta ſunt,nõ amplius opificis opera indigere; arca dũ fit, adeſſe oportet fabrum lignarium, opus eſt eius arte & opera,vbi perfecta eſt,non ampliùs ab eo pendet:ne nos ſimile quid piam cogitaremus de creaturis reſpectu Dei,ideo dixit creaturas non eſſe factas, ſed perpetuò fieri à Deo, nec minus dũ ſunt,quàm cum fiunt pendere à Deo:his verbis perpetuã creaturarum à Deo dependentiam ſignificare volens. Iam verò,quod ait Iob, hominem nunquàm in eodem ſtatu permanere intelligendum eſt,non de eſſentia vel eſſe hominis, ſed de adiunctis eius, hoc eſt de accidẽtibus, affectionibus & operationibꝰ, præſertim autem de iis, quæ attingunt hominis intellectum & affectum. Porro cõſeruatio,

non

non eſt alind, quàm permanẽtia ipſius eſſe rei depẽdenter à Deo; dicitur autem A continuata productio rei, vt ſignificetur rem non minus pendere à Deo, dum conſeruatur, quàm cum producebatur; ſicut enim creatura, non poteſt accipere eſſe niſi Deo producente ac ei largiente, ita nõ poteſt eſſe acceptum tueri ac tenere, niſi Deo conſeruante. Porro D. Thomas ſententiam ſuam breuiter quidem, ſed diſerte expoſuit 1. par. quæſt. 104. art. 1. ad quartum, ſcribens conſeruationem, non eſſe nouam actionem, ſed continuationẽ illius primæ, qua dedit eſſe, quæ cõtinuatio fit ſine motu & tempore. hactenus B D. Thom ſi igitur illa continuatio, fit ſine motu & tempore, non erit in ea prius ac poſterius, nec habebit partes ſucceſſiuè fluentes. Sed reuertamur ad oſtendendã varietatem durationis. Quæ dicta ſunt de varietate exiſtentiæ, quoniam ab ipſa non differt ſecundũ rem duratio, ea poſſunt ad ipſam duratione transferri & accommodari. verum aperiamus nunc varietatem durationis propriam, nimirum eam quę ducitur ex quantitate, vel extẽſione ipſius exiſtentiæ.

De varietate durationis, quæ oritur ex quantitate ipſius exiſtentiæ.

CAP. VII.

Triplex ſpecies durationis.

QVantitas tribus modis conſiderari poteſt, vel vt omnino infinita carẽs principio & fine; vel vt omnino finita, habens principium & finem, vel vt partim finita, & partim infinita, habens principium & carens fine. Sic etiam dura D tio, alia ẽ omnino infinita, qualis eſt Dei; alia omnino finita, qualis eſt rerum caducarum & mortalium; alia partim finita, & partim infinita, nimirum habens initiũ & carens fine, qualis eſt Angeli, & animi noſtri duratio. Poſſet pręterea fingi quarta ſpecies durationis, ea videlicet, quæ careret principio, & haberet finem, vt ſi Deus equum ab ęterno creaſſet, quem exacta æternitate tandem interire fineret. Verùm huiuſmodi duratio, nec eſt in rebus, nec iam nunc eſſe poſſet: an verò eſſe potuerit, in dubio eſt; quæ res tractabitur à nobis in extremo libro huius operis, cum diſputabitur an creatura aliqua corruptibilis potuerit eſſe ab ęterno. Hac igitur ſpecie durationis omiſſa, de illa triplici eſt agendum: cuius vltimã ſpeciem, eam dico durationem, quæ habet initium & caret fine, fortaſſe Peripatetici non admitterent: ſiquidem veriſſimum exiſtimatur ab ipſis illud Axioma, Quicquid incipit eſſe, neceſſario definet eſſe; & quicquid æternum eſt in poſterũ, id etiam ante, æternum fuiſſe neceſſe eſt. adiunxi, fortaſſe, propter animum noſtrum, quem an de nouo creari, an ab æterno eſſe ſicut cælos & Intelligentias, Ariſtoteles ſenſerit, olim inter ipſos Ariſtotelicos controuerſum fuit, & adhuc ſub iudice lis eſt. Certè Ariſtot. 1. lib. de Cælo tex. 100. & 12. lib. Metaph. tex. 39. non diſtinguit æuum ab æternitate, & in 1. lib. de Cælo acerrimè oppugnat eiuſmodi durationem, quæ carens principio, finem habeat, aut fine careat, initium habens. Verum de Ariſtotelis ſententia nihil in præſentia decernimus. ſecundum veritatem autẽ quam nos fides & Theo- C logia docet, certum & indubitatum eſſe debet, ſupradictas tres durationis ſpẽs in rebus inueniri. quibus accõmodatur triplex ratio menſuræ. Etenim durationis omnino infinitæ, menſura eſt æternitas: durationis omnino finitæ, menſura eſt tẽpus: eius autem quæ partim eſt finita, & partim infinita, menſura eſt æuum.

An Peripatetici admitterent durationẽ aliquam habentem initium ſed carentem fine.

Verùm illud hoc loco admonere, operæpretium fuerit; cum duo ſpectari poſſint in duratione, quantitas nimirum & modus durationis, ſecundum quem modum alia duratio eſt permanens & tota D ſimul, & alia eſt fluens; quantitatem per ſe conuenire durationi ea ratione, vt eſt menſurabilis, modum autem per accidẽs attinere ad duratione qua talis eſt. Cui rei fidem facit, q́ in definitione durationis ponitur quantitas, non autem modus: & duratio, non eſt menſurabilis ea ratione, vt eſt fluens vel permanens, ſed ea tantùm ratione, vt eſt quanta: & affectiones durationis ſunt finitum & infinitum, longum & breue, quæ manant ex quantitate. His accedit, quod ſi duę res

Magis eſt de ratione durationis ne eſt menſurabilis, quãtitas & extenſio eius, quam permanentia uel ſucceſſio.

res habeant eundem modum durationis; vt ſi ambę vel ſint permanentes vel ſucceſſiuę, habeant autem diuerſam quantitatem durationis; vt ſi vna ſit diuturnior quàm altera, omnes dicent eiuſmodi res eſſe diuerſæ durationis, & habere diuerſas menſuras; ſin autem duarum rerum, quarum vna eſt permanens & altera fluens, ſit par & æqualis duratio, eas res omnes appellant eiuſdem durationis eſſe, eademque menſura contineri; vt vel hac re planum fiat, ad efficiédam varietatem vel ſimilitudinem durationis, plus valere quãtitaté, quàm modum durationis.

Dubitatio, an maior uel minor duratio arguat maiorem & minorem rei perfectionē.

Sed quæret aliquis, an maior vel minor duratio, arguat maiorem & minorem rei perfectionem. Reſpondeo; cum tres ordines durationis à nobis fuerint conſtituti, vnus æternitatis, alter æui, tertius tēporis: ſi exceſſus durationis pertineat ad ſuperiorem ordinem, quemadmodum duratio æternitatis maior eſt quàm duratio æui, & hæc quàm duratio tpis, proculdubio ex maiori duratione fere colligitur maior perfectio rei; conſtat enim rem ęternam perfectiorem eſſe rebus æuiternis; & has, rebus temporalibus. Atque huius rei cauſſam eſſe reor, quòd talis varietas durationis naſcitur ex varietate naturæ, ac perfectionis eſſentialis; addidi illud (fere) propter materiam primam, cælos, & animum noſtrũ, quę res menſurantur æuo: materia tamē imperfectior eſt compoſito naturali; & animus noſter imperfectior eſt homine, vt potè cuius eſt pars; & cælos multi putant (quòd per ſe non ſint animati) ignobiliores eſſe rebus animatis temporalibus & mortalibus, niſi fortè, quod ſupradictum eſt, contendat aliquis veriſſimum eſſe, adiunctis duabus conditionibus, vt nimirum ſint ſubſtantiæ completæ, & ſint cætera paria, & vt in eodē, & ſecundum idem comparatio fiat. Maior aũt & minor duratio, in iis, quę ſunt eiuſdem ordinis, non uariant perfectionē rei ſecundum magis & minus; alioquin metalla, quæ diuturnioris ſunt durationis, nobiliora eſſent homine; & cum oēs Angeli ſint pares duratione, pares itidē eſſent perfectione.

De æternitate, & primum de varijs ſignificationibus huius uocis (Aeternum.)

CAP. VIII.

A QVoniam de duratione diximus, cõſequens eſt, vt de menſuris durationis agamus. Voco autem menſuras durationis, æternitatē, æuũ, & tēpus: in quibus quia ęternitas principem locũ tenet, de ea primo loco diſſerendum eſt. Ac primum quidem videamus quàm varia, & multiplex ſit huius vocis, (æternitas) B vel (æternum) ſignificatio: deinde, quid ſit æternitas: ad extremum, an ratio menſuræ conueniat æternitati.

Septem ſignificationes & acceptiones huius uocis, æternum.

Septem reperio apud ſcriptores præſertim ſacros, huius vocis [Aeternum] ſignificationes. Primo.n. [Aeternum] ſignificat, id quod initio & fine durationis caret, & habet eſſe omnino immutabile, & hæc eſt princeps, propria, & germana huius vocabuli acceptio ſoli Deo cõueniés. 2. Aeternum ſignificat, id quod eſt inſeparabile ab aliqua re, ſiue ea res ſit æterna, ſiue non, ei neceſſario ac ſemper C conueniens; ſic hominem eſſe participem rationis, capacem diſciplinæ, aptum ad ridendũ, dicitur æternũ eſſe: & huiuſmodi propoſitiones, Philoſophi vocant propoſitiones æternæ veritatis; ſic Horatius dixit. [Seruiet æternum, qui paruo neſciet uti.] his verbis ſignificare volens; ab eo q neſcit vti mediocritate vel paruitate ſuæ fortunæ, inſeparabilem fore ſeruitutem. 3. Aeternum] dicitur in ſacris litteris, non ſolum id, quod ſemper duraturum eſt, ſed etiam id cuius certus aliquis finis non conſtituitur, aut nõn ita ſit, vt deinD ceps non ſit faciendum, quantum pertinet ad curam vel poteſtatem facientis. Sic D. Auguſtinus libro quæſtionum in Geneſim, ca. 31. exponit promiſſum Dei datum Abrahæ Geneſ. 17. de terra Chanan poſſidēda à ſemine ac poſteris Abrahæ in æternum. 4. Aeternum] dicitur, aliquid non in ſe, ſed ratione eius rei quã ſignificat, & præfigurat, atq; hoc modo ſecundum expoſitionē multorum Doctorum, in ſacra ſcriptura legimus fœdus circuncisionis fore æternum, & legalia veteris fore ſēpiterna; non in ſe, quippe quæ

(non

(non ſecus atque nubes acceſſu ſolis diſſi
pantur) aduentu nouæ legis abroganda
& aboleda erant,ſed ea ratione, vt erant
vmbrę,& figuræ rerũ cęleſtium, & æter-
narum . 5. Aeternum] dicitur , quod
licet initium habeat, fine tamen duratio
nis caret,ſic ait ſcriptura,terram ſtare in
æternum,& ignem inferni ęternũ eſſe.

6. Aeternum] etiam dicitur, quod li
cet non in perpetuum duret, ita vt ſit in
corruptibile,habet tamen ualde longam
& diuturnam durationem, nec eius inte
ritus à nobis percipi,& notari pŏt,quip-
pe cum non totũ ſimul vno interitu pe-
reat,ſed per partes paulatim , ac lentiſſi-
mè deſinat eſſe;qua ſignificatione diuinæ
litteræ montes & colles appellant æter-
nos;eademque & mare, & omnia elemẽ
ta vocari poſſent æterna. 7. Aeternũ]
dicitur, aliquid propter ſingularem, exi
miam,& ſupernaturalem participationẽ
æternitatis Dei,atq; hac ratione viſio eſ
ſentiæ Diuinæ, quæ vna continet vniuer
ſam ſanctorum gloriam & beatitudinẽ,
in ſcriptura dicitur vita æterna.

An uiſio Dei beatifica quam habent ſancti in cælis mẽſurari debeat æternitate.

Verum de hac ultima ſignificatione
ęternitatis magna lis eſt inter Thomi- C
ſtas & Scotiſtas. Etenim D. Thomas tum
in 1.par.q.10.art.5. in reſponſione ad pri
mum,tum latius contra gentes lib.3.ca.
61.& 4.ſen.diſt.49.aſſerit viſionẽ beatifi-
cam Diuinę eſſentiæ , in qua omnis ſan-
ctorum gloria conſiſtit,nec tempore,nec
æuo,ſed æternitate menſurari; quod ipſe
probat dupliciter. Primò teſtimoniis ſcri
pturę in qua legitur,[Gratia Dei vita æ-
terna.] & [hæc eſt uita æterna,ut cogno-
ſcant te uerum Deum &c.] & [qui bona
egerunt ibunt in uitam æternam,]appel
latur igitur viſio gloriæ in ſacris litteris D
æterna Deinde,hoc ẽt ex eo manifeſtum
eſt , quoniam actiones determinantur ꝑ
obiecta , ſed obiectum viſionis beatificæ
eſt æternitas, & infinitas Diuinæ eſſẽtiæ,
ergo ipſa quoque viſio eſt æterna : adde
quod per huiuſmodi viſionem , intelle-
ctus creatus eleuatur ſicut ad cõſortium
diuinæ naturæ,ita ad ſingularem quandã
diuinæ æternitatis participationẽ: ſicut
enim quodammodo deificatur; ita etiã
quodammodo diuinitus (vt ita loquar)
æternificatur.

Verum neutra probatio magnam vim
A affert ad perſuadendum;non prior, ſiqui
dem reperimus in ſacris litteris vocari
æternum,& ſupplicium damnatorum, &
ignem inferni: ſumitur enim æternũ pro
perpetuo,& quod nunquam eſſe deſinet.
Non poſterior, etenim actiones determi
nantur per obiecta quantum ad earũ ſpe
cificationem,non autem quantum ad du
rationẽ, alioquin viſio vel intellectio cę-
li,poſſet dici æuiterna,quia cælum quod
eſt eius obiectum,eſt æuiternum.

Scotus autem in 4.Sent.diſt.49.q.6.in
reſponſione ad ſecundum dubium , opi-
B natur viſionem beatificam Angeli men-
ſurari ęuo,perinde atque ipſum eſſe An-
geli; neq; enim vlla operatio Angeli pŏt
eſſe uel diuturnior , vel immutabilior q̃
eſſe Angeli,quare nulla ſubeſt cauſſa cur
viſioni beatificæ altior mẽſura tribui de-
beat quàm ipſi eſſe Angeli. Poteſt idem
confirmari hac ratione . Viſio beatifica
non eſt menſurabilis niſi ratione ſuæ du-
rationis, cętera enim quæ ei ſunt adiun-
cta,vt eſſe ſupernaturalem,& Diuinam ꝑ
accidens ſe habẽt ad ipſam, ut eſt menſu
rabilis,alioquin ambulatio , locutio,man
C ducatio & aliæ actiones corporales Chri
ſti,quas ipſe exercebat cum in terris vitã
mortalem ageret cum hominibus, men-
ſurari debuiſſent ęternitate; nam cum eſ
ſent actiones ſuppoſiti Diuini,magis pro
culdubio Diuinę erant,quàm viſio beati
fica Angelorum;atqui clarum eſt illas a-
ctiones non aliter quàm ſimiles actiones
cęterorum hominum,tempore fuiſſe mẽ
ſurabiles ; atque hæc eſt maior huius no-
ſtri ſyllogiſmi: Minor autem ſit hæc , ſed
duratio viſionis beatificæ & duratio, quã
habet eſſe Angeli , ſunt omnino ſimiles
D tam ſecundum quantitatem, cum vtraq;
habeat initium ſed careat fine, quàm ſe-
cundũ modum,cum vtraq; per ſe ſit per-
manens,inuariabilis, & tota ſimul ; ergo
vtraq; habere dẽt ſimilẽ menſuram, qua
re ſi æuum menſurat eſſe Angeli, ẽt men
ſurabit uiſionẽ eius beatificam. hæc pro
Scoto:cuius opinionem non dubito pro-
batum iri quamplurimis.

Mihi quidem opinio Scoti ita proba-
tur,vt D. Thomæ ſententia non uidea-
tur eſſe improbabilis; nam licet duratio
viſionis beatificæ , ſi per ſe conſiderentur
inde-

indefectibilitas & ſimultas eius, nō exigat
aliam menſuram quàm æuum: tamen ſi
conſideretur cauſſa ex qua illa duo ma-
nant ac pendent, quę non eſt alia quàm
æternitas & infinitas Diuinę eſſentiæ, at-
que bonitatis, qua beatus fruitur, & circa
quam verſatur viſio beatifica; ea profectò
uidetur exigere altiorem menſuram q̃
eſt æuum; eam autem Thomiſtæ vocant
ęternitatem participatam. Etenim quod
beatus cōtemplando diuinam eſſentiam
nunquam ſatietur, fatigetur, atque defi-
ciat, quod nunquam poſſit variare illam
viſionem beatificam, nunc augendo, nūc
minuendo eius vim, ſicut facere poteſt
in aliis ſuis actionibus; id non prouenit
ex natura ipſius beati, vel ex aliqua natu
rali proprietate intellectionis creatæ, ſed
totum procedit ex illo obiecto beatifico,
cuius bonitas, ęternitas; & infinitas, eiuſ
modi eſt, vt beatum perpetuo teneat, ad
actum illum videndi & fruendi beatificū,
ſumme intentum. Itaque poterit eo diſ-
crimine diſtingui æuū ab æternitate par-
ticipata, quod æuum menſurat eſſe inde
fectibile, & inuariabile, quod naturaliter
conuenit rei; æternitas autem participa-
ta menſurat eſſe inuariabile & indefecti-
bile, quod non poteſt naturaliter conue-
nire vlli creaturæ, ſed tantum ei conue-
nit ſupernaturaliter, nimirum ob eximiā
quandam Diuinæ æternitatis participa-
tionem. Verum tam de hac quæſtione, q̃
de uaria ſignificatione huius uocis [Ae-
ternum] Satiſ dictum ſit. deinceps quid
ſit æternitas exponamus.

Declaratur quid ſit æternitas.

CAP. IX.

Definitio Aeternitatis.

BOetius lib. 5. de conſolatione, Pro-
ſa 6. definit æternitatem hoc modo.
[Aeternitas eſt interminabilis vitæ
tota ſimul & perfecta poſſeſſio.] quā defi
nitionem explanat D. Thomas. 1. par. q.
10. art. 1. dicitur, [Interminabilis] quia
quod eſt uerè ęternū, caret terminis du-
rationis, qui duo ſunt, vnus initium dura
tionis, alter finis; vtroque autem caret
æternum: quam rem vel ipſum nomen
pręſeferre uidetur; dicitur enim æter-
num, quaſi extra terminos exiſtens. in
A quo licet intelligere diſcrimen æternita
tis ab æuo, & tempore; tempus enim ha
bet vtrumque terminum durationis, eſt-
que ante hac poſt terminabile: Aeuum
autem habet tantummodo alterum ter-
minum durationis, nam vt careat fine, ha
buit tamen initium; quare ante quidem
terminabile eſt, quamuis poſt ſit intermi
nabile; æternum verò eſt vtrinque inter-
minabile [Vitæ] quia quod eſt verè ac ꝓ-
priè æternum, eſt etiam viuens. Dein-
de, quia viuere tam ſignificat ipſum eſſe
viuentium, cum viuere viuentibus ſit eſ-
B ſe, & ipſam durationem, dicitur enim ali-
quid vitæ breuioris aut longioris, quàm
ipſas operationes viuentis, eas inquam
quas vocant immanentes, intelligere
namque & uelle, Philoſophi appellant
viuere; cum igitur nomen vitæ ſimul ſi-
gnificet ipſum eſſe durationemque viuē
tis, & ipſius actiones, vt ſignificaretur qđ
eſt vere æternum, id non modo ſecundū
eſſe, ſed etiam ſecundum actiones eius
immanentes, æternum eſſe; ideo in defi
nitione æternitatis poſitum eſt [vitæ] po
tius quàm eſſe aut durationis. [tota ſi-
C mul] tempus, nulla in parte quantum-
uis parua, eſt totum ſimul; inſtans ſolum
eſt totum ſimul cum ſit indiuiſibile, ve-
rùm hoc nec eſt tempus, aut pars tempo-
ris, nec manet niſi vno momento; Aeter-
nitas autem eſt tota ſimul, qua in re di-
ſtinguitur à tempore: & ſemper eadem
manet; qua ratione differt ab inſtanti tē-
poris; quamobrem rectè ſolet vocari æ-
ternitas, vnum nunc ſtans. nunc, quia
indiuiſibile ac totum ſimul; ſtans, quia
manens, & durans. tribuimus autem æ-
ternitati, dies, & annos; pręteritum, præ
D ſens & futurum; propter modum noſtrū
intelligendi; nos enim non apprehendi-
mus ſimplicia, niſi per compoſita, nec in
telligibilia & ſpiritualia, niſi per ſenſibi-
lia, & corporalia, nec denique æterna, niſi
per temporalia. ſicut autē intelligimus,
ita nominamus: non igitur mirum eſt, ſi
æternitatē exprimamus vocabulis ſum-
ptis ex tempore, eique aſſignemus diffe
rentias temporis. Aeternitas enim emi-
nenter continet omnem durationē tem-
poris, & coexiſtit omnibus differentiis tē
porum. Sed quid eſt (nam & hoc quæret

aliquis) eminenter continere duratioнē temporis? nempe durationem, quam habet tempus imperfecto modo, hoc eſt ſine vlla permanentia, & cum perpetua ſucceſſione præteriti præſentis & futuri, eã duratiōnē hēt æternitas perfectiſſimo mō, hoc eſt totam ſil ſine ulla innouatione eius, aut uariatione. [Perfecta] hoc additur, vel ad dñiam ipſius nunc, temporis, quod quidem eſt totum ſimul, ſed cum puncto tantum temporis maneat, habet imperfectam admodum durationem; vel ad differentiã eorum quæ ſunt in æuo; cuiuſmodi ſunt Angeli, qui habent imperfectam immutabilitatem & permanentiam, nimirum tantummodo ſecundum eſſe non autem ſecundum naturales operationes; vel ad differentiam participatæ æternitatis, quę poteſt dici imperfecta, tum quoniam creatura non habet illam ex ſe ſed ab aliò perpetuò pendentem, tum quia non conuenit ei naturaliter ex uirtute ſuæ naturæ, ſed ſupernaturaliter ex gratuito Dei dono. [Poſſeſſio.] ad ſignificandam immutabilitatem & indeficientiam æternitatis, poſitum eſt vocabulum poſſeſſionis, quia quod poſſidetur, firmiter ac quietè tenetur. Quid igitur ſit æternitas, ad hũc modum breuiter dictum ſit. Ex quo facile conijci poteſt, quæ ſit radix & fundamentum æternitatis. Si enim perfecta æternitas duas potiſſimum habet proprietates, oportet enim eam eſſe ante ac poſt interminabilem; & eſſe totam ſimul; atque omnino inuariabilem; quis non videt huiuſmodi æternitatis fundamentum & quaſi radicem, nullam aliam eſſe poſſe quàm abſolutam & perfectam immutabilitatem? quòd enim aliquid eſt immutabile, propterea nec poteſt incipere eſſe nèc deſinere eſſe; quicquid.n. incipit eſſe, mutatur de non eſſe ad eſſe; quicquid item deſinit eſſe, id mutatur ex eſſe ad non eſſe. Præterea, eſſe aliquid totum ſimul, & inuariabile, naſcitur ex ipſius immutabilitate. quare qui uellet demonſtrare à priori Deum eſſe æternũ, poſſet id argumentari hoc modo; omne quod eſt omnino immutabile, eſt ęternum: Deus eſt omnino immutabilis (hoc autem rurſum demonſtrari poſſet ex eo quod Deus ſit actus purus) ergo Deus eſt æternus. quamquam (vt bene ait Boe-
A tius quinto libro de Conſolat. proſa 6.) Deum æternum eſſe, cunctorum ratione degentium, commune judicium eſt: Omnes enim appellatione Dei, naturaliter intelligunt id quod eſt primum omnium, & à quo cætera omnia pendét, quod autem huiuſmodi eſt, non poteſt non eſſe æternum. Quoniam autem in Deo non differt eſſe & ſcire, ſed ſunt penitus idem: ſicut eſſe Dei æternum eſt, ita ſcire Dei oportet eſſe æternum: ſi autem ſcire Dei ęterntm eſt, ergo eſt penitus inuariabile: nulla igitur ſcientiæ Di-
B uinæ acceſſio, nulla deceſſio, nulla innouatio, nulla denique variatio poteſt accidere. Et quia æternitas eſt unũ nunc ſtans ſemper ſibi præſens, ſcire etiã Dei eſt ſemper pręſens, non habens præteritum & futurum, cognoſcentis omnia illo intuitu æternitatis, tanquam ſibi pręſentia, & talia qualia futura ſunt in ſe ipſis, cum actu exiſtent in rebus. Ex quo fit, ut ſcientia Dei ſit infallibilis, nec ob eam cauſſam tamen, ullam neceſſitatem rebus futuris contingentibus imponat, Verum hoc alio loco eſt vberiùs, atque
C ſubtilius differendum.

An æternitati conueniat ratio menſuræ.

CAP. X.

Reſtat nunc vt doceamus, quemadmodum ratio menſuræ accommodari queat ęternitati. ponamus ad hoc explicandum tres propoſitiones. Aeternitatē propriè ac per ſe nō eſſe menſurabilem.

D

Prima propoſitio, In ęternitate Dei per ſe non eſt aliquid propriè menſurabile. Etenim omne quod eſt propriè menſurabile, debet habere duas conditiones: vnam, vt ſit quantum habens partes, & ſit diuiſibile; ratio enim menſurę (vt ſupra oſtendimus) non poteſt accommodari rei non quantæ & indiuiſibili, ideo enim vnumquodque menſuratur, vt id, quantum ſit, per menſuram cognoſcatur; æternitas autem eſt veluti vnum nunc ſtans, impartibile, ac indiuiſibile

bile: Alteram verò proprietatem habere debet id quod eſt menſurabile vt ſit finitum: nam quod infinitum eſt, ea ratione vt eſt infinitum, non poteſt menſurari: ſiquidem menſurari, eſt per menſuram determinari, & definitè manifeſtari, præciſeque cognoſci quantum ſit; id autem repugnat infinito, qua infinitum eſt: ſed æternitas Dei eſt omnino interminabilis & infinita, ergo non eſt menſurabilis.

Nullam eſſe æternitatis per ſe menſuram.

2. Propoſitio. [Non poteſt eſſe per ſe aliqua menſura æternitatis.] Primum, quia menſura debet eſſe quid diuerſum à re quæ menſuratur, non enim poteſt idem ſe ipſum menſurare; nam cum menſura adhibeatur ad declarandam quantitatem rei menſurabilis, oportet menſuram eſſe notam, & rem menſurabilem eſſe ignotam: ſi igitur idem menſuraret ſeipſum, eſſet idem notum, & ignotum; notum vt menſurans, ignotum, ut menſuratum. quare neceſſe eſt menſuram eſſe quidpiam diuerſum à re menſurabili: ſed nulla poteſt eſſe menſura æternitatis ab ea diuerſa; vel enim talis menſura eſſet in Deo, at quæ ſunt in Deo ea ſunt omnino idem cum æternitate & aliis attributis Diuinis: uel eſſet extra Deum in creaturis, at quicquid eſt in creaturis vna cum ipſis creatum, initium habet durationis ab æternitate Dei infinitè deficiens: quamobrem non poteſt eſſe menſura æternitatis. Præterquam, quod menſura debet eſſe (auctore Ariſtote. 10. Metaphy. tex. 4.) eiuſdem ordinis, atque rationis cuius eſt res menſurabilis. Relinquitur ergo, nullam eſſe poſſe ſecundũ ſe menſuram æternitatis. Deinde, menſura eſt; quæ ignorantes quantitatem rei, menſurabilis, facit eam determinatè ac præciſe ſcire: ſed nihil eſt, quod intellectui creato neſcienti æternitatem Dei, eam perfectè manifeſtare poſſit, quippe cum æternitas ſit infinitas durationis, infinitum autem, quà infinitũ eſt, ab intellectu creato comprehendi non poteſt: ergo nulla poteſt eſſe menſura æternitatis.

3. Propoſitio. [Secundum nos, & ſecundum modum noſtrum intelligendi,

poteſt deſignari in æternitate aliquid tanquàm menſurabile, & aliquid tanquàm
A menſurans.] Ipſa enim duratio Dei præciſè ſumpta, eſt menſurabilis, ipſamet vt induit rationem interminabilis & vniformis, eſt nobis menſura ipſiuſmet: quærenti enim quanta ſit duratio Dei? Reſpondemus eam eſſe æternam; rurſum percontanti cur ſit æterna? reſpondemus propterea, quod eſt interminabilis & vniformis. itaque nos propter rationem interminabilitatis & uniformitatis, durationi Dei non aſſignamus tempus aut æuum, ſed æternitatem. Duratio autem
B Dei, & ipſius interminabilitas, atque vniformitas, in Deo non differunt, differunt tamen ſecundum modum noſtrum intelligendi; ac proinde, unum poteſt à nobis aſſumi & adhiberi pro menſura alterius: præſertim cum duratio Dei per ſe nobis ignota ſit, ratio autem interminabilitatis & vniformitatis facillimè innoteſcat nobis ex negatione terminationis & ſucceſſionis, quę manifeſta eſt omnibus in tempore. Ac licet duratio Dei ſit indiuiſibilis, tamen eminenter, hoc eſt ſine ſucceſſione, continet vniuerſam extenſio
C nem temporis, eique ſecũdum omnes differentias temporis coexiſtit, & à nobis apprehenditur & concipitur vt coextenſa noſtro tempori & omnibus eius differentiis: qua etiam de cauſſa attribuimus ei præteritum præſens ac futurum. Porrò licet ratio interminabilitatis & uniformitatis, non propriè determinet nobis quãta ſit duratio Dei in ſe, declarat tamen nobis quanta ſit ea ratione, vt diſtinguitur à duratione æui, & temporis; per eã namque cognoſcimus durationem Dei longe diuerſam eſſe à duratione omniũ
D creaturarum. Maneat igitur, æternitatis per ſe, & (vt Philoſophi dicere ſolent) ex parte rei, nullam eſſe menſuram; ſecũdum nos autem, & ſecũdum modum noſtrum intelligendi, nihil prohibere, quin aliqua eius menſura eſſe poſſit, rudis tamen, & imperfecta. Sed non faciam longius: cum enim de æternitate ſatis explicatum ſit, ratio doctrinæ poſcit, vt nos ad tractationem æui maioribus inuolutam difficultatibus, conferamus.

De Aeuo.

CAP. XI.

Variæ ſignificationes Aeui.

TRes reperio ſignificationes Aeui apud ſcriptores ſatis vſitatas & tritas. Vnam, pro quacunque duratione cuiuſuis rei (vt Ariſtote. docet 1. lib de Cælo tex. 100.) ſiue ea res ſit æterna, ſeu æuiterna, ſiue temporalis. Vnde manarunt illa vocabula, Aequæuus, Coæuus, Longæuus; alteram, pro ipſa æternitate, ſic vſurpat nomen Aeui Ariſt. 1. lib. de Cęlo tex. 100. & 12. lib. Metaph. tex. 39. & B. Dionyſius in lib. de Diuinis nominibus cap. 10. & certè id ipſum præſefert nomen æui, dicitur enim Græcè τὸ αἰὼν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ὂν quaſi ſemper exiſtẽs, quamobrem D. Thom. Quolibeto 5. art. 7. ait ob ignorantiam linguæ Grϛcæ factum eſſe, ut æuum apud multos diſtinguat ab æternitate, ſimiliter, ut ſi ἄνθρωπος diſtingueretur ab homine, qđ enim Græcis eſt æuum, hoc idem Latinis eſt æternitas. Tertiam inuenio ſignificationem æui pro duratione cuius eſt initium, ſed nullus finis; qualem durationem habent Angeli, ut æuum ſit ſpecies quædã durationis media inter æternitatem, & tempus. quæ ſignificatio, vt frequens eſt apud Theologos, ita eſt apud veteres Peripateticos inuſitata, & ignota. Secũdum hanc tertiam ſignificationem, in præſentia nobis agendum eſt de æuo. De quo duo, quæ magnam obſcuritatem, & difficultatem habẽt, explicare volumus; vnũ eſt, quę ſit propria ratio æui, qua propriè differt ab æternitate, & tempore: alterũ eſt, an æuum ſit unum, an multa: & an ratio menſurę conueniat æuo.

Opinio D. Bonauenturæ, de ratione Aeui.

Diuus Bonauentura 2. Sent. Diſt. 2. q. 3. aſſerit propriam rationem æui, qua diſtinguitur à tempore, & æternitate, in eo vere poſitam eſſe, ꝙ æuum eſt duratio habens prius & poſterius ſine innouatione, aut inueteratione rei, hoc eſt ſine vlla variatione rei. Putat enim, eſſe, v. g. Angeli, quod menſuratur æuo in ſe quidem totum ſimul eſſe, nec vnquàm minui, vel augeri, vel alio quouis modo variari: at quoniam Angelus, non habet eſſe à ſe, verum habet eſſe à Deo pendens; à quo A perpetuo conſeruatur, indiget Angelus continuatione huius conſeruationis, ſi enim hodie conſeruetur à Deo, & cras deſinat conſeruari, erit hodie Angelus, ſed cras eſſe non poterit. quare uiuit in ſingulos dies, horas, & momenta, pendens ex continuatione Diuinæ conſeruationis: & hodie expectat continuationẽ ſui eſſe in craſtinum, & ita deinceps in futurum. Quamuis igitur eſſe Angeli ſit totum ſimul, nullam in ſe admittens variationem, nullamque habens extenſionem, tamen continuatio iſtiuſmodi eſſe B ac durationis, habet extenſionem, ac proinde prius & poſterius. ex quo perſpicuum ſit, ęuum diſtingui, tum ab ęternitate, in qua nec eſt vlla variatio, nec prius ac poſterius, cum ęternitas Dei ſua vi conſtet atque cohæreat, nec ſuę durationis continuationem extrinſecus pendẽs ab alio accipiat: tum à tempore, cum duratio earum rerum, quę ſubiiciuntur tẽpori, nõ modo habeat prius & poſterius, ſed ẽt vnà cum tempore variè commutetur. & ſicut fluuius manat à fonte, ſemper cum innouatione aquæ, hoc eſt cum perpetua C ſcaturigine, ac effluxu varię aquæ; radius autem prodit à ſole, & ab eo conſeruatur, ſine emiſſione noui luminis, ſed per continuationem eiuſdem, ſic res temporalis non ſolùm habẽt continuationẽ, ſed ẽt variationem ſui eſſe; res autem ęuiterna habet continuationem ſui eſſe, citra omnem variationem.

Eſſe autẽ in duratione æuiterna prius & poſterius, (nam non eſſe in ea variationem ſecundum innouationem vel inueterationem, ponitur quaſi conceſſu omnium manifeſtum) probat dupliciter, Pri- D mum, teſtimoniis D. Hieronymi ad Marcellam, & D. Anſelmi in ſuo Proſologio, qui affirmant hoc eſſe proprium Dei, & hac re æternitatem Dei pręcellere ęternitatem cuiuſlibet creaturæ, quòd Deus habet totum ſtatum ſuę perfectionis ſimul, omnino expertem pręteriti & futuri, prioris atq; poſterioris. quare in qualibet duratione creaturę, reperitur pręteritum, & futurũ, prius ac poſterius. Deinde, hoc ipſum confirmat hac ratione: ſi in duratione Angeli non eſt præteritum & futurum, ergo in Angelo idem ſunt

eſſe,

eſſe, fuiſſe, ac fore: ex quo efficeretur, ut
quia impoſſibile nunc eſt, Angelum, qui
fuit initio Mundi creatus, & adhuc dura-
u[m] non fuiſſe, nec poteſt fieri a Deo quin
fuerit, pari ratione impoſſibile eſſet An-
gelum deinceps non fore, nec Deus face-
re poſſet, quin Angelus in poſterum ha-
beret eſſe: ſiquidem idem eſt in Angelo
fuiſſe ac fore; quod non modò abſurdum
eſt dicere, ſed etiam impium. Hactenus
ex D. Bonauentura pro eius opinione
dictum eſt.

Refellitur opinio D. Bonauenturæ.

CAP. XII.

HAnc opinionem D. Bonauenturæ
refellit Henricus Quodli. 5. q. 13.
Aegidius in tractatu de menſura
Angelorum, & omnes penè Scholaſtici
in 2. Sen. diſt. 2. adeo ut omnes Doctores
ad huius ſententiæ refutationem atque
euerſionem conſpiraſſe videantur.

D. Thomas Quodl. 10. art. 4. negat eā
eſſe intelligibilem idem in 1. Par. q. 10.
art. 5. affirmat eam implicare contradi-
ctionem; tum quia vbi eſt prius & poſte-
rius, ibi neceſſe eſt eſſe aliquam variatio-
nem & innouationem rei: nō enim prior
pars æui ſimul eſſe pōt cum poſteriori
parte, repugnat enim prius & poſterius
ſimul eſſe; quare aduentu poſterioris par
tis æui, aliquid de nouo accedit æuo, fit
igitur innouatio in æuo: tum etiam quia
ſi eſſe Angeli, quod menſuratur æuo, eſt
totum ſimul non habens prius & poſte-
rius, ergo ipſum æuum erit quoque totū
ſimul non habēs prius & poſterius; opor
tet enim menſuram eſſe ſimilem rei men
ſurabili, nec poteſt æuum eſſe aliquid re
diuerſum ab ipſa duratione æternæ du
rationem .n. ſuperius demonſtratum eſt,
re non diſtingui ab eſſe & exiſtentia. No-
bis etiam non probatur hæc ſententia;
nam quod ait D. Bonauentura, in eſſe An
geli non inueniri prius ac poſterius quip
pe cum ſit totum ſimul & penitus inua-
riabile, reperiri aut ē prius & poſterius in
continuatione ipſius eſſe, ac durationis
Angelicæ, ne in ſpeciem quidem eſt pro
babile. Tria enim conſiderari poſſunt in

cōtinuatione ipſius eſſe Angelici; vnum,
A ipſum eſſe quod continuatur: alterum,
actio Dei, qua is continuat eſſe Angeli:
tertium, relatio continuationis, cuius ex
trema ſunt actio Dei continuantis, & ip-
ſum eſſe quod continuatur: ſed in nullo
horum trium poteſt eſſe prius ac poſte-
rius, ergo in continuatione ipſius eſſe An
gelici, non eſt prius ac poſterius. Minor
probatur. Eſſe Angeli in ſe (quod etiam
concedit D. Bonauentura) non habet
prius & poſterius, cum ſit totum ſimul
& inuariabile: ſimiliter etiam ipſa conti
nuatio ea ratione, vt eſt actio Dei con-
B ſeruantis & continuantis eſſe, non habet
prius & poſterius, quippe cū nihil aliud
ſit quàm voluntas Dei efficaciter uolen-
tis permanentiam ac perpetuitatem eſſe
Angelici, quę volitio eſt tota ſimul: Iam
vero relatio continuationis, non poteſt
habere uariationem ſecundū prius & po
ſterius; non enim relatio per ſe variatur,
ſed tantum ob variationem vel vtriuſq;
vel alterius extremi; hic autem extrema
huius relationis, quæ ſunt eſſe Angeli &
actio Dei, non variantur ſecūdum prius
atque poſterius; ergo neque ipſa relatio
C continuationis, habere poteſt prius &
poſterius.

Confirmatio etiam opinionis D. Bona
uenturę infirma eſt. nam quod aiunt San
cti, proprium eſſe Dei, quod æternitas
eius eſt tota ſimul, neſciens præteritum
& futurum, intelligi debet id ſoli Deo
conuenire tripliciter: primum, quia ſo-
lus Deꝰ id habet ex ſe, alia vero ſi habēt,
non habent niſi per participationem; de-
inde, quia ſolus Deus id habet neceſſa-
rio: & omnino indefectibiliter, alia verò
D minime; Poſtremo, quia ſolus Deus eſt
totus ſimul ſecundum omnia quæ in ip-
ſo ſunt, hoc eſt tam ſecūdum eſſe, & dura
tionem, quàm ſecundum attributa, & a-
ctiones, omnemque perfectionem. Ange
lus autem, licet ſit totus ſimul ſecundum
eſſe, & durationem, attamen ſecundum
affectiones & operationes, habet ſucceſ-
ſionem & variationem ſecundum prius
ac poſterius; quocirca D. Auguſtinus di-
cere ſolet, corpora moueri in loco & per
tempus; ſpiritus moueri per tempus, ſed
non per loca; Deum autem & corporū

Solutio argumentorū D. Bonauenturæ.

& ſpirituum Creatorem, neque per locũ neque per tempus moueri. A

Ratio autem, qua D. Bonauentura idẽ probare vult, paruo negotio ſoluitur. nã eſſe Angeli in ſe non habet prius nec poſterius, præteritum & futurum; cũ enim ex quo creatum fuit à Deo, totum ſimul inuariabiliter perſeueret, nihil ipſius in præterito præteriens, nihil eius in futuro de nouo accedẽs, hinc fit vt in eo idẽ ſit præteritum, & futurum; vel vt verius loquar, nullum ſit in eo præteritum, nullumque futurum; ſed quia non poſſumus nos apprehendere durationem Angeli eo modo vt per ſe eſt, nimirum totã B ſimul & indiuiſibilem, apprehendimus eam cum quadam extenſione, prout videlicet coexiſtit tẽpori vel reali vel imaginario. Itaq; eſſe Angeli quod coextitit tempori præterito, apprehẽdimus vt præteritum, & vocamus præteritum; quod coexiſtit præſenti tempori, dicimus præſens, quod autem coexiſtet futuro tempori, appellamus futurum: quoniam autem Deus non poteſt facere vt præteritum non fuerit, poteſt autem facere ut quod futurũ eſt nunquam fit actu; ideo non poteſt nunc facere quin Angelus fuerit, hoc eſt coextiterit tempori præterito, poteſt autem nunc facere vt eſſe Angeli non ſit futurum, hoc eſt ut non coexiſtat tempori futuro. C Variatio igitur præteriti ac futuri, quę attribuitur eſſe Angelico, non prouenit ex natura ipſius eſſe, ſed ex coexiſtentia & relatione eius ad varias differentias temporis vel realis vel imaginarij. Alioquin illa ratione D. Bonauenturæ, poſſemus etiam concludere actionem Dei qua conſeruat eſſe Angeli, habere in ſe prius & poſterius; nimirum dicet aliquis, non idẽ eſt Deũ D conſeruaſſe adhuc Angelum, & conſeruaturum eſſe illum in poſterum, cũ non poſſit nunc facere quin conſeruauerit, poſſit autem facere ut futuro tempore non conſeruet; ergo in actione Dei erit prius & poſterius præteritum & futurum. Atque hæc quidem contra opinionem D. Bonauenturæ.

In quo ſit ratio Aeui ſecundum D. Thomam, & ſecundum Scotum.

CAP. XIII.

Diuus Thomas 1. Par. q. 10. art. 5. inueſtigat propriam Aeui rationem hoc modo; æternitas eſt menſura rei omnino & ſecundum omnia immutabilis; tempus eſt menſura rerum omnino mutabilium; quare neceſſe eſt rationem æui quod eſt medium inter æternitatem & tempus, etiam conſiſtere in medio; ita vt ratio æui ſit eſſe menſuram rei partim immutabilis, nimirum ſecũdum eſſe, & partim mutabilis nimirum ſecundum affectiones & operationes. Res igitur ęuiternæ ſunt infra æternitatẽ, quia immutabilitati ſecundum eſſe adiunctã habent mutabilitatem ſecundum affectiones. Sunt autem ſupra tempus in quo nulla eſt immutabilitas. Sub ęuo autem ſunt Intelligentiæ cæli, animæ rationales, & materia prima. Hæc D. Thomas.

Verùm non inepte (niſi ego fallor) poſſet aliquis dicere contra D. Thomã. Cum ęuum ſit menſura durationis, duratio autem non ſit menſurabilis ea ratione ut eſt permanens aut fluens, nec vt eſt mutabilis aut immutabilis, ſed tantũ ea ratione vt eſt quanta & quodammodo extenſa; iam enim ſuperius oſtenſum eſt, eſſe permanens vel ſucceſſiuum, mutabile uel immutabile non niſi per accidens, eſſe autem quantum finitum vel infinitum, per ſe conuenire durationi qua ratione menſurabilis eſt. cum hæc igitur ita ſe habeant, oportet rationem æui attendere non penes immutabilitatem atque permanentiam rei, ſed penes quantitatem; vt quoniam duratio æuiterna partim eſt finita, partim vero infinita, incœpit, n aliquando ſed nunquam definet eſſe, non ſit alia ratio æui quàm eſſe mẽſuram durationis habentis initium, ſed carentis fine. Deinde, eſſe & duratio Angeli prior eſt ſecũdum naturam affectionibus & operationibus Angeli; quæratur an

Refellitur ſuperior opinio.

an in illo priori, duratio præciſe ſumpta ſine ordine & habitudine ad affectiones Angeli, ſit menſurabilis necne? non põt negari quin ſit menſurabilis, durationi enim per ſe conuenit eſſe menſurabile: cum igitur duratio Angeli præciſe ſumpta non ſit menſurabilis ęternitate aut tempore, ſed tantum æuo, conficitur rationem æui non reſpicere per ſe mutabilitatem, quæ eſt in affectionibus, & operationibus Angeli, ſed tantũ durationẽ Angeli. Præterea, cum operationes Angeli habeant aliam menſuram q̃ eſſe Angeli, hoc.n.menſuratur æuo, illæ aũt ſm Diu. Thom. menſurantur tpe diſcreto, nõ eſt B rationi conſentaneum, rationẽ ęui quo mẽſurat̃ eſſe Angeli, ſumi ex ordine ad affectiones Angeli. quarum eſt diuerſa menſura.

Sed D. Thomas loco ſuperius citato duo cõtra eos obiicit, qui definiũt Aeuũ menſuram Durationis habentis initium, ſed carentis fine. Vnum eſt, potuiſſe Angelum creari à Deo ab æterno, & tũc duratio Angeli non haberet initium, nihilo minus tamen menſuraretur æuo. Alterũ eſt, poſſe Deum facere vt duratio Angeli habeat finem, annihilando eum, neq; ta- C men ob eam cauſſam defineret menſurari æuo, ex quibus argumentatur D. Thomas, per accidens eſſe vt duratio quæ mẽſuratur æuo, habeat initium vel careat fine; & aliunde ſpectandam & petendam eſſe rationem æui. Verum ad hæc tripliciter reſpondere poſſumus. Primum n. in conſtituendis durationum menſuris, non eſt cõſiderandum quid in rebus poſſit Deus facere ſecundũ potentiam ſuam abſolutam, ſed quid ab eo factum ſit; neque curandum eſt qualis, & quanta fieri potuerit à Deo duratio Angeli, ſed qua- D lis & quanta facta ſit; alioquin cum poſſit Deus per ſuam omnipotentem atq; infinitam poteſtatem rem aliquam corruptibilem, & ab ęterno creaſſe, & in ęternum conſeruarę (ſecundum D. Thomę doctrinam) non recte Philoſophi dicerent, tempus eſſe menſuram omnium rerum corruptibilium, propterea quod aliquando ſunt, & aliquando non ſunt; nec rectè facerent ſtatuendo definitam durationem cuiuſlibet rei corruptibilis: nõ igitur in re aliqua ſpectandum eſt qualis à Deo potuerit vel poſſit fieri, ſed qualis A facta ſit. qualiſque ſecundum ordinẽ naturalem, & rationem ſuæ naturæ eſſe debeat. Deinde, ſi quia duratio Angeli poſſet eſſe infinita ex parte anteriori, & finita ex parte poſteriori, non eſt ſpectanda ratio æui ex quantitate durationis, cum poſſit etiam Deus per abſolutam potentiam ſuam facere vt Angelus nec ſecundum eſſe, nec ſecundum affectiones & operationes ſuas variationem vllam accipiat, ergo eandem ob cauſſam ratio æui non erit ſumenda ex immutabilitate durationis habentis ſibi adiunctam mutabi- B litatem affectionum. Poſtremo, ſi Angelus eſſet coæternus Deo, duratio eius non mẽſuraretur æuo, ſed ęternitate participata: ſin autem duratio Angeli, ſicut habet initium ita ponatur habere finem, dicerem eam non menſurari ęuo, ſed eadem plane menſura, qua eius operationes ſm D. Tho. menſurantur, nimirum tempore diſcreto.

Opinio Scoti.

Scotus 2. Sent. diſt. 2. docet rationem ęui non conſiſtere in eo quod ſit menſura durationis ex altera parte iſinitę; quia C finitum & infinitum variant quantitatẽ ſecundum magis & minus, uel ſecũdum maius & minus: variatio autem ſecundũ magis & minus, ſicut non variat ſpeciẽ, ita neque rationem menſuræ variare debet. Quare ratio æui à Scoto conſtituitur in eo vt ſit menſura durationis permanentis, & quę ſit tota ſimul. Ex quo ſit, ſeptem eſſe genera rerum quæ menſurantur (ſecundum Scotum) æuo; primum viſio Diuinæ eſſentiæ, quam habent Beati, 2. Operationes immanẽtes Angelo naturales vt velle, & intelli- D gere. 3. Exiſtentia Angeli. 4. Eſſe cæli. 5. Eſſe Animi noſtri. 6. Eſſe materiæ primæ. 7. Eſſe ſubſtantiæ corruptibilis; nam etiam hoc eſt permanens & totum ſimul.

Refutatur opinio Scoti.

Verùm Scotus dupliciter refellitur. Primò, quia ſuperius oſtendimus cap 7. Durationem per ſe non eſſe menſurabilem, quatenus eſt permanens & tota ſimul, vel fluens & ſucceſſiua, ſed quatenus induit rationem aliquam quantitatis & extenſionis. alioquin cum omnis duratio ſit permanens aut ſucceſſiua, non eſſent

niſi duæ menſuræ durationis, una rei permanentis, & altera ſucceſſiuę: & ſic in ratione menſuræ & menſurabilis, æuũ non differret ab æternitate. Deinde, quòd ait Scotus, eſſe rerum corruptibilium menſurari æuo, quàm ſit à vera ratione & doctrina Ariſtotelis remotum, & abhorrés, ex iis quę ſupra diſputauimus cap. 3. huius libri cum ageremus de tempore, perſpicuum eſſe poteſt. Sed de ratione æui ſatis diſputatum ſit.

Illud autem conſtituatur tanquam vero propius, & rationi congruentius; propriam æui rationem in eo per ſe conſiſtere, vt ſit æuum menſura durationis habẽtis initium ſed carentis fine. Duratio. n. ęuiterna eſt per ſe menſurabilis propter quantitatem & extenſionem exiſtentiæ quam habet; extenſio autem eius ea eſt; vt retro quidem ſit finita habẽs initium, in poſterum autem ſit infinita, carens fine. Deinceps videamus, an ſit vnum aliquod æuum mẽſura omnium rerum æuiternarum.

Quę ſit propria ratio æui.

An ſit vnum æuum omnium æuiternorum, an multa, recenſetur opinio D. Thomæ.

CAP. XIIII.

Diuus Thomas 1. Par. quæſt. 10. art. 6 & Quolibeto 5. art. 7. cenſet vnũ eſſe æuum quod ſit mẽſura omniũ ęuiternorum: hoc autem ęuum vult eſſe in primo & ſupremo omnium Angelorum. id autem probat dupliciter, primũ quidem, quia ſi eſt vnum tempus omniũ temporalium menſura, multo veriſimilius eſt vnum eſſe ęuum omnium æuiternorum: cum enim ęuum ſit ſimplicius tẽpore, & propinquius ęternitati, oportet ipſum eſſe magis vnum quàm tempus: Quod autem tempus ſit unum, conſiſtẽs in motu cæli, diſerte Ariſtote. docet tum 4. Phyſico. tex. 133. & 8. Phyſico. tex. 76. tum lib. 10. Metaph. tex. 4. Deinde, quod eſt primum, & ſimpliciſſimum in aliquo genere, id ſumitur pro menſura cæterorum quę ſunt in eo genere, ſic albedo eſt menſura omnium colorum, & homo omnium animalium; cum igitur primum A & ſupremum æuiternum ſit perfectius & ſimplicius cæteris, quò enim Angelus eſt ſuperior, eò ſimplicius operatur, relinquitur æuum locandum eſſe in primo & ſupremo æuiterno.

Sed quodnam ſit hoc ſupremum æuiternum, ſubiectum æui, non ſatis conuenit inter Thomiſtas; quidam enim aiunt eſſe Animam Chriſti, ut pote quæ ſit omnium creaturarum perfectiſſima; ſed hoc non dicitur conuenienter doctrinæ Diui Thomæ: Aut. n. Anima Chriſti eſt ſubiectum æui, propter exiſtentiam eius, aut B propter viſionẽ beatificam, aut pp alias operationes eius; nõ primum, quia ſecũdum D. Thomam 3. par. quæſt. 17. art. 2. & Quolib. nono art. 3. humanitas Chriſti non habet aliam exiſtentiam nec aliud eſſe, quàm eſſe Verbi Diuini. Chriſtus namque licet habeat duas naturas, non habet tamen duo eſſe, ſed tantum vnum, eſſe autem verbi Diuini non pertinet ad ęuum, ſed ad æternitatem: Non ſecundum, viſio enim beatifica cuiuſlibet Beati ne dum Chriſti, tranſcendit æuum, attingens æternitatem; quo circa Diuus C Thomas putat eam menſurari non æuo, ſed æternitate participata: Non tertiũ, nam ſicut natura Animæ Chriſti per ſe eſt minus ſimplex, quàm natura cuiuſlibet Angeli, hæc enim eſſentialiter, nec eſt compoſita nec componens, illa autem vt non ſit compoſita, eſt tamen componens & pars compoſiti: ita intellectio Animæ Chriſti tam quæ procedit ex ſciẽtia eius acquiſita, quàm quæ ex ſcientia infuſa, eſt minus ſimplex & vnita, & in plures habitus diſtincta & multiplicata, quàm ſcientia, & intellectio cuiuſlibet D Angeli: quam rem diſertis & perſpicuis verbis tradit D. Thomas 3. par. q. 11. art. 6. Non igitur poteſt anima Chriſti eſſe (ſecundum D. Thomam) ſubiectũ æui. Alij Thomiſtę fecerunt Luciferum ſubjectum æui; ea ratione adducti, quod Lucifer ſecundum B. Gregorium fuit ſupremus omniũ Angelorum, ac proinde ſimpliciſſimus omnium, neque ob peccatũ (Dionyſio auctore) perdidit dona naturalia. cũ igitur ſimplicitas æui non ſit attendenda in Angelis, penes operationem beatificam, quippe cum ſm D. Thó.

men

meaſuretur æternitate participata, ſed penes ſimplicitatem quæ eſt in operatione naturali Angelorum; alioquin æuum non in vllo Angelorum, ſed in Anima Chriſti vel B. Virginis Mariæ ponendum eſſet, vtpote in quibus viſio beatifica ſit multo perfectior quam in Angelis; neceſſariò conficitur Luciferum cuius naturalia ſunt omnium ſimpliciſſima atq; perfectiſſima, conſtituendum eſſe ſubiectum æui. Verùm opinionem horum, cōceptis verbis explodit D. Thomas Quolibeto 5. art. 7. non dubitans affirmare Luciferū auerſum a Deo, decidiſſe a ſimplicitate, & conuerſum ad multitudinem rerum quarum priuatarum appetiit, vim eius varie diſtractam fuiſſe, quamobrem B. Dionyſium in libris de Diuinis nominibus c. 4. dixiſſe, Dæmones infirmari circa operationes ſuas naturales. Verum, quid attinet longiùs facere, inquirendo ſententiā D. Thomæ de ſubiecto æui? cum eo in loco quem proximè ante memorauimus, explicatiſſimis verbis ipſe demonſtret, primum æuiternum quod eſt ſubiectum æui, & menſura aliorum omnium æuiternorum, eſſe ſupremum Angelum Beatū.

Cæterum, rationes, quibus D. Thomas opinionem ſuam de vnitate æui probare conatur poſſet quis ad hunc modum refellere. Quod enim ait, ſi tempus eſt vnū numero, etiam æuum vnum eſſe debere, dupliciter vitioſa eſt argumentatio; tum, quod unum eſſe tempus in motu cęli poſitum, quo vno menſurentur omnes res temporales, & a veritate & a doctrina Ariſtotelis abhorrere, ſuperius oſtendimus in hoc libro, cum ageremus de vnitate temporis: tum etiam, quia vt demus vnum numero eſſe tempus, non ideo tamen conſeqnens eſt unum etiam æuum eſſe debere. Etenim, cum motus cæli vſque adeo præcellat reliquos motus, vt ſit primus, antiquiſſimus, perpetuus, minimus, æquabiliſſimus, certiſſimus, communiſſimus, apud omnes notiſſimus, & cauſſa omnium aliorum motuum, vtpotè ſine quo nullus aliorum eſſe queat, vt docet Ariſt. 8. Phy. tex. 56. non temere, nec abſque ratione facere videntur, qui faciunt vnum tempus, idque collocant in motu cæli, quo uno menſurentur cæteri motus, qui ab eo pendent? At non ita ſe

A habet res in æuo, duratio enim rerum æuiternarum, vnius rationis eſt in omnibus æuiternis; neque enim vnus Angelus ſecundum durationem eſt vel antiquior, vel ſimplicior, vel perfectior, vel nobis notior, quàm alius quilibet Angelus; nec duratio vnius, eſt cauſſa durationis aliorum. Deinde, quod ad eiuſdem ſententię confirmationem addit, in vnoquoque genere id eſſe menſuram eorum quæ ſunt eiuſdem generis, quod in eo genere eſt primum, ſimpliciſſimum & perfectiſſimum; ſi intelligatur de menſura perfe-

B ctionis, concedi poteſt; ſin autem de menſura durationis, negari debet. albedinem enim aliorū colorum, & hominem aliorum animalium, menſuram eſſe conſtat, non ſecundum durationem, ſed tantum ſecundum perfectionem.

Explicantur eadem de re opiniones Henrici, Scoti, Othan, Durādi.

CAP. XV.

C

Altera opinio eſt Henrici Quolibeto 5 q. 13. & Aegidij in tractatu de Menſura Angelorū; qui opinantur quot ſunt æuiterna, totidem æua eſſe conſtituenda: vnumquodque enim æuiternum habet ſuum æuum, a quo intrinſecè menſuratur. Huius opinionis duplex eſt fundamentum quo ea nititur & fulcitur. vnum, quòd cum omnia æuiterna ſint paria ſecundum durationem, quæ ſola per ſe eſt menſurabilis æuo, aut in nullo æuiterno eſt ponendum æuum, qđ

D nihil aliud eſſet quàm deſtruere æuum: aut cum nulla cauſſa ſit cur magis locandum ſit in vno, quàm in alio quolibet, ſuum cuique æuiterno aſſignandum eſt æuum. Alterum fundamentum eſt, vel primum æuiternum, quòd D. Thomas facit ſubiectum æui, menſuratur æuo, vel non menſuratur; non mēſurari æuo, pręter rationem eſt; quippe cum habeat durationem æquè menſurabilem, atque cętera æuiterna: ſin autem menſuratur ęuo quod eſt extra ipſum in aliquo alio æuiterno, at neque eſt vllum æuum ſuperius

Opinio Hērici, vnumquodq; æuiternum habere ſuum æuū a quo mēſuretur.

ſupremo

cū quantitas alicuius rei per ſe eſt ignota; tunc ed eam cognoſcendam adhibetur extrinſecus alia quātitas notior; quę illi tanquam menſura applicata, eam manifeſtat: quod ſi prior illa quantitas, per ſe notiſſima eſſet, fruſtra quęreretur mēſura aliqua ad eam manifeſtādam. Cum igitur ſua cuilibet Angelo duratio ſit notiſſima, & tam nota quàm duratio alius cuiuſlibet Angeli, nihil attinet ex parte Angeli, quęrere menſuram aliquam ad metiendam atque declarandam eius durationem. Denique, non eſt neceſſarium æuum, propter intellectum noſtrum; tū quia ipſum æuum qualecunq; fingatur, aut magis aut ęquè ignotū nobis eſt atq; ipſa duratio Angeli; quocirca non poteſt illud eſſe nobis huius menſura; tum quia nos durationem Angeli, non metimur per æuum, ſed per coexiſtentiam & relationem eius ad tempuss noſtrum. quare cum ęuum non debeat poni vel propter ipſam durationem ęuiternam, vel propter intellectum Angeli: vel propter intellectū noſtrum, relinquitur ipſum fruſtra poni. Verum igitur eſt quod probandum ſuſcepimus, per ſe & ex parte rei, nullum eſſe ęuum quod vere ac propriè menſura ſit durationis ęuiternę.

Obſerua diligenter doctrinā hanc de menſura durationis æuiternæ.

Secunda propoſitio. Eſt aliqua ſecundum nos, menſura durationis ęuiternę. Dupliciter nos metiri ſolemus res ęuiternas; vno modo generaliter & confusè, altero modo particulariter, & diſtinctè; priorem modum conficit mens noſtra ef fingendo quandam generalem rationem dignoſcendi quanta ſit duratio rerū ęuiternarum ex negatione temporis, & ęternitatis: cū enim res ęuiterna nec ſit tēporalis, quippe cū ſit incorruptibilis, nec vnquā deſinat eſſe: neq; ſit ęterna; ppea qđ habet initium durationis; mens noſtra (qua eſt ſolertia) animaduertit huiuſmodi res ęuiternas habere tertiam quādam durationis ſpeciem, interiectam & mediam inter tempus, & ęternitatem, inferiorem quidem ęternitate, quia initium habens aliquando eſſe cępit, ſuperiorem autem tempore, quia fine carens nunquā eſſe deſinet: quam durationem appellamus ęuum, nomine, vſu Theologorum, iampridem recepto & trito: & quę habēt eiuſmodi durationem, eas res ęuiternas

A appellatione inde ducta, nominamus. Quare nomen ęui, ſi quis attendat animum ad rei naturam & vſum loquentiū, comperiet ſignificare pòtius ipſammet durationem ęuiternam, quàm aliquam eius menſuram. Porrò, ratio illa, qua declaramus quanta ſit duratio ęuiterna, dicentes eam habere initium ſed carere fine, vel eſſe ante quidem finitam, poſt autem infinitam; eſt generalis & rudis atq; craſſa, nec tam eſt menſura ęuiternitatis, quàm explicata eius notio & quaſi deſcriptio. Poſterior autem modus dimetiendi

B durationem ęuiternam particulariter, & diſtinctè, qui eſt nobis manifeſtiſſimus atque familiariſſimus, ſit per coexiſtentiā & relationem durationis ęuiternę ad tēpus noſtrum. Etenim nos durationem ęuiternam Angelorum apprehendimus quaſi coextenſam tempori noſtro, eiuſq; differentiis omnibus coexiſtentem: quo ſit, vt illi nos & prius & poſterius, & fuiſſe eſſe & fore (quamuis ipſa indiuiſibilis exiſtens tota ſimul ſit) tribuamus: illamque diſtinguamus in dies & annos, non ſecus quàm durationem rerum tempo-

C ralium: dicimus enim Angelos nondum vixiſſe & duraſſe ſex mille annos, non eñ tantum ſpatium tēporis interfluxit, poſtquàm ipſi vnà cum mundo, & ipſo tempore creati ſunt. His igitur duobus modis metiri conſueuimus durationem rerum ęuiternarum; illud autem ęuum, qđ ab aliis inducitur tanqnàm propria menſura eiuſmodi rerum & vacat, & verò nullnm eſſe videtur in rebus, nec id cum de illarum rerum agitur menſura, per ſe venit atque cadit in ſermonem, atque apprehenſionem ſeu cogitationem homi-

D num.

Verū de ęuo hactenus: ſequitur, vt de tempore diſcreto, quod a quibuſdam ponitur quarta menſura ab aliis tribus ſupradictis differens, verba faciamus. de quo cum pauca dixerimus, finem huic diſputationi, quę eſt de menſuris durationū imponemus.

De

Nota ſententiam & doctrinã Thomiſtarũ de tempore diſcreto.

videtur eſſe proprium temporis metiri durationem finitam, in qua eſt ſucceſſio ſecundum prius, ac poſterius; tempus.n. definitur numerus motus ſm prius ac poſterius; ſupradictæ autẽ operationes Angeli, habent duratione͂ finitam, eſtq; in illis ſucceſſio ſecundum prius & poſterius ea ratione vt paulo ante declaratum eſt a nobis. Diſcretũ verò tempus appellãt, quia illæ operationes Angelicæ non ſuccedunt ſibi inuice͂ continuè, ſed diſcretè ac diſiunctè vna conſequitur aliam, ſiue mediatè ſiue immediate; at hoc noſtrum tempus cum ſit menſura motus qui eſt continuus habens continuam ſuarum partium ſucceſſionem, rite nominatur te͂pus continuũ. Porrò quælibet operatio Angeli vocatur inſtans, ſiue duratio eius ſit inſtantanea ſiue non, & ex huiuſmodi inſtãtibus componitur tempus diſcretũ: itaque vnaquęque illarum operationum menſuratur vno inſtanti tpis diſcreti; ipſa vero huiuſmodi operationũ ſucceſſio & variatio ſm prius & poſterius, me͂ſuratur ipſo te͂pore diſcreto; quemadmodũ in menſura multitudinis, quælibet res ſiue magna ſit ſiue parua menſuratur vnitate, multitudo autem rerum menſuratur numero.

Quadruplex diſcrimen inter tempus cõtinuum & diſcretum ſecundum Thomiſtas

Atq; hinc licet colligere quadruplex diſcrimen intèr noſtrũ tempus & hoc te͂pus diſcretum. Primò, illud eſt menſura ſucceſſionis continuę, hoc ſucceſſionis diſcretæ. Deinde, illud non componitur ex ſuis inſtãtibus, hoc ex ſuis inſtantibus componitur nõ ſecus quàm numerus ex vnitatibus. Poſtea, inſtans illius tpis, ſemper eſt indiuiſibile nec poteſt vlli parti temporis coexiſtere: inſtãs huius diſcreti temporis, licet in ſe ſit indiuiſibibile aliquando tamen ſecundũ durationem ſuam coexiſtit tantum inſtanti noſtri te͂poris, aliquando etiam alicui parti noſtri temporis. Poſtremo, in illo nõ poſſunt inſtantia eſſe ſibi inuicem immediata neque continuè neque contigue neque deinceps; vt probat Ariſt. 6. Phyſi. in hoc autem poſſunt inſtantia eſſe ſibi inuicem immediata: ceu vnitates in numero.

Hæc eſt opinio Thomiſtarum de tempore diſcreto, quam innuit D. Thomas 1. Par. q. 10. ar. 5. ad primum. & q. 53. ar. 3. & Quol. 10. art. 4. & D. Bonauentura 1. Sent. diſt. 37. eandem ſequitur Henricus
A Quol. 5. q. 13. & Aegidius in tractatu de menſura Angelorũ, & Durandus 2. Sent. diſt. 2. quæ ſententia probatur primùm hac ratione. Duratio huiuſmodi operationum Angeli, eſt menſurabilis, ſed non æternitate nec æuo nec tempore noſtro; ergo hoc tempore diſcreto: illa enim duratio non eſt me͂ſurabilis æternitate nec æuo, tum quia eſt vtrinque finita habens initiũ & fine͂, tum quia recipit ſucceſſionem ſm prius & poſterius, quæ duo ſunt contra ratione͂ æternitatis, & æui. Nec eſt
E menſurabilis hoc noſtro tpe, partim qm̃ illiuſmodi operationes cum ſint ſpirituales & non pende͂tes ab vllo motu corporeo, ſunt ſupra te͂pus noſtrũ, & altiorem menſuram requirũt: partim quia põt Angelus habere duas intellectiones inſtantaneas ſibi immediate ſuccedentes, quæ non poſſunt menſurari tempore noſtro, cum ſint totæ ſimul, & indiuiſibiles, nec inſtantibus noſtri temporis, cum ſint inter ſe immediate coniunctæ, quod repugnat inſtantibus noſtri temporis.

Deinde, conãtur ide͂ perſuadere multis teſtimonijs D. Auguſtini: is enim tum
C in 8. lib. ſuper Geneſim c. 21. & lib. 12. de Ciuit. Dei c. 15. tum alijs quãplurimis locis, ait in operationibus Angelorum eſſe implicatũ tempus: & creaturam ſpiritualem, tametſi non per loca, per tempora tamen moueri a Deo. Sed quidam vehementer vrgent Thomiſtas illo argumento. Si Angelus poteſt habere duas intellectiones inſtãtaneas ſibi immediate ſuccedentes, quarum vnaquæque per ſe reſpondeat inſtanti noſtri temporis, quod ipſi concedunt & ſumunt ad probãdam ſuam opinionem, ex eo neceſſario confi-
D citur etiam in noſtro tempore poſſe dari duo inſtantia ſibi immediata: nam prior intellectio Angeli reſpondet vni inſtanti noſtro, & poſterior intellectio reſpondet etiã vni inſtanti noſtro: ſed poſterior intellectio ponitur immediatè ſuccedere priori, ergo pari ratione vnum inſtans noſtrum immediate ſuccedit alij inſtanti.

Scotus 2. Sent. diſt. 2. q. 4. qm̃ opinatur ratione͂ æui in eo eſſe vt metiatur duratione͂ permanente͂; & quæ eſt tota ſimul cuiuſlibet rei qualiſcunque ea fuerit, hoc eſt ſiue incorruptibilis, ſiue corruptibilis

ſiue

ſiue durationis īfinitæ ſiue finitæ, ideo ait operationes Angeli, de quibus nunc agimus, mēſurari æuo, cum ſingulæ habeāt durationem permanentem, & totam ſimul: neque referre quanta ſit earū duratio finita ne an infinita, magna an parua. Verum quia opinionem Scoti ſupra refutauimus, cum ageremus de ratione æui, non erit in præſentia opus eam refellere.

Sententia auctoris de tempore diſcreto breuiter expoſita.

Quod igitur eſt iudicium; quæ ſententia noſtra de hoc tempore diſcreto? Equidem tria hic ſtatuo: primùm enim arbitror, triplicem tantum eſſe ſpeciem durationis, ſpectando rationem quantitatis, propter quam ſolam duratio eſt per ſe B menſurabilis; vnam æternam, vtrinq; infinitam; alteram æuiternam, ex altera parte infinitam; tertiam temporalē ex vtraque parte finitam, quę nimirum, & initiū habet & finem, nec præter has alia vlla fingi poteſt. Deinde; aio tempus dupliciter poſſe accipi; vel phyſicè, quod tātum eſt in iis, quę ſubiiciuntur motui phyſico quo tempore certum eſt non menſurari operationes Angeli: vel metaphyſicè, qđ reperitur vbicunque eſt aliqua ſucceſſio vnius poſt aliud, & variatio ſm prius & poſterius; atque hoc modo ſumit tēpus C D. Auguſtinus, cum inquit Angelos moueri in tempore, & in eorum actionibus eſſe tempus. Poſtremo, quod in fine præcedentis capitis diximus de æuo, idem quoque de duratione operationum Angeli A ſentiendum, dicendumque arbitramur: nempe, cuiuſmodi durationem per ſe menſurabilem non eſſe, cum ſit indiuiſibilis, expers quantitatis & extenſionis, omne autem menſurabile neceſſe ſit eſſe quantum & aliqua præditum extēſione; neque vero ad eam durationē manifeſtādam opus eſſe Angelo aliqua extrinſeca menſura, cum illam durationem Angelus intrinſecè, & per ſe cognoſcat perfectiſſimè; neq; noſtra cauſſa introducendā eſſe mēſuram aliquam illius durationis diuerſam a noſtro tempore, quęcunque B enim fingatur, erit nobis quàm illa duratio, vel ęquè ignota vel etiā ignotior; neq; nos aliter illam durationē operationum Angeli metiri poſſumus, quàm durationem exiſtētiæ ipſorum, per coexiſtētiam nimirum, & relationem ad noſtrum tempus; deniq; quęcunq; paulo ante diximus de æuo; ea poſſunt (ne ſæpius eadē repetantur) ad hunc locum transferri, & accommodari. Sed vereor, ne dum quæ ad menſuras durationum pertinēt, ea nimis ſubtiliter ac diligēter perſequor; longius prouectus & euagatus ſim, quàm patitur C ratio mei inſtituti, quare finem huic diſceptationi & duodecimo libro imponēs referam me ad ea quę reliqua ſunt huius operis, pertractanda.

FINIS DVODECIMI LIBRI.

DE NATVRA MOTVS

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Cognitio motus ad omnes Philoſophię naturalis partes multaſque alias diſciplinas plurimum conducit.

QVAM eſt motus communis omnium rerũ quæ natura conſtant, tam eſt cognitio eius non modo vniuerſæ Philoſophiæ naturali B ſed alijs etiam permultis diſciplinis, neceſſaria. Quot autem, & quantas vtilitates ſciẽtia motus ad omnes Phyloſophię partes percipiendas adferat, hinc perſpicuum eſſe poterit. Primo, natura, in qua explicanda tota Phyſica occupatur, ignorato motu nequit bene cognoſci; cum na- C tura definiatur eſſe principium motus, & motus ſit quippiam proprium naturæ, omni ſoli & ſemper conueniẽs; vide Ariſtot. 3. Phyſic. tex. 2. Deinde, res ſubiectæ Philoſophiæ naturali, eius definitiones, demonſtrationes termini denique ac limites Phiſiologię definiuntur motu: & ab Ariſtotele ſcientiæ ſpeculatiuæ ita diſtinguuntur, vt Phyſica res motui omnino coniunctas tractet, Mathematicæ diſciplinæ ratione a motu ſeiunctas, Metaphyſica, re & ratione ſeparatas. Poſtea, pleraque ac præcipua fundamenta Phi- D loſophiæ, motu deprehenſa & cognita fuerũt; motu enim reperta ſunt quatuor genera cauſſarum, quod indicat vniuſcuiuſque cauſſæ definitio; motu locali & alteratione, inuenta ſunt quatuor elementa; materiã primam eſſe, atque ingenerabilẽ, & incorruptibilem eſſe, motus patefecit: Mundum æternum eſſe, & generationem rerum æternam, Ariſtoteles, falſo quidem, ſed ex motu tamen argumentatur: priuatio motus phyſici monſtrauit Ariſtoteli humanum intellectum ingenerabilem, & incorruptibilem eſſe, diſſimilem formis materialibus, & vt intellectus,

B eſt, extra cõſiderationem Phyſici. Quod natura propter finem agat motus rerum naturalium, qui ordine ac vt plurimùm eodem modo ſunt, manifeſtè oſtendit. Præterea, omnium rerum perfectio, motu declaratur & acquiritur; nam quę non ſunt, per motum exiſtunt; quæ iam ſunt, perfectionem ſuam, vel in motu habent, vt animata; vel per motum acquirunt, vt res inanimatæ; vel motu perfectionem ſuam aliis communicant, vt cæli & Intelligentiæ. Ad hæc, ſublato motu gradus, ſpecies, & perfectiones rerum naturaliũ C diſcerni non poſſent. His accedit, q ex motu natura cæli differens ab his ſublunaribus, numerus, ordo, & dignitas orbiũ cæleſtium, & ordo Vniuerſi cognoſcitur. Poſtremò, ſi tollis motũ, nec Metaphyſica, nec Perſpectiua, nec Muſica, nec Aſtronomia, nec Medicina, nec aliæ multæ diſciplinæ, ſpeculatiuæ, actiuæ, & factiuę ſtare poterunt. Vide Ariſt. 8. Phyſic. tex. 22. Cum igitur tam multiplex ſit vtilitas, quam parit cognitio motus, viſum nobis eſt ſeparatim de motu generalem tractationem conſcribere, tres ob cauſſas: Pri- D mo, quoniam contemplatio & cognitio rerum vniuerſalium, præcedit cognitionem rerũ particularium: quamobrem generalis motus præcognitio, neceſſaria eſt ad intelligẽdas ſpecies eius: Deinde, qm de motu Ariſtoteles & pauca vniuersè ſcripſit, eaque non vno in loco; ſed ſparſim in variis. Poſtremò, quia ſi omnia, quę ad motum vniuersè pertinent ſeorſim, explicata fuerint, cum ad tractationem ſpecierum eius accedemus, breuior erit facilior, & ordini naturali congruens earum explicatio: ſic enim, & quæ omnis motus communia ſunt, & quæ vniuſcuiuſque motus propria, diſpiciemus, & in

omnibus

omnibus rebus demõſtrationibus vniuer
ſalibus,ac proprijs vtentes, propriã atq; A
perfectã cuiuſque rei ſcientiã conſeque-
mur. Tripartita autem erit tractatio mo
tus, in tres libros diuiſa: primùm enim
explicabuntur,ea quæ attingunt eſſentiã
motus:tum,agetur de varijs & præcipuis
quibuſdam diuiſionibus motus: Poſtre-
mò, diſſeremus de motus æternitate. In
hoc autem, qui proximè ſequitu, libro,
tria explicanda ſunt, quæ pertinent ad
declarandam motus naturam: Vnum eſt,
in quo genere, vel categoria poni debeat
motus; alterum eſt,ſubtiliter ac diligen-
ter explanare definitionem motus tradi- B
tam ab Ariſt. 3. Phyſi.tertium eſt, agere
de terminis motus, ex quibus, vnitas,
diſtinctio,contrarietas,& præſtantia mo-
tus, ęſtimatur.

In quo genere ſeu Categoria ſit Motus.

C A P. I.

HAnc quæſtionem tractat Alexan
der 1.lib.Naturalium q.c.21.Sim C
plicius in Prędicamẽtis,& obiter
ſuper.4.tex.lib.3.Phy. Auerroes 3. Phyſ.
comm.4.& 5.lib.Phy.comm.9. Albertus
in 3.Phyſ tractatu 1.c.3. A nobis ſic de-
clarabitur,vt primò exponamus ſenten-
tiam,quam arbitramur magis probabilẽ,
deinde,ſi quę remanet dubitatio propter
eos,qui contra ſentiunt, eam tollamus.

Sententiã autem noſtra duas partes
habet; priori aſſerimus motum in nullo
certo prędicamento per ſe reponi:poſte
riori autem affirmamus,motum poni in
prædicamento reductiuè,ideſt reduci ad D
prædicamentum eius rei;ad quam ſit mo
tus;vt generatio, quia ſit ad ſubſtantiam,
reducitur ad prædicamentum Subſtãtię;
augmentatio ad prędicamentum Quan-
titatis;& ſimiliter alij motus. Prior pars
noſtræ ſententię,ita probatur. Primo,ne-
que motus eſt aliquod prædicamentum
diuerſum ab alijs decem,vt putauit Plo-
tinus referente Simplicio, quia decem
tantùm eſſe prædicamenta, & omnium
ferè Philoſophorum conſenſu receptum
eſt;& hoc demonſtratur, tum in Logica,
tum in Metaphyſica; neque motus poni-
tur in aliquo prędicamento illorum de-
cem,quia Ariſt.in nullo eorum repoſuit
motum,imo repoſuit in poſt prędicamẽ-
tis, ſignificans motum non contineri in
aliquo certo prędicamẽto,ſed vagari per
multa prędicamenta. Deinde, omnes in-
terpretes exponentes textum quartum
lib.3.Phy.aiunt motum, non dici vniuo-
cè,vt videre licet apud Simpliciũ, Auer-
roem,Albertum: ergo motus non repo-
nitur in aliquo prædicamento; nam tam
ęquiuoca, quàm analoga remouentur à
prædicamentis. Et confirmatur hoc,quia
ſicut Ariſt.in 7.Metaph.tex.4.ait ſubſtan
tiam eſſe priorem accidente, tempore,
natura & perfectione, ita idem ſcribit 8.
Phyſi. 56. motum localem eſſe priorem
alijs motibus,tempore, natura,& perfe-
ctione, ergo ſicut ſubſtantiæ & accidenti
nõ datur vnum commune genus, ita ne-
que dabitur genus communẽ motui lo-
cali,atque alijs motibus. Prętcrea, mo-
tus idem eſt ſecundum rem cum termi-
no ad quem, vt poſteriùs oſtendetur, &
quamuis hoc apud aliquos dubiũ ſit, ta-
men illud certum eſt apud omnes, mo-
tum non poſſe exiſtere, aut definiri ſine
termino ad quem,quoniam ab ipſo acci-
pit vnitatem & diſtinctionem, vt dicitur
5.Phy.ſi ergo motus eſſet genus commu
ne generationi, augmentationi & altera-
tioni, ergo daretur terminus ad quem re
ſpondens illi motui generico, communis
genericè,& ſubſtantię,ad quam ſit gene-
ratio,& qualitati ad quam ſit alteratio,
& quantitati ad quam ſit augmentatio,
quod & Ariſtot. negat 3. Phyſi. tex. 4.&
per ſe abſurdum eſt;quoniam ſubſtantia,
quantitas,qualitas,cum ſint genera ſum-
ma,non habent aliquod genus ſuperius,
neque quidpiã quod de illis vniuoce di-
catur. Poſtea, ſi motus eſſet vnum ali-
quod genus,ergo augmentatio,alteratio
& alij motus, eſſent vnius generis, quod
eſt falſum;quoniam Ariſt 5. Phy.tex.31.
tradit tres modos. ſecundum quos mo-
tus dicitur eſſe vnus,nam inquit,vel mo-
tus eſt vnus genere,cuiuſmodi ſunt om-
nes motus,qui pertinẽt ad eandem cate-
goriã,vt omnes generationes inter ſe,vel
alterationes inter ſe: vel eſt vnus ſpecie,
quoniam terminus ad quẽ eſt vnius ſpe-
ciei,

Probatur motum per ſe nõ pertinere ad vnam aliquã categoriã.

ciei, vt omnes calefactiones ſunt vnius ſpeciei, quia fiunt ad calorem, qui eſt vna ſpecies qualitatis: vel eſt vnus motus numero, quando & ſubiectum, & terminus ad quem, & tempus eſt vnum numero. Si autem motus in communi, eſſet genus, Ariſt. prætermiſiſſet alium modum vnitatis, ſecundum quem omnes motus poſſent dici eſſe vnius generis, quatenus conueniunt in motu, qui ponitur eſſe genus illorum, & ea ratione, generatio, alteratio, & latio eſſent vnius generis.

Poſterior autem noſtrę ſentẽtię pars, quod motus reducatur ad categoriam eius rei, ad quam tendit motus, ſic oſtenditur. primo, quia via, & principium, reducitur ad prędicamentum eius rei, ad quã eſt via, & cuius eſt principium: ſed motus v.g. generationis; eſt via ad ſubſtantiam, & idem iudicium eſt de alijs; ergo &c Poſtea, imperfectum & perfectum non variant ſpeciem: ſed motus nihil aliud eſt quàm res ad quam eſt motus, prout eſt imperfecta, & in fieri; vt calefactio nihil aliud eſt quàm calor prout eſt imperfectus & tendit ad perfectionem, quare ambo ad idem prædicamentum pertinebunt. Tum, actus, & potentia pertinent ad idem prædicamentum; vt calor in potentia & calor in actu, non pertinẽt ad diuerſa prædicamẽta, ſed reducuntur ad idem; ergo quod eſt in potentia non differt genere, ab eo quod eſt actu: ergo multo minus quod partim eſt actu partim potentia, differet genere ab eo, quod eſt actu: ſed motus nihil aliud eſt quàm res quæ producitur, prout partim eſt actu, partim potentia, ergo non differet genere ab ipſa re: nam ſi calor in potentia eſt einſdem categoriæ, atque calor in actu, ergo calor (vt ita dicam) fiens, qui partim eſt actu partim potẽtia, erit quoque eiuſdem categoriæ, atque calor in actu: & hanc rationem tangit Auerroes 5. Phyſic. comm. 9.

Quomodo dixerit Alexander motum referri poſſe ad varias categorias. Nunc reſpondendum eſt cuidam obiectioni quæ contra ſupradictam ſententiã exiſtit ex his quæ ſcribit Alex. 1. Lib. naturalium quæſt. cap. 21. illic enim ait motum pertinere ad varias categorias; nimirum ad categoriam Quantitatis, Ad aliquid, Paſſionis, Qualitatis, & ad categoriam eius formæ ad quam dirigitur motus. Sed reſpondendũ eſt, motũ, per ſe ac

A directè, ad nullam categoriam pertinere (vt ſupra oſtenſum eſt) ſecundum quid autem, pro vt varijs modis conſideratur, etiam poſſe referri ad varias categorias. Poteſt enim reduci ad categoriam Quãtitatis, quatenus eſt de genere continuorũ, vt hic inquit Ari. principio lib. 3. Phy. nam continuum & diſcretum, ſpecies ſunt quantitatis: ad categoriam vero Ad aliquid, quia motus eſt actus mouentis in mobili vt definit Ariſt 3. Phyſi. tex. 23. mouens autem, & mobile ſunt relatiua: reuocatur quoq; ad categoriam Paſſio-

B nis, quia ſicuti paſſio eſt in patiente, ita motus in mobili, & ſicuti per paſſionem res tranſmutatur & afficitur, ita quoque per motum; & quia tertia ſpecies Qualitatis appellatur paſſio, & patibilis qualitas, hoc etiam nomine motus redigi poſſet ad categoriam Qualitatis: poſtremo, quia motus eſt via ad aliquã formam, & non differt ab ea, niſi tanquã imperfectũ a perfecto, merito reducitur ad prædicamentũ illius. hæc igitur conſiderans Alexander ſcripſit motum referri poſſe ad varias categorias. Quod autem hæc verè

C & propriè dici nequeant de motu, hinc planum eſt: motus enim per ſe non eſt in prædicamento Quantitatis, quoniam Ariſt. & in Logica in categoria Quãtitatis, & in Metaphyſica lib. 5. tex. 18. ait motum eſſe quantum per accidens: nam cũ duplex ſit ratio quantitatis, vna eſſe diuiſibile in partes, altera eſſe mẽſuram; neutra per ſe conuenit motui, motus enim diuiſibilis eſt vel propter mobile, vel pp id in quo ſit motus: ratio aũt menſurę nõ conuenit motui per ſe, ſed propter tempus, quod eſt numerus motus. Deinde neque eſt in categoria Ad aliquid, nam ſi

D motus eſt relatiuum, neceſſario habebit ſuum correlatiuum: hoc autem, vel erit mobile, vel mouens, nã aliud ſit aliud ne fingi quidem poteſt: at reſpectus motus ad mobile, cum ſit reſpectus accidentis ad ſuũ ſubiectũ, non pertinet ad categoriã Ad aliquid, alioquin omnia accidẽtia includerentur in prædicamento ad aliquid; reſpectus autem motus ad mouens, eſt reſpectus effectus ad cauſſam, qui licet ſecundariò, & vt vocant ſecundũ dici, habeat vim aliquã relationis, tamen

 princi-

principaliter & ſecundum eſſe, minime habet; alioqui omnes res quæ productæ ſunt a Deo, conijci deberent in categoriam Ad aliquid. Quod non ſit in categoria Actionis, vel Paſſionis, ex eo perſpicuum eſt: quia motus indifferens eſt ad actionem, vel paſſionem; & idem motus, prout habet reſpectum ad agens, dicitur actio, prout autem habet reſpectum ad patiens, dicitur Paſſio; quare ſi quia per motum patiens mouetur, debet motus poni in categoria paſſionis, ergo pari ratione, quia per motũ agens mouet, æque deberet collocari in categoria Actionis. Deinde, ſi motus eſt in categoria Paſſionis, ergo hæc eſt bona prædicatio, motus eſt paſſio; ſimiliter hęc quoque eſt bona, actio eſt motus, ergo a primo ad vltimũ, erit quoque bona prædicatio hæc, actio eſt paſſio, per illam regulam prioriſticã, Dici de omni &c. quod abſurdum eſt, quippe cum actio, & paſſio ſint categoriæ diuerſæ inter ſe. Quod autem ait Alexãder, motum pertinere ad tertiam ſpeciẽ qualitatis, quatenus eſt quædam paſſio, non eſt abſolute verum; nam paſſio, quæ eſt tertia ſpecies qualitatis, non eſt quilibet motus ſed tantum eſt alteratio, neque eſt quęlibet alteratio, ſed quæ breui, & celeriter tranſit, nec afficit, atque denominat ſubiectum. Verùm ad quam categoriam pertineat motus, ſatis dictum ſit.

Explicatur definitio motus tradita ab Ariſt. 3. Phy. tex. 6.

CAP. II.

ARiſtoteles in 3 lib. Phy. magna diligentia vſus eſt in explicanda natura motus: nam a tex. 3. vſque ad 6. præmiſit quatuor hypotheſes valde vtiles, ad definiendum motum. Deinde, dedit tres definitiones motus; vnam tex. 6. alteram tex. 16. tertiam tex. 23. Poſtea; multis modis declarauit, & confirmauit primam definitionem, a text. 7. vſque ad 12. explanando particulas definitionis, a tex 12. vſq; ad 16. demonſtrando eos, qui ſecus de motu ſenſerunt, vel aliter ipſum definierunt propriè naturam eius ignorantes, multùm erraſſe. Poſtremo, quoniam
A vt dicitur libro 4. Phy. tex. 31. ſignũ bonę definitionis eſt, ex illa ſolui poſſe dubitationes, quæ circa rem definitã exiſtunt, idcirco Ariſ. a tex. 18. vſq; ad 24. diligenter exponit duas dubitationes quæ de motu afferri ſolent, nimirum an motus ſit in mobili, an potius in mouẽte; & an idem ſit actus mouentis, & mobilis: quæ dubitationes ex ſecunda & tertia definitione motus, facile diſſoluũtur. Sed de viis quibus inſtitit Ariſt. ad inueſtigandã definitionẽ motus, vide Auer. 3. Phy. comm. 12. Cũ igitur cognitio motus per
B neceſſaria ſit, difficilis tamẽ (vt dř 3. phy. tex. 15.) cũ ſit motus actus imperfectus & mixtus cum potentia; euitandum nobis eſt, vt eam planam, & facilem reddamus. quod ſperamus nos aſſequi poſſe, ſi primùm omnes particulas primæ definitiones ſubtiliter, & diligenter explanemus: deinde diſſoluamus difficultates quæ circa hanc definitionem occurrunt. Definitio autem motus a nobis explicanda hęc eſt. [Motus eſt actus entis in potẽtia, put in potentia] In qua ſunt quatuor particulæ, Prima ẽ [Actus. 2. Entis, 3. In poten
C tia. 4. Prout in potentia,] quas ſigillatim diſcutere oportet.

Actus græce eſt ἐντελέχεια & ſic legit Alexãder, Porphyrius, & Themiſtius. Sed hęc lectio non probatur Simplicio, quoniam nomen Endelechiæ, vt declarat ethymologia eius, ſignificat perfectionem quæ duplex eſt (vt dř 2. de Anima tex. 2.) vna eſt forma perfecta, altera eſt operatio a tali forma proficiſcens: motus autem eſt actus imperfectus, vt dicitur 3. Phy. tex. 15. quare Simplicius mauult legi, energiã, quod nomen dicitur de omni
D actu, tam perfecto, quam imperfecto. Verũ pro Alexandro & aliis dici poſſet, vocabulũ endelechiæ propriè quidẽ ſumi pro actu perfecto, Interdũ tñ ample vſurpari pro oĩ actu; vt idem valeat, atq; energia: nã Ariſtoteles paulò infra loquẽs de motu, an ſit motus vnus actus mouentis, & mobilis, indifferẽter vocat nunc Endelechiã, nunc Energiã: Et ſicuti generatio, quæ eſt via ad naturam, vocatur natura, vt 2. lib. phyſic. text. 14. dictum eſt, ita quoque motus, quoniam eſt via ad formam quæ proprie dicitur Endelechia, poterit

An motus dici queat Endelechia

poterit etiam appellari Endelechia.

Triplex act⁹ in omni re naturali.

Sciendum eſt autem, in omni re natu- A
rali, quæ accipit eſſe per generationem,
inueniri triplicē actū: vnū per quē res fit;
& hic eſt motus; alterum, per quē res ha-
bet eſſe, & hic eſt ipſa operatio: quamuis
igitur forma dicatur actus primus reſpe-
ctu operationis ſuæ, tamen poteſt dici a-
ctus ſecundus, reſpectu motus per quem
acquiritur. Actus verò primus & ultim⁹,
ſemper in idem numero incidunt reſpe-
ctu diuerſorum; nam motus reſpectu mo
bilis; eſt actus primus & imperfectus, re-
ſpectu autem mouētis, eſt actus vltimus,
& perfectus; quia proficiſcitur a forma q̄ B
eſt in mouente. Nam vt dicitur 3. Phyſi.
tex. 17. ſemper mouens affert aliquā for-
mam, quæ eſt principium motus. Hinc
igitur facile intelligitur definitio motus
quā Themiſtius tradit 3. Phy. ſuper text.
7. dicens (motum eſſe primum actū eius,
quod eſt in potentia) Nam ſecundus, in-
quit, actus, eſt forma, per quam res iam
quieſcit: cur enim vocet motum actum
primum, ex his quæ diximus palam eſt.
Similiter planum eſt quod hoc loco ſcri
bit D. Thomas, aſſerēs res antequam mo
ueantur eſſe in duplici potentia vna ad C
fieri, altera ad eſſe: prior potentia reduci-
tur ad actum per motum, nam cum res
mouetur, tunc fit, & non eſt amplius in
potentia ad fieri, vel moueri; altera verò
reducitur ad actum per formam, quæ cō-
pleto motu, dat eſſe rei. Dicitur autem
motus actus, quia neceſſe eſt, cum moue-
tur res, habere aliquid formæ, quæ eſt a-
ctus; nihil enim aliud eſt motus, vt v.g. ca
lefactio, quàm calor qui producitur ab
igne, & continue perducitur ad amplio-
rem perfectionem.

Quatuor dubitationes.

Sed hic exiſtūt quatuor dubitationes. D
Prima eſt, cum motus ſit actus mixtus
cum potentia, cur potius definitur per
actum, quàm per potentiam. 2. Eſt, Ariſ.
2. de Anima tex. 2. facit duplicem actum,
vnum primum quem ait eſſe formam, al
terum ſecundum, quem dicit eſſe opera-
tionem prouenientem a forma; neuter
autem conuenit motui, nam neque mo-
tus eſt forma perfecta, neque eſt opera-
tio prouenient a forma, ſed potius ten-
dens ad formam: ergo male dictum eſt,
motum eſſe actum primum. 3. Eſt, Dictū
fuit rem cum mouetur, non eſſe amplius
in potentia ad motum, ſed eſſe in poten-
tia ad formam; contra, quia motus, cum
ſit continuus & diuiſibilis, habet partes
alias priores, alias vero poſteriores, cum
igitur res eſt in priori parte motus, erit
etiam in potentia ad poſteriores partes
eiuſdem motus, v.g. ſit calefactio quæ du
ret vt octo, res quæ calefit, cum habet ca
lefactionem vt duo, adhuc eſt in potentia
ad calefactionem vt quatuor, vt ſex, vt
octo; Præterea, motus re idem eſt cū for-
ma quæ acquiritur per motum, ergo ſi
quod mouetur eſt in potentia ad formā,
erit quoque in potentia ad motum; quia
quantum reſtat formę, tantum reſtat mo
tus. 4. Eſt, Simplicius ſuper tex. 7. lib. 3.
Phyſ. refert Alexandrum definiuiſſe mo
tum hoc pacto. [Motus eſt prima muta-
tio eius, quod eſt in potentia pro vt tale
eſt;] quam definitionem Simplicius du-
plici nomine reprehendit, primò, quia cū
motus, & mutatio idem valeant (nam li-
cet Ariſt. in 5. lib. Phy. diſtinguat motum
a mutatione, tamen in 3. Phy. vbi definit
motum vtrunque vocabulum indifferen
ter ſumit) definire motum per mutatio-
nem, eſt idem per idem definire & igno-
tum per æquè ignotum; deinde, quid ſibi
vult motum eſſe primam mutationem?
nā ſi motus eſt prima mutatio, ergo poſt
motum erit alia ſecunda mutatio, at poſt
motum non eſt niſi forma, quæ tantum
abeſt, vt ſit motus, vt ea præſente omnis
motus ceſſet, & per ipſam res quæ antea
mouebatur, quieſcat. Hęc Simplicius
contra Alexandrum. Dubitatur igitur
an definitio Alexandri defendi, & in bo-
nam partem accipi poſſit.

Soluuntur ſupradictæ quatuor dubitationes.

CAP. III.

Cur motus dicatur potius actus quam potētia.

SEd ad has dubitationes, difficile non
eſt reſpondere. Ad primam igitur, ita
reſpondeo: motus definitur per actū,
& non pet potentiam, multis de cauſſis:
primò, quia motus re idem eſt cū forma
quæ producitur, at forma nō ē potentia, ſed
actus. tū, q̄a motus ē quædā operatio, oīs
autē operatio eſt actus. poſtea, q̄a idē mo
tus eſt mouētis & mobilis, nō poteſt aūt

eſſe eadem potentia mouentis & mobi-
lis;quia potentia mouentis eſt actiua, & A
eſt in ipſo mouente, potentia autem mo
bilis eſt paſſiua, & in ipſo mobili: ſi ergo
motus debet eſſe vnus mouentis & mobi
lis,nō poterit eſſe potētia, ſed erit actus,
qui tranſit a mouente in mobile; quia
per motum ſemper acquiritur & auge-
tur actus, potentia autem perpetuo mi-
nuitur ac deperditur. Poſtremo, motus
non ſolum definitur per actum, ſed etiã
per potentiam,ſed actus ponitur loco ge
neris,potentia autem loco differentiæ in
obliquo. & quoniam cum accidens defi-
nitur in abſtracto, genus eius ponitur in B
recto,differentia autē in obliquo quę dif
ferentia ſumitur ex habitudine ad ſubie
ctũ;Ideo in hac definitione motus,actus,
qui tenet locũ generis ponitur in recto,
potentia vero,quæ gerit vicem differen-
tiæ,ponitur in obliquo.

Ad 2. Ariſtoteles 2. de Anima,tantum
loquitur de actu perfecto;qui tantùm eſt
duplex,forma,& operatio formæ: nos au
tem hic loquimur de omni actu. forma
igitur, quamuis inter actus perfectos eſt
primus actus,tamen inter actus ſimplici-
ter ſumptos,eſt ſecundus;quia forma ſe- C
quitur motum per quem acquiritur.

Ad 3. Eſt duplex genus rerum:quædã
res ſunt permanentes,vt homo,& ſtatua:
aliæ ſunt ſucceſſiuæ;vt motus & tempus,
quarum eſſe conſiſtit in fieri, & in fluxu
quodam. Inter quas res hoc intereſt; qđ
permanentes, tunc dicuntur eſſe actu, cũ
perfectè habent ſuum eſſe, & ſimul ob-
tinent omnes partes ſuas; tunc enim di-
citur actu eſſe homo, cum obtinet per-
fectè eſſe hominis,& poſſidet omnes ſuas
partes: res autem ſucceſſiuæ, quoniam
non poſſunt ſecundum omnes partes ſi- D
mul eſſe,tunc dicuntur eſſe actu,cum vel
vna pars, vel aliquid ipſarum actu eſt,
fluens ad reliqua: v. g. nunc dicitur eſſe
dies Martis, non quod totus hic dies ſi-
mul ſit nunc, ſed quia eſt aliquid huius
diei cohęrens cum eo, quod præceſſit, &
continuum, atque fluens ad ea quæ ſe-
quuntur. Hinc facilè ſoluitur dubitatio
propoſita, motus enim cum ſint ens ſuc-
ceſſiuum,tunc dicitur actu eſſe,cum actu
eſt aliquid ipſius continuum cũ reliquis
partibus motus, vnde res que mouetur,
dicitur iam actu habere motum,etiam ſi
A non habeat actu omnes partes motus,
nec dicitur amplius in potentia ad motũ.
Forma autem dupliciter conſiderari po-
teſt,vel vt eſt in fieri, quo modo re non
diſtinguitur a motu,& ſic quod mouetur
non eſt in potentia ad formam, ſicuti ne-
que ad motum; vel conſideratur vt for-
ma eſt perfecta dans eſſe perfectum rei,
& ſic differt a motu, & quod mouetur di
citur eſſe in potentia ad illam. ergo, vt
vno uerbo dicam,quod mouetur,non eſt
in potentia ad formam imperfectam, &
in fieri,ſed ad formam perfectam, & in eſ
B ſe completo.

Ad 4. Pro Alexandro dupliciter reſpõ
deri poteſt. Primò, vt dicamus nomen
mutationis ualde ample ſumi ab Alexan
dro,& multo latius, quàm hoc loco vſur
petur nomen motus ab Ariſtotele: eſt
enim duplex mutatio, vna per quam res
mutatur a non eſſe ad eſſe formæ,ſiue for
ma fuerit ſubſtantialis,ſiue accidentalis:
altera per quam res mutatur ab eſſe for-
mæ ad operationem eius: v. g. duplex eſt
calefactio aquę,vna paſſiua per quã aqua
calefit,& acquirit calorem,altera actiua,
C cum aqua per calorem acquiſitum cale-
facit alias res. hanc diſtinctionem muta-
tionis,colliges ex Ariſt. 8. Phy. 32. & 2. de
Anima 57. motus eſt mutatio illa prima,
per quam res a non eſſe formæ mutatur
ad eſſe illius. Alexander igitur fortaſſis
reſpiciens hac duplicem mutationem,
definiuit motum per primam mutatio-
nem,diſtinguens illum a ſecunda;nã pri-
ma eſt mutatio ad formam, ſecunda eſt
mutatio a forma ad operationem. Dein-
de poſſet etiam dici, Alexandrum non
dixiſſe motum eſſe primam mutationē,
D ſed primum actum:quod vt credam, du-
plici ducor coniectura,tum quia Themi-
ſtius qui in explanatione Ariſtot. omnes
ſententias Alexandri breuitate ſua para-
phraſtica expreſſit, definiuit(vt ſupra di-
ximus)motum per actum primum, non
per mutationem: Tum etiam, quia quod
ſubiungit Alexander,idcirco motum eſ-
ſe primam mutationem,quia forma, per
quam res quieſcit, eſt ſecunda, non ſibi
conſtaret; nam ſi forma eſt mutatio ſecũ
da,quomodo per eam res quieſcit? Dein
de,abſurdum eſt formã,quę eſt terminus

motus

motum,appellare mutationem.Veriſimile igitur eſt, Alexandrum,non ſcripſiſſe mutationem, ſed actum:ſi enim ſic legamus,oratio ipſius habebit veram, & philoſophicam ſententiam;motus enim eſt actus primus quoniam per illũ res, quæ ante erat in pura potentia, incipit attingere eſſe,& actum; forma vero eſt ſecundus actus, quoniam adeptione illius, res deponit omnem potentiam, & perfectè acquirit ſuum eſſe.

Exponuntur reliquæ particulæ definitionis motus.

C A P. I I I I.

SEcunda particula definitionis motus eſt illa(entis)Ens, bifariam ſumitur, vel vt eſt nomen tranſcendens, & ſic non ponitur hic,quia Ariſt.& in 6.topicorum vetat huiuſmodi tranſcendentia ponere in definitionibus.Vel accipitur ens, vt eſt participium verbi ſubſtantiui,ſum, & tunc ſignificat id quod eſt, vel exiſtit, & hoc modo ſumitur hic: vt ſit ſenſus, motus eſt actus entis in potētia,ideſt,eius quod exiſtit in potentia. Sed dices, cur Ariſt.in hac definitione non poſuit proprium ſubiectum motus, quod eſt corpus?Reſpondeo, Ariſtotelem ſubiectum motus inſinuaſſe in ſecunda definitione eius,cum dixit 3.Phyſicorum tex.16.motum eſſe actum mobilis inquantum mobile. ſed quia nondum certum erat, an omne quod mouetur ſit corpus, ſed hoc 6.Phyſi.demonſtrabitur, Ideo Ariſt. hic non poſuit corpus in definitione motus.

Tertia pars definitionis eſt (In potentia) ſed dicet aliquis., ſi motus eſt actus, quomodo,id quod mouetur dicitur eſſe in potentia? Reſpondeo, duplicem eſſe actum,vnum perfectum,qui aufert omnem potentiam,& hic eſt forma perfecta alterum imperfectum,qui ſemper habet adiunctum aliquid potentiæ dum eſt, & cum potentia penitus tollitur, deficit ille actus, & talis eſt motus. Vnde rectè Ariſt.9.Metaph.tex.11.& 3.Phy.tex. 57. ait duplicem eſſe potentiam:unam, quę tota ſimul reducitur ad actum, ita vt nihil remaneat ipſius:alteram,quæ reducitur ad actum imperfectè, ita vt neq; omnino pereat, neque omnino maneat integra:& Anerroes 9.Metaph.comm.11.ait quendam eſſe actum, qui expellit omnē potentiam, alinm vero, qui non poteſt omnino ſeparari a potentia, & talis inquit reperitur in materia, in diuiſione continui & in motu. Vide etiam de hoc Themiſtium 3.Phy.ſuper tex.6.

Nec mirum videri debet, quod moue- *Quot modis contingat idem eſſe actu & potentia.* tur ſimul eſſe actu & potentia, nam hoc poteſt contingere tribus modis:primo,vt ſimul ſit actu & potentia reſpectu diuerſorum:veluti aqua actu eſt frigida,& potētia calida:tũ,reſpectu eiuſdē;:ſed diuerſis temporibus:vt aqua,quæ nunc,eſt potentia calida, paulò poſt ſi fuerit ad mota igni, euadet actu calida:poſtremò, vt idem reſpectu eiuſdem,& ſimul, ſit actu & potentia, ſed non eodem modo, verùm eſt actn imperfectnm, & potentia ad perfectionem tendens: vt aqua, quæ calefit eſt actn, & potentia calida, eſt actn calida reſpectu caloris, imperfecti, quem iam habet, eſt potentia calida,reſpectu caloris perfecti,quem nondũ habet. hoc modo omne quod mouetur dicitur ſimul eſſe actu,& potētia. ex quo manifeſtum eſt in quibus rebns motus reperiať, videlicet in his ꝙ participāt actu & potentia; quocirca Intelligentię apnd Peripateticos(licet id falſum ſit) non ſubiiciuntur motui, quoniam ſecundum Ariſt.carent omni potentia: Cęlũ autem ſicuti tantùm habet potentiam ab vbi, & ad locum, ſic etiam tantum habet motum localem,cęterę autem res ſublunares, quoniam propter imperfectionē earum, multiplici conſtant potentia, ideo multis etiam,& variis motibus cientur.

Porrò,cum res naturales quæ mouentur;conſtent actu & potentia, hinc ſit vt ſimul moueant,& moueantur, agant, & patiantur;prout enim actu ſunt,mouent & agunt,prout autem potentia, mouentur & patiuntur:quod Ariſt.confirmat 3. Phyſ.tex. 8. & 16.& in libris de Generatione multis locis.ex quibus locis aperte colligitur dari reactionem,de qua re grauis controuerſia eſt inter Philoſophos: verum aliena huic loco,& a nobis explicanda in libris de Elementis.Sed(vt hoc obiter dicamus) ſex conditiones requi-

Sex neceſſaria ſunt vt fiat reactio

runtur vt fiat reactio, ideſt vt agens in agendo patiatur ab eo in quod agit. Prima eſt, vt ſit agens corporeum nam Intelligentiæ mouent cælum, & non mouentur ab ipſo, quoniã ſunt in corporeæ, nõ poteſt autem incorporeum phyſicè moueri ab eo quod eſt corporeum. 2. Vt agens habeat eandem materiam atq; patiens, nam cælum agens in hæc inferiora, nihil patitur ab ipſis, propterea quod habet materiam longe diuerſam. 3. Vt agens agat actione phyſica & reali, non autem intentionali, & ſpirituali; ſiquidẽ color mouet viſum, & tamen non mouetur ab ipſo, ſimiliter quodlibet ſenſibile, & intelligibile, & appetibile mouẽt ſuas potentias, & nõ mouentur ab ipſis. 4. Intelligitur hoc præcipue in motu locali & alterationis, maximè vero in motu alterationis, nam non neceſſe eſt quod generat generari ab eo, quod generatur. 5 Vt patiens non ſit nimis debile, ſed habeat tantam vim, vt poſſit aliquantulum agere in id a quo patitur. vnde ſi calor valde exiguus admoueatur ſummo frigori, patietur, & non aget. 6. Vt agens ſit intra ſphæram actiuitatis ipſius patiẽtis, hoc eſt vt ſit in ea diſtantia, vt poſſit virtus patientis pertingere vſque ad agens, nã ſi eſſet tale interuallũ, vt agens quidẽ poſſet attingere ipſum paſſum; patiẽs vero nõ poſſet virtutẽ ſuã trãsfundere vſq; ad agens, tunc fieret actio ſine reactione.

An potentia ſit magis de eſſentia motus quã actus.

Sequitur quarta & vltima pars definitionis motus. [Pro ut in Potentia.] Ex hoc patet potẽtiam eſſe magis de ratione & natura motus, quàm actum; quoniã actus ponitur loco generis, potentia vero loco differentiæ, differentia autem magis attingit quidditatem rei quã genus. Tum; quia motus accipit vnitatem, & diſtinctionem a termino ad quem, reſpectu cuius eſt in potentia. Deinde, quia res quæ mouetur non mouetur reſpectu formæ, quam iam habet, quia iam quieſcit in illa, & cum, iam poſſideat ipſam, fruſtra moueretur ad ipſam: ergo mouetur propter formam, quam nondum habet, ſed poteſt habere: quare motus præcipuè ſit propter potentiã. Poſtea, ſit aqua, quæ admota igni calefiat, & ferueat, hæc ſimul & calefit ab igne, & calefacit aliud nempe manum vel aliud quiddam ſibi adiunctum, non poteſt reſpectu autem eiuſdem principij & calefacere, & calefieri, Impoſſibile enim eſt idem eſſe principium agendi & patiendi, ergo reſpectu diuerſorum principiorum, ſed calefacit reſpectu actus, ideſt reſpectu caloris, quẽ actu habet, ergo calefiet non reſpectu illius, ſed reſpectu caloris, quem nondum habet, ſed pergit, & tendit ad illum habendum. Itaque in omni motu tria inſunt, primo eſt actu aliquid formæ ad q̃ fit motus, tum eſt potentia ad ampliorẽ participationem illius formæ; denique eſt quidam fluxus, & (vt ſic loquar) quædam tendentia ad illam formam. Nam ſi hoc tertium deſit, quamuis duo priora adſint, tñ non erit motus: vt v, g. ſi aqua, quæ calefit remoueatur ab igne, habet quidem actu aliquid caloris, habet itẽ potentiam ad ampliorem calorem, tamẽ quia non habet illum fluxum, & tendentiam ad calorem, quam antea ex præſentia ignis habebat, ideo non dicitur moueri, vel calefieri.

Tria in omni motu reperiri.

Explicantur decem magni momenti dubitationes, quæ circa definitionem motus exiſtunt.

C A P. V.

An definitio motus ſit vniuoca.

Nunc explicandæ ſunt aliquæ dubitationes, quarum ſolutio magnam lucem afferet ad percipiẽdam melius naturam motus.

Prima dubitatio. An hęc definitio motus ſit vniuoca æqualiter conueniẽs omni motui? Reſpondendum eſt, hanc definitionem motus non eſſe vniuocam. Ita enim ſentit Alexander, Simplicius, Themiſtius, Auerroes, & Albertus 3. Phy. ſuper tex. 4. & ratio eſt, Primò, quia motus qui definitur, non eſt aliquod genus vniuocum; vt ſupra oſtenſum eſt, quare nec definitio poteſt eſſe uniuoca. Deinde, qa principaliter dicitur de motu locali & præcipue de motu circulari, ab hoc eñ neceſſario cæteri motus dependent, & hic eſt natura, tẽpore, & perfectione prior cæteris. Ad hæc, generatio, & corruptio, cum ſubito & in inſtanti fiant, non continen-

continentur in hac definitione per ſe,ſed rõne præcedentiũ diſpoſitionum. Prętererea,vocabula illa definitionis. [Entis, Actus,Potentia] non dicuntur uniuocè de ſuis inferioribus. Amplius ſignũ huius eſt quod cum motus eſſentialiter pendeat a termino ad quẽ,vt a quo accipiat vnitatem & diſtinctionem, tamen hic non exprimitur in hac definitione: terminus autem ad quem reſpondens motui vniuerſè ſumpto,nõ,eſt aliquid uniuocum,qđ de qualitate , quantitate, & vbi,ad quas res terminantur ſpecies motus , vniuocè dicatur. Poſtremò, cum cęlum ſemper actu ſit in ſuo loco , neque varietur niſi ſecundum quid,hoc eſt ratione partium, hæc definitio non conueniet motui cęli, niſi ſecundum quid,non enim cælum dicitur eſſe in potẽtia,niſi ſecundum quid, ad vbi,non quidem ſecundum ſe totum, ſed tantum ſecundum partes . Atq; hoc loco intelligendum eſt,motum , ſi in eo conſideretur id quod habet aliquid perfectionis, vel ſecundum durationem , vt eſſe æternum,vel ſecundum vniformitatem vt eſſe inuariabilem , vel ſecundum cauſalitatem vt eſſe cauſſam rerum ſublunarium,vel ſecundum principium eius effectiuũ, vt fieri ab anima vel ab intelligentia,ſi inquam hac ratione conſideretur, principaliter dici de motu circulari orbium cæleſtium: ſin autem conſideretur ſecundum id quod habet imperfectionis,vt eſſe in potentia, & inter terminos oppoſitos , qua ratione conſideratur & definitur ab Ariſtotele in 3. & 5. lib. Phyſicorum,non dubium eſt quin hęc ratio motus principaliter cõueniet motui rerum ſublunarium & minus principaliter motui cęli.Non igitur pugnant inter ſe duo illa quę ſupra diximus,Nimirùm, motum principaliter dici de motu locali ac circulari , definitionẽ autem motus ab Ariſtotele traditã minus principaliter ac ſm quid, conuenire motui cæli.

2. Dubitatio , quid intelligitur per illud[Entis in potentia?] nam videtur poſſe intelligi, & mobile, & ipſum mouens; nam ante motum & mobile erat in potentia vt moueretur,& mouens vt moueret;& cum fit motus,ſicut mobile partim iam eſt actu motum , partim debet amplius moueri , ſic mouens partim iam actu mouit, partim debet etiam vlterius mouere.Reſpondeo,proculdubio Ariſtotelem per illud [Entis in potentia] intelligere,ipſum mobile,& non mouens,qđ patet ex duobus;primo,quia omnia exẽpla quibus definitionem motus declarat pertinẽt ad mobile;deinde,q̃a in reliquis duabus definitionibus,loco illius [Entis in potentia] ponit mobile, dicens.motus eſt actus mobilis in quantum mobile.verum & Simplicio & mihi placet , huiuſmodi definitionem poſſe accommodari etiam mouenti ; & cauſſa eſt , quia vnus idemq, motus eſt actus mouentis & mobilis.Itaque per illum & mobile deducitur ex potentia paſſiua ad actum, & mouens ex potentia actiua ad effectũ ſuũ : & ſicuti mobile ſucceſſiue mouetur , & cũ perfecte accepit formã deſiſtit moueri, ſic mouens ſucceſſiue mouet, & cum perfecte formam produxerit,deſinet mouere.Sed etiã in hoc.multiplex eſt diſcrimen:primũ,quia motus reſpectu mouẽtis eſt actus perfectus, reſpectus mobilis, eſt imperfectus.2.Quia reſpectu mobilis reſpicit potentiã paſſiuã,reſpectu mouẽtis potentiam actiuam. 3. Quia reſpectu mouentis,producitur a forma , reſpectu mobilis tendit ad formam. 4. Quia per motum mouens dat aliquid,& ideo motus indicat perfectionem mouentis : at mobile per motum accipit , & acquirit aliquid,quod arguit ipſum eſſe imperfectum. 5. Quia talis mutatio mouentis ab habitu ad vſum eius , non eſt proprie motus eius , quamobrem Ariſt. in 2. de Anima 57. mutationem , quæ in agente fit ex forma ſeu habitu ad operationem, negat eſſe alterationem.

3. Dubitatio, cum Ariſtoteles tradat in 3.Phy tex.6.16.& 23.tres definitiones motus.Vna eſt [Actus entis in potentia prout in potentia, altera eſt Actus mobilis prout mobile:]Tertia eſt [Actus mouentis in mobili : vel eius quod potentia actiuũ eſt & eius quod potentia paſſiuum quatenus huiuſmodi ac ſimpliciter;] videndũ eſt quid inter has definitiones intersſit.Rñdeo. primam definitionem eſſe magis metaphyſicã quàm phyſicam , qñ illa vocabula [Ens,Actus Potentia,]ſunt Metaphyſica : tamen ea videtur maxime

declarare,& aperire, propriam naturam motus ignotã antiquis; motus enim neque eſt pura potẽtia,neq; eſt purus actus, ſed ẽ quaſi mediũ quiddã,hoc ẽ actus mixtus cũ potentia. Veteres autẽ cum viderent motum neque eſſe puram potentiã tantùm,neque actum, & non animaduerterent hunc actum medium, ualde hallucinati ſunt in explicanda natura motus. hoc igitur nomine commendanda eſt prima definitio. Secunda vero definitio, eſt magis phyſica,cõſtat enim terminis phyſicis,& exprimit proprium ſubiectũ motus,quod eſt mobile. Sed Alexander dubitat, quomodo definitur motus per mobile, cum ambo ſint æque ignota;& reſpondet,hæc eſſe relatiua, in quibus non eſt vitium vnum definiri per alterum, vt docet Ariſt.6. Topicorum. Sed ego arbitror neque motum & mobile eſſe proprie relatiua, mobile enim non refertur ad motum ſed ad mouentem, & falſum eſt motum & mobile eſſe æque ignota: mobile enim notius eſt quàm motus; qđ aperte ſcribit Ariſt.4.Phy. tex.104.aiens motum eſſe notum propter id quod mouetur. Idem ſcribit 3.Phy. Themiſtius ſuper tex.16. Tertia autem definitio, duplici nomine laudanda eſt, tum quia complectitur omnia, a quibus dependet eſſe ipſius motus:motus enim, quia eſt accidens, neceſſario pendet a ſubiecto mobili;quoniam verò eſſe ipſius conſiſtit in quodam fieri & fluxu, neceſſario etiam dependet a mouente;tum etiam quia vt ait Auerroes, ex hac definitione tollitur illa grauis dubitatio an ſit idem actus mouentis,& mobilis; nam ſi motus eſt actus mouentis in mobili,profecto idem numero motus diuerſo modo ſumptus, erit actus mouentis & mobilis,vt latius dicetur infra.

Comparatio inter tres definitiones motus traditas ab Ariſtotele 3. Phy.

Cur in definitione motus non exprimatur terminus ad quem.

4. Dubitatio, cum motus eſſentialiter pendeat a termino ad quem,a quo(vt ſæpe diximus,& in hoc libro paulò infra latius edocebimus)accipit vnitatem, & diſtinctionem, cur in hac definitione motus non exprimitur terminus ad quem? Reſpondeo, hic definiri motum in communi;non datur autem aliquis terminus ad quem communis omni motui, ſicuti non datur aliqua natura communis ſubſtantiæ,& accidenti: ob hanc igitur cauſ-A ſam in definitione motus non explicatur terminus ad quem, tamen tacite ſignificatur,& continetur illis verbis [in potentia,prout in potẽtia;] nam quod mouetur eſt in potentia,ad quid? proculdubio ad terminum ad quem, cuius gratia ſit motus,& quo adepto ceſſat motus.

An motor ſit de eſſentia motus.

5. Dubitatio, an motor ſit de quidditate ipſius motus; ratio dubitandi duplex eſt, tum quia Ariſt. in tertia definitione motus ponit motorem,dicens motus eſt actus mouentis in mobili vel actiui in B paſſiuo:quidquid autem ponitur in definitione alicuius, videtur pertinere ad eſſentiam eius:tum etiam, quoniam a quo pendet vnitas rei, ab eo quoque pendet entitas & quidditas ipſius,ſi quidem ens & vnum,conuertuntur inuicem atque reciprocantur,& idem eſt principiũ vtriuſque, at vnitas motus neceſſario pendet ab unitate motoris,vt apertè docet Ariſ. 8.Phyſi.tex.49.definiens vnum motũ numero qui ſit ab vno mouente & eſt vnius mobilis:& in eodem libro text.82. negat motum proiectorum eſſe unum numero C & continuum,quia non ſit ab vno mouente. Reſpondeo,motorẽ non eſſe de quidditate motus. Primò,quoniam Auerroes 5.Phyſi.com.3.ait ſubſtantiam motus ex tribus tãtùm conſtitui,ex termino a quo, termino ad quem,& ſubiecto;tempus autem eſſe de accidentibus,quæ conſequũtur motum;motorem autem eſſe de cauſſis extrinſecis ipſius motus. Deinde,quoniam Ariſtoteles male feciſſet in 1. Phy. tradens tantum tria principia generationis,nempe materiam,formam, & priuationem, nam ſi motor eſt de quidditate D motus,non debuit prætermitti. Poſtea,in 5.Phy.vbi copiosè tractatur de quidditate,vnitate,& diſtinctione motus, nunquã mentionem fecit motoris. Poſtremo,motorem nõ eſſe de eſſentia motus,illud eſt maximo argumẽto, qđ motus vnius ſpeciei,poteſt fieri a mouentibus differentibus ſpẽ,atque etiam genere,vt calefactio poteſt fieri ab igne,a motu, a ſole,ſeu lumine. Ad priorem autem rationem dubitandi,dicimus,Ariſto. in tertia definitione motus poſuiſſe motorem, non quia ſit de quidditate motus,ſed vt oſtẽderet,

vel

vel eſſe & exiſtentiam motus dependere à mouente,& mobili;vel vt doceret quo A pacto vnus & idem numero motus, eſt actus mouentis,& mobilis, de quo ante dubitatum fuerat. Adde, q̃ definitiones Phyſicę,non ſolum complectuntur cauſſas internas,quæ eſſentiam attingunt,ſed etiam externas vt efficientem & finé,qua de re ſupra in 3. libro huius operis fuſe à nobis eſt diſputatum. Ad poſteriorem autem reſpondemus, motorem non eſſe de vnitate ſpecifica motus,ſic enim rectè concluderetur eum eſſe de quidditate ipſius motus,ab eodem enim ſumitur vnitas ſpecifica,& quidditas rei; ſed tamé B motoris unitas requiritur ad vnitatem numeralem motus, de qua illis locis loquitur Ariſtot. non autem ſequitur, vt ſi quid neceſſarium ſit ad vnitatem numeralem motus,continuo id ſit de quidditate ipſius; nam certum eſt, tempus non eſſe de quidditate motus, quod tamen neceſſario requiritur ad unitatem numeralem eius,ut ſcribit Ariſt.5.Phyſi. tex. 34. & 35.

An diſcurſus noſtri intellectus ſit motus, cui conueniat definitio motus.

6. Dubitatio,an tertia operatio Intellectus quæ vocatur ratiocinatio, ſit mo- C tus,eique conueniat definitio motus.Nã videtur eſſe motus, appellatur enim à Latinis diſcurſus,quod nomen ſignificat motum.deinde,Intellectus eſt in potentia ad intelligẽdum, & per diſcurſum mouetur ſucceſſiuè ab vno in aliud. Poſtremo,videtur id dicere D.Thom.1.lib.Poſter.ſuper tex.43.his uerbis. [Proceſſus ſciétiæ eſt quaſi motus quidam rationis, cuiuſlibet autem motus unitas ex termino ad quem præcipuè conſideretur, ut patet ex 5. Phyſ. quare etiam vnitas ſciétię ſumi debet ex termino ipſius, qui eſt D ſubiectum circa quod uerſatur; nã ſcientia,aut eſt ſpeculatiua,aut practica; finis ſpeculatiuæ, eſt cognitio ſubiecti ſui, ut finis Geometriæ eſt cognitio magnitudinis:finis autem practicę,eſt conſtructio ſubiecti,ut finis artis ędificatiuæ eſt cõſtructio domus. Vnde relinquitur,quod cuiuſlibet ſubiecti unitas ſecundum vnitaté ſubiecti eſt attendenda.]Hæc D.Thomas. Ad hoc ita reſpondendum eſt. Tertia operatio Intellectus, etſi habet aliquam ſpeciem & ſimilitudinem motus Phyſici,per quam poteſt ei quodammodo accommodari definitio motus,tamen propriè non eſt motus Phyſicus, de quo hic loquimur; quod ſic probatur 1. Ariſtot. 1. libro de Partibus animalium cap.1.ideo negat Intellectum pertinere ad conſiderationem phyſicam, quia non eſt natura,neque principium motus Phyſici.2.in lib.7.Phyſico. tex. 20. probat in anima intellectiua non eſſe motum, dicens animam potius quieſcendo, quàm motu fieri prudentem, & ſapientem. [Secũdum nullam(inquit) potentiã motus,ſit in nobis ſcientia.]. Et paulò poſt [Quia quieta eſt reſidetque anima, ſciés fit & prudens.] 3. In 1. libro de Anima tex.48.reprehendit Platonem, qui dixerat Intellectũ mouere ſeipſum, ſubditque operationem Intellectus etiam ſyllogiſticam; quæ eſt diſcurſiua, magis aſſimilari quieti,quàm motui. 4. Si operatio Intellectus eſt motus, ergo pertinet ad aliquam ſpeciem motus,non videtur autem referri poſſe ad aliam ſpeciem motus,quàm ad alterationem; ſed quod non ſit alteratio,hinc patet. Primo,quoniam Ariſto.2. de Anima tex.57.ait mutationem,quæ fit in Intellectu ad ſpeculandum vel intelligendum,aut non eſſe alterationem, aut eſſe aliud genus alterationis. Deinde,quoniam 7. Phyſic. tex. 12. inquit alterationem fieri in qualitatibus ſenſibilibus. 3. In libro 1. de Generatione tex.1. docet omne quod alteratur poſſe corrumpi, ſed Intellectus non corrumpitur,ergo non alteratur.Poſtea, in libro 2.de Generatione tex.24.inquit alterationem verſari in qualitatibus quę pertinent ad tactum. Hinc igitur planũ eſt,quamuis diſcurſus Intellectus ſit aliquo modo ſimilis motui phyſico, tamen uere,ac proprie non eſſe motum phyſicum,nec ipſi conuenire definitionem motus niſi per quandam ſimilitudiné & accommodationem. Vide quæ affert Simplicius ſuper tex.32.lib.6.Phyſi.diſputãs an actiones animæ ſint motus: citansque pulcherrimas Theophraſti, & Stratonis ſententias. Hęc autem licet cognitu digniſſima ſint,nos tamen hoc loco, ſtudio breuitatis,ea taciti prætermimus.

7. Dubi-

An defini- tio motus conueniat motui cæli.

7. Dubitatio, an hęc definitio conueniat motui cæleſti & circulari? Reſpondeo. Aliquo modo ei conuenire, tũ quia 3.Phyſ.ſuper tex.6 ita ſentit Simplicius, Auerroes, & Albertus, & Simplicius ẽt 8.Phyſ.ſuper tex.4.tum etiam,quia Ariſ. 8.Phyſ. tex. 4. volens probare motum in communi nunquam incępiſſe,utitur qua ſi fundamento & firmamento ſuæ probationis definitione motus 3.Phyſi.tradita; quaſi illa ſit communis omni motui. Prætetea, definitur motus, cuius principiũ eſt natura quę fuit definita 2.Phyſico.ſed definitio naturæ conuenit cęlo, ut ſupra libro 7.docuimus,ergo etiam motus qui definitur 3. Phyſ. conueniet motui cęli. Poteſt igitur definitio hęc accommodari motui cęli,non quidem ſimpliciter ſed tantummodo ſecundum quid; nam cęlũ dũ mouetur, eſt in potẽtia,non ſecundum ſe totum, ſed ſecundum partes.v.g. Sol qui nunc eſt in ariete, eſt in potentia, vt ſit in Tauro. Veruntamen ſimpliciter & abſolutè,non uidetur hæc definitio cõuenire motui cæleſti; nam quod mouetur, eſt in potentia ad aliquid acquirendum, nihil autẽ poteſt acquirere quod iam habeat, vel antea habuerit: motus autem cæli eſt localis,cęlum verò ſemp habet eundem locum,neq; per motum, aut nouum locum acquirit, aut perdit antiquum,aut loco ſuo propiùs accedit, aut longius abſcedit, Deinde,motus eſt actus imperfectus, & quod mouetur eſt imperfectum,ut dicitur 3.Phyſ.tex. 15. & 8. Phyſ.tex. 40. at neque motus cæli eſt imperfectus, neque cælum,quod mouetur eſt imperfectum, ex quo fit vt motus cæli habeat minimum potentiæ, varietatis, & imperfectionis inter omnes motus Phyſicos.

An defini- tio motus conueniat motui uio- lento & ar- tificiali.

8. Dubitatio, an hęc definitio conueniat motui violento,& artificiali? Reſpondendum eſt. Non eſſe dubium quin definitio motus poſſit ſecũdum quid,& aliquo modo accommodari motui violento, & artificiali. Ad quod probandum ſatis argumenti eſt, quòd Ariſtotel. explicans definitionem motus,vtitur exemplis tam motus violenti, quàm artificialis. Nam 3.Phyſic.tex.7.ponit exemplũ ædificationis,& medicationis, qui ſũt mo-

A tus artificiales,& voluntationis,qui eſt motus violentus. Sed,verè ac propriè ſi loq volumus, & rem ipſam ſubtilius conſiderare, definitio motus, non conuenit huiuſmodi motibus,vt rectè Simplicius ait lib.3.Phy.ſuper tex.9.& ratio eſt, primò, quia is definitur motus cuius principiũ eſt natura, motus autem violentus.& artificialis nõn fiunt à natura. Deinde,ſi motus eſt actus entis in potentia, ergo quod mouetur eſt in potentia; ſed res non eſt in potentia ad motum violentum, alioquin non eſſet motus violentus; nam ſi lapis eſſet in potentia ad motum ſurſũ,

B qui eſt ei uiolentus,cum ſit ẽt in potẽtia ad motum deorſum,ſimul eſſet in potẽtia ad duos motus locales contrarios. Et ſicuti res nõ eſt in potẽtia ad formam artificialem, vt oſtenſum fuit ſupra lib. 7. huius operis,ſic non eſt in potẽtia ad motum artificialem.

An defini- tio motus conueniat generatio- ni.

9. Dubitatio, an hęc definitio motus conueniat generationi, & corruptioni? ratio dubitandi eſt, tum quia,quod generatur non eſt partim actu partim potentia, quippe cum generatio ſiat in inſtan-

C ti,vnde tota forma ſimul introducitur in materiam; tum etiam quia Ariſtot. in 5. lib. Phyſi. tex.8.negat generationem eſſe motum. Ad hoc,ita reſpondẽdum eſt, Generatio bifariam ſumi poteſt, ut pulchrè ſcribit Auerroes 6. Phyſi.commen. 59. vno modo ꝓ ſola introductione formę ſubſtantialis;& ſic non eſt motus propriè dictus,ſed potius terminus motus, vt eodem libro demonſtrat Auerroes cõmen.32.& ita negat Ariſtoteles in 5 Phyſico. generationem eſſe motum: Altero modo ſumitur generatio pro aggregato

D ex productione formæ ſubſtantialis,& tota præcedente alteratione, ſeu diſpoſitione, quæ diſpoſitio quoniam eſt uia ad generationem,& propter ipſam inſtituitur, & ordinatur à natura, non immeritò etiam vocatur generatio: hoc igitur modo ſumpta generatio, eſt motus;& ſit in tempore,& comprehenditur hac definitione.Vnde Ariſt.tex.6.libri 3.Phyſic. declarans definitionem motus per omnes ſpecies eius,connumerat etiam generationem, & corruptionem Idem affirmat Simplicius in 8.Phyſi.in digreſſione

ſuper

ſuper tex. 9. Verum hac de re alio loco plura diſſeremus.

10. Dubitatio. Cum ea definitio ſit vana & dialectica, (vt dicitur 1. de Anima tex. 11.) ex qua non facile cognoſcũtur, & percipiuntur proprietates definiti, quærendum eſt ex definitione motus, quæ nam proprietates eius innoteſcãt? Reſpondeo, multas proprietates motus ex eius definitione cognoſci & colligi. Prima proprietas eſt, quòd motus eſt cõtinuus & ſucceſſiuus; nam ſi quod mouetur, partim eſt actu partim potentia, & partim iam fuit motum partim debet etiam moueri poſt, ergo mouetur ſucceſſiue. Verùm hęc continuatio motus, ut ait Auerroes, com. 6. lib. 3. Phyſ. nõ æque reperitur in omni motu ab initio vſque ad finem; ſed in motu locali perfectè inuenitur, niſi quid impediat; graue enim extra ſuum locum naturalem poſitũ continuè mouetur ad ipſum, niſi qd obſtet. Perfectè autem continuatio motus cernitur in motu circulari cæli qui eſt perpetuus, cõtinuus, uniformis; quod ei euenit tum ob incorruptibilem & infatigabilem vim intelligentiæ mouentis, tum ob perfectè globoſam cæli formam principio & fine carentem. In alteratione autem plerumque interpellatur continuatio, propter multa contraria & impedimẽta, quę extrinſecus occurrunt; In motu autem augmentationis, ſæpe interrũpitur, non.n. viuẽs ab initio vſque ad finẽ, continue augetur, ſed aliqua ætate plus aliqua uero minus, aliqua uerò nihil. Vñ Auerr. inquit augmentationẽ cõponi ex multis motibus & ex multis quietibus. 2. Proprietas eſt, motum non fieri in inſtanti ſed in tempore; nam ſi motus ſit ſucceſſiuè, ergo habet partes priores & poſteriores, ergo menſuratur tempore, nam tempus definitur ab Ariſt. 4. Phyſi. numerus motus ſecundũ prius & poſterius. 3. Proprietas eſt, quod forma quæ per motum acquiritur, non conſiſtit in indiuiſibili; alioquin tota ſimul in inſtanti acquireretur: ex quo efficeretur vt motus non eſſet continuus, nec ſucceſſiuus, nec fieret in tempore. eſt igitur forma quę per motum acquiritur, diuiſibilis & hẽt partes ſeu, ut uocant latini, gradus, quorum vnus poſt alium acquiritur (A) ſucceſſiuè per motũ. Vnde Auer. cõm. 4. lib. 3. Phyſ. ait motũ nihil aliud eſſe q̃ generationẽ unius partis poſt aliã partẽ eius formæ ad quam tendit motus, donec perficiatur & fiat in actu. 4. Proprietas eſt, ſi motus eſt actus mobilis, ergo mobile eſt prius motu, nam definiẽs prius eſt definito. hanc proprietatẽ, nimirum mobile eẽ prius motu, tetigit Ariſt. 8. Phyſ. tex. 4. eliciẽs ipſam ex ſecũda definitione motus. Ex eo aũt quod mobili eſt poſterior motus, Ariſt. 8. Phyſ. tex. 4. argumẽtatur motum nunq̃ incæpiſſe. 5. Proprietas eſt, (B) Motus neq; hẽt primam partem neq; vltimam: & omne quod mouetur & prius mouebatur, & poſterius mouebitur; quæ proprietas oritur ex eo quod motus eſt continuus & diuiſibilis in infinitum; quã proprietatem Ariſt. lib. 6. Phyſ. late tractat. 6. Proprietas motus eſt, q; motus eſt actus imperfectus vt ait Ariſt. 3. Phy. tex. 15. & 8. Phyſ. tex. 40. Nam ſi quod caleſit nũ eſt perfectè calidum, alioquin nõ eſſet potentia calidum nec moueretur vlterius ad calorẽ, ergo calefactio eſt actus imperfectus: ſi ẽt omnis motus eſt mixtus (C) ex actu & potẽtia, ergo non eſt actus perfectus, is.n. oẽm excludit potentiam. Et quia per generationem forma ſubſtantialis tota ſimul perfectè acquiritur, ideo generatio eſt actus perfectus, ac proinde nõ eſt motus. Atque hæc de proprietatibus motus, quæ ex definitione motus facilè cuiuis innoteſcunt.

Sex proprietates motus quæ ex eius definitione colliguntur.

An actio & paſſio re differant inter ſe, an ratione tantum.

CAP. VI.

(D) QVoniam Ariſtoteles in 3. Phyſic. à tex. 18. vſq; ad 23. ex eo q; mot' eſt actus mouentis in mobili, argumẽtatur actionẽ & paſſionẽ eſſe eundẽ remotum ratione tamen differentem; relatum enim ad mouens ex quo procedit, vocari actionem, relatum verò ad mobile in quo recipitur & inhæret, paſſionem appellari; videndum eſt an hoc ita ſit. Nam in eo dubitationem & difficultatẽ haud leuem eſſe, ipſemet Ariſt. eodẽ in loco

Opinio Scoti actionem ſubiectiue eſſe in agẽte; atque ideo re diſtingui a paſſione quæ eſt in patiẽte probatur ſeptẽ argumẽtis.

loco teſtificatur. Scotus quidem certe.4. Sent. diſt.12. q.1. cenſet actionem re diſtingui à paſſione: quod probat hoc argumento, actio ſubiectiuè eſt in agente, paſſio autem in patiente, ergo non ſunt vna res: Impoſſibile enim eſt vnum accidens numero ſimul eſſe in diuerſis ſubiectis. quod autem actio ſubiectiue ſit in agente, à Scotiſtis probatur multis rationib9. primo, vnumquodque denominatur formaliter tale ab eo, quod ſubiectiue & intrinſecè eſt in ipſo, vt corpus denominatur album ab albedine, non quæ eſt extra ipſum, ſed quæ ſubiectiue eſt in ipſo: ſed agens formaliter denominatur agẽs ab actione, ergo actio ſubiectiue eſt in agente. 2. Actio & paſſio differunt genere, quia ſunt duo prædicamenta diuerſa, ergo diſtinguuntur re. Nam ſi tantum differrent ratione, ergo citra operationẽ intellectus non differret actio à paſſione, & ita idem erit docere, & diſcere, uerberare, & verberari. 3. Cuius eſt potentia, eius eſt actus, vt inquit Philoſophus in libro de ſomno & vigilia; ſed potentia actiua ſubiectiue eſt in agente, ergo etiã actio. 4. Si actio non eſt in agente; ergo erit in patiente; ergo patiens, ut patiens, aget. 5. Auerroes 8. Phy. com men. 15. volens probare motum eſſe æternum, & non fuiſſe de nouo factum à Deo, ſic argumentatur: Si Deus ageret aliquid de nouo, ergo mutaretur; quæ conſequentia non ualeret, niſi actio eſſet in agente; nam ideo, ſi Deus ageret quidpiam de nouo, mutaretur, quia reciperet in ſe nouam actionem quam antea non habebat. 6. Sit vnus ignis calefaciẽs duo ligna; non eſt dubium, quin cũ ignis ſit unus numero, etiam per unam numero actionẽ calefaciet illa duo ligna: quæro igitur, aut illa actio eſt in igne, aut in lignis: ſi in igne, habeo quod uolo; ſi in lignis, ergo vnum numero accidens ſubiectiue eſt in duobus numero diſtinctis ſubiectis. 7. Idem eſt ſubiectum relationis & fundamenti; nam relatio non ineſt alicui niſi propter fundamentum quod reperitur in ipſo, vt qualitas non ineſt alicui, niſi in ipſo inſit quantitas; ſed relatio agentis ad patiens eſt in ipſo agente, ergo fundamentum ipſius, erit quoq; in ipſo agente; hoc autem fundamentum eſt actio, nam per actionem agens refertur ad patiens, ergo actio ſubiectiue eſt in agente. Hæc pro ſententia Scoti.

A

B

C

D

Actionem non eſſe in Agente, nec re diſtingui à paſſione.

CAP. VII.

Tripliciter ſumitur nomen actionis.

NObis autem multo aliter hac de re videtur eſſe ſentiendum: quare ſententiam noſtrã breuiter exponamus, Actio tribus modis ſumitur. Vno modo ampliſſime pro omni actione ſiue immanente, ſiue tranſeunte, ſiue phyſica ſiue non; & ſic nomen actionis aſſignatur naturę, animæ, menti, Intelligẽtiis, & Deo. Deinde, accipitur anguſtiſſime, pro actione tantùm quæ fit ſecundum qualitates, quæ dicitur alteratio; nã inter accidentia, ſola qualitas propriè, ac per ſe eſt actiua; & ita ſumit nomen actionis Ariſtote. primo de generatione: tex. 49. ſcribens motum latius patere quam actionem, quoniam actio tãtum dicitur de alteratione quæ fit in qualitatibus, motus autem, & de hac & de aliis motibus. Præterea, ſumitur actio ea ratione vt reciprocatur cum motu phyſico, quẽadmodum ſumitur ab Ariſtote. 3. Phyſi. à tex. 18. vſque ad 23. & à nobis in præſẽti dubitatione.

Demonſtratio Herui ad probandum actionem non eſſe in agẽte.

His poſitis, ſtatuo actionem ſubiectiuè non eſſe in agente, ex quo patebit etiã re non diſtingui à paſſione. Sed primũ, exponam demonſtrationem, quam ad id oſtendendum affert Herueus 4. Quolibeto quæſ.4. poſt adiungam etiãm rationes meas. Herueus igitur ſic argumentatur; ſi actio eſt in agente, vel eſt principium actiuum agentis, uel reſpectus agentis ad patiens, vel aliqua entitas abſoluta de nouo producta in agente dum agit; nam quid aliud ſit actio ab his tribus, ne fingi quidem poteſt: ſed actio nihil horum eſſe poteſt, ergo falſum eſt actionem ſubiectiue eſſe in agente. Minor probatur ſecũdum omnes partes; & primũ quod actio non ſit principium actiuum agentis, probatur dupliciter: primò, quia principium actiuum eſt principium actionis, ergo ſi actio eſt principium actiuũ, actio eſt principium

cipium actionũ, & idem ſui ipſius. Tum, quia quotieſcunque eſt actio, agens ſemper actu agit at non ſemper, quotieſcunque eſt principium actiuum, ſemp actu agit, nam in igne dũ eſt, ſemper eſt principium calefactiuum, cum tamen non ſemper ignis actu calefaciat; ergo actio nõ eſt principium actiuum. Deinde, probatur ſecunda pars, quòd actio non ſit reſpectus agentis ad patiens; nam talis reſpectus eſt relatio pertinens ad categoriam ad aliquid, actio verò facit categoriam diuerſam, ergo non eſt reſpectus. Neque valet perfugium Scoti dicẽtis duplicem eſſe reſpectum; vnum intrinſecum quo prædicamentum ad aliquid conſtituitur: alterum extrinſecum, ad quem pertinẽt alia ſex prædicamenta: Hoc inquam non valet, primùm, quia talis diſtinctio ficta eſt ab ipſo. Deinde, quia ratio formalis relationis quæ traditur ab Ariſtotele, eſt eſſe ad aliud: quicquid igitur, per ſe habebit talem relationem ſiue extrinſece ſiue intrinſece, pertinebit ad categoriam ad aliquid. Poſtremò, probatur tertia pars, quòd actio non ſit entitas de nouo producta in agente, & dupliciter probatur. Primò, quia ſi actio ẽ entitas q̃ producit, ergo ꝓducit̃ p aliã actionẽ, & ſic erit progreſſus in infinitum; nã ſi dices illã actionem produci per actionem, quę ſit idem cum ipſa, pari ratione ego dicam formã quæ producitur ab agente, produci per actionem quę ſit idem cum ipſa forma: quare cum talis forma, quæ producitur, non ſit in agente ſed in patiẽte, actio per quam producitur non erit etiam in agente. Deinde, ſi actio eſt entitas de nouo adueniens agenti, ergo agens de nouo accipiens, quod ante non habebat, patitur & mouetur, quare agens in agendo per ſe à ſeipſo pateretur & moueretur. Hęc Herueus.

Multæ rationes autoris ad idem probandum.

Noſtræ autem rationes hæ ſunt. Primo, Hæc opinio repugnat Ariſt. & Peripateticis. Nam Ariſt. 3. Phyſ. tex. 20. ait non eſſe inconueniens vt idem actus ſit communis duobus, agenti & patienti, nã agentis eſt tanquam à quo, patientis tanquam in quo: ſicut doctio eſt actus docentis; verum non eſt, inquit, deciſus, ſed eſt in ipſo diſcente: atqui doctio eſt actio, ergo ſecundum Ariſt. actio eſt quidem agentis vt à quo, non vt in quo; ſed ſic eſt in pa- A tiente. Deinde, Ariſtot. 3. Phyſ. in tex. 22. volens declarare quomodo idem motus ſit actio & paſſio diuerſa ratione, inquit motum eſſe actionem, prout eſt actus huius in hoc: Nota illud (in hoc) quia indicat actionem ſubiectiue eſſe in patiente: paſſionem verò eſſe huius ab hoc: Præterea, lib. 9. Metaph. tex. 16. his verbis ſcribit. [Quorumcumque præter actionem eſt aliud quod ſit, horum actio ĩ eo quod ſit eſt, vt ædificatio in eo quod ædificatur & contextio in eo quod contexitur, ſimiliter etiã de alijs, & omnino motus in mo- B to.] Sed nihil apertiùs, nihil explicatiùs pro huius ſententiæ confirmatione dici poteſt, quàm quod ab Ariſt. lib. 2. de Anima tex. 139. ita ſcriptũ eſt. [Si igitur motus eſt actio & paſſio; & eſt ĩ eo quod mouetur & patitur, actiui enim & motiui actus in patiente ſit. Vñ nõ neceſſe eſt mouens moueri.] Et ſequenti textu, [Sicut enim (inquit) actio & paſſio in patiente eſt non in agente, ſic & ipſius ſenſibilis actus in ipſo ſenſitiuo exiſtit,] Omnes itẽ Peripatetici vt Alexander, Themiſtius, Philoponus, Simplicius, Auerroes, Al- C bertus, & D. Thomas idem ſentiunt, vt patet ex his quę ſcribunt, cum in 3. lib. Phyſico. in expoſitione 20. & 25. tex. tum in 2. de Anima in explanatione textus 139. Poſtea, ſi omnis actio eſt in agente, ergo nulla actio eſt tranſiens, ſed omnis actio eſt immanens, contra Ariſtotelem qui libro 9. Metaph. tex. 16. facit duplicẽ actionem, vnam tranſeuntem, alteram immanentem: & contra omnes Philoſophos, qui talem diſtinctionem admittunt: Ad hæc, Pono hoc fundamentum, actionem eſſe motum. quod patet, primùm ex Ari- D ſtot. qui lib. 3. Phyſ. tex. 19. ait tam actionem, quàm paſſionem eſſe motus, his verbis. [Cum igitur utraque ſit motus; ſi diuerſi quidem, in quo ſunt?] & tex. 22. ait [neq; actio cum paſſione idem proprie eſt, ſed cui inſunt hæc, motus.] Deinde, ratione quoque hoc manifeſtum eſt; nam agere eſt mouere, & eſſe agẽs, eſt eſſe mouens, ergo actio eſt motus; nam agens nõ mouet niſi per actionem. Præterea, actio eſt ens ſucceſſiuum, & quia per actionem agẽs ſucceſſiue agit, quod ſi actio eſt ens ſucceſſiuum, ergo eſt motus. Hoc iacto

&

& ſuppoſito fundamento, ſic argumentor. Actio eſt motus, ergo non eſt in agẽ A te; probo conſequentiam tripliciter; primò, quia omnis motus ſubiectiuè eſt in mobili, vt Ariſt. ait 3. Phyſ. tex. 18. & patet ex definitione motus: nam ſi motus eſt actus mobilis prout mobile, ergo eſt in mobili. Tum, ſi actio cum ſit motus, eſſet in agente, ergo mouens moueretur eo motu quo mouet; probatur conſequẽtia, nam ſi calefactio eſt igne, ergo ignis calefit, nam ſicut impoſsibile eſt calorẽ eſſe in aliquo quod non ſit calidum, ita eſt impoſsibile calefactionem eſſe in aliquo, quod non calefiat: ergo ignis ꝑ can B dem actionem & calefacit, & calefit. Præterea, ſi actio eſt motus, paſſio autem etiã eſt motus, ergo vnum numero mouens ſimul producit duos motus: & cum motus diſtinguantur per terminos, cum in actione & paſſione ſit idem terminus numero, nẽpe forma quæ producitur, quo pacto actio & paſſio poterunt eſſe diuerſi motus? His accedit, ꝙ ſi actio eſt in agẽte, ergo eſt aliqua entitas de nouo producta in ipſo: quæro à quo producitur talis entitas? non à patiente, ergo à forma, quę eſt in agente, v. g. calefactio à calore C qui eſt in igne; aut igitur calefactio eſt idem cum calore qui producitur, & ſic non erit in agente ſed in patiente, ſicut etiam calor qui producitur, recipitur in eo quod calefit: vel eſt res diuerſa à calore, & ſic non poterit produci à calore, qui eſt in igne; nam calor non poteſt producere aliud quàm calorem. Ad extremũ, ſequeretur, agens eſſe prius & poſterius actione; prius, quia producit actionem; poſterius quia ſecundum Scotum agens eſt formaliter agens per actionem inhærentem in ipſo. Sicut ergo albedo natura D prior eſt albo, ſic actio prior dẽt eſſe agẽte, quare idèm reſpectu eiuſdem & poſterius erit & prius.

Soluuntur rationes Scotiſtarum.

CAP. VIII.

NVnc reſpondendum eſt ad rationes Scoti. Ad primam, Denominatio poteſt fieri, uel ab intrinſeco vt album ab albedine; vel ab extrinſeco A vt eſſe veſtitum à veſte quæ eſt extra, ſic agens denominatur ab actione, non quia ſit in ipſo, ſed quia ſit ab ipſo. Ad 2. nõ neceſſe eſt prędicamẽta diſtingui re, ſed tantum ratione; per rationem autem nõ intelligimus operationẽ intellectus, ſed definitionem, & vt Ariſtoteles dicere ſolet, ipſum eſſe rei. Nam quamuis actio re non differat à paſſione, tamen etiam citra operationẽ cuiuſuis intellectus, aliud eſt motum exire à mouente in quo eſt ratio actionis, & aliud recipi in patiente, ꝑ quod conſtituitur paſſio. Ad 3. Illius B propoſitionis, Cuius eſt actus, eius eſt potentia, non eſt is ſenſus, vt in quo eſt potentia, in eodem ſubiectiue ſit actus; ſed potius is, cui conuenit poſſe agere, eidẽ conuenit agere, nõ enim eſt alia res, quæ poteſt agere, & alia quę agit, ſed eadem. Ad 4. Actio realiter eſt in patiente, ſed non formaliter: hoc eſt, res quę eſt actio, nempe motus, eſt in patiente; ſed illud quod eſt exire ab agente in quo conſiſtit ratio actionis, non eſt in patiente: & hanc ſolutionem tetigit hic Ariſtot. 3. Phyſic. tex. 21. Ad 5. Illa conſequentia Auer C rois, non habet vim ex eo quod actio ſit in agente, ſed quia ſi Deus imediate ageret aliquid de nouo, non poſſet reddi cã cur nunc egit & non ante, cum ipſe ſit æternus, niſi quia ante noluit agere, nunc autem uoluit: ex quo putauit Auerroes ſequi, Deũ mutari ſecundũ uoluntatem: verùm argumentationem hãc Auerrois infirmam eſſe, in extremo huius operis libro demonſtrabimus. Ad 6. In illo exemplo, ſecundum rem ſunt duæ actiones, ſicut ſunt duo calores qui producuntur in duobus lignis; reſpectu tamẽ prin D cipij actiui à quo procedunt huiuſmodi actiones, quod eſt unum, dicuntur eſſe vna. Ad 7. Relatio agentis ad patiens eſt in agente, ſimiliter fundamentum illius relationis eſt in ipſo agente, uerum tale fundamentum non eſt actio, ſed potentia actiua, quæ eſt in agente; nam potẽtia actiua, prout ei ex parte paſſi reſpõdet ſubiectum aptum moueri, fundat relationem, quæ eſt inter motiuum & mobile; prout verò ex parte paſſi reſpondet ei aliquis actus productus, uel qui producitur, fundat relationẽ, quæ eſt inter mouens

Relationes quæ ſũt inter motiuũ & mobile, & inter mouens & motum, quodnam hẽant fundamentum.

uens

uens & motum, ſiue inter agēs & patiēs.
Itaq; eadem potentia actiua fundat du-
plicem relationem diuerſa ratione.

De terminis motus tractantur decem
celebres quæſtiones.

C A P. IX.

EXpoſita eſt definitio motus, quia ei⁹
natura declaratur. Deinceps agen-
dum eſt de terminis motus, qui etiā
in eius ratione continentur. Etenim, cum
motus ſit tranſmutatio quædam, hanc
autem (vt nomen ipſum auctore Ariſto.
5. Phyſic. tex. 7. ſignificat) neceſſe eſt fie
ri ex aliquo in aliquid, oportet ſane mo-
tum etiam inter duos terminos eſſe, quo
rum alterum quidem vocant terminum
à quo, alterum autem terminum ad quē.
Verùm, vt quæ de huiuſmodi terminis
docere volumus, ea & tradanť breuiùs, &
dilucidiùs explicentur, ponemus nonnul
las breues quæſtiones, in quarum explica
tionem, eorum fere omnium quę ad hāc
doctrinam pertinent cognitionem, in-
cludemus.

An omnis motus requirat
terminos.

QVAESTIO I.

IN omni motu ineſſe debere termi-
nos aliquos, confirmat Ariſto. 6. Phy
ſic. tex. 91. & 1. lib. de Cælo tex. 86.
Deinde, idem perſpicuum fit inductione
facta per oēs ſpecies motus: nam in gene
ratione & corruptione, termini ſunt ens,
& non ens: in augmentatione & decretio D
ne magnum, & paruū; in alteratione, qua
litates contrariæ, in motu locali; differen
tiæ poſitionum contrariæ, vt ſurſum &
deorſum. Poſtremo, id etiā ratione pro-
batur, nam ſi quis motus careret termi-
no, is eſſet infinitus: ſed natura horret infi
nitū, vt quod careat ordine & certa agen
tis intentione, & fruſtra ſit, cum nunquā
ad finem peruenire valeat: nam ſi mouēs
mouet mobile, vt reducat illud de poten
tia ad actū, ſi motus infinitus fuerit, nun-
quam poterit reduci mobile ad actum,
quare fruſtra mouebitur. Adde, quod ſi
A motus localis eſſet infinitus, ergo ſpaciū,
per quod fit, deberet eſſe infinitū: ſi aug-
mentatio eſſet infinita, quantitas deberet
eſſe infinita; non dari autē quantitatē infi
nitam in 3. Phyſi. demonſtratum eſt. Sed
dubitatio exiſtit de motu circulari, qui
cōiter dicitur infinitus, & carere princi-
pio & fine. Sed hoc nō obſtat; quia in mo
tu circulari duo conſideranda ſunt; vnū,
duratio eius quę eſt infinita ſine princi-
pio & fine, quia ſm Ariſtot. nunq̄ incepit
aut deſinet, & eſt ꝑpetuus atq; cōtinuus:
alterum eſt, rō formalis ipſius motus cir
B cularis, cui repugnat infinitum: non enim
eſſet circulus, neque motus circularis, ſi
eſſet infinitus, rō enim circularis motus
in eo eſt vt unde incipit, ibi terminetur.
Adde, quod in circulo oportet eſſe cētrū,
medium circuli locum obtinens, & ab
extrema circunferentia æqualiter vndiq;
diſtans; at in infinito neq; medium neq;
extrema poſſunt deſignari. Sed quia cir-
culus non habet principium re diſtinctū
à fine, & in eo non eſt aliqua certa pars
quæ præter cæteras poſſit dici principiū
aut finis, ideo dicitur carere principio &
C fine. dicitur igitur motus circularis infini
tus, uel ratione durationis, vel quod non
hēt principium re diuerſum à fine, eiuſq;
termini ſunt re idem, & ratione tantùm
principij ac finis differentes: hoc. n. poſcit
natura motus circularis: vide Ariſt. lib. 6.
Phyſi. tex. vltimo.

An omnis motus requirat duos
terminos.

QVAESTIO II.

OMnem motum egere duobus ter-
minis, vno à quo, altero ad quem,
docet Ariſtot. 5. Phyſic. tex. 7. pro
bans oēm motum neceſſario fieri ex vno
i aliud, ex ipſo græco vocabulo μεταβολὴ
quod ſonat vnum poſt aliud. Hoc etiam
manifeſtum eſt facta inductione per om-
nes ſpecies motus, quarum vnamquam-
que duobus ſemper terminis circunſcri
ptā & definitam eſſe reperiemus. Idem
quoq; ratione probari poteſt. nam om-
nis motus continet acceſſum & receſ-
ſum, abiectionem & acquiſitionem: quod
non

non poteſt fieri circa vnum & idem ſimpliciter. Præterea, hoc indicat definitio motus, quæ ſignificat mobile moueri à potentia ad actum; & Ariſt. 4. Phyſic. 91. ait in omni continuo finito non poſſe eſſe tantùm unum terminum: ſed omnis motus eſt continuus, & eſt finitus, ut patet ex præcedentis quęſtionis explicatione, ergo non poteſt habere tãtum vnum terminum. Plures autem uno terminos ad quos, motus habere poteſt, ſed non vel vltimos, vel per ſe primò intentos, uel intrinſecos motui: exempli cauſſa, calefactionis proprius & intrinſecus terminus eſt calor, at raritas vel leuitas, non eſt terminus per ſe primo intentus; forma ſubſtantialis quæ per calefactionem producitur, licet ſit terminus per ſe intentus, non eſt tamen terminus immediatus & intrinſecus calefactioni. Sed hoc loco duo notanda ſunt, unum eſt, in aliquibus motibus ambos terminos eſſe poſitiuos, ut in omni augmentatione & motu locali, & in multis alterationibus: in aliis vero, alterum terminum eſſe priuatiuum, vt in generatione & corruptione & illuminatione. Alterum eſt, aliquando hos duos terminos eſſe diſtinctos actu, & ſecũdum rem, & determinatos, ut patet in omni motu, uno tantum excepto circulari: aliquando verò non eſſe definitos, ſed tantum diuerſos ſecundum potẽtiam & rationẽ, ut in motu circulari, cuius quodlibet punctum circuli indifferenter eſt principium & finis, quod exigit ratio motus circularis, alioquin non eſſet circularis.

An in uno motu poſſint eſse plures termini, quàm duo.

QVAESTIO. III.

NOn poſſunt in uno motu eſſe plures termini per ſe quàm duo, vnus à quo, alter ad quẽ. Etenim in uno motu, terminus ad quem ſimpliciter, nõ poteſt eſſe niſi vnus; quia ſi vnitas, diſtinctio, & denominatio motus ſumitur à termino ad quem, non poteſt hic eſſe multiplex, ſi motus eſt unus. Tũ, ſi motus re idẽ eſt cum termino, ad quem, ut infra docebimus, erit quoq; unus, uel multiplex motus, ſicut eſt terminus ad quem. Deinde, A oſtenſum eſt ſupra, octauo huius operis libro, eiuſdem rei non poſſe eſſe plures cauſſas perfectas, & in eodem genere cauſſę; ſed terminus ad quem eſt cauſſa motus tanquàm finis eius, ergo vnius motus non poteſt eſſe niſi vnus terminus ad quem.

Quot modis un' motus poſſit habere cõplures terminos ad quos.

Contingit autem (vt paulò ante diximus) eſſe plures uno, ſed vel non vltimos & totales, vt in calefactione calor vt quatuor eſt finis calefactionis quæ præcedit, & per quam acquiritur, ſed nõ ultimus, neque totalis: Vel non primo, ſed conſe-B quenter, vt in accretione primo acquiritur quantitas, conſequitur autem figura, locus, relatio æqualitatis vel inæqualitatis: Vel non intrinſecus motui, vt in alteratione quę præcedit generationẽ, finis intrinſecus eſt qualitas, extrinſecus autẽ productio formæ ſubſtantialis: Vel p accidens, ut quod mutatur in album, poteſt ſimul mutari in dulce, vel muſicum, ſed per accidens.

De termino autem à quo, ſic dicendũ eſt: cum triplex ſit vnitas motus, generica, ſpecifica, & numeralis; in vnitate gene-C rica, terminus à quo debet eſſe eiuſdem generis atq; terminus ad quem: quia contraria continẽtur ſub eodem genere, ſed terminus à quo eſt cõtrarius termino ad quem, ergo &c. In motu autem uno ſecundum ſpeciem, terminus à quo poteſt eſſe multiplex, & differens ſecũdum ſpeciem, vt patet in mutationibus quæ fiũt, vel ab extremis ad vnum medium, vel à diuerſis mediis ad unum extremum; nã cum omnis dealbatio ſit unius ſpeciei, vt dicit Ariſtot. 5. lib. Phyſ. tex. 31. alia tamen poteſt fieri à nigro, alia à viridi, uel D rubro, quæ ſpecie differunt inter ſe; & cũ eſt, quia medium cum participet vtroq; extremo, ad vtrumuis refertur, tanquàm contrarium eius. Quod ſi quis diceret, cum terminus à quo ſit contrarius termino ad quem, ſi terminus à quo poſſit eſſe multiplex reſpectu uni' termini ad quẽ, fore, vt vni ſint multa contraria, quod eſt contra Ariſ. & in primo libro de Cælo & 10. Metaph. Reſpondendum eſſet, uni non eſſe duo contraria ſimpliciter; ſecundum quid autem, non eſſe abſurdum: ſicut vni extremo opponitur, & alterum ex-

Q̃do uni poſſint eſſe duo contraria.

extremum, & medium; medium.n.non
opponitur vni extremo ſimpliciter, ſed A
ob participationem alterius extremi. De
nique, in unitate numerali, impoſſibile
eſt terminum à quo eſſe niſi unum nume
ro; nam ſi non eſt, vel igitur erunt plures
numero, uel plures ſpecie: nō plures nu-
mero, nam duo accidentia Phyſica, quæ
habent contrarium, & acquiruntur per
motum, ſi tantum differant numero, nō
poſſunt ſimul eſſe in eodem numero ſub
iecto; quia talium accidentium vnitas nu
meralis, uel omnino, vel certè neceſſario
pendet à numerali vnitate ſubiecti: ſi au
tem fuerint termini à quibus differētes B
ſpecie, cum illi opponantur termino ad
quem, fieret, ut uni eſſent duo contraria;
nam extremum & medium quę viden-
tur contraria alteri extremo, vel nunquā
ſunt ſimul, vel ſi quando ſunt, tunc vicē
gerunt vnius contrarii comparatione al
terius. Vide Ariſtotelem lib. 5. Phyſ. tex.
6. Atque hoc quod diximus clarius cerni
tur in motu locali. Sicut enim unum cor
pus non poteſt ſimul eſſe in duobus lo-
cis numero, reque diuerſis, ſic motu lo-
cali à duobus locis diuerſis ſimul rece-
dere non poteſt. Verùm ſicut terminus C
ad quem, poteſt eſſe multiplex modo ſu
pradicto, ſic etiam terminus à quo. Cæte
rum non ſicut ad unitatem motus requi
ritur vnitas termini à quo, ita opus eſt,
vt ſi motus fuerit diuerſus, terminus à
quo ſit diuerſus. Nam à nigro poteſt fie-
ri mutatio in album & viride, quæ diffe-
runt ſpecie; & ab eodem numero loco.i.
centro; poſſunt moueri ignis & aer ad
ſua loca, quæ ſpecie differunt. ex quo in-
telligitur terminum à quo non eſſe ita
præciſè de ſubſtantia motus, ſicut eſt ter
minus ad quem. D

An termini motus debeant eſſe diuiſibiles.

QVAESTIO IIII.

Diuiſio duplex eſt; vel ſecundū par-
tes quantitatis, vel ſecundum gra
dus perfectionis: prior diuiſio tan-
tū reperitur in terminis motus localis &
augmentationis: poſterior vero, tantum
in qualitate. Oportet autem terminos
motus eſſe diuiſibiles vel priori, vel poſte
riori modo; ita vt non toti ſimul acquirā
tur, uel deperdantur, ſed ſucceſſiue per
partem poſt partem. quod ſic probatur
Ariſto. 3. Phyſi. tex. 15. & 8. Phyſi. tex. 40.
ait motum eſſe actum imperfectum, vide
licet, quia in motu forma nō habetur per
fecta, ſed imperfecta; ergo forma eſt di-
uiſibilis; nam ſi eſſet indiuiſibilis, tota ſi-
mul perfectè acquireretur: quare non eſ
ſet vlla cauſſa, propter quam motus ad
talem formam, deberet vocari actus im-
perfectus. Inductione quoque hoc mani
feſtum fit per omnes ſpecies motus; in o-
mnibus enim cernuntur termini diuiſibi
les & partibiliter parabiles. Hoc etiam
probatur ratione, nam ſi motus eſt actus
entis in potentia, ergo quod mouetur,
partem habet formæ iam actu acquiſitā,
partem habet potentia acquirendam, er-
go illa forma eſt diuiſibilis. Deinde, in
motu, aut mobile eſt perfectè in termino
à quo, aut perfectè in termino ad quem,
aut partim in utroque: ſi primum dixe-
ris, ergo nondum mouetur; ſi ſecundum,
ergo iam eſt motum, & ceſſauit motus: ſi
tertium, ergo ambo termini ſunt partibi
les. Præterea, motus per ſe eſt ſucceſſi-
uus, & fit in tempore, ergo cum motus re
ſit idem atq; terminus ad quem, is acqui-
retur ſucceſſiuè. Ob eandem etiam cām
terminus à quo ſucceſſiue perditur, nam
ſi terminus à quo ſimul & ſubito abiice-
retur, etiam ſubito & ſimul induceretur
terminus ad quem; quia ſublato termino
à quo, non reperiret aliquid ſibi reſiſtens
& remorans productionem ſui. Sed dicet *Pulchra du*
aliquis Ariſtotelem in 6. Phyſ. tex. 44. & *bitatio.*
45. ſignificare terminum ad quem eſſe in
diuiſibilem, & non acquiri in tempore.
Reſpondeo, bifariam accipi terminum
ad quem, uel vt is opponitur termino à
quo, continens totam formā quę acquiri
tur per motum, & ſic ſumit Ariſt. 6. Phy.
32. & 40. vſque ad 44. & hac ratione ter-
minus ad quem diuiſibilis eſt: vel pro vl-
timo formæ quæ acquiritur, quo acquiſi
to ceſſat motus, & ſic eſt indiuiſibilis, nā
ſi eſſet diuiſibilis, nō eſſet ſimpl͞r ultimū
formę, q̄m hēt partes alias priores, & alias
poſteriores. quid autem ſit huiuſmodi vl
timum, an gradus & pars aliqua formæ,

KK an

an aliud quidpiam, poſteriùs conſiderabimus. nos loquimur hic de termino ad quem priori modo, Ariſtot. autem in 6. Phyſi. poſteriori modo; quocirca non eſt contradictio. Ceterum hęc noſtra ſententia habet locum tantummodo in motu propriè dicto, non autem in mutatione quæ diſtinguitur à motu, qualis eſt generatio, & corruptio; nam cum talis mutatio fiat in inſtanti, forma indiuiſibiliter & tota ſimul acquiritur.

An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe?

QVAESTIO V.

NEceſſarium eſt terminos à quo, & ad quem, eſſe inuicem oppoſitos. Primò, quia Ariſto. 8. phyſi tex. 62. & in in 5. Phyſic. non ſemel ait omnē mutationem eſſe in oppoſitis. Tum, idem fit manifeſtum, facta inductione per omnes ſpecies motus. Hoc etiam confirmatur ratione: quia aut ambo termini ſunt eiuſdem ſpeciei, aut differunt ſpecie, uerum non ſunt oppoſiti, ſed (ſicut vocāt) diſparati, ut lignum & lapis: non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, nam ſic in motu locali ambo eſſent uel naturales, vel uiolenti; quare non eſſet vlla cauſſa, cur ab uno fieret mutatio ad alterum. Deinde, quia in motu vnus abiicitur, alter acquiritur, quod non poſſet fieri ſi ambo eſſent ſimiles; nā terminus ad quem qui introducitur ab agente, eſt ſimilis agenti, ergo terminus à quo, qui eiicitur ab agente, erit ei contrarius; ſi enim ipſe quoque agenti eſſet ſimilis, nequaquam ab eo eiiceretur & corrumperetur. Neque uero poſſunt eſſe termini diſparati, ſic enim quodlibet fieret ex quolibet, neque eſſent termini cuiuſlibet mutationis definiti: & verò nō omne agens poteſt quemlibet terminū à quo corrumpere, ſicut nec quemlibet terminum ad quem producere: relinquitur igitur, vt debeant eſſe oppoſiti. Sed cum oppoſitio ſit quadruplex, uidēdum eſt, quęnam inſit in motu. Ac primum quidem, oppoſitio relatiua non pertinet ad motum, quia in relatione per ſe nō fit motus, vt poſtea dicemus; neque contradictoria, nam motus exigit mobile cum aptitudine recipiendi terminum ad quē ipſius motus: cōtradictio autem, cum ſit oppoſitio inter puram negationem & affirmationem, id non depoſcit. Quocirca 1. Phyſ. tex. 43. dicitur album fieri ex nō albo, non quolibet, ſed quod ſit nigrum; & quia contradictio eſt inter ens ſimpliciter, & non ens ſimpliciter, ex non ente autem ſimpliciter nihil fit Phyſicè, ideo motus reſpuit oppoſitionem contradictoriam. De priuatiua autem oppoſitione, diſtinguendum eſt; nam vel eſt pura priuatio, & ſic non pertinet ad motum, ſed ad mutationem: pura enim priuatio licet ſit in aliquo ſubiecto, tamen quia per ſe, non eſt aliquid poſitiuum, non poteſt reſiſtere agēti, quare in inſtanti abiicitur, nec circa ipſam fit motus, ſed mutatio inſtantanea, ut patet in illuminatione: vel eſt contrariū, quod reſpectu alterius contrarii dicitur priuatio, uel quia eſt imperfectius illo; vel quia includit abſentiam contrarii cum aptitudine ſubiecti, per quę duo conſtituitur ratio priuationis: & quia talis oppoſitio priuatiua non differt à cōtrarietate, poteſt circa ipſam fieri motus; de qua loquens Ariſt. 5. Phyſ. tex. 9. Priuatio, inquit ponatur contrarium: propriè igitur ſola oppoſitio, quę eſt in contrarietate, pertinet ad motum propriè dictum.

Sed hoc loco tres exiſtunt dubitationes: Prima eſt, in creatione eſt oppoſitio contradictoria, nam eſt mutatio à non ente ſimpliciter ad ens. Altera eſt, Ariſt. 5. Phy. tex. 7. & 9. & lib. 6. tex. 93. ſcribere generationē eſſe in cōtradictoriis. Tertia eſt, ut fiat mutatio, tantum requiritur vt ſubiectum non habeat formam, ad quam debeat fieri mutatio, poſſit tamen eam habere, quare ad efficiēdum motum ſufficit oppoſitio priuatiua. Ad has dubitationes breuiter, ita reſpondendum eſt. *explicatur tres dubitationes.*

Ad primam, conceditur antecedens, ſed negatur conſequētia, quia nos loquimur hic de mutatione Phyſica, qualis non eſt creatio, imo eſt æquiuocè mutatio.

Ad 2. Ariſto. vel ſumit ibi contradictionem pro oppoſitione priuatiua, uel appellat contradictionem eam oppoſitionem, quę eſt in generatione & corruptione, propterea quod ſit quodammodo inter

ter non ens ſimpliciter, & ens ſimpliciter, ſumendo non ens ſimpliciter, non quidem ipſum nihil, ſed quod nō eſt ens in actu, & opponitur enti ſubſtantiali, ſicut Ariſtot. tradit 5 Phyſico. tex. 8.

Ad 5. Vt fiat mutatio ſimpliciter, quæ dicitur de mutatione inſtantanea & ſucceſſiua, ſufficit oppoſitio priuatiua, non tamen, ut fiat motus propriè dictus, nam cum is debeat eſſe continuus & ſucceſſiuus, exigit aliquam reſiſtentiam in ſubiecto, quocirca debet fieri inter contraria.

An terminus à quo, debeat ſpecie differre à termino ad quem?

QVAESTIO VI.

DEbet ſemper terminus à quo diſtingui ſpecie à termino ad quem; nam ſi debent eſſe cōtrarij, ut proximè ante docuimus, oportet eos differre ſpecie. Et hoc apertè confirmat Ariſt. 1. de Cælo tex. 86. dicens omnem mutationem fieri ſemper inter ea, quę differunt ſpecie. Verùm hæc differentia ſpecifica in motu circulari non eſt ſecundum rem, ſed ſecundum rationem; nam idem pūctum eſt terminus à quo & ad quem; prout habet rationem principij & finis. In augmentatione quoq; non tam inſigniter apparet talis differentia, ſicut in aliis motibus. Nam minor & maior quātitas (inter hos. n. terminos verſatur accretio) mathematicè ſumptæ, non differunt ſpecie; Phyſicè autem, & in ordine ad eſſe & operationes viuentis, & vt inchoant, atq; terminãt accretionis motū, ſpecie quodammodo differunt, ſicque de ipſis 1. libro de cælo tex. 86. ſentit & ſcribit Ariſtoteles. Mutatio autem quæ fit ex minus albo ad magis album, dicitur fieri in eadem ſpecie, quod tamen intelligendum eſt materialiter, non formaliter; talis. n. mutatio per ſe non fit ex minus albo, vt album eſt, ſed prout habet admixtum nigrum, nam, ut auctor eſt Ariſtoteles, remiſſio formæ fit ob admixtionem contrarij. Vide ipſum lib. 5. Phyſ. tex. 19.

A

An abiectio termini à quo, & acquiſitio termini ad quem ſint vnus motus numero?

QVAESTIO VII.

CVm in omni motu ſint duo termini, vnus à quo, qui abiicitur, alter ad quem qui acquiritur; meritò dubitatur, an abiectio illius & acquiſitio huius, ſint vnus motus numero, an duo. Nā cum ſint duo accidentia, quorum vnum B remittitur & corrumpitur, alterum intēditur & perficitur, videtur id non poſſe fieri per vnum motum. Veruntamen dicendum eſt, vtrumque comprehēdi vno motu. Etenim omnium motuum eſt eadem ratio, ſed in motu locali & augmentationis, palam eſt quòd decedere à termino à quo, & ire ad terminum ad quē, fit per eundem numero motum; ergo ſimiliter continget in aliis. Et Ariſt. in 5. Phyſ. tex. 7. ait omnem motum neceſſariò fieri ex uno in aliud, & tex 49. ait motum propriè dictum fieri ex uno contra- C rio in aliud contrarium: & tex. 54. ſcribit omnem motū conſiſtere in duobus ſubiectis hoc eſt terminis poſitiuis & contrariis. At ſi v. g. in calefactione aquę, acquiſitio caloris eſſet vnus motus, & abiectio frigoris alter, neuter fieret iter duos terminos contrarios, neque eſſet mutatio ex vno in aliud. Poſtea, Ariſtoteles 5. Phyſ. tex 4. & 48. inquit motum magis denominari à termino ad quem quàm à termino à quo, quia terminus à quo abiicitur per motum, terminus autem ad quem acquiritur: ergo ſupponit Ariſtot. D abiectionem termini à quo & acquiſitionem termini ad quem fieri per eundem motum. Præterea in 4. Phyſ. tex. 117. & 128. ait omnem motum eſſe remotiuum & corruptiuum alicuius à ſubiecto; quod uerum non eſſet, ſi acquiſitio termini ad quem eſſet alius motus ab expulſione termini à quo: ille enim nihil remoueret à ſubiecto, ſed tantum acquireret. Deinde, in aqua remiſſio frigoris & acquiſitio caloris, fit ab eodem numero agente hoc eſt igne, per eandem calefactionem, per quā ſimul producitur

> Multis argumentis probatur, eiectionem termini a quo, & inductionem termini ad quem non eſſe duos motus.

calor & corrũpitur frigus, ergo eſt vnus motus numero. Ad hęc, ſi remiſſio frigoris differt in ratione motus ab acquiſitione caloris, ergo vel talis remiſſio erit mutatio, vel erit motus proprie dictus; non mutatio, quia talis fit in inſtanti, & eſt in non habentibus contrarium, & ſi remiſſio frigoris eſſet mutatio, etiam acquiſitio caloris eſſet mutatio & non motus; oppoſitorum enim eadem ratio eſt, ſic.n. probat Ariſto. tex.8 lib.5. Phyſic. corruptionem non eſſe motum, quia opponitur generationi quæ non eſt motus. Neque etiam expulſio termini à quo poteſt appellari motus, nam omnis motus fit inter duos terminos poſitiue contrarios, quod in remiſſione frigoris pręciſe ſumpta, non reperitur, nam ea tendit ab eſſe formæ, ad eiuſdem non eſſe. Quid pluribus opus eſt? Ariſtoteles hoc aperte docet 5. Phyſic. tex. 47. ſcribens his verbis, [Eſt autem qui ex contrario, ei qui eſt in contrarium non contrarius, ut qui eſt ex ſanitate ei qui eſt in ęgritudinem; idem enim, & vnus eſt, eſſe tamẽ non idem eſt ipſis, ſicut non idem eſt ex ſanitate mutari, & in ægritudinem.] Argumentũ autẽ initio propoſitum, nihil valet; nam licet duo ſint accidentia terminus à quo & terminus ad quem, nõ ideo tamen fit, vt ſint duo motus illius abiectio & huius inductio. Tunc enim duo accidẽtia conſtituũt duos motus, cum ambo ſe habent, vt termini ad quos: quod ſecus eſt hic, nam vnũ habet ſe vt terminus à quo, alterũ vt terminus ad quem; & acquiſitio vnius, per ſe primo fit, & intenditur principaliter ab agente, corruptio autem alterius, ſecundario & quaſi ex accidenti.

Ab utro termino ſumenda ſit Vnitas motus?

QVAESTIO VIII.

CVm triplex ſit vnitas, generica, ſpecifica, & numeralis, de generica cõſtat eam ſumi à termino ad quem, dicente Ariſt. lib.5. Phyſi. tex.31. eos motus eſſe vnius generis qui verſantur in eadem categoria, qui autem pertinent ad diuerſas categorias diſtingui genere, & tex.35. perſpicue docet vnitatem genericã motus ab eo ſumi ad quod fit motus. Vnitas autem ſpecifica, non poteſt ſumi à termino à quo; contingit enim motus vnius ſpeciei procedere à terminis differentibus ſpecie, vt dealbatio quæ fit ex nigro & quæ ex viridi: ſimiliter aer moueri poteſt ad ſuum locum ex centro terræ & ex concauo lunæ. Deinde, poteſt eſſe terminus à quo unus & idem, cum tamẽ motus qui ab eo fiunt, differant ſpecie, vt motus aeris ad ſuum locum & item ignis ad ſuum, ſpecie differunt, poſſunt tamen ambo fieri à cẽtro mundi tanquam à termino à quo. Ergo unitas ſpecifica ſumenda erit à termino ad quem. Cuius ſignũ eſt, quòd omnes motus habent denominationem ſuam à termino ad quem, & ratio eſt, quia motus rę idem eſt cum termino ad quem, & per ſe ordinatur ad illũ; & hoc idem aperte docet nos Ariſto. lib. 5. Phyſic. tex. 31. & 35.

Sed occurrunt aliquæ dubitationes. prima, terminus ad quem nondum eſt, ergo motus non poteſt accipere ab eo vnitatem ſuam ſpecificam. 2. Ad eundem terminum poteſt moueri aliquid per lineam rectam vt per cordam, aliud uero per circularem, vt per arcum qui motus tamen differunt ſpecie. 3. Ad eundem terminum per idem ſpatium poteſt moueri vnum animal reptando, aliud ingrediendo, aliud volando, cum tamen hi motus differant ſpecie. 4. A concauo lunæ ad centrum moueatur terra, moueatur item ignis; hi motus ſpecie differunt quia vnus eſt violẽtus, alter naturalis, moueri namque deorſum ſicut eſt naturale terræ, ita igni eſt violentum; ſpatium tamen idem eſt, & ambo termini à quo, & ad quem ſunt idem. 5. Mutatio ex albo in viridem colorem, & mutatio in rubrũ etiam ex albo, communiter exiſtimantur differre ſpecie, cum tñ termini ad quos non differant; nam mutatio ex albo ad viride fit tanquam ad nigrum, quo participat viride aliquo modo: ſimiliter mutatio ex albo ad rubrum, ad ipſum fit tanquam ad nigrum, vt docet Ariſt. 5. Phyſi. tex. 6. & 52. ergo ambæ mutationes fiunt reſpectu eiuſdem termini ad quem.

Ponuntur quinque obiectiones.

Verùm ad hæc facilę reſponderi poteſt hoc modo. Ad primam, cum eſt motus

Soluuntur obiectiones

tus, terminus ad quē partim eſt, partim nō eſt; quia partim eſt acquiſitus, partim eſt acquirendus. Quin etiam totus quodam modo eſt, non in actu perfecto, & completo, ſed in fieri. Adde quod id quod non eſt, poteſt eſſe & habere ſe ut finis, poteſt dare nomen, & rationem ſpecificam iis, quę per ſe ordinantur ad illum; ut patet in omnibus potentiis & inſtrumentis quę ſpecificantur per actus ad quos ordinantur: atque hoc manifeſtum eſt ex iis quę ſupra lib. octauo de Cauſſalitate finis diſputauimus. Ad 2. Quamuis extremum vtriuſque motus videatur eſſe idem, tamen id in quo fit motus, & quod per motū acquiritur, non eſt idē; nam ſiue quod acquiritur per motum locale m ſit ſpatium, ſiue ſit vbi, conſtat hęc diuerſa eſſe in motu per circulum, & per ſpatium rectum. adde, quod per accidēs eſt ut quod mouetur per circulum inſiſtat & quieſcat in aliquo puncto illius circuli, nam ſecundum rationem circuli, ſuapte natura aptum eſſet moueri ab eodem puncto ad idem punctum: Ad 3. & 4. Motus conſiderari poteſt, vel vt motus eſt; vel vt eſt naturalis, aut violētus; vel ſecundum modum quo fit; ſi priori modo conſideretur, omnes motus, qui fiunt inter eoſdem terminos, ſunt eiuſdē ſpeciei: ſin autē poſteriori modo, motus ignis & terrę ad centrum, ſpecie differūt, quia vnus fit naturaliter ad centrū, alter violenter. Similiter motus rependi, ambulandi, & volitandi, non differunt vt motus ſunt, ſed ſecundum modum, quo fiūt, proprium, & naturalem vnicuique generi animantium. Aliud igitur eſt conſiderare motus aliquos vniuersè ac ſimpliciter vt motus ſunt, & aliud vt ſunt tales motus, nimirum uel ratione principii effectiui, uel ratione modi quo fiunt.

Pulchra diſputatio, an colores medii ſpecie differāt ab extremis.

Ad 5. De mediis qualitatibus ſpecie differant ab extremis nec ne, non ſatis liquet. Etenim Auerroes 5. Phyſ. commē. 6. & 52. uidetur ſentire extrema eſſe in mediis actu, non quidem perfecto, ſed remiſſo & imperfecto; nō aliter quàm ſunt in eo quod eſt tepidum, frigus & calor. Opinatur etiam ad album fieri mutationem ex rubro aut uiridi, ſimiliter vt fit ex minus albo cum quo eſt permixtū nigrum. His conſequens eſt, rubrum & viride nō diſtigui ſpecie ab albo, veluti nec minus album ſpecie differt ab eo quod eſt perfectè album. In libro autem 4. de Cælo cōm. 26. ſtatuit duplex medium; vnum quod dicitur medium per comparationem, quia nimirum comparatū vtrique extremo, habet cum vtroque ſimilitudinem quandam atque conuenientiam: hoc modo aer dicitur medius inter ignem & terram, quippe qui grauis ſit cōparatione ignis, leuis autem, terrę comparatus. Atque huiuſmodi medium, eſt quidpiam ſimplex & ſpecie diuerſum ab extremis. Alterum medium uocatur per compoſitionem, quod eſt mixtum & temperatū ex ipſis extremis quę in eo actu ſed imperfectè inſunt. Et mediū huius generis non eſt forma ſimplex, ſed ex ipſis extremis conflatum quidpiam atque concretum, nec ab utroque extremo ſpecie, ſed tantummodo ſecundum magis & minus differens. Atque hoc modo viride eſt medium inter album & nigrum. Ne quis autem de opinione Auerrois dubitandi locus cuiquam reliquus eſſet, is libro 10. Metaphyſicę comm. 23. explicatiſſimis verbis ſententiam ſuam aperuit, ſcribens medias qualitates non diſtingui ſpecie ab extremis, ſed tātùm differre ab illis ſecundum magis & minus. Nec id modò ait, ſed etiam probat eo argumento, quòd cū ab uno extremo non fiat mutatio ad alterum extremum, vt ab albo ad nigrum, niſi per media quę inter vtrūque extremum interiacent, ſi media ſpecie differrent ab extremis, nunquàm poſſet fieri motus vnius ſpeciei, nec cōtinuus ab uno extremo ad alterum extremum; frequenter enim propter uarias mediarū qualitatum ſpecies, interrumperetur. Nec in motu continuo qui fit inter duo extrema contraria, eſſet ipſum (Inter) ad quod neceſſe eſt prius perueniri quàm ad extremum, vt docet Ariſtoteles lib. 5. Phyſ. tex. 22.

Opinio Auerrois.

Atq; hæc quidē ex ſenſu Auerrois dicta ſint. Cuius ſententię ſuffragari uidetur Ariſtoteles, ſcribens 1. Phyſ. tex. 47. & lib. 10. Metaph tex. 23. Media componi ex ipſis extremis; & affirmans 5. Phyſ. tex. 6. & 52. mutationes quę fiunt à mediis ad extrema, fieri tanquam ab extre-

Videtur Ariſtoteles idē ſētire quod Auerroes.

mo ad extemum, quoniam medium eſt quodammodo vtrumque extremum. In libro auté Phyſ.ſexto,tex.32. aperte docet, quod mutatur ex albo in nigrum, id non cum primum diſcedit ab albo,iã eſſe in nigro; priùs.n.eſſe in fuſco & per hoc poſtea ad nigrum peruenire. Ex quo licet concludere, fuſcum ſpecie non diſtingui ab albo & nigro:alioquin,ſi ſpecie differret, nunquam ex albo in nigrum fieri poſſet motus vnius ſpeciei & continuus, ſed propter mediorum colorum varias ſpecies quas neceſſariò pertranſiret, ſemper eſſet interruptus. Ergo ſecundũ hanc opinionem,mutatio ex albo in nigrum, non differt ſpecie ab ea quæ fit ex albo in viride,uel rubrum,vel alium quemuis colorem medium; quod tamen in quinta dubitatione, tanquam certum & conceſſum ab omnibus, ſumptum & poſitum fuit.

Opinio cõmunis.

Altera opinio eſt, quam plerique omnes Philoſophi ac Theologi ſequuntur, medias qualitates ſpecie diſtingui ab extremis;nec has eſſe in illis actu & formaliter,ſed tantum virtute;& propter ſimilitudinem atque conuenientiam quam mediæ habent cum extremis,dicuntur illæ ex his componi. Cum igitur ex nigro fit mutatio in viride, dicitur fieri quodãmodo in album,quia viride habet conuenientiam quandam cum albo, propter quam viride quodammodo eſt contrarium nigro; & quia mutatio nõ fit niſi vbi eſt contrarietas,idcirco Ariſtot.ait ex nigro mutationem fieri in viride ea ratione vt eſt quodãmodo album, quoniã hac ratione eſt quodammodo contrariũ nigro;per ſe autem,& ut loquuntur formaliter,ſeu actu, viride nihil habet in ſe nigredinis & albedinis,& ab utroque colore differt ſpecie.

Themiſti⁹ & Simplicius ſequũtur priorẽ ſententiam.

Atque hęc quidem à magnis Philoſophis,de præſenti quæſtione in utramque partem,ſatis acute ac probabiliter diſputantur. Ego priorem ſententiam,ſi falsã & improbabilem dixero planè mentiar. Præſertim cum in ea quoque,Themiſtiũ & Simplicium fuiſſe ſciã: quippe qui explanando textum 6.lib.5. Phyſ.haud obſcuris uerbis docẽt medios colores,mixtos & compoſitos eſſe ex coloribus extremis,qui in ipſis inſunt: non aliter,quàm id quod eſt tepidum (hoc enim ipſi vtuntur exemplo) mixtum & concretum eſt ex calore & frigore. Conſtat autem, tepidum non differre ſpecie à frigido & calido, cum nihil aliud ſit tepiduũ, quàm frigidum & calidum ſimul & remiſſe. Addunt præterea illi,ex nigro fieri mutationem in viride,non ea ratione, vt eſt viride,ſed propter albedinem,quæ aliqua ex parte in eo,quod eſt viride,continetur. Videmus etiã pictores,partim extremorum,partim mediorum colorũ certa quadam permixtione & temperatione, alios colores medios efficere. Quis autem credat,nouas colorum ſpecies, tanta facilitate ſic ab illis confici? Ergo,licet(vt dixi) priorem ſententiam non reprobem, ad poſteriorem tamen,quæ inter qualitates medias & extremas differẽtiam ponit ſpecificam,ſum equidem aliquanto propenſior.

Sententia Auctoris.

Fit enim mihi vero ſimillimũ, qualitates medias eſſe formas & qualitates ſimplices, eaſque habere proprias ac peculiares cauſſas,proprietates, & effectus: quamobrem neceſſario diſtingui ſpecie ab extremis. Si enim cõſtant ex ſola mixtione extremarum qualitatum, nec ab illis differunt niſi ſecundum magis & minus, ergo viride non magis differret à nigro & albo,quàm ab his differunt minus album & minus nigrum: at quis ita ſentiat,cum id vel oculorum iudicio,apertè redarguatur? Iam verò ſi colores medij non ſpecie, ſed tantummodo ſecundum magis & minus differunt ab extremis, & ex illorum mixtione cõflantur,ergo quotieſcunq; ex nigro perfecta fit mutatio in album,oporteret omnes intermedias colorum ſpecies procreari & apparere; qđ falſum eſſe, mutationes quas in eiuſmodi coloribus, cum ab arte, tum à natura quotidie fieri uidemus, manifeſtè declarant.

Cur colores medii dicũtur compoſiti ex coloribus extremis.

Sed cur (nam & hoc quæret aliquis) Ariſtoteles & Peripatetici aiunt, colores medios componi ex coloribus extremis? An id non eſt intelligendum de cõpoſitione Phyſica?ſed de Metaphyſica, q̃ in eo conſiſtit,quòd colores medii habẽt affinitatem, ſimilitudinem & conuenientiam cum extremis. Nam & animam rationalem,quæ eſt ſimplex ſubſtantia. Philoſophi aiunt eſſe formam quandam inter

ter

ter naturam materialem,& immateria-
lem quodammodo mediam,& ex vtraq; A
compoſitam: quoniam eſt vtrinſque ſi-
milis & particeps. An potius compoſitio
mediorum çolorum referenda eſt, nõ ad
colores extremos,ſed ad eorum cauſſas?
Cauſſę autem colorum sũt(vt innuit A-
lexãder 1.lib.Naturalium quęſtionum c.
2.) lux, perſpicuitas, & opacitas: lux &
perſpicuitas in mixtione,cum priuatione
opacitatis,eſt cauſſa albedinis; Opacitas
cum priuatione, uel certè cum perexi-
gua perſpicuitatis & lucis admixtione, ẽ
cauſſa nigredinis. Ex illis trib⁹ uariè mix
tis inuicem, atque certa quadam ratione B
temperatis, medii colores exiſtunt. An
potius id referri debet ad colorum effe-
ctus? Album omnino diſgregat viſum,
nigrum omnino eum congregat; vtrũq;
nimis ac præter modum oculorum ſen-
ſum afficit;quamobrem eum offendit ac
lædit; omni namque ſenſui, quoniam is
in mediocritate & temperata quadam ra
tione conſiſtit,omnis rerum quæ ſentiun
tur exuporantia,moleſta & noxia eſt. At
viride,purpureum,cęruleum,aliique co-
lores medii,partim congregant, partim
diſgregant viſum,& modice ac tempera- C
tè ſenſum afficiunt. Ex quo fit,ut nõ mo-
do non offendant,ſed et iuuent atq; ob-
lectent aſpectum. Verũ de hac quęſtio-
ne, quæ nunc à nobis raptim curſimque
dicta sũt,ea lectori hoc loco,ſatis eſſe de-
bent.quæ nos,licet obiter,& quaſi ꝑ trã-
ſennam,explicare tamen uoluimus,vt rẽ
per ſe obſcuram: nec ſatis adhuc explica
tam,& ſanè ſcitu admodum dignam, ali-
quantulum tractatione noſtra illuſtra-
remus. Nũc memini(quodlibet hic adiũ
gere,) idem q̃d nos de mediis coloribus
ſentimus,ipſum ẽt Auerr. in 6.Phyſi. cõ. D
32.& 3.Meteor.cõm.vlt.ſentire.

Tria cõcurrunt ad vnitatem numeralem motus.

Deinceps ſequitur,ut de vnitate nume
rali motus,vnde ea petẽda ſit, doceam⁹.
Ad conſtituendam vnitatem numeralẽ
motus,tria(vt ait Ariſt. 5. Phyſ.tex.35.)
neceſſe eſt cõcurrere:unum numero mo
bile: vnum numero terminum ad quem:
tempus item unum numero atque conti
nuum:Etenim motus eſt accidens;eſt via
ad terminum ad quem à quo re non dif-
fert;eſt deniq; ens ſucceſſiuum. Quia
motus eſt accidens,non poteſt is eẽ unus
numero niſi ſubiectũ ẽt in quo inhęret,
A hoc eſt ipsũ mobile,fuerit unũ numero.
Si autẽ motus eſt via ad terminũ ad quẽ,
nec re differt ab ipſo, qui poteſt eſſe vn⁹
numero, ſi terminus ad quem vnus nu-
mero non fuerit? Quod ſi motus eſt ens
ſucceſſiuum,ergo nõ poteſt eſſe vnus nu
mero niſi etiam fuerit continuus; conti
nuatio autem motus cognoſcitur & iudi
catur ex tempore; eum namque motum
iudicamus eſſe continuum, quem cogno
ſcimus,toto tempore quo durat, nunquã
fuiſſe interruptum.

Quinque dubitationes.

B Verùm hoc loco nonnullæ dubitatio
nes exiſtunt. Prima, præter tria ſupra-
dicta quæ concurrunt ad vnitatẽ nume-
ralem motus, etiam neceſſe eſt termi-
num à quo eſſe unum numero. Non
enim poteſt unus numero motus, ex di-
uerſis numero terminis ſimul procede-
re. 2. Ariſtoteles 8. Phyſic. tex.49.&
82. perſpicuè & affirmate docet, mo-
tum vnum numero atque continuum eſ
ſe non poſſe, niſi mouens etiam fuerit
vnum numero;ergo pręter illa tria opus
quoque eſt vnitate numerali motoris.
C 3. Si canis ex turri cadens, medio in la-
pſu moriatur, erit vnus numero motus
canis viuentis & mortui à turri uſque ad
terram, quia eſt cõtinuus: ridiculum.n.
eſſet dicere canem in medio aere, poſtea
quam occidit, aliquanto tempore quie-
uiſſe, quia hoc eſt contra naturam gra-
uis: nec poteſt reddi cauſſa, quare ſi po-
tuit aliquanto tempore quieſcere, dein-
de moueri cœperit,ac non potius toto re
liquo tempore quieuerit. Hic igitur eſt
vnus motus numero, tamen ſubiectum
non eſt idem numero, canis enim viuus
D & mortuus non eſt idem numero.
4. Si in alteratione acquiritur ſemper
alia & alia pars formæ, ergo non poteſt
eſſe idem numero terminus ad quem to
tius alterationis. 5. Motus eſt prior tẽ
pore;quippe cum tempus ſit paſſio mo-
tus ut dicitur 12.Metaphyſi.tex.29: ergo
vnitas motus,non pendet à tẽpore, prius
enim non pendet à poſteriori.

Solutio dubitationẽ.

Sed ad hæc argumenta ſic reſponden-
dum eſt. Ad Primã, Ariſt.prætermiſit ter
minũ à quo,vel quia certũ eſt,ſi motus ſit

vnus,& terminus ad quem vnus,terminũ etiam à quo neceſſariò fore unum, cũ ſit oppoſitus illi; uel quia, cum terminus à quo abiiciatur per motum. Ariſto. in declaranda vnitate,& contrarietate mótus, videtur eum deſpexiſſe. Ad 2. Verũ eſt unitatem motus etiam pendere à motore;tum quia motus dependet in eſſe & fieri à mouente; tum quia definitur eſſe actus mouentis in mobili: ſed quia nondum Ariſt.oſtenderat omne quod mouetur neceſſario moueri ab alio, & omnem motum egere mouente, quod demõſtrabit ipſe tum in 7. tum in 8. Phyſ. ideo in 5. libro Phyſ. non fecit mentionem motoris,ne videretur vti rebus obſcuris, & needum demonſtratis. Nec ignoro quoſdam diſſentire Ariſtoteli,negantes vnitatem motus pendere à mouente; vt patet, cum eadem nauis trahitur à multis hominibus,& idem calefit à multis ignibus: alios vero arbitrari, dictum Ariſto. tãtum eſſe verum in motu circulari, qui non ſolum eſt unus numero & cõtinuus, ſed etiam vniformis & ſemper ſui ſimilis, in aliis autem minime. ſed prior ſolutio ſatisfacit pręſenti dubitationi, tota autem hæc controuerſia alio loco diſcutienda eſt.

An ſi canis ex turri cadens medio in lapſu moriatur ſit motus eius uiuentis & mortui idẽ numero & continuus.

Ad 3. Secundum opinionem eorum qui ponunt tantum unã formam in uno compoſito, reſpondendum eſt; motum illius canis viuentis & mortui non eſſe unum motum continuum, ſed duos motus qui ſe habent deinceps ſeu conſequenter,qui copulantur illo inſtanti, in quo corrumpitur forma canis & inducitur forma cadaueris:nam in illo inſtanti non eſt amplius canis & incipit eſſe cadauer;& immediate ante illud inſtans fuit motus canis,immediate autem poſt idem inſtans, erit motus cadaueris: quare inter illos duos motus non intercipitur vllum tempus, ſed tantum intercedit unum inſtans, nec poteſt dici illud corpus aliquo tempore quieſcere. Secundum autem opinionem Auerrois, cui nos in hac parte aſſentimur,cum motus deorſum illius canis non fiat ratione animæ, ſed terræ, quæ eſt in ipſo (ſunt enim elementa actu in mixto) quia eadem terra manęt in cane & cadauere:idcirco idem numero motus continuatur, manente eodem ſubiecto, quod non eſt canis ſed materia terrea quę erat in ipſo.

A Ad 4. Quãuis per alterationẽ acquirant diuerſę partes formę,tñ tũ qm acquiruntur vno continuo fluxu,tum quia ex illis multis partibus ſeu gradibus fit vna numero forma perfecta,iõ terminus alterationis cenſetur eſſe vnus numero. Ad 5. Verum eſt vnitatẽ motus per ſe nõ pendere à tempore, tñ quia motũ fuiſſe continuum, & non interruptum non poteſt cognoſci à nobis, niſi ex relaxatione ad tempus, ideo tempus adhibetur ad conſtituendam unitatem numeralẽ motus.

B *Vnde petenda ſit contrarietas Motuum?*

QVÆSTIO IX.

MOtui aduerſantur & motus & quies:ille vt quiddam contrariũ, hęc autem vt priuatio eius. Vnde autem ſumenda ſit contrarietas motuũ, manifeſtum eſt ex præcedenti quæſtione.nam ſi ratio, & vnitas motus ſumitur à termino ad quem,ab eodem quoq; ſu- C metur diſtinctio,& contrarietas. Quoniã igitur motus fit ex uno in aliud, perfecta contrarietas exiſtet cum ambo termini vnius motus erunt contrarij ambobus alterius vterque vtrique: ut patet in calefactione, & frigefactione. Et ratio eſt; quia tunc in vno motu, vnus terminus abiicitur,in altero vero idem acquiritur, & contra vnus acquiritur & idem in alio motu deperditur. Præterea,ſi frigus eſt contrarium calori, ergo frigefactio calefactioni, nam illa re idem eſt cum frigore,hęc autem cum calore. Quies autem D opponitur motui,non quęlibet cuilibet, ſed quies in aliquo, opponitur motui ex illo;nã aliquid habere, & perdere illud, opponuntur inter ſe.per quietem autem in aliquo,habetur illud, per motum vero abiicitur. quies autem in aliquo, non opponitur motui qui fit ad illud, quia talis quies eſt finis illius motus, & pfectio, propter quam fit motus. Rurſum quietes in terminis contrariis opponũtur inter ſe,vt quies in frigore,& quies in calore; tum quia ſunt priuationes motuum contrariorum eorumque termini, nem-

pe

pe calefactionis, & frigefactionis; tum quia re idem ſunt cum ipſis terminis. A idem enim eſt quies in calore atque calor acquiſitus perfectus.

Quatuor dubitationes. Sed circa hæc occurrunt nonnullæ dubitationes. prima, motus ignis & terræ deorſum ſunt contrarij, quia vnus eſt violentus, alter naturalis, tamen vtriuſque terminus, tam a quo quàm ad quem eſt idem; fingamus enim vtrumque corpus moueri a concauo lunæ vſque ad centrum. 2. Motus aeris a centro ad ſuum locum, & ex concauo lunæ ad eundem locum, partim videntur eſſe contrarij, quia vnus eſt aſcenſus, alter deſcenſus, vnus fit ſurſum, alter deorſum: partim vero minime, quoniam ambo ſunt naturales aeri. 3. Motui circulari, neque opponitur motus, vt dicitur in 1. de Cælo text. 24. neque opponitur quies, quia eſt perpetuus: ergo non omni motui opponitur vel motus vel quies. 4. Priuatio in termino a quo inchoat motum, priuatio autem in termino ad quem priuat motum, ergo magis hæc aduerſatur motui quàm illa.

Solutio dubitationū. Sed ad hæc ita reſpondemus. Ad C primum. Illi motus, in ratione communi motus non ſunt contrarij, ſed opponuntur quatenus vnus eſt naturalis, alter violentus. Itaque contrarietas motus ſimpliciter, attenditur penes terminum ad quem, quatenus vero eſt naturalis, aut violentus, ex principio effectiuo ſumitur; nam motus qui fit a principio intrinſeco rei, eſt naturalis, qui vero fit omnino ab extrinſeco, contra inclinationem mobilis, eſt violentus. Ad 2. Illi duo motus aeris, nullo modo ſunt contrarij ſecundum D rationem motus naturalis & violenti; tam naturale ènim eſt aeri ferri ad ſuum locum ex alio loco inferiori, quàm ex alio ſuperiori: in ratione autem communi motus, non ſunt contrarij ſimpliciter; nam aſcenſus & deſcenſus opponuntur cum fiunt per idem numero ſpatium, quod hic non fit; ſimiliter motus qui fit ſurſum, ſimpliciter opponitur motui qui fit deorſum ſimpliciter; at locus aeris, cum fit medius, neque eſt ſimpliciter ſurſum, neque ſimpliciter deorſum ſed tantum ſecundum quid, & reſpectiue; nam reſpectu concaui lunæ, eſt deorſum; reſpectu autem centri, eſt ſurſum Sicuti mutatio ex albo in viride & mutatio ex nigro in viride non ſunt inter ſe contrariæ ſimpliciter, quamuis viride ſit album ſecundum quid reſpectu nigri, & ſit nigrum reſpectu albi: Ad 3. Aliud eſt loqui de motu in communi vt motus eſt, aliud autem de motu, vt eſt circularis & vt eſt motus cæli: motus enim vt motus eſt, poteſt habere contrarium motum, & poteſt habere oppoſitam quietem, B quamuis hoc repugnet motui circulari, quatenus eſt motus naturalis cæli, cui repugnat quieſcere. Quocirca Auerroes 1. libro de Cælo comm. 32. ait motum circularem, ſecundum naturam, non habere contrarium, ſecundum autem imaginationem, habere poſſe: nam imaginari poſſumus duos motus circulares ſuper eoſdem polos idemque centrum ad partes contrarias, qui eſſent contrarij, quoniam impedirent ſe ac deſtruerent, quamobrem natura eos non facit, quoniam vel vterque, vel certe alteruter, eſſet ocioſus: nam ſi viribus pares eſſent, ſe inuicem impedirent & neuter perfici poſſet: ſi alter eſſet potentior, is impediret alterum, nec fineret eum confici & abſolui. Hęc ſecundum Auerroem, vel aliter reſponderi poteſt, Ariſtotel. hic præcipue loqui de motu recto, nam circulari, quæcunque traduntur his libris, vix conueniunt niſi forte ſecundum quid & per quandam accommodationem. Ad 4. Duplex eſt priuatio; vna quæ continet abſentiam formæ futuræ; altera, quæ habet abſentiam formæ præſentis quatenus erat fluens, in motu & in fieri: priori modo, quies in termino a quo, eſt priuatio motus qui fit ex illo; poſteriori autem modo, quies in termino ad quem, eſt priuatio motus, qui fit ad ipſum; dicitur autem motui magis opponi illa quam hæc, tum quoniam illa abiicitur per motum, hęc autem acquiritur; tum quia quies in termino a quo, re idem eſt cum ipſo; ſimiliter motus cum termino ad quem; & quia hi termini opponuntur, ideo talis quies & motus

motus etiã opponuntur. Motus autẽ ad terminũ ad quẽ, & quies in ipſo termino A re ſunt idem inter ſe & cũ ipſo termino ad quem: nam prout forma eſt in fieri, dicitur motus, prout eſt iam facta & acquiſita, dicitur quieſcẽs & ipſa quies. Sed q̃a in hac diſputatione, quã de terminis motus adhuc tractauimus, ſæpe diximus, & quaſi certum ſumpſimus, motum re non diſtingui a termino ad quem, an ita ſit diſputandum atque diiudicandum eſt.

An Motus re differat a termino ad quem.

QVAESTIO X.

Opinio & argumenta eorum qui cẽſent motum eſſe rẽ quampiam diuerſam a termino ad quem,

OPinio eſt Aureoli, Pauli Veneti, & multorũ, motũ eſſe re diuerſum a termino ad quem qui acquiritur per motũ; vt calefactionem a calore: quæ cõfirmatur his rationibus, primò, illa differunt re; quorũ vnum põt eſſe ſine altero, & multo magis quando cũ vnũ eſt alterũ non eſt nec eſſe poteſt: ſed ita ſe habet motus & terminus ad quẽ; nam cum eſt motus, non dũ eſt terminus ad quem C & quando eſt terminus, ad quẽ, iam non eſt amplius motus, ergo differunt ſecundum rem. 2. De eadem re non poſſunt verificari prædicata contradictoria, ſed motui, & termino ad quẽ conueniunt prædicata contradictoria, ergo differunt re. probatur minor, nam motus eſt ens ſucceſſiuũ, non habẽs partes ſimul, vt calefactio, calor autẽ eſt ens permanens: illa nõ eſt per ſe in prædicamẽto, hic autem eſt per ſe; per illam acquiritur calor, at per calorẽ non acquiritur calor; illa terminatur ad calorem, at calor non terminatur ad calorẽ. 3. Proprietates motus, non D conueniunt termino ad quem; nam motus eſt continuus, & velox vel tardus, diſtinguitur per mutata eſſe, cuius nulla pars eſt præſens præter quiddã indiuiſibile; hæc autem omnia non poſſunt conuenire termino ad quem, vt per ſe clarum eſt. 4. In motu locali, non eſt idem motus & terminus ad quem: nam motus eſt in mobili, quod autem acquiritur per motum localem eſt ſpatium ſeu locus, qui non eſt in mobili; quare ſimiliter ſentiendum eſt de aliis motibus.

Altera ſententia probabilior, motũ non re ſed rõne tantùm diſtingui a termino ad quem.

Altera ſententia probabilior eſt, motum re idẽ eſſe atque id quod per motũ acquiritur, ratione tamen differre ab eo. Forma enĩ, v.g. calor, dupliciter cõſiderari põt, vel p̃ ſe, vt eſt qualitas quædã permanens, & ſic differt a motu; vel vt eſt forma quędã fluens (& vt ita loquar) fiens, de nouo exiens ab agẽte in paſſum, vel potius ex potentia materię in actũ, nõ ſimul obtinens eſſe, ſed accipiens illud continuè atque ſucceſſiuè; huiuſmodi formam dicimus nihil aliud eſſe quàm motũ. Itaq; in motu duo conſideranda ſunt, vnũ tanquàm materiale, quod eſt ipſa forma, B alterum quaſi formale, quod eſt continue fieri, ſeu fluere, & continenter tendere ab imperfecto ad perfectum.

Solutio argumentorum prioris ſententiæ.

Atq; hac poſita diſtinctione, funditus corruunt argumenta contraria. Primum enim argumentũ nihil valet, tũ q̃a illud axioma (ea re diſtingui, quorũ vnũ poteſt eſſe ſine alio) falſum eſt, vt patet in materia & priuatione, in quãtitate & figura, in fundamẽto & relatione: tũ ẽt, q̃a forma, vt eſt fiens & per motũ fluens, nõ põt eſſe ſine motu, nec motus ſine ipſa. Secundũ aũt, pari facilitate diſſoluitur; nã de motu & forma enunciãtur prędicata cõtradictoria ea rõne, vt differũt ſm rationem; quæ.n. conueniunt motui nõ conueniunt formæ, vt forma eſt: tñ illa oĩa conueniũt formæ vt eſt in fieri. Idem rñdendum eſt ad tertiũ argumentũ, nam eſſe continuũ, & velox, vel tardũ, licet non cõueniat formæ, vt res quædã permanẽs eſt, tamẽ cõueniunt illi, vt eſt fiens. Ad 4. dicendum eſt, id qđ intrinſecè, & formaliter acquiritur per motum localem non eſſe ſpatiũ, aut locum, ſed vbi, quod ſubiectiuè eſt in mobili; quare motus localis ſecundum D rem, neque differt a mobili, neq; ab vbi, nihil enim aliud eſt, quàm mobile habẽs continuè aliud, & aliud vbi.

Motũ re non diſtingui a termino ad quẽ probatur ſeptem argumentis.

Sed refutatis contrariis argumẽtis, adducenda ſunt ea, quæ valeant ad corroborandã ſententiam noſtrã. Primò, hãc ſententiam tenet cõm. 3. Phy. cõm. 4. & quinto Phyſ. com. 9. & D. Thomas 11. Metap. ſumma 4. c. primo, eamq; innuit Ariſt. in tertio Phy. tex. 4. his verbis. [Motus non eſt præter res ad quas eſt motus. Deinde, Ariſt. inquit 3. & 8. libro Phy. motum eſſe quiddã mixtũ ex potentia & actu, & eſ

ſe

ſe actum imperfectũ,qui continuè perfi-
citur:& in quinto Phyſ,ait motum ad ali
quem terminum perfici per quieté, quæ
eſt in illo;hęc inquam dicta Ariſt.nõ poſ-
ſunt rectè intelligi,aut exponi,niſi pona-
tur motus idem eſſe ac terminus. Prætere-
rea,ſi calcfactio eſt res differens a calore
qui producitur,cum ipſa habeat eſſe poſt
non eſſe,ipſa quoque producta erit,qua-
re vel per ſe ipſam, quod eſt impoſſibile,
vel per alium motum, & ſic progreſſus
fiet in infinitũ.Tum, ſi calefactio produ-
catur,debet autem produci, cum ſit res
quædam tranſiens a non eſſe ad eſſe, vti-
que producetur per calefactionẽ,nã pro-
ducetur ab igne:ignis autẽ,vt calidus eſt,
nõ agit niſi per calefactionẽ; erunt igitur
duæ calefactiones,vna, per quã producit
calor in aqua,altera,per quã producitur
iſta calefactio; quare erũt etiã duo calo-
res,nõ poteſt.n.calefactio ſeparari a calo
re; quę quàm ſint abſurda nemo eſt qui
nõ videat.Poſtea, ſi motus localis produ
citur,ergo vel per aliũ motũ localẽ,quod
eſt impoſſibile;tũ quia incurritur in infi-
nitatem, tum quia motus localis per ſe
non habet vim producendi quicquã: aut
per alium motũ vel generationis vel alte
rationis, ex quo fieret vt motus localis p
ſe poſterior eſſet generatione, vel altera
tione;qđ eſt cõtra Ariſ.in 8.Phy.vbi mul
tis argumẽtis probat motũ localẽ oĩ mo
do eſſe priorẽ cæteris motibus.Adhęc, ſi
calefactio re differt a calore, aut iſta duo
differunt numero,aut ſpecie;nõ numero
tñ,tum qa duo accidentia ſolo numero
differentia nõ poſſunt ſimul eſſe in eodẽ
ſubiecto,& tam calefactio aquę quàm ca
lor qui per calefactionẽ aquę producitur
ſubiectiuè ſunt in aqua;tum quia vnũ eſt
ens permanẽs:alterũ vero ſucceſſiuũ: ne-
que ſpecie, nã qũi poſſunt ſpecie diſtin-
A gui,cũ ambo producantur ab eodẽ nume
ro igne,& per idẽ numero principiũ, nẽ-
pe calorẽ qui eſt in igne?Poſtremò,ita ſe
habet potẽtia calefactiua quę eſt in igne
ad calefactionẽ,ſicut calor qui eſt in igne
ad calorẽ productũ;ergo ſecundum per-
mutatã proportionẽ,ſicut ſe habet potẽ-
tia calefactiua ad calorẽ, qui eſt in igne,
ita calefactio ad calorẽ, qui producitur;
ſed potentia calefactiua ignis nõ differt
ſm rem a calore eius,ergo neque calefa-
ctio differet ſecundum rem a calore qui
producitur:quod autem potentia calefa
B ctiua non differat ſecundum rem a calo-
re qui eſt in igne,ſic oſtẽditur;nam id per
quod ignis calefacit, vel poteſt calefacere-
re,eſt calor,ſed id, per quod ignis calefa-
cit,aut poteſt calefacere,eſt potentia cale
factiua:ergo potentia calefactiua, & ca-
lor ſunt idem.Deinde, ſi hæc differũt ſe-
cundum rem,ergo cogitemus vnũ remo-
ueri ab altero, ſit ergo calor ſine poten-
tia calefactiua,tum ignis,& poterit calefa
cere,& non poterit;poterit,quia habebit
calorem, non poterit, quia non habebit
potentiam calefactiuam;idem accidet, ſi
C remoueamus calorem ab igne, & relin-
quamus potentiam calefactiuam.

Ex his igitur perſpicuum eſt, motum
non re, ſed tantum ratione diſtingui a
termino ad quem. Intelligo autem hic
per terminum ad quem, non extremum
formæ,ſed totam ipſam formam,quę ac-
quiritur ab initio motus vſque ad finem;
neque formã, prout eſt acquiſita,vel ac-
quirenda, ſed prout eſt in fieri continuè
tendẽns ab eo quod eſt acquiſitum ad id
quod reſtat acquirendum. Sed de natu-
ra motus eiuſque terminis, hactenus ſit
in hoc decimotertio libro diſputatum.
D

FINIS TERTIIDECIMI LIBRI.

DE VARIETATE ET DIVISIONIBVS MOTVS.

LIBER DECIMVS QVARTVS.

QVID ſit motus, & quidquid ad propriā eius rationem atque naturā conſtituēdam pertinet, præcedenti libro fuit explicatū. Deinceps, agendum eſt de varietate & diuiſionibus motus. Tres autem ſunt principes diuiſiones motus: vna qua motus diuiditur in ſuas velut ſpecies, hoc eſt in generationem & corruptionem, in accretionem & decretionem, in alterationem, & in motum localem: altera qua motus diuiditur in naturalem motum atq; violentum: Tertia qua motus; ea ratione vt eſt continuus, diuiditur in partes ſuas, quas vocant, quantitatiuas. Has diuiſiones motus hoc libro contemplari & pertractare volumus. Sed a prima diuiſione motus in ſuas ſpecies exorſi, quęnā ſint veræ ſpecies motus propriè dicti, diligenter inueſtigemus.

Generationem & corruptionem, non eſſe motus propriè dictos.

CAP. I.

VT colligamus veras ſpecies motus, quoniā is neceſſario fit in aliqua categoria, perluſtrandæ ac excutiendæ ſunt omnes categoriæ, & de vnaquaque quærendum ſigillatim, an poſſit in ea fieri motus nec ne. Et quia ſubſtantia eſt prima omnium, generatio autem & corruptio mutationes ſunt ad hanc; vidēdum eſt, an hæ mutationes ſint motus.

B Ariſt.5.Phy.tex.8.10.51. Auerr. 4. Phy. com 129. 5.Phy.com.8.& 21.& 6. Phyſi. com.32.& 59. negant generationem eſſe verum motum. Idem ſentiūt omnes expoſitores Ariſtot. vt videre licet 5.Phyſ. ſup.tex.8. Rationes Ariſtotelis ſunt tres, prima, omne quod mouetur eſt ens in actu, ſed quod generatur non eſt ens in actu tum quia quod generatur nondum eſt, tum etiam quòd materia, quæ eſt ſubiectum generationis eſt ens in potētia, ergo quod generatur non mouetur, nec generatio eſt motus. 2. Quod mouetur

C eſt in loco, ſed quod generatur cum ſit non ens, non poteſt eſſe in loco, ergo &c. 3. Omnis motus eſt inter contraria, ſed ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, ergo in ipſa non poteſt fieri motus proprie dictus.

Poſſent addi duæ aliæ rationes. Vna eſt, quia omnis motus eſt continuus, & fit ſucceſſiuė, vt patet ex definitione motus: & quia quod eſt in tempore, eſt ſucceſſiuum, omnis autem motus eſt in tempore & in 6.Phy. demonſtratur omnem motū eſſe continuum, & diuiſibilem; at genera-

D tio non fit ſucceſſiuė, ſed in inſtanti, vt docet Simplicius 5. Phyſic. ſuper text. 8. & Auerroes 4.5.& 6.Phy. locis ſupradictis; & patet, quia generatio fit inter terminos contradictorios, vt in 5. Phyſi. docet Ariſt. in quibus non eſt medium. Deinde cum ſubſtantia ſit indiuiſibilis, quippe quæ non ſuſcipit magis & minus, acquiri non poteſt diuiſibiliter, ergo neque ſucceſſiue. Et cum ſubiectum generationis ſit materia prima, quæ cum per ſe nullā habeat reſiſtentiam ad formam ſubſtantialem, in inſtanti recipiet eam; cauſſa

enim

enim ſucceſſionis quam habet motus,eſt
reſiſtentia exiſtens in ſubiecto.Altera ra- A
tio qua idem probari poteſt,ita ſe habet.
corruptio deſinit per primum ſui non eſ
ſe.v.g.in corruptione ignis datur inſtans,
in quo verũ eſt dicere,nunc non eſt ignis,
ſed immediatè antea erat; quæro, an in
hoc inſtanti; in quo facta eſt corruptio
ignis,incipiat generatio alterius rei:ſi in-
cipit,ergo generatio non eſt motus, quia
motus non poteſt incipere in inſtanti, cũ
ſit ſucceſſiuus, & declarabitur hoc in 6.
Phyſicorum libro:ſi non incipit, ergo in
illo inſtanti materia erit ſine vlla forma,
& non erit verum illud celebre axioma, B
corruptio vnius eſt generatio alterius.&
Auerr.8.Phy. & 3. de Cælo pulchrè de-
monſtrat,ſi materia prima per unum in-
ſtans ſpoliaretur omni forma,fore vt nũ-
quam deinceps poſſet aliquam formam
recipere.Denique, generationem non eſ
ſe motum propriè dictum, ſententia eſt
ſcholæ Peripateticæ; nullus enim inuen
tus eſt,qui contra ſentiret.

Quod generatio non ſit motus propriè dictus, & q non fiat in inſtãti probatur multis argumentis.

Sed hoc quò clarius,& certius ſit, diſ-
ſoluenda ſunt quædam argumenta, quæ
contra ferri poſſunt. primò, ſecundum C
Auerr.3.de Cęlo cõmento 67.elementa
manent actu in mixto, ergo ſubiectum
generationis mixti non eſt materia pri-
ma aut ens in pura potentia:ſed eſt maſ-
ſa quatuor elementorum exiſtens actu &
in loco:falſum igitur eſt,quodcunque ge
neratur eſſe non ens,& nõ exiſtere in lo-
co. 2. Etiam quantitas non habet con-
trarium & tamen eſt motus in ea,ergo ca
rere contrario,non obſtat,quominus mu
tatio ſecundum ſubſtantiam poſſit eſſe
motus. 3. Generatio fit ſucceſſiue, er-
go eſt motus, antecedens probatur, pri- D
mò,definitio motus comprehendit gene
rationem, vt indicant exempla Ariſtot.
quibus 3.Phyſ.tex.6.explanat definitio-
nem motus:Sed ex definitione motus eli
citur continuatio,ergo talis ineſt in gene
ratione. Tum, in 4. Phyſ. text. 129. ait
omnem motum, & mutationem eſſe in
tempore, non diſtinguẽdo motum a mu
tatione, & tempus eſſe cauſſam potius
corruptionis, quàm generationis. Et in
6.Phyſic.tex.59.demonſtrat omnem mo
tum eſſe continuum,ponens exempla ge
nerationis,& corruptionis: & in 7.Phyſi.
A tex.34.inquit vnam generationem com-
paraiam alteri,eſſe magis,aut minus,aut
æque velocem vel tardam quàm alterã;
velox autem & tardum cum menſuren-
tur tempore,habent eſſe in ſucceſſione.
Deinde,ſi generatio fieret in inſtanti, &
tota ſimul,ergo generari,& genitum eſſe
idem eſſet, & fieri & factum eſſe, quod
Ariſtot 6.Phyſi.tex.55.& 59.ducit abſur
dum;aliud enim eſt mutari,aliud muta-
tum eſſe;quod ſi aliud eſt generari,& ge-
nitum eſſe,cum genitũ eſſe fiat in inſtan-
ti, ergo in eodem non poterit fieri gene-
B rari.Vel ergo fiet in alio inſtanti imme-
diate, vel in tempore:non in inſtãti, quia
duo inſtantia non poſſunt eſſe inuicem
immediata,ergo in tempore,quare gene
ratio erit in tempore.Poſteà, Ariſtot. 5.
Phyſic.tex.7.loquens de mutatione quæ
comprehendit etiam generationem, in-
quit eam ſignare vnum poſt aliud,& vnũ
prius,alterum verò poſterius;at vbi talia
ſunt, ibi neceſſariò eſt ſucceſſio, ergo in
generatione eſt ſucceſſio. Adhæc,formæ
elementorum ſecundum Auerr. 3. lib.
de Cęlo comm.67.intenduntur & remit
C tuntur, ergo partibiliter acquiruntur;
quare ſaltem generatio elementi fiet ſuc
ceſſiuè.Poſtremò,Auerroes primo Phy.
commen.62.ait in generatione hominis
ſucceſſiuè deperdi partes ſeminis, & ac-
quiri partes formæ humanæ, ergo, talis
generatio fit ſucceſſiuè.

Solutio ſuperiorũ argumentorũ

Verùm ad hæc argumenta ſic reſpon-
dendum eſt.Ad primum Auerroiſtæ va-
rie reſpondent,Quidam aiunt diſcrimen
quod ponitur 5.Phy.tex.8.inter genera-
tionem & motum, non eſſe in eo, vt om
D nis generatio habeat pro ſubiecto non
ens ſimpliciter, ſed quia non repugnat
generationi,vt generatio eſt, habere pro
ſubiecto non ens; aliqua enim generatio
qualis eſt corporum ſimplicium, habet
ſubiectum ipſum non ens actu,hoc eſt ip
ſam materiam primam.Omnis autẽ mo
tus,vt motus eſt, habet pro ſubiecto ens
ſimpliciter actu,& non habere tale ſubie
ctum repugnat illi. Alii dicunt, Ariſt.per
id quod generatur,non intelligere mate
riam primam, quippe quæ ſit ingenerabi
lis,ſed compoſitum quod de nouo ſit,cu

ius

ſius priuatio dicitur non ens ſimpliciter, quia ipſum compoſitum ſubſtantiale, A eſt ens ſimpliciter: ergo quamuis ſubiectum generationis mixti corporis, ſit aliquod ens in actu nempe mat̃a quattuor elementorum, tamen quia in ipſo eſt priuatio mixti, quod eſt ens ſimpliciter, ideo talis generatio dicitur fieri ex non ente ſimpliciter, ad ens ſimpliciter. Alii dicunt, ſicut ſunt varij modi generationis, nempe vel per ſimplicem productionem, cum vnum mutatur in aliud, vt in elemẽtis· vel per mixtionem vt ex elementis inuicem mixtis conflatur mixtũ: vel per procreationem ex ſemine, vt ſtir B pes & animalia: ſic Ariſt. dediſſe varias rationes ad diſtinguendam generationem a motu. Eam igitur quam ponit tex. 8. valere tantùm in generatione corporum ſimplicium, quæ dicitur ſimplex generatio: alteram vero traditam text. 10. qua probat generationem non eſſe motum quia omnis motus fit inter cõtraria, ſubſtantiæ autem in qua fit generatio nihil eſt cõtrarium, valere in omni generatione. Verùm de hac opinione Auerrois ſecundum quam procedit dubitatio, alibi agendum eſt. Ad 2. Licet quantitas nõ C habeat contrarietatem maximè proprie dictam, qualis inuenitur in alteratione, habet tamen eam quæ ſufficit ad motũ; nimirum oppoſitionem intèr duas quantitates, perfectam ſcilicet & imperfectã, quæ non poſſunt eſſe ſimul, & acquiruntur partibiliter: quæ ratio contrarietatis non inuenitur in ſubſtantia.

Ad alia argumenta, quibus oſtenditur generationem eſſe motum ſucceſſiuum, cum duplici diſtinctione, reſpondendum eſt: vna eſt, generationem poſſe accipi bifariam, vel pro ſola introductione formæ D ſubſtantialis, & ſic fit in inſtanti, nec eſt motus: Atque hac ſignificatione nos in præſentia nomẽ generationis accipimus, cum docemus generationẽ non eſſe motum: vel pro aggregato ex hac & præcedente alteratione, quæ quoniam ab agente inducitur, & ordinatur ad generationem propriè dictam: etiam ipſa apud Philoſophos inuenit nomen generationis; propter hanc igitur generatio dicitur fieri ſucceſſiue, & ſic exponenda ſunt omnia loca Ariſt. quibus ſignificat generationem fieri ſucceſſiuè. Hãc diſtinctionem, innuit Simplicius 5. Phyſ. ſuper tex. 8. Auerroes autem apertis conceptiſque verbis tradit eam 6. Phyſi. comm. 59. de qua nos ante loquuti ſumus cum definitionem motus explanaremus. Altera diſtinctio eſt, ſucceſſionem motus dupliciter poſſe conſiderari, vel ſecundum formam, quæ cum ſuſcipiat magis, & minus, & habeat partes & gradus ſm quos intenditur & remittitur, etiam neceſſariò acquiritur ſucceſſiuè, vel ſecundum ſubiectum, nam cum omne mobilẽ ſit diuiſibile, & habeat partes, alias priores & propinquiores mouenti, alias verò poſteriores atque remotiores a mouente; mouens primum mouet partes ſibi propinquiores, deinde alias ſucceſſiuè: generatio igitur nõ eſt motus ſucceſſiuus priori modo, quia forma ſubſtantialis nõ habet gradus, ſed conſiſtit in indiuiſibili tanquàm numerus: poſteriori vero modo; nihil prohibet generationem fieri ſucceſſiuè. Cum enim ex aliquo magno ligno fit ignis, non ſimul totum lignum conuertitur in ignẽ, ſed prius vna pars propinquior igni comburenti, deinceps alia ſecundum ordinem, & ſic tandẽ totum: & quamuis in motu proproprie dicto reperiatur vtraque ſucceſſio, prior tamen attingit naturam motus. Hæc autem diſtinctio valde notanda eſt, vt pote per quam ſoluuntur magnæ difficultates in Philoſophia. Cum igitur apud Philoſophos legimus generationem fieri ſucceſſiuè, quemadmodum intelligendum ſit, ex hac gemina diſtinctione cognouimus. Ad illud autem quod obijcitur, quod idẽ eſſet mutari, & mutatum eſſe; reſpõdeo, in omnibus mutationibus inſtantaneis qualis eſt generatio, id neceſſariò concedendum eſſe, vt in illuminatione quæ fit in inſtanti, ſimul eſt illuminari, & eſſe illuminatum. Ad illud, quod in omni mutatione eſt prius & poſterius, reſpõdeo non eſſe hoc intelligendum intrinſece vt omnis mutatio habeat partes priores & poſteriores; ſed intelligẽdum de terminis a quo & ad quem, id eſt quod mutatur, prius eſt ſub termino a quo, deinde tranſit ad terminum ad quem. Vnde cum in inſtanti generatur ignis ex ligno, verum eſt dicere, nunc materia eſt

ſub forma ignis,& prius erat ſub forma ligni. Ad illud, quod formæ elementorũ ſuſcipiant magis & minus; dico id eſſe in opinione, & alias diſcutiendum ; tamen cui libet ſententiam Auerrois ſequi,poſſet is reſpondere, formas elementorum non acquiri ſucceſſiuè per ſe primò , ſed per modũ ſequelæ, nempe propter qualitates,a quibus nõ poſſunt ſeparari;quoniam enim calor ſucceſſiuè acquiritur, & perditur,ideo forma ignis, quæ naturaliter coniuncta eſt cum calore , etiam ſucceſſiuè acquiritur vel perditur:in motu autem vero requiritur ſucceſſio per ſe. Ad vltimum reſponderi poteſt, vel ſecũdum duplicem diſtinctionem ſupradictam,ducendo generationem fieri ſucceſſiue ratione ſubiecti , non autem formæ;primo enim generatur cor,tum, ordine ſuo cætera finguntur membra : Vel ex uerbis ipſiuſmet Auerrois,quæ ibidẽ paulò poſt ſubiungit , dicens [ſiquidem talis forma habet partes .] Ex his igitur palam eſt in Subſtãtia non eſſe motum. In Relatione autem, Actione, & Paſſione. Quando, & Habere,non eſſe motum propriè dictum, partim probatur ab Ariſtotele partim etiam per ſe manifeſtum eſt. Simplicius autem,qui 3.° Phyſic. tex. 5.& 5.Phyſic.tex 9. contendit motum eſſe in omnibus categoriis, quia in omnibus eſt actus & potentia , & quia in omnibus categorijs fit tranſitus a non eſſe ad eſſe , qui nihil aliud eſt quàm motus; tantum concludit, abſolutè motum poſſe fieri in omnibus categorijs , ſed non motum propriè dictum,aut motum per ſe, & non ſecundum accidens ; ſupradictæ enim categoriæ non acquiruntur per ſe primò , ſed conſequenter , quatenus ſunt coniunctæ cũ his ad quæ fit motus per ſe, nimirum cum qualitate, quantitate,& vbi.

De Tribus ſpeciebus motus propriè dicti,hoc eſt de augmentatione, motu locali, et alteratione.

CAP. II.

REſtant igitur tres categoriȩ in quibus verſatur motus propriè dict⁹, Quantitas,Qualitas,& Vbi:Circa quarum vnamquamque , cum nonnullæ ſint dubitationes,has nunc oportet explicare , incipiendo a quantitate.

Quòd augmentatio non ſit motus propriè dictus, ſeptem obiectiones ponuntur.

De augmentatione igitur,quæ eſt motus ad quantitatem, prima dubitatio eſt, omnis motus fit inter contrarios terminos,vt in hoc 5.lib. ſæpe eſt dictum , ſed termini augmẽtationis ſunt magnum & paruum,vt tradit Ariſtot.1. de Cælo 36. magnum autem,& paruum non ſunt inter ſe contraria , vt habetur in categoria Quantitatis, ergo &c. 2. Contraria ſunt, quæ maximè diſtant ſub eodem genere, ſed in quantitate non poteſt aſſignari maxima diſtantia, cum in ea non reperiatur maximum & minimum , ſiquidem ea eſt in infinitum diuiſibilis,ergo &c. 3. Contraria differunt ſpecie , ſed magnum & paruum non differunt ſpecie ſicut nec magis album & minus album , ergo &c. 4. In motu terminus a quo abiicitur, ſed in augmentatione , prior quantitas non abiicitur,aut deperditur,ergo &c.5. Forma ad quam eſt motus, quia partibiliter debet acqri, ſuſcipit magis & minus, ſed quantitas non ſuſcipit magis & minus,vt docet Ariſt.in categoria Quantitatis, ergo &c. 6. Augmentatio eſt ſpecies motus localis,ergo non differt genere ab illo,quare motus non debet diuidi in localem,& augmẽtationem, quia vnum mẽbrum diuidens non debet contineri ſub altero; antecedens probatur ab Ariſt. 4. Phy. 32.faciente tres ſpecies motus localis,lationem,accretionem,& decretionẽ. 7.Omnis motus propriè dictus debet eſſe continuus , ſed augmentatio non eſt motus continuus quemadmodum tradunt Ariſt.& Auerr.8.Phyſic.text. 23.& Auerr.3.Phyſ.comm.6.ergo &c.

Adhæc,

Adhæc,ita reſpõdendum eſt. Ad priora tria reſpõderi poteſt, magnum & paruum, inter quæ fit augmentatio, bifariã ſumi vel mathematice,vt ſonant nudam; quantitatem,& ſic procedunt argumenta;vel phyſicè,vt ſignificant quantitatem naturalem imperfectam, vel perfectam. & non idoneam nec accommodatam ad exercendas operationes naturales viuentis:termini igitur augmentationis, non ſunt præcisè magnum & paruum ſed magnitudo naturalis imperfecta & perfecta, vt docet Ariſtoteles lib.6.Phy.tex. 91.& lib.8.Phy.tex.62.& Alex.1. Naturalium q.c.7.vbi ſanè eandem dubitationem ex- B plicat.In quantitate ergo phyſica ſecundum vnamquamque ſpeciem reperitur minima diſtantia, hoc eſt maximum & manimum;quia omnium rerum naturalium magnitudinis & paruitatis terminus præſcriptus eſt a natura,vt dicitur 1. Phyſi.tex. 36.& lib.2.de Anima text.41. Aliud igitur eſt conſiderare quãtitatem per ſe ac pręcisè,aliud vero vt eſt quantitas naturalis,& vt eſt cuique rerum ſpeciei conueniens. inter quantitatem autẽ imperfectam,& perfectam,quamuis non ſit tanta contrarietas, & differentia ſpeci C fica; quanta maxima eſſe poteſt,& quæ cernitur in alteratione, tamen eiuſmodi eſt,quæ Ariſtoteli ſufficit ad conſtituendum motum. Ad 4. In augmentatione terminus a quo materialiter quidem manet,ſed nõ formaliter,hoc eſt prior quantitas manet,ſed non,vt parua & imperfecta,per augmentationẽ enim euadit magna,& perfecta. Ad 5. Suſcipere magis & minus,hic ſumitur amplè; ſiue fiat ſecundum intenſionem, vt in alteratione, ſiue ſecundum extenſionem,vt in augmẽtatione,ſiue ſecundum maiorem,vel mi- D norem appropinquationem ad locum, vt in motu locali. Ad 6. Augmentatio per ſe primo fit ad quantitatem, conſequenter autem ad locum;nam cum omni quantitati debeatur locus, neceſſe eſt maiori maiorem, minori minorem aſciſci: quamobrem in augmentatione ſicut acquiritur maior quãtitas, ita neceſſe eſt acquiri etiam ampliorem locum;contra verò in decretione. Ergo ſi augmentatio cõnſideretur per ſe primò, per ſe differt a motu locali,ſi autem ſecũdario, poteſt aliquo modo ſtatui ſpecies motus loca- A lis,& ſic loquitur Ariſto.loco ſupradicto. Ad 7. Tribus modis poteſt intelligi augmentationem eſſe motum continuum: vel vt ſit perpetuus, & ſic ſolus circularis vocatur continuus ab Ariſt.8. Phy.textu 73.vel ut augmẽtatio continuetur cum decretione,vt inter has mutationes nihil temporis,aut quietis intercedat,& hac ratione augmentatio non eſt motus continuus, quia inter duos motus contrarios neceſſario intercedere aliquid quietis; probatum eſt ab Ariſt.in 8.Phy.vel vt augmentatio continuè fiat a principio quo B incipit homo augeri vſque ad finem, & hoc duplici modo Ariſt.8.Phyſi.text.23. negat augmentationem eſſe motum cõtinuum; ſed quod augmentatio dum fit & durat,non fiat continue,hoc nec Ariſt. affirmat,& repugnat experientiæ. Vnde Auerr.3.Phy.comm.6.ait augmentationem,videlicet totalem, componi ex multis motibus,& quietibus. Licet igitur tota accretio ab initio vſque ad finem auctionis viuentium, non ſit vnus numero motus atque continuus,partiales tamen accretiones nihil prohibet eo tempore C quo durant, eſſe motus continuos.

Quomodo augmentatio ſit motus continuus & quomodo non.

De motu autem locali ſunt hæ dubitationes; prima, cum motus localis fiat ad locum, qui ponitur in prædicamento quantitatis,videtur non diſtingui genere ab augmentatione. 2. In motu locali non eſt contrarietas, quia contraria ſunt inuicem actiua & corruptiua,& apta fieri circa idem ſubiectum,at ſurſum & deorſum, in quibus ponitur contrarietas motus localis,non ſunt apta fieri circa idem ſubiectum,aliud enim eſt corpus, quod D mouetur ſurſum, aliud verò deorſum, neque poteſt idem naturaliter moueri ſurſum & deorſũ, vel ibi quieſcere: pręterea, ſurſum & deorſum non agunt inuicem & corrumpunt. 3. Quod mouetur partim eſt in termino a quo, partim eſt in termino ad quem;at nihil videtur eſſe poſſe partim ſurſum & partim deorſum imo vero non poteſt dici ſurſum eſſe,niſi cum attigerit vltimum terminum, qui eſt ſub concauo lunæ,ergo &c. 4. Quod acquiritur per motum eſt in ipſo mobili, vt patet in augmẽtatione, & alteratione:

De motu locali quinque obiectiones.

ſed

ſed locus,qui acquiritur per motum lo-
calem,non eſt in mobili,quinimo mobi- A
le eſt in loco. 5. Præcipua ſpecies mo-
tus localis, eſt circularis ,cui tamen nec
definitio motus,nec ea,quę 5. Phyſicorũ
de vnitate, & oppoſitione motus tradun
tur, videntur conuenire.

Solutio obiectionũ.

Verum ad hæc,ita reſpondendum eſt.
Ad primam ; motus localis per ſe primo
fit ab Vbi,ſed quia Vbi nõ acquiritur,ni-
ſi in acquiſitione loci,& quia videtur ꝓ-
uenire ex circumſcriptione loci ad loca-
tum , ideo motus localis (vt loquamur
cum Philoſophis) intrinſecè, & formali- B
tèr fit ab Vbi, extrinſecè autem ; & effe-
ctiuè fit ad locum : conſtat autem ipſum
Vbi diuerſum genus eſſe a quantitate.
Ad 2. Rectè ait Auerroes contrarieta-
tem non dici vniuocè de omni motu,ſed
ſecundum prius & poſterius;nam maxi-
mè cernitur in alteratione,minus in mo
tu locali, minime cernitur in augmenta-
tionę : Et quia duplex traditur definitio
contrariorum , vna , contraria eſſe , quæ
ſub eodem genere maximè diſtant;alte-
ra,contraria eſſe quę ſunt inuicem corru
ptiua & apta fieri circa idem ſubiectum; C
ſecundum priorem definitionẽ , propriè
inuenitur contrarietas in loco,quia diſta
re propriè dicitur in loco ; in alijs vero
metaphoricè: ſecundũ autem poſteriorẽ
contrarietas maximè viget in alteratio-
ne,in alijs autẽ motibus non itidem. Vi-
de Ariſtotelẽ in Categoria Quantitatis
& 10.Metaph.tex.13.& lib.2.Meteororũ
Summa 3.c.3.Contrarietas igitur in mo
tu locali ſolũ attenditur penes maximã
diſtantiã,quæ ſumitur ſecundum lineam
rectã,quæ eſt ſemidiameter Mundi ; hæc
enim eſt maxima diſtantia,per quam poſ D
ſit fieri motus rectus . poſſunt autẽ dici
ſurſum & deorſum contraria,eo quod lo
cus ſurſum,eſt conſeruatiuus corporum
leuium,corruptiuus autẽ grauium;è cõ-
trario verò deorſum. Sed hoc intereſt,
quod (vt ait Auerroes) contrarietas in
alteratione , exiſtit inter duas formas, &
cica vnum ſubiectum: in motu autem lo
cali , inter duas formas, & duo ſubiecta.
Etenim idem ſubiectum in alteratione
eſt naturaliter capax vtriuſque contra-
rij,nimirum materia prima: At in motu
locali , non eſt idem corpus naturaliter
locabile ſurſum atque deorſum. Ad 3.
Mobile dicitur eſſe partim ſurſum , par-
tim deorſum per appropinquationem &
diſtantiã; nam quatenus eſt propinquius
ipſi ſurſum,quàm cum erat in termino a
quo, dicitur ſecundum hoc eſſe ſurſum,
quatenus verò diſtat ab illo , dicitur eſſe
deorſum.Adde quòd quælibet pars eius
ſpatii,quod eſt inter ſurſum & deorſum,
reſpectu vnius,dicitur deorſum;reſpectu
alterius , dicitur ſurſum. Ad 4. Quod
acquiritur intrinſecè per motum localẽ,
non eſt locus , ſed Vbi , quod ſubiecti-
uè eſt in ipſo mobili. Ad 5. Motus cir-
cularis ſecundum rem & ſecundum no-
bilitatem,eſt principale analogatum mo
tus,quatenus eſt perfectus,infinitus,cauſ
ſa cęterorum,in nobiliſſimo ſubiecto in-
hærens: & a nobiliſſimo agente effectus:
ſecundum autem rationem formalẽ mo
tus , quæ dicit potentiam & actum im-
perfectum,eſt infimum analogatum, ha-
bet enim minimum potentiæ;& imperfe
ctionis , neque fit inter duos terminos
propriè diſtinctos, nec opponitur ei mo-
tus,aut quies;quare non ſine cauſſa quę-
cunque Ariſt.tradit de motu , præcipuè
accommodat ad motum localem re-
ctum , & corporum ſublunarium .

De Alteratione.

Alteratio autem duplex eſt,vna quæ
fit in qualitatibus phyſicis, vt calefactio;
altera in non phyſicis,quales ſunt quali-
tates ſpirituales,vt ſcientiæ , & virtutes;
Rurſus phyſica, alia eſt perfectiua ſubie-
cti quod alteratur,alia corruptiua,vt illu
minatio aeris perfectiua eſt , calefactio
aquæ corruptiua.Corruptiua alia fit per
ſe primo ad aliquid, vt calefactio ad ca-
lorem;alia ſecundario, & conſequenter,
vt calefactio ad ſanitatem vel ægritudi-
nem . Itaque alteratio ſimpliciter ſum-
pta , verſatur in qualitate ; phyſica , in
qualitate ſenſibili , & quæ per motum
phyſicum acquiritur ; perfectiua alte-
ratio , in qualitate , quæ confert ad con-
ſeruationem,& perfectionem rei: corru-
ptiua per ſe primo tantũ eſt in quatuor
primis qualitatibus, frigore, calore , hu-
more,& ſiccitate.Et propter alterationẽ
quę fit in hiſce primis qualitatibus,exiſtit
quoque alteratio in ſecundis qualitati-

bus quæ ex primarum qualitatum mixtione oriuntur, velut in coloribus, odoribus, ſaporibus, ſanitate, ægritudine, & huius generis aliis. Cęterum alteratio, quæ eſt propriè motus, cenſeri debet ea eſſe tantum, quæ fit ſecundum primas tantum qualitates; nam in his eſt propriè actio & paſſio, & cõtrarietas, & de tali alteratione loquens Ariſt. ait in 1. de Cælo, Cælũ eſſe inalterabile; & in 2. de Gen. quicquid alteratur eſſe corruptibile, & contra. Hæc eſt alteratio, quę communiter induit ſibi nomen generationis, & corruptionis, nam eſt via ad generationem, & corruptionem. Sed de ſpeciebus motus ſatis ſit dictum.

Comparatio inter ſpecies motus. Eſt autem inter has ſpecies motus, varia & differens comparationis ratio. Nã ſi comparentur inter ſe ſecundum dignitatem, motus localis antecedit alios; quia eſt communis omnibus rebus naturalibus, quia non pendet ab alijs, alij verò ab ipſo: quia non ponit, vel detrahit aliquam formam ſubiecto; quia continet veluti ſpeciem motum circularẽ cæli, qui eſt fons omnium motuum. Generatio præſtat reliquis motibus propter terminum ad quem, videlicet formam ſubſtantialem, nam reliquis motibus tantũm acquiritur forma accidentalis. Augmentatio autem excellit, ratione ſubiecti, quia eſt motus rei viuentis. Denique in alteratione nõnullæ proprietates motus, vt diſtinctio terminorum, & contrarietas, propriè & illuſtrius quàm in cæteris, elucecſunt. Ariſtoteles tamẽ videtur præcipuam rationem habere motus localis. Ex quo fit, vt pleraſque demonſtrationes quas in 6. Phyſic. & alibi tradidit de motu, ferè applicet atque accommodet motui locali. Quæ ſint igitur veręac germanæ ſpecies motus propriè dicti, breuiter declaratum eſt. Nam de earum vnaquaque propriè copioſeque alio loco diſputandum eſt. Nos de Alteratione in libris noſtris de Elementis: de Augmẽtatione verò, in libris de Anima (fauente Deo) ſubtiliter accurateque diſſeremus.

Tractatur ſecunda Diuiſio motus in naturalem & violentum.

CAP. III.

Sequitur altera diuiſio motus in naturalem & violentum: quæ oritur ex principijs ipſius motus efficientibus. Etenim, qui motus proficiſcitur ex principio aliquo, quod eſt in ipſa re quæ mouetur, is dicitur naturalis; qui autem ſolum extrinſecus accidit rei mobili contra naturalem eius propenſionem, cum appellant omnes violentum; motus lapidis deorſum ex grauitate quę eſt in lapide proficiſcens, naturalis eſt lapidi; motus eiuſdem ſurſum proiecti, a ſolo proijciente vim habens, violentus eſt. Eſt tertius quidam motus medius, & mixtus ex naturali & violento; vt motus progreſſiuus animalis, violentus eſt ratione corporis, naturalis autẽ ratione animæ: motus item lapidis magna vi deorſum deiecti, naturalis eſt ratione loci quem petit lapis, violentus autem ratione modi, hoc eſt ratione celeritatis, maiori enim celeritate fert, quàm ſua vi & põdere aptus eſt lapis naturaliter ferri. Sed hoc loco tantum de motu naturali & violento dicendum eſt, primò quidem de naturali, poſtea verò de violento. De naturali autem motu, explicare volumus illud crebris Philoſophorũ ſermonibus vſurpatũ tritumque Problema, cur nimirum motus naturalis prope finem ſit velocior, quàm in principio. Cuius Problematis, veram, & propriam rationem & cauſſam attingere, quàm ſit difficile, tanta opinionum inter ſe diſcrepantium varietas, quantam in huius quęſtionis explicatione apud Philoſophos reperimus, non obſcurè declarat. Sed nobis propoſitum eſt, expoſitis aliorum ſententijs, quod in ſingulis improbabile eſt, id refellere; quod autem erit verò magis ſimile, & rationi conſentaneum, id aſtruere, atque confirmare.

Cur motus naturalis quo propior eſt fini, eo celerior euadat.

1. Opinio Simplicij dubitantis an verum

Simplicius extremo illo ſuo commentario, quo explanat textum 88. primi lib. de Cælo, in dubium vertit, an quod dicitur

Sit motum naturalem celeriorem fieri prope finem.

tur ab omnibus, motũ naturalẽ prope fi nem velociorem eſſe quam in principio, id pro vero & certo habendum ſit: negat enim ſe ſcire, vel a quo uel quomodo id compertum & exploratum fuerit: addit prӕterea, videri hoc eſſe contra experientiam. Etenim ſi ſaxum, quod e ſublimi ad imum fertur, celeriùs mouetur, quo propius accedit ad imum locum, ergo fiet tunc grauius atque ponderoſius: at ſi quis periculum faciat, nihilo plus ponderis deprehendet eſſe in illo ſaxo cum eſt prope finem motus, quàm erat in eo cũ moueri cępit.

Confutatio Simplicii.

Verùm, nec auctoritas, nec ratio Simplicii debet nos abducere ab ea ſententia, quӕ probatur omnibus, & ab Ariſtotele traditur multis in locis. Etenim is ait hoc verum eſſe 5. lib. Phy. tex. 61. & libro 8. tex. 76. & 1. lib. de Cӕlo tex. 88. & 2. lib. tex. 35. Quin etiam ipſemet Simplicius exponens textum 61. 5. libri Phyſicorum, idem approbans refert Stratonẽ Lampſacenum diſcipulum Theophraſti, & ob excellentiam doctrinӕ pręſertim Phyſicӕ, cognominatum Phyſicum, habitumque in primis ac ſummis Peripateticis, hoc probare ſolitum duobus manifeſtis ſignis. Vnum eſt aquӕ defluentis ex tegulis, quam ſi quis ab alto cadentem contemplatus fuerit, videbit a principio quidem eam fluere continuam, ad terrã autem peruenire magis diuulſam, atque diſiunctam: diuellitur autem a ſua continuitate, propter impetum celeritatis maiorem, quo fertur prope finem motus. Alterum ſignum eſt, ſi lapis è ſublimi aliquo loco deijciatur in terram, grauiorẽ ictum facit, acriuſque ferit in fine illius ſpacii per quod mouetur, quàm in medio, vel propè principium: ergo in fine motus, & ſpacij, maiorem celeritatem habet quàm in principio. Hӕc Strato in libro quodam ſuo de Motu, referente Simplicio. Non igitur dubitare licet an hoc ita ſit, ſed cum id veriſſimum eſſe cõſtet, quӕnam ſit cauſſa cur hoc ita eueniat, inueſtigare oportet.

Stratonis, qui fuit diſcipulus Theophraſti, duo argumenta, quibus probatur motũ naturalem eſſe velociorẽ prope finem.

2. Opinio Hypparchi eiuſque confutatio.

Hypparchus dixit cauſſam huiuſmodi euentus eam eſſe, quod motum naturalem antecedit motus violentus; quod.n. mouetur naturaliter deorſum, prius fuerat motum, & proiectum ſurſum; quare

A

cum reuertitur deorſum, vis illa qua ſurſum proiectum fuerat, debilitatur, atque minuitur; & quia propè finem, vis illa eſt maximè fracta, & remiſſa, idcirco tũc motus exiſtit celerior. Sed Hypparchus meritò reprehenditur ab Alexandro; vt enim, quod is ait, vere dici queat in eo motu naturali, quem motus aliquis violentus proxime anteiuit; non poteſt tamen locũ habere in alijs motibus naturalibus, quos non eſt proximè antegreſſus motus aliquis violentus eiuſdem mobilis; veluti ſi lapis generatus in nubibus continuus

B

feratur deorſum, aut ſi ſaxum multos annos in loco aliquo ſublimi detentum, poſteà remoto impedimẽto moueatur deorſum: huiuſmodi autem motuum naturalium, quos non proxime pręceſſit motus aliquis violentus, finis velocior erit quam principium. Quare aliam eius rei cauſſam indagare oportet.

3. Opinio, quam refert Alexander & Simplicius, refellitur.

Alij opinantur cauſſam huius rei, non eſſe aliam, quam ipſum mediũ per quod fit motus, quod reſiſtit rei, quę per ipſum

C

mouetur, eiuſque motum retardat, quare cum in fine motus, minus ſuperſit medium ſuperandum, & diuidendum a mobili, quam erat in principio: ideo tunc celerior fit motus. Atque horum opinionem commemorat Alexander, vt refert Simplicius ſuper textum 88. primi libri de Cӕlo. Verum hi non animaduertunt, ſi id fiat propter medium, quod accidit motui naturali vt nimirum ſit velocior prope finem, idem quoque euenire debuiſſe motui violento; quippe cum ſemper in fine vtriuſque motus, minus ſuperſit medij. Deinde, per idem ſpacium

D

aeris, quod ſit terrӕ proximum, idẽ pondus cadens ex loco ſublimiori maiori celeritate atque impetu fertur, quam ſi caderet ex loco aliquo humiliori; non igitur ipſum medium cauſſa eſſe poteſt huiuſmodi celeritatis.

4. Opinio Alexandri.

Alexander Aphrodiſӕus ait, qđ mouetur ad locũ naturalem, id moueri ex loco non naturali, & ſibi contrario; in quo, propterea quod ipſum mobile, vel generatũ fuit, vel aliquãdiu mãſit, neceſſe fuit

ipſum affici qualitatibus ſibi contrarijs, & naturales eius facultates impuras, & imbecillas effici; quanto magis autẽ per motum ſuum naturalẽ recedit ab illo loco non naturali, tanto purius, & liberius euadit ab illis qualitatibus contrarijs, & virtus eius motiua potentior redditur. Atque hanc putat Alexander cauſſam eſſe cur motus naturalis in principio ſit tardior, propè finem autem celerior. Et hanc quidem Alexandri opinionem, eo quem proximè diximus, loco Simplicius exponit. Sed Alexãdro illud poteſt obiici, ſi quis lapidem e terra tollens ferat ſecum ad altiſſimam aliquam turrim, atq; inde ſtatim deiiciat in terram, non eſt dubium, quin motus illius lapidis celerior futurus ſit in fine, quàm in principio; at quis auſit dicere; niſi ab omnibus rideri velit, lapidem illum dum fuit ſupra turrim (fuit autem perquam exiguo tempore) partem ſuæ grauitatis propter vim ſuperi loci ſibi repugnãtis amiſiſſe, eamque poſtea per motum naturalem paulatim recuperaſſe? Cũ & lapis ſua natura valentiſſimus ſit ad patiendum, atque reſiſtendum. & ſiquis periclitari vellet põdus illius lapidis, cum is erat ſupra turrim, & poſtquàm ad terram peruenit: idẽ planè pondus, eandemque grauitatem vtrobique reperiret. Ac ſupradictas tres opiniones refert Simplicius 1. de Cælo text. 88.

5. Opinio multorum communis.

Themiſtius 8. lib. Phyſi. ſupra tex. 76. Albertus 4. lib. Phyſi. tractatu 1. c. 11. D. Thomas 1. lib. de Cælo ſuper text. 88. in fine lectionis 17. aſſerunt extremum motum naturalem fieri celeriorem, atq; vehemẽtiorem, propterea quod virtus motiua ex appropinquatione mobilis ad locum ſuum naturalem, magis confortari, & corroborari ſolet. Sic enim ſcribit Themiſtius. [Naturales, & ſpontanei mòtus quanto plus ab initio ſeparantur, eo citatiores, perniciore ſq; ſunt, quia quæ ſecundum naturam mouentur quo propius accedunt ad calcem, eo iunctiora ſunt cognatis, & ſibi ſalutaribus locis.] hactenus Themiſtius. Intelligere aũt oportet, confortationem illam, atque corroborationem virtutis motiuæ, nihil aliud eſſe ſecundum Ariſtot. & Peripateticos, (interprete Simplicio ſuper tex. 88. primi libri de Cælo) quàm additionẽ quandam, & accretionẽ virtutis motiuæ, hoc eſt vel grauitatis vel leuitatis; huiuſmodi autem additionis princeps cauſſa efficiens eſt locus naturalis; vtpotè in quo vim eſſe aiũt, attractiuam, generatiuam, conſeruatiuam, & perfectiuam locati. Hæc illi.

Simplicius affirmat, hanc etiam eſſe Ariſtotelis ſententiam: quod facilè credet, quiſquis attentè legerit, & conſiderauerit Ariſtotelis verba in 1. de Cælo tex. 88. Ibi enim argumẽtatur, graue quo propius accedit ad ſuum locum naturalem; eo maiorem velocitatẽ acquirere, ac proinde etiam maiorem grauitatem; nam ſi corpus graue velociter mouetur deorſum propter grauitatem, neceſſe eſt ſi augetur eius velocitas, augeri etiã grauitatem. Quanquàm Ariſtoteles in libro de Quæſtionibus mechanicis quæſtione 19. ait omnia corpora acrius, & vehementius operari mota, quàm quieſcentia; quare (inquit) ipſum graue ipſa ſui motione vim acquirit, & quo plus mouetur, eo plus grauitatis aſſumit. Ex his verbis licet intelligere, Ariſtotelẽ cauſſam maioris velocitatis, quæ eſt in fine motus naturalis, hoc loco non referre ad maiorẽ appropinquationem ad locum naturalẽ, ſed ad maiorem ipſius grauis agitationẽ, atque motionem; adeo vt hic non ineptè dici queat, quod Poeta dixit eleganter de fama. [Mobilitate viget vireſque acquirit eundo.]

Pulchra refutatio ſententiæ communis.

Verum opinionem eorum, qui aiunt in fine motus naturalis augeri virtutem motiuam ob propinquitatem loci naturalis; ſiue ea ſit Ariſtotelis, ſiue non ſit, tria mihi quidem faciunt improbabilem. Vnum eſt, ſi tunc augetur grauitas lapidis, ergo etiam pondus; quare lapis ponderoſior eſſet in fine motus, quàm erat in principio: hoc autem eſt contra experientiã. Neq; dicat quiſpiã, adeo inſenſibilem eſſe eiuſmodi differentiam, vt ea diſcerni nequeat; nam cum differentia velocitatis in principio & fine motus, ſit admodum inſignis & notabilis, neceſſe eſt differentiam grauitatis, ex qua illa proficiſcitur, eſſe inſignem & notabilem. Alterum eſt, quomodo augetur grauitas

lapidis

lapidis ſine vlla eius alteratione? aut quomodo cũ lapis ob ſuam duritiem & ſiccitatem ſit maxime inalterabilis, tam cito alterari poteſt? aut quomodo locus poteſt imprimere illam grauitatem lapidi? Etenim ſi lapis cadat ex alto in aquã, celerius mouebitur propè finem motus; ac ridiculum eſt grauitatẽ lapidis augeri, vel ab aere, vel ab aqua: tum quia hę elementa non ſunt loca naturalia ipſius lapidis; tum etiãm, quia ſunt minus grauia, quam lapis. Tertium & vltimum eſt; idẽ lapis proiectus in terram ex loco ſublimiori, maiori impetu terram feriet, grauioremque ictum imprimet, quàm ſi ex loco inferiori, & proximo terræ proiiceretur; cũ tamen vtroq; modo lapis ęqualiter appropinquet loco ſuo naturali. Pręterea, ſi ex altiſſima turri demittatur in terrã lapis ligatus fune, cumque propè terram fuerit, fune rupto cadat in terrã: & idem rurſus lapis ex eadẽ turri per idẽ ſpatium aeris in eundem terræ locum ſine fune deorſum proiiciatur; non eſt dubium, quin ille lapis hoc poſteriori modo, maiori impetu & ictu, terram percutiet, quàm priori modo neque tamen eius rei cauſſa ex propinquitate loci naturalis peti poteſt, quippe cum vtroque modo ſit idem terminus a quo idem ſpatium, idemque terminus ad quem: quare huius euentus cauſſa aliunde eruenda, & petenda eſt.

Alia opinio Simplicii. Simplicius autem 8. lib. Phyſi. ſuper text. 76. exponens rationem eius euẽtus, quòd nimirum motus naturalis in fine eſt velocior; omnes ſuperiores cauſſas ſimul complectitur, hoc modo ſcribens: [Quod mouetur ſecundum naturã, quo proprius fuerit ſuo loco naturali, fertur celerius: vel vt ad id, quod eſt ſibi cognatum & eiuſdem generis: Vel quod appropinquanti minus ſit quod impedimentũ afferat, & ipſum diuidat, quod autem minus eſt poteſt facilius diuidi: Vel quod eſt ei ſimilius, id quod proprio propinquum, & non æque contrarium, atque id vnde cępit moueri: Vel quod nuper mutatum eſt ex contrario, & nondum perfecte liberatum eſt ab illius qualitatibus, procedens autem ſit purius, & cum in id quod eſt ſecundum naturam ſuam perfe-

A ctius; atque ſincerius mutatum fuerit (quod accidit ei propè finem motus) tũc mouebitur celerius, tũc enim habet perfectiorem etiam eam qua mouetur inclinationem.] Hactenus Simplicius. Sed, quia opinio Simplicij complectitur omnes ſuperiores ſententias, neq; addit quicquã ab illis diuerſum, ideo quæ contra illas ſuperius ſigillatim allata & dicta ſunt, ea nunc ſimul omnia valent aduerſum Simplicium.

6. Opinio Burlęi & Contareni. Burlæus in 8. Phy. ſuper tex. 76. & Contarenus 1. lib. de Elementis, cauſſam maioris velocitatis, quę accidit motui naturali propè finẽ eius, attribuunt aeri. Hoc autem ita declarant: cauſſa cur in fine motus naturalis augeatur velocitas, eſt aer, tum is qui terga lapidis ſubſequitur retro impellens, & promouens lapidem, ſicut ventus a puppi impellens nauim: tũ etiam is qui a lapide deſcendente truditur & ad anteriora pellitur. Hic quidem, quia per motum lapidis etiam ipſe mouetur, & quia tenuis eſt, diſſipatur, & tanto magis, quanto magis durat motus lapidis: aer autem motus & diſſipatus minus reſiſtit, quàm vnitus, præſertim motus verſus eum locum, ad quem mobile tendit naturaliter. ex quo fit, vt quia in ſine motus naturalis, aer eſt maximè commotus & diſſipatus, ac proinde minus valens ad reſiſtendum tunc motus naturalis celerior & vehemẽtior euadat. Ille autem aer qui ſubſequitur lapidem, magis etiam confert ad eius promotionem. etenim deſcendẽte lapide, partes aeris proximè priùs a lapide pulſæ ac diuulſæ, vt locum ab illo relictum ſubeant & occupent, concurrunt magno impetu ad terga lapidis, ipſumq; propellunt, atque vlterius promouent: & quo plures fuerint, maiorique niſu pulſæ, eo maiori vi confluentes lapidem retro vehemẽtius protrudunt; & quoniam graue quo longiùs abeſt ab eo vnde cępit moueri, & proprius abeſt a ſuo loco naturali, eo plus aeris poſt ſe habet ipſum impellentis, ideo tunc mouetur velocius.

Duo igitur hic animaduertere oportet, e quibus pendet huius opinionis intelligentia, & propoſitę quęſtionis explicatio

catio: Vnum eſt, aerem (idem autem de aqua intelligendum eſt) eo ingenio, eaq; conditione, naturæ prǽditum eſſe, vt paulatim extrinſecus motus, deinceps ét per ſe vehemētius aliquandiu quaſi fluctuet, atq; agitetur, & alias res mouere queat: quod manifeſtè cernitur in fluctuatione & agitatione aquæ facta ob iactum vnius lapilli; idem autem tanto magis fit in aere (licet non ita ſenſibus conſpicuum ſit) quanto is eſt tenuior, mobilior, & ad omnem agitationem habilior. Nō igitur mirum videri debet, ſi lapis motus deorſum, moueat circunfuſum ſibi aerem, a quo moto viciſſim ipſe moueatur. Alterum eſt, aerem, & lapidem viciſſim & mutuis operis ſuos motus iuuare; nam primùm lapis mouet aerē, qui motus promouet lapidem, & quia ad vim motiuā lapidis accepit impulſus aeris, iam tunc incipit augeri celeritas deſcenſus ipſius lapidis; rurſus lapis magis hoc modo cōcitatus, magis etiam pellit aerem; hic magis impulſus, vehementiùs etiam promouet lapidem, atque itidem fit deinceps, vſque ad finem motus. Hæc duo, qui ſecū reputauerit, is facilè intelliget quomodo celeritas motus naturalis, propter aerem, magis magiſque a principio vſque ad finem augeatur.

Sententia auctoris, ſextam & vltimā opinionem cęteris præferentis.

Hæc ſententia, mihi quidem videtur cæteris probabilior: tum quòd aliæ manifeſtis neceſſariiſque rationibus refelluntur, atque conuincitur; contra hanc verò ne probabile quidem argumentum fingi poteſt: tum quod hęc nihil ponit, qđ non ſit congruens rationi, & experientiæ, & quod non ex ipſa natura rerum depromptum eſſe videatur. In hac opinione magis quàm in cæteris animus meus ſibi ipſi ſatisfacit, in hac vna maximè cōquieſcit. Hoc etiam videtur ſenſiſſe Ariſtoteles in li. de Quæſt. mechanicis q. 19. (quem locum paulò ante poſui) affirmans motum corporis, ipſa motione & agitatione augeri & celeriorem effici.

Locus Ariſtotelis, q videtur auctoris ſententiæ, valde contrarius.

Cæterum, vnus ille locus Ariſto. in 1. lib. de Cęlo tex. 88. toties in hac diſputatione a nobis citatus, dupliciter huic ſententiæ aduerſari videtur: primùm, quia ibi Ariſt. docet celeritatem motus naturalis propē finem augeri, propter augmētum virtutis motiuæ, & ob maiorem appropinquationē mobilis ad locum ſuum

A naturalem; at ſecundum hāc opinionem non propter has cauſſas creſcit celeritas in motu, ſed propter maiorem ipſius mobilis impulſum & promotionem factam ab aere; neque enim augetur in mobili virtus motiua, & per accidens (vt ſupra oſtendimus) ſe habet ad hunc euentum ſeu effectum, appropinquatio ad locum naturalem. Deinde, Ariſt. ex eo, quod corpus naturale quo magis procedit in motu naturali, celerius mouetur, argumentatur eſſe determinata loca ad quæ mouentur corpora naturalia; alioquin ſi in

B infinitum mouerentur, aut non ſemper celeriùs mouerentur, aut oporteret virtutem illorum motiuam in infinitum augeri: neutrum autem horum neceſſariò concluditur ſecundum hāc opinionem, quæ facit aerem cauſſam celeritatis; nam tametſi graue deorſum moueretur in infinitum, ſemper tamen celerius moueretur citra vllam ipſius grauitatis additionem, propter maiorem impulſum grauis proficiſcentem ab aere, quare locus ille Ariſtotelis videtur e diametro pugnare cum hac opinione. Verùm, ſiue Ariſt.

C illa ex ſuo ſenſu ſcripſerit, ſiue ex ſuppoſitionibus antiquorum eos oppugnare volens; ſiue illa ſerio dixerit demonſtratiuè docens, ſiue obiter tantùm attigerit dialecticè modo diſputans; Ego certe hāc vltimam opinionem tantiſper amplecti, & tueri volo, quoad melius aliqđ aliud, atque probabilius cognouero. Nec dubitanter dixerim, ſi ſpacium aeris per qđ ſaxum fertur deorſum, eſſet infinitum, eius ſaxi motum ſemper celeriorem, atque uehementiorem fore: nec vllam tamen eius grauitati & ponderi factum iri

D acceſſionem. Quinetiam ipſemet Ariſtoteles 3. lib. de Cælo, tex. 28. apertè docet, motum naturalem ab aere iuuari, atque promoueri. Et ſanè parum firma videtur argumentatio illa Ariſtotelis, quæ eſt 1. lib. de Cælo tex. 88. Nō enim ex eo, quia in motu naturali creſcit velocitas, rectè concluditur etiam in eo quod mouetur, creſcere debere grauitatem & pondus. Nam ſi lapis moueatur per ſpacium aliquod priori parte denſius atque craſſius, poſteriori autem, tenuius rarius, & quòd faciliùs diuidatur, proculdubio

motus eius lapidis celerior erit in fine illius ſpacij, vbi minor eſt reſiſtētia, quàm in principio; idque accidet, non propter incremētum grauitatis, ſed propter inæquabilitatem ſpacij, per quod factus eſt motus. Verùm de motu naturali, ita dictum ſit. Deinceps de motu violento diſputemus.

De cauſſa motus violenti eorum quæ proijciuntur.

C A P. I I I I.

ARiſtoteles 7. lib. Phy. tex. 10. facit quatuor genera motus violenti, pulſionem, tractionem, vectionē, vertiginem ſeu circunuolutionem; ad hæc reuocantur omnes alij motus violēti. Pulſio autem duplex eſt; vna impulſio, cum mouens ita pellit mobile, vt ipſum tamen non deſerat; altera expulſio, cum mouens pellit mobile, nō tamen ei adeſt vrgens ipſum, ſed vbi pepulit, ipſum derelinquit. Ad expulſionem pertinent motus eorum quę proijciuntur, vt motus globi bombarda exploſi, ſagittæ arcu emiſſę, lapidis vel manu, vel funda iacti. In quibus motibus, illud magnam difficultatem habet; cum id quod proijcitur receſſit a proijciente, & fertur per aera, a quo tunc proximè moueatur? hanc dubitationem ponit Ariſt. 8. Phyſi. tex. 82. cum enim ipſe, tum in 7. tum in 8. lib. Phy. tres propoſitiones diligenter, & accuratè tractaſſet, & veriſſimas eſſe multis rationibus confirmaſſet: vnam, omne qđ mouetur ab alio moueri; alteram, mouens debere ſimul eſſe cum mobili, & ipſum tangere: tertiam, moueri a ſe ipſo, proprium eſſe animatorum, nec id poſſe in rem vllam inanimatā conuenire; idēque vereretur ne quis de veritate harum trium propoſitionum dubitaret, propter motum proiectorū qui videtur illis aduerſari: idcirco voluit in fine 8. lib. Phyſi. quęſtionem ponere de motu proiectorū, & cauſſam eiuſmodi motus explicare. Sed cur motus proiectorum dubitare facit de veritate illarum propoſitionum? An quia lapis proiectus, dum fertur per aera diſiunctus & remotus a proijciente,

Cur Ariſtoteles quæſtionem de cauſſa efficiente motus proiectorū, exponendam ſuſceperit.

A aut mouetur a ſeipſo, & ita non erit proprium uiuentium moueri a ſeipſis: aut etiam tunc proximè mouetur a proijciēte, & ſic non erit neceſſarium, vt omne mouens proximum, ſimul ſit cum mobili, ipſumque tāgat: aut a nullo mouetur; at hoc conceſſo ſtare non poteſt illud tā nobile pronunciatum, omne quod mouetur ab alio moueri. Ac licet Ariſtoteles, tum 8. Phy. tum aliis permultis locis diſertè, ac perſpicuè cauſſam proximam eiuſmodi motus expoſuerit; nonnulli tamen, vel quod hæc Ariſtotelis loca nō viderunt, vel quod non intellexerunt, vel

B quod nō animaduerterūt, vel denique, ꝙ ſententiam Ariſtotelis non probauerūt, longe diuerſam cauſſam huiuſmodi motus proiectorum excogitarunt. quorum opinio prius confutanda eſt, quàm ſentētiam Ariſt. quæ vera eſt, & rationi atque experientiæ maximè congruens, explicemus.

Sunt igitur nec pauci, nec minuti, ſed nobiles in primis Philoſophi, qui cēſent, cum lapis iacitur, illa vi & impulſu proiectionis, imprimi in eo a proijciente virtutem quandam motiuam, quæ inhærēs

C in lapide, mouet ipſum cum eſt diſiunctus a proijciente: mouet autem per tantum ſpacium: quanta eſt ipſa virtus motiua; hæc autem tanta eſt, quanta fuit cōtentio, vis, & impulſus proijcientis, cum primùm lapidem proiecit, eique virtutē hanc impreſſit. Volunt etiam hanc virtutem eſſe qualitatem motiuam realem, cum ſit principium motus localis realis; & eſſe realiter diſtinctam a lapide; quippe cum ſit principium motus localis, qui repugnat naturæ lapidis. Aiunt prętereà huiuſmodi virtutem intendi & remitti; a

D principio namque eſt potentior, facitque motum celeriorem, atque vehementiorem, propè finem autem eſt remiſſior atque imbecillior; quam ob cauſſam euadit tunc motus tardior, atque debilior.

Fundamentum & firmamentum huius opinionis, eſt hoc. Cum lapis ſeparatus a proijciente fertur per aerem, aut a nullo mouetur, aut a proijciente, aut a ſeipſo, aut ab aere, aut a virtute quadam ei impreſſa; ſed quatuor priora dici non poſſunt: ergo lapis tunc mouetur a virtute ſibi impreſſa. Minor ita probatur;

Opinio aliquorum proiecta moueri ob virtutē quandā ipſis a proijciente impreſſam.

Confirmatio opinionis.

tria illa priora,ſunt contra illas tres pro-
poſitiones tantopere commendatas ab
Ariſtotele de quibus diximus initio hu-
ius quæſtionis quartum autem,quod ni-
mirum proiecta moueantur ab aere,non
eſt veriſimile. Primo, quia ſic non ſolui-
tur quęſtio,ſed transfertur a lapide pro-
iecto ad aerem;de quo ſimiliter vt de la-
pide quęri pôt,a quo is moueatur, cũ eſt
ſeparatus,& longe remotus a proiicien-
te: nam ſi dixeris eum moneri per vim
acceptam a proijciente, cur non itidem
lapis per vim ſibi impreſſam a proijcien-
te moueri queat? 2. Si talis motus fit ab
aere; ergo cum flante vehementisſimo
Borea, aer ſit maximè motus & conci-
tatus,ſi tũc lapis in ſublime proijceeretur,
is ab aere multo celeriùs & longius ferri
deberet,quàm cũ manu hominis proijci-
tur,qđ eſt tñ contra experientiá. 3. Vt
poſſit aer promouere lapidem iactum,
vel ſurſum, vel deorſum, quatenus par-
tim eſt leuis, & partim grauis, vt docet
Ariſtoteles 3.lib.de Cælo tex.28.attamẽ
quomodo mouere poterit lapidem,cum
is proijcitur in tranſuerſum, vel ad de-
xtrã,vel ad ſiniſtrã,vel ante,vel retro,vel
cum torquetur in gyrũ vti fit in trocho?
4. Cur ſi iaciatur pluma,non fertur ab ae-
re,nec tam vehementer, nec tam longe,
quam magnus lapis, cum tamen pluma
vt minus reſiſtens aeri, magis ab eo mo-
ueri deberet? 5. Lapis, vel iaculum in
ſcopum aliquem iactum,directò tendẽs,
ſcopũ attingit; at quis hoc tribuat aeri?
cum is ex ſe non habeat, vt directò tẽdat
aliquo præterquam ad ſuum locum na-
turalem:nam licet extrinſecus ab aliquo
motus, per ſe aliquantulum moueatur,
mouetur tamen vagè,quaſi fluctuãs, nec
præfinitum aliquem locum petens. Ad-
hæc Iulius Scaliger in opere ſuo aduer-
ſus Cardanũ,exercitatione 28. alia quæ-
dam argumenta affert, vt oſtendat cauſ-
ſam motus proiectorũ,non eſſe aſſignan-
dam aeri. Cum igitur motus proiectorũ
non fiat ab aere,nec ab alijs cauſſis ſupe-
rius commemoratis; relinquitur ipſum
effici a virtute impreſſa corpori, cum id
proiectum fuit ab ipſo proiiciente. Con-
cedunt quidem iſti aerem præbere ali-
quantulum adiumenti motui violento
proiectorum, ipſumque quodammodo
promouere, negant tamen aerem,aut eſ-
A ſe principem cauſſam eiuſmodi motus,
aut etiam ei conficiendo eſſe neceſſariũ.
Addunt illud, motum proiectorum eſſe
vnum numero, & continuũ propter vni-
tatem numeralẽ virtutis impreſſæ: quod
ſi is ab aere fieret, cum multæ, ac variæ
ſint partes aeris quæ ſucceſſiue propel-
lunt lapidem, non eſſet motus cõtinuus,
quod eſt contra rationem & experien-
tiam;quis enim dicat motũ ſagittæ, quæ
tanta vi & celeritate fertur per aerem,
aut globi,qui diſploſa bombarda, tanto
impetu iacitur, non eſſe vnum numero,
B & continuum; ſed eſſe millies interru-
ptum, toties nimirum quot ſunt partes
aeris mouentes vna poſt aliam? Hęc iſti.

Refellitur opinio faciens cauſſam mo-
tus proiectorum, uirtutem
quandam impreſ
ſam proie-
ctis.

C *CAP. V.*

HAnc opinionem falſam eſſe per-
ſpicuũ fiet, ſi primùm doceamus,
ſecundum Ariſt. & Peripateticos,
cauſſam motus proiectorum,eſſe aerem,
nõ autem virtutem aliquam impreſſam.
Deinde, ſi demonſtremus vim iſtam im-
preſſam, vix, ac ne vix quidem defendi
poſſe. Quàm fuerit certa,& conſtans ſen-
tentia Ariſtotelis, aerẽ eſſe cauſſam mo-
tus proiectorum,ex multis locis,quę nũc Luculentiſſima Ariſtotelis teſtimonia.
indicabimus,manifeſtum erit. Primo, in
D lib.4.Phy.tex.68.ſic ait. [Mouentur pro-
iecta, eo qui impulit non tangente, aut
pp contrarij circum obſiſtentiam, ſicut
quidam dicunt.] (Hanc opinionem, quã
Alexander tribuit Platoni, Ariſt. refellit
8.Phyſi.tex. 82.) [Aut ex eo,quod pellit
pulſus aer,] (& hæc eſt ſententia ipſius
Ariſt. vt patet ex 8.Phyſi.tex.82.& 3. lib.
de Cælo tex.28.) [motu velociori quàm
ſit pulſi latio qua fertur in propriũ locũ.
in vacuo autem nihil horũ erit.] Ex hoc
loco duo colligimus, Vnũ eſt, Ariſtotelẽ
memorando cauſſas motus proiectorũ,
duas

duas tantum ponere, vtramq; autem in
aere, uirtutis autem impreſſę nullã pror
ſus mentionem facere; Alterum eſt Ari-
ſtotelem aſſerere in uacuo non poſſe fie-
ri motum ptoiectorum, at ſi is motus fit
à virtute impreſſa, & non ab aere, poſſet
etiam fieri in uacuo. 2. Ariſtoteles, po
nens hanc quæſtionem de motu proie-
ctorum in 8. Phy. tex. 82. eam ſoluit cãm
huiuſmodi motus non aſſignans uirtuti
impreſſę, ſed aeri vel aquæ, hoc eſt medio
in quo fit motus; & ibidem ſubdit, motũ
proiectorum, non eſſe unum numero, &
continuum, ſed eſſe multos motus ſibi in
uicẽ conſequentes, uel contiguos; pro-
pterea quod ſunt multæ, ac diuerſæ par-
tes medii, quæ ſucceſſiuè mouent cor-
pus proiectum: at ſi talis motus fieret à
virtute impreſſa, nulla reddi poſſet cauſ-
ſa curis non eſſet continuus; quod bene
intelligentes defenſores virtutis impreſ
ſæ, conuenienter dogmati, quod ſuſcepe
runt defendendum, affirmant motũ pro-
iectorum eſſe vnum numero & cõtinuũ.
3. Ariſt. 2. lib. de Cælo tex. 35, ait proie-
ctis ineſſe maiorem celeritatem in me-
dio motu, quàm vel in principio, vel in fi
ne: Si autem proiecta mouentur à virtu-
te ipſis impreſſa, oportet eorum motum
maximè velocem eſſe in principio, tunc
enim uirtus impreſſa, cũ tunc recens pro
ducta fuerit a proiiciente, deberet eſſe
maior: ſicut aqua calefacta ab igne, magis
calida eſt cũ primùm ſeparatur ab igne,
quàm reliquo tempore quo manet ab i-
gne ſeparata. 4. In lib. 3. de Cælo tex.
28. facit Ariſt. duas ſpecies motus proie-
ctorum: unum motum omnino violentũ,
vt cum lapis ſurſum proiicitur, quẽ ait
ſolum effici à potentia, ideſt à principio
motino, quod eſt extra lapidem; Alterũ
partim naturalem, partim violentum, ut
cum lapis magna vi ab aliquo proiicitur
deorſum, nam ferri deorſum naturale eſt
lapidi, & fit à natura eius, quæ eſt princi-
pium eiuſmodi motus, tanto autem im-
petu ferri, non eſt ei naturale, ſed violen-
tum, & fit à principio extrinſeco: vtrũque
autem hunc motum violentum proiecto
rum vult Ariſto. fieri à potentia, tanquã
à cauſſa principali, ab aere autem, ceu ab
inſtrumento, cum enim is partim fit gra
uis, & partim leuis, commodè poteſt in-
ſeruire vtrique motui. poſtea, ſubiungit
A Ariſtoteles hæc verba, [Quapropter, &
non ſequente eo quod mouit, fertur, qđ
vi motum eſt: ſi enim non eſſet tale aliqđ
corpus (intelligit autem medium, hoc eſt
vel aerem, uel aquam) non vtique eſſet
qui ui fit motus: & eum quoque qui ſecũ
dum naturam vniuſcuiuſque fit, motum,
promouet eodem modo.] En totam cãm
motus proiectorũ, ſiue is ſit omnino vio-
lentus, ſiue ſit partim naturalis, & par-
tim violentus, Ariſt. attribuit aeri: de vir-
tute impreſſa nullum verbum. 5. In li-
bello de ſomniis cap. 2. ita ſcribit Ariſto.
B [Cum quis mouet aquam, uel aerẽ, hoc
aliud mouet, & hoc item aliud & quieſcẽ
te illo, accidit huiuſmodi motum proce-
dere uſque ad aliquid, illo qui mouet nõ
præſente,] quæ uerba explanans Themi-
ſtius in ſua paraphraſi cap. 9. hæc ſcribit.
[Simul atque telum de manu iaculantis
receſſit, longiùs quaſi ſuo motu fertur,
propterea, quod ille qui mittit, primorẽ
aerem commouet, qui colliſus ſubinde,
alium aerem propellit, atque hic dein-
ceps alium continenti ſerie, donec uires
ſeneſcant, atque ita telum quieſcat.] ſi-
C mile quoque eſt quod ab Ariſtotele ſcri
bitur in lib. de Diuinatione per ſomnũ
cap. 2. Ariſto. etiam Sectione 11. Proble-
mate 6. mentionem faciens eorum, quæ
proiecta feruntur per aerem, huiuſmodi
motus cauſſam attribuit aeri, 6. Ariſto.
in lib. de Quæſtionibus mechanicis q. 33.
ad hunc modum ſcribit. [Cur quippiam,
non ſecundum peculiarem ſibi fertur la
tionem, impulſore alioquin non conſe-
quente? An videlicet, quoniam primum
id efficit vt alterum impellat, illudq; rur
ſus ut alterum: ceſſat autem quando non
D poteſt amplius facere primum impellẽs,
id quod fertur, ut impellat, & quando ip-
ſius lati grauitas nutu ſuo declinat, ma-
gis quàm impellẽtis in ante ſit potẽtia.]
Hactenus Ariſt. ex cuius tam multis lo-
cis, liquido cernimus, eum cauſſam mo-
tus proiectorum ſemper referre ad aerẽ,
vel aquam, uel medium, per quod fit eiuſ
modi motus; de uirtute autem impreſſa
nullum uſquam uerbum facere.

Hanc Ariſtotelis ſententiam luculen-
ter exponit, & doctè, copioſèque tractat
Simplicius 8. Phyſ. ſuper tex. 82. & The-
miſtius

Teſtimonia Simplicii, Themiſtii, & Auerrois.

miſtius in ſua paraphraſi: Auerroes etiã ibidem eruditam facit digreſſionem de A motu proiectorũ, enarrans ſingulare ingenium & naturam aeris, & aquę, & admirabiles horum corporũ proprietates.

Verùm, omiſſis (breuitatis ſtudio) aliorum Peripateticorum teſtimoniis. vnum modò D. Thomam, ad id de quo nũc agitur confirmandum, teſtem excitabimus; quòd eius auctoritas magnum (& quidẽ merito) pondus habeat, plurimumq; valeat apud eos quibus cũ nobis eſt de hac quæſtione diſceptatio. Is igitur in 3. lib. de Cęlo ſub finem lectionis ſeptimæ exponens tex. 28. hæc ſcribit. B

Grauiſſimũ & præclariſſimum D. Thomæ teſtimonium

[Non eſt intelligendum, quòd uirtus uiolenti motoris imprimat lapidi, qui uiolenter mouetur, aliquam uirtutem per quam moueatur; ſicut virtus generãtis ĩprimit genito formam, quam conſequitur motus naturalis. Nã ſic motus uiolentus eſſet à principio intrinſeco, quod eſt contra rationẽ motus uiolẽti. Sequeretur ẽt, ꝙ lapis eo ipſo, qđ per uiolentiam moueretur localiter, alteraretur; quod eſt contra ſenſũ. Motor igitur violentus ſolũ imprimit lapidi motum, quod quidẽ fit dum tãgit ipſũ: C ſed quia aer eſt ſuſceptibilior talis impreſſionis, tum quia eſt ſubtilior, tũ quia eſt quodãmodo leuis, uiolẽtiùs mouetur per impreſſionẽ uiolenti motoris, quàm lapis: & ſic deſinente uiolẽto motore, aer ab eo motus, vlterius propellit lapidẽ, & etiã aerem coniunctum, qui ẽt mouet lapidẽ ulterius, & hoc fit quouſq; durat impreſſio primi motoris uiolenti, vt in 8. Phyſi. demonſtratum eſt. Et inde eſt, ꝙ quamuis motor uiolentus non ſequatur ipſum mobile, ita ut præſentialiter ipſũ moueat, tñ mouet per impreſſionẽ aeris. D Si.n. non eſſet tale corpus, quale eſt aer, non eſſet motus violentus. Ex hoc patet, quod eſt inſtrumentum motus uiolenti neceſſarium, & non ſolum propter bene eſſe.] Hæc D. Thomas. qui his verbis oſtendit perſpicuè cauſſam motus proiectorum eſſe aerem, & quemadmodum is fiat ab aere, diligenter & accuratè declarat, & opinionem illã de virtute impreſſa, funditus euertit.

Verum quia motum proiectorum nõ à uirtute impreſſa, ſed ab aere, ſecũdum Ariſt. & Peripateticos, proficiſci, ſatis eſt adhuc (vt mihi quidem uidetur) explicatum: his conſequens eſt, vt illam virtutẽ impreſſam, inanem uel potius nullam eſſe doceamus. Primùm igitur videamus quid ſit; tum, quomodo generetur; Poſtremò, qua ratione recipiatur in corpore proiecto. Aiunt iſti uirtutem impreſſam eſſe qualitatem motiuam. Ergo cum mouet ſurſum, erit leuitas: cum mouet deorſum, erit grauitas: at cum mouet lapidem dextrorſum, ſiniſtrorſum, antrorſum, retrorſum, cum mouet rotam, uel trochum vertit in orbem, qualis erit virtus motiua? poſtea, ſi uirtus mouens lapidẽ ſurſum eſt leuitas, aut iſta leuitas differt ſpecie à leuitate aeris, uel nõ differt ſpecie: ſi differt ſpecie, quo pacto igitur petit eundem locum, & mouet lapidem ad eundem locum ad quem moueret leuitas aeris? diſtinctio.n. tam motuum localium, quàm virtutum motiuarum, ſpectari debet ex terminis, & locis ad quæ terminantur motus. His accedit, quòd ſi leuitas virtutis impreſſę ſpecie differt à leuitate aeris, vel ignis, vni erunt duo cõtraria; nam grauitati terræ, erit contraria leuitas ignis, & leuitas virtutis impreſſæ. Sin autem leuitas uirtutis impreſſæ non differt ſpecie à leuitate aeris, vel ignis; quomodo habent tã diuerſas cãs efficientes, tã diuerſum modũ productionis, & tã diuerſas alias multas conditiones? Deinde, vnũ contrarium non inducitur in ſubiectum, in quo eſt alterum contrarium, niſi cum remiſſione illius, quemadmodũ calor non inducitur in aquam, niſi cum remiſſióne frigoris; quantum enim caloris acquirit aqua dũ ſubditis ignibus calefit, tantum amittit frigoris; & quo magis fit calida, eo minus frigida euadit: ergo cum lapis proiicitur ſurſum, ſi producitur in eo virtus motiua, q̃ eſt leuitas cõtraria grauitati lapidis, neceſſe erit illius inductione minui grauitatem lapidis, & quo maior eſt illa leuitas, eo minorem reddi grauitatem lapidis, quare cum lapis mouetur ſurſum, minoris eſſet grauitatis, atque ponderis, quàm cum reuertitur deorſum. Quinetiam, ſiquis eſſet tantis lacertis, ac viribus, ut poſſet lapidem proiicere vſque ad cõcauum lunæ,

Multis argumentis uirtus illa proiectis impreſſa exploditur.

lunæ,imprimeret in eo ſummam leuitatem, quæ eſſe poſſet,quamobrem expelleret à lapide omnẽ grauitatem:hoc autem, quàm ſit contra rationem,& experientiam,nemo eſt qui non intelligat. Præterea, cum lapis mouetur deorſum à proijciente maiore vi & celeritate,quàm ei conueniat ſecundum naturam ſuam,imprimeretur ei uirtus motiua quæ eſt grauitas,non differens ſpecie à grauitate naturali lapidis, cum vtraque moueat lapidem ad eundem locum,verum vna magis,altera minus velociter, magis autem & minus non uariant ſpeciem: Sed hoc fieri non poteſt; nam hoc poſito, eſſent duo accidentia tantum differentia numero in eodem ſubiecto, hoc eſt duæ grauitates in lapide,vna ei naturalis, altera in eo violente impreſſa. Si dicas fieri ex vtraq; unũ accñs, vnãq; grauitatẽ intẽſiorẽ; falleris, eſt.n.grauitas lapidis ſit ei naturalis, grauitas aũt ĩpreſſa ſit ei uiolẽta; nõ põt illa per hãc augeri,nec vtraq; poteſt eſſe unius rationis. Quid?quod grauitas terræ eſt ſumma, nec poteſt amplius intendi? Adde,quòd ſi augetur grauitas, augeri deberet etiam pondus; quare lapis ſic proiectus deorſum, ponderoſior fieret, quàm antea erat, & quàm erit poſtea. Adhæc, grauitas ſolet mouere magis deorſum dupliciter, vel ratione intẽſionis,magis enim mouebit deorſum grauitas vt octo,quàm grauitas vt quatuor, vel ratione extenſionis,ſi ea ſit in ampliore materia,habeatque maiorem molem: ſaxum enim ingens ex ſublimi cadẽs, maiori celeritate fertur deorſum, quàm exiguus aliquis lapis. Atque hic locum habet permulgata illa apud Philoſophos ſententia,in maiori corpore eſt maior virtus. Cum igitur,quando lapis proiicitur deorſum, nec grauitas eius augeatur intenſiuè, quippe cum ea ſit ſumma, quæ ampliùs intendi nequit; nec augeatur extenſiue,non.n.lapis tunc ſecundum molem euadit maior; relinquitur eum nullã grauitatẽ extrinſecus accipere à proijciente;nec qualitatem motiuam: nec virtutem aliquam impreſſam.

Sed nunc uideamus, qualis ſit productio iſtius uirtutis impreſſæ. Et primùm, quæro à quo producatur,dicunt eã produci à proijciente:ſed qui fieri poteſt, vt eadem numero manus nunc producat le- A uitatem in lapide, cum mouet eum ſurſum,nunc grauitatem, cum mouet deorſum,nunc alias qualitates motiuas, cùm mouet antrorſum,dextrorſum, ſiniſtrorſum,retrorſum, & in orbem? Et vt quiuis, quotieſcunque ei collibitum fuerit, tanta facilitate producere queat quaſlibet qualitates motiuas?qua ratione cum lapis iacitur funda, vel arcu ſagitta, uel bombarda globus,iſta uirtus motiua imprimitur,& producitur in eiuſmodi corporibus proiectis?Deinde, quæro,per quã ſpeciẽ motus producatur iſta uirtus im- B preſſa? Reſpõdebunt eam produci per motum localem;neque enim alius tunc concurrit motus:Atqui motus localis ſecundum Ariſt.8.Phyſic.5 9.per ſe nullã formam de nouo generat, aut corrumpit in mobili. Et uirtus motiua, cum ſit qualitas talis,nõ poteſt aliter produci, quàm per generationem,uel alterationem. Ad extremum,quæro an iſta qualitas, & uirtus impreſſa, educatur ex potentia materiæ quæ eſt in lapide:at hoc non poteſt fieri ſine præuia alteratione ſubiecti;uel extrinſecus adueniens adiungitur lapidi, at ſic C crearetur ex nihilo. Et nulla forma extrinſecus aduenit materiæ (auctore Ariſt. 2.lib.de Gener.anim.c.3.)præter humanam mentem.

Reſtat, ut diſcutiamus vbi recipiatur iſta uirtus impreſſa in lapide.an in ſuperficie ſola,vel tantum in una aliqua parte lapidis? quomodo igitur lapis mouetur ſecundum omnes partes æqualiter & æque cito? ſi recipitur in cunctis partibus lapidis,qui potuit iſta virtus,tã cito peruadere,& permeare per omnes partes lapidis citra vllã alterationẽ lapidis? Dein- D de,cum lapis magna vi ſurſum iacitur, ſecundũ iſtos imprimitur in eo magna vis motiua,quæ eſt leuitas: at quo pacto tanta leuitas,tam cito produci potuit in lapide,in quo eſt ſumma grauitas illi contraria?nulla.n.qualitas habens contrariũ in ſubiecto ſibi reſiſtens, ſtatim producitur perfecta, ſed primum generatur imperfecta, poſt perficitur paulatim, idque accidit ob reſiſtentiam qualitatis contrariæ,quæ eſt in illo ſubiecto. Valeat igitur iſta uirtus impreſſa, quæ nihil hẽt ſolidum & firmum,nihil rationi,nihil experiẽtiæ,

nihil

nihil denique Peripateticæ doctrinę con
ſentaneum.

Reliquum eſt, vt rationes ſoluamus
quibus aſtruebatur & confirmabatur hęc
uirtus impreſſa; uel potius quibus proba
batur cauſſam motus ptoiectorum, ad
aerem referri nõ poſſe. Ad primam ratio
nem reſpondemus hoc modo. faciliùs aer
mouetur & mouet, motum etiam quem
ab impellente accepit, illo ceſſante, & ip-
ſe diutiùs retinet, & aliis citiùs imperti
tur, quàm lapis, & aliud quoduis corpus
durum: idque euenit ob magnam tenui-
tatem aeris, eiuſque quoquo uerſus mo- B
bilitatem; quocirca, cum proiicitur lapis,
uis & impreſſio proiicientis, magis recipi
tur, & ſeruatur in aere, & ab una parte ae
ris transfunditur ad alias, quàm in lapi-
de. Perpende verba D. Thomæ, quæ ſu-
perius ex 3. lib. de Cęlo adduximus; & do
ctam illam digreſſionẽ Auerrois de Mo-
tu proiectorum, quæ eſt in 8. lib. Phyſic.
Commen. 82. hanc enim ſolutionem val
de illuſtrant. Ad 2. Licet flante vento to
tus aer commoueatur, tamen pars aeris
quæ tangit lapidem, magis vnitè & coniũ
ctè mouetur à proiiciente; ideoque maio C
rem ab eo vim accipit ad promouendum
lapidem eiuſque motũ aliquandiu conti
nuandum, quam ab vllo vento.
Ad 3. Aer licet faciliùs moueas deorſũ
& ſurſum quàm alio modo, tamen ſicut
ob humiditatem & tenuitatem ſuam fa-
cile terminabilis eſt extrinſecus quocun
que termino alieno, & figurabilis quacũ
que figura: ſic etiam eſt mobilis quouis
genere motus, & ſecundũ quaſlibet par-
tes; & multo faciliùs, q̃ lapis, uel aliud
corpus ſolidum, & durum. Ad quartam
rationem reſpondere poſſumus. id quod D
Ariſt. reſpõdet ad ſimilem quæſtionem

Cur neque nimis magna, neque nimis parua longe proiici poſſunt.

in libro de Quæſtionibus mechanicis q.
34. hęc ſcribens. [Cur neque parua ual-
de, neque magna longe proiici queunt?
an quia neceſſe eſt, quod proiicitur, & im
pellitur, & cedere & ſimul contra niti ei
vnde impellitur? quod autem ob magni-
tudinem nihil cedit, aut propter imbecil
litatem non contra nititur, nõ efficit pro
iectionem, aut impulſionem. An quia tã-
tum fertur, id quod fertur, quãtum aeris
mouerit ad profundum, quod autem nõ
mouetur, neque mouebit quidpiam; ac-
A cidit autem illis, ambo iſthæc habere; ual
de enim magnum, & valde paruum, ceu
non mota exiſtunt; alterum namq; nihil
mouet, alterum autem nihil mouetur.
Oportet igitur, id quod proiicitur com-
menſurationem quandam habere ad id
quod proiicit.] hactenus Ariſt.
Ad 5. Quemadmodum cum nos loqui
mur, noſtra uoce ac ſermone formamus
proximum aerem, & ille ſimiliter alium,
atque ita deinceps; ſicque vox, & ſermo
perfertur per aerem vſq; ad aliquod ſpa
tium, ita etiam proiiciens proximum ae-
B rem mouet, & dirigit aliquo, hic ſimili di
rectione mouet alium, & hic ſimiliter a-
lium; ſicque procedit directo impulſus
proiicientis in lapide per aerem, uſque
ad terminum intentum. Verùm, tam de
hac quæſtione, quàm de vniuerſa diuiſio-
ne motus in naturalem & violentum, ſa-
tis dictum ſit.

*Exponitur tertia diuiſio motus in par
tes eius quantitatiuas, & agi-
tur de continuitate
motus.*

C A P. VI.

Tertia diuiſio motus, eſt in partes e-
ius, vt vocant quantitatiuas; eſt .n.
motus quantus, & cõtinuus, ac pro-
inde non ſolum diuiſibilis in partes eiuſ
dem rationis, ſed etiam infinitè diuiſibi-
lis. Diuiditur autem motus, in ea quæ di
cuntur, moueri, & ea quæ vocantur muta
ta eſſe: illa ſunt partes motus, hæc ſunt
D termini motus; & habẽt ſe in motu, ſicut
puncta in linea, & inſtantia in tempore,
De his mutatis eſſe, & de ipſis moueri,
quæ ſunt partes motus multa pręclara
theoremata explicat Ariſtoteles in 6. li-
bro Phyſi. Verùm, quia diuiſio motus in
ſuas partes quantitatiuas, oritur ex con-
tinuatione eius, de hac priùs agendũ eſt.
Videamus igitur, primum quidẽ, an mo-
tus ſit continuus: tum verò quæ ſit cauſſa
eius continuationis, quam habet in ſe
motus.

Motum

Probatur motũ eſſe ens ſucceſſiuum, atque continuum

Motum eſſe continuũ, affirmat Ariſt. 3. Phyſ. tex. 1. ſcribens motum eſſe de ge A nere continuorum: & in 4. Phyſ. tex. 99. ait hęc tria, magnitudinem, motum & tẽpus, eſſe continua; tempus quidẽ propter motum, hunc autem propter magnitudinem: & quęcunque Ariſt. in 6. lib. Phyſic. de motu demonſtrat, ea non conuenirẽt motui, niſi is eſſet continuus: cumq; motus menſuretur tempore, eſt enim tẽpus numerus motus ſecundum prius & poſterius, quẽadmodum ipſum tempus eſt continuum, ita etiam oportet motũ eſſe continuum. Adde, quod motus eſt ens ſucceſſiuum, ergo continuum; nam ſi eſ- B ſet diſcretum, componeretur ex ipſis mutatis eſſe, & mutata eſſe, eſſent inuicẽ immediata, quod tamen eſt hic impoſſibile, q̃ eſt in punctis & linea, in tempore itẽ atq; inſtantibus. Eſſe autem motum ens ſucceſſiuum, per ſe clarum eſt; nã ſi eſſet permanens, non eſſet motus, quod enim manet, non mouetur, & quod mouetur, non manet, ſi enim manet, quieſcit, quid n. eſt rem manere, niſi eam ſimiliter ſe habere nunc vt prius? at hoc ipſum eſt quieſcere ſecundum Ariſtot. 6. Phyſic. tex. 73. Verũ continuitas, & ſucceſſio motus euidẽter C cõcluditur ex definitione motus; ſi enim motus eſt actus entis in potentia prout in potentia, neceſſe eſt, id quod mouetur dum mouetur partim eſſe actu, partim potentia, ergo ſucceſſiue mouet̃; ſi. n. ſit fieret motus & in inſtãti, totus eſſet actu, & tunc non diceretur moueri, ſed iã mutatum eſſe. Rectè igitur dixit Auerro. ex definitione motus apparere ſtatim eius continuitatem. Sed dices Ariſtotelem libro 8. Phyſic. ſolum motum circularem facere continuum: reſpondeo ibi Ariſtotelem ſumere continuum pro perpetuo D & ſempiterno, cuius nec ſit initium aliquod, nec vllus finis. Cum etiam Peripatetici aiunt augmentationẽ non eſſe motum continuum, ſignificare volunt vniuerſam augmentationem viuentis, quæ fit ab ortu eius uſque ad ætatem conſiſtẽtiæ, non unum eſſe numero motum, qui fiat æquabiliter & continuè, ſed eam ſępe interrumpi, & inæquabilem eſſe, & vt Commentator dixit 3. Phyſic. com. 6. cõſtare ex multis motibus & multis quietibus. Tota igitur accretio viuentis, nõ eſt vnus motus continuus; ſingulę autẽ augmentationes, quas vocant partiales, dum fiunt, ſunt motus continui. Motum igitur (loquimur autem nunc de motu proprie dicto excludendo omnes mutationes inſtãtaneas, cuiuſmodi eſt generatio, corruptio, illuminatio & alię ſimiles) cõtinuum eſſe manifeſtum eſt.

Quæ ſit cauſſa continuationis motus.

Deinceps aperiendum eſt, quæ ſit cauſſa huius continuitatis. Ariſtoteles variè loquitur de cauſſa continuitatis motus, nam in categoria Quantitatis, ait motũ eſſe quantum propter tempus; cum idẽ ſcripſerit 4. Phyſic. tex. 99. è contrario tẽpus eſſe continuum propter motum. In 2. autem lib. de Gener. & Corrup. tex. 64. ait motum eſſe cõtinuum, propter id quod mouetur, hoc eſt ratione ſubiecti in quo eſt motus; non autem propter id in quo fit motus, niſi fortè in motu locali. huic autem ſententiæ contrariam omnino ſẽtentiam pronuntiat in 5. lib. Metaphyſi. tex. 18. affirmans motum eſſe quantũ, nõ propter id quod mouetur, ſed propter id in quo fit motus, quod in motu locali eſt ſpacium, in aliis motibus eſt forma quæ per motum acquiritur.

Verum, ſi rem ipſam diligenter expendamus, atque conſideremus, proculdubio cognoſcemus quæ ab Ariſt. de continuitate motus ſcripta ſunt, ea non ſolum non pugnare inter ſe, ſed etiam veriſſimè in motum omnia conuenire. Etenim, motus dicitur cõtinuus propter tempus, nõ ſecundum ſe, nec ſecundum naturam, cũ enim motus ſit natura prior tẽpore, quippe cum hoc ſit quaſi paſſio quædã illius, potius tempus eſt continuũ propter motum, quàm è cõtrario: ſed motus dicitur continuus propter tempus, ſecundũ nos, & in ratione menſurabilis, & menſuræ; nos enim quantus ſit motus, & an is ſit cõtinuus, an interruptus, metimur & cognoſcimus ex tempore: dicitur enim aliquis deambulaſſe per vnam horam continuè, quia nulla fuit pars horæ, in qua non deã bulauerit. Porro ſciendum eſt, duplicem eſſe quantitatem motus, vnam ſecũdum extenſionem, quam accipit à ſubiecto in quo eſt, nam ſicut albedo, calor, & aliud quoduis accidens extenditur ſecundum

ex-

extenſionem ſubiecti; ſic etiam motus. Quis enim nõ intelligit, motum brachij maiorem & ampliorem eſſe ratione ſubiecti in quo eſt, quàm motum ſolius digiti, & motum totius corporis, quàm motũ ſolius brachij? & hoc modo Ariſt. 6. Phy. tex. 33. ait motum diuidi ſecundum diuiſionem mobilis; & demõſtrat ſicut totus motus eſt totius mobilis, ita partes motus eſſe partium mobilis. Altera eſt quãtitas & continuitas motus ſecundum ſucceſſionem, & durationem, quę aduenit ei propter id in quo, vel ad qđ fit motus, id dico, quod per motum acquiritur; nam quia terminus ad quem ſucceſſiuè acquiritur, & non totius ſimul in inſtanti, ideo motus exiſtit ſucceſſiuus, indeque capit ſuam durationem. Exempli cauſſa, motus localis eſt ſucceſſiuus, quia partes magnitudinis, & ſpatii per quod fit motus localis ſucceſſiuè tranſeunt vna poſt aliam; calefactio item eſt motus ſucceſſiuus, quia calor non totus ſimul acquiritur, ſed gradus poſt gradum, & pars poſt partem ſucceſſiuè producitur.

Ad cõtinuitatem motus localis, non eſt neceſſaria cõtinuitas ſpacii per quod fit motus.

Verùm, hoc intereſt inter motum localem, & alterationem, quòd motus localis poteſt eſſe continuus, etiam ſi ſpatiũ per quod fit, non ſit totum continuum, ſi enim è concauo lunæ lapis moueretur vſque ad terram, motus eius eſſet continuus, nihil enim eſſet, quod eum interrũperet, ſpacium tamen quod tranſitur, nõ eſſet continuum, ignis enim & aer nõ sũt elementa continua, ſed tantum cõtigua; atque hoc etiam videtur innuere Ariſto. 5. Phyſi. tex. 23. ſecundum expoſitionem Themiſtii. Alteratio autem, vnus & continuus motus eſſe nequit, niſi ſit vna numero qualitas, quæ ſucceſſiuè ſine vlla eius intermiſſione acquiritur. Cauſſa verò huius differentiæ inter motum localem, & alterationem, in eo eſt, quod motus localis, non eſt idem re quod ſpacium, ſed eſt idem, quod ipſum mobile aliter, & aliter ſe habens ſuper ſpacium; & quia ſatis eſt vt ſpacium ſit contiguum, quo mobile poſſit continue aliter & aliter ſe habere ſuper ipſũ, idcirco ad continuitatem motus localis, non eſt neceſſaria continuitas ſpacij: At verò, quia alteratio eſt idem re quod qualitas, quæ acquiritur per alterationem, ideo ad continuitatem alterationis neceſſaria eſt vnitas numeralis, atque continuitas qualitatis.

A

De duplici genere partium motus, altero ſecundum extenſionem, altero autem ſecundum ſucceſſionem.

CAP. VII.

B

CONſtat igitur duplicem eſſe continuitatem motus, unam ſecundum extenſionem, alteram ſecundũ ſucceſſionem & durationem; & illam quidẽ motũ accipere à ſubiecto in quo eſt, hanc verò ab eo in quo fit motus, & quod per motum acquiritur. Ex quo neceſſariò & efficitur, eſſe duplices partes quantitatiuas motus, alteras ſecundum extenſionem, & alteras ſecundum ſucceſſionẽ, ac durationem. Inter has autem partes plurimùm intereſt. Primùm enim, illas motus habet propter ſubiectum in quo eſt, non ſecus, atq; cętera accidentia, quæ ſunt extenſa & diuiſibilia propter ſubiectum in quo inhærent: has autem habet motus propter terminos à quo, & ad quẽ qui cum ſint inuicèm oppoſiti, & habeãt gradus ſecundum quos intenduntur, ac remittuntur, partibiliter, ac ſucceſſiuę acquiruntur & perduntur. Deinde, illas metimur per quantitatem ſubiecti, quò enim ſubiectum eſt maius, eo neceſſe eſt eas partes motus, quæ ſunt ſecundum extenſionẽ, plures & ampliores eſſe: has autem partes, quæ ſunt ſecundum ſucceſſionẽ ac durationem, metimur tẽpe; eſt n. tempus numerus motus ſecundũ prius, & poſterius, motus autem habet prius & poſterius, non propter extenſionẽ, quam habet in ſubiecto, ſed propter ſucceſſionem, quam habet in amiſſione & acquiſitione terminorũ. Prætereà, partes motus ſecundum extẽſionem, sũt ſimul; ſi enim mouetur totum aliquod mobile, neceſſe eſt vnà etiam omnes partes eius moueri: partes autem ſecundum ſucceſſionem impoſſibile eſt, uel quantumuis paruo tẽporis ſpacio, ſimul eſſe: eſt enim contra rationem, & naturam rei ſucceſſiuæ, ut

C

D

Quinq; differentiæ inter partes motus ſecũdum extenſionem, & ſecundum ſucceſſionẽ.

partes

partes eius ſimil ſint. Adhæc, habere partes ſecundum extenſionem, per accidens A conuenit motui, ſicut etiam ipſe per accidens extenſus eſt, nimirum propter ſubiectum: habere autem partes ſecundum ſucceſſionem, per ſe cõuenit motui; tum quia motus per ſe eſt ens ſucceſſiuũ; tũ quia eſt idem re, quod res ipſa quæ per motum acquiritur, à qua ipſe accipit ſucceſſionem: quemadmodũ q calor ſit extenſus, extrinſecus, & per accidens ei conuenit, quod autem habeat gradus ſecundum quos intendatur & remittatur, intrinſecè, ac per ſe ei cõuenit. His accedit, B quod motus localis & partes eius, ſecundum extenſionem non poſſunt eſſe continuæ, niſi ipſum mobile ſit omnino continuum, ſi enim mobile eſſet corpus aliquod coagmentatum ex uariis partibus, non quidem inter ſe continuis, ſed tantũ contiguis, motus eius ſecundum oẽs partes non eſſet continuus; nam ſicut totus motus habet continuitatem extenſionis à toto mobili, ita partes motus à partib[9] mobilis: quare ſi partes mobilis nõ ſunt inuicem continuę, nec partes motus inter ſe continuæ eſſe poterunt: at motus localis poteſt habere partes ſecundùm C ſucceſſionem continuas, etiam ſi id in quo ſit motus, ipſum dico ſpacium, quod motu locali pertranſitur, non ſit omnino continuum; quemadmodum paulò ſupra oſtendimus.

Quod autem neceſſe ſit motum habere in ſe vtranque continuitatem, extenſionis nimirum & ſucceſſionis, perſpicuũ eſt. Etenim ſubiectum motus propriè dicti, cuiuſmodi eſt alteratio, augmentatio, & motus localis, nõ eſt ſola forma, nec materia, ſed totum cõpoſitum, quod eſt corpus habens extenſionẽ, & diſtãtiã par D tium; ergo neceſſe eſt motum qui recipitur & inhæret in eiuſmodi ſubiecto, effici quoq; corporeum, eiuſdem continuitatis & extenſionis participem. Si quis autem contendat, proprium ſubiectum alterationis, quæ verſatur in primis qualitatibus, non eſſe compoſitum, ſed materiã primam, putans in ea tanquàm in ſubiecto (vt vocant) inhæſionis, recipi, & hære re primas qualitates; is nihilominus fateri debet; alterationem habere pro ſubiecto rẽ quantã. Siue.n. quantitas ſit materiæ primæ coæua & inſeparabilis, ſiue nõ ſit, ſemper tamen cætera accidentia præſupponunt quantitatem in materia, quippe cum ea prima omnium accidentium adueniat materię, nec materia accipit reliqua accidentia, niſi prius aſſecuta fuerit quantitatem, priùs dico, vel ordine temporis, vel certe (de quo inter omnes conuenit) ordine naturæ. Quòd etiam motus habere debeat quantitatem ſucceſſionis, ſatis explicatum eſt paulò ſuperius, cum motum eſſe debere ens ſucceſſiuum, & continuum oſtenderemus.

An continuatio et ſucceſſio ſint de eſſentia motus, an potius ſint eius accidentia.

CAP. VIII.

SEd quæri poteſt hoc loco, an cõtinuitas ſit de eſſentia motus, an potius ſit accidens eius? Equidem reſpondeo, hac de re duo eſſe certa, & vnum eſſe dubiũ atq; incertum. Primo.n. certũ eſt, continuitatẽ extenſionis eſſe accidentariam motui, nimirũ, pp ſubiectũ eius; ſicut.n. calor, albedo, & alia accidentia dñr q̃ta, & diuiſibilia per accñs, ratione ſubiecti, ſic ẽt motus. Deinde, illud ẽt certum eſt atq; indubitatũ, continuitatem ſucceſſionis per ſe conuenire motui, & ab eo eſſe inſeparabilẽ; cõuenit.n. omni, & per ſe ac primò ſoli motui, & ſemper. Illud autem, dubium eſt, an cõtinuitas ſucceſſionis ſit de eſſentia motus, an ſit tñ propria paſſio conſequens eius eſſentiam.

Ac uidetur quidem eiuſmodi continuitas, non eſſe de eſſentia motus; tũ quia Ariſtoteles 5. Metaphy. tex. 18. excludit motum à categoria Quãtitatis, affirmãs eum eſſe quantum propter id in quo ſit motus: & Auerr. 4. Phyſi. cõm. 119. ait tẽpus menſurare quantitatẽ accidẽtẽ motui, ſignificãs his verbis q̃titatẽ eſſe accidens motus: & 3. Phyſic. com. 6. inquit ex prima definitione motus apparere continuitatem eius; quaſi continuitas non quidem ingrediatur, ſed tantum conſequatur definitionem & eſſentiam motus: tũ etiam, quia cum tradantur in tertio Phy.

tres definitiones motus, in earum nulla ponitur continuitas.

Econtrario autem, illud vehementer vrget, quòd motum eſſe ens ſucceſſiuũ. videatur eſſe prędicatio eſſentialis, & nõ videatur poſſe abſtrahi motus à ſucceſſione, id eſt perfectè ſecundum eſſentiã ſuã intelligi, non ſimul intelligendo ſucceſſionẽ; & nulla re alia uidetur motus propriè dictus, diſtingui poſſe à mutatione, quàm quod ille eſt ſucceſſiuus, hæc autẽ minime. Denique, ſi eiuſmodi continuitas eſt propria paſſio motus, non careret Ariſtoteles reprehenſione, qui eam nuſquam de motu demonſtrauerit: & cum motus alterationis non ſit aliud, quàm ipſamet qualitas, vt fluens, & (vt ita loquar) fiens, qui poteſt eiuſmodi fluxus ſine aliqua ſucceſſione cogitari? Ego tametſi video vtramque partem huius quęſtionis probabilem eſſe, veriſimilius tamen puto continuitatem non eſſe de eſſentia motus, ſed eſſe veluti quandã propriam paſſionem motus, ex natura eius manantem

Sed fortaſsè lis hæc poſſet melius dirimi hac diſtinctione. Aliud eſt in motu ſucceſſio, & aliud continuitas; ſucceſſio motus oritur ex eo, quòd terminus ad quem non totus ſimul, ſed per partes, vna poſt aliam, acquiritur, ex quo fit, vt neceſſe ſit eiuſmodi acquiſitionem eſſe ſucceſſiuam. Poteſt tamen hęc ſucceſſio eſſe continua, & non continua; partes enim termini ad quem, poſſunt acquiri ſucceſſiuè dupliciter, vel continenter, & ſine vlla interruptione; & ſic acquiſitio earum eſt ſucceſſiua & continua; vel ſucceſſiuè quidem, ſed interruptè ita vt vno inſtanti producatur aliquid formæ, tum interpoſito aliquanto tempore, in alio inſtanti producatur aliquid aliud formæ, & ſic deinceps productio formę procedat vſq; ad finem; ſucceſſiuè quidem, ſed nõ continuè. Atque hoc modo, cenſent nonnulli augmentationem eſſe motum ſucceſſiuũ, exiſtimantes in augmentatione produci quantitatẽ per minimas partes, ſucceſſiue quidem, ſed non continuè. Cum igitur aliud ſit in motu ſucceſſio, & aliud cõtinuitas, diceret aliquis, nec ſanè, meo iudicio, ineruditè; ſucceſſionem quidem

A eſſe de eſſentia motus propriè dicti, cum is ſine hac cogitari nequeat; continuitatẽ autem eſſe paſſionem fluentem ex natura motus. Ergo, prima definitio motus, manifeſtè oſtendit ſucceſſionem motus, vt quæ ſit de eius eſſentia: continuitatem autem eius, non tam manifeſte declarat; ea tamẽ ex illa definitione neceſſario concluditur tanquam paſſio & affectio motui neceſſario conueniens, & omnino inſeparabilis. Nam ſucceſſio quę fit per inſtantia inuicem diſcreta, non eſt vnus motus numero, ſed variæ mutationes, in qua-

B rum ſingulis, mobile dici quidem verè poteſt mutatum eſſe, ſed non moueri; at in motu mobile ita mutatum eſt, vt etiã dum eſt motus, actu moueatur. Nec mutatio inſtantanea eſt actus entis in potentia, prout eſt in potentia, ſicut habet definitio motus; ſed eſt actus mobilis, prout iam eſt actu mutatum, vel ad totam formam, vel ad aliquam eius partem, quę in inſtanti producta fuit. Sed dices, ſi continuitas non eſt de eſſentia motus, qua igitur re motus propriè dictus eſſentialiter differt à mutatione? An quia motus

C eſt actus entis in potentiã prout in potẽtia, non autem mutatio, vt proximè antè oſtendimus? An propter terminos à quo & ad quẽ, qui in motu propriè dicto, ambo ſunt (vt vocant) poſitiui, contrarij, partibiles, & partibiliter acquiſibiles? An in motu propriè dicto per ſe, ac neceſſario ineſt ſucceſſio; in mutatione autem, aut nulla vnquam eſt ſucceſſio? quia forma ſemper tota ſimul in inſtanti producitur, vt fit in generatione ſubſtantiali; vel ſi quando eſt in mutatione ſucceſſio, quòd forma per partes interruptè producitur,

D id per accidens euenit, nempe non propter ipſam formam, quæ cum nõ habeat vllum in ſubiecto contrarium eius productioni reſiſtens, tota ſimul (quod ad ipſam attinet) produci poteſt; ſed cum ob alias cauſſas, tum ob agentis imperfectionem, quod cum in ſe formã perfectè non habeat, non poteſt eam perfectè totã producere; id quod in illuminatione poteſt contingere. Continuitas igitur, vel eſt de eſſentia motus, vel ex ea neceſſario fluit tanquam eius propria paſſio. quę quidẽ continuitas, non æqualiter eſt in omni

motu;

Obſerua diligẽter hãc diſtinctionem & differentiam, inter continuitatem & ſucceſſionẽ motus.

motu: etenim continuitas, vt docet Auerroes 3. Phyſi. comm. 6. in motu augmentationis minimum apparet, in alteratione autem magis elucet, in motu verò locali, eſt maximè conſpicua.

Verùm exiſtit hoc loco grauis quæſtio, quæ oritur ex ijs quæ dicta ſunt de continuitate motus. Si enim motus eſt continuus, ergo eſt infinite diuiſibilis, & nec primam, nec vltimam partem habebit: id quod Ariſto. 6. Phyſic. neceſſaria, & manifeſta ratione demonſtrat; quõ igitur motus poterit, aut incipere eſſe, aut deſinere, cum in ſe, nec primum habeat, nec extremũ? Nos capta hinc occaſione, non ſolum docere volumus (quod tñ ſatis erat ad enodandam propoſitam difficultatem) quẽadmodum motus eſſe incipiat, & deſinat; ſed ẽt (quo vberior & abſolutior ſit doctrina) varios modos, quibus omnes res generabiles atq; corruptibiles incipiunt & deſinunt eſſe, breuiter exponemus.

De uarijs modis incipiendi, et deſinendi quos habent res naturales.

C A P. IX.

PHiloſophi quo breuiùs, diſtinctiùs, & clarius exponerent uarios modos quibus res naturales incipiunt, & deſinunt eſſe, excogitarunt hæc quatuor vocabula; Primum ſui eſſe Vltimũ ſui eſſe, Vltimum ſui non eſſe, & Primum ſui nõ eſſe, quæ vſu Philoſophorum facta ſunt in ſcholis tritiſſima. Primum, & tertium, deſignant varium modum incipiendi: ſecundum, & quartum, varium modum deſinendi. Primum ſui eſſe, eſt inſtans temporis intrinſecũ durationi rei, in quo res eſt, cum immediatè ante non fuiſſet: incipere igitur per primũ ſui eſſe, ita deſcribitur, nunc res eſt, & immediatè ante nõ fuit. Vltimum ſui eſſe, eſt inſtans intrinſecum durationi rei, in quo res eſt, ſed immediate poſt non erit; vt deſinere per vltimum ſui eſſe ſit, nunc eſſe, & immediate poſt non eſſe futurum. Vltimum ſui nõ eſſe, eſt inſtãs extrinſecum durationi rei, in quo res non eſt, ſed immediatè poſt erit; vt vere dicatur de re quæ incipit per vltimum ſui non eſſe, nunc ea res nõ eſt,
A ſed immediatè poſt erit: & vocatur vltimum ſui non eſſe, quia illud inſtans eſt vltimum totius illius tẽporis, in quo res habuit non eſſe. Primum ſui non eſſe, eſt inſtans extrinſecum durationi rei, in quo res non eſt, ſed immediatè ante fuit: & ſic appellatur, quõ cum res fuiſſet tempore immediate præcedente, illud inſtans eſt, in quo primum habet non eſſe: ut uerè dicatur de eo, quod deſinit per primum ſui non eſſe, nunc non eſt, ſed immediatè ante fuit.

His ẽt illud adiungendum eſt, varia eſ-
B ſe genera rerum: quædam.n. res ſunt permanẽtes vt homo: aliæ ſucceſſiuæ, ut motus, & tempus. Quædam producuntur ꝑ motum propriè dictũ, ut calor, & frigus: aliæ non, ut forma equi, & quælibet forma ſubſtantialis. Quædam habent contrarium in ſubiecto reſiſtens productioni ipſarum, vt calor habet in aqua frigus ſibi contrarium; aliæ non habent, vt lumẽ in aere. Quædam habent eſſe ſuum in puncto quodam indiuiſibili, ſicut bicubitum, tricubitum, ſpecies figurarum, & omnia ſuperlatiua, quæ talia ſunt; aliæ nõ habẽt
C eſſe in indiuiſibili, vt albedo. His poſitis, ſubiiciemus nonnullas propoſitiones, è quibus facile intelligetur quemadmodũ res naturales incipiant & deſinant eſſe.

Prima propoſitio. Ens ſucceſſiuum ut motus, non incipit per primum ſui eſſe, ſed per vltimum ſui non eſſe; Nec deſinit per ultimum ſui eſſe, ſed per primum ſui non eſſe. Prior pars huius propoſitionis, ita probatur: motus non poteſt eſſe in inſtanti, cum motus ſit diuiſibilis, & inſtans ſit indiuiſibile; ſi autem motus inciperet
D per primum ſui eſſe, motus eſſet in inſtãti; quia de motu verum eſſet dicere, nũc eſt motus, & immediate antea non fuit. Adde, quòd motus non poteſt incipere poſitiuè per aliquid ſui determinatũ & illi intrinſecum, cum nec detur prima pars motus, nec primum mutatum eſſe, vt probatur in 6. Phyſi. Incipit igitur motus per vltimum ſui non eſſe; nam verum eſt dicere, nunc non eſt motus, ſed immediatè poſt erit motus, immediatè autem poſt inſtans, ſequitur tempus in quo motus & incipere & eſſe poteſt Quare, cum

ut motus, & quæcunque motu producuntur atque corrumpũtur, incipiunt per ultimũ ſui nõ eſſe, deſinũt autẽ per primũ ſui nõ eſſe.

dicitur calefactio duraſſe per vnam integram horam, excludēda ſunt primum, & A vltimum inſtans horæ, in quibus non potuit eſſe calefactio, ſed in primo cœpit negatiuè, & in vltimo deſiit negatiue. Poſterior pars propoſitionis, ex prioris confirmatione fit manifeſta. Si enim motus definеret per vltimū ſui eſſe, in vltimo inſtanti eſſet motus, & daretur vltima pars motus, vtrumque autem eſſe impoſſe demonſtratur lib. 6. Phy. Et quamuis detur vltimum mutatum eſſe in motu, hoc tñ, neq; eſt motus, neque pars motus. Deſinit igitur motus per primum ſui nō eſſe; vt de calefactione, quę durauit unam ho B ram integram, verum eſt dicere in ultimo inſtanti illius horę, nunc non eſt calefactio, ſed immediate per totam horam præcedentem fuit calefactio. Hinc colligitur, omnem formam, quæ producitur, & corrumpitur per motum propriè dictum, incipere per ultimum ſui non eſſe, & deſinere per primum ſui non eſſe: quippe cum eadem planè ratio ſit huiuſmodi formæ, quæ eſt ipſius motus; eodē enim modo incipit calefactio, & calor, qui producitur per calefactionem; eodemq; modo deſinit calor, quo deſinit frigefactio, p C quam calor corrumpitur.

Formæ quę nullum habet contrarium in ſubiecto, productus in eo per primum ſui eſſe.

2. Propoſitio. Formę quæ non habēt contrarium in ſubiecto, incipiunt per primum ſui eſſe, vt lumen in aere. Rō huius in promptu eſt: Etenim, vbi non eſt contrarietas, ibi non eſt reſiſtentia, ubi autē hæc non eſt, nec erit ibi ulla mora, & ſucceſſio in productione; productio.n. fit ſucceſſiuè ob reſiſtentiam ſubiecti, vbi autē non eſt ſucceſſio in productione, ibi productio fit in inſtanti, & res incipit eſſe in illo inſtanti, quare incipit per primū ſui D eſſe. Hinc colligimus duo: unum eſt, quæ cunque creantur à Deo, ea quoniam fiūt ex nihilo ſine vlla reſiſtentia & ſucceſſione in inſtanti, incipere per primum ſui eſſe. Alterum eſt, omnia quæ producuntur per mutationes inſtantaneas, ea propter eādem cauſſam incipere eſſe per primum ſui eſſe, ut lumen quod producitur in aere per ſubitam illuminationem.

Quæ habēt eſſe indiuiſibile ea incipiunt per primum ſui eſſe.

3. Propoſitio. Quę habent eſſe ſuum in indiuiſibili, velut ſpecies figurarum, & oīa ſuperlatina, ea ratione vt talia ſunt, vt eſſe calidiſſimum, & frigidiſſimum, ea omnia incipiunt per primum ſui eſſe, & deſinunt per ultimum ſui eſſe. Cum n. eſſe illarum rerum conſiſtat in indiuiſibili, ſi inciperet per ultimum ſui non eſſe; acquireretur in tempore; cum aūt quoduis tempus ſit diuiſibile, & non totum ſimul, acquireretur diuiſibiliter; quare eiuſmodi eſſe non iam eſſet indiuiſibile, ſed diuiſibile. Similiter etiā, ſi deſineret per primum ſui non eſſe, corrumperetur in tempore, & corrumperetur diuiſibiliter, non igitur conſiſteret in indiuiſibili. Hinc elicitur, ſi quę res ſint habentes eſſe tantum per unum inſtans, exempli cauſſa, ut mutatum eſſe in motu, eas res neceſſariò incipere per primum ſui eſſe, & deſinere per vltimum ſui eſſe: verè enim de illiuſmodi rebus diceretur, ꝙ in illo inſtanti ſunt, & ante non fuerūt: & quod in illo inſtanti ſunt, & immediatè poſt non erunt.

Forma ſubſtantialis incipit per primum ſui eſſe.

4. Propoſitio. Forma ſubſtantialis incipit per primum ſui eſſe. Hoc manifeſtū eſt, tum ex eo, quòd producitur per generationem, quæ eſt mutatio inſtātanea, & ſine vlla reſiſtentia: omnis enim contrarietas, quæ in ſubiecto efficere poterat reſiſtentiam, per diſpoſitionem præcedētem eiecta fuit; quod autem ſine reſiſtentia in inſtanti producitur, incipit per primum ſui eſſe, ut oſtenſum eſt in ſecunda propoſitione: tùm etiam ex eo, quòd forma ſubſtantialis conſiſtit in indiuiſibili, non ſuſcipiens magis & minus, quare nō poteſt produci in tempore; ſic.n. produceretur diuiſibiliter: conſtat autē ex tertia propoſitione, quæ habent eſſe indiuiſibile, ea incipere per primum ſui eſſe. His accedit, ꝙ alteratio Phyſica ordinatur ad generationem & productionē formæ ſubſtantialis, deſinit autem alteratio cum ſit motus, per primum ſui non eſſe, quare in illo vltimo inſtanti, in quo eſt verum dicere, nunc nō eſt alteratio, ſed immediatè antea fuit, uel producitur forma ſubſtantialis, vel nō; ſi producitur, habemus quod uolumus, quia incipit eſſe in illo inſtanti cum immediatè antea nō fuiſſet: ſi non producitur, ergo alteratio non eſt conſequuta finem ſuum ad quem natu-

naturaliter ordinabatur. Eſt enim generatio terminus alterationis. Nec verò mihi obiiciat quiſpiam formas elementorum, quas Auerroes ait intendi & remitti, nec aliter produci & corrumpi q̃ primas qualitates: nam de hoc adhuc ſub iudice lis eſt. Nos autẽ hic non niſi certa, & conceſſu omnium probata, tradimus.

Forma ſubſtãtialis definit per primum ſui non eſſe.

5. Propoſitio. Forma ſubſtantialis definit per primum ſui non eſſe. Forma.n. ſubſtantialis neceſſario deſinit vnà cum accidentibus, quorum ope, & adminiculo ſuſtentatur in materia; huiuſmodi aũt accidentia cum tollantur ex materia per alterationem, ſimul cum ea deſinunt eſſe per primum ſui non eſſe; quare etiam forma ſubſtantialis deſinet per primum ſui non eſſe. Deinde, ſi forma ſubſtantialis non deſineret per primum ſui non eſſe, ergo deſineret per ultimũ ſui eſſe, quare in ultimo inſtanti eſſet, & immediatè poſt non eſſet; cum igitur in illo inſtanti nondum ſit generata forma contraria, quia duæ formę ſubſtantiales oppoſitæ non poſſunt eſſe ſimul, generabitur immediatè poſt illud inſtans: quæro, uel illud immediatè ſequens ultimum inſtãs eſſe formę præcedentis, eſt etiam inſtãs, vel tempus; ſi inſtans, ergo duo inſtantia eſſent ſibi immediata; ſi tempus, ergo forma ſubſtantialis ſequens, generaretur in tempore; contra id quod demonſtratum eſt in quarta propoſitione. Relinquitur igitur, formam ſubſtantialem non poſſe deſinere per ultimum ſui eſſe, quare neceſſariò deſinet per primum ſui nõ eſſe.

Nota & conſidera diligenter has duas dubitationes.

Verum, contra quartam, & quintam propoſitionẽ, duæ ſe nobis offerunt perquam arduæ dubitationes. Dubitatur.n. contra quartam propoſitionem, quomodo forma ſubſtãtialis poſſit incipere per primum ſui eſſe, & produci in inſtanti; nã ſi in illo inſtanti ſit productio formę ſubſtantialis, ſiet in illo inſtanti actio: non.n. productio poteſt eſſe ſine actione: ſi tunc eſt actio, ergo tunc eſt alteratio, omnis.n. actio Phyſica productiua alicuius formę ſit per qualitates, neque enim ſubſtantia immediatè agit, ſed p̃ qualitates, vt Ariſ. docet in lib de Senſu, & ſenſili, cap de ſapore. Omnis autẽ actio, quæ ſit per qualitates Phyſicas, eſt alteratio, at in illo inſtanti non poteſt eſſe alteratio; tum quia alteratio eſt motus, qui non eſt in inſtanti; tum quia ponitur deſinere per primũ ſui non eſſe, quare in illo inſtanti non eſt alteratio, ſed immediatè ante fuit, alioquin ſi in illo inſtanti eſſet alteratio, ipſa deſineret per ultimum ſui eſſe.

Dubitatur etiam contra quintam propoſitionem. Forma ſubſtantialis hẽt eſſe indiuiſibile, & conſiſtens in indiuiſibili; ergo deſinere debet per ultimum ſui eſſe; tum quia hoc probatum fuit ſupra in tertia propoſitione; tum quia ſi deſineret per primum ſui non eſſe, deſineret in tempore, quare deſineret diuiſibiliter. Deinde, corruptio attingens eſſe formæ ſubſtantialis, non fuit in tempore præcedente illud ultimum inſtãs; alioquin forma ſubſtantialis, quæ ſecundum ſuum eſſe eſt indiuiſibilis, diuiſibiliter corrumperetur; ſi autem fuit in ultimo inſtanti, cum illa corruptio ſit actio Phyſica, erit alteratio, vt patet ex iis quæ circa primã dubitationem probata ſunt; ſi eſt alteratio, ergo cum ipſa ſit motus, in inſtanti eſſet motus, & motus deſineret per ultimum ſui eſſe.

Ad priorem dubitationem, reſponderi poſſet dupliciter; vel negando in illo inſtanti, quo producitur forma ſubſtãtialis, eſſe actu aliquã actionem Phyſicam, ſed tunc produci formam ſubſtantialem virtute diſpoſitionis & actionis Phyſicæ, quæ immediatè ante fuit; quæ actio non in tempore pręcedenti, ſed in illo vltimo inſtanti ſortita eſt ſuum effectum producendi formam ſubſtantialem. Vel aliter, ſicut nonnulli volunt in alteratione dari primum mutatum eſſe, in quo producatur minimum quidpiã qualitatis, & deinde ſequitur alteratio, & productiò qualitatis ſucceſſiuè, ita fingi poſſet in alteratione dari vltimum mutatum eſſe, per quod producatur in vltimo inſtãti aliud minimum, & vltimum qualitatis, cũ quo ſimul etiam producatur forma ſubſtantialis; talis autem productio qualitatis, eſt quidem alteratio, ſed non motus proprie dictus, eſt.n. mutatio quædam inſtantanea, talis nimirum, qualis eſt illuminatio aeris.

Ad poſteriorem dubitationem, dupli
citer etiam reſponderi poſſet; vel aiendo
formam ſubſtãtialem deſinere in illo in-
ſtanti,non poſitiuè per aliquam actionẽ,
quæ tunc eam corrumpat, ſed negatiuè,
quia tunc non eſt cũ immediatè ante fuiſ
ſet;quod autem tunc non ſit, id quidem
factum eſſe uirtute præcedentis altera-
tionis corruptiuæ,quæ vltimum ſuum ef
fectum ſortita eſt in illo vltimo inſtanti.
Vel aliter,in illo vltimo inſtanti, induci-
tur ultimum qualitatis pro forma gene-
randa(ut paulò ante diximus)cuius indu
ctione,ultimum qualitatis cõtrariæ, qua
ſuſtentabatur forma corrumpẽda, etiam B
tunc expellitur, & ſimul cũ eo prior for-
ma ſubſtantialis nec iſta expulſio, quãuis
ſit alteratio,eſt motus propriè dictus, vt
ante diximus,ſed mutatio.

An hęc reſpõſa ſint vera,& an omnino
tollant difficultates propoſitas, doctis vi
ris conſiderandum, atque iudicandum re
linquo. mihi certe non penitus eximunt
ſcrupulum, nec animo meo omnino ſatiſ
faciunt;quædam enim inuoluunt quæ ui
d[illegible]tur,vel perſpicuè falſa, uel magis du-
bia quàm id ſit de quo nunc dubitatur;
cuiuſmodi eſt illud, dari vltimum quali- C
tatis,quod in inſtanti inducatur; & item
A illud, cum actu producitur forma ſub-
ſtantialis, non eſſe tunc neceſſariam actu
aliquam actionem, ſed ad id ſufficere
prægreſſam alterationem. Sed qui fieri
poteſt, ut illo inſtanti producatur forma
ſubſtantialis ignis, & tunc non ſit actu
productio eius? Aut, ſit tunc quidem
productio, ſed nulla tunc ſit actio? quæ
autem actio ignis eſſe poteſt niſi ca-
lefactio?calefactio autem,cum
ſit motus,in inſtanti eſſe
nullo modo poteſt.
quomodo igi-
tur for-
ma
ſubſtantialis producatur in inſtanti.
perobſcurum eſt,nec ſatis adhuc
explicatum. Verùm hæc diſcu
tere,ac refellere ſupſedeo,
ne nimis diligenter ac
ſubtiliter in huiuſ-
modi res videar
inquire-
re.

FINIS DECIMIQVARTI LIBRI.

DE MOTVS ET MVNDI AETERNITATE

LIBER DECIMVSQVINTVS.

D Vobus proximè ſuperioribus libris dictum eſt de natura motus, & de multiplici eius varietate, ac diuiſione: hoc libro, qui extremus erit huius operis, agendum eſt de duratione motus. de qua duas quæſtiones explicare volumus; vnã, an motus ſit æternus; alterã, vt motus nõ fuerit æternus, an tñ æternus eſſe potuerit. Idẽ aũt & de motus, atq; de mũdi æternitate diſputare. Nam vtrumuis ponatur æternum, aut non æternum, alterum quoque æternum, aut non æternum eſſe neceſſe eſt. C Prioris autem quæſtionis difficultas omnis, poſita eſt in explicandis, refellendiſque eorum rationibus, qui æternitatem mundi aſtruere ac perſuadere conati sũt: quorum principes fuerunt Ariſtoteles, Proclus in eo libro quem de Aeternitate Mundi ſcripſit; & Auerroes. Horum nos hoc loco argumenta fideliter commemorabimus, ac diligenter expendemus. In quibus diſſoluendis, illud obſeruauimus; vt qm eorum, qui nouã mundi creationem defendunt, tres ſunt ſententiæ. Etenim aliqui putant mundum non potuiſſe fieri ab æterno, quoniam D rationi creaturæ atque creationis repugnat, æternitas durationis. Alii, tametſi talem repugnantiam non ponunt in creaturis incorruptibilibus, eam tamen ineſſe affirmant in creaturis, quę ortum, & interitũ habent; quibus ſi tribuatur æternitas, neceſſe ſit aliquid eſſe actu infinitum, infinitum item tranſactum eſſe, infinito maius aliquid dari, & alia multa incredibilia, & abſurda. Tertium genus eorum eſt, qui negant ęternitatem repugnare mundo, ſiue ratione rerum incorruptibiliũ, ſiue corruptibilium: Deum tamen voluiſſe eum de nouo condere, tum ob alias cãs mortalibus occultas; tum fortaſſe, qm ex E noua mundi creatione, clariùs, atq; illuſtriùs ab homine perſpicitur & cognoſcitur Dei perfectio ac maieſtas. Noua enim molitio mundi clariſſimè demonſtrat Deum eſſe; & eſſe efficientem, intelligentem, ac prouidentem omnium rerum; eũque eſſe infinitæ virtutis; habere peculiarem modum producẽdi ſine motu & materia, quem nos creationem vocamus, nõ agere ex neceſſitate naturæ; poſſe quicquid voluerit de nouo etiam immediatè, ac ſine cauſſis ſecundis efficere; quę omnia ad illuſtrandam religionem, ad C amplificandum Dei cultum, ad pietatem hominum animis inſerendam & augendã, ad iuſtitiam inter homines conſeruandã; ad eas denique quas naturaliter inditas de prouidentia, clementia, & iuſtitia Dei notiones habemus corroborandas, quantam vim habeant, nemo eſt, qui ſi quid intelligit, non perſpicuè intelligat. In hac igitur opinionum varietate, nos aduerſariorum rationes diſſoluentes, illud obſeruauimus, vt ſecũdum ſupradictas tres opiniones, argumẽtis occurreremus. quænam autem illarum triũ ſit veriſimilior, D in explicatione poſterioris quæſtionis, diiudicabitur.

Tres ſententiæ eorum qui negant mũdum eſſe æternũ.

Verùm, quia putant nonnulli Ariſtot. vel non ſenſiſſe mundum eſſe æternum; vel ipſum certè non exiſtimaſſe æternitatem motus & mundi firmis, ac neceſſariis rationibus à ſe fuiſſe concluſam, atq; demonſtratam: ſed eum contradicere tantũ voluiſſe opinionibus antiquorum, qui aiebant Mundum ex materia per motũ Phyſicum eſſe procreatum: hos falli, & doctrinę Ariſt. perſpicuè aduerſari, obiter oſtẽdamus. Equidem nõ ignoro, multis vide-

An Ariſt. putauerit æternitatem mũdi demonſtratiuè probari poſſe, aut a ſe probatam eſſe.

ri poſſe D. Thomam, non multum ab illorum ſententia abhorrere; is enim 1. par A te q. 46. art. 1. ita ſcribit. [Rationes Ariſt. pro æternitate mundi, nō fuerunt demōſtratiuę ſimpliciter, ſed tantum ſecūdum quid, nempe contra antiquos generantes mundum per modos quoſdam ſecundū ueritatem impoſſibiles. & hoc apparet ex tribus, primo, quia tam in 8. Phyſic. q̃ in 1. libro de Cęlo differens de æternitate mundi, præmittit opiniones antiquorum, vt Empedoclis, Anaxagoræ, & Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. Deinde, quia ubicunque de hac materia loquitur, inducit teſtimonia B antiquorum, quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis. Poſtremò, quia expreſſe dicit in 1. lib. Topicorum cap. 9. eſſe quædam problemata dialectica, de quibus rationes certas non habemus: cuius rei exemplum ponit hoc problema, vtrum Mundus ſit æternus.] Hæc D. Thomas.

Sed, ſiue hoc D. Tho. illis verbis ſignificare: ſiue aliud quidpiam innuere voluerit; mihi ſanè nunquam veriſimile fieri potuit, quod illi aiunt. Quis enim, tantū C nō omnino rudis, & ignarus ſcriptorum, & doctrinæ Ariſtot. legens octauum lib. Phyſ. primum librum de Cælo, extremā partem ſecundi libri de Generatione, & Corruptione, poſteriorem item partem duodecimi libri Metaphyſicæ, non aperte videat, ſi quod eſt dogma apud Ariſtotelem & Peripateticos, certum, & exploratum, firmum, ratum, & conſtitutū, hoc de æternitate mundi, eſſe quā quod maximè? An non hoc uno maximè fundamē to nititur doctrina, quam is de cælo, de Intelligentiis, & Deo tradidit? Quis vete D rum Peripateticorum? quis etiam aliorū (his vnis paucis exceptis) mundum æternum eſſe ſecundū Ariſtot. vnquam dubitauit? Tolle æternitatem motus, neq; Intelligentias eſſe, neque æternas eſſe, nec immateriales, nec indiuiſibiles, nec omnis expertes potentię, nec intelligentes, nec optimam diſpoſitionē, ac ſtatum habere, probauit Ariſt. cum hęc omnia ex motus ęternitate concluſerit. Tolle æternitatem motus, neceſſe eſt admittere creationem; quam ne cognitam quidem fuiſſe Ariſtoteli, nedum ei probatā, quinto libro huius operis oſtendimus. Sed cur inquies, ipſe vocauit hanc quæſtionem, an Mundus ſit æternus, problema dialecticum, ad cuius neutram partem contradictionis tractandam, certæ ſuppetant rationes? Primùm reſpondeo, ineptum, & iniquum eſſe, quod vno & alieno loco, quod obiter, quod exempli tantum cauſſa dicitur ab Ariſtotele, velle id ceu magnum aliquod argumentum valere contra ea, quę idem Ariſtoteles aliis permultis locis, ex profeſſo, propriè, diſtinctè, affirmatè, aſſeueranter, & copioſè docuit. Deinde, ego arbitror vocari ab Ariſtotele illo loco problema dialecticum (vtrum Mundus ſit ęternus) non quod ea ipſe de re ambigeret, vel quòd non ipſe putaret id à ſe neceſſariis rationibus fuiſſe demonſtratum; ſed propter varias ea de re Philoſophorum ſententias, aliis aientibus, aliis autem negantibus, Mundum eſſe ęternum. Qui enim conſideraret varietatem opinionum, & diſſenſionem Philoſophorum circa illam quęſtionem, exiſtimaret eam eſſe problema dialecticum; non enim poteſt eadem res in contrarias partes veris & neceſſariis rationibus tractari, ſed tantum dialecticis, & probabilibus. Ergo, an mundus ſit æternus, problema dialecticum vocatur ab Ariſtotele, non quia, non poſſet ęternitas mundi demonſtratiuè probari, ſed propter varietatem, & diſcordiam Philoſophorum de illa quęſtione in vtramque partem diſputantium. Non igitur in eo diſſuadendum nobis eſt, vt oſtendamus Ariſtotelem de mundi ęternitate aliter ſenſiſſe, quàm re vera ſenſit, ſed in id toto pectore nobis incumbendum erit, ut omnia cum Ariſtotelis, tum aliorum Philoſophorum argumēta, quibus ipſi æternitatem mundi omnibus probatam, & perſuaſam fore arbitrabantur, infirma eſſe, paruoque negotio ſolui poſſe doceamus.

Ponuntur duo fundamenta, quibus maximè nititur ſolutio argumentorum, quæ ſunt pro æternitate Mundi.

CAP. I.

DEfenſores ęternitatis Mundi, duobus maxime fundamentis nitũtur: Vnum eſt, creationem eſſe impoſſibilem: alterum eſt, Deum agere ex neceſſitate naturę: quare, vt eorum rationes benè ac facilè ſoluantur, oportet nos ex aduerſo hic ſupponere duo alia fundamenta illis omnino contraria; nempe, & creationem, hoc eſt productionem rei ex nihilo, eſſe Deo poſſibilem: & Deum non agere ex neceſſitate naturę, ſed liberè; hoc eſt, quod facit Deus potuiſſe eum facere, & non facere; nec ſolum quando facit poſſe facere, ſed etiam alio quouis tempore, nec tantũ quo modo facit poſſe facere, ſed aliis etiam multis modis. Ac prius quidem illud fundamentũ, quoniam quinto libro huius operis, ubi de creatione diſputauimus, ſatis fuit à nobis firmatum atque ſtabilitum, noua nunc confirmatione non eget; hoc autem poſterius, breuiter nunc confirmandum eſt.

Deum non agere ex neceſſitate naturæ probatur ſeptem argumentis

Deum igitur non agere ex neceſſitate naturę, probare poſſumus his argumentis. Primo, voluntas neceſſariò vult vltimum ſuum finem, cætera verò ea ratione tantum vult, vt habent ordinẽ ad finem; ſi habent ordinem neceſſariũ ut ſine quibus finis haberi nequeat, neceſſariò vult ea, ſi non habent ordinem neceſſarium ad finem, non vult ea neceſſariò: ſed Diuinæ voluntatis non eſt aliud primarium obiectum, neque alius finis, q̃ propria ipſius bonitas, & eſſentia, quæ ſine creaturis nihilominus ſibi ipſa ſufficiens, & perfecta eſt, quàm illis productis; neque ad bonitatem Dei, vel conſtituendam, uel conſeruandam, uel augendam, & ornandam, quicquam conferunt creaturæ: ergo n. n eſt neceſſarium Deum velle producere creaturas. Pulchrè enim regius vates Dauid illud A cecinit. [Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.] 2. In eſſentia Diuina eminenter continetur omnis ratio boni, ergo voluntas Dei ſatiatur, & expletur in volitione ſuæ bonitatis, nec ea quæ extra illam ſunt, neceſſe eſt eum velle. Antecedens ea ratione probatur, quòd Deus eſt prima cauſſa omnium rerum efficiens, & quidem cauſſa æquiuoca, quare quicquid boni & perfectionis eſt in rebus creatis, id totum in Deo excellentiùs eſſe neceſſe eſt. 3. Voluntas hominis, ideo neceſſariò B vult ſuã fœlicitatem, (omnes enim naturaliter expetunt beatitudinem, & nemo velle poteſt ſe miſerum eſſe) quia nomine beatitudinis apprehendit id in quo omnis ratio boni, & appetibilis continetur, & omnis ratio mali excluditur; quod autem tale eſt, non poteſt uoluntas nolle, cũ eius obiectum ſit bonũ, vt bonũ eſt: alia uerò non vult neceſſario, q̃m; vel in illis reperit aliquam mali rationẽ, vel certe non inuenit omnem rationem boni, & appetibilis; cum igitur Dei voluntas in ſua eſſentia inueniat omnem ra- C tionem boni, quinetiam infinitam quandam bonitatis exuberantiam, hãc ſolam neceſſariò volet: creaturas autem, in quibus non ineſt omnis ratio boni, ſed tantum libatio, & participatio quædam bonitatis Diuinæ, nulla cauſſa eſt, cur neceſſariò uelle debeat. 4 Si omnis perfectio creaturæ excellenter eſt in Deo; hominem autem habere liberum arbitrium reſpectu eorum, quę non ſunt ultimus finis hominis, exiſtimatur in primis pertinere ad perfectionem, & excellentiam humanæ naturæ, cur ſimilem D voluntatis libertatem, non tribuemus Deo reſpectu creaturarum? 5. Deus eſt ens ſimpliciter, & ex ſe neceſſarium; hæc enim eſt notio Dei omnium animis innata; ergo remoto quocunq; alio quod non ſit Deus, ipſe nihilominus obtineret ſuũ eſſe, nec quicquam ob id perdere poſſet; alioquin Deus non eſſet ens ſimpliciter, & omnino neceſſarium, ſiquidem poſſet non eſſe alio ſublato: At, ſi Deus neceſſariò uellet creaturas, non poſſet non velle eas, & quia in Deo eſſe & uelle ſunt idem, remota volitione creatura-

rũ, remoneretur etiam eſſe Dei: ex quo ſequeretur Deum non eſſe (quod tamen A poſitum fuerat, & ſanè cōceſſu omnium eſt quàm certiſſimum) ens ſimpliciter, & omnino, & perfectè neceſſarium ex ſe. Atque hãc quidem rationem, Scotus in 1. Sent. diſt. 8. quæſt. 5. exiſtimat eſſe ualentiſſimam ad eos conuincendos, qui aiunt omnia effici à Deo ex neceſſitate naturæ. 6. Si Deus poteſt ex nihilo aliquid creare, ergo Deus non agit ex neceſſitate naturæ: ſed quod poteſt creari ex nihilo, eſt indefinitum atque indeterminatum, propterea quod ipſum nihil eſt indefinitum atque indeterminatum, quare B quod produceretur à Deo ex nihilo eſſet indefinitum atque indeterminatum, quod falſum eſt, ſi tamen falſum appellari conuenit, quod eſt impoſſibile. Minor ſyllogiſmi confirmata eſt in quinto libro huius operis, ubi de creatione diſputantes, docuimus Deum habere vim, & poteſtatem creandi res ex nihilo.

Septima & ultima ratio, qua idē probari poteſt, ſit hęc. Deus eſt infinitæ virtutis, ergo nō agit ex neceſſitate naturæ: patet conſequentia, quoniam cum agens ex C neceſſitate naturę, agat quantum poteſt agere, ſi Deus habens infinitam vim ad agendum, ageret ex neceſſitate, infinitè ageret, & infinita produceret, quod tamē falſum eſt. Et ſi eſt agens infinitum, ſine dubio multò plura potuiſſet facere, q̃ adhuc fecit, & multo plura poſſet nunc facere, quàm facit: ſi idem quoq; eſt agēs ex neceſſitate, ergo neceſſariò plura feciſſet quàm fecit, & faceret plura q̃ facit. Quinimo, apud me implicat cōtradictionem, eſſe agens ex neceſſitate naturæ, & eſſe agens infinitæ uirtutis: deberet enim D ab illo produci quantum poteſt produci, hoc eſt effectus infinitus reſpondēs potentię eius infinitæ. Vel igitur, nihil á tali agente produceretur, uel produceretur actu infinitum, vel certè nihil definitum, atque determinatum aſſignari poſſet, qđ vere diceretur ab eo produci; nam quacũque re finita producta, poſſet produci maior ab illo agente infinito, quinetiam fuiſſet maior neceſſario producta ab eo; cum ſit agens ex neceſſitate, & agat ſecũdum vltimum ſuę potentię.

Antecedens ſuperioris argumentationis, hoc eſt, Deum eſſe infinitæ virtutis, probatur tripliciter; primò, quia Deus poteſt ex nihilo creare (vt alio loco oſtēſum eſt) & uerè creat animas rationales, & creauit Intelligentias, atq; cælos; ad creandum autē ſiue de nouo, ſiue ab ęterno, infinita opus eſt uirtute. Tum, quia Deus conſeruat omnia, eiuſdē autē virtutis eſt creare res, & creatas cōſeruare, cũ conſeruatio nihil aliud ſit, quàm continuata quodammodo quædam creatio. Deinde, quia ſi Deus habet virtutem finitam, quæro, quis eam ipſi finiuit, ac determinauit? non ipſe ſibi; ſicut enim nihil à ſe producitur, ita nihil à ſe definiri, & determinari poteſt, cum hoc ipſum finirę ac determinare, præſupponat naturam eſſe, ac virtutem rei. Nec alius præfiniuit Deo vim agēdi; Deus enim eſt primum ens, à nullo alio dependens. Pręterea, quicquid finitur, aut finitur intrinſecè ratione principiorum eſſentialium, quæ ſunt materia & forma, uel intrinſece ab agente; priori modo finiuntur ſubſtantiæ compoſitę; poſteriori modo ſubſtantię ſimplices, vt Intelligentiæ. Deus neutro modo finiri poteſt; cum ſit, & ſummę ſimplex, & primum omnium efficiens: ergo Deus habet virtutem infinitam. Dices, Deum habere virtutem finitam, quia ratio, & natura entis non admittit infinitatē. Sed iſtud inerudité dicitur, cũ iſtud ipſum ſit in quæſtione, an in natura entis poſſit eſſe infinitas virtutis; nos enim id aſſerimus, & meritò aſſerimus, qui contra ſētit, probet ſentētiam ſuam, noſtraſque rationes refellat. Deinde, eſto, rationem entis non admittere infinitatem virtutis; certe finitas virtutis quantacunque illa ſit, non repugnat rationi entis, quod autem non repugnat rationi entis, non eſt denegandum Deo, & ſi hoc ei demitur, ſiuè cauſſa demitur. Si igitur Deus hēt virtutem finitam v. g. ut decē, quæro. cur non habeat, vt viginti, vt triginta, vt cētum, & ſic deinceps in infinitum: nam ſi ſolùm infinitas virtutis ei repugnat, quantacunque finitas, poterit ei conuenire, cum autem quod eſt citra infinitum, ſit indefinitè finitum, & indeterminatè determinatum, & in æternis idē ſit eſſe, & poſſe, hinc neceſſario cōſequēs, eſſet,

Probatur multis argumentis Deū eſſe infinitę uirtutis.

eſſet, virtutem Dei eſſe indefinitam atq; indeterminatam, quod eſt abſurdum; nã actui, præſertim primo & puriſſimo, qualis eſt Deus, repugnat eſſe indefinitum atque indeterminatum, quippe cum hęc indeterminatio ex radice potentialitatis proficiſcatur. Verùm, hæc ſatis ſint ad probandum quod propoſueramus, nimirum Deum non agere ex neceſſitate naturæ.

Sententiæ veterũ Peripateticorũ de libertate uel neceſſitate Dei in agẽdo.

Neque verò me quiſquam vrgeat ac premat, obijciens mihi, id quod Commẽtator ſcribit in Opere, quod inſcribitur Deſtructio deſtructionum, diſputatione 3. in ſolutione primæ & ſecundæ dubitationis; & diſputatione 11. in ſolutione primæ dubitationis. quibus locis affirmat, Deum apud Peripateticos, neque agere ex neceſſitate naturæ, neque ex electione, ſed eminentiori quodam alio modo mortalibus incognito, & ipſi ſoli noto. Theologi etiam aiunt Deum non agere ad extra contingenter, cũ hoc ſonet mutabilitatem, ſed libere. Nos enim de vocculis, & modo loquendi non contendimus. illud tantum docere, ac perſuadere volumus, creaturas non ita effici a Deo, vt non potuerint non effici ab eo; neque ita neceſſe fuiſſe mundum condi a Deo, vt impoſſibile fuerit eum nõ fuiſſe conditum; hoc quo modo appelletur, quibus verbis explicetur vel a Philoſophis, vel a Theologis, neque nos curamus, nec ſanè, vel ad contemplationem veritatis vel ad rei à nobis propoſitæ demonſtrationem, multum refert.

Nota ſententiam hanc Alexandri, & Simplicii.

Sed volo hic adſcribere pulcherrimũ quendam locum Simplicij, qui clariſſimis verbis expreſſam continet ſententiã eius, & Alexandri Aphrodiſæi de libertate, & neceſſitate Dei in agendo. Cum enim Ariſt. 6. Phy. tex. 15. dixiſſet omne, quod mouetur poſſe moueri tardius & velocius, & dubitari poſſet de cælo, quod neque tardius, neque velocius moueri poteſt, quàm mouetur, id quod ipſemet Ariſt. demonſtrat 2. de Cælo tex. 35. Simplicius in expoſitione illius textus decimiquinti, qui eſt in 6. lib. Phyſi. tractans hanc dubitationem ita ſcribit. [Pulchrè autem dubitat Alexander, quomodo in corpore quod fertur motu circulari, qđ quidem mouetur æquabiliter, verum ſit moueri celerius & tardius. Et primum quidem infirmè ſoluit, vt exiſtimo, dicẽs non dixiſſe Ariſtotelem idem moueri celerius, & tardius, ſed poſſe moueri: qđ dicit ineſſe etiam ei corpori quod fertur motu circulari, propterea qđ a ſe motu proprio moueatur, & non vlla adductum neceſſitate, nec prohibeatur ab aliquo quominus aliter quoque moueatur. nã nec boni bona faciunt adducti neceſſitate, etiamſi ea ſemper faciant, ſed eſt in eorum poteſtate facere ea, quę ſunt contraria. Oportebat autem, vt exiſtimo, mẽte reputare, primùm quidem, quod boni dicuntur habere poteſtatem contrarij, quia etiam aliquando ex eo operantur; cæleſtia autem, & quæ ſunt æterna, quomodo habuerint poteſtatem quæ nunquàm exit in actum? Deinde, quòd duplex eſt neceſſitas, vna quidem diuinior, ex qua neceſſe eſt, vt Deus ſit bonus, & vt quæ polluti non poſſunt animæ, nunquam malę fiant; Violenta autem altera, per quam coguntur etiam improbi a legibus non peccare. Atque etiam poteſtas ſimiliter eſt duplex: vna quidem perfecta, altera verò imperfecta, & magis poteſtate. Cæleſtia ergo & neceſſitatem habent diuiniorem, vt ſemper ſimpliciter, & eodem modo moueantur; & voluntatem in bono definitam, & perfectiſſimam, & a poteſtate dubia planè mundam. non enim diuinæ animæ bonum habent ſimiliter ac humanæ, Sed hæ quidem finitum, & quod aliquando mutatur in contrarium; illæ vero bonum infinitæ poteſtatis, & quod in eo quod eſt idem, eſt ſemper collocatũ.] Ex his Simplicij verbis liquido cernimus, Simplicium idem propemodũ ſenſiſſe de neceſſitate Dei in agendo, quod Auerroes ſcriptũ reliquit ijs locis, quæ paulò ſuperius citauimus; Alexandrum autem videri tribuere Deo libertatem quandam non diſſimilem eius quã Theologi ei aſſignant. Veteres ſanè Peripatetici aiunt Deum libere agere, quoniã agit cognoſcendo, & volendo quod agit; non agere autem libere, ſicut nos, qui agimus ex electione, & conſultatione, & poſſumus agere indifferenter vtrumuis contrariorum,

trariorum,ſiue quod eſt melius, ſiue qđ eſt minus bonum: Dei autem voluntatē affirmant neceſſario determinatam eſſe ad alterum tantummodo oppoſitorum, quod eſt melius. Negant item Deū agere ex neceſſitate naturæ, quia non eſt ſicut agens naturale,quod eſt determinatum ad vnum tantummodo effectū particularem;& quia non agit Deus ſine cognitione & appetitu; nec agit vllius coactionis, aut violentiæ neceſſitate adductus. Eundem tamen docent agere ex neceſſitate naturæ,ea ratione vt non agit libere & contingenter ſicut nos;& quia voluntas eius eſt neceſſario determinata ad vnum oppoſitorum; ſemper enim & neceſſario agit alterum oppoſitorum qđ eſt melius; & quia ſic agit, vt non poſſit nō agere; quia cauſſare & agere eſt perfectio,qua putant Deum carere non poſſe;alioquin poſſet eſſe agens nō actu ſed potentia,in Deo autem & intelligentijs, nullam huiuſmodi potentiæ admixtionē eſſe, probat Ariſtoteles libro 12.Metaphyſicæ textu 30. Denique, talem iſti videntur in Deo ponere neceſſitatem agendi ad extra (vt vocant) hoc eſt erga creaturas;qualē Theologi attribuunt Deo in operationibus ab intra,hoc eſt in productionibus Diuinarum Perſonarū. Verùm hæc, quæ de libertate & neceſſitate Dei in agendo ſecundum Peripateticos,breuiter diximus,ea latius tractantur ab Auerroe,& Simplicio locis ſupra memoratis,præſertim autem in Commētarijs eorū ſuper librum octauum Phyſicorū, & a Proclo in libro ſuo de Æternitate mundi; quæ nos in hoc libro, ſuō quodque loco,diligenter explicabimus. Sed tempus eſt, vt ad certamen diſputationis deſcendentes, manus cum aduerſarijs conſeramus.& primo quidem loco ponemꝰ argumēta Ariſt. tum Procli, deinde Auerrois,poſtremo quorundam aliorū Philoſophorum.

A

Exponuntur & refelluntur argumenta duodecim, quibus Ariſtoteles vtitur ad æternitatem mūdi et motus comprobandā, ex varijs locis eius deprompta.

CAP. II.

B

PRimum argumentum,ſumptum eſt ex 1.lib.Phy.tex.82. Materia prima eſt ingenerabilis, & incorruptibilis; alioquin enim cum neceſſarium ſit aliquod ſubiectum omni generationi præexiſtere, & omni corruptioni ſupereſſe, aut daretur alia materia prior,quàm prima,aut eadem, quæ prima eſt, antequā generaretur exiſteret, & poſt interitum ſuperſtes eſſet;oportet igitur materiam primam ęternam eſſe. Non poteſt autē ſine forma materia vnquā exiſtere; quare procreatio formarum ſempiterna eſt. Ex quo ſit,vt motum, & mundum ſempi-

C

ternum eſſe neceſſe ſit.

Secundum argumentū,ex lib.8.Phyſ. tex.4. Ipſum mobile,prius eſt motu, cuius eſt ſubiectum. Quare ſi aliquādo motus cępit eſſe, ſubiectum illius primi motus,quod ipſo motu prius eſſe diximus, aut generatum fuit, aut ſempiternum; ſed cum generatio ſine motu fieri nequeat,alius motus prior præceſſiſſet primum motum; ſin autem mobile ſempiternum fuit,motu tamen carens,credendum profecto eſt,aliquod impedimentū fuiſſe,vel in ipſo mobili, vel im mouēte,

D

propter quod in tota illa æternitate,motus eſſe non potuerit, illo autem ſublato,deinde motus eſſe cęperit; at talis impedimenti remotio, ſine motu fieri non potuit:quare ante primum motum fuiſſet motus,quod eſt abſurdum. Nunquā igitur motus cępit eſſe.

Tertium argumentum, ex eodem libro tex.10. Tempus ſempiternum eſt.nā ſi cępit eſſe,verum erit dicere,aliquando tempus non fuiſſe, & non eſſe temporis prius fuiſſe.quàm eſſe illius, at prius,&, aliquādo, ſunt differentiæ ipſius tempo-

ris,

tis, ergo ante generationem tpis, fuiſſet
tempus. Quod ſi tempus ſempiternum A
eſſe neceſſarium eſt, motum item oportet
æternum eſſe. Vt enim in 4. Phyſic.
oſtenſum fuit, tempus, vel eſt motus, vel
non eſt ſine motu.

Quartũ argumentum, ex eodem libro
tex. 11. Abſque ipſo, nunc, nullum tempus
eſſe poteſt: omne autem nunc, cum
ſit præſens, eſt intermedium, nempe finis
præteriti, & principium futuri, nullum
igitur tempus, aut eſſe aut cogitari
poteſt, ante quod aliud tempus non fuerit,
& poſt quod aliud tempus futurum B
non ſit; ob quam etiam cauſſam, motum,
ſine quo tempus eſſe nequit principio &
fine carere neceſſe eſt.

Quintum argumentum, ex eodem libro
tex. 15. Nihil inordinatum eſt eorũ,
quæ ſecundum naturam fiunt. Natura.n.
cauſſa eſt ordinis in omnibus, ordo autẽ
omnis in quadam proportione conſiſtit:
infinito autem quaſi tempore Deũ quieuiſſe,
poſtea verò aliquando mundum feciſſe,
huius autem nullam eſſe differentiã
quare nunc potius, quàm prius, neq; rur- C
ſus aliquem ordinem habere, nõ amplius
naturæ eſt opus. Nam quod ſecundum
naturam fit, ſimpliciter ac ſemper ita fit,
vt ignem naturaliter ferri ſurſum: aut ſi
aliquãdo nõ ita ſit, ſubeſt naturalis cauſſa
& probabilis ratio põt reddi, cur non
ita fiat, vt in monſtris euenit. Non igitur
Deus ab aliquo initio mundũ condidit.

Sextum argumentũ, ex eodem libro
tex. 53. & ex lib. 2. de Gener. text. 56. Idẽ
manẽs idẽ, ſemper eſt natũ facere idẽ: cũ
igitur Deus ſemper idẽ ſit, & immutabilis,
ac ſemper eodẽ modo permanẽs, vel D
ſemper mundum fecit, & faciet, vel nunquã
fecit: nec vnquam faciet; aliquando
eum non facere, & aliquando facere, varietatem
quandã arguit in opifice ineſſe.

Septimum argumentum, ex eodem
libro tex. 76. Motus circularis, nõ habet
actu terminos, a quorum altero dicatur
incipere, ad alterum vero terminari; ſed
ſemper eſt in principio, medio & fine,
vel potius nunquam eſt in principio, medio,
& fine; ex quo fit, vt motum circularem
principio, & fine carere neceſſe ſit.

Octauũ argumentũ, ex 1. de Cęlo tex.
20. Cęlum eſt ingenerabile, & incorruptibile;
nã quicquid gignitur, ex contrario,
& ſubiecto gigni oportet, contrariorum
autem corporum contrarii ſunt motus;
porrò motui circulari nullus alius
motus contrarius eſſe põt; quo fit, vt cęlũ
cõtrario careat, ac proinde ortus & interitus
expers ſit. Nõ igitᷣ mũdus eſſe cępit.

Nonum argumentum, ex eodem lib.
tex. 22. Omnes gẽtes faciũt cælũ locũ, ſedẽ,
atque domiciliũ Deorũ; quòd ſi locus
congruens eſſe debet iis quę in ipſo ſunt,
oportet cælum ſempiternũ eſſe, quemadmodũ
Dii æterni ſunt. Prętereà, ex omni
tẽporum memoria, quod quidem monumẽtis
proditũ ſit, nulla vnquã aut in vniuerſo
ipſo cælo; aut in aliqua parte eius
facta mutatio dicitur, quæ ipſum corruptioni
ſubiectũ eſſe ſignificet. Quinetiam
ipſum nomen cęli ab antiquis impoſitũ,
hoc quod diximus non obſcurè indicat:
æthera enim nominare voluerunt, quòd
ipſum æterno, atque irrequieto ambitu
circumagi viderent.

Decimũ argumentũ, ex 12. li. Met. tex.
30. Opifex Mundi eiuſmodi eſt, vt ſubſtãtia
eius ſit actus omni carẽs potẽtia; at ſi
nõ ſemper operaretur, ſed aliquãdo quidẽ
ageret, aliquãdo autẽ ab actione vacaret,
interdũ eſſet opifex potentia, interdũ
actu, quare nõ eſſet omnino expers potẽtiæ.
Ab ęterno igitur Mundum cõdidit.

Vndecimum argumẽtum ex eodẽ libro
tex. 48. Optima, ac perfectiſſima diſpoſitio
Intelligentiarum, eſt mouere orbes,
& quæ ſub ipſis ſunt; ſic enim ſuam
bonitatem, & perfectionem aliis rebus
communicant, quod eſt maxime propriũ
boni, & perfecti: hac etiam ratione euadunt
cauſſę aliarum omnium rerum in
genere cauſſæ efficientis, & finis. Quare
ſi mundus non eſt ęternus, Intelligentię
ab ęternitate ocioſę, ac imperfectę
fuiſſent.

Duodecimũ argumentum, ex 8. libro
Phyſ. text. 48. & 56. Deus & natura ſemper
faciunt ex poſſibilibus, quod melius
eſt; melius autem eſt mundũ eſſe, ac ſemper
eſſe, quàm non ſemper eſſe; eſt autem
hoc poſſibile, qui eñ de nouo factus eſt,

potuit

potuit ante fieri, & ab æterno fieri; niſi forte potentia Dei varietur ſuſcipiens magis & minus. Porrò, ſicut melius eſt eſſe, quam non eſſe, ita melius proculdubio eſt ſemper eſſe, quàm non ſemper eſſe; mundum igitur ſemper fuiſſe, & ſemper fore meliuseſt, quàm non ſemper fuiſſe: Ergo Deus ab æterno mundum fecit.

Reſpondetur ad argumenta Ariſtotelis.

CAP. III.

IN Prima, ſecunda, & octaua ratione, ponitur ac ſumitur, quaſi certum & indubitatum, creationem eſſe omnino impoſſibilem, hoc eſt nullam rem ex nihilo fieri poſſe; omnemque productionem cuiuſlibet rei, vel eſſe motum, vel cũ motu neceſſario coniunctam: quod fundamentum, quàm ſit vitioſum & fragile, perſpicuum eſt ex ijs quę docuimus quinto libro huius operis, vbi de creatione diſſeruimus & multis argumẽtis probauimus, creationem non eſſe impoſſibilẽ; quare ſupradictas tres rationes Ariſtotelis, quæ tali fundamento nituntur atque fulciuntur, infirmas eſſe neceſſe eſt. Nam & primam materiam, & primum mobile & omnes cælos de nouo productos eſſe dicimus, non per motum phyſicum & ex aliquo ſubiecto, vt Ariſtoteles argumentatur, ſed per creationem ex nihilo.

Ad 3. Illa uocabula (prius) & (aliquando) hic non deſignant vllas differentias temporis veri & realis; ſed vel imaginarii vel tantum ſignificant motum non ſemper fuiſſe: non ſecus ac illa (extra) vel (ſupra) mundũ nihil eſſe, quo modo loquendi vtitur Ariſt. 1. lib. de Cælo tex. 99. non ſignificant differentias loci, cum extra & ſupra primum cælum nulla ſit differentia veri loci. Ad 4. Eiuſdem ſententiæ ęſt, negare motum & tempus æternum eſſe, ac omnẽ nunc eſſe mediũ inter præteritum & futurum: qui enim diceret aliquam lineam, cuius extrema non cernuntur, finitam eſſe, negaret vtique omne pũctum illius lineæ medium eſſe, ideſt principium, & finem lineæ. Quare ſumitur in argumento, id quod eſt in quæſtione.

A Ad 5. Ratio concluderet, ſi Deus ex neceſſitate mundũ feciſſet; oporteret enim, aut mundum ęternũ eſſe, ſicut eſt Deus, vel Deum nõ ſemper fuiſſe idoneum ad efficiendum mundum: cum autem nulla neceſſitate adductus Deus, ſed libere quę extra ipſum ſunt producat; quemadmodum in iis quę fiunt a libero arbitrio non eadem ratio quęrenda eſt, atque in rebus naturalibus quæ fiunt ex neceſſitate quadam naturæ, atque eodem ferè modo: ſic etiam in Dei operibus non eſt idem requirendum, quod in alijs rebus;

B nec ea ſunt exigenda ad normam agentium naturalium, nec ad leges naturæ aſtringenda. Neque vero ſi voluntatis Diuinæ nulla ratio certa, & manifeſta aſſignari poteſt, cur tunc & non ante fecerit, ideo quod dicimus negandum eſt, quã enim multa ſunt, quæ non propterea negamus, quod eorum cauſſæ nos lateant? Ad 6. Ab agente per intellectum cuiuſmodi eſt Deus, prodit effectus, non ſecundum eſſe illius, alioquin omnia haberent eſſe Diuinum, nec poſſet diſtinctio rerũ corporearum, & incorporearum ab ipſo

C immediate proficiſci: ſed tantũ ſecundũ præſcriptionem atque definitionem intellectus, & determinationem voluntatis Dei: vnde licet Deus æternus ſit, tamen quoniam ab æterno voluit mundum facere non quidem æternum, ſed nouum, ideo non ęternus, ſed nouus extitit. Fuit igitur in Deo ęterna voluntas, vt eſſet mundus nouus. Quare, nec in eſſe, nec in intellectu, nec in voluntate artificis, ob nouam molitionem mundi, mutatio vlla contigit. Ad 7. Principium & finis motus circularis, non penes mobile tantũ

D attendi debet, alioquin nullius corporis rotundi motus, vt pilæ vel globi, aut initium, aut finem habere poſſet; ſed penes motorem, qui ab æterno decreuerat vt aliquando motus cęli inciperet. fuit autẽ motus circularis cum cælo productus a Deo: vel effectus eſt ab intelligentia, quæ cum primum orbis cæleſtis eſt a Deo cõditus, vim ſuam ad eum mouendum applicuit. Ergo licet motus circularis non habeat ex parte circuli tertium aliquod initium vndè incęperit; habet tamen ex parte mouentis intelligentię (pendet

autem

autem ex mouente duratio motus) quæ non ſemper mouit, ſed ab aliquo principio cœpit mouere. Ad 9. Vt verum ſit, cælum ab omnibus putari locũ Dei, non tamen ex eo efficitur, vt ſempiternum ſit, quemadmodũ Ariſtoteli placuit: non enim cælum ſedes, ac domicilium Dei eſſe dicitur, quaſi Deus illo indigeat ad conſeruationem, vel ad habitationem; ſed quia in eo ſupra cæteras res creatas vim, magnificentiam, atque gloriam ſuã clariſſime oſtẽdit. Vide enim, quàm multos ipſe ex antiquis philoſophis commemoret, & in 2. tex. libri 8. Phy. & in vltima parte primi lib. de Cælo, qui longe aliter ſenſerunt, quàm Ariſt. non facientes mũdum æternum ſicut ipſe facit. Quod autem, nec in cælo; nec in aliqua parte eius vlla vnquam mutatio viſa fuerit, id quidem arguit cælum eſſe incorruptibile, & ingenerabile motu phyſico, non autem non eſſe productum a Deo per creationem. Ad 10. Eſſe opificem, vel creatorem, eſt reſpectus quidam Dei ad creaturas, in creaturis quidem realiter exiſtens, in Deo autem non niſi ſecundum rationem, & terminatiuè. Quare, aliquid de nouo facere, nullam nouitatem, aut varietatem ponit in Creatore, ſed tantũ in creaturis; ideo enim dicitur de nouo creator, quia aliquid de nouo creatur ab ipſo, propter nouitatem creaturæ, non ipſius creatoris. ſed hoc infra exponetur accuratiùs. Ad 11. Otioſum, & imperfectum eſt, quod non obtinet finem ſuũ, aut caret diſpoſitione neceſſaria ad conſequendam perfectionem ſuam. Dei autem, qui per ſe & abſolute eſt beatus, ac ſibi ſufficiẽs, finem aut perfectam aliquã diſpoſitionẽ ponere in relatione aliqua ad creaturas, quarum ipſe eſt auctor, abſurdum eſt. Sicut igitur Deus ex ſe habet eſſe, & non in ordine vel ex relatione ad creaturas: ita ex ſe habet omnem ſuam perfectionem. Itaque, licet nulla eſſet res creata, nihilo minus tamẽ Deus, æquè atque nunc eſt, beatus & perfectus eſſet. Ad 12. Non poteſt mundus æternus eſſe, aut certè melius eſt eum non fuiſſe æternum non quidem, quia opifex non fuerit ſemper æquè potens, & idoneus ad efficiendum mundum; ſed quia vel repugnat creaturæ, vt Creatori ſuo coæterna ſit; vel quia poſita æternitate A mundi, permulta videntur inde abſurda ſequi, vt infra monſtrabimus; vel quia cũ mundus ad demonſtrandam Dei gloriã conditus ſit (omnia enim, vt eſt in ſacris literis, propter ſemetipſum operatus eſt Dominus) eius infinita potentia, libertas voluntatis, prouidentia omnium rerum, denique perfecta independentia a rebus creatis, clariùs elucet in noua effectione mundi, quàm in eius æternitate.

Verum de argumẽtis Ariſtotelis, hęc ſint dicta: deinceps ad expoſitionem & confutationem eorum argumentorum, B quibus æternitatem mundi Proclus pugnaciter præfractèque defendit, veniamus. Hæc autem argumenta, ex eo opere quód Philoponus eadem de re contra Proclum ſcripſit (nam Procli pro æternitate mundi ſcripta, interciderunt) depromemus. Et quæ Philoponus refellẽs Proclum, cognitu digna prodidit, ea nos in hanc noſtrã diſputationem, ſuo quodque loco, inſeremus.

C

Viginti argumenta Procli pro æternitate mundi, & ſolutiones eorum.

CAP. IIII.

PRIMVM ARGVMENTUM Procli.

SI mundus ortum habet, cur non ante factus fuit, quàm nos aſſerimus eſſe conditum? præſertim cũ Deo tribuamus infinitam facultatem, & D *affirmemus mundum multo ante potuiſſe condi.*

RESPONSVM AD PRIMUM Procli argumentum.

SIcut, quia infinitum, aut in magnitudine, aut in numero, actu in natura ra conſtare non poteſt, (vt plurimis, firmiſſimiſque rationibus demonſtrauit Ariſt.

Ariſt.tum in 3.lib.Phy.tum in 1.libro de Cælo, ſed neceſſe eſt rerum omnium & molem,& numerum finitum eſſe ridiculum eſt quærere,cur non plura,& maiora in mundo procreata ſint a Deo;quandoquidem ſine dubio poterat id facere; etenim cum illa quantacunque,& quotcunque forent,oporteret eſſe finita,ſemper eadem maneret dubitatio, cur non plura,& maiora facta fuiſſent:Eadem ratione dicendum eſt de mũdo; cum enim res mundi,ſicuti nec magnitudine,atque numero,ſic nec duratione infinitæ creari potuerint(vt mox docebimus)ſed neceſſe eſt omnia aliquando primum cępiſſe, ridiculum eſt quærere, cur non antè mundus factus fuerit, ſemper enim eadé hæreret quæſtio. Adde quòd tunc,& non ante factum eſſe mundum,pendet ex voluntate ſola opificis,cui tunc libuit facere,& non antea:ea enim agentia,quæ voluntariè,ac liberè operantur, plérunque ita agunt,tantum quia ſic volunt, vt pictor pingit nunc & non poſt, tantum, & non plus, interdum non aliam ob cauſſam,niſi quia ita vult. Quocirca in his verum eſt illud, quod vulgo iactari ſolet, ſit pro ratione voluntas. Et licet Deus nihil agat ſine ſumma ratione, mundumq; tunc,& non ante vel poſt factum eſſe, nõ caſu acciderit;rationem tamen huius rei quærere,àc perſcrutari velle,ſtultum eſt; cum plurimarum rerum, etiam viliſſimarum, quas ante oculos habemus, & ſenſibus vſurpamus,cauſſas penitus ignoremus. Satis igitur ſit, Mundum vel non potuiſſe,vel non decuiſſe fieri ab æterno: cur autem non ante, aut poſt ſit factus, quàm eſt factus,cum id ex libera Dei voluntate pendeat, & occulto nobis eius cõſilio,præſtat pie ignorare,quàm curioſè ac ſuperbe perſcrutari.

SECVNDVM ARGVMENtum Procli.

DE natura boni eſt,ſeipſum cum aliȷs communicare,ſuamque bonitatem aliȷs rebus, quantum fieri poteſt,impertiri, & id maximè conuenit ſummo bono, qui Deus eſt. At ſi mundus non ſit ab æterno, per æternũ
A *(vt ita dicam)tempus Deus nihil egit & ſuam bonitatem non communicauit. Quæro,aut potuit ab æterno mundum creare,aut non;ſi potuit, aut voluit etiã, quare fecit:quid enim ei obſtare potuit:ſi noluit,ergo nõ eſt ſumme bonus,& inuidia tãgitur:id quod impiũ eſt cogitare,ne dum loqui, aut ſentire. Sin autem voluit, ſed non potuit, ergo eſt finita vi, & circunſcri-*
B *pta facultate præditus, & inæquabilis,& non ſimpliciſſimus, quando in eo non eſt eadem,ac par voluntas & virtus,atque potentia.*

AD SECVNDVM ARGVmentum Procli.

CVm dicimus mundum ab æterno non fuiſſe factum;nec de bonitate, nec de potentia opificis quicquam detrahimus: ſed aſſerimus æternitatem
C aduerſari, ac repugnare conditioni eius qđ fit. Si enim mundus a Deo factus eſt, ab eo ſuum eſſe, ac durationem accepit; at ſi coæternus ipſi fuit,non potuit accipere. Nam quod ſemper eſt, quomodo ad ipſum eſſe produci poteſt? omnis eñ productio aliquid nouum neceſſario ſignificat, loquor de productione creaturæ,quæ fit ad extra. Præterea, ſi mundus ſuperatur ab opifice in eſſentia, in viribus,in actione atque perfectione,ſuperabitur etiam in eſſe, ac duratione; quare mundus erit poſterior ipſo,& non coæ-
D ternus ei. Nullam enim, neque naturæ, neque artis procreationem cernimus,in qua cauſſa non antecedat effectum. Præterea,ſi mundus eſt ab æterno,ſequentur hæc abſurda; infinitum eſſe tranſactum, erunt enim vſque ad hunc diem infiniti anni tranſacti:& dari maius infinito,nam numerus annorum tranſactus infinitus, augetur per additionem annorum, qui ſequuntur:& multiplicari infinita,nam ſi ſpecies cum mundo ſunt ęternę, ſecundum vnamquamque ſpeciem erunt tranſacta infinita indiuidua, imo erunt præterita

Cur Deus nõ fecerit mundum ab æterno.

terita infinities infinita, nam vſque huc præterierunt infinitæ horæ, & infinitæ dies, ſimiliter hebdomadæ, menſes, anni, luſtra, ſęcula, & alia huiuſmodi infinita. Infinitum autem, neque a finito, neque ab infinito pertranſiri poſſe demonſtrat Ariſtoteles 6. lib. Phyſic. Pręterea eſſent actu infinitæ animæ rationales; ſiquidem illæ ſunt immortales, & in vnoquoque homine vna: Nec valet dicere, infinitum in actu non repugnare iis, quæ materia, ſituque carent. Nam Ariſt. in 3. Phyſi. 4 t. de omni numero vniuerſè loquens aſſerit eum infinitum eſſe nullo modo poſſe. Neque etiam valet dicere, Mundum ſecundum partes æternas, vt Angelos, & orbes cęleſtes ab ęterno exiſtere potuiſſe, non autem ſecundum partes corruptibiles, & quæ per ſucceſſionē multiplicantur; hoc enim eſt dicere Mũdum non niſi imperfectum, ac mutilum exiſtere potuiſſe. Neque rationi conſentaneũ eſt dicere, entia nobiliora, & perfectiora ab æterno fieri potuiſſe, ignobiliora vero, atque imperfectiora non potuiſſe; ſi enim, quod maius eſt potuit fieri, ergo etiam, quod minus eſt; & ſi corpora cęleſtia fuiſſent ab ęterno, ęterno tempore fuiſſent priuata ſuo motu naturali; quorſum enim ab ęterno mouerentur, ſi nihil potuit ab æterno per motum produci? & ſic ab æterno Intelligentiæ motrices fuiſſent otioſę, & ſane hoc non dicitur conuenienter congruenterque ſententię Ariſtotelis, qui & motum cęli, & ſpecies omnes, & generationem ęternam eſſe pluribus in locis manifeſte aſſerit. Pręterea, hinc neceſſariò fieret, vt infinitum, qua infinitum eſt, cognitum eſſet. Intelligentię enim, cum æternę fuerint, infinitum, quod iam tranſactum eſt, cognoſcerent: nam ſi cognitionem horum inferiorum ipſis ademēt, attamen conuerſionem cæleſtis globi, quam quęque cõficit neceſſario cognoſcit: conuerſiones autem eiuſcemodi quemadmodum & dies innumerabiles iam extiterunt. Quocirca infinitum percipitur ab ipſis. Niſi quis (quod tamen abſurdiſſimum eſt) fingeret obliuionem præteritarum rerum in eas cadere; quod ſi infinita cognoſcunt, vnaquæque erit infinitæ virtutis, ac eſſentiæ; nam plura ſimul perfectè cognoſcere, eſt maioris perfectionis, ergo ſimul infinita, erit perfectionis infinitæ: erunt igitur non vnum infinitum actu, verum complura.

Si quis autem putet, Mundum, & ſi nõ eſt æternus, potuiſſe tamen fieri ab æterno, poſſet aliter ad hoc argumentum ita reſpondere. Licet Deus potuerit creare mundum æternum, id tamen facere noluiſſe, quoniam ita melius erat; vel quia ex noua molitione mundi, manifeſtius, certiuſque cognoſcitur perfectio, & gloria Dei (cuius cauſſa mundus eſt conditus) quàm ex æternitate eius: vel alias ob cauſſas, quæ nos mortales humanę inſcitiæ caligine circunfuſos, ceu alia pleraque, latent.

TERTIVM ARGVMENtum Procli.

ALiqui effectus ſunt ſimul cum ſuis cauſſis efficientibus, neque priores, neque poſteriores ipſis: exempli gratia, corpora opaca, quæ ſunt in lumine, ſunt ſimul cum ea umbra, cuius cauſſa ſunt: Sol etiam efficit lumē, cum quo tamen ſimul eſt, neque antecedens ipſum neque ſubſequens. Ergo mundus, etſi a Deo ſit conditus, nihilominus tamen poteſt eſſe coęternus ei. Neque pugnant hæc inter ſe, vt effectus ſit tempore ſimul cum ſua cauſſa efficiente.

AD TERTIVM ARGVmentum Procli.

EXemplum vmbrę, vitioſum eſt duabus de cauſſis: primum quidē, quoniam umbra non eſt per ſe res aliqua, ſed tantum mera negatio, ſeu priuatio luminis; at Mundus eſt res quædam habens conſiſtentiam. Sed dicet quiſpiam, vmbram non eſſe meram negationem luminis; alìoquin eſſet tenebræ, atqui in vmbra colores cernimus, qui ſine lumine videri nequeunt; eſt itaq; vmbra lumen quoddam imperfectum. Verùm

Quid ſit vmbra an ens poſitiuũ an tantummodo priuatiuũ.

rùm hoc ſoluitur ad hunc modum. Vmbra lumen quidem habet, at non a corpore cuius eſt, ſed ab illuminante; quòd tamen lumen illud ſit imperfectum & maiori perfectione carens (id quod priuationem quandam eſſe conſtat) cauſſa eſt ipſum corpus opacum, impedit enim obſtatque, ne illa pars aeris poſſit perfectè illuſtrari a ſole. Rectè igitur in principio dictum fuit, vmbram, quatenus efficitur a corpore opaco, ſolum eſſe priuationem luminis: nam vmbra vt eſt lumẽ, eſt ab illuminante; vt eſt ſubobſcurum & imperfectum lumen, eſt ex corpore opaco. Deinde, alio quoque vitio exemplũ vmbræ laborat; neque enim omnino verum eſt, corpus quod eſt in lumine, vmbram neceſſario emittere. Nam ſi ſol in eo puncto ſit, quod corpori reſpondet ad verticem, quemadmodum apud eos accidere ſolet, qui incolunt loca ſubiecta æquatori, vel quæ vſque ad tropicos extẽduntur, palam eſt ſine umbra eſſe ibi corpora ſubiecta, ea certè, quę cum terra ita continuata ſunt, vt nihil aeris interiectũ ſit. Vmbra igitur, tum quod nihil eſt, tũ quia non neceſſario producitur a corpore quod eſt in lumine, nõ poteſt eſſe imago, & exemplum idoneum eius, quod in pręſentia inquirimus.

Alterum exemplum, nihilo plus valet ad propoſitum concludendum, quàm prius. Etenim lumẽ ſolis eſt duplex: Vnũ, quod in ipſius Solis globo hęret, quod Solis, vt aſtrum quoddam eſt, eſſentiam proculdubio conſtituit, ab eo enim Sol obtinet, & vt ſit Sol, & vt Sol nominetur: quocirca effectus eius eſſe nullo modo poteſt. Mundus igitur, qui effectus a Deo eſſe, & ad naturã eius nulla ratione pertinere ponitur, non rectè comparatur cum tali lumine. Alterum lumen eſt, quod a Sole diffunditur per aera, ipſum colluſtrans; hoc autem ſubinde gigni, atque interire, conſtat ex eo, quod ipſum excipiunt tenebræ, & Sole nubibus obducto, interciditur. tale autem lumen depẽdet a Sole, habens eſſe ſuum in fieri; perinde atque motus, & tempus. Vnde, cum primùm corpus quod illuminat diſiũgitur, ſtatim, quod erat in aere lumen, ita deficit, vt amplius nõ ſit. Exiſtimamus igitur ſemper in aere nouum lumen gigni. Nã

Pulchra cõſideratio luminis ſolaris.

non aliter per continuationem quandã
A a corpore lucido, lumen in aera defluit, quàm aqua de fonte ſcaturire ſolet: vel certè moto Sole non idem lumen manet in aere, ſed aliud atque aliud gignitur; nõ enim lumen eſt corpus quod moto Sole ipſum quoque ex vno loco in alium locum, ſecũdum Solis motũ moueri queat, ſed eſt accidens in ſubiecto ſic inhærens, ex eoque ſic pendens, vt ſine interitu ſui ab eo non poſſit abiungi. Neque vero lumen, quod eſt in aere tantummodo interit; verumetiam illud, quod cęleſtibus globis impertitur a Sole. Cui rei fidem
B faciunt eclipſes lunæ, cuius lumen in defectionibus quidem, totũ confertim deficit, ſenſim autem in reliquo toto tempore. Cætera autem aſtra idem lumen perpetuo retinere videtur, propterea quod ob continuationem orbium nihil incurrere poteſt quod ea obſcurare queat. Tale autem lumen obnoxium eſſe interitui, etiam ipſe Proclus affirmat in eo libro, quem ſcripſit de lumine. quare lumen quod eſt a Sole profectum, non erit ſimul perpetuo cum ipſo ſole. Nõ igitur refert ſimilitudinem Mundi, qui ponitur
C vna eſſe ab æternitate cum ipſo opifice. Ex hiſce igitur quæ diximus, perſpicuum factum eſt, neutrum Procli exemplum ad oſtendendum Mundum coæternum opifici eſſe potuiſſe, accommodatũ eſſe.

Poſſet etiam argumẽto Procli aliter occurri. Etenim ſi ponantur vmbra & lumen eſſe ſuis cauſſis efficientibus coæterna, nihil videtur ſequi manifeſtè abſurdũ & impoſſibile. At opinioni quę ponit mũdum Deo coęternum, neceſſario & apertè conſequentia ſunt quamplurima grauiſſimaq; incommoda, quæ ſupra in cõ-
D futatione ſecundi argumenti indicata ſunt, & infra ſubtilius exponentur. Qui autem opinantur Mundum potuiſſe fieri ab æterno, reſponderent; Proclum quidẽ ſuo illo argumento probare Mũdum potuiſſe fieri coęternum Deo, quod ipſi nõ negant: non tamen fuiſſe factum ęternum; id quod nunc in quæſtione verſatur.

QVAR-

QVARTVM ARGVMENtum Procli.

Eſt æterna Idea Mundi, ad quam Deus reſpiciens, Mundum fabricatus eſt; Ideæ autẽ eſſentia in eo conſiſtit, quòd eſt, exemplar eſſe alterius, quod eſt imago eius. Exemplar autẽ & imago, cum ſint ex numero eorum, quæ cum alio conferuntur, ſimul ſunt, neque vnum ſine altero conſtare poteſt. Ex his neceſſario conſequens eſt, vt quandoquidem Idea & exemplar Mundi, æternum eſt, Mundus itidem, qui eſt imago eius, ſit æternus. Aliàs neceſſarium eſt, aut exemplar non eſſe æternum, ſi imago eius non ſit; aut eſſe exemplar ſine imagine; aut Mundi exemplar nullum eſſe; quorum omnium nihil eſt quod cum veritate, ac recta ratione non pugnet.

AD QVARTVM ARGVmentum Procli.

An ex æternitate Ideę Mundi rectè concludatur æternitas Mundi.

PRima Hypòtheſis, eſſe Ideas omniũ rerũm, quales Plato ponebat, Platonis quidem illa eſt ſententia; Verum difficilis creditu, & ab Ariſt. plurimis locis acerrimè oppugnata, & penè labefactata. Cæterum diſputationis gratia, cõcedamus eã Proclo. Altera tamen, quã ei ſubiungit, eſt manifeſte falſa: nempe, quòd eſſentia Ideæ ſit referri ad aliud, hoc eſt eſſe exemplar alterius. Etenim, aut Idea Mundi eſt ſubſtantia, aut nõ eſt; & ſane Plato Ideas ſubſtantias primas & nobiliſſimas eſſe cenſet; & cum Mundũ animal quoddã perfectũ, & ſubſtantiam eodem ſtatu permanentẽ appellet, multo magis ipſum eius Archetypum ſubſtãtiam eſſe oportet. Si Idea Mundi ſubſtãtia eſt, eſſentia eius non conſiſtet in relatione ad aliud, eſt enim ſubſtãtia ens abſolutum, nullius vel ſubiecti vel termini adminiculo, vt conſiſtat, indigens. Ea vero quæ referuntur ad aliud, accidentia ſunt, & non per ſe cohærent, ſed fundantur in alio, & opponuntur inter ſe, quæ ſubſtantiæ nullo modo conueniunt. Non erit igitur eſſentia Ideæ, exemplar eſſe A alterius, & referri ad aliud. Quod ſi Idea Mundi, nõ in eo, qđ ſit exemplar Mundi, ſuã eſſentiã obtinet, nõ eſt neceſſe, ſi Idea Mũdi æterna fuerit, continuò Mundum quoq; æternum fuiſſe. Sicuti, quia eſſentia Sophroniſci nõ eſt poſita in eo, quòd eſt eſſe Patrẽ Socratis, nõ ſequitur, vt ſtatim atq; fuerit Sophroniſcus, fuerit etiã Socrates, ſed bene cum primũ Sophroniſcus cępit eſſe pater, tum quoque neceſſario fuit Socrates. Sicuti etiam Rex eſt exemplar eius imaginis, quæ ad ſimilitudinem illius effingitur, & tamen, quia eſ B ſentia Regis non conſiſtit in eo, quod eſt exemplar eſſe alterius, non ſequitur, vt ſtatim atque Rex fuit, etiam fuerit imago eius. De Idea Mundi eodẽ planè modo & ſentiendum, & loquendum eſt. Si autem Ideæ ſubſtantiæ non ſunt per ſe ſubſiſtentes, erunt notiones, ac rationes quædam ſecundum quas opifex, qui eas animo comprehẽſas tenet, operatur. At ne ſic quidem neceſſe erit vt vna cum rationibus artificialibus, ſint opera, quæ ſecundum ipſas fiunt. Etenim domorum, & nauium fabricatorẽ eſſe licet, qui do C mus, vel nauis ideã in mente habeat, nõdum tamẽ ſ͂m eam fabricetur. Quare, ne ſic quidẽ neceſſario ſequitur, vt ſi Mundi Idea ſempiterna ſit, mundum quoq; ſempiternũ fuiſſe neceſſe ſit. Quinimo, ſi Deus qui ſumma Prouidentia omnia gubernat, res antequam ſint, præuidet atq; prænoſcit, vt eſt communis omniũ animis inſita ſententia, & hoc teſtatur Proclus in opere, quod De decẽ contra Prouidentiam dubitationibus compoſuit, & Plotinus in libro, quem De ijs quæ mente percipiuntur, & De Bono conſcripſit; D palam eſt, omnibus rebus quæ oriuntur, Ideas, & rationes architectrices antecedere. Denique, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, fortaſſe Procli argumentũ probabilius eſſet, cum autem non ſic, ſed libere agat, nec eius naturalis perfectio ex molitione Mundi pendeat, vt ſupra oſtendimus, nulla ratio eſt, ex æternitate Idearum quæ naturaliter ſunt in Deo, quinetiam re ſunt idẽ quod Deus, æternitatem rerum, quę libere a Deo ad earum quæ in ipſo ſunt Idearum ſimilitudinem effectæ ſunt, velle concludere.

Nam nec homines qui ex arte operātur libere, neceſſe eſt ſimul atq; alicuius ope A ris formā, & Ideam animo expreſſam te-nēt, opus ipſum perficere: ſed plerunque euenit Ideam operis eſſe ipſo opere antiquiorem.

QVINTVM ARGVMENtum Procli.

CAuſſa efficiens, aut ſemper eſt actu, aut aliquando eſt poteſtate tātum; et ſi quidem actu ſemper ſit, effectus etiā ſemper erit; cauſſa enim B *ſi actu fuerit, effectus actu erit, & ſi illa potentia, hic quoque potētia, Præterea, id quod eſt potentia, reducitur ad actum, ab eo quod eſt actu, vt calidum potentia, a calido actu: ſimiliter opifex potentia, euadet artifex actu, ab eo qui eſt iam actu opifex. Opifex igitur Mundi, vel ſemper fuit actu efficiens Mundum, & ſic Mundum itē ſemper fuiſſe neceſſe eſt; vel aliquan-* C *do fuit in potentia efficiens, ergo ab alio efficiente qui actu fuit, reductus eſt ad actū. Sed quæro de hoc, an ſemper reducebat illum ad actum, et ſic ille ſemper actu fuiſſet opifex, id quod repugnat poſitioni: uel non ſemper reducebat, ſed poterat tantùm reducere, ergo erat aliud, a quo ex tali potentia ad talem actum traheretur; & ſimilis quæſtio de hoc fiet, & de alio item atque alio; aut igitur erit progreſſus in* D *infinitum in efficientibus, quod manifeſte falſum, atque adeo impoſſibile eſt; aut neceſſario fatēdum erit, opificem Mundi, ſemper actu efficiētem fuiſſe, et proinde Mundum ſemper extitiſſe. Quare Mundus æternus eſt.*

AD QVINTVM ARGVmentum Procli.

DVplici ſignificatione nomen potētrix vſurpatur apud Philoſophos.

De duplici potentia & actu.

Primò, pro naturali quadam habilitate, vti puerum adhuc rudem, dicimus potētia grammaticū eſſe, popterea quod ſit aptus ad eam diſcendam. Deinde, pro habitu, quo præditus, poteſt bene prompteque operari, ſed fortaſſe vel alijs rebus occupatus, vel quia non vult, nequaquam operatur: vt qui iam artem grammaticæ didicit, poteſt quidem, at nō ſemper grammaticè agit. Et hic quidem habitus, reſpectu prioris potentiæ, poteſt appellari actus, ſed reſpectu earum actionū, quæ proficiſcuntur ex ipſo, dicitur potētia: poteſt igitur hic habitus, ſi comparetur cum præcedente potentia, nominari actus primus, ad differentiam ſecundi, qui oritur ex ipſo: ſi vero cōferatur cum actu quem ipſe gignit ac parit, poteſt rite nuncupari potentia ſecunda, ad differentiam primæ, quæ præcedit talem habitum. Eſt igitur duplex potentia, prima & ſecunda, duplex item actus, primus, & ſecundus. Sed potentia ſecunda, & actus primus, re non differunt, ſed ratione tantum. atque hanc quidem diſtinctionem potentiæ, tradit Ariſt. in 8. lib Phyſi. tex. 32. & lib. 2. de Anima, tex. 54. & 55.

Ex his perſpicuum eſt, illud primum pronuuciatum Procli, ſi cauſſa eſt actu, effectus quoque erit actu; intelligendum eſſe de actu ſecundo, non primo: exempli gratia, ſi præceptor actu docet Grammaticam, neceſſe eſt aliquem eſſe, qui actu doceatur Grammaticam; & ſi ædificator iam ædificet, erit quoque aliquid, quod ædificatur. At de primo actu non eſt verum. Fit enim, vt ædificator partum habeat ædificandi habitum, ipſe tamen actu non ædificet. neque quicquam ædificetur.

Secundum aūt pronūtiatum, nēpe id qđ eſt in potentia tale, reducitur ad actū ab eo, quod eſt actu tale; intelligendū eſt de eo, quod eſt in prima potētia: puer q. poteſt eſſe Grāmaticus euadet Grāmaticus actu, eruditus, doctuſq; ab eo, qui

actu

actu tenet Grammaticam. Nõ eſt autem
verũ in ſecunda potẽtia:is enĩ,qui iá com
parauit ſibi habitũ Grámatices, ſi quãdo
nõ operatur,eſt tũc in potentia, ſed ex ta
li potentia non excitatur, vel traducitur
ad actum ab alio, ſed a ſeipſo cum vult;
aut ſi agens fuerit naturale,vt ignis, cum
amotum fuerit impedimentum obſtans
eius actioni. Quocirca licet ex hoc col-
ligere,opificem actu primo, non neceſſa-
rio eſſe ſimul cum effectu:tum etiam, eũ,
qui ſit opifex habitu,qui vt diximus ap-
pellatur potentia ſecunda: non ab alio,
ſed a ſeipſo traduci ad actum.

Hinc elici poteſt ſolutio argumenti,
quod eſt fallax,& captioſum ob homony-
miam vocabuli Potentia,& Actus. Affir-
mamus Deum eſſe opificem habitu, vel
ſecunda potentia, non quod in eo ſit ali-
quis habitus,vel aliqua potentia, ſed ob
ſimilitudinem quandam, & quo planius
res intelligatur;virtutem diuinam.ſecun
dum quam non ſemper operatur, quan-
do vult tamen,optimè,facillimè, prom-
ptiſſimeq; operatur, nomine habitus &
potentiæ ſecundę nominamus. Cũ ergo
Deus non fuerit ab æterno opifex Mun-
di actu,ſed, vt ita loquar,habitu; quoniã
ab æterno habuit perfectiſſimam vim at-
que poteſtatem condendi mundum: ſed
quia voluit ab æterno,vt Mundus de no-
uo conderetur, & initium aliquod ſuæ
durationis haberet, ideo ſine vlla ſui mu
tatione,tunc quando decreuerat, Mun-
dum de nouo condidit:cum igitur ita res
habeat,non oportet Mundum ſimul eſſe
cum ipſo Deo, neque Deus reducetur
ad actu condendum Mũdum ab alio,ſed
a ſeipſo,ſicut pictor callens ſcientiã pin-
gendi, iam non indiget alio cuius ope
adiutus pingat, ſed quando libet ei pin-
gere poteſt. Alia etiam, quæ aſſumuntur
in argumento,non ſunt omnino vera: vt
illud,Omne quod in potentia eſt, reduci
ab alio ad actũ.Duæ ſunt enim viæ ſcien-
di, ex ſentẽtia omnium Philoſophorum
via diſciplinæ,& via inuentionis: qui enĩ
indoctus abundantia quadam,& naturali
fęlicitate ingenij,per ſe aliquam ſcientiã
inuenit,is ex potẽtia ſciente fit actu ſciẽs,
a ſe non ab alio. Neque illud alterum ve
rum eſt, Quidquid eſt potentia tale,ab eo

quod eſt actu tale,reduci ad actum: ſtir-
A pes enim ſunt actu dulces,albæ,vel alio
colore affectæ, non ab eo, quod eſt actu
dulce,vel album,ſed beneficio aquæ,qua
irrigantur, & ſolis; & hoc perſpici po-
teſt in omnibus generationibus,quas na
turales Philoſophi æquiuocas vo-
cant. Niſi propoſitio intelli-
gatur,nõ de eo, quod eſt
actu tale formaliter
tãtum,ſed vel
virtuali-
ter, vel formaliter.

B

SEXTVM ARGVMEN-tum Procli.

*Deus auctor eſt Mundi omnino
immutabilis;ergo vel ab ęterno
Mundum fecit,vel nunquam fecit:nã
ſi aliquando non fuit factus Mundus,
& aliquando fuit factus, ergo Deus
ex non faciente ad faciendum muta-
tus eſt;quare Deus mutabilis eſt. Et*
C *cũ omnis mutatio ſit imperfecta qua-
dam actio tempore indigẽs,& ad per-
fectionem aliquam acquirendam ten-
dens:tempore inquam indigens, vtpo
te,ſine quo null⁹ motus perfici queat,
erit Deus imperfectus aliquo indigẽs.
Quamobrem,qui æternitatem Mundi
negant,etſi cupiunt eſſe pij erga Deũ,
ſunt tamen, (vt ex ijs,quæ iam dixi-
mus perſpicuum eſt) erga ipſum val-*
D *de impij. Poſſumus igitur breuiter
concludere totam rationem ad hunc
modum. Si Deus prius non faciebat
Mundum, & poſtea fecit, ergo mu-
tatur; ſi mutatur ergo mouetur, quo-
niam omnis mutatio, vel eſt motus,
vel non fit ſine motu: ſi mouetur, er-
go eſt imperfectus: quod enim deal-
batur non eſt perfectè album: ſi etiam
mouetur, indiget tempore, quoniam
motus neceſſario fit in tempore. Qua*

ſi abſurda ſunt, & omnia tamen pendent ex illo, quòd Deus ex non faciendo ad faciendũ migrauerit, certè illud falſum erit, quare ab æterno Deus Mũdum fecit.

AD SEXTVM ARGVmentum Procli.

VErum eſt, motum eſſe actionem imperfectam: & omnem mutationẽ, vel eſſe motũ, vel non eſſe ſine motu. Sed quod omne tranſiens a non faciendo ad faciendum, neceſſario motum ſubeat, falſum eſt: nam non faciens, habitu tamen & poteſtate faciendi præditus, poſtea, quũ ei libet, ex tali habitu actiones promit, abſq; vllo motu. Si enim ex habitu faciente euadit actu agens per aliquem motum, is vel erit diuerſus ab effectione, vel erit ipſa effectio; ſi erit diuerſus, vel erit habitus, & hoc non, quoniam habitus rationem quietis potius, quàm motus habet, quod enim habitu eſt tantummodo agens, quieſcere potius, quàm moueri dicendũ eſt; vel erit aliquid medium inter habitum & effectionẽ; & hoc non, quia in eodem inſtanti finem facit non agendi, nullo tempore intercedẽte, in quo talis motus fieri queat; alioquin in illo medio tempore, neque faceret, neque non faceret, & ſic inter contradictoria eſſet medium. Erit igitur ipſamet effectio, motus; at ſi ita ſit, cum iuxta ſententiam eorum, Deus ſemper Mundum efficiat, etiam ſemper mouebitur, quare ſemper imperfectus, ac temporis indigẽs erit. Quare in eorum caput ſolers ipſorũ inuentum relabitur. Non eſt autem omnis actio, motus, neq; imperfecta, neque temporis egens; vt ſenſus, & mẽtis actiones, quæ neque motus; neque imperfectæ ſunt, neque interuallo temporis fiũt. Præterea, ſi effectio eſſet motus quo moueretur ipſum agens, tunc motus eſſet in mouente, at non eſt in mouente, ſed in mobili; eſt enim actus mobilis, prout eſt mobile, quemadmodum Ariſtoteles definit in 3. Phyſic. & Ariſtotel. 2. de Anima text 57. & 58. ait ex habitu ad actum quempiam tranſire ſine vllo motu. ſic.n. ibi ſcribit. [Quocirca non rectè ſe habet dicere ipſum ſciẽs cum ſcit, alterari, ſicut neque ædificatorem cum ædificat.] hoc eſt is qui habens ſcientiæ habitum, deinde actu ſcit, & contemplatur, tranſit ab habitu ad actum ſine vlla alteratione; qđ ſi talis non alteratur, neque ſimpliciter mouebitur, non enim augebitur, vel minuetur, vel loco mouebitur. Non eſt autem magis perfectus Deus, quando aliquid actu procreat, quàm erat antea cũ potentia tãtum procreans erat: eſt enim per ſe, ac ſine alterius rei adminiculo omni ex parte perfectus; alioquin opera quę facit Deus, Deo perfectionem tribuerẽt, & pertinerent ad eſſentiã Dei; quæ enim naturam alicuius perficiunt, partes ſunt eius, vt rationale hominis, vt manus totius corporis. Mundus igitur pars erit Diuinæ eſſentiæ, erit igitur corpus Deus, corporeiſque affectionibus obnoxius.

Quod ſi Deus perfectus non ſit, niſi Mundus ab æternitate conſiſtat, Deus perfectionem ſuam accipit a Mundo, quare plura accipiet a ſuis operibus, quàm illis ipſe impertiatur. Cum enim illis det, vt ſint, ipſe ab illis accipiet, vt perfectus ſit: pluris autem eſt perfectio Dei, quàm natura cuiuſuis rei creatæ. At qui poteſt hoc fieri? ſi enim perfectio ab eſſentia eius non differt, ſicut Deus eſſe non accipit a Mundo, ita neque perfectionem; & ſicut eſſe Dei non pendet a Mundo, ſic neque perfectio eius. Adde, quod perfectio eſt in eo qđ perficitur, at creatio & productio Mundi, & aliarũ rerũ effectio, tranſeũt in res quæ fiũt. Et cũ Proclus tribuat Deo prouidẽtiã, & efficientiã rerũ etiã extremarum atq; minutiſſimarũ, quarũ tamen quædã extinctæ ſunt, quædam nunc conſtant, aliæ vero futuræ ſunt, neceſſe eſt dicat Deũ poteſtate opifice nunc eſſe, reſpectu rerũ futurarũ; nã ſi actu opifex ſit, res futuræ actu iam præſentes eſſent ex ipſius ſententia; ſi igitur poteſtate opificem eſſe, imperfectionem eſſe Proclus exiſtimat, ſemper autem in mundo aliqua a Deo procreanda ſunt, reſpectu quorũ dum futura ſunt, eſt opifex potentia, neceſſarium habet omnino dicere Deum ſemper imperfectum eſſe.

Porrò, ſciendum eſt actionem poſſe duobus modis conſiderari; vno modo,

ſecundum

ſecundũ id quod ponit actio vt actio, in
agente: deinde, quatenus infert ex ſe paſ
ſionem vel effectum: primo modo actio
Dei eſt in actu ab æterno, non autem ſe-
cundo modo: priori modo Deus non eſt
cauſſa in potentia, ſed in actu ab æterno
poſteriori modo Deus non fuit ab æter-
no actu efficiens cauſſa Mundi, quia non
creauit Mundum ab æterno. Et aduerte,
Mundum, & alios effectus eſſe in Deo
antequam fiant in potẽtia actiua; neque
hoc eſt abſurdum, ſolum enim de ijs quę
formaliter ſunt in Deo, inconueniens eſt
ponere aliquid in potentia in ipſo Deo.
Quocirca, oportet actionem ſecundum
id totum quod ponit in agente, formali-
ter eſſe actu in Deo ab æterno, hæc autẽ
actio Dei & vis atque poteſtas omnium
effectrix, nihil aliud eſt quàm efficax Dei
voluntas, quæ in ſe ſemper eſt actu & in-
uariabilis; tunc autem ab ea procedit ef-
fectus, quando vt procedat, & a ſapientia
Dei præſcriptum, & a voluntate eius de-
terminatum fuit.

SEPTIMVM ARGVMEN-
tum Procli.

*SI mundus conditus eſt, & peribit,
neceſſe eſt tempus, quod vnà cum
Mundo neceſſario cohæret, ortũ quoq;
interitumque habere: quare aliquan-
do non fuit tempus, & aliquando non
erit tempus; ſed (Aliquando) certum
quoddam tempus ſignificat, ergo fuit
tempus, quando non erat tempus, &
erit aliquod tempus, quando nullum
tempus erit: quæ cum ſint inter ſe pu-
gnantia, neceſſarium eſt, Mundum
ab æterno fuiſſe.*

AD SEPTIMVM ARGV-
mentum Procli.

EST captioſum argumẽtum. Etenim
verbum illud (Aliquando) non ſi-
ſinificat propria, & naturali vi ſua
tẽpus aliquod certũ, ſed tantũ ſignificat
aliquid, vel nõ fuiſſe ſemper, vel nõ fore
nunquam. Cum enim dico craſtinus dies
A aliquando erit, illud (Aliquando non ſo
nat aliquod certum tempus in q̃uo craſti
nus dies futurus ſit, alioquin illud tem-
pus etiam eſſet aliquando, & rurſum il-
lud, ac ita deinceps in infinitum: ſed tan-
tum ſignificat craſtinum diem, neque
ſemper, neq; nunquam ſed medio quo-
dam modo futurum. Cũ igitur dicimus
aliquando Mundus eſt factus, intelligi-
mus Mundum non ſemper fuiſſe, ſed ha
buiſſe ortum, & principium, ſimiliter cũ
dicimus aliquando Mundus non erit, in-
telligimus Mundum, vel motum, nõ ſem
B per futurũ: ſicuti Verbum, erat, vel fuit,
non ſemper tempus aliquod ſignificat,
quoniam hæc tribuimus Deo, qui nullo
pacto ſubeſt tempori. Plato enim in Ti-
mæo dixit, quoniam Deus probus erat,
& nequaquam inuidus, Mundum condi-
dit: & ſicuti quando dicimus extra, vel ſu
pra cælum nihil eſt, in hac oratione (ſu-
pra) & (extra) non ſignificant aliquam dif
ferentiam loci, niſi imaginariam, ſic (ali-
quando) cum dicimus, Mundus aliquan-
do cępit, non ſignificat tempus, niſi ima-
ginarium.

C

OCTAVVM ARGVMEN-
tum Procli.

*MVndus diſſolui non poteſt, er-
go neque vnquam factus eſt;
patet conſequentia; nam ſi quod gene
ratum eſt, aliquando interibit, ergo
ex oppoſito conſequentis, quod interi-
re nequit, vt eſt apud Platonem in
D Phædro, numquam generatum fuit.
Antecedens probatur; Nam Mundus
a ſolo Deo, qui fecit ipſum, diſſolui po
teſt: is enim rationem ſoluendi nodum
tenet, qui fecit nodum; atqui Deus nũ
quam diſſoluet, nam quod bene & cũ
ratione colligatum, & copulatum eſt:
velle diſſoluere, improbri eſt: vel igi-
tur Mundus non fuit bene compactus
a Deo, quare in eo faciendo bonus ar-
tifex non extitit; uel ſi bene factus eſt,*

improbi erit ipſum velle diſſoluere. Quare cum nefas ſit opinari Deum vel in faciendo Mundo non optimum fuiſſe artificem, vel in eo diſſoluendo improbum euadere, planum eſt mundum diſſolui non poſſe.

AD OCTAVVM ARGVmentum Procli.

AN non corpora noſtra, & animantium item, atque ſtirpiũ pulchrè cõpacta ſunt? vel igitur hæc Deus vult diſſoluere, vel non vult; ſi non vult, quomodo contra voluntatem eius diſſoluuntur? ſi vult, quomodo improbus non eſt, qui quod bene compactum eſt vult diſſoluere? Quod ſi dicas, hæc corpora mortalia nõ a Deo proximè effici, ſed a Dijs ſecundis, vel a cauſſis naturalibus procreari: hoc nihil obſtat, quominus & ipſe Deus, qui cauſſis ſecundis vim agendi tribuit, & cum ipſis ad efficiendũ concurrit, malus ſit, & Dii ſecundi, ſeu cauſſę naturales improbæ ſint quæ res pulchre compactas diſſoluant. Sane qua bonitate ductus initio mundum fecit, eadẽ ſi voluerit, diſſoluet, etſi diſſolutionis ratio nos lateat; neque enim ea, quorum cauſſas ignoramus, temere, aut male fieri arbitrari debemus. Poſteà, facultas quæ ad actum nũquam deducitur, imperfecta & otioſa eſt, vt ſolent ipſi dicere; cum igitur Deus habeat facultatem diſſoluendi Mũdum, quomodo enim, qui nodum fecit & vinculum colligauit, neſciat aut non poſſit ipſum diſſoluere? vel igitur hæc facultas promouebitur ad actum, quare Mundus aliquando diſſoluetur; vel nunquam reducetur ad actum, quare talis facultas imperfecta, & otioſa erit. Adde, qđ nec Ariſtoteli placeat, in æternis aliquid eſſe, quod poteſtate tantum ſit, vnde eſt illa eius ſententia 9. lib. Metaphyſ. tex. 17. Nihil potentia æternum eſt. Et illa etiã in 3. Phy. tex. 32. in perpetuis non differt poſſe ab ipſo eſſe. Deinde, ſi ſoluere Mũdum malum eſt, cum igitur Deus poſſit Mundum ſoluere, habebit vtique Deus facultatem male agendi, & vt aliquando malus euadat. Quare, vel in Deo non eſt facultas diſſoluendi Mundum, & ſic nec in ipſo fuit facultas condendi, vt ſupra diximus; vel ſi eſt, aut ſoluere Mundum non eſt malum, aut in Deo inerit facultas mali.

Poſſumus etiam aliter ad hoc argumentũ, breuiter reſpondere ad hunc modum: quicquid ortum eſt per motũ phyſicum, & ab agente phyſico, poteſt etiam ſimiliter interire per motum phyſicum & ab agente phyſico; & è cõtrario, quod poteſt interire per motum phyſicũ, fuit etiam ſimiliter generatũ; & hoc intellectu uerum eſt illud Platonis & Ariſtotelis axioma, quodcunque eſt generabile eſt corruptibile, & quodcunque eſt corruptibile eſt generabile: & itẽ, quicquid cœpit eſſe, aliquando deſinet eſſe, & qđ aliquando deſinet eſſe, aliquando etiam cœpit eſſe. At quod cœpit eſſe per creationem a Deo productum, poteſt quidẽ nunquam deſinere eſſe per motum phyſicum & poteſtatem agẽtis phyſici: ſed poteſt tamen deſinere eſſe per potentiam Dei qui ipſum crèauit; & hoc quidẽ perſpicuè cernitur in anima rationali, idem autem de mundo ſentiendum eſt.

NONVM ARGVMENtum Procli.

VNiuerſi anima ortu caret et interitu, ergo Mundus quoque ortu, & interitu vacare debet. Cõſequentia patet, quia non poteſt animal interire, aut non eſſe, cui anima eius ſemper adſit. Antecedens probatur, quoniam anima Mundi a ſeipſa mouetur. Quare Plato in Phædro ait, animam nunquam natam, aut caducam eſſe.

AD NONVM ARGVmentum Procli.

AN non etiam iuxta Platonem, anima noſtra a ſe mouetur & immortalis eſt, corpus autem quod ab ipſa mouetur & ortum, & interitum habet? An non infirma ratio eſt, quæ nititur

decreto

decreto Platonis non valde certo, neque a multis recepto,nimirum;quòd eſſentia animæ in eo ſit, vt moueatur a ſeipſa, & ſit principium mouendi? Neque placet Ariſtoteli,vnam eſſe Mũdi animã a Deo diuerſam,a qua cuncta regantur corpora;ſed ſolis orbibus cæleſtibus immortales animas ſuam cuique attribuit, quarũ motionibus omnia quæ infra Lunæ orbem ſunt,regi,foueri,& moderari cẽſet. Quare quod hic a Proclo de anima Mũdi dr̃,a nobis nõ conceditur. Adde,quod qui negant Mundum æternum eſſe, hos conſequens eſt, vel negare animam mundi cæteraſque intelligentias ęternas eſſe: ſed fuiſſe eas ſimul cum mundo procreatas: vel dicere illas non habere adeo neceſſariam cum mundo connexionem, vt ſine ipſo & ante ipſum eſſe nõ potuerint. quare ſumere æternitatem animæ, tanquam rem certam & indubitatam, & ex ea concludere æternitatem Mundi,quaſi abſque Mundo anima eſſe non potuerit, eſt duplici nomine vitioſam facere argumẽtationem; tum quia ſumit pro certo, quod eſt dubium;tum quia ex hoc conficit id, quod ex illo non concluditur neceſſario. Deinde,vel eſſentia animę in eo eſt,vt ſit principium mouendi aliud,& ſic anima habebit eſſentiam ſuam dependẽtem a corpore, nec vllam actionem ſine illius opera exercere poterit: vel non in hoc conſiſtit eſſentia eius, & ſic non erit neceſſarium ſi anima æterna ſit, id quoq. quod ab ipſa mouetur æternum eſſe. Poſtea,functiones animæ ſeparabiles ſunt a corpore, ac eo puriores euadunt, quo a commercio corporis liberiores ſunt;quare, vt rectè Plotinus ait,ſubſtantia quoque animæ ſeparabilis erit a corpore. Quare ſubſtantia eius,nõ in eo conſiſtit, vt ſit principium mouendi corpus. Ipſe quoque Proclus in Commentarijs ſuis ſuper Timæum, ait eſſentiã animæ in eo eſſe,quod eſt a ſeipſa moueri,mouere autem corpora,ipſiſq; vitã impertiri, atque motus & actiones communicare,non eſſe ſubſtantiam animę, ſed vim,atque facultatem, ac functionem eius. Pręterea, Plato in Phœdro,ſic ait[Anima hominis immortalis eſt: nã qđ ſemper mouetur, æternũ eſt,qđ aũt agitur,& mouet aliunde, quando finem habet motus, viuendi finem habeat neceſſe eſt: ſolum igitur qđ
A ſe ſe mouet quia nunquam deſeritur a ſe ſe, nunquam ne moueri quidem deſinet, quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons,hoc principium eſt mouendi.] Hęc Plato. Cum igitur id ſolum quod ſe mouet ſempiternum ſit,nullumque corpus, vt corpus eſt inanimum, a ſeipſo moueri queat,vt Platoni,& Ariſt. viſum eſt, mundus autem corpus quoddam eſt, relinquitur,vt Mundus & moriendi,& viuendi finem habeat. Cum his autem conſentiunt,quę in Timęo ſcripta ſunt, quoniã inquit[orti eſtis, immortales vos quidẽ
B eſſe,& indiſſolubiles non poteſtis,] quod ſi Mundus interire,& diſſolui poteſt,ortũ fuiſſe neceſſe eſt; neq; enim ortũ effugit, quod aliquando ſuaptè vi interire põt.

DECIMVM ARGVMENtum Procli.

Mundus non poteſt interire, ergo nunquam fuit ortus. Probatur conſequentia;nam ſi quod ingenitum eſt, non poteſt interire, ergo quod
C poteſt interire,non eſt ingenitum, & quod eſt genitum poteſt interire. Nã quod non fuit,& potuit eſſe, cum eſt, poterit etiam non eſſe. Præterea,quicquid fit,ex contrario fit, in quod rurſus interire poteſt. Quod ſi ex priuatione interdum fit cõmigratio in habitum, vt e tenebris in lucem,et ex quiete ad motũ, multo magis ex habitu poterit fieri commigratio in priuationẽ. Quare ſi Mundus ex inordinato ali-
D quando generatus fuit ordinatus, quæ eſt cõmigratio ex priuatione in habitũ multo magis nunc ex ordinato poterit fieri inordinatus, quæ eſt commigratio ex habitu in priuationem. Quod ſi hoc abſurdum eſt, abſurdum item erit facere Mundum aliquãdo ortum fuiſſe. Antecedẽs autem probatur. Quidquid interit,ab aliquo extrinſecus occurſante interit, & in aliquid alie-

nũ a ſe; cũ igitur extra vniuerſum nihil ſit, nec quicquam ab eo alienum exiſtat, ſed (vt eſt apud Platonem) omnia complexu ſuo continens, totum ex totis, perfectum ex perfectis conſtet, Mundus igitur interire nõ poteſt: quare neque unquam ortus eſt.

AD DECIMVM ARGVmentum Procli.

PRoclus in opere, quod inſcribitur Obſeruationes eorũ, in quibus Pla- B
tonis Timæo contradixit Ariſtoteles, volens tueri Platonem, qui in Timęo dixit, quidquid ſentitur generari & interire poſſe, aduerſus Ariſtotelẽ qui huic opinioni oppoſuit cælum, quod cum ſentiatur viſu, generari tamẽ & interire nequit, ſic ait [nullum corpus finitum prędictum eſt viribus infinitis, vt ipſe Ariſtot. ait 8. Phy. ſed Mundus finitus eſt, vt Ariſt. oſtendit in 1. lib de Cælo, ergo nõ habet vires infinitas. Atqui, quod æternum eſt, vim infinitam, vt ſemper ſit, ha-
bet, vnde ipſum αἰῶνα hoc eſt æuum ab C
Nota ſententiã hãc Procli. eo quod ſemper ſit, Græcis appellatum eſſe certum eſt: quare Mundus æternus eſſe nequit. Suapte igitur natura, & naſci & interire poteſt. Verum, quia coniunctus eſt cum eo quod vere eſt, & vires habet infinitas, inde ſuppeditatur illi immortalitas, & æternitas. Quare ſi cogitatione Mundum ab ipſo Deo ſeiunxeris, & motu atque ipſo eſſe priuari neceſſe eſt. Hæc. Proclus. Si igitur Mundus per ſe finitas vires habet, quod autem huiuſmodi eſt, per ſe interire poteſt, quomodo
Proclus ait, Mundum interire non poſſe, D
quia extrinſecus nihil ipſi contrarium occurrere poſſit? Præterea, ſi Mũdus per ſe caret contrario extrinſeco, quod autem tale eſt, per ſe interire nequit, Mundus igitur per ſe non poteſt interire: Proclus igitur pugnantia loquitur, cum in ſupradicto opere dicat, Mundum ſuapte natura interire poſſe, quoniam habet vires finitas, hic autem inquit mundum interire non poſſe, quia non habet cõtrarium extrinſecus occurſans illi.

Deinde, non valet, quidquid oritur, ex aliquo gignitur quod prius erat alienũ,
A. & extra ipſum, ſed nihil eſt a Mundo alienum, aut extra ipſum, vt vult Plato, ergo Mundus non eſt generatus. Hoc inquã non valet, nam ſiue id ex quo generatus fuit Mundus, fuit aliquid formatũ, & aliquam ſpeciem habens, ſiue fuit aliquid rude ac informe, non neceſſe eſt nunc aliquid eſſe extra Mundum alienũ ab ipſo. Nam ſi id ex quo factus eſt Mundus aliquã ſpeciem habebat, ipſam deſerẽs, Mundi formam ſuſcepit. Quid enim hic remanet alienũ a Mundo? nã ſpecies illa iam interijt: ſubiectum autem illius,
B eſt ſub forma Mundi. Si vero fuit aliquid rude & informe, id ipſum, cum in generatione Mundi euaſerit materia, elementum, & pars ipſius Mundi, non poteſt dici eſſe alienum a Mundo: non igitur neceſſariũ eſt ſi Mundus ortus fuit, aliquid nunc eſſe extra Mundum. Neque illud, ſi præciſe dicatur, verum eſt, quidquid gignitur, ex contrario gigni: nam ſubſtãtia gignitur, cui nihil eſt contrarium; in ſolis autem cõtrarijs eſt mutua reciprocatio, & commutatio: in priuatione autem & habitu, non item euenit; non enim eſt ne-
C ceſſaria commutatio ex habitu in priuationem. Vnde Plato ait Mundum ex priuatione vel ex inordinato fuiſſe factum ordinatum, nuſquam tamen dixiſſe legitur, Mundum rediturum ad illam priuationem informitatis, & inordinationis. Adhæc, concedimus Mundum quantum in ipſo eſt, poſſe ad inordinationem, & priuationem redire: omne enim quod ligatũ eſt, vult Plato poſſe diſſolui; [& quia orti eſtis.] inquit in Timæo [immortales eſſe nõ poteſtis: neutiquã tamẽ diſſoluemini, nec vos vlla mortis fata perimẽt, nec
D fraus violẽtior, quàm conſiliũ meũ, quod maius eſt vinculũ ad perpetuitatẽ veſtrã, q̃ illa, quibus eſtis tum cũ gignebamini colligati.] Plato igitur ſenſit Mundũ ſuaptẽ natura diſſolui poſſe, a Deo tñ immortalitatem ipſi ſuppeditari. Non ergo pugnant hęc, Mundũ Dei munere nunquã eſſe interiturum, cum tamen ab aliquo initio fuiſſe conditũ. Denique, quod ex materia per motũ habuit ortũ id ſuaptẽ natura mortale, & aliquando interiturũ eſt: & quod per motum phyſicum eſt, interiturum, id quoque ortum fuit. Sed

quod

quod ſua natura eſt immortale & incorruptibile, id potuit de nouo fieri, nō ex materia per motum, ſed ex nihilo per creationem, ſic eſt mundus.

VNDECIMVM ARGVmentum Procli.

QVidquid interit, id ſuo ipſius vitio interire ſolet; At mundus nullius uitij capax eſt, ergo non poteſt interire. Maior patet; nam quod interit, neque bono ſuo interit, neque eo, quod neque bonum, neque malum ſit, ſed medium, quod enim eſt huiuſmodi, id neque lædere, neque iuuare poteſt. Vnde fit, ut neque perimere, neque ſeruare ualeat. Minor apud Platonem perſpicua eſt; ipſe enim ait Mūdum beatum eſſe Deū, ſicut & Deos omnes: & propterea Deorum genus vniuerſum, cum uitij non ſit capax, nullam ſentire poſſe immutationem. Non igitur vnquam interibit uniuerſum, cum in eo nihil inſit vitij. Quod ſi interire nequit, nunquam ortum eſt, alioquin ex nihilo factum eſſet, nullam autem rem ex nihilo fieri poſſe, certum eſt.

AD VNDECIMVM ARgumentum Procli.

NOn decet loco demonſtrationis, in omnibus rebus vti teſtimonio Platonis, vtpotè quem in multis erraſſe conſtet: vt in Aſtronomia, cum ſolem, quem Aſtronomi inter ſtellas errātes medium collocant, ſecundum à luna locum tenere dixit. In Philoſophia naturali, cum animarum tranſmigrationē etiam in corpora ratione carentium, fabulas Pythagoricas ſequutus, amplexus eſt, ut ipſe Proclus fatetur in libro, quē pro Timæo contra Ariſtotelem ſcripſit. In Medicina, cum in corporibus viuentiū trahendi facultatem negat eſſe. Præterea, vterum animantem eſſe uoluit, quod A reprobatum eſt à Galeno. Adhęc, cenſet ſtirpes ſenſus participes eſſe, quod nec Ariſtoteli, nec Medicis, nec ipſis Platonicis probatur. In Philoſophia morali, quis non de nuditate mulierum, de communione vxorum, de liberorum procreatione, & abortu, eius in libris de Republica decreta reprehendit? Verùm, ſi quis plura & grauiora Platonis errata ſubtilius vult cognoſcere, legat is Euſebium libro 13. de Pręparatione Euangelica à capite 8. ad finem uſque eius libri. Deinde, non ſequitur, Plato dixit Mundum B eſſe Deum, ergo non ſenſit illum eſſe ortum: vtrumque enim dixiſſe potuit, & ſibi contradixiſſe. Interdum enim Plato ſinceras de Deo ſententias ſequutus eſt; interdum patrium morem reueritus, & iudicium Socratis reformidans, ad fabulas deuolutus eſt. Genus Deorū expers (inquit Plato) vitij eſt, atqui Mundus Deus eſt, quis hoc concedat? nam ſi mundus, qui omnia continet, Deus eſt, quid erit, quod non ſit Deus? rebus itaq; inanimatis, & belluis, Diuinitatem tribuere oportebit. Quomodo Mundus Deus C eſt, cuius partes inferiores penes omnia commutationum genera commutantur, ſuperiores uero, perpetua conuerſione immutantur? Poſtea, ſicut naturalis facultas eſt cauſſa conſeruationis, & ut res ſit; ſic imbecillitas cauſſa erit, cur non ſit: omnis autem facultas finita, neceſſe eſt ut deficiat; quare ſi Mūdus vt corpus eſt, finitę eſt facultatis, ut fatetur Proclus, finitam autem facultatem deficere eſt neceſſe, & cum deficit in id rem ipſam labi oportet, quod contra naturam eius ſit, quod autem eſt contra naturam, id cuiuſ D uis rei eſt vitium, eique affert interitum. Mundus igitur & vitij & interitus capax erit.

Quoniam autem Proclus ex illo communi axiomate [Ex nihilo nihil fit,] conatur oſtendere Mundum non potuiſſe generari, quippe cum nihil ante Mundū fuerit, ex quo ipſe generari potuerit; agedum, huic quoque rationi occurramus. Ars tantum efficit formas accidentarias, non autem ſubſtantiam. Natura etiam formas ſubſtantiales gignit, non autem materiam.

materiam. Cum igitur Deus, & artem, & naturam longe antecellat, & formas accidentales, & ſubſtantiales, & ipſam materiam efficere poterit. Non enim Deus vi & poteſtate ſua minus ſuperat naturam quàm hæc artem excellit. quare non eſt illi impoſſibile ex nihilo aliquid facere. Præterea, aliud eſt loqui de generatione vniuſcuiuſque rei particularis, aliud vero de procreatione Vniuerſi & omnium entium, quæ ex aliquo ſubiecto antecedente non potuerunt exiſtere. Et aliud eſt loqui de prima procreatione rerum, aliud uero de propagatione & ſucceſſione earundem; illam enim nullum ſubiectum antecedere oportet, huic autẽ ſemper aliquod ſubiectum ſubeſſe debet.

Quinimo, in ipſa communi rerum particularium generatione, cernimus quodãmodo aliquid ex nihilo fieri: nõ enim materia generatur, ac proinde nec totum cõpoſitum ſecundum vtramque ipſius partem eſſentialem de nouo producitur; ſola igitur forma, quæ ante generationem nulla erat (niſi fortaſſe formas materiæ inhærentes ſempiternas eſſe quiſpiã exiſtimet) per generationem producitur. q̃ forma, cum ſubiectum eius interit, in nihilum uidetur recidere. aut enim in ipſum ſubiectum commutatur; aut ad alias materias tranſit: aut ad aliquod propriũ totum reducitur: aut in aliam formam commutatur: quorum nihil fieri poteſt. quòd autem à quibuſdam dici ſolet, materiam eſſe cauſſam procreationum formarum, abſurdũ eſt: quomodo enim deterius cauſſa erit melioris, & poſterius prioris? forma enim finis eſt materiæ: dicitur autem materia potẽtia eſſe omnes ſpecies, nõ quod ipſas procreet, ſed quod habilis ſit ad naturas formarum recipiẽdas; ueluti tabella ſcriptoria, poteſtate eſt, quæ in ipſa deſcribuntur litteræ: non quod litteræ ex tabula naſcantur, ſed qđ potuit in ſe litterarum characteres recipere. Neque verò poteſt una forma eadẽ numero ex uno ſubiecto trãſire in aliud: nam nec forma per ſe moueri; nec vna numero niſi in vno tantum ſubiecto ſingulari eſſe poteſt. Nec forma diſſoluitur in alia ſimpliciora, alioquin eſſet cõpoſita. Nec redit ad ſuum totum, ſeu ad propriam integritatem; tum quoniã formę partes non habent, & quantitate ca-
A rent, tum quoniam difficile eſt fingere, quæ ſit tota forma earum animarum vegetantium, quæ in ſingulis viuentibus ineſt, aut quod naturale corpus illa tota forma occupet? Neque vna forma in aliã interit, ut ſeruetur mutua commutatio; talis enim cõmutatio non fit propter formam, ſed propter cõe ſubiectum, quod poteſtatem habet vtramuis formam recipiendi. Ad hæc, quod uere generatur, id eſt per motum efficitur, id & in tempore, & ex aliquo ſubiecto fieri neceſſe eſt; at procreatio Mundi non eſt
B motus, nec in tempore fit, immediate.n. fit à Deo, qui in tempore non operatur. Sed dicent, nec materiam propriè gigni, neque formam, ſed ipſum compoſitum, idemque interire: Eſto; ſed compoſitum, vt multis placet, re non differt à partib', quare per generationem nulla res noua procreabitur, ſed terminus generationis erit tantum vnio & concretio ſimpliciũ: erit autem generatio nihil aliud, quàm concretio, interitus autem nihil aliud, q̃ ſecretio, vt placebat antiquis; euenietq;, vt vera ſit Empedoclis ſententia, affirmã-
C tis nullius naturam eſſe, ſed permixtionẽ tm̃, atq; mixtorum ſegregationem. Præterea, ante generationem forma nõ erat, Ariſtoteles enim 12. lib. Metaph. tex. 16. non vult formam eſſe priorem compoſito; nec poſt interitum forma ſuperſtes eſt; hoc enim ſi alicui formæ tribuendum eſt, tantum intellectui concedendũ erit: in generatione igitur & corruptione cõpoſiti, nulla res, & ſubſtantia gigni, aut interire cernitur prӕter formam; ſed quoniam tales formæ à compoſito non ſunt ſeparabiles, idcirco ex quadam conſecu-
D tione efficitur, vt cum forma gignitur, & interit, ſimul eadem ratione, compoſitũ gigni, & interire neceſſe ſit.

Verùm quid opus eſt multis? breuibus namque occurri poteſt argumento: concedendo vniuerſum quidem naturaliter non poſſe interire; ſed negando ex hoc concludi, ipſum nunquàm eſſe cœpiſſe: nam, vt non eſſe cœperit per motũ, ex aliqua materia factum, nihil tamen prohibet, ipſum ex nihilo, per creationem, proxime à Deo fuiſſe procreatũ. Sed clamat Proclus, ex nihilo nihil fieri,

rij; clamet ſane quantum libet:nunquam
certè creationem probabit Deo eſſe im-
poſſibilem. Ac nos quidem ſupra libro
quinto, poſſibilem eſſe creationem, mul-
tis firmiſque rationibus confirmauimus;
& quæ contra creationem obiici pote-
rant, omnia repulimus.

DVODECIMVM ARGVmentum Procli.

*VNiuerſi elementa, uel manent
in ſuis locis naturalibus, quod
ipſis eſt ſecundum naturam: uel cir-
culo mouentur, & neque principiũ,
neque finem habent mouendi. Si igi-
tur Vniuerſi elementa in ſuis ſunt lo-
cis, neque ullum in alienum locum to
tum contendit, neceſſe eſt Vniuerſũ
expers eſſe mutationis: cum omnia, ea
que tota id obtineant, quod ipſis eſt ſe
cundum naturam, tum quæ in eodem
manent, tum quę mouentur.*

AD DVODECIMVM ARgumentum Procli.

HOc Procli argumentum, duobus
ſyllogiſmis nititur. Vnus eſt hic,
quę ſunt in loco naturali, ea ſũt in
commutabilia, at vnaquęque Mũdi pars,
tota eſt in loco naturali, partes igitũ Mun
di ſunt incommutabiles, quare qui ex ip
ſis conſtat Mundus, mutationis erit ex-
pers. Alter ſyllogiſmus, hic eſt: quæ in
orbem mouentur, neque principium, ne
que finem habent ſui motus, cælum autẽ
verſatur in orbem, neque principium igi
tur habuit vnquam motus, neque finem
eſt habiturum. Sed in priori illud fal-
ſum eſt, quidquid manet in ſuo loco na
turali, eſſe immutabile. Elementa enim
contigua, vt aer & ignis, aqua & aer,
terra & aqua, in ſuis locis naturalibus
poſita, tametſi cognata, & vt aiunt, ſym-
bola ſint, tamen quoniam ſemper altera
qualitate ſibi inuicem aduerſantur, mu-
tuo alterari, & commutari neceſſe eſt.

Deinde, cum ait elementum manens
in ſuo loco, eſſe immutabile; vel intelli-
git de mutatione, quæ eſt ſecundum lo-
cum, vel de alia: vtrumuis falſum eſt, nam
multas partes cuiuslibet elementi, ſæpe
numero à ſuis locis naturalibus ad loca
non naturalia dimoueri cernimus: aqua
item in ſua manens integritate, ſæpe inca
leſcit, frigeſcit, diſcutitur in halitum, ver
titur in aerem, & in ſe computreſcens,
ſexcentas procreat animalium formas.
Terram etiam in loco ſuo immutari, de-
clarãt tam multæ ſtirpium, & metallorũ
ſpecies, quæ ex ipſa procreantur. At di-
B cet, partes elementi poſſunt immutari,
integrum autem, & totum elementum,
nequaquam. Verùm, hoc eſt petitio prin
cipii; nam qui negat Mundum æternum
eſſe, partes eius omnino immutabiles eſ
ſe, itidem negabit, de vtroque .n. par du-
bitatio eſt. Præterea, ſi nulla pars elemen
ti eſt immutabilis, quo Proclus abſq; de-
monſtratione ſumit, totum elementum
eſſe immutabile? cum partium commu-
tatio, contrarium ſentire ſuadeat? Eadẽ
enim eſt natura partium elementi, & to-
tius elementi; quare ſi partes ſunt corru
C ptibiles, totum itẽ ſuaptè natura eſt cor-
ruptibile. Vel igitur aliquando interi-
bit, id quod nos aſſerimus, uel nunquam;
& ſic fiet, ut quod eſt corruptibile; nun-
quam corrumpatur: quod & repugnat
naturæ, & aduerſatur ijs quæ traduntur
ab Ariſt. in 1. de Cælo. quinimo Ariſt. ex
motu, & quiete partium terræ in centro
(neque enim contingit totum elementũ
terræ ſimul moueri ad centrum) argumẽ
tatur, totius terræ naturalem locum eſſe
centrum.

Neque uerò Proclus illud rectè con-
D cludit, cum ait, motus circularis caret
principio, & fine, ergo eſt æternus. Nã in
antecedente, vel loquitur de principio &
fine durationis, & ita petit principium,
vt per ſe manifeſtum eſt: uel loquitur de
principio & fine motus ex parte magni-
tudinis, & ita non ualet conſequentia.
Etenim, idem poſſet de motu cuiuslibet
globi dici: in tali enim motu, non licet
certum principium ſumere, aut finem, ex
parte globi; non proinde tamen quiſpiã
dicet, aut nunquam cępiſſe motum glo-
bi, aut nunquam eſſe deſiturum.

His

His accedit, quod duratio motus, non à ſubiecto corpore, in quo ineſt, ſed à uirtute motoris pendet: quare ſi motor libere, & ſecundum voluntatem moueat, tādiu motus durabit, quam diu ei libuerit; & incipiet tunc, cum motor incipere voluerit: figura igitur mobilis, non neceſſario ęternitatem motus concludit.

DECIMVMTERTIVM argumentum Procli.

MAteria prima, eſt procreationis & interitus expers; alioquin alterius materiæ indigeret. Illud autem, cuius gratia materia eſt, eſt ipſa procreatio; & materia refertur ad formam, relatiua autem ſimul sūt: relinquitur igitur, ut ſi materia æterna eſt, procreatio quoque, cuius gratia illa eſt, æterna ſit, & ſint formæ in ipſa, ex æternitate.

AD DECIMVMTERTIVM argumentum Procli.

Nota opinionem ueterum de interminatis dimenſionibus.

PYthagorici, Platonici, & Stoici, materiam fecerūt ſempiternam; & quāuis nunquam omnis formæ, & qualitatis expers ſit per ſe, tamen informem, & incorpoream eſſe voluerunt. Huic dixerunt primùm omnium, ineſſe trinam dimēſionem, ex qua effici corpus quoddam, quod ſua natura ſolis dimenſionibus tribus definitur, & eſt quaſi tumor quidam indefinitus, & ſolum parui & magni differentia definitur. Hanc item poſuerunt commune ſubiectum omnibus naturalibus formis, idque incommutabile; in omni enim commutatione debet eſſe aliquod ſubiectum, quod ab ea forma, quę interit, tranſeat ad eam, quę procreatur. Hanc igitur materiam, ſi producatur, dicimus nos non neceſſe eſſe ex alia materia produci: Formę enim, quia ꝑ ſe non ſubſiſtunt, nec ſeipſas ſuſtentant, ideo materia indigent cum generantur. Materia vero, quia eſt receptaculum omnium formarum, eaſque ſuſtentat, ſi pro-
A ducitur, nō indigebit alia natura, ex qua fiat. Præterea, quamuis in procreatione partium Vniuerſi, materiam præexiſtere cernimus, in productione tamen totius Mundi, non oportet exiſtimare eam præceſſiſſe, ſed vnà cum Mūdo, à Deo productam fuiſſe. Sed dicet, Plato uoluit materiam ſempiternam eſſe: Eſto; at idem in Timæo, terram ponit incommutabilem, reliqua tria elementa vult in ſe mutuo commutari. Cum tamen ibidem aſſerat, corpora animantium ex quatuor elemētis conſtare, quod eſſe non poſſet, niſi ter-
B ra commutaretur. Eius igitur uiri, qui in re tam manifeſta ſibi contradicit, uelle in omnibus rebus ſententiam, quaſi oraculum ſequi, ſtultum eſt, cum ipſemet moneat, ut Socratis paruam, veritatis autē, permagnam curam habeamus. Adde, quod nuſquam legitur Plato dixiſſe, materiam ſempiternam eſſe. Mundum autem ortum eſſe, clara uoce pronunciat. Vter igitur magis conſentanea Platoni dicit, Proclus, qui vult Mundum æternū eſſe, (quod apertè negat Plato) eoq; ſit materia ſempiterna, quod nuſquam Pla-
C to dixit; an nos, qui materiam vnà cum Mundo cępiſſe uolumus, quorum alterū Plato manifeſtè ſcribit, alterum nuſquā apertè negat? Denique, materiam nō poſſe procreari ab agente naturali, & motu phyſico, verum eſt: à Deo autem, & per creationem, falſum eſt.

DECIMVMQVARTVM argumentum Procli.

D *QVidquid gignitur, materia eget. & efficiente: quod ſi id non ſemper eſt, id fit aut propter efficiens; quod non ſemper idoneum eſt ad efficiendum; aut propter materiam, quę non eſt ſemper habilis; aut certè propter vtrumque. qua re ſi Mundus aliquando non fuit, id accidit ei, vel propter materiam, uel propter ipſius Mūdi effectorem: at Deus Mundi opifex, ſemper ad efficiendum Mundum eſt*

satis

ſatis idoneus: cum ipſe idem ſemper
permaneat, nec ullo modo immutetur;
nam ſi nunc eſt idoneus, & ex æterni
tate fuit; & ſi ex ipſa æternitate non
fuit, nec nunc quidem eſt idoneus. Ma
teria vero, ſimiliter ſemper fuit babi-
lis, ad procreationem Mundi; cum ſit
incommutabilis, & ſemper eadē per-
manens. Cum igitur, quod Mundus
aliquando nō fuerit, nec materiæ, nec
efficienti, aſcribi poſſit, pro falſo babē-
dum eſt.

AD DECIMVMQVARtum argumentum Procli.

IN hoc argumento, multa ſunt vitia:
primum eſt illud, quidquid fit, indige
re materia; multa enim ſolum requi
runt efficiens, vt anima rationis compos,
quæ & à Deo condita eſt, & quoniam eſt
immortalis, ex materia fieri non potuit.
Materia item prima, uel non eſt à Deo
producta, quare Deus non omnium erit
opifex, ſed erunt duo principia prima,
Deus & materia prima, quod redolet nu
gas Manichæorum; vel ſi eſt producta, ex
materia alia produci non potuit, ne res
in infinitū abeat. Neque vero ad oſtendē
dum, nō quidquid fit, materia egere, mul
tum intereſt, ſiue id ab æterno, ſiue de no
uo factum fuerit. Quemadmodum igi-
tur, qui faciunt Mundum ſempiternum,
& materiam, tametſi dicant Mundum à
Deo fabricatum eſſe, nolunt tamen ma-
teriam præceſſiſſe conſtitutionem Mun-
di, ſed vnà cum Mundo ab ęterno produ
ctam fuiſſe: ſic etiam nos qui uolumus
hunc Mundum aliquando cœpiſſe, dici
mus materiam ſimul cum Mundo cępiſ-
ſe. Alterum vitium eſt, quod ſumitur tā-
quam certum, materiam eſſe immutabi-
lem & ſempiternam, quod falſum eſt, &
à nobis ſupra improbatum fuit. Tertiū
uitium eſt, quod duplex tantum cauſſa
aſſignatur, propter quam Mundus non
ſemper eſſe potuerit, nempe materia &
efficiēs: cum neutra earum ſit cauſſa, ſed
alia, quæ prætermiſſa fuerit, nimirum,
A qđ repugnet naturæ ipſius operis; æqua-
le eſſe ſuo opifici, & repugnet Mundo ip
ſum coæternum eſſe Deo, à quo fuit con
ditus: vel quia Deus ad manifeſtationem
ſuæ gloriæ & perfectionis; melius eſſe iu
dicauit mundum fieri de nouo, quàm il-
lum eſſe ab ęterno; vel quia ex parte Mū
di repugnat ipſum eſſe æternum; cū huic
poſitioni, multa, quæ ſunt perſpicue fal-
ſa, abſurda, & impoſſibilia, ſint neceſſario
conſequentia; id quod ſupra breuiter o-
ſtendimus, & accuratiùs, ac diligentius in
fra docebimus,

B

DECIMVMQVINTVM argumentum Procli.

P*Artes Mundi, nempe cęlum, &*
quatuor elementa, ſunt æternæ; er
go etiam Mundus. neque enim totum
ignobilius eſt ſuis partibus, cum ſit id
cuius gratia partes ſunt, & non è con
trario. Cælum autem Platoni ſempi-
C *ternum eſſe placuit; quod uel motus*
eius, qui ſit in orbem, apertè decla-
rat: nam ortus, & interitus ineſt ijs
quæ habent contrarium. Præterea,
vnum vni tantum propriè eſt contra
rium, ut à Platone explicatum eſt in
Protagora: cum igitur cęlum contra-
rio careat, nam ſi cælo aliquid contra-
rium eſſet, motui quoque eius, alius
motus contrarius inueniretur, at quis
D *is eſſe poteſt? Cum enim tres ſint mo-*
tus ſimplices, circularis, et rectus, qui
duplex eſt, unus qui ſurſum fit, alter
qui deorſum: quis erit horum, circula
ri contrarius? non is qui ſurſum fit, nā
opponitur ei qui fit deorsū; nec is qui
fit deorſum, aduerſatur enim ei qui fit
ſurſum; & iam poſitum eſt uni vnum
tantum contrarium eße, relinquitur
igitur, neque motui cæleſti, neque ip-
ſi cælo quidpiam eſſe cōtrariū, Quare

corpus

corpus erit diuerſum ab ijs, quæ ortũ
habent & interitum, vt ſunt quatuor
elementa, & quæ ex ipſis fiunt. Por-
rò, ipſa elementa, licet ſecundum par
tes ſuas gignantur, et intereãt, nihilo
minus tamen ſemper ſuum ſtatum na
turalem retinent in ſuis locis remanẽ
tia. Mixta vero, non partes Mũdi, ſed
potius effecta dici debent; ad quæ pro
creanda, Dij, vt eſt apud Platonem,
ex integritate elemẽtorum partes mu
tuantur, quas iterum reſtituant illis:
quod dictum eſt propter reſolutionẽ
mixti in elementa, ex quibus confla-
tum erat. Ex ijs igitur, & vere, & cõ
uenienter Platonicis decretis, atque
principijs, demonſtratum eſt, Mun-
dum ſempiternum eſſe.

AD DECIMVMQVIN-
tum argumentum Procli.

QVoniam Proclus nimium Plato-
ni tribuens, ad confirmãdam ęter
nitatem Mũdi, teſtimoniis eius a-
butitur, velut etiam nunc, affirmans cælũ
ſecundum Platonem non eſſe compoſi-
tum ex quatuor elementis, ſed eſſe quin
tam quandam naturam omnium ſublu-
narium corporũ longe diſſimilem, hoc
dicens cõuenienter magis doctrinæ Ariſt.
q̃ Platonis; Videndũ eſt, an Plato ita ſen
ſerit; an potius, vt nos oſtendemus, cõtra
rium. Plato (inquit Proclus) tribuit cælo
motum circularẽ, qui diuerſus eſt à mo-
tibus omnium elementorũ, ergo voluit
illud eſſe diuerſum ab illis. Procederet
ſanè argm̃ ſi Plato feciſſet cælum, vel cor
pus ſimplex, vel cõpoſitum, ſed inanimũ;
tale.n. argm̃ ex motu naturali ductum, in
ſimplicibus corporibus, & cõpoſitis inani
matis robur hẽt, vt videre licet apud Ari
ſto. in 1. de Cælo. At cum Plato dicat cæ
lum ex quatuor elementis, maiori tamẽ
ignis portione, conſtare; ipſumq; anima-
tum & ab anima motu cieri uelit, planũ
eſt Platonẽ attribuiſſe rotundam cõuer-

An motus cæli circularis arguat ipſum ſecundum Platonis doctrinam, nõ eſſe compoſitum ex elementis.

ſionem cælo, non quatenus corpus eſt ſe-
A iunctum ab anima, ſed quatenus eſt aĩal
quoddam, cui anima motum circularem
impartitur. Nã, & in animali motus pro-
greſſionis, qui fit ad interiora, naturalis
eſt ipſi, non ratione corporis, fortaſſe.n. il
li aduerſatur, ſed ratione animæ. Pręte-
rea, quid dicemus de ſtirpibus, quæ vnà
cum ſolis conuerſione circunferuntur,
quàobrem cognomines motui ſolis, He-
liotropi nuncupantur? dicat nobis Pro-
clus, cuiuſnam ſimplicis corporis natura
lis eſt eiuſmodi motus? Anima igitur cæ
li circularẽ motũ illi tribuit, vt adducat
B ipſum, quoad eius fieri põt, ad imitatio-
nẽ mentis & intelligentiæ, in cuius actio-
ne, vt Platoni placet, perfectè ineſt cõuer
ſio, & motus circularis Quemadmodum
igitur, vt ſunt diuerſa gña animantiũ, vo-
latilium, terreſtrium & aquatiliũ, ſic aĩa,
quæ ĩ ipſis eſt, diuerſos motus exercet, &
ad tales motus exequendos, natura diuer
ſas figuras eorum corporibus, accõmoda
uit, cum tñ omnia corpora ipſorũ ex ele-
mentis pariter compoſita ſint: ſic ẽt cælũ,
quamuis ex elementis conflatum fuerit,
ob diuerſitatem tñ animæ à qua cietur,
C & figuram, & motum diuerſum à moti-
bus omnium elementorum ſortitũ eſt.
Adde, quòd ſi propriũ eſt animantis mo
uere ſeipſum, vt eſt apud Platonẽ 10. lib.
de Leg. & alijs in locis: cum cælum Pla-
to animatum faciat, aliquem motũ habe
bit ab anima ſua, qui præter circularem,
alius eſſe nequit. Hæc igitur duo in do-
ctrina Platonis non pugnant inter ſe, vt
& cælum conflatum ſit ex elementis, qua
tenus corpus eſt, & nihilominus tñ, qm̃
animatum eſt animam habens diuinam,
longe diuerſam multoq; præſtantiorem
D iis, quæ ſunt in caducis & mortalibus ani
mantibus, motum accipiat ab anima ſua
diuerſum à motibus elementorũ. Quid
ſi dicamus cęlum, qm̃ ex puriſſimo igne
fere conflatum ſit, ſupernum locum oc-
cupaſſe, ibique conſtitiſſe, motum autem
circularem quo circũfertur, ab alio prin-
cipio, ab anima nimirum accepiſſe? quem
admodum in elementis, quæ in ſuis locis
naturalibus manent, idem affirmamus;
nam ignis qui eſt ſub concauo lunæ, nec
ſurſum nec deorſum mouetur, ſed motu
orbis cui cohęret, circumagitur, ꝙ igitur

cælum,

cęlum,ſiquidem ſimile eſt elemētis,neq; deorſum feratur,neq; ſurſum, cauſſa eſt, quoniam in ſuo loco naturali exiſtit, nullum .n. elementum in ſuo loco naturali manens, poteſt ab eo vllo genere motus naturaliter dimoueri, ſed tantummodo vi;quòd autem in ſuo loco manens cælũ in orbem feratur, facit id quidem anima cæleſtis, cuius ipſum eſt proximũ inſtrumentum:quæ anima, cum vt intelligibilem conuerſionem,& perfectiſſimum illum motum circularem, qui menti & Intelligentiis ineſt,in Mundo ſenſibili,& in omnium corpore nobiliſſimo exprimat; tum vt res quæ ſub luna ſunt,temperato ſyderum motu regat,conſeruet, atq; moderetur,motum circularem cælo impartitur.

Sed pergamus ad alia, quę Proclus in ſuo argumento ſumit,expendenda. Ac primo quidem Proclus ſibi contradicit; nam ait ea quæ oriuntur & intereunt,nõ eſſe partes Mundi,ſed potius effecta: idẽ quoque dicit,partes elementorum oriri & interire: cum igitur quidquid eſt pars partis, ſit pars totius, vt quia manus eſt pars corporis, & digitus eſt pars manus, erit etiam digitus pars corporis:ſi partes elementorum non ſunt partes Mundi, neque ipſa elementa erunt; quod eſt abſurdum:quòd ſi ſunt partes Mundi, cum oriantur & intereant, falſa erit opinio ipſius affirmantis partes Mundi ab ortu, & interitu alienas eſſe. Præterea,ſi cauſſa ortus, & interitus eſt contrarietas, vt ipſe Proclus dixit;talis autẽ contrarietas,non modo in partibus elementorum, ſed etiã in ipſis totis elementis primò, & per ſe inuenitur,totum elementum ab ortu, & interitu alienum nõ erit. His adde, quod ſupra dictum fuit, cum totũ nil aliud ſit, quàm ſuæ partes coniunctim ſumptæ, & cum in corporibus ſimplicibus & homogeneis,cuiuſmodi ſunt elementa, eadem ſit ratio cuiuſlibet partis atque totius, ſi oẽs partes elementi ſunt caducæ, totum item caducũ, & mortale eſſe neceſſẽ eſt. Quid? quod non pôt aliquid manere idẽ numero totum, variatis omnibus partibus eius? Cum igitur nullũ elementum, idẽ numero sẽper maneat, vtpotè cuius oẽs partes varientur,ſanè vr̃ ſimile figmẽto,totũ elementũ ab ortu, & interitu vindicare Illud autem,nec verum, nec Platoni conſentiens videtur, corpora mixta non eſſe partes Mũdi, ſed potius effecta: id.n.cuius detractione, vel abſentia, aliquid imperfectum,& diminutũ eſt, ſuãq; perdit integritatem,ſine dubio, uel pars eius,vel ad ſubſtantiam ipſius pertinens cenſeri debet:hæc enim duo,totũ & perfectum reciprocantur,vt docet Ariſtoteles 5.Phyſic. tex.64. quod igitur facit ad perfectionem alicuius,id quoque ad eius integritatem pertinet,ac proinde pars illius eſt;ſed Plato uult in Timęo, niſi adſint mortalia animantium genera,Mundũ non fore perfectum;hæc igitur in ipſis Mundi partibus numerari debent. Verba Platonis in Timæo hæc ſunt: inducit enim Deum opificem Vniuerſi præſcribentem Diis,ea quæ facturi erant,ad hũc modum. [Tria genera nobis reliqua ſunt,eaque mortalia, quibus prętermiſſis,cęli abſolutio perfecta nõ erit; omnia enim genera animantium complexu ſuo non tenebit,teneat autem oportet, vt ei ne quid abſit:quę ſi à me effecta ſint, Deorũ vitam poſſunt adæquare;vt igitur mortali conditione generẽtur, & vniuerſum vere ſit vniuerſum,vos ſuſcipite,vt illa gignatis,imiteminiq; vim meam, qua me in veſtro ortu vſum eſſe meminiſtis.] ſi genera igitur animantium Mũdo deſint, Mundus Platoni non erit perfectus; cenſet igitur is, animantia in Mũdi partibus eſſe numeranda. Et rectè ſane,nam mixta perfectiora ſunt elementis; & hæc illorũ cauſſa ſunt conſtituta. Denique, ſiue hoc quod omnia continet, Mundum appelles ab ornatu;ſiue vniuerſum, Omne, ac Totũ,vtpote cuius amplexu omnia coerceantur;negare nõ potes, eius partes eſſe & quidẽ potiores,corpora mixta, quippe quæ,cũ varietate, tum perfectione naturæ, multum præſtent elementis.

An mixta ſint partes Mundi.

Platonẽ autẽ ſenſiſſe, ex quatuor elemẽtis, tum Cęlum, tum Mundum totum eſſe coagmẽtatum, ex iis quæ ſubiũgam, perſpicuum erit. In Timęo ſic ait, [Vt hic Mundus eſſet animanti abſoluto ſimillimus,hoc ipſo quod ipſe ſolus, atq; vnus eſſet, idcirco ſingularem Deus hũc Mundum,atq; vnigenũ procreauit. Corporeũ aũt,atq; aſpectabile omne neceſſe

Pulchra diſputatio,an Plato ſēſit cęlum eſſe compoſitũ ex elementis.

eſt

eſt eſſe, quod natum eſt. Nihil porrò igni
vacuũ videri poteſt; nec vero tangi, quod
careat ſolido: ſolidum autem nihil, quod
terrę ſit expers. Quamobrem Mundum
efficere moliens Deus, terram primum
ignemque iũgebat.] Et quæ ſequuntur
vſque ad illa verba. [Earum autem qua-
tuor rerum, quas ſupra dixi, ſic in omni
Mundo, partes omnes collocatę ſunt, ut
nulla pars cuiuſuis generis excederet ex
tra, atque in hoc vniuerſo ineſſent gene-
ra illa vniuerſa,] Ex quibus verbis aper-
tum eſt, Platonem, & cęlum, & totũ Mũ-
dum ex quattuor elementis conſtituiſſe,
In cælo autem, plurimum igneæ ſubſtan
tiæ ineſſe dixit. Nam cum quattuor ſint
animantium genera. Vnum cęleſte, atq;
Diuinum; alterum pennigerum, & aereũ;
tertium aquatile; terrenum quartum; di
uinæ animationis (inquit Plato) ſpeciẽ,
Deus maximè faciebat ex igni; ut & ſplẽ
didiſſimus eſſet, & aſpectu pulcherrim⁹.
Cumq; eum ſimilem vniuerſi naturæ ef-
ficere vellet, ad volubilitatem rotunda-
uit, comitanteque eum ſapientia, opti
mę mentis effecit, circumque omne cæ-
lum æqualiter diſtribuit, vt hunc varie-
tate diſtinctum bene Grçci Κόσμον, nos
lucentem & ornatum Mundum nomina
remus. Hæc ex Platone. Quæ vero aduer
ſus hanc Platonis ſententiam in 1. Meteo
rorum Ariſt. ſcribit, parui momenti ſunt
apud Platonicos. Si enim, inquit Ariſto-
teles, cælum igneum eſſet, cum incredibi
li propemodum exceſſu hunc Mundum
inferiorem ſuperet, iãpridẽ omnia, quæ
continentur in ipſo, incendio conſumpta
fuiſſent. Sed ipſi reſpondent, cum elemẽ
tum ignis contineat cætera elementa, ac
proinde multis partibus maior ſit illis,
qui ſit, vt quæ ab eo continentur, non ſi-
militer conflagrauerint? Deinde, Ariſto
teles lib. 2. de Generat. tex. 20. & 21. ait
ignem elementarem, noſtrati igni diuer-
ſum eſſe: hunc enim non eſſe ſimplicem,
ſed mixtum, & habere caloris exceſſum,
vimque vrendi & abſumendi corrumpẽ-
dique corpora: illum aũt minimè: quem-
admodum nix, ſeu glacies, ſeu gelu, frigi-
di eſt exceſſus; naturalis enim ignis vitã
potius impartiendi, quàm vrendi uiribus
præditus eſt, ceu in nobis inſitus calor.
Præterea, quo ignis eſt in tenuiori mate-
ria, eo minorem vim habet vrendi, ut fer
A rum candens magis vrit, quàm carbo, &
flamma, quàm elementaris ignis; cum igi
tur cælum ex puriſſimo, tenuiſſimoque
igni conſtet, mirandum non eſt ſi quam-
uis magnitudine multum excedat, ea ta-
men quæ ſub ipſo ſunt, nequaquam in-
cendat.

Teſtimõia Platonicorum, quod cælum, ſecũdum Platonem ſit compoſitũ ex elementis.

Platonis autem præcipui interpretes,
idem quod nos ſupra docuimus ſenſiſſe
Platonem, aſſeuerant. Taurus (vt refert
Philoponus) in 2. com. in Timæum, poſt-
quam locum Platonis à nobis ſupra cita
tum expoſuit [Theophraſtus, inquit, ꝙ
B ſi aſpectabile & tractabile ex terra sũt &
igni, ex his cælum, & aſtra conſtabunt; nõ
ſunt antè hæc, inquit, ex illis, quintũ cor
pus introducens, quod uerſatur in orbẽ.
Verum, ubi quintũ corpus illud eſſe do-
cuerit, tunc hiſce contradicat.] Hæc Tau
rus. Qui non modo vult cælum, & Mun
dum ex quatuor elementis concretum
eſſe, ſed etiam aduerſatur Theophraſto
id neganti, & quintum quoddam corpus
ex Ariſtotelis ſententia introducenti.
Porphyrius in expoſitione eorũdem ver
borum, idem ſentit: & poſt multa, ſubiun
C git hæc. [Mundum ex quatuor conſtitu-
tum eſſe elementis, diſertè dicit Plato,
quaſi quintum illud corpus, quod ab Ari
ſtot. & Archita inducitur, non eſſe puta-
uerit.] Proclus quoque, tum in expoſi-
tione Timæi, tum in eo libro, qui inſcribi
tur Obſeruationes eorum, in quibus Pla
tonis Timæo cõtradixit Ariſtoteles: poſt
quam multis verbis explicuit, quomodo
vniuerſum ex quatuor elemẽtis conſtet,
& cælum ex igni, itemq; aſtra: poſtremò
ſubiungit hæc, [non igitur, quaſi peregri-
nam in vniuerſo cælorum naturam indu
D cere oportet, ſed illic ſummam perfectio
nem naturæ eorum, quæ hic uiſuntur cõ-
ſtituentes, per illam, eamque quæ illis ſit
cognata, his corporibus ortũ tribuere.]
Plotinus in lib. de Mundo, eãdem quam
nos, Platoni ſententiam tribuit, eamque
multis verbis, & explicat, & tuetur, aduer
ſus Ariſto. cuius uerba, ne ſim prolixus,
hic non aſcribo. Poſtremo, Ariſtoteles
Platonis diſcipulus, ſententiam, quã Pla
toni adſcripſimus, reprehendens, fecit cæ
lum quintum quoddam corpus ab ele-
mentis diuerſum. His accedit, quod Pla-

to

to non agnouit corpus aliud ſimplex præter quattuor elemēta; ſic enim in Timæo A ſcribit, [dicendum eſt igitur cuiuſmodi potiſſimum quatuor corpora fiant; nam ſi hoc ſemel erimus conſequuti, procreationis terræ,& ignis, & eorum, quæ pro rata portione in medio eorum interiecta ſunt veritatem facile conſequemur: tum enim nemini cōcedemus, pulchriora iis, quæ ſub aſpectum cadant, corpora vſquā inueniri, quorum quodque ad ſuum genus referatur.] ſi igitur Plato negat ullū corpus eſſe pulchrius his quatuor elemētis, aut his quæ fiunt ex ipſis, proculdubio non putauit cælum eſſe omnino diuerſū B ab illis. At dicet aliquis, Platonem, quinque ſolidarum figurarum, quæ rectis cōſtituantur lineis,& planis ſimilibus, ac naturæ eiuſdem, cuiuſmodi ſunt Cubus Pyramis, Octaedrum, Icoſaedron, Dodecaedrum, quatuor priores, quatuor elemētis attribuere; nimirum terræ Cubum, Pyramidē igni, Icoſaedron aquæ, Octaedrum aeri, poſtremam autem, Dodecaedrum, ſine dubio cælo aſcribere: qua re is non obſcure indicauit, ſicut figuram, ſic etiam naturam cæli, diuerſam eſſe ab elementis. Sed hi errant, non. n. Plato, illā fi C gura Dodecaedri Deum vſum eſſe ait ad compoſitionem cæli, ſed ad vniuerſitatis conſtitutionem: vt ex iis verbis quæ ſunt in Timæo, perſpicuum eſt; [cū præterea inquit quinta quædam ſit compoſitio, ea Deus ad uniuerſi conſtitutionē eſt uſus; eaque figurauit, & deſcripſit uniuerſum.] Hæc pluribus diſſeruimus, ut demonſtraremus, Platoni cælum non eſſe talem quādam naturam diuerſam ab elementis, qualem induxit Ariſtotele ſed eſſe ex elementis compoſitum.

DECIMVMSEXTVM argumentum Procli.

Materia ſempiterna eſt, & per ſe habilis ad ſuſcipiendas formas; uel igitur formæ in ea ſemper extiterunt, et ſemper erunt, & ſic Mūdus principio, & fine carebit: uel non ſemper fuerunt, aut erunt; quod eſt abſurdum: quomodo enim materia ex æternitate formis caruit, ad quas A *ſuſcipiendas ſemper fuit habilis? Sed fortè dices, ab æterno materiam habuiſſe formas uagas, imperfectas, & inordinatas; poſtea uero, productas fuiſſe formas perfectas. Verum id dici nequit, cum enim materia per ſe, ac ſemper habilis ſit ad ſuſcipiendas formas perfectas, nulla poteſt reddi cauſſa, cur non ab æterno illas habuerit. Deinde, quid opus fuit prius habere* B *formas imperfectas, ut deinde perfectas habere poſſet? quod aūt Plato, materiā prius īmoderatè, ac inordinatè motam fuiſſe dicit, id non ita accipiendū eſt, ut prius fuerit inordinata, deinde ordinata; ſed cogitare debemus, eum illis uerbis exprimere uoluiſſe, qualis nam materia ex ſe, & ſuapte natura eſſet, niſi ab opifice Mundi diſtincta, & exornata fuiſſet.*

C AD DECIMVMSEXTVM argumentum Procli.

AEternitas materiæ, qua fulcitur argumentum, iam ſupra improbata fuit: quare neceſſarium nō eſſet pluribus verbis hoc argumentum refellere. Sed illud falſum eſt Platonem, per id, quod inordinatè mouebatur, intellexiſſe materiam primam; Porphyrius enim ait intelligenda eſſe corpora naturalia, ex quibus mundus coagmentatus eſt; quæ quoniam naturalia ſunt, mouentur illa D quidem, verum niſi ab opifice Mundi in ordinem digeſta eſſent, & ſuum quodq; ſitum, & locum ab Architecto Mūdi accepiſſent, turbato, & vago motu agitata fuiſſent; vt nauis dum gubernatore, & currus cum auriga deſtituitur. Id autem Platonē ſenſiſſe, illa verba indicant. [Quidquid enim erat, quod ſub cernendi ſenſū caderet, id ſibi aſſumpſit, non tranquillū, & quietum, ſed immoderatè agitatum & fluitans, idque ex inordinato in ordinem adduxit.] Quænam, inquit Porphyrius, ſunt, quæ ſub ſenſum cadunt, niſi corpora?

Qūid ſit illud, quod dixit Plato ante Mundi effectionem, uago & inordinato motu, agitatū fuiſſe.

-ra? materia enim, cum ſecundum Platonem vix aut ne vix quidem ſpuria cogitatione comprehendatur, in iis quæ ſub ſẽſum cadunt, numerari non debet.

DECIMVMSEPTIMVM argumentum Procli.

EXemplar Mundi, Plato dicit eſſe vnigenum, ſempiternum, & numeris omnibus abſolutum: cum igitur Deus Mundum fecerit huic exemplo ſimillimum, quemadmodum fecit Mũdum unum & abſolutum, ſic etiam ſẽpiternum feciſse credendum eſt. Imago enim, ut perfecta ſit, debet omnino ſimilis eſse exemplari. Si igitur Mundus ortum, & interitum habet, nulla ex parte ſimilis erit exemplari: ſin autem, uel careat interitu habens ortum, uel careat ortu, habẽs interitum, non vtraque ex parte, ſed ex altera tã tum exemplari ſimilis erit.

AD DECIMVMSEPTImum argumentum Procli.

HOc argumentum, idem eſt propemodum, cum quarto ſuperius poſito, ac refutato; quocirca eandem habere debet ſolutionem. Plato autem vult Mundum, ita ſimilem eſſe exemplari, vt quemadmodum exemplar ex omni conſtat æternitate, ſic Mundus per omne tempus perpetuo, & procreatus, & inſtans, & futurus ſit. Lege Timæum ibi, [vbi autem moueri, & viuere, ſempiternorum Deorum factum à ſe ſimulachrũ, intellexit Pater, qui procreauit, opere delectatus eſt, &c.] Cum igitur Plato velit Mundum, ita ſimilem eſſe exemplari, vt ſicut illud per omne æuum, ſic Mundus duret per omne tempus, debuit ſanè Proclus oſtendere, Platonem feciſſe tẽpus ex vtraque parte infinitum; vt inde concludere poſſet, Mundum ex ſententia illius, ſempiternum eſſe; ſed id Proclus callide tacitus prætermiſit, quia probare non poterat. In Timæo enim Plato A ſic ait. [Tempus inquit unà cum cælo factum eſt, ut ſimul generata, ſimul etiam diſſoluantur, ſi quando vlla eorum futura erat diſſolutio,] & iterum. [nã dies, noctes, menſes, & annos, cum ante natum cælum in natura non eſſent, demum uoluit procreari, cum cælum productũ eſt in natura.] Huic rei fidem facit Ariſt. lib. 8. Phyſi. tex. 10. ita ſcribens. [Plato tempus generat ſolus, cum cęlo enim ipſum ſimul eſſe factum, cælum autem factum eſſe ait.] Quod ſi Proclus cõtendat, Mundum exemplari ſuo eſſe oportere omni-B no ſimilem, cum exemplar Mundi ſit immutabile, indiuiſibile, totum eſſe ſimul in ſe habens, non ſenſibile, ſed tantùm intelligibile, cur Mundus etiam (ſiquidẽ cum omnibus rebus exemplari neceſſe eſt eſſe quam ſimillimum) non eſt immobilis, indiuiſibilis, incorporeus, denique talis, qualis non eſt, nec eſſe poteſt?

DECIMVMOCTAVVM argumentum Procli.

C *SI in Deo duæ ſunt voluntates, una, vt non ſit aliquid inordinatũ, quod Plato indicat illis uerbis. (cum enim conſtituiſſet Deus nihil mali admiſcere, ex inordinato ipſum adduxit in ordinem.) Altera, ut uniuerſum bene colligatum, et ordinatum cõſeruetur, quam innuit Plato illa oratione, (nã cum voluntatem, & conſilium meum nacti ſitis, quod maius eſt vinculũ ad D perpetuitatẽ veſtram, quàm illa quibus eſtis, tum cum gignebamini colligati, &c.) neceſſe igitur eſt, has voluntates, aut ſemper eſſe in Deo; aut interdum utramque, unam prius, alteram poſterius; at interdum eſſe, interdum autem non eſſe, non conuenit ei, qui ſemper eſt, et immutabilis ſemper perſeuerat: & prius, ac poſterius in ĳs tantum inſunt, quæ tempori ſubiecta ſunt: quod ſi utraque uoluntas ſem-*

per

per quod uult efficit, ſemper igitur, et
inordinatum obliteratur propter per A
petuam uoluntatem, ut ipſum non ſit,
& ordinatum conſeruatur propter uo
luntatem, ut ipſum ſit perpetuum; cū
utraque uoluntas ſit ſemper. Quare ſi
ſit vtrumque ſemper, non prius erit
inordinatum, quàm ordinatum, nec or
dinatum, quàm inordinatum. quòd ſi
id quod ordinatum eſt, principio et ſi
ne caret, Mundus autem nihil aliud
eſt, quàm ordo, & id quod adductum B
eſt in ordinem: Mundus igitur ortus,
& interitus expers erit.

AD DECIMVMOCTAuum argumentum Procli.

DEus ſemper vult, ut nō ſit aliquid
inordinatum: inordinatum enim
Deus, & natura refugit; non tamē
ideo ſequitur, vt ſi ſemper vult non eſſe
inordinatum, aut ſemper vult eſſe ordi- C
natum, ipſum ordinatum ſemper ſit, ſē-
per enim Deus, vt ait Plato, vult bonis
omnibus Mundum explere, non tamen
omnibus bonis ſemper Mundus exple-
tus eſt. Semper vult Deus, non eſſe malū,
bonorum enim, inquit Plato, ad nullum
aliud, quàm ad Deum cauſſa eſt referen
da; malorum autem, alia quæpiam eſt re
quirenda cauſſa, mali enim cauſſa, nō eſt
dicendus Deus; non tamen ideo ſequi-
tur, vt malum ſemper non ſit in Mundo.
Poſtremo, ſemper vult Deus ea quæ ſiūt
in Mundo, non tamē neceſſarium eſt ea D
ſemper fieri, aut eſſe. Quamuis igitur
Deus ſemper velit aliquid, vult tamen il
lud eſſe, ſicut natura eius patitur. Et ipſe
quidem ſemper voluit Mundum eſſe ta
lē qualis nunc eſt, ſed non voluit, vt Mun
dus ſemper talis eſſet. Eſt igitur æterni-
tas in uolitione Dei, ſed non in effectio-
ne Mundi.

Deinde, non ſi quod Deus vult, ali-
quando eſt, aliquando non eſt, ideo dice-
re oportet Deum interdum hoc, interdū
illud velle. Vna eſt enim, & ſimplex Dei
voluntas, cuius vnaquæq; res particeps
eſt, quoad natura ipſius patitur. Vult
Deus omnia eſſe ſimilia ſibi, vult eſſe bo
na, & conſeruari: ſimilitudinis tamen,
bonitatis, & conſeruationis ratio, non
eadem eſt in omnibus. Semper igitur
volebat Mundum eſſe conditum: verū,
vt poteſt eſſe Mundus & ſuapte natura
eſt capax durationis, ita eſſe volebat.
Si igitur immortalitati, immutabilitati,
æternitati, atque indiuiſibilitati Dei,
non repugnat mortalitas, mutabilitas
& extenſio rerum quas producit: non itē
abſurdum erit, Deum voluiſſe ſemper
Mundum fuiſſe ordinatum, ipſum au-
tem non ſemper fuiſſe: non enim voluit,
vt Mundus ſemper eſſet ordinatus, ſed
ipſe ſemper, & ab æterno voluit, vt Mun
dus tunc, & talis eſſet, quando, & qualem
eſſe, vel póſſibile, uel melius erat.

DECIMVMNONVM argumentum Procli.

QVidquid natum eſt, aliquando
interibit; omne, quod caret ortu,
caret ēt interitu: quæ duo pronūtiata,
non modo ſunt Ariſtotelis in 1. de
Cælo, verumetiam Platonis, qui ho-
rum alterum, in libris de Republica,
alterum in Phædro pronuntiat. Verū,
id omne, quod natum eſt, manet inte-
ritus, inquit Socrates, Muſarum per-
ſonam referens; & quod generatum
non eſt, interitu carere eſt neceſſe. Ex
quibus pronuntiatis, alia duo deducū
tur, Vnum eſt, quidquid interire po-
teſt, id generatum eſſe; nam ſi nō eſſet
generatum; careret interitu, per ſecun
dum Pronuntiatū. Alterū eſt, Quid-
quid non pōt interire, id non eſſe gene
ratum: nam ſi generatum eſſet, ut in
primo dictum eſt pronuntiato, aliquā-
do interiret. cum igitur Mundus in-
terire nequeat, bonus enim fuit opi-
fex ipſius, improbi autem videtur eſ-

ſe, quod bene compactum fuit, uelle diſſoluere, & immortalium inquit Plato, ipſe eſt opifex: quod autẽ immortale eſt, hoc nõ agnoſcit caſum, ſeu interitũ, ut in Phædone dicitur, haud enim temere quidquam aliud eſſet expers interit⁹, ſi quod immortale eſſet, non eſſet hmõi. Cum igitur Mundus interitu careat, carebit etiã ortu, per ſecundum pronuntiatum.

AD DECIMVMNONVM argumentum Procli.

CVm hoc argumentum parum diſcrepet ab octauo, ſolutio illius ad hoc idem refellendum accommodari poſſet.

An plato, ſẽ ſit mundum eſſe incorruptibilem.

Sed poteſt etiam, hoc modo reſponderi; dupliciter aliquid dicitur eſſe tale, vel intrinſece & per ſe, ſic ignis eſt calidus; vel extrinſecus, & ab alio, vt calor in aqua & ferro candente. Præterea, dicitur etiam aliquid perpetuum, uel quod etiã idem numero ſemper maneat; uel quod partes eius deperditæ cõtinenter inſtaurentur. Mũdus igitur inſolubilis dicitur, & immortalis, non per ſe, ac intrinſecè, nã in Timæo ſic ait opifex Mundi, [Quoniam inquit, orti eſtis, haud quaquã eſtis indiſſolubiles,] ſed tantum extrinſecus, nimirum ob propoſitum & voluntatem opificis, qui quod ſuapte natura ſolubile eſt, conſeruat, & partes eius continenter inſtaurat, ne aliquando omnino totũ collabatur. Rectè igitur apud Platonem Mũdi opifex ait, [nam cum uoluntatem inquit, & conſilium meum nacti ſitis, quod maius eſt uinculum ad perpetuitatẽ ueſtram, quam illa quibus eſtis tunc cum gignebamini, colligati, neutiquam diſſoluemini. Deinde, Plato ſimpliciter ait Mundum eſſe ortum, & ſuaptè natura pronũtiat eſſe diſſolubilem, conſilio tamẽ Dei nunquam diſſolutum iri. Stultum igitur eſt, ex eo quod Plato ſecundum quid ait Mundum eſſe indiſſolubilẽ, negare Mundum, ſecũdum Platonem, ortum eſſe, cũ tamen hoc ille apertè, & ſimpliciter pronuntiet. Quando igitur ait, quod natum eſt eſſe diſſolubile, intelligit per ſe, ac ſua A pte natura. Cum vero inquit Mundum indiſſolubilem eſſe, intelligit extrinſecus, ac ex Diuina uoluntate.

Sententia Galeni.

Huic rei fidem facit Galenus, qui in quarto libro eius operis, quod ſcripſit de Demonſtratione, referente Philopono in eo libro, quem contra Proclum ſcripſit, quatuor pronuntiata ſuprapoſita, diligenter expendit: & ad extremum ait, illud pronuntiatum (Quidquid eſt incorruptibile, nõ eſſe generatum) dupliciter accipi poſſe: vno modo, vt per incorrupti B bile, intelligamus, id quod per ſe, ac ſuaptè natura expers eſt interitus, quia eſt ſimplex, & perpeſſionis expers, & ſic verum eſt pronuntiatum: altero modo, ut per incorruptibile intelligatur id, quod per ſe eſt mortale, ſed extrinſecus, & ab alio aſcititiam obtinet immortalitatem: quemadmodũ de Diis Plato in Timæo dicere videtur. Verba Galeni hæc ſunt. [Compoſita eſt notio ſempiterni, quoniam ortus, & interitus eſt expers: utriq; autem alterum eſt conſequens, nimitum hoc quoque in loco demonſtrans vtrum C uis horum ſit, alterum protinus eſſe conſequens: illo aſſumpto, demonſtrauit, cuiuſmodi eſſet propoſitũ. Si igĩ probè ab omnibus, ut cõfeſſum recipitur (& quod procreationis eſt expers, id eſſe cõſequẽs, vt non intereat) id expendentes, partim intelligemus, pronuntiatum eſſe, quod demonſtratione non indigeat, ſed primũ, & quod per ſe fidem mereatur; partim verò à quodam alio euidente pronuntiato confirmari, quod paulo ante huiuſmodi eſſe dictum eſt: (ſi quid procreationis rationem nullo modo continet, illud neD que interitus rationem ſubibit.) Quod igitur, quicquid ortu caret, protinus, & interitu careat, prompte, & ſine vlla heſitatione recipit intelligentia; & ſi quid eſt aliud eorum, quæ ad notionem ſunt euidentia, tale eſt hoc pronuntiatum. Tamen (quidquid eſt expers interitus, id neceſſariò ortu carere) hoc indiget quadam determinatione, ut prompte ipſum accipiamus. Quæ eſt igitur determinatio? certè, vt diſtinguamus quomodo hoc (interitus expers) concedendum ſit, vtrum quod neque omnino rationem inte-

interitus accipiat, vt quod omnino ſimplex eſt,& perpeſſionis expers; an uero, A vt quod inſtauratoriam immortalitatem obtinuit? Quemadmodum de Diis Plato in Timęo dicere videtur, vbi Deũ primum cum ijs inſtituit differentẽ, eſt autem hæc eius dictio. [Quoniam generati eſtis, haud quaquam eſtis indiſſolubiles prorſus,& immortales, nunquam tamen diſſoluemini, neque mortis ulla fata uos periment; maius eſt enim ad perpetuitatem ueſtram vinculum, meum conſiliũ, quàm illa, quibus eſtis, tunc cum gignebamini, colligati,] hoc ipſum autẽ, & in Politico, de toto cælo perſequitur. B Concipitur enim quidpiam, quod etſi natum ſit, nunquam tamen ſit interiturum, ut Lacedęmoniorum Ciuitas (liceat hoc vti exemplo) fiet enim, ut ea nunquam intereat, quanquam ſingulas domos, & partem vnamquamque, eam naturam vt perimantur, habere cõcedamus. Verum, quia fieri poteſt, vt paulatim fiat inſtauratio, fieri etiam põt, ut vniuerſum ſimul, nunquam diſſolutum intereat. Neq; verò Ciuitatem tantum adhunc modũ permanere incorruptam poſſumus cogitatione concipere, ſed vnicam quoque do- C mum, ſi quod in ea fatiſcit, inſtaurationẽ ſubinde conſequatur. Secundum hãc igitur rationem, ſi quid ortu careat, id oĩno expers eſt interitus, ſin vero careat interitu, non neceſſario procreationis eſt expers.] Hęc Galenus.

VIGESIMVM ARGVmentum Procli.

Plato in Politico ait, res diuiniſſimas, ſemper in eodem ſtatu permanere ſimiliter affectas & prorſus immutabiles. Cum igitur opifex Mũdi ſit quidpiam omnium Diuiniſſimũ, ſemper idem et ſimiliter affectus erit. Quare alienum eſt ab ipſo, interdum facere & interdum non facere; ſed cõuenit illi, uel ſemper facere, uel nunquam facere. At nunquam facere in eum qui eſt opifex omnium rerum, cadere nequaquam poteſt: relinquitur igitur, ut Deus ſemper Mundum faciat, ac proinde Mundus ſempiternus ſit. Præterea, Deus vt in Timæo legitur, Mundum condidit diuini exemplaris perfectiſsimam imaginem, cũ igitur exemplar omnino ſempiternũ ſit, neceſſe eſt Mundum, ſiquidem eſt imago ipſius, ambifariam ſempiternum eſſe. Ad hæc, Plato Mundum Deum vocat; Deorum autem genus, & mutationis, et vitij expers eſt, quare Mundus ortu, & interitu carebit.

AD VIGESIMVM ARGVmentum Procli.

IN hoc argumẽto, nihil noui ferè Proclus affert; nam prima pars argumenti, ſupra in ſexto argumento, ſecunda in decimo ſeptimo. tertia in vndecimo, & ab ipſo tractata, & nobis refutata fuit.

Si autem Plato, aliquando Mundum vocauit Deum, id fecit, fabuloſam Poetarum conſuetudinem ſequutus, ex orphicis verſibus id accipiens: qui Poetæ, nihil eſt in natura rerum, cui non diuinitatis cultum attribuerint. Cumque Poetarũ mos ſit Deorum ortus tradere, mortes autem ipſorum reticere, mirum non eſt, ſi cum Plato Mundum ortum eſſe, neq; interiturum eſſe dixerit, Deum ipſum, Poetarum cõſuetudine appellet. Et quãuis Plato in libro de Republica Poetas multis criminibus inceſſat, eoſq; de ſua Ciuitate depellat, nonnunquam tamen, D ne uel receptos Deos improbare, & noua inducere dæmonia videatur quod nouerat Socrati mortem attuliſſe, ad Poetarum conſuetudinem delapſus, fabulis ipſorum interdum vtitur. Oportebat autem Proclum animaduertere, cum Plato in Timæo Deum ait eſſe Mundum, & ſtellas omnes quæ conſpiciuntur, ſolem inquam & reliquas; quænam mox ſubiungat; appellat enim Deum Oceanum, Salatiamq; cæli ſatu, terræque conceptu generatos, ex his Phorcin, Saturnum, & Opem, deinceps Iouem, atque Iunonẽ,

An Plato vere ſẽſit, Mundum, cęlũ & Aſtra eſſe Deos.

ac reliquorum Deorum proſapiã. Qua-
re, ſi ꝙ Plato hic Mundum Deum eſſe in
quit, Proclus inde vult efficere Mundũ
perpetuum eſſe; pari item ratione cõclu-
dam ego, Saturnum, Iouem, reliquoſque
ſupra commemoratos, ꝙ à Platone ibi-
dem nominentur Dij, ſempiternos, & ſi-
ne ortu, & interitu fuiſſe; cum tamen eos
natos eſſe, ac progenitores habuiſſe, Pla-
to teſtetur. Vocat etiam Plato cælũ i. eũ
antiquorum hominum exiſtimationem
ſequutus; qui cum nihil præter res corpo
reas intelligerent, in iis autem cælũ prin
cipem locum obtineret ipſum à ſempi-
terno curſu τὸν θεὸν appellaruut. ſic.n.
apud Platoné eum Hermogene loquens
Socrates in Cratilo ait, [qui in Gręcia
primi homines extiterunt, videntur mihi
ſolos hos Deos exiſtimauiſſe (ut hodie
etiam barbarorum plerique) Solem nẽ-
pe, Lunam, Cælum: vt cum uiderent eos
ſẽpiterno curſu incedere, ab hac τοῦ θεῖν
ideſt currendi natura θεοὺς ideſt Deos ap
pellauerint. Poſtea aũt, cum alios Deos
obſeruauiſſent, eos nomine eodem nun-
cupauerint] Ac Plato quidem, rectè de
Deo ſenſiſſe videtur. Nam in Timęo, vnũ
eſſe Mundum oſtendit, ꝙ vnum ſit eius
exemplar, unuſque eius opifex Deus. Et
in epiſtola ad Dionyſium ait, ſe epiſtolas
quas ex animi ſui ſententia ſcribit, ex v-
nius Dei præfatione & nuncupatione or
diri; quas verò ex aliorum ſenſu, & in alio
rum gratiam exarare cogitur, eas à Deo
rum appellatione inchoare. Et cum Pla-
to omnes alias res ab vno Deo, vel pro-
ximè, uel per Deos ſecundos conditas; &
ſuapte natura mortales, ac diſſolubiles eſ
ſe; Deique munere res cæleſtes immorta
litatem adipiſci cenſeat; qui potuit, ullã
earum rerum, Deum eſſe arbitrari? Inter
dum tamen multos Deos nominat, &
colẽdos eſſe aſſerit: veram, quam de Deo
ipſe ſententiam habebat, in vulgus non
enuntians: ne patriis legibus aduerſari, &
à communi hominum ſenſu, & opinio-
ne abhorrere videretur; ſicque populi
inueteratis erroribus aſſueti, & veritatis,
quæ de vno Deo eſt, minime capacis, o-
dium & furorem, qui in necem Socratis
tantopere ſæuierat, aduerſum ſe concita
ret. Sed illud Platoni condonari non po
teſt: quòd intelligentiis, Dæmonibus,
Aſtris, etiã Dijs poetarum, cultum adhi-
A bere, preces fundere, vota nuncupare, ſa-
crificia facere iubeat. Indignum enim eſt,
tantum Philoſophum, in re tanti momẽ
ti, quanti eſt agnitio veri Dei, metu mor
tis, non modo celaſſe veritatem, ſed etiã
tam falſas, & impias de Deo vulgi opinio
nes, auctoritate ſua fouiſſe, atque confir-
maſſe. Sed ad Procli argumentationem
redeamus.

Plato Mundum ait eſſe Deum, ergo
Mundus, inquit Proclus, non eſt ortus.
Atqui oportebat Proclum audire Plato
nem vtrumque dicentẽ, & Mundũ Deũ,
B & ipſum nihilominus ortum eſſe Opor-
tebat meminiſſe, Platonem nomẽ Dei,
etiam iis rebus, quas generatas eſſe con-
ſtat, tribuiſſe. Oportebat conſiderare, no
men Dei, cum Mundo tribuitur, non pro
priè ſumi à Platone, ſed eo modo, quo
ſupra declarauimus. Quod autem Pla-
to Mundum, nec propriè Deum eſſe, nec
mutationis expertem cenſuerit, ex iis, ꝗ
ſcribit in Politico, manifeſtum erit [in iiſ
dem enim, inquit, & eodem modo ſe ha-
bere, & idem eſſe, ijs demum, & ſolis con
uenit, quæ maximè ſunt diuina: corporis
C. autem natura in hoc numero haberi nõ
poteſt. Vnde, quoniam cælum, & Mũdus
corpus participauerunt, mutationis ex-
pertia ſemper eſſe non poſſunt] & rurſus
in Timæo, [quid eſt, quod ſemper eſt, ne
que vllum habet ortum? & quid quod gi
gnitur quidem ſemper, nunquam eſt tñ?
quorum alterum intelligentia cum ra-
tione comprehenditur, quod unum ſem
per, & idem eſt: alterum, quod affert opi-
nionẽ per ſenſus rationis expertes, quod
totum eſt opinabile, id gignitur, & inte-
rit, nec vnquam verè eſſe poteſt.] Verum
D de his ſatis.

Et argumentis quidem omnibus Pro
cli, pro ęternitate Mundi ab eo allatis,
ſubtiliter, vt opinor, atque diligẽter, ad-
huc reſponſum & ſatisfactum fuit. Sed
quoniam in hac diſputatione, de Plato-
nis ſententia ſępenumero vtrinque diſ-
putatum eſt: operæpretiũ eſſe duximus,
quid Plato de Mundo ſenſerit, ortus ſit,
nec ne, ſeorſim explicare.

An Plato ſenſerit Mundum ortum eſſe, & aliquando cępiſſe, an potius ſempiteruum eſſe, atque ortu, interituq; carere.

CAP. V.

QVoniam ſententia Platonis, ex iis quæ ſcripſit, tum alibi, tum præcipue in Timæo, elici debet, & quia verba eius, ab iis, qui in contrariam ſentẽtiam diſceſſerunt, uariè explanantur; idcirco operæpretium eſſe duxi, locum Platonis in Timæo, vbi de molitione Mundi loquitur, integrũ hic aſcribere; vt qm̃ ab iis, qui Platonem ſequuntur, multæ, & diſcrepantes interpretationes illius loci excogitatæ ſunt, nos, quæ nam ſit germana interpretatio, & verbis Platonis maximè congruens, indicare poſſimus. Verba Platonis in Timęo, vbi de procreatione Mũdi loquitur, hæc ſunt. [De quo primum conſideremus, quod in quæſtione de Vniuerſo ante omnia inueſtigari debet, vtrũne ſemper fuerit ſine ullo generationis principio, an genitum ſit, ab aliquo principio ſumens exordiũ. Id profectò cernitur, tangiturq; & corpus habet; omnia verò hmõi, ſenſus mouent, quę ſenſus mouent, opinione per ſenſum percipiuntur, hæc verò talia eſſe conſtat, ut gignantur, & genita ſint; quidquid autem gignitur, neceſſario ab aliqua cauſſa gigni aſſeruimus.] Hæc Plato: quibus verbis, cũ apertè ſignificaret Mundũ ortũ eſſe: Platonici tñ, vt Crãtor Platonis interps, Plotinus, Porphyrius, Iãblicus, Taurus Platonicus, Proclus, Apuleius in lib. de Platonis dogmate, Alcinous, & Simplicius, hunc Mundũ ſempiternũ eſſe ex ſententia Platonis pugnaciter defendere cũ in animũ induxiſſent, excogitarunt multas acceptiones illius uocabuli (ortũ) ſeu (generatũ) præter illã cõem, qua dr̃ aliquid gn̄ratũ eſſe, quod prius non erat, & aliqñ cępit eſſe; in qua ſignificatione, contendunt Platonis verba accipienda non eſſe. Nos igitur expoſitiones illius vocabuli, quas ipſi commenti ſunt, commemoremus, & an verbis Platonis conueniant, expendamus.

Taurus Platonicus, in Commentariis, *Taurus Platonicus.*
A quos ſcripſit in Timæum, quatuor acceptiones illius vocabuli (oriri) pręter cõmunem eius ſignificationem, adfert. Primo modo, inquit, oriri dicitur, quod nunquam quidem ortum ſit, in eodem tamẽ genere ſit cum iis, quæ oriuntur; ſic videri dicimus, quod non viſum ſit, nec videbitur, ſed in eodem ſit genere cũ iis, quæ videntur, ut ſi quod ſit in centro terræ corpus. Tũ, dicitur oriri aliquid quoniã compoſitum eſt, quod tametſi nunquam generatum ſit, nos tamen, vt compoſitionem eius & melius intelligamus, & com-
B modius explicemus, cogitatione id generamus, ſuaſque in partes reſoluimus: vt ſyllabas ex elementis, & figuras ex lineis generari dicimus. Deinde, dicitur etiam aliquid oriri, quia in eo ſemper eſt, vt gignatur, & non habet totum ſuum eſſe ſimul, ſed eſt in perpetua commutatione; elementa enim continuò commutantur, & in ſe mutuo conuertuntur; orbes autẽ cæleſtes, licet iidem ſubſtantia permaneant, tamen ob perpetuam conuerſionem, ſitus, aſpectus, atq; vultus, continenter euariant. Poſtremo, ortus etiam dici
C poſſet Mundus, quoniam aliunde ipſi eſt tributa eſſentia, nempe à Deo, à quo exornatus eſt, & quo remoto, in nihilum recideret; vt idem ſit Mundum generatum eſſe, quod non ſua vi extitiſſe, ſed à Deo factum fuiſſe, ab eoque & regi, & conſeruari: ſic ſecundum eos, quibus cælum apertè ſempiternũ eſt, Luna ortum, atq; generatum à Sole lumen nacta eſt, nunquam fuit tamen, cum non ab ipſo illuſtrata fuerit. His inquit Taurus ſignificationibus, qui verba Platonis interpretatus fuerit, ſentẽtiam eius aſſequetur; qui
D autem communem ſignificationem generationis, qua id, quod non fuit aliquando, in natura extitit, verbis Platonis attribuerit, toto, vt aiunt cælo, a mente Platonis aberrabit. Hæc ex Tauro Philoſopho. Ex illis autem quatuor ſignificationibus, Crantor, poſtremam amplexus eſt; Porphyrius ſecundæ ſignificationi aſſentitur; Proclus, Iãblicus & Simplicius, duabus poſtremis adhęſerunt; Apuleius, & Alcinous, tertiam ſignificationẽ præcipuè ſequuti ſunt. Nos autem, quantũ earũ vnaquæq; verbis Platonis,

quę ſupra poſita ſunt, vel congruat, uel diſcrepet, accuratè diſcutiamus.

Prima ſignificatio abſurda eſt, & non ſolum à Platonis, verum etiam à cõi ſenſu aliena. Nam qui fieri poteſt, ut qđ nõ eſt corpus, vel ſubſtantia, ſit in genere corporum, vel ſubſtantiarum? genera .n. de ijs, quæ ſubiecta ſunt ipſis, nomine, & definitione dicuntur; qui poteſt inquam, fieri, vt Mundus, qui ſecundum ipſos ortus capax non eſt, ſit tamen ex genere eorũ, quæ oriuntur? quod ſi id, quod non eſt ortum, tamen eſt ex genere eorum, quæ poſſunt oriri, ergo per oppoſitionem cõuerſionis, aliquid erit ortum, quod ſit ex genere eorum, quæ non poſſunt oriri? ortum eſt igitur aliquid, quod oriri non poteſt. Quid? quòd generabile, & ingenerabile ſicut corruptibile & incorruptibile, vnius & eiuſdem generis eſſe nõ poſsũt? Deinde, abſurdus eſt verborum Platonis ſenſus, ſi hoc modo explanentur, ut per ſe manifeſtum eſt. Præterea, id quod eſt viſibile, tametſi in centro terræ iaceat, aptum tamẽ eſt ſuapte natura videri: quare ſi ita Mundus dicitur eſſe ortus, ſuapte natura capax erit ortus, ex quo fiet, vt neceſſario aliquando ſit ortus; nã qđ per ſe generabile eſt, non per aliam viã, quàm per generationem uenit ad eſſe. Poſtremo, Plato, quæſtionem proponẽs de molitione Mundi, dixit ipſum ortum eſſe, non autem ex genere eorum, quæ oriuntur: & quid per ortum intelligeret, explicans ait. [Vtrum ſemper fuerit, ita vt ortus ſui initium nullum habuerit; an vero ortum ſit, ut ab aliquo tẽporis principio eſſe cœperit, & iterum. Tempus igitur unà cum cælo ortum eſt, ut ſimul nata, ſimul etiam diſſoluantur.

Altera ſignificatio, quare aliquid (auctore Tauro) dicitur eſſe ortum, eſt, quoniam eſt compoſitum, & cogitatione in ea ex quibus eſt compoſitum, poſſit diſſolui, qua ſignificatione uſum fuiſſe Platonem, cum dicit Mundum ortum eſſe, indicat, inquit Porphirius, probatio, quã ſubiicit, [Ortus eſt, inquit, quandoquidẽ cernitur, & tangitur, & eſt vndique corporatus, quibus uerbis nil aliud ſignificatur, quàm Mundum eſſe compoſitum. nam quod corporatum eſt, materiam habet, & trinam dimenſionem, quod autem cernitur, & tangitur, forma nequaquam carere poteſt: quare compoſitum erit. Sed primò, abſurdum eſt eam ſignificationẽ Platoni affingere; quæ neque apud Platonem, neque apud vllum veterum Oratorum, neque apud Ariſt. in 1. lib. de Cælo tex. 110. vbi eius, quod oritur, ſignificationes, tam ſubtiliter perſequitur, neque in communi uſu loquendi, reperitur.

Præterea, uitio dandum eſſet Platoni, quod tam inuſitata illius vocabuli ſignificatione vti voluerit, nec ante tradita multiplici acceptione eius vocabuli, hoc indicauit, vt obſcuritas, & ambiguitas tolleretur. Deinde, ſecundum hanc ſignificationem, ſenſus quæſtionis à Platone propoſitæ, hic erit; Mundus ne, ſimplex ſit nullum principium cõpoſitionis habens, an compoſitus fuerit; quare illud (ſemper ne fuerit) pro (ſimplex ne ſit) uſurpatum erit; & illud (ortus eſt) pro (compoſitus eſt) ſcriptum erit, Sed, quę neceſſitas eò Platonem adegit, vt in re tanti momẽti declaranda, tam ineptè verbis abuteretur? Adhæc, ſi per (non eſſe ortum) ſimplex, per (eſſe ortum) intelligit Plato (cõpoſitum) certe quæſtio, quæ à Platone proponitur, nõ eſſet adeo difficilis, vt ad eam explicandam oportuerit Platonem, Deos, Deaſque omnes inuocare, ut ſibi ad huiuſce quæſtionis enodationem, eſſent auxilio. Quis .n. vnquã in dubium reuocauit, an Mundus ſit quædam res ſimplex, an compoſita? Neq; verò, quæſtio eſſet propria Vniuerſi, vt Vniuerſum eſt, ſed cõis cuiuſuis corporis. Poſtremò, nõ aliter credendum eſt Platonem vſurpaſſe ſupradicta vocabula in Timæo, quàm in 6. lib. de Legibus, & in Epinomide; illic enim ſcribit hæc. [Rectè ſiquidem hoc ſaltem omni homini perſuaſum eſſe debet, quod hominum ortus, aut principium nullum accepit, neque finem vnq̃ eſt habiturus, ſed & ſemper erat, & omnino eſt, & futurus eſt; aut ſi eſſe cœpit, principij quædã longitudo, à quo eſſe cœpit, immenſo iã ante nos tempore pręceſſit. [Hic autem ſic ait.] Arbitrari aũt decet, omnia quæ in cælo ſunt animantium genera, hæc eſſe. Quod ſanè in primis aſtro

rum

tũ genus ortũ fuiſſe dicere debem⁹, corp⁹ quidem nactum pulcherrimum, animũ autem beatiſſimam ſimul, & præſtantiſſimam. ex duobus autem ſortibus, alterã his tribuendam eſſe propemodum ducere debemus; nam aut ab interitu alienũ & liberum a mortalitate, vnumquodq; ipſorum eſſe; & diuinum prorſus, atque neceſſarium; aut certè diuturnam aliquã vitam habere, quæ cuique horum ad viuendum ſatis ſit, & qua longiore non indigeat.

Contra Proclum

Tertiam vero ſignificationem Proclus mirifice amplectitur; nam in Opere quod inſcripſit, obſeruationes eorum, in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſtoteles, accuſat Ariſtotelem, quod dicat Platonem ſenſiſſe, Mundum ortum eſſe, i deſt a principio eſſe cępiſſe. Ortum eñ eſſe apud Platonem (inquit Proclus) nõ ſignificat a principio eſſe cępiſſe; ſed ſemper gigni; nam quæ ſupra tempus collocata æterna ſunt, ea vniuerſam ſimul naturam ſuam, vim, & actionis perfectionẽ, præſentem obtinere: quæ autem ſunt in tempore, ea non confertam ſimul vitam ſuam, præſentem habere. Si quid enim, inquit, in tempore eſt, etiamſi in immenſum tempus producatur, interdum quidem eſt; nam quidquid ipſius eſt, id in aliquo eſt tempore, non enim ſimul conſtat tempus, ſed gignitur in infinitũ. Ad hunc igitur modum, Vniuerſum eſſe dicit, nõ quaſi ſit vt id quod ſemper eſt, ſed vt id quod per omne tempus gignitur ſemper tamen aliquando in naturam profertur ſecundum ea temporis partem, quæ inſtat. Sed vt verũ ſit, quod Proclus ait, Mundum naturam ſuam obtinere in eo, vt ſemper gignatur, nos tamen contendimus, quæ eiuſmodi ſunt, principium ortus ſui habere; quod autem ſuapte natura generabile eſt, aliquando generatum fuiſſe neceſſe eſt, vt pulchre oſtendit Ariſtot. in 1. lib. de Cælo. quod autem hæc interpretatio Procli, Platoni nõ cõgruat, patet conſideranti verba eius. [Semperne fuerit (inquit) nullo generatus ortus principio, an ortus ita ſit, vt ab aliquo principio eſſe cęperit.] Præterea, ſi Plato ibi quærebat, an in eo, quod eſt perpetuo gigni, Mundus habeat, vt ſit, cur dixit, Ortus eſt, non autem oritur, & gignitur? Itẽ, A cur non dixit, vt a principio aliquo incipiat, ſed cęperit, nam quod gignitur ſemper gignendi principia continet præſentia, & quod eſt eiuſmodi, ſemper incipit gigni, nunquam cęperat.

Supereſt quarta ſignificatio, qua Mundus dicitur eſſe ortus, quoniam ab alio naturã ſuam, & eſſentiam habet; de qua Proclus, loco ſupra citato, ſic ait. [Vniuerſum ortum eſſe dicit Plato, tanquam quod non ſibi ſit cauſſa cur ſit, ſed quod ab alio in naturã educatur. Porphyrius B item, Cum inquit [Plato quærit vtrum Mundus ortus ſit nec ne, ſic intelligere oportet: quaſi dubiter, vtrum fortuito eſſe conſtiterit, vt ſui effectorem non habeat, an ab alio ſit ortus & aliunde principium habeat, quod eſſe cęperit.] Sed primum, quod illi tam facile ab alia in aliam ſignificationem tranſeant, maximũ argumentum eſt, Platonis verbis vim eos afferre, & ea ad alienum ſenſum detorquere. Deinde, cur Plato ambiguitatem vocis effugiens, non aperte quæſtionem propoſuit dicẽs, Vtrum Mundus ab alio C factus ſit nec ne? Poſteà, veriſimile nõ eſt, Platonem in dubium reuocare voluiſſe, an Deus ſit effector Mundi nec ne? cum ante ingreſſum quæſtionis, Dei opem implorauerit, vt ſine cuius præſidio, rectè quippiam fieri nõ poſſit. Plato etiam ante propoſitionem quæſtionis, ponit diuiſionem eorum quæ ſunt, dicens alia ſemper eſſe & intelligentia comprehẽdi: alia vero gigni, nec vnquam eſſe, & ſenſu; ac opinione percipi. Opponit igitur Plato, ei quod eſt ſemper eſſe. & intelligentia percipi, id quod eſt gigni, & ſenſu apprehendi; ſi igitur oriri, & gigni, ſignificat ab D aliqua cauſſa pendere, id quod eſt ſemper eſſe, & nunquam gigni, & intelligentia comprehẽdi, ſignificabit a nulla cauſſa pendere; quare efficitur, vt eorum tantum, quæ ſentiuntur, auctor ſit Deus; nec ſit principium omnium rerum, quod Plato non ſentit, is enim ad Dionyſium ſcribẽs ſic ait. [In omnium rege, omnia ſunt poſita; atq; illius gratia ſtant omnia; atq; is auctor eſt omniũ, quæ cũ honeſtate, & pulchritudine coniuncta ſunt.] Ariſtoteles item in libro de Mundo, ſcribit omnia

nia

nia a Deo,& per Deum, orta nobis atq; coagmentata eſſe, nullamque naturam eſſe,quę ipſa ſibi ad ſeſe tuendam ſatis eſſe poſſit, niſi a Deo ſalus ipſi accedat, & cuſtodia. Et in fine Metaphyſicæ, verſum Homeri pronunciãs,inquit. (Non multos regnare bonũ,rex vnicus eſto.) Quid plura? anima Mundi, animi quoq; rationis compotes, intelligentia ſolum comprehenduntur, horum tamen Plato in Timæo Deum Procreatorem facit. Præterea,poſtquam Plato oſtendit Mundum eſſe genitum,ex eo infert ipſum neceſſario habere cauſſam efficientem. Ante igitur,cum probanit Mundum genitum eſſe, nõ ſignificabat ipſum habere cauſſam efficientem; alioqui eadem eſſet propoſitio & concluſio, & idem bis diceret; ſuperuacaneum enim id erat, quod ſubijcit, Omne quod gignitur, ex aliqua cauſſa gigni neceſſe eſt. Secundum enim expoſitionem iſtorum Plato tali argumentatione vſus eſſet, Omne, quod gignitur, ideſt, habet cauſſam efficientem, ipſum ab aliqua cauſſa efficiente gigni neceſſe eſt, ſed Mundus ortus eſt, ideſt habet cauſſam efficiẽtem, ergo Mundus habet cauſſam efficientem; qua cõcluſione, quid magis ridiculum, & abſurdum fingi poteſt? Sed inquit Porphyrius, ſi apud Platonem gigni & ortum eſſe ſignificat aliquando cœpiſſe,ergo non valet illa conſequentia, qua vtitur, (Mundus cernitur,tangitur,& eſt corporatus,& ſenſu percipitur, ergo eſt ortus, ideſt aliquando cępit.) Imo vero conſequentia valet apud Platonem: nam cum Plato Mundum vniuerſum ex quatuor elemẽtis coagmentatum eſſe exiſtimauerit, vt ſupra docuimus, nullumque corpus putauerit noſtris ſenſibus ſubiectum, quod non eſſet elementum,vel ex ipſis elemẽtis conflatum, omnia autem elementa per omnes ſuas partes oriri, & interire perſpicuũ eſt,hinc fit, vt rectè Plato concluſerit,Mundum ortum eſſe.

Verum poſtquam eorum, qui contra ſentiunt,interpretationes futiles,& a ſenſu Platonis alienas eſſe oſtendimus,teſtimonijs aliorum Philoſophorũ, id ipſum Platonem ſenſiſſe demonſtremus. & in præſentia quidem Plutarchũ, Atticum, Seuerum,Diogenem Laertium, Rheto- A nem Platonicum, & ex Latinis Ciceronem, atque alios noſtræ Religionis clariſſimos Philoſophos, vt Iuſtinum Martyrem, Euſebium Cęſarienſem. D. Auguſtinum, Clementem Alexandrinum, Theodoretum, atque alios miſſos faciamus: Ariſtotelem, qui totos viginti annos Platonem audiuit, à quo, ob ingenij eius pręſtantiam, mens ſuæ ſcholæ appellabatur, in hanc rem teſtem adhibeamus & verborum ipſius, Alexandrum Aphrodiſæum antiquiſſimum,& fidiſſimum interpretem afferamus, ea quæ refert Phi- B loponus, nam Alexandri ſcripta interciderunt memorantes, vt vtriuſque teſtimonio, ſententia noſtra confirmetur. Ariſtoteles 1. lib. de Cęlo tex. 102. [genitum inquit, omnes dicunt Mundum, ſed genitum hi quidem ſempiternum,] hos Alexander interpres inquit fuiſſe Orpheũ, & Heſiodum, & complures Theologos, Poſt hos autem, Platonem idem quoque ſenſiſſe. In eodem textu ſubiungit Ariſtoteles,[genitum igitur eſſe, ſempiternũ tamen fore, impoſſibile eſt;] quæ uerba ęxponens Alexander; inquit ſententiam C Platonis ab Ariſt. reprehendi. Et quoniã aliqui Platonici, cupientes Platonem tueri ab argumentis Ariſtotelis: dixerant Platonem non id ſenſiſſe: quod ei Ariſt. imponit, ſed illis verbis(ortum eſſe: & generatum) ſignificare voluiſſe Mundum habere ſuam eſſentiam in eo: quod gignitur ſemper ab aliquo, eiuſmodi expoſitionem Alexander multis verbis reprehendit: tamquam diſſentientem a verbis Platonis; quæ quoniam a nobis ſupra allata ſunt; cum aduerſus talem ſignificationem diſputaremus, conſulto D nunc pretermittuntur. Idem Ariſtot. 1. de Cęlo text. 104. ſic ait. [Auxilium autem, quod quidam conantur afferre ſibiipſis; qui dicunt incorruptibilem quidem eſſe, ſed factum, non eſt verum: ſimiliter enim dicunt ijs qui deſignationes deſcribunt: & ſeipſos dixiſſe de generatione, non tanquam generato aliquando, ſed doctrinę gratia tanquam qui magis cognoſcant: ſi velut deſignationem viderint factum.] & quę deinceps ſequũtur. quibus verbis Ariſtoteles indicat refugiũ, quo, vt Alexander inquit, nonnulli

Plato-

Platonici vſi fuerunt, interpretantes illa verba Platonis, Mundum eſſe genitum, A vel procreatum, non quaſi dicta ſimpliciter, ſed ex hypotheſi, nimirum docendi gratia, vt ijs qui diſcunt, natura Mundi clariùs oſtendatur; quos Alexander multis verbis redarguit. Idem Ariſ. Tex. 109. ſic ait. [Sunt nonnulli, qui fieri poſſe putant, vt & quod natum non eſt, intereat, & quod natum eſt incorruptum permaneat; quemadmodũ habetur in Timæo: illic enim dicit natum quidem eſſe cælũ, in poſterum tamen tempus perpetuum eſſe futurum,] non hæc dicit Ariſtoteles inquit Alexander, quod illa ambo ſenſerit Plato, poſterius enim tantum in Ti- B mæo ſcriptũ eſt, ſed quoniam illa ambo neceſſariò inter ſe connexa ſunt, vt qui poſterius concedit, ipſum quoque prius admittere neceſſe ſit. Quod autẽ, eandẽ ſententiã Platoni aſcripſerit Theophraſtus in libro de Phyſicorũ opinionibus, optimus teſtis eſt Taurus Platonicus in Commentarijs ſuis ſuper Timæum. Sed Proclus contendit, Platonem feciſſe Mundum æternum, tum quoniam ait exemplar Mundi ſempiternum eſſe, tum quoniam facit cauſſam Mundi bonitatẽ C Dei, & vacuitatem inuidiæ. Cum igitur Deus ſemper ſit bonus, ſemper inuidia vacet, ſemper Mundũ procreat. His adde, quòd ſi non fecit ab æterno, ergo ab æterno fuit tantum potentia opifex, & non actu, quare fuit imperfectus: verum his, atque aliis horum ſimilibus, cum argumẽta ipſius ſolueremus, cumulate ſatisfecimus. Præter illa teſtimonia Ariſtotelis quæ ſupra citauimus, eſt aliud lucu lentiſſimum in octauo libro Phy. tex. 10. [Omnes inquit tempus natum eſſe negant: ſolus autem Plato ipſum ortum eſſe D aſſeuerat; unà cum cælo ortum eſſe, cælum vero natum fuiſſe affirmat.] Hæc teſtimonia Ariſtotelis & Alexandri quæ adduximus, ſi quis latius videre cupit, legat Philoponum in ſolutione ſexti argumenti Procli. Sed dicet aliquis, quidquid natum eſt, Plato vult interire poſſe; at Mundum negat ipſe aliquando interiturum, ergo non ſenſit ipſum ortum fuiſſe. Reſpondeo, eſt quidem Mundus ſuapte natura interitui ſubiectus, ſed conſilio, & voluntate Diuina ſemper conſeruatur; quod perſpicuum eſt ex illis verbis Platonis. [Quoniam inquit orti eſtis, immortales vos quidẽ eſſe & indiſſolubiles non poteſtis; neutiquam tamen diſſoluemini nec vos ulla mortis fata periment, nec fraus violentior, quàm conſilium meum, quod maius eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm illa, quibus eſtis, tunc cũ gignebamini, colligati.] Quod ſi Plato, ait Mundum nullius rei indigere, nullo morbo affligi poſſe, non ideo dixit qđ Mundum ſibi ipſum tantum ſufficere putaret, neque ab ullo extrinſecus pẽdere, aut quod ſuapte natura immortalem, ac perpetuũ eſſe exiſtimaret, ſed quoniam nihil ſit extra Mũdum, quod extrinſecus incurrens, poſſit perniciem, & interitum ipſi afferre. Quamobrẽ Plato in Timæo ſic ait. [Itaque, & ob eam cauſſam, & ab ijs rebus numero quatuor, Mundi eſt corpus effectum ea conſtructum proportione, qua dixi; ex quo ipſe ſe cõcordi quadam amicitia, & charitate complectitur, atque ita aptè cohæret, vt diſſolui nullo modo queat, niſi ab eodem, a quo eſt colligatus. Earũ autẽ quatuor rerum, quas ſupra dixi, ſic in omni Mundo partes collocatæ ſunt, vt nulla pars, aut facultas huiuſce generis excederet extra; atque in hoc vniuerſo ineſſẽt genera illa vniuerſa, idq; ob eas cauſſas, primò, vt Mundus animans poſſit ex perfectis patibus eſſe perfectus: deinde vt vnus eſſet, nulla parte, unde alter gigneretur, relicta: poſtremo, ne quis morbus eum poſſit, aut ſenectus affligere. Omnis enim coagmẽtatio corporis, vel calore, vel frigore, vel aliqua impulſione vehementi labefactatur, & frangitur, & ad morbos, ſenectutẽq; compellitur. Hanc igitur habuit rationem effector Mundi, molitorque Deus, vt vnũ opus tñ, atq; perfectũ ex omnibus totis, atq; perfectis abſolueret.] Cũ autem ait Plato Mundum nullius indigere, intelligit nullius externi, ſic enim de ipſo, ait in Timæo [Omni autem læuitate mundi figuram totam circũdedit, multis de cauſſis, neq; enim oculis egebat, quia nihil, quod extra cerni poſſet, relictum erat; nec auribus, quia nec quod audiretur quidem, neque erant anima circunfuſa externa Mundi, vt reſpirationẽ requireret; nec vero deſiderabat, aut alimẽta corporis,

poris,aut detractione cōfecti,& cōſumpti
cibi , neque enim vlla acceſſio fieri pote A
rat,neque deceſſio ; neq; vero erat unde.
ita ſe ipſe conſumptione , & ſenio alebat
ſui,cum ipſe per ſe,& a ſe,& pateretur,&
faceret omnia,ſic enim ratus eſt ille , qui
iſta iunxit & condidit, ipſum ſe contentū
eſſe Mūdum,neque egere altero, melius
eſſe futurum,ac præſtantius.]Quod autē
Mundus inſtauratitiam,ac rediuiuam im
mortalitatem a Deo habebat,audi Plato
nem in Politico hæc dicentem [Mūdus
inquit in contrarias partes vltro circun-
ducitur , vt qui vitam ; & intelligentiam
nactus ſit ab eo qui ipſum cōſtruxit. Por B
rò ipſi retrorſum ire,ob id neceſſario in-
ſitum fuit , quod tale quidem ſemper in
ijſdem eſſe, & eodem modo ſe habere,
atque idem permanere , omnium maxi-
mè Diuinis naturalis ſolis cōuenit. Cor-
poris autem natura , non huius eſt ordi-
nis. Quod igitur cælum,ſeu Mundū nun-
cupauimus,permulta, ac præclara mune
ra a Creatore ſuſcepit. Corporis tamen
factus eſt Mundus particeps: vnde fieri
nō poteſt,vt ipſe in omne tempus ſit mu-
tationis expers.]Quod autem iis,quæ di
ximus, Proclus item conſentiat , perſpi- C
cuum eſt ex eo opere , quod inſcribitur
Obſeruationes eorum, in quibus Plato-
nis Timæo contradixit Ariſtoteles ; ibi
enim,primùm quidem oſtēdit,Mundum
ſuapte natura ſempiternum eſſe non
poſſe,nullum enim inquit finitum , vt eſt
apud Ariſt.in 8.lib.Phy. habet vires infi-
nitas , ſed Mundus eſt corpus finitum,er-
go nō eſt prępditus viribus infinitis ; atqui
æuum, ſiue ęternitas eſt infinita quędam
facultas ſemper (vt ita dicam)exiſtendi,
Mundus igitur per ſe æternus eſſe non
poteſt. Deinde,ſubiūgit,ſemper eſſe , ex- D
trinſecus Mundo aduenire, ab opifice ip
ſius , ſic dicens acquirit ſibi Mundus , vt
ſempèr ſit propter illud , quod ſemper
verè eſt , cum hoc quantum in ſua ipſius
natura eſt poſitum, id non habeat , vt ſit
ſemper ; vnde fit, vt eius quod gignitur
definitio,Mūdo adaptari poſſit,] & haud
ita multo poſt inquit. [Quemadmodum
ijs quæ viſuntur in terris conuenit, vt
partim intereāt,propter virium infirmi-
tatem;partim conſeruentur, propter vi-
res infinitas;multo magis ijs quæ non in-
tereunt,conueniet perpetuitas, atq; im-
A mortalitas , propter vires , eaſque infini-
tas,occidit enim vis omnis finita] Hæc
Proclus : Planū igitur eſt ac luce clarius,
Platonem non obſcure,vel ambigue, ſed
aperte , & indubitato ſenſiſſe , Mundum
ita ortum eſſe , vt aliquando cęperit : &
per ſe mortalē,& caducum eſſe , conſilio
tamen,voluntate,& potentia opificis ſui,
in perpetuum conſeruari . Sed quidam
Platonici , vel quod maximè cuperent
Ariſtotelem conciliare cum Platone,vel
quòd Peripateticorum aduerſus Plato-
nicam Mundi creationem argumēta ne-
B ſcirent ſoluere ; vel quod productionem
rerum ex nihilo,& infinitatem diuinę vir
tutis,Deique in agendo libertatem, nol-
lent admittere, quibus rebus non ante
conceſſis , Mundum ſempiternū eſſe ne-
gari nō poteſt; vel denique odio Chriſtia
næ religionis, cui, ferre non poterant vi-
deri Platonem , cum in permultis alijs
decretis,tum in hoc de noua Mundi effe
ctione , tam perſpicuè ſuffragari ; ob has
inquam cauſſas nonnulli Platonici, opi-
nionem de Mundi æternitate , Platoni
vel reluctanti conati ſunt imponere;ver-
C ba eius,quibus Mundum ab aliquo prin-
cipio eſſe factum apertiſſimè pronuntia-
tur,cōmentitiis interpretationibus a ve
ra eorum verborum notione , ad ſignifi-
cationes quaſdam inuſitatas & abſurdas
detorquentes. Verum de Platonis ſentē-
tia,& de vniuerſa diſputatione,quam ad-
uerſus Proclum ęternitatis Mundi aſſer-
torem,ſuſceperamus , ſatis hactenus di-
ctum ſit. Nunc argumenta , quę in eandē
ſententiam, Peripatetici,vt Auerroes, &
alii excogitarunt,expendamus.

D

Duodecim Argumenta Auerrois pro Mundi æternitate.

CAP. VI.

PRimum argumentum Auerrois , ex 4.libro Phy.comm.6.& 1 lib.de Cælo comm. 92. depromptū , ſic habet. Qui de nouo Mundum generant , debēt neceſſario vacuum admittere ; nam vbi nunc eſt Mundus,aliquando nullum fuit corpus, nimirum ante generationē Mun
di,

di, poterat tamen eſſe, quandoquidem poſtea Mūdus generatus fuit; ergo illud erat vacuum, namque vacuum non eſt aliud, quàm receptaculum corporis, vacans tamen omni corpore.

Secundum argumentum, ex 1. lib. de Cælo, Comm. 22. Qui ponunt Mundum de nouo generatū eſſe, non poſſunt demonſtrare, eſſe Deum, & æternitatem eius: ſicut qui ponunt ipſum æternum eſſe; & coguntur dicere ante generationem Mundi, fuiſſe aliquod corpus. & ratio eſt, quoniam, quod de nouo fit, non poteſt immediatè fieri a Deo, tum quoniam de nouo fit, quod autem tale eſt, ab eo qđ ſemper eodem ſe habet modo, proxime effici non poteſt; tum quoniam quod generatur, debet prius ab alio alterari; Deus autem, & quoniam idem, ac immutabilis eſt, & quia eſt incorporeus, non poteſt immediatè aliquid noui facere, vel aliquid alterare: illud igitur, a quo Mundus proxime factus eſt, debuit eſſe corporeum, vt & alterare poſſet ſubiectum, ex quo Mūdus generari debeat, & vt varietate, ac nouitate ſui motus, aliquid noui producere poſſet, quod antea non erat.

Tertium argumentum, ex lib. 8. Phyſ. Com. 4. Si quicquid fit, ex ſubiecto, & oppoſito determinato fit, idque & ex vi demónſtrationis, & ex euidentia ſenſuum certum eſt; contrarium autem huius, nec ratione, nec teſtimonio ſenſuum oſtendi poteſt; planè impoſſibile erit ex nihilo aliquid fieri: in tali enim productione, nec ſubiectum, nec oppoſitum vllum determinatum eſſe poteſt. His adde, quòd omnis actio neceſſariò coniuncta eſt cum motu: ſubiectum autem eſt inſeparabile a motu, cum ponatur in definitione eius. Quare; qui aiunt primum agens poſſe ex nihilo aliquid facere, non prædicant excellentiam eius, ſed potius pugnantia inter ſe loquuntur; quomodo enim, vel circa nihilum verſari, vel in nihilo recipi vlla actio poteſt? Vel eſſe agens ſine patiente? cum hæc ſint relatiua, quorum ea eſt natura, vt vnum ſine altero intelligi; nedum eſſe nequeat.

Quartum argumentum ex eodem libro, Commento 15. Qui faciunt Mundum de nouo, coguntur fateri aliquam mutationem factam eſſe in Deo. Aut eñ Deus eodem prorſus modo ſe habuit erga A molitionem Mundi ab æterno, vt tūc cum fecit Mūdum, & ſic neceſſarium eſt, vt vel ab æterno Mundum fecerit, vel vt nunquam fecerit: aut diuerſo modo ſe habuit Deus, tunc cum fecit quàm ſeſe habuerat ab æterno; hæc autem diuerſitas cum non potuerit oriri ex ipſo Mundo, vtpote qui nihil planè eſſet, neceſſario profecta eſt ex ipſo opifice Deo.

Quintum argumentum, ex eodem libro & Commento: Vt ſe habet voluntas noua ad actionem nouam, ſic voluntas antiqua ad actionem antiqnam, ergo B a commutata proportione, ſic ſe habebit voluntas noua ad actionem antiquam, ſicut voluntas antiqua ad actionem nouã, & contra: ergo ſicut eſt impoſſibile a voluntate noua prodire actionem antiquã, ſic eſt impoſſibile a uoluntate antiqua prodire actionem nouam.

Sextum argumẽtum, ex eodem libro & Commento. Si voluntas ęterna, dicitur producere ſuum effectum de nouo, & non ab æterno, hoc ſine dubio contingit, vel ob aliquod impedimẽtum, vel ob defectum alicuius rei neceſſariæ ad illum C effectum producendum; neceſſe eſt igitur ante generationem Mundi, vel impedimentum illud remoueri, vel illam rem neceſſariam adeſſe: quorum neutrum poteſt fieri ſine motu. Saltem negari nō poteſt, quin qui differt facere quod vult, expectet præſentiam illius temporis, & velit præterire totum illum tractum durationis, qui præcedit illud tūc, in quo vult effectum producere; non poſſunt igitur effugere quin admittant, ante generationem Mundi aliquam durationem temporis extitiſſe.

D Septimum argumentum, ex eodem libro & Commento. Aut tempus factū eſt cum Mundo; aut fuit ante generationem Mundi; ſed cū nec tempus ſine motu, nec motus ſine mobili, nec mobile vllum extra Mundum eſſe poſſit, quomodo potuit eſſe tempus ante generationẽ Mundi? Sin autem tempus factum eſt, cū omne quod fit, vel in tempore, vel in inſtanti fieri neceſſe ſit, cumque ibi tempus eſſe oporteat, vbi mens noſtra diſtinguit prius & poſterius, fiet profectò, vt ante generationẽ temporis, ipſum tẽpus fuerit.

Octauum

Octauum argumentum, ex eo Opere cui nomen eſt, Deſtructio deſtructionũ; ex diſputatione prima in ſolutione ſecundi Dubij. Nullum agens differt agere bonum quod vult, & intendit, niſi vel ob aliquod impedimentum, vel propter aliquod maius bonũ; cum ergo ante generationem Mundi nihil plane eſſet, vel quod reſiſteret Diuinæ Potentiæ, eamq; retardaret, vel quod melius eſſet Mundo nulla cauſſa aſſignari poteſt, propter quã Deus, non ab æterno Mundum fecerit. Incredibile item eſt, Deum elegiſſe priuationẽ Mundi, quaſi tempore infinito; nunquam enim priuatio, aut eſt prior habitu, aut diuturnior eo, niſi per accidẽs.

Nonum argumẽtum, ex eadem Diſputatione in ſolutione tertij Dubij. Cauſſa, & cauſſatum ſunt relatiua; ſicuti ergo accidit Mundo de nouo eſſe cauſſatum, ſic accidet Deo de nouo eſſe cauſſam Mundi; cum ergo ab æterno non fuerit cauſſa, poſtea verò de nouo eſſe cęperit cauſa Mundi, idque uon extrinſecus euenerit, nihil enim erat extra Deum ante generationem Mundi, neceſſe eſt confiteri id accidiſſe ob aliquam mutationem factam in ipſo Deo. Si igitur Deus ab æterno omnes cõditiones habuit, quæ requiruntur ad efficiendum Mundum, quid cauſſæ reddi poteſt, cur maluerit ab æterno non eſſe Mundũ, quàm eſſe? quis enim, non inquam Sapiẽtiſſimus & Optimus, cuiuſmodi eſt Deus, ſed qualiſcunq; Artifex, cũ poſſit facere aliquod opus optimum, malit dici, & eſſe opifex eius potẽtia, quàm actu, cum tamen actus ſit perfectior potentia?

Decimum argumentum, ex eadẽ Diſputatione, in ſolutione decimi ſeptimi Dubij, Qui aiunt Mũdum de nouo creatum eſſe a Deo, cenſent ante hunc Mundum, alinm potuiſſe creari, & ante illum, alium; ex quo fit vt dilatio primi Mundi longior eſſet, quàm ſecundi, & ſecundi, quàm tertij, & tertius antiquior eſſet q̃ ſecundus, & hic quàm primus: dico autẽ primum hunc noſtrum Mundum qui factus eſt. Et inter tertium, & ſecundum, & inter hunc primũ, intercederet aliqua duratio, quæ cum non eſſet æterna, deberet eſſe temporalis; quare tempus eſſet ſine Mundo. Cõfirmatur hoc, q̃m vbi intellectus noſter inuenit prius & poſterius, lõ-
A
gius & breuius ſecundum durationem, ibidem tempus eſſe oportet.

Vndecimum argumentum, ex eadem Diſputatione in ſolutione decimi noni Dubij. Quod eſt non generatum, neceſſe eſt eſſe incorruptibile: cum ergo ante generationẽ Mundi poſſibile fuerit Mundum generari, alioquin non fuiſſet generatus, & talis poſſibilitas ſit æterna a parte ante, erit quoque æterna in poſterum; quare nunquam ceſſare poterit; non ceſſante autem poſſibilitate, impoſſibile eſt actu Mundum eſſe, cum enim primùm
B
Mundus actu eſſet, corrũperetur illa poſſibilitas, at poſuimus illam ſempiternã: poſſibilitas enim alicuius rei deſinit eſſe cum primum illa res actu incipit eſſe.

Duodecimum argumentum, ex eadẽ Diſputatione in ſolutione vigeſimi primi Dubij. Ante generationem Mundi, poſſibile fuit Mundum generari; omnis autem poſſibilitas fundatur in aliquo ſubiecto, quod dicitur eſſe poſſibile: omni enim agenti reſpondet patiens cum ſint relatiua. quare ſicut poſſibilitas actiua, non põt eſſe niſi in aliquo agente, ſic nec
C
poſſibilitas paſſiua poteſt eſſe niſi in aliquo patiente, & ſic neceſſe eſt concedere ante generationem Mũdi, aliquod ſubiectum fuiſſe. Confirmatur hoc, quoniam Phyſicus ex ijs, quæ ſunt nota ſibi iudicare debet de ijs, quæ ſunt ignota; cum igitur in cuiuſlibet rei generatione videamus, non vnum oppoſitum recipere alterum, vel tranſmutari in alterum, ſed aliud, quod eſt ſubiectum vtrique; preter rationem eſt, & contra diſciplinam Phyſicam, dicere in generatione Mundi non præfuiſſe aliquod ſubiectum, ſed ipſum
D
non ens tranſmutatũ eſſe in ipſum ens.

Soluuntur Auerrois argumenta.

CAP. VII.

AD ſupradictas Auerrois rationes, hoc modo breuiter reſpõdemus. Ad primam. Si Mũdo per ſe deberetur aliquis locus, & ſi Mundus factus fuiſſet per generationem naturalem, valeret vtiq; argumentũ; at nec Mũndo, to-

tum

tum quoddam eſt, debetur per ſe aliquis
locus, ſed tantũ ratione partium, & Mun
dus productus eſt per creationem ex ni-
hilo, nec ante productionem Mundi prę-
ceſſit aliquis locus aptus Mundum reci
pere; poſſibilitas enim, quæ præceſſit cre
ationem Mundi, non fuit paſſiua ex par-
te ſubiecti, ſed tantũ actiua ex parte Dei.

Ad 2. Argumentum concluderet, ſi
nos diceremus Mundum factum eſſe per
generationem, & motum phyſicum; at
nos dicimus Mundum fuiſſe creatum ex
nihilo, tunc quando vt crearetur præſcri
ptum, & determinatum fuerat a Deo ab
æterno: talis autem creatio Mundi, pro-
ximè monſtrat Deum eſſe. Nam creare
mundum ex nihilo, non poteſt niſi is qui
habeat infinitam vim & poteſtatem, qui-
que ſit ſumme bonus & ſapiens, hunc au
tem Deum eſſe, manifeſtum eſt apud
omnes.

Ad 3. Tale iudiciũ noſtrorũ ſenſuum
ex duplici cauſſa profectum eſt; tum qm̃
ſenſibus noſtris tantum notę ſunt gene-
rationes particulariũ rerum, productio
autem totius entis, & ipſius vniuerſi, non
poteſt ſub ſenſus noſtros cadere: tũ etiã,
quoniam ſenſus humani tantum iudica-
re poſſunt de generatione rerum corpo-
rearum, & ſenſibilium, productio autem
rerum immaterialium, ſenſu comprehẽ-
di nequit. Quamobrem oportet, vt intel
lectus ſe ſupra ſenſus erigens, & genera-
lem totius entis productionem, & ſpecia
lem rerum immaterialium procreatio-
nem conſiderans, agnoſcat in ijs modum
quendam productionis neceſſarium eſſe
longe diuerſum ab eo, quem in genera-
tione rerum particularium, & materia-
lium, ſenſu percipimus. Neque uero crea
tio eſt actio coniuncta cum motu, vt ſu-
biecto aliquo & patiente, & tempore in-
digeat. Et indigere ſubiecto ad agẽdum,
excuſari non poteſt, quin multum detra
hat omnipotentiæ Dei, & generali effi-
cientiæ, quam habet erga omnes res; tol-
lit enim infinitatem diuinæ virtutis, nec
patitur Deum eſſe proprie cauſſam effi-
cientem rerum incorruptibilium.

Ad 4. Ab æterno Deus decreuerat fa
cere Mundum, tunc cum factus eſt; nun-
quam igitur voluntas mutata eſt in Deo.

Ad 5. Effectus intelligibilis, & volun
tarius, prodit ab intellectu, ſecundũ præ-
A ſcriptionem & definitionem eius; & a vo
luntate, ſecundum eius determinationẽ.
Vnde licet voluntas ſit antiqua & intel-
lectus, tamen ſi determinauerint facere
aliquid multo tẽpore poſt, ille effectus
nouus erit, & proficiſcetur a voluntate
antiqua, ſecundum ſuum propoſitũ, pro-
pter, quod illa volũtas ab antiquo decre-
uerat, vt nouus ille effectus aliquo certo
tempore exiſteret. Exempli gratia, ſi ego
nunc apud me ſtatuerem, ab hinc duos
annos Lauretum ad ſacram illam Dei-
paræ virginis ædẽ religionis ergò profici
B ſci, illa perigrinatio cum a me poſt duos
annos ſuſcipietur, procedet a voluntate
antiqua, quæ id duobus annis ante deli-
berauerat. Sic etiam Deus ab ęterno de-
creuit facere mundum, qui de nouo inci
peret, & haberet ſuæ durationis initium.
nihil igitur abſurdi eſt, a voluntate anti-
qua, & æterna, effectum nouum (ea ra-
tione qua expoſitum eſt) proficiſci.

Ad 6. Valet argumentum de agẽre,
quod operatur ex neceſſitate naturæ, nõ
autem de eo, quod agit libere, qualem eſ
ſe Deum, ſupra capite primo multis ar-
C gumentis oſtendimus.

Ad 7. Omne quod fit, in tempore,
vel in inſtanti temporis fieri, locum ha-
bet, tantummodo in ijs, quæ fiunt per
motum phyſicum, & motui circulari, cu-
ius paſſio tempus eſt, ſubiecta ſunt. Tem
pus igitur, vnà cum cælo productum eſt
per creationem. Creatio autem eſt actio
quædam diuina, quæ non menſuratur
tempore, vel inſtanti temporis noſtri.

Ad 8. Verum eſt id quod argumen-
tatur Auerroes, de agente, cuius, vel ali-
qua perfectio, vel aliquod bonum, & vti-
D litas in actione eius aliquo modo conſi-
ſtit; vel quod naturaliter ex neceſſitate
operatur; tale autem agens, nõ eſt Deus.
Non eſſe verò Mũdi, ab æternitate præ-
ceſſit, non quòd potius Deus illud elege
rit, quàm eſſe Mundi, ſed quoniam Mun
dus ab æterno eſſe non poterat, ac ideo
neceſſarium fuit, non eſſe Mundi, ab æter
no præceſſiſſe; vel quòd ſi poterat eſſe,
melius erat, vt de nouo fieret, quàm ab
æterno, propter eam cauſſam quam ſu-
pra non ſemel expoſuimus.

Ad 9. Deus ſine vlla mutatione ſui
produxit

produxit res nouas;denominatur autem creator,vel cõſeruator actu, & de nouo, A nõ formaliter & intrinſecè, ſed propter ipſas creaturas,quæ ante erant potentia, poſtea ſunt actu;antea non erant, poſtea de nouo ſunt productæ: tales enim relationes non ſunt mutuæ, vel ſecundum æquiparantiam, ſed in creatura ſunt realiter,& ſubiectiuè, in Deo autem ſecundum rationem, & terminatiuè. Quãuis autem Deus ab æterno habuerit omnes conditiones,quę requiruntur ad efficiẽdum Mundum,non tamen oportuit Mũdum ab æterno factum eſſe: tum quia Deus eſt agens liberum,non ex neceſſita B te,agens autem liberum,etiam cum omnia requiſita ad agendum adſunt, poteſt non agere;tum etiam,quia fortaſſe Mundus non potuit fieri ab æterno.

Ad 10. Si ante hunc Mundum fuiſſet creatus alius,ille diceretur antiquior ratione temporis, quod fuiſſet vnà cum ipſo productum; plures enim circulationes in illo Mundo confectæ eſſent,quàm in hoc,& plus tẽporis ibi fluxiſſet, quàm hic: denique, ſecũdus Mũdus, licet propriè,non fiat in tempore, cum tempus ipſius, vnà cum ipſo producatur, & ipſum C ſit extra tempus prioris Mundi,poteſt tamen dici eſſe tempore poſterior priori Mundo,quatenus, cum ſecundus Mũdus factus eſt,iam aliquot anni,menſes,& horæ, denique aliquid temporis præceſſerat in priori Mundo.

Ad 11. Poſſibilitas, vt Mundus generaretur,non erat aliqua potentia phyſica fundata in ſubiecto,cum ante generationem Mũdi,nihil planè exiſteret: ſed erat tantum poſſibilitas ex parte agentis, qui propter virtutem ſuam infinitã, & a nulla re dependentem, poteſt ex nihilo res D producere.

Ad 12. Argumentum procedit de agẽte naturali,& finitæ virtutis, & de modo generationis rerum Phyſicarum qui nobis familiaris eſt; Deum autem, cum ſit infinita vi præditus,& omnium rerum auctor, non conuenit exiſtimare ad agendũ egere adminiculo ſubiecti, ſeu materiæ; præſertim, cum ſit quædam actio ipſius propria,quam creationem vocamus, ſeiuncta ab omni motu phyſico, & nullius indiga ſubiecti. Quod ſi omni agenti aliquod patiens ſubeſſe neceſſe eſt,erit igitur aliquod patiens, quod a nullo factũ erit,ac proinde Deus non erit cauſſa efficiens omnium rerum. Atque hæc quidẽ de argumentis Auerrois.

Duodecim alia argumenta pro æternitate Mundi.

CAP. VIII.

EXponamus deinceps alia duodecim argumenta pro Mundi Aeternitate,non minus quàm omnia ſuperius allata,in ſpeciem probabilia; quæ libuit hic adiungere,tum, ne quicquam, quod veritati aduerſari & officere poſſe putaretur, nos quaſi diſſimulantes, conſulto taciti præteriiſſe videremur: tum, quo diſcuſſis omnium difficultatum tenebris, illuſtrior atque iucundior omnibus veritatis eſſet aſpectus.

Primum autem argumẽtum, hoc eſt. Quod de nouo creatur, aut ante potuit fieri,aut non;ſi non potuit fieri, non poterit igitur creari;ſi potuit eſſe, vbi nam illa potentia erat? in nihilo non poteſt eſſe,nec in ſubiecto: quia creatio non præſupponit ſubiectum aliquod. Et confirmatur, quoniam creatio non eſt ipſa res quæ creatur, neque eſt Deus qui creat, ſed eſt actio quædam proficiſcens a creãte, & quæ terminatur ad rem creatam; hanc autem actionem in aliquo ſubiecto recipi oportet, at hoc repugnat creationi, quæ dicitur eſſe productio ex nihilo.

Secundum argumentum. Si Mundus creatus eſt ex nihilo,cum ipſum nihil, ſit quoddam indefinitum,& indeterminatũ præterea,ipſe Deus ſit indifferẽs ad producendũ quodlibet, non põt aſſignari vlla veriſimilis ratio,cur a Deo potius hoc ens determinatum factum fuerit, quàm aliud,& tunc quàm aliàs, v.g.ſi producit cælum ex nihilo, cum Deus indifferens ſit ad producendum cælum, & quoduis aliud,ſimiliter & ipſum nihil non ſit magis determinatum ad productionem cęli,q̃ alterius entis, cur potius nũc producitur cælũ,quàm aliud quodlibet ens? vel a quo determinatur talis productio ex nihilo ad ipſum cęlũ,potius q̃ ad aliud ens?

Tertiũ arg. Si cælũ v.g. de de nouo ꝓdu

ctum

ctum eſt, quæro, antequã produceretur, vel poterat produci, & nõ produci, vel ex neceſſitate productum eſt: ſi prius dicas ſequitur, vt cælum ſit corruptibile; nam quod ante productionem ſui poterat eſſe, & non eſſe poſtquam productum eſt, adhuc poterit eſſe, & non eſſe; ſin autem poſterius dixeris, cum talis neceſſitas nõ poſſit eſſe, niſi ex parte agentis, extra ipſum enim, nihil prorſus erat ante generationem Mundi, oportebit Deum ex neceſſitate mundum produxiſſe; quod ſi ex neceſſitate produxit, cur nõ ante, ſeu ab æterno produxit? niſi forte aliquod fuit impedimentũ, qđ retardauit ipſum.

Quartum argumentum. Aut Deus potuit facere Mundum ab æterno, aut non: ſi potuit, cum Deus & natura ex poſſibilibus faciant quod melius eſt, melius autem ſit Mundum eſſe, quàm non eſſe, proculdubio ſi potuiſſet illum facere ab æterno, ab æterno feciſſet: ſi non potuit facere ab æterno, ergo oportuit, vt æternã quædam duratio præcederet molitionem Mundi, at videtur, & abſurdum, & incredibile, quòd Deus per totam æternitatem expectare debuerit, donec potuerit Mundum facere; nam ſi Deus nõ poteſt facere Mundum ab æterno, faciat igitur tunc cum primum poteſt facere, & cum illud, tunc, præceſſerit æternitas, aut ante illud, tunc, poterat facere Mũdum, aut non; ſi non potuit; hoc eſt incredibile, cur tunc potuerit, & non ante; ſi potuit, ergo potuit facere Mundum antequam potuit.

Quintum argumentum. Si Mundus, cuius aliæ partes ſunt corruptibiles, aliæ incorruptibiles, de nouo factus eſt, omnes partes eius inceperunt eſſe; quod autem incipit eſſe, deſinit etiam eſſe, non igitur erunt aliquæ partes Mundi incorruptibiles. Ex contrario autem videntur omnes debere eſſe incorruptibiles; nam quod non eſt factum ex ſubiecto, & contrario, id non eſt corruptibile, ſed tales ſunt omnes partes Mundi, vtpote quæ a Deo productæ ſunt per creationem, ergo oẽs oporteret eſſe incorruptibiles.

Sextũ argumentũ. Motus menſuratur tempore, ſi ergo incepit eſſe, vel incepit in inſtanti, vel in tpe, fuit igitur tempus ante motum, at tempus non eſt ſine motu. Adde, quod cum tempus ſit paſſio, &
A numerus motus, ſicut non datur prima pars, vel primũ mutatum eſſe ipſius motus, ita non dabitur prima pars nec primum inſtans tpis, quare tẽpus erit infinitum, quod ſi dicas, tempus, & motũ concreatum fuiſſe cum ipſo Mundo; hoc nõ põt dici, nã quæ concreãtur; eadem productione terminantur & efficiuntur; at Mundus, vel cælum cæpit eſſe per primũ ſui eſſe, cum ſit res permanens, & ſubſtantia completa per creationem producta; motus autem non potuit ſic incipere, cũ ſit ens ſucceſſiuum, non enim poteſt dari
B vel prima pars, vel primum mutatum eſſe motus; ergo terminata creatione cæli, nondum erat motus. Quærendum igitur eſt, quomodo poſtea productus fuerit motus, & quomodo non ante productionem motus fuerit tempus, cum cælum non modo natura, ſed etiam duratione quadam inſtãtanea, motum præceſſerit.

Septimum Argumentum. Præſtãtius eſt non poſſe non facere bonum, quàm poſſe non facere bonum: ſicuti melius eſt facere bonum, quàm non facere bonum; & melius eſt non poſſe facere ma-
C lum, quàm poſſe facere; ſed communicare ſe alijs eſt bonum, ac Diuinũ quippiam, immo videtur eſſe propriũ ſummi boni, & inſeparabile ab ipſo: cum igitur hæc communicatio in molitione Mundi conſiſtat, non potuit Deus non facere Mundum; quare, vel ab æterno fecit, vel aliquod impedimentum fuit propter qđ non ab æterno fecerit; atqui nullum impedimẽtum fingi poteſt, quod Deum retardare potuerit, ergo Deus fecit Mundum ab æterno.

Octauum argumẽtum. Deus ſemper
D ac neceſſario facit, quod melius eſt, ſi enim ex duobus oppoſitis non ſemper eligeret ac faceret quod melius eſt, ſed interdum quod deterius eſt, profectò nec eſſet ſumme ſapiens, nec ſumme bonus: vel ergo ſimpliciter melius eſt Mundum eſſe, quàm non eſſe, vel è contrario, non eſſe, quàm eſſe; ſi melius eſt Mundum non eſſe, quàm eſſe, nunquam ergo Mundus potuit, vel debuit fieri a Deo; ſin autem melius eſt Mundũ eſſe, quàm non eſſe, ergo Deus neceſſario (non quidem neceſſitate coactionis, ſed neceſſitate oppoſita

contingentiæ) fecit Mundum: ſicuti ergo nõ eſt contingens Mundum fieri, vel non fieri; ita non erit contingens Mundum de nouo fieri, vel ab æterno fieri. Oportet igitur alterutrum horum eſſe neceſſariũ; ſed non fuit neceſſarium de nouo fieri, ergo fuit neceſſarium ab æterno fieri.

Nonum Argumentum. Si Deus neceſſario facit quod melius eſt, & bonũ, quò eſt diuturnius, eo melius, cum igitur Mũdum eſſe, bonum ſit, melius vtique fuerit ipſum ęternum facere, quàm nouum: Quare ſic a Deo factus eſt.

Decimum Argumentum. Si melius eſt Mundum eſſe, quàm non eſſe, & Deus neceſſario facit quod melius eſt, quomodo non eſt abſurdum, dicere Mũdum de nouo factum fuiſſe? ſic enim Deus præpoſuiſſet priuationem Mundi, generationi eius, ideſt, feciſſet non eſſe Mundi æternum, eſſe autem eius nouum.

Vndecimum Argumentum. Si Mundus de nouo factus eſt; quæro, in tota illa æternitate, quæ præceſſit generationem Mũdi, vel Deus erat imperfectus, & otioſus, quia nihil faciebat; vel æque perfectus, ac modo eſt; & tunc, vel erat neceſſarium, vtile, & decens Mundum eſſe, vel non; ſi igitur in illa æternitate fuit, vel neceſſarium, vel vtile, vel decens, vt Mundus eſſet, oportebat Mundum, a Deo, qui ſummè bonus eſt, in illa æternitate factũ eſſe: ſi autem tunc non erat neceſſarium, aut conueniens, aut decens, vel fuit hoc tunc cum conditus eſt, vel nihil horum fuit; ſi fuit, quærenda eſt ratio huius diuerſitatis, cur fuerit tunc, & non prius, vel ab æternitate; ſi nihil horum fuit, ergo fruſtra Mundus factus eſt; quod enim neque neceſſarium eſt fieri; neque vtile, neque decens, fruſtra fit.

Duodecimum Argumentum. Cum Deus ſit ſummè bonus, & velit omnia ſibi eſſe quàm ſimillima, præſertim ea quę immediatè procedunt ab ipſo; ſicuti alias perfectiones communicauit creaturis, credẽdum eſt etiam communicaſſe ęternitatem, quæ eſt vna ex perfectionibus Diuinis: & quemadmodum fecit Intelligentias in aliis omnibus rebus ipſi ſimiles: ita etiam feciſſe in æternitate. Adde, quod magis apparet excellentia Dei, & infinita virtus eius, ſi credatur, & prædicetur, non modo auctor eſſe rerum cadu- A carum, & mortalium, ſed etiam opifex eſſe immortalium, & ſempiternarum; vt non ſolũ poſſit creaturę tribuere æternitatem à parte poſt (vt dicunt ſcholaſtici) ſed etiam a parte ante.

Supradictæ rationes diſſoluuntur.

C A P. IX.

VErũ ad hæc argumenta, nõ ægrius quàm ad alia quæ ſupra refutauimus, B reſpõderi poteſt. ad primum quidem hoc modo. Quod creatur, antea poterat creari: non ob potentiam paſſiuam alicuius ſubiecti, nulla enim materia tempore præceſſit creationem Mundi, quin etiam tota ipſa materia prima creata fuit; ſed ſolum ob potentiam actiuam agentis, quod antequam crearet, poterat creare. Potentia enim creatiua Mũdi, ex omni æternitate fuit in Deo perfectiſſima.

Ad 2. Multitudo, & diſtinctio earum rerum, quæ a Deo creantur & determi- C natio vniuſcuiuſque rei in gradu ſuo, nõ fuit orta ex ipſo nihilo, nec ex ipſo Deo ſimpliciter; ſed ex Deo, pro vt habet in ſe ideas, & notiones omnium rerum, ſecundum quas, & numerum, & magnitudinem, & gradus perfectionis diſtribuit rebus. ſic eſt in ſacris literis, Deũ omnia feciſſe in numero, pondere, & menſura.

Ad 3. Mundus poterat produci, & nõ produci, quia liberè ꝓductus eſt a Deo, non tamen idcirco continuo ſequitur, vt Mundus ſit corruptibilis: illud enim axioma (quidquid poteſt fieri, & non fieri, eſt D corruptibile) verum eſt de eo, cui conuenit talis potentia contradictionis, intrinſece, & propter aliquod eſſentiale principium ipſius, quod eſt materia; non valet autem in eo, cui talis potentia nõ conuenit intrinſecè, ſed extrinſecè, nimirum ex parte agentis, a quo propterea quod libere, & nõ neceſſario productũ fuit, antequã produceretur, potuit ꝓduci & nõ produci. Quãuis igitur Deus liberè impertiuerit eſſe omnibus rebus, quibuſdã tamẽ largitus eſt eſſe perpetuum, vt per ſe, ac ſuapte natura a nullo corrumpi poſſint;

An quia Deus libere agit, omnes res ſint corruptibiles.

poſſint: alijs autem dedit eſſe caducum ac mortale, quo aliquando tandem deficiente, eiuſmodi res interire oportet. Ergo intrinſecè & ſecundum naturam ſuã, aliæ res ſunt corruptibiles, & aliæ incorruptibiles: quædã cõtingẽtes & q̃dã aliæ neceſſariæ: q̃m aliæ materiã & cõtrarium habent: aliæ verò minimè. At res oẽs ad Deũ relatę, a quo liberè productæ ſunt, ita vt potuerint non produci, & libere conſeruantur, ita vt poſſint non conſeruari: nulla eſt res omnino neceſſaria & incorruptibilis. Diuiſio autem rerum in corruptibiles, & incorruptibiles ſumitur ex natura ipſarum rerum, non autem ex earum relatione ad Deum.

Ad 4. Non potuit Mundus eſſe ab æterno: quod non arguit impotentiam Dei, ſed repugnantiam ex parte creaturæ; poſita enim Mundi æternitate, permulta conſequuntur abſurda, quæ partim tetigimus in ſolutione primi argumenti Procli, partim infra adducemus. Quamuis autem Mundus non potuerit fieri ab æterno ſimpliciter, & vt quidam aiunt categorematice, potuit tamen fieri ab ęterno ſincategorematice, ideſt: quocunque puncto æternitatis vel temporis imaginarii, quod animo fingamus omni æternitati coextitiſſe, ponatur Mundus fieri, potuit ante & ante fieri; & in infinitum. Quemadmodum, licèt Deus nõ poſſit (vt multi putant) producere aliquod infinitum actu, poteſt tamen producere infinitũ hoc modo, quoniam quocunq; dato finito, ſeu in magnitudine, ſeu in numero, poteſt Deus facere maius, & maius in infinitum; nec poteſt dari vllum finitum, quo non poſſit Deus maius facere. Potentia ergo ad creandum Mundum non debet terminari per aliquid citra æternitatem abſolute, eo modo vt tunc potuerit, & nõ ante, ſed debet determinari per ęternitatem negatiue; hoc ſenſu, Mundus non poteſt creari ab ęterno ſimpliciter; ſed poteſt creari ab æterno hoc ſenſu, quia nihil poteſt aſſignari determinatè citra ęternitatem, ante quod Deus non potuerit Mundum creare. Potentia ergo Dei ad creãdum Mundũ, nec determinatur per ęternitatẽ; nec per aliquid determinatum citra ęternitatem, ſed per id quod eſt citra ęternitatem, confuſe, ac

An citra æternitatẽ poſſit aſſignari primũ inſtans creationis Mundi.

indeterminate.

Ad 5. Neceſſe fuit vt in prima productione rerum, omnes res ex nihilo producerentur: nihilominus tamen, ex ijs, quę tunc producta ſunt, alia nacta fuerũt materiam, & contrarium, ex quibus, & per quę generari, & corrumpi poſſent: alia vero ab omni materia ſegregata, & a contrarijs libera, immortalem, atque immutabilem naturam ſortita ſunt: hinc igitur factum eſt, vt quamuis in procreatione Mundi omnes res ſimilis productionis modo extiterint, tamen propter diuerſas naturas, quas in illa creatione acceperũt, aliç res fuerint corruptibiles, aliç vero incorruptibiles.

Ad 6. Non datur primum inſtans temporis, ſicut non datur primum mutatum eſſe motus circularis. De motu autem, cum nõ ſit res permanens, nec a mobili vel termino ad quem diſtincta, non rectè quęritur quomodo producatur, per creationem ne, an per generationem; nõ enim motus per motum producitur, nec eſt motus ad motum, vt in 5. Phy. Ariſtoteles demonſtrat. Cęlum autem, cum ſecundum ſubſtantiam menſuretur ęternitate vel ęuo, non poteſt rectè dici eſſe prius motu circulari, vel tẽpore, vel inſtanti temporis, ſed quadam duratione indiuiſibili ipſius ęui, cui reſpõderet inſtans in tempore, ſi ponamus cęlum immediate poſtquam fuit creatum, moueri cępiſſe.

Ad 7. Deus neceſſario facit bonum, hoc ſenſu, quòd quidquid Deus facit, neceſſario bonum eſt; nulla tamen neceſſitate aſtringitur Deus, vt hoc, vel illud bonum faciat. Cum enim liberè agere, ſit perfectio quędam in homine, non ea eſt remouenda a Deo, pręſertim in ijs operationibus, quę ſunt extra ipſum, in quorum effectione nõ conſiſtit perfectio Dei. Deus igitur neceſſario facit bonum, quoniam quod ab eo fit, neceſſario bonum eſt, non tamen, neceſſario facit bonum, vt neceſſarium ſit ipſum facere hoc vel illud: ſi enim fit a Deo, hoc ipſo bonũ eſt, & hoc ipſo eſt melius eſſe, quàm non eſſe, pręcipuè tunc quando fit: ſin autem a Deo non fit, hoc ipſo melius eſt non fieri tunc pręcipue. Atque hinc patet etiam octaui argumenti ſolutio.

Ad 9. Melius eſt æternum eſſe quàm non æternum, ſimpliciter loquendo; ſed non eſt melius Mundo, quia repugnat naturæ ipſius, vt coæternus ſit Deo. Sicut eſſe incorporeum ſimpliciter melius eſt quàm eſſe corporeum, ſed non eſt id melius homini, cuius naturæ repugnat ipſum eſſe incorporeum. Vel aliter reſponderi poteſt, non eſſe melius Mundo vt is ſit æternus, ratione finis propter quem à Deo fuit cõditus, nimirum vt ex eo Dei infinita poteſtas, atque maieſtas ab hominibus cognoſceretur, quæ facilius, clarius, certiuſque ex noua Mundi molitione, quã ex eius æternitate cognoſcuntur.

Ad 10. Quamuis ipſi Mundo melius ſit eſſe, quàm non eſſe, tamen Deo neq; melius eſt, neque deterius eſt Mundum facere, vel non facere: quia Mundi effectio nihil Dei perfectionem attingit.

Ad 11. Vt Mundus in æternitate coexiſteret Deo, impoſſibile fuit: vel certe non decuit; vt autem aliquando fieret, exiſtimare decet fuiſſe quidem conueniens, quandoquidem a Deo factus eſt, non tamen fuiſſe neceſſarium, vt non potuerit non fieri.

Ad 12. Communicauit quidẽ Deus creaturis eas perfectiones, quas conditio creaturæ ferebat, eas vero, quæ ſuperant ſtatum & conditionem creaturæ, nec debuit; nec potuit communicare: neque. n. fieri poteſt, vt creatura ſit, vel infinita virtute prædita, vel incauſſata, & independens, ac (vt quidam putant) vel Deo coæterna. Non eſt autem Deus auctor tantummodo rerum caducarum, ſed etiam immortalium, & perpetuarum; quod aũt non poſſit facere ſibi res coæternas, hoc manifeſtiſſime indicat ſummam excellẽtiam Dei, cui nulla creatura, aut in eſſentia, & perfectione; aut in virtute, & actione, aut in vita & duratione, par & æqualis eſſe poteſt.

Atque hæc quidem ſint, contra Peripateticos & nonnullos Platonicos, qui pro æternitate Mundi, quaſi pro aris & focis ipſoque capite, acerrime dimicãt, eamque pugnaciter & mordicus defendunt, diſputata. Nos enim eorum tela, quibus veritatẽ petebant, hebetauimus, fregimus, fecimuſque, vt ea nihil planè veritati poſſent officere.

An Mundus potuerit eſſe ab æterno,
A *Variæ Theologorũ opiniones. Ac prima omnium Henrici & Philoponi æternitatem creaturæ repugnare aientium, opinio explicatur.*

CAP. X.

NOn eſſe neceſſarium vt Mundus ſit ab æterno, ſatis explicatum eſt refutatis argumẽtis Philoſophorum, qui æternitatem Mundi obnixe defendunt. B Mundum non eſſe æternum, ſed de nouo factum, fide cognitum, & perceptum habemus. An is tamen ſecundum potentiam Dei, quam vocant abſolutã, ab æterno effici potuerit, Theologi adducunt in quæſtionem, quam nos hoc loco velut clauſulam huius libri, atque adeo totius operis, quanta maxima fieri poſſit breuitate, & pſpicuitate, pertractare volumus. Quatuor hac de re inter ſe diſcrepantes apud Theologos (nam a Theologis potius quàm a Philoſophis, hęc controuerſia tractari ſolet) C opiniones reperio.

Prima opinio eſt Henrici de Gandauo, Quol. 1. quæſt. 7. & Philoponi in eo libro quo reſpõdet argumentis Procli pro æternitate Mundi, aſſerentium, eſſe omnino impoſſibile vllam creaturam eſſe ab æterno. quod probant his rationibus, 1. Creatio eſt ꝓductio ex nihilo, cum igitur terminus a quo creationis ſit nihil, & non ens, neceſſe eſt in creatione non ens & nihil præcedere ipſum eſſe rei, quæ creatur, ſicut terminus a quo præcedit D terminum ad quem, quare quod creatur æternum eſſe non poteſt. 2. De omni producto verum eſt dicere ipſum produci, vel ita vt aliquando verum fuerit dicere ipſum tunc produci, vel ita vt verũ ſit dicere ipſum ſemper produci; ſed de creatura nõ eſt verum dicere ipſam ſemper produci; alioquin nulla creatura haberet eſſe permanẽs, ſed tantum eſſe ſucceſſiuum; ergo verum eſt dicere eam aliquo inſtanti produci; ſed cum producitur, incipit habere eſſe, ergo ſi in aliquo inſtanti producitur, non ſemper, nec ab

Septem argumentis probatur æternitatẽ omni creaturæ repugnare.

æterno

æterno habet eſſe. 3. Creatura habet eſſe acquiſitũ a Deo, ergo habet eſſe poſt non eſſe, nam quod acquirit aliquid, id non ſemper habuit. 4. Si creatura eſſet ab æterno, non differret in ea creatio & conſeruatio, hęc autem differre inter ſe, manifeſtum eſt, tum ex definitione creationis, & cõſeruationis: tum ex eo, quod agens particulare eſt cauſſa efficiens eius quod producit, non tamen eſt cauſſa cõſeruans; quare etiam vbi hæc duo in vnũ concurrunt, habent ſaltem diuerſas rationes. 5. Si aliqua creatura eſſet ab æterno, illa per æternam durationem haberet eſſe neceſſarium & penitus indefectibile, etiam per abſolutam Dei potentiam; nam ponatur talis creatura annihilari a Deo, vel annihilari poteſt ab æterno, & ſic quia ponitur eſſe ab æterno, habebit eſſe ab æterno; & quia dicitur annihilari ab æterno, quod autem annihilatur non eſt, non erit ab æterno, quare, & erit & nõ erit ab ęterno: Vel talis creatura nõ põt annihilari ab æterno; quare cũ ipſa habeat eſſe ab æterno, quandocunque citra æternitatem annihilabitur, neceſſarium eſt iam ipſam habuiſſe eſſe ab æterno, & per totam illam æternitatem, eſſe omnino indefectibilem: & quia omne ęternum eſt neceſſarium, quippe cum careat potentia contradictionis ad eſſe & non eſſe, vt docet Ariſt. 9. Metaphy. text. 17. ab æterno quoque ipſa habuiſſet eſſe neceſſarium: Hoc autem videtur repugnare omnipotentiæ Dei, & dependentiæ, quam omnis creatura perpetuo habet a Deo in eſſe. 6. Si creatura, nec eſſentiam, nec virtutem poteſt habere infinitam, ergo neque durationem: ne ponatur creatura, in aliquo par, & æqualis Deo. Et ſicut Deus in eſſentia habet aliquid proprium, quod eſt eſſe actum purũ & in virtute, quod eſt eſſe infinitum, & in actione ad extra, quod eſt habere vim creandi; ita in duratione, habere debet aliquid proprium, & incommunicabile alijs, nempe æternitatem.

Teſtimonia ſanctorum patrũ. Pro hac ſententia facere videtur per multa teſtimonia ſanctorũ Patrum, negãtium vllam creaturam coeternã Deo eſſe poſſe. Athanaſius in ſecunda oratione contra Arianos, ait nõ poſſe creaturam, quippe quæ ex non eſſe ad eſſe traducitur coæternam eſſe opifici ſuo. Ambroſius primo Examero, quid tam abſurdũ eſt, inquit, quàm vt æternitas operis, æternitati iungatur auctoris? Auguſtinus lib. contra Felicianum Arianum, ita definit creaturam. [Creatura eſt ex eo quod nondum eſt, vel aliquando non fuit, corruptibilis rei quantum in ſe eſt, Omnipotentis Dei voluntate, facta ſubſtantia. [Damaſcenus lib. 1. de Fide orthodoxa cap. 8. [Quoniam, inquit, creatio, Diuinæ voluntatis opus eſt, non eſt coæterna Deo; neque enim quod ex non eſſe ad eſſe traducitur, capax eſt, vt coæternum ſit ſuo principio.] Denique Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Athanaſius, Hylarius, Auguſtinus, alijque multi, pugnantes contra Arium aſſerentem Verbum Diuinum eſſe creaturam, hac præcipue argumentatione vtebantur. Nulla creatura eſt coæterna ſuo creatori, ſed ex ſacris litteris euidenter colligitur Verbum eſſe coęternum Deo, ergo non eſt cretura: quæ argumentatio parum firma eſſet ad conuincendos Arianos, ſi creatura Deo coæterna eſſe poſſet.

Secunda Opinio Durandi, Aeternitatem repugnare rebus corruptibilibus, non autem incorruptibilibus.

CAP. XI.

Altera opinio eſt Durandi in 2. Sentent. Diſtinct. 1. qui cenſet æternitatem non repugnare ſubſtantijs incorruptibilibus, vt Cęlis, & Intelligentijs: at rebus corruptibilibus, quarum natura ſpecifica in vno indiuiduo perpetuari non poteſt, ſed conſeruatur per ſucceſſionem indiuiduorum, quæ generantur & intereunt; eam omnino repugnare. Rationes quidem quib[9] oſtedi poſſet res incorruptibiles ęternas eſſe poſſe, cognoſci poterunt ex tractatione, & confirmatione tertiæ opinionis quam ſequenti capite ſubiũgam. Hac enim re non diſcrepat tertia opinio ab hac ſecunda.

Aeternitatem repugnare reb' corruptibilibus probatur quatuor argumentis.

Quod autem æternitas repugnet rebus corruptibilibus, ea maxime ratione perſuaderi ſolet, quod ex hac poſitione, permulta, eaque grauiſſima, & abſurdiſſima incommoda exiſtũt. Primo enim, infinitum actu tranſactum, & pertranſitum fuiſſet; nam poſita æternitate Mundi vſque ad hodiernũ diem exacti, & tranſacti fuiſſent infinitæ conuerſiones ſolis, aliorumque ſyderum, infiniti dies, infinita cuiuſlibet ſpeciei indiuidua: infinitum autem nullo modo pertranſiri poſſe, & Ariſtoteles docet, & nullo docente, ratio ipſa ſuadet.

Deinde, aliquid eſſet maius infinito; B nam conuerſiones lunæ plures ſunt quã ſolis, cum vna conuerſio ſolis contineat duodecim lunæ. Dies item multo plures ſunt quàm anni, cum annus comprehendat trecentos ſexaginta quinque dies. At poſita æternitate Mundi, cõuerſiones ſolis fuiſſent infinitæ, ſimiliter etiam anni fuiſſent infiniti, ergo daretur aliquid multò maius infinito. Quin etiam eſſet aliquid quod infinite excederet aliud infinitum, exceſſus enim dierum ſuper annos, non poteſt eſſe finitus, quippe cum ſucceſſio dierum ſit æterna & infinita, C quate neceſſario erit infinitus. His quoque conſequens eſt, aliquid ſimul eſſe maius alio, & eidem æquale. Etenim dies, & anni, qua ratione ſunt ambo, infiniti, inæquales eſſe non poſſunt: qua ratione autẽ vnus annus cõtinet in ſe multos dies, neceſſe eſt annos pauciores eſſe diebus. Qđ autem duo infinita inæqualia eſſe nequeant, declaratur ſimul, & ꝓbatur hoc exẽplo. Sint duæ lineæ, ſeu aliæ magnitudines, ex vna parte infinitæ ſecundum longitudinem, ex altera parte finitæ; & ex ea parte, qua finitæ ſunt, ſint inter ſe æqua- D les: addatur vni earum ex qua parte eſt finita, pedalis magnitudo ſecundum quam excedat alteram lineam qua parte ipſa eſt finita: deinde ex qua parte ſunt finitæ, coæquentur inuicem illæ duæ lineæ trahendo minorem, id eſt cui non fuit facta additio, ad æqualitatem maioris, hoc eſt, eius cui facta eſt additio; tunc quæratur, an hæ duæ lineę ſicut ſunt iã factæ ęquales ex ea parte, qua ſunt finitę; an ſint etiã æquales ex ea parte, qua ſunt infinitæ, an inęquales: ſi ſunt inęquales, ergo illa, quę eſt minor, & exceditur, nõ eſt infinita; infi- A nitum enim qua infinitum, nõ poteſt excedi: ſin autem etiam illo modo ſunt æquales, ergo falſum eſt illud primũ principiũ Mathematicũ, ſi ęqualibus addas inæqualia, neceſſe eſt ea fieri inęqualia. Sed huic exẽplo poſſet occurri, negãdo lineã illã, verſus eam partem ſui quam eſt infinita, poſſe vlterius promoueri & protendi. Nam, extra, vel vltrà infinitum vt eſt infinitum, nihil eſſe poteſt quo ipſum porrigatur atque extendatur, alioqui nõ eſſet infinitum. Verum hoc obiter ſit dictum. Manifeſtum igitur eſt, id cuius gratia hæc a nobis dicta ſunt, nimirum duo infinita qua ratione infinita ſunt, inter ſe inęqualia eſſe non poſſe.

Poſtea, poſita æternitate Mundi in rebus corruptibilibus, neceſſario ſequitur eſſe actu infinitam aliquam multitudinẽ rerum: nam generatio hominũ eſſet æterna, ſicut generatio equorum, & Leonum; cauſſam enim aliquam probabilem, cur generatio aliorum animalium potuerit eſſe æterna, hominis autem nõ potuerit, vel fingere difficile, eſt ne dicam impoſſibile. cum autem ſuum quiſque hominũ habeat animum immortalem, & poſt cuiuſque interitum perpetuo ſuperſtitem; neceſſe eſt actu eſſe infinitas animas infinitorum hominum, qui ab æternitate vſque ad hunc diem, per ſucceſſionem fuerunt.

Ad extremum, hinc efficeretur eſſe aliquas creaturas infinitæ virtutis in vigore, Etenim, non eſt dubium quin quilibet Angelus cognoſcat omnes conuerſiones eius orbis cæleſtis, quem mouet; tritum enim eſt Philoſophorum ſermone, Intelligentiam mouere cælum per intellectũ, & appetitũ. Sed quilibet Angelus, ſi ab æternitate mouiſſet cælum, effeciſſet infinitas cõuerſiones ſui orbis, ergo illas omnes cognoſceret; niſi quis fingat cadere in Angelos obliuionem rerum cognitarum: infinitum autem, ea ratione vt eſt infinitum, non poteſt comprehendi niſi ab intellectu infinito, oporteret igitur in vnoquoque Angelo ineſſe vim intelligẽdi infinitã, hoc eſt in eo eſſe infinitã perfectionem, His igitur argumentis ſecunda hæc opinio ſuaderi, & probari poſſet.

Tertia opinio D. Thomæ et Nominalium, omnem creaturam potuiſſe fieri Ab æterno.

CAP. XII.

Tertia opinio eſt eorum, qui affirmant æternitatem, nec ratione rerum incorruptibilium, nec ratione rerum corruptibilium repugnare Mundo: hoc eſt, tam ſubſtantias incorruptibiles, quàm corruptibiles potuiſſe fieri ab æterno.

Hanc ſententiam amplectitur Gregorius Arimin. 2. ſent. d. 1. & Gabriel ibidẽ & Ochan; licet is non tam pugnaciter eã defendat. Etenim in 2. quol. quæſt. 5. tametſi hanc opinionem indicat probabiliorem, non inficiatur tamen contrariam etiam defendi poſſe, neutramque partẽ huius controuerſiæ affirmat poſſe demõſtratiue probari. D. Tho. in 1. Par. quæſt. 46. art. 2. eandem ſententiam probat, dupliciter: primo, Mundum incœpiſſe, eſt articulus fidei. Moyſes enim dicens (In principio creauit Deus cælum, & terram) ſecundum D. Gregorium homil. prima in Ezechielem, prophetauit de prçterito: & in principio Symboli ꝓfitemur nos credere Deum eſſe creatorem cęli; articulus autem fidei non poteſt demonſtratione, probari, quia fides, ſecundum D. Paulum ad Hebręos 11. eſt argumentum non apparentium. Deinde, nouitas Mundi non poteſt recipere demõſtrationem ex parte Mundi: principium enim demõſtrationis eſt quod quid eſt, hoc autem abſtrahit ab omni differentia temporis, & ab eſſe, vel non eſſe; quare hunc Mundum, ſemper, vel nõ ſemper fuiſſe, in demonſtrationem cadere non poteſt. Neq; vero id demonſtrari poteſt ex parte Dei creantis Mundum: cum enim Deus agat per voluntatem, voluntas autem eius in iis quę pertinent ad creaturarum productionem, libera ſit, nullaque neceſſitate teneatur, non poteſt talis voluntas ratione comprehendi, nec ratione naturali certo ſciri poteſt a nobis, an Deus voluerit creare Mundum ab ęterno, an de nouo. Ex his igitur manifeſte perſpicitur, D. Thomę non videri impoſſibilem eternitatem Mundi ſecundum omnes eius partes. In fine tamen illius articuli, videtur excipere hominem, cuius generationem non audet dicere poſſibilem fuiſſe ab æterno, ne cogatur admittere infinitã multitudinẽ animarum, quam infinitatẽ, rem valde abſurdam, & rationi contrariã atque adeo impoſſibilem, ipſe refutauerat atq; reiecerat in 1. par. quęſt. 7. art. 4.

Sed reuertamur ad explicationem, & confirmationẽ tertię opinionis, quę hac vna ratione clariſſimè firmiſſimeq; probatur. Quidquid non implicat contradictionem, eſt poſſibile Deo, ſed creaturã eſſe ab ęterno, non implicat cõtradictionem, hoc ergo eſt poſſibile. Maior, confeſſione omnium Theologorum, apud omnes eſt certiſſima, & notiſſima. Minor ita probatur. Si eſt impoſſibile, creaturam eſſe productam ab ęterno, vel hęc impoſſibilitas prouenit ex parte, Dei creantis, vel ex parte ipſius creationis, vel ex parte creaturę. Ex parte Dei producentis, tripliciter prouenire poteſt; vel quia putatur nullum productum coęuum eſſe poſſe ſuo producenti; vel quia producens liberum cum agat ex electione, exiſtimatur precedere debere aliqua duratione ſuum effectum; vel quia ſi creatura coęterna eſſet Creatori, videretur Creator in aliquo, nimirum in duratione non eſſe ſuperior, maior, atque pręſtantior, quàm creatura: ſed nullum horum trium tollit ęternitatem creaturę, ergo &c. Non primũ; tum quia in Diuina Trinitate Pater verè producit Filiũ, cum tñ credamus Filiũ eſſe coęternũ Patri; tum etiã, quia Philoſophi concedunt in rebus naturalibus inueniri aliquas cauſſas efficientes, quę ſimul ſunt cum effectis; & D. Auguſtinus oſtendere volẽs hęc duo nõ pugnare inter ſe, vt nimirũ Filius Dei ſit productus a Patre, & tamen ſit ei coęternus, id in 6. lib. de Trinitate cap. 1. declarat hoc exemplo, ſplendor inquit qui gignitur ab igne, atque diffunditur, coęuus eſt igni, & eſſet ei coęternus, ſi ignis eſſet ęternus. Sed dicet aliquis, Ariſtotelem in 12. lib. Metaph. tex. 16. id diſcriminis ponere inter formam, & cauſſam efficiẽtem, quòd forma ſimul eſt cum eo cuius

Pulcherrima argumẽtatio, quæ concluditur Mundũ ab æterno effici potuiſſe.

eſt forma, efficiens autem eſt ante ſuũ ef-
fectum. Ad hoc reſponderi poteſt tripli
citer; primò, repugnare formæ ea ratio-
ne qua forma eſt, ipſam eſſe ante compo
ſitum, cuius forma eſt; at efficienti, vt ef-
ciens eſt, non repugnare vt ſit ante ſuum
effectum, nam etſi reperiuntur nonnul-
læ cauſſæ efficientes, quæ ſimul tempore
ſint cum ſuis effectis, plurimę tamen alię
paſſim reperiuntur, quæ tempore ante-
grediuntur effecta; atque hoc quidem ſa
tis eſt Ariſtoteli ad diſtinguẽdam formã
a cauſſa efficienti. Deinde, Ariſt. eo loco
non ait cauſſas efficientes eſſe antiquio-
res effectis, ſed cauſſas mouentes, hoc eſt,
cauſſas efficientes quæ per motum effi-
ciunt, has enim priores eſſe neceſſe eſt.
nam mouens præſupponitur motui, mo
tus etiam effectui, qui producitur per
motum, omnis autem motus ſit in tem-
pore, quare neceſse eſt cauſsam mouen-
tẽ tp̃e priorem eſſe effectu, qui per motũ
ab ea producitur. Poſtremò, Ariſt. illo lo
co tantum vult ſignificare (quod ſtatim
perſpicuum ſit conſideranti eius verba)
formam ſimul eſſe cum compoſito, hoc
eſt, eadẽ productione produci, qua pro-
ducitur compoſitum; cauſſas vero mo-
uentes ante ortas exiſtere, hoc eſt, non
produci ea productione, qua compoſitũ
ab ipſis producitur, alioquin producerẽt
ſeipſas, quod eſt impoſſibile. Nec verò di
ci poteſt, quoniam eſt Deus agens liberũ,
ideo neceſſariũ eſſe vt creatura ſit Deo
poſterior duratione. Etenim, quia Deus
agit libere cum ſit infinitæ virtutis non
eſt minoris potentiæ, quàm ſi eſſet agẽs
ex neceſſitate naturę, ſed ſi ageret ex ne-
ceſſitate naturæ, produxiſſet Mũdum ab
ęterno, ergo quòd agat libere, id non ob-
ſtat quominus potuerit Mundum produ
cere ab æterno. Præterea, agens ex ele-
ctione, tunc ſucceſſiuè agit, & tempore
anteit effectum, cum electio nõ eſt actus
uolũtatis ſimplex, & totus ſimul, ſed prę-
requirit deliberationem, quæ propter di
ſcurſum rationis ei adiunctum, ſit ſucceſ
ſiuè, ſicut cernimus in homine; at electio
Dei nõ ſecus ac eius intellectio, eſt actus
voluntatis Diuinæ ſimpliciſſimus, totus
ſimul, Deoque coæternus; non igitur, q;
Deus libere, atque ex electione agat, id
obſtat quominus potuerit ab eo produ-
ci Mundus ab æterno. Adde, quod Deus
A agit per ſuam voluntatem, in Deo autẽ
non eſt maius ipſum velle, quàm poſſe,
ſecũdum illud quod ſcriptum eſt in lib.
Sapientiæ, [cui ſubeſt poſſe cum vult.] po
tuit autem Deus velle producere mun-
dum ab æterno, ergo potuit etiam pro-
ducere. Nec illud etiam verè dici poteſt,
ſi creatura ſit æterna, eam fore aliqua re
parem Deo; nam quamuis ponatur crea
tura coæterna Deo, non continuò tamẽ
ponitur ei æqualis in duratione, ſed mul
to inferior. Æternitas enim Dei eſt om-
nino neceſſaria, quia Deus non poteſt nõ
B eſſe æternus, creatura verò poteſt eſſe, &
non eſſe æterna. Deinde, æternitas crea-
turę eſt ab alio per participationẽ, ęter-
nitas Dei eſt a ſe per eſſentiã. Hoc fuſe do
cet Boetius li. 5. de Cõſolatione Proſa. 6.
Ex parte creationis exiſtimari poſſet
ęternitatẽ repugnare creaturę, duas ob
cauſſas; tum quia creatio ſignificare vi-
detur actionem aliquam, quæ cum non
fiat in ęternitate fieri debet in aliquo in-
ſtanti; at in duratione ęterna non poteſt
aſſignari vnum aliquod inſtans primum;
tum etiam, quoniam creatio dicitur ex
C nihilo productio, quare oportet creatu-
ram prius fuiſſe nihil, deinde accepiſſe
per creationem ipſum eſſe. Sed neutra
harum cauſſarum tollit poſſibilitatem
ęternitatis in creatura. Non quidẽ prior;
cũ enim Mundus creari ab ęterno poni-
tur, hic nomen creationis non ſignificat
actionem aliquam a Deo proficiſcẽtem
ad creaturas, ſed tantum ſignificat habi-
tudinem Mundi ad Deum, tanquam ad
ſuum principium, a quo ipſius eſſe depẽ
det; quemadmodum in Deo cum dicitur
Filius produci a patrę, nomine produ-
ctionis, non ſignificatur actio aliqua me-
D dia inter Patrem, & Filium, ſed illud tan
tum ſignificatur, Filium non habere eſſe
a ſe, ſed a Patre: ſicut etiam, cum dicitur
eſſe riſibile procedere, & manare ab ho-
mine, non ſignificatur media quępiam
actio, per quã riſibile producatur ab ho
mine, ſed tantum dependentia riſibilis
ab homine, tanquàm ab intrinſeco eius
principio. Vide D. Thom. 1. Par. quęſt.
41. artic. 1. ad ſecundum. Neque vero
poſterior cauſſa probabilior eſt. Ete-
nim cum dicitur creatio, fieri ex nihi-
lo,

lo, non ſignificatur ordo aliquis ipſius eſſe poſt non eſſe, uel tranſitus à nõ eſſe ad eſſe, ſed totum ſignificatur negatio materiæ, vel ſubiecti vt fieri ex nihilo nõ ſit aliud, quam non fieri ex aliquo ſubiecto, vel materia, & hoc quadrat in quamlibet creaturam etiam æternam.

Ex parte creaturę videri poſſet repugnare ei æternitas; vel quia communiter dr̃ creaturæ ex ſe conuenire non eſſe, aut igitur creaturæ conuenit non eſſe, poſt eſſe ipſius, at multæ creaturæ ſunt incorruptibiles, quæ nunquam amittent eſſe; aut non eſſe conuenit ei ſimul cum eſſe, at hoc implicat contradictionẽ; aut denique, conuenit ei non eſſe, priuſquam adueniat ei ipſum eſſe; ergo non poteſt ſemper, & ab æterno fuiſſe, ſed oportet aliquando nõ habuiſſe eſſe. Vel repugnat æternitas creaturæ, quia creatura dicitur habere eſſe participatum, & acquiſitum à Deo; at ſi creatura fuiſſet ab æterno, ſemper habuiſſet eſſe, neque aſſignari poſſet in illa æternitate, quando illud eſſe acquiſiuerit, & acceperit à Deo. Sed neutrum horum multum ualet ad euertendam æternitatem creaturæ; nã cum dicitur, quòd creaturę conuenit ex ſe nõ eſſe, non ſignificatur quod ea prius debuerit non eſſe, ſed quod ex ſe non habet eſſe, & ſibi ſoli à Deo derelicta confeſtim in nihilum recideret, quare illud non eſſe conuenit ei, tunc etiam cum habet eſſe, quia tunc uerum eſt dicere creaturam non eſſe à ſe, ſed à Deo, in quo viuimus, mouemur, & ſumus. Hoc etiam ſignificatur, cum dicitur creaturam habere eſſe acquiſitũ, & acceptũ à Deo, hoc eſt dependens à Deo. quanquam & hæ, & aliæ ſimiles ſenteatiæ pronuntiantur à Doctoribus de creatura, ea ratione, vt vere facta eſt à Deo, non autem vt poterat ab eo fieri ſecundum abſolutam eius potentiam.

Exponitur auctoris Sententia.

C A P. XIII.

QVarta eſt opinio Scoti, qui in 2. Sent. diſt. 1. quæſt. 3 problematicè tractat hanc quæſtionem, affirmans vtramque partem contradictionis ęqualiter eſſe probabilem & pro vtraq; rationes afferens, eaſque ſoluens. Quam ego Scoti opinionem probo aliqua ex parte; ſed ut quod ſentio planius intelligatur, ſubiiciam hic nonnullas propoſitiones, quibus ſententiam meam breuiter explicabo.

Prima propoſitio, Creatura ſecũdum naturam ſuam incorruptibilis, vt Angelus, potuit eſſe ab æterno. Hoc non alia ratione probari debet, quàm ea quæ copioſe à nobis expoſita eſt proxime antecedenti capite in tractatione tertiæ opinionis. Nempe, hoc non implicat contradictionem, neque ex parte Dei creantis, neque ex parte creationis, nec ex parte creaturæ, ergo eſt Deo poſſibile. Sed quia rationes, quibus prima opinio Henrici ſupra eſt confirmata, huic propoſitioni aduerſantur, earum hoc loco ſolutionem perſtringamus. Ad Primam reſpondemus, creaturam produci ex nihilo, non quia prius fuerit nihil, ſed quia non producitur ex aliquo ſubiecto; ut idẽ valeat produci ex nihilo, quod produci non ex aliquo tanquam ſubiecto; ſi autẽ Angelus eſſet ab æterno, uere dici poſſet illum productum eſſe ex nihilo, ideſt nõ ex aliquo ſubiecto.

Solutio rationum Hẽrici aientis æternitatẽ repugnare omni rei creatæ.

Ad 2. Cum æternum aliquod dicitur productũ, hæc vox productum, non ſignificat actionem aliquam, ſeu mutationem intermediam inter producens, & productum: ſed tantum ſignificatur illud æternum non habere eſſe à ſe, ſed habere eſſe dependens à Deo. Sed quia in rebus nobis notis, quæ res habet eſſe ab alio, eã ab illo produci cernimus, ideo his etiã vocibus utimur in rebus æternis; quin etiam in Diuinis; tantum, vt ſignificemus habitudinem vnius rei ad aliam tanquam ad principium, à quo eſt eſſe illius. Ad 3. Creatura dicitur habere eſſe acquiſitũ à Deo, hoc eſt habere eſſe fluens, & dependens à Deo, quod etiam poteſt eſſe in æternitate; ſicut ſi ſol ęternus eſſet, ſplendor ei coæternus eſſet, fluens, & dependens ab ipſo. Ad 4. Licet in rebus de nouo productis clarius appareat diſcrimen inter creationem, & conſeruationem; dicitur enim creatio, quatenus res incipit eſſe, quod antea non erat; dicitur conſer-

Diſcrimen inter productionẽ & cõſeruationem, reperiretur in creatura tametſi ea fuiſſet ab æterno.

uatio,

natio, quatenus res ſemel eſſe per productionem accepto, aliquandiu permanet dependenter à Deo: aliquo tamen modo etiam in æternitate creaturæ, huiuſmodi diſcrimen cogitatione deſignari, & notari poteſt. Nam ſi Angelus v.g. eſſet æternus, diceretur productus à Deo, quatenus ab ipſo habet ſuum eſſe; diceretur idem quoque conſeruatus à Deo, quatenus illud eſſe habuit permanens & continuatum per æternitatem. produci enim præciſe ſumptum, non ſignificat aliud, quàm habere eſſe ab alio; conſeruari autem ab aliquo, eſt in eſſe, quod habet ab alio, permanere aliquandiu; hoc eſt, ſiue per infinitam aliquam durationem, ſiue per finitã, & tẽporalem. Ad 5. Sicut creatura cum eſt, non poteſt non eſſe, nec tunc poteſt annihilari, ita ut cum eſt, non ſit; quia hoc implicat contradictionem: ſic etiã, ſi ponatur creatura eſſe ab æterno; neceſſe eſt illam habere æternam durationem; & impoſſibile eſt illam ab æterno annihilari, Neque hoc arguit eſſe ipſam ens ſimpliciter neceſſarium, & penitus indefectibile, niſi tantum ex ſuppoſitione; quemadmodum res dum eſt, habet eſſe neceſſarium & indefectibile. Quod autem ex Ariſtotele adducitur, (omne æternum eſſe neceſſarium) verum eſt, ſed intelligi debet eo modo eſſe neceſſarium, quo eſt æternum; ſi eſt æternum à ſe, ac ſimpliciter, erit quoque ſimpliciter, & à ſe neceſſarium: Sin autem eſt ęternum ex ſuppoſitione, & ex libera uoluntate alterius, ſimili etiam ratione neceſſarium haberi dẽt. & ſic fuiſſet Angelus res quædam neceſſaria, ſi is fuiſſet ab æterno.

Ad 6. Quamuis ponatur creatura coæterna Deo, nihilominus tamen Deus eſt ea ſuperior, atq; præſtantior ſecundum durationẽ; & quia Deus eſſentialiter eſt ſua ęternitas: & quia eſt æternus ex ſe; & quia eſt neceſſariò æternus; & quia eſt in omnibus & omninò ęternus. Proprium igitur Dei ſecundum durationem eſt eſſentialiter, neceſſariò, & ex ſe, in omnibus, & omni modo eſſe æternum; quorũ nullus modus æternitatis in ullam planè creaturam cõuenire poteſt.

Ad illa teſtimonia ſanctorum Patrũ, tripliciter reſpondere poſſumus. Primò, Sanctos Patres conſideraſſe creationem eo modo, vt vere facta eſt à Deo, non autem vt ab eo fieri abſolute potuit: & quia conſtat ex ſacris litteris, omnes creaturas eſſe de nouo factas, ideo tradiderunt eã creationis definitionem, quæ ſoli creationi nouæ, & creaturę de nouo factæ, accõmodari poteſt. Deinde, hæc uox (nõ poſſe) frequenter in ſcripturis ſumitur, non pro eo, quod eſt ſimpliciter impoſſibile, ſed pro eo, quod eſt non eſſe conueniẽs, decens, rationi congruum. Sic ſumitur Matthæi 9. [Non poſſunt filii ſponſi lugere, quandiu cũ illis eſt ſponſus] & Mar. 6. [Chriſtus non poterat in Patria ſua virtutem vllam facere] & Actuum 4. [Non poſſumus non loqui, quæ uidimus, & audiuimus.] hoc etiam modo Sancti Patres ſumunt (non poſſe) cum aiunt creaturã, coæternam Deo eſſe non poſſe, hoc eſt non eſſe conueniens, aut decens. Poſtremo, Sancti Patres, ex ſuppoſitione conceſſa, & uſurpata ab Ario, rectiſſimè cõcludunt creaturam eſſe non poſſe ab ęterno. Arius enim ponebat creaturam eſſe id quod prius non erat, & per uoluntatem Dei ex non eſſe traducitur ad eſſe. Quocirca, aiebat Filium Dei (quem creaturam vocabat) eſſe ex non extantibus, uel ex non exiſtentibus. Aduerſus quem, poſita tali notione creaturæ, euidenter argumentabantur Patres, filium Dei non eſſe creaturam, utpote quẽ, clariſſimis ſcripturę teſtimoniis oſtendebãt eſſe coæternum Patri.

Secunda Propoſitio. Creatura corruptibilis in particulari; vt aliquis equus, vel aliquis leo, partim ab æterno produci potuit, partim non potuit. Huius propoſitionis facile & promptum eſt rationem explicare. Nã ſi equus v.g. relinquatur ſuæ naturę, & talis producatur, qualis eſt ſecundum naturam ſuam, non poteſt produci ab æterno. Si enim producatur ab ęterno, neceſſe eſt illum viuere infinito quodam tempore; ſi enim finito tantum tempore viueret, ab eius productione, uſque ad interitum eiuſdem, non niſi finitum tempus interceſſiſſet: quare non fuiſſet ab æterno. Si autem ita producatur, ut relinquatur naturę ſuæ, cum ſit natura corruptibilis, impoſſibile erit eum infinito tẽpore durare: omne enim

corru-

corruptibile, necesse eſt aliquando tan-
dem poſt certum & definitum tẽpus cor
rumpi:hoc autem, quod eſt non durare
infinito tempore,pugnat cum eo, qđ eſt
fuiſſe ab ęterno. Quod ſi Deus miraculo
sè conſeruaret equum infinito tempore,
nihil prohiberet enm ab æterno produ-
ci:hinc igitur perſpicuum fit, quomodo
poſſibile, & impoſſibile ſit ſecundnm di
uerſas rationes,equũ produci ab æterno.

Tertia Propoſitio. Generatio hominis,
ſecundum aliquos Doctores,non potuit
eſſe ab æterno,ſecũdum alios autem,po-
tuit eſſe æterna. Etenim D. Thomas &
Durandus negantes infinitum actu, ſiue
ſecundum magnitudinem, ſiue ſecundũ
multitudinem,aut eſſe,aut ẽt à Deo pro
duci poſſe, non poſſunt facere ęternam
generationem hominis, ne infinitatem
animarum admittere cogantur. Nomi-
nales autem,quibus non uidetur impoſ-
ſibile infinitum actu, tã in magnitudine,
quàm in numero produci à Deo,non ha
bent negare poſſibilem fuiſſe æternitatẽ
generationis humanæ. Et ſanè,qui conce
dunt generationem aliorum animalium
potuiſſe fieri ab æterno, non video, cur
æternitatem generationis hominum poſ
ſibilem eſſe negent. Nam quod metuũt
de infinitate animarũ, id poſterius quid-
dam eſt,& per accidens, & in dubio poſi
tum. Si enim res ipſa à priori,& per ſe
conſideretur, nulla profecto cauſſa pro-
babilis,& idonea reperietnr, cur genera-
tio leonum potuit eſſe ab æterno;non au
tem hominum. Nam qua ratione vnus
leo poſt alium ab æterno produci poteſt,
eadem poteſt,& homo poſt hominem.
Ego, ſi alterutrum mihi,aut negandum,
aut concedendum eſſet,facilius adduce-
rer vt concederem infinitum actu poſſe
à Deo produci;quàm vt concedens æter
nitatem poſſibilem fuiſſe in generatione
aliorum animalium,eam ſolum in gene-
ratione hominis impoſſibilem eſſe affir-
marem. Non enim queo intelligere, poſ-
ſe Deum immediatè creare vnum leo-
nem poſt alium ab æterno,non poſſe aũt
idem ab eo fieri in generatione hominis.

Quarta Propoſitio. Videtur poſſibilis
fuiſſe æternitas temporis,motus, & gene
rationis rerum ſublunarium. Dixi,uide-
A tur,quia nolo id aſſirmare, tanquam cer-
tum,indubitatum. & quod euidenti ali-
qua & neceſſaria ratione teneatur,ſed po
no id tanquam probabile,& rationi ſatis
conſentaneum. Si enim id eſſet impoſſi-
bile,certè id eueniret propter illa incom
moda,& abſurda, quæ nos ſupra expoſui
mus cum tractaremus ſecundam opinio
nem,quam ſequitur Durandus; ſed om-
nes illas obiectiones haud magno nego-
cio repelli ac profligari poſſe,facile intel
liget, quicunque leget D. Thomam de
Potentia q.3.artic.14. & in Opuſculo de
B Aeternitate Mundi, in ſecundo libro cõ-
tra Gentes cap.38. in Prima Par. q.46.&
art.ſecundo.& Scotum,Gregor. Arimi-
nenſem in 2. Senten. Diſt. prima, & Ochan
Quol.2.art.quinto. Satis igitur ſit indi-
caſſe loca, e quibus peti poſſunt ſolutio-
nes illorum argumentorum, ne nos eas
hic recenſendo, ſuperuacanee longiores
ſimus.

Quinta Propõ. Poſita æternitate tẽ-
poris & motus, ſatis probabile eſt poſſe
dari infinitũ actu ſm multitudinem;tum
quia generatio hominis non ſecus q̃ alio
C rũ animaliũ(vt ſupra dicebamus) potuit
eẽ ab ęterno;ex quo efficeretur eſſe actu
infinitas animas rationales:tũ ẽt, quia po
tuiſſet Deus quolibet die illius æterni tẽ
poris creare vnum Angelum, ergo ſicut
vſq; ad hunc diẽ fuiſſent tranſacti infiniti
dies,ita eſſent actu infiniti Angeli. Nec va
let reſponſum quorundã, qui reſpondẽt
in quolibet die illius æternitatis diſiũctè,
ac ſeparatim accepto,potuiſſe Deũ crea-
re vnum Angelũ, in quolibet aũt die con
iunctè ſumpto,non potuiſſe. Quẽadmo-
dũ in hac hora ſunt infinita inſtantia,& in
D quolibet eorũ ſeparatim,ac diſiunctè, po
teſt Deus creare vnũ Angelũ, non autẽ in
quolibet coniunctè,nec in ſingulis,& om
nibus. Sed hoc reſponſum (vt dixi) parũ
valet ad euertẽdam noſtrã propoſitionẽ:
multum .n. intereſt inter inſtantia huius
horæ,& dies pręteritos ęterni temporis:
illa enim ſunt tantum in potentia;hi aũt
fuerunt actu ab inuicem ſeparati,& diſtin
cti. Non igr̃, vel ex parte Dei,vel dierum
qui ſunt in tempore æterno, vel Angelo
rum,quicquam prohibet quolibet die il
lius æternitatis, creatũ fuiſſe à Deo unũ

Angelum

Angelum. Hæc eſt igitur noſtra ſententia; exiſtimare nos vtramque partem huius quæſtionis eſſe probabilem; eam tamen videri nobis aliquanto probabiliorem, quę æternitatem Mundi poſſibilem fuiſſe ſtatuit. Verum de hac quæſtione, quæ magis Theologica eſt quàm Philoſophica, quę adhuc diſputata ſunt, ea ſatis eſſe debent. Deus autem, in quo eſt uera & perfecta eternitas, & cuius ope adiuti tandem ad huius operis exitum finemque peruenimus, cæleſti ſuo numine ita nos ſeruet ac regat, ut hac mortali A uita caſte pieque tranſacta, ad beatas cęleſteſedes euolantes, fœliciſſima eius æternitate, omnibus completi bonis, ſempiterno æuo perfruamur.

Vni Deo Trinoque, ac Deiparæ ſemper Virgini Mariæ, laus, honor, gloria & gratiarum actio, in omnem æternitatem. Amen.

FINIS DECIMIQVINTI ET VLTIMI LIBRI.

INDEX QVAESTIONVM, ET RERVM ILLVSTRIORVM, Quæ in his quindecim libris explicantur.

A

Abſtractio.

1 AN tota Metaphyſica contineatur vno genere Abſtractionis, quod eſt à materia & motu ſecundum ré & rationé. pag.11. col.2.b.& 13. col.1. d
2 An Abſtractio ſecundum rem & rationem, quę vocatur per indifferentiã, ſit admittenda. 13.col.1. d
3 An Abſtractio quantitatis mathematicæ, fiat tantum à materia ſenſibili, an verò ab omni prorſus ſubſtantia. 373.col. 2. d
4 An diuerſitas ſcientiarum petenda ſit ex diuerſitate Abſtractionum à materia. 37.col.2. d

Accidens.

1 An Accidens producat ſubſtãtiam, in uirtute ſubſtantiæ. 306. col.2. a
2 An Accidens producat ſubſtantiam ſua ui,& poteſtate. 307. col.2.c

Actio.

1 An ex una forma multæ ac differentes actiones pficiſci queãt. 249.col.2. d
2 Quæ ſint in qualibet actione conſideranda. 250. col.1. b
3 An omnis actio promanet ex forma, & nulla ex materia. 250. col.2. c
An Actio ſit ſubiectiuè in agente. 452. col.1.a & col. 2 . e
5 An actio re differat à paſſione. ibid. col.1.a & col.2.a

Aeternitas & Aeternum.

1 De ſignificatione harum vocum (Aeternitas) & (Aeternum) 423.col.2.a
2 An viſio beatifica Dei quam habēt beati menſuretur æternitate participata. 424.col.1.e
3 Quid ſit Aeternitas, 425.col.1.d
4 Quæ ſit radix & fundamentum Aeternitatis. 426.col.1.b
5 An Aeternitas per ſe ſit menſurabilis; & an poſſit aliqua ei aſſignari menſura. ibidem d
6 An Aeternitas repugnet creaturæ vt creatura ē.540.col.2.d.& 543.col.1.b
7 An Aeternitas proprie repugnet generationi rerum corruptibilium. 541.col.2 d. & 545.col.2.e
8 An ſecundum doctrinam Sanctorũ Patrũ potuerit aliqua creatura eſſe ab æterno. 541.col.1.d. & 545. col.2.b

Aeuum.

1 An Aeuum ſit menſura durationis habentis prius & poſterius, ſine innouatione & uariatione ulla, vt ait D. Bonauentura. 428.col.1.d
2 An Aeuum ſit menſura rei ſecundum eſſe quidem immutabilis, ſecundum affectiones autē & operationes, mutabilis; ut cenſet D.Thom. 430.c.2.a
3 An Aeuum ſit mēſura cuiuſuis rei quæ habet eſſe permanens & totum ſimul, ut Scotus opinatur. 431.col.2.b
4 An ſit vnum aliquod Aeuum menſura omnium æuiternorum. 432.col.1.e
5 An vnumquodque æuiternum ſuum habeat Aeuum à quo intrinſece mēſuretur.

ſuretur. 433.col.2.c
6 An quodlibet ſuperius æuiternum, ſit menſura inferioris. ibid. b
7 An ſit neceſſarium eſſe aliquam menſuram, quę durationem æuiternam per ſe ac propriè metiatur. 434.col.1.d

Alchymia.

1 De ui & poteſtate Alchymiæ, & an eius artificio uerum aurum poſſit effici. 317.col.1.d

Anaxagoras.

1 Quo tempore floruit. 133.col.1.d
2 Opinio eius de principiis rerum naturalium explicatur & refellitur. 149. col.1.c.& 174.col.1.b

Anima & Animal.

1 An anima ſit natura qualis definitur ab Ariſtotele 2.lib.Phyſ. 175.col.1.c.
2 An anima mundi ſecundum Platonem ſit æterna; & an ex eius æternitate, mundi æternitas rectè concludatur. 510.col.2.d
3 An motus localis animalium ſit eis naturalis, an violentus. 276.col.2.b
4 An animalia genita ex putri materia & quę procreantur ex ſemine poſſint eſſe eiuſdem ſpeciei. 311.c.1.& c.2.a

Anima rationalis.

1 An Anima rationalis ſit natura qualis definitur ab Ariſtotele 2.lib. Phyſic. 277.col.1.a
2 An ſcientia animæ rationalis pertineat ad Phyſicum. 11.col.1.a & 19.col.1.d
3 An anima rationalis ſit immortalis ſecundum Platonem. 251.col.2.d
4 An ſecundum Ariſtotelem anima rationalis ſit immortalis. 252.col.2.d
5 An immortalitas animæ rationalis poſſit naturaliter cognoſci & philoſophicis rationibus concludi. 254.c.1.a
6 An anima rationalis ſit forma & pars eſſentialis hominis. 255.col.2.b
7 Diſputatio contra figmẽtum Auerrois de aſſiſtentia & vnitate animæ rationalis. 258.col.1.b
8 Diſputatio contra Platonicos faciẽtes certum numerum animarum ab initio mundi conditum, diuerſis temporibus diuerſa corpora humana ingredientium. 260.col.2.a

Ariſtoteles.

1 De tempore quo floruit Ariſtoteles & illuſtriores Peripatetici. 138.col.1.d
2 Laudatio & encomium Ariſtotelis ex iudicio & teſtimonio ueterum. 178.col.1.d
3 An Ariſtoteli cognita & probata fuerit creatio, hoc eſt productio ex nihilo. 188.col.1.c
4 An Ariſtoteles ſentiens Deum agere ex neceſſitate naturæ, tueri poſſit rerum contingentiam. 341.col.2.b
5 An Ariſtoteles faciens mundum æternum cogatur fateri eſſe actu infinitas animas rationales. 360.col.2.d & 362.col.2.b
6 An Ariſtoteles putauerit æternitatem mũdi neceſſariis rationibus à ſe fuiſſe probatum. 493.col.2.d
Quid Ariſtoteles in primo textu primi libri Phyſicorum, per illa tria uocabula, principium, cauſſa, & elementum, ſignificare uoluerit. 70.col.2.b
Diſputatio cum Ariſtotele de ęternitate Mundi. 498.col.2.a

Artificiale.

1 An forma artificialis ſit principium alicuius motus Phyſici. 265.col.1.d
2 An forma artificialis ſit res quædam diuerſa à ſubiecto in quo inhæret. ibi. col.2.b

Aſtrologus.

1 An differat Aſtrologus à Phyſico. 50. col.2.c

Auerroes.

1 An ſecundum Auerroem ponenda ſit forma corporeitatis materię coæterna & inſeparabilis. 204 col.1.a. 205. col.1.a
2 An ſecundum Auerroem colores medii ſpecie differant ab extremis. 461. col.

col.1.d,& 462.col.2.d

3 An Auerroes faciens formas ſubſtātiales elementorum intendi & remitti, & actu manere in mixtis, poſſit defendere generationem elemētorum & mixtorum non eſſe motum propriè dictum. 469.col.1.b,& col.2.c

4 Diſputatio cum Auerroe de æternitate mūdi. 533.col.2.d.& 535.col.2.d

Augmentatio.

1 An augmentatio ſit motus propriè dictus. 471.col.2.a

C

Calor.

1 An calor elementaris & cęleſtis ſpecie differant. 322.col.1.a

Cauſſa.

1 An ad perfectam cognitionem cuiuſuis rei naturalis, neceſſaria ſit omnium cauſſarum eius rei, perfecta cognitio. 80.col.1.a

2 An inter cauſſam vniuerſalem & particularem ſit neceſſaria connexio. 298.col.2.c

3 An cauſſalitas cauſſę vniuerſalis ſit potior & maioris momēti, quàm cauſſæ particularis. 299 col.2.c

4 An cauſſa ſemper ſit nobilior ſuo effectu. 304.col.2.d.& deinceps.

5 An effectus debeat plus cauſſę vniuerſali quam particulari. 304.col.1.b

6 An cauſſa exemplaris ſit aliud genus cauſſę ab illis quatuor quas tradit Ariſtoteles. 291 col.2.d

7 An poſita cauſſa ſemper effectus ſimul poni debeat. 506.col.1.a,& 505. col.2.a,& 508.b.col.1.b.

8 An ſemper cauſſa efficiens tēpore antecedat ſuum effectum. 501.col.2.b.

9 Quæ ſit vis & cauſſalitas cuiuſlibet cauſę. 293.col.1.e

10 An cauſſa particularis ſit tantū agēs inſtrumētale, an etiam ſit agens principale. 304.col.1.d

Cælum.

1 An cælum ſit nobilius homine. 56.c.1.d

2 An definitio naturæ quę traditur 2. libro Phyſ. conueniat cælo, & an motus eius ſit naturalis; 269.col.1.b

3 An neceſſe ſit cælum moueri ab intelligentia. 271.col.1.d

4 An cęlum ſecundum Platonem ſit cōpoſitum ex elementis. col.1.c. & col.2.b

5 An cęlum & aſtra ſecundum Platonē ſint Dii. 523.col.2.a

6 An cęli ſint vnius ſpeciei, uel differant ſpecie. 273.col.1.b.c

7 An uacatio motus, quam habebit cælū (ſecundum fidem noſtram) in fine Mundi, ſit futura illi naturalis, aut violenta. 273.col.2.b,& 269 col.2.b

8 An definitio motus tradita 3. Phy. conueniat motui cæli & principalius illi conueniat quàm aliis motibus. 450. col.1.a

9 An apud Platonem motus circularis cæli demonſtret ipſum cælum & eſſe corpus ſimplex & diuerſum ab elementis, ſicut putauit Ariſtoteles. 517.col.2.c.& 518.col.1.e

10 De loco primi cæli. 400.col.1.b

11 An Cælum habeat materiam diuerſā à materia rerum ſublunarium. 193. col.1.b

12 An quantitas cæli & rerum ſublunariū ſint eiuſdem rationis. 197. col.1.d

13 An cælum per ſe & quidditatiuè cōſideretur à Phyſico. 44. col.1.b & col.2.e

Color.

1 An colores medii ſpecie differant ab extremis. 461.col.1.d

2 An colores medij actu componantur ex coloribus extremis. ib.462.c.2.d

Contingentia & contingens.

1 An Dei prouidentia tollat rerum contingentiam. 341. col. 1. b. 343. col.2.b

2 An quia omne agens naturale agit ex neceſſitate naturæ ideo nullum agens naturale ſit cōtingens. 341.col. 1.c,& 344.col.1.c.d

3 An eſſe in rebus contingentiam ſit demonſtrabile; & quibus argumentis probetur. 542.col.1.a,& col.2.a

4 An

4 An cauſſa contingentiæ rerum ſit libertas Dei liberè creaturas producentis atque conſeruantis vt placet Scoto. 346,col.1.a
5 An ſit cauſſa contingentiæ efficacia diuinæ voluntatis ut ſentit D.Thomas ibidem d
6 An ſis cauſſa contingentiæ ipſum non ens permixtum rebus,ut ait Alexander Aphrodiſæus. ibi.col.2 d
7 An ſit perfectio & complementum uniuerſi ut alii putant. 347.col.1.d
8 Quæ ſint ueræ ac propriæ cauſſę omnis contingentię quæ in rebus naturalibus ineſt. ibidem col.2.a

Continuum.

1 An Continuum habeat in ſe infinitas partes. 361.col.2.d
2 An Continuum componatur ex indiuiſibilibus 366.col.2.c
3 Cur Continuum ex ſe ſit diuiſibile in infinitum,non autem augmentabile. 371.col.2.c.& 372.col.1.d
4 Quæ diuiſio continui ipſum tandē abſumat, quæ verò non abſumat vmquam. 371.col.2.d
5 Cur accretio continui dicatur fieri ſecūdum formam, diuiſio autem ſecundum materiam, 372.col.2.a

Creatio.

1 Quid ſit creatio. 184.col.1.c
2 An vis creandi poſſit ullo modo creaturę communicari. 187.col.1.c
3 An poſſibilem eſſe creationem, poſſit cognoſci lumine naturali. 189.c.2.d
4 Quid Plato ſenſerit de Creatione. 189. col.2.a
5 An Ariſtoteles cognouerit creationē. 188.col.1.c

D

Definitio.

1 An perfectæ definitiōes præſertim Phyſicæ complecti debeant omnia quatuor genera cauſſarum. 80.col.2.b
2 Quæ ſit perfecta Definitio accidentis, & quomodo ex demonſtratione innoteſcat. 81.col.1.b
3 De triplici uia & methodo inueſtigandi definitionem. 99.col.1.c
4 An facilius ſit definire ſingulare quàm vniuerſale vt ait Ariſtoteles 2. libro Poſt.tex.17. ibidem & 100.col.1.b

Democritus.

1 De tempore quo floruit Democritus. 134.col.1.a
2 Opinio eius de principiis rerum naturaliū diligenter exponitur. 150.c.2.c & refellitur.175.col.1.b

Deus.

1 An ſcientia Dei ſit diuerſa à ſcientia intelligentiarum. 16.col.2.a
2 An neceſſe ſit Deum actu concurrere cum cauſſis ſecundis ad quamlibet earum operationem. 300.col.1.b
3 An concurſus Dei cum noſtra uoluntate tollat eius libertatem.ibidem col. 2.d,& 303.col.1.d
4 An infinitum actu poſſit fieri à Deo. 364.col.1.a.b
5 An Deus agat ex neceſſitate naturæ. 495.col.1.c
6 Quid ſenſerint Peripatetici de neceſſitate vel libertate Dei in agendo. 497.col.2.c. & col.2.a
7 An Deꝰ ſit infinitæ virtutis.496.col.2.a
8 Contra inſaniam eorum qui dixerunt Deum eſſe materiam primam. 200. col.2.b
9 An ſolus Deus ſit verè ens, & reliquę res, præſertim mortales, verè dici queāt non entia potius quàm entia. 166.col.2.c

Duratio.

1 An Duratio habeat in ſe rationem aliquam quantitatis. 418.col.1.a
2 An Duratio rei differat ab eius eſſentia. ibidem col.2.a b
3 An Duratio differat ab exiſtēria & quo modo differat.ibidem.col.2.c.& 419. col.1.c
4 An vlla res creata habeat eſſe & durationem permanentem & totam ſimul.

ſimul. 420.col.2.b
5 An Peripatetici admiſerint duratione͂ aliquam habentem initium & carentem ſine. 422.col.2.a
6 Vtrum attingat magis ſrationem propriam Durationis vt eſt menſurabilis, permanẽtia vel ſucceſſio eius, an quantitas & extenſio. 422.col.2.c
7 An maior & minor Duratio arguat, maiorem & minorem rei perfectionem. 423.col.1.b

E

Effectus.

1 An effectus naturalis plus debeat cauſſæ particulari quàm vniuerſali. 304.col.1.b
2 An unus numero effectus poſſit ſimul effici á plurib⁹ una cauſſis proximis, & eiuſdem generis, atque perfectis. 310.col.1.b
3 An effectus qui productus eſt vno aliquo tempore, idẽ numero, alio quoque tempore, uel ab eiſdem, uel ab aliis cauſſis produci potuiſſet. 310.col.2.d

Elementum.

1 An elementa poſſint augeri (quantum in ipſis eſt) in infinitum. 383.col.1.b
2 An elementa ex ſe & intrinſecè exigãt definitam paruitatẽ quantitatis, qua minor repugnet naturę elementi. ibidem col.2.b
3 An Elementum Terræ habeat pro loco ſuo naturali ſuperficiem aquæ, an centrum. 399.col.1.c, & 397.col.2.a
4 An locus, de quo agit Ariſtoteles in quarto libro Phyſicorum, non quibuſlibet rebus competat, ſed per ſe tantum elementis, & propter hæc aliis. 391.col.2.b
5 An Elementa moueantur ſecundum locum á ſeipſis, an ab alio. 281 col.1.a

Empedocles.

1 Quo tempore floruerit. 136.col.1.a
2 De opinione eius de principiis rerum naturalium diſputatio. 171.col.2.b

Epicurus.

1 Quo tempore floruerit, & qualis philoſophus fuerit. 141.col.2.c

Exiſtentia uel eſſe.

1 An omnis exiſtentia ſit à forma. 243.col.1.b
2 Quid ſit exiſtentia. 243.col.2.b
3 Quarum rerum ſit exiſtentia. 244 c.1.d
4 An in Intelligentiis ſecundũ Ariſtotelem exiſtentia re differat ab eſſentia. 246.col.1.d
5 An in ulla re creata, exiſtentia differat ab eſſentia. 244..col.2.d. & 247.c.1.a
6 An rem eſſe ſuum eſſe & ſuam exiſtentiam, nulli præterquam Deo conueniat. 249.col.1.a
7 An eſſe rerum corruptibilium menſuretur tempore, an æuo. 414.col.1.d
8 An ulla res creata habeat eſſe permanens & totum ſimul. 420.col.2.b

F

Finis.

1 An finis cauſſet aliquid, & moueat ipſũ agens, & an det aliquam bonitatem mediis quæ ordinantur ad finem. 294.col.1.c.& col.2.b.& 295.col.1.a
2 Quõ agens naturale dicatur agere propter finem quem non cognoſcit, & an ideo dicatur agere propter finem, quoniam vt dici ſolet, dirigitur ad eũ ab intelligentia non errante. 294.col.2.c, & 295.col.1.c.d
3 An finis cauſſet ſecundum eſſe intentionale & intelligibile, quod habet in anima agentis, an ſecundum eſſe reale, quod habiturum eſt in rebus, 296.col.2.a
4 An quicquid habet finem, etiam neceſſario habere debeat cãm efficiẽtem, & contra. 297.col.2.b
5 De varietate agentium naturaliũ propter finem. 54.col.2.b

Forma.

1 De præſtantia formę ſubſtantialis. 224.col.1.a
2 De variis nominibus & generibus formarum. 225.col.1.a

3 An neceſſe ſit eſſe in rebus formam ali quam ſubſtantialem. 225.col.2.d
4 An omnis forma phyſica ſit generabilis & corruptibilis,& á materia inſeparabilis. 226.col.2.d.& 227.col.1.c
5 An omnis forma materialis ſit extenſa & diuiſibilis. 227.col.2.a
6 Quõ ſit communicabilis. 228.col.1.a
7 An forma ſit prior & nobilior materia. 228.col.2.d.& 229.col.2.c.
8 An vna numero Forma poſſit eſſe in multis materiis. 229.col.2.d
9 An forma ſit principium indiuiduationis 242.col.1.a
10 An omnis exiſtentia ſit à forma. 243. col.1.b.& 203.col.1.a
11 An omnis forma ſubſtantialis immediatè uniatur materię primæ.231 .c.1.a
12 An forma ſit prior & nobilior compoſito. 232.col.1.a
13 An forma ſit tota quidditas rei naturalis. 233.col.1.d
14 An forma corporeitatis ponenda ſit ſecundum doctrinam Ariſ. 206.c 2 a
15 An ſit ulla neceſſit s vlluſue vſus eius formæ corporeitatis quam nonnulli introducunt, 207.col.2.a
16 An forma ſubſtantialis ſit principium efficiens alicuius operationis & motus phyſici. 305.col.2.a b. 309.col.1.c.& col.2.b.c
17 Quõ incipiat eſſe,& definat eſſe forma ſubſtantialis. 490.col.2.a.& ſeqq.
18 An forma ſit magis natura quam materia. 284.col.2.b
19 Cur potius dicatur Forma educi ex materia q̃ induci in materiã.191.co.2.d
20 Quid ſit formam educi ex potẽtia materiæ. 220.col.2.a

Fortuna & fortuitum.

1 An ſit in rebus aliqd fortuitũ.324.c.2,d
2 An fortuna repugnet diuinę prouidentiæ. 325.c.1.c. & 326.col.2.c
3 An in rebus ſublunaribus aliquid caſu & fortuitò eueniat reſpectu cæli. 327 col.1.d
4 An fortuna ſit diuinum aliquod numẽ à quo res humanæ diſpenſentur & adminiſtrentur. 330.col.1.c
5 Quæ ſit definitio fortunæ, & an ea ſit bona. 331.col.2.a
6 An in iis quæ ſunt ad vtrumlibet, fortuna verſetur. 333.col.2.a
7 Ad quas ſcientias pertineat conſideratio fortunæ. 324.col.1.b

G

Generatio.

1 An generatio ſit motus proprie dictus & an in inſtanti fiat uel ſucceſſiue. 468 col.1.d
2 Quomodo fiat Generatio rerũ; & quæ concurrant ad efficiendam generationem. 184.col.2.b.& 185.c.1.b

Grauia & leuia.

1 An Grauia & leuia moueantur naturaliter ſecundum locum à Generante. 281.col.1.a
2 An moueantur à ſeipſis. 282.col.2.b

H

Heraclytus.

1 Qualis & quo tempore fuerit. 133.c.1.a

Homo.

1 An homo ſit nobilior cælo. 56.col.2.a
2 An generatio hominis fiat naturaliter, an liberè. 313.col.1.b
3 An homo naturaliter abſque ſemine procreari queat. 311.col.2.a
4 An generatio hominũ potuerit eſſe ab ęterno. 547.col.1.a

I

Idea.

1 An Idea ſit quintum quoddam genus cauſſæ à reliquis quatuor diuerſum. 291.col.2.d
2 An quia Idea mundi eſt æterna, ex eo concludi poſſit, mundum quoq; qui eſt eius imago, æternum eſſe oportere. 505.col.1.a.b.c

Indiuiduum.

1 An principium indiuiduationis ſit quãtitas. 237.col.2.c

a An

2 An ſit Hæcceitas Scoti. 339.col.1.b
3 An ſit materia ſignata D.Thomæ. 340. col.2.b
4 An ſit tam materia q̃ forma ſed principalius forma. 242.col.1.a

Infinitum.

1 An ſit actu aliqua infinita multitudo. 358.col.2.c
2 An ſit actu infinita magnitudo. ibidem
3 An infinita uirtus ad agendum ſit in Deo. 496. col.2.a
4 An infinitum poſſit effici à Deo. 364. col.2.a
5 An ſecundum Ariſtotelem intelligentiæ actu cognoſcant infinita. 361. col.1.b,& 363.col.1.d
6 An poſſit numerus augeri in infinitũ. 373.col.1.b.& 360.col.2.b

Intellectus & intelligere.

1 An intellectus & intelligere ſint res phyſicæ. 21..col.1.a
2 An repugnet intellectui humano proprie ac directè cognoſcere ſingularia.112.col.1.a.& 116.col.1.b.&118. col.2.d
3 An ſit neceſſarius Intellectus agẽs. 116. col.2.b.& 119.col.2.c
4 An Vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus noſtri.116.col.1.b.& 137. col.1.c. d
5 An primo notum intellectui noſtro ſit ſpecies vltima. 101.col.1.c
6 An ſit ens. 105.col.1.b
7 An ſit ſingulare. 109.c.1.b.& 115.c.1.b
8 An ſingulare diſtinctè cognoſcatur à noſtro intellectu. 112.col.1.a
9 An diſcurſus intellectus noſtri ſit motus cui conueniat definitio motus. 449.col.1.c

Intelligentia.

1 An ſcientia de Intelligentiis ſeparari debeat à ſcientia quę eſt de tranſcẽdentibus,ita ut non poſſint eſſe partes unius ſcientiæ. 15.col.1.a.& b
2 An Intelligentia uerè ſit forma & natura cæli. 271.col.2.c
3 Cur neceſſe ſit cælum moueri ab intelligentiis. 271 col. 1.d
4 An ẽm Ariſtot.neceſſe ſit intelligentias actu cognoſcere infinita.361.col.1.b. & 363 col.1.d
5 An ſublatis Intelligentiis tolleretur omnino Metaphyſica, & tunc Phyſica eſſet prima Philoſophia. 36.col.2.b
6 An Intelligentiæ ſint phyſice mobiles ſecũdum locum. 43..col.1.a

L

Liber.

1 Quę ſit materia uel ſubiectum librorũ de Generatione & corruptione. 59. col. 2.d
2 An Liber qui inſcribitur quartus meteororũ,ſit Meteorologicus, & poſt tres libros meteororum an poſt libros de Generatione & corruptione collocari debeat. 60.col.2.a
3 An libri de partibus animalium,ordine doctrinæ pręcedãt libros de Anima. 62.col.2.c
4 An libri de animalibus pręcedãt libros de plantis. 63.col.2.a
5 De ordine librorum Ariſtotelis qui cõtinent doctrinam aĩalium.62.col.1.a
6 Cur octo libri Phyſicorum inſcribãtur de Phyſico auditu. 65.col.1.a
7 Diſputatio de libris Ariſtotelis Acroamaticis & exotericis. 65.col.2.d
8 Cõtra eos qui octo libros Phyſicorum remouent à doctrina Phyſicæ. 59.c.1.a
9 Quæ calamitas libris Ariſtot. poſt eius mortem acciderit;ex quo factum eſt vt illi multifariam uitiati & corrupti ſint, 139.col.2.b
10 Qũo Ariſtoteles appellare ſoleat octo libros Phyſicorum, aliis in locis eos citans. 68 col.2.b
11 An Titulus ille præfixus octo libris Phyſicorum (de Phyſico auditu) ſit Ariſtotelis. 68.col.1.c
12 Qui fuerint libri Ariſt. de Philoſophia qui ab antiquis citantur. 68.col.1.a

Locus.

1 An locus contineat locatum.383.c.2.b
2 An habeat uim conſeruandi locatum. 387.col.1.b
3 An trahat ad ſe locatum. 386.col.2.a
4 An dẽat locus eſſe imobilis.388.c.2.a.b
5 An ſit immobilis per æquiualentiam vt placet Scotiſtis. 389.col.2.c
6 An ſit imobilis p̃p diſtantiã à cælo & à centro,vt cenſent Thomiſtę. 390.c.1.b

7 An Ariſtoteles in 4. libro Phyſicorum agat de omni loco qui cuilibet corpori conueniat, hoc eſt, cælis, plantis & animalibus. 391.col.2.b
8 An tãtum agat de loco qui per ſe ac primo conuenit Elementis. 393.col.1.b
9 Quo uerum ſit locum eſſe immobilem ſecundum Ariſtotelem. ibidem d.
10 Diſputatio cum iis qui dixerunt locũ eſſe interuallum. 394.col.1.d
11 An locus ſit ſuperficies. 397.col.1.d
12 An locus per ſe ſit in Categoria Quantitatis. 398.col.2.c
13 An motus localis per ſe fiat ad locum, an ad vbi. 398.col.2.d
14 An locus terræ ſit centrum, an ſuperficies aquæ & aeris. 399.col.1.c

De loco primi cæli.

1 An nullum habeat locum, ut dixit Alexander. 400.col 1.2.b
2 An ſit ſuperficies conuexa Saturni, vt Themiſtio placet. ibid.col.2.b
3 An ſit in loco propter partes eius, quarum una continet aliam, ut opinantur Thomiſtæ. 401.col.1.d
4 An locus eius ſit centrum, ut quidam philoſophi Arabes ſenſerunt. 402.col.2.a

Logica.

1 An Logica ſit pars philoſophiæ. 38.c.2.a
2 An ſit munus logicæ ponere diſcrimen inter ſcientias. 52.col.2.c

M

Mathematica doctrina.

1 An propriè loquendo ſit ſcia. 26.c.1.a
2 An ſit prior quàm Phyſica tam ordine doctrinæ quàm naturæ. 35.col.2.c
3 An ſit certior quàm Phyſica. 34 col.2.b
4 An tractet ullũ genus cauſſæ. 75.col.1.a
5 An contineat demonſtrationes potiſſimas. 77.col.2.c
6 An eius demonſtrationes procedãt ex iis quæ ſunt notiora nobis & ſecundum naturam. 89.col.2.a

Materia.

1 De uariis nominib⁹ & diuiſionibus Materiæ primæ. 182.col.1.d
2 An materia ſit neceſſaria. 183.col.1.c
3 An materia cæli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem rationis. 193.col.1.b
4 An ſit diuerſæ rationis. 195.col.2.b
5 Quid ſit materia prima. 198.col.1.b
6 Contra inſaniam eorum qui dixerunt materiam primam eſſe Deum. 200.col.2.b
7 An materia per ſe exiſtat, an omnẽ ſuã exiſtentiam accipiat à forma. 201.col.2.d
8 An materia habeat formam corporeitatis ſibi coæuam & inſeparabilem. 204.col.1.a
9 An materia ſit genus uel ei ſimilis. 208.col.2.b.c.d
10 Diſputatio de Dimenſionibus interminatis, nimirum an Quantitas immediatè ſit in materia ei coæua, & inſeparabilis. 209.col.2.c
11 De uariis relationibus Materiæ. 216.col.2.a
12 De duplici potentia Materiæ. ibidem
13 An potentia ſit de eſſentia Materiæ. 218.col.2.b.& 219.col.1.d
14 Quid ſit formam educi de potẽtiã Materiæ. 220.col.2.a
15 An Materia ſit in potentia ad formas artificiales 264. col. 2.d
16 An Materia ſit natura. 284.col.1.a
17 An Materia prima per ſe ſit vna & diſtincta. 208.col.2 c.& 209.col.2.b
18 An Materia prædicetur de aliis. ibid.
19 Quid Ariſtoteles uariis in locis de Materia prima ſcriptum reliquerit. 181.col.1.a

Medicina.

1 An Medicina ſubalternetur Phyſicæ. 51.col.2.b

Meliſſus.

1 Diſputatio cum Meliſſo de principiis rerũ naturaliũ.144.co.1.d.& 163.c.1.a

Metaphyſica.

1 An Metaphyſica per ſe conſideret decẽ categorias, & ſubſtantiam corruptibilem. 13. col.1. d.& col.2.d
2 An ſit vna Metaphyſica an tres. 14.col.2.a.& 15.col.1.a
3 An Metaphyſica tractet ſubiecta ſcientiarum particularium. 18.col.2.c

4 An

4 An Metaphyſica conſideret quidditates rerum in particulari. 47.col.2.c. & 49.col.2.b

5 De præſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias ſcientias. 27.col.2.b. 28.col.1.a. 29.col.2.a

6 An Metaphyſica ſubalternet ſibi alias omnes ſcientias. 28.col.2.c

7 An metaphyſica ſit certiſſima & prima omnium ſcientiarum. 33.col.2.a. 35. col.2.a

8 An Metaphyſicæ proprium ſit ponere diſcrimen inter ſcientias particulares. 52.col.2.c. 53.col.1.c

9 An Metaphyſicę ſit ſi negentur principia ſiue ſua ſiue ſcientiarum particularium, ea probare. 159.col.2.b.& 160.col.1.a

10 An præter corpus Phyſicum, mathematicum & artificiale, neceſſariò ponendum ſit aliud quartum corpus, nimirum metaphyſicum. 46.col.1.c

Mixtum.

1 An Mixta ſint partes uniuerſi. 518.col.1.a.& 519.col.2.a

2 An Mixta inanimata habeant in ſe intrinſecum principium corruptiuum ſui. 279.col.1.a.b.c

3 An Mixta inanimata habeant gradum aliquem naturæ diuerſum ab elemẽtis. 280.col.2.b

Monſtrum.

1 Quid ſit Monſtrum, quæ genera & cauſæ Monſtrorum. 338.col.1.b.d

2 Quibus in rebus eueniant Monſtra, & vtrum crebriùs in animalibus q̃ in plantis. 338. col.2.d.& 339.col.1.c

3 An Monſtra caſu eueniant. 339.col.2.d

Motus.

1 Quàm ſit neceſſaria cognitio Motus. 439.col.1.b

2 An Motus ſit in aliqua certa categoria. 440.col.2.d

3 An Motus ſit actus, & qualis actus, & an poſſit appellari Endelechia. 442. col.2 c.d

4 Cur Motus dicatur potius actus, quàm potentia. 443.col.2.d

5 An quod mouetur dici queat eſſe in potentia ad motum. ibidem.col.2.a. & 444.col.1.c

6 An idem poſſit ſimul eſſe actu & potẽtia & an omne mouens motu phyſico ſimul etiam moueatur. 445.col. 2.a b

7 An definitio Motus ſit vniuoca. 446. col. 2. c

8 An Motus dicatur principalius de motu cæli, quàm de aliis motibus. 447. col.1.a

9 An potentia ſit magis de eſſentia Motus quàm Actus. 446.col.1.c

10 An definitio Motus conueniat tã mouenti quàm mobili. 447.col.2.a

11 De differentia quæ eſt inter tres definitiones motus, traditas ab Ariſtotele 3.Phyſ.448. col.1.a

12 An motor ſit de eſſentia Motus. 448. col.2.a

13 An definitio Motus conueniat tertiæ operationi intellectus noſtri, quæ uocatur diſcurſus. 449.col.1.c

14 An definitio motus conueniat motui cæli. 450.col.1.a

15 An definitio Motus conueniat motui violento & artificiali.ibidem col.1.d

16 An definitiò Motus conueniat generationi & corruptioni. ibidem col.2.b

17 Quę ſint proprietates Motus, quæ ex eius definitione colliguntur. 451. col.1.a

De Terminis motus.

1 An oĩs motus neceſſariò fieri debeat inter aliquos terminos. 455.col.1.c

2 An omnis motus requirat duos terminos. ibidem col.2.d

3 An in uno motu poſſint eſſe plures duobus terminis. 456.col.2.a

4 An neceſſe ſit terminos motus eſſe diuiſibiles & partibiliter parabiles. 457. col.1.d

5 An termini motus debeant eſſe oppoſiti inter ſe 458.col.1.b

6 An neceſſe ſit terminum à quo, ſpecie diſtingui à termino ad quẽ. 459 c.1.b

7 An expulſio termini à quo, & inductio termini ad quem ſint unus vel duo motus. ibidem col.2.a

8 Ab vtro termino ſumenda ſit unitas. 460.col.2.d
9 An motus ex nigro in album, & motus ex nigro in viride vel alium quemlibet colorem medium differant ſpecie: & hic diſputatur an medię qualitates ſpecie differant ab extremis. 461.col.1.d
10 Quæ requirantur ad unitatem numeralem Motus. 463.col.1.d
11 An vnitas numeralis motoris requiratur ad vnitatem numeralem motus. 463.col 1.d.& col.2.d
12 An ſi, verbi gratia, canis ex turri cadẽs, in medio caſu moriatur, motus eius tam viui quàm mortui, à turri uſq; ad terram, ſit unus numero, atq; cõtinuus. 464.col.2.c
13 Vnde petenda ſit contrarietas motuũ. 464.col.2.b
14 An Motus ſit res diuerſa à termino ad quem, ſeu à forma quæ per motum acquiritur. 466.col.1.b

De uarijs ſpeciebus & diuiſionibus Motus.

1 An Generatio ſit Motus, propriè dictus. 468.col.1.d
2 An Alteratio ſit Motus propriè dictus. 473.col.2.c
3 An Augmentatio ſit Motus propriè ſũptus. 471.col.2.a
4 An Motus localis ſit motus propriè ſũptus. 472.col.2.c
5 Inter ſpecies motus proprie dicti, quænam teneat primum locum. 447.col 1.b
6 An uerum ſit motum naturalem quo eſt propior fini, eo celeriorem euadere. 474.col.2.d. & 475.col.1.c
7 Cur motus naturalis propè finem euadat velocior. 474.col.2.c.& 475.col.1.c
8 An creſcente celeritate motus naturalis, neceſſe ſit pariter etiam creſcere qualitatem motiuam ipſius mobilis. 478.col.2.a.& ibidem d
9 An motus proiectorum fiat à uirtute ipſis impreſſa à proiiciente. 479.col.2.b.& 480.col.2.e
10 An motus proiectorum fiat ab aere. 480.col.2.c.& 484.col.1.a
11 An motus ſit ens ſucceſſiuum & continuum. 484.col.2.c
12 Quę ſit cauſſa continuationis motus. 485.col.2.a
13 Quę differentiæ ſit inter partes motus ſecũdum extenſionem, & partes eius ſecundum ſucceſſionem, uel durationem. 486.col.2.b
14 An continuatio ſit de eſſentia motus, vel ſit accidens eius. 487.col.2.b
15 Quanam rẽ motus eſſentialiter diſtinguatur à mutatione. ibidem
16 Quõo incipiat & deſinat eſſe motus, & quæcunq; per motũ generãtur & corrumpuntur. 489.col.1.d,& col.2.c
17 Vnde proueniat ſucceſſio & mora quę eſt in motu. 406.col.1.c.& col.2.b

Mundus.

1 An mundus ſit ita perfectus, vt verè appellari poſſit vniuerſum. 345.col.1.e
2 Cur Deus nõ an̄ fecerit mundũ q̄ ponitur ab eo eſſe factus. 501.col.2.e
3 An ex eo, quia umbra corpori, & lumẽ ſoli, dñr eſſe coęua, rectè concludat, mundum etiam Deo coęternum eſſe poſſe. 503.col.2.b.c
4 An quia Idęa mundi eſt æterna, neceſſe ſit quoq; mundum æternum eſſe. 505.col.1.a.b.c
5 An mundi anima ſit æterna ſecundum Platonẽ, & an ex eius æternitate demõſtret mũdi æternitas. 510.c.2.c.d
6 An mundus poſſit interire, & an ex eo quia non põt interire, benè colligat, eũ nũquã cępiſſe. 511.c.2.e.& 512.1.b
7 An citra æternitatẽ aſſignari poſſit aliquod inſtans in quo primum mũdus effici potuerit. 537.c.1.b.& 539.c.1.b
8 An mundo repugnet Aeternitas. 540.col.2.d
9 An repugnet ei ratione rerum corruptibilium. 541.col.2.d
10 An ſpecialiter repugnet ei ratione hominis. 544.col.2.d

N

Natura & naturale.

1 An in rebus Naturalibus reperiantur multa, q̃ ſint nota nobis pariter atq; ſecundum naturam. 87.col.2.a
2 De differentia quæ eſt, inter res Naturales, & Artificiales. 264.col.1.b

3 An definitio Naturæ tradita 2.lib. Phyſic.ſit bona 266.col.2.c
4 An definitio Naturæ conueniat cælo. 269.col.1.b
5 An Intelligentia ſit natura cæli. 271. col.2.d
6 An definitio Naturæ cōueniat Animę. 275.col.1.c
7 An conueniat animæ rationali. 277. col.1.a
8 An Natura ſit in aliquo principiū actiuum eius generationis. 278.col.2.a
9 An ſit in aliquo principium actiuū corruptionis eius. 278.col.2.d
10 In quibus rebus Natura ſit principiū Alterationis. 279.col.2.c
11 An in mixtis ſit alia ratio & gradus naturę q̃ in Elementis. 280.col.2.b
12 An Natura quæ eſt in Elemētis, ſit principium actiuum motus eorum localis. 281.col.1.a
13 An in toto compoſito pręter materiā & formam ſit tertia quædam Natura ab illis ac diuerſa; vel vt in ſcholis dici ſolet An totum diſtinguatur realiter à ſuis partibus ſimul ſumptis. 285.col.1.c

Numerus.

1 De admirandis proprietatibus & myſticis virtutibus numerorum ſecundum Pythagoreos. 147. col. 2.b
2 An Numeri, vt placuit Pythagoreis, ſit principia rerum naturalium. ibidem & 172.col.2.d
3 De accretione numerorum in infinitū. 373.col.1.b.c.d

O

Olympiades & ludus olympicus.

1 De Ludis Olympicis. 126.col.1.c
2 Quot annis poſt excidium Troiæ cœperint Olympiades. 127.col.2.d
3 Initium Olympiadum quot annis præceſſerit exordia Vrbis Romę. 128. col.2.b
4 Quis regnabat apud Hebræos cùm cęperunt Olympiades. 129.col.1.a
5 Quis fuerit auctor ludorum Olympicorum & ipſarum Olympiadum. 126.col.2.a

O

Parmenides.

1 An opinio eius, quòd omnia ſint vnum ens imobile, poſſit defendi. 167.c.2.d
2 Quo tpe floruit Parmenides. 135.c.1.c

Philoſophia, & Philoſophus.

1 De diuiſione Philoſophiæ in practicā & ſpeculatiuam. 3.col.1.d.& 5.c.1.a
2 Quales ſint differentiæ Philoſophiæ, Practicū & Speculatiuū. 5.col.2.d
3 An vniuerſa Philoſophia ſit vna tantū ſcientia. 17.col.1.b
4 An Philoſophia prius floruerit apud Barbaros q̃ apud Græcos. 125.c.1.a
5 De variis ſectis Philoſophorum. 122. col.2.b
6 Quàm vtile ſit varias Philoſophorum opiniones diſcutere ac diiudicare. 121.col.2.b
7 An omnes veterum Philoſophorum ſententiæ poſſint ad verum ſenſum, ut placet Simplicio, reuocari. 155.c.1.d
8 Contra Philoſophos qui ponunt vnum principium rerum naturalium. 179. col.1.b

Phyſica & Phyſicus.

1 An Phyſica ſubalternetur metaphyſicæ. 28.col.2.a
2 An ſit prior Doctrinis mathematicis. 35.col.2.c
3 De vtilitate & iucunditate Phyſicæ. 63. col.2.d
4 Quod ſit ſubiectum Phyſicę, an ens mobile. 39.col.1.c
5 An ſit ſubſtantia naturalis. 42.col.2.c
6 An ſit res ſenſibilis. 43.col.2.c
7 An ſint res generabiles & corruptibiles. 44.col.1.b
8 An ſit corpus mobile vel naturale. 46.col.1.a
6 An Phyſicus cōſideret omnia quatuor gñā cauſſarum, & primas cuiuſq; generis cauſſas. 72.col.2 d.73.col.1.d
10 Cur via, ſeu ordo procedēdi in Phyſica ab iis quæ ſunt notiora nobis, ad ea q̃ ſunt quidem ſecundum naturā notiora, ſed nobis ignotiora, dicatur nobis innatus vel naturalis. 85.col.1.d
12 An Phyſica Ariſt ſit ſcientia. 29.c.1.d

Plato & Platonici.

1 Quid ſenſerit Plato de Creatione. 189. col.2.a

2 Quo tempore floruerit Plato, & illuſtriores Platonici. 137.col 1.a

3 De non ente Platonis. 165.col.2.a

4 Quid ſenſerit Plato de immortalitate animæ. 251.col.2.c

5 An natura ſit tantum inſtrumentale agens, ut volũt Platonici, an etiã principale, ut placet Peripateticis. 304. col.1.d

6 An Plato putauerit cælum eſſe compoſitum ex Elementis, 419.col.2.d & 528. col. 1. d

7 An exiſtimauerit mundum ſempiternũ eſſe, an potius ab aliquo principio factum. 527.col.1.a

8 An in omnibus Platonem ſequi oporteat. 513.col.1.d

9 Quid ſit illud quod ante mũdi effectionem Plato dixit uago & inordinato motu iactatum eſſe. 521.col.2.a.& d

10 An Plato ſenſit mundum eſſe incorruptibilem. 523.col.2.& 524.col.1.b

11 An crediderit cælũ & aſtra eſſe Deos. 525. col.2.a.b

12 An ſecundum Platonem, ex æternitate animæ mundi, liceat concludere ęternitatem mundi. 510. col.2.d,& 511.col.1.a

13 Quid Plato ſenſerit de Doctrinis Mathematicis. 26 col.1.c

14 Quid de prꝗſtantia & poteſtate Metaphyſicæ ſupra alias diſciplinas. 27. col.2.b

15 An res corruptibiles poſſint verius dici nõ entia quàm entia, ut ſenſit Plato. 165.col.2.d.& 166. col.1.c

Priuatio.

1 Diſputatio de Priuatione, quæ eſt vnũ de tribus principiis rerum naturaliũ. 221.col.1.a

Pythagoras.

1 Diſceptatio de tempore quo vixit Pythagoras. 131.col.2.a

2 Opinio eius de numeris diligenter expenditur. 147.col.2.b.& 172.col.2.d

Quantitas.

1 An Quantitas re diſtinguatur à ſubſtantia. 349.col.2.c

2 An puncta lineæ & ſuperficies ſint res extra animam. 353.col.1.d

3 An ſint entia, ut vocant, poſitiua. 354. col.1.d

4 An inter ſe realiter diſtinguantur. 355. col.2.a

5 Quomodo punctum habeat poſitionẽ in continuo, 354.col.2.d

6 An Quantitas mathematicè conſiderata, ſit ratione tantum abſtracta à ſubſtantia ſenſibili, an etiã ab omni ſubſtantia. 373.col.2.d

7 Diſputatio de Quadratura Circuli an ſit poſſibilis. 376.col.1.c

8 De maximo & minimo. 380 col.2.b

9 An omnium rerũ naturalium ſint præfiniti fixique magnitudinis termini, tam ſecundum exceſſum q̃ ſecũdum paruitatem. 381.col.2.d

10 De Quantitate interminata an ſit coæua materiæ, ei immediatè inhærens, per ſe ingenerabilis & incorruptibilis, & præcedens oẽs formas ſubſtã tiales. 209.col.2.c

11 An Quantitas cęli & rerum ſublunarium ſint eiuſdem ſpeciei. 197.c.1.d

12 An Quantitas ſit principium Indiuiduationis. 237.col.2.c

13 Quantitas intenſionis & remiſſionis quæ eſt in qualitate, ad quam rationem Quantitatis reduci debeat. 428.col.2.c

Quidditas.

1 An Quidditates rerum in particulari, cõſiderẽtur à Metaphyſico. 49.c.2.b

2 An Quidditates rerũ habeant cauſſam efficientẽ, & an ſint ęternæ. 249.c.2.a

3 An materia ſit pars Quidditatis, uel potius forma ſit tota Quidditas rei. 233.col.1.d

4 An perfecta cognitio Quidditatis rerũ naturalium requirat cognitionem aliarum cauſſarum, quam materię & formæ. 59.col.1.b

Scientia.

S

Scientia.

1 An ſit bona diuiſio Scientiæ in Practicam & Speculatiuam, & an nomen Scientiæ vniuocè de illis dicatur. 5.col.1.a.& 7.col.2.a
2 An ſit bona diuiſio Scientiæ ſpeculatiuæ in Phyſicam Metaphyſicam & diſciplinas mathematicas. 10.col.1.c.
3 Qualis ſit hæc diuiſio Scientiæ ſpeculatiuæ. 11.col.2.a
4 An ſcientia ſpeculatiua dicatur vniuocè de his tribus. 24.col.2.a
5 An cognitio Tranſcendentium & Intelligentiarum pertineat ad vnā Scientiam. 14.col.2.d
6 An poſſit defendi eſſe Quinque ſcientias ſpeculatiuas. 16.col.2.a
7 An ſit vna Scientia omnium rerum, vt quidam opinantur. 17.col.1.b
8 An rerum corruptibilium poſſit eſſe Scientia. 48.col.2.b
9 Cuius ſit tradere diſtinctionem Scientiarum. 52.col.2.c.
10 An ſcientia noſtra ſit reminiſcentia, vt exiſtimauit Plato. 86.col.1.d

T

Tempus.

1 An Tempus ſit ens reale. 410.col.2.b
2 An re differat a Motu. 411.col.1.d
3 An Tempus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè. 412.col 2.b
4 An in definitione Temporis addendum ſit ipſum eſſe numerum motus & quietis. 413 col.2.c
5 An eſſe rerum corruptibilium menſuretur tempore. 414.col.1.d
6 An eſſe ac ratio Temporis pendeat ex operatione animi noſtri. ibidem. col.2 c
7 An Tempus ſit ſubiectiuè tātum in motu cęli, an vero etiam in omni motu. 415.col.2.b
8 An ſit vnum Tempus apud omnes Gentes, an verò multa tempora. 416. col.1.b
9 An ſit vnum, & idem nunc in toto Tempore. 417.col.1.b
10 An motus localis Angeli menſuretur tempore aliquo continuo, quod ſit diuerſum ab eo tempore quo menſurantur res naturales. 436.col.1.b
11 An pro menſura operationum immanentium & naturalium Angeli, ſit ponendum Tempus diſcretū, quod quidam Theologi inducunt. ibidē.

Thales Mileſius.

1 De tempore quo vixit, pulchra diſceptatio. 130.col.1.b.
2 Opinio eius de principio rerum naturalium. 144.col.2.c

V

Vniuerſale.

1 An magis Vniuerſalia ſint notiora nobis quàm minus Vniuerſalia. 95. col 2.c
2 An Vniuerſaliora ſint tam ſecundum nos quàm ſecundum naturam, notiora. 87.col.2.d
3 An difficilius ſit definire Vniuerſale quàm ſingulare, vt ait Ariſtoteles. 99.col.1.c.& 100.col.1.a
4 An vniuerſale ſit notius ſecundum rationem, quàm ſingulare. 117.col.1.d

Vacuum.

1 An ſi eſſet vacuum, poſſet in eo fieri Motus localis, & an fieret in tempore. 404.col.1.b
2 Cur non poſſit eſſe vacuum. 407.col. 1.a
3 An qui mundum cenſent de nouo fuiſſe creatum, concedere cogantur, aliquando fuiſſe vacuū. 532.col.2.d & 535.col.1.a

FINIS.

INDEX RERVM

A

Abſtractio.

De abſtractione Metaphyſicæ, an Metaphyſicus tantum conſideret ea quæ re & ratione abſtracta ſunt à materia & motu. pagina 11. col.2.b.

De abſtractione Phyſicæ, an Phyſicus tantum conſideret ea, quæ à materia, re & ratione ſunt inſeparabilia. 12.col.1.a & 24.col.1.b.

Triplex abſtractio à materia. 10.col.2.b.

Abſtractio quãtitatis à ſubſtantia, duplex; alia Metaphyſica, alia Mathematica. 12.col.2.d

Abſtractio Metaphyſica ſecundum rem à materia, quæ vocatur per indifferentiã, refellitur. 13.col.1.c.

Diuerſitas abſtractionum, non facit diuerſitatem ſcientiarum. 17.col.2.b

Geometria & Arithmetica, vno & eodem Abſtractionis genere, continentur. 17. col.2.d

An ſit facilior Abſtractio Generis, q̃ ſpeciei vltimæ. 101.col.2.d,& 104.col.1.a.

An poſterius poſſit abſtrahi à priori. 374. col.1.d.& col.2.b.

Opinio & argumenta dicentium, quantitatem Mathematicam non eſſe abſtractam ab omni ſubſtantia; ſed tantum à ſenſibili. 373.col.2.d

Probatur multis argumentis, quantitatẽ Mathematicam, eſſe abſtractam ab omni ſubſtantia. 75.col.1.b

Accidens.

Quod nullum accidens poſſit producere ſubſtantiam, probatur a Scoto, Durando, & Ochan. 305.col.2.a

Exponitur opinio Thomiſtarum, quòd accidens in virtute ſubſtantiæ, poſſit producere ſubſtantiam. 306.col.2.a

Probatur accidens non agere in virtute ſubſtantiæ. 306.col 2.c.

Demonſtratur, accidens ſua vi producere ſubſtantiam. 307.col.2.c.

Declaratur, quemadmodũ accidens, quatuor modis dici queat agere in virtute ſubſtantiæ. 309.col.2.a

Actio.

Quid inter Actionem & effectionẽ interſit. 4.col.1.b

Quæ Actiones imperio noſtræ voluntatis ſubiiciantur. ibidem.d

In omni Actione, quatuor eſſe diligenter conſideranda. 250.col.1.b

Vnde proueniat multitudo & varietas actionum eiuſdem agentis. 249.col.2.d

Omnem Actionem eſſe à forma, nullam autem à materia. 250 col.2.c

An Actio ſubiectiue ſit in agente. 451.col. 2.d.& 452.col.2.a

An Actio re differat à paſſione. ibidem

Aeternitas & Aeternum.

Variæ ſignificationes huius vocis (Aeternum) 423.col.2.a

An viſio Dei beatifica, quam habent ſancti in cælo, menſuretur æternitate participata. 424.col.1.c

Explicatur, quid ſit Aeternitas, & quę ſit ratio, & radix æternitatis. 425. col.1. d.& 426.col.1.b.c.

An Aeternitas per ſe ſit menſurabilis. ibidem col.2.c.

Quæ ratio menſuræ, accommodari poſſit Aeternitati. 427.col.2.a

An Ariſtoteles demonſtratiuè probauerit Aeternitatem motus. 498.col.2.a

Argumenta eorum, qui cenſent Aeternitatem repugnare ſimpliciter omni creaturæ, vt eſt creatura. 540.col.2.a.b

Solutiones illorum argumentorum. 545.col.2.b

Fortis argumentatio, quà probatur Aeternitatem, ſimpliciter non repugnare creaturæ. 543.col.2.a

Argumenta eorum, qui putant Aeternitatem

tatem præcipuè repugnare rebus corruptibilibus. 541.col.2.d.
Solutiones illorum. 546.col.2.c
An ſi creatura eſſet æterna, poſſit in ea diſtingui productio eius à conſeruatione. 544.col.2.d
In æternis, quid ſignificet nomē Creationis, vel Productionis. 544.col.1.b & 545.col.2.b
An generatio quidem aliorum animaliū, potuerit eſſe ab æterno, non autem hominum. 547.col.1.a
An ſecundum ſanctos patres, vlla creatura potuerit eſſe æterna. 541.col.1.d & 546.col.2.d

Aeuum.

De variis ſignificationibus Aeui. 428.col.1.a
An Aeuum ſit menſura durationis habentis prius & poſterius, ſine innouatione & variatione. 428.col.1.d
Si duratio ęuiterna eſt tota ſimul, quomodo dicitur in ea eſſe pręſens, pręteritū, & futurum? 429.col.2.c
An Aeuum ſit menſura rei, quæ ſecundū eſſe eſt immutabilis, ſed eſt mutabilis ſecundum affectiones, & operationes. 430.col.2.a
An Aeuum ſit menſura omnis rei permanentis, & quæ ſit tota ſimul, vt vult Scotus. 431.col.2.b
Quæ ſit propria ratio Aeui. 432.col.1.b
An ſit vnum Aeuum, menſura omnium æuiternorum. 432.col.2.c
An ſint tot Aua, quot ſunt æuiterna. 433.col.2.c
An quodlibet æuiternum ſuperius, ſit mēſura inferioris ęuiterni. 434.col.1.b
An ſit ponendum aliquod Aeuum, quod ſit menſura durationis ęuiternę. ibidē col.1.d

Albertus Magnus.

Cenſet, quantitatem eſſe per ſe imaginabilem, ſed nō ſenſibilem, in quo refellitur. 11.col.1.c
Probat motum cęli non eſſe naturalem, ſed refutatur. 379.col.1.d. & deinceps. 272.col.2.d.

Credit, verum aurum poſſe fieri ab Alchymiſtis. 320.col.1.a

Alchymia & Alchymiſta.

Ab Alchymiſtis non poſſe fieri verum aurum, probant, Auicenna, Auerroes, D. Thomas Aegidius, & alij. 317.col.1.d
Alchymiſticū aurum, non poſſe licite vendi pro vero. 318.col.1.a.b.c
Alchymiſtę putant, materiam omnium metallorum eſſe ſulphur & argentum viuum, quod ab alijs refellitur. 321.col.1.d
Inuenta & opera Alchymiſtarum. ibidem. col.2.a
Vtilitates artis Alchimię. ibidem. col.2.c
Quinque rationes quorūdam, pro Alchymiſtis. 320.col.2.a
Effectio auri per Alchymiam ſecundum rationem non videtur impoſſibilis. 321.col.2.c
Modus efficiendi aurum per Alchymiam, non videtur adhuc inuentus, & bene cōpertus. 322.col.2.a
Vſus Alchymię, eſt pernicioſus, nec permittendus in republica. 323.col.1.a.b

Alexander Aphrodiſæus.

Cenſet ſpeculatiuam ſcientiam principaliter dici de Metaphyſica, tum de Phyſica, extremo loco de Mathematicis diſciplinis. 25.col.1.d
Quam putet Alexander eſſe cauſſam contingentię quę eſt in rebus naturalibus. 346.col.2.d.
Laus Alexandri, & tempus quo floruit. 141.col.1.a
Dixit primum cęlum nullum habere locum. 400.col.1.c.
Videtur Alexander intelligentiis motricibus cęlorum talem tribuere in mouendo libertatē, qualem eis tribuunt Theologi: & quomodo eum refellat Simplicius. 497.col.2.d
Definitio motus quam tradit Alexander expenditur, & defenditur contra Simplicium. 443.col.2.b.& 444.col.2.c

Analogum.

Analogum.

De analogo,vel potius de eo quod Ariſtoteles vocat ens ab vno ad vnum,multa ſcitu digna traduntur. 45.col.2.a

Anaxagoras.

Quo tempore vixerit:qui eodem tempore tum apud alias gentes,tum apud Hebræos floruerint: Primus Philoſophorum Græcos docuit opificem mundi & omnium rerum effectorem, eſſe Deū. 133.col.1.d.

Fuit diſcipulus Anaximenis,magiſter autem Archelai Philoſophi, Periclis oratoris,& Euripidis Poetæ. 149.col.1.c.

Patriam & patrimoniū propter Philoſophiæ ſtudium contempſit:comparatione priorum Philoſophorum ſobrius & prudens eſt habitus. Primus materiæ adiunxit cauſſam efficientem ipſam mētem,quamobrē cognominabatur mēs. Opinio eius de principio rerum naturalium exponitur. ibidem col.2.b

Anaxagorę Ariſtoteles præfert Empedoclem. 172.col.1.c

Opinio Anaxagoræ de principio rerum naturalium refellitur. 174.col.1.b.

Anaximander.

Fuit auditor Thaletis;Primus Gnomonē inuenit, & maris ac terræ circuitus deſcripſit:Fecit principium rerum omniū infinitum quiddā & medium inter elementa, quare videtur ſubodoratus fuiſſe materiam primam. 146.col.1.c

Anima & Animatum.

An definitio Naturę,quę traditur ſecundo libro Phy.conueniat animę. 275.col.1.c.

An animæ perfectorum animalium ſint extenſę & diuiſibiles. 227.col.2.c.

De anima mundi. 510.col.2.c.d

An ſemper animatum ſit nobilius inanimato. 58.col.1.a

Animal.

An motus progreſſiuus animalium ſit eorum corporibus naturalis vel violentus. 276.col.2.b.

An animalia genita ex ſemine & ex putri materia poſſint eſſe eiuſdem ſpeciei. 311.col.1.c.

An animalia genita ex putri materia poſſint generare alia eiuſdem ſpeciei. 315.col.1.a.b.c.& col.2.d.

Animalia quędam generari ſolo calore ignis. 322.col.2.c.

Anima rationalis.

An ſcientia animę rationalis pertineat ad Phyſicum. 12.col.1.a.& 19.col.2.c.

Quas res Phyſicus non poſſit cognoſcere de anima rationali. 20 col.2 c.d

Quę ſunt ea quæ Phyſicus docet de anima rationali. 21.col.2.c

Anima rationalis vt eſt per ſe ſubſiſtens & ſeparabilis à corpore,ad Phyſiologiæ doctrinam non pertinet. 20.col.1.b

Quędam eſſe quę non poſſint certo cognoſci de anima rationali niſi lumine fidei. 22.col.1.d

Doctrina aiæ rationalis partim eſt Phyſica,partim Metaphyſica,& partim habetur ex doctrina à Deo reuelata.ibidē col.2.b.

Scientia animę rationalis non eſt vna & ſimplex, ſed varia & multiplex. 23.col.2.d

De duplici conditione & ſtatu animę rationalis in cognoſcēdo, pręclara doctrina traditur. 117.col.1.a

Cur anima rationalis nō educatur ex potentia materię 220.col.2.a

An materia ſit in potentia ad animam rationalem. ibidem.c

Animam rationalem eſſe immortalē ſecundum Platonem. 251.col.2.c.

Eandem eſſe immortalem ſecundum Ariſtotelem. 252 col.2.d

Immortalitatem eius naturali rationis lumine cognoſci,& firmis rationibus cōcludi poſſe. 254.col.1.a

Quod ſit forma eſſentialis & pars hominis. 255.col.2.c

Quod

INDEX RERUM.

Quod non ſit aſſiſtens,& vna in omnibus, contra Auerroem. 258.col.1 b

Quod non ſit ante corpus,nec in diuerſa ingrediatur corpora, cõtra Platonicos. 260.col.2.a

An definitio naturę quę traditur ſecundo libro Phy. conueniat Animę rationali. 277.col.1.a

Argumentatio.

Argumentatio cum ſit vnus motus,vnius potentię eſſe debet operatio. 112. col.2.b

Quando ſit bona argumentatio à permutata proportione. 118.col.1.d

Maius eſt vitium argumentationis ex defectu formę, quàm materię. 163. col.1.b

Ariſtoteles.

Quãdo natus ſit. Quot annis natu minor fuerit Platonẽ. Quando eum audire cępit,& quandiu audiuit. Quando factus eſt magiſter Alexandri Magni,& quamdiu eo munere functus eſt. Quot Annos Philoſophiam docuit. Quando eſt mortuus,& quo genere mortis, An author necis Alexãdri Magni fuerit, Quęnam eius tempore memorabilia euenerint. Calamitas quę ſcriptis eius acci dit. Qui fuerunt in Philoſophia eius ſucceſſores, & quo tempore floruerint. 138.col.1.d & ſeqq.

Multa & varia & pręclara de laudibus Ariſtotelis. 178.col.1.c

Ariſtoteles ſenſit Animum noſtrum eſſe immortalem. 252.col.2.d

An Ariſtoteles faciens mundum ęternum cogatur concedere infinitam actu animarum rationalium multitudinem. 360.col.2.d. & 362. col.2.b

An Ariſtoteles putauerit, ęternitatẽ motus & mundi poſſe demonſtrari,& à ſe fuiſſe demonſtratam. 493.col.2.d

An crediderit creationẽ,ideſt productionem ex nihilo, eſſe poſſibilem. 188. col.1.c

Cur paſſim veteres Philoſophos reprehẽdat,verba eorum magis quàm ſententias ſpectans. 169.col.2.d

Videtur ſcripſiſſe varios libros de Anima, & poſt libros de Anima & Metaphyſicę habuiſſe in animo aliquid ſcribere de Anima rationali. 23.col.2.a.b

Argumenta Ariſtotelis pro ęternitate mũdi. 498.col.1 a

Solutio illorum argumentorum. 500. col.1.b

Ars & Artificiale.

Ars mechanica non eſt pars Philoſophię. 38.col.1.d

Diuiſio artium mechanicarum. ibidem

Octo differentię inter res artificiales & naturales. 264.col.1.b

Materia prima non eſt in potentia ad formas artificiales. ibidem col.2.d

An forma artificialis ſit principium alicuius motus. 265.col.1.c.

An forma artificialis re diſtinguatur à ſubiecto in quo inhęret. ibidem col.2.d

Aſtrologus.

Sex differentię inter Aſtrologum & Phyſicum, in tractatione rerum cęleſtium 50.col.2.d

Attractio.

Tres eſſe ſpecies attractionis tradit Auerroes, & quid inter illas interſit. 386.col.2.b

Auerroes.

Cur dixit primum cęlum eſſe in loco per accidens,ratione centri. 403.col.1.d

Cur pro abſurdo habuit eſſe quartã Sciẽtiam ſpeculatiuam. 26.col.1.c

Opinio eius de aſſiſtentia & vnitate intellectus humani refellitur. 258.col.1.b

Putauit animalia genita ex ſemine, & ex putri materia eiuſdem ſpeciei eſſe non poſſe. 313.col.1.d.col.2.a

Senſit per Alchymiam non poſſe fieri verum aurum. 317.col.2.a

In quarto libro de Cęlo & in decimo libro

bro Metaphyſicę videtur ſentire colores medios ſpecie diſtingui ab extremis; ſed in Sexto libro Phyſicorum & in Tertio libro Meteororum videtur contrarium dicere. 461.col. 2.a & 463.col.1.d
An ſecundum ipſum ponenda ſit forma corporeitatis materię coęterna. 204. col.1.c.& 205.col.1.a.b
An faciens formas ſubſtantiales elementorum intendi & remitti & actu manere in mixtis poſſit defendere generationem elementorum,& mixtorum,nō eſſe motus proprie dictos. 469. col.1.b & col.2.c
Sententia eius de neceſſitate & libertate Dei in agendo. 497.col.1.b
Argumenta eius pro ęternitate mundi. 532.col.2.d
Solutio horum argumentorum. 534. col.2.d

Auicenna.

Putauit motum cęli non eſſe naturalem. 269.col.1.b.& 272.col.2.d.
Senſit hominem etiam ſine ſemine naturaliter poſſe generari. 311.col.2.a
Dixit verum aurum non poſſe fieri arte Alchymię. 317.col.1.d.& 319. col.2.d.
Opinatur fortunam verſari etiam in his quę ſunt ad vtrumlibet. 333.col.2.b
Negauit contingentiam eſſe in rebus naturalibus. 342.col.1.c
Motum cęli nō fieri ad locum ſed Situm. 401.col.1.a

Augmentatio.

Quot modis poſſit fieri augmentatio. 471.col.2.b.
An augmētatio ſit ſpecies motus localis. 471.col.2.d.& 472.col.1.a
An ſit motus propriè dictus. 471.col. 2.a
An ſit motus continuus. 471.col.2.d,& 492.col.2.a
An in augmentatione terminus à quo & ad quem ſint contrarij, & ſpecie differant. 471.col.2.c.d & 472.col.1.c.

C

Calor.

Triplex calor, Elementaris Animalis & Cęleſtis. Et an hi ſpecię differant. 322.col.1.a
Quędam animalia ſolo ignis calore generari. 322.col.1.c.

Cauſſa.

Conſideratio cauſarum ad quas ſcientias pertineat. 291.col.1.b
An Phyſicus conſideret omnia quatuor genera cauſarum. 72.col.2.d
An Phyſicus conſideret primam cuiuſque generis cauſam. 73.col.2.a
An Metaphyſicus conſideret omnes quatuor cauſas,& primas cuiuſq; generis cauſas. 74.col.1.b
An ad perfectam cuiuſque rei naturalis cognitionem neceſaria ſit omnium cauſarum eius cognitio 80.col.1.a
An Mathematicus conſideret vllum verum genus cauſę. 75.col.1.a
Cur Ariſtoteles nuſquam vniuersè definiuit cauſam. 291.col.1.d
Cur Ariſtoteles nuſquam probauit eſſe quatuor genera cauſarum. ibidem col.2.c
Cui cauſę principaliùs conueniat nomen & ratio cauſę. 298.col.1.d
An ſemper cauſa ſit nobilior ſuo effectu. 305.col.1.b
Quę ſit vis & cauſalitas cuiuſlibet cauſę. 393.col.1.b
An inter cauſas vniuerſales & particulares ſit neceſaria connexio. 298.col.2.c
An cauſalitas cauſæ vniuerſalis ſit principalior quàm cauſæ particularis. 299.col. 2.c
Diſceptatio inter Platonicos & peripateticos An ſit ponenda cauſa exemplaris tanquam genus cauſæ diuerſum à reliquis. 291.col.2.d

Cælum.

An motus circularis cæli demonſtret ipſum ſecundum Platonem non eſſe cōpoſitum

INDEX RERVM.

poſitum ex elementis. 517.col.2.b.& 518.col.1.c
Cælum per ſe ac quidditatiuè tractari debere à Phyſico probatur multis argumentis. 44.col.2.b.c.
Cur in libro Primo Phyſicorum non ſunt tradita principia communia cęlo,& rebus corruptibilibus. 45.col.1.c.& col 2.c.
An cælum ſit nobilius homine. 56.col.1.d
Diſcutitur opinio Aegidij affirmantis eãdem eſſe materiam cæli atque rerum ſublunarium. 193.col.1.c
Probatur diuerſam eſſe materiam cæli,& rerum ſublunarium. 195.col.2.a
Motum cæli non eſſe naturalem,opinio & rationes quorundam. 269. col.1.b
Eum eſſe naturalem probatur multis argumentis. 270.col 1.b
An Motus cæli ſit naturalis propter principium actiuum an paſſiuum. 271. col.1.a
Cur neceſſe eſt motum cæli effici ab intelligentia. ibidem.d
Intelligentiam eſſe veram formam & naturam cæli,opinio quorundam,quæ tamen multis rationibus refellitur. 271 col.2.d
An cæli ſint vnius ſpeciei omnes,an differant ſpecie. 273.col.1.a.b.c
An quies cæli in fine mundi ſit futura illi naturalis an violenta. 269.col.2.b & 273.col.2.b
Vt definitio naturæ cælo accommodari queat, quo pacto illa particula definitionis naturam eſſe principium motus & quietis,interpretãda ſit. 274.col.1 b
An poſſet quis extra cælum porrigere brachium,aut telum iacere. 361.col.1.d & 363.col.2.c
Cur cęli alij ab alijs contineantur. 386 col.1.a
Cælum vt cælum non indiget loco à quo contineatur. 402 col.2.c.
An locus primi cæli ſit centrũ 407.col.1.a
De loco primi cæli variæ opiniones. 400. col.1.a

Color.

An colores medii ſpecie differant ab extremis. 461.col.1.d.
An colores medij actu componantur ex coloribus extremis.ibid. & 462.col.2.d
Quid Auerroes ſenſerit de coloribus medijs an ſpecie differant ab extremis. 461.col.1.d & 463.col.1.a
Quid Ariſtoteles. ibidem.b
Quid Simplicius & Themiſtius.ibidem c.
Quis Auctor ſentiat. ibidem d.

Contingens & Contingentia.

Qua ratione Stoici tollunt omnem contingentiam. 341.col.1.a
Cur Auicenna & Ochan tollunt contingentiam. ibidem col.1.d
An eſſe contingens ſit demonſtrabile. 342.col.2.b
Probatur tribus argumentis eſſe in rebus contingentiam. ibidem.col.1.a
Soluũtur rationes Stoicorum, Auicennę, Ochan, Scoti contra contingentiam. 343.col.2.d.
Varietas contingentium. 345.col.2.b
Quatuor differentię inter cõtingens naturale & contingens voluntariũ.ibidem.c
Quę ſit cauſſa contingentiæ rerum ſecundum Scotum, D.Thomam, Alexãdrum & quoſdam alios. 345.col.2.b
Quæ ſint veræ ac proprię cauſsę omnis contingentiæ quę eſt in rebus naturalibus. 347.col.2.a

Continuum.

An continuum actu habeat in ſe infinitas partes,an non. 361.col.2.d
An poſſent partes continui per potentiã Dei oẽs remoueri à cõtinuo. 366.col.1.b
An continuum componatur ex indiuiſibilibus in infinitum. ibidem col.2.c
Multa de diuiſione & additione continui in infinitum. 371.col.1.d

Corpus.

Quadruplex corpus,Phyſicum,Mathematicum, Metaphyſicum, & artificiale. 46.col 1.b
Cur Ariſtoteles & Auerroes non faciant niſi duplex corpus;Phyſicum & Mathematicum. ibidem d
Quomodo Ariſt. dicat corpora naturalia eſſe principia aliorum corporum. ibidẽ col.2.a.
Corpora mixta imperfecta vt nix grando &c.non ſunt ſpecies corporis naturalis diuerſa ab elementis. 56 col.1.b
Corpora mixta eſſe partes vniu. 519.c.2.a

Creatio.

Creatio.

Comparatio Creationis cum Generatione. 185.col.1.b
Sex res excludi à Creatione. Ibidem col.2.a
Quid ſit Creatio. 184.col.1.d
An ſit actio aliqua vel relatio,& qualis relatio. 186.col.1.b
An Creatio ſit quidpiam diuerſum à creatura. Ibidem c
An vis creandi ſit adeo propria Dei,vt ea ſit creaturę incommunicabilis. 187. col.1.c
Diſcrimē inter id quod creatur,& id quod generatur. 190.col.2.d.& 191.col.2.d
An Ariſtoteles cognouerit creationem eſſe poſſibilem. 188.col.1.c
An poſſit cognoſci lumine naturali. 189.col.2.d
Quid Plato ſenſerit de Creatione. ibidem a.

D

Definitio.

Definitio rei naturalis an ſolam materiam & formam continere debeat,an pręter has etiam efficientem & finem. 80. col.2.b
Definitio accidentis alia eſſentialis, alia cauſalis. Perfecta eſt quę vtranque complectitur, & hęc eſt medium Demonſtrationis. 82.col.1.b
Tres vię inueſtigandi & inueniendi definitiones. 99.col.1.c
Quo pacto ex Demonſtratione innoteſcit & colligitur ipſum quod quid eſt, & definitio Accidentis quod demonſtratur. 22.col.1.a
Qua ratione facilior ſit definitio ſingularis,quàm vniuerſalis,vt docet Ariſtoteles in 2.libro Poſt.tex.17. 99.col.1.c 100.col.1.c

Democritus.

Duo facit principia rerum, vacuum & plenum,hoc eſt, Atomos. 150.col.2.d
Vacuum eſſe in rebus ſeptem rationibus probat. 151.col.1.a
Varia decreta eius de Atomis.152.col 1.d
An Democritus fecerit infinitas ſpecies figurarum,quę ſunt in Atomis. 151. col.1.a
An Democritus ſtirpium & animaliū certas quaſdam efficientes cauſſas ſtatuerit. 154.col.2.a
Opinio Democriti refellitur. 175. col.1.b
Cur Ariſtoteles Democritum cęteris Philoſophis anteponat. 152.col.2.c
Quando & quamdiu vixerit varię opiniones. 134.col.1.a
Eodem tempore floruiſſe Hyppocratem. ibidem col.2.a.

Demonſtratio.

Duo conſideranda in medio Demonſtrationis potiſſimę. 77.col.2.c
Cur tantopere laudentur demonſtrationes Mathematicę. 79.col. 2.a & 78. col.1.a
Omnis demonſtratio, quę oſtendit cauſſam rei per ſe, oſtendit etiam rem eſſe. 79.col.1.d
Falſum eſt, Demonſtrationem potiſſimā debere procedere ex ijs quę ſunt notiora ſecundum nos, & ſecundum naturā. 79.col.2.a.b.c
Potiſſimę Demonſtrationes non reperiūtur in doctrinis purè Mathematicis. 77.col.2.d
An Demonſtrationes Mathematicę procedant ex notioribus ſecundum nos & ſecundum naturam. 89.col.2.a
Demonſtratio Theophraſti, quòd res naturales habeant cauſſas & principia. 83.col.1 c

Deus.

Magis diſtinctus eſt Deus ab Intelligētiis, quàm intelligentię ab aliis creaturis. 16.col.2.b
Scientiam de Deo diſtinctam eſſe a ſcientia quę eſt de Intelligentijs ibidem a
Solus Deus eſt verè Ens,cętera verius dici poſſunt

poſſunt non entia quàm Entia, vt prę-clare docet Plato, & Plutarchus. 165. col.2.a

Cum Deus ſine cauſſis ſecundis per ſe poſſit omnia efficere, cur vti velit cauſſis ſecundis. 191.col.2.b, & 192.col.2.d

Pulchra comparatio inter Deum & Materiam Primam. 200.col.2.c

Inſania eorum qui dixerunt Deũ eſſe materiam primam redarguitur. Ibidem b

Deum actu concurrere ad quamlibet operationem cauſſę ſecundę, probatur ſecundum ſacram ſcripturam & uerã Philoſophiam. 301.col.2.b.c.d

Dei concurſus cum noſtra voluntate non tollit eius libertatem. 303.col.1.d

Probatur Deum non agere ex neceſſitate naturę & eſſe infinitę uirtutis. 495. col.1.c

Explicatur quid Peripatetici ſentiant de libertate & neceſſitate Dei in agendo. 497.col.1.d, & col.2.d

Durandus.

Quatuor argumentis oſtendit Durandus primum cognitum eſſe ſingulare. 109. col.1.c

Errauit Durandus putans Deum non actu concurrere ad quamlibet operationem cauſſę ſecundę. 300.col.1.b

Durandus negat infinitum actu poſſe fieri à Deo. 365.col.1.a

Opinio Durandi de Aeuo. 435.col.1.c

Opinio eius de poſſibili uel impoſſibili ęternitate creaturarum. 541.col.2.c

Duratio.

An habeat in ſe rationem quantitatis. 418.col.1.a

An differat ab eſſentia rei. ibidem col.2.a

An differat ab exiſtentia. Ibidem c

Quid addat ſuper rationem exiſtentiæ. 419.col.1 c

Quid ſit duratio. ibidem col.2.c

Menſura durationis non conuenit quidditati vt quidditas eſt. ibidem d.

Sicut ſe habet extenſio ad quãtitatem, & intenſio ad qualitatem, ſic duratio ſe habet ad exiſtentiam rei. 419.col.1.d

De varietate Durationis ex parte ipſius exiſtentię. 420.col 1.c

An vlla res creata habeat Durationẽ permanentem & totam ſimul. ibid. col.2.b

De uarietate Durationis ex parte extẽſionis ipſius. 422.col1.c

An maior uel minor Duratio rei, arguat minorem vel maiorem eius perfectionem, & preſtantiam. 423.col.1.b

Vtrum ſucceſſio & permanentia, an exten ſio ſint magis de eſſentia durationis. 422.col.2.c

E

Effectus.

An effectus plus debeat cauſſę vniuerſali an particulari. 304.col.1.b

An idem numero effectus à multis cauſſis perfectis & eiuſdem generis poſſit effici. 310.col.1.b

An idem numero effectus diuerſis temporibus potuerit effici. 311.col.1.a

Efficiens.

De varietate efficientium. 54.col.1.d

Duplex cauſſalitas efficientis. 293.col.2.d

An efficiens naturale ſit agens principale, an dicendum ſit tantummodo agens inſtrumentarium. 304.col.1.d

An omne efficiẽs ſit nobilius ſuo effectu. 305.col.1.a

An cauſſa efficiens tempore prior ſit ſemper ſuo effectu. 303.c.2.b. & 543.c.2.c

Elementa.

Elemẽta ſunt principalis materia quæ tractatur ĩ libris de Generatione & corruptione, & in duobus extremis libris de cęlo. 509.col.2.c

Quomodo differat Elementum à principio & cauſſa, & quod Ariſtoteles nonnunquam hæc tria uſurpet pro eodem, interdum autẽ ea inuicem diſtinguat. 70.col.2.e

Nomen principii antiquiſſimum, ſed nomen Elementi inuentum eſſe à Platone.

ne. 71.col.2.c
Non poſſe vllum quatuor elementorum ſtatui Principium omnium rerum. 170. col.1.b
Elementa actiuè moueri à ſeipſis, probatur multis argumentis & teſtimonijs Ariſtotelis. 281.col.2.a,& 282.col.2.b.
Cur Ariſtoteles quibuſdam in locis negare videatur Elementa moueri à ſe. 282.col.2.d
Elementa moueri à ſe ratione medij, opinio eſt Auerrois & Ariſtotelis. 283. col.1.b
Elementa ex ſe,& intrinſece nec maximũ nec minimum habent. 383.col.1.b
Elementa per appoſitionem & per generationem poſſunt augeri in infinitum, per rarefactionem autem minimè. ibid.
Quatuor ob cauſſas elementa continẽtur à cælo. 383.col.2.d
An elementa exigant ex ſua natura definitã quantitatis paruitatem. 383.col.2.b

Empedocles.

Refellitur opinio Empedoclis facientis quatuor elementa prima omnium rerum initia. 171.col.2.c
Empedocles ætate poſterior fuit Anaxagora, ſed operibus prior. 136.col.1.b
Quo tempore vixit Empedocles. ibid.a

Epicurus.

In Phyſicis totus eſt Democriteus paucis mutatis. 124.col.1.d
Qui fuerint eius ſucceſſores. 141.col.2.d & 142.col.1.a
Vituperatio & deteſtatio Epicuri. ibidem
Quo tempore vixerit. ibidem b.
De Lucretio inſigni Epicureo. ibidem d
Infinita propè ſcripſit Epicurus volumina ibidem c

Exiſtentia.

An omnis exiſtentia ſit à forma. 243. col.1.c
Quid ſit exiſtentia. ibidem.col.2.b
Quibus rebus propriè conueniat 244. col.1.d
Exiſtentiam nõ diſtingui realiter ab eſſentia nec in intelligẽtijs nec in rebus alijs creatis. 246.col.1.d.& 247.col.1.a
An creatura ſit ſuum eſſe vel ſua exiſtentia. 249.col.1.b

F

Finis.

Contemplatio vltimi finis hominis, non modo ſupernaturalis, ſed etiam qui in hac vita haberi poteſt, non eſt Phyſicæ doctrinæ. 20.col.1.a
De varietate & diſtinctione finiũ. 54.c.2.c
Quomodo finis cauſat vel mouet agens, cum ipſe non ſit actu. 294.col.1.d
Quomodo agens naturale dicitur agere propter finem cum ipſum non cognoſcat. 294.col.2.c
An agentia naturalia ad ſuos quęque fines dirigantur ab intelligentijs. 295.col.1.c & col. 2.a
An finis cauſet prout habet eſſe intẽtionale, an prout habet eſſe reale. 296.c.1.d
An quicquid habet finem neceſſariò habere debeat cauſſam efficientem, 297.col.1.b

Forma.

De varietate formarum ſubſtantialium & accidentaliũ. 54.col.1.a,& 225.col.1.b
Cur forma naturalis non dicatur induci in materiam, ſed educi ex materia. 191.col.2.d
Quare interitus formæ naturalis, non ſit, vel dicatur annihilatio. 192.col.1.b
De forma corporeitatis multa diſputantur, An ſit ponenda in materia prima. 206.col. 2, a
Quid ſit formam educi è potentia materiæ. 220.col.2.a
De præſtantia formę & variis eius nominibus & generibus. 224.col.1.a
An ſit forma ſubſtantialis. 226.col.1.a
Quid ſit. ibidem col.2.b
An omnis forma phyſica ſit generabilis & corruptibilis. 226.col.2.d
An ſit ſeparabilis a materia. 227.col.1.c
An ſit extenſa & diuiſibilis. ibid.col.2.a
An ſit mobilis ibidem.col.2.d

INDEX RERVM.

Quomodo ſit multiplicabilis. 228.col.1.a
An ſit prior & nobilior materia. ibidem col.2.d.& 229.col 2.c
An vna numero poſſit eſſe in diuerſis materijs. ibidem d.
An immediate vniatur materiæ primæ. 231.col.1.a
An ſit prior & nobilior compoſito. 232. col.1.a
An ſit tota quidditas rei naturalis. 233. col.1.d
An ſit principium indiuiduationis. 241. col.2.c
An omnis exiſtentia ſit à forma. 243.c.1.b 195.col.1.d.& col.2.b
Omnis actio eſt à forma. 250.col.2.c
Quomodo vna forma producit varias actiones. 249.col.2.d
Diſcrimen inter formas cæleſtes & ſublunares. 250.col.2.a
Triplex cauſſalitas formæ. 251.col.1.a
Quomodo incipiat & deſinat eſſe forma ſubſtantialis. 490.col.2.b.& 491.col.1.a
Duæ admodum arduæ & difficiles dubitationes de modo incipiendi, & deſinendi formæ ſubſtantialis ibid. d.& ſeqq.

Fortuna, & Caſus.

Conſideratio fortunæ ad varias ſcientias pertinet. 324.col.1.b
An ſit aliquid fortuitum in rebus ibidem col.2.d
Nec caſus nec fortuna excludũt Dei prouidentiam, nec ab ea excluduntur. 225.col.1.c,& 326.col.2.c.
Præclara ſententia Boetij de Fortuna, & prouidentia Dei. 327.col.1.a
Cicero putauit res fortuitas ne à Deo quidem ſciri poſſe, quod exponitur vt in bonam partem accipi queat. 325.col.1.d,& 327.col.1.c.
In rebus naturalibus poſſe aliquid caſu & per accidens euenire reſpectu cæli ait D.Thomas, ſed Auicenna & Ochan negant. 327.col.1.c
An fortuna ſit numen aliquod diuinum. 329.col.1.a b.c
Varia templa & ſimulachra fortunæ, ſub varijs nominibus Romæ dicata. 330. col.2.a
Ante Ariſtotelem & Platonem, nec templa nec ſimulachra, nec dies feſti, Fortunæ conſecrati fuerunt. ibidem e
Quomodo veteres, auctore Alberto, depingebant ſimulachrũ Fortunę. ibid.d
Duę perquàm elegantes ſententię, vna D. Auguſtini, altera Plinij, contra eos qui Fortunam ceu Deam colunt. 331. col.1.a,& d.
Explicatur definitio Fortunę. ibid.col.2.d
Auicenna putauit Fortunam verſari non modo in ijs quæ raro eueniunt, ſed etiã in ijs quæ ſunt ad vtrumlibet; ſed eius opinio refellitur. 333.col.2.b
Pomponacius ait omnes effectus, qui vulgo dicũtur fortuiti, habere cauſſam per ſe, ac determinatam. 335.col.1.b
Quando inuentio Theſauri ſit fortuita, & quando non. 336.col.2.b
Vt effectus aliquis ſimpliciter ſit fortuitus, duo habere debet. 337.col.1.c.
Quomodo effectus fortuitos liceat appellare diuinos. ibidem col.2.b

G

Generatio,

Quinque opiniones Philoſophorum de generatione rerum. 184.col.2.b
Sex res neceſſariò concurrere ad Generationẽ cuiuſlibet rei naturalis. 185.c.1.b
Cõparatio Generationis cum Creatione. ibidem.
Quid ſit in Generatione Phyſica, non fieri formam, ſed totum Compoſitum. 186. col 1.a
Quid ſibi vult Ariſtoteles cũ ait, id quod generatur nec eſſe ens actu, nec eſſe in loco. 214.col.2.b,& c.
An generatio ſit motus propriè dictus. 468.col.1.d.& 469.col.1.b
An fiat ſucceſſiue. 469.col.1.d.& col.2.a & 470.col.1.c.
Variæ ſpecies & gradus Generationis. 470.col.1.a
An ſecundum Auerroem, qui ait formas Elementorum ſubſtantiales intendi & remitti, generatio Elementorum cum fiat ſucceſſiuè, debeat dici motus propriè dictus. 469.col.1.c,& col.2.c
An ſecundum Auerroem, generatio mixti, ex elementis actu manentibus, poſſit vel debeat dici motus, cum ſubiectũ eius ſit Ens actu. ibidem.

Generatio poteſt ſumi, uel pro ſola formæ ſubſtãtialis productione, & ſic fit i inſtãti uel pro hac ſimul cum præuia præparatione materiæ, & ſic fit in tempore. 470 col. 1. c. d

Rurſus Poteſt conſiderari Generatio vel ratione formę, & ſic fit tota ſimul, & in inſtanti, uel ratione ſubiecti, & ſic fit ſucceſſiue. ibidem

Gregorius Ariminenſis.

Putat infinitum poſſe fieri à Deo. 364. col. 1. b

Confirmat tribus rationibus, primùm cognitum eſſe ſingulare. 110. col. 1. c

Negat puncta, lineas, ſuperficies, eſſe entia realia poſitiua, inter ſe realiter diſtincta. 356. col. 2. c

H

Heraclitus.

Spreuit munera & promiſſa Darii Perſarum Regis. 133. col. 1. a. & 145. col. 1. d

Scripſit librum de Natura perquàm obſcurum, quem Socrates dixit Euripidi, Delio natatore indigere quare cognominatus eſt σκοτεινός. 145. col. 2. c

Eius obſcuritatis cauſſas aperit Ariſtoteles. ibidem d

Mordetur Heraclitus à Lucretio Epicureo. ibidem

Magnitudo animi Heracliti. ibidem

Tempus quo floruit. 133. col. 1. d

Homo.

An homo ſit nobilior cælo. 56. col. 1. d

An homo ſit finis omnium rerum naturalium. 57. col. 2. b

An poſſit homo naturaliter generari ſine ſemine, vt putauit Auicenna. 311. c. 2. a

An generatio hominis fiat naturaliter vel liberè. 313. col. 1. b

An generatio hominis potuerit eſſe ab æterno. 547. col. 1. a

I

Idea.

An ex æternitate Ideę mundi, concludatur mundi ęternitas. 505. col. 1. a. b. c

An Idea ſit cauſſa diuerſa ab aliis quattuor. 291. col. 2. d

Indiuiduum.

An principium indiuiduationis ſit Quantitas. 237. col. 2. c

An ſit Hæcceitas Scoti. 239. col. 1. b

An ſit materia ſignata D. Thom. 240. c. 2. b

An ſit tam materia, quàm forma, ſed principalius forma. 241. col. 2. c

Infinitum.

An ſit in rebus infinita aliqua multitudo. 422. col. 1. c

An ſit aliquid mole infinitum. ibi. col. 2. a

An additio quantitatis in infinitum, reddat corpus infinitum. 371 col. 2. b. & 372. col. 1. b

An poſſit fieri à Deo infinitum. 364. c. 1. a

An infinita virtus ad agendum ſit in Deo. 496. col. 1. d

An ſecundum Ariſtotelem, intelligentiæ actu cognoſcant infinita. 360. col. 2. d, & 363. col. 1. c. & 503. col. 1. c

An poſſit numerus augeri in infinitum. 373. col. 1. b

Intellectus humanus & intelligere.

Potentia intellectiua cum nullius corporis ſit actus per ſe, non eſt potentia Phyſica. 21. col. 1. a

Non eſt contra naturam intellectus noſtri, vt is cognoſcat ſingulare. 112. col. 1. a. & 116. col. 1. a, & 118. col. 2. d

Cur ſit neceſſarius intellectus agens. 116. col. 2. b, & 119. col. 2. c

An vniuerſale ſit proprium obiectum intellectus noſtri. 116. col. 1. b, & 117. col. 1. b

An primo notum intellectui noſtro, ſit ſpecies vltima. 101. col. 1. c

An ſit ens. 105. col. 1. c

An ſit ſingulare. 109. col. 1. b. & 115. c. 1. c

An ſingulare diſtinctè cognoſcatur à noſtro intellectu. 112. col. 1. a

An diſcurſus intellectus noſtri ſit motus cui conueniat definitio motus. 449. col. 1. b

Intelligere

INDEX RERVM.

Intelligere noſtrũ non eſt per ſe actio Phyſica neque effectiuè, neque ſubiectiuè, neq; formaliter, neq; terminatiuè, uel obiectiue. 21.col.1.a
Quomodo intelligere noſtrum poſſit dici actio phyſica. ibidem d

Intelligentiæ.

In Intelligentiis eſſe aliquid materialitatis, & potentialitatis. 16.col.2.d
Scientiam quæ eſt de Intelligentiis poni debere diſtinctam ab ea, quę eſt de tranſcendentibus, & ab ea quæ eſt de Deo. 14.col.2.d & 15.col.1.a.b
Cur Ariſtoteles Scientiam quæ eſt de intelligentiis coniunxerit cum ſcientia quę eſt de tranſcendentibus, & decem prædicamentis. 15.col.2.d
Intelligentias nõ eſſe mobiles phyſicè probatur multis argumentis. 43.col.1.c
An Intelligentia ſit vera forma, & natura cæli. 271.col.2.d
Cur neceſſe ſit cælum mòueri ab Intelligentiis. ibidem col.1.d
An ſecundum Ariſtotelem neceſſe ſit Intelligentias actu cognoſcere infinita. 360.col.2.d, & 363.col.1.c.
An ſublatis Intelligentiis tolleretur omnino Metaphyſica, & tunc Phyſica eſſet prima Philoſophia. 36.col.2.b

Interuallum.

Qui putauerint eſſe Interuallum. 394. col.2.b
Quomodo uenire poſſimus in cognitionẽ huius Interualli, ibid.c
Sex proprietates Iterualli. ibidem d
Soluuntur rationes Ariſtotelis contra Interuallum. 395.col.1.c
Probatur locum eſſe Interuallum. ibidem d
Reiicitur hæc opinio de Interuallo. ibid. col. 2.d

L

Liber.

Liber quartus Meteororum, ordine doctrinę, locari debet poſt libros de Generatione & corruptione, nõ enim pertinet ad doctrinam Meteorologicam, nec poſt tres libros Meteororum poni debet. 60.col.2.a
Libri qui continent doctrinam animaliũ quo ordine ſcripti, editique fuerint ab Ariſtotele. 62 col.1.a
Libri de partibus animalium, ordine doctrinæ præcedunt libros de Anima. ibi. col.2.c
Libri de Animalibus ordine doctrinæ præcedunt libros de Plantis. 63. col.2 a
Cur octo libri Phyſicorum in ſcribantur, de Phyſico Auditu. 65.col.1.a
De Libris Exotericis & Acromaticis diſputatio. 65.col.2.d
Liber, ſeu Dialogus Ariſtotelis de Anima, ad Eudemum. 23.col.2.b, & 67.col.2.d
Qui fuerint libri de Philoſophia Ariſtotelis qui citantur à Cicerone & Euſebio. 68.col.1.a
Quàm variis nominibus appellentur & citentur ab Ariſtotele libri octo phyſicorum. ibidem.col.2.b
Illa m inſcriptionem octo librorum Phyſicorum, quæ eſt (De Phyſico Auditu) non eſſe Ariſtotelis. ibidem. col 1.c

Locus.

Exponuntur quinque proprietates loci quæ ſunt cõtinere, trahere, conſeruare locatum. dare vnitatem, & diſtinctionem motui locali, & eſſe immobilem. 383.col.2.c
An immobilitas ſit de eſſentia loci, an eius proprietas. 338 col 2.b
An locus ſit immobilis per æquiualentiam ut cenſent Scotutę. 389. col. 2. c
An ſit immobilis propter diſtantiam eius à cælo & à centro. 390.col.1.b
Ariſtoteles quarto libro Phyſicorum non agit de omni loco cuiuſlibet corporis, ſed tantum de loco naturali & proprie de loco, qui per ſe & primò conuenit corporibus ſimplicibus ſeu elementis 391.col.2 b, & 393.col.1.b
Non in omni loco exigenda eſt immobilitas, ſed tantummodo in loco naturali & eo qui eſt elementorum. ibidem d
An locus ſit Interuallum. 394.col.1.d

An locus ſit Interuallum. 394.col.1.d
An locus ſit ſuperficies. 397.col.1.d
An motus localis fiat ad locum an ad vbi. 398.col.2.d
An locus ſit in categoria quantitatis. ibidem c.
An locus terræ, ſit ſuperficies aquæ & aeris, an potius centrum. 399.col.1.c
De loco primi cæli longa diſputatio. 400.col.1.b

Logica.

Logicam non eſſe ſcientiam nec partem Philoſophiæ. 38.col.2 a
Ad Logicam pertinet tradere diſtinctionẽ Scientiarum. 52.col.2.d

Lumen.

An Lumen ſolis ſit coæuum ſoli. 503. col.2 c,& 504.col.1.c.
An generetur & corrumpatur ad abſentiã & præſentiam ſolis. ibidem col.2.b
An motu ſolis, idem numero manens, ex vno in alium locum moueatur. ibidem col.2.a

M

Materia.

Materia determinat formam, & forma viciſſim determinat Materiam ſed longè diuerſo modo. 293.col.2.b
Decem & ſeptem attributa Materiæ primæ ex varijs locis Ariſtotelis collecta. 181.col.1.& 2.
Variæ diuiſiones Materiæ. 182.col.1.c
Varia Materiæ primæ vocabula. ibid.d
Neceſſitas materiæ oſtenditur ſeptem rationibus. 183.col.1.c
Non eſt eadem materia cæli & rerũ ſublunarium. 193.col.1.c.& 195.col.2.a
Materia eſt cauſſa cur quodque ſit corruptibile. ibidem d
Quid ſit materia. 198.col.1.a
Quinque deſcriptiones materiæ. ibidem
Porphyrius pulchrè depingit materiam. 200.col.1.c
Pulchra comparatio inter Deum & Materiam primam. 200.col.2.c
Redarguitur inſania eorum, qui dixerunt Deum eſſe Materiam primam. 201. col.1.c
Materiam primam per ſe exiſtere, nec eſſe actu in rebus propter formas. 201. col.2.b
Rationes eorum qui opinantur omnem Materiæ exiſtentiam à forma proficiſci. 202.col.2.c
Materiam non eſſe puram potentiam. 203.col.2.b.
Tres cauſſę propter quas Materia, omni forma ſpoliata & priuata, nunquam eſſe poteſt. ibidem a.
Quod in materia ſit forma corporeitatis ei coæua, opinio & argumenta quorundam. 204.col.1.b
Formam corporeitatis non eſſe in materia, probatur ex ſententia Auerrois. Ariſtotelis, & multis prætereа rationibus, 205.col 1.a,& 207.col.2.a
Multæ conuenientiæ, multæ etiam differentię inter Genus & Materiã primam. 208.col.2.d
Multa de triplici relatione materiæ & de duplici eius potentia tractantur. 216. col.2.a
Potentiam eſſe de eſſentia materiæ. 218. col.2.b
Cur potentia dicatur materiæ eſſentialis. 219 col.1.c.
Probatur multis argumentis materiam vt eſt materia, nihil poſſe agere. 250. col.2.c
Materia prima non habet potentiam ad formas artificiales. 264.col.2.d

Mathematica Doctrina.

Quomodo conducat Phyſicæ ac Metaphyſicæ. 25.col.2.b
Mathematicas diſciplinas expetendas eſſe propter exercitium, Phyſicam vero & Metaphyſicam propter perfectionem hominis. ibidem c
Doctrinam Mathematicam non eſſe propriè ſcientiam, nec in ea reperiri perfectum genus Demõſtrationis. 26.col.1.a & 77.col.2.c
Quid Plato ſenſerit de Mathematicis. ibidem d.

doctri-

INDEX RERVM.

Doctrina Mathematica ſimpliciter certior ſecundum quid incertior quàm Phyſica. 34.col.2.b
Mathematica doctrina non curat fidé vel teſtimonium ſenſuum, ſed ſola demonſtrationũ certitudine nititur. 35.col.1.b
Quanta ſit præſtantia demonſtrationum quibus vtuntur doctrinę Mathematicæ. 34.col.2.d
Doctrina Mathematica & ſecundum nos, & ſecundum naturam prior eſt quàm Phyſica. 35.col 2.e
An in Mathematicis conſideretur vllum genus cauſſæ. 75.col.1.a
Quomodo Ariſtoteles dicat, in mathematicis conſiderari bonum & pulchrum. 76.col.1 c.
In mathematicis vſurpantur verba ſignificantia motum, materiam, & cauſſam efficientem, ſed impropriè. 76.col.2.d
In mathematicis non ſunt demonſtrationes potiſſimæ. 77.col.2.c
Cur mathematicæ ſint facillimæ ad diſcẽdum etiam pueris. 79.col.2.a
An rationes mathematicę procedant ex ijs quæ ſunt notiora nobis & ſecundũ naturam. 87.col.2.a

Maximum & Minimum.

Quæſtio de maximo & minimo. 380.c.2.b
Quid ſit maximũ quod ſic, & minimũ quod ſic, quid item maximum quod nõ, & minimum quod non. ibidem d
Maximum & minimũ in quibus rebus ſpectentur. 381.col.1.b
Maximum & minimum, dupliciter dicuntur poſitiuè vel negatiuè. ibidem e
In omnibus rebus naturalibus eſt maximum & minimum. 382.col.1 a
Eleméta ex ſe ac intrinſecè nec maximum habent nec minimum. 383. col. 1.b.c.d. & ſeqq.

Medicina & Medicus.

An ſcientia medicinę ſubalternetur Phyſicæ. 52.col.2.c
De differentia inter Phyſicum & medicũ. ibidem
In perfecto medico duos habitus eſſe oportet. ibidem d
Cur medici eam partem doctrinę, quę plané Phyſica eſt ſibi aſciſcentes, medicinę partem fecerunt. 52.col.2.a

Metaphyſica.

Tractat per ſe decé prędicamenta & ſubſtantiam corruptibilem metaphyſica. 13.col.1.d & col.2.d
Tres eſſe principes partes metaphyſicę. 14.col.1.a
Quomodo metaphyſica ſit vna ſcientia cũ ſubiectum eius non videatur eſſe vnũ. ibidem
Quomodo metaphyſica tractet ſubiecta particularium Scientiarum, vt Ens mobile quod eſt ſubiectum Phiſicę &c. 18 col.2.c
De pręſtantia metaphyſicę, ſententia Platonis, & Procli. 27.col.2.b. & 28, col.1.a & 29.col 2.a.
De poteſtate eius ſupra alias ſcientias ex Themiſtio & Simplicio. ibidem
An metaphyſica ſubalternet ſibi Phyſicã. 28.col.2.c
Metaphyſicę ſubalternari alias ſcientias dixerũt nonnulli Peripatetici, & quomodo intelligendum ſit. 17.col. 1.d
Metaphyſica eſt omnium doctrinarum certiſſima ex parte obiecti quod tractat. 34.col.1.b
Si tollerentur Intelligentię, maneret tamen metaphyſica diſtincta à Phyſica & mathematicis. 36.c.2.b & 37.col.1 b
Metaphyſicam eſſe primam & poſtremam omnium ſcientiarum. 35 col.2.c
In metaphyſica non conſiderari quidditates omnium rerum in particulari. 47. col 2.c. & 49.col 1.b
Ad metaphyſicam pertinet tradere diſtinctionem ſcientiarum. 52.col.2.c & 53. col.1.c.
Si negentur ab aliquo principia metaphyſicę, cuius ſit ea probare. 267.col.1.c. d. & ſeqq.

Meliſſus.

Ratio meliſſi qua probat omnia eſſe vnũ ens immobile, infinitum. 144 col.1.d
Soluitur ratio meliſſi. 163.col.1.a

Monſtrum.

Quid ſit monſtrum. 338.col.1.b
Quot ſint genera & quę cauſę monſtrorum. ibidem d & col. 2.a.b
In quibus rebus ſint monſtra. ibidem d

An crebrius contingant in plantis quàm in animalibus. 339.col.1.c.d & ſeqq.
an moſtra caſu fiant. ibidem col. 2 c

Motus.

Motus ĩ rebus animatis perfectior eſt quã quies, ė contrario in elementis perfectior eſt quies quàm motus. 47.col.2.d
Motus eſt quid magis Phyſicum q̃ quies. ibidem
Triplex diuiſio motus: vna ratione ſpacii, ſic alius eſt rectus, alius circularis: Altera ratione terminorũ ad quos, ſic alius ſit ſurſum, alius deorſum: Tertia ratione principiorum efficientium, & ſic diuiditur in naturalem & violẽtum. 388. col.1 c
Tota ſucceſſio & inęqualitas, penes uelocitatem & tarditatem motuum localiũ quibus mouẽtur corpora ſimplicia, prouenit ex medio & ex uaria eius diſpoſitione. 406.col.2.b.c d
Mora & ſucceſſio quę eſt in motu, non prouenit ex mouente. ibidem col.1.c
Cauſſa moræ & ſucceſſionis quę eſt ĩ motu, prouenit ex aliqua reſiſtentia, quę uel eſt intra ipſum mobile, uel extrinſecus ei accedens. ibidem d.
Intrinſeca reſiſtentia in motu, duplex eſt. 407.col. 1 d
Motus per ſe ad nullam Categoriam pertinet, ſed reductiuè tãtum, nimirum ad Categoriam eius, ad quod ſit motus refertur. 440.col.2.d. & 443.col.1.a
An motus poſſit dici Endelechia. 442. col.2.c
An motus ſit actus, & qualis actus. 443. col 1.a
Cur Motus dicatur actus & non potentia. ibidem col.2.d
An definitio Motus tradita 3.Phyſ. ſit vniuoca. 446.col.2.c
An ratio Motus principalius reperiatur in motu Cæli, quàm in aliis motibus. 447.col 1.b
An potentia ſit magis de eſſentia Motus quàm actus. 446.col.1.c
An definitio motus conueniat mouenti ſicut mobili. 447.col.1.d
Tres definitiones motus traditæ ab Ariſtotele 3. Phyſ. comparantur inter ſe. 447. col.2.d
An Motor ſit de eſſentia Motus. 448. col.2.a
An definitio Motus conueniat diſcurſui noſtri intellectus. 449.col.1.c
An Motui Cæli. 450.col.1.a
An Motui violento & artificiali. ibidem d
An genetationi & corruptioni. ibi.col.1.b
Sex proprietates Motus quę ex definitione eius colliguntur. 451.col.1.a
De Terminis motus tractantur decẽ Quęſtiones. 455.col.1.a
An Motus ex nigro in album, & motus ex nigro in uiride, uel rubrum, differant ſpecie & hic diſputatur an medii colores & inter ſe & ab extremis ſpecie differant. 461.col.1.d
An ad vnitatem numeralem motus neceſſaria ſit vnitas motoris. 463.col.2.a.& d
An ſi canis ex turri cadens in medio caſu moriatur motus eius tam viuentis, q̃ mortui, à turri uſque ad terram ſit vnus numero atq; cõtinuus. 464.col. 1.c
Quæ ſint ſpecies motus propriè dicti. 468.col.1.d
Inter ſpecies Motus quæ ſit nobilior & pręſtantior cęteris. 474 col.1.b
Quomodo in motu locali ſit cõtrarietas. 472.col.2.c
An motus localis fiat primò ad locum, an ad vbi. ibidem
An Motus naturalis ſit velocior in fine, q̃ in principio. 474 col.2.b
Cur motus naturalis ſit velocior in fine variæ opiniones. 475. col.1.a & d
An creſcente uelocitate Motus naturalis neceſſe ſit pariter etiam creſcere qualitatem motiuam mobilis. 478.col.1.d.& col.2.c.d
De Motu proiectorum; An fiat à virtute impreſſa proiectis, an ab aere longa diſputatio. 480.col.2.c, & 482.col.2.a
Cur nec ualde parua nec ualde magna corpora longe proiici queant. 484.c.1.d
An Motus ſit ens ſucceſſiuum & cõtinuũ. 484 col.2.c
Quę ſit cauſſa continuationis Motus. 485.col.2.a
Quinq; differentię inter partes Motus ſecundum extenſionem & ſecundum ſucceſſionem. 486.col.2.b.c
An continuitas ſit de eſſentia Motus. 487.

INDEX RERVM.

487.col.2.b
Si continuitas non eſt de eſſentia motus, quo pacto motus propriè dictus differat à mutatione. ibidem
Quomodo incipiat & definat eſſe motus & quæcumque motu producuntur atq; corrumpuntur. 489.col.1.c.& col.2.c

Mundus.

An Ariſtoteles putauerit ſe æternitatem Mundi ſimpliciter & demõſtratiuè probaſſe. 493.col 2.d
An rationes quibus Ariſtoteles probauit ęternitatem Mundi, ſint demonſtratiuę & neceſſariæ. 498.col.2.a
Cur Deus ante non fecerit Mundum quàm ponitur eſſe factus. 501.col.2.c
An Mundus ſit perfectus & poſſit verè dici vniuerſum. 347.col.1.c
Ex æternitate Ideæ Mundi non concluditur ęternitas Mundi. 505.col.1.2.& c
An Mundus poſſit interire. 511.col.2.b
An ex eo quia non poteſt interire, liceat concludere eum nunquam cœpiſſe. ibidem c.d & 512.a.b
An Mundus ſecundum Platonem ſit corruptibilis. 253.col.2.c.& 524.col.1.b

N

Natura & Naturale.

De Variis ſignificationibus Naturę. 262. col.2.b
Quot modis aliquid dicatur eſſe naturale. 263.col.2.a
Propter quàm maximè cauſſam dicatur aliquid eſſe naturale. ibidem c
Octo differentię inter res naturales, & inter res artificiales. 264.col.1.b
Dicatur definitio Naturę. 266..col.2.b
An in aliquo Natura ſit principium generationis eius actiuum. 278.col.2.d
An ſit principium alicuius in quo ipſa ſit, Corruptiuum. 279.col.1.a
In quibus corporibus Natura ſit principium actiuum alterationis eorum. ibidem col.2.c
An corpora mixta in anima habeant in ſe gradum aliquem uel rationem naturę diuerſam ab ea quę eſt in elementis. 280.col.2.b
An in elementis Natura ſit principium internum effectiuum motus localis quo ipſa naturaliter mouentur. 281.col.1.a
An Materia ſit Natura. 284.col.1.a
An forma ſit magis Natura quàm Materia. ibidem col.2.b
An in compoſito naturali præter duas naturas quæ ſunt materia & forma, ſit quępiam tertia natura ipſius totius cõpoſiti, ab illis duabus naturis re diſtincta. 285.c. 1.c

Non Ens.

Tres ſignificationes, Non entis, apud Platonem. 165.col.2.a
Res corruptibiles rectè dici à Platone nõ entia. 165..col.2.a.166.col.2.c
Non ens eſſe cauſſam multitudinis, & diuerſitatis rerum. ibidem d

Notum.

Quid ſit apud Ariſtotelé, notius vel prius natura, vel ratione vel ſimpliciter, & quid notius nobis, & ſecundum nos. 83.col.2.b
Regula diſcernendi Nota ſecundum naturam ab his quę ſunt Nota ſecũdũ nos. 84.col.1.d
In Phyſicis multa reperiri eadem Nota ſecundum nos & ſecundum naturam. 87. col.2.a
Cur via procedendi ab iis quæ ſunt nobis nota, ad ea quę ſunt nota ſecundum naturam, nobis tamen ignota, dicatur eſſe naturalis vel innata nobis à natura. 85.col.1.d

Numerus.

Multa de Myſteriis Numerorum ex doctrina Pythagoreorũ, preſertim de Septenarii & Quinarii pręſtantia. 147. col.1.d
Refellitur Opinio Pythagoreorum de Numeris. 172.col.2.d
Putare in Numeris eſſe magna quędã myſteria, & in his perſcrutandis ſubtiliter uerſari, ſicut in ſacris literis laudãdum eſt. ſic in Philoſophia, futile ac ridiculum. 173 col.1.a

Ochan.

O

Ochan.

Ochan tribus argumētis probat ſingulare eſſe nobis primum cognitum. 109. col.2.d
Ochan, vult ſubſtantiam produci immediatè à ſubſtantia & non per accidentia 305.col.2.a
Nihil putat eſſe fortuitum vel caſuale in rebus purè naturalibus. 329.col.1.d
Tollit contingentiam è rebus naturalibus 341.col.1.d
Refellitur Ochan. 344.col.2.b
Ochan negat diſtinctionem realem inter Quantitatem & Subſtantiam. 351. col.2.a
Opinio Ochan de Aeuo. 435.col.1.c
Ait, Puncta, Lineas, ſuperficies neque eſſe entia realia, neque poſitiua, neq; inter ſe realiter diſtincta. 356.col.1.b

Olympici Ludi.

Quis primus eorum Auctor. 127.col.1.c
Quando incępti. ibidem
Quo tempore Anni celebrari ſoliti fuerint. ibidem col. 2.a
Cur fuerint Quinquennales. 127.col.1.c
De varijs eorum generibus. ibidem d
De præmijs eorum qui in his ludis vincebant. ibidem
Ludos Olympicos fuiſſe antiquiores Olympiadibus. 126.col. 2.a

Olympiades.

Vnde ſumptum nomen Olympiadum. 126.col.1.c.
Poſteriores fuiſſe ludis Olympicis. ibid.
Quis earum Auctor. ibidem
Quot Annis cęperint poſt excidium Troiæ. 127.col.2.d
Quot Annis ante Romā conditam. ibid c
Quo regnāte apud Hebræos. 129.col 1.a
Cur aſcitæ in Chronographiā.126 col.1.d
Quanta ſit eius ſupputationis quæ fit per Olympiades certitudo & præſtantia. 129 col.2.a
Ex quo menſe incipiat Annus Olympiacus. 127 col.2.a.b

Ordo.

Duplex Ordo Doctrinæ; vnus Neceſſitatis alter ob Melius. 95.col.1.c
Cur Ordine Doctrinæ magis vniuerſalia prius tractanda ſint, quam minus vniuerſalia. 94.col.2.c
Quando Doctrinæ ordo poſcit vt minus vniuerſalia præponantur magis vniuerſalibus 95.col.2.a

P

Parmenides.

Ratio Parmenidis qua probabat omnia eſſe vnum ens immobile. 144.col.1.c
Soluitur ratio Parmenidis, & an is calluerit Logicam. 164.col 1.b & 2.d
Laus Parmenidis ex Platone. 167.col.2.c.
Quid intellexerit per illud vnum ens, cū fecit ipſum finitum. 168 col. 2.d
Rerum ſenſibilium quas vocat fallaces, facit duo principia. 168.col.1.a
Quo tempore floruit. 135.col.1.c

Pherecydes Syrus.

Magiſter Pythagoræ, æqualis Thaletis Phyſici, vixit regnante Cyro Perſarum Rege; Primus Philoſophorum docuit, Animos noſtros eſſe immortales. 130. col.2. d. & 133.col.2.d

Philoſophia & Philoſophus.

Variæ deſcriptiones Philoſophiæ.1. c.2.c
Tripartita diuiſio Philoſophiæ ſecundum Platonicos & Stoicos. 3 col.1.d
Bipartita diuiſio Philoſophiæ ſecundum Ariſtotelem. ibidem.col,2.a
Bonam eſſe diuiſionem Philoſophiæ in practicā & ſpeculatiuam probatur ſeptem rationibus. 5.col.1 b
Diuiſio Philoſophiæ, in Ionicam, & Italicam. 122.col.2.b
Philoſophiam prius floruiſſe apud Barbaros quàm apud Græcos. 125.col.1.a

INDEX RERVM.

Phyſica & Phyſicus.

Quas res Phyſicus non poteſt cognoſcere de Anima rationali. 20.col.1.a
Quę tractare debet Phyſicus de Anima rationali. 21.col.2.c
Phyſicus in quibuſdam rebus tractandis vtitur abſtractione mathematica 25. col.2.b.
Opinio quorundam dicentium Phyſicam ſubalternari metaphyſicę. 28.col 2.a
Probatur ſeptem rationibus Phyſicam nō ſubalternari metaphyſicę. 30.col.1.a
Phyſica nobilior eſt doctrinis mathematicis. 33.col.2.c
Phyſica & ſecundum naturam & ſecundū nos eſt poſterior mathematicis diſciplinis. 35.col.2.c.
Sublatis intelligentijs Phyſica per ſe non eſset prima Philoſophia, niſi forte per accidens. 36.col.2.c
Subiectum Phyſicę eſse corpus mobile ſeu naturale. 46.col.1.a
An Phyſica Ariſtotelis ſit ſcientia. 49. col.1.b
Laus Doctrinę Phyſicę Ariſtotelis. ibi.c.d
Septem eſse principales partes Phyſicę. 58.col.2.a
Non poteſt Phyſicus demonſtrare motū eſse,vel corpus mobile eſse.41. col.2.a
Sex differentię inter Phyſicum & Aſtrologum in tractatione rerum cęleſtium. 50.col.2.d
Differentia inter Phyſicum & medicum. 51.col.2.a
An Phyſicus cōſideret omnia genera cauſſarum. 72.col.2.d.& 73.c.2.a
An conſideret primam formam & vltimū finem. ibidem
Cur Phyſicum ſcribat Auerroes agere de prima materia,& Primo motore, metaphyſicum autem de prima forma & vltimo fine. ibidem
An ſit Phyſici demonſtrare res naturales eſse compoſitas, vel habere cauſsas. 83.col.1.a
De multiplici vtilitate ac voluptate quę ex ſtudio Phyſicę percipitur.63.col.2 d

Plato.

An Plato ſenſit mundum eſse incorruptibilem. 523.col.2.c.& 524.col.1.b
An putauerit mundum vel Cęlum eſse Deum. 525.col.2.a.b.c.
An Plato ſenſit mundum eſse ęternum,an de nouo factum, 527.col.1.a
Quid Plato ſenſerit de mathematicis. 26. col.1.c
Sententia Platonis de pręſtantia metaphyſicę. 27.col.2.b
Plato tripliciter ſumit non ens. 165. c.2.a
Cur res corruptibiles vocet non entia. ibidem c.d & 166.col.1.c.
Cur dicat non ens eſse cauſsam multitudinis,& diſtinctionis rerum. ibidem col.2.d
Plato reprehenditur ab Alexandro, & defenditur à Simplicio. 165.col.2.d
Quo maxime argumento perſuaſerit ſibi D.Auguſtinus, Platonem legiſse ſacras litteras. 166.col.1.d
Cur Author huius operis non expoſuerit ſententiam Platonis de principijs. 177. col.2.b
De ętate Platonis error Euſebij & D. Auguſtini ab ipſomet D. Auguſtino recognitus. 137.col.1.a.b.c
Quando natus,mortuus,peregrinatus. ibidem d.
De tempore quo vixerūt ſucceſſores eius ibidem col.2.b
Platonis tempore Roma eſt capta à Gallis. ibidem 138.col.1.a
Qui eo tempore apud varias gentes illuſtres fuerint. ibidem c
Opinio Platonis de antiquitate & tranſmigratione Animarum refellitur. 260. col.2.a
Platonem multis in rebus erraſse. 513. col.1.d
An ſenſit cęlum eſse compoſitum ex elementis. 517.col.2.c. & 519.col.2.d

Plotinus.

Quando floruerit. 137.col.2.c.d
Quos diſcipulos habuerit. ibidem
Quę ſcripta reliquerit. ibidem
Quantum nomen & auctoritatem habuerit. ibidem

Plutarchus.

Mira ſcribit contra Stoicos. 158.col.2 b
Quod ſolus Deus ſit vere ens, cętera autem minimè,pręclara doctrina Plutarchi. 166.col.2.b

Porphyrius.

Deteſtatio eius. 141.col.1.b
Tempus eius. Ibidem b
Longitudo vitæ. ibidem c
Pulcherrima deſcriptio materię quã tradit Porphyrius. 200.col.2.c

Potentia.

De duplici potentia materię multa diſputantur. 216.col.2.a
Potentiam eſſe de eſſentia materię. 217. col.2.d
Potentiam non eſſe de eſſentia materię. 218.col.2.d
Cur potentia dicatur eſſentialis materię. 219.col.1.c.d
Quid ſit educi è potentia materiæ. 220. col.1.b
Cur potentia non ponatur principiũ Generationis ſicut priuatio. 222.col.1.d
Qualis ſit potentia paſſiua Phyſica & potentia contradictionis. 308.col.2.d

Practicum & Praxis.

Quid ſit Scientia Practica. 3.col.2.c
Practicum & ſpeculatiuum ſunt differentiæ eſſentiales ſcientiæ, ſed non adequatę. 5.col.2.d
Quomodo eadem ſcientia poſſit dici Practica & ſpeculatiua. 6.col.2.a
Practicum & Speculatiuum ſecundum rẽ diuidunt ſcientiam, non autem Intellectum aut obiectum. 5.col.2.d
An Practicum & ſpeculatiuum ſumãtur ex obiecto an ex fine. 7.col.1.a
Practicæ Scientię ſecundum nos priores fuerunt ſpeculatiuis, poſteriores autẽ ſecundum naturam. ibidem col.2.a
Quid ſit Praxis. 4.col.1.b

Primum cognitum.

Explicatur Titulus quęſtionis de Primo cognito. 100.col.2.c
Scotiſtæ nouem argumentis probant Primum Cognitum eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam. 101.col.1.d.& 2.a
Thomiſtæ probant Ens, eſſe Primum Cognitum, quatuor rationibus. 105.c.2.c.d
Nominales probant ſingulare eſſe primo cognitum Sexdecim argumentis. 109. col.1.b
Peripatetica Doctrina de Primo cognito traditur. 112.col.1.a.& 115.col.1.b

Priuatio.

Octo attributa Priuationis. 182.col.1.a
De varietate Priuationum. 220.col.2.d
An à Priuatione ad habitum ſit poſſibilis regreſſus. 221.col.1.a
Cur priuatio dicatur principium per accidens. ibid.col.2.b
An ſit ens reale. Ibidem d
An nomen Principii, dicatur ęqualiter de priuatione & aliis. 222.col.1.a
Vnde petatur vnitas, diſtinctio, definitio, & cognitio Priuationum. ibidem

Proclus.

Sententia Procli de præſtantia Metaphyſicæ eiuſq; ſupra alias ſcientias poteſtate. 28.col.1.a
Quid ſenſit Proclus de Quantitate Mathematica. ibidem b
Probat nec Cælum, nec uniuerſum, per ſe eſſe incorruptibilia. 512.col.1.b

Punctum.

An pũctũ ſit ens reale. 353.co.1.d & ſeqq.
An ſit Ens poſitiuum. ibidem
An realiter differat à linea. ibidem
Quomodo habeat poſitionem in continuo. ibidem
Quomodo Punctum ſit in Linea. ibidem
In quo ſit tanquam in ſubiecto. col.2.b.c
An poſſit per potentiam Dei ſeparari à Linea. 358.col.1.b
An Puncta ſint vbique in Linea, nec ne. 366.col.2.d, & 370.col.1.c

Pythagoras & Pythagorei.

Opinio Pythagorę de Numeris quód ſint principia omnium diligenter exponitur. 147.col.2.b
Sententia Pythagoreorum de pręſtantia vnitatis & Numeri Septenarii. ibi.d
Decreta Pythagoræ. 149.col.1.a

In

In quo genere cauſſę Pythagorei faciunt Numeros cauſſas omnium rerum. 148. col. 1. b
Hęreſis Manichęorum, ſecundum aliquos fluxit ex doctrina Pythagoreorum. 147. col, 1. d
Doctrina Pythagoreorum de Myſteriis numerorum refellitur. 172. col. 2. d
De ętate Pythagorę. 131. col. 2. a
Quando uenerit in Italiam. 132. col. 1. a
An Rex Numa fuerit eius auditor. ibid. b
Erratum Diodori Siculi & Plinij de ętate Pythagorę. ibidem col. 2. b
Quando petierit Aegyptum. ibidem d
Qui eius tempore floruerint, quidue memorabile in mundo tunc geſtum ſit. ibidem c. d

Q

Quadratura circuli.

Multa ſunt de Quadratura Circuli apud Simplicium ſcitu digna 1. Phyſic ſuper tex. 11 376. col. 2. d
Opinio & argumenta eorum qui negant Quadraturam Circuli eſſe poſſibilem. ibidem. b
Opinio Zimaræ aientis Quadraturā Circuli Mathematicè eſſe poſſibilem, non autem Phyſicè refellitur. 377. col. 1. b & col. 2. c
Probatur multis argumentis Quadraturam Circuli eſſe poſſibilem & ſcibilē. 378. col. 2. a
Quidam putarunt Quadraturam Circuli iam fuiſſe à multis inuentā & demonſtratam, & qui fuerint iſti. 376. col. 2. d & ſeqq.

Quantitas.

Duplex conſideratio Quantitatis uel per ſe uel in ordine ad ſubſtantiam, aut ſimpliciter, aut ut eſt ſubſtantia Phyſica. 12. col. 2. d, & 13. col. 1. a. b c
Quantitas partim eſt prior ſubſtantia, partim eſt poſterior. 12. col. 2. d
Quantitatem mathematicam putat Proclus non abſtrahi à rebus naturalibus, ſed eſſe inſitas animę eius rationes. 35. col. 2 c. d.
Quantitas cęli & rerum ſublunarium Mathematicè ſumptę, ſunt unius rationis & ſpeciei; Phyſicè autem, minimè. 197. col. 1. d
De quantitate interminata, quod immediatè ſit in materia prima, eique coæua per ſe ingenerabilis & incorruptibilis, & alia plurima diſputâtur. 209. co. 2. c
An quantitas ſit principium indiuiduatio nis rerum naturalium. 237. col. 2. c
Quantitatem re diſtingui à ſubſtātia, probatur tredecim argumentis. 349 c. 2. c
Ochan negat quantitatem re diſtingui à ſubſtantia, cuius opinio Theologicè nullo modo defendi poteſt. 353. col. 1. a
An illæ duæ ſpecies quantitatis, linea, & ſuperficies ſint entia realia poſitiua, inter ſe realiter diſtincta. ibidem col. 1. d
Quantitas quintuplex uel ſextuplex. 365. col. 1. a

Quidditas.

An materia ſit pars quidditatis. 233. c. 2. a
An forma ſit tota quidditas rei naturalis. 233. col. 1. d
Quod ſit diſcrimen inter ſubſtantiam & quidditatem. 237. col. 1. a
An quidditates rerum creatarum habeāt cauſſam efficientem. 249. col 2. a
An quidditates ſint æternæ. ibidem b
An quidditas rerum naturalium cōtineat alias cauſſas quàm materiam & formā. 59. col. 1.
An quidditates rerum in particulari conſiderentur a metaphyſico. 46. col. 2. b

S

Sapiens & Sapientia.

Qui dicebantur olim ſapientes. 1. col. 1. c
Qualis eſſe debeat ſapiens ſecundum Platonicos Ariſtotelem & Stoicos. 2. col. 2. a
Triplex munus ſapientis. 3. col. 2. d
Cur ſapientibus non ſint conſtituta prętemia ſicut Athletis. 2. col. 1 b
Varię deſcriptiones ſapientię. 1. col. 2. c
De pręſtantia ſapientię. 2. col. 1. b
Sapientia Prima, Philoſophia, & Metaphyſica eſſe tria nomina eiuſdem Doctrinę. ibidem c.

Scientia

Scientia.

Neceſſarium eſſe Sciẽtiam aliquam vniuerſalem, quæ agat de tranſcendentibus & decem prædicamẽtis. 15.col.1.a
Scientiã de tranſcendẽtibus, diſtinctam eſſe debere a ſcientia quę eſt de Intelligẽtijs, & hanc ab ea quæ eſt de Deo. ibid.
Probabiliter poni poteſt, eſſe quinq; ſciẽtias ſpeculatiuas. 76.col.2.a
Cur Ariſtoteles doctrinam tranſcendentium & Intelligentiarũ ad vnam ſcientiam reduxit. 15.col.2.d
Vnam eſſe ſcientiam omnium rerum quidam opinantur. 17.col 1.b
Probatur non eſſe ſcientiam omnium rerum. ibidem.
An ſcientiæ ratio dicatur vniuocè de omnibus ſcientijs. 24.col.2.c
Scientia ratione ſubiecti dicitur vniuocè de omnibus ſcientijs, ratione autem obiecti vel modi demonſtrandi, nequaquam. ibidem d.& ſeq.
Scientia propriè loquendo non eſt ſubſtãtiæ, ſed accidentium ibidem
Scientia, vniuocè & æqualiter dicitur de Metaphyſica & Phyſica ſimpliciter loquendo, ſecundum quid autem nequaquam. 28.col.1.d
Duplex certitudo in ſcientijs attendi poteſt; vna ex parte obiecti & rerũ quæ tractantur, altera ex parte medij, & modi procedendi, atque demonſtrandi. 34.col.1.a
Quomodo poſſit eſſe ſciẽtia de rebus cõtingẽtibus & corruptibilibus. 48.c.2.b
Cuius ſit tradere diſtinctionem ſcientiarum. 52.col.2.c
Scientiam noſtram non eſſe Reminiſcentiã, vt falſo exiſtimauit Plato. 86.col.1.d

Scotus & Scotiſtæ.

Ait viſionem Dei beatificam, quæ eſt in beatis menſurari Æuo. 424.col.2.b
Opinio eius de ratione Æui. 431.col.2.b
Superius Aeuiternum eſſe menſuram inferioris. 435.col.1.b
Septem genera rerum menſurari Aeuo. 431.col.2.c.
Scotiſtæ faciũt locum immobilem per æquiualentiam. 389.col.2.c
Quidam eorum putant ſubiectum Doctrinę Mathematicæ eſſe ſubſtantiam corpoream, & Deum atque Intelligentias non eſſe partes ſubiecti metaphyſicæ ſecundum proprietates ipſis peculiares, ſed tantum ſecundum proprietates communes entis, ſed in vtroque refelluntur. 10.col.2.d
Opinio Scotiſtarum de ſubiecto Phyſicæ. 42.col.2.b
Opinio Scoti de Hæcceitate quam facit principiũ indiuiduationis. 239.col.1.a
Scotus ſecundum Ariſtotelem, qui ſenſit Deum agere ex neceſſitate naturæ, opinatur non poſſe defendi contingentiã rerum. 341.col.2.a
Refellitur hæc opinio. 344.col. 2.d
Cauſſam contingentiæ rerum facit Deũ, quatenus liberè in creaturis oĩa agit. 346.col.1.b.
Opinio Scotiſtarum actionem ſubiectiuè eſſe in agente, probatur ſeptẽ argumentis. 452.col.1.a
Refellitur hæc opinio Scotiſtarum. ibidẽ col.2.a

Secta.

Duplex Philoſophiæ princeps ſecta, Ionica, & Italica, cui a multis ſubiungitur Eleatica, quæ ab alijs fit tertia ſecta. 122.col.2.b
De ijs qui præcipuè fuerũt in Philoſophia Ionica & Italica. 123.& 124.& ſeqq.
Poſt Platonem quadruplex extitit ſecta; Academica, Peripatetica, Stoica, & Epicurea, & qui in his excelluerint. 123. col.1.a
An Academica ſecta fuerit duplex tantũ, Vetus & noua; an triplex, vetus noua & media. ibidem col.1.b
De varijs appellationibus ſectarum. 125. col 2.a
Qui fuerint Eleatici Philoſophi. 124.c.2.d
Quanta fuerit inter ſectas Philoſophorũ de præcipuis Philoſophię quęſtionibus diſſenſio. 156.col.1.a

Senſus.

Nulla potentia ſenſitiua reflectitur in ſeipſam. 114.col.1.a

Senſus nihil cognoſcit quod non ſit actu in rebus. 120.col.1.& 2
Quomodo Ariſtoteles dicat, ſenſum eſſe ipſius vniuerſalis ibidem
Senſus eſt agens reſpectu ſenſationis, ſed non datur ſenſus agens reſpectu uel obiecti, uel ſpecierum ſenſibilium. ibid.
Quanta ſit fides habenda ſenſibus. 342. col.1.c. & 34.col.2.b.c

Simplicius.

Sententia eius de libertate & neceſſitate Intelligentiarum in agendo 497.col.1.d
Contendit in opinionibus ueterum Philoſophorum nullam eſſe falſitatē, nullā que repugnantiam, ſed multis argumētis refellitur. 155.col.1.c.d
Admittit dimenſiones interminatas. 212. col.1.c
Quando fuerit, & floruerit. 141.col.2.b
Negat definitionem naturæ conuenire animæ, ſed refellitur. 275.col.1.c.d
Et multa & pręclara ſcribit Simplicius de Quadratura circuli. 376.col.2.d 379. col.2.d

Singulare.

Singulare eſſe primum cognitum probāt nominales ſexdecim argumentis. 109. col.1.b
Singulare diſtinctè cognoſci ab intellectu noſtro, demonſtratur ſeptem argumentis. 112.col.1.a
An uerum ſit, ſingulare indirectè cognoſci ab intellectu noſtro. 114.col.2.a
Rationes eorum qui cēſent, ſingulare nec primò, nec diſtinctè cognoſci à noſtro intellectu. 116.col.1.b
An Antecedens inductionis continens ſingularia, cognoſcatur ab intellectu an a ſenſu. 112.col.2.c

Socrates.

Primus Philoſophiam moralem excolere & de rebus practicis diſputare cœpit, cùm priores Philoſophi in rebus dumtaxat ſpeculatiuis fuiſſent occupati. 8.col.2.d
Tempore Socratis cœpit ſtudium rerum moralium, & deſijt ſtudium rerum naturalium. ibidem
An Socrates attigerit ętatem Parmenidis. 135.col.2.b
Quo tempore natus & mortuus. 136. col.1.c
Qui apud uarias gentes pręſertim apud Hebręos eo tempore floruerint. ibidē col.2.c

Speculatiuum.

Quid ſit ſcientia ſpeculatiua, & quid ſpeculatio. 3.col.2.c
Tribus modis aliquam ſcientiam poſſe dici ſpeculatiuam. 6.col.2.d
Speculatiua ſcientia prior, certior, & nobilior eſt quàm Practica. 7.col.1.a
Scientia non dicitur vniuocè de ſpeculatiua & Practica ſed principalius de illa quàm de hac. ibidem
Diuiſio ſcientiæ ſpeculatiuæ in Metaphyſicam, Phyſicam, & Doctrinas Mathematicas, probatur uarijs rationibus. 10. col.1.c
Quomodo Auerroes negauerit in primo Metaphyſicæ eſſe quartam ſcientiā ſpeculatiuam. 15.col.2.d.16.col.1.c
Non diſtingui ſcientias ſpeculatiuas per diſtinctionem abſtractionum à materia, 17.col.2.b
Scientiam ſpeculatiuam principalius dici de Metaphyſica. 25. col.2.a
Vnaquęque ſcientia ſpeculatiua habet proprium & peculiarem ſibi modum procedendi & demonſtrandi. 18.col. 1.c

Subalternatio.

Quę requirantur ad ſubalternationem ſcientiarum. 31.col.2.b.c.d
Quomodo intelligēdum ſit, Scientiā ſubalternantē demonſtrare propter quid, ſubalternatam uero quod ſit dumtaxat 30. col.1.c d
Aliud eſt vnam ſciētiam ſubiici alteri ſciētiæ, & aliud ei ſubalternari. 31.col. 2.b
Quot modis contingat ſubiici unam ſcientiam alteri, & quis modus ſubiectionis efficiat ueram ſubalternationem. ibidem c

Sub-

Subiectum.

An Subiectum ſit cauſſa efficiens ſuæ proprię paſſionis. 308.col.2.b
Nulla ſcientia probat ſubiectum eſſe. 41. col.2.a
Duo ſunt in ſubiecto cuiuſlibet ſcientię veluti materia & forma,hoc eſt,res conſiderata,& modus conſiderandi. 40. col.2.c
Opinio D.Thomę de ſubiecto Phyſicę q̃ ſit ens mobile,probatur, & à quibuſdã refellitur. 39.col.2.b
Opinio Scotiſtarum,ſubſtantiam naturalem eſſe ſubiectum Phyſicæ. 42.col.2.b
Alię duę opiniones de ſubiecto Phyſicæ refelluntur. 43.col.2.d & 44 col.1.a.b
Probatur ſubiectum Phyſicæ eſſe corpus mobile ſeu naturale. 46.col.1.a

Subſtantia.

Quomodo intelligendum ſit omnia accidentia eſſe in prima ſubſtantia,& ab ea pendere. 214.col.1.c
An prima ſubſtantia ſit prior omnibus accidentibus. ibidem col.2.b
Subſtantia imediate agit,& producit ſubſtantiam,ſecundum Scotum,Durandũ, & Ochan. 305.col.2.a
Probatur nullam ſubſtantiam poſſe immediatè quid quam agere. 306. col. 1. c. d
Cur ſubſtantia non poſſit agere immediatè. 308.col.1.d

T

Tempus.

An Tempus ſit ens reale. 410.col.2 b.c
Quo argumento probent quidam,Tempus non eſſe ens reale. ibidem d
Soluitur hoc argumentum. 411.col.1.b
Probatur quinque argumentis,tempus eſſe ens reale. 410 col.2.d
Opinio & argumenta eorum qui cenſent Tempus re diſtingui à motu. 411.c 1.d
Refellitur hæc opinio & ſoluũtur eius rationes.ibidem.411.col.2.d.& 412. c.2.a
An tempus ſit numerus motus actiuè an paſſiuè. 412.col.2.b
An in definitione temporis addẽdum fuerit ipſum eſſe,numerum motus & quietis. 413.col.2.c
Quomodo tempus per accidens menſuret quietem. 414.col.1 a
An eſſe rerum corruptibilium menſuretur tempore. ibidem d
An ratio temporis pendeat ex anima ib.d
An tempus in ſolo motu cæli inſit,an potius in quouis motu. 415.col.2.b
Motus aliter menſuratur à tempore, aliter à magnitudine ſuper quam ſit. 416. col.2.d
An ſit vnum tempus an multa.416.col.1.b
An ſit vnum & idem nunc in toto tempore. 417,col.1.c
An pro menſura motus localis quo mouetur Angelus,ſit ponendum tẽpus quoddam continuum differens à noſtro tempore. 436.col.1.b
Longa diſputatio de tempore diſcreto quod inducunt Thomiſtæ. ibidem

Terra.

Nullus Philoſophorum fecit ſolam terrã principium omnium, coniunctam cùm aliis elementis,fecit Parmenides & Empedocles. 146.col 1.b.
An locus naturalis terrę ſit ſuperficies aquę & aeris, an potius ſit centrum. 399.col 1.c

Thales.

Princeps Ionicæ Philoſophiæ,vnus de ſeptem ſapientibus,dixit principium omnium eſſe aquam, uel nihil ſcripſit,uel tantum Aſtrologiam nauticam. 145. col.1.a
Quo tempore uixerit Thales.130.col.1.b
Qui fuerint eius in diſciplina ſucceſſores. 131.col 1.a
Qui eodem tempore apud uarias gentes, prę ſertim autem apud Hebręos floruerint. ibidem c.
Quando euenerit mirabilis illa ſolis eclipſis,quam prædixit Thales.130.col.1.d
Inſigne mendum in Euſebij Chronicis de Thaletis ætate. 130. col.2.c

The-

Themiſtius.

Pulchra ſententia Themiſtij de dignitate Metaphyſicæ eiuſque ſupra alias ſcientias poteſtate. 29. col.2.a

Themiſtius in oratione quam habuit ad Valentem Imperatorem, oſtendit, plus quam trecentas apud Philoſophos fuiſſe de Deo opiniones. 141.col.1.d

Quando floruerit Themiſtius. ibidem

Themiſtius putauit monſtra caſu fieri. 330.col.2.d

Luculenter docet, Quantitatem mathematicam abſtractam eſſe ab omni penitus ſubſtantia. 375.col.1.a

Dixit primum cælum eſſe in loco propter ſuperficiem conuexam Saturni. 400. col.2.b

D.Thomas & Thomiſtæ.

Negat D.Thomas infinitum actu poſſe fieri à Deo. 364.col.2.a

Cenſet Quantitatem mathematicam ratione abſtractam eſſe à ſubſtantia ſenſibili, ſed non ab omni ſubſtantia. 374. col.1.c

Loci immobilitatem, ſumit ex diſtantia eius à cælo, & à centro. 390.col.1.b

Videtur ſenſiſſe Phyſicā ſubalternari Metaphyſicę. 29.col.2.c.d

Opinio D.Thomę de ſubiecto Phyſicæ. 39.col.2.b

D. Thomas opinatur quodlibet animal ſimpliciter eſſe nobilius cælo, ſecundū quid autem ignobilius 58.col.1.b

Opinio D.Thomæ, ꝙ animæ perfectorum animaliū ſint indiuiſibiles. 227 col.2.d

Opinio eius, ꝙ principium indiuiduationis ſit materia ſignata. 240.col.2.b

Opinio eius ꝙ exiſtentia in omnibus creaturis realiter diſtinguatur ab eſſentia. 245.col.1.a

Cenſet reſpectu cęli poſſe aliqua in rebus na[illegible]ralibus caſu eue[illegible]re: licet alibi vide[illegible] contrarium ſentire. 327 col.1.b. 328 [illegible]1.d, & ſeqq.

Quam p[illegible] eſſe cauſſam contingentiæ rerum. 346.col.1.d

Ait primum cęlum eſſe in loco, ratione ſuarum partium integralium. 401.c.1.d

Cenſet viſionem Dei Beatificam, quę eſt in ſanctis menſurari ęternitate participata. 424.col.1.c

Cuius rei ſit menſura Aeuum, ſecundum D.Tho. 430.col.2.a

Eſſe unum Aeuum omnium Aeuiternorum, & in quo ſit tanquam ſubiecto. 432 col.2.c

Menſuram operationum immanentium Angeli eſſe Tempus diſcretum. 436. col.1.a

Motum localem Angeli menſurari tempore quodam continuo diuerſo à noſtro. ibidem

Tranſcendentia.

Tranſcendentia non rectè dicuntur abſtracta ſecundum rem & rationem à materia, ſiue per eſſentiam, ſiue per indifferētiam. 13.col.1.d

Cur Tranſcendentia non debeant poni in definitionibus. 42.col.1.a

Tranſcendentia, non ſignificant rem diuerſam, ab iis de quibus dicuntur. 247.c.1.c

V

Vacuum.

Antiqui Philoſophi putabant vacuum eſſe neceſſarium efficiendo motui locali. 404.col.1. b.c

Quinque præclara firmaque fundamenta contra illud, ꝙ in uacuo, ſi eſſet, fieret motus localis in tempore. ibi. d.& ſeqq.

Vacui ad plenum nulla eſt proportio. 405.col.1.a

Exponitur Demonſtratio Ariſtotelis qua probat in vacuo non poſſe fieri motum localem in tempore. Ibidem b

Qui, & quibus argumentis probauerint, motum localem in vacuo poſſe fieri in tempore. 405 col.2.b

Probatur multis rationibus in uacuo poſſe fieri motum localem in tempore. ibidem. c.d

Tres cauſſę propter quas natura refugit vacuum. 407.col.1.a

Vmbra.

An Vmbra ſit tantum priuatio luminis 503 col.2.c.d
An omne corpus opacum quod eſt in luce efficiat vmbram. 504.col.1.a

Vniuerſale.

Quomodo vniuerſale ſit prius & poſteriꝰ ſuis ſingularibus. 84col.2.b
Vniuerſaliora minus vniuerſalibus notiora ſunt tàm ſecundum nos, quàm ſecũ dum naturam. 87.col.2.d
Quæ cauſſa ſit, cur magis vniuerſalia ſint nobis notiora. 89..col.1.b.c
Non ſemper minus vniuerſale eſt nobis notius. ibidem d
Quomodo accipiatur,vniuerſale,cùm dicitur,magis vniuerſale eſſe notius nobis. ibidem
Quo pacto intelligendum ſit, ꝙ Ariſtoteles ait primo lib.Metaph.cap. 2.& 1.li. Poſt.tex.5.maximè vniuerſalia eſſe cognitu difficillima. 97.col 1.a
Duplex cognitio diſtincta,maxime vniuerſalium. 97.col.2.b
Quomodo intelligendum ſit quod ait Ariſtoteles; vniuerſale eſſe prius, & notius ſecundum rationem,quàm ſingulare. 93.99.& 100.

Voluntas.

Voluntas non eſt potentia Phyſica.21.col.1.a.b
Operatio voluntatis quę eſt velle non eſt Phyſica. ibidem
Operatio voluntatis,hoc eſt volitio vltimi finis ſimpliciter,non eſt praxis, nec poteſt errare. 4.col.2.c.d.
Quomodo volũtas licet moueatur à DEO, nihilominus tamen eſt libera.303.c.1.d
Quadruplex diſcrimen inter uoluntatẽ noſtram & agens naturale.303.col.2.b 345.col.2 c.d
Triplex modus operandi noſtræ voluntatis. 303.col.2.b
Voluntatem noſtram per ſe non ſubiacere cælo probatur. 328.col.2.d

X

Xenophanes.

Demonſtratio Xenophanis qua probat omnia eſſe vnum ens, ęternum immobile. 143.col.2.c
Diluuntur rationes Xenophanis. 159. col.2.b
Xenophanes per illud ſuum vnum ens ſignificauit cælum quod vocabat Deum, 168.col.1.a,& 169.col.2.a
Quando floruit Xenophanes. 135.col.2.a

Z

Zeno.

Zeno vir mirę ſubtilitatis. 142col.2.a
Eius ſcripta vt refelleret Carneades,ante ſumpſit Elleborum. ibidem.c
Quando floruit. ibidem.b
Aequalis fuit Epicuri Ibidem.a
Quos habuit inſignes viros diſciplinę ſuę ſtudioſos & ſectatores. ibidem.c

FINIS.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

Regeſtum.

A b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ.

Omnes ſunt duerniones. A B C D E F G ſunt folia, b Ss vero media: quæ omnia ſunt folia 76.

R O M AE

Alexander Gardanus, & Franciſcus Coattinus.

M. D. LXXXV.

S H E
1971